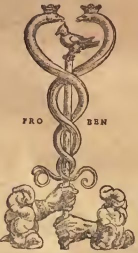
# GALENI OPERVM TOMVS TERTIVS CLASSEM SCRIPTORVM EIVS TERTIAM COMPLECTENS, CVI INSVNT QVÆ DE MORBORVM AC SYMptomatum cauſis differentijsq́;, & reliqua hiſce finitima materia per artem totam traduntur, unà cum commentarijs in libros Hippocratis De morbis uulgaribus.

Elenchum horum omnium, uerſa pagina oſtendet.




BASILEAE AN. M D XLII.

Iuliani Proiae Phys. Brachianensis.

## IN TERTIA CLASSE HAEC LEGVNTVR.

De differentijs & cauſis morborum, ſymptomatumq́ libri ſex, Nicolao Leoniceno, & Thoma Linacro interpretib. recogniti. Col. 5
De differentijs febrium libri duo, Nicolao Leoniceno interprete, recogniti. Col. 113
De inæquali intemperie liber, Thoma Linacro interprete, recognitus. 159
De maraſmo liber, Nicolao Lauachio medico Florentino interprete. 167
De comate liber, Nicolao Regio Calabro interprete recognitus. 177
De palpitatione, tremore, rigore, conuulſu liber, Nicolao Lauachio interprete. 185
De difficultate reſpirationis libri tres [redacted] iterprete. 203
De plenitudine liber, Bartholomæo Syluanio interprete. 275
De tumoribus præter naturam liber, Horatio Limano interprete. 299
De morborum temporibus liber, Ioanne Andernaco interprete, recog. 307
De totius morbi temporibus liber eodem interprete, recog. 319
De typis liber, eodem interprete. 327
Ad eos qui de typis ſcripſerunt uel de circuitibus liber, eodem interprete. 311
De cauſis procatarcticis liber, Nicolao Regio Calabro interprete, recog. 343
In primum Hippocratis de morbis uulgaribus librum commentarij tres, Hermanno Cruſerio Campenſi interprete, pleriſq; in locis caſtigati. 363
In tertium Hippocratis librum de morbis uulgaribus commentarij tres, eodem Cruſerio interprete, recog. 504
In ſextum Hippocratis librum de morbis uulgaribus commentarij ſex, Iun. Paulo Craſſo Patauino interprete. 549

# CL. GALENI DE DIFFERENTIIS MORBORVM LIBER

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.



PRIMVM dicere oportet quid morbum appellemus, ut libri intẽtio magis innoteſcat: Secundo loco, quot ſint uniuerſi primi et ſimplices morbi, qui ueluti quædam aliorum ſunt elementa: Deinceps uero tertio, quot ſint

II ij qui ex eorum compoſitione proueniunt. Sumendum uero & hic omniũ cõſenſu approbatum principium, ꝙ omnes homines tunc ſe ſanos exiſtimant, cum partium corporis miniſterio, ad eas quæ in uita neceſſarię ſunt actiones, ſine aliquo uitio perfungi potuerint. Quòd ſi cuiuſpiam partis operatio offenſa ſit, illam ægrotare arbitrant. His igitur ita ſe habẽtibus, in duobus his ſanitatẽ quærere oportet, aut in operatiõibus naturalibus, aut in fabrica inſtrumentorum quibus operamur. Ex quo fit ut morbus ſit uel operationis uel ſtructurę oblæſio. Sed quoniã & dormientes, aut alioquin in tenebris & ocio degentes, aut ſæpe diſcumbentes, neq; ulla corporis parte mouemur, neq; alicuius rei extrinſecæ ſenſum habemus, nihilominus tamen ſani ſumus: hinc perſpicuum exiſtit, quòd ſanitas nõ operatione, ſed potentia potius eſt diffinienda. Vt autem operari poſſimus, ſtructura efficit naturalis. In hac igitur cõſiſtit ſanitas. Vnde & hæc ipſa ad operationem uim obtinet cauſæ. Siue igitur naturalem omniũ partium corporis conſtitutionem, ſanitatem appellare libuerit, ſiue operationum cauſam, in idem uterq; incidit ſermo. At ſi hoc eſt ſanitas, eius profecto contrarium erit morbus, uel non naturalis conſtitutio, aut læſæ operationis cauſa. Liquet autem ꝙ & ſi diſpoſitionem nõ naturalẽ dixeris, cum eo ꝙ nomine uteris antiquo, idem quoque ſignificabis. Quot uero modis exeuntia naturæ normam impediantur in naturæ operib. corpora, ſi inuenire potuerimus, hac una uia omnium ſimpliciũ morborum numerum inueniemus. Sumatur uero & hic cõſtans omniũ confeſſione principium. id quod naturale exiſtit, eſſe moderatum nõ in animali ſolum, ſed & in plantis & ſeminibus & omniũ organo, quod uero non naturale, immoderatũ. erit igitur ſanitas moderatio quædam, morbus autem immoderatio. Quarum igitur rerum immoderatio morbus ſit, deinceps conſiderandũ. an ſcilicet, quorum ſanitas moderatio eſt, eorundẽ morbus eſt immoderatio? Quare ſi moderatio meatuũ ſanitas eſt, eorundẽ immoderatio morbus exiſtet. Quòd ſi ex temperantia calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſanitas pendet, ex eius contrario neceſſariò ægrotare continget. Eadem ratione ſi in aliquo alio quopiã genere ſanitas fuerit, eiuſdem generis immoderatio faciet ægritudinem. Sed hoc ipſum rationabilius conſideremus, ſi quod ſit corpus maxime ſimplex atq; unum, id nullius aut intenſionis, aut diminutionis eſt particeps, neq; in hoc genere alterum melius, alterum deterius reperitur. At ſi ex pluribus conſtet, multi in eo cõpoſiturę modi, alij meliores, alij peiores contingent. Ex quo illud eueniet, ut eadem compoſita, & cõditione ſint optima, & deteriora inueniantur. Id uero quod optime ſit conſtitutũ, inter ea quæ ad id genus attinẽt, optimũ exiſtet. Corpora itaq; animaliũ, quod dici ſolet, magis ac minus admittunt, tantaq; in ipſis uarietas eſt, ut alia quidem optimi ſint habitus, alia ſimpliciter boni, nõ tamen optimi. alia quæ & ſi ſana dicantur, non tamen boni ſint habitus, quædã uero minus ualeãt, quædam aũt iam ægrotent. Atq; horum quoq; ægrotatio quandoq; leuior, quandoq; periculoſior: & hæc ipſa, quandoq; uehemens, nonnunquã periculum mediocre affert. Neq; enim omnia corpora uel ſana, uel ęgra, ęqualiter affecta eſſe exiſtimare debemus. Quare animalis corpus non erit unũ, ueluti atomus Epicuri, aut incõpacta Aſclepiadis corpuſcula. compoſitũ igitur. Quòd ſi ex atomis, aut ex huiuſmodi corpuſculis incõpactis impaſſibilibusq; cõſtaret, in compoſitionis qualitate tantũmodo, magis minusq; ſuſciperet. ueluti domus ex impaſſibilibus conſtructa lapidibus, nõ tamen habentibus compoſitionem ex omni parte perfectam. Quòd ſi & lapides ipſos aliquo pacto pati cõtingeret, uarios ſanè modos ac multiformes, domus eadem in ſuſcipiendo magis ac minus admitteret. Si uero & corporũ noſtrorũ primordia eam naturam habent, ut & pati, & alteraſcere poſſint, non in compoſitione & partiũ formatione tãtum, ſed in totis ſeipſis, magis minúsue corpora ipſa recipient. atq; ex eo ipſa per ſe tota, tot morborũ genera cõtrahent, prima atq; ſimplicia ac ueluti aliorum elemẽta, quot fuerint cõponentia. Quod uero ſub his uerbis per tota alterari ſignificamus, impaſſibilibus elemẽtis nequit accidere. Neq; enim fieri poteſt ut inſectile corpus, quod atomum appellant, quicq; patiatur, ſed in cõpoſitione ac formatione duntaxat paſſio cõtingit.

III Cõpoſitio autem atq; formatio in corporibus animaliũ, triplex reperitur. Prima quidem earũ partium quæ ſimilares appellantur, ueluti arteriarũ, uenarum, neruorum, oſſium, cartilaginũ, ligamentorum, membranarum, & carnium. Secũda inſtrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, uẽtris, ſplenis, oculorum & renum. Tertia uero totius corporis. Etenim harum unaquæq; partium inſtrumenta-

lium, ex alijs quibuſdam ſimplicibus ut ad ſenſum
eſt cōſtituta. Illarum uerò quælibet, ex primis con
ſtat elementis. Carnis igitur quatenus caro eſt, in
compoſitione tantùm quatuor elementorum dif
ferentia conſiſtit: at quatenus pars eſt inſtrumen
torum alicuius, in formatione & magnitudine. &
ipſorum itaq; inſtrumentorū, in eiſdem erunt diſ
crimina. Vbi itaque dixerimus de partium ſimila
riū morbis quot numero ſint, & quales iuxta ſup
poſitionē primam, ueniemus ad ſecundā, ad eam
ſcilicet quæ tota per totam ſubſtantiam alterari
IIII & tranſmutari corpora ſupponit. Sunt autem
duæ primæ ægrotationes, altera ampliatio mea-
tuum, altera anguſtatio. Nam ſi prima elementa
ſupponantur impaſſibilia, nullæ erunt aliæ præter
quam in compoſitione paſſiones. Omnis autem
compoſitio ea, quæ nuper diximus, diſcrimina re
cipit. Quare neceſſe eſt ſimilarium quamlibet par
tium tunc ſuum habere robur, cum meatus modi
cos obtinet. qua moderatione ſublata, à naturali
diſpoſitione digrediatur oportet. Sed quoniam u
naquæq; mediocritas duplicem patitur corruptio
nem, alteram exuperantiam, alteram defectum, li
quet quòd primæ ægritudines corporū ſimpliciū
duplices erunt, quarum alteræ ex ampliatione, al
teræ ex anguſtatione meatuū conſiſtunt. & os igi
tur & caro & aliarū unaquæq; partium, quæ ſi ad
iudicium ſenſus referātur, ſimplices ſunt: cum aut
denſitatem, aut raritatem immodicam habuerint,
malè affectæ eſſe cenſentur. Quòd ſi in utroq; ex
ceſſu mediocritatem ſeruauerint, quantū utiq; ea
rum operationibus fuerit maxime opportunum,
tunc utiq; ſupremū ſanitatis gradum obtinere di
centur. Breues uero à medio ad utrūq; extremorū
euerſiones, donec partis operatio omni noxa ſen
ſibili caruerit, nequaquam ægritudines appellabi
mus. Plurima uero in his maioris ratio inuenitur,
utpote in ſalubri & morbida natura magnum oc-
cupante interuallum, cum ab exquiſitiſſimo ſani
tatis modo & temperie receſſerit. unde in hoc ſpa
tio omnes ſanorum differētiæ locabuntur. Secun
dum ab hoc quod ſequitur interſtitiū, in quo ſenſi
bilis apparet à mediocritate receſſus, obtinēt mor
bi, donec ad tantam immoderationem natura per
uenerit, quòd membro interitū afferat. Neq; enim
animalium corpora eam habent à natura proprie
tatem, ut quomodocunq; rareſcere aut denſeſce
re poſſint, ſed & huic rei limites natura conſtituit,
quos præterire ſit pernicioſum. Et corporum qui
dem impaſſibilium ſuppoſitio ita ſe habet. At qui
elementa ſubijci paſſionibus ſtatuūt, mutuiſq; in
ter ſe actionibus per ſe tota commiſceri ac tempe-
rari arbitrantur, quocunq; numero prima conſta
re elementa ſupponant, totidem primas eſſe ægri
tudines neceſſario fatebuntur. Age igitur, ſint pri
ma elemēta, numero quatuor, calidum, frigidum,
humidum, & ſiccum, quibus inuicem moderate
cōfuſis ſanum ſit animal, immoderate uero, ægro
tum, erunt cōſequio ęgritudines quatuor. Prima,
caliditas quæ naturalem exceſſerit modū. Secun
A cunda, frigiditas. Tertia, humiditas. Et quarta, ſic
citas. Hi ſunt iuxta ſecundam ſuppoſitionem mo
di uniuerſi earum partium quę ſimilares appellan
tur, & ſimplices omnino eſſe uidentur. Compoſi
torum uero in nobis inſtrumentorū ægritudines,
utriq; ſuppoſitioni communes exiſtunt. Has igi
tur breui ſermōe exequemur. Sed hoc ipſum, præ
omnibus quemadmodum communes ſunt, oſten
damus. Cum oporteat membrum quodlibet ad
ſenſum compoſitum ( quod diſſimilare appel
lant) ſi recte opus ſuum perficere debeat, non ex
quibuſcunq; particulis, neq; ex numero, aut mag
nitudine qualibet non ſatis opportuna conſtare,
aut quouiſmodo aliter incommode ſe habere, in
quatuor generibus quæuis inſtrumentorum ægri
B tudo cōſiſtet. Proprias autem unumquodque ge-
nus ſuſcipit differentias, id quod primo diximus
loco: cum forma membro conueniens fuerit ui
tiata, quoniam ſcilicet uel figuram incōmodam,
uel cōcauitatem, uel meatum acceperit, aut unum
aliquid amiſerit quod adeſſe oportuerat. Ex hoc
genere etiam ſunt leuitas & aſperitas nō commo
de permutatæ. Secundi generis, quod ad numerū
ſpectat, in primis ac ſimplicibus partibus duplex
eſt morborum differētia, aut quia deficiat aliquid
quod haberi erat opportunum, aut ſuperabundet
quod minime ſit neceſſarium. Tertij quoq; gene
ris, quod cōſiſtit in magnitudine, duplex eſt mor
borum differentia, ſiquid aut nimium adoleuerit,
quod minus eſſe decuerat, aut nimis ſit extenua
C tum quod maius eſſe expediebat: ex quo fit ut to-
tum inſtrumentum non recte ſuum impleat offi
cium. In reliquo autem genere morborum ſecun
dum compoſitionem, aut poſitu uariato naturali,
aut mutata partium copula, differētiæ conſtituen
tur. Quemadmodum uero prima quæque inſtru
menta, aut integram ex ſimplicibus corporibus
compoſitionem, aut uitioſam ſortiūtur, atque ex
eadem cauſa uel ſana ſunt, uel morbida: ita rurſus
ex his ipſis inſtrumentis primis, coagmentantur
ſecūda. Muſculus enim & uena inter prima inſtru
menta connumerantur: digitus uero inter ſecun
da, atque hoc magis, pes, & pede magis crus. Vni
uerſaliter enim quæcunq; ex ſimilaribus partibus
coaleſcentibus unius operationis gratia ſunt con
D ſtituta, inter prima inſtrumenta cenſentur. Quæ
cunque uero rurſus ex his componuntur, & ſi uni
totius inſtrumenti actui quammaxime obſeruiūt,
inter ſecunda connumerantur. Eædem uero & ho
rum inſtrumentorum erunt ægritudines, quæ di
cuntur eſſe primorum. Sed inſtrumentorum diffe
rentias alibi executi ſumus, quæ potiſſimum pri-
ma appellantur, & quæ ſecundo poſt hæc, & quæ
tertio ordine collocentur. quippe ſunt aliqua quæ
ambiguas utrinq; habent notas, ut uideantur tum
ad primum, tum ad ſecundum ordinem pertine
re. hoc uero in loco non adeò ad exactum eſt con
ſideratio redigenda: Id unum tantum animaduer
tere oportet, ſimplexne ad ſenſum, an compoſita
ſit animalis particula. Simplicis enim, primæ (de
quibus

quibus diximus) ægritudines, naturaliū elementorum differentia determinãtur. Ad compoſitam autem ſecundæ pertinent, quæ utriq; ſuppoſitioni communes exiſtunt. Nullum uero ægritudinis genus neq; in ſimplicibus, neq; in compoſitis corporibus inſuper reperitur, quod utriſque ſit proprium. ſiquidē uia diuiſionis id impoſſibile oſtenditur. unum tamen commune eſt omnium & ſimplicium & compoſitorum corporum, ſiue prima ſint inſtrumēta, ſiue ſecunda, ſiue tertia, quod nūc explicabimus. Ad huius uero inuentionem, uiam nobis præſtat, quædam in omnibus dictis corporibus natura communis. ſiquid enim cōmune omnibus inſit, quatenus ſecundum naturam ſe habere dicũtur, quod uel uſum aliquem, uel actum animalibus largiatur, omnino eo corrupto communis quidam aſſidet morbus. Sed quidnam hoc eſt quod omnibus cōmune exiſtat? Suarum unicuique unitas partium. quæ, cum affuerit, cauſa erit ut pars quælibet una eſſe dicatur, unumq; actum uel uſum perficiat. Quòd ſi qua ſolutio contingat, partis illius erit ægritudo. Quam uero appellationem in ſingulis partibus ægritudo ſortiatur, paulo inferius dicemus, quando dictorum generum differentias, in ſpecies ſecabimus particulares. Id igitur iam exequamur, rurſus à prima ſuppoſitione exordientes. Duæ, iuxta hanc, in ſimilaribus partibus erant ægritudines, quæ meatuū immoderatione conſtabant, uel eorum ſcilicet ampliatione, uel anguſtatione. utriuſque uero earum eſt differentia duplex, anguſtationis quidem, corporis undique in ſeipſum compreſſio, atque ipſorum obſtructio meatuum. Ampliationis autem, eiuſdem corporis ad omnem partem extenſio, ac meatuum quædam ueluti expãſio, contingens ex concurſu elementorum, quæ proprie corpora, & quidem prima ac ſimplicia appellari aſſeuerant. Siquidem quæ ex ipſis fiunt compoſitiones, uocant ſyncrimata, id eſt concretiones. Iuxta uero ſuppoſitionem ſecundam duæ ſunt ægritudinum differentiæ, quum uidelicet partes ſimilares ſolis nonnunquam qualitatibus alterantur, nonnunquam uero ad eaſdem partes aliqua cōfluente ſubſtantia, in qua eædem ſunt qualitates. Et ſecundū quidem modum, ex quo tumor aliquis corporibus aduenit, nemo fere medicus ignorat. Nam & eryſipelata, & inflammationes, quas Græci phlegmonas uocant, & tumorum genera, quæ ab eiſdem œdemata, phymata, & phygethla appellantur, & ſtrumæ, elephantiaſis, ſcabies, lepræ, uitiligines, tumores duri, in hoc genere cōprehenduntur. qui omnes morbi adeo ſunt euidentes, ut neminem poſſint latere. At quos ſola inæqualitas atque intemperies primarum cōmittit qualitatum, ij non omnibus ita patent, niſi cum plurimū à naturali habitu corpora receſſerint. Tunc enim facile affectus ipſe ab omnibus deprehenditur, qui ſuperante caliditate, ac totum obſidēte animalis corpus, febris nuncupat̃. Eadem uero caliditas quandoque in ſingulis animalis partibus ſenſui ſubijci-

A tur: ueluti in cruribus, cum quis nimium eã ambulando fatigauerit, aut cum remigando, aut agrum fodiendo, ſiue aliquid tale faciendo ad laſſitudinem uſque peruenerit. Tunc enim & ijſipſis qui labore oppreſſi ſunt, & alijs tangentibus, feruidiores ſentiuntur. Quòd ſi ex alicuius humoris profluuio magnus quidam tumor parti adiectus ſit, erit ex ſecunda morborum differentia. Ex prima autem erunt, & illa quæ nuper connumerauimus, & ſiquis præterea affectus aut ex ſolis aduſtione, aut ignis calefactione, quemadmodum eæ quæ ſquammæ appellãtur, in certa animalis parte, aut toto corpore contrahatur. Cum uero morbus frigidus eſt, calido quidem contrarius, in extremis quandoq; partibus uſqueadeo patens B diſpoſitio contingit, ut emortua decidant membra. Nec minus uniuerſum aliquando patitur corpus, ſicuti iter agẽtibus in ualido frigore accidit. Nam plerique ex his in ipſa uia commoriuntur, pleriq; uero antequam animam expirent domum, aut ad hoſpitium algidi ac ſemianimes deferunt̃. In morbo autem attonito, & comitiali (alterum apoplexiam, alterum epilepſiam Græci appellant) & tremore, & diſtentione neruorum, (quam Græci ſpaſmum uocant) talis ſæpe accidit paſſio. Nam & ij quos in itinere uſque ad mortem frigus oppreſſit, talibus rigoribus corripiuntur: quales Græci emproſthotonos, opiſthotonos, ac tetanos appellant: quoniam modo in anteriorem, modo in poſteriorem, modo in nullam flectitur partem, ſed rectum C atque immobile corpus intenditur. Nonnulli autem his paſſionibus quas cōgelationes nominãt, affliguntur. Alij ſimile quid ijs qui morbo attonito laborant, patiuntur. In his uero paſſionibus omnibus ſuperuenit accidens, quod multorum diſtrahit intellectum, ut accidens ipſum putent ægritudinem, atque ægritudinem, accidentis cauſam. Nam qui operationum læſiones putant ægritudines, hi non abſque ratione, neruorū diſtenſiones, inſenſibilitates, torpores, & reliqua huiuſmodi, ægritudines uocant. Nos uero ab initio de nominibus edocuimus, ne quempiam forte lateret in hiſce omnibus, non de rebus, ſed de uocabulis tantummodo diſceptari. Illos tamen quiſpiã iure meritoq; taxabit, qui ſuam non ſeruant hypotheſin. D Sed licet aberrẽt, plus ſe tamen cæteris ſapere exiſtimant. Audire licet eos cum interdū diſtinguere conantur, dicentes: Si neruorum diſtenſio ſequatur inflammationem, ipſam eſſe aduentitium quoddam, atque accidens inflammationis. Si uero ſolam intemperiem, ægritudinem. Hæc de febre ipſa arbitrantur. nimirum ſi poſt ſenſibilem alicuius membri aduenerit affectum, accidens eſſe, alioquin, ægritudinem eſſe cenſendam. Qui quidem ob id ſunt accuſandi, quòd non expectantes donec ab alijs confutentur, ipſi ſeipſos reuinciũt. Qui uero ſupponunt operationum læſiones appellari morbos, neque à primo diſcedunt inſtituto, licet aliud quoddam ſit quod illi minime aduertunt, in nominibus tantummodo decipi, res uero

ipſas recte aſſequi, ſunt exiſtimandi. Sed de omni/ A
bus ad medicinam pertinentibus nominibus, eſt
à nobis alibi plenius explicatum. Et ſiquis recte
his uti cupiat, librum illum curioſius inſpiciat.
Quoniam uero hic locus rerum cognitionē præ/
cipue deſiderat, ea quę deinceps ſequuntur (ſerua
ta quam diximus nominum ac uocabulorū pro/
prietate) aggrediamur. Diximus de calidis aut fri
gidis affectibus, qui omnis ſubſtātiæ effluentia ua
cant. Eadē ratione & humidæ, & ſiccæ conſiſtent
ægritudines, tota alteraſcente corporum natura,
nullam extrinſecus materiam in ſeſe recipiētium.
Exiguæ uero permutationes, nō facile deprehen/
di poſſunt. Magnæ uero manifeſtiſſime patent, in
membris præſertim quæ proprie emortua ſunt.
Nam quædam ueluti ſalita ac ualde exiccata appa B
rent: id uero nō ita crebro euenire ſolet: quædam
mucoſa & relaxata uiſu ac tactu ſentiuntur, adeo
ut ſi aliquam ex ipſis partem manibus tractandam
accipias, protinus effluat, atq; inſtar aquæ excidat
digitis. Hoc idem in putridis oſſibus uſu cōtingit.
alia nō longe ab arena diſtare uidentur, ſimilia his
lignis quæ ſunt uetuſtate corrupta. alia ueluti mu/
cida ſunt. quæ omnia humiditatis uel ſiccitatis im
moderata intemperies ad mortem perduxit. Om/
nes uero exigui membrorum à naturali tempera-
mento receſſus à multis ignorantur, & ab eiſdem
imbecillitates appellantur. Nam ſi inflammatio,
aut ulcus, aut aliquid huiuſcemodi uentriculum
infeſtet, nullam pręterea cauſam cur cibus non de
coquatur, exquirūt. Si uero nihil horum ſit, aiunt C
eſſe uentriculi imbecillitatem, tanquam aliquid di
xerint præter id quod ſit euidentiſſimum, malam
uidelicet ciborum decoctionem. Quid enim eos
aliud dicere arbitrādum, niſi uentriculi in ſuo ope
re perficiendo debilitatē? Hoc autem nō eſt quod
quærebatur, ſed cauſa potius eiuſdem debilitatis.
Cur enim uentriculus ſuum officium debiliter im
pleat: cum neque ulcere, neq; inflammatione, ne/
que tumore indurato, neque ſimili aliquo morbo
afficiatur? Neque enim illi, ſine ulla omnino cau/
ſa, cōcoquendi cibum facultas eripitur. Quare re/
linquitur ut, aut immodicos meatus, aut qualita-
tum intemperiem cauſari ſit neceſſarium. Ex quo
etiam illud facile intelligitur, nulli earum ægritu/
dinum quæ partibus ſimilaribus accidunt, poſſe D
unquam rectam curationem adhiberi, niſi primo/
rum elementorum animaduerſio fuerit adiuncta.
Sed aduerſus hos alibi, quemadmodum expedire
uidebatur, diſſeruimus. & quod præſentis intereſt
loci, agnoſcere oportet uentriculi imbecillitatem,
aut uenæ, aut arterię, aut muſculi, aut aliorum (ut
ſimpliciter dicam) inſtrumentorum, tum anima-
lium, tum uitaliū, uel ob meatus immodicos, uel
ob qualitatum intemperiem neceſſario proueni/
re. Quo pacto uero tales eorum affectus ſint agno
ſcendi, non eſt præſentis negocij. Non enim indi/
cia explicare, ſed ipſas primas enumerare ægritu/
dines in præſenti ſtatuimus. Ego uero iam uideor
eas omnes commemoraſſe, quæ partibus ſimilari

bus tribuuntur. Proximum eſt ut eas iam exe/ VI
quamur quæ inſtrumētalium ſunt propriæ. In his
igitur aliquā omnino eſſe partem operationis cau
ſam, reliquas uero ad uſum aliquē huic parti ſub/
miniſtrandum à natura creatas, alibi oſtendimus.
Totius autem inſtrumenti operatio, tum maxime
atq; præcipue detrimentum patitur, cum pars illa
ęgrotauerit, quæ operationis eſt cauſa. Sed & alia
rum immodici affectus officient operationi. Quæ
cunq; igitur nō per ſeipſas hoc agunt, ſed ea ratio
ne, quod primi inſtrumenti officiunt operationi,
cauſę morborum ſunt, non ipſæ morbi. Sed ſi præ
ter id quòd in aliquo lædant primum operationis
inſtrumentum, ita tamen affectæ fuerint, ut ipſam
operationem offendant, iam tum huiuſcemodi af/
fectus, ægritudines ſunt appellandæ. Fiunt au/ VII
tem (ut diximus) uel naturali formatione permu
tata, uel non ſeruato numero partium opportuno,
aut unicuiq; parti conuenienti magnitudine, uel
quòd non, ut naturalis poſitus expetebat, ipſæ co/
hæreant. Cum enim (ut iam demonſtrauimus) il/
la animantium natura opifex, nullam partem cor
poris ſine neceſſitate aliqua affinxerit atq; forma/
uerit, ſed ob eum finem omnes, ut uel commode,
uel firmiter magis, totum inſtrumentū, proprium
exequatur officium: neceſſarium omnino, earum
oblæſiones quæ uel penitus operationem prohi/
bent, uel ſaltem impediunt, ægritudines putari:
quæ uero ad offenſionem tendunt primi inſtru/
menti operationi accommodati, ægritudinis cau/
ſas (ut nuper dicebamus) appellari. Ob hoc igiť,
qui & introrſum & extrorſum ſunt cruribus, aut
plantis læuigatis, deterius ingrediūtur, quoniam
in his uitiata eſt figura naturalis. ſicq; qui ex per-
fractis oſſib. male conformati fuerunt, uſum mem
bri probum non habent. Neq; ij etiam quicquam
recte agere poſſunt, quibus ob morbi magnitudi/
nem articuli ſuis ſedibus exciderunt, aut diſruptis
ſupercilijs qui eoſdem articulos continent, facile
articuli ad ſuperiorem partem exiliunt ac dilabun
tur, aut ſupra excreſcente callo, tota ea pars quæ
articulis conſtat, ob loci anguſtiam, ad motum in
habilis redditur. Et hæc quidem figurarum uitia
aduentitia exiſtunt. Natiua uero cum protinus in
utero matris formatio deprauať, quod in quacun/
que corporis parte contigerit, ex ea infirmum at/
que imbecillum animal redditur. Oportet enim
cordis, pulmonis, uentriculi, cerebri, linguæ, ſple/
nis, & renum, & aliorum omnium figuram con/
ſeruari. Nam ſi aliqua noxa interuenerit, totum
neceſſario inſtrumētum in ſuis deficiet operibus.
Iam uero cautatū omnium quæ partibus deben/
tur tum magnitudo, tum multitudo, niſi ſerueť, ne
ceſſario earum occaſione lędetur actio Multæ ue
ro huiuſmodi ægritudines, nonnullæ coalitu quo
dam, nonnullæ uero lentorum ac craſſorum ob/
structu conſiſtunt. Aliæ uero ipſis corporibus ni/
mium exiccatis, aut ab aliquo ex circumſtantibus
ingruenti ac comprimenti, anguſtioribus effectus
aduenit. Ipſorum quoq; corporū quæ tales mea/
tus for/

tus ſortita ſunt ſubſtantia aliquando indurata & A inflammata, uel tabeſcẽs, uel ſuppurata, aut inflata, aut quocunq; modo aliam adiunctam atq; aduentitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundẽs, cauſa eſt ut obſtruantur meatus. qui quidẽ ab ijs plurimũ differunt, quod prioris ſectæ authores ſuppoſuerunt ex primorũ atq; impatibilium corporũ fieri conuentu. Nam inteſtinorũ, uenarũ, arteriarum, atq; huiuſmodi omniũ meatus, hos inquam meatus magnos ac manifeſtos omnes perſpicuo uidemus. Quòd ſi ex ipſis aliquis ob nimiam paruitatem ſenſum effugiat, non tamen propterea ex eodem genere cũ illis exiſtit, quos prior ſecta ſuppoſuit. In omnibus uero huiuſcemodi affectibus in quibus corpora in tumorem attollũtur, atq; ex eo B meatus intercludi aut anguſtiores effici cõtingit, nonnunquam una tantũ prouenit ægritudo (obſtructio ſcilicet meatuum) quæ lædit operationẽ. Nonnunquam præter hanc altera, corporis ſcilicet diſpoſitio quæ obſtructionis eſt cauſa. Quòd ſi id cui tumor accidit, corpus, nullum proprium habeat opus, una tantum erit ægritudo, meatuũ obſtructio. eius uero cauſa, non tamen ægritudo, erit corporis tumorem gerentis affectus. Si enim ita contigerit, ut patiente tunica uenæ, quæ exempli gratia eſt in gibbis hepatis partibus, is meatus per quem ad ea quæ in concauis receptacula mittitur ſanguis, reddatur anguſtior, duę hac ratione erunt ægritudines, altera ipſius uenæ affectus, altera meatus obſtructio. Impedit autem uenæ qui- C dem affectus, ſanguinis optimi generationem. obſtructio uero, diductionem. utraq; uero operatio animali eſt neceſſaria. Nam pro cõfeſſo habetur, quòd quæcunq; diſpoſitiones primo lædunt operationes, ægritudines nuncupantur. Si uero nihil ipſa patiente uena, lenti tantummodo ac craſſi humores impacti meatibus diductionem impedierint, una tantũ erit uiſceris ægritudo, quæ obſtructio appellatur. Idem euenit inteſtino, ſi ſola adſit obſtructio, una tantum erit ægritudo. Eodem uero inflammationem patiente, & propterea interioris ſpatij obſerante ſpatium, ita ut excrementorũ exitus prohibeatur, duæ erunt ægritudines: Sæpius enĩ ex morbo alter cõtrahitur morbus, ut in ijs quos nuper diximus facile conſtat: nec minus D ubi eryſipelati, herpeti, carbunculo, uel tali cuipiam ægritudini, febris adiungitur. Nonnunquã uero effectus ipſe eſt operationis oblæſio, quam paſſionem decet & accidẽs appellare. eiuſdem autem cauſam, ipſam ægritudinẽ. ueluti obſtructio meatuum, cauſam affert ne alimẽtum digeratur: frigefactio uero, ſenſum inuehit difficilem, atque ita ægritudo accidenti originem præſtat. Cum uero ipſa diſpoſitio operationem primo impedierit, eiuſdem autem diſpoſitionis cauſa nullam attulerit offenſionem, diſpoſitionem quidem ægritudinem, quod autem ipſam facit, cauſam ægritudinis dicere oportet. ueluti in lentis humoribus atque obſtructiõe cõtingit. ipſa ſiquidẽ obſtructio eſt ægritudo: humores uero ægritudinis cauſa. Quæcunq; uero ægritudines cũ cauitatibus adueniunt, cum præter modum obſtruuntur uel laxantur, omnes ad formationis genus referũtur. In his ſiquidem omnibus formatio naturalis quodãmodo uitiatur. At nec leuitatem, nec aſperitatem, fruſtra partiũ opifex natura molitur. quare & in hoc genere per omnes animalis partes morbi contrahuntur, cũ id quod natura leue eſſe oportuerat, aſperũ fit: aut e diuerſo, qđ aſperum, leue. Euidentiſſima autẽ in hoc genere medicis ſunt, quæ aut læuigatis, aut exaſperatis oſſibus accidũt. queãdmodum etiam & faucium aſperitates quæ tuſſes cõmittunt, manifeſtiſſime patent. Illud quoq; hoc in loco cognoſcere oportet, ꝙ ſæpius figura particulæ oblæſa aliquem ſimul meatum offendit. ueluti in naſo aliquãdo uſu euenit, quòd ex ictu uiolento reſimatus, adeo internum compreſſit meatum, ut uel nullo modo, uel ægre per ipſum reſpiraret. Cõſtat igitur quòd in huiuſmodi affectibus anguſtia meatus eſt ægritudo: nam primũ ipſa ſpirandi officium impedit: Cauſa uero præcedens, ſimitas naſi quæ naturalẽ eiuſdem figuram deprauarit. In genere igitur formationis, cum tantũ à naturæ modo diſceſſum fuerit ut operatio lædatur, quæ nuper dicta ſunt ægritudinũ diſcrimina fiẽt.

In numero uero partium ſimpliciũ ex quibus unumquodq; cõſtat inſtrumentũ, duæ erunt ægritudinum differẽtiæ, cũ ſcilicet pars aliqua deficit, aut ſuperabũdat. In utraq; uero ipſarũ aliæ differẽtiæ: nã ex ijs quæ ſuperfluunt, nõnulla ſunt ex genere naturali, ut ſicui ſextus adnaſcit digitus, aut in oculo unguis, Græci pterygion nominant, aut in naribus germen aliquod carnis, aut alio quopiã meatu aliud id genus conſtiterit. Ex his uero quædã erunt ægritudines ipſæ, ueluti unguis: Nã ſi multũ augmentũ ſuſceperit, non parũ intuitum offendet, cũ pupillam obtenebret. Aegritudinum autẽ cauſæ, ſunt germina quæ meatus interſerãt. In primis enim obſtructio eſt ægritudo, quoniam & ipſa prima officit operationi. Nonnulla uero ſunt quæ toto genere ſunt præter naturã, ueluti lumbrici, & uermes quidam minuti quos Græci aſcaridas uocãt. & in ueſica lapis, & in oculo grãdo, & ſuffuſio, & hypopia, & pus, & uerrucarum genera, quas Gręci acrochordonas appellãt, & faui, & atheromata, & ſteatomata, & uitiligines, lepræ, & leucæ, & pori, & quęcunq; in abſceſſibus reperiunt. Quòd uero & ex his ipſis quæcũq; operationẽ primo impediunt ægritudines à nobis dicantur, ſicuti ſuffuſio, quæ uero non ita, ægritudinum cauſæ, omnibus conſtare arbitramur. Deficientiũ autẽ partiũ, nõnullæ quidẽ funditus abolitæ ſunt, nõnullæ uero ex dimidio præciſæ ac mutilatæ. Neq; autẽ obſcurũ eſt multa talia animãtibus in ipſo protinus utero ſolere cõtingere. Iã uero in lucẽ editis atq; perfectis, oſſa quidem ſæpius tota eximunt, & digitis, & artubus, & capite, & coſtis. nonnunq; uero & digitus auferẽ, & pes, & extrema manus, & crus, & cubitus. extrahuntur

etiã uenæ uaricoſæ, & glãdulę induratę, & dẽtes exeſi. Auferũ pariter & uua, & omentũ, & præputium, & aliqua uerẽdorum particula, nonnunquã uero & penis integer, quemadmodum & teſtes. Nuper uero quidam in magna neruorum diſtentione quæ totum corpus oppreſſerat, linguæ partem anteriorem mordicus abſcidit, qui demũ ſanitati reſtitutus, minus facile ſermonem potuit explicare. Huius generis ſunt ea omnia quæ mutilationes appellãtur, labiorum, narium, aurium, & quæcunq; partes carnulentæ, uel ui auulſæ, aut putrefactæ, ex toto reſectæ ſunt. Nam in his calamitatibus omnibus numerus partiũ naturalis nõ impletur, ſiue una, ſiue duæ, ſiue plures partes deſecerint, ſiue integram paſſæ abolitionẽ, ſiue partim ſublatæ fuerint. Quæcunq; autem ex his operationem impediunt, ſimili ratione inter ægritudines locabuntur. Quæcunq; uero aliam partẽ operationi accommodatam refrigerant, aut parce alimentum diſtribuũt, ſunt ægritudinũ cauſæ. Quædam uero utranq; rationem complectuntur, & ægritudinis, & cauſæ. ueluti uua cum radicitus tollitur, & uoci detrimentum affert & pectus ac pulmonem refrigerat. Nam cum didiceris in ijs quæ de functionibus atq; uſu membrorum ratiocinationes habentur, quòd ex omnibus animalis partibus nõnullæ quidem operationem toti animali utilem conferunt, nonnullæ autẽ nihil agunt ſed uſum aliquem operationibus afferunt, liquet earum læſiones, quæ actiones euidentius offendũt, ægritudines eſſe appellandas: earum uero quæ ad uſum aliquem tendunt, ægritudinũ cauſas. Quare ſiquæ animalis particulæ duplicẽ uſum aut duplices actus habuerint, in una ſæpe offenſione in duplicem ſubibunt uel cauſæ, uel ægritudinis rationem. Quòd ſiqua pars ſit quę ſimul & uſum & operationis prẽſtet officium, ueluti in quibuſdam partibus (cuiuſmodi eſt gurgulio) eſſe uidemus, huius interitus altera quidem ratione erit ægritudo, altera uero ægritudinis cauſa. Neque ambigitur quòd eius quæ ſupereſt partis, erit ægritudo, nõ eius quæ amplius nõ ſit. Nam ſi latius oris ſpatium in illa parte patiatur, ubi nunc eſt ægritudo, eiuſdem ſpatij uuam dixeris eſſe particulam. Quòd ſi hæc abolita fuerit, deficit aliquid ſpatio, atque ita totum hoc fit ægritudo, conſtante eo quod ab initio pro cõfeſſo habebatur, quòd omnis operatio ab aliqua ægritudine læditũ. Vel igitur uocem ipſam, uel inſpirandi atq; expirandi actionem non eſſe animalis oſtendere oportet. at ſi hoc ita ſe habet, pro maniſeſto relinquitur quòd uuæ abolitio palato ægritudinem affert. Simili ratione & dentis amiſſio erit oris ægritudo. & ſiquidẽ unus fuerit ex ijs qui mãducationi obſeruiũt, ea pars qua manducatur offenditur. ſi uero ex ijs qui molares appellantur, mãducatio, atq; unà ſermonis explicatio lædetur. Eodẽ modo ſi linguæ dimidia pars abſcindatur, parti quæ ſuperſuerit, erit mutilatio, ægritudo. Idem in obſcœnis, in omento, atq; oĩbus partibus ita affectis eueniet. Et ſicui hoc ipſum non ægritudinem ſed paſſionem aut affectum appellare libuerit, mecum non de re, ſed de nomine ſolo diſſentiet. Liquet autem quòd in lingua, omento, obſcœnis, atq; omnibus huiuſmodi partibus hoc pacto mutilatis, erit aliqua magnitudinis diminutio, ipſum uero animal non adeo neceſſario diminuetur ut mutilatum eſſe dicatur, ſed aliquis numerus partium erit ablatus. ſiquidem, & arteriæ, & uenæ, & cutis, nonnũquam & adeps, & membrana, & caro in talibus affectibus auferuntur, in uua autem, & uaricoſis uaſis, atq; ipſis inſtrumentis ægris aliquem partium numerum auferre continget. atq; hæc oĩa ad id attinent genus in quo membra numero euariant. Quibuſcunq; uero inſtrumentis ſi auferantur quædam, non tamen integræ partes eximuntur, hæ ad utrunq; quodam modo genus referuntur. Nam & particularum ſimplicium numerus, & magnitudo inſtrumenti compoſiti, deficit animali. Siquidem totum inſtrumentum mutilatum eſt. Neque alicui obſcurum eſt, utramq; paſſionem tum eam quæ ad numerum, tum eam quæ ad magnitudinẽ pertinet in ſuperiore genere prædicamenti, in quantitate uidelicet, poſſe locari. Si quidem quãtitatis aliud cõtinuum, aliud diſcretum, quod & quantũ proprie, ſicuti & continuũ, pelicon apud Grecos appellatur. Sed in hoc loco maniſeſtioris doctrinæ gratia libuit, hoc pacto diſtinguere, ut alteram quanti differentiam ſub numero, alteram ſub magnitudine cõprehendamus.

IX Iam uero quoniam huius generis ægritudines explanauimus, nunc de ijs quæ ad magnitudinẽ pertinent, quocũq; nomine cẽſeanũ, diſſeramus. differunt autem ab eo quod ſupra diximus genere. Nam ſi naturali membrorum figura cõſtante, magnitudo deprauetur, cum ob hoc ipſum læditur operatio, parti ægritudo contingit: ueluti ſi in prima formatione animalis, tantam habuerit lingua magnitudinem ut ad nullam oris partem deflecti poſſit, aut paruitatem tãtam ut omnes illius partes nequeat attingere. In lucem uero editis atque perfectis, ſupra naturalem magnitudinẽ mẽbra non admodum excreſcunt, frequentius uero minuuntur. atq; hanc ægritudinem nonnulli alimenti defectum, nonnulli tabem nuncupant mẽbri. Augmenta uero in ulceribus fiunt in quibus caro redundat, & in eo morbo qui à Græcis priapiſmus appellatur. Nicomacho autem Smyrnæo ad tantã molem corpus increuit, ut loco moueri non poſſet, ſed hunc aiunt ab Aeſculapio curatũ. Nos autẽ uidimus cuiuſdam linguam ſupra modũ abſq; ullo doloris ſenſu excreuiſſe. Nam neq; mollẽ tumorẽ, qđ Græci œdema appellãt, neq; durũ, quod ij dẽ ſcirrhon appellant, neq; inflãmationẽ patiebatũ: neq; eñ premẽti manui cedebat, aut oĩi ſenſu carebat, aut dolore infeſtabatũ, ſed nullũ malum præter immodicam magnitudinem oſtẽdebat, nihil ipſa ſubſtãtia uitiata. Sic et teſticuli et ubera, alijs uterq;, alijs alter tãtũmodo ſupra modũ increuit. Et quę ſtruma uocatur, eſt ex hoc genere

genere, quæ ubi nimium exceſſerit, magnam ope
rationibus affert incommoditatem. Et ex eodem
etiam ſunt genere, angulorum in oculis immode
rationes, ex quibus, immoderatũ quidem augmẽ/
tum, encanthida: diminutionem autem, rhœada
appellant. tales ſunt in hoc genere ægritudinum
X differentiæ. Euariante uero ea quæ ſecundum
naturam compoſitura, fiunt ægritudines, In poſi/
tu quidem, ſicuti cũ articuli ſuis ſedibus excidũt,
aut loco tantum mouentur, aut cum omentũ, uel
inteſtina ad inferiores teſticulorũ tunicas deuol/
uuntur. alterum morbum Græci epiploen, alte/
rum enterocelen appellant. In naturali uero par/
tium uicinis partibus copulatione, ſi ligamẽtum
aliquod aut relaxatũ, aut intenſum fuerit, aut diſ
ruptum, eius partis quæ ex articulis conſtat mo/
tus offenditur. In hoc genere ſunt linguæ nexus
immodici, & pudendorum, quoniam & illi ad ſer
monem explicandum & manducandum non pa
rum officiunt, & hi, quo minus procul & directo
tramite in mulieris uterum ſemen emittatur, ob
meatus inuerſionem non minus impediunt. Ad
hanc etiam attinent ægritudinis differentiam ſi la
bia ulcerata, ſi palpebræ, uel ſedes, uel digiti, uel
ſiquæ tales particulæ præter naturam coaluerint.
tales ſunt morborum ſpecies quæ in cõpoſitione
XI exiſtunt. Reliquũ eſt quintum genus ægritudi
nis, cõtinuitatis ſolutio, ſiue hæc alicui particulæ
ſimplici ex ijs quæ ſimilares appellantur, ſiue cõ/
poſitæ adueniat. Quare inter utrarunq; partium
morbos, eam paulo ante cõmemorauimus. Cum
enim diuellitur ligamentũ, uel arteria, communis
eſt & totius inſtrumẽti & diuulſæ particulæ ægri
tudo, Nã utriuſq; ſoluta eſt cõtinuitas. totius qui/
dem inſtrumenti, cũ partes non amplius cohęrẽt;
neq; uniuntur. ipſius uero particulę diuulſæ quo/
niã non amplius eſt una, ſed in duas diuiſa eſt par
tes. Quòd ſi nõ ex tota diuulſa fuerit, ſed parte ali
qua tantũ, non erit iam totius inſtrumenti ægritu
do, niſi ex accidenti ſolum, quoniam uidelicet ali/
qua ipſius particula patiatur: eiuſdem autem pa/
tientis particulæ propria ac peculiaris erit ægritu
do. Vocatur autem continuitatis ſolutio, in oſſe
quidem fractio: In omni genere carnoſo, cõmuni
ter ulcus. Ruptio autem & cõuulſio ex eodem ge
nere ſunt. fit autẽ alterum quidem in carnoſis, al-
terum in neruoſis partibus, conuulſis quę in ipſis
ſunt fibris, cũ ex ictu aliquo uiolentiã patiunẽ, aut
ſubito & affatim intenduntur. Quæ uero aduul/
ſiones appellantur, inſtrumentariarũ tantũmodo
partiũ propriæ ſunt paſſiones. Hæ quidẽ ſunt uni
uerſæ ſimplicium morborũ differentiæ. Nunc ue
XII ro ſupereſt ut cõpoſita exequamur. Erit igitur
iuxta priorẽ ſuppoſitionẽ, ex dilatatiõe & angu-
ſtia meatuũ, ægritudo cõpoſita, non particulatim
ſingulis hæc utraq; patientibus meatibus, ſed ui/
ciſſim his quidem latioribus, illis uero anguſtiori
bus redditis, ut non magis laxitatẽ q̃ anguſtiam
eorundem in data ſimilari parte accuſes, nec ulla
ſenſibilis particula poſſit oſtendi cui alterum tan/

A tummodo adſit, ſed quæcũq; ſumpta fuerit, utriq;
paſſioni reperietur obnoxia. In ſecunda autẽ ſup/
poſitione, in unaquaq; ſimilari particula, qualita/
tibus naturæ modũ egreſſis, ſunt cõpoſitæ ægritu
dines numero quatuor, Calida ſimul & humida,
calida & ſicca, frigida & ſicca, frigida & humida.
Profluente uero ad ipſas aliqua ſubſtantia, erunt
pariter compoſitæ ægritudines quatuor, quæ ex
earundem qualitatum cõiunctione proueniunt.
Quoniam uero continuitatis ſolutio, non in com
poſitis tantũ inſtrumẽtis, ſed in ſimplicibus quo/
que particulis fit, implicabit & hæc nuper dictis
iuxta utranq; ſuppoſitionẽ compoſitis ægritudini
bus, & ſimplicibus his de quibus ſtatim ab initio
ſermonem habuimus. Nam fieri poteſt ut idem
B membrum & ulcus patiatur ſimul & ſiccitatẽ ha/
beat, aut humiditatem, uel frigiditatem, uel calidi
tatem præter naturam, aut unà cum ulcere calidi/
tatem ſimul atq; humiditatem. Exulcerata igitur
atq; unà inflammata mẽbra, tripliciter naturæ mo
dum egrediuntur, cum ob ulcus quidem unitatẽ
ſuarum partium amittãt, ob inflammationem ue/
ro calidiora atq; humidiora reddantur plus quàm
naturalis exigit habitus. Deniq; qui in ipſis eſt tu
mor, ſi ad tantam magnitudinem attollitur, ut ob
hoc ipſum operationem impediat, tunc iam mor/
bus eſt exiſtimandus. Quòd ſi membrum ex hoc
nullam patiatur in operatione iacturam, accidens
tantummodo & paſſio conſequitur, ueluti & do/
lor. Omnia igitur quę ſimul inflãmata atq; ulcera
C ta ſunt corpora, tres quidem neceſſario, nonnun/
quã uero & quatuor ægritudines patiuntur. Hoc
uero in loco inflãmationẽ appellamus, non ut an/
tiqui conſueuerunt, quendam ueluti feruorem in
corporis partibus accenſum, ſed rubeſcentem ac
renitentem dolorificumq; tumorẽ. Ita & eryſipe/
lata nonnunquã ulcera comitantur. Nam carbun
culi eam naturam habent, ut aliter conſiſtere ne/
queant. Mediam uero ſortiuntur naturã herpetes
& cancri, qui maiori quidem ex parte cum ulceri
bus eueniunt, nonnunquã uero ſeorſum. Omnes
igitur huiuſmodi ægritudines, etiam ſi ulcere ua/
cent, compoſitæ ſunt. Vna quidem ratione quo/
niam omnes à ſuperfluo humore procreãtur, à ru
fa quidẽ bile, eryſipelas: ab atra uero, cancer: à ſan
D guine autem inflammatio: à pituita tumor quidẽ
laxus. Alia uero, quoniam nunc dicti omnes hu-
mores, etſi formã rei humeſcentis præ ſe ferant,
uim tamẽ habent: atra quidẽ bilis, frigidam & ſic
cã: rufa uero, calidã & ſiccã: pituita, frigidã & hu/
midã: calidus autẽ & humidus eſt ſanguis. Tertia
uero ratione, quoniam ſimul commiſcentur om/
nes, & raro admodum ex ipſis ullus purus ſyncc/
rúsue cõſiſtit. Nam magna ex parte inflammatio/
nes, aliquid ex eryſipelatis, uel laxi, uel duri tumo
ris natura, complectuntur, aut eryſipelatibus ali/
quid quod inflãmationis uel laxi, aut duri tumo/
ris ſpeciem referat, ita ſimiliter in reliquis omnibus
perpẽde. Multiformiter ergo omes huiuſcemodi
ęgritudines cõpoſitę fiũt, de q̃bus eo in lib. in quo
de cauſis

de cauſis morborū agemus, plenius differemus:
atq; etiam uberius, in eo qui de morborū acciden
tibus inſcribitur: ac præterea in ijs, in quibus cu/
randi ratio tractatur, ad quam omnia quę hic ſcri
XIII bimus diriguntur. Nunc uero quoniam quo/
modo ſimplices ſeinuicem complectantur expla/
nauimus, iam ad inſtrumētorum ægritudines ue/
niamus. At quo pacto & hæ compoſitæ fiant, ape
riamus. Primum uero illud meminiſſe oportet,
quòd aliæ quidem primorum corporū, uidelicet
ſimilarium, ſunt ęgritudines: aliæ autē inſtrumen
tariorum & cōpoſitorum. inflammatio enim pri/
morum eſt corporū: exarticulatio uero inſtrumē/
tariorum. Quādo igitur artus luxatur ſimulq; in/
flammatur, totius quidem inſtrumēti eſt exarticu
latio, inflammatio autem nō primo neq; proprie;
ſed ex accidenti tantum. Quoniam enim ſingulis
eius partibus aduenit inflammatio, fit ut ex acci/
denti totius inſtrumenti ſit ægritudo. Et lippitu/
do quidem eſt inflammatio membranæ quæ ope/
rit corneā, ex accidenti uero eſt totius oculi ægri/
tudo. Contingit uero nonnunquam ut tunica cor
nea appellata, profundū habeat ulcus, qua dein/
ceps exeſa tota, aliquid ex ea tunica procidit, quæ
ſecundo poſt corneam ordine ſita eſt, uuea appel/
latur: fieri etiam poteſt ut ipſa pupilla unà conuul
ſionē patiatur. atq; ex his tribus omnibus, quæli/
bet paſſio oculi exiſtimatur, quāuis ulcus & ero/
ſio ad ſolam ceratoidem pertineāt, procidētia ad
ragoidem, & conuulſio ad pupillam. Sed, ut dixi
mus, ſimilarium partium ęgritudines, ex acciden
ti toti inſtrumento attribuntur. & cum earum plu
res partes ſunt effectæ ita ut ſingulæ ſingulo mor/
bo laborauerint, & hic ex accidēti, totius erit in/
ſtrumenti ægritudo compoſita. Nam, ut in oculi
exemplo perſiſtamus, ſit ita ut eundem oculū un/
guis & lippitudo infeſtet, & exeſa cornea, & pro/
cidentia ragoidis, quibus etiam malis accedat ali/
quod ſuffuſionis initium. quòd non una neq; ſim
plex ſit ægritudo, omnibus in propatulo eſt. Ap/
pellabit autem hæc quiſpiam, compoſitum oculi
morbum, alter uero, compoſitum morbum ne/
quaquam, ſed plures dicet ægritudines, in di/
uerſis oculi partibus conſtitutas. Nihil uero re/
fert quantum ad ueram curandi rationem, ad
quam hæc omnia diriguntur, ſiue unus ſit mor/
A bus compoſitus ſiue plures, pugnantibus reme/
dijs indigentes. Plenioré uero de hiſce diſcuſſio/
nē differimus ad eos libros in quibus curandi pręg
cepta tradētur. In præſenti uero ſermone, hoc tan
tum commonſtraſſe ſufficiat, probabilem utroſq;
afferre ſententiam, & qui plures in oculo morbos
eſſe arbitrantē, & qui, quēadmodū unū eſt inſtru/
mētū, ita & unū exiſtimāt eſſe morbū, ſed cōpoſi
tū, quando (ut ante diximus) plures in eodē parti
culæ laborauerint. Vt igitur ex ſimplicibus mor/
bis, unus quidem erat primo totius inſtrumenti
ægritudo, ueluti ſuffuſio, alius uero ex accidenti,
ueluti corneæ exulceratio: ita & de morbis com/
poſitis ſtatuere oportebit. Proprij igitur erunt in/
ſtrumēti, qui plures ſimul etiam partes occupaue
B rint. Ex accidenti uero, quicūq; compoſiti unam
tantummodo ipſius inſtrumenti obſederint par/
tem, ueluti lippitudo, quæ membranæ ſuperioris
eſt paſſio. ſiquidem inflammatio è numero cōpoſi
tarum ægritudinum fuit oſtenſa. Eidem uero mē/
branæ ulcere aduenientе, multo etiam magis cō/
poſitam ægritudinem pati dicemus. Sed nec pro/
pterea minus oculus totus morbo compoſito la/
borare cenſebitur. Tales quidem ex accidenti to
tius inſtrumenti ægritudines eſſe putantur. At cū
plures eodem tempore particulæ aliquo malo af/
ficiuntur, ipſorum inſtrumētorum primo compo
ſitæ ſunt ægritudines: atq; eo magis, ſi particula/
tim unaquæq; ſimplicium, non ex accidenti, ſed
primo, totius inſtrumenti fuerit ægritudo. quem/
C admodum in oculo unguis, ſuffuſio, atq; ea paſ/
ſio, quam à Græcis rhœada antea diximus appel/
lari. Nam ex ijs quælibet, oculi eſt ægritudo. Et
cum ad unius cōſtitutionem omnes coniungun/
tur, oculo propriam ęgritudinem compoſitam fa
ciunt. Hac ſiquis ratiocinabitur uia, omnes inſtru
mentorum compoſitos morbos facile inueniet.
Mihi uero ſuperfluum uiſum eſt opus, omnia cō
plecti, quoniam ſiquis omnium ſimplicium mor/
borum fuerit ſcientiā conſecutus, atq; eorundem
compoſituræ modos nō ignorauerit, facile in ſin/
gulis per ſeipſum poterit exerceri. Quare ſi quiſ/
piam ſemel tantum quæ in hoc libro conſcripſi/
mus legerit, is ſe parum profecturum intelligat,
niſi poſtmodum plurimum quoque exercitatio/
nis adiunxerit.

Claud.

# CL. GALENI DE CAVSIS MORBORVM LIBER VNVS.

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.

q VOT quidem ſint ægri-
tudines omnes & qua-
les, in ꝓpria genera ac
ſpecies diuiſæ, tũ ſimpli-
ces tum cõpoſitæ, alte-
ro iam libro explanaui-
mus. Reliquũ eſt ut ſin-
gularum cauſas explice
mus, exordientes à ſim-
plicibus animalis partibus, quæ ſimilares appel-
lantur. A quibus deinde ad compoſitas & diſſimi
lares ueniemus. Quoniam uero oſtẽdimus iuxta
illos qui arbitrantur ſubſtantiam, quæ ortui atque
interitui ſubijcit, ſimul miſceri atq; alterari, quòd
omnis ægritudo ſimilaris ac ſimplicis quo ad ſen
ſum particulæ, uel intemperies quædã exiſtit, uel
partium diuiſio, iuxta uero illos qui nõ unionem
ſtatuunt, ſed quia intercipiatur uacuum omnium
corporũ conſtitutionẽ, cõcretionẽ putant, immo-
deratio meatuũ, & eius, quæ ſenſu deprehẽditur,
continuitatis ſolutio: incipiemus & nunc conſide
rare cauſas morborum omniũ qui ad primã atti-
nent ſuppoſitionẽ, quam nos uerã exiſtimamus.
Erãt autẽ (ut arbitror) quatuor ſimplices, quatuor
uero cõpoſitæ. cũ aliquando quidẽ, ſola ſupra mo
dum excreſcente caliditate, uel frigiditate, uel ex
altera oppoſitione aliqua ueluti humiditate, uel
ſiccitate: aliquando uero duabus ſimul ſupra mo-
dũ auctis, ut morbus pariter calidus ac ſiccus, uel
frigidus ac ſiccus, uel calidus ac humidus, uel fri-
11 gidus ac humidus fiat. Itaq; quænã ſint cuiuſq;
prædictorũ morborũ procreationis cauſæ iam in-
ſpiciamus, ſumpto ab eo initio, qui in caliditatis
intẽperie conſiſtit. Apparet autẽ & in alijs corpo
ribus omnibus quæ plus ſatis incaleſcunt, uel ex
motu quodã augeri caliditatẽ, uel ex putredine,
uel ex uicinia alterius corporis feruidioris, uel ex
anguſtatione, uel ex alimento ad calefaciendum
accõmodato. Ex motu quidem, ueluti in ijs qui
quouis modo exercitantur, & in lapidibus inui-
cẽ colliſis, & lignis, & flãma uentilata. Ex putre-
dine autẽ, tũ reliquorũ corporũ, tum pręſertim ſe
minũ ac ſtercoris. Mihi quidẽ nonnunq; uidere
contigit in columbarũ excremẽtis, ex putrefactio
ne ignẽ accẽſum. Nec eſt quiſpiam qui ambigat
quin calidorũ corporũ uicinia, alia cõcaleſcant, ſi
modo ad memoriã reuocet, & balneas, & ſolem
æſtiuũ, & omnẽ flammã. Ita quoq; ſi hybernis tẽ-
poribus in ampla domo ignẽ accenderis, atq; om-
nes meatus obſtruxeris per quos ſpirandi habeat
facultatẽ, interius calorẽ excitabis. ꝙ ſi quaq; uer
ſus patentes exitus liqueris, nihil amplius effece-
ris. Sed nõ aliter balneæ atq; fornaces, ſuũ inte-



A rius augẽt calorẽ. Ex quo euidens eſt, anguſtatio
nẽ augẽdo calori occaſionẽ præſtari. Sed nec in
obſcuro eſt, quod idem ex ipſa materia prouenit.
Nam aridi calami, uehemẽtius flammã attollunt.
ligna autẽ uiridia, & pręſertim ſi plura ſuper ignẽ
congeſſeris, diutius quidẽ aggrauãt & ueluti ob-
ruunt flammã, demũ uero augent. At quomodo
in animalium corpore ex ijs unumquodq; confici
tur? Cum quiſpiã immoderata exercitatione uſus
fuerit, laſſitudinẽ ſuſtinet corpus. hoc eſt, calidita-
tem immodicam in muſculis atq; articulis habet.
Hi enim ſunt qui primo motũ excipiunt. Quòd ſi
non ultra progrediatur calor, atq; eum ſolui cõti-
gerit antecq; totũ animalis corpus intraſerit, nihil
ultra laſſitudinẽ conſequetur. At ſi in totum extẽ
ditur corpus, tũc huiuſcemodi affectus febris nũ-
cupatur, quæ eſt ueluti quædã totius corporis im-
moderata caliditas. Ita & ira, quæ feruor quidam
eſt exiſtentis in corde caloris, ob immoderatum
B motum, per totum nonnunq; diffunditur corpus,
atq; ita febrem accendit. Iam ea quæ putreſcũt in
animantis corpore calorem quendam immodicũ
in his partibus in quibus putrẽt efficere poſſunt,
ſicuti & eryſipelata, & herpetes, & carbunculi, &
inflammatiões, & phygethla. hæc quidem totum
concalefacientia corpus, excitant febrem. Et qui-
dem tertia cauſa immoderati caloris ex his fit ma-
nifeſta quonam modo animalibus adueniat, & ex
ijs quæ aduſtiones appellantur. Nam in buboni-
bus & inflammationibus & eryſipelatis atq; om-
nibus adeo calidis morbis, ſemper contingens
pars atq; continua, ipſa quidem primum calidita-
tem aſſumit, deinceps uero & partem uicinam af-
ficit, & hæc deinceps ſibi proximam: atq; ita uſq;
ad principium inſiti caloris perueniente intẽpe-
rie, totum celeriter corpus, principij ſentit affectũ.
C Diuturnæ quoq; morę in locis ſole expoſitis, nu-
dis quidem, totam aliquando cutem ſupremã ca
lefaciunt. at ijs qui ueſtibus operti ſunt, ſolum ca-
put: atq; hæc exuſtio appellatur. Quòd ſi iam totũ
animalis corpus occupet, tunc ita febris accendi-
tur. Quartũ uero cauſæ genus quod inſitum calo
rem immoderate ſuccẽdit, in aſtrictionibus & fri-
gefactionibus fieri uidetur. Nam ſi quis uehemẽ-
ter riguerit, aut in aqua natauerit quę aut alumen
aut talem aliquã naturã acceperit, huic aſtringi cu
tem atq; denſari contingit, ut quæ diſſlari conſue
uerãt intus cohibeant. Quòd ſi fuliginoſa fuerint
quæ intus colligũtur, febris inde generatur. Quin
ta uero ſpecies auctæ ſupra modũ caliditatis, ſunt
eſculentorum acres ac calidæ qualitates. ueluti al
liorum, porrorũ, cæparum, atq; huiuſcemodi om-
nium. Nam & horum uſus immoderatus febrem
aliquan-

de cauſis morborũ agemus, plenius diſſeremus:
atq; etiam uberius, in eo qui de morborũ acciden-
tibus inſcribitur: ac præterea in ijs, in quibus cu-
randi ratio tractatur, ad quam omnia quę hic ſcri-
XIII bimus diriguntur. Nunc uero quoniam quo-
modo ſimplices ſeinuicem complectantur expla-
nauimus, iam ad inſtrumẽtorum ægritudines ue-
niamus. At quo pacto & hæ compoſitæ fiant, ape-
riamus. Primum uero illud meminiſſe oportet,
quòd aliæ quidem primorum corporũ, uidelicet
ſimilarium, ſunt ęgritudines: aliæ autẽ inſtrumen-
tariorum & cõpoſitorum. inflammatio enim pri-
morum eſt corporũ: exarticulatio uero inſtrumẽ-
tariorum. Quãdo igitur artus luxatur ſimulq; in-
flammatur, totius quidem inſtrumẽti eſt exarticu-
latio, inflammatio autem nõ primo neq; proprie,
ſed ex accidenti tantum. Quoniam enim ſingulis
eius partibus aduenit inflammatio, fit ut ex acci-
denti totius inſtrumenti ſit ægritudo. Et lippitu-
do quidem eſt inflammatio membranæ quæ ope-
rit corneã, ex accidenti uero eſt totius oculi ægri-
tudo. Contingit uero nonnunquam ut tunica cor-
nea appellata, profundũ habeat ulcus, qua dein-
ceps exeſa tota, aliquid ex ea tunica procidit, quæ
ſecundo poſt corneam ordine ſita eſt, uuea appel-
latur: fieri etiam poteſt ut ipſa pupilla unà conuul-
ſionẽ patiatur. atq; ex his tribus omnibus, quæli-
bet paſſio oculi exiſtimatur, quãuis ulcus & ero-
ſio ad ſolam ceratoidem pertineãt, procidẽtia ad
ragoidem, & conuulſio ad pupillam. Sed, ut dixi-
mus, ſimilarium partium ęgritudines, ex acciden-
ti toti inſtrumento attribuntur. & cum earum plu-
res partes ſunt effectæ ita ut ſingulæ ſingulo mor-
bo laborauerint, & hic ex accidẽti, totius erit in-
ſtrumenti ægritudo compoſita. Nam, ut in oculi
exemplo perſiſtamus, ſit ita ut eundem oculũ un-
guis & lippitudo infeſtet, & exeſa cornea, & pro-
cidentia ragoidis, quibus etiam malis accedat ali-
quod ſuffuſionis initium. quòd non una neq; ſim-
plex ſit ægritudo, omnibus in propatulo eſt. Ap-
pellabit autem hæc quiſpiam, compoſitum oculi
morbum, alter uero, compoſitum morbum ne-
quaquam, ſed plures dicet ægritudines, in di-
uerſis oculi partibus conſtitutas. Nihil uero re-
fert quantum ad ueram curandi rationem, ad
quam hæc omnia diriguntur, ſiue unus ſit mor-
A bus compoſitus ſiue plures, pugnantibus reme-
dijs indigentes. Pleniorẽ uero de hiſce diſcuſſio-
nẽ differimus ad eos libros in quibus curandi prę-
cepta tradẽtur. In præſenti uero ſermone, hoc tan-
tum commonſtraſſe ſufficiat, probabilem utroſq;
afferre ſententiam, & qui plures in oculo morbos
eſſe arbitrant̃, & qui, quẽadmodũ unũ eſt inſtru-
mẽtũ, ita & unũ exiſtimãt eſſe morbũ, ſed cõpoſi-
tũ, quando (ut ante diximus) plures in eodẽ parti-
culæ laborauerint. Vt igitur ex ſimplicibus mor-
bis, unus quidem erat primo totius inſtrumenti
ægritudo, ueluti ſuffuſio, alius uero ex accidenti,
ueluti corneæ exulceratio: ita & de morbis com-
poſitis ſtatuere oportebit. Proprij igitur erunt in-
ſtrumẽti, qui plures ſimul etiam partes occupaue-
B rint. Ex accidenti uero, quicũq; compoſiti unam
tantummodo ipſius inſtrumenti obſederint par-
tem, ueluti lippitudo, quæ membranæ ſuperioris
eſt paſſio. ſiquidem inflammatio è numero cõpoſi-
tarum ægritudinum fuit oſtenſa. Eidem uero mẽ-
branæ ulcere adueniente, multo etiam magis cõ-
poſitam ægritudinem pati dicemus. Sed nec pro-
pterea minus oculus totus morbo compoſito la-
borare cenſebitur. Tales quidem ex accidenti to-
tius inſtrumenti ægritudines eſſe putantur. At cũ
plures eodem tempore particulæ aliquo malo aſ-
ficiuntur, ipſorum inſtrumẽtorum primo compo-
ſitæ ſunt ægritudines: atq; eo magis, ſi particula-
tim unaquæq; ſimplicium, non ex accidenti, ſed
primo, totius inſtrumenti fuerit ægritudo. quem-
C admodum in oculo unguis, ſuffuſio, atq; ea paſ-
ſio, quam à Græcis rhœada antea diximus appel-
lari. Nam ex ijs quælibet, oculi eſt ægritudo. Et
cum ad unius cõſtitutionem omnes coniungun-
tur, oculo propriam ęgritudinem compoſitam fa-
ciunt. Hac ſiquis ratiocinabitur uia, omnes inſtru-
mentorum compoſitos morbos facile inueniet.
Mihi uero ſuperfluum uiſum eſt opus, omnia cõ-
plecti, quoniam ſiquis omnium ſimplicium mor-
borum fuerit ſcientiã conſecutus, atq; eorundem
compoſituræ modos nõ ignorauerit, facile in ſin-
gulis per ſeipſum poterit exerceri. Quare ſiquiſ-
piam ſemel tantum quæ in hoc libro conſcripſi-
mus legerit, is ſe parum profecturum intelligat,
niſi poſtmodum plurimum quoque exercitatio-
nis adiunxerit.

Claud.

# CL. GALENI DE CAVSIS
## MORBORVM LIBER VNVS.

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.



I QVOT quidem ſint ægri
tudines omnes & qua
les, in ꝓpria genera ac
ſpecies diuiſæ, tū ſimpli
ces tum cōpoſitæ, alte
ro iam libro explanaui
mus. Reliquū eſt ut ſin
gularum cauſas explice
mus, exordientes à ſim
plicibus animalis partibus, quæ ſimilares appel
lantur. A quibus deinde ad compoſitas & diſſimi
lares ueniemus. Quoniam uero oſtēdimus iuxta
illos qui arbitrantur ſubſtantiam, quæ ortui atque
interitui ſubijcit̄, ſimul miſceri atq; alterari, quòd
omnis ægritudo ſimilaris ac ſimplicis quo ad ſen
ſum particulæ, uel intemperies quædā exiſtit, uel
partium diuiſio, iuxta uero illos qui nō unionem
ſtatuunt, ſed quia intercipiatur uacuum omnium
corporū conſtitutionē, cōcretionē putant, immo
deratio meatuū, & eius, quæ ſenſu deprehēditur,
continuitatis ſolutio: incipiemus & nunc conſide
rare cauſas morborum omniū qui ad primā atti
nent ſuppoſitionē, quam nos uerā exiſtimamus.
Erāt autē (ut arbitror) quatuor ſimplices, quatuor
uero cōpoſitæ. cū aliquando quidē, ſola ſupra mo
dum excreſcente caliditate, uel frigiditate, uel ex
altera oppoſitione aliqua ueluti humiditate, uel
ſiccitate: aliquando uero duabus ſimul ſupra mo
dū auctis, ut morbus pariter calidus ac ſiccus, uel
frigidus ac ſiccus, uel calidus ac humidus, uel fri
II gidus ac humidus fiat. Itaq; quænā ſint euiuſq;
prædictorū morborū procreationis cauſæ iam in
ſpiciamus, ſumpto ab eo initio, qui in caliditatis
intēperie conſiſtit. Apparet autē & in alijs corpo
ribus omnibus quæ plus ſatis incaleſcunt, uel ex
motu quodā augeri caliditatē, uel ex putredine,
uel ex uicinia alterius corporis feruidioris, uel ex
anguſtatione, uel ex alimento ad calefaciendum
accōmodato. Ex motu quidem, ueluti in ijs qui
quouis modo exercitantur, & in lapidibus inui
cē colliſis, & lignis, & flāma uentilata. Ex putre
dine autē, tū reliquorū corporū, tum pręſertim ſe
minū ac ſtercoris. Mihi quidē nonnunq; uidere
contigit in columbarū excremētis, ex putrefactio
ne ignē accēſum. Nec eſt quiſpiam qui ambigat
quin calidorū corporū uicinia, alia cō caleſcant, ſi
modo ad memoriā reuocet, & balneas, & ſolem
æſtiuū, & omnē flammā. Ita quoq; ſi hybernis tē
poribus in ampla domo ignē accenderis, atq; om
nes meatus obſtruxeris per quos ſpirandi habeat
facultatē, interius calorē excitabis. ꝙ ſi quaq; uer
ſus patentes exitus liqueris, nihil amplius effece
ris. Sed nō aliter balneæ atq; fornaces, ſuū inte



A rius augēt calorē. Ex quo euidens eſt, anguſtatiō
nē augēdo calori occaſionē præſtari. Sed nec in
obſcuro eſt, quod idem ex ipſa materia prouenit.
Nam aridi calami, uehemētius flammā attollunt.
ligna autē uiridia, & pręſertim ſi plura ſuper ignē
congeſſeris, diutius quidē aggrauāt & ueluti ob
ruunt flammā, demū uero augent. At quomodo
in animalium corpore ex ijs unumquodq; confici
tur: Cum quiſpiā immoderata exercitatione uſus
fuerit, laſſitudinē ſuſtinet corpus. hoc eſt, calidita
tem immodicam in muſculis atq; articulis habet.
Hi enim ſunt qui primo motū excipiunt. Quòd ſi
non ultra progrediatur calor, atq; eum ſolui cōti
gerit anteq; totū animalis corpus inuaſerit, nihil
ultra laſſitudinē conſequetur. At ſi in totum extē
ditur corpus, tūc huiuſcemodi affectus febris nū
cupatur, quæ eſt ueluti quædā totius corporis im
moderata caliditas. Ita & ira, quæ feruor quidam
eſt exiſtentis in corde caloris, ob immoderatum
B motum, per totum nonnunq; diffunditur corpus,
atq; ita febrem accendit. Iam ea quæ putreſcūt in
animantis corpore calorem quendam immodicū
in bis partibus in quibus putrēt efficere poſſunt,
ſicuti & eryſipelata, & herpetes, & carbunculi, &
inflammatiōes, & phygethla. hæc quidem totum
concalefacientia corpus, excitant febrem. Et qui
dem tertia cauſa immoderati caloris ex his fit ma
nifeſta quonam modo animalibus adueniat, & ex
ijs quæ aduſtiones appellantur. Nam in buboni
bus & inflammationibus & eryſipelatis atq; om
nibus adeo calidis morbis, ſemper contingens
pars atq; continua, ipſa quidem primum calidita
tem aſſumit, deinceps uero & partem uicinam af
ficit, & hæc deinceps ſibi proximam: atq; ita uſq;
ad principium inſiti caloris perueniente intēpe
rie, totum celeriter corpus, principij ſentit affectū.
C Diuturnæ quoq; morę in locis ſole expoſitis, nu
dis quidem, totam aliquando cutem ſupremā ca
lefaciunt. at ijs qui ueſtibus operti ſunt, ſolum ca
put: atq; hæc exuſtio appellatur. Quòd ſi iam totū
animalis corpus occupet, tunc ita febris accendi
tur. Quartū uero cauſæ genus quod inſitum calo
rem immoderate ſuccēdit, in aſtrictionibus & fri
gefactionibus fieri uidetur. Nam ſi quis uehemē
ter riguerit, aut in aqua natauerit quę aut alumen
aut talem aliquā naturā acceperit, huic aſtringi cu
tem atq; denſari contingit, ut quæ diſſlari conſue
uerāt intus cohibeanť. Quòd ſi fuliginoſa fuerint
quæ intus colligūtur, febris inde generatur. Quin
ta uero ſpecies auctæ ſupra modū caliditatis, ſunt
eſculentorum acres ac calidæ qualitates. ueluti al
liorum, porrorū, cæparum, atq; huiuſcemodi om
nium. Nam & horum uſus immoderatus febrem
aliquan

aliquãdo ſuſcitauit. Et quidem calidæ potationes A
immodicæ, ueluti uini ueteris & acris, cum imbe
cille corpus offenderint, & medicamina acria, ſi-
ue remedia morborũ fuerint ſiue uenena, cauſam
ut homines febricitarent, attulerunt. Sed cur (in-
quiunt) non ſemper ob quamlibet harum febrici
tant cauſarum? quoniam ijs cauſæ efficiẽtis quan
titas par non exiſtit, & quę eſt eiuſdem in corpore
affectus diſpoſitio, magnam, in eo quod plus uel
minus, uarietatem admittit. Ac præterea animan
tium corpora plurimũ alterum ab altero differũt,
in hoc ut aut facile aut ægre à naturali recedãt ha
bitu. Quẽadmodũ igitur minime ambigis cur nõ
omnis motus laſſitudinem facit, ſed pro confeſſo
habes quòd ubi non exceſſerit ac potentia ſupera
uerit articulorum muſculorumq́ naturam, nunq̃ B
eos fatigari continget: ſic tibi erat cogitandum, q̃
nec talis affectus qui laſſitudo nũcupatur, niſi aut
dignam effatu magnitudinem, aut moram aſſum
pſerit, nunquam uniuerſum corpus afficiet. Vel
motus quidem paruus, laborem nequit efficere:
parua autem laſſitudo, omnino febrem accendet?
aut motus quidem effectus, in relatione conſiſtet,
laboris autem minime? Ac quidem omnibus etiã
uulgaribus ac rudibus in propatulo eſt, athletarũ
corpora diuturniores ac uehementiores motio-
nes citra laſſitudinem perferre. & nos priuatos, ſi
paulo ſupra conſuetudinem exerceamur, ſtatim
moleſtia affici. Nil igitur mirum, ſi quiſpiam quã-
uis laſſitudinem ſenſerit, non tamen febricitauit.
uel enim parua eſt laſſitudo, uel exigui temporis, C
aut uiribus corporis inferior. Aut ſi fuit exerci-
tatio haudquaquam diuturna, nec uehemẽs, atq;
etiam minus quàm pro natura eius qui exercita-
tus eſt fortis, nunquam quidem laſſitudinem affe-
ret: laſſitudo uero febrẽ accendet etiamſi ea & bre
uis ſit, & exigui temporis, & languentis corporis
robore inferior ſit. Sed & hoc ipſum in ea re quæ
ad agendum potentiſſimam naturam habet, ni-
mirum in igne, poſſumus intueri. Nam frigefa-
ctos, non abſq; tempore ac uiribus calefacit. Si-
quidem cum aliquando è locis gelidis diſceſſeri-
mus, manus per flammam ignis ſine aliqua noxa
transferimus. Neq; omnis materia æque facile ab
eodem accenditur, ſed arentes quidem calami pri
mo attactu inflammantur, lignis autem humidis D
ac uiridibus ut accendantur, longum tempus eſt
neceſſariũ. Quo pacto igitur nihil ex his in igne
admirationem adfert? & in laſſitudine admiraris
quòd magnitudine egeat ac tempore ac corpore
incendio opportuno? Satius itaq; fuerit ſi nulla te
huius rei capiat admiratio, ſed potius animaduer
tas quodnam animalis corpus facile ſua natura cã
lorem admittit, & quod non ita facile. ſed de hoc
quidem poſtea es auditurus. Nunc uero nihil tibi
ſit mirum, ſi unumquodq; quod aliquid ſit effectu
rum, & tempus & magnitudinem exigat, ac præ-
terea ut proximum ſit quod prompte patiendi ha
bet naturam: quoniam & ſi hæc deſint, nec ignis
comburere, nec gladius abſcindere ualet. Nec ex
his aliquid, in efficiendo potentiſſimum in aliud
agere poteſt quod ipſo ualidius extiterit, aut ubi
non interuenerit tempus effatu dignum. Super lu
cernæ quidem flammam, nunquam totum effun-
deres oleum, nedum aquam. & gladio incidere la
pides nequaq; tẽtaueris, nedũ adamantẽ. Vis autẽ
ut laſſitudo & calefactio & frigefactio & reliqua
huiuſcemodi febrẽ ſemper accẽdant, quãuis par-
ua ſint, & exiguum tempus perdurẽt, ſiue etiam
totum corpus minime idoneũ ad ſuſcipiẽdum ca-
lorem extiterit? Quod enim iam calidum eſt, pa-
ratius eſt ad hoc ut exceſſum caloris admittat. ſi-
cuti & frigidum ut plus ſatis frigeſcat. quod uero
ediuerſo ſe habet, ad hoc minime eſt aptum, uſq;
adeo cæca & rudis eſt eorum qui talia perquirũt
dubitatio. Qui uero nõ dubitant, ſed prompte ac
temere enunciant quòd nihil horũ quæ nuper di-
ximus excitat febrem, horum ſtupiditas quidẽ mi
ſerationem, contentio uero odium meretur. Solu-
ta quidem ſunt & horũ ſophiſmata in altero uolu
mine, quod ſeorſum De cauſis procatarcticis, id
eſt euidentibus, ſcripſimus: neq; præſentis eſt ne-
gocij aliorum refellere errores, ſed uera duntaxat
docere inſtituimus. Rurſus igitur ad propoſiti no
ſtri ſeriem reuertamur. Erat autem (ut arbitror)
omnium ſimplicium ægritudinum præcedentes
cauſas, uſque ad præincipientes explicare. Non
enim eſt fortaſſis inutile, eos qui ita earum appel-
lationes manifeſtioris doctrinæ gratia diſtinxe-
runt, imitari. Et quaſcunq; in ipſo animali uel di-
ſpoſitiones uel motus præter naturam, ægritudi-
num præcedentes cauſas nominant: quæ uero ex
trinſecus adueniunt & alterant corpus atq; tranſ-
mutant naturam uehementer, præincipientes ap-
pellant. Calidæ quidem ægritudinis in uniuer- III
ſum diximus cauſas. Nũc ad frigidam ueniamus.
Sunt uero & huius plures numero cauſæ. ueluti
frigidorum propinquitas, & ciborum potuum'ue
quantitas ac qualitas, aſtrictióque ac rarefactio,
ac præterea ocium & immodica quies. Quibus
etiam occaſionibus ignis extinguitur. Nam ſi par
uo carboni multum niuis aut glaciei ſuperimpo-
nas, aut plurimam aquam ſuperinfundas, conti-
nuo extinguitur. Sic ubi circũſtans aer ſit præter
modum frigidus ueluti hyberno tẽpore iuxta Hi
ſtrum, non ſolum lucernam ſub diuo poſitam, ſed
& exiguum quemcunq; ignem uidebis protinus
extingui. Hoc quidem modo, ignis à rerũ præge-
lidarum contactu ſuperatur. Ab ijs autem quæ na
tura apta ſunt ut ipſum enutriãt, ita ob exceſſum,
uel defectum, uel ob alienam qualitatem corrũpi-
tur. Si enim ligna uniuerſim & multa ſupra par-
uũ coaceruaueris flammã, ob immodicę quantita
tis exceſſum ipſam extingues. Quòd ſi nihil omi-
no, aut parum admodum adieceris, ob defectum
ac paucitatem alimenti, uidebis continuo marce-
ſcere. Sic & lucernæ flammam comminui atq; in
periculo eſſe ne propè extinguatur inſpicimus,
ubi nutrimenti proprij modus non ſeruetur. ſiue
enim oleum affatim non adhibueris, aut multum
uniuer-

uniuerſim ſuperinſundas, utroq; offendes modo. Quòd ſi largam quidem exhibueris materiã, ſed quæ uel nullo modo apta ſit ut ardeat uel cũ difficultate incendiũ ſuſcipiat, hanc ſtatim minorẽ efficies: ueluti ſi lignũ aquę cõmiſtũ ſupra ignẽ cõieceris. Si etiã qui flammæ circũfunditur aerem obſtruxeris, aut nimium rareſeceris, ſic quoq; flammã decreſcere ac periclitari ne penitus extinguatur, inſpicies. Obſtruitur autẽ, ſi cucurbitam qua medici utunẽ, uel furnulũ, aut tale aliquod aliud circũponas. qd' etiam eõtinget, ſi fornacũ foramina clauſeris. Quòd ſi in multo ſole, & calido & aprico loco, aut ad alterã maiorẽ flammã admoueris, tunc quoq; minorẽ flammã paulatim marceſcere uidebis. quoniã exterior flãma, ut quæ præpotẽtior ſit, elaxat atq; diſpergit minorẽ. Neq; uero in obſcuro eſt, ꝙ ſi eas flabellans, hoc eſt mouens, ſi quidẽ modice hoc feceris, augebis: ſi uero immodice, diſſolues ac diſſipabis. Sic & uentos magnitudini flãmę reſpõdere oportet, ſi quid eius augmento conferre debuerint. Qui uero maiores ſunt ꝙ̃ illa queat ſuſtinere, diſpergent potius ꝙ̃ flabellabunt. Ex quo manifeſtum ſit, ꝙ flamma quidem ad ſui incrementũ motu eget extrinſeco, nõ tamẽ immodico. ſi enim nullo modo flabellatur, elãguet: uehementiore autẽ motu extrinſecus urgẽte, diſſoluitur ac diſſipaẽ. Secundũ uero primã cauſæ ſpeciẽ, cũ omne frigidũ forinſecus aduenerit, partim contactu tantum, partim potentia, frigida ægritudo conſiſtet. Sic aliquis in frigida natãs aqua læſus eſt aut male lotus, & per gelida loca iter faciens. Nonnullos autẽ uidi exanimatos anteq; domũ deferrẽtur. Iuxta uero ſecundã cauſam, aut morbũ attonitũ, aut comitialem, aut motus ſenſúsue defectum ex ebrietate aliquis ſubijt. Quanq; uinũ modice hauſtum, ut quod propriũ alimentũ ſit, natiuum calorẽ adauget. Sic & optimi cibi qui plurimũ animali afferunt nutrimentũ, ſupra modũ aſſumpti, morbos frigidos generant. Sic quæcunq; uel deuorantur uel bibuntur, ſi frigida natura ſint, morbos frigidos pariunt. Ex horũ numero eſt papauer, mãdragora, hyoſcyamus, cicuta, & quæ pariter nimia frigiditate interimũt. Vltima autẽ adſtrictio (hanc enim ultimã frigidorum morborũ cauſam ſtatuimus) facit graues ſopores, & ueternũ, & morbos attonitos. Et hoc eſt quod dicitur ab Hippocrate, Venarũ interceptiones corpori officere, ꝙ ſtatim uocẽ eripiãt. Ipſe autem, ſicuti & alij uetuſtiores, duo genera uaſorũ in quibus ſanguis cõtineẽ, uenas appellat, nõ uti iuniores, alterũ tantum quod pulſum non habet. Vbi uero intercipiuntur quæ ſunt in animali arteriæ, hoc eſt ita oppletę ſanguine fuerint ut nullus in ipſis uacuus relinquatur locus, in quẽ, dum attolluntur, aerem externũ attrahere poſſint, tunc quodãmodo ſtrangulatur atq; extinguitur calor internus: ac qui ita affecti ſunt, ſubito ſenſum & motũ totius corporis amittunt. Oſtenſum enim à nobis eſt hoc, in eo uolumine qd' ſcripſimus De uſu pulſuum, ob eum finem arterias continuo at-

A tolli ac reſidere, ut calor naturalis in omnibus animalis partibus tẽperetur. In libris aũt De utilitatibus ſpirationis ſcriptum à nobis eſt, ꝙ hæc quoq; inſitum ac natiuũ cordis calorem, moderatũ tuetur atq; conſeruat. Sicuti igitur ſi extrinſecã flammam à cõmunicatu circũfuſi aeris ſepares interiectu furnuli uel cucurbitæ uel cuiuſpiam alterius rei ſimilis, ſtatim extinxeris: eodem modo ſi animalibus caliditatẽ cohibueris atq; intercluſeris, ita ut nullum cũ aere exteriori habeat cõmunicatum, ſtatim exitiũ afferes. Calor igitur cordis per faucium meatum aerem haurit extrinſecũ. Quòd ſi hũc interceperis, eueſtigio ſtrangulabis animal, atq; enecabis. Calor uero qui in omnibus eſt arterijs quæ per totũ animalis corpus diuiduntur, per B cor quidem ipſum inquantũ uiã habet ad fauces, & per uniuerſam cutem, in ambientẽ nos aerem tranſpirat. & refrigeriũ quidẽ cũ illæ ſe attollunt, accipiunt. cum autem reſident, id quod fuliginoſum eſt, expellunt. quorum utrũq;, natiuã earum mediocritatẽ cõſeruat. Et ſi quidem anguſtiores habeãt meatus arteriæ, ſiue (ut nuper dictum eſt) ob ſanguinis redundantiam, ſiue earũ ora obſtructus aliquos patiãtur, ita ut nullam habeãt reſpirãdi uiam, calorem extingui neceſſe eſt: quod uero ita afficitur corpus, emori. Quòd ſi fuerit obſtructio modica, non adeo calorem naturalem pati eſt neceſſarium. At ſi quidem in animalis corpore ueluti fuliginoſa quædam ac fumida excremẽta cõſtiterint, alius erit caloris naturalis affectus, C alius uero, ubi ſolum uapor quidam ſuauis atque optimus exhalarit. Atq; horũ utrunq; bifariã hoc modo euariat. Cum enim ſanguis optimus in corpore fuerit nullo inquinatus humore ſuperfluo, uapor ex eo calefacto optimus exurgit, qui nihil aut igneũ aut acre ſecum inuehit. Tale quidẽ corpus cũ mediocriter obſtrui contigerit, breui aut erit plethoricus, aut ſupra modũ calefiet. Quòd ſi deſes uita ſit ac minime laborioſa, plethoricus fiet cũ remãſerint quæ exercitãti excerni oportebat. At ſi exercitabitur, calefiet, eũ motus occaſione calor augeatur naturalis, nõ reſpiret autẽ ob id ꝙ denſatum ſit corpus. In corpore autem obſtructo quod à fumeo excremento obſidetur, aut febris accendetur ob intercluſam interius fuliginoſam D euaporationem, aut ſtrangulabitur atq; extinguetur calor inſitus atq; natiuus. Vtrunq; uero horũ accidet pro multitudine excremẽtorũ, aut magnitudine obſtructionis. Nam ſi fuliginoſa ſuperfluitas quæ euacuari expetebat, plurima fuerit atque obſtructio uehemens, periculum imminet ne calor naturalis ſtrangulatus quodãmodo ab excremẽtis, extinguaẽ. Quòd ſi ſuperfluitas pauca fuerit, & obſtructio parua, febris accendiẽ. Nec dubium eſt ꝙ & naturales & aduẽtitios corporis affectus cognoſcere oportet, in quibus aut fuliginoſum aut uaporoſum, aut fumoſum eſt id quod exhalat. Sed hæc quidẽ in biſce libris explicabunẽ, in quibus curandi doctrinam exequemur. Nunc ad huius operis inſtitutũ reuertamur. Sicuti enĩ

adſtrictio ſæpius frigefactionis eſt cauſa, eo quo A diximus modo: ſic & laxatio, quando pluſquã ſit opportunũ, diſpergit ac diſſipat inſitũ & natiuum calorẽ, frigidius efficit corpus. Sic uero nonnunquam totũ afficitur animal, nonnunquam uero ſingulæ partes aut adſtrictæ aut laxatæ. Nam quæ uniuerſo corpori diſpoſitio cõtingit in obſtructione & plenitudine arteriarũ: hæc uni accidit parti ex earum quæ in ipſa ſunt affectu arteriarũ. Et quidẽ quæ extrinſecus adhibenẽ medicamina, aut aquę quæ uim medicaculã habẽt, & frigidæ, & aer ipſe circũfuſus laxationẽ aut adſtrictionẽ immodicã in ipſa parte committere poſſunt. Et uincula quædam uiolenta, ipſi aliquando particulæ, aliquãdo uero ſuperiacentibus circumpoſita, corrumpent ipſam, ac frigefacient, ob id ꝙ eam à communicatu mẽbri in animali præcipui, à quo calor emanat naturalis, atq; unde uim ſui motus recipiunt arteriæ, ſeparat atq; ſeiũgit. De calidis quidẽ ac frigidis affectib. abunde dictum eſt.

IIII De ſiccis uero deinceps dicet. Siquis magis quidẽ euaporet, minus autem nutriatur, cum eo ꝙ ſicci habitus exiſtit: facile in ſiccam incidet ægritudinem: ac præſertim, ſi curis aut uigilijs immodicis occupabiẽ. & aeris quoq; nobis circumfuſi tẽperaturę cum ſiccæ fuerint, exiccant animaliũ corpora. & natationes præterea in aqua quæ nitri, aut ſulphuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius huiuſcemodi qualitatis eſt particeps. & quæcũq; medicamina uim habent exiccandi, ſiue intro aſſumanẽ, ſiue foris adhibeantur, hæc quoq; ſiccum reddũt C corpus. de quibus in eo uolumine in quo de ſimplicibus medicaminibus agitur, abunde dictum eſt. Hæ quidem ſiccarum ægritudinũ cauſæ ſunt.

V Humidarum autem ſunt omnes cauſæ contrariæ: ueluti ciborũ qui humidiori natura conſtant copia, & potuũ exceſſus, & omnis uiuendi ratio delicatior, & animi ſecuritas, & balnearum ex aquis dulcibus plurimus uſus, præſertim poſt cibũ: ſic & tota uita ocioſa atq; omni labore uacãs, & pluuiarum abũdantia, atq; omnis ſtatus temporis humidus, & medicamina quæ humectandi habent poteſtatẽ.

VI Liquet autẽ quòd & cõpoſitarum ægritudinũ cauſæ ſunt cõpoſitæ. Si enim cauſa calida ſimul & ſicca in unũ aliquando cõueniant, neceſſario calidus quidem atq; ſiccus ſequetur morbus: ſi calida & humida, pariter calidus & humidus. idẽ euenit in reliquis duabus ſimul iunctis qualitatibus, humida ſcilicet & frigida, & ſicca & frigida. Quod uero huic ſermoni adiungere ac ſimul diſtinguere oportet, iam aggrediamur: quod uidelicet ſimilem habẽtes naturam cauſæ, ſæpius alterant corpus, plerunq; uero uiribus cõtrarijs agũt. ſed quæ ex ipſis ſunt numero plures, in agendo ſuperant. ſicuti quãdoq; diuturniores, quandoq; uero potẽtiores uincunt. Etſi uero nullo modo fieri poſſe uideatur, ut ab utriſq; ſimul lędatur corpus, atq; unà calidum efficiatur ac frigidum, humidumq; ac ſiccum pluſquàm natura ſit opportunum: tamen & hoc ipſum uſu contingit, A & merito diſtemperantia inæqualis appellatur: noſq; de hac ipſa alibi ſeorſum, ut oportuit, diſſeruimus. neq; nunc de eadem ipſa uerba conſumere conuenit: ſed potius ad reliquarum ægritudinũ cauſas explicandas ueniendũ. Hoc tamẽ in loco prius ſunt repetenda quæ in libro De morborum differentijs edocuimus, ꝙ uidelicet aliquãdo quidem ob ſolas quatuor qualitates corpora ab habitu naturali recedunt, nulla extrinſecus confluente ſubſtãtia. aliquãdo uero fluxionib. replenẽ: quę forma quidem humida conſtant, ui autẽ, humido carent. Sed de horum humorum poteſtate dictũ quidẽ eſt ab antiquis & medicis & philoſophis, & à nobis etiam, tum in alijs cõmentationibus, tum in his præſertim quas de medicaminibus edi B dimus. Quantum uero huic loco expedire uidebitur, in præſentiarum dicetur: ꝙ rufa quidem bilis facultate calida eſt & ſicca: nigra autem frigida ac ſicca, ſanguis autem calidus & humidus, pituita frigida & humida: & ꝙ ex his ſinguli influunt aliquando ſynceri, aliquãdo alijs commiſti: & quòd aut tumefactæ, aut induratæ, aut inflammatæ particulæ uarios trahũt affectus. Nam & anthraces, & herpetes, & eryſipelata, & phygethla, & cangrenæ, & phagedenæ, & ſatyriaſis ex hoc genere ſunt. & uitiligines, & atheromata, & acrochordones, & achores, & faui, & ganglia, & ſteatomata appellata, nihil aliud ſunt niſi fluxionum partus. Hæc uero inuicẽ differunt, ac præterea ea om̃ia, de quibus antea diximus: quoniã nõnulla quidẽ C ex ſola ſunt pituita, nõnulla aũt ex ſanguine, quędã ex bile rufa, quædã ex nigra, quædã ex aliquo alio humore q̃ nõdũ om̃ino ſit extra naturã. Sed hic ipſe qualiſcũq; fuerit, unus omnino erit ex his q̃s antea enumerauim⁹. Neq; em̃ fieri poteſt quin ſit aut calidus & ſiccus, aut calidus & humidus, aut frigidus & ſiccus, aut frigid⁹ & humidus. Nã quanto quidẽ craſſior fuerit atq; frigidior, naturalis pituitę formã amittit, atq; alius quidem humor eſſe exiſtimatur, qui ex toto genere ſit præter naturã: non tamen ita ſe res habet. donec enim frigidam atq; humidã ſeruauerit naturã, ex pituitæ genere erit. Eadem ratione quicunq; calidus fuerit & ſiccus, idem cũ bile genus ſubibit. De his uero plenius alibi diſſeruimus. Quo fit, ut nunc de his D breuius dicamus: quoniam de his ipſis copioſius in ijs libris quos De curãdi ratiõe edituri ſumus, tractare ſtatuimus. Ad id uero quod præſentis intereſt operis, redeamus. Omnes quidem huiuſcemodi fiunt ubiq; ad partes ignobiles materiã inutilem tranſmittente natura: quod etiam multi alij antea ſcripſere. Quis tamen ſit tranſmiſſionis modus, non ſatis explicatum eſt. rationẽ autẽ atq; mẽtẽ naturæ tribuemus, ſi ita ſimpliciter ipſam quicquid inutile eſt deponere affirmemus ex robuſtis partibus ad imbecillas. ſed quòd quidẽ in morbis bonæ iudicationes ab aliqua huiuſcemodi facultate fiant, manifeſte apparet. Quis autem generationis modus his iudicationibus ſit, nondum maiores noſtri exacte docuerunt; ideo neq; potẽtias natura-

naturales, de quibus nos in alijs cōmētationibus egimus, quęnā & quot numero exiſtant, & quod ſingularū ſit opus, ſatis explanare potuerunt. Sed nulla ſanè difficultas, ſuppoſitionibus quas in eiſdem commentationibus demonſtrauimus, utentes nunc de hiſce omnibus tranſigere. Cum quatuor ſint numero potētiæ, quarum quælibet ſiue animalis ſiue plantæ particula, particeps eſt: & cū una quidē ex ijs attrahat id quod ei conuenit, alia autē retineat, alia alteret, alia quod ſuperfluit excernat: & cū materia ipſa ſuperflua duplex genere exiſtat, aut enim quātitatis ratione, aut qualitatis: cum deniq; omniū corporis partiū non æquale ſit robur, quippe principes partes ſtatim ab initio rerum natura maiori robore dotauit: Nihil mirū ſi impuris corporibus, in quibus plurima inutilis materia redundat, ad imbecilliores partes aliquid confluat. Nam ſuperfluus humor, ut qui à partibus robuſtioribus expellitur ac nullibi conſiſtere queat: tandem ad imbecilliorē detruditur partē. Hæc uero alia atq; alia in diuerſis corporibus exiſtit, aut quia in prima animalis formatiōe eidem parti aliquis error obtigerit, aut poſtea aliquā ſuſceperit noxā: aut quia ipſa natura exigit ut pars talis aliqua habeatur, quemadmodum cutis. hæc enim (ut quæ nullum opus habet, ſed uſus tantū gratia à natura inſtituta eſt) optima ratione partibus alijs quæ aliquam habent operationē, imbecillior eſt facta. eſt enim quoddam ueluti uelamētum atq; amictus animali cognatus, cum neq; coctionem, neq; alimenti digeſtionem, neq; ſanguinis generationē, neq; pulſum, neq; reſpirationē, neq; uoluntarium motum, neq; omnino operationem aliquam afferat animali. ac præterea cū omnium aliarum partium extrema ſit collocata, non abſq; ratione totius corporis excipit excremēta. Multa eñ ab initio inſtrumēta, expurgandæ materiæ inutilis gratia natura molita eſt: & hæc quidem ad tuendam ſanitatem ſufficiunt, cum nullā corpori labē is qui nobis circumfunditur aer, adiecerit, aut delinquens ratio uictus humorū uitioſorum redundantiam in corpore nō effecerit. Quo fit, ut cum talis acciderit error, non amplius naturalia ſufficiant inſtrumenta ad materiæ uacantis multitudinem expurgandam. Ideoq; tūc accidit, ut fluxiones à ualentioribus impulſæ partibus ad imbecilliores detrudantur. Illud quoq; nonnunq; uſu euenire ſolet, ut cū anguſtiores redditi fuerint hi per quos expurgātur, meatus, ad alia confluāt loca. Hæc quidem principia ſunt gignendi omnes, de quibus antea diximus, ægritudines. Malū uero in ipſis membris augetur, cū in eiſdem impacti humores ſuperflui ac putreſcētes, atq; ea ratione magis uitiati, eum qui poſtea ſuperuenit humorem, ſi integer fuerit, coinquināt atq; corrumpunt.

VII Sed quoniam ſimilarium partiū proprios recenſuimus morbos: ſupereſt ut de inſtrumentarijs dicamus, exordium ab eo ſumentes, qui primū inter alios obtinet locum, qui uidelicet in formatione cōſiſtit. Hic autem fit naturali quidem figura nonnunq; euariante: nonnunq; uero leuitate quadā, aut aſperitate, aut meatu ipſo corrupto. Cauſa autē uarietatis quæ figuræ aduenit naturali, prima quidem eſt informatio conceptus in ipſo protinus utero matris uitiata, uel ob materiæ multitudinem, aut ob qualitatem minime aptam. Secūda uero, cū ſtatim à partu, dum infans faſcijs inuoluitur, ſi error aliquis cōmittatur. Mollia ſiquidem ac penè fluxibilia nuper in lucem uenientiū corpora infantiū, facile inuertūtur, cum in exitu à matris utero non recte ab obſtetricibus excipiuntur, aut quia non cōmode faſcijs inuoluuntur, ac deinceps à nutricibus ſine modo aut attractātur, aut reponuntur, & dum præbetur lac, & dum lauantur, & dum faſcijs alligantur. In his ſiquidem omnibus, niſi quis infantes commode pertractauerit, facile uniuſcuiuſq; membri forma naturalis euertitur, ac uitiatur. Et quidē in omni ea quæ ſequitur educatiōe, partim ab immodica ſatietate, partim à motibus perperā factis, dum ante tēpus aut ſtare, aut ingredi permittuntur, aut uehementioribus motibus exponūtur, plures in ipſis artus inuerti contingit. Siquidem nimia ſatietas operationes impedit naturales. Intempeſtiui autē & uehementiores motus labefactant mēbra, ac in quā minime ſit opportunū, partem circūagunt. Crura etenim ex ipſa innitentiū corporū grauitate, aut ad exteriora, aut ad interiora uertuntur, ut magis ad hæc, q; ad illa primū tibiæ momētum declinit: Quibus eñ eſt rectior q; naturę cōueniat, bleſa fit magis: Quibus autem cauior efficitur rhæba. Voco autē bleſum, qd' ad exteriora cōuertitur: rhæbum autem, quod in contrariam partem. Et thoracis quidem partes plerunq; à nutricibus deprauātur, dum ipſos in prima educatione nimium arcte extrinſecus uinciūt. Maxime uero hoc quotidie apud nos fieri intuemur in uirginibus: quibus, dū ſtudent nutrices augere coxas ac ilia ut hæc magnitudine thoracē exuperēt, uittis quibuſdam totum circumprehendunt, atq; omnes ſcapularū ac thoracis partes uehementius ſtringunt ac cōprimunt. Quo fit ut cum aliquando non æque om̄es intendantur, aut pronum in partem anteriorē reddatur pectus, aut poſteriores partes quæ ad ſpinā pertinent gibbæ reddantur. Illud uerò nonnunq; accidere ſolet ut ueluti perfractum atq; ad latus adductum fiat dorſum, ita ut altera quidem ſcapularū nō aucta ſed parua ac ualde compreſſa appareat, altera uero prominēs tumida ac omnino maior. Hæc quidem omnia figurarum exiſtūt uitia, quæ in thorace cōmittūtur, ob errorē imperitiāq; non æquo momento alligantium nutricum. Sic & medici plerunq; male alligantes atq; efformantes artus effractos, ipſos inuerterūt, nonnunq; uero ubi medicus recte ſuum opus impleuerit, ipſe qui patitur ſi anteq; callus ſatis inualuerit, membrum exercere conetur, ſibi inuerſionis eſt cauſa. Sed & fractæ partes ſicuti nares, & circumfractæ ſicuti extrema concauitatis in qua coxæ os reuoluitur, & exciſa quandoq; oſſa aut magna portio

carnis, cum deinceps non æqualiter ſupercreue-
rit, hæc omnia occaſionem afferunt, ut naturalis
figura uitietur. Alius autem modus eſt figuræ de-
prauandæ qui ob immodicã repletionẽ aut alimẽ
ti defectum contingit, ſicuti ijs qui aut nimis craſ-
ſi facti ſunt, aut nimium contabuerunt, ſiue id in
una tantũ corporis parte, ſiue in toto corpore eue
niat. Nã & morbus qui elephas appellatur, & ta-
bes, manifeſtiſſime figurã immutant. Reſimatur
enim naſus, & labra craſſa fiunt, atq; aures exte-
nuatæ uidentur his qui elephantiaſim patiuntur.
atq; hi omnino ſatyrorum effigiem præ ſe ferunt.
Nares autẽ acutæ, & collapſa tẽpora, & oculi cõ-
caui, & circa ſcapulas ac brachia ueluti quædam
alæ, his quos tabes male habet apparẽt. In his qui-
dem omnibus prima ratione interit atq; corrũpi-
tur figura naturalis. Ex accidenti autẽ, his qui re-
ſolutionẽ aut diſtẽtionem neruorũ aut inflamma-
tionem aut duritiem patiuntur, aut quibus nerui
diſſecti ſunt, aut chordæ, aut duris cicatricibus a-
ſtricti. In his ſiquidem omnibus aliàs ob aliam cau
ſam, ad alteram partẽ membrum declinat, tractũ
quidem à muſculis motum facientibus in his qui
altera tantũmodo parte ſunt reſoluti. ſic & in ner-
uorum diſtentionibus quæ ad alteram contrahũt
partem à muſculis diſtentis. Inflammationes etiã
& duri tumores atq; induratæ cicatrices & qui-
cunq; tales affectus partẽ ad ſe proximã tendunt,
eadem ratione membrũ peruertunt. In eiſdem ue-
ro diſſectis neruis & chordis, ſicuti in reſolutis,
motum exercentes ijs oppoſiti muſculi, & qui ha
bitum ſeruant naturalẽ, ad ſeipſos, cum agunt, at-
trahunt mẽbrum, adeo quòd hæ plures numero
cauſæ ad unã reducũtur quæ membrũ urgente ad
alteram partẽ tenſione peruertit. Et de figurarum
quidem ſecundũ naturam differentia, hæc dixiſſe
ſufficiat. Cauitates autem quæ partibus corporis
inſunt & earum meatus ob eas quas ſubijciemus
cauſas aboleri contingit. coalitum ſcilicet, angu-
ſtiam, obſtructionem, compreſſionem, ſubſiden-
tiam, & eorũ quę ora appellantur patefactionem.
Nam quum nonnunq; exulceretur cauitatis inte
rior ſuperficies, ac deinceps ſimul coaleſcant exul
ceratę particulæ, formatio naturalis neceſſario de
ſtruitur. Nonnunq; uero uel carne adnata, uel ali
quo alio germine præter naturam, uel duro quo-
piã ſiue inflammato tumore, aut abſceſſu in ipſis
corporibus inſtrumentorũ, ac deinceps eorũ, tu-
more non naturali interiorẽ occupante cauitatẽ,
loco anguſtia ſuperuenit. Et lenti quidẽ ac craſſi
humores, ut aliqui pori, ſpatij interioris laxitatẽ
ad ſimilem perducunt affectum. Sic & ſi aliquid
extrinſecus incidat ac uehementius comprimat,
neceſſarium eſt ut circũiacentia corpora ad inte-
riorem cauitatem detrudantur. Subſident autẽ in
ſeipſa corpora, ueluti ab aſtringentibus cogũtur,
aut frigidis denſantur, aut ab areſacientibus mar-
ceſcunt. In quo caſu illud accidere ſolet, ut mea-
tus quidẽ præcipue, ſed & ipſæ quoq; cauernæ ad
anguſtum redigantur. Nam ora quidem meatuũ

A non ſolum anguſtiora redduntur, ſed etiam peni-
tus in huiuſcemodi affectibus occęcantur. Sed &
eius uirtutis quæ contẽtiua appellatur motus im-
modicus, cum ora meatuum ſupra modũ colligit
& cohibet, anguſtatiõis eſt cauſa, quẽadmodum
& excretiuæ uirtutis motus immodicus nimiũ la-
xat: hoc idem faciunt & uirtutis cõtentiuæ imbe-
cillitas, & medicamen aliquod, aut aqua quæ ape
riẽdi ora uim habeat, aut mollities immodica quę
ipſis accidit inſtrumentis, aut circumfuſi aeris ha
bitus qui ad humiditatẽ & caliditatẽ immodicã
uergit. Hæ quidẽ ſunt & meatibus & ipſis præte-
rea cauernis taliũ affectuũ cauſæ. Atq; ex his intel
ligi poteſt quaſnã in corporibus ſimilaribus cau-
ſas afferre cõſtituant hi qui ex tumorib. atq; mea-
B tibus eadem uolunt eſſe conſtructa. Sed cum tota
ipſorum ſuppoſitio ſit falſa, mihi ſuperuacaneum
uiſum eſt de ipſis facere mentionem. Quare ad id
quod propoſiti noſtri eſt, inſtitutũ reuertamur, ac
reliquorũ morborũ cauſas aſſignemus, ab eo rur-
ſus genere quod ad formationẽ attinet exordien-
tes. Superant autem duo in eo modi, cũ inſtrumẽ
ta aut præter naturam læuia fiunt, aut aſpera. Exa
ſperant autẽ quæ prius erant læuia, & læuigãtur
quæ prius erant aſpera: illa quidem ab humorum
acritudine, aut medicaminũ abſtergentiũ ui: hæc
uero à pingui ac lenta humiditate madentia. Præ-
cipue uero in oſſibus hoc malũ uehementer appa
ret, cũ non recte à medicis curant. ſed aliquando
ex humorũ natura qui in animaliũ corporibus in
C ueniunt habet originẽ. Oculorũ autem & guttu-
ris aſperitates, non ex his tantũ, ſed ex acribus ua
poribus aut puluere uel fumo contingunt, ſicuti
(ut arbitror) & ſtomacho & uentriculo & inteſti-
nis à materia inutili quæ in ipſo corpore gigni-
tur, atq; ex eorũ quæ eduntur & bibunt qualita-
te. inter quæ etiã uenena cõnumerãtur. Liquet au
tem ꝙ exaſperantiũ cauſarũ ſingulæ cum inualue
rint, aut ulcerationẽ aliquã aut corroſionẽ in par
tibus carnulentis afferunt, aut in oſſibus cariẽ in-
ducunt. Hæ quidẽ ſunt primi generis quæ in for
matione cõſiſtunt ægritudinũ cauſæ. Secundi VIII
autem generis quę in numero fiunt, ubi aliqua ex
partibus defuerit naturalibus, aut ſectio aut putre
factio aut ualida frigefactio præceſſit. Et cauſæ
D quidẽ frigefactionis prius ſunt explicatæ. Putre-
ſcunt autẽ nonnulla quidẽ à medicaminibus quæ
uim habent putrefaciendi, aut ab ijs, quæ in ipſis
animalib. oriũtur ſuperfluitates: nõnulla uero ob
id qđ minime euaporãt. huius uero cauſas prius
aperiemus. Quòd ſi aliquid ſupercreuerit qđ nõ
ſit è numero partiũ natura conſtantiũ, hæc quidẽ
ægritudo ad numerũ partiũ ſpectabit. Sed cum id
quod ſuperadditũ fuerit, formã obtinuerit natura
lem, optimæ materię abundantia erit in cauſa: At
ſi non naturalẽ, erit & materiæ qualitas nõ natu-
ralis. Atqui uires utrobiq; ualidas eſſe oportebat.
alioquin neq; quod utile erat, natura afformaſſet,
neq; qđ uitiatũ, excreuiſſet. format autẽ in conce-
ptibus, quando aut ſex digitos aut tale aliquid fa-
cit; In iam

cit:In iam adultis autem, quando exulceratis par A
ticulis ualidas carnes ſuperaluerit, aut in oculis
unguẽ. Abijcit autẽ id quod inutile in his paſſio-
nibus quas Grçci ganglia, meliceridas, ſteatoma
ta, atheromata appellãt, ac in reliquis eiuſdem ge
IX neris affectibus. Et magnitudo quidem partiũ
augetur, ab optimæ materiæ multitudine, & à po
tentiæ robore. Imminuitur autem à cõtrarijs cau-
ſis, aut ubi ſectione aliqua, aut exuſtione, uel pu-
trefactione, uel immodica frigefactione quæ inte-
ritum affert, aliqua inſtrumenti corrũpitur pars,
X adeo ut quæ remanet mutilata reddatur. Quæ
uero in compoſitionis genere ægritudines fiunt,
nonnullæ quidem à repentinis ac uehementibus
motibus ortũ habent, nonnullæ autẽ ab articulo-
rũ immodica humiditate, quæ ligamenta madefa B
cit atq; laxat, totamq; articulationẽ ob lentitiã, lu
bricam reddit. nonnullis autẽ ob id ꝙ oſſium cõ-
cauitatum quas Græci cotylas uocant ſupercilia
circũfrangũtur, promptius membrorũ capita ex
ſuis ſedibus excidunt. Hęc igitur omnia exarticu
lationũ cauſæ ſunt. In his autẽ ægritudinibus quę
enterocele & epiplocele appellanť, laxari magna
ex parte, nonnunq; uero & abrumpi eũ meatum
cõtingit qui ab abdomine ad teſticulos pertingit.
Sic quoq; deinde ad ipſum meatum, aut ad tuni-
cã quam Græci elytroidem appellant, aut omen-
tũ, aut aliquod labitur inteſtinũ. Mouentuř præte
rea ſuis ſedibus inteſtina, cũ diſſecto omento deci
derint. Et pulmonis quoq; fibra ſæpius in uulneri
bus pectoris exit. Et tunica uuea ut plurimũ rela- C
xatur, cũ corneã nimiũ erodi contigerit. Vbi etiã
uiſceris cuiuſpiã fibra aliqua nonnunq; ob uehe
mẽtiores caſus aut afflictiões exciderit, hæc quo-
que ægritudo ad ſitus ac figuræ euariationẽ perti
nebit, facta ob illas quas antea cõmemorauimus
occaſiones. Ad uicinas autẽ partes cõmunicatio
deprauať, cũ aliqua nõ opportune coaluerint, aut
cum aliquod appendiculũ aut uinculũ relaxatur
uel intendiť uel abrũpitur. Neq; in obſcuro eſt ex
quibuſnam occaſionibus horũ ſingula eueniant.
XI Vnius uero generis ęgritudinũ quod cõmune
omnibus exiſtit partibus, ſiue omnino ſimplices
ſiue cõpoſitæ exiſtant, cauſæ ſunt explicãdæ. Ego
uero hoc uniuerſum genus unitatis ſolutionẽ ap-
pellare conſueui, aut unitatis corruptionẽ, conti- D
nuitatis ſolutionẽ, uel quomodolibet aliter prout
ſperauerim ſermonũ auditoribus fore perſpicuũ.
Neq; enim nomen ab his qui ante nos fuerunt im
poſitum accepimus, ſicuti nonnullas eius ſpecies
proprijs deſignauere uocabulis, Fractionem qui-
dem & cariem, cũ in oſſe ſoluiť cõtinuitas, ulcus
autẽ uulnus, cũ in carne hoc fit, appellãtes. In oſſi
bus autẽ capitis, plures ſunt nũcupationes. Qua-
lis eñi eſt in reliquis oſſibus fractio, ruptio uel ru-
ptura uocať. Quæ uero ab aliquo acuto occurſan
te atq; abſcindente fit, inciſio atq; diſſectio appel-
lať & ſedes. Nomẽ autẽ teredonis apud Græcos,
qđ cariem ſignificat, uideť quodã modo (ut appa
ret) E litera ſuperabũdare. nam à tremate, id eſt fo-
ramine deriuatũ eſſe crediť: ueluti tredon quædã,
id eſt foratio exiſtens, quæ uidelicet ab acutis hu-
moribus erodentibus fit. Ad aliud autẽ ab initio
quidẽ reducitur ægritudinis: & oſſis aſperitas po
tius ꝙ perforatio nuncupať. Maiori tamẽ forami
ne facto, & quodam ueluti ſinu apparente, caries
diciť. Et colliſio quidẽ ex hoc genere exiſtit, quæ
magna ex parte in partibus fit carnulentis, non-
nunq; uero & in oſſibus capitis, in pueris præſer-
tim. Nam in ſeipſum cedat oportet quicquid colli
diť. hoc autẽ & molle eſſe expoſtulat ac minime
durũ. Quare aut ex carnoſis partibus, aut ex tene
ra oſſium natura exiſtet, quæ duri ac ualidi corpo-
ris extrinſecus occurſantis uiolentum ſuſtinet im-
petũ. Cum igitur exterior ſuperficies eius qui ita
patiť corporis cõtinuitatẽ ſeruauerit, multæ uero
exiguæ diuiſiones in profundo conſtiterint, colli
ſio ac truſio uocať hoc ægritudinis genus. At cũ
cauitas aliqua intus apparet, quã rei colliſæ per-
cuſſor impreſſerit, tunc illiſio diciť. Neceſſariũ eſt
igitur, ut omnino ſub ipſo ictu, in ſeipſum impel-
latur & cauũ fiat id quod collidiť. ut uero abeun-
te cauſa cauitatẽ retineat, non eſt neceſſarium. Nã
magna ex parte mollia oĩa ad naturę ſuę locũ re
grediunť ubi percuſſor abſceſſerit. Si uero nõ ſo-
lum introceſſerit capitis os, uerũ etiam ruptio ali-
qua in ſuperficie exteriore fuerit adiuncta, tũc eſt
ægritudo cõpoſita, neq; ei nomen aliquod inditũ
ab antiquis authoribus habemus. Quare potius
eſt oratione explicanda, ꝙ nominibus barbaris,
quibus plerią; iuuenes medici uti conſueuerunt.
Continuitatis uero ſolutio exiſtit & ruptio & cõ
uulſio, altera carnoſis partibus altera neruoſis ad
ueniens. horũ uero generationis eſt cauſa, repen-
tinus quidã ac inæqualis uehemensq; motus, ac
tũ præcipue cũ neq; perfricata neq; calefacta neq;
ad æqualitatẽ ducta aut mollitiem corpora, moti
bus exponunť. Diſtrahunť eñi in huiuſmodi affe
ctibus plurimæ eorũ partes. Atq;, ut ſummatim di
cã, omniũ huiuſce generis ægritudinũ cauſæ nõ-
nullæ quidem extrinſecus adueniunt, nonnullæ
autem ex ipſo corpore ortum habent. Atq; extrin
ſecæ quidẽ, ſunt ea omnia quæ percutere ac colli
dere apta ſunt. Ex ipſo autem corpore cauſę, ſunt
immodici quidã ac ſine ordine motus animalis,
& nonnulla humorũ uitia quæ corrodẽdi uim ha
bent. Tales quidẽ ſunt ægritudines omnibus par-
tibus communes, primis ſcilicet atq; ſimplicibus
quæ ſimilares appellantur, atq; ijs quæ ex illis cõ-
ponuntur quæ & inſtrumenta & inſtrumentariæ
dicuntur. Compoſitarum uero ægritudinum cau
ſas non eſt admodum inuenire difficile, cũ ex his
quas cõmemorauimus componantur. Quare, ſi
quis hoc deſiderio tenetur, poteſt ſibi hanc para-
re facultatem. Nunc autem eſt tempus ut huic ſer
moni finem faciamus. Ac de accidentium diffe-
rentia deinceps diſſeramus.

# CL. GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER VNVS,

THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.



VINAM & quot numero morbi in uniuerſum ſint, tam ſimplices quàm compoſiti generatim mẽbratimq́; diuidentibus, quot item cuiuſq; generandi ſint cauſæ, alijs cõmẽtarijs prodidimus. Reliquũ eſt de ſymptomatis diſſerere: quo de affectib. qui pręter naturã ſunt, oĩs nobis abſoluatur diſceptatio. Omnis igitur corporis affectus qui à naturali ſtatu receſſit, uel morbus eſt, uel morbi cauſa, uel morbi ſymptoma; quòd etiam epigennema Græcis nominare in uſu eſt: uerũ nõ admodum id uocabulum uſurpatum eſt, ſed ſymptoma & pathema & pathos omnia id genus nominare ſolent. Sanè non idẽ omnino ſignificaẽ per iam dicta nomina, ſed ſicuti ipſe diſtinguã, de omnibus deinceps quæ propinqua inter ſe ſunt, ad hunc modũ diſſerens. Ergo dictũ eſt morbũ eſſe corporis ſtatũ quendam præter naturam, à quo functio læditur primum. Conſtat autem, & ſi eum eſſe affectum quendam præter naturam dixerimus à quo actio læditur, idem dicturos. Siquidem omnę quod eſt, ſiue id ſanũ ſit, ſiue ægrum, quodammodo afficitur. Ab afficiendo uero affectus nomen eſt ortũ; atq; in hunc uſum non ab antiquis modo philoſophis, ſed etiam alijs hominibus tractum. Et affectus quidem tũ eorũ qui ſani, tum qui ægri ſunt, tũ neutro modo ſe habentium omniũ eſt cõmune: etenim & cantus & harmoniæ & orationis & dictionis affectio quædam eſſe uidetur. Morbus autem ſanitati contrarium. Diſſidet ab utriſq; (ueluti Plato ipſe definiẽs prodidit) quod Græce pathos & pathema dicitur, latine paſſionem appelles. Quicquid enim patitur quis, pathos ſiue paſſio eſt appellandum. Eoq́; arbitror ſenſuum quoq; alterationes, pathemata ſiue paſſiones appellauit. In uiſu quidem eas quæ ab albo, nigro, flauo, & cæteris coloribus fiunt. In tactu, quę à calido, frigido, humido, ſicco, molli, duro, cæteriſq́; id genus. Ad eundem modum & in ſingulis reliquorũ ſenſuum. Nominat autem is & uoluptatem paſſionem, omnemq́; in ſumma motum, quicũq; ab altero fiat in alterum. Quippe agentis motus actio eſt. Eius uero quod ab eo affectum, paſſio. In ſummaq́; ipſum affici, idem quodammodo quod pati eſt. Differtq; ab affectu affectionéue, motu. Quippe ceſſante eo quod alterabat, alteratio quæ in paſſo iam remanet, affectus eius eſt, ita ſcilicet ut in ipſo uerti & mutari & alterari & moueri, paſſio generationem habeat. In



A eo uero quod manet, & in ſubiecto corpore reſeruatur, affectus cõſtat. Iam ipſum quoq; permanẽtem affectum Græci paſſionem nominant, ueluti etiam quod iam fecit, nec etiãnum facit, cauſam. Quanq́; neq; hoc abſoluto ſermone cauſa eſt, nec affectus qui manet, abſoluto ſermone paſſio. Sed exacte loquenti, affectus paſſio eſt iam facta, non autem quæ adhuc fit. Quod autẽ Græci ſic nominare conſueuere, in libro De medicis nominibus à nobis eſt monſtratum. Cuius memores, id agendum, ut (quod à nobis ſemper eſt dictũ) de nominibus q́; primum inter nos conueniat, ad res autẽ ipſas properemus, in ijsq́; moremur. Verũ pleriq; eorum qui ſibi doctrinam uindicant, cõtra faciũt. litigando enim de nominibus totam uitam conterunt. Quare ad finem artis attingere nunq́; poſſunt. Quid nam igitur eſt agendum ei qui ueritatis eſt ſtudioſus? Nempe res ipſas quæ inter ſe natura ſunt ſimiles, eoq́; minus aduertunẽ oſtendere
B Dein nomina ijs imponere, potiſſimũ quidẽ ſi potis eſt, quæ maxime ſint in uſu. Sin hęc nõ nouit, apta fingere. Ante omnia uero ſingulis rebus ſingula: ne qua in ſermone uel obſcuritas ex homonymia naſcatur, indeq́; ſophiſmata orianẽ, uel res ulla omittatur. Illud uero recténe an non recte, & proprie an improprie nomen ſit poſitum, per longius ociũ æſtimare, cũ res ipſas iã intellexerimus. Quippe in harum cognitione ſucceſſus operis cõſiſtit, non in nominibus. Ac nos quidem ſicuti dixi tum cõſueta uulgo nomina rebus imponimus, tũ res quæ inter ſe ſunt uicinæ, diſtinguimus. Cæteris nominare quidẽ ſicuti libet permittimus, rẽ aliquam indefinitã relinquere non permittimus. In ijs nãq; ipſis quę propoſita nũc ſunt quoniam id qđ in ipſa corporis cõuerſione & mutatiõe & qualicunq; alteratione cõſiſtit, diuerſum eſt ab eo qđ iam factũ eſt & ſubſiſtit: eius autẽ qđ factum
C eſt, aliud naturalem actionẽ efficit, aliud eã lædit: quod in ipſo (ut ſic loquar) fieri eſſentiã habet, actionẽ paſſionémue nominauimus: qđ in permanentia ad aliquod tempus, ſanitatem morbumue. Paſſionẽ uero ab actione diſcreuimus, tanquam quod fit ab eo quod facit, ſicuti morbum à ſanitate, ueluti id quod præter naturam eſt, ab eo quod ſecundum naturam. Rurſus igitur integris horũ orationib. poſitis, deinceps quæ reliqua ſunt perſequamur. Sanitas eſt naturalis affectus, functionis effectrix. Nec intereſt an affectum ſtatúmue, qui actionem efficiat, dicas, an actiõis cauſam. Simili modo nec ſi illud naturale auferes, quicq́; referet: adſignificaẽ eñ in reliqua oratione. Ita ſanè & morb9, ſtatus corporis eſt extra naturã, uitiatæ

actionis

actionis cauſa. Vel breuius ad hunc modum, mor- A
bus eſt affectus præter naturã qui actioni officit.
Paſſio motus in materia qui fit ab agente. Ipſe ue-
ro agentis motus, actio. Quod autem ex ſua natu
ra ei quod fit partem aliquã generationis confert,
cauſa ipſius dicitur. Porrò huius multa ſunt gene
ra. Nam & materia & utilitas & ſcopus & inſtru-
mentum, & unde motus initiũ. Singula enim ho-
rum, ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt.
Quæ uero nihil cõferunt, ſed tamẽ ab iis quæ con
ferũt, ſeiungi nõ poſſunt, hæc eius quod ſine quo
non, rationẽ obtinẽt. Sanè hæc cum ita ſe habeãt,
fieri ſubinde poteſt, ut cauſarũ quæ ſe deinceps ex
cipiant, ſeries quædã exiſtat. Non aliter quã ſi calcu
lis aliquot deinceps poſitis, primũ eorum moueat
quis, ac primus ſecundũ, & ille tertium, atq; ita de B
inceps, unuſquiſq; eum qui ſibi ſuccedat. In talib.
autẽ omnibus niſi quis id quod per ſe facit, ab eo
quod ex accidenti facere dicitur, diſtinguat, pluri
mi abſurdiſſimiq; errores in diſputatione contin-
gent. Significat aũt per ſe idem quod primum. Ta
metſi atticizantiũ quidam non ita particulã uſur-
pent. Ex accidẽti uero idẽ quod ſecũdo loco. Igit
qui primo calculo digitũ admouet, primũ quidẽ
hũc mouet, ex accidenti uero ac ſecũdo loco, eum
qui illi ſuccedit, atq; ad eum iam modum reliquos
oẽs. Pari modo primus quoq; ſecundũ quidem
mouet per ſe, ex accidenti uero tertiũ, & qui reli-
qui ab hoc habentur. Iam ſecũdus ipſe pro eadem
ratione, primo ſiue per ſe mouet tertium, ſecundo
loco quartum & quintum, & ſiqui ſunt deinceps. C
Quòd ſi diligẽtius adhuc diſtinguere libet (quip-
pe ad exquiſitiorem rei notitiam ſic pręſtat) quiſq;
calculus eum qui ſibi deinceps habet, primũ mo-
uet, ſecũdo eum qui poſt hũc, & tertio adhuc eum
qui poſt illũ, & quarto, eum qui huic eſt deinceps.
His ita ſe habentibus ac definitis, quoniã morbus
affectus quidem eſt præter naturam qui actioni in
cõmodet, morbum aũt ipſum pręcedere poteſt af-
fectus alter, qui etiam præter naturã ſit, nõ tamen
ſecundum ſuam ipſius finitionẽ, actionem labefa-
ctet, ſed morbi interuentu, talem affectũ non mor-
bum, ſed cauſam qui morbũ præcedat, appellabi-
mus. Quo loco diligenter animũ ad eos aduerta-
mus oportet, qui illum quoq; affectum lædendæ
actionis cauſam dicunt. Non enim per ſe aut pri- D
mum, ſed ex accidenti & ſecundo impediri offen-
diq; per eum actionẽ dicemus. A morbo uero ipſo
primũ & ſecundum ipſius ſubſtantiæ rationẽ. Ita
cum dicit morbus eſt corporis affectus qui actio-
nem uitiet, iis qui ſtatim ſubaudiunt quod primum &
ex ſeipſo id facit, ſufficiens eſt definitio. Si qui ue-
ro uel minus dextere, uel cõtentioſius inaudiunt,
iis adiiciendũ in oratione eſt, primũ, quo talis ſit fi
nitio. Morbus eſt affectus corporis, actionẽ ali-
quam uitiãs primũ. Quotquot igitur affectus hũc
præcedũt, ii morbi non ſunt. Quòd ſi ulli alii cum
iis affectus incidũt, qui ipſos ueluti umbrę ſequan
tur, nec hos morbos uocabimus, ſed ſymptoma-
ta. Ita nõ ſtatim quicquid eſt in corpore præter natu

ram morbũ uocabimus: Sed id quod primũ actio
nem uitiat, morbum: Quod hunc præcedit, mor-
bi cauſam, nõ autem morbum. Quòd ſiquis alius
affectus in corpore morbum ſequitur, is ſympto-
ma duntaxat dicetur. Quinetiã actionis ipſius læ-
ſio, ſymptoma animalis eſt. Quicquid nanque ani
mali præter naturã accidit, ſymptoma eſt. Ac no-
minum quidem uſus ita ſe habet: quæ tamen mu-
tare, dummodo res ipſæ (ſicut prædictum eſt) ma
neant immotæ, ei qui uolet licebit. Verbi gratia.
Sicui nõ placet ſymptoma uocaſſe, ſed epigenne-
ma, quaſi ſuperueniens, uel ſupergenitum dicat:
Symptoma enim eſſe, quicquid præter naturã ani
mali accidit: Epigennema uero non omne, ſed quod
ſolos morbos neceſſario ſequitur. Verum nos (ſi-
cuti dixi) omnem alterationẽ quæ adhuc fiat, paſ-
ſionem: omnia uero quæ in corpore præter natu
ram ſubſiſtunt, nominauimus ſymptomata. Acci
ditq; aliquoties eandem rem & paſſionem & ſym
ptoma nominari: Quòd ſcilicet utriuſq; ſignifica-
tum (quanquam ſecundum aliam atq; aliam ora-
tionẽ) illi inſit. Verbi gratia. Ipſum tremere, pati
eſt: propterea quòd alterari, tum moueri particu-
lam aliter quàm pro ſuę & naturalis actionis ratio
ne contingit. Præterea tremor paſſio: propterea
quòd talis motus alteratio eſt. Idem etiam tremor
ſymptoma eſt: propterea quòd motus eſt præter
naturam. Quòd ſi alteratio ſolum eſſet, qualis in
uidendo, audiendo, odorando, guſtando, tangen-
doq; intelligitur, paſſio tantum nominaretur, non
etiã ſymptoma. Symptomatis enim id proprium
eſt, ut ſit præter naturam. Quo fit, ut in formis om
nibus quæ à naturali ſtatu ſunt immutatæ conſi-
ſtat. Siquidẽ in figuris animalibus, & coloribus,
& magnitudinibus, & actionibus, & paſſionibus,
ubi corrumpuntur, exiſtit. Eſtq; hæc eius maxime
propria finitio, mutatio à naturali ſtatu. Quid igi-
tur? num & morbus mutatio naturalis eſt ſtatus?
An non tantum mutatio, ſed mutatio quædam?
Symptoma uero tantum mutatio eſt? Quippe na
turali in affectibus ſtatu mutato, actioneque læ-
ſa, morbus exiſtit. Duoq; hæc quo morbus ſit,
omnino exiguntur, ut in genere ſit affectus, & fun
ctionem lædat. Quorum neutrum ſymptomati ne
ceſſario adeſt. Quippe quod licet, neque affectus
ſit, nec actionẽ aliquam lędat, tamen eo ſolo quòd
præter naturam ſit, abunde definietur. Atq; à mor
bo quidem ea ratione differt. A paſſione uero, eo
quòd hæc omnino ſit in motu, interim uero & ſe-
cundum naturam. Symptoma non ſolum in mo-
tu, ſed etiam in habitu quodam & permanentia,
omnino autem pręter naturam. Erit igitur paſſio,
alteratio motúsue circa materiã, adhuc (ut ſic lo-
quar) fiens. Affectus uero poſt manens. Sympto-
ma, omne quod animali præter naturam incidit.
Qua ratione morbus quoq; ſub generali ſympto-
matis appellatiõe ueniet. Eſt enĩ is quoq; ad quen
dam modũ ſymptoma. Quinetiã præcedẽtes mor
bũ in corpore animalis cauſę, ſub generali ſympto
matis notione cadũt. Ac de iis quidẽ iam dictũ eſt.

II De proprie uero dictis ſymptomatis, in hoc opere diſputare paramus. Eſt porrò horũ triplex differentia. Alia nanq; ipſius corporis noſtri ſunt affectus. Alia functionum offenſæ. Alia hęc ambo comitantia, idq; tum in excrementorũ exceſſu, tum in his quæ in ipſo animali eduntur ſonitibus, tum etiam in reliquis quę ſenſibiles ſunt differentijs omnibus. Sub lęſionis autem ſiue offenſæ nomine, nunc priuatio quoq; mihi inaudiatur. Non enim difficultas modo motus, quam Gręci dyſcineſian uocant, neq; difficultas ſenſus quam dyſæſtheſian appellant, uitia quædam actionum ſunt, ſed etiam immobilitas & inſenſibilitas. Ad eũdem modum nec mala ſolum concoctio, ſed etiam cruditas. Atque hæc quidem genera ſymptomatũ ſunt. In quibus æſtimandæ ſunt membratim differentiæ, quarum ſingulas proſequi ſermone deinceps conueniet, illo primũ admonito, quod in libro De morborum differẽtijs diximus. Nempe qui ſanitatem non eſſe affectum corporis, unde actio proficiſcatur, ſed ipſas actiones putarunt, hos utique quam nos nunc doctrinam in ſymptomatis de actionum læſione tradimus, in morborum eſſe doctrina udituros. Conſtatq; à nobis, ſi modo nihil in ipſis rebus errabũt, de ſolis nominibus eſſe diſſenſuros. Oriuntur aũt (ut ſæpe dictum eſt) huiuſcemodi doctrinarum errores ex omittẽda quapiam differentia. Itaq; ſi differentias omnes percenſentes, non eſſe eas ſymptomatum, ſed morborum dicant: in nomine tantum, non re, à nobis diſſentiẽt. Ergo dicendæ differentiæ nobis iam ſunt, diſputatione ad principium reuocata. Quoniam ſymptoma generatim quidem appellatur, quicquid animali præter naturã contigit, ita ut tum morbi ipſi, tum morborum cauſæ, quæ ſcilicet intra corpus ſubſiſtunt, non quæ extra habentur, ſymptomata ſint. Altera uero ſignificatiõe ac ueluti magis propria, detractis tum morbis, tum eorum cauſis, reliqua omnia quæ præter naturam ſunt, ſymptomata nominantur. De quibus nunc agere nobis eſt propoſitum.

III Ergo repetita iam eorum triplici natura, deinceps omnia diuidemus: ab actionum læſione auſpicati: Hæc ergo diuidẽda eſt primum in duo genera, propterea nimirũ quòd actionum ipſarum duæ ſunt primæ differentiæ, alteræ animæ, alteræ naturæ. Itaque etiam appellantur, illæ quidem animales, hæ naturales. Rurſus igitur animales primum diuidentes, in ſenſibiles, motiuas, & tertias rectrices (neque enim incommodum eſt ita clarioris doctrinæ cauſa eas nominaſſe:) iterum earum quanque in ſuas differentias diducamus. Senſibilis igitur animæ functio, quinque in totum habet differentias, uiſiuas, olſactorias, guſtatorias, auditorias, & tactorias. Motiua uero actio, continuatum ſibi inſtrumentum unum habet, motioniſq; eius rationem unam. Demonſtratum enim id eſt in libris De muſculorũ motu. Variatur autem in particularibus inſtrumentis, ita ut uarias habere ſpecies uideatur. Reliqua animalis actio quæ à rectrice parte procedit, in imaginatri-

A cem, ratiocinatricẽ, & recordatricẽ diducitur. Ergo etiam noxę omnium ſentiendi actionum, communes quidẽ inſenſibilitas, et ſenſus uitioſus ſunt. Voco autem nunc ſenſum uitioſum, omnem qui perperam obitus eſt ſenſum. In parte uero quæ in quoq; ſunt ſenſu. In oculis quidem cæcitates, & uiſus obſcuritates, & deprauationes quaſdam. In auribus ſurditates, & auditus grauitates, & obauditiones quaſdã. Simili modo in lingua, naſo, & tactu, tametſi propria nomina ſortita non ſunt, tamen reſpondentia prædictis ad portionem habentur, quando uel prorſus non ſentiunt propria ſenſibilia, uel cum uitio ſentiunt. Eritq; illud, cum uitio duplex, alterum diminute & confuſe: alterum

B deprauate. porrò tactus egregium præter cæteros ſenſus in actione ſua ſymptoma poſſidet, dolorẽ: qui etiam reliquis ſenſibus, ſed tamen ab externis ſenſibilibus incidit. Huic uero non ſolum ab externis, ſed etiam multo magis ab affectibus qui intra corpus cõſiſtunt; iſq; ſubinde tam uehemens, ut nonnulli cruciatu uicti, ſibi ipſis mortem conſciſcant. Ac ſentiunt quidẽ & oculi ex lucis ſplendore dolorem quendam, & aures ex magno quopiam & aſpero ſono. Sic in guſtu quoq; & odoratu alij tales incidunt dolores, à proprio ſcilicet ſenſibili unoquoq; ſenſu male affecto. Maximi uero dolores tactus ſenſui contingunt. Quippe qui ex aurium phlegmone, alióue affectu uehemẽter nos angunt, ij proprij auditus dolores non ſunt, ſed ta-

C ctus. Eſt enim is ſenſus omnium ſenſoriorũ communis, reliqui quatuor ſui quiſq; ſolius. Ad eundem modum in oculis non raro dolores immodici urgent: tangendi ſcilicet in his ſenſu cõtriſtato. Non minus etiam in dentibus & craſſo inteſtino. Iam pruritus quoq; ex hoc genere ſymptomatum eſt. Non eſt igitur quòd per quodq; membrũ proprium nomen quæras, qualia ſunt cephalalgia, id eſt capitis dolor, & cardialgia, id eſt cordis dolor, & otalgia, id eſt aurium dolor (non enim inuenies poſitum) ſed oratione omnia talia explicaſſe contentus eris: ueſicæ & renũ & lienis dolores, item genuum & pedis, cæterorumq; ad ſimilem modum dolores appellãs. Ac talia quidem & tot numero ſenſibilium actionum ſunt ſymptomata. Ad

D hæc etiam duo egregia, ſopor & peruigilium circa primum ſenſorium, quod omnium ſenſuum eſt commune, conſiſtunt. At motiuarum actionum prima ſymptomata ſunt immobilitas & uitioſa mobilitas: huius autem alius diminutus infirmúsque motus eſt, alius prauus. Praui autem, alius tremulus, alius cõuulſiuus, alius palpitans, alius uibrans. Horum ſymptomatum aliqua ubi in toto corpore conſtiterunt, diuerſam appellationem ſunt ſortita, ueluti emproſthotonos, & opiſthotonos, & tetanus. Quòd ſi totius corporis non ſolum conuulſio ſit, ſed etiam rectricis partis actionum cohibitio, epilepſia dicitur: Sicut apoplexia, cum eſt neruorum totius corporis reſolutio, unà cum rectricis partis functionibus cohibitis. Atq; hæc quidẽ motiuarũ actionum ſunt uitia.

Quorum

Quorum ſiquod proprium præter cætera nomen non habet, non eſt quòd quiſquam eius occaſione deceptus, aliquod ſymptoma præteritum à nobis putet, ueluti nec uel apnœan & dyſpnœan, uel iſchurian & dyſurian, uel aphonian & dyſphonian. Sed ipſi omnia talia in quaq; animalis actione ſunt exploranda. Non minus etiam cuiuſq; eorum differentiæ. Verbi gratiâ, quum dyſpnœa unum ſit animalis operis, nempe reſpirationis ſymptoma, quot ſint in uniuerſum eius differentiæ, quemadmodum in libro De dyſpnœa eſt iudicatum. Aut cacophonias, quot item membratim habeantur differentiæ. ueluti in his quæ de uoce ſcripſimus, eſt traditum. Sanè non raro dubitauerit quiſpiam, cuius generis ſymptoma ſit, ueluti de pandiculatione, & oſcitatione, ſternutationeq;, & B tuſſi accidit. Verum de eiuſmodi omnibus proximo libro, qui de ſymptomatum cauſis aget, diſſeretur. Proximum eſt, ut rectricis actionis offenſas narremus; ac primum imaginatricis. Eſt igitur huius quoq; alia, ueluti paralyſis, ſiue reſolutio quædam, quam Græci caron & catalepſin nominant. Alia ueluti prauus quidam erransq; motus, quod utique delirium uocant. Alia ueluti deficiens & imbecillus, qualis in comatis & lethargis cernitur. Quinetiam ratiocinatricis functionis quæ ueluti paralyſis eſt, anœa ſiue amentia dicitur. Quæ ueluti deficiens motio eſt, moria & moroſis ſiue fatuitas. Quæ ueluti errans eſt, paraphroſyne ſiue delirium appellatur. Plerunque enim in utriſque ſimul delirium conſiſtit, tum parum probe imaginando, tum parum apte ratiocinando. Eſt autem aliquando in altero duntaxat, quod genus Theophilo medico ægrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia ſupererat, & diſputãdi, & præſentes exacte noſcendi, cæterum tibicines quoſdam angulũ domus ubi decubuit occupaſſe, aſſidueq; ſonare, tum pulſare putabat, atque hos ſe intueri rebatũ, partim illic ſtantes, partim ſedentes, adeoq; ſine intermiſſione ſonantes, ut neque nocte, neque diu uſquam uel minimũ tempus quieſcerent. Exclamare igitur nõ ceſſabat, ac iubere, ut domo eijcerentur. Atque hæc illi erat delirij ratio. Idem poſtquam planè conualuit, à morboq; euaſit, tum reliqua omnia quæ ingredientium quiſq; dixiſſet, feciſſetue narrabat, tum imaginationis de tibicinum tædio meminerat. Quibuſdam uero nulla aliena imaginatio uiſitur, ſed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte ijs affecta. Veluti phrenitico contigit qui fores ſibi intrinſecus occluſit, ac ſingula uaſa per feneſtram promens, accedentes rogabat, num proijcere iuberent. Hic enim ſingula uaſa rectiſſime nominabat. In quo ſe manifeſte declarabat, nec in imaginatione circa ea læſum eſſe, nec in nominum memoria. Quid igitur ſibi uult quòd ab alto omnia proiecit ac perfregit? hoc ſcilicet intelligere non poterat, ſed opere ipſo delirare ſe declarabat. Quòd autem & circa memoratricem animæ partem ſymptomata eueniant, non ægrotantibus modo, ſed ijs etiam qui

A ægrotare deſierunt, id didiciſſe de Thucydide licet: qui nonnullos qui à magna illa Athenis peſte conualuiſſent, eatenus omnium quæ præceſſiſſent oblitos prodit, ut non ſolum propinquos, ſed etiam ſeipſos ignorarẽt.

IIII Quoniam autem quæ rectrici animæ parti ſymptomata incidunt, dicta iam ſunt, tempeſtiuum eſt ut ad alterum actionum genus, quas naturales uocant, trãſeamus. Fuerint igitur & in harum ſingulis, uel non obitis, uel male obitis ſymptomata. In appetitu quidem, tum inappetentia, tum immodica cibi appetẽtia. In concoctione, cruditas, & concoquendi tarditas, & eiuſdem operis prauitas. Pari modo in digeſtione, & ſanguinis generatione, uel nõ peracta, uel non rite peracta, ſymptomata incidunt. Cuius generis B ſymptomatum, & hydropum uitia ſunt. Iam in nutriendi actione atrophiæ quædam & tabes, fruſtrationes eius ſunt. Leucæ uero & ophiaſis & alopecia, & quicquid eiuſmodi ſymptomatũ genus habetur, à uitioſa nutritione prouenit. At aſphyxiæ, id eſt pulſuum priuationes, & cacoſphyxiæ, id eſt pulſus uitioſi, circa pulſuum actionem ſunt ſymptomata. In excrementorum quoque ſeparatione, uel omnino non peracta, uel non rite peracta, ſymptomata fiunt: aliqua nomine proprio uacantia, ueluti quæ circa nigram bilem eueniunt: alia uulgo nominata, ueluti icteros, ſiue regius morbus. Methodus uero hic quoque omnium inuentionis eſt, naturalium facultatum cognitio. Eas in libris quos de ijs prodidimus, quatuor eſſe in quaque C corporis particula indicauimus, Attractricem, Retentricem, Alteratricem, & Excretricem. Erit igitur in harum unaquaque duplex ſymptoma: alterum non rite obitæ actionis, alterum prorſus non obitæ. Quare in quoque naturali inſtrumento, octo incident in uniuerſum ſymptomata. Ergo ſicut ex diſſectionibus exploratus eſt particularum animalis numerus, hic breui, immo uero facile ex ſeſe omnem ſymptomatum multitudinem inueniet. Quippe quæ naturæ tantum ſunt inſtrumenta, octo ſolum ſymptomatis laborabunt: Quę uerò ſunt animæ, tum iſtis, tum his amplius alijs duobus. Monſtratum enim paulo ſupra eſt, cuiuſque animalium actionum duplex eſſe ſymptomatum genus, uel prorſus nõ peractarum, uel parum D rite actarum. Dictum præterea eſt, nõ rite hoc, duplex eſſe: aliud ueluti ex defectu proueniens: aliud (ut ſic dicam) ex uitio ſiue errore. Ita utique, ut ſi non duo tantũ in quaque actione & facultate ſymptomata eſſe dicas, ſed tria, alterũ ſcilicet priorum duorum in duo ſecans, duodecim quidem in quoque naturali inſtrumento ſymptomata inuenienda ſint, quindecim uero in ijs quæ animæ ſubſeruiũt: porrò prior diuiſio, quæ in duas facta eſt differentias, octo quidem naturalium, decem animalium actionum efficit. Siquod uero in animali inſtrumentum ſenſus ſimul particeps eſt, tum motiuum: huic ex ſecũda diuiſione decem & octo ſymptomata incident: ex priore duodecim. Monſtrato igitur quod dicimus in una alterâue particula,

quod

quod nos in ijs, id in omnibus facere cenſemus, A eum qui enumerare ſymptomata ſtudebit: Minime quidem nominibus attentum (neq; enim ubique uſitatas appellationes inueniet) ſed ipſam rerum naturam ſpectantem. Eſt igitur uentriculus concoctionis inſtrumentū, quod trahit in ſe, ut diximus, conueniens nutrimētum. Excernit autem quicquid eſt alienū. Præterea quod attraxit, id retinet: & quod retinet, alterat. Cum igitur uel omnino non trahere, uel uitioſe trahere illi cōtingit, duo mihi ſymptomata circa tractricem potētiam intellige. Scindeq; alterum rurſum in duo, nempe quod uitioſe oratione ſaltem quatenus utique licet (tametſi nominibus clare non poſſis, quod ſcilicet his nullum impoſitum nomen eſt) interpreta B ri tentans. Verbi gratia, quòd etiam illud, nō rite, aliud ueluti imbecillum eſt, aliud ueluti uitioſum: imbecillū quidem, quod uix & ęgre & longo tempore fit: uitioſum, quod ueluti cum palpitãdo, tremendo, uel conuellendo, uel uibrãdo agitur. In alteratrice uero uentriculi facultate, aliud eſt ubi omnino alteratio non fit, cum ſcilicet quales aſſumpti cibi ſunt, tales in omni qualitate manēt. Aliud ubi imbecilliter, quod propriū nomen græce bradypepſian habet. Aliud ubi uitioſa eſt alteratio, cum in alienam qualitatem cibi mutantur. Quare tria in totum ſymptomata circa unam actionē fruſtratam habentur. Vocatur autem ipſa actio, concoctio. ea eſt ciborum in cōuenietem animali qualitatem alteratio. Bradypepſia uero, ſiue cōcoctio C nis tarditas, mutatio in eam qualitatem eſt, ſed ægre & ſpatio longiore. Alterationem autem in alteram qualitatem, non tamen in eam quæ ſecundum naturam eſt, apepſian nominãt, priuationem quoq; eius actionis æquiuocè cum ea nominãtes. Quanquam utique clarius fuerat, hanc ſolam apepſian nominaſſe: illam uero uitioſe factam, dyſpepſian: ſicut imbecillam alterationem bradypepſian. Cæterum ut Plato teſtatus eſt, ueteres cum plurimas rerum ignorarent, alias omnino non nominarunt, alias non recte. Non eſt igitur quòd nomina nobis imponant, ſed inſpicienda nobis eſt ipſa rerum ſubſtantia. Quod ſi fiet, inueniemus retentricis quoq; facultatis actionem ſecundum naturam ſe habere, cum tempus complectendi cibi, D cum tempore concoquendi exæquat: ac cibos undique prorſus conſtringit: Priuationem uero omnimodam eius actionis, cum prorſus non complectitur: accidit autem id in lienterijs, ſiue inteſtinorum leuitate: imbecillitatem uero, cum uel nō probe undiq; amplectit, uel non uſque ad conſummatam concoctionem, uel cum ambo hæc ſimul incidunt. Cum enim retentricis & cōplectentis facultatis agendi probitas in ijs duobus cōſtitit, ut tum nullum locum relinqueret inter uentrem & cibos uacuum, tum complectendi tempus cum concoquendi tempore exæquaret, uel altero tãtum non probe actionem obibit, uel utroq;: ſymptomataq; conſequentur, imbecillo quidem complexui, fluctuationes cum ſonitu, quas Græci clydonas uocant & flatulentiæ: Iniuſto autem complectendi tempori, excretio celeris & ciborum in inferiore uentre corruptela. Hoc loco illud aduertendum cenſeo, quod alteri ſymptomati alterum nonnunquam ſuccedit. Quippe imbecillum complexum, modo clydones excipiunt, modo inflationes; Iniuſtum uero complectendi tempus, omnino diminuta cōcoctio: Deinceps uero uel celer ciborum exitus, uel eorum in uentre corruptela. Ac celeris quidem exitus inſeparabilia ſymptomata ſunt deiectionis humiditas, & digeſtio in corpus diminuta: Corruptelæ autem in alui quidem deiectionibus, graue olentia neceſſario, nō neceſſario aut mordicationes, aut inflationes: ſed interim neutrum eorum, interim alterum, interim utrunque. Cur autem tum in iſtis, tùm in ijs quæ prius ſunt dicta, quædam neceſſario ſequãtur, quædam non neceſſario: proximo libro in quo de ſymptomatum cauſis agemus, docebitur. In præſentia uero ad reliquam retentricis facultatis ſymptomatum differentiam eſt trãſeundum. Cum igitur circum cibos uenter ſe conſtringit, cæterum cum palpitatione quadam, uel tanquam conuulſione & tremore & uibratu, eiuſmodi conſtrictionis opus uitioſum fuerit. Ac palpitationem quidem uentris clare ſentimus: itemq; cōuulſionem. (Singultum enim hoc ſymptoma nominant.) Noxam uero eius quæ uelut tremor ſit, non clare. cæterum ſi ijs quę dicemus, animo eris attentus, id quoque non magno negotio deprehēdes. Ergo ubi à comedendo, nec clydon aliquis, ſiue fluctuatio cum ſonitu te infeſtat, nec inflatio, nec palpitatio ulla, nec ſingultus, ſed difficultas aliàs inſueta, in uentre ſentitur, grauatq; is, ac laborat, ac magis deſiderat grauitatem infra deponi, quàm ſurſum ferri, accedit præterea ructus quiſpiam, tum diſplicentia quædam aliena nec facile interpretabilis in anhelitu adſequitur: exiſtimabis uentriculum circa cibos conſtringi quidem, cæterum id ueluti cum tremore fieri. At qui ueluti uibrãs motus eſt, in febrium cõcutientibus rigoribus maxime eſt cōſpicuus, omnes animalis particulas occupãs. Ac de ijs quidem fuſius in libris qui hunc ſequuntur, agemus.

In præſens ad quartã uentris facultatem excre V tricem propultricemq; ueniendum. Cuius quod quidem ueluti priuatio eſt, in ilei quibuſdam generibus cernitur. Imbecillitas uero ſubinde in tardis excrementorū deiectionibus incidit. Qui autem eius ueluti uitioſus motus eſt, tū incidit, cum uel prius q; abſoluta concoctio eſt, ad actionem proruit, uel abſoluta ea ceſſat ac tardat, uel unà cū aliquo iam dictorum ſymptomatum fit, alitèrue quouis modo non rite, uel tanquam impos ſui uenter in cibos irruit, minime tēperato moderatòue motu utens: exemplo eorū qui in decliui currunt, nec ſiſtere ſe ualent. Ac uentris quidem ut inſtrumentum concoctionis eſt, dicta ſymptomata ſunt. Vt autem tum nutriri poſtulat, tum quod nutriat, non ſolum trahit, ſed etiam eatenus retinet, quouſq; alterauerit & ſuperuacaneū excreuerit, alium

parem

parem ſymptomatum numerum ceu ſimilare cor-
pus ſortiet. Fortaſſe igitur præſtiterit omnia quæ
circa nutritoriam actionem ſymptomata incidunt
percurrere, Et quæ uentris corpori & quę cæteris
particulis omnibus inſunt cōmunia. Quippe cla-
rior ita legentibus diſputatio fiet: illuſtriusq; do-
cebit, quod paulo ſuprà eſt dictū, ſymptoma ſym-
promatis cauſam eſſe. Atrophiā enim cum unum
ſymptoma ſit, ſiue ea in toto fiat animali, ſiue in
una eius particula, multa præcedunt ſymptoma-
ta. Cum enim quod probè nutriendum eſt, & tra
here ad ſe conueniens nutrimentum debeat, & id
quoad tum alterauerit, tum aſſimulauerit retine-
re, præterea quod ſuperuacuum eſt pellere: (Eſt
autem id duplex genere, aut enim quantitate ſu-
peruacaneum eſt, aut qualitate) neceſſe omnino
eſt particulā quæ atrophia laborat, uel unius præ-
dictorum alicuius occaſione id pati, uel plurium.
Nam ſiue diminutè trahat, quo nutriat, ſiue non
trahat, ſiue perperam trahat, atrophia particulam
conſumet: ſiue id quidem quod nutriet, & quan-
tum & quale eſſe oportet, ſuppeditatur, cæterum
ſymptoma aliquod in retentrice facultate incidet,
ſimile his quæ in uentre ſunt dicta, atrophia tenta
bitur ſic quoque. Quòd ſi hæ facultates legitima
fungātur actione, excretrix autem uis erret, plus
ſcilicet, quàm opus eſt uacuans, ſic quoque graci
lis nutrimentoq; parum fruens, particula redde-
tur. Iam alteratricis uirtutis ſymptoma, quod ue-
luti priuatio eſt (eam autem apepſian, ſiue crudita
tem uocant) liquidò patet, quòd particulam gra-
cilem efficiet. Quod uero eius ueluti imbecillitas
quædam eſt, quam bradypepſiam uocant, ſpatio
quidē longiore, ſed tamen luculenter ipſum quo-
que aliquando gracilitatem inducet. Tertium ue-
ro ſymptoma, quod dyſpepſiæ eſt ſimile, non gra-
cilem modo nutritionis deſiderio, ſed etiam alie-
na ſpecie particulam reddet, ueluti in uocatis leu-
cis & elephantiaſi cernitur. Sanè aduertere hoc in
loco animum, ac diſcernere conueniet, utrúmne
ſucco aliquo affluente, an ſolidis ipſis ita affectis
mutatus color ſit. Quippe ſi ex affluente eſt muta
tus ſucco, alterius generis ſymptoma eſt: nec alte-
ratricis facultatis error. Si igit̄ tota particula per
totam qualem eſſe oporteat, talis non ſit, alteratri
cis in eo uirtutis id uitiū eſt. Fit enim & in arcua-
tis naturalis coloris mutatio, ſed ea, niſi alteratri-
cis uenarum uirtutis uitium aliquando eſt, ſepara
tricis actionis eſt ſymptoma. Vitioſus autē in ſin-
gulis priuatim particulis color, ſi modo ex ſucco
aliquo extrinſecus affluente non proueniat, ex al-
teratricis & concoctricis uirtutis quam in ſe ha-
bet, uitioſa functione oritur. Ergo hāc atrophian,
cum cacotrophia quædam, id eſt uitioſa nutritio
dicenda potius ſit, à præſenti diſputatione exima-
mus. Ad eam uero quæ nutritionis omino eſt pri-
uatio reuerſi, illud admoneamus, tum ipſam ſym-
ptoma eſſe, tum ſymptomatis aliàs alijs, quę uel in
attractrice, uel retentrice, uel ſegregatrice, uel alte
ratrice facultate incidunt ſuperuenire. Omniū ue-

A ro horum ſymptomatum, morbi ſunt cauſæ. Fin-
ge enim diminutè in aliquam particulam trahi ali-
mentum, ideoq; eam non nutriri: omnino mor-
bus aliquis diminutum hunc tractum præcedit.
Dictum nanque eſt, particulam ipſam ubi imbe-
cillius in ſe nutrimentum trahit, omnino incom-
moda temperie laborare. At ea morbus eſt. Si au-
tem particula commoda temperie ſit, obſtructio
uero aliqua in diductionis inſtrumentis diductio-
nem impediat, obſtructio ipſa morbus eſt: didu-
ctionis impedimentum eius ſymptoma. Non ſo-
lum autem ſingula ſymptomata percurrens, quæ
ſcilicet læſæ alicuius actionis culpa proueniunt,
intelliges ea omnino morbum præcedere, ſed e-
tiam id ex ipſa rerum eſſentia licet, citra inductio-
B nem colligas. Quippe ſanitatem actionis cauſam
poſuimus: morbum autem læſionis quæ in actio
ne eſt, cauſam. At uero ſymptomata, de quibus
nunc propoſita nobis diſputatio eſt, actionum eſ-
ſe læſiones diximus. Quare ex ijs propoſitis con-
ſtat huius ſaltem generis ſymptomatum morbos
eſſe cauſas. Quòd autem & duo quæ reliqua ſunt
genera, morbi præcedāt, & cauſæ rationem reſpe
ctu eorum obtineant, id quoque paulo infra doce
bimus, ſed ubi totum de ipſis abſoluerimus ſermo
nem: auſpicati rurſus à ſymptomatis ijs quæ in
corporis conſiſtunt affectibus. Sunt porrò eo- VI
rum primę differētiæ numero quatuor. Alia enim
ſunt uiſibilia, alia odorabilia, alia guſtu apprehen
ſa, alia tāgibilia. Ac uiſibilia quidem in coloribus
C qui præter naturam ſunt, cōſiſtunt. Idq; uel totius
corporis uel alicuius uel aliquarum eius partium.
Ac totius quidē corporis, ueluti in arcuatis ſe ha-
bet. Pręterea in hepatide et ſplenitide uocatis mor
bis. Ad hæc hydropum generibus quibuſdam. V-
nius uero particulæ, quemadmodū tum in lingua
ſola alienus color ſubinde aſpicitur, tum in parti-
culis quæ abſceſſuū uitio uel nigricant uel liuent.
Pari modo in carbūculis, & eryſipelate, & ſerpen
tibus ulcerum, & gangrenis, naturales colores im
mutantur. Sanè huius generis ſunt uitiligo, leucę,
elephantiaſis, aliaq; id genus: quippe hęc quoque
naturalem colorem mutant. Iam in compluribus
ſimul particulis uitiatū eſſe colorē in multis mor-
bis uideas: idq; uel circa crura magis, uel circa fa-
D ciem, uel circa totum ſupernum corpus, uel cir-
ca totum imum. Ac uiſibiles quidem differentiæ
in ijs ſunt contemplandæ. Odorabiles uero pri-
mum quidē in reſpiratu, ac difflatu. Voco autem
quod circumdātis nos aeris per fauces attrahitur,
& rurſus emittitur, reſpiratum: Quod autem per
totum corpus exhalat, difflatū ſiue perſpiratum.
Ergo quę ijs accidunt grauiolentiæ, in ſymptoma
tum conſtruentur genere. Poſt has uero in auri-
bus, naribus, alis, & quæcunq; uitij cuiuſquā oc-
caſione putreſcūt particulis, his amplius in ructu
idem ſymptomatum genus licet inuenire: Ipſo ſci
licet uel fumoſam, uel acidam, uel uiroſam, uel pi-
ſcoſam, uel aliam quampiam eiuſmodi referen-
te qualitatem. In guſtabilibus uero qualitatibus
laborantes

laborantes, ipſi ſymptomata conijciant. Quippe A
ſudorem defluentem in eos aliquãdo guſtant, præ
terea eius quæ circa linguam eſt ſaliuæ mutatam
qualitatem, æquè utique ut ſanguinem, quibus is
quoquo modo per os uacuatur: alij quidem nota
biliter dulcem, alij ſalſum, alij amarum ſentiunt.
Ad eundem modum & quæ ex pulmone reijciun-
tur, & quæ ex uentriculo euomuntur: alijs hæc a-
cida, alijs ſalſa, alijs amara, alijs dulcia, alijs auſte-
ra, ſentiũtur. Porrò ſunt ex medicis nõ pauci qui
etiam his aurium ſordem guſtu explorãdam cen-
ſent. quippe ex hoc quoque aliquid cõiectari. Iam
tangibiles differentiæ, ubi naturæ modum exceſ-
ſerunt, in ſymptomatis numerandæ non minus
ſunt: ueluti cutis dura, & diſtenta, & præarida: ſi- B
mili modo præhumida, uel rugoſa, uel alia qua-
piam differentia tali prędita. Ergo ex his quæ iam
dicta ſunt, manifeſtum eſt, hoc quoq; ſymptoma-
tum genus uniuerſum à morbis ortum habere.
Quippe colorum, halituum, & ſaporum differen-
tias omnes, ſolidorum ipſorum corporum tempe
ramẽta ſequi, in naturalibus libris didicimus. Ad
eundem modum & tãgibiles, multo etiam magis
quàm omnes quæ ſunt prædictæ, propterea quod
cum actiuis qualitatibus congeneres ſunt, utpote
quæ ad eiuſdem ſenſus iudicium referantur. Ete-
nim mollities duritiesq; tactu iudicantur, haud ali
ter quàm effectrices qualitates ipſis cognatę. Qua
re quicquid in ijs alienum à naturali eſt, id intem-
periei acceptum fertur: Aeque ut quod naturale C
eſt, ex commoda temperie prouenit. At eſt omnis
intemperies morbus. Quare omnia id genus ſym
ptomata à morbis ſunt oriunda. Quæ uero ex in-
fluente quopiam humore cognata prædictis ſym
ptomata in particulis excitantur, alia obſtructio-
nes uel compreſſiones ſequentia, alia trahentium
& ſegregãtium uirtutum functiones malè obitas,
neceſſe eſt hæc quoq; ueluti fontem ſuę generatio
nis morbos habere. Ac iecinoris quidem obſtru-
ctio, qui compoſiti & inſtrumentalis corporis eſt
morbus, alieni coloris qui in arcuatis uiſit̃ eſt cau
ſa. Cuiuſq; uero ſimilaris partis intemperies, quæ
ipſa quoque eiuſmodi corporis morbus eſt, aliàs
aliam eius facultatem impedit, uel eam quę trahit,
uel eam quæ excernit, uel aliam quampiam: qua D
rum occaſione cum parum æqualiter riteq; humo
res in corpore fluant, particulæ aliàs aliæ in colo-
re, halitu, ſapore, omnibusq; tangibilibus differen
tijs alterantur. Quinetiam quodcunq; reliquum
eſt ſymptomatum genus, ſiue id in uocibus fit &
ſonis qui in animalibus exaudiunt̃, ſiue in ijs quæ
à corpore excernuntur, in eóue detinentur, nihil
non à morbis natum eſt, uel ab ipſis continenter,
uel ſymptomate aliquo interueniente. In uocibus
enim morbi qui in ore, faucibus, arteria, pulmo-
ne, & thorace ſunt, ſymptomata faciunt: Clangori
bus ſcilicet quibuſdam tremulisq; ac raucis eden-
dis uocibus. In alijs uero animalis particulis ſoni-
tus & murmura & triſmi, id eſt ſtridores, aliaq; e-
iuſmodi partim quidem ex inſtrumentorum an-
guſtia, uel indebito motu, partim ex flatuoſi ſpiri-
tus abundantia, aliquando etiam ex horum aliqui
bus, omnibúsue ſimul coeuntibus cieẽtur. De qui
bus plenius inter ſymptomatum cauſas agetur.

Quę uero uel à corpore excernuntur, uel in eo VII
præter naturam detinentur, ea quoque in primas
treis diducuntur differentias, utique aut totis ſub-
ſtantijs, aut qualitatibus, aut quantitatibus, à na-
turali ſtatu egreſſa. Succedunt autẽ omnino mor
bis, uel continenter, uel alijs ſymptomatis interce
dentibus. Siquidem ſanguinis profuſio toto ex-
cretæ ſubſtãtiæ generẽ præter naturam eſt. Ea ue-
ro uel uulnerato, uel perrupto, uel ore tenus reclu
ſo, uel eroſo ſanguinis uaſe incidit. Porrò horum
uulneratio, ruptio, & eroſio, proprij ſimilariũ par-
tium morbi ſunt: recluſio, inſtrumentalium. Quæ
ipſa modo ex complectendi functione imbecilla,
modo expultrice immodice concitata, modo am-
babus ſimul læſis, ortum habet. Simili modo flu-
xus muliebris uel propter iam dictarũ actionum
ſymptomata fiet, uel quòd totus ſanguis tenuis ſe
roſusq; eſt redditus. Eſt uero & id ſymptoma, cu-
ius etiam multiplex habetur ortus. Eſt namq; uel
ſanguificæ uirtutis, uel eius quæ tenue et ſeroſum
ſeparat, uel idem excernit, operis fruſtratio. Incide
re autem aliquãdo poteſt, & retentrice ipſa immo
dice opus ſuum urgente, & cute ipſa ſpiſſata, & re
nibus occluſis. Ad eundem modũ & ſudores im-
modice digeri, uel indebite retineri, aut propter
cutis, aut propter aliquem dictarum uirtutum af-
fectum, aut ipſam humorum naturam neceſſariò
continget. Sanè conſtat quòd in omni eiuſmodi
ſermone, diſiunctiuis coniunctionib. utimur. Om
nino enim cuiq; dictorum ſymptomatũ, una quæ-
piam eſt cauſæ ratio. Nihil tamen prohibet duas,
& tres, & ſimul omnes unà concurrere. Non latet
autem nec quòd dyſuria & iſchuria & ſtranguria
& quem hydropem in uas urinale, alij diabetem,
aliqui diarrhoean in urina uocant, ex hoc genere
ſymptomatum ſint. Iam quòd eorum quæ excer-
nuntur, & colores præter naturã, & odores, mor
bos neceſſariò ſequantur, nihil opus eſt oſtenda-
mus: ſi modo nullum talium ſine intemperie pro-
uenit. Patet autem & quod propoſitũ à nobis eſt,
clarè eſſe demonſtratum, omnem ſymptomatum
naturam morbos præcedere: Fieriq; nõnunquam
ſymptomatum quæ deinceps ſibi ſuccedant, uelu
ti ſeriem quandam. A morbo quidem ipſo primũ,
ab hoc uero ſecundum, dein rurſus poſt hoc ter-
tium, ac ab iſto deinde quartũ. Verum hic atten-
dendum diligenter eſt, ut accurate diſtinguantur
ab operibus ſymptomata. Sæpe enim ita ſimilia
inter ſe ſunt, ut & ſymptoma putetur opus, & o-
pus ſymptoma. Ac niſi quis in hoc ſano ſit iudi-
cio, ex ijs in quibus ipſe fallitur, noſtram diſputa
tionem calumniabitur. Quippe ſi naturalium ex-
cretionum (ſic autem uocant eas quæ ſanis acci-
dunt) uel quantitatem, uel qualitatem, uel genus
ipſum ſubſtantiæ, pro ſcopo ſibi proponat, dein-
de huc intuens, ſymptomata iudicẽt, ſubinde fal-
letur

letur. Quippe ſudor aliquando multo amplior q̃ pro naturæ modo, uel alui deiectio, uel urina ualentibus incidit, non ſolum nulla actione læſa, ſed etiam cum uirtutis robore & prouidentia de animalis ſalute. Aliqua enim quamuis etiam toto genere præter naturam ſint, ueluti ſanguinis per nares profuſio, uel uomitus, uel ſanguinis deiectio, uel hæmorrhois, uel aliud eiuſmodi, tamen pręter naturam adhuc nõ ſunt, ſi modo tempeſtiue fiant. Fiunt autem tempeſtiue, cum id quod contriſtat, expellitur. Stante igitur de quo inter initia conuenit (nempe quòd ſymptomata actionum læſiones ſint) nihil eorum quæ ad animalis commodum fiunt, ex hoc genere ſymptomatum eſt. Opus nanque naturæ unumquodq; eorum potius eſt, quàm læſio aliqua. At alteri fortaſſis ſymptomatum generi, quod ſcilicet præter naturam eſt affectum, omnia talia ſubijciat quiſpiam. Omnino enim diuiſam eſſe in quacunq; animalis parte uenam aliquam, aut eatenus recluſam, quoad ſanguinem quem prius retinuerat profundat, naturalem affectum non eſſe. Quanquam hic quoque alui fluorem, aut urinæ copiam docere non poſſit affectibus præter naturam omnino ſuccedere. Sanguinis nanque profuſiones & uomitiones, toto genere præter naturam eſſe dicet quis: Non tamen aut eam quæ per uentrem, aut ueſicam, aut uterum fit excretionem, toto genere præter naturam eſſe. Fortaſſe uero dubitauerit quiſpiam & de ſudore ceu nec ipſe naturæ lege incidat. quippe quod Diocles etiam docere tentauit. Videtur autem dura eſſe opinio & præter rerum euidentiam, tametſi eam maxime probabiliter confirmet. Ac de talibus quidem poſthac aliquando fortaſſe agetur. ꝑpauca enim ſunt de quibus ambigitur. De reliquorum uero ſymptomatum tota multitudine abunde eſt diſputatum, finiẽdusq; iam hic liber eſt. Siquis enim exercitatus in his quæ confeſſa ſunt fuerit, facilius de his quæ in dubio ſunt, iudicium conſequetur.

# CL. GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS.

## LIBER PRIMVS

### THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.

c AVSAS ſymptomatum in his libris contemplabimur: eundem ſequẽtes diſputationis ordinẽ, quem de ipſorum differẽtijs propoſuimus. Sũt igitur ſymptomatũ genera in totum tria. Quorũ de eo primũ diſputabimus, in quo læſam eſſe actionem diximus. Ita nimirum intelligere lectorẽ cenſentes, etiam ſi prorſus perijt. Cum autem duplices genere actiones ſint, aliæ naturales, aliȩ animales, ab animalibus incepimus. Eaſq; trifariam diuiſimus, in ſentientes, actiuas, & quas appellauimus rectrices. Ergo in ſentiendi actionibus, triplex incidit ſymptomatũ differentia. Vna cum ipſorum primum ſenſus inſtrumentũ eſt male affectũ: altera cum ſentiendi facultas: & tertia cum aliquid eorũ quæ primo ſentiendi inſtrumento ſubſeruiunt, male habet. Veluti in oculo primũ ſentiendi inſtrumentum, cryſtallinus eſt humor. quippe quem ſolum à coloribus alterari monſtratum eſt. Sentiẽs uero facultas, quæ à cerebro per neruum inde porrectum ad cryſtallinum peruenit. Ad ſubſeruiendũ autem huic, reliquæ omnes quæ in oculo habent particulæ ſunt cõditæ. Itaq; etiam uno quolibet ex prædictis male affecto, uel male uidebit animal, uel prorſus nõ uidebit. Ac cryſtallini quidem humoris morbi in octo intemperamentis conſiſtũt. Facultatis aũt morbi, in eo q̃ uel neruus, uel cerebrum male ſit affectũ. Sunt porrò & horum utriuſq;, ut ſaltem ſimilares particulæ ſunt, octo morborũ genera. Vt inſtrumentales ſunt, tum obſtructiones, tum alienorũ innixus, ſiue cõpreſſiones, aliaq; quæcunq; ex humorum influxu, molem præter naturã attollunt. Vnitatis uero diuiſio, ſuper omnia quæ prædicta ſunt, tum ſimilariũ, tum inſtrumentalium particularũ cõmunis eſt affectus: non cerebro modo aut neruo, ſed etiã cryſtallino humori incidere potẽs. Huic autem trãsferri, ac ſede moueri, inſtrumentalis morbus incidit. Quanq; translatio, ſiquidem ea uerſus angulum maiorem minorem'ue eſt facta, nihil quod æſtimandum ſit, incõmodi affert. Sin ſurſum deorſum'ue inclinat, duplicia quæ uidentur omnia apparere facit. Atq; hi quidẽ ſunt, tum primi uiſus inſtrumenti, tum eorum quæ illi facultatem ſubminiſtrant, morbi. Eorum uero quæ uſum aliquẽ ei conferunt, hi, ſi uel in foramine rhagoidis, uel etiam eo qui inter hoc & cryſtallinum eſt loco, humor ſpiritus'ue tantus cõſtiterit, quantus primo uiſus inſtrumẽto ad internoſcenda ſenſibilia ſit impedimento. Ad eundẽ modum corneę quoq; tunicæ particula ea que pupillæ anteſtat, uiſum impedit, ſiue ea per ſe, ſiue alia quapiam ratione à naturali habitu eſt remota. Ac foramen quidẽ rhagoidis, quatuor modis à naturali ſtatu mutatur. Nempe uel ampliatum, uel imminutũ, uel in aliquam partem detortum, uel ruptum. Verum ampliatio ſiue à natali ſit, ſiue poſt accedat, ſemper uiſui incommodat. Imminutio quæ utiq; à natiuitate incepit, acutiſſimi uiſus eſt occaſio: quæ uero poſt incidit, mali. Reliquorum uitiorum neutrũ, neq; ſi à natiuitate, neq; ſi poſt incidit, quicq̃

quod æſtimatione dignum ſit, uiſioni officit. Iam enim ſubinde uidimus ex parua rhagoidis procidentia, detortam pupillam, poſtq̃ cicatrice eſt incluſa, nec tamẽ hominis uiſum fuiſſe impeditum: Vbi ſcilicet ante ſe corneæ particulã ſplendidam habuit. Atq; hæc quidem experientia ipſa docuit. Sanè cauſa propter quã amplitudo foraminis ad perſpicaciam uiſus ſemper ſit noxia, anguſtia non ſemper, æſtimatione nõ indigna eſt. Videtur autẽ mihi neruus is qui à cerebro ad oculum pertinet, quem ideo porum, ſiue meatũ Herophilus appellat, q eius ſolius foramen clare cernitur, ſenſibilis eſſe ſpiritus uia. Eoq; ubi altero oculo conniuemus, alterius pupillam dilatari contingit, tanq̃ in unum ſolum cõmeante ſpiritu, qui prius in duos eſſ| diſpertitus. Itaq; etiam hoc maxime ſigno intelligitur, an ſuffuſi cõpuncta ſuffuſione uiſum recepturi ſint, an non. Quippe quibus altero oculo conniuentibus, alterius pupillam dilatari contingit, ijs ſi compunctio adminiſtretur, recipiendi uiſus fiducia eſt. Quibus non dilatatur, horum nemo unquam reuidit, neq; ſi minimo cum dolore, ac commodiſſime ijs eſt adminiſtrata cõpunctio. Ex ijs omnibus liquet, confluere ad oculos à cerebro ſpiritum animalem, tum in cryſtallinũ ipſum humorem, tum uero locum omnem qui illi anteſtat, quem ſcilicet rhagoidis foramen determinat. Vbi igitur amplior reddita eſt pupilla, ſiue id ex prima ſtatim formatione, ſiue poſtea contigit, parum commode tota animali ſpiritu impletur. Fundi igitur diſſoluiq; ac diſsipari cogitur. Sicut contra in minore pupilla colligitur, conſtringitur, ac denſatur. Atqui demonſtratum in libris de particularum uſu eſt, eius collectionem ac conſtrictionem, ad ſenſus bonitatem illi conducere: contra, diſſolutionem ac diſperſionem, ad ſenſus noxam cedere. Qui igitur fit quòd pupilla morbi uitio, non naturæ minor reddita, multo deterior efficitur quàm mediocris? An quia uitioſus affectus ſequitur, quorum culpa neceſſario peius cernit oculus ſic affectus, non propter pupillæ anguſtiam? Quinam igitur hi ſunt affectus? nam hoc etiam diſputatio requirit. Vnus quidem ipſius rhagoidis tunicæ tantum, alter humoris tenuis qui medio loco inter ipſam rhagoidem & cryſtallinum humorem habetur, effuſi. Ac tunicæ quidem ſolius affectus, extenſio relaxatio'que ſunt: qualis utique in extrinſecus poſitis articulis ſubinde cernitur, cũ ligamenta redundanti humore ſunt perfuſa. Humorum uitium in defectu conſiſtit: Cuius occaſione rhagoides uacuato interno eius loco in ſe concidens, contrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupillam imminuit. Deterius ergo ex talibus affectibus cernere contingit, non utique propter pupillę paruitatem, ſed propter humoris deſiderium. Monſtratum enim eſt in his quæ de uiſu, tum in libris quos de utilitate particularum, tum quos de Hippocratis & Platonis placitis ſcripſimus, cryſtallinum humorem munimento aliquo indigere, quo externum ſplendorẽ ſine offenſa ſuſtineat. Vnum

A igitur munimentorum eius is humor eſt; cum eo etiam quòd ſubſtantiæ cryſtallini humoris nonnihil conducit. Vbi igitur parcior redditus hic humor eſt: & ſiccior efficitur ipſe cryſtallinus, utpote iam humore à quo largiter imbuatur defectus: & rhagoides tunica in ſe cõcidens, ſpatium quod inter ipſam & cryſtallinum intereſt, anguſtius efficit. Itaque fit, ut cũ cogatur cryſtallinus humor, paruo interſtitio eum externo ſplendore commercium habere, perſimilem patiatur affectũ, ijs qui ſolem nictando contuentur. Horum enim aliqui occæcati ſunt: Omnes uero ita læſi, ut uix recuperarint priſtinum uiſum. Quippe monſtratum nobis eſt, fieri non poſſe, ut ſplendidam lucem inoffenſe toleret uiſus inſtrumentũ: Eoq; factum eſſe

B ut rhagoides tunica quæ nigra ſimul & cœrulea eſt, illi ſit prętenta: Quod ſcilicet hi colores uiſum ubi à ſplendida luce laborat, maxime conſolentur. Atq; hæc quidem cauſa eſt, cur imminutus is qui in pupilla eſt humor, tum deterius cernendi, tum foraminis rhagoidis tunicæ minoris reddendi ſit occaſio. Eoq; maxime inſanabilis eſt eiuſmodi oculorum morbus. Alter affectus qui propter humorem rhagoidis minorem reddit pupillam, minus illo eſt noxius. Difficilius nanq; eſt ſimilarium corporis particularum cuiuis, cum ſiccata eſt, humiditatem reſtituere, quàm eam cum humecta eſt, ſiccare. Atq; hæc quidem medendi rationẽ quodammodo iam attingunt. Dicamus aũt quod

C à primo eſt propoſitum. Mala quidem eſt pupillæ paruitas quæ præter naturã accidit, bona quæ naturalis eſt. Laxitas aũt eius nec quæ naturæ lege habetur, bona eſt, nec quæ non naturalis eſt. Cęterum minus mala eſt q̃ anguſtia. Quippe laxitatis generandæ cauſa (ut ſic dicam) coniuncta, tenſio rhagoidis tunicæ eſt. Sicuti paruitatis, eiuſdem relaxatio. Quoniam autẽ duplici ratione tenditur, cum utiq; ex ſuapte natura id patitur, uel ſiccata, ut corpus ſimilare, uel humectata ut inſtrumentale: ſiccitas quidem eius difficile ſanabilis eſt, humiditas non etiam. Siquidem phlegmonę & ſcirrhi, ſiue durities ſenſu carentes, & abſceſſus, & alij id genus morbi, inſtrumentaliũ ſunt partium, ex ſupervacuis humiditatibus oriundi. Quos omnes ſi in rhagoide cõſiſtant, peritus medicus nõ magno

D negotio ſuperabit. Sanè accedit rhagoidi nonnunquam etiã ex accedenti tenſio, à multitudine ſcilicet ſubiectorũ humorum nata. Quippe cũ ueluti uter ueſicáue, ijs quæ inter ipſum & cryſtallinũ humorem aceruantur eſt impleta, in omnem partem diſtẽditur. Quoniam aũt non ſolum qui in foramine rhagoidis ſint, morbos diſputatio percenſuit, ſed etiã aliquos ipſius rhagoidis cõmemorauit, ſuperq; qui tenuis ſub ea ſint humoris: ſequẽs fuerit, quæ reliqua in ipſis ſunt perſequi, quorum uitio uel impeditur uiſus, uel omnino aufertur. Ergo ex ijs qui in tunica rhagoide conſiſtunt, ac uiſui obſunt, unus adhuc morbus reſtat, tam ſimilarium q̃ inſtrumentalium partium communis. Is eſt unitatis diuiſio. Quę utiq; in hac particula, tum

uulnus

uulnus eſt, tum ulcus. Cum igitur tale uitium magnum eſt, ita ut & ualenter diuidatˀ rhagoides, & profundatur extra eam tenuis humor, ac iam corneam cõtingat, neceſſe eſt incidãt hoc caſu incõmoda duo. tum ut concidat ſuper cryſtallinum humorem tunica rhagoides; tũ ut ſpiritus à cerebro in pupillã totus non perueniat, quoniam per uulnus effluat. Quòd aũt non ſolũ ambo hæc coeuntia impedimẽto uiſui ſint, ſed eorum alterũ, ijs qui prædicta nõ negligenter legerunt, manifeſtũ arbitror. Mihi uero tempeſtiuũ iam fuerit ad tenuẽ humorem conuerti, de quo ſupra dictũ hactenus ſaltẽ eſt: ꝙ ſiue eius plus ſiue minus iuſto eſt, uiſum impedit. Quòd aũt etſi aut craſſiori aliquando ſit cõſiſtẽtia, aut colore quodãmodo alieno; ſic quoque ſymptoma aliquod circa uidendi actionẽ excitabit, id dictũ prius non eſt, ſed iam eius dicendi eſt tempus. Ergo hic humor ſi craſſior q̃ prius erat, eſt redditus, tũ perſpicaciã uiſus adimet, tum ne longinque uideatur efficiet. Ita ut nec quæ longe poſita ſunt cernantˀ, nec quę prope ſunt admota exacte perſpiciantur. Sin uehemẽter craſſus eſt factus, ueluti in ſuffuſionibus euenit, utiq; uidere hominem prohibet. Quòd ſi totũ foramen à craſſo illic cõſiſtente corpore obtenebratũ non ſit, ſed aliqua pars eius pura ſuperſit, utique per illam, quæ extrinſecus ſunt, ſingula per ſe ſola nihilo deterius q̃ ante uidebuntur, non tamẽ ſimiliter uno tempore multa. quod ſcilicet anguſtior q̃ ante factus ſit uiſus conus. At ſi in pupillę centro exigua ſuffuſio cõſtiterit, partibus quæ circa ſunt puris, omnia ijs qui ſic ſunt affecti, ueluti feneſtras habere uidentˀ. Quippe quod in medio nõ cernitˀ, quaſi exciſum uidetˀ. Iam ſi diuulſa, nec inter ſe coniuncta craſſa corpora in iam dicto humore fluitant, ijs qui ſic ſe habent, tanq̃ culices quidam foris obuerſari uideantur, imaginatio præbetur. Sæpenumero uero ex craſſiore quoq; humoris conſiſtentia, tanquam idolum aliquod ſibi appareat, imaginantur. porrò eiuſmodi idoli apparitio poſtq̃ à ſomno ſurgitˀ, plerunq; incidit, potiſſimũ pueris, & ijs qui pluſculũ biberunt, aut aliàs capite ſunt repleto. Quòd ſi colore immutatus ſit humor, qui inter cryſtalloidem, & rhagoidẽ habetur, ſiquidem ad fuſcum inclinet, ueluti per nebulam fumum'ue hominem uidere faciet. Sin ad alterum ullum colorem uergat, eius nimirum phantaſiam uiſibilibus impartietˀ. At ſi inæqualiter uel à naturali conſiſtentia, uel colore receſſit, quęcunq; eius pars ſic affecta, ad pupillæ locũ peruenerit, ſimilem etiam ſibi imaginẽ in uiſibilibus repræſentabit. Quippe illius, tum colorem, tum conſiſtentiam, tum figuram foris ſe uidere homo putabit. Ex hoc ſymptomatum genere ſunt, tum ea quæ ſuffuſi imaginantur, tum quæ de ijs quibus uel ſanguis ex naribus profluxurus eſt, uel qui uomituri ſunt, ab Hippocrate ſunt ſcripta. Iã uero qbus adeo perfectus ſincerusq; uiſus eſt, ut eum ne uel minimũ ſenſibile fugiat, exhalationes uero quępiam à uentre aſcendunt, potiſſimũ ubi nõ probe cõcoxerunt, ſimilia

A ijs quæ ſuffuſis ſymptomata incidunt. Quippe purior natura cryſtallinus humor ijs eſt, etiã hic ipſe aquoſus de quo nunc agimus. Magnitudo aũt ſymptomatũ in his, pro magnitudine paſſiõis ſemper reſpondet, non ſolũ in ijs de quibus paulo ante agebam, ſed etiã in omnibus quę prędicta ſunt. Verbi gratia. Similariũ partium intẽperies ſi paruæ ſunt, paruam noxã actioni afferunt. Sin maiores habentˀ, actioni ad portionẽ nocent. Sicut quę plurimũ à naturali ſtatu exceſſerũt, omnino actionem tollunt. Aeque uero & quæ de qualitate & cõſiſtentia & colore aquoſi humoris ſunt dicta, ſi paululum à naturali ſtatu ſunt mutata, paruam etiam actioni afferũt noxã. Sin longius receſſerũt, pro modo uitij ſui etiam actioni incõmodant. Sicuti cum plurimum à naturali ſunt aliena, omnino actionem adimunt. Ad eundẽ modum & quæ de rhagoidis ruptura, et pupillę magnitudine ſunt dicta, uel paululũ aliquid actionẽ impediunt, uel amplius, uel omnino. Simili modo & animalis ſpiritus uel ad unguem purus eſt, qualis ęther, uel nebulæ ritu humidus ac turbidus. Præterea in modo ſubſtãtiæ, uel plus eius habetur, uel minus. Ac ſiquidem multus eſt & æthereus, etiam quæ longiſſime abſunt, uidet, ac perfecte diſcernit. Sin paucus eſt, & purus, quę propè ſunt exacte dignoſcit, quæ procul abſunt nõ uidet. Quod ſi humidus ſimul multusq; eſt, longiſſime quidẽ uidet, ſed non exacte. Sicuti etiam ſi humidus ſimul exiguusq; eſt, nec exacte nec longiſſime uidet. Et de hoc quidem, ut ad rem propoſitam, hæc abunde. Corneæ uero tunicæ pars quæ pupillæ anteſtat, & cũ craſſior, & cum ſpiſſior, & cum humidior eſt facta, uiſionem impedit. Ad eundem modum ſi colorem ſuum mutauit, & ſi ulcus maiuſculum in ſe habet, & ſi quid eorum quæ extrinſecus illi præiacent inauctum, obſcuritatem affert. Ac craſſior quidem & ſpiſſior cornea hebetudinem uiſus creat: Humidior autem ſiue ut inſtrumentum eſt, ſiue ut ſimilare corpus, non ſolum uiſus hebetudinem affert, ſed etiam ut quaſi per caliginem, uel nebulam, uel halitum quempiam, uel fumum cernatur efficit.

Si uero humores non multi, ſed colore mutato ſint, pro eorum natura error in uiſu reſpõdet, proinde qui regio morbo laborant, pallida omnia uidere ſe putant. Quibus autem ex plaga ruptæ recenter ſunt in prima tunica uenæ, rubra. Vlcus uero maiuſculum, nõ ſolum eo quòd ſuperuacuum contrahit humorẽ uiſionem lædit, ſed etiã ꝙ exiguo interſtitio cryſtallinum cum externo lumine cõmitti cogit. At ſi deſcendat introrſum, quod ante pupillam eſt ulcus, etiam aliquid aquoſi humoris foras effundit. Proinde is qui ſic eſt affectus, in ſummum cæcitatis diſcrimen adducitur. Eoq; fit ut qui in parte corneæ quæ pupillæ prætenditur, uulnus acceperunt, ſi id uulnus introrſum deſcendit, magna ex parte occæcentur. Cæterum incredibile quiddam nec fieri uulgo ſolitum in puero uidimus, qui ſtilo in pupillæ loco fuerat cõpunctus. Nam cum ſtatim effluxiſſet aquoſus humor, rum

pupilla ipſa minor eſt reddita, tum tota cornea ap-
paruit rugoſior. Cæterum ſanatus, poſtea recte ui
dit, collecto ſcilicet paulatim eo qui effluxerat hu
more. Verũ hæc rara ſunt. Cæcitates aũt eiuſmo-
di uulneribus plerunq; ſuccedunt, ſicuti etiã om-
nibus iam dictis cauſis: ubi ſcilicet plurimũ ſunt
inauctæ. Nam ſiue uehementer ſpiſſa, ſiue ad ſum
mum craſſa, ſiue immodice humida, cornea eſt ef-
fecta, omnino tenebrã uiſioni offundit, ita ut qui
ſic eſt affectus, prorſus non uideat. Et quid quęſo
miri ſi prædictorum ſingula cum inaucta ſunt, ui-
ſum animali adimunt? ubi ipſa ſola cornea ruga-
ta aliquando ſimilem noxam affert. Incidit hoc ui
tium, ijs qui ad ultimum peruenere ſenium. Sanè
conſideranda hoc tempore diligenter eſt pupillæ
magnitudo. quippe quæ ſi minor eſt facta, etiam
aquoſus humor in ijs eſt imminutus. ſin ęqualis ſi
bi permanet, corneæ ſolius uitium eſt. Verum e-
iuſmodi diſcrimina pręſens opus nõ requirit. Cor
neæ uero tunicæ morbi, ſi magni ſunt, prorſus ui-
ſum impediunt. Et maxime cum uel phlegmone
uel ſuppuratione laborans, uel inſenſibili duritie
obſeſſa, aliud ue tale quippiam paſſa, ueluti inſtru-
mentalis pars, humoris morbis afficitur. Ac cor-
neæ quidem tunicæ morbi qui uiſum uitient, ta-
les & tot incidũt. Membrana uero quæ ſuper hãc
habetur, ubi phlegmone laborat, ex accidenti ui-
ſus actionẽ impedit. At in ijs quæ Græce uocãtur
chymoſes, pręterea in pterygijs, nõ ex anteceden
ti, ſed iam ex prima ratione, pupillam obtenebrat:
Ad eundem modũ magnæ palpebrarũ phlegmo-
næ tumoresq;, ſiqui ſuper has præter naturam or-
ti, eò magnitudinis uenerunt, ut pupillæ umbram
offundant. Atq; hæc omnia aut non uidendi, aut
III male uidendi ſunt cauſæ. Et de oculis quidẽ ſa-
tis hæc ſunto. Quippe exempli magis cauſa, q̃ ut
ſingula membratim perſequeremur, de his diſpu-
tauimus, cũ ſit mihi inſtitutũ ad præſens per gene
rales ſermones, methodũ indicare, qua uſus quiſ-
piam, ſymptomatũ cauſas inueniat. Quoniam aũt
non ſolum methodos ipſas nouiſſe oportet, ſed e-
tiam multifariã in particularibus exercitari, quod
facere omnibus in prõptu non eſt, idcirco qualem
fieri modũ exercitationis oporteat, in oculis nunc
oſtendi. Ergo ad eius exemplar, reliquæ ſentien-
di potentiæ ſint adeundæ, æſtimandaq; in una-
quaque, tum primum eius inſtrumentũ, tum cęte-
ra quæ illi uſum aliquem præſtant. Ad hęc diſcer
nendum, ceu paulo ante eſt dictũ, quinam ipſius
potẽtiæ laborantis ſint morbi, quinã inſtrumento
rũ cuiuſq;, cuius culpa lędi functionẽ cõtingit. Si-
quidem audiẽdi grauitas, & ſurditas, aut propter
auriũ ipſarum particulã aliquam, aut propter ner-
uum, qui in has à cerebro pertinet, aut propter ce-
rebrũ ipſum, in ea ſcilicet parte læſum, unde ner-
uus exoritur, animali incident. Atq; in neruo qui-
dem & cerebro uitia ſunt, ſimiliter ijs quæ in ocu-
lis. Quę uero in reliquis particulis ſunt, ad portio-
nem quidẽ, nõ tamẽ omnino ſimiliter lędũt. Quã
enim habet in oculo cryſtallinus humor rationem,

A hanc habet in auribus audiendi meatus finis, ubi
neruo dilatato coniungit̃. Omnia uero quæ extra
hunc in anfractu meatus ſunt, ijs quę prædicta in
oculo de rhagoide ſunt, ad portionẽ ſe habẽt, Itaq;
etiam morbos eorũ huc trãsferri ex illis cõueniet.
Similariũ quidem corporũ, qui in intemperie &
cõtinuitatis ſolutiõe cõſiſtunt. Meatus aũt ipſius
obſtructiones, ſiue hę tumoris alicuius ipſarũ par
ticularũ non naturalis occaſione, ipſum meatũ ob
ſtruant, quẽadmodũ abſceſſus, & phlegmone &
inſenſibilis durities, & oedema, ſiue propter tumo
rem aliquem acquiſititiũ, uel deniq; quiſquis præ
ter naturã ſit, qualis in meatu ſæpe oritur, poroſa
quapiã in eo carnoſaúe ſubſtantia enata. E nume
ro eorũ quę meatũ obſtruunt, & ſordes ſunt quæ
B in auribus colligi ſolent. Tanq; igitur in ijs par- III
ticularũ ratio ſymptomatũ indicauit cauſas, ita &
in lingua & naſo indicabit. Modo in ijs quoq; tũ
primam ſentiendi particulã, tum reliqua, quæ to-
tum inſtrumentũ cõplent, nouerimus. Monſtratũ
enim eſt linguã eo q; duabus facultatibus, ſenſui uo
luntatiq; ſubſeruit, duas quoque actiones habere.
Nunc aũt eam ueluti ſentientẽ cõſideramus. Odo
ratus uero ſenſoriũ ipſos cerebri eſſe uentriculos
indicauimus. ac guſtandi quidẽ ſenſus ſymptoma
ta ſunt, tũ omnino nihil saporũ ſentire, tũ non legi
time ſentire. Cũ aũt nõ legitime ſentire (ut mõſtra
tum eſt) dupliciter intelligat̃: aliàs cũ diminute &
confuſe ſentitur, aliàs cum uitioſe, cõfuſe quidem
guſtare, in uiſu amblyopię, id eſt uiſus hebetudini,
C in auditu barycoiæ, id eſt audiẽdi difficultati, por
tione reſpõdet. Vitioſe aũt guſtare, eſt ueluti cum
oculis, colore, figura, magnitudine, uel ſitu muta-
ta uidentur. hoc in auditu, obauditio nominatur.
Porrò morbi prædictorum ſymptomatum, uel in
guſtandi actione, uel quæ in potentia incidunt,
partim in ſimilari linguæ ſubſtantia & tunica qua
inuoluitur ſunt, partim in neruis mollibus, par-
tim loco cerebri, illo præſertim, unde hi nerui ori
ginem habent. Ac reliqui quidẽ prædictorum om
nium morbi in manifeſto ſunt. Lingua uero uitio-
ſe ſapores ſentire ſolet, cũ extraneo humore eſt im
pleta. Quo caſu quę guſtant̃ om̃ia uel ſalſa uiden-
tur, uel amara, uel alia quapiã aliena qualitate dici
bili indicibili ue affecta. Tanq; enim in ſuffuſis ui-
D ſiua uis foris ſe cernere iudicabat, ea quæ in ipſis
oculis inerant, itidẽ guſtandi facultas ea quę ſunt
in lingua, ſenſibilibus imputat. In arcuans quidẽ
bilis amarorẽ non linguæ eſſe ipſius, ſed eorũ quę
guſtat deputans. In alijs uero quibuſdã affectibus
ſalſuginẽ acorémue edulijs ipſis ineſſe imaginãs:
Scilicet ſucco q extrinſecus acceſſit, uitioſum lin-
guæ ſuccũ, qui prius quieuerat, excitante mouen-
teq;. Guſtandi aũt ui nõ eum qui acceſſit, ſed eum
qui in ſe redũdat ſentiente. Raro ſanè accidit, ſed
tamen aliquando, ut lingua ex guſtandi perfectio-
ne priuſquam aliquid guſtet, ſuccos quos in ſe ha-
bet, ſentiat. Simile huius ſymptoma eſt, ubi in ſto
machicis affectib. ſuffuſiõis imaginatio oculis in-
cidit, uel ſonitus auribus cũ nihil extra ſonet, ſed

motus

motus ipſe circa cerebri membranas imaginationes creet, uel odoris in naribus, ab ſucco aliquo in his cõtento. Sed quoniã de naſo meminimus, q̃ duplici facultati ueluti lingua ſubſeruit (quippe qui et odoratus inſtrumentorũ et reſpiratus ueluti finis quidam eſt) non alienũ ſit de hoc quoq;, ſicut de prædictis egiſſe. Si enim accidit in eo morbus aliquis, qui eius meatũ uitiet, aut deterius ſentiet odores odoratrix uis, aut omnino nõ ſentiet. Ergo ſi uel uehementer ſit contuſus, uel polypo uel tumore aliquo præter naturã laboret, ſpiritus uiam occludet. Huius generis eſt & ſiqua circa internam eius membranam incidit phlegmone. Quinetiam quęcunq; in aliqua parte oſſium colatoriorum, aut etiã in cerebri inuolucris, aut ipſis oſſium foramentis obſtruũt, hæc quoq; odoratricem uim impediunt. Atq; hoc magis ſi in proceſſibus cerebri, qui ad has perueniũt particulas, fiant. At in catarrhis & coryzis & deniq; ijs q̃bus ab æſtu, frigore, uel humore oppleti priores cerebri uentriculi ſunt, non locorũ modo qui iſtic habentur obſtructio fit, ſed etiã tum ſpiritui ipſi qui in uentriculis eſt, tũ cerebro quod hos cõtinet, intemperies quædã accedit. Iam cõpreſſiones & diuiſiones notabiles cuiuſuis prædictarũ particularum, tum non legitimũ odorabilium ſenſum, tum odoratus priuationem inducũt. Vitioſus uero erãsq; ſenſus hoc loco fit, propter uitioſum aliquẽ qui in eo continetur ſuccum: qui ſcilicet mali odoris aliquid exhalans, aſcendentes ab admotis corporibus ad odorandi facultatẽ halitus obturbat. Talé que eſt in hac facultate hoc ſymptoma, quale arcuatis in guſtatrice accidere eſt dictum.

V Quoniam aũt de ſenſibus qui in proprijs & ſibi addictis animalis partibus exercenẽ, abunde diximus, age nunc de eo qui omnibus qualitercunq; ſentientibus eſt cõmunis (quem utiq; tactum uocant) agamus. Sunt igitur huius quoq; ad aliorũ portionẽ ſymptomata. Vritur aũt is non proprijs appellationibus, ſed cõmunibus, ſicut etiam prædictorum aliqui. Neq; enim aut in guſtatrice, aut in odoratrice ui, tale aliquod nomẽ habemus, qualia ſunt in uiſiua uirtute, amblyopia, id eſt, uiſus obtuſus, & cęcitas, & paroraſis quædam, id eſt uiſus prauitas. In auditrice uero, barycoia, id eſt grauis auditus, & ſurditas, et obauditio. At hæmodię ſiue dẽtium ſtuporis, tum nomen, tum ſymptoma unius tangendi eſt uirtutis. Cæterum hoc tam in ore q̃ in dentibus poſt acidos & acerbos cibos, incidere maxime conſueuit. Torpor uero qui ex tam motus quàm ſenſus difficultate eſt compoſitus, in toto corpore & maxime in artubus, manifeſte uidetur à frigore & compreſſione neruoſorũ corporum incidere. Ad hæc etiã à torpedinis marinę cõtactu. Si aũt ſua ſpõte nulla tali cauſa pręcedẽte incidat, omnino uita deſes, et ciborũ uel craſſorum uel lentorũ abundãtia, uel conſuetæ alicuius uacuatiõis ſuppreſſio neceſſario anteceſſit. Ac cõtinens quidem huius ſymptomatis cauſa eſt, talis quiſpiã in neruo affectus, cuius occaſione à prin-

A cipio ad ipſum uirtus tranſmitti prohibetur. Porrò prohibetur, ſi quidem meatũ aliquẽ neruus habet, qualem qui ad oculos deſcendunt, manifeſte habere cernuntur, uel ex obſtructione, uel compreſſione. ſin aliter, ex cõſtipatiõe uel frigore. Atque ꝙ animalis quidem uirtus, ſiquidem meatum aliquem tanq̃ certam uiam à cerebro per neruum habet, hoc obſtructo impedieẽ, cuiuis arbitror pateat. Quinetiam ꝙ cõpreſſo extrinſecus neruo, anguſtia meatui eius continget, ne id quidem ullum lateat. Quòd aũt & ſi nullus ſit meatus, ſed tanq̃ per aquam uel aerem ſolis radij tranſeunt, ſic principij uis per ipſum corpus neruorũ permeat, cum hi ad craſſiorem habitum ſunt mutati, trãſitus impedieẽ, nec id mihi longis ꝓbatiõibus egere uide-

B tur, recordãti pręſertim ea quę in aqua & aere eueniũt. Quippe in aere nebula et fumus & nubes: in aqua lutũ & limus, ſolis ſplendorem, quo minus per ea ſyncerus ꝓcedat, impedimẽto ſunt, ac uetant. Ad eundem igitur modum & neruus, ſi craſſiore habitu & duriore q̃ pro ſua natura ſit redditus, uirtutis tranſitũ prohibebit. Sane craſſiore habitu erit, ſi uel glutinoſis, uel craſſis alatur ſuccis, uel uiolẽto frigore ſit ſtipatus. Si aũt à duro aliquo corpore quod illi extrinſecus innitaẽ preſſus ſit, ne ſic quidem uirtutis tranſitum non morabitur. Proinde nerui qui uel funiculis, uel manibus ſunt conſtricti, & qui ab externo aliquo, quod uel phlegmone ſit obſeſſum, uel cũ ſenſus noxa duratum (ſcirrhum uocant) premuntur, & qui aut laxatis

C aut fractis oſſibus anguſtantur, omnes principio quidem torpent: poſtea uero omnino ſenſus motusq; expertes fiunt. Et uocatur quidem eiuſmodi neruorum uitiũ Græce paralyſis, id eſt neruorum reſolutio. Quę cum in eodem genere cum torpore ſit, magnitudine certe ab eo differt. Ac ſi in omnes incidat neruos, illico totũ corpus ſenſu motuq; priuat, ac mortẽ celerẽ reſpiratus priuatione infert. Si aũt ſpinalis medullæ principiũ ſit lęſum, particulis quæ in capite ſunt ſolis quoad uiuit homo, tum ſentit, tum mouetur. Sin in cerebro ipſo læſio incidat, ſtatim omnibus partibus impotens inſenſibiliſq; efficitur. Viuit autẽ uteruis horum tanto tempore, quanto uiueret ſi angina premeretur. Quibuſcunq; uero ſpinalis medulla infra ner-

D uorum exortum, qui pectus dilatant eſt læſa, ſiue uertebra aliqua loco ſuo mota, ſiue etiam aliter, ſi magna quidem eſt læſio, inſenſibiles immobileſq; omnibus quę infra ſunt partibus ſtatim fiunt. Sin parua eſt noxa, torpent hi, non tamen moriuntur propterea quòd reſpiratio ijs illæſa manet. At brachiorum ſenſus ijs quibus ſpinalis medulla circa quintam uertebrã eſt uitiata, totus ſimul cum motu amittitur. Quibus autem circa ſextam, non totus. quippe primę brachij partes illæſæ perſtant. Iam multo etiam minus eius deſideratur, ſi circa ſeptimam uertebram male ſit affecta. Quod ſi circa octauam ſit læſa, quàmminimum eius requiritur. Ac ſi quæ poſt hanc habetur, iniuriã eſt paſſa, prorſus nihil mali brachijs accedit. Cæterũ q̃bus

 ſpinalis

ſpinalis medulla in collo eſt uitiata, ijs omnib. uox adimitur. Quibus circa dorſi uertebras eſt lęſa, ijs uiſq; non tota. Verum quantum eius, ſecundum unamquanq;, definitum in ijs eſt quæ de uoce ſcripſimus. Nunc enim mihi uideor plura quàm pro inſtituto dixiſſe. Neq; enim omnia ſymptomata mēbratim perſequi, hoc opere eſt propoſitū: ſed ea in generales cauſas reducere. Illud ergo generatim mihi de omni ſenſus læſione ſit dictū, quòd à quibus neruis ualentibus ſuppeditatā ſibi uim habent, ab iiſdē male affectis læduntur. Quòd ſi quis cuiuſq; nerui noſſe uim ſtudet, eorū qui ad reſpiratum cōducunt, in libro qui De reſpiratione inſcribitur uim diſcat: eorū uero qui ad uocē, in opere quod de uoce habet titulū. Ergo de his alibi ſcrupuloſius eſt proditum. Qui autē colli, capitis, ab- B dominis, brachiorum, & crurum partibus, nerui ſubminiſtrarēt, non alij modo ante nos nō incommode prodiderunt, ſed ipſi quoq; in libris De diſſectione adminiſtranda ſcripſimus. Ac propoſitus quidē nobis ſermo erat de ſymptomatis quæ ſenſus comitantur. Quoniā autē partes quæ per neruum aliquem uoluntarie mouentur, eędem protinus ſenſum quoq; per eandē poſſident, duplicem ijs noxiā ex nerui iniuria neceſſe eſt accedere, alteram ſenſus, alteram motus. Qui igitur fit, quòd uidentur particulæ quędam ad uoluntarias quidem functiones reſolutæ eſſe, & tamen ſentire? Rurſus aliæ moueri quidem, minime autem ſentire? Sanè in lingua & oculis nulla fit dubitatio: propterea quòd hæc duplici neruorum genere ſunt prædita. C At in quibus membris duri tantū nerui ſunt, in ijs diſtinguendis ſermo ad hunc modum eſt. Si cute ablata, ſubiectus ei nudus muſculus immobilis appareat, tangentē tamen ſentiat, paruam illi noxam incidiſſe eſt putandū: utpote per quam minime ſtetit quin tātū animalis uirtutis ceperit, quantum ad ſentiendū quidē eſſet ſatis, ad muſculum mouendum non ſatis. Conſiſtit enim in patiendo magis, quàm agendo, tangendi ſenſus. itaq; etiam parua uirtute perfici poteſt. Muſculorū motus, cū agendo, non autem patiendo obeatur (totū nanq; corpus ab hoc transfertur) multa eget animali uirtute. Contra uero nunquam deprehendas muſculum ullum moueri, ut idem non ſentiat. At ſi ſu- D periacēs muſculo cutis ſenſum amiſit, ipſe autem moueatur, nihil eſt quod mirere. Veluti nec ſi duorum muſculorū alter moueatur, alter moueri non poſſit, aut altero ſentiente, alter ſit inſenſibilis. Sicut enim in ijs alterius læſum neruum eſſe, alterius integrum licet: ſic is qui in cutē diſpergitur, iniuria affectus eſſe poteſt: qui aūt in muſculum, minime eſſe affectus: cōtraq; qui in cutem ſpargitur, nullam eſſe paſſus iniuriā, qui in muſculo eſt, non eſſe noxæ expers. Ac de propoſitis ſymptomatis, VI hæc ſatis. Delectatio autem & dolor omnibus ſenſibus cōtingunt, non tamen pari euidentia: ſed in oculis minus quàm in cæteris euidēter: In tactu autē & guſtu, maxime luculenter: ab ijs deinceps in odoratu: Et poſt hinc in auditu. Quęnam igitur A eſt tum omnium cōmunis, tum cuiuſq; cauſa propria? Sanè cōmunis ea eſt, quam Plato in Timæo reddit ſic ſcribens. Violenta paſſio quę præter naturam eſt, cū ſimul multa & celeriter fit, dolorem adfert. E diuerſo, quod ad ſuam naturā uniuerſim & celeriter redit, iucundum eſt. Quod autem ſenſim & paulatim fit, ſenſum latet. Atq; ita quidem Plato. Hippocrates uero eo antiquior: ijs, inquit, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fiunt. Quippe illud, Corrumpitur, celeritatem ſimul ac magnitudinem mutatiōis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ, à frigidi calidiq; uiolento contactu. Præterea ab ijs quæ quaſſandi, uel ſecādi, uel diſtendēdi, uel exedendi uim habent. Quippe humidū & ſiccum, ſi abſint B calefactio & refrigeratio, citra uiolentiam corpus cōtingunt. Id quod opus de ſimplicib. medicamētis qui reuoluer, facile diſcet. In his enī illud monſtratū eſt, frigidū alia ratione oblectare, quàm calidum. Quinetiam ipſum in ſubſtātia diuellendo, dolorem afferre. Videntur autem & quę quaſſant & quæ tendūt, dirumpendi corporis periculūafferendo, dolorum cauſæ eſſe: non ſecus autē & quę pungunt & quæ diuidunt. Neq; enim poſtquam aliquid diuiſum ruptumúe eſt, dolorem infert: ſed in ipſo (ut ſic dicam) fieri, talia omnia doloris cauſæ euadunt: niſi tamē ex accidenti aliquo, eos qui ſic affecti ſint, dolor ſequitur: alias quidem acri humore exulceratum corpus mordente, aliàs phlegmone ſuperueniēte. Quæ ipſa quoq; nunquam C non diſtendendo contriſtat: non raro uero etiam caloris iniuria, uel humorum acrimonia. Diuellit autem & guſtus inſtrumentum, quatenus utiq; tactus eſt particeps, à iam dictis. Quatenus uero guſtus eſt propriū, ab acutis, amaris, acerbis, & acribus ſuccis: propterea ꝙ horum ſinguli, ſicut monſtratum eſt, continuitatem diuidunt. Contriſtant uero & olfactum, qui à iam dictis ſuccis exhalant halitus: quòd hi quoq; continuitatem diſtrahūt. Auditum uero infeſtāt, uox aſpera & maxima & celerrima. Quibus etiam in magnis tonitribus in idē coeuntibus, aliqui auditus ſenſu omnino ſunt priuati: ipſius ſcilicet inſtrumento ſoni uiolentia diuulſo. Iam uero ipſum uiſum maximi ſplendo- D res nimia ſecretione, nō infeſtant modo, ſed etiam corrumpunt. Eſt autē ipſa quoq; ſecretio ex diuidentium genere. Videturq; omnibus ſenſibus cōmune, infeſtantem paſſionē ex ſecretione ac diuiſione continui unitiq; corporis tum excitari, cum ea uel uniuerſa uel magnis portiōibus & celeriter quod Gręci athroos dicunt, incidit. Hoc autē & Plato profecto uoluit, cum dixit: doloris ſenſum, ex paſſionis tum uiolentia, tum quæ magnis portionibus cum celeritate ſenſibilibus corporibus incideret, prouenire. Nec refert triſtē an grauem aut dolorificum ſenſum appelles: atqui perſpicuū eſt Platonem ipſum pro eadem re dictis nominibus omnibus promiſcue uſum & in Timæo & in Philebo, præterea in alijs libris ſicubi de ipſis ſermo inciderit. Quòd autem & Hippocratis opinio

eiuſdem

eiuſdem ſit tum in nominibus ipſis, tum rebus ſententiæ, non ſolum ex ijs conſtat quæ paulo ſupra ſunt dicta, ſed etiam ex omnibus libris quos ſcripſit. Ac quod contriſtat quidem in omnibus ſenſibus ad hunc modum prouenit: iucundum uero quod illi eſt contrariũ, contrarijs ex cauſis. Quippe eius quo diuelli periclitabatur, reditus ad naturã ſimul & celeriter factus, uoluptatẽ affert. Id circo oculis iucũdiſſimũ ſpectrũ cœruleũ eſt. Sicuti ediuerſo, grauiſſimũ triſtiſſimũq; qđ ſplendidum ſimul albumq; eſt, quemadmodũ ſol. Proxima ijs ſunt, inter ea quidẽ quæ contriſtant, albũ, inter ea quæ delectant, fuſcum: illud quidem ꝙ ſubſtantiã eius ſegreget ſimul ac reſoluat, hoc ꝙ citra uiolentiam congreget. Neq; enim profecto ſola cõgregatio ſatis eſt: cum ſic nigrũ quoq; iucũdũ eſſet, B nunc aũt ſic non eſt. Cum eñ uiſus ſubſtantiæ ſit contrarium, uiolentius eam cogit, ꝗ ut eam ad naturam reducat. At uero quod nigerrimum eſt, eo quod ſplendidiſſimum eſt, minus infeſtat. Non utiq; ꝙ contrarium minus ſit triſte, ꝗ exceſſus qui eſt in genere cognato, (quippe hac ratione magis contriſtaret nigrum, quàm quod eſt ſplendidiſſimum) ſed quod uiſus inſtrumentum ſit ſplendidum: talis uero ſubſtantia omnis, ſubtilium ſit partium: nigrum uero ſemper craſſarum. Eſt autem perpetuo quod tenuium eſt partiũ, magis actiuũ natura, ꝗ id quod eſt craſſarum. Ergo cum inter ſe cõmittuntur quod tenuium partium eſt, & qđ craſſarum, remiſſius agit quod craſſum eſt, in id C quod tenue, quatenus ſcilicet id à tenui potius pati eſt natum. Ita igitur & ſol uiſum offendit, quòd cum magis tenuis ſubſtantiæ ſit, facile eum ſegreget. Ac cognatione quidem ſubſtantiæ, minus cõtriſtat, quàm ea quæ ſunt contraria. ſed cum actionis uehementia ſit uiolentior, hoc ipſo celeritatem quoq; ad uiſus noxam obtinet. Quod enim in minimo tempore uiſus noſter à ſolis ſplendore patitur, id non niſi in plurimo ſentit, ubi omnino nullum ſplendorem uidit, ſed in profundis tenebris eſt uerſatus. Quippe is quoq; ad lucem reductus, uidere non poteſt, eo quòd extinctus ad quẽdam modũ craſſatusq; ſit, ac tenebroſus effectus. Iucundiſſimus igitur merito gratiſſimusq;, cœruleus color uiſui eſt: ſi tamen is à ſole non eſt digeſtus. D Huic eñ cum utiq; laborat, contrariũ remedio eſt. Sicut ei qui laborauit quidem, ſed iam ſanus eſt, cœruleũ aut fuſcum ſaluberrimũ eſt ſpectrum: utpote qđ nec eum ſegreget, ueluti tũ album, tum ſplendidũ, nec cogat & extinguat, ueluti nigrũ. Ac fuſcum quidẽ ex albo & nigro ſimul miſtis efficitur: cœruleum uero ex albo ac ſplẽdido tum coeuntibus, tum in futurum nigrũ incidẽtibus. Sic eñ nos Plato de ambobus docuit. Ergo hi colores ex cõtrarijs immodicisq; miſtis, medij ac mediocres fiunt. qui & exceſſum utrunque, quo uiſus læditur, declinent, & mediocres ipſius fatigationes recreent: non ſecus ꝗ morbos qui ex ſegregatione proueniunt, nigrum. Sanè uoluptas quæ ab ijs prouenit perinde euidẽs non eſt, ac

A in alijs fit ſenſibus: propterea ſcilicet ꝙ nec dolor par erat. Quippe ſubſtantiæ tenuitas in uiſu nec dum ſegregatur, propter ſubſtantiæ cognationẽ, uiolentum aliquid patitur, quando ad quod ducitur, ipſe per ſe prior properat, neq; dum cõgregatur, propter mutationis imbecillitatem. Monſtratum eñ eſt quod tenuis ſubſtantię eſt, id ab eo qđ craſſum eſt, languide cogi. Atq; ita quidem in uiſu ſe habent uoluptas, & dolor. In auditu uero, iucũdiſſima uox eſt, quæ leniſſima tardiſſimaq; eſt: propterea ꝙ ediuerſo infeſtiſſima eſt, quæ aſperrima celerrimaq; ſit. Verum hæc ſano integroq; ſenſui iucunda triſtiaq; ſunt. Ei uero qui ægrotauit, ea grata ſit quæ pręter lenitatem & tarditatem etiam parua eſt. At ei qui iam ægrotat, quæ ſimul & B leniſſima & tardiſſima, & maxime exilis eſt: atque hac etiam magis, quæ numeroſa eſt. Quippe omnimodum ſilentium ſimile quid in auditu eſt, atq; tenebra in uiſu. Vnde etiam in quæſtionẽ uenit, contrarium ne luminis tenebra ſit, an eius priuatio: ſicuti uocis ſilentium, & motus quies. Voluptas autem euidentior in hoc ſenſu eſt, propterea ꝙ ſubſtãtia eſt craſſiore. Sicut in odoratu adhuc manifeſtior eſt delectatio, propterea ꝙ eius ſubſtãtia eſt magis craſſa. Quantum eñ aer ſplendore eſt craſſior, tantum aere craſſior eſt halitus. Eſt uero ſplendoris quidem ſenſus uiſus, aeris uero auditus, halitus odoratus, æque ſcilicet ut humidæ naturæ guſtus, & ſolidi corporis tactus. Quoniam autẽ cognati generis cum guſtu odoratus eſt, ſola C ſubſtantiæ tenuitate ab eo diſſidens (eſt enim halitus humor attenuatus) de ambobus ſimul agemus: à guſtu claritatis gratia incipientes. Gratiſſimi igitur huic ſucci ſũt, cum naturaliter ſe habet, omnes qui dulces ſunt & pingues. Hi nanq; omnes monſtrati ſunt, corporis ſubſtantiæ maxime conſentientes: recenter autem ab aliquo quod cõtriſtabat affecto, pingues: quippe qui exaſperatũ eum maxime leniunt. Iam uero laboranti, qui ijs qui affligant, ſunt contrarij: craſſis quidem, qui attenuant: tenuibus, qui craſſant: glutinoſis, qui diſſecant: exaſperantibus qui leniunt: ad eundẽ modum calidis, qui frigidi ſunt: frigidis, qui calidi: ſicut ſiccis, qui humidi: & humidis, qui ſicci. Dictũ autem de horum natura eſt, in quarto de ſimplici- D um medicamentorum uiribus. Legendusq; non negligenter is liber eſt, ut qui tum ad cognitionẽ, tum curationem ſit utilis. Siquidem uẽter uiſceribus uenisq; ſubſeruit: itaq; & quales hæc ſuccos requirunt, tales appetit. Porrò huic pro diſcernendi inſtrumẽto lingua proſtat: ijs ſcilicet ſuccis maxime gaudẽs, quos uentriculus deſiderat. Huiuſce autẽ ſocietatis, tunica qua ueſtitur maxime eſt cauſa. Ac delectatur quidem lingua diuerſis in tẽporibus, ex ſuccis qui ſibi extrinſecus admouentᷣ ſanè alijs atq; alijs. Delectatur aũt nõnunquã etiã dulce quod habet in ſeipſa, ſentiens. Porrò dulcis hic ſuccus pituitæ ſpecies eſt. Quoties autẽ effuſũ à uenis ſanguinẽ, lingua ut dulce ſẽtit, tale qd patiᷣ, quale ab extrinſecus admotis. At in odorandi

A ſacultate, externorum quidem, tum iucundorũ, tum triſtium ſenſus perinde ſe habet, ut in guſtatrice. Halitus uero quos in ſe habet, graue olentes quidem, ut dictum prius eſt, aliquando ſentit. Bene olentes aut in ſumma iucundos, non ſentit, ueluti nec uiſus nec auditus. Hi nanq; ſenſus cum tenuis ſubſtantiæ ſint, nulla in ſeipſis ualida paſſiõe afficiuntur. Tactus uero & guſtus uehemens quidem tale aliquid, nec ipſi ſenuunt: confuſum tamẽ eiuſmodi aliquid nõnunquam patiuntur. Lingua quidem (ut dictum eſt) à dulci in ſe pituita: quam Praxagoras et Philotimus ſpeciali magis nomine dulcem ſuccum appellant. Tactus uero ipſũ motum in ſe non raro ſentiens, quando ſcilicet ijs quę ipſum exaſperant uel concoquendis, uel difflãdis, B uel ſenſibiliter excernendis ad naturã ſuam reuertitur. Quinetiam qui laſſitudine laborant, ubi molli frictione, uel in balneo loti, ab ijs quieſcunt, euidentem ſentiunt uoluptatem. Iam magis etiã ſub iam dictis motibus, in laſſatis ipſis particulis, dum ad ſtatum naturalem redeunt, oblectantur. Sanè non ſolum lauando, & molliter cum largo oleo fricando, uoluptas laſſatis partibus accedit, ſed etiã in maioribus doloribus pertractatio quæ mollis blanda & lenis ſit, ſolatium quoddã non exiguum affert. Cæterum talia externa ſunt, dicendũq; de ijs omnibus deinceps. Quippe de odorabilib. nihil opus eſt pluribus diſſeramus, cũ ſe cũ guſtabilibus ad portionem habeant. Delectamur igitur in hoc ſenſus genere (ut uno uerbo dicam) dum ad C naturalem ſtatum reducimus. Contingit aũt id nobis ſemper per contraria: modò ſaltem prout conſentaneum eſt contrarium quis accipiat. Eſt autẽ cõſentaneũ in omnibus talibus id accipere, quod primũ, & ſecundum ſe, nec per alterum interpoſitum finis ſit cauſa. non quod Græce procatarchõ & procatarcticõ, Latine externam cauſam uocãt. Id quod Hippocrates tum in alijs multis nos admonere uidetur, tum cum ait: Eſt ubi in tetano qđ citra ulcus ſit, iuueni bonæ habitudinis ſeu quadrato, frigida, æſtate media, largiter affuſa, repercuſſum caloris facit. Calore autẽ hæc liberantur. Quippe ſi quis de ijs inconſideratius iudicet, putabit aliquid eorum quæ præter naturã ſint, aliquando per ſimilia percurari: ueluti tetanum à frigida D lauatione. Secus tamen ſe habet ueritas, cum perpetuo talia omnia ad naturalem ſtatum per cõtraria redeant: ſicut etiam tetanus per caloris repercuſſum. Ac ſi quidem ſimul & celeriter id fiat, ſanatio cum delectatione perficitur: ſin paulatim, inſenſibilis erit ad naturam reditus. Similiter autẽ de abitione à naturali ſtatu ad non naturalem eſt ſentiendum. Quæ eñ ſimul multa & celeriter fit, & uiolenta & cum dolore omnino eſt: quæ paulatim, inſenſibilis. Proinde cum non naturalis affectus qui paulatim in noſtris corporibus contrahitur, nullum ſui ſenſum excitet, eius ad naturalem ſtatum reditus, cum uniuerſim & celeriter perficitur, non ſolũ ſentitur, ſed etiam delectationẽ ſecũ affert; Potiſſimũq; qui à maxime nobis cognatis

A efficitur: Cuiuſmõdi ſunt in guſtu quidem, dulcia: in odoratu, quæ ijs proportione reſpondent. Vocantur aũt odorata ſiue odorifera. Egregium uero propriũ quiddam habet generatricium particularũ ſenſus: propterea ꝙ etiam facultatem habent ualentiſſimam, in mari quidem, ſeminis expultricẽ: in fœminã uero, tum hanc ipſam in teſtibus & ſeminalibus uaſis, tum attractricem in toto utero. Cõiunxit eñ natura & cum ſeminis effuſione, & cum eius conceptu, ingentem cupiditatem ſimul ac uoluptatem. Cæterum offenſa redundantis & intus manentis ſeminis, quod paulatim multo tempore, ac idcirco plus colligitur, quãquam magnopere infeſtet, ſicut alibi dicemus: impar tamen eſt magnitudini uoluptatis, quæ in uenere ſentitur. B Offendentis eñ expulſio ſimul & celeriter facta, etiam delectatiõis magnitudinem, celeritati reditus ad naturam proportione reſpondentẽ, habet.

VII Reliquũ aũt fuerit de ijs ſymptomatis quæ circa os uentris cõtingunt (cor uulgo appellant) diſſerere. Sunt enim hæc quoq; ex tactorio genere. Cæterum nullum membrorum aut ita exactũ habet ſenſum, aut ita utrunq; principium unà ſecum afficit, ſicut os uentriculi. Nominatur autẽ in conſuetudine non uulgo ſolum, ſed etiam à medicis ſtomachus. Quæ nanq; ſtomachicæ uocãtur ſyncopæ, huius particulæ ſymptomata ſunt. Quemadmodum & cardialgiæ, quæ ab altera eius appellatione nomen ſunt ſortitæ. Inducit præterea & diſpnœas & apnœas & demorſus & epilepſias & C deliria & melancholias. Atq; hæc quidem omnia ſocietatis ratione. Inappetentias uero & diminutas uitioſasq; appetentias per ſeipſum. Voco autẽ inappetentiam cum quis nihil omnino appetit: diminutam uero appetentiã eam quæ imbecilla eſt. Porrò uitioſarum, aliæ ad immodicam cibi & potus ſumptionem ſunt deditæ, alię ad alienarũ qualitatum deſiderium propenſæ. Dicendum ergo ordine de omnibus, initio à proprijs eius ſymptomatis ſumpto. Sequuntur hæc ipſas naturales particulæ functiones, quarum utiq; gratia maximos à cerebro requirebat neruos: propter quos etiã excellentiam hanc ſenſus præter cæteras particulas poſſidet. Nam quoniam cute tenus unumquodq; animal in ambientem aerem digeritur, accidit ut D membra quæ ſub ea ſunt, prima uacuentur: quorum ingenita uis (ut in opere de naturalibus facultatibus à nobis eſt monſtratum) ex proximis ſibi alimentum trahit, id ſcilicet quod uacuatur reficiens: deinde rurſus illa, ex ijs quæ ſibi ſũt proxima: ſicut quæ tertio loco ſunt poſita, ab ijs quæ ſibi. Atq; ita ſemper per continuum, ueluti in choro quopiã translatione celerrime facta, ad uenas quę ad uentriculum pertinent, uacuatio peruenit. Hæ uero & ſolent pariter, & natæ ſunt ex uentriculo nutrimentum trahere, perinde ut ſtirpium radices quæ in terram ſunt dimiſſæ, ab ea. Cum enim hoc opus uniuerſum naturale ſit, non animale, ſimiliter in ſtirpibus, & animalibus perficitur. Ac in ſtirpibus quidem, terra perpetuo paratum largumq; alimen-

alimentũ rigantis ritu ſubminiſtrat: quandiu coælitus temporum ſtatus pro natura ſe habet. Quando ſi ex terra ſqualoris exceſſu ſiccatus eſt humor, ſtirpes nutrimenti penuria marceſcunt. Animalibus aũt, utpote terræ non affixis, præter utiq; pauca quædam, natura uentrẽ pro nutrimenti ueluti penu fabricauit, quemadmodum ſtirpibus terrã. Dedit aũt animalibus & penuriæ ſenſum: quo ſcilicet ad cibum potionemq; proritata, in tempore expleantur: Vocaturq; eiuſmodi implendi deſiderium appetentia: Fit aũt ex penuriæ ſenſu: Cum ſcilicet uenę ex ipſo uentriculo, ueluti emulgentes ſugenteſq; aliquid trahunt. Non ferens autẽ eum ſuctum uentriculus, ſed ueluti diuulſus, offenſæ eius medelam cibum comparat. Quippe uenę hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur: Atq; ex ijs nutrimentum trahũt, nequaquam ex uentriculo. Fitq; poſt cibi ſumptionem, ut & uenæ ſimul ad cibos ſe conuertant, & uentriculus ex ijs, quantũ prius per uenas eſt exhauſtum, in ſeipſum trahat. Ac ſuctus quidẽ ipſius ſenſus, fames eſt. Reliquorum duorum, alterum uenarum ſuctum pręcedit, uocaturq; appetentia homonymos cum altera: Eſt autem naturale opus, non animale. Talem uero appetentiam uacuatio præcedit. Exiſtuntq; in totum quinq; ſymptomata, ordine quodam ſeſe deinceps ſequentia: Quorum primum uacuatio eſt: Secundum uacuatorum appetẽtia naturalis: Tertium uentris ſuctus: Quartum eius ſenſus: Quintum appetentia eius animalis, quæ omniũ eſt ultima. Itaq; etiam huius actionis amiſſio, aut eo accidit, quòd ſenſus ſuctus ſit amiſſus, aut eo quòd ſuctus non fiat, aut eo quòd corpus non uacuetur. Ad eundem modum exiguæ & languidę appetẽtiæ erunt, non perditis ijs quæ diximus, ſed prope ut pereant perductis. Vitioſæ uero appetentię quę quidem in quantitate modum excedunt, uocanturq; à quibuſdam caninæ, tum exiſtunt, cum uel acidus quiſpiam uitioſus ſuccus uentriculũ mordet, uel totum corpus immodice digeſtum, inops alimenti redditur. Vitioſus nanq; ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert: Appetentiã uero proritat, naturalis affectus ſimilitudine: Alimenti autem non potus deſiderium excitat, propter frigus. At uitioſo ſucco qui ſalſus et bilioſus ſit, uentrem mordẽte, potio magis quàm cibus appetitur. Præterquam enim quod calefiat, ſicceturq; ab eo uentriculus, quæ utiq; ſitis cauſa ſunt, etiam liquari fundiq; tum in eo, tum uenis ſuccos contingit. Fundendorum autem ſuccorũ ſymptoma, ea quibus continentur implet: quemadmodũ (arbitror) frigiditas uacuat. Itaq; etiam non parum ad eſuriem, frigiditas eorum quæ in uentre habẽtur, confert: Cum et corpora eorum tunicaſq; uacuet, & cogendo conſtringendoq; ad appetentiam irritet. Non eſuriendi uero continens in primis cauſa eſt caliditas: ut quæ ſolida corpora laxando reſoluat, atq; ad tractũ, imbecilliora reddat: Liquida, liquando amplius extendat. Atq; una quidem caninæ appetentiæ cauſa eſt, uitioſus is ſuccus qui

A acidus eſt: Altera (ut dictum eſt) amplior per totũ corpus uacuatio, quæ uel caloris robore, uel retẽtricis facultatis imbecillitate ſit illata. Proinde in priore affectu accidit, ut plurima ſumptorum incidat deiectio: In ſecundo, ceu qui ex uacuatione habitus ſit conflatus, alimentum in corpus deduci. Atq; immodicæ quidem & appetentiæ & fames ob hæc fiunt. Vitioſas autem qualitates concupiſcunt hi, quibus uentris tunicæ uitioſum aliquod excrementum imbiberunt. Solet id maxime mulieribus, quæ uitioſi ſint ſucci, cum grauidæ ſunt incidere: Vocaturq; affectus Græce citta, [ picationem aliqui latine appellarunt. ] Appetunt autem ſub hoc affectu, acuta maxime acerbaq;: Aliquando uero acria, ſicut nõnunquam uel terram cimo-

B líam, uel teſtas, uel extinctos carbones, taleúe aliquod alienum edulium. Porrò ſic afficiuntur earũ pleræq;, uſq; ad ſecundum & tertium menſem. In quarto uero deſinunt, partim uomitione, uacuato uitioſo ſucco, partim tempore concocto. Scilicet muliere ipſa præ cibi auerſione, exigua comedente, partim etiam abundantia ipſa humorum uacuata. At primis duobus menſibus parum ſaguinis in fœtum attrahitur: Vtpote adhuc minimũ, cum ſcilicet quod in utero eſt hoc tempore, nec embryon Græce uocetur, ſed cyema adhuc, id eſt uteri geſtatio. Hoc tamẽ auctius redditum, tum ipſum ampliore nutrimento uritur, tum non ſolum quidquid optimum in uenis eſt, id attrahit (ceu prius dixi) ſed etiã quia plus indigeat, eius quod uinoſum

C eſt, aliquid unà contrahit. Atq; ita totum corpus, tum plenitudine laborare deſinit, tum minus uitioſo eſt ſucco. Ipſe autem fœtus alimenti quod attrahit excremẽta, in duplicibus membranis reponit. Ac fit quidem magna ex parte ipſe quoq; & uinoſioris ſucci, & intemperanior, utpote ex uitioſo nutritus ſanguine: Niſi ſi quæ cum geſtat in reliquo geſtationis tempore, ſalubribus utatur alimentis. Verum hoc nihil ad rem propoſitam. Vitioſæ autem qualitatis appetentia, de qua diſputãs picationis memini, aliquando in uiris quoq; incidit: Cum ſcilicet ijs quoq; in uentris os, ſimilis aliquis uitiatus ſuccus procubuit. Atq; hæc quidem circa cibi appetentiam, ſymptomata fiunt. In potionis autem appetentia, altera tondem ijs ſimilia.

D Quæ quidem ueluti priuatio deſiderii potus eſt, cum corpus uel propter exceſſum humoris & frigoris omnino potione non eget, uel uenter offenſam ex deſiderio in ſe non ſentit: Quæ uero diminuta eſt appetentia, cum eadem ipſa remiſſiora ſunt: At quæ uitioſa eſt, ad portionem ſe habet, cũ ea quæ circa alimentum eſt praua; aliquando quidem immodicum poſtulans potum, utiq; cum in ipſis uẽtris tunicis malus quiſpiam ſuccus ſalſus aut bilioſus continetur: aliquando autem naturali humido in eo ueluti feruente. Alienũ uero deſiderantur potus, perinde utiq; ac cibi, pro dominãtis uitioſi ſucci ratione. Atq; hæc quidem in longo tempore ijs qui uitioſa uictus ratiõe ſunt uſi ſuperueniunt. Inexplebili uero nouimus cruciari

ſiti, ex

ſiti, ex qua etiam perire, tum eum qui uiperam co- A
mederat (erat aũt fortaſſe dipſas): Tum meſſores,
qui uinũ in quo talis ſerpẽs fuerat merſa biberãt.
Tum eum qui uetus uinũ uſq; ad ebrietatẽ hau-
ſerat: Non minus eum qui pertinaciter ſuſtinere
ſitim ſibi imperauerat: Ad hæc alios in nauigio
cui deficeret aqua dulcis, quorũ qui auſi ſunt ma-
rinam bibere, cum immodice ſupra cæteros ſiti-
rent, quidã etiam eorum & fluxa eſſent aluo, nec
id ſine morſu uehementi, celerius ꝙ alij perierũt.
Vidi aũt & ex ijs qui ardẽti febri laborarant, quẽ-
dam cum morbus inualeſceret, & frigidam impu
denter bibere, nec unquam quoad moreretur ex-
pletum. Ac talia quidem & tot numero circa uen
tris appetẽtiam ſunt peccata. Superq; cardialgia,
quod oris uentris infeſtum eſt ſymptoma, & ad B
ſenſum refertur à ſuccis mordentibus proueniẽs.
Præter hæc eſt quod bulimos Græce dicitur: Eſt
aũt ſymptoma ex indigentia ſimul imbecillitateq;
& refrigeratione huius loci ortum. Nec eſt miran
dum ſi eius dolores, tum animi deliquia, tum uiri
um defectus comitantur. Vbi ẽm ex digiti ad ali-
quid offenſione, uidentur aliqui animo linqui,
mirum profecto non eſt, ex ſtomacho id pati, &
propter eximium eius ſenſum, & ꝙ ſitus ſui uici-
nitate, duo principia promptius in ſocietatem do
loris aſciſcere poſſit. Maximaq; ſymptomata ma-
xime ſenſibiles ſtomachos ingerere deprehẽdas:
Vtpote qui magis ꝙ alij, ex quolibet infeſtãte cõ-
triſtentur: Eoſdem etiam utriq; principio ſuam
offenſam tranſmittere inuenias. Cum aũt uniuer- C
ſum quoq; neruorum genus in quopiam magis
ſenſile, magis'ue patibile eſt, tum utiq; uel maxi-
me ipſa quoq; principia in ſocietatẽ noxæ prõp-
rius trahuntur. Cum uero, ſiue ex affectu aliquo,
ſiue etiam natura infirmiores nerui ſunt, ſi quatu
or ſimul cõfluant, maximũ neceſſe eſt fieri ſymp-
toma. Quatuor intelligo: tum affectum, qui ſto-
macho nocet, cum ſcilicet uehemens eſt: tum ſen-
ſum eius, cum maxime eſt acer: tum neruorũ ar-
teriarumúe genus, cum eſt imbecillum: ad hæc e-
tiam uel cerebrũ ipſum uel cor infirmum. Ita nan
que & comitialibus morbis, & caris, & comatis,
& catalepſi, & delirio, & melancholijs, quidam ex
ſtomachi uitio corripiuntur, utiq; cum principiũ
quod in cerebro & neruis eſt, ſimul afficitur. At D
quæ cardiacæ uocantur ſyncopæ, tum incidunt,
cum quod in corde & arterijs principium habeť,
cum ſtomacho laborat: Ad eundem modũ & pul-
ſus priuatio, itẽq; tum paruitas eius tum prauitas.
Apnoeæ uero, id eſt reſpirationis defectus, cum
utrunq; principium in magni doloris ſocietatem
eſt adductum. Sanè dyſpnoeæ etiam duplici ratio
ne proueniant: aliàs tranſuerſi ſepti anguſtia, aliàs
utriuſq; principij ſympathia. Sunt aũt occaſiones
quæ animal ad eiuſmodi ſymptomata ducũt, non
paucæ. Nam & ualida refrigeratio, interim quidẽ
ipſa per ſe, interim uero ex pituita, quæ admodũ
ſit frigida. (Eſt aũt talis maxime quæ fuſo uitro
colore ac conſiſtentia ſit ſimilis, quem uitreum

ſuccũ Praxagoras & Philotimus nominãt) Non
minime uero ex ſpiritu qui flatuoſus ſit idẽq; fri-
gidus, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento ali-
quo, quod ualde ſit frigidum, non ſolum ipſũ os
uẽntris perfrigerat, ſed etiã unà cum ipſo per ner-
uos quidem cerebrum, per magnam uero arteriã
cor ipſum frigidum reddit: Neruoſi quidem gene
ris ſocietate cerebrũ: ſitus aũt uicinitate cor. Poſt-
quã ẽm maxima arteria à corde exorta, ſuper ſpi-
nam deſcendit: primum quidem gulę, tum iungi-
tur, tum per membranas annectitur: poſt hãc ne-
ro, & ſub os uentris, & ipſum uentrem per longi-
tudinem porrigitur, infraq; procedit. Ac per hãc
quidẽ arteriam quæ & maxima eſt, & ex ipſo cor
de naſcitur, alterum principiorum cum ore uen-
tris ſimul afficitur: per neruos autem cerebrum.
Nihil igitur miri eſt, ex eius ægritudinibus, maxi
mis & uehementiſſimis ſymptomatis animal tor-
queri. Ac quis quidem cuiuſq; ſymptomatis gene
randi ſit modus, in ſequentibus dicetur. Ad præ-
ſens occaſiones ipſas dicere ſat habeo. Hæ ſũt fun-
gi quidem, & bupreſtes, & ceruſa, & gypſum, &
lac concretum, & uteri perfrigeratio in uiduis, &
ijs quæ non purgantur, præterea quæ in uiris ad
hotum portionem fiunt. Dicetur etiam alibi de re
ſpiratus priuatione ſeorſum. Ac tum de ſenſorijs
omnibus, tum quæ in his ſunt facultatibus, iam
mihi abſoluta diſputatio uidetur. Nunc ad ip- VIII
ſam eorum originem, & quę ex ſe uel uti fonte mẽ
bratim ijs uires tranſmittit, conuerti tempeſtiuũ
uidetur. Eſt aũt ea, id quod primum ſentit. Quip-
pe cuiuſq; ſenſus alteratio quæ à ſenſibilibus infer
tur, in ſingulis inſtrumentis perficitur. Eius autẽ
ſentiendi uim habet, ipſa quæ alteratur particula,
ex eo quod à cerebro delatam ad ſe per neruum
uirtutem recipit. Ipſum nanq; cerebrum ſentiens
organum à natura conditum non eſt, ſed quòd ea
quæ ſentiant ſentire poſſit. Quòd autem per ner-
uos ſemper ſentiendi uim omnibus animalis par-
ticulis tranſmittat, inde maxime liquet, quòd præ
ciſo neruo quolibet, illico particula in quam di-
ſpergitur, ſentiendi uim amittit. Liquet aũt non ſe
cus, & quod in ſomno aut omnino ſerientur ſen-
ſus, aut exiliter & obſcure agant. Rationabile er-
go eſt exiguũ uirtutis à principio in ſingulos tum
confluere. Et profunde quidem ac non profunde
dormire, ſicut uulgo loquimur, ex quantitate in-
fluentis uirtutis contingit: Cum tanto minus eius
influere ſit credibile, quanto ſomnus eſt profun-
dior. Igitur in toto eo tempore uideť animalis uis
quieſcere, naturalis aũt uehementius operari. Id
aũt inde adeo coniectet quis, ſimul ꝙ fatigata pri-
us, poſtquam dormitum eſt, uires recipit: potiſſi-
mum ubi poſt mediocrem cibum eſt dormitum:
Simul ꝙ dormientibus nobis nutrimentum non
in uentre modo, ſed etiam in tota animalis mole
cõcoquiť. Eſt alioqui non incredibile illud quoq;
membrũ quieſcere, in quo rationalis animæ prin-
cipium reſidet. Quippe cor breuibus intermiſſi-
onibus uidetur hoc facere, ita ut multo tempore
ad requiem

ad requiem non indigeat. Cerebrum aũt non ita, ſed in uigilijs ſemper exercetˁ, in ſomnis quieſcit. Eoq; fit, ut qui liberalius ſe exercitarunt, eos altior ſomnus premat: tãquam multæ ijs uires cum laborarent, à principio defluxerint. Igitur cerebrũ, tum propter uirtutis quam tranſmiſit abſumptionem, tum propter fatigationẽ, qua propter multos labores eſt affectum, & requie ſimul & refectione eget. Veluti aũt ab exercitationibus & prõptius & profundius dormitur, ſic & à ſumpto nutrimento. Quantoq; id humidius natura fuerit, tãto magis ſomnum conciliat. Idemq; accidit & ijs qui pluſculum uini biberunt, & qui caput liberaliter in balneo calido lauarunt. Quippe omnia talia uidentur cerebrum humiditate implere. Qua utiq; indiget, ubi in multo negocio & fatigatum eſt, & ſiccatum. At uero ꝙ caput impletum ſomnum afferat, monſtratum ab Ariſtotele abunde eſt. Nec eſt ꝙ de ea re nos nũc quicquam agamus. Qui eñ libros eius de ſomno & uigilia leget, tum hoc ipſũ ꝙ capite repleto ſomnus animali ſuperueniet, clare perſpiciet, tum quod apud eum in ſermõe claudicat, intelliget. Quanquam eñ & ad ratiocinandum ſit uehementiſſimus, & ad diſceptationẽ quocunq; uelit probabiliter perducendã maxime potens, tamẽ cur capite repleto primus ſenſus, ſi is (ſicuti ipſe exiſtimat) in corde ſedẽ habet, quieſcat, nihil potuit probabile inuenire. Multo eñ probabilius ſit, ex pulmonis humiditatibus ſomnos fieri: Quem natura ob nihil aliud cordi circũdedit, q̃ ut illi miniſtraret. Quis uero aut medicorũ qui contrariæ ſunt ſententiæ, aut qui à nuda experientia produnt, in caris & lethargis & comatis, deniq; omnibus præter naturam ſomniferis morbis, non accedit ad caput, illudq; perfundit, ac ſuper cataplaſma imponit, raditq; & cucurbitas affigit, omniaq; molitur, tanquam hic morbi radix conſiſtat? Ad eundem eñ modum & cum deliria & phrenitides, omnes deniq; quæ præter naturam ſunt uigilias, curant, præſidia capiti admouent. Verũ de ijs alibi pluribus eſt diſceptatũ. Ad ea uero de quibus nunc agitur, illud ad rem pertinet, ꝙ cerebrũ ubi requieſcere pluſculum ab actione uult, naturalem ſomnum animali inducit. Quod etiam magis facit, cum nutrix in eo uirtus largum quo fruatur humorẽ habet. At cum à multo humore frigido grauatˁ, eum qui in comatis & lethargis cernit, ſomnũ affert: Alioſq; ſimiles ijs morbos, quorum caput, humiditas ac frigiditas ſũt, uel alterutra per ſe ſolam in eo conſiſtens, uel ambæ ſimul iunctæ. Talia igitur ſunt cum medicamẽta omnia, quę uere ſomnifera ſunt, tum quæ ſic quidẽ uocantur: inferũt aũt non ſomnũ modo, ſed etiam coma, & caron, & totius corporis torporem. Ac quæ quidem duntaxat humectant, omnia merito ſomnifera uocantur: Quæ uero perfrigerant, nec ſomnũ, nec indolentiam afferre recte dicuntur: ſed pro ſomno, coma & caron: pro indolentia, ob perfrigeratiõis exceſſum, uel prorſus inſenſibilitatẽ uel certe ſenſum diminutũ. Porrò dictum prius eſt torporis ui

A tium ſenſum motũq; diminutũ neruoſarũ eſſe partiũ, fieriq; (ut dictũ eſt) tum ex alijs cauſis, tum ex intẽperie, ueluti poſt medicamenta quæ perfrigerant. Atq; ita quidẽ ſomni, & comata, et cari, & torpores fiunt. At ſiccitas immodica & calor quales in phrenitide propter ſuccum aliquẽ mordentẽ & calidũ ſpectantur, irritationes & uigilias quæ quidẽ triſtitiæ uel curarũ occaſione non cõſiſtant, inferre ſolent. Tanquam aũt talia ſymptomata toti corpori cõmunia fiunt, ex eo ꝙ principiũ eſt affectum: ſic alia omnibus uoluntarijs functionibus, ob principiũ affectũ incidunt. Nam & apoplexiæ & epilepſiæ propter cerebrũ affectũ fiunt. Eſt tamen apoplexia eiuſmodi uitium circa uoluntariã actionẽ, quale eſt in ſentiendi actione, altus ſom-
B nus. Aliud uero tale eſt in epilepſijs cõuulſio, quale in ſentiendi functione uigilia. Ambo eñ hęc uitioſi motus cerebri ſunt: ideoq; etiam partiũ ſigillatim omniũ. Reliqua uero duo, actionũ eius, tũ cohibitiones, tum quietes. At in cõuulſionibus totius corporis quæ ſine delirio ſũt, uel caro, morbus ſpinalis in collo medullæ eſt. Quemadmodũ ubi uel brachiũ, uel crus, uel muſculus unus tenditur, ac uiolẽter cõuellitur, unius ſemper nerui qui particulã mouet, uitiũ eſt. Quæ uero omnino morbi cauſa ſit, cuius occaſione partes cõtrahantur, difficile dictu eſt: Aeq; ut palpitationis, & tremoris, & eius agitationis quæ Græce homonymos cũ uehementis frigoris ſenſu, Rigos dicitur. Eſt aũt inæqualis totius corporis cõcuſſio ac uibratio. Vo-
C cetur ſi libet cõcutiens rigor. Quippe quæ omnia muſculorũ genus, uel ſolum, uel magis q̃ cęteras partes tentare uidentur. Exactius aũt id ſciemus, ſi prius eorũ notiões diſtinxerimus. Ad præſens eñ quatuor memorauimus appellationes, conuulſionem, tremorẽ, palpitationem, & quod Rigos Gręce dicitur. Qualia uero ſingula ſymptomata ſint, quæ hæc uocabula ſignent, à nullo me priorũ definitum inuenio. Sed alij ad membrorũ ſubſtantias quibus ſuperueniunt, ſtatim ſe conferunt. Alij ea diſtinguere aggreſſi, in interpretationibus ſuis falluntur. Quod facile intelliget, qui lectis quæ à nobis traduntur, euoluere libros eorum uolet. Neque eñ difficile eſt ubi ueritatem noueris, quæ parum recte ſunt dicta, deprehendere. Ergo de his
D omnibus proximo agetur libro.

# GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER SECVNDVS.

## THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.

Onuulſio igitˁ, & tremor, & palpitatio, & rigor, qui ſcilicet totius corporis eſt concuſſio uibratioq;, præterea horror, & ſingultus, & tuſſis, & ructus, & ſternutatio, & pandiculatio, & oſcitatio, & dentium ex concuſſu ſtrepitus, tryſmon
C

tryſmon Grȩci uocant:omnia motum illegitimũ A
pro communi genere habent. Diſſident inter ſe,
uno primoq; potiſſimum, ꝙ alia eorũ naturæ ſunt
opera, quæ tamen à morboſa quapiam cauſa uio-
lenter mouere ſit coacta: Alia morboſos comitan
tur affectus: natura ad eorum generationem ſup-
petias minime ferente: Alia ſiunt ubi ad opus effi-
ciendum ſimul coeunt & morbus & natura. Natu
ræ nomen in hac diſceptatiõe pro omni facultate
quæ animal ſiue uoluntatis nutu, ſiue citra hunc,
regat, intelligas uelim. Quippe hoc loco omni cau
ſæ non naturali cuius uitio læditur & corrumpi-
tur animal, totum illud facultatum genus, cuius
beneficio ſeruatur, ex aduerſo opponimus. Eiuſ-
modi ergo facultatis opera ſunt, ſternutatio, tuſ-
ſis, oſcitatio, pandiculatio, & ſingultus. Vnius au B
tem morbi opera ſunt, palpitatio & conuulſio: Si-
cut amborum, morbi facultatisq; coeuntiũ, tum
torpentium omnium motus, tum cæteri quos e-
dunt ij, quorum nerui adhuc reſoluuntur, nõdum
autem ſunt reſoluti. Quibus etiam adnumerãt tre-
mor. Atq; hæ quidem nunc nobis propoſiti ſymp
tomatum generis primæ differentiæ ſunt: quarum
cuiuſque propriæ quædam deinde habentur, de
quibus nunc agendum, à motibus ijs quos natu-
ralis aliqua uis ciet, auſpicatis. Sanè ſocietas quæ-
dam iſtis eſt, cum ijs qui omnino pro naturæ lege
ſe habent. Quam utiq;, ut quȩ ſit eorum generatio
doceam, neceſſe eſt prius exponam. Igitur cum
quatuor facultates ſint, quibus omne nutriendi
munus in nutritis corporibus adminiſtratur: Pri- C
ma quæ ad ſe, quod utile eſt trahat: Altera quæ id
retineat: Tertia quæ alteret: Quarta quæ quod ex-
crementum eſt, expellat: quandiu pro naturæ lege
animalis actiones obeuntur, nullus earum motus
ſymptoma eſt. Cum uero ſubſiſtit in corpore aliqd
quod alienum à natura ſit, ubi id expultriciũ uir-
tutum aliqua abijcere nititur, aliquando inſenſibi
les omnino earum motus ſunt, aliquando ſenſibi-
les euadunt. Ac de inſenſibilibus quidem poſt a-
11 getur. De ſenſibilibus uero quoniam cum uo-
luntarijs conſortium habent, communis à me do-
ctrina tradetur. Ergo uoluntariæ functionis læſio-
nes ſunt, neruorum reſolutio, conuulſio, tremor,
& torpor. Variant autem horum ſingula in parti-
cularibus inſtrumentis, non ſpeciem modo, ſed eti D
am nomen. Quippe ſpirandi inſtrumentorum pa-
ralyſis, apnœa uocatur: Eorum uero quibus uox
fingitur, aphonia: At linguæ paralyſis nullum no-
men habet: Ipſa tamen nihilo ſecius loquelã, quæ
uoluntatis non leue eſt opus, prorſus adimit. Con
tra uero iſchuria, apnœæ, atq; aphoniȩ ſimile quid
iudicare uidetur. Cæterum uoluntariæ actionis a-
miſſio nõ eſt, ſed naturalis. Quippe ꝙ lotium præ-
ter uoluntatem fluat, uoluntariȩ actionis eſt noxa.
Simile quid ac in urina, in deiectionibus quoque
accidit. Retentio enim eius, naturalis actionis eſt
culpa: Inuoluntarius effluxus actionis uoluntariȩ.
Porrò demonſtratum uberius de ijs eſt, in libro de
Muſcul. motu. Atq; ita quidẽ paralyſes uaria ſpe-

A cie ſunt. Conuulſiones uero ad hunc modũ. Den-
tium inuita concuſſio tryſmos Græce dicta, mu-
ſculorum mandibularium eſt conuulſio: Quam
uero illoſin Græci uocant, præterea ſtrabiliſmi, e-
orum qui in oculis habentur. Veluti etiam gonor-
rhœas alia eſt differentia: ſi quidem rigido pene fi-
at, uelut quædam conuulſio eſt: ſi non rigeat pe-
nis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri
debet. Non deſunt & quibus uideantur tum ſin-
gultus, tum duplex inſpirandi aeris refractio, ali-
quando ex conuulſione muſculorum, qui inſpira
tum faciunt, prouenire. Eſt & reſpiratus ſpecies
quædam ex conuulſione proueniens, quæ muſcu
lorum qui reſpiratum efficiunt, conuulſionem ſe-
quitur. Appellat hanc Hippocrates ſpiritum inter
B excundum offendentẽ. Quòd aũt & apoplexia
totius corporis ſit paralyſis, & epilepſia totius cor
poris conuulſio, ſupra eſt dictum: Nec minus ꝙ
torpor leuis quædam ſit paralyſis. Sanè torpore la
borantium particularum, non parua in exceſſu de
fectuq; differẽtia eſt: propterea ꝙ id ſymptoma ex
morbo & facultate eſt miſtum. Quippe ſi morbus
uirtutem prorſus ſuperat, omnino membrum ſu-
ſtinere non ualet: ſin uirtus uincit, haudquaquam
impeditur. At ſi ueluti pugna eorum eſt, mouetur
quidem membrum, ſed ægre. Ac ſi iubeas, cum lȩ
ſum membrũ extendunt, ut id extenſum ſeruent,
nequeunt. Decidit enim naturali pondere prop-
ter imbecillitatem ſuſtinentis id uirtutis, deorſum.
Quod enim attollit ac ſuſtinet, uirtus eſt: Quod de
C orſum fertur, ipſum brachij cruriſúe eſt corpus.
Cauſa uero huius rei reddita prius eſt, ubi de ſen-
ſibilibus actionibus egimus. Oſtendimusq; ner-
uum uel frigore denſatum, uel craſſis & lentis hu-
moribus obſtructum, uel à quapiam extrinſecus
cauſa preſſum, in torporem & paralyſim adduci.
At conuulſio in eum ſitum neruos muſculosq; du
cit, in quem ſi pro naturæ lege ſe haberent, ab ani-
mali uirtute ducerentur: Siue ſcilicet ad principiũ
tenſis, ſiue flatus influxu muſculis impletis, uolũ-
tarij motus eſſent obiti. Hæc autem in conuulſio-
ne accident, tum ſpiritu flatuoſo in muſculis gigni
potente, tum multis qui tenſionem creent (è quo-
rum numero phlegmone eſt) affectibus. Quorũ
caput (ſicut Hippocrates dixit) duplex eſt, imple-
D tio uacuatioq;. In phlegmonatum generis uitijs,
impletio: in ardentiſſimis ſicciſſimisq; febribus
uacuatio. Porrò quod impletis uacuatisq; plus iu
ſto neruoſis corporibus, tendi eis omnibus cõtin-
gat, docent nos in poſtremis quæ in inſtrumẽtis
muſicis intentæ ſint chordæ. Quippe quæ ſiue in
humidam & humectam, ſiue in ſiccam & ſqualen
tem domum tentæ ſint repoſitæ, rumpuntur: Ideó
que eas artifices, priuſquam reponantur, laxant.
Propter hoc igitur dictum eſt conuulſionis motũ
ex ſolo fieri morbo, immobilitati quæ in paralyſi
uiſitur, non diſſimiliter, ut quæ ipſa quoq; morbi
occaſione incidat. At naturalis animaliũ tam mo-
tus quàm immobilitas, ubi ſublatum quis brachi-
um immotum ſeruare poteſt, uterq; ab animali ſit
potentia.

potētia. Quòd ſi ſanum brachium ſuper ſolidum
aliquid reclinans omnem muſculorũ relaxet acti-
onem, nec propter morbum, nec propter uirtutē
eo caſu quieſcit brachium, ſed quod animalibus
naturale eſt, pondere. Ita trium quietum, ea qui-
dem quæ in paralyſi cernitur, à morbo fit, obliga-
ta (ut ſic dicam) eo tempore uirtute: Quæ uero in
membro, cum extenſum eſt, habetur, à potentia:
Quã uero ultimo loco poſui, à neutro: Non igno
rantibus ſcilicet nobis quæ in libris de muſculo-
rum motu de extento brachio ſunt dicta, talē ha-
bitum ipſa re uera ex actionũ motuumq; eſſe ge-
nere: Motum præterea hunc tenſiuum à nobis no
minari. Ac talis quidem habitus, alio quidem mo-
do motus, alio immobilitas dici poteſt. Reliqui
duo nullo modo participes ſunt motus: Atq; ut
reliqui duo motus & cōuulſiuus & uoluntarius,
nullo modo ad immobilitatē attinent. Præterea di
ctum eſt porrectũ extentumq; brachiũ ex duobus
adminiſtrari motibus, uirtute ſcilicet id ſurſum at-
tollente, & naturali pondere cōtra peſſum trahen-
te. Ad eundē modũ tremor quoq; ex duobus con
ſtat motibus, & eo qui pondere brachiũ deijcit, &
eo quem uirtus attollens cōtra opponit. Ac in ua-
lente quidem brachio, ne uel minimũ quidē uinci
tur uirtus à pondere, ſed ſuperior membri deorſũ
nutu, ſuſtinet id, tantumq; in ſublime attollit, quã
tum ille deorſum trahit. In tremore uero inuita uir
tute, membrũ ruit deorſum: Licetq; liquido cerni
eorum pugnã, nec uirtute membrũ decidere ſinē-
te, ueluti in paralyſi, nec pondere permittente uir-
tutē id ſublatũ ſeruare, ita ut cum ualens erat. Inui
cem igitur uincente uictaq; potētia, mutuoq; ſem
per cōtrarijs ſuccedentibus motibus, tremor effi-
citur: Eſtq; cōpoſitus motus, qualis eſt arteriarũ
pulſus. Verum in his ſenſibiles motuũ quietes, di-
latationem à cōtractione dirimunt. Si tamen non
adeo frequēs pulſus eſt, ut in ijs, qui propterea ꝙ
formicarũ motum æmulantur, formicantes dicun
tur. hic enĩ nullam inter cōtrarios motus ſenſibilē
quietem inuenias. Neq; enĩ uiciſſitudo motus, ab
una perficit natura, ſed ex pugna uirtutis & pon
deris corporis. Cęterum ut maxime hunc motum
alteri cuipiam qui in corpore habeatur aſſimiles,
formicantis pulſus eſt non abſimilis. Tanquam
enĩ in hoc arteriæ motus, in minima ſpatij interca-
pedine agitur: ſic in tremore animalis particula,
quæcunq; ab imbecilla uirtute mouetur. Patet er
go huius quoq; ſymptomatis generatio & ꝙ om-
nino cum conatu ſit mouendi, & cum uirtutis in-
firmitate. Sunt qui putēt uoluntatē à tremore nō
eſſe inſeparabilem: Videntes uidelicet totum inte
rim caput tremulo motu agitari, ſine uoluntate
mouendi. Sed hi ignorant ꝙ etiam in cuſtodiēda
quauis particula recta, tum uoluntas agit, tũ ten-
duntur ab ea muſculi, non aliter ꝙ in alijs actiōi-
bus tenderentur. Sanè hoc in lib. de Muſcul. mo-
tu à nobis demonſtratũ eſt. Sed & nunc non exi-
gua ponemus indicia, & ꝙ uolũtas in tremoribus
agat, & ꝙ imbecillitatis culpa rectã cuſtodire par

A tem non ualet. Illum enĩ cui caput tremit, ſi ſuper
molle aliquid ſupinum reclines, non amplius tre-
met. Ad eundem modũ ſiquis ſcribens ſecans ue
aut aliud quippiam factitans tremit, ſi manus ab
opere abſtineat, tremere iam deſiſtet. Pari modo
ſiquis cruribus cum ingreditur, ſit tremens, ſi in-
gredi deſinet, non tremet. Videas enĩ non raro ro
buſtiſſimos iuuenes, ubi maximũ aliquod onus
humeris impoſuerunt, cum progrediuntur, cru-
ribus tremere, ubi progredi deſierunt, aut onus
abiecerũt, ſtatim à tremendo liberos. Quippe cũ
graue leueq; ad aliquid referantur, fuerit nimirũ
& onus adeo magnum, ut etiã fortiſſimo ſit gra-
ue. Ac ualidam quidem uirtutem maximũ onus
uincit: Quæ uero ualida non eſt, hanc non maxi-
B mum modo, ſed etiam paruum ſuperat. Quòd ſi
adhuc ſit infirmior, ipſum eius naturale corpus
oneris ritu graue erit. Eoq; fit, ut ſenes omnes ſi
quando maximarũ uirium opus moliunt, ſtatim
particulis his quibus agunt tremant. Sic etiã qui
ad præaltum aliquem præruptumq; accedit locũ,
cruribus tremit. Deijcit enĩ uirtutem timor. Non
ſecus etiam ſerpentem quis cōſpectum fugiens,
tremens redditur. Quid qui formidabilem magi-
ſtratum adit, nonne toto corpore tremit? quem ſi
loqui iuſſeris, ne uocem quidem non tremulam
edet. Tanquam igitur animi affectus, ubi debili-
tatem motrici facultati intulit, tremulos facit: ſic
& corporis morbi cum uires labefactant, trémo-
ris ſymptomata inducunt. Ac primũ quidem ma
C ximeq; uirtutem lędunt, morbi qui in intemperie
cōſiſtunt. Quippe cum ſenium quoq; propterea
ꝙ intemperies quædam eſt, ad frigidius ſicciusq;
conuerſa, tremoris affectibus facile tentetur. Cor
ripiuntur ijs nō minus & ex iuuenibus ij, qui ue-
hementer ſunt refrigerati, & qui uino meraco ſe
ampliter impleuerunt, uel multis cruditatibus la
borarunt, uel longo tempore cibis repleti, in ex-
ercitati ocioſiq; omnino exegerunt. Sunt & qui
ex frigida intempeſtiue hauſta tremebundi ſunt
redditi. Quippe talia omnia frigidam intemperiē
creant, non raro quidem, in toto corpore, & ipſo
neruorum principio: interim uero, in quibuſdã
partibus, quæ ſcilicet & imbecilliores natura ſũt,
& ad noxã cæteris magis opportunæ. Iam craſſi
D glutinoſiq; ſucci, cum uirtutis uiam ſic obſtruũt,
ut parcior influat, tremoris cauſę fiunt, potiſſimũ
cum prorſus obſtruxerunt, ac neruorum aliquo-
rum partes ullas reſolutas laxasq; reddiderunt.
Quippe reliquæ fibræ ualentes muſculum inten
dere non ualent. Vbi tamen humores qui uirtutis
uias per neruos obſtruũt, non penitus ſunt impa
cti, ſed concuti & dimoueri uirtute uiolentius ſe
ingerente poſſunt: eiuſmodi motus exiſtunt, qua
les in paralyſi incipiente nōnunquã accidere pri-
us diximus: membro ſcilicet, aliquãdo exaltato,
ſtatimq; decidente. Siquidem cum excitata colle-
ctaq; uirtus uehementius ſe inijciens, neruorum
obſtructiones amolita fuerit, membrũ mouetur:
Rurſus aũt humoribus in priorem locũ cōfluen-

A tibus decidit, immotumq; manet, quoad rurſus ſecundo uirtus uniuerſa irruēs, humores qui eius uias occuparant, diſſipet. Verū de ijs hactenus abunde. Palpitatio aūt dilatatio quædā prẹter naturam in particula eſt. Fit aūt in omnibus corporis particulis in quibus dilatatio diſtentioq; accidere poſſunt. Non em̄ profecto os cartilagoue unquā palpitant, propterea ꝙ dilatari non poſſunt. Ergo in cute ſæpe incidit, nonnunquā uero etiam in ſubiectis illi muſculis: Non in poſtremis aūt in uentriculo, ueſica, utero, inteſtinis, iecinore, liene, & ſepto trāſuerſo: Vnoq; uerbo in omnibus quæ diſtendi dilatariq; poſſunt, ita ut tum arterijs tum cordi ipſi uideatur incidere, aliusq; in his prẹter pulſum motus eſſe. Eſt igitur paſſio hæc neq; uoluntariæ uirtutis propria, nec inſtrumentorū ad hāc ſpectātium. (Cuiuſmodi ſunt tremor & cōuulſio.) Sed ceu modo dictum eſt, omnibus corporib. quæ dilatari poſſunt incidit. Porrò ea ſunt omnia quæ naturaliter ſunt mollia, ita ut tum dilatationē ſui tolerare, tum rurſus in ſe ſidere poſſint. Sanè cauſam huius ſymptomatis ab ijs quæ manifeſtiſſime apparent indagari conueniet: Nempe palpitationib. ijs, quæ in palpebris, ſupercilijs, fronte, maliſq; cōtingunt. Cernitur em̄ in ijs cutis exaltari inflariq; ad eum modū quo arteriæ dilatantur. Ergo qđ in ijs quæſitū eſt, utrum'ne ex ſeſe dilatatæ, unà cum dilatādo cōtrahant quod ſe implebit, ueluti fabrorum ſolles, an utrium ritu cum implentur dilatantur, idem primū definiſſe in palpitantibus quoque particulis conueniet. Videtur aūt quæſtio genere quidem ſimilis eſſe, ei quod in arterijs quæritur, facilitate aūt inuentionis diſſimilis. Neq; em̄ ſicut arterijs, quę ſemper & naturaliter pulſant, rationabile eſt uim aliquā ineſſe naturalē quæ id efficiat, ita etiam particulis quæ palpitant: Quippe & ſemper ijs ineſſet, & cum ſanæ eſſent præcipue. Quando itaq; talis uis neq; ſemper neq; bene habentibus ineſt, liquet eas ex ſeipſis non dilatari. At uero ſi non ex ſe, omnino ab aliqua quę in ipſas influat ſubſtātia. Porrò hanc unā è duabus eſſe credibile eſt, uel ſuccū quēpiam uel aereā aliquam naturā. Ac quo minus ſuccus ſit, repugnat palpitationis tum motus, tum ſolutionis celeritas: Vt quæ & illico fiat, & ſtatim deſinat. Succus aūt nullus aut ita celeriter influit, aut refluit, potiſſimū in ijs quæ modo memoraui circa faciē partibus: Vtpote in quibus cutis ſuper nuda propemodū extēditur oſſa. Ita neceſſe eſt cauſam unde palpitatio exoritur, aeream eſſe ſubſtantiā. At uero ſi hæc tum exigua, tū ſubtiliū eſſet partiū, facile per corpus transflueret. Nō alienum igitur à ratione eſt, ſubſtantiā quandam craſſarū partium halituoſamq; eſſe, tum quantitate, ut ad locum in quo cōſiſtit, ſemper ſatis magnā. Ergo dilatat (ut ueriſimile eſt) attollitq; ac inflat partem, quoad truſa & cōpulſa ad ſui generis perſpiret ſubſtantiam: Simili ſcilicet effectu, ei qui dū coquuntur ſucci, uiſitur in bullis: Niſi ꝙ bullæ hic rūpuntur: palpitans corpus ob firmitudinem non rumpitur, ſed attollitur quoad flatus per id extrudatur ac trāſeat. Decidit rurſus in priſtinā ſedem, ubi totus uacuatus eſt, & exiuit. Rationabiliter autē ijs quibus perfrigerata eſt aliqua particula, palpitationes accidunt. Quippe quod ab ea ſub naturali ipſius ſtatu attenuatum, omninoq; per naturalem animalis calorem concoctū, effluxit: id nunc ubi ea ꝑpter frigus reddita eſt imbecilla, & halituoſius & craſſiorū partium efficitur. Ita nec facile ſicut prius perſpirat, ſed cohibet̃ à cute, & tranſitus anguſtia impeditum, in uia tardatur. Quòd ſi ipſa quoq; cutis ſit denſata, utiq; duplabit̃ ſymptoma: ſcilicet ad craſſitudinem transfluentis ſubſtantiæ, anguſtia quoq; uiarum accedente. Atq; ita quidē in palpitationibus diſtenditur cutis. Simili autem modo & muſculi, cum non diſſimile in ijs excre-
B mentū colligitur, dilatati aliquando totum membrū attollūt. Diſtat tamē manifeſtiſſime is motus à motu cōuulſionis, ꝙ membrū neq; prorſus extēdit, neq; inflectit. In palpitationibus em̄ membrū, nec qđ notabile ſit, extendit̃, nec inflectitur. Concutit̃ aūt quodāmodo huc atq; illuc, quoad muſculus palpitare ceſſet: Ad eum ſanè modū motu obito, quo etiam in tremore: Eo aūt differente, ꝙ per magna fiat interualla: cū tremor incidit, ꝑ exigua. Siquidē palpitās muſculus cum ſatis notabili magnitudine eſt, dum dilatat̃, totū ſæpenumero mēbrum ſecū attollit: dum cōtrahitur, ueluti rei inanimi deorſū ferri permittit: Ita ut totus motus prẹter naturā ſit, non aūt ſicut in tremore, miſtus quodammodo & cōpoſitus. Sanè qualis eſt palpitan-
C tiū membrorū motus, paucus ſimul tarduſq; & rarus: talis ijs qui concutientē rigorē patiunt̃, numeroſus denſuſq; ac celer incidit. Intelligo numeroſum, ipſo motuum numero: celerem aūt, ipſo motus impetu: denſum, ipſa breuitate quietū. Eſt aūt motus hic non utiq; ſicut palpitatio & conuulſio totus præter naturā, ſed alio modo, nēpe quo tremor. Eſt igitur ipſe quoq; miſtus quodāmodo ex cauſa quæ præter naturam ſit, & animalis uirtute: habeturq; in hoc uirtutis plus ꝙ̃ in tremore. Immo uero (ſi fateri uerum oportet) motus omnis inſitę illius eſt uirtutis: quam nos excretricem & expultricē nominare ſolemus. Quod hanc uirtutem ad uiolenter mouendū proritat & cògit, id cauſa eſt præter naturā. Quiſquis igit̃ huius uirtutis fun- IIII
D ctiones, dum ſanū integrumq; animal eſt, nouit, eſtq; alioqui prudens: huic lōgiore ſermone opus non eſt: Qui nec illas nouit, & mentis eſt hebetioris, huic ſuaſerim, ſiquidem ei ueritas omnino cordi non eſt, ab hoc libro abſtineat: ſin ueritatis eſt cupidus, eamq; magnificat, ubi naturaliū uirtutū cōmentarios prius adierit, & ſe affatim in ijs exercuerit, ad hunc librū ſe cōuertat. Si em̄ nihil horū fecerit, nec demonſtrationē eorum quæ à nobis dicentur intelliget, nec eorū quę prius dicta ſunt, qđ ſine ulla demōſtratione eſt poſitū aduertet. Ac mihi quidem ſtatutū eſt, nullam in hoc opere opinionem refellere. Licet autem ei qui uolet uigeſimo quarto Athenæi libro perlecto, cauſas, quas priores eo tam medici ꝙ̃ philoſophi de affectu quem

nos

nos cõcutientem rigorem cum uenia uocamus, at A
tulerunt, ꝙ abſurdæ fuerint intelligere. (Refellit
eñ eos omnes Athenæus) Licebit ſanè & ipſam
Athenæi opinionē examinet. Quæ ut probabilior
ſuperioribus eſt, ita nec ipſa uera eſt. Verũ cui ue-
ritas eſt curæ, is hæc ſcio quemadmodũ expoſui fa-
cere tẽtabit. Ego uero ueluti cum ijs agam qui ea
quæ de naturalibus facultatibus ſcripſimus lege-
runt, pauca loquar: Sed ſi prius ad memoriam re-
uocauero quæ de utero, uentriculo, inteſtinis, ac
ueſica in ijs demonſtraui. Siquidem monſtratũ eſt
uteros nullo alio modo ad fœtum edendum ſe cõ-
parare ꝙ per expultricis facultatis actionē. Quip-
pe qui tum fœtus grauitatem, tum ſui diſtentionē
nouem menſibus pertulerunt, atq; ita ad unguem
toto hoc tempore cõniuente ore fuerunt, ut ne ſty B
li quidē mucronē reciperet, ĳ abſoluto in ipſis fœ-
tu, ad eius expulſionē ſe præcõparãt, diuerſa om-
nino cõſtitutione affectus. Etenĩ collũ eorum qđ
prius ſe conſtrinxerat, tantũ aperitur, quãto fœtui
facilis præſtetur exitus. Tunicæ aũt quæ ꝙ maxi-
me prius fuerant diſtentæ, undiq; contrahunt, ac
fœtum extrudunt: ita ut ꝙ celerrime per uteri cer
uicem excidat. Sanè eadem uirtus quæ ſic de fœ-
tu eſt ſolicita, ut nouem menſium ſpatio eius ſuſti-
neat pondus, atq; ut abſolutus tuto emittatur, pro
uideat: ſi circa tertium quartumúe, aut alium mē-
ſem fœtus eſt corruptus, ſtatim cum eĳcit: Tum
quoq; ſimiliter collum adaperiens, ſicuti cum pari
endi tempus inſtabat, aperuit. Quippe præfinitum
illi claudendi ſe aperiendiq; tempus eſt, non certi C
alicuius temporis circuitus, ſed ipſius uſus occa-
ſio. Ad eundem modum monſtratũ eſt uentriculũ
quoq; inferius os ſuum poſt cibos claudere, nihil
q; ſinere abire, priuſquam planè ſit concoctũ: ſi ta-
men cum nihil aliud intermittere actionem cogit,
quemadmodũ uterum fœtus corruptela. Quippe
ſimilis affectus uentriculo incidit, ubi cibi in eo ſũt
corrupti, immo uero non raro ſimulac ſunt deuo-
rati: ſi ſcilicet ita uel uitioſi ſunt, uel copioſi, ut eos
ferre non poſſit. Atq; idcirco quæ quidē in ſe flui-
tant, per uomitiones eĳcit: quæ deorſum uergũt,
ad exitum qui illic habetur detrudit. Sed & citra
cibos uentriculi uis ſæpe impetum ad uomitũ ca-
pit, aut bili urgente, aut mala pituita, aut alio quo-
piam eiuſmodi ſucco ſanieúe infeſtante. Eſt eñ in D
quaq; animalis particula facultas, quæ quod præ-
ter naturam in ipſa eſt collectum expellat, ueluti
in propria de eiuſmodi facultate diſceptatione eſt
demonſtratum. Satis nanq; eſt ad præſentis diſpu-
tationis claritatem, ea demum ex huiuſce faculta-
tis operibus retuliſſe, quæ de utero & uentriculo
ſũt dicta. Quippe qualis eſt cum euomitur, expul-
tricis in uentre facultatis actio: talis eſt cum tuſſi-
tur, in pectore & pulmone. Sanè nullum animal
aut nauſeare, aut uomere, aut tuſſire docetur: im-
mo longo ſæpe à naturali uſq; ſpatio integra ſani-
tate fruẽtia, tam alia cõplura animalia ꝙ homines
nec uomitum experti ſunt, nec tuſſim, & tamē ubi
contriſtans aliqua cauſa, uel os uẽtris, uel ſpiritus

A uias occupauit, illico & tuſſiunt & uomunt. Et in
uomitu quidem ſic mouetur uentriculus, ſicut in
partu uterus. In tuſſi uero aliter fit motus. Neque
enim poteſt pulmo tali motu quod contriſtat ex-
pellere, ſed inuenit ſibi natura aliud remediũ, ma-
gna ſolertia. Quippe cum externus aer in aſperam
arteriam trahatur, quæ & cartilaginea duraq; eſt,
nec contrahi circa id quod continet poteſt, in cita-
tum hunc excogitauit ſpiritus exitum, quam uo-
cãt tuſſim. Cuius generis & ſternutatio eſt, ad per-
ſequenda protrudendaq; ea quæ nares offendunt,
inſtituta. Quę ipſæ quoque reſpiratus ſunt uiæ à
natura inuentæ. Quippe expurgat ſpiritus ſibipſi
uiolenter et cum impetu delatus uias, non aliter ꝙ
tibias & fiſtulas expurgant harũ opifices. Ac qua-
B lis quidem mouendi modus ſit, quo hoc fiat, in ꝓ-
greſſu docebitur. Quod ad rem propoſitã eſt uti
le, iam accipiamus. Nempe ꝙ eiuſmodi motus na
turæ quidem opera ſunt. Sed tamen propter cau-
ſas quæ naturam moueri ſic cogunt, ſymptomatis
quæ præter naturã ſunt, adnumerant. Atq; inteſti
norũ quidē & uteri & ueſicæ expultricis facultatis
ſimiles motus ſunt, ſiue quid eorũ quę ſecundã na
turã, ſiue quę præter naturã ſunt, expellit. Quomi
nus ſymptomata ab ijs clare diſcreta ſũt. At quę in
teneſmis, & dyſenterijs, & lienterijs excernũtur,
ſymptomata ſunt: ueluti (arbitror) & quæ in ſtran-
gurijs & in urinę diarrhœis. Quòd ſiquis exacte lo
qui uelit, etiã uentris crepitus, & dentiũ cõcuſſio,
quæ tryſmos Græce dicitur, & ructus, & uentris
C murmur, aliaq; id genus, de quibus etiam proxi-
me dicetur. Verum in uẽtre manifeſtius eſt, id qđ
in uomitibus cernitur: multiq; hos non eſſe natu-
ræ opus, ſed ſymptomatis dicunt. In tuſſi uero &
ſternutatione, clarius quidem eſt quod in tuſſi no-
tatur. Sternutatio uero non ſimiliter uidetur præ-
ter naturam eſſe. Cæterum ſunt non hæc modo,
ſed etiam tuſſis, & uomitus, & diarrhœæ, taliaq;
omnia ex illo ſymptomatũ genere, in quibus cau-
ſa aliqua quæ præter naturam ſit, ad tales actiones
naturam extimulat. Quanquam mouendi modus
nec in omnibus idem uiſitur, nec ab eadem facul-
tate fit: ſed circum ea quæ ab utero, inteſtinis, uẽ-
tre, ueſicaúe excernuntur, ipſæ particulæ ſe con-
trahunt: ad eum modũ id quod in ſe cõtinent, ex
D trudentes, quo manus noſtræ aliquid exprimunt.
Facultas autem quæ motum ijs præſtat, una è qua
tuor naturalibus eſt. Verũ cum in aſpera arteria cõ
tineatur corpus quoddam cartilagineum, duræq;
ſubſtantiæ, quod idcirco conſtringi circa id quod
intra ſe habet, non ualet: natura ſpiritum cum cõ-
citato impetu extra deferri ſubigit; ac tuſſim mo-
uet. Ea fit per eadem inſtrumẽta, per quæ magnæ
& uehementes ſpũs expulſiones (quos flatus no-
minamus) efficiuntur: Sic ut tuſſis nihil ſit aliud, ꝙ
uehementiſſima quædam efflatio: Quo plurimus
ſimul celerrimeq; foras actus ſpiritus, attrahat pro
pellatq; ſuo impetu, quæ uias ſuas obſtruũt. Cùm
quę primo aggreſſu pellere quod offendit non ua-
let, bis terq; ſe inĳcere in id non grauatur. Fitque

uoti plerunq; compos: ubi ſcilicet tum ſpiritus ip-
ſe, cum uehementia defertur, tum quæ obſtruunt
contumacia ad propellẽdum non ſunt. Talia ſunt
quæ nec aquoſæ, nec glutinoſæ ſubſtantiæ ſunt.
Aquoſa nanq; propter tenuitatem, potius à ſpiritu
diſſecantur, & ultra deferuntur: Glutinoſa pertina-
citer arteriæ adhærẽt. Quoties igitur ſpiritus cum
eiuſmodi humoribus contendit, omnino ſæpe uio-
lenter ſe inijcit: fiuntq; aliquibus ex eiuſmodi hu-
moribus plurimæ tuſſes, & uehementes, nec ſine
magno nixu. Porrò eos humores qui in arteria cõ-
tumaciter hærent, & qui difficulter reijciũtur, ma-
gis expediunt ſternutatiões: utpote in quibus ma-
ior etiam eſt ſpiritus impetus, quàm in tuſſi, Cau-
ſa uero generatiõis altera. Quippe propter ea quę
in naſo, non propter ea quæ in arteria offendunt,
emittitur in ijs ſpiritus uehementer. Emittitur au-
tem cum eo, etiam ex prioribus cerebri uentricu-
lis aliquid. Atq; idcirco tuſſes quidem, caput nihil
iuuant. Sternutationes (ſi tamen ex catarrho non
fiunt) maximum remedium capitis halitu repleti
ſunt. Nec mirum uno impulſu tum à pulmone, tũ
à capite ſpiritum emitti. Mõſtratum enim eſt, ubi
de ijs diſſeruimus, caput quidem, pectori motus
principium tradere, pectus autem pulmonem &
dilatare & contrahere. Cum igitur quæ in naſo of-
fendunt, perſequi properat, utriſq; emittendi ſpi-
ritus uijs ſimul utitur: altera quidem ea quam ip-
ſum per ſe facit, altera quã per neruos, ueluti per
quædam longa brachia, quæ in pectus deſcendãt.
quippe per hos id contrahit: Halituoſum autem
ſpiritum per colatoria oſſa, ipſum per ſe exturbat.
Atq; hæc quidem ſymptomata, uoluntariæ ſũt fa-
cultatis. Vomitus autem quanquam ad portionẽ
horum ſe habet, naturalis facultatis eſt ſymptoma
Veluti autem uomitiones nauſeæ præcedunt, ita
tuſſim, quod cerchnos Græce dicitur. Eſt autem
non tuſſis, ſed exiguus quidam ad tuſſiendum im-
petus. Præterea ſicuti nonnulli nauſearunt, nec
tamen uomuerunt, ita nonnullis ſymptoma mo-
do dictum incidit, nec tamen tuſſis propter cauſæ
paruitatem eſt ſecuta. Quippe interim ex parua
faucium aſpredine: interim uero ex tenui aliquo
exiguoq; prorſus humore contingit. Perpetuo em̃
ſpiritus quicquid illi ſit obſtaculo, reijcere id per
tuſſim conatur. Eſt autem id uel humor aliquis à
capite deſcendens, ſicut in catarrhis: uel in aſperis
arterijs aliquid collectum, ueluti in peripneumo-
nia, & pleuritide, & gibbi iecinoris phlegmo-
ne, uel faucium aſperitate. Extra enim hæc ſũt ad
portionem eorum quæ à capite defluunt, quæ bi-
bentibus edentibúsue nobis in arterias delabũtur.
Eſt & aliud tuſſis genus ex inſtrumentorum ſpirã-
di ortum intemperie: quod agnouerunt quidem
etiam Pneumaticæ ſectę probatiſſimi, quorũ eſt
& Athenæus. Neceſſitatem tamen propter quam
ex intemperie tuſſis oriatur, alij eorum omnino ne
conati quidem ſunt reddere, alij in ſeipſum impin-
gere ſpiritum aiunt, alij etiam obſcuriore q̃ hoc,
uerbo uſi, putant ſe aliquid dixiſſe. Sunt autẽ non

A tam quòd cauſam ignorarunt accuſandi, quàm q
pulchrum theorema & ſuo ſtudio dignũ inuene-
runt, laudandi. Fit igitur ea tuſſis ſpirãdi organis
perfrigeratis, nihilq; in ea expuitur, nec eſt omni-
no uiolenta, ſed adeo parua ac ſine ui, ut eam cohi-
beri & generationem eius, uel plurimum, uel om-
nino prohiberi liceat. Ac uiolentæ tuſſes ſpũs co-
hibitione non uincuntur. Porrò cuiuſmodi res ſit
ſpũs cohibitio, ſæpe mihi in alijs eſt dictũ. Tuſſim
autem ex intemperie non ſolum in præſens fieri
ſpũs cohibitio prohibet, ſed etiam eam ſanat: mo-
dò ne admodũ ſit magna. Augetur nanq; in ſpiri-
tualibus ſpũs cohibitione calor, permeatq; ſpiri-
tus uiolenter à pectore preſſus, ac compulſus per
omnes anguſtos meatus: quibus utriſq; peractis,
B æquantur omnia, atq; in ſimilitudinem tempera-
menti ueniunt. Cur autem ex inæquali ſpiritualiũ
intemperie tuſſiatur (id enim dixi non admodum
commode à Pneumaticis medicis doceri) ipſe red-
dere tentabo: orſus ſicuti congruum eſt ijs qui ali-
quid cum demonſtratione dicturi ſunt, à rei ſub-
ſtantia. Intemperies igitur aliâs ex nudis prouenit
qualitatibus, ipſis corporibus, aut calidioribus,
aut frigidioribus, aut ſiccioribus, aut humidiorib.
redditis, aut etiam ex horum coniugatione affe-
ctis: interim uero unà cum diſperſo in ijs roris ſpe-
cie, aliquo intemperato. Atq; æqualis quidem in-
temperies omnino ſine dolore eſt: ueluti indicant
& hecticæ febres, & multi frigidi affectus, ubi æ-
qualiter particulas occuparunt. Fit enim talis in-
C temperies ſingulis qui ſic ſunt affecti, uelut aequi-
ſitia quędam natura. Nullum enim corpus offen-
ditur à propria natura. Veluti enim Hippocrates
dixit, his quibus mutatur corrumpiturq; natura,
dolores fiunt: non quibus corrupta iam eſt & mu-
tata. Inter enim ipſum mutandum & à ſua natura
recedendum (quemadmodum in priori libro de-
monſtratum eſt) corpora dolent. Cum igitur in
aliquo ſenſibilium corporum intemperies inęqua-
lis gignitur, tanta eſt doloris magnitudo, quanta
eſt intemperiei. Atq; in acutiſſimis & uehemẽtiſ-
ſimis febribus dolore afficiuntur ſolidæ partes,
dum à calido quod præter naturam eſt, mutantur
atq; alterantur. Præterea incipiẽtibus morbis ple-
D riq; homines priuſquam febricitant, ſentiunt inter-
dum in tota corporis mole inæqualitatem quan-
dam: quam tamen, qualis ſit, explicare uerbis ne-
queunt. Ac miramur quidem ſiquis eorum qui
hos libros reuoluerunt, ita fuit fortunatus, ut ipſe
ſymptoma hoc numquam ſenſerit. Quippe profun-
dus quidem fit ſenſus in tota corporis mole, ceu
diſperſæ per eam naturæ cuiuſdam alienæ. Id autẽ
quod diſperſum eſt, aliquando quidem ueluti ſub-
calidum eſſe uidetur, aliquando mordax citra ca-
lorem, aliquando utroq; modo afficiens, aut ſine
ijs leuiter omnes carnes diſtendens. Atq; in om- E
nibus eiuſmodi ſymptomatis, tum inæqualitatem
quandam ſentire ſe aiunt, tum pandiculantur, om-
nes corporis particulas naturæ quodam inſtinctu
diſtendentes: qualem ſcilicet dudum diximus,

omnibus

A omnibus animalis partibus ad ſalutem ſtatumq; earum conſeruandũ à natura datum. Maxime aũt diſtenduntur poſt ſomnũ: cũ in carne halituoſum excrementũ ſentiũt: quod & ex concoctione nutrimẽti & per ceſſationẽ ab eiuſmodi motibus eſt collectum. Atq; id uel minimi pueruli ſine doctore faciũt. Verum ad talem motũ animalia impellit ipſa natura, cum perſpiratũ halituoſis excremẽtis molitur. Diuerſum ab hoc triſtis ſenſus genus eſt, quod in laſſitudinũ affectib. ſentitur, ſiue id poſt multos labores, ſiue ſua ſponte incidit. Ac triplex quidẽ eſt in laſſitudinibus ſenſus, utiq; putantibus qui ijs laborant uel cõquaſſatum ſibi aliquid pulſatumq;, uel tendi ſibi undequaque corporis molem, uel tanquam multa ulcera in ipſis quoties B mouentur ſint diſperſa. Ac cum tendi quidem corporis putatur moles, ſi citra exercitationem id incidit, laſſitudo tenſiua ſpontanea nominatur. Fit autem maxime ex plenitudine, quæ corpora in quibus continetur diſtendat, nec ab ijs contineatur, ſed tranſmittatur. Ac cum ulceroſo ſenſu afficiuntur; fit quidem & is, motis magis quàm quieſcentibus, niſi ſi admodum magna laſſitudo eſt. Pungi uero, ceu multas ſpinas habeant infixas ſe putant, cum à mordaci humore ſymptoma oriatur. Tertia laſſitudo, ſub qua ſe oſtocopo, id eſt oſſium dolore laborare loquuntur, ne minimum quidem motum ſuſtinet. Sentiunt tamẽ quos ea male habet, manifeſtum calorem, unà cũ demorſu, & tenſione: uitioſo humore in totam animalis C molem ampliter transfuſo. Eorum uero qui hac laborant, nemo pandiculari tentat: ut qui omnem motum formident. In reliquis duabus laſſitudinibus, quarũ alteram ulceroſam, alteram tenſiuam nominare ſolent, fit etiam talis aliquando motus: cum uidelicet uel exiguæ omnino ſunt, uel ex flatuoſis & halituoſis excrementis proueniũt. Quippe ſi ulceroſa laſſitudo maior euaſit, nec qui ea laborant, motum ullum ſuſtinent: ſed dolorem ueluti ulceris per corpus ſentiunt, horrentq;. Quòd ſi augetur ſymptoma, ad horroris affectum propè perueniũt: quippe ſub hoc horrent prius quàm etiam moueantur. Tanquam autem cum ulceroſus fit ſenſus, quoties mouentur horrent, magisq;, ſi uehementius: ſic horroris affectus, cum in moD tum agitur, concutientem rigorem afficit. Hæc namq; omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter ſe, tum excrementorum multitudine, tum motu. Præterea quòd excrementorũ, alia magis ſint mordẽtia, alia minus. Et quòd corpus laborantis uel non facile afficiatur, uel imbecillum ſit, uel acuti naturaliter hebetis'ue ſenſus. Nam quod acuti ſenſus eſt, & imbecillum, etiam ex leuiſsima cauſa dolet. Contra quod ualentiſſimum nec facilis ſenſus eſt, magnam cauſam ad talis ſymptomatis generationẽ requirit. Vtrum'ne igitur in ijs ſolis, an etiam in mouendo aut nõ mouendo: præterea quod mouetur, in eo quod uel celerius, uel tardius mouetur, plurima eſt in ſymptomatis differẽtia? Ac mihi quidem ſic uidetur: cum demq; hominem ſicuti quieſcentem quidẽ ſolam inæqualitatẽ ſentire, ita motũ horrere, & exercitatum rigore concutiẽte urgeri. Ideoq; & medici ijs qui ita laborant, experiẽtia docti, conſulũt, ab omni motu abſtineãt. Iam aliquos qui cruditate laborant, ſcimus cum quieuiſſent nullo affectos dolore: cum balneum fuiſſent ingreſſi, aut in ſole ſtetiſſent, horruiſſe: atq; hoc magis, ſi ſe exercitaſſent. Nam & ſol, & balneum, & exercitatio, excrementa quæ prius quieuerãt, calefaciendo, attenuãdo, ac in ſpiritũ uertendo, ad motũ excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira. ex quibus & ad modũ excitantur excremẽta quæ prius quieuerãt calfaciendo, attenuãdo, ac in ſpiritũ uertẽdo. Nec mirum corpus, cum excremẽta quieſcunt, minus dolere: cum mouetur, & magnopere angi, & uibrari, & concuti horrens ſcilicet ac rigens, & febricitans: Quando etiã dura corpora quæ oculis incidunt, conniuentib. nobis palpebras, & particulam ſub quiete habẽtibus, uel parũ omnino, uel nihil contriſtãt: mouentibus, uix tolerabilem afferunt cruciatũ. Sed & citra exemplũ, ex ipſamet re inuenias licet, motã cauſam, quieſcẽte magis eſſe infeſtam: quoties uidelicet agitur per corpora ſenſibilia, ueluti in oculis eſt propoſitum. Neq; enim de ſuccis qui in uenis, & arterijs fluunt, eſt diſputatio: ſed de ijs qui in carnibus ſunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc uiolenter agitur, ac ad cutim defertur, neceſſe eſt dum carnẽ cutimq; permeat, omnia in quæ incidit pungat, ſtimulet, diuidat, ac uulneret. Quòd aũt omnis mordax & dimota cauſa, ſiue ea calida ſiue frigida ſit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primũ quidem ex talib. intellexiſſe licet. Si ſano corpori feruentem aquã ſubito infundas, aut ignis ſcintillas incutias, ſtatim horrore uexabitur. Iam cum ulceratæ particulæ cauſticum medicamentũ imponitur, primũ quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nõnulli. Quid quòd tertianæ febres quæ omnium febrium maxime biliosæ calidæq; ſunt, omnino maxime horrore infeſtantur? Quantoq; ſynceriores tertianæ ſunt, tanto etiam rigor in ijs incidit uehementior. Quinetiam eum qui ardente febri laborat, rigor ſuperueniẽs à morbo liberat, Hippocrates ait: quoniam ſcilicet bilis quæ prius in uenis errabat, à natura decretorie per carnes ad cutim truditur. Ergo motus eius delationisq;, quæ per ſenſibilia corpora agitur, ſimul & ſymptoma & ſignum, rigor eſt. Quinetiam ſudant deinde qui ita obriguerunt: uacuataq; ijs bili, à febre liberantur. Interim uero, ubi non ad cutim, ſed ad interna loca bilis impetũ capeſsit, per uomitiones ſimul & aluum uacuatur. Non raro autem ſimul intrò foraſq;, eodem die eſt delata: ita ut & ſudata ſit, & uomita, & deiecta. Quicunque uero rigorem profligandæ ardentis febris ſalubrem eſſe cauſam propter frigus putant, (quippe contraria contrariorum eſſe remedia) omnino falluntur. Iam primum enim ſi id uerum eſſet, liceret ipſis rigorem excitare: partim quidem frigida

temperamenti ſint, promptiſſime qui ſic ſunt affecti, rigoribus qui ægre recalfiant capiũtur. Nihil igitur miri eſt, antiquos medicos nullum eiuſmodi rigorẽ uidiſſe: hominibus qui tunc uiuebant, nihil perinde ac qui nunc uiuũt in ſalubri uictu peccantibus: ſed nec balneorũ uſu tam frequenti. Cęterum (ſicuti dictũ mox eſt) eiuſmodi rigores horridi magis ſunt, ꝙ cum uibratu cõcutientes. Primum enim quod ex uitioſis excremẽtis ſentimus inæqualitas eſt: cum uero acria ſuerint, mordicatio: ſecundo loco horror exiguus, deinde maior, poſt magnus, ita ut iam rigoris aliquatenus ſit particeps. Deinde rigor ipſe ſolus, qui dimoueat concutiatq; particulas. Hic rigor à frigidis ſuccis nunquam creatur. Omnino enim eiuſmodi ſucci præ craſſitudine ſua concitato motu non mouentur. Quòd ſi aliquando attenuanĩ, rigorem quidẽ excitant, nõ tamen uehementẽ. Neq; enim poteſt eandem recipere tenuitatẽ attenuata pituita, quam attenuata recipit flaua bilis. Ac talẽ quidem rigorem non admodũ norunt antiqui medici. Qui aũt in letalibus incidit febribus, hunc norunt. Ait igitur Hippocrates in ſentẽtijs: Si rigor in febri non intercisa incidit, ægerq; infirmis ſit uiribus, letale eſt. In talibus enim rigoribus incipit quidem natura perſequi quod offendit, ſed uicta, concidit atq; extinguitur: eoq; mortale eſt ſymptoma. In quartanis aũt miſtus rigor ex calido frigidoq; eſt. Nigra nanq; bilis, frigidus natura ſuccus eſt: ſed eum putredinem ſibi adiunxit, cuius cauſa febrem accendit, tantum poſſidet caloris, quantũ etiam putredinis. Ac ꝙ rigores quidem calidis etiã cauſis ſuccedant indicauimus. Quòd aũt in talibus quoque omnibus perfrigerantur, ac ſanguine deficiuntur, maxime quidem extremę corporis partes, cum his uero tum cutis uniuerſa, tum quæ proxime ſub ea ſunt, & quã ob cauſam id accidat, deinceps ęſtimemus. Eſt igiĩ ex primis, ac (ut ſic dicã) qui maxime principalis ſint notę motibus, ipſa naturalis caloris intro ſoraſq; delatio, multas animi perturbationes paſſioneſq; ſequens. Simul autẽ cum ipſo ſpiritus quoq; ac ſanguis, aliàs intrò & ad ipſum principiũ feruntur, ac cõtrahuntur, aliàs foras tendunt, & fundunĩ. Ipſius nanq; animę ſubſtantiã, uel alio quouis opere definiſſe fortaſſe ſit audacia: in eo uero quod nunc proponiĩ, non ſolum audacia, ſed etiã ſuperuacuũ. Videtur tamen quæcunq; ea ſuerit, duorũ alterum, uel primis ad omnem actionem inſtrumẽtis ſpiritu ſanguineq;, pręterea calore, tum qui in altero, tum qui in utroque eſt uti, uel in his ipſis eſſe. Licet aũt motus eius euidenter contemplari, cũ in alijs multis, tum maxime in ipſius perturbationibus. Timor enim intrò & ad principiũ, tum ſpiritũ, tum ſanguinem unà cum refrigeratione eorũ quæ in ſummo corpore ſunt abducit ac cõtrahit: ira uero & foras agit & fundit & calefacit: quæ uero compoſita ex ambobus eſt, quam Græci agonian dicunt, inæquales habet motus. Itaq; etiã pulſus tum arteriarum, tum cordis ijs qui timẽt minimi ac maxime

A imbecilli ſunt: iratis contra maximi & uehementiſſimi: his aũt qui cõpoſita ex ijs paſſione laborãt, inęquales. At in uerecundia, primũ quidem intro agitur animalis potentię motus, deinde rurſum foras celeriter uniuerſus. Quippe cum niſi redeat, timor ſit non uerecundia. Siquidem uerecundia de repente fit, omnino nihil expectante malum animali facultate: ſed (ut ſic dicam) præ mollitia & timiditate naturali, cũ homine longe meliore uerſari non ſuſtinente: ſed refugere, & ſi poſſit à cõſpectu ſubducere properante: ideoq; ueluti refugiens tantum, citra ullam perfrigerationem in profundum recedit: ratione uero patibilem partem animi, id eſt quæ terretur & uerecundaĩ, excitante atq; inhortãte, redit, extrorſumq; moueĩ: ſimillimo
B mo motus modo atq; cum ex frigida lauatione caloris fit repercuſſio. In timore uero, cũ ratio patibilem animi partẽ nec excitet, nec inhortetur, magis magiſq; extinguitur calor: ita ut etiam rigeãt eorum nõnulli. Quod aũt in timore ſemel & conſertim, id in triſtitia paulatim patiuntur: diſſidentibus ſcilicet inter ſe paſſionibus ijs nõ toto genere, ſed magnitudine & uehementia. Itaq; etiam ex ſubito timore nonnulli iam interierunt. cum ſcilicet animulus eorum naturaliter imbecillus ſemel & conſertim extinctus eſt & ſuffocatus. Quippe extingui eum accidit propter affectus ipſius naturam, ut cuius generatio infrigerando cõſiſtat: ſuffocari aũt, eo ꝙ totus ſanguis unà cõmeet, atq; ad principium deferatur. At ab ira nemo interijt, ut
C pote nec calore perfrigerato, nec eius robore ſoluto. Ex gaudio tamen ingenti, nonnulli puſillanimes perierunt, æque atq; ex timore. Nõ enim unà cum robore & feruore mouetur extrorſum animalis facultas, ſed contra ſiquid prius habuit roboris id nunc remittit ac reſoluit. Ergo cum plurimum relaxata reſolutaq; retrorſum fertur, digeritur. Dolor autem cum animum contra cogat moueri, ſimilia maximo timori affert ſymptomata. Quippe ſub eo & color abit, & perfrigerantur, tremuntq;, ac pulſu ſunt paruo, demum moriuntur. Similiter ijs qui perterrentur: refugit enim in his quoque ad principiũ innatus calor, reſoluiturq; pariter & extinguitur. Cum autem mortem afferant eiuſmodi
D perturbationes paſſioneſq;, nihil profecto miri eſt ſi animi excitant deliquia. Quo minus etiam mirum eſt, ſi reliqua quæ animi deliquia ſequuntur ſymptomata inuehunt: cum cætera, tum excrementorum præter uoluntatem exitum. Cæterum pluribus in his morari præſentis occaſionis non eſt: ſed ad propoſitum redeundum. Cum concutiens rigor à calidis & mordentibus ſuccis excitatur, mirum non eſt, ſi frigerantur omnes externæ partes, animali uirtute unà cum ſanguine in profundũ commeante. Sentiunt enim hoc tempore qui ſic rigent, externarũ partium frigus, non earũ quæ ſunt in profundo. Quippe cum ſitiant ſenſibiliter eo tempore nonnulli: tanquam calore ijs in internis ſeruato. Quòd aũt talia rationabiliter rigentibus accidãt, licet inde colligi. Si enim in una

quapiam parte dolor uehemens infixus, tum ani-
mi deliquia, tum perfrigerationem infert: mirum
non eſt, eum qui in toto ſit corpore, etſi nõ animi
deliquia mortemq́;, certe perfrigerationem effice
re. Sunt enim dolores rigentium, eiuſdem cum cę
teris omnibus doloribus generis. Deficiunt autẽ
ab ijs qui interimũt, magnitudine & tẽpore. quip-
pe cũ & minores multo ſint & breuioris tẽporis.
Coli nanq; ſiue pinguis inteſtini dolor, ſępe duo-
bus cõtinuis diebus torſit. Rigor quãto eſt uehe-
mentior, tanto breuioris eſt temporis. Eſt enim
qui in eo habetur motus non ei qui in timore, ſed
ei potius qui in uerecundia ac frigida lauatione
uidetur, ſimilis. Pugnat enim uirtus ac certat cum
ijs quæ offendunt: quoad excuſſerit profligaue-
B ritq; omnia. Ergo cum ex ualido eius in ea quæ
offendũt impetu, tum quòd ubi in profundo cor-
poris eſt collecta, cum magno calore reuertitur,
febrim poſt rigores accendit: materiam ſcilicet ha
bens ad magnitudinem eius coadiutricẽ. Si quan
do autem certans, prius fatigatur, q̃ quę infeſtant
profligauerit (fit enim hoc uel ob uirtutis imbecil
litatem, uel cauſæ magnitudinẽ) neceſſario mors
VI ſequitur, ceu prius eſt dictum. Ergo quãdo huc
in diſputatiõe peruenimus, imponamus illi finẽ,
non ſolũ quę iam dicta ſunt omnia breuibus ſum-
mis complexi, ſed etiã quæ reliqua ſunt adiectis.
Tuſſis quidem, ſternutatio, & ſingultus, & rigo-
res, expultricis uirtutis ualidi motus ſunt: pandi-
culatio & oſcitatio, eiuſdẽ quidem uirtutis motus
C ſunt, ſed mediocres. In horrore uero etiam ma-
gis mediocres quàm in prædictis motus ſunt.
Ac multo magis adhuc ijs mediocres ſunt, quos
inæqualitas ciet: ita ut eiuſmodi motus dixeris
propemodum motus non eſſe, ſed tantum ſenſus.
Cuiuſmodi ſcilicet ſenſus in ulceroſa laſſitudine
aduertunẽ: atq; hoc etiã magis in pruritu. Quip-
pe in quo ſymptomate prurituoſorũ excremẽto-
rũ eſt tantũ ſenſus: neq; enim aliter ea nominare da
tur: niſi quis nitroſa ea & ſalſa, uel amara, nomina
re uelit. Talis nanq; natura eorum eſt. Licet autẽ
id intelligas, tum per ea quæ extrinſecus haben-
tur, ueluti urticam, & ſcillam, & muriam, & ma-
re, aliaq; id genus. nihiloq; minus per ea quæ in
ipſo ſunt corpore. Quippe illotos & ſordidos, &
D qui cruditate laborant, & qui nutrimẽta mali ſuc
ci comedunt, hos pruritus exercet: multoq; ma-
gis ſcabioſos & leproſos: Propterea q; in his affe-
ctibus & copioſior, & craſſior eſt uitioſus ſuccus.
Quo utiq; & diutius & magis ſcabunt, q̃ ulli alij,
qui citra talem pruriunt: nec tamen iuuantur: nec
ſi ſeipſos immodice ſcabendo excorient: propte-
rea nimirum q; eiuſmodi ſuccus infixus in ijs ma
net, ac (ut ſic dicam) cuti impactus hæret. Non e-
nim adeo exiguus & tenuis eſt, ſicut in illotis aut
ſorde affectis, ſed plurimus & craſſus: interim ue-
ro & glutinoſus. Om̃ia igiẽ eiuſmodi ſymptoma-
ta à uitioſo ſucco proueniunt. Diſſident inter ſe
cauſæ, tum qualitate, tum magnitudine, itemq;
quiete & motu. Quippe tenuis ſalſus immotusq;

A ſuccus in ijs eſt qui pruriunt. Paruus, tenuis, mor
dens, & immotus in ulceroſis affectibus. Mul-
tus, ſalſus, craſſus, & immotus, in lepris & ſca-
bie. Paruus, tenuis, & mordax cum exiguo mo-
tu in horroribus. Quod ſi uel uehementius moue
tur, uel copioſior mordaciórue eſt, concutientem
rigorem infert, non horrorem. Maximum qui-
dem, qui plurimus eſt, & uehementiſsime mo-
tus, & mordaciſsimus. Minimum uero qui
propter unum aliquid horũ, mediocriter auctum,
ex horrore in rigorẽ tranſire facit. Sanè cõplures
aliæ inter maximum minimumq; rigorem diffe-
rentię ſunt: exceſſu & defectu inter ſe diſſidentes:
propterea q; cauſa magis minus'ue moueaẽ. Itẽq;
quòd magis minus'ue ſit mordens: ad hæc quòd
in cauſæ quãtitate ſit diuerſitas: his amplius quòd
cauſa quæ rigorem facit, uel omnibus prædictis
differẽtijs, uel aliquibus, uel aliqua ſit adaucta. At
que hæc quidẽ omnia ſymptomata, cauſa circa
cutim, & quæ ſub ea ſunt carnes aceruata, inci-
dere conſueuerunt. Tuſſes autem & ſternutati-
ones & ſingultus, alibi: illæ quidem in pulmo-
ne & faucibus ſubſiſtente cauſa: hæ uero in naſo:
ſingultus cũ in uentriculo & gula ſubſtitit. Com-
mune in omnibus iam dictis eſt, q; expultrix uis
ad uehemẽtiores motus ſe cõcitat, ad ea quæ con
triſtant (ſicut prædiximus) perſequenda. pręterea
cum cætera quæ ad generationẽ eorum ſpectant,
tum ſternutatio ex accidenti aliquando horro-
rum qui in pulmone colliguntur, remedium eſt,
quanq; eorum cauſa non fiat. Ad eundẽ modum
ea quæ in uentre & gula ſingultus excitãt, ſternu-
tationes ex accidenti purgant, itaq; fiunt ſingul-
tuum remedia. Quippe abdominis muſculi inten
ti applicitiq;, uentrẽ unà cõtrudunt, ita ut uiolen-
tiorem impetum faciat in ipſas affligentes cauſas,
quas conatur expellere. ac dixi ferme omnia, tum
actionum, tum facultatum animalium unà cum
cauſis quę ipſa gignunt, ſymptomata. Verũ in pri
mo libro nullius quod naturalibus actionibus fa-
cultatibusq; ſupueniat, ſymptomatis mentionẽ fe
ci. In ſecundo ex diſputationis conſortio, de illis
quoq; pauca locuti ſumus. Verum abſolutam &
propriam de ijs diſceptationem, in libro qui hunc
ſequitur faciemus. Nunc quò omnia quæ ani- VII
malibus facultatibus ſuperueniunt ſymptomata,
duobus ijs libris ſint abſoluta, ea quæ rectrices a-
ctiones comitanẽ, ſymptomata dicemus. Sunt igi-
tur in ijs tria prima ſymptomatũ genera. Vnũ, a-
ctionis amiſſio, alterum, actionis lęſio, tertiũ, eius
in alteram ſpeciẽ mutatio. Et amiſſio quidẽ in ſto-
liditate & obliuione. Viſum nanque non raro eſt,
morbos ubi in abſceſſum aliquem abierunt, ſtul-
titiam, obliuionémue intuliſſe. Vidimus eñ quoſ-
dam qui & literas & artem omnino fuerant obliti,
immo nec propria nomina meminerant, cuiuſ-
modi aliquid Athenis in peſte accidiſſe memorat
Thucydides: quoſdam enim ex ijs qui euaſe-
rant, & ſeipſos & ſuos ignorauiſſe. Iam uiſi ſunt
& propter extremum ſenium nonnulli ſimilibus
ſymptoma

A ſymptomatis tentari. Ex quo manifeſtum fit, & ſatuitatem, & obliuionem, ex refrigeratione creari. Quinetiam medicamenta quæ eiuſmodi ſymptomata inducunt, frigida uiribus ſunt. Ac talia quidem ſymptomata ipſum cerebri corpus perfrigeratum eſſe docent. Sicuti apoplexiæ & epilepſiæ ex pituitoſi ſucci multitudine, in ipſius cerebri uẽtriculis collecta, gigni uidentur. Eoq; fit, ut ſubitanea ſit earũ tam generatio quàm diſcuſſio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt. At mediocres tum rationis, tum memoriæ noxæ, quaſiq; torpores, ex minore refrigeratione incidunt. Veluti aut ex medicamento aliquo refrigerante in corpus aſſumpto, aut capiti impoſito, aut etiam frigido ſucco in cerebro collecto. Iam deliria omnia, tum parui motus regentis facultatis ſunt, tum uel ex uitioſis cõtracta ſuccis, uel eorum quæ ſunt in cerebro intemperie. Nominantur autem ex ijs, quæ quidem cum febri ſunt, phrenitides, quæ ſine febri ſunt, inſaniæ, Græce maniæ. Ac reliqua quidem deliria ex mordentibus & calidis oriuntur ſuccis, qualis maxime flaua eſt bilis: ſæpe etiam ex calidiore cerebri intemperie. Sola uero illa quæ melancholica uocantur, frigidum ſuccum pro cauſa habent. Quippe phrenitis non tantum ex calidis ortum habet ſuccis: ſed ſupra id, etiam phlegmonen in cerebro & eius inuolucris excitat. In reliquis uero ſebribus deliria fiunt, eiuſmodi ſucco in cerebro exuberante. In ijs uero quæ in acutiſſimarum febrium ſummo incremento incidunt, uapor aliquis mordẽs ac calidus ad cerebrum aſcẽdit. Melancholica uero deliria, multarum ſunt ſpecierum: ex corruptis ſcilicet ſpeciatim imaginationibus; uerum tamen illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus cõmune eſſe uidetur. Si timor & mœſtitia multo tempore durant, melancholicũ eiuſmodi ſymptoma eſt. Sunt enim omnes ſine cauſa mœſti. Nec ſi roges quam ob rem mœreant, reddere cauſam poſſunt. Timẽt autem eorum nõnulli, tum mortem, tum alia quæ minime ſunt timenda. Non deſunt & qui mori uehementer expetant. Cæterum quòd ex atra bili, cum principium rationalis animæ occupauit, timor mœrorq; ac mortis expectatio accidant, nihil mirum: Siquidem etiam eorum quæ extra corpus ſunt, nihil uidemus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cum tenebræ rationalis animæ parti ſunt circunfuſæ, neceſſe eſt hominem timere: ut qui ſemper unà cum corpore ſuo timoris cauſam circumferat. Quod enim nobis extrinſecus fit, altiſſimis tenebris circundatum nobis aerem ad tempus aliquod occupantibus: id melancholiæ uitio laborantibus, ab interno, & ipſo corpore contingit: ſcilicet uel ipſa nigra bili cerebrũ occupante, uel aliqua melancholici halitus exhalatione, ueluti in morbo quem flatuoſum & hypochondriacon uocant.

# GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER TERTIVS.

## THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.

QVæ uero in naturalibus functiõibus facultatibusq; ſymptomata fiũt, eandem quã ea quæ in animalibus actionibus incidũt, inuentionis rationem habent. Præſtiterit tamen fortaſſis, in horum quoq; ſpeciebus exercitatos eſſe: quemadmodum etiam in ijs quæ animalium ſunt actionum, ſumus exercitati. Ergo omnium quæ uirtutibus nocent inueniendarum cauſarum caput eſt,
B modi quo per ſanitatem operabantur, cognitio. Si enim atterẽdo cõcoqueret cibos uentriculus, cum attritio eius eſſet impedita, cõcoctionis ſymptomata exiſterent: ſcilicet cum prorſus non attereret, ut prorſus non concoqueret: cum uitioſe attereret, ut uitioſe cibos coqueret. Eadem ratio ſi putrefaciendo concoqueret, cum non putrefaceret non concoqueret. At ſi ueluti nos demonſtrauimus, ipſa concoctio alteratio in qualitate eſt: fit aũt à uentriculo cibũ ſibi aſſimilante: palàm eſt fruſtrationem in alteratione, cõcoctionis ſymptoma fore. Ac ſiquidẽ nulla om̃ino alteratio ſit, ſymptoma id apepſia ſiue cruditas nominat̃: ad eum modum quo in animi functiõibus immobilitas et inſenſibilitas: ſignificantibus ſcilicet his uocibus a-
C ctionis in primate particula amiſſionẽ, ac priuationem. Sin alteret̃, non tamẽ ſicut oportet, cruditas quidẽ ſiue apepſia id quoq; appellat̃. ſignificatur tamen non utiq; ſicut prius priuatio, ſed deprauatio duntaxat. Cum aũt ſit deprauatio duplex, uel ꝙ tarde & nondum cõuenientẽ mutationẽ cibus ſuſcipiat, uel ꝙ corrumpatur omnino, ita ut naturalem gratiam prorſus recipere nequeat: priorem quidẽ bradypepſian, id eſt, tardã concoctionẽ nominant: ſecunda nomen propriũ non inuenit. Ac tot quidem concoctionis ſunt noxæ. Cauſa uero earum cõmunis quidem eſt, alteratricis facultatis fruſtratio. Ea diuidit̃ in ſpecies & genera. Ac prima quidẽ duo genera fruſtratiõis ſunt: alterum ex facultate ipſa læſa: alterũ ab externo quopiã errore
D proueniens. Diuidit̃ rurſus horũ utrunq;: uirtutis quidem læſio biſariam: aut enim ſubſtantiæ ſuæ incidit culpa: aut morbi alicuius inſtrumentalis. Externus error triplex eſt: alius in excrementis, quæ in uentre habent̃: alius in cibis: alius in tempore ſomni. Verũ quæ in facultatis ſubſtantia noxæ incidunt, intemperies quædã ſunt actiuarum qualitatum: quæ uero ab inſtrumentalibus oriunt̃ morbis, eæ in ijs quæ eryſipelata Græce uocantur, & œdematis, & phlegmõis, & ſcirrhis, & abſceſſib. & carbũculis, & alijs circa uẽtrẽ id genus, partim ſimplicibus, partim cõpoſitis morbis cõſiſtũt. Ac horum quidem omnium occaſione, uenter male concoquit, ipſa ſcilicet facultate eius cõcoctrice læſa; In temperamenti quidem uitijs, propria eius

ſubſtantia

ſubſtãtia labefactata: In cæteris morbis qui tantũ ſunt inſtrumentales, duntaxat impedita: Qui uero ex intemperie ſimul & inſtrumentali morbo compoſiti affectus ſunt, utroquemodo ſunt noxij. Atque omnibus ijs occaſionibus uenter male concoquit, etiam ſi in nullo alio eorum quæ intrinſecus ſunt, peccetur. Rurſus uentre ipſo minime affecto, non concoquit animal, uel propter cibi ac potionis immodicã copiam, uel propter qualitatem alienam, uel propter intempeſtiuitatem, uel incongruum ordinem, uel uitioſum excrementum, uel ſomnum exiguum. Verum quæ à uitioſis ciborum qualitatibus, & excrementis quæ in uentre habentur cõſiſtunt, cum corruptione ſunt inconcocta. Sicut interim quæ parum conuenienti ordine, & intempeſtiue ſunt ſumpta. B Dico autem parum cõuenientem ordinem, ſi mala, uerbi gratia, & punica primo loco ſumanť, olera ex oleo & garo ultimo loco. Intẽpeſtiuitatem uero, ſi mane antequam prior cibus deſcenderit, uel paulo ante excitationem prandeatur. Porrò corruptelæ quæ quidem fumoſæ ſunt, ex calidioribus magiſq; bilioſis ueniunt cibis: acidæ uero, ex ijs qui frigidiores natura ſunt, magiſq; pituitoſi. Similiter autem & in excrementis fit: acidas quidem creant quæ pituitoſa ſunt & frigida: fumoſas quæ calida & bilioſa. Etenim ipſe uẽter, ſub frigidioribus quidem morbis acidas: ſub calidioribus fumoſas mutationes facit. Tarditatem uero concoctionis efficiunt, ea quæ ægre quidem corrumpuntur: Cæterum plus ualent quàm uirtus aut ſomnus. C Vbi autem citra corruptelam cõcoctionis omnino eſt priuatio, ſcire licet eo caſu prorſus ſuperatum eſſe uentrem, uel ab immodica multitudine, ut ad uirtutis imbecillitatẽ, uel à ualido frigore. Adeo em̃ in tali ſtatu uenter non concoquit, ut etiam concoquere prorſus non tentet. Ergo hæc tibi eius quoque cruditatis quæ in uaſis ſanguinis accidit, exempla ſunto. Siquidem hãc quoq; ad eoſdem modos reduces; ſicuti ad hanc, etiam eam quæ in tertia eſt concoctione, quam totius habitus nutritio ſequitur: Scilicet eandem proportionem habente alimento quod ex uentre in uenas deducitur, & quod ex uenis ad carnes deducitur, quam habent ad uentriculum, quæ comeduntur & bibuntur. D Hæc igitur omnia nobis indicauit concoctionis modus præcognitus. Scientes enim ꝙ quatuor elementorum certa quędam temperies, quæ proprietatem corporis uentriculi efficit, mutationis ciborum eſt cauſa, tum quòd plurimam in id uim calidum elemẽtum confert: ueluti à manu, ad cauſarum in cruditatibus inuentionem ducti ſumus. Eſt porrò nõ in cruditatibus modo, ſed etiã in omni ſymptomatũ genere, aliud actionis ueluti amiſſio ſeu priuatio, ſeu quomodocũq; aliter id nominare libet, aliud uelut inchoata deficiẽſq; actio, aliud praua & errans. Atq; in uentre quidem ceu mox eſt dictum, priuatio quidẽ actionis eſt, cum cibi ne uel minimam quidem mutationem accipiunt: deficiens autem in tarditate cõcoctionis conſiſtit: Sicuti praua & errans in corruptelis. In uenis autem priuatio actionis eſt, cum ſucci omnino ſunt crudi: Deficiens actio cum ſemicocti, praua cum uitioſi. Ad eundem modum in tota quoq; animalis mole, quæ uelut priuatio eſt, in crudis iſtic cõſiſtit ſuccis: quę tanq; deficiẽs eſt functio, in ſemicoctis: ſicut praua, in uitioſis hoc loci ſuccis. Porrò ex ijs uitioſis ſuccis, eryſipelata, cancri, gangrenæq; naſcuntur: præterea phagedenæ, carbunculi, ulcera ſerpentia, aliaq; eiuſmodi. In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis in atrophia eſt: Deficiens uero nutritio in gracilitate: Vitioſa, in leucis, & elephãtiaſi cernitur. Cauſę omnium quę prædicta ſunt ſymptomatum, eædem genere ſunt, cum ijs quę ſupra de uentre ſunt dictę: quædam ſcilicet in uirtutis imbecillitatem: quædam in nutrimenti uitiũ: Tertię in uitę rationem, & ea quæ extrinſecus animali incidunt reductę. Ad eundẽ quoq; modum uirtutis imbecillitates: Quę quidem propriæ ſunt ſimilariũ intemperiem: quę nõ proprię, inſtrumẽtales ſequunť morbos. Vitia uero nutrimenti, in abundantiam & qualitatem diducuntur. Non ſecus arbitror & uitę rationum, & eorum quæ extrinſecus appropinquant errores, in ordinem uitiatum, & intempeſtiuitatem quandam diuiduntur. Voco rationem uitæ, equitationem, piſcationẽ, uenerem, balneas, ambulationes, uenationes, omnia deniq; in quibus aliquid corpore agimus. Oportet aũt medicum non ſolũ ſymptomatũ agnoſcendorũ facultatem habere, ac generationis eorum inueniendę peritum eſſe, ſed etiam modi quo generẽtur: qui inter effectricium cauſarum differẽtias numeratur. Neq; enim illud tantum ſciſſe, an uenter omnino non cõcoxit, par eſt, niſi etiã norit quamobrem id acciderit, utrum'ne propter nimiã concoquẽtis facultatis imbecillitatem, an copiam aliquam immodicam, an peſſimã aliquam ciborum qualitatem. Quippe ſymptoma quod ex cibis oritur, ex facili corrigitur: Quod autem ex ultimo uirtutis incidit collapſu, in lienteriam, aut tympaniã hydropa finitur. In uenis quoq; ſimili ratione, non ſolum ſanguinis fruſtrationẽ æſtimari cõuenier, ſed etiã qua ex cauſa ea contingat, utrum'ne ex ſanguificæ uirtutis imbecillitate (non enim incõmode ita nominem) an ex multitudine ſuccorum, qui à uentriculo diducuntur. Quippe hoc facilis ſanationis eſt: illud in hydropem terminatur. Ad eundem modum in carne. Qui nanq; à morbis immodice ſe ſatiant, flatuoſi, ae toto corporis habitu turgidi redduntur. Ex imbecillitate uero uirium qui ana ſarca uocantur hyderi exiſtunt. Atq; omnes quidem magnæ intemperies, uirtutem deijciunt. Verum quę ex frigido ſuperãte conſtant, frigidos effectus excitare ſunt idoneæ: Quæ uero ex calido, contrarios: Eodem autem modo, & in reliqua oppoſitione coniugationeq; intellige. In omnibus uero (ceu dictum eſt) communis eſt à naturali ſtatu maxima mutatio. Circa mediocres em̃ & conſuetos cibos, nihil in totum effeciſſe maximam uentris intempe-

intemperiem prodit. Verum ſi propter exuperantem calorē tale quid accidat, protinus etiā corrūpuntur cibi. Generatim quidem corruptela quadam, quæ ad fumoſum inclinet: ſpeciatim uero pro ſua quiſq; natura. Quippe alia cum corrūpuntur, tanq̃ uirus, alia tanquam lutū, alia crudos piſces, aut indicibilem alienamq; putredinē olent. Nullum enim edibilium uehementer calfactū, durare imputre poteſt. Protinus aūt ſentiunt quoq; immodice, qui ita ſunt affecti, febricitantq; interdum tenui paruaq; hectica febri. Sin ex frigore immodico perditur omnino ciborum cōcoctio, nec ſiti nec febri affliguntur, & ciborum ipſorum qualitates, ſiue ructare uelint ſiue uomere, planè ſeruant. Quòd ſi exigua quæpiā circa cōcoctionem eorum ſit actio, tum ciborū natura uel medij temperamenti uel frigidioris, acidi ructus fiūt: Sin calidiore temperie ſint aut etiā natura flatuoſi, uentriculus halituoſo impletur ſpiritu. At in eiuſmodi quidem intemperies breui perducitur uentriculus. In humiditate uero & ſiccitate adeo intemperatus uenter eſſe ut actionem amittat, nō poteſt ſine prolixo temporis ſpatio: debetq; præceſſiſſe humiditatem quidem hydrops: ſiccitatē uel ſenium uel maraſmus. Verum tales diſtinxiſſe differētias, alterius eſt operis. Modo autem ad retētricem ueniendū eſt uim. Eſt enim in hac quoq; prima ſymptomatum differentia triplex: Ea uidelicet uel omnino cibos non complectente, uel diminute, uel uitioſe. Ac cum uel prorſus non complectitur, uel debiliter, flatus & fluctuationes cum ſonitu, Græce clydones dicti, ſuccedunt: Flatus quidem, ubi & cibi flatuoſi ſunt, & uentriculus non admodū frigidus: Fluctuationes cum ſonitu, cum uel nihil in eo continetur, quod uerti in flatū poſſit, uel ualenter ſit perfrigeratus. Quippe talis affectus nullum gignit halitum. Conſtat aūt citra potionem non poſſe fieri in uentre ſonoras fluctuatiōes. Porrò ꝙ infirmus ad ultimum uenter ſit, in cauſa morbus eſt: Alius ut ſimilaris eſt particulæ: alius ut inſtrumentalis. De prauis aūt in eo motibus ꝙ uel tremulenti ſint uel palpitantes uel tanq̃ cum concuſſione uel conuulſiui, dictum ſupra eſt in ſymptomatum differētijs. Qualis uero dictorū quiſq; ſit motuum, tum quæ cuiuſq; eorum cauſa, primo huius operis libro eſt indicatum. Nunc tantulum etiam adijciendum eſt, ꝙ tam expultricis quàm retentricis uirtutis, tum morbi, tum ſymptomata miſcētur. Verbi gratia conuulſiuus uentriculi motus, qui in ſingultiendo accidit, conuulſio quidē in totū nō eſt, (utpote quæ in ſolis accidit muſculis. Ventriculus aūt nec ipſe muſculus eſt, nec eius os.) Sed ueluti conuulſio quædam ambarū uirtutum cōmune ſymptoma eſt, Retentricis quidē, ꝙ uenter cum ſingultit praue & non naturaliter cibos complectitur: Expultricis, propterea ꝙ primum eius eſt ipſe motus prauus, dum ſcilicet cupit, quod cōtriſtat reijcere. Sanè non idem eſt uomentibus atq; ſingultiētibus motus: propterea ſcilicet ꝙ nō idē affectus. Quippe in uomitionibus,

A ea quę in capacitate ſunt uentris reijciūt: In ſingultu quæ in ipſo uentris ſunt corpore: Simili ſcilicet rum affectu, tum motu, qualem in ijs qui ex intemperie tuſſiunt monſtrauimus: Omnibus nimirum uentriculi partibus quod ſe contriſtat expellentibus. Proinde eiuſmodi ſymptoma tum ijs quibus uentriculus perfrigeratus eſt, tum qui piperis alterius ue perinde calidi medicamēti multū & ſemel liberaliter ſumpſerunt, deinde ſuper id calidā potionem biberūt, incidit. Quibus utiq; magis etiā ſingultire contingit, ubi piper ad ſubtiliſſimū puluerem eſt redactū: Quippe eiuſmodi piper altius in ipſum uentriculi corpus inſerit̄. Ad eundē modum & cæteris omnibus frigerantibus calefacientibusq; quę in corpus ipſum uentriculi deſcendūt

B ſingultus ſuperuenit. Eſtq; is ſingultus primum expultricis uirtutis motus quidē nō legitimus. Secundo loco retentiuæ ac cōplectentis. Pari modo nauſea quoque & uomitus expultricis facultatis praui motus ſunt, ad ea quæ uentris corpus cōtriſtant, quamcitiſſime per ſtomachum uacuanda. Simile huic ſymptoma eſt, & quod in lienterijs, ſiue inteſtinorum leuitate apparet: Cum uenter ab aliquo, quod morſu, pondere ue, cōtriſtet, uexatur: eijcere id ſtatim cupit. Cum autem duo eius ſint ora, ſupernum quidem in gula, infernum in pyloro: ad utrūcunq; horum uergit quod offendit, eo abutitur ad expulſionem. Quòd ſi toti illi talis affectus aliquando contingit, etiā utroq; ore ſimul utitur, ueluti in uocatis choleris. Reliqua uero

C quartaq; facultas, nempe tractrix, triplici genere ſymptomatū tentatur, uel cibos trahere in totum non ualens, uocaturq; id ſymptoma, ſtomachi paralyſis. Vel ægre trahens: Quo tempore relaxari quidem incipit, relaxatus tamē adhuc nō eſt. Tertium præter hæc eſt, ubi aliquid praue & non rite trahit. Praui aūt non legitimi motus ſæpe iam dicti ſunt: Non ſecus autem & affectus quorum occaſiones incidunt. Sanè accidit aliquando, ut etiam carnoſum aliquid (qualia ſæpe foris uidemus) in ſtomacho naſcatur: Quòd uel omnino ciborū uiam obſtruat, uel aliquatenus impediat. Vocant̄ aūt eiuſmodi morbi inſtrumentales. Et proditum de ijs eſt in lib. De morborum differen. Ac uenter

D quidem cum pro naturæ lege ſe habet, trahit quidem ad ſe ſuperne per ſtomachum, deorſum uero excernit: Cum præter naturam eſt affectus, etiam ab inferioribus aliquid capit. Nam & clyſteris aliquid nonnullis in uentrem ſubijt, ita ut uomerent, præterea ſtercus in letalibus iliacis. Satius enim eſt exiſtimemus eum in eiuſmodi affectibus non trahere, ſed quod ab inteſtinis uiolēter retrudentibus aſcendit, duntaxat recipere. Quippe in inteſtinis (iam eñ de ijs agere tempeſtiuū eſt) cōplexio cōprehenſioq; eſt, ceu alibi eſt monſtratū: Qua uſa, nutrimentū ad inferiorem ſuum exitum propellunt. In quibuſdam tamen affectibus cum conſtringendi cōplectendiq; motus inferne incipit, ea quæ in ijs continentur, ſurſum feruntur. Qua ratione acer quoq; ſuccus quiſpiā, q̄ ad ſedē

aliquando

aliquando ſuerat delatus , ac uel in foro , uel alio A
quopiam loco uerſatis, aut negocio aliquo quod
deſerere non licuit diſtrictis , uiolenter retentus,
rurſum eſt ſubductus, uentremq; momordit, ac ca
put uaporando impleuit : principio quidem mo-
tus ab animali organo ſphictere, id eſt muſculo ad
imum inteſtinum accepto: ab hinc uero unoquo-
que inteſtino retro id à ſe ad ſupra ſe poſitum tru-
dente, ſimili modo ac prius in præceps trudebat.
Ad eundem uero modum crepitus quoq; deſcen-
dere prohibitus, interim reuertitur. Ergo mirum
non eſt, clyſmatis quoq; aliquid & ſtercoris, ex tã
uiolenta inteſtinorum conſtrictione ad uentrem
aliquando preter naturam reuocari, deinde ad exi
tum properare. Cæteri uero eorum motus ex ge-
nere quidem naturalium motuum ſunt : uerum B
uel diminuti, uel alieni: Atque idcirco etiam ſym-
ptomata. Accipiendi uero ſunt, ad eorum qui de
uentre ſunt dicti portionem. Pari modo & motus
eorum priuatio, ipſa non leuiſſimum ſymptoma.
Ex quali cauſa gigni etiam & ileos poteſt. Iã mo-
les quæ preter naturam ſunt aliquando deſcende
re excremẽta ſub iuſta menſura omnino prohibe-
bunt. Sicut durum etiam ſtercus in aliquod inte-
ſtinorum uolumen impactum quod ſupra eſt, de-
orſum ferri aliquando uetabit. Ac ſeruat hic quo-
que ad ea quæ de uentre ſunt dicta, proportio: o-
mnibus ſcilicet ſymptomatis , uel ex intemperie,
uel propter collectiones aliquas nõ naturales, uel
ipſa quæ continẽtur excrementa factis. Itaq; ſatius
eſt in his non amplius morari, ſed ad aliud ſympto C
matum genus tranſire. Eſt igitur naturale quod-
dam opus, alimenti ipſa ex uentriculo in iecur, ex
iecinore uero in totum corpus diductio. Hãc per-
fici monſtratum eſt , ſingulis particulis conueniẽs
ſibi nutrimentum trahentibus. Quare ſymptoma
ta circa huiuſmodi quoq; actionem triplicia inci-
dent: Aliàs diminute, aliàs non rite, aliàs omnino
non peractam. Cauſæ uero triplices ſunt , quem-
admodum in ante dictis , uel intemperies trahen-
tium, uel inſtrumentales eorundem morbi, uel nu
trimenti quod diducitur uitium Ac intemperies
quidem uirtutem ipſam reddunt imbecillem: in-
ſtrumentales morbi uias anguſtant. alimenti uitia
ſunt, craſſitudo & lentitia: de quorũ agnitione di-
cendi tempus nunc nõ eſt, ſed ad ſeparationem ex D
crementorum ueniendum. Sunt uero in hac quo-
que cauſæ triplices. Vna quidem particularũ quæ
excrementa expurgent imbecillitas. Secunda uia
rum anguſtia. Tertia excrementi ipſius uitiũ. Ac
imbecillitatis quidem cauſa intemperies eſt. Via-
rum anguſtiæ, obſtructio uel aliquis in inſtrumen
tis tumor . Verum tumoris eiuſmodi cauſa fluxio
humorum eſt, quæ in ipſum inſtrumentorum cor
pus procumbit. Obſtructionis uero , uel craſſitas
ſuccorum, uel lentor, uel germinis ritu aliquid ad-
natum. Excrementorum ipſorum uitia ſunt, mul-
titudo, craſſitas, & lentor. Cum autem triplex ſit
in uenarum concoctione excrementum, unum a-
mara bilis, alterũ nigra, tertiũ ſeroſum: Bilioſum

A quidem ueſica quæ iecinori ſubeſt, expurgat: Me-
lancholicum lienis: Seroſum, renes. Itaq; etiam pa
rum commode purgabuntur horũ ſingula, uel ex
debilitate propriorũ inſtrumentorũ cuiuſq; , uel
uijs quomodocũq; obſtructis. Cum aũt hæ dupli-
ces ſunt , aliæ per quas trahit̃ ſuperuacuũ , aliæ per
quas emittit̃ : in utriſq; ſanè ſeparationi oberit an-
guſtia. Aliquãdo horũ nullum eſt in culpa: ſed ex
crementi multitudo , cum immodica eſt, nec tota
ſimul expurgari potens, unà cum ſanguine per to
tum corpus defertur. Hanc immodicã excremen-
ti uim, duplices pariunt cauſę. Alteratrix facultas
parum commode ſe habens, & ciborum uitium.
Ac lædendæ quidem uirtutis , intemperies parti-
cularum eſt cauſa , ceu ſæpenumero eſt dictum.
B Ciborũ uitium, cuiq; excremento reſpondet ſuũ.
Alij nanq; magis melancholicæ naturæ ſunt : alij
magis aquoſæ, alij magis bilioſę, uelut definitum
in libris de ijs eſt. Sed & alteratricis potentiæ in-
temperies quæ ad calidius ſit uerſa, aliàs bilioſum
aliàs melancholicum efficit excremẽtum. Quem-
admodum autem utrũq;, in alijs eſt traditum. Ad
frigidius uero mutata, uel pituitoſius, uel aquoſi-
us facit excrementum . Porrò ſingula excremen-
ta, propria ſymptomatis ſpecies comitatur. Ama-
ram quidem bilem cum in toto corpore redũdat,
regius uocatus morbus: Cum unam quampiam
particulam obſidet, eryſipelata, & ulcerũ ſerpen-
tia. Nigram uero in toto quidẽ corpore, elephan-
tia: In una quapiam particula, cancer. Pituitoſo ex
C cremento in toto quidẽ corpore ſuccedit hydrops
leucophlegmatias dictus: Cum in una inſedit par
ticula, tumor qui œdema Græce dicitur: Vocant
ita, indolentem ac laxum tumorem. Ac ſeroſa ex-
crementa cum redundant, tum aſcites uocatus hy
drops excipit, tum papularum in ijs animalis par-
tibus, in quas perducta ſuperflua ſunt, prouentus.
Atq; ita quidem fit ubi quodq; excrementum ſyn
cerum redũdat. Vbi autem & inter ſe, & cum ſan-
guine miſcentur, complures tam ſymptomatum,
quàm morborum ſpecies exiſtunt. De quibus hic
pluribus diſputare non eſt neceſſe: ſed ad propoſi
tum redeundum. Naturalium actionum prima ac
propemodum omnium maxime neceſſaria nutri-
tio eſt: quæ alteratricis actionis quædam eſt ſpeci
D es. Eſt enim & concoctio quæ in uentre agitur, al-
teratio. Nõ ſecus autem, & quæ in uenis. Quibus
accidit ea quę in quaq; eſt particula. Poſt quã quar
ta eſt, quam aſſimulationem uocant: nomine qui-
dem à nutritione diſſidens, re autem non diſſidẽs.
Fruſtratur autem & nutritio, cum uel prorſus nõ
fit, uel intra iuſtum modũ uitioſéue fit : Idqúe uel
culpa nutritiuę uirtutis , quæ alteratricis eſt ſpe-
cies , uel materiæ defectu uitióue : Defectu qui-
dem in atrophijs: quæq; ob defectũ, quæq; ob pri-
uationem nominãtur: uitio uero, ut in elephantia-
ſi & leucis, cæteriſq; id genus. Accidit enim dum
agglutinat̃ carnibus nutrimentũ , ubi pituitoſior
ſanguis eſt carnẽ quoq; effici magis pituitoſam.
Neque enim idem eſt carni eſſe & pituitoſæ carni
eſſe

eſſe, ſicuti nec carni eſſe & melancholicæ carni eſſe, nec bilioſæ atq; temperatæ eſſe, & à primis qualitatibus nominanti, humidiori, & ſicciori, & calidiori, & frigidiori. Certiorem fidem ſermoni noſtro adhibebis, ſi animalium carnes, tum ſanguine præditorum, tum exanguium æſtimabis. Ad hæc etiam reptilium, quæcũq; ueris tempore gigni cernuntur. Maximeq; ex ijs, quæcunq; uiridium herbarum colorem præferunt. Cæterum horum caro ſimillima ipſis herbis eſt: aliorũ alba, & exanguis, ueluti locuſtæ & polypodis; atq; aliorum alia quædam. Neq; enim nominare facile eſt eorum differentias: adeo infinitę multitudinis ſunt. Ergo cum (ſicuti diximus) caro longo tempore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſanguine nutritur, caro quidem adhuc manet, mutatur tamen eius forma, & in al- B teram ſpeciem uertitur, fitq; media quædam inter ſanguineã exanguemq; carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, ut de cætero allatum ſibi nutrimentum non magis uel tentet in rubram carnis ſpeciem mutare, quàm polypodes & locuſtæ. Ita fit, ut tum alba, tum pituitoſa tota quàm citiſſime euadat, cum nec ipſa poſſit nutrimentum ad ruborem uertere, & ſimul pituitoſum illud affluat. Ergo qualem ab initio locuſta carnem habet, fereq; omnes oſtreæ, talẽ ex tranſmutatione habent, qui leucis fœdantur. Ita enim carnis uitium nominãt, à colore ſcilicet albo nomen imponentes: Sicut nigræ & calloſæ carni ab elephante nomen ferunt. Fit itaq; eodem quo leucæ modo, melancholico nutrimento ad carnem longo tempore confluen- C te. Vitiliginum autem generatio cum prędictis uitijs ſimilis eſt generis. Non tamen ſub ijs tota caro uitiaĩ: ſed in ſummo corpore, ueluti ſquamæ quæpiam, uitiligines infiguntur: Albæ quidẽ ex pituitoſo, nigræ ex melancholico ſucco exortę. Quàm magnam uero uim habeat nutrimẽtum ad carnis mutationẽ, etiam ab Ariſtotele eſt traditũ, ubi meminit regionũ in quibus pecora, tam colore quàm cæteris differentijs ſenſibilibus mutantur atq; alterantur. Qui uero à nutrimento alterari nutrita inficiantur (quippe nutrimentum uincentis eſſe nomen, nõ eius quod uincitur) hi de mutatione quæ in animalibus cernitur, quid recti dicant, non habent: multoq; minus de ea quæ in ſtirpibus notatur: Sed à rebus quæ luculẽter omnibus apparẽt, D quid dicant, incerti hærenteſq; redduntur. Siquidem quod de perſica planta, quę ex Perſide in Aegyptum eſt trãslata, proditur, nemini eſt incognitum: Veluti (arbitror) nec quod apud nos in uitibus apparet, quæ cum loca mutant, diuerſum afferunt uinũ. De alijs uero ſtirpibus tradiderunt, qui de agricultura ſcripſerunt: Sicuti etiam de herbis, ij qui de his prodiderunt. Tranſportatæ enim ex alijs in alia loca, ſæpe minus quàm duorum ſtadiorum interuallo, multis modis alterantur. Conueniebat igiĩ, qui aiunt nutrimẽti nomen, eius quod uincitur alteraturq;, ac mutatur dũtaxat eſſe, non id modo ſciſſe, ac dixiſſe, ſed etiam de leuces generatione diſſerere tentaſſe. Quippe aut ipſa nutrita

A caro, eius morbi cauſa eſt, aut ipſum nutrimẽti uitium. Sed ſi nutrimentum cauſa non eſt (ita enim uolunt) neceſſe eſt carnem dicant. Quid ergo patitur hæc quòd nutrimentum ſibi in totum nõ aſſimulat? Fiet enim eo certe pacto natura uitij cauſa. At multo (arbitror) ſatius erat nutrimento cauſam imputare. Iam uero nec propterea quòd nutriti opus ſit, ut ſibi nutrimentum aſſimilet, aſſimilari ac mutari nutrimenti ſit paſſio: non poteſt idcireo quod patitur, uiciſſim aliquid tametſi minimum in id quod agit facere: Cũ eius ſententiæ maxime contrariũ in diſputatione de ijs non nos modo oſtẽdimus, ſed etiam ex philoſophis ij qui omnium naturæ affectuum, ac paſſionum grauiſſimi interpretes fuerunt. Apparet enim omnia tametſi B multo ijs quibus appropinquant ſint ualentiora, aliquid tamen ab ipſis ſenſibile manifeſtumq; pati: Et ſi non primo ſtatim occurſu, at certe temporis proceſſu. Iam ferrum acutiſſimum, molliſſima ſecanda carne eſt hebetatum. Et duriſſimus lapis à guttula, longo tempore ictus, cauitatem contraxit. Quid uero in ijs quę miſta ſunt fiat, omnes norunt. Siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminã iniicias, quod miſtum ex ambobus eſt, non ſolum quòd hemina uincatur, indicabit, ſed etiam quòd uincens patiatur. Siue cõtra heminam calidæ, immittas in amphoram frigidæ, uincetur quidem hemina, patietur tamen puſillũ aliquid & amphora. Verum (ut ſupra quoque diximus) nec refellere hoc loco opiniões inſtitui, nec C prolixus eſſe: Sed quoad fieri poteſt maxima cum celeritate docere. Ergo leucæ maximus quidẽ alteratricis uirtutis error eſt. Parui autem alij complures ſunt: carne ſcilicet in humore, ſiccitate, frigore, & calore mutata. In atrophia uero erit, id eſt non fruetur nutrimento pars, non ſolum alteratricis uirtutis imbecillitate, ſed etiam attrahẽte ui infirma, aut excretrice immoderatius mota. Porrò ad immodicũ motum excretoria uis excitaĩ (ſicuti prius eſt dictũ) quoties retẽtiua uis uel ex multitudine excrementorum acrimoniáue, uel ex propria imbecillitate laborat. Hoc enim caſu, neceſſe eſt excernatur cum ſuperuacaneo bonum, ueluti in lienterijs, dyſenterijs & choleris: cum ex imbecillitate expultricis neceſſe ſit carnem & humi- D diorem eſſe, & magis excrementoſam. Sed excrementa ipſa plura proueniunt alteratricis imbecillitate. Vbi igitur ſimul euenit, ut trahendi quidem uis multum ſuccum attrahat, ſed eum totum alteratrix uis conficere non ualeat, atq; idcireo multa excrementa gignãtur, expultrix autem uis id temporis & deterius & imbecillius, quàm prius moueatur: neceſſe eſt ita excrementorum uim in carnibus aceruari: Atq; interim pro excremẽti tũ ſpecie, tum multitudine, aliàs aliam fieri carnem, modo quidẽ tumidã, modo flatuoſam, qualis hydropum. Quippe etiã hyderos quem ana ſarca uocãt, ex hoc eſt genere. Verum de talibus producendũ amplius ſermonẽ non arbitror. Neq; enim omnia in hoc libro recẽſere membratim ſymptomata ſta

tui, ſed in plurimis ſtudioſos exercitare. Quare mi A
hi ad alterum ſymptomatum genus, ijs quę in lęſa
conſiſtunt actione uicinum, conuerti eſt tempeſti
11 uum. Ipſum igiť genus in multitudine & quali
tate excretorum conſiſtit. Incidit aũt aut quòd uir
tus aliquatenus ſit læſa, aut quòd ex intempeſtiua
uexatione, aut uitioſo motu excitata, aut propter
inſtrumentũ aliquod recluſum, ruptúmue, aut ero
ſum, ſicuti ſanguinis profuſio. Nihil eñ deterius
ab hac cœpiſſe, propterea quòd genere ipſo præ-
ter naturã eſſe magna ex parte uideť. Præter enim
eam quæ mulieribus per uterum erumpit, cæteræ
ſanguinis pluſculæ uacuationes, toto genere præ
ter naturã ſunt: illæ uero ſola multitudine. Ac ru-
ptio quidem inſtrumentorũ, uel ob plagas aliquas
extrinſecus illatas fit, ſcilicet uel calcitrãte pulſan- B
téue aliquo, uel aliter quomodocunq; uulnerato
ualente homine. Accidit autem & ijs qui magno
utũtur ſaltu, & qui ab alto in terram labuntur, &
ex clamore acuto, cum utiq; in eo omnia uocis in
ſtrumenta q; maxime tendũtur. Sanè tenſionis ra
tione rumpuntur, & quæ ex ſaltu ſunt læſa. Quæ
uero ex lapſu ab alto, plagarũ generi adnumeran-
tur. Quippe nihil intereſt, ex lapidiſne caſu con-
tuſa pars aliqua ſit, an quæ delabiť pars, uehemen
ter in ſolum impingat. Atq; hę quidem rumpendi
uaſis manifeſtę cauſæ ſunt, nec eſt earũ quiſquam
ignarus. Aliæ ſunt quæ ex corporis affectib. oriun
tur: cũ ſcilicet alicui per nares ſanguis ſponte pro-
fluit, aut cum aliquis ſanguinem aut uomit, aut ex
tuſſit, aut excreat, aut deorſum deijcit, aut mingit. C
Atq; hęc quidem toto genere præter naturã ſunt.
Mulieribus autem (ſicut dictum eſt) qui ex utero
ſanguis profluit, toto genere pręter naturam non
eſt, ſed quantitate duntaxat. Sanè talia omnia tri-
bus ex cauſis incidũt. Aut uirtute ipſa uas ſangui-
nis recludẽte; ueluti in profuſionibus, quibus ſan-
guis excernitur: aut ſanguine ipſo, eiúsue uaſe ali
quo uitioſe affecto. Ac ſanguinem quidem uitioſe
affici dico, & cum adeo uitioſi eſt ſucci, ut erodat
ea quibus cõtinetur: & cum ita eſt immodicus, ut
intra uas ſuum non contineatur. Quippe id quoq;
quod ſanguinis uas rumpat uel recludat, eſt ſatis.
Ipſorum uero uaſorum uitium in immodica molli
tia, & duritia, & tenuitate conſiſtit. Fiunt aũt hæc
nõnullis quidem, etiam in utero ſtatim uitioſe for- D
matis: Mollities uero non minus & ex immodica
proueniat humiditate: ſicut durities ex ſiccitate:
tenuitas ex atrophijs. Ac quod molle quidem im-
modice eſt, frangi ob debilitatem magis eſt oppor
tunum: Quod uero admodũ durum eſt, eo quòd
non poteſt amplius extendi: Quod tenue eſt am-
borum eiuſmodi in uenis affectuum occaſionem,
non ſolum à cauſis internis facile ad rumpendum
eſt, ſed etiam ab externis. Eroduntur aũt non om-
nia pari modo. Quod enim durum eſt & craſſum,
non facile eroſioni patet: Similiter autem & reclu
di, ei quod imbecillũ & molle & tenue eſt, in prõ-
ptu eſt: ei quod firmum craſſum & durum eſt, non
promptũ. Fit autem uaſorũ recluſio, tum ab alijs

quæ ipſorum corpora irritant, tum à multitudine
quæ ea recludi urgeat: Interim uero & natura ipſa
expellente ea quæ contriſtant. Sunt qui ſanguinis
diapedeſin, ceu quartũ ſupra iam dicta genus no-
minent. Eſt aũt minime quartum: ſed uel exiguo-
rum ſanguinis uaſorũ apertio, uel ſeri non ſangui
nis excernẽdi ſpecies. Qua maxime ratione, ex ie
cinoris reniũq; debilitate meitur, ac ſæpe deorſum
deijcitur ſanguinolentũ ſerum. De ijs autem pau-
lo poſt dicetur: ſed ſi prius de ijs quæ uomunť, ege
rimus. Quippe expelluntť hæc quoq; aliàs ceu im
modica, ac uentriculo grauia: quale alimenti ali-
quando eſt copia: aliàs uero ceu infeſtãtia morden
tiaq;: ueluti cum uel acidum, uel fumidũ, uel ama-
rum & acre ex concoctionis defectu aſſumptũ nu
trimentum eſt redditum. Sanè huius generis ſunt
& biliosa, & pituitoſa, & ſeroſa excrementa, tum
quæ in ipſo ſunt genita, tum quæ in eum ex toto
corporis habitu confluere ſunt apta. Eſt autem ſu
per hæc & tertium genus cauſarum, quę uentricu
lum ad uomitionem laceſſunt, licet nec degrauẽt,
nec mordeant, ſed à natura duntaxat ſint alienæ.
Porrò omniũ quæ à natura ſint aliena, communis
terminus eſt, ſi quamuis concocta ſint, nutrire ta-
men non ualent. Hac arbitror ratione, non ſolum
acida pituita, & ſalſa, ſed etiã dulcis in uentre colle
cta, non rarò eum ad uomitum prouocat. Sed &
ſanguis ipſe qui in uentriculum eſt effuſus, eo pa-
cto ipſum uomere cogit. Iam infra quoque deijcit
aliquando citius, aliquando ſerius, præterea plus
uel minus, item raro uel ſæpe, uel utile nutrimen-
tum, uel corruptũ, uel quod in eum ſuperne con-
fluit, uel quod in eo eſt genitum. Verum expul-
ſio quæ conſuetum præuenit tempus: uel degra-
uato uentre, ueluti à liberalius aſſumptis, uel de-
morſo & compũcto, ueluti à mordacibus, uel tan-
quam alienum amoliente, incidit: non oblitis ſci
licet nobis, cum multum aſſumptum dicimus, tri-
plicem id habere generationem, uel propterea q;
uirtus imbecillior ſit quàm prius, uel quòd ſupra
mediocritatem ſit quod aſſumptũ eſt, uel utriuſq;
occaſione. Extra uero iam dicta celerem efficit de
iectionem, humidiorũ quoq; ac magis glutinoſo-
rum ciborũ ſumptio, utpote promptius delaben-
tium: maxime ſi qui eos ſumpſerunt, poſtea lente
inambulent, ita ut ij quidem concutiantur, nequa
quam aũt ante tempus diducanť. Accidit nãq; ta-
le aliquid in cõcuſſione. Cum enim complures in
teſtinorum ſint orbes ſpiræúe, neceſſe profecto eſt
in ſingulis eorũ à ſuperioribus in inferiora cibos
deferri. De cætero uero grauitate quidẽ deorſum
ferri nõ poſſunt. Sed qui in ſpiris ſunt impacti, in-
teſtinorum ipſorum opera protruduntur: ipſis ni-
mirum repellendi quæ ſe contriſtent, uim inſitam
habẽtibus. Humidi uero et glutinoſi cibi, ſiue gra
uitate ipſa & corporis concuſſione, ſiue inteſtino-
rum opera propellantur, facilius permeant. Ac ce
leris quidem tranſitus dictæ cauſæ ſunt. Serius au
tem quàm ex conſuetudine excernit imus uenter,
uel propter inteſtinorum imbecillitatem, uel hebe
tem eo-

tem eorum ſenſum, uel ob ciborū paucitatem qualitatēmue. Quippe quæ imbecilla ſunt, propellere non ualent. Quæ hebetis ſunt ſenſus, nō ſatis quæ contriſtant, ſentiunt. At uero expulſio, ſanatio ijs erat triſtis ſenſus. Iam ipſorū quoq; ciborum, qui iuſto ſunt pauciores, parū habent excrementi: itaque nec ſimiliter grauāt. Craſſi uero & acerbi omnes tardi ſunt tranſitus, contra ſcilicet ꝙ glutinoſi & humidi. Nō ſolum autem propter inteſtinorum imbecillitatem, ſed etiam muſculorū abdominis, deiectio tardatur: potiſſimū cum excrementa duriora euaſerunt. Tum enim non muſculorum modo qui ſunt in abdomine, ſed etiam qui in thorace habentur, ualenti actione eſt opus. At minor fit ꝙ pro multitudinis comeſtorū ratione deiectio, cum ex ijs in corpus plus eſt diductum. Contra plus ꝙ pro ſumptorum portione deijcitur, aliàs ob diductionis defectum, aliâs confluentibus ſuperne aliquibus in ea quæ circa uētrem ſunt loca. Aſſiduæ autem excretiones fiunt, uel propter imbecillitatem, uel demorſum. Atq; imbecillitas quidem inſtrumentorū quæ in uentre ſunt, ceu ſæpe iam dictum eſt, ab intēperie prouenit: demorſus autem ab ijs fit, quæ in ipſis continentur. Porrò quatuor cauſæ generationis ſunt, eorum quę ſic mordent, uel medicamētoſa quæpiam uis, eaq; uel unà cum cibis, uel per ſeipſam aſſumpta, uel etiam ciborum qualitates. Præterea tum quæ ex corpore in uentrem mordacia excrementa cōfluunt, tum quæ in ipſo id genus gignūtur, ueluti in dyſenterijs, quæ ex ulceribus quæ cacoethe uocant, cientur. Licet aūt addas & quintam eiuſmodi ſymptomatū cauſam, corporum nimium ſenſum: ſiue ijs à natura cōtigit, ſiue ab exulceratione. diuerſus aſſiduæ excretionis modus eſt, ab omnibus iam dictis genere cauſæ euarians, qui ex relaxandis muſculis ijs, qui fini inteſtinorū ſuperiacent, contingit. Quippe inuolūtaria in ijs eſt excretio: proptereaq; tum intēpeſtiua, tum inordinata, tum aſſidua. Verum de deiectionibus ſunto hęc ſatis. De halituoſis ſpiritibus, quos etiam flatus uocant, deinceps dicendum. Eſt autē & horum generatio in ipſis quæ in uentre ſunt locis: ſuccis quibuſdam pituitoſis, uel cibis inibi à deficiente calore, in halitum ſolutis. Quippe ſyncera frigiditas prorſus halitum non facit. Quòd ſcilicet ea omino nec attenuat, nec conficit, nec alimentum diſſoluit. Fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum ſuperet, amplius ꝙ pro halitu generando, id attenuat: niſi tamen flatuoſum ſit natura. Tum autē gignitur quidem ſpiritus quidpiā turbidum, ac (ut ſic dicam) nebuloſum, cæterum exiguū & breuis temporis: ita ut uno uel altero ructu uacuet. At calor qui in cibos agit quidem, cæterum diminute, is eos quodam modo diſſoluit, non tamen prorſus conficit. Atq; hinc oritur flatuoſus ſpiritus. Vnoq; uerbo tanquam extrinſecus, tum frigidiſſimi ſtatus ſunt ſereni, ſolentq; maxime flante borea fieri: tum calidiſſimi qui æſtatis tempore incidunt, ambientem aera purū reddunt; qui uero inter hos ſunt, nebu-



A lam gignunt: itidem in animalibus, neq; in caloris ſumma imbecillitate, nec cum idē nimiū eſt uehemens, ſed in ijs qui inter hos ſunt ſtatibus, flatuoſum excrementū gignitur. Atq; id cum per os excernitur, ructum creat: cum per ſedem, ſonorū ſilentēmue flatum: cum uero neutra parte emittit, ſymptoma creat, quod inflatio uocatur: uentre ſcilicet impotente ad excrementoſum nebuloſumq; excernendū ſpiritum. Iam inteſtinorum aliàs aliæ partes, ubi talis ſpiritus in ijs cōſtitit, ac mouetur, multiformes edunt ſonitus: quorū non omnes nomina ſunt ſortiti: cæterū prudenti uiro quale quantumq; excrementū ſit, ac quo maxime loco uoluatur, indicare poſſunt. Quippe ſi eiuſmodi ſpiritus B acutum & tenue ſonet, per uacuum & prorſus anguſtum inteſtinum defertur: eſtq; tum purior, tum magis aereus. Flatuoſior autē redditus, ſimiliter quidem ſonum edit exiguū, cum in tenuibus inteſtinis uoluitur: cæterum nec prorſus acutum, nec tenuem. Atq; eiuſmodi ſoni omnes in ijs quæ circa ieiunum ſunt locis maxime cōſiſtunt. In quantum autē hinc ad alia tenuia inteſtina deſcendunt, in tantū minus ſunt ſonori. Alij uero bombos imitantur; his qui ex latiſſimis tibijs eduntur ſimiles, quo genere utuntur, qui tymbauli uocantur. Hæ nanq; materiei ex qua fiunt culpa, pure ſonare nequeunt: propter autem ſpiritus uiæ latitudinē, grauiter ſonāt. Tales autem omnes in craſsis fiunt inteſtinis, cum excrementorū ſunt uacua. Quòd ſi C humor quiſpiā in his continetur, accedit hinc quoque bombo forma quędam; uocantq; omnes eiuſmodi ſonum, uel potius murmur, græce borborygmon, qui humidū excrementum excernēdum denūtiat. Quippe ſpecies ipſa ſoni, hæc ambo præſignat: utriq; quòd ab natura fit mota, expulſionem nuntians; quòd autem cum eiuſmodi murmure ſiue borborygmo, etiam humidam. Eorum præterea flatuum qui extra feruntur ſonitus, alius quidem borborygmo cuipiā ſimilis eſt, expulſionem iam futuram indicās: alius purus atq; (ut ſic dicā) ſonorus & aereus, qui uel uacuum eſſe inteſtinum docet, uel etiam prædurū quodpiam ſuperius alicubi habere excrementum. iam alius quidam horum eſt medius, uelutiq; bōboſus, ex medio quo- D dam prædictorū affectu proueniēs. Tenuis autem ſonitus qui Græcis ueluti tryſmos ſiue triſmos dicitur (quippe utroque modo appellant, alij per υ, alij per ι ſcribentes) ex inſtrumētorum anguſtia, ſimul & flatuoſo ſpiritu, cum exiguo humore efficitur. Quoniam autem & de ijs (ut ad rem propoſitam) ſatis eſt dictum, ad ea quæ ſuperne in uentrem cōfluunt, redeamus. Quippe dictum eſt, hęc quoq; tum humiditatis deiectionum, tum multitudinis eſſe cauſas. Defertur igitur ſuperne in uentrem ſæpenumero excremētum, naturæ expellentis robore: aliquādo uero propter imbecillitatem, nec quod utile eſt portare ualentis. Ac excernitur quidem quod ſuperuacuū eſt, tum in criſibus, tum uero ſanitatis nonnunq; tempore, ueluti mulieribus omni menſe. Tales uero etiam ſanguineas dy-

ſenterias Hippocrates in ijs accidere dixit, quibus
artuum aliquis eſſet præciſus. Nos autẽ uidimus,
non in ijs modo, ſed etiã alijs quibuſdam certo cir
cuitu reperẽtes. Omnes autem quos ita uacuatos
uidi, ab exercitata prius uita, ad omnino deſidio-
ſam ſe tranſtulerant. Atq; hoc quidem excremen-
tum, quantitate ſola eſt alienum: alterũ uero quali
tate, in acutis morbis decretorie plerũq; excretũ:
aliquando uero tabeſcentiæ, ſiue liquationis mo-
re. Inter hoc autẽ omnino inutile malumq; excre-
mentum, & illud iam dictum bonũ, aliud tertium
excrementi genus eſt, quale eſt in uentre cibus ſe-
micoctus. Excernitur id maxime in hepaticis affe
ctibus. Voco ita in quibus morbus ipſe iecoris eſt
imbecillitas, licet nulla ſit phlegmone adiuncta.
Hoc eñ caſu, ſimilis paſſio uiſceri incidit, ijs quæ
imbecillo uentri accidunt: quando is quidem ap-
petit, ſed cibos quos ſibi admouet, cum non con-
coquat, iiſdem grauatur, et ſemicoctos ad inteſtina
demittit. Atq; is quidem ad uomitũ quoq; conci-
tatur. Iecur autem cum uomitionis aliquid ad por
tionem facit, quòd nutrimentum per uaſa quæ in
meſenterio ſunt, ueluti per ora quædam attraxit,
rurſus per eadem ſemicoctum ablegat. Eſt autem
eiuſmodi excretionis ſpecies (ueluti etiã eam aſſi-
milarunt qui ante nos fuere) maxime ſimilis car-
nium loturæ. Præſtiterit autem fortaſſe non ita ſo
lum dixiſſe, ſed quò exactius ſit exemplar, cruen-
tarum atq; recenter enectarum, ſermoni addidiſſe.
Quinetiã ſiquis quod ita excretum eſt, aquoſum
ſanguinem nominet, ſic quoq; mihi illud clare in-
terpretari uidetur. Atq; hoc quidem ſymptoma ſe
micoctorum ciborum uomitioni ad portionem ſe
habet. Alterum quod dicturus ſum, humidæ deie
ctioni uentris eſt adſimile: quæ ad exactã quidem
perducta eſt concoctionem, non tamen diductio-
nem eſt conſecuta. Nam ſicuti hanc quoq; uenter
om̃ino ab ipſo grauatus, excernere cupit, ſic iecur
ubi affatim diducti in ipſum nutrimenti fructũ ce-
pit, nõ patitur id amplius apud ſe morari. Cum er
go id rectà progredi quauis ex cauſa nequeat, ne
ceſſe eſt retro ad uentrem recurrat. Apparetq; is
qui tum excernitur ſanguis, & nigrior q̃ pro natu
ra, & ſplendens: utpote ex ſanguine & nigra bili
commiſtus. Quippe ſanguis ipſe per ſe, cum ex fri
gore fit niger, adeo nullum ſplendorem acquirit,
ut etiam quem ab initio habuit, amittat. Nigra ue-
ro bilis, etiam ſanguine ipſo ſplendidior eſt. Sicuti
etiam bitumen, quod ex mari mortuo affertur: Iu-
daicum id appellãt. Non enim cum perfrigeratur
ſanguis, nigrã bilem creat: ſed cum ſupra modum
eſt coctus, ideoq; etiam ſplendorem ſuum tuetur.
Non eñ ſicuti cõcretus ſanguis, qui græce throm
bos dicitur, ſanguine fit perfrigerato, ſic etiam ni-
gra bilis generatur. Imò contra omnino ex immo
dice coctio & feruẽte, ueluti cinis quidam nigra bi
lis efficitur: frigida quidem, eo quod terrea: calo-
ris autem particeps, ſicuti cinis & acetum. Deue-
nit autem ad dictũ ſtatum, qui ex uẽtre in iecur di
ductus eſt ſuccus, cum is propterea quòd ulterius

A in corpus nõ diducitur, inibi diutius moratur. No
minat aũt talis excretionis ſpecies, à nõnullis dy-
ſenteria. Quippe & mordentur non raro, perinde
ac dyſenterici, ceu flaua bili in percoquendo ſan-
guine acri illis reddita. Ac uocet quidem quiſque
prout uolet. Cæterũ differentię ſanguinolentæ ex
cretionis quatuor in uniuerſum ſunt, quatuor ſuc
cedentes affectibus. Vna quidem ipſius ſanguinis
in ijs quib. artuũ aliquis eſt abſciſſus, uel qui exer-
citationem dimiſerunt, per circuitũ repetens: alte-
ra cum ex imbecillitate iecinoris aquoſus ſanguis
deijcitur: quem utiq; loturæ carnis aſſimilant. Ter
tia quæ mox eſt dicta, melancholici ſplendentiſq;
ſanguinis. At hæ quidem tres, ut multũ ſimul ex-
cernatur, efficiũt. In quarta & minutim & exiguo
B tempore expulſio facta uiſitur: aliàs quidem ueri
ſanguinis, aliàs concreti. In hac & puris non raro
exiguũ aliquid excernitur: etiam ulcerũ cruſtula,
quæ græce ephelcides dicuntur: præterea mem-
branoſa quædã corpora, quæ inteſtinorũ ipſorum
ſunt particulæ: ſed & ſtercus ſuper his collectũ ſæ-
penumero excernit̃, ſanguinis in ſe guttas habẽs.
Affectus uero quibus tres primæ ſuperueniunt,
paulo ante ſunt dicti. Quartę autem de qua modo
egimus, inteſtinorũ exulceratio eſt affectus. Quã
etiam ſolam nõnulli dyſenteriã nominandam cen
ſent. Sed (quod ſæpe dixi) quò nulla res omitta-
tur, magna ſollicitudo eſt habenda: de nominibus
minime curandũ. Eſt autem ex eodem quo iam di
cta dyſenteria genere, & qui teneſmos dicit̃, cum
C ulcus in recto inteſtino eſt factũ. Is cætera quidem
ſymptomata infert dyſenteriæ ſimilia: nixus tamẽ
multo uehemẽtiores. Vrinarum aũt tum ſuppreſ-
ſio, tum mala uacuatio, uentris excrementorũ re-
tentioni, & alienæ à natura expulſioni, ad portio-
nem ſe habent. Retinentur enim ueſica uel excer-
nere non ualente, uel eius collo occluſo. Atque hi
quidẽ duo ueſicæ morbi, unum cõmune ſympto-
ma iſchurian habent. Detinent̃ enim in ea urinæ.
Vocat aũt uulgus medicorũ non ſecus iſchurian,
quanquã iſchuria non ſit, illud quoq; ſymptoma,
cum urina in ueſicam omnino non uenit, perdita
ſcilicet renũ actione. Et permittendi profecto ſunt
ita nominare, cum propriam appellationem nõ ha
beant. Non tamen latere debebit amborum affe-
D ctuum differentia. Siquidem alter eorum eſt cum
ueſica quidẽ eſt plena, ſed nihil excernitur: alter,
cum uacua eſt, nihil omnino in ſe continens. Sub
tali enim affectu in quo plena eſt ueſica, uel occlu-
ſum eſt eius os; uel ſi hoc ſe pro lege naturę habet,
ipſa ad ſeſe cõſtringendam, ac lotium foras extru-
dendum, eſt imbecilla. Et collum quidẽ eius clau-
ditur, uel propter obſtructionẽ, uel cõniuentiam.
Fit autem obſtructio tum ex concreto ſanguine,
tum craſſo pure, tum calculo, tum toſo: præterea
cum in eius meatu ueluti germen aliquod eſt ena-
tum: qualia in reliquis omnibus quæ extrinſecus
ſunt, aure, naribus, pudendo, ſede fieri uidentur.
Conniuentia uero, aut propter collectionem ali-
quam, quæ præter naturã ſit, aut propter nimiam
ſiccitatem

ſiccitatem accidit. ac collectio quidē ex phlegmone, ſcirrho, atq; alijs tumoribus fit: præterea quæcunq; ueſicę collum attollentia, in internum meatum urinā refundunt: ſiccitas autem in ardentiſſimis ac ſicciſſimis febribus: in quibus laborantem ſæpenumero, nec loqui poſſe uidemus, niſi os madefecerit. Imbecillitatis ueſicæ cauſas, nihil opus eſt recēſeam, ut quæ expoſitæ iam mihi in multis particulis ſint: ſiue ijs ut ſimilaribus, ſiue ut inſtrumentalibus incidunt. Magis autem quiddam accidere in ueſica uidetur, cum immodice eſt repleta. Quod fieri non nos modo uidimus, ſed etiā ab alijs audiuimus. Quippe ubi impleta fuit, cum ſcilicet ſurgere è conuiuio ac meiere quoſdam puderet, actionem eius deſtrui cōtigit: nec urinam qui ita ſunt affecti, quamuis magnopere cōnixi, excernere præterea potuerunt. Sanè uidetur & in uentre, & in inteſtinis tale aliqd accidere, ſed uulgus latere: his qui in uentriculo id patiuntur celeriter ſuffocatis: qui uero excrementū in omnibus inteſtinis collegerunt, propter ſequētia ſymptomata, ad alia conuerſis. Quippe in ſolis purgationibus, quæ in uentrē ſunt dimiſſę, atq; inibi manent, tale quid incidere ſolet. Atq; hi quidem affectus, ueluti priuationē inferunt excernendæ urinæ. Qui uero eiuſdem ſunt cum illis generis, magnitudine tamen deficiunt, ueluti oblęſas torpenteſq; actiones edunt. Alijs autem affectibus, tertium ſymptomatum genus, quod in prauis uacuationibus conſiſtit, ſuperuenire ſolet. Sunt autem multæ eius ſpecies. Prima quidem quæ ſtrāguria dicitur, quæ ex imbecillitate ueſicæ uel urinæ acrimonia incidit. Secunda fluxionibus ijs, quę uentriculo accidūt, eſt ſimilis. De qua melius eſt ſemel hoc loco dicamus. Fit igitur quædam ueluti colliquatio, ſiue reſolutio, ſiue quomodocūq; aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando ſuccorum qui in uenis ſunt dūtaxat. Quod aūt ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad uentrē cōfluit, aliàs ad urinas, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidē qui in uenis habent̄, in ſeroſam ſaniē ſolutis, renes qui ad excrementū id trahendum ſunt nati, potiſſimū cum ſani ſunt, ſerum quidē à uenis expurgant, fluxionē aūt ad ueſicā aſſidue mittunt. Vbi aūt renes trahere nō ualēt; aut uenę eiuſmodi ſerū in uentrē mittunt, aut toti id corpori partientes, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt. Si autem quod liquatum eſt, craſſius ſit, qualeq; renes trahere nō poſſunt, totum in uentrem neceſſario cōfluit. Carnoſo uero genere ita colliquato, tū uenter fluxionem eius recipit, ubi ſcilicet ea eſt craſſior, tum ſudores multi ſuperueniunt, ubi inhalitus eſt reſoluta. Atque hæc quidē, tum de carnis colliquatione, tum ſanguinis, ad præſens ſatis. Reliquorū urinæ ſymptomatū quædam uel ueſicę, uel renum, affectum quendā indicant: de quibus Hippocrates in aphoriſmis prodidit. Quædam quouſq; concoctionis cruditatiſue ſanguis peruenerit, docent: ſcriptum autem de ijs eſt in præſagijs. Quare nunc ad ſudores tranſeundi eſt tempus, de quibus hactenus ſal-



A tem dictum eſt, quòd interim reſoluto corporis habitu proueniunt, uocaturq; ea paſſio ſyncope. Cui cōtrarius ſtatus eſt, qui in decretorijs incidit ſudoribus, qui utiq; robuſtam naturā indicant, non autem reſolutā. Atq; eiuſmodi quidem ſudores, corpus expurgant. Similes ijs ſunt quos mediocres exercitationes & balneæ & calor ęſtiuus excitant. In immodicis uero exercitijs, etiam boni aliquid effluit. Porrò odorē coloremq; excremento quod uacuatur, ſimilem habent. Copia uero eorum, uel propter corporis raritatem, uel propter excrementi abundantiam, uel propter eius quod uacuatur, tenuitatem prouenit; ſicut propter horum contraria, morari quoq; ſolent, cum ſcilicet uel quod ſu- B perfluit, exiguū eſt, uel glutinoſum, uel craſſum, uel meatus ſunt anguſti. Accidit autem id, uel obſtructionis occaſione, uel cōniuentiæ. Ac obſtruuntur quidem craſſis & glutinoſis ſuccis. Conniuent ſiue contrahunt ora, propter atrophian, uel perfrigerationem, uel molliciem. Incidit autem & ex imbecillitate uirtutis in carne, ſudoris tū retentio, tum expulſio: ueluti etiam reliquorum excrementorum. Quippe tam ueſica quàm uētriculus contenta in ſe ſuperflua aliquādo magis tolerant, eaq; expellere cunctantur: ſæpe contrà, ne uel minimum ſuſtinent, ſed grauantur, ſtatimq; abijciunt.

Sanè ſermonē hunc omnium particularū com- III munem ultimo loco ſimul tractandum reſeruaui. quippe parum rationabile uidetur eſſe, ut corpo- C re aliquo læſo, non etiam ex ęquo omnes eius uirtutes ſimul lædantur, ſed aliæ magis, aliæ minus, aliæ illæſæ in totum ſint. Atq; illud quidem neminem latet, non poſſe niſi lęſa in aliquo cuiuſq; ſubſtantia, actionem eius impediri. Sæpenumero uero quacunq; particula operante, aliàs alia eius læditur actio. Non enim ſimilem ſtatum requirit ad alterandi actionem, atque ad negotiorum functionem. Siquidem fit omniū quæ ſibi appropinquāt alteratio corporibus ipſis minime deſiderantibus, aut locum ex loco mutare, aut aliquid apprehendere, aut tenere, aut alicui inniti. At quæ uel tactura quid ſunt, uel tentura, uel repulſura, eorū actionem cum loci mutatione neceſſe eſt fieri. Qua ratione quod ita eſt molle, ut tum humidum ſit, tum D fluxile, tum nulli innitens: id nec trahendi ſimiliter, nec tenendi, nec repellendi uim habet. In omni nanq; eiuſmodi opere, innixū tenſionemq; eſſe in operante oportet. At uero alterare propinquantia poteſt, uel quod humidiſſimum eſt: maxime, ſi etiam calidum eſt. Nulla enim actiuarum qualitatum adeo breui quod appropinquat, alterare uidetur ac calor. Vnde palàm eſt corpus qđ humidiſſimum calidiſſimūq; ſit, celerrime alteraturū, id eſt, tum concocturum proprium nutrimentum, tum ſibi ipſi aſſimilaturum eſſe. Quod uero durum hactenus eſt, ut nec difficile ad flectendum ſit, & firmiter innitatur, id & trahere ualēter quicquid uoluerit, poteſt, & uiolenter trudere, & fortiter tenere. Neq; enim, ſicuti quæ ualde ſunt mollia, remittitur quum id tendis: nec ſi uehementer tenditur,

frangi periclitatur: & quę ſemel apprehenderit, ea A complectens tenet: nullo nec quod propter duritiem difficulter flectitur, nec quod propter humorem eſt molle, ſic agere ualente. Illa enim firmiter complectuntur: hęc imbecillo complexu uſa, quę apprehenderunt, facile elabi ſinunt. Atq; optime quidem nutriunt calida humidaq; corpora: quippe quæ nutrimentum non ſolum alterant celerrime, ſed etiam in ſe recipiunt, & agglutinant, & aſſimilant: peſſime uero frigida & ſicca, ut quæ neque alterare, neq; in ſeipſa recipere, neque agglutinare, neque aſſimilare queant. Ac quòd celerrime alteret quod calidiſſimũ eſt, prius eſt dictum: hoc uero erat cõcoctio. Quòd uero id quod humidiſſimum molliſſimũq; eſt, prompte quod alteratum eſt, in ſe recipiat, admonendum potius eſt quàm B probandum: ſicuti contrà quòd ſiccum durumq; eſt, nihil in ſe ingredi ſinit, prius quàm ipſum ex aliqua parte diuiſum ſit, ac uelut exulceratum. Siquidem & quòd facilius ac celerius tum agglutinantur, tum coaleſcunt quæ humidiora ſunt: quæ uero duriora, partim nũquam, partim uix: nemo eſt qui ignorat. Vt enim æs, ferrũ, aurum, & lapidem omittamus, atq; de plumbo agamus, experimur id cum altero plumbo omnino non coaleſcere, niſi prius excalfiat ac liquetur. Et puſionibus quidem & alijs quibus calidior et humidior eſt corporis temperies, optima tum concoctio eſt, tum appoſitio, tum agglutinatio, tũ nutritio. Quippe concoctio & nutritio alterationes ſunt. Appoſitio uero fit, cum id quod nutrit, halitus ſpeciem in ſe re- C cipit. Affixio uero alimẽti, agglutinatio quædam eius unitioq; eſt. Poſt quę omnia, nõ leue commodum ad aſſimilationem eſt, nutriti corporis humiditas: cum ei quod nutrit, in cõſiſtentia eſt ſimilis. Diductionis uero inſtrumenta in pueris, & ſi admodum ualida ad agendum non ſunt, tamen operi ſuo ſufficiunt, nec ei in ullo ſunt imparia. quippe mediocrem iam duritiã ac robur uenæ eorum habẽt. Retentrix autem uis, imbecillior ijs eſt. Atque idcirco ſiue ab aliquo pondere prematur, ſiue aliâs infeſtetur, celerius ab opere deſiſtit. Similiter his uirtutibus etiam excretricẽ mediocrem in imbecillitate habent. Quanquã uidetur ſaltem retentiua uis, non ſolum pueris, ſed etiam cęteris omnibus expultrice eſſe imbecillior, etiã ſi ſimiliter ſe D habent, propter ſcilicet diuturnitatẽ actionis. Maxime enim diuturna eſt retentiuę uirtutis actio: ut quæ illud pro opere ſuo habeat, ut teneat. Expultrix uero uis, breuem habet actionem: utpote quæ una impreſſione quod contriſtat, retrudere abijcereq; poteſt. Tanquam igitur in ijs quę extrinſecus ſunt, idem homo qui ad deijciendũ onus maxime ſufficit, portare id tota die nõ ualet: ſic etiam internis inſtrumentis retrudere quod contriſtat, q̃ diu retinere eſt promptius. Pueri nanq; (de quibus ſermo eſt) alteratricem quidem facultatem ualentiorem habent, ijs qui in ætatis ſunt uigore: trahendi uero uim ijſdem imbecilliorẽ, non tamen non ad ſuum uſum ſufficiẽtem: reliquas uero duas facultates imbecilliores poſſidẽt, quàm ętate florentes. Cæterum non perinde patet expultricis imbecillitas, propter actionis ſuæ breuitatem. Quippe tum uomunt, tum deijciunt ſæpius quàm ætate florentes, non utiq; ob expultricis robur, ſed retentricis debilitatem. At in uentris cõcoctione, quæ humida & mollia ſunt, ſimiliter ac ætate florentes concoquunt: quæ uero dura, deterius. Pueris enim halituoſior eſt calor: florẽtibus ætate ſiccior. Iam uero q̃bus humidius eſt corpus, ea quæ nutritura id ſunt, humidiora poſtulant: quibus ſiccius, ſicciora. Ergo ſi concoctio alteratio eſt in propriam nutritorum qualitatem: pueris quidem quæ molliora humidioraq; edulia ſunt, magis congruunt: florentibus ætate, quæ duriora ſunt. Sanè ſenum corpus ad omnem fermè actionem male cõparatum eſt. Quippe multo tum ſiccius, tum frigidius eſt, quàm eorum qui ætate florent. Neq; igitur commode concoquunt, caloris defectu: neq; nutriuntur, propter tum ſiccitatem, tum alteratricis facultatis imbecillitatem. Diductio illis inſuper ueluti iam torpentibus pę frigore inſtrumentis, & breuis & imbecilla fit. Expulſiones pęterea quæ quidem breuis temporis ſunt, facultatis eorum imbecillitatẽ non detegunt: quæ diuturniores ſunt, male obeuntur. Porrò ad agibiliũ molitiones durius calidiusq; inſtrumentum magis eſt idoneum: humidum & frigidum magis imbecillum: horum in medio duæ reliquæ coniugationes ſunt. Atque in prouecta quidem ętate humidum & frigidum corpus non inuenias: ſenum enim corpus frigidũ eſſe & ſiccum eſt monſtratum. In malis autem temperamentis, quæq; ex natura propria cuiuſque ſunt, quæq; in acquiſitis affectibus fiũt, inuenias. Sicut uerbi gratia phrenitis quidem calidus & ſiccus eſt morbus: ideoq; in actionibus uoluntarijs maximũ habet robur. Lethargus autem imbecillus, ut qui particulas humiditate copioſa frigidáque imbuat. Tale quippiã eſt & hydropũ genus, maximeq; ex ijs leucophlegmatiæ & ana ſarca. Vbi aũt frigidũ, ſiue cum ſiccitate coniunctum ſit, ſiue cum humiditate, tum imbecillius eſt, tum torporiferum. Ad eundem modum retentiuæ uirtutes quæ naturales ſunt, in ſiccioribus & calidioribus inſtrumentis ualidiores ſunt: in humidioribus & frigidioribus, ſiue à primo natali alicui, ſiue aliâs contigerint, imbecilliores. Attendenda tamen eſt in quaque particula magnitudo exceſſus: ſicut uerbi gratia, nerui & tẽdones & muſculi & ligamẽta quanto ſunt ſicciora, tanto ſint ualentiora eſt neceſſe: ſi tamen intra illum exceſſum, ſub quo & difficile flexibilia fiant propter duritiem, & ueluti friabilia propter ſiccitatem. quippe ita conuulſionibus tentantur. Rurſus naturalia inſtrumenta, quanto ſunt humidiora, tanto ſunt ad nutriendum magis idonea, etiam ſi ſubhumida in ultima temperie ſint: ad cõcoctiones uero, nec ſeipſis meliora, nec ijs quæ ſicciora ſunt: modò ſimiliter ſint calida: niſi ſcilicet ſicco & ſqualenti inſtrumento, ſiccum nutrimentum humore largo non admiſto

dederis

dederis. Ad digeſtiones uero & expulſiones, du-
ra corpora ſunt inepta. quippe cum difficilius, tũ
aperiantur, tum contrahantur, quorũ altero tra-
ctus fit, altero expulſio. Quò uero ad paucos diri-
gatur quis ſcopos, in ſummis rem totã diſtinguã.
Calor adauctus ualentius alterat: modò tamẽ nõ
eò incremẽti perueniat, ut iam colliquet; tũ nam-
que ad omnia eſt inutilis. Frigus uero nulli fun-
ctioni eſt in uſu. Siccitas ad robur & nixum con-
ducit: ſi tamen nec difficile mobilia nec frangibi-
lia facit. Humiditas ad nutritionẽ maxime eſt ac-
commoda. Ad alias autẽ functiones maxime con
traria, auctione tamen excepta, ad quã magis uti-
que quàm ad nutritionem eſt idonea: debentibus
nimirum quæ probe ſunt augenda, tum tendi,
IIII tum perflari undique. Ac licebat hoc loci iam
opus finire, cũ ſicut antea diximus, non quò om-
nia particulatim perſequerer, in multis exemplis
multas ſymptomatũ ſpecies & genera examina-
rim, ſed quò ſtudioſos exercitatos redderẽ. Cęterũ
permittente id libri adhuc magnitudine dicemus
aliquid & de ijs quæ prætermiſimus. Siue namq;
ex naribus, ſiue aurib⁹, ſiue palato, ſiue faucibus,
ſiue utero, ſiue ex reliquorũ quouis excernatur
quid, tũ quantitas eius attẽdenda eſt, tũ qualitas:
Itemq; excernendi eius modus: atq; id ad iã dictas
cauſas reducendum. Quippe omnia ſymptomata
ex intemperie ſimilariũ & inſtrumẽtorũ morbis,
præterea materiæ ipſius tum qualitate, tũ quanti-
tate prouenire deprehendes. Verbi gratia. Catar-
rhi & coryzæ cauſa eſt cerebrum, cum perfrigera
tũ quidem eſt, ceu ſimilaris pars, in intemperiem
uerſum, aut cum æſtuat, ceu inſtrumẽtalis, imple-
tum. Ergo qualis in uentre paſſio ex mala conco-
ctione fit, tale eſt in cerebro prædictorum utrũq;:
Catarrhum ſcilicet nominãtibus nobis, cũ quod
ſuperuacaneum eſt in os defluit: Coryzam, cũ in
nares. Branchos autem ſiue raucitas, catarrhis
ſuperuenit: faucibus ſcilicet humore imbutis.
Quòd ſi in gargarionem fluxio procũbit, aut quã
ex ſimilitudine Græci ſtaphylen, id eſt acinũ uo-
cant, in ea gignit, aut aliàs eam in tumorem attol-
lit. At ſi in glandulas quæ ſibi ex aduerſo in oris
termino utrinq; iacẽt, antiadas: ſi autẽ in ea quæ
ijs proxima ſunt, pariſthmia. Deferẽ capitis fluxio
& in uẽtriculum, & in aſperã arteriam, utrũq; ma
gnopere lædens. Cæterum eiuſmodi fluxionum
incõmoda, tum alij ante nos diligentius expoſue-
runt, tũ nos prolixius in medendi libris de ijſdem
ſcripſimus. De ijs uero quæ ex pulmone & pecto
re reijciunẽ, in libris De criſibus iam egimus. Sed
nec eorum quæ ad menſium retentionẽ, aut inde-
bitam omnium quæ ab utero manant expulſionẽ
pertinent, etiã difficile eſt cauſas inuenire, ſi quis
ad ſimiles dirigat ſcopos. Nã aut uteri corpus cũ
denſum durũq; retentionis cauſa erit, tale ſcilicet
à natura conditũ, ut omnino nunq; purgetur, niſi
quis ipſum medicamentis longoq; tẽpore ad me-
liorem habitum transferat: Aut certo tẽpore ſub

A illo affectu quicunq; ſemper uteros occupauerit:
Etiã uenarũ anguſtia ſtatim à principio congigni
tur, ubi ſcilicet hac parte fœmina male eſt forma
ta. Ad huius affectus portionẽ & cõpreſſio ſe ha-
bet quæ ex ijs quæ circumiacent uaſis fit: cum ui
delicet corpus immodice gliſcit. Vteri uero intẽ-
peries, tum natura, tum ſub affectibus quibuſdã
oritur: æque ut denſitas. Incidet ſanè aliquãdo &
ipſius materiæ occaſione, menſtruę cõſuetudinis
retentio: quoties quod uacuatur, uel craſſum eſt,
uel glutinoſum. Quinetiam ſi ipſe menſtruus ſan
guis ſine uitio eſt, cæterum obſtructio quæpiam
in uaſis quæ ad uterum pertinẽt prius eſt facta, ſic
quoq; retinebitur menſtruum. Sed & totius cor-
poris culpa, aliquando prorſus nõ purgabitur fœ
B mina, aliquando parcius, aut liberalius, aliquan-
do malum uacuabit. Et prorſus quidem non pur
gabitur, tum propter plura exercitia, tũ propter
tenuem uictus rationẽ, tum propter ſuccorum ad
alias particulas inclinationem. Iam propter hæc
ipſa, cum mediocria ſunt, minus q̃ pro naturæ de
bito purgabitur. Sicut propter longam deſidiam,
& uictum liberaliorẽ, plus iuſto uacuabitur. Sed
& mala expurgabuntur, propter uteri rheumata:
Vocatur autẽ id ſymptoma, fluxio muliebris, ex-
purgato ſcilicet per eam particulã toto corpore.
Eſt autem perpetuo quod euacuatur, tale ſpecie,
quale eſt quod in animali redũdat: aliud, rubra
ſanguinis ſanies, aliud album à pituita, aliud palli
dum, aliud bilioſum. Eſt autem & præter hæc eo
C rũ quæ ab utero fluũt uacuatio mala, propter affe-
ctũ aliquẽ, qui in ipſo ſit exortus. Eſt præter eas
quæ prædictæ ſunt, & talis menſium moratio, in
qua nec ex ſanguinis defectu, ueluti poſt pluri-
mas exercitationes & tenuẽ uictum accidere eſt
dictũ, nec propter affectũ qui in ipſo ortus ſit ute-
ro, purgationes uteri ſiſtuntur: ſed aliquando etiã
ſanguine propter robur in alias particulas dela-
to. Verũ (ut mox dixi) nihil arbitror difficile quiſ-
quis hos cõmẽtarios perlegit, cum iã in multis ſit
exercitatus, ipſum quoq; talia inuenire. Quippe
q̃ & propter uteri ꝓprios morbos, tũ qui in pro-
ceſſibus eius ſupernis & lateralibus conſiſtunt (ce
ræas Græci uocãt) tũ qui in collo, tũ etiam qui in
toto eius tergore, aliquãdo quidẽ uel plura quàm
D prius uel pauciora ueniant mẽſtrua: aliquãdo au-
tẽ prorſus nõ ueniãt, uel mala ueniãt, neminẽ ar-
bitror later: etiã Atretis fœminarũ, id eſt quarum
natura qualibet ex cauſa peruia non eſt, in ſermo
nis noſtri diuiſione ſub hoc alicubi genere inuen
tis. Similiter aũt & qui priapiſmus uocaẽ, tumor
& inflatio inuolũtaria eſt mariũ pudendi: ſympto
ma ſcilicet à flatuoſo ſpiritu natum. Quinetiam
gonorrhϾ quæ abſq; tenſione pudendi ſunt, ex
imbecillitate retentricis ſeminalium uaſorum uir
tutis fiunt. Tenſo uero quodam modo pudendo,
quaſi cũ conuulſioni quid ſimile inſtrumenta pa-
tiuntur, eueniunt. Non eſt igitur quòd de eiuſmo
di ſymptomatis pluribus diſſeramus: ſed cõuerſi

ad reliquum eorum genus, quod nec ipſum mul-
ta uerba requirit, propter ea quę iam dicta de ſuc-
cedentibus ſibi ſymptomatis ſunt, iã opus hoc lo
V co finiemus. Ergo colores mutabuntur (ut ge-
neratim dicam) uel ſuccorum occaſione, qui à na
turali ſpecie receſſerunt, uel qui in altum corpus
ſunt reuerſi, uel cutem ueluti perfuderunt: Mem-
bratim uero, propter cauſas quæ ſuccos ad tales
tum motus, tũ affectus impellunt. Sunt porrò hæ
tum animi perturbationes, tum ambientis nos ae
ris in calorẽ et frigus mutationes, tũ ipſius corpo
ris affectus, cui ſanguis, uel calidior ſit, uel frigi-
dior, uel parcior, uel uberior, uel foras protruſus,
uel intro retractus. Huius ſanè generis eſt, omnis
uitioſus ſuccus, qui ſua ſpecie etiam totius corpo
ris colorẽ alterat, ut in morbo regio, & hydericis,
& elephãtia, & ſplenis & iecinoris imbecillitate.
Exiſtit autem ad portionem & in quaq; particu-
la, coloris mutatio. Figuræ uero naturales muta-
bũtur, particulis uel immodice refertis, uel inani-
tis, uel à proprio loco translatis, uel cõuulſis. Cau
ſæ uero cuiuſq; horũ, plures ſunt, quas etiam me-
miniſſe difficile non eſt, ſicut ſuperiora non negli
genter ſunt perlecta. Ad eundem modum nec gra
ueolentiæ aut molliciei, aut duritiei, aliorúmue
his ſimilium cauſas inuenire operoſum eſt ei, qui
ad ſupradictorum exempla procedet. Quinimmo
iam dictæ à me ſunt in fine libri qui de ſymptoma
tum differẽtijs inſcribitur, quo minus opus eſt de
ijs nunc ſimus prolixi. Sed hoc loco opus de ſym
ptomatũ cauſis finiamus: Illud tantiſper adijcien-
tes, quod in libro de ſymptomatũ differentijs huc
docendum diſtulimus: quę nam ſymptomata ne-
ceſſario ſibi ſuccedant, quæ nõ neceſſario. Quod
ipſum quoq; nõ longa mihi diſputatione uidetur
indigere, ſed ſatis erit ſub unico exemplo metho-
do indicata, à particularium multitudine fugiſſe.
Cenſeo igiť quod prouenit, unicáne ex cauſa fiat
conſideres, an ex pluribus. Si enim ab unica, ne-
ceſſario efficienti ſuccedit: ſin quo fiat pluribus
eget, non neceſſario. Atq; hęc quidem in omni re
communis eſt methodus. Ad hũc igitur modum
in ſymptomatis æſtimationem inibis. Quippe ſi
ſymptoma ab unico fiat, neceſſario illi ſuccedit:
ſin ad ſecundi ſymptomatis generationem, aliæ
quæpiam cauſæ concurrant, minime neceſſario
priori ſuccedet. Non enim ſiquis male concoxit,
neceſſe eſt ſpirituoſum flatum ſequi: ſicuti nec
morſum, nec humidam multámue aut contrariã
A deiectionem, aut inappetentiam, aut intenſam ap
petentiam, aut pigritiam ad actiones, aut intelligẽ
tiæ tarditatem, aut capitis grauitatem, aut uigiliã,
aut cardialgian, id eſt oris uentris dolorem: Mul-
toq; minus aut epilepſian, aut amentiam, aut exta
ſin, aut coma: ſed nec mœſtitiã ullam, neq; aliam
quamlibet, nec multo minus melancholicã: Præ-
terea nec plenioris inteſtini, uel renũ, uel lienis,
uel iecinoris, uel pectoris, uel articulorum dolo-
res: æque ut nec inæqualitatem, aut horrorẽ, aut
rigorem, aut febrim. Quãquam tum horum, tum
reliquorum fermè omnium ſymptomatum, nul-
lum eſt quod non aliquo tẽpore in ijs qui male cõ
coxerunt appareat: immo pro cruditatis magnitu
dine, ac differentia, præterea naturæ hominis faci-
B li ſenſu, ſingularumq; corporis particularũ robo-
re, aut imbecillitate, aliàs aliud ſymptoma gigne-
tur. Quippe magna cruditas, & maiora & plura
ſymptomata creat: parua contrà, pauciora mino-
raq;. Iam uero eorum quæ male cõcocta ſunt diſ-
ferentiæ, quæ quidem ad frigidum & pituitoſum
ſunt conuerſæ, àliorum ſymptomatum ſunt cau-
ſæ: quæ ad fumoſum & calidum, aliorũ. Ad eun-
dem modum & quæ mordent, uel quæ non mor
dent, & quæ in halituoſum ſpiritum ſolutæ ſunt,
aut non ſolutę. Sed & hominis natura (ut dictum
eſt) ad ſymptomatum generationem tum facit, tũ
repugnat. Verbi gratia. Quibus hebetis ſenſus uẽ
triculus eſt, ij nec uehementer mordentur, nec do
lent, nec multa excernũt, ſed nec cardialgia labo
C rant, nec facile capite infeſtãtur. Quibus boni eſt
ſenſus, ijs omnia ex facili superueniunt: ſuperno
principio ſymptomata immittente. Quid dicam
ſingulis qui cruditate laborant, eam partem maxi
me nocumentum ſentire, quæ maxime eſt imbe-
cilla: proinde dicendum non eſt, ſymptoma ullũ
neceſſario cruditatem ſequi. At uero actionis di-
gerendi in corpus alimenti, ſiue priuatio, ſiue im-
becillitas, atrophian neceſſario inducit: Sicuti e-
tiam alteratricis in quaq; particula uirtutis noxa.
Iam ſeparationis excrementorum à ſanguine fru-
ſtratio, quę ſeparatricis actionis eſt ſymptoma, ne
ceſſario coloris ſymptomata inducit: Vocaturq;
alterum eorum morbus regius: alterum quod me
lancholico excremento ſuccedit, ſine nomine eſt.
Simili modo in om̃i ſymptomatis genere, & quæ
ſemper ſibi ſuccedant inuenies, & quæ non ſem-
per. Ego uero longitudini parcens, hic libro finẽ
imponam.

Claud.

# CL· GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBRI DVO AD FIDEM CODICVM GRÆCORVM RECOGNITI,

Nicolao Leoniceno interprete.

## LIBER PRIMVS.



FEBRIVM differentiæ, quæ quidẽ maxime propriæ ſunt ac principales ab earum ſumuntur ſubſtantia, aliæ uero ab accidente aliquo. At quoniã neq; horum ipſorum eſt natura una, ſed nonnulla quidẽ proximiora, ac magis ſunt diuiſæ ſubſtantiæ propria, nonnulla autẽ magis remota atq; extranea: idcirco neque earum quæ ab ipſis accipiuntur, differẽtiarum eſt genus unum. Plurimum autem aberrant qui ab his quę maxime propriæ ac principales, abſcedunt. Secũdo autem loco quicunq;, licet harum commemorauere, eiſdem tamen eodem modo commiſcent omnes quæ ex aliquo ſunt accidente receptæ, utiles ab inutilibus minime ſecernentes. Neq; uero ſolum in differẽtiarũ generibus plures medici deliquerũt: uel quia uidelicet ſuperaddentes fuerũt, adeo ut eas etiã quæ nullius uſus eſſent cõmemorarent, aut utiles etiã prætermittendo defecerunt: ſed unà etiam in ipſa generum in proprias differẽtias ſectione aberrauerũt. Statim enim cũ primũ atq; præcipuũ differentiarũ genus ab ipſius rei diuiſæ ſubſtantia ſumat̃, intueri licet, medicorũ nõnullos genus hoc penitus præterire, nõnullos autem uel ſuperfluos eſſe in diuiſione uel deficere, licet Hippocrates in libro Epidemiarũ ſexto, optimã fecerit diuiſionem. Sunt autẽ hæc eius uerba. Febrium hæ quidem manu ſunt mordaces, hę uero mites: hæ autẽ non quidem mordaces, ſed reſurgentes: aliæ uero acutæ, ſed quæ manu ſuccũbunt; aliæ ſunt ſtatim exardentes: quædã ſemper puſillæ, ſiccæ: quædã uero ſalſuginẽ quandã præ ſe ferẽtes; quædã flatibus plenæ, aſpectui graues: nonnullæ ad tactũ humectæ: nonnullæ uehementer rubidæ: aliquæ uehementer croceæ: aliæ liuidę. Et alia huiuſmodi. Apertiſſime eñi in hoc loco, ut ab ipſius rei ſubſtãtia ac dignotione in proprias differẽtias fecit ſectionẽ. Siquidẽ febris ſubſtantia in eo qui præter naturã calore cõſiſtit. Caloris autẽ differentię, & ex eo ꝙ magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturã calor accẽdit̃, & ex modo motus caloris eiuſdem accipiunt̃, quas omnes unà cũ dignotionis modo, quẽadmodũ in ſuperiori ſermone oſtendimus, annotauit. Sunt autem omnino euidentes, quæ in eo qđ magis aut minus conſiſtunt. Quo in genere differentiæ conſueuerunt medici magnã ac paruã febrem nominare: nõ proprie quidẽ rei quali, nomẽ quaſi accõmodantes: hoc tamẽ facere aſſueti, non in



A febribus tantũ, ſed in mille alijs rebus, quæ licet in qualitate cõſiſtant, magnæ tamen ac paruæ dicuntur. Quæ uero à materia differentiæ ſumũtur, in qua hic calor præter naturã accenditur, maxime ꝓprię ſunt: quia uel idẽ calor ipſius cordis corpus occupauit, aut eos qui in eius uentriculis cõtinẽtur humores. Tertia autẽ eſt differentia cũ ſola aerea ſubſtãtia ſufficienter incaluit, humores autem & ſolida corpora caleſcunt quidẽ adhuc, nõdum autẽ ſunt calefacta. neq; enim parum refert, ſi caleſcere dicamus aut calefacta eſſe. Quid autẽ dicamus, hæc tibi exẽpla manifeſtiſſime oſtendẽt. Cogita aquam calidam lebeti frigido iniectã, deinde ex eius uicinia lebetis corpus calefieri, nondum exquiſite eſſe calefactum. Excogita iterũ in calidum atq; ignitũ lebetẽ aquam frigidam infuſam, deinde ab eodem lebete adhuc quidẽ calefieri, nõdum autẽ eſſe calefactam. Horũ quidẽ exem-

B plorum ſecundum, primã febriũ differentiã oſtendit, quas diximus ipſum cordis corpus occupaſſe: Primũ uero eas quæ in ipſius cõſiſtunt humoribus: Reliqua uero & tertia differẽtia ſimile quidẽ omino nõ habet exẽplum: at manifeſtioris quidẽ doctrinæ gratia, cõcipe animo fabrilẽ follẽ trahẽtem quidem ad ſeipſum aerẽ calidũ, deinde ab eodẽ calefieri, nõdũ tamẽ eſſe calefactũ. Sed & rei quã mõſtrare uolumus naturã exẽplũ ipſum magis oſtẽdet, ſi humorẽ in folle contentũ cogitaueris: adhuc uero magis ſi follis foramina per quæ aerẽ trahit atq; efflat, adeo arte fabricata, ut humorẽ quidẽ non admittãt, aeri autẽ peruia exiſtãt. In quo ſane plurimũ differunt naturæ opera ab his quæ humana arte ſunt fabricata. Nam miſta eſt in om̃ibus arterijs per multa foramina ſpirãtibus aerea ſubſtantia ſanguini, ac nihilominus in corde ipſo, ut ꝗ ad idẽ cõfluat cũ omnibus ipſis. Incipit hic igit̃ præter naturã calor quẽ febrem nomina-

C mus, aliàs ex alijs eorũ quæ nuper diximus: ſpargitur autẽ, atq; unà cũ patiẽte afficit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad ſpiritũ caliditatis tranſumptio, non æque autẽ ꝓpter unã cũ ſpiritu accenduntur humores. Corpus etiã ſolidũ humoribus atq; aereæ ſubſtantiæ facilius calorẽ impartitur, ꝗ̃ ipſum ab eiſdẽ ſuſcipiat: Om̃is ſiquidem ſubſtantia tenuis promptius alterat̃, ꝗ̃ craſſa. Eſt autẽ tenuiſſima quidem aeris, craſſiſſima uero corporum ſolidorum, media humorũ eſt ſubſtantia. Nihil autem in præſenti opere differt, ſiue ſpiritũ ſiue aerẽ dicamus: nam de hiſce om̃ibus alibi diligẽtiſſime diffiniuimus. Nunc autem hoc tantũmodo ſufficiat intelligere, quod & Hippocrates (ut arbitror) oſtendit his uerbis: Con-

tinentia

tinentia, cotitenta, & impetentia. Cotitinentia ſi-
quidē ſolida appellans, Contenta uero humores,
Impetētia aūt ſpiritus. Nā diſpoſitio febrilis aliàs
ex alijs eorū quæ ante diximus ſumit initium: At
in genere primo iā læſo nō ſiſtit, ſed duo reliqua
genera inuadit, ac niſi antea ſoluať progreſſu tem
poris, illa quoq; ſimiliter afficit. Hęc quidem ſunt
II totius ſermonis capita. Et oportet quæ iā dicta
ſunt demōſtrare, atq; uniuſcuiuſq; generis febriū
dignotiones exponere: quāprimum autē neceſſa-
riū eſt de earū generatiōe aliquid diſſerere. Quòd
igitur ex laboribus, ira, & triſtitia, & ſolis ardori-
bus, atq; frigoribus, uigilijs, & cruditatibus, ebrie
tatibus, & crapulis quidā febricitare conſpiciun-
tur, nemo eſt qui ipſa doctus experiētia nō agno-
ſcat. Et quidem ꝙ aeris peſtilens ſtatus febrem af-
ferre conſueuit, nemo ſanæ mentis dubitauit, ſicu
ti & peſtilenti morbo laborantium cōuerſatio pe
riculoſa, ne inde contagiū contrahatur, quemad-
modum ex ſcabie & lippitudine. Eſt etiā eorum
qui de tabe correpti ſunt conſuetudo nequaq; ſe-
cura, atq; omnino eorum qui putridum expirant,
adeo ut domus quas habitant fœtidum exhalent
odorē. Illud quoq; longa experientia compertū,
ꝙ qui cōſueta exercitia omiſerint, & alijs morbo
rū generibus, & febribus maxime corripiunť. Et
quidē omnes, ut ita dixerim, homines norunt, qđ
& quæ plethora uocatur, & cibi uitiari, & medica
mina, æſtusq; circa Canis ortū, pluraq; huiuſmo-
di alia afferunt febres. Qui uero ab eiſdem cauſis
noſtris corporibus adueniat affectus, in quo febri
citemus: hoc ſane multos latet, & à pleriſq; etiam
qui ſe medicos profitentur, ignoratur. Duplex au
tem hæc ignorātium medicorū genus. Alterū eo
rum qui ſoli experientię nituntur, aiuntq; nullius
rei naturā poſſe à ratiōe inueniri. Alterum eſt ge-
nus hominū, qui ſibi nomen ſapiētiæ uindicarūt,
& licet parē habeant cum prioribus ignorantiā,
opinionem tamen ſcientiæ ſunt aucupati. Sed eo-
rum inſcitia inde habet initiū, ꝙ in rationalibus
ſcientijs nequaq; ſunt exercitati, quæ nos diſtin-
guere ac ſecernere docent eas propoſitiones quæ
demōſtrandi uim habent, ab his quæ probabilita
tem quidem continent, nihil tamen ueri poſſunt
aut inuenire aut demōſtrare. Cum uero ad hanc
ignorantiam acceſſerit arrogantia, ex ipſis quidā
nonnulli ad tātam inſaniam ac temeritatē perue-
nerunt, ut neq; ea quæ homines experientia ma-
giſtra, febrium cauſas eſſe didicerūt, uelint ipſi cō
cedere. De quibus cum à nobis ſit in libro de pre-
incipientibus cauſis ſufficiēter diſputatum, ſuper-
fluum eſſet eorundem hominū nugas in hoc loco
repetere: cum nō ſit præſentis operis inſtitutum,
aut alijs contradicere, aut ſophiſmata ſoluere, ſed
ſcientiæ potius doctrinæ intendere, cū hic ſuppo-
ſitionum loco habeātur quæ alibi à nobis ſunt de
monſtrata, ac febrium differentiæ doceantur.
III Sunt igitur ſuppoſitiones hę, calidum, frigidū,
humidum, & ſiccum, eſſe corporum elemēta, pri
masq; ex eorum intemperaturis conſtitui ægritu

A dines: ex quarum numero febris eſt una, quoniā
in corde quædam præter naturam caliditas gene-
ratur. Caliditatis autem differētiæ, de quibus præ
ſens tranſigit ſermo, à materiarum differētia ſume
bantur quæ febrilem caliditatem ſuſcipiūt. Cum
autem earundē triplex ſit genus: uel enim in ipſo
cordis corpore accendi dicebantur, uel in humo-
ribus, uel in ſpiritu. Præincipere autē in omnium
febriū conſtitutione cauſas, quæ ab omnibus ma
nifeſte noſcuntur, quas etiā paulo ante cōmemo-
rauimus, in quibus medici, qui ſe ab experientia
Empiricos uocant, ex obſeruatione ad curationē
aliquid proficiunt. Rationales autē, ad ipſius rei
naturā uenientes, cū indicationibus utanť ad præ
noſcendi futura, atq; ad curationis iuuantur inuē
B tionē, neq; eorū uſum prætermittunt, quæ ex ex-
perientia fuerint inuēta, ſed multa ex rationali do
ctrina illis adiungunt. Quæ nā uero ſint quæ utra
que inueniantur uia, experientia ſcilicet ac ratio-
ne, alibi eſt à nobis demonſtratum. At quam ſin-
gulæ præincipiētes cauſæ in corpore faciāt diſpo
ſitionem, quæ febrem accendant, nunc oſtendere
intendimus. Quoniā nō unum uidemus modum
generationis aut augmētationis caliditatis (ſiqui
dem neq; ignis ipſius) ſed uel propter motū, uel
propter putrefactionē, uel propter adhæſum alte-
rius caloris, aut propter detentū calidi effluxus,
aut propter miſtionē calidæ ſubſtantiæ, quodā ue
luti ex fonte efferueſcētis, quæ quo ad noſtrū ſen-
ſum uel generet, uel augeat caliditatē, neceſſe om
C nino & febriū cauſas reduci ad eos quos proxime
diximus modos. Veluti ſtatim exuſtio, ſiue ipſa ſo
lis operatio talē ſortiatur appellationē, aut qui ab
eodem fit in corpore affectus, ſiue ille qui iam effe
ctus eſt; nam & hoc ipſum calor præter naturam,
nondum tamē febris exiſtit, niſi cor unà calefiat.
Omne quidem huiuſcemodi cauſę genus fieri cō
ſtat ex rei calidæ adhæſu, ſiue ſol, ſiue ignis, ſiue
medicamen calidum contingat extrinſecus, aut
proximum fiat, aut adhæreat, ſiue quouis aliquo
uocabulo quiſpiam uti uoluerit. Ira autem eſt ue-
luti quidem feruor quidā, ac uehemens motus, po
tentiæ iraſcibilis in ipſo cordis corpore ſita: ſimul
autē cū hoc feruore calefit ſpiritus aliquando, ali-
quando uero & ſanguinis ſubſtantia. Quòd ſi ita
D contigerit, ut ea corpora quę in ſe caliditatē admi
ſerunt, longo eā tēpore retinere natura apta ſint,
licet motus cordis ſedeť, in hiſce tamē remanet ca
lor præter naturā, atq; inde hominē febricitare eſt
neceſſariū. Huiuſcemodi autē febris habet origi-
nē à motu atq; feruore natiuæ caliditatis. Quæ au
tē ex triſtitia ſit, ex ſolo motu, nō autē ex feruore
generatur. Eius autē quæ labores ſequitur, princi
pium eſt, muſculorū, neruorum, copularum, & ar
ticulorum nimia confricatio, quæ quidem primo
quendā calorē cōcipiunt, hinc uero cōtinuatim
calor aſcēdit ad cor, atq; inde homo neceſſario fe
bricitat. Quæ autē ex denſitate cutis accēditur fe
bris, qualis maxime frigefactis atq; adſtrictis cor-
porib. ſolet accidere, mordaci effluxu in corpore
acceruato

acervato cõtingit. Semper enim animaliũ corpora diſſlantur, idq; duplici modo effuſis ad exteriora uaporoſis atq; fuliginoſis ſuperfluitatibus, ac rurſus attracta refrigerãte ac uentilante natiuũ calorem aerea ſubſtantia. Cum igiť aliqua cauſa potentior eos de quibus diximus meatus anguſtiores effecerit, ſæpius in plethoricã diſpoſitionẽ incidit corpus, quãdo & uaporoſum & optimũ qď effluit, extiterit. At cũ acre fuerit, ſatisq; mordax, nonnunq; in febrem, quo tempore maxime, intra corpus quod refrigerandi uim habet non attrahitur, calor augetur. Acris autẽ ac mordax defluit ſuperfluitas his qui aut natura uitioſos habent humores, aut prauis cibis utuntur, aut ſæpius cruditatẽ patiuntur: at tum præſertim cũ poſt huiuſcemodi cibos aſſumptos, fæculentã uel lutulentam B atq; ex lacunis uel piſcinis ſiue paludib. ſiue quouis alio uitiatam ac putreſcentẽ biberint aquam. Idem his quoq; accidit, qui ſupra modũ laborant aut uigilant aut cogitãt aut medicamina acuta iugiter ſumunt. Voco autem prauos cibos, quibus hoc ipſum eſt à natura inſitũ, ſicuti allia, cæpe, naſturcia, porros, braſſicas, ocyma, & urticas, & quæcunq; alia agreſtia dicunť, ueluti quæ apud nos lampſanæ uocantur: Et quæ præterea natura quidẽ optima ſunt, ſed ob quoſdã putrefactionis modos æquale prædictis, aut maius aliquando uitiũ cõtrahunt, ueluti frumẽta, hordea, atq; omnes aliæ fruges quæ ad uſum cibi aſſumunť: quarum nõnullæ tẽporis longitudine ad putreſcibilem ducũtur diſpoſitionẽ: aliæ quoniã male repoſitę fue C rint, humiditate replenť: quædã uero & in primo ortu rubigine deprauanť. tales cibos hodie quoq; urgẽte fame plures coacti comedere, nõnulli quidẽ à putridis ac peſtiferis febribus interierũt, nonnulli autem puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore cõtraxerũt. Quũ igiť plenum fuerit corpus huiuſcemodi humoribus, nulla uero obſtructio aliquod ex uiſceribus obſidet, libere autẽ in totũ animal per cutim difflatur ac refrigeratur, ſanitate quidẽ fruitur animal, ſed dubia ac momentanea. Cum autẽ conſtringi terminũ exteriorem, ac obſtrui penitiorũ partiũ meatus cõtigerit: in conſtrictionibus quidẽ, quod nuper diximus, febriũ genus conſequiť: in obſtructionib. aũt, qď paulò infra dicemus. Nihil ergo mirũ, ſi ex his qui cruditatẽ paſſi ſunt, nonnulli quidẽ à febribus correpti D fuerunt, alij uero minime. Nam hi qui iam humores habent uitiatos, ac male diſflantur, aut intẽpeſtiue laborant, aut balneis ſuperfluis utunť, hi facile febrib. corripiunť. Et qui boni habitus ſunt, ac bene diſflantur, & quieſcunt, & uentriculũ atq; hepar calefaciunt, his febrire eſt impoſſibile. Nã in eiſdẽ reſidet uentriculi ac hepatis partib. quodcunq; corruptũ eſt, ac paulatim per tẽpus coquiť, atq; optimũ fit: ſicuti his qui ſe poſt uehementes motus exponunt, aut æſtiuo ſoli, aut balneis calidis dulciũ aquarum, quicquid uitiatum eſt, in habitum corporis recipitur. Sic & quibuſcunq; cibi corrupti per aluum dejiciunt, febris nõ ſubſeque

A retur, niſi alia cauſa accederet, aut quia ſupra modum fatigati eſſent ob frequentius ſurgendi neceſſitatem, aut inflammationẽ in uentriculi partibus ſubtenuiſſent. In obſtructionibus quidẽ foraminum atq; humorũ intruſionibus (nã & de hoc dicere diſtuli) ex putredine patiũtur febrem animalia. Promptiſſime enim putreſcunt quæcunq; calida ac humida, atq; in calidis locis, niſi difflari ac refrigerari cõtigerit. Nihil igitur mirũ, ſi ex repletionibus febres eueniunt: etenim obſtructiones multę fiunt, atq; uniuerſum corpus in huiuſcemodi affectibus male diſflatur. Sicuti igitur in altera multitudine, quæ ratiõe potẽtiæ diciť, citò ad corruptionem humores deueniunt, quoniam non bene cõtinentur neq; concoquuntur, cum ea à qua B conficiuntur, uis inualida exiſtat. Propterea autẽ quicunq; cibi glutinoſi ſunt ac craſſi, ſunt magis morbis obnoxij. Obſtrui enim atq; intrudi eum qui ab ipſis generatur humorem facilius exiſtit. Quid igitur? Nónne contraria ratione acria atq; extenuantia morboſa? Videnť enim ſimiliter à febribus infeſtari, qui utrãq; uictus rationẽ nimiũ ſequuntur, quoniã & ſupra diximus omnes tales mali ſucci eſſe, tali igitur ratione hi: ob putredinẽ autẽ, quicunq; glutinoſi ſunt ac craſſi, febriũ ſunt cauſæ. Partes etiã quæ inflammationẽ patiuntur, ratione putredinis febres accendunt: intruſus enĩ in ipſis influens humor, cũ non bene diſſletur, putreſcit. Cum igitur fluxio hæc amaram bilem dominantẽ habuerit, caliditas quædam eryſipelato C des proprie occupat partẽ: cum uero ſanguineũ, phlegmonodes: cũ uero humorem, ex utriſq; cõmiſtum, uel fit eryſipelas inflammationis participãs, uel inflammatio eryſipelatis: nomẽ quidẽ ab humore ſuperabundante ſuſcipiẽs, cognomẽ autem ab altero. In hiſce autẽ omnibus cõmunicationis ratione febris accenditur: ſemper enim calefacta proxima pars ſimul caleſcit, donec ad cor cõmunicatio pertingat. Nam & in carbũculis id quod continuũ exiſtit unà calefit: fiũt autẽ ex ſanguine quidẽ ſatis calido, & ad atræ bilis naturam propter aduſtionẽ conuerſo. Calidiores autem ambiẽtis aeris ſtatus, quales maxime circa Canis ortũ contingunt, per inſpirationes quidẽ manifeſte cor calefaciũt: corpori autẽ extrinſecus circũ D fuſi totũ ipſum calidius efficiunt, ſed præſertim arterias, ut quæ ipſius ſubſtantiæ aeris ambiẽtis aliquid trahant, ex quibus omnibus ſimul cor affici eſt neceſſariũ: & cũ ſupra modũ incaluerit ipſum primũ atq; potiſſimũ febrilem calorẽ ſuſcipere, atque ad uniuerſum corpus tranſmittere. In peſtilẽti uero aeris ſtatu, inſpiratio plurimũ eſt cauſa. Fit enim & aliquãdo ob eos qui ſunt in corpore humores ad putreſcendũ paratos, cum breuem aliquã occaſionẽ ad febris originẽ ab aere ambiẽte acceperit animal. Magna autẽ ex parte ex inſpiratione incipit aeris circũſtantis à putreſcibili euaporatiõe uitiati. Putredinis autẽ principiũ, uel cadauerum multitudine non crematorum quemadmodũ in prælijs contingere ſolet, aut ex aliquorũ

uel lacuum

uel lacuum uel paludum æſtatis tēpore euaporatiōe. Contingit autē quādoq; præcedere ambientis aeris caliditatē immodicā, quemadmodum in ea peſtilētia quæ Athenienſes inuaſit, ut Thucydides inquit. Sed in tugurijs ſuffocantibus æſtatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex uictus prauitate erāt putredini obnoxij, hinc febribus peſtilentibus origo data eſt. Forte autem per cōtinuū ex Aethiopia quædam putredinis fluxere contagia, his quorū corpora erant ad patiendum parata, febrium cauſæ futura. Oportet enim hoc in toto ſermone memoria repetere, quòd nulla cauſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: Alioquin omnes qui ſub æſtiuo ſole commorantur, febricitarent, aut qui nimio motu exercētur, aut uini potu grauātur, aut ira excandeſcētes, aut triſtitia afflicti, febricitarēt: alioqui etiam, ut arbitror, circa Canis ortum omnes ægrotarent, ac in peſtilentijs morerentur. At ut diximus, magnam in generatione ægritudinū partē habet, eius qui paſſurus eſt, habilitas corporis. Supponat̃ igitur ut in exemplis, in ambiente quidem aere nonnulla peſtilentiæ ſemina cōtineri, ac ea quæ ab ipſo corpora continguntur, nonnulla quidē eſſe uarijs ſuperfluitatibus plena iam ex ſeipſis ad putreſcendum parata: nonnulla autē pura, atq; inutili materia carentia. Ac primis quidē adiungatur in multis corporis partibus obſtructio foraminum, atq; ea quę plethora uocat̃, & uita ocioſa in multis crapulis, ac rei ueneræ uſibus immoderatis, atq; his quæ neceſſario omnia quæ nuper diximus cōſequuntur, cruditatibus: Reliquis uero omnibus corporibus puris ac ſuperfluitatibus om̃ino carentibus adſint præter hæc bona, libera in omnibus ſpiratio meatibus, cū obſtructionibus atq; aſtrictionibus carēt: Exercitia etiā ſint moderata, uictus tēperatus: Ac deinceps his ſuppoſitis cogita quomodo utraq; corpora affici ſit neceſſarium ab eo quē inſpirant aere peſtilenti. An non rationabile eſt, illa quidem ſtatim à prima inſpiratione principiū putredinis ſumere, ac plurimū in malo procedere? quæcunq; autē munda ſunt ac ſuperfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla uero minimum mali ſentire, ac facile ad naturalē habitum habere regreſſum? Sic & cū aeris temperatura à naturali habitu ad caliditatē atq; humiditatem immodice fuerit cōuerſa, peſtilentes quidem oriri morbos eſt neceſſariū, plurimū uero eiſdem laborare quicunq; fuerint ſuperflua pleni humiditate, quēadmodū qui modicis laboribus ſe exponit, ac uictu utitur moderato, in omnibus huiuſce modi diſpoſitionibus nullā omnino ſentit offenſionē. At hic quidē ſermo in uno profertur exemplo, ſed nihilominus in omni genere cauſæ ueritatem cōplectit̃, & quicunq; integre in eo uult exerceri, de præincipientib. cauſis legat librū. Equidē ego in præſentia ꝓlixitati parcēs, uno capite uniuerſa cōprehendens, finem ſermoni conſtituam. Oportet ſiquidem in omni cauſarum genere dili-

A genter aduertere, ex qua maxime potentia ęgrotare contingat, deinde corporū diſpoſitiones, tam quæ eidem conſentiunt, q̃ quæ aduerſant̃ conſiderare, illud pro cōperto habentes, ꝙ quęcūq; cōſentientes ſunt, facillime læduntur: Contrariæ autē ac renitētes quantū uiribus ac magnitudine cōtrarietas ualet, tantum inuictas perdurare cōtingit. Vidi ego aliquando in tali tēporis ſtatu, qualē ait Hippocrates in Cranone fuiſſe, nō paucos carbunculos graſſari per populum, quorū erat generatio eadem, omniaq; alia quēadmodum ſcribit Hippocrates exquiſite ſimilia: & quidē quæcūq; in tertio libro, qui Epidemia inſcribitur, de peſtilenti aeris ſtatu ab Hippocrate referūtur, in altero eidem ſimili pari modo euenerunt. Erat autē eorum ſumma, ut oſtēdit Hippocrates, ipſa putrefactio, quod cū nos præuidiſſemus, ſtatim ab initio quæcūq; corpora humida uidebamus, omni ui exiccare conabamur. Quę uero ſicciora, in his antiquū habitū conſeruabamus: At in quibus ſuperfluitates redundabāt, hæc purgationibus ſanabamus: obſtructiones autem foraminū aperire atq; abſtergere ſtudebamus. Sed hæc quodāmodo artis curatiuæ propria eſſe uident̃, neq; in ambiguo eſt, quin plenius de hiſce ſit à nobis in eo loco dicendum. Nunc uero de ipſis uolui facere mentionē, cū eū proſequeremur ſermonē, in quo quēadmodum ab eadē cauſa inualeſcente, nōnulli quidem à febribus corripiuntur, nonnulli autē illæſi perſeuerant, exponeremus. Cum enim corporū C diſpoſitiones diſſimiles ſint ac multiformes, quædam facile alterantur ac patiuntur à cauſa in ipſa operāte, quędā inſuperabiles ac impaſſibiles omnino exiſtunt, quædam cum difficultate patiuntur. Ad huius uero rei demonſtrationē coacti ſumus etiam curationis meminiſſe, non aliter affecti q̃ Hippocrates, qui quodam in loco per ſimilē modum uulgatiſſimū illud dictum cōſcripſit: Oſtendit autem curatio. Eſt igitur & quæ præcuſtodia dicitur curatio quodammodo, ſed ipſa uidelicet nomina apud medicos ſæpius confunduntur. Sicut enim in altero libro eſt à nobis oſtenſum, omne medici opus eſt errorum qui circa humanum corpus eueniunt correctiuum. Sed nihil iſta ſubtilitate ſermonis hoc in loco indigemus: ſiue eñ in D duo nomina diuidas totā curationē ac præcuſtodiam, ſiue ambo in unū colligas curationem nominans, non paruam coniecturā affert eorum diſpoſitio, qui à peſtilentibus atq; in populum graſſantibus morbis affici prohibentur, quòd non æque omnes ab eadem cauſa patiantur. Vna ſiquidem ac prima eſt in omnibus communis intentio, quòd corpus quāmaxime ſuperfluitatibus uacet, atq; optime ſpiret. Secundo loco poſt hoc, ut præpotenti cauſæ quoad eius fieri poteſt aduerſetur. At quibus eorum contraria inſunt, celerrime capiuntur, ac quāmaxime laborant. Sed quoniam de febribus peſtilētibus facta eſt mētio, quæ V omnes à putredine ortum habent, operæpretium uidetur, ut hoc loco ſiſtentes ſermonē de antiquo

dogmate

dogmate cōſideremus, omne febris genus ex putredine fieri aſſeuerantem. Siquidem eius ſententiæ eſſe periclitatur omnis ab Athenæo chorus, uiri tum in cæteris quæ ad artē pertinent, tū præſertim in febrium contemplatione minime contemnendi: de quibus ego magna ex parte illis cōſentio, niſi ꝙ eas quæ ephemeræ nominantur, excipio. Neq; enim uidentur mihi hæ humorū ſequi putredinē. Sed qui quidem ex ſolis incēdio febricitat, ab agentis cauſæ caliditate affici natura aptus eſt. Qui uero ex ira, & huic feruorem quidē aliquē eius qui circa cor ſanguinis fieri eſt neceſſarium, non tamen etiā putredinem. Sic & ei qui ſupra modum exercitatus eſt, uehementior caliditas præter naturam ſine humorū putredine in corpore accenditur, & cui cutis adſtricta eſt, cū prius acriores ſuperfluitates per eā euaporarent, poſtꝙ retentæ ſunt ac coaceruatæ incidit in febrem, nulla interueniente humorum putredine. Et quæ in inguinum tumoribus (Græci bubonas appellāt) febres oriuntur, omnes ſunt malæ, excepus ephemeris, quodā in loco inquit Hippocrates. Et quidem eius partis tumor ex genere eſt inflammationum: & quantū ad hoc aſſentior illi qui de putredine, ſermoni: eius enim ratiōe inflāmationibus, quas Græci phlegmonas uocant, febricitare contingit, non ea quæ Eraſiſtratus opinabatur. Sunt tamen quædam febres in inguinum tumoribus è genere ephemerarū, quēadmodum & aliæ quædam non facile tractabiles morbos ex ulcere, aut inflammatiōe, aut abſceſſu, aut aliqua huiuſcemodi altera in uiſceribus diſpoſitione ortū habentes oſtendunt. Differunt autē quæ in inguinū tumoribus febres oriuntur † ab his quæ ex humorū putredine eueniunt, quæ uel in aliquo uiſcerum, aut in cauis & maximis uaſis ortum habent: quoniā quæ in inguinum tumoribus fiunt, concalefaciūt ſemper partes continuas, donec uſq; ad cor calor febrilis attingit. Non peruenit autem ad ipſum putrida fuligo, ſed ibidem permanet in loco inguinis circumſcripta ſola alteratione per continuum facta, uſq; ad cor perueniente calore. Quo maxime modo in his qui ſolis calore deuruntur, aut laſſitudinem patiūtur, à primis partibus calefactis uſq; ad uitale principiū caliditas permeat. In putredine autem, quæ aut in uiſceribus, aut in magnis fit uaſis, quidā ueluti fumus ex putreſcētibus humoribus ad cordis uentriculos tendit. Et quidem in tumoribus inguinum omnes ſimul humores putreſcere ſolent, ſiue per unum, ſiue per duos continuos dies, ut qui inuicē adhæreāt, atq; in uno loco cōcludanť. At qui in uiſceribus ſunt uaſiſq; magnis, ut quæ continuo fluant, ſuoq; cōtactu uicinos ad putredinem trahant, ſpatio tēporis putridum calorem accendunt. Vna autē ratione quemadmodum in extrinſecis omnibus quæcunq; præter naturam à quauis cauſa calefiunt, ſi quidē imputreſcibile ſit quod calefit, ueluti lapis uel lignū, aut tale aliquid aliud, eouſq; durare caliditas ſolet, donec paulatim refrigerentur: quod autem putreſcere natura aptū eſt, ſemper ad continua diſpartitam continet caliditatem. Quēadmodum aliquando in agro conſpexi excrementa iumentorū ſimul ac columbarū quædam ex parte à ſole adeo uehemēter calefacta, ꝙ inſtar fumi multā euaporationem in ſublime emittebant non parum mordacē ac dolorificam, & ſiquis proxime acceſſiſſet, nares oculoſq; lædentem. Ipſa etiā excrementa tangentibus adeo calida ſentiebantur, ut qui longiori tēpore manus & pedes admouiſſet, exureretur. Non tamē cōtinuo huiuſcemodi caſus perdurabat, ſed in die qui ſequebatur, quicquid ſuperiori die ad ſummū feruoris peruenerat refrigerabatur: Quod autem huic cōtinuum erat, dum prima pars quę calorem conceperat in ſummo eſſet feruore, ipſum interim paulatim ſuccenſum, mox priori ſe feruore remittente interim incalebat atq; efferueſcebat, & paulo poſt priori parte refrigerata, ipſum ſummū feruorē obtinebat: hocq; rurſus deferueſcebat, dū pars continua paulatim ſuccendebatur, quę paulo poſt uehemētius accenſa ad ſummum feruoris perueniebat. Hic autem circuitus in unius ferè diei ac noctis ſpatio peragebatur, adeo ut res quotidianæ febris, quam Græci amphimerinam appellant, propriiſſimum eſſet exemplum. Quod ſi duabus diebus ac noctibus idē circuitus factus fuiſſet, tunc febris tertianæ eo modo fuiſſet exemplū: & ſi tribus, quartanæ: & quatuor, quintanæ, ſi quidem & quintana febris exiſtit. Ego enim nondum liquido uidi, neque huiuſcemodi circuitum, neque alium qui ultra quatriduanum protenderetur. Sed de febribus quæ per circuitū acceſſiones habent, poſtea dicetur.

VI

Humorū autem putredo quæ in uaſis fit, ſimilis eſt ei quę in inflammationibus atq; abſceſſibus accidit, aliiſq; collectiōibus, duplex quidem ſecūdum genus. Ex duorum autē generum miſcella alia tertia ſecundū ſpeciem euariat, quoniā & innumerabiles miſcellæ modi in eo quod magis & minus, reperiuntur. At duorum generū alterum quidem fit ſuperante natura, alterum uero ſuperata. Et ſuperante quidem ſicut in inflammationibus & ſimilibus collectioni tumorib. omnibus pus: in humoribus autem qui in uenis atq; arteriis continenť, quoddā quod puri proportione reſpondet, ſubſidens in urinis. At talis quidem putredo nō ſimpliciter quidē putredo exiſtit, ſed aliquid in ſe continet coctionis. Nam adhuc ui coquendi uaſorū remanente, qui interim putreſcit humor, ad talem peruenit alteratione. Sed & alterū eſt putredinis genus, cū ea uis cui coquendi officium eſt demandatū, adeo imbecillis facta eſt, ut nullā amplius facere poſſit in putreſcēte ſuperfluitate ad optimum tranſmutationem. Quod quidē uſu cōtingit nonnunꝙ, cū eadem uis ad ultimum imbecillitatis peruenerit, etiā ſi id quod putreſcit, mediocriter ſit uitiatū. At fieri poteſt interdū ut uis quidē ipſa non omnino ſit imbecillis, humor uero putreſcens maxime ſit uitiatus. Huius ſuperfluitatis putredo, neq; cōſiſtere, neq; aut colorem

*† in aliquibus codic. Græcis adeſt, ephemeræ: in aliquibus autē non.*

aut odorē habet unū, ſed ſemper ſecundū ſubſtan
tiā permutat, ac multis modis euariat illud quod
putreſcit. Altera autē putrefactio, quam & coctio
nē eſſe diximus, ſemper ad unā puris ſpeciē termi
natur, coloremq; ac cōſiſtentiā ſuſcipit & odorē.
Superāte uero integre ipſa natura, optimū fit pus
conſpectui albū & craſſum & quaq; uerſum ſibi
ſimile, lene autē tangenti ac minime fœtidum. Si
uero ſemiputridū fuerit, tertiū in tali traſmutatio-
ne genus quod paulo ante diximus fit. dictū uero
& illud eſt, ꝙ multiforme huiuſcemodi genus exi
ſtit; nam in eo qđ magis & minus ſuſcepit coctio-
nē, eſt innumerabilis differentia. Sæpius enim cū
colore albū factū ſit, uel fœtidū odorē, uel tenuē
ſubſtantiā obtinet, ſæpius uero non albū apparet,
ſed liuidū: atq; in his omnibus magis ac minus in-
finitis modis euariat. Quotcunq; uero in abſceſſi-
bus putredinis ſunt differentiæ, totidem & in fe-
bribus quæ ex putredine accendunt, ſunt eorum
quæ in urinis apparent, formæ. Optima uero uri-
na quæ ad ex putreſcente humore coctionē à con
tinenti uaſe ſuſcipiēte perficitur, eſt: quę albū & le
ne & æquale & minime fœtidū ſedimentū habet:
peſſima autē eſt, quæ in omnibus maxime cōtra-
rio modo ſe habet: quæ uero intermedia exiſtit,
quanto propius ad alterā acceſſerit, tantū aut me-
lior aut deterior exiſtit. Sed de urinarū differentia
in cōmētarijs De criſibus dictū eſt. Eas autem
VII quę in putredine humorū febres accendunt, alias
ab ephemeris oportet exiſtimare, neq; earū diſcre
tio difficilis eſt, quanq; nonnullis uideat eſſe im-
poſſibilis: nos uero hoc millies re ipſa ꝓbauimus,
prima acceſſione finita, lotū hominē ac mediocri
cibo refectū ad conſueta opera tranſmittentes, ut
qui alterā febris acceſſionē ſenſurus non eſſet, ne-
que nos noſtra exiſtimatio fefellit. Vnū uero hoc
eſt pręcipuū febriū ephemerarū indiciū, ab aliqua
incipere cauſa recenti ac manifeſta, quæ ante præ
ceſſerit, quam omnes medici iuniores uſitato uo-
cabulo ꝓcatarcticā ſiue præincipientē appellant.
Sed & ſi hoc inſeparabile ſit taliū febriū, indiciū
tamen earū proprium nō eſt: nam & aliarū quædā
ex cauſa manifeſta fiunt quæ ante præceſſit. Inſe-
parabile uero ac propriū eſt coctio in urina ſtatim
die prima. Ac præterea pulſus ad magnitudinem
ac celeritatē effatu dignā accedētes, ita ut frequē-
tia à proportione deficiat ſecundū exteriorē quie
tem. Eſt autē & magis inſeparabile ac propriū ꝙ
nullo modo ad celeritatē ea pars pulſus quę ſyſto
le dicitur tendit: & ſi aliquādo contingat hoc, mi
nimū ac uix perceptibile exiſtit, parūq; à naturali
tenore mutatū. Sed & caliditatis ſuauitas propriū
atq; inſeparabile eſt huiuſcemodi febriū indiciū.
Inſeparabile quoq;, æqualis atq; incōpreſſus aſcē
ſus in caliditate ac pulſibus ſimul, non tamē pro-
priū cum & alijs quibuſdam adſit: ſicuti etiam cō
ſiſtente febre mediocritas: neq; enim hoc etiā eſt
proprium, quanquam his maxime ineſt. Et me-
lius ſane hæc quæ communia exiſtunt in creſcen-
te febre ac cōſiſtente, quoniam magis ephemeris

A inſunt, inter propria reponere. Sic enim fieret &
ſi nō rei ipſius ſpecies, at pulcherrimū atq; exqui
ſitiſſimū huiuſcemodi febrium propriū ſimul atq;
inſeparabile ſignum: Sicuti & cum ſudore aut ro-
re, aut omnino cum aliquo optimo uapore decli-
natio, ubi integra febris ceſſatio ſequat. Hæc qui
dem eſt communis febrium ephemerarum indica
tio, nā poſtea de earū ſingulis ſpeciatim dicemus.
alterū uero febriū genus, quod ephemeris ex ad-
uerſo diſtinguitur, nullum quidē nomen commu
ne ſortitum eſt. Sunt autem duæ primæ differen-
tiæ, quæ non obſcuram habent ſpecierum diſcre-
tionem. Nam quædam ex iſtis in putredine hu-
morum accenduntur, quædam uero ipſas ſolidas
occupant animalis partes, atq; eas hecticas febres
B appellarunt: uel quoniam firmæ ac fixæ ſunt, quē
admodum habitus, aut quoniam ipſum corporis
habitum comprehenderunt. Sic enim uocare cō-
ſueuerūt ſolidas partes humidis ex aduerſo diſtin
guentes. Indicia uero febrium, quæ humorum ra
tione accenduntur, hęc ſunt. Primum quidem nō
inſeparabile, ſed proprium, ꝙ nulla earū quæ præ
incipiētes cauſæ dicūtur eas antecedit: neutri eñ
aliorum generum hoc ineſt, quoniam ephemeræ
omnes à procatarcticis ſiue præincipiētibus cau
ſis originem habent. Hecticæ autem quando ſine
his generantur, nunquam ab initio inuadere con
ſueuerunt, adeo quòd ubi quis ſine præincipien-
te cauſa cepit febricitare, ſcire oportet huius cau-
ſam in humoribus eſſe. Illud uero nōnunquā uſu
C uenit, ꝙ aliqua ex præincipientibus cauſis ſui ra-
tione febrē accendit ephemeram. Subſequitur au
tem altera ex putredine humorum, quādo quod
afficit corpus ad id habile fuerit, hoc eſt quando
impurum extiterit, ac ſuperflua materia redūdās.
Hæc enim cum in ephemeris immoderatum calo
rem contraxerit, atq; hinc putreſcendi principiū
acceperit, alteram ſpeciem febriū ſuccendit, prio-
re deſinente. Vnum uero proprium ſimul atque
inſeparabile in omnibus ſucceſſionis indicium,
quòd febris ephemera quietem integram ſubſe-
quentem non habet. Contingit uero aliquando
ubi ephemera febris cōſiſtit, aliquod permutatio-
nis indicium oſtendi. At multo magis cum iā cœ
perit declinare, quo tēpore id quod paulo ante di
D cebamus, ea tranquillitas abeſt, quæ adeſſe debe-
ret. Hæc quidem ſunt permutationis indicia. Ini-
tiū autem à rigore ſumere febrem, ubi neq; ardor
ſolis, neq; frigefactio ualida pręceſſerit, qualis prę
ſertim per niuē facientibus iter contingere ſolet:
aut qui aliter in uehementi frigore diutius cōmo-
rantur, proprium & hoc exiſtit ſignū febriū, quæ
ex putredine accenduntur humorū, non tamē in-
ſeparabile. Neq; enim in omnibus ineſt, quemad-
modū neq; horrores ipſi ſunt ab huiuſcemodi fe-
bribus inſeparabiles, ſicuti neq; ab initio proprie.
Inæqualitas uero pulſuū atq; caloris ſiue in prin-
cipijs, ſiue in augmento contingat, eſt huiuſcemo
di febrium generis proprium indicium, non tamē
& ipſum inſeparabile. Multę eñ & ſine inſenſibili
inæqualita

inæqualitate incipiũt, atq; ad cõſiſtentiã accedũt. Adhuc autem magis, ſi neq; acceſſiones plures faciant ueluti inſultus, qđ ſuperaccẽdi uocamus, ſicuti neq; pulſuũ afflictatio (ſic autẽ nominant quã do incipiente acceſſione ſatis paruos, atq; inęquales eoſdem habent) neq; enim hoc ipſum ab hiſce febribus eſt inſeparabile, non tamen alicui alteri generi febrium commune, ſed proprium iſtarũ ac peculiare: ſicuti & inæqualitas ipſa, niſi alicuius caſus ratione ſuperueniat ſępius. Vbi enim humor aliquis uitioſus in ore uentriculi fuerit aceruatus, qui ipſum aut mordeat aut refrigeret, parui ſimul atq; inæquales, & paruitas quidem in frigidis, inæqualitas uero in mordacibus accidit. At ubi euomuerit, hæc ambo protinus ceſſant. Cum uero ipſe uentriculus omni noxa uacat, ad propoſitum febrium genus pertinent huiuſcemodi pulſus. Maximũ autem eſt earum quę ex putredine fiunt febrium indicium, qualitas caliditatis. Nihil enim eſt in ea ſuaue, neq; moderatum, neq; nullo pacto ſimilis eſt ei, quę in ephemeris ſentitur, ſed quẽadmodum eſt & ab optimis ante nos medicis dictum, mordax quodammodo potius exiſtit, tactuiq; moleſta ſentitur: ac quemadmodum fumus oculos ac nares, ſic ipſa tactũ uidetur erodere. Sed in principijs quidem acceſſionum, ut in quibus calor adhuc ſuffocatur, ac ſuperfluitates intus ſuccenduntur, non ſtatim admota manu diſcernitur. At per moram prædicta caliditatis ſpecies ex penitioribus partibus effertur. Quod cum animaduerteret Themiſon, exiſtimauit (ut mihi quidem uidetur) hoc eſſe omnibus febricitãtibus proprium. Sed de hoc quidẽ in proprio huius ſermonis loco à nobis rurſus conſiderabitur. Prædicta autem caliditatis ſpecies, quæ appoſitam manum pungit atq; erodit inſtar medicaminis acris, eſt putredinis humorum progenies, quæ manifeſte quidem ſentitur in creſcentibus ac conſiſtentibus febribus: non manifeſte autem neq; ſtatim in incipiẽtibus. Proprium uero atq; inſeparabile eſt febrium quæ in humoribus accenduntur, ſubmiſſionis pulſuum (Græci ſyſtolen appellant) uelocitas, quæ manifeſtius quidem in creſcẽtibus febribus, nõ obſcure autẽ in incipiẽtibus ac conſiſtentibus fit. Comitatur autẽ has febres in initijs quidem, pulſus paruus ac uelox: cum uero conſiſtũt magnus ſimul ac uelox. Sic & quæ in exteriori quiete exiſtit, frequentia in huiuſmodi febribus manifeſte deprehenditur, cuius ſimilis, neq; in ephemeris neq; in hecticis apparet. Maximum uero & harum febrium indiciũ exiſtit, cruditas urinæ: debilis etiam concoctio proprium eſt indiciũ febrium, quæ humorum ſequuntur putredinem. Neq; enim cruda, neq; cõcocta debiliter, in ephemeris apparet. Ac earum quidem alterutra ſeorſum eſt proprium huiuſcemodi febrium indiciũ. Simul autem utraq; dicta ſecũdum diſiunctionis proloquium omnino inſeparabile: huic enim febrium generi urinæ primæ uel omnino crudæ, uel debiliter coctæ principio aſſociantur: neq; unquã

A magnum aut effatu dignum cõcoctionis indiciũ in huiuſcemodi febrib. in primis urinis apparet, ſi excipiamus eam quæ fit ex ephemeris febribus permutationem, de qua à nobis antea dictum eſt. Pręter prędicta autem propoſitarum febrium indicia contingit etiam eo tẽpore, quo acceſſio conſiſtit caſum aliquẽ febris ardẽtis apparere. Quòd ſi etiam hi caſus ſe oſtendunt, qui in febribus hepialis & lipyrijs appellatis: ſicuti & qui in hemitritæis, aut ſuccẽſiuis, aut in quapiã alia tali febre uideri ſolẽt: erunt quidem propria huius generis febrium, quæ ex humorũ putredine accenduntur indicia, nõ tamẽ inſeparabilia. atq; idcirco ubi ipſa nõ adſint ex alijs dignoſcere licet: ꝙ ſi affuerint, nõ ſolum ad genus huiuſcemodi febrium pertine-
B bunt, ſed etiam aliquam earũ ſpeciem indicabũt. Et quidem ſi poſt febris declinationẽ integra non ſucceſſerit quies, ſiue cũ ſudore, ſiue quouis alio modo declinet: ex duobus alterũ, uel permutationis eſt argumentũ, ſi omnia quæ præceſſerint febrium ephemerarũ fuerint indicia: aut ſi nulla ex his fuerint, ſtatim ab initio febrẽ aliquam ex his quæ putredinẽ humorũ ſequunẽ, inuaſiſſe indicatur. Si uero nonnunq; in prima die pulſus durus ſentiaẽ, animaduertere oportet nũquid in corpore ægrotãtis ſit aliqua congelatio ex frigore, uel ſiccitas, uel tẽſio, qualis in diſtentione neruorum fieri cõſueuit, uel inflammatio, uel durus tumor, quẽ Græci ſcirrhon appellant, ſciẽtes ab his ſolis cauſis pulſum durũ fieri. In quibus enim errauerit
C Archigenes circa notionẽ & dignotionẽ pulſus duri, in eo tractatu quẽ de pulſibus cõpoſuimus, oſtendiẽ: in quo exercitatũ eſſe oportet quicunq; ad præſentis operis lectionem animũ ſit appulſurus, atq; in ea præſertim parte, in qua De pulſuũ dignotionibus agiẽ. Nam pulſuum quidem nomina, omniaq; eorũ ſignificata, numerumq; uniuerſum in uno tractatu expoſuimus, qui de pulſuum differẽtia inſcribitur. Quo pacto uero ſingula ex ipſis ſint dignoſcẽda, altero tractatu, quẽ De pulſuum dignotione inſcribimus, quatuor libris explicatur. Sicuti alterũ uolumen ordine cõſequẽs in quatuor libris comprehenſum expoſuimus, in quibus pulſuũ cauſas edocemus. Ac poſt ea quæ iam diximus, quartũ quod De pulſuũ præcogni-
D tione inſcribiẽ, non uerbis tantũ, ſed operibus etiã huiuſcemodi contẽplatiõis utilitate à nobis oſtenſa. Et ſiquis nobiſcũ affuit, quando ægrotos uiſeremus, eorum librorum contẽplationẽ re ipſa demonſtrãtibus eidem, partim alia, partim idipſum eſt perſuaſum, quòd pulſus durus, neq; propriũ, neq; inſeparabile eſt huiuſcemodi febriũ indiciũ. Sed non eſt nunc tempus de hiſce rebus diſſerendi: nã in nuper dictis tractatibus, atq; in alterò uolumine octo libris comprehenſo, in quo librũ Archigenis de pulſibus ad examen rationis adducimus, ſatis à nobis huiuſcemodi caſus oſtẽduntur. Nunc quantum pręſenti operi expedit dicemus, quòd pulſus durus nõ eſt alicuius generis febriũ, neq; ephemerarũ, neq; earum quæ in humoribus

accenduntur, neq; hecticarum proprius atq; inſeparabilis. Comitatur uero magna ex parte hecticas febres: nonnunq̃; uero etiam duo genera alia, caſu aliquo interueniente: Ephemeras quidem, ſi ex algore nimio contigerunt, ſiqua neruoſa tẽſio ſimul affuerit. Contingit uero aliquãdo ob nimiũ ſolis feruorẽ, aut laſſitudinem ſimul aut eſuritionem, aut immodicas uigilias, aut exinanitionem, quando hæc alimenti inopia prouenerint. Illis autem quę ex humorum putredine fiunt febres, pulſus durus adeſt, quando aliquod uiſcerum uel inflammationẽ uel durũ tumorẽ patiat̃. Et ſi caſus quiſpiam alius affuerit, ueluti tenſio aliqua neruorum, aut ſiccitas, hac etiam ratione pulſus fit durus. Sicuti in his qui non in tempore frigidam bibunt aquam, aut frigida ſe lauãt, atq; aliquibus arborum fructibus immodice ueſcunt̃. In febribus autem ea ratione qua febres ſunt, nunquam fit durus pulſus, neq; in ephemeris, neq; in his quæ ex humorũ accẽduntur putredine. Neq; enim quando ex inflammatione febris inuadit, eadem ratione ſequitur & febris, & pulſus durities: ſed febris quidem ex humorum putredine, durities autem ex tẽſione, quæ in uaſorum repletione. Vt autem ſummatim dicatur, Durities tunicis aduenit arteriarum, aut ob congelationem, aut tẽſionem, aut ſiccitatem. Congelationes igitur uehementes algores efficiũt: tenſionem uero inflammationes & duri tumores, & neruorum diſpoſitio inflammationibus correſpondens: Siccitatem uero & diuturnæ euacuationes, quæ uel ex uẽtris profluuio uel inteſtinorum leuitate, aut dyſenteria, aut diuturnis uomitibus, aut tali aliqua alia cauſa proueniunt, & longi temporis fames, & febres ardẽtes longæ. Atq; ut in uniuerſum dicatur, quæcunq; ipſas animalis ſolidas partes uehementer exiccãt, ſicuti & hecticæ febres, de quibus iam dicendum eſt, ſumpto ab earum generatione principio.

VIII Quæ igitur febres hecticæ appellantur, duplici uia ortum habent: magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantũ protrahuntur, ut lõgitudine tẽporis humorẽ in corpore cordis contentum conſumant: uel fieri poteſt, ut eius adhuc magna portio reſeruetur. Illæ uero non tantũ hecticæ ſunt, ſed tabidæ etiam. Quæ autem manente adhuc humiditate generantur, ubi cordis corpus occupauerint, hinc maxime accendunt̃, quẽadmodum lucernæ flamma ex fomite. Atque una quidem à nobis expoſita eſt earum febrium generatio. Reliqua autem eſt, cũ ſtatim ab initio inuaſerint, ſimilem primũ ſui ortum Ephemeris faciẽtes, aut ex triſtitia, aut ira, aut laſſitudine nimia unà cũ ſolis feruore contracta. Haſce igitur febres non eſt admodum difficile curare. At quę ex ipſia ad tabem peruenerunt ex inſcitia medicorũ, quibus earum cura fuit demandata, ubi iam exquiſite conſiſtunt & iamdudum inceperunt, non modo eſt eaſdem curare difficile, ſed etiam impoſſibile. Earum ſiquidem natura calida eſt & ſicca, cũ tale aliquid cor patiatur, quale lucernæ fomes cũ

A fuit plurimũ exuſtus. Nam qui ita torrefactus eſt, frangitur, atq; diſſoluitur, atq; ex ariditate continuitatem amittit, adeo ut neq; ſi magnam olei copiam ſuperinfundas, flamma abundantior poſſit accẽdi. Semper enim parua & debilis in ipſa palpitat flamma, ac continue fit minor, donec ex toto extinguatur. Talis quidem eſt febris quæ omnino tabida exiſtit, ut quæ ab ea paſſione non differat quæ tabes appellatur. Nam & hæc abſq; febre in decrepita ætate ſolet accidere, extinctio natiuo calore, quod nihil aliud exiſtit q̃ mors, quæ ſine ſenſu doloris ac ſecundum naturam ex ſiccitate contingit. Sicuti his qui præter naturam tabeſcunt, altera aduenit ſpecies quę à Philippo ex ægritudine ſenectus uocat̃, in quam nõ ſolũ ſenes, B ſed etiã pueros uidimus incidiſſe quãplurimos. Tabida uero febris nõ tantum ſicca, ſed etiam calida eſt paſſio. Extinguitur autem ualde celerius in hac ægritudine calor animalis, totumq; corpus tabeſcit inſtar arboris ſupra modum arefactæ, aut ob lõgitudinem temporis, aut flammę uiciniam, aut uehementem atq; immoderatam ſiccitatem. Sed de uniuerſa quidẽ tali diſpoſitione qualis natura ſit, ſeorſum ſcriptum eſt.

IX Febrium autem hecticarum quãdoquidẽ duplex eſt, ut nuper diffiniuimus, genus, earũ indicia deinceps exponamus. Hectica quidem quæ in tabẽ incidit febris, cognitu promptiſſima atq; facillima exiſtit. Nam priuſquã pulſus atq; calorem tactu perpendas, uidebis oculos immodice concauos, ueluti quibuſ- C dam quaſi foueis recõditos, exhauſto iam uniuerſo in ipſis liquore, ita ut oſſium quibus palpebræ cohærent, eminentiæ conſpiciãtur. Et ſordes quidem in ipſis ſiccæ oſtenduntur, & quædam ueluti ſqualida diſpoſitio, qualis maxime ineſt his qui toto die ſub ſolis ardore iter longum per puluerem egerunt. Eſt etiam in eiſdem flos uitalis coloris extinctus: hoc quidem tota patitur facies, atq; in tota cute, quæ faciem obducit ac frõtem pręſertim, ſiccitas immoderata conſpicitur, adeo ut ex ſiccitate dureſcat ac circumtendatur: non tamen poſſunt plurimum producere palpebras dormitantibus ſimiles, & quidem ſæpius conniuent dormitantium more. Non erit autem eorum paſſio ſomnus, ſed potius uigilandi impotẽtia. Contabue- D re etiam carnes quæ in temporibus ſunt, ut collapſa uideantur & cõcaua ſpatia. Et quid aliud omnino ſunt quàm oſſa atq; cutis, adeo ut ſi nudato corpore partes ad uentrem attinẽtes aſpicias, neq; ex inteſtinis aut uiſceribus aliquod ſupereſſe cenſueris, ac præcordia uehementer cõtracta uerſus thoracem uideantur? Quòd ſi eos tangere libeat, cutis quidẽ apprime arida, quam ſi digitis apprehendens extenderis inſtar pellis conſiſtit. Pulſus autẽ tenuis, durus, ac debilis, & frequẽs. Caliditas autem, cum primum manus admouetur, debilis eſt: paulatim uero acredinem atq; eroſionem quandã oſtendit, ac magis cum plus tangendo immoraberis. Neq; amplius reliqua commemorare oportet indicia, in re præſertim adeo manifeſta. Præſtat enim

enim ad incipientem adhuc tabẽ rurſus transfer-
re ſermonẽ. Dico autẽ tabẽ incipere quando nati-
uus humor qui in unoquoq; diſpergitur corpore
in ſpatijs particularum conſimiliũ intermedijs, &
iam cordis ſubſtantia aboleri periclitatur: donec
enim pars huius aliqua reſeruatur, ſolũ febris he-
ctica exiſtit, nondũ etiam tabida. Cum uero iã res
eò periculi peruenerit, ut nihil iam ex tali humidi-
tate ſuperſit, tunc exquiſita tabes exiſtit. Eſt qui-
dẽ omniũ hecticarũ febrium diſpoſitio difficilis,
ubi iam principij tempus præterierit. Determino
autẽ principiũ, nõ dierum aut horarũ numero, ſi-
cuti neq; in alijs morborũ generibus, ſed ipſo di-
ſpoſitionis modo. Cum enim naturalis cordis tẽ-
peries primũ euerti inceperit, neq; natiua humidi-
tas protinus aboletur, neq; uirtus plurimũ labo-
rat, ſed primo fit ueluti quædam efferueſcẽtia hu-
miditatis, quo in tẽpore facile eſt huiuſcemodi fe-
brẽ ſanare tanq; adhuc nihil uirtute perpeſſa. De-
inceps autem conſumptio quædam efferueſcẽtiã
ſequitur, hacq; in longum iam protracta, ipſe ſimi-
lares particulæ quæ ſunt ueluti cordis elementa,
ſicciores redduntur, atq; inopia alimenti tenuio-
res, ac tantum uirtus laborat, quantũ ſiccitas atq;
caliditas in ipſa febre inualuerit, quando earũ alte-
ra exuperans, uirtutẽ imbecilliorem reddere po-
tuit. Huiuſcemodi febris iam quodammodo ad
utranq; partem declinat, ac medium obtinet locũ
inter eam tabidam febrem, quæ penitus curã nõ
admittit, atq; illã de qua paulo ante diximus, quæ
faciſſime in principio curari poteſt. Sunt uero &
in hac latitudines multæ, quoniã & diſpoſitionis
ipſius multæ in eo quod magis ac minus, diuerſi-
tates. Quæ igitur æqualiter diſtat ab utraq;, & ea
ſcilicet quę exquiſite tabida exiſtit, atq; illa in qua
nihil eſt adhuc tale, medio quodãmodo ſe habet
ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans
momento. Quæ autem tabidę proximior exiſtit,
eſt etiam periculo uicinior, cum quæ alteri primæ
magis adhæret, non paruam ſalutis ſpem poſſit
afferre. Deinceps igitur ad earundem dignotio-
nes deueniendum, ac primum illius in qua faci-
lis eſt remedio locus, niſi in aliquem de hac me-
dicorum inciderit turba. Eſt autẽ ubi ſola fuerit
haudquaquam difficilis cognitu, altero uero aſſo-
ciata ex putredine humorum propter miſtionem
iam difficillima redditur. Supponatur iã ipſa ſola
ex aliqua nuper dictarum cauſarum habuiſſe prin-
cipium, appareantq; in ipſa prima die om̃ia gene-
ris febrium ephemerarum indicia: ſimul igitur cũ
ipſis apparet & præincipiẽtis cauſæ forma, quod
etiam in progreſſu ſermonis oſtendetur. Sed etiã
ex ægro interrogato addiſcere licet, ſi cætera qui-
dem bene ſe habent, ſolum ob id quòd ſupra mo-
dum fuit iratus, aut triſtitia affectus ceperit febri-
citare. Et ſi hæc uera eſſe inuenientur, febris autẽ
ad diem ſequentẽ extẽdatur, neq; ad quietem de-
clinans, neq; magis inualeſcẽs, ariditatem autem
maiorẽ in corpore repræſentet: talem hecticã fore
ſuſpicandum. Quòd ſi uſq; ad tertiũ diem ſine ci-
A bo permanſerit, dũ tertianæ acceſſionis ſuſpectas
præterit horas, nihilq; eſſatu dignum priori acceſ-
ſerit febri, aut fuerit imminutum, ſed quædam pri-
mæ febris exiguæ reliquiæ tantũmodo procedãt,
atq; permaneant cũ ariditate corporis & calidita-
te, quæ primo tactu mitis ſentiatur, in proceſſu ue-
ro tẽporis acris, mordax, atq; arida manui ſe offe-
rat: huiuſcemodi febrẽ hecticã eſſe eſt exiſtiman-
dum. Maximũ uero tibi atq; indubitatũ hoc erit
eius naturę indiciũ, ſi cibum homini obtuleris eo
tempore, quo maxime om̃es horas ſuſpectas ſub-
terfugiſſe uidetur. Statim enim hora una aut dua-
bus poſt acceptum cibum quicunq; ægrotantem
tetigerint, alteram febris acceſſionem adeſſe opi-
nabuntur. Nec deerunt qui eos qui cibum obtule-
B rint increpent, q̃ haud in tẽpore dederint, ſed tũc
cum futura acceſſio erat, & q̃ oportebat cibum in
longius tempus differre, & q̃ annotatio tardius
ſit ſubſecuta. Res autem non ita ſe habet. Omni-
bus ſiquidẽ hecticis febribus hoc propriũ & inſe-
parabile adeſt indiciũ, allato cibo quidem febrem
accendi, ac pulſum ad magnitudinem ac uelocita-
tem augeri, ita ut incompreſſa annotatio facta ui-
deatur. Voco autem annotationẽ incõpreſſam,
in qua neq; horror aliquis, neq; extremarũ partiũ
frigefactio facta eſt, neq; ueluti quædam dormita-
tio, neq; aliqua inſignis pigritia, aut omnino inæ-
qualitas aliqua uel in caliditate, uel in pulſu; ad-
huc autẽ magis neq; paruitas, neq; debilitas, neq;
horũ aliquid aliud, ſed quẽadmodum & cuicũq;
C alteri ex cibo maior ac uelocior pulſus efficitur.
Fit quidem aliquando & in quibuſdam febribus
alijs incõpreſſus aſcenſus, atq; hac quidem ratio-
ne non uideretur febriũ hecticarũ proprius & in-
ſeparabilis caſus. At nõ parũ differt, ſi uniuerſum
horum indiciorum aceruum inſpexeris: in omni-
bus ſiquidẽ febribus alijs huiuſcemodi introitus
præter cibum aſſumptum fiunt incompreſſi: in fe-
bribus autem hecticis res omnino contrario mo-
do ſe habet: neq; penitus fit aliqua annotatio in tẽ-
pore aliquo: ſed eſt una febris continua, ſicuti quę
proprio nomine ſynochus appellatur. At illa qui-
dẽ quãdam ueluti flammã plurimã admouenti ma-
num habet occurſantẽ, præter id q̃ pulſus in ea ce-
lerrime ſunt frequentiſſimi ac maximi. In hecticis
D autẽ febribus, neq; multa occurrit caliditas, pul-
ſusq; tãto minores, rariores, ac tardiores ſunt his
qui febribus ſynochis appellatis exiſtunt, quanto
etiam caliditas minor exiſtit. Commune eſt itaq;
omnibus hecticis febrib⁹, q̃ puſillæ ac ſemper à
principio uſq; ad finem ſunt æquales. Proprium
autẽ his quæ tabi coniunctæ ſunt, eſt ſiccitas: quo-
niã ſine ſiccitate ſæpius hecticæ febres conſiſtũt,
cum non tranſmutantur ad tabem, quemadmodũ
multis hoc tempore in magna peſtilentia cõtigit.
A ſynochis igitur differunt, ut diximus, hecticæ
febres. Ab alijs quæ incompreſſas habent annota-
tiones, hoc maxime differunt, quòd afflictatio ali-
qua om̃ino illis adeſt cum cibum aſſumpſerint in
acceſſionis principio: in hecticis poſt cibũ aſſum-

prium ueluti quandam afflictionis expertē annotationem fieri contingit, quæ non eſt, ut antea diximus, annotatio. Decipit autem eos qui circa huiuſcemodi non ſunt exercitati ob caliditatis multitudinem, ob magnitudinem pulſuum ac uelocitatem. Manifeſtius autem die ſequenti hæc febris agnoſcet, ſi diligentius obſeruauerimus, quouſq; poſt aſſumptum cibū in caliditate ac pulſibus alteratio facta perdurauerit. Nam quæcunq; conſpectui ſunt obuia, eouſq; manifeſte alterata apparebunt, donec ex cibo digeſto atq; appoſito cordis ſiccitatē humectauerint. Deinceps ad priſtinū habitū reuertet, in quo anteq; cibus aſſumeret, conſpiciebat. Si igit alio in tēpore cibo refeceris, eo q ſequit die, ac rurſus die ſequenti, in tēpore pariter diuerſo, quod aio fieri uidebis, caliditatem ſcilicet adauctā, pulſus autē, ut diximus, alteratos. Id enim eis cōtingere uidetur, quod in calce ac lapidibus calefactis: ſi enim aquam frigidiſſimā infuderis, multo calidiores ſentiuntur, nutriente ut uidetur in ipſis humida ſubſtantia aridam caliditatē. Sed quænā ſit huius rei cauſa, naturæ rationū ſtudioſos inquirere oportet. quòd autem ita fiat, cuicunq; uolenti ediſcere licet. Si eñ intra manus recipiat calcis glebā, eiuſdē paruifaciet caliditatē, quā neq; ſentiet. Quòd ſi ad terrā deponat atq; aqua perfundat, uidebis quāprimū uehementer calefactā, atq; ita feruentē, ſicuti lebetes, quando ingenti adhæſerint flammæ. Vapores etiā non paucos ab ea efferri cōſpicies: quòd ſi etiā tangere auſus fueris, facile ex hoc deuri cōtinget. Adeo ſi ad ſenſus iudiciū referatur, humida caliditas uires habet non parum ſicca euidētiores. Siccam uero in hecticis febribus eſſe caliditatē, quas tabes conſequitur, eo conſtat argumento. Nullus eorum qui habitu corporis præditi ſunt humidiore, ſtatim ab initio huiuſcemodi febre correptus fuit. Sed quicunq; ſunt natura ſicciores, ac præſertim ſi unā calidam habuerint tēperaturā, uitamq; elegerint in laboribus, uigilijs, ac curis, uictuq; pauco, hos ſtatim ab initio ſolet hectica febris inuadere ex ira, uel triſtitia, ac magis æſtate, ſtatuq; tēporis calido & ſicco, ac loco præterea cōſimili. Terminus autem earū principij eſt cum eo tempore, quo ſolent ephemeræ febres in integrā quietem deſinere, nedum iſtis tale aliquid non eueniat, ſed inſuper ſiccitas manifeſte intendatur: tunc enim primum febrē euadens ephemeram, tranſcendit ad hecticā. Alter uero cuiuſdam ueluti ipſius augmenti atq; integræ perfectionis terminus eſt tertiæ diei acceſſio. Si eñ ut paulo ante dicebamus, neq; altera acceſſio ſuperuenerit, neq; ęgrotus ſine febre fuerit, adaucta inſuper ſiccitate, tūc proculdubio hic hectica febre laborat. Quę progreſſu tēporis cito ad tabidā cōuertet, †niſi recte curetur. Terminus uero ipſius in tabem tranſmutationis eſt, quādo primum pulſus, debilis ſimul ac durus fiet, ſtatim uero & paruus, neceſſario hic idem eſt etiā frequēs, nō tamē propterea febris eſt tabida. Sed ob id potius quoniam debilis ac durus exiſtit. debilitas ſi

Græca ſic emē dentur. νῦν μὲ [illegible] [illegible] [illegible]

A quidem uehemētem ſequitur cordis intemperies; durities autem ſiccitatem. Si igitur huiuſcemodi affectus cor occupauerit, hinc febre tabida neceſſe eſt animal laborare. In eandem uero incidūt febrē ex ardentibus atq; acutis febribus plures qui recte curati non ſunt, ac præſertim qui cum aquę frigidæ potu indigerent, præter id quòd eam non biberint, nullū aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordijs appoſuerunt. Si uero cū omni huiuſcemodi auxilio caruerint, cataplaſmata etiā ex melle, quorū nunc plurimus eſt uſus, ultra modum adhibuerint, his expeditum eſt iter ad tabē: ſi etiam diu febrē tolerauerint, ex hepatis aut uentriculi inflammatione. Maxime enim horū uiſcerum inflammationes, ſi non recta cura adhibeat,

μὲν αὐτ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

B inſequuntur hecticæ febres, adeo ut pleriq; exiſtimauerint eas nulla ex cauſa alia generari. Quos latet neutrum iſtorum, ac nullum præterea ex uiſceribus aliud, neq; tabem, neq; ullam oñino hecticam febrem efficere prius quàm ut dictum eſt, cor patiatur. Incipit autem ipſi cordi hæc paſſio, nonnunq; quidē ex ſeipſo, ſicuti in excādeſcētijs uehementibuſq; triſtitijs ac diuturnis: nonnunq; uero ex ardentibus febribus: aliquando autē ex pulmonis ac thoracis affectibus, ac præſertim ex ſuppuratiōibus & phthiſi. ſicuti autem ex his, ita ex hepate ac uentriculo: atq; ut ſimpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflāmationibus quæ nobiliores partes occupauerunt, adiūcta totius animalis ac præſertim cordis ſiccitate. Ego quidē

C uidi in laxioris inteſtini, Gręci colon appellāt, inflammatione diuturna tabidam febrē fuiſſe ſecutam: itidem in ſimilibus ſtomachi ueſicæ ac renū affectibus, nec minus à tali febre nonnulli ſunt capti, qui dyſenteriā patiebantur, cū ſcilicet inteſtina inflammatione laborarent. in leuitate etiam inteſtinorū & longo profluuio, (alterū Græce lienteriā, alterū diarrhoeā appellāt,) cū ſcilicet uel ab initio ſtatim uel progreſſu tēporis febricula inuaſerit, tabidæ febres cōſequūtur. Et ut ſimpliciter dicā, quando pręexiccatum cordis corpus febrilē caliditatē, quæ cū difficultate amouet, acceperit. Quare & cū arteriæ circūſtantibus partibus calidiores ſentiuntur, maximum ſunt hecticarum febrium indiciū. Siquidem hoc illis nequaq; alijs

D aduenit in febribus: adhuc aūt manifeſtius hic aduenit caſus cū ſunt loti, aut quouis alio modo elaxati, ita ut aliqua profluat humiditas, ac caliditas efflet. Tunc eñ alijs partibus omnibus calor percipit moderatus, ubi calor ita expirauerit: qui uero in arterijs exiſtit, nihilo minor ſentitur. Eſt uero eius manifeſtus ſenſus, cum ſe pulſus attollūt, qui neq; ipſi talibus expirationibus permutātur, ſed cōtinue in eodē ſtatu perſeuerāt. Cum igitur ſola per ſeipſam conſiſtit hectica febris, perſpicua eſt an ſimpliciter hectica, an etiā tabida extiterit.

X Alteri uero aſſociata iā difficilius cognoſcitur, ſicut quæ nuper cuidā mulierculæ cōtigit, cuius acceſſio non die tantū, ſed etiam nocte manifeſte fiebat. Latebat eñ tabida febris oẽs medicos,

quibus

A quibus eiuſdem curatio fuerat demandata, ut qui arbitrarentur, neq; principiũ aliquod ſenſibile febribus hecticis ineſſe oportere, neq; incrementũ, neque conſiſtentiam, tanquam non poſſet eiſdem aſſociari altera febris ex humorum putrefactione proueniẽs. At nos ſtatim primis diebus in eadem muliere cognouimus: utraque enim annotatio, & quæ interdiu & noctu fiebat, partes quidẽ breues acceſſionis faciebat, & ſæpius cũ rore aliquo, aut expiratione uaporoſa, ita manifeſte ſoluebatur, ut corpus in temperie poſitum tãgentibus ſentiebatur. Signa autẽ ex arterijs accepta, de quibus paulo ante ſermo habebatur, ſemper remanebãt, cum neq; ſimiliter ut aliæ partes refrigerarentur, neque celeritatem, aut frequentiam motus amitterent.

B Quę igitur & aliàs à nobis ſæpius dicta ſunt, nunc etiam dicentur, q; non oportet acceſſionum circuitus ac ſimiles proportiones ſolum in febribus aduertere, ſed multo magis ipſius febris modum ac formã, atq; ex hac ipſas dignoſcere febres, non aliter quàm homines ex figura, & ex propria forma cognoſcuntur. Sic & nos prima die ſæpius febris formam cognouimus, non expectata aut triduana aut quartana aut quotidiana reuerſione. Sed de his quidem ſatis in ſecundo De criſibus libro dictum eſt.

X 1 Dictũ eſt autem nihilominus eodem in libro, quo pacto febrium ephemerarũ differentiæ ſunt cognoſcendæ. Scio autem me & hoc in libro fuiſſe profeſſum, de ipſis aliqd annotare. Sed cum in memoriam reuoco, quòd pauca quædã dicenda ſuperſunt, præter ea quæ in eo libro cõſcripſimus, alia quidem ſuperfluũ exiſtimaui, hoc in loco repetere.

C Hic igitur ſola quæ in eo libro ſunt defecta ſupplebo. Qui itaque ex feruore ſolis in febrem inciderint, his cutis magis ad caliditatem & ſiccitatem: quàm pulſus ad febrilem uergit diſpoſitionẽ: nam & minus ſitibundi ſunt his qui æqualem habent caliditatem. Et quamprimum manus admouetur, in eis uigens calor percipitur. Contrà res ſe habet in his qui ex cute denſata atq; aſtricta laborant, nam in his reaccenditur calor. At qui ex feruore ſolis ægrotant, his maxime caput deuri uidetur, plusq; ex balneis frigidis utilitatis ac delectationis recipiunt. Oculi quoque in his rubicundiores & calidiores ſimul cum ſiccitate uidentur: ſiquidem ſine grauedine ac deſtillatione laborãt.

D Nam hęc quibuſdam ſole deuſtis accidere conſueuerunt, fitq; in eis caput non ſolũ calidũ, ſed etiam ſanguine plenum, adeo ut omnes uenæ quęcunq; in oculis, & in temporibus, & in fronte, & in tota ſunt facie, ſupra modum extendantur. Hoc etiã ſatis eos ab his qui ex humorum frigiditate febricitant, ſeparat. Nam & hi quibuſcunq; caput læſum fuit, grauedinibus ac deſtillationibus facile corripiuntur. Eorũ uero nonnullis febris ſolam capitis diſpoſitionem conſequitur. Magna uero ex parte tunc ſolũ febricitãt, quãdo totũ corpus ſupra modum caluerit uel alſerit. Eſt minus calida cutis his q ex frigiditate febricitãt, corpusq; his maiorẽ pręfert tumorẽ, nullus in facie ſqualor, qualis his qui

A ex ſolis feruore febricitent, ſine plenitudine capitis. Magna uero parte his ſolet caput repleri, niſi quis purũ atq; materiæ inutilis expers corpus habuerit: ſolis ſiquidẽ his caput calefieri contingit, ſine aliqua plenitudinis noxa. Illud tamen aliquando uſu euenit, ut plurimus calor deuſtũ occupet caput, quãuis nulli plenitudini obnoxiũ. Hæc igitur diſpoſitio ab altera quæ ex frigiditate cõſiſtit, manifeſtiſſime differt. At quæ plenitudinẽ habet adiunctã, non facile diſcerni poteſt, ut quę & cum deſtillatione & cum grauedine aſſiſtat: qui etiam affectus frigefactis adueniũt. At quemadmodum diximus ſqualor, atq; ingẽs cutis caliditas, ac quæcunq; alia diximus nuper, propria ſunt eorũ quos feruor ſolis deuſſit: de quibus in Arte curandi plenius

B dicetur: & unà de his omnibus febrium ephemerarum differentijs. Quarum dignotiones, cum in ſecundo De criſibus ſatis à nobis fuerint explicatę, alteram hoc in loco explanationẽ non expoſtulant. Sed hic finem ſermonis faciemus, atq; omnium deinceps quæ ex humorũ putredine febres accenduntur, differentias aſſignabimus.

## GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM, LIBER SECVNDVS, NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.

1 A T illud ſupereſt, ut febrium differentias quę in humoribus accenduntur, percurramus, ſi hoc unum antea admonuerimus, non ſufficere ad generationem febriũ, ſicuti multi opinantur, ſi ſolum amara bilis, quam nõnulli rufam appellant, augeatur. Sic enim omnes qui morbo regio laborant, in maximas inciderent febres. In eis ſiquidẽ huiuſcemodi humoris magna in toto corpore copia redundat, non tamen febricitãt, niſi aliqua alia acceſſerit cauſa, de qua paulo inferius dicemus. Abſurdũ etiam putare in quartanis & quotidianis febribus, quæ exquiſite ſunt tales, aceruari bilem amaram non ſecus q̃ in tertianis, ac febribus quæ ab incendio cauſones appellantur. Nam ex aduerſo in quotidianis febribus atq; quartanis, neq; uomitus bilioſi, neq; ſudores, neq; urinæ, neque excrementa aliqua ueſtigia amaræ bilis oſtendunt, præter id q; neq; aliqd ex his quæ anteceſſerunt, aut ſimul adſunt, eiuſdẽ humoris prębet teſtimoniũ. Nam tertianæ quidẽ febres magna ex parte in corporib. fiunt, in q̃bus naturalis habitus ad bilem accedit, atq; in conſiſtentiũ ætate, quæ omnium maxime bilioſiſſima eſt: tempore etiã ęſtiuo præ cęteris, in quo huiuſcemodi humor dominat̃: in locis pręterea quæ calidã atq; ſiccã habent temperaturam, ac in ſimili aeris ambiẽtis qualitate: uita etiã nõ ocio atq; quieti dedita, ſed in laboribus, curis, uigilijs, ſolis incẽdijs, & ciborũ parcitate aſſueta, eorum pręſertim calidorũ atq; ſiccorũ uſus: præterea medicaminũ calefacientiũ atq; exiccãtiũ immodicus uſus febres tertianas faciliter afferũt.

Contrà uero quotidianę febres naturis, in quibus A
pituita ſuperfluit, ſunt familiares; atq; ex omnibus
anni diuerſitatibus in hyeme præcipue, atq; omni
temporũ ſtatu frigidiori atq; humidiori, in ętate ſe
nili ac puerili, in locis frigidis atq; humidis, uitaq;
ocioſa, quam crapulæ comitantur, ac tum præſer-
tim cum poſt cibos balneis utunt̃, ac multo etiam
magis, cum ipſi cibi naturã pituitoſam habuerint,
generãtur, neq; etiam hi amaram euomunt bilem,
neq; per uentrem inferiorẽ, neq; per urinam, neq;
per ſudores excernunt: quod in febribus contin-
git tertianis. Hæ ſiquidẽ flaua bile putreſcente fie-
ri conſueuerunt. At quotidianæ ex pituita, quem
admodũ quartanæ ex atra bile originẽ habent. ſic
igitur & corporũ naturam ſequuntur, ad atram bi B
lem procliuem, atq; ex ætatibus declinantẽ, ex an
ni uero temporibus, autumnum. Sic & reliqua o-
mnia quæ his proportione reſpondent, ut cibi po-
tusq;, ac uictus uniuerſus frigidus ac ſiccus quarta
nis febribus originem præſtãt. Quare & rigor qui
utrunq; genus febris antecedit, haudquaq; ſimilis
eſt. At in tertianis quidem cauſam à qua prouenit,
rei quodãmodo pungentis ac ferientis ſenſum re-
pręſentat, in quartanis autem ueluti refrigerantis.
De ea aũt quæ eſt rigoribus forma, inter cauſas ac
cidentium abũde expoſuimus. Vbi etiam generis
febrium diximus differentiam, ꝙ ex ipſis quæ qui
dem ſunt intermittẽtes (ita enim appello quæcun
que ad ſenſibilem infebricitationẽ perueniunt) or
tum habent ab humore febrem generante, qui per C
omnes corporis partes ſuo motu defertur. In con-
tinuis autem humor in uenis continetur incluſus,
de quarum dignotione in ſecundo libro De criſi
II bus, tractauimus. Intermittentiũ igitur tres ſunt
omnes numero differentiæ, quotidiana, tertiana,
& quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putre-
dine, tertiana uero atq; quartana utriuſq; bilis: fla-
uæ quidem tertiana, nigræ autem quartana. Con-
tinuarum aũt quæ ex flaua bile proueniũt, duplex
eſt ſpecies, altera earum quæ à cõtinuo feruore ſy
nochę appellantur, quarum uniuerſum tempus in
una conſumit̃ acceſſione, quæ à principio uſq; ad
finem pertingit: altera earum quæ idem cum gene
re nomen ſortiuntur, & continuæ appellantur, at-
que in pluribus circuitibus continentur. Earũ igi- D
tur quæ ſynochę dicuntur, tres ſunt omnes nume
ro differentiæ: nam quædã earum à principio uſq;
ad finem æquales perdurãt: quædam paulatim au
gentur: tertia ſpecies paulatim decreſcit. Vnde &
nonnulli primas quidem homotonas atq; acmaſti
cas, hoc eſt in eodem ſtatu & uigore perſeuerãtes,
nominarunt: ſecundas anabaticas atq; epacmaſti
cas, hoc eſt aſſurgentes atque inualeſcentes dixe-
runt: tertias aũt paracmaſticas, hoc eſt decreſcẽtes
appellarũt. Continuarũ uero duæ ſunt primæ dif-
ferentiæ, nonnullarũ quidem quæ ſingulis tertijs
diebus inualeſcũt: aliarum uero quæ die interme-
dio alteram faciũt acceſſionem. Hæ igitur nullum
præcipue obtinent nomen. At quę tertio die inua
leſcũt, ego quidẽ nominare cõſueui tritæophyes,

A hoc eſt tertianarũ naturam referentes, non tamen
prohibeo quin pro ſuo quiſq; arbitrio alterum eis
nomen imponat, modò rerum obſeruet differen-
tiam. Alia quidem eſt differentia, cum ad infebri-
citationem terminãtur, alia cum in declinationem
febrilem deſinunt hæ quæ per tertiã diem febres
accẽduntur. eſt præterea alia febris natura, quæ in
medio acceſſionem facit: nullam tamen ex his he-
mitritæum uoco, non ueto autẽ ſi quis uelit ita no
minare, modò hoc tantum ab eiſdem obſeruetur,
ut nullam febris ſpeciem prætermittãt, ſed omnes
deinceps, quemadmodũ ego nunc inſtitui, recen-
ſeantur. Nam quæ & in die intermedia faciunt ac
ceſſionem continuæ, nonnullæ quidem in quoti-
B dianarum figura progrediuntur, duas inuicem ac
ceſſiones ſimillimas faciẽtes; nonnullæ uero duas
diſſimiles habentes, primæ quidem tertiam omni
no ſimillimã obſeruant, ſecundæ autem quartam,
in figura duarum tertianarũ progredientes. hæ igi
tur ex bilioſo magis: alteræ uero quæ ſingulis die-
bus ſimilem acceſſionem faciunt, ex pituitoſo ma
gis humore cõſiſtunt. Eſt & tertium genus febriũ
continuarum, quæ perraro tamen eueniunt, qua-
rum acceſſiones quartanarũ figuram progredien-
tes oſtendunt, neq; in febricitatione terminantur.
Sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex,
aliquãdo triplex: ita & hęc non modò duplex, ſed
etiam triplex euadit. Hæ quidem febrium comple
xiones ſunt eius quæ de typis, id eſt de febrium fi-
C guris, propriæ tractationis. Quæ autem ex hu- III
moribus ſimplices febres accenduntur, tot nume-
ro ſunt, quot nuper à nobis ſunt explanatæ. Ex ea
rum aũt commiſtione, aliæ quædã generantur, de
quibus deinceps dicemus, ſi prius his quæ ſimpli
citer cõſiſtunt, quod deeſſe uidetur, adiunxero: ꝙ
uidelicet quæcunq; febris exquiſitã ſimplicitatem
ſeruauerit, formã unam quandam ueluti regulam
obtinet eorũ quæ nunc ſunt à nobis dicenda: quæ
uero aliquo modo ab iſta defecerit, tantũ etiã à fe-
brium ſimplicitate recedet. Nã quæ ex flaua bile
per ſenſibiles corporis partes delata oritur febris,
cum rigore inuadit, atq; ardentis febris ſimilitudi-
nem gerit, & bilis uomitibus, aut eductiõibus, aut
ſudoribus, uel ſcilicet ex horum quibuſdã uel om
D nibus, ſoluit̃. Huius febris acceſſio duodecim ad
ſummũ horarum æquinoctialiũ ſpatio finitur, ean
demq; tertianam exquiſitam appellamus, quæ in
tẽperatura laborantis bilioſa, & tempore anni ſta-
tu ac regione & uictu calidis & ſiccis cõſiſtit. Di-
ximus aũt & paulo prius, alia omnia quæ ad eius
generationẽ conueniunt. Breuior eſt aũt aliquan-
do prædicto ſpatio temporis acceſſio, in eo quod
magis ac minus plurimã habens differentiam, ob
quantitatẽ uidelicet, aut qualitatẽ ipſius bilis, aut
propter laborãtis uigorẽ, aut propter præſentẽ eo
tẽpore corpori patienti diſpoſitionẽ. Nã multa bi-
lis ea quæ pauca eſt, longiorẽ affert acceſſionẽ, te-
nuis aũt craſſa, breuiorem: ſic & uigor maior qui-
dem breuiorẽ, imbecillior uero longiorẽ. Corpo-
ris autem diſpoſitio, rara quidem breuiorẽ, denſa
uero

uero longiorem. Tempus autem in hac febre in- A
termiſſionis, nullū habet humoris putreſcentis ex
pulſu perceptibile indiciū in die aut in nocte quæ
cōſequitur acceſſionem: cum uero parumper ſuc-
cenditur, uix agnoſci poteſt in primis diei aut no-
ctis ſubinde ſequētis partibus: manifeſtius autem
iam circa finem eiuſdem diei uel noctis, adhuc ue
ro manifeſtius proxima, quæ antecedit uidelicet
acceſſionis diem uel noctem. In illa uero iam ſig-
num euidentius apparet, ac multo etiam magis ac
ceſſione iam incipiente, atq; adhuc plus iam inua
leſcente febre. Cū uero iam conſiſtit, minus quàm
cum augebatur, multo uero minus ubi iam decli-
nat. Huiuſcemodi febrem, ſi appellare libuerit ex
quiſitam tertianam, nomine uteris antiquo: ſi mi-
nus, mihi ſaltem liceat manifeſtioris doctrinæ gra B
IIII tia ita nominare. Eſt autem & altera exquiſitæ
ſimplicitatis febris, quæ ex pituitæ putredine or-
tum habet, per ſentientes corporis partes à natura
detruſa. Incipit autem ab extremorum frigefactio
ne, atq; horrore potius quàm rigore. Ac cum diffi
cultate accenditur calor, ac longum cōſumit tem-
pus, dum inualeſcendo peruenit ad ſummū. Quo-
niam uero is ex quo conſtituitur humor frigidus
eſt & humidus in temperatura, lentus autem ac te
nax in cōſiſtentia: idcirco ægre accenditur, ac tar
de mouetur, ſæpiusq; in foraminibus retinet. Op
primit autem atq; aggrauat aliquando uirtutem.
Hinc inęquales, ac debiles magis, paruosq; efficit
pulſus, quamprimum febres inuadunt atq; inuale
ſcunt. Fiunt autem & in biliosa febre in acceſſio- C
num principijs ſinguli quos diximus, circa pulſus
affectus, & in illa ſtatim deſinunt, aliaq; & inęqua
litas quæ plerunq; tali febre inuadente non adeſt.
At poſtquam ceſſauerit rigor, non multo poſt ca-
lor accenditur. ueluti ignis effulgens purusq; om
nis fumoſæ fuliginis expers. At pituitoſi humoris
caliditatem igni fumido in lignis uiridibus accen
ſo nō male aſſimilaueris: idcirco paruæ in eo ua-
cuationes, & acceſſionis ſpatium longius produ-
citur, neq; intermiſſionis tēpus eſt adeo, ut in ter-
tiana ſyncerum, ſed humoris putrefacti ſeruat in-
dicium. Manifeſtiſſime autē & in hac febre in in-
uaſionibus atq; incrementis acceſſionum, ſignum
putrefactionis apparet. Attamen quum exquiſite
ſuam naturam ſeruauerit, pleriſq; uidetur puram D
intermiſſionē habere, & nos quoq; hoc idem non
raro fatemur, cum nimium diligens ſermo fuerit
intempeſtiuus. Hæc autē naturas conſequitur cor
porum, & tempora, & loca, & ſtatus, arteſq;, & ui
ctus rationem, aliaq; omnia pituitæ conſentanea.
Singulis autem diebus accenditur, quāuis minus
calida ſit biliosa tertiana. At illa cum & humorem
habeat accenſioni opportunum, & facile ſubinde
propter ſubtilitatem quicquid ex eadem efferbue
rit, totum in acceſſione expurgatur, ad puriorem
quandā infebricitationē terminare uidetur, poſtq;
acceſſionem breue aliquod putridæ caliditatis ue
ſtigium relinquere. Quæ autē in pituita febris ac-
cenditur, in acceſſionum declinationibus integre

A non expurgatur, neq; parum relinquit eius quod
ueluti ſuccēdi uidetur: hinc ergo eius intermiſſio
longe deterior ac ſecundæ acceſſionis feſtinat in-
uaſio. Tertium febrium intermittentiū genus V
eſt exquiſita quartana, quādo ex ſolo atrę bilis hu
more generatur, qui frigida ac ſicca cōſtat tempe-
ratura. Succendit autem paulatim, ueluti lapis ali
quis, aut teſta, aut os, aut tale aliquod huiuſcemo-
di corpus frigidum & ſiccum. Vbi uero aliqua ex
eo flamma fuerit accēſa, nihil fumidum, aut ſemi-
combuſtum in acceſſione relinquit. Atq; idcirco
in hoc humore copioſiores ſunt euacuationes q̃
in pituita, atq; intermiſſio exquiſite pura uidetur:
quoniam & hic quicquid atræ bilis fuerit accen-
ſum, exhauritur atq; diſpergitur. Idcirco & in eis
B talis eſt rigor, qualis his qui uehementi gelu frige-
ſcunt, haudquaquam ei ſimilis, qui à ſole peruſtis
aut laſſis, aut ex medicaminibus aliquādo calidis,
aut cum ſuper ulcera ponuntur mordentibus, fie-
ri conſueuit. Neceſſe eſt autem hanc febrem ante-
cedere, quæcunque atram aggregāt bilem in uitæ
exercitijs, ac totius uitę ratione, & temporis ſtatu,
& parte anni, ac regione: ſic & laborātis naturam
& ætatem atra bile abundare. Huius autem febris
acceſſio temporis ſpatio eſt ſimilis tertianæ, non-
nunquam & longior, cum adhuc exquiſita perſe-
uerat, ut quæ ex frigidiori humore conſiſtit. Eadē
uero in hiſce febribus atque alijs omnibus eſt cau
ſa, quæ differentiam facit longitudinis acceſſio-
num, quemadmodum paulo ante diximus in ex-
C quiſitis tertianis ex multitudine humoris, ac qua-
litate, uigore inſuper, atq; imbecillitate potentiæ,
ac præterea ex ipſius ægrotantis diſpoſitione di-
uerſitatem aſſumens. Nam & alia omnia propor-
tione reſpondent his quę ex amara bile accendun
tur. Si igitur neque putreſcat, neque uehementer
per partes ſentientes deferatur atræ bilis humor,
nunquam efficiet quadriduanæ exquiſitæ circui-
tum. Et quidem regij morbi paſſionibus diutur-
næ & melancholicæ ſplenis ægritudines & colo-
res in toto corpore fœdi, herpetibus etiam atque
eryſipelatibus quę ex flaua bile conſiſtunt, cancri
& phagedenæ correſpondent. Neque in his uero,
neque in atræ bilis morbis neceſſario febricitant,
niſi prius atra bilis putrefiat. Semper enim ſ. q̃s na
D tura uiribus utens, quicquid optimum fieri conti
gerit, his quæ aluntur partibus, aſſimilare: quicqd
uero alienū, conatur excernere. Quod ſi aliquādo
ob craſſitudinem, aut multitudinem, aut tenacita-
tem materiæ inutilis, aut aliquā meatuum obſtru-
ctionē, aut propter ſui imbecillitatem, totum qđ
eſt uitiatum nequeat expellere, neceſſe eſt, ut ſi id
diutius in animalis corpore perdurauerit, corrum
patur. Neq; enim fieri poteſt, ut aliquis quiſpiā ex
humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio,
nedum qui ita deprauatus, ut naturæ cultus ſit ex
pers. Sed alterū omnino ſequit̄, ut ſcilicet conco-
quatur, apponat̄, atq; aſſimilet̄ ſolidis partib. ani-
malis, aut corrumpat̄, & putrefiat. Sic em̄ his qui
morbo regio atq; atræ bilis paſſionibus infeſtant̄,
quando

quando biliosi humores ſuperabundãtes diutius A
corpus obſederint, febres ſuperueniunt. Sępius e-
tiam aut hepatis, aut ſplenis affectus attulit febrẽ,
quando ſcilicet hę quas diximus nuper paſſiones,
aut ex inflammatione, aut obſtructione cõtige-
rint. Eadem quoq; ratione & in pituita humore re
dundante non accenditur febris, niſi prius putrue
rit. In hoc autem uiſum eſt ſæpius id quod antiqui
impoſſibile arbitrabãtur. Eſt autem hoc ſine febre
rigor, quod nonnullis quidem accidit ſemel, non-
nullis autem per uices interpoſſans multorum ſpa
tio dierum, & à principio uſq; ad finem continua-
tur; aut uidelicet eſt ita omnino exiguus, ut neq;
adeſſe uideatur, cum ſe quieti tradiderint, ſed cum
moueri cęperint, tunc demũ eum ſentiunt; aut tan
tam uim habet, ut ſit etiam ſine motu moleſtus. B
Sed quãdo huiuſmodi in tempore humor putrue
rit, non modo rigent, ſed etiam febricitant. At quę
tales ſequitur diſpoſitiones febris, eſt ualde diutur
na, & difficulter ſolubilis in quotidianę figura pro
VI grediens. Ex hoc igitur genere eſt & febris ea
quæ proprie uocatur hepiala, quando ſimul febri-
citant & rigent, atq; eodẽ tempore in toto corpo-
re utrunq; ſentiunt affectum. Archigenes quidem
nulli id nomen unquam alteri rei accõmodari ar-
bitratur, niſi huic febri tantummodo: uidentur ta
men & Attici quidam, eum etiam rigorem qui fe
brem antecedit, ita nominare. Vitreum uero hu-
iuſcemodi humorem Praxagoras uocat. Iuniores
autem, è quorum numero eſt Philippus, ſimplici-
ter crudum, nullum aliud nomen adijciens, ut ex- C
quiſitius diſtinguat. Eſt autem & ipſe ſpecies quæ
dam pituitæ, ut qui ſatis frigidus & tenax ſit. qui-
cunq; enim frigidus atq; humidus humor exiſtit,
ad pituitæ appellationem reducitur, ſi Hippocra-
tem omneſq; nõ modo priſcos, ſed alios etiã Græ
cos in nominibus imitari uelimus. Prodicus ſiqui
dem in libro De hominis natura, in hoc nomine
præuaricat, ab admirabili quodã ueridico perſua-
ſus: ſed hoc tempus nõ ſuadet ad huiuſcemodi di-
ſputationes ſermonem diuertere, cum alterum eiſ-
dem tractatum addixerimus. Quare rurſus ad pro
poſitum reuertamur. Quicunq; humor natura fri
gidus atq; humidus fuerit; hunc nos pituitam ap-
pellamus, tu uero ſi libeat ſcindapſon nomines: a-
deo eſt mihi parua nominum cura. At nõ te lateat D
plures eſſe huiuſcemodi humoris differẽtias. Vna
ſiquidem eius eſt ſpecies frigida, adeo ut cum lo-
co calido obſtruitur, dolores maximos excitet, ſæ
piuſq; multa laxioris inteſtini incõmoda hoc hu-
more acuti clyſteris ui euacuato, ſtatim ſedari con
tingit: hic uero humor uitri liquefacti ſimilitudi-
nem gerit. Eſt & alia pituitæ ſpecies, quam pleriq;
cum ſcreatu expuunt, ſenſibilem habens dulcedi-
nem. Liquet autem q; hanc exquiſite frigidam nõ
contingit eſſe, ſi quidem eorum meminimus, quę
in libris De ſimplicibus medicaminibus diximus.
Eſt & tertia alia pituitæ ſpeciẽs, quę expuentibus
uidetur acida. Eſt autem minus frigida quàm ui-
trea, magis uero quàm dulcis. Sicuti & altera ſpe-
cies eſt falſa, aut propter putredinẽ, aut ꝓpter ſalſę
ſeroſæ humiditatis miſtionẽ. In qua ſiquos febrici
tare cõtingit, ſuperueniente s ceeſſione nõ rigent,
ſed tantũmodo horrẽt. Acida uero ac uitrea, ſi per
ſentientes corporis partes deferatur, ſine febre ri-
gores generat. Quòd ſi modica aliqua in ipſis fiat
putrefactio, febrem hepialam appellatam inducit.
Quòd ſi uehementius putreſcant, rigor quidẽ an-
tecedit, febris uero ſequitur, ſuperata frigiditate à
multitudine caliditatis, adeo ut dum febris inuale
ſcit atq; conſiſtit, minime ſentiatur. Forte aũt & ui
trea pituita acidæ qualitatis eſt particeps, adeo ut
eius differentiæ tres ſint numero uniuerſæ, acida,
dulcis, & ſalſa: minime uero dulci pituita putreſcẽ
te febrem rigor antecedit. Quiſpiam uero fortaſ-
ſis neq; ſimpliciter, neq; à ſimplici cauſa huiuſmo-
di febres fieri arbitraretur. Siquidẽ totũ id quod
ex pituita putreſcit, febrem accendit, reliquũ uero
qđ nondũ putreſcit, cuius cauſa rigeſcunt, nõ ean
dem habet cum putreſcente qualitatẽ. Si igitur ab
hac quidem rigor, à putreſcente uero febris gene-
ratur, duplex ſemper aderit cauſa. Contingit uero
& hic febrem quidẽ ab altero cauſæ genere dice-
re fieri, rigorem uero utpote alium à febre ab alte-
ra, ut qui non ſit, quod febris. per febrem nanque
tertianã flaua bilis rigorem efficit ac febrem. Sed
hęc quidẽ logicã magis habent quæſtionẽ. Iam VII
uero tempus eſt ut ad propoſitũ inſtitutum reuer-
tamur. Si pituita putreſcens, ex qua febrem illam
quæ ſingulis diebus acceſſionem facit, accendi di
cebamus, miſceatˀ amaræ bilis humori, ex quo ter
tiana gignitur febris, duplex iam cauſa ac diſpoſi-
tio cõiungeretur. Alter ſiquidẽ humor affert quo
tidie acceſſionem, alter uero tertio quoq; die: itaq;
alter quidem dies duas habet acceſſiones, alter ue
ro unam tantũmodo, niſi acceſſionũ tempora in
eaſdem horas conueniant: ſi enim cõuenerint, fiet
una febris confuſa, quæ neq; puræ tertianę, neque
quotidianæ formam prę ſe fert. Quoniam uero u-
triuſq; febris duplex eſt ſpecies, quatuor ex ipſis
fient cõplexiones. Vna quidẽ in qua tertiana quo
tidianæ intermittenti commiſcetur: altera uero in
qua tertiana quotidianæ continuę cõiungitur: &
tertia in qua quotidiana intermittẽs tertianæ con-
tinuæ miſcetur; quarta in qua permiſcetur quoti-
diana continua tertianæ cõtinuæ. Harum uero nu
per dictarum complexionũ omniũ duæ ſunt diffe
rentiæ, cum aliquando quidem in eandem horam
acceſſiones occurrant, nonnunquam uero diuer-
ſis temporibus ſuperueniant. Sed hæ quidem cog
nitu faciles ſunt, niſi quòd aliquãdo intermittens
ignoratur ab inexercitatis, ea ratione, quoniam æ-
grotus nunquam à febre liberatur. At formam ac-
ceſſionis inſpicere oportet, quemadmodum in ſe-
cundo de criſi plenius edocuimus, atq; inde, non
autem ex periodorum ſimili proportione, cogno-
ſcere febrem. Supponatur enim cuipiam acceſſio
nem incipere circa primã horam unà cum rigore,
qui uidetˀ pungere carnes laborãtis: deinde ubi a-
lia om̃ia tertianæ febris indicia uſq; ad cõſiſtentiã
proceſſerint

proceſſerint, poſtmodum cum bilis uomitu atque
optimis ſudoribus declinare, ac iam nonã diei ho
ram adeſſe, unde ex totius acceſſionis motu conie
cturari poſſimus, hora undecima ægrotantem fe-
bris intermiſſionem habiturũ, talem uidelicet qua
lem in periodis nominare conſueuimus. Dum ue
ro in hac ſpe ſumus, ſubito retineri ſudores, denſa
ta ſcilicet tantũmodo, uel etiam horreſcente cute,
ac ſubinde principium, aſcenſum, conſiſtentiã fe-
bris continuæ, qualis ex pituita accenditur, ſequi.
Sic enim & duplicem cauſam, ac duplicẽ febrium
ſpeciem cognoſcemus, miſta intermittente conti-
nuæ, quam uis nulla intermiſſio deprehendat. Se-
cundo etiam die ſperandũ eſt hora nona acceſſio-
nem futuram: quòd ſi expectationi noſtræ res ipſa
reſpondeat, omnino etiam die tertia itidem febrici
tante adhuc ægroto, tertianæ febris acceſſionẽ ho
ra prima superuenturam ſperabimus. Quòd ſi aut
præuenerit, aut tardior fuerit, ea quam ſecũdo die
circa horam nonam fore ſperamus acceſſionẽ, aut
tertio circa primam, non amplius diebus ſequen-
tibus, aut nonam, aut primam expectabimus ho-
ram: ſed tanto prius, ſiue poſterius, quanto in pri-
mo periodo ſimilitudo proportionis acceſſionem
aut tardaſſe, aut acceleraſſe monſtrauerit. Quę ue
ro ex duabus febribus citius ſit finem habitura, ex
earum ſpecie & forma, atq; ex acceſſionis prolixi
tate ac magnitudine, modo præterea, ac motu, &
reditu periodorũ, prout celerior aut tardior extite-
rit coniecturandũ: adhibenda inſuper alia quæ ſu-
peruenerunt indicia coctionis aut cruditatis mor-
bi totius, ex quibus maximam uim habent quę in
urinis apparent, de quibus omnibus ſufficiẽter in
libro de criſi tractauimus. Si uero quotidiana con
tinua tertianam intermittentẽ, quæ prima incepe-
rit hora non nona, ſed aut quinta, aut ſexta appre-
henderit hora, adhuc difficilior cognitio fit pleriſ-
que medicis, qui talem contemplationem conte-
mnunt, neq; ſcire curant an una ſit febris, an duæ,
& qualis nam ſit utriuſq; natura. ut uero qui nihil
horum intelligant, non modo ignorãt, quo pacto
curare oporteat has febres, quarum nullam habẽt
notitiam, ſed neſciunt etiam utrum die ſequẽti ſu-
ſpicandum ſit de hiſce horis ambabus, quæ in pri
mo die acceſſiones attulerũt. Ego uero ſum mihi
conſcius, ꝙ ſępius ex diuinatrice quadam arte po
tius quàm prænoſcẽdi ſcientia medicinæ propria,
uiſus ſum eiſdem coniectura aſſecutus futuræ ac-
ceſſionis inſultum. In hac igitur ipſa de qua nunc
agimus miſtione tertianę cum quotidiana, uidi ali
quando circa primam horam, exquiſitæ tertianæ
inuadere acceſſionem, in ſexto autem illius quæ à
iunioribus medicis proprio nomine cathemerina,
id eſt quotidiana appellatur: ita enim uocare con-
ſueuerunt eam febrem quæ ſingulis diebus accen
ditur, neq; nullam habet intermiſſionem. Ego ue-
ro ſolitus ſum eandem febrem amphimerinã con-
tinuam nominare, nam cathemerinon uocabulũ
nuſquam apud Gręcos ſcriptũ inuenitur: omnem
uero rem quæ quotidie eodem fiat modo, amphi-
A merinam uocant. Verum, ut inquit Plato, non eſt
habenda de nominibus cura, quibus tot ac tanta-
rum rerum inueſtigatio proponitur. Vocetur ita-
que maniſeſtioris doctrinæ gratia, quæ quidẽ ſin-
gulis diebus accẽditur, atq; intermiſſione finitur,
amphimerina, id eſt quotidiana ſimpliciter, nulla
alia ſermoni facta adiectione. Quæ autẽ intermiſ-
ſionem non habet, quotidiana continua dicatur:
alteram uero ſiquis uellet, quotidianam intermit-
tentem appellet. Eodem modo in tertiana ſtatua-
tur: altera quidem eius differentia ſimpliciter ter-
tiana dicatur, aut tertiana intermittens: altera ue-
ro tertiana continua. Contingit etiam hanc ipſam
ſine aliqua adiectione, tertianam ſimpliciter nomi
nare, quod & ab aliquibus uideo obſeruari. Sed
B non oportet de nominib. prolixius diſputare, ſed
potius ad propoſiti noſtri inſtitutum reuertamur.
Adoleſcens enim in quo factam dixi complexio-
nem tertianę cum quotidiana continua, mane qui
dem in prima hora rigorem pati cœpit, exquiſitæ
tertianæ familiarem, † aderantq; alia omnia eiuſ-
dem febris indicia uſq; ad horã ſextam, & repenti
nus uomitus bilis, et pauci ſudores inter quos † ſta
tim homo cõtractus eſt atq; horruit, ac ſubinde in
cipiente annotatione, pulſus erat paruus, inæqua-
lis, deinde uſq; ad horam undecimam, cum paula
tim adhuc ſuccenderetur, plura quidem ſigna ha-
bebat annotationis propria, paucis tamẽ intermi-
ſtis acceſſionis indicijs. Hinc uero uſq; ad quartã
noctis horam, febris certiſſime intendebatur, dein
C de quantum ſenſu percipi poterat, uſq; ad ſextam
noctis horam in eadem magnitudine perſiſtebat,
mox iam manifeſte declinabat uſq; ad diei ſequen
tis horam quartam. In hac enim iam & contrahe-
batur, & annotationis ſigna oſtendebãtur, refrige-
ratis iam extremis partibus, paruoq; exiſtente pul
ſu, et iam ad ueſperas uſq; intendebatur paulatim,
neq; horrorem, neq; inæqualitatem aliquam præ
ſe ferens: deinde rurſus in ſummo cõſiſtebat, circa
quartã noctis horã. Sexta uero manifeſtiſſime cœ
pit remitti. Quòd igiť tertio die, hora ſecũda, quo-
tidianam annotationẽ expectare oportebat, in am
biguo non erat, non tamen utrũ tertiana eandem
horam eſſet ſeruatura, ſatis conſtabat. Hora igitur
ſecunda acceſſio ſuperuenit in horrore, quæ cele-
D rius ea quæ in primo, ſecũdo die quotidianæ con-
tinuæ facta erat, inualeſcens uſq; ad horam quin-
tam, aliud rurſus ab eadem hora fecit initium, in
quo aderant omnia ſimilia his quæ in ſecunda ho-
ra contigerãt accidentia. Hinc uero rurſus prom-
ptius inualeſcens uſq; ad horam octauã, denuo in
eadem horruit, ac paulo poſt accreſcens acceſſio,
expedite aſcendebat, adeo ut hora noctis quarta
iam ad ſummũ peruenerit. Et quid aliud hoc erat,
ꝙ acceſſio exquiſiti hemitritęi: duabus eadẽ hora
inuadentib. febribus, quoniã quotidiana duab. ho
ris celerius, tertiana aũt totidẽ tardius accedebat;
adeo ut quicunq; facultatẽ haberet febrium figu-
ras agnoſcendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ
accidẽtia in unũ confuſa, manifeſte deprehẽderet.
Nam

*† al. aliaq; omnia ſeruans exquiſitæ tertianæ indicia uſque ad horã ſextam, & repentinum uomitum, bilioſum, et multũ: & uentris ſecretionem ſatis multam, et hãc bilioſam: et ſudores paucos, post quos &c. Sic enim in græcis di-quibus legitur καὶ τ' ἄλλα σώζοντα φυλάττων ἀκριβοῦς τριταίου γνωρίσματα μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας, ἐξαιφνίδιον ἐμετὸν χολώδη τε πολὺν, καὶ γαστρὸς ἀποχώρησιν ἱκανὴν, καὶ ταύτην χολώδη, καὶ μικροὺς ἱδρῶτας.*

Nam cum tertianæ inſultū rigor comitaretꝰ, quotidiana autem ſine rigore inuaderet, miſta ex utraque febris horrorem continuo afferebat, rem quidem rigore minorem, maiorē autem refrigeratione, tantoq; hac ipſa maiorem, quantum à rigore magnitudine ſuperatur, adeo ut cum ab utroq; extremo æqua diſtet proportione, horror medius inter ambo rigorem ſcilicet & frigefactionem collocetur. Quod quidem maxime fieri cōſueuit, cum extremitates confundantur: non ab re igitur inditum eſt huic febri nomen hemitritęi. Nam ex quotidiana continua & tertiana intermittēte tota eius natura cōfuſa, dimidiam partem utranq; ex dictis febribus retinet. Sicuti igitur ſemiaſinus & ſemideus nomen tale ſortiuntur, ita & hemitritæus. Semiaſinus enim cum ad eius generationem pro altera parte aſinus, pro altera equus conueniant, ex una ſemiaſini nomen accepit. Semideus dimidia quidem parte deus eſſe monſtratur, cum uero alteram hominis habeat, hęc in nomine omittitur. Sic & hemitritęus dimidiam eius partem habet tertianam, alteram autem dimidiam, quotidianam continuam. Duplex autē in ipſo generationis modus, uel ſcilicet duabus in unum tempus, quemadmodum dicebatur nuper, conuenientibus acceſſionibus: quia altera quidem pręueniebat, altera autem differebat, aut ſtatim ab initio ambabus inuicem confuſis. Quæ igitur fit in unum tempus conuenientibus utraq; acceſſione, unam tantūmodo habet hemitritææ naturæ acceſſionem: altera autem omnes à principio ægritudinis uſq; ad finem, quæ maxime atq; præcipue ab omnibus febris hemitritęa appellatur. Sed de hoc paulo poſterius à nobis dicetur, propter Agathinum, atq; Archigenē præſertim. In adoleſcente autem, quem noſtra narratio ſuppoſuit, cum tertia die huiuſcemodi acceſſio facta eſſet, quia in unum tempus cōueniebant ambarum febrium inuaſiones, quoniam quotidiana quidem duabus horis ſemper præueniebat, tertiana autem differebat, die quarta acceſſio ſole oriente inuaſit, formam exquiſitæ quotidianæ ex pituita præ ſe ferens. Erat autem ſecundum proportionis ſimilitudinem quinta ab ipſa acceſſio circa decimam noctis horam principiū factura, quoniam duabus ſemper horis celerius inuaſerit. Tertianæ autē ex bile febris acceſſio tertia ab initio die quinto, hora quarta erat inuaſura, adeo ut inter duarū febrium initia ſex horarum ſpatium intercederet, quod & factū eſt. nam circa quartæ noctis horam decimam inuadēte acceſſione, quæ febris ex pituita ſeruabat imaginē, atq; hoc modo uſq; ad quartā diei horam progrediēte, ubi febris tertiana mediocrem rigorē ſecum afferens, eidem coniuncta fuit, miſtam ſubinde formā gerens acceſſio, biliofæ ſcilicet febris ac pituitoſæ; ſequenti nocte circa horam octauam, pituitoſa febris incipiens exquiſita, ac ſola totam diem ſubſequentem ordine ſextā occupauit; deinde cū media nocte declinaſſet, aliud ſubinde eodem modo fecit initiū: deinde cum reliquam dimidiam noctis partem uſq; ad meridiem diei ſeptimæ obtinuiſſet, poſtmodū iam ueluti declinabat. At eandem excepit tertiana, quæ cum rigore inuaſit, quēadmodū exquiſita tertiana cum rigore inuadere conſueuit, atq; cum alia omnia ſecum eodē modo certiſſima afferret indicia, uomitus bilis inuexit, atq; alui excremēta bilioſa, & urinas optimas. Ac quum iam aduesperaſſet, breues quoſdā ueluti ſudores, adeo ut quicunq; febrium ſpecies didiciſſet, ei aperte indicaretur eam remitti, ac declinare, neq; ultra unam aliam periodum, aut ad ſummum duas debere protēdi. Nam & in ea declinatione erat quies admirabilis, qualis ante uiſa non fuerat, donec ad quartam noctis horam peruentum eſt. In illa etenim febris quæ etiam ex pituita ortum habebat, ac quotidie acceſſionē faciebat, cū duabus anticipaſſet horis, inuaſit. Cūq; totam noctem occupaſſet, ac totū deinceps diem, rurſus in ſecūda hora noctis octauæ aliud fecit initium, cumq; eandem pariter noctem totam occupaſſet, ſequenti die, quæ nona erat, declinauit. Eodem uero die circa horam octauam, quoniam duabus horis tardius inuadebat, futura erat tertianæ febris acceſſio, ſed tūc hora nona superuenit, hoc ipſo etiam ſe declinare ſignificans. Sole autem occidente, ei ſe aſſociauit febris ex pituita more ſuo anticipando, & cum noctē illam obtinuiſſet, diēq; ſequentem, hora decima diei decimæ iterum inuaſit. Deinde die undecima rurſus hora octaua, exquiſitæ referens pituitæ naturā; deinde prima noctis hora tertianæ febris, quæ quatuor tardauerat horis, horrida acceſſio facta eſt; deinde ſexta noctis hora aluus bilioſum excreuit, ac quidem per uniuerſum corpus ſudores exhalarant, poſt quos tota declinatio ferè ad infebricitationē peruenit. neq; iam in ambiguo erat, quin tota febris tertiana omnino deſiiſſet, ſola autem ea quæ ex pituita ortum habebat, remanſerat, quæ & ipſa iam remitti incipiebat. Hac igitꝰ ratione die duodecima non amplius anticipauit acceſſio duabus, ut antea conſueuerat, horis, ſed hora ſeptima inuaſit; neq; die tertiadecima, ſexta ſuperuenit hora, ſed illa etiam ſeptima hora inuaſit, quietem effatu dignam, ac declinationem oſtendēs. Quartadecima uero die eadem declinatio melior admodū ſucceſſit, ac hora nona acceſſio facta eſt: in urinis autem erant inſignia coctionis indicia, ſolutionē ægritudinis in die decretorio ſuccedente futuram præmonſtrantia. Sed hoc præſentis ſermonis non intereſt, niſi obiter dicere. Quòd uero ſępius commiſcentur diuerſorum generum febres, & bilioſæ pituitoſis; & intermittētes cōtinuis, quę à multis medicis ignorantur, ſatis hic de quo nuper ſcripſimus, ęgrotus oſtendit.

VIII Sed quoniam & de his ſatis dictū eſt, rurſus ad id redeo, de quo paulo ante eſt à me ſermo dilatus. Febris igitur, quæ ex tertiana & quotidiana continua cōpoſita eſt, quam hemitritæum appellamus, aut flauam bilem habet exuperātem, atq; ob id in eo ſunt tertianæ febres accidentia maiora: aut hic quidē paucior, pituita uero abundantior, atq; idcirco quotidianæ continuæ affectus ſit miores

miores: aut neuter horum alterum uincit, ſed am/
bo æquipotentes exiſtunt. Quo tẽpore eſt exqui/
ſitus hemitritæus, talem formam repræſentans,
qualem de eo Hippocrates manifeſtauit, cum in
principio Epidemiarum in hanc ſcribit ſententiã:
Erant uero eorum pleriſq; paſſiones huiuſmodi,
febres horridæ, continuæ, acutę, omnino quidem
non intermittẽtes, modus uero erat hemitritæus,
cum alteram diem leuiorem ferret, altera uero in-
ualeſceret, ac ſummatim in acutiem augerentur.
Dixi aũt horridas non ſimpliciter quæ cum hor/
rore inuadũt: ſicuti hoc innumerabilibus accidit
febribus, de quibus deinceps uerba faciemus: ſed
in quibuſcunq; magnam acceſſionis partem hor/
rores abſumũt, altera dierum ſcilicet in qua & ter
tiana & quotidiana cõtinua ſimul inuadunt, nam
altera dies ſolam habet quotidianam. magna ue/
ro ex parte dierum prima, miſtam ex utriſq; com/
mittit febrem: ſecunda uero ex pituita continuã.
Contingit aũt nonnunquã hanc prima inuadere
die: ſecunda uero ambas ſimul. Acceſſio igitur ex
utriſq; commiſta, quando humores fuerint æqui/
potẽtes, talis eſt qualem paulo ante deſcripſimus
hemitritæon. Cum uero tertiana prȩualuerit, hor
ridior fit febris, atq; in annotatione ſibi aliquid ri/
goris aſſociat. Confeſtim uero & feruidior eſt hu
iuſcemodi febris, & incendij plus habet, magiſq;
feſtinat ad ſummum, et aliquid bilis per uomitum
aut per aluũ, aut per ſudorem excernitur. At cum
altera ex pituita febris potentior exiſtit, tunc fri/
gus uehementius extremas occupat partes, horro
reſq; pauci fiunt, & pulſuum fit afflictatio maior
ac diuturnior, tardiuſq; acceſſio inualeſcit, ac lon/
gum poſt tempus conſiſtit, non tamen aut ſitim,
aut magnum affert incendium, neq; in ea per uo/
mitum, aut per aluum, aut per ſudorem bilis excer
nit. Hanc quoq; duarum febrium miſtionem Ar/
chigenes animaduertiſſe uidetur, minus tamẽ re/
cte atq; perſpicue, quemadmodum in ſeptimo cõ/
mentariorum quos in tractatu Archigenis de pul
ſibus ſcripſimus, eſt à nobis oſtenſum. Arbitratur
igitur Archigenes in hemitritęis aliquando febrẽ
præualere tertianam, aliquãdo quotidianam: non
tamen æqualem earum miſtionẽ, quæ ſola exqui/
ſitum hemitritæum cõſtituit, aut intellexit, aut in
ſuis ſcriptis oſtendit, uerum omnino prætermiſit.
Nam cum æquales magnitudine fuerint, & febris
ex bile intermittẽs, & ex pituita continua, acceſſi/
onis initium fit cum horrore, qui medium inter ri/
gorem & frigefactionem obtinet locum: quorum
alterum tertianam febrem, alterum quotidianam
comitatur. Cum uero ab inuaſione inualeſcit, ter/
tianæ quidem ratione cito caleſcit, ac feſtinat ad
ſummum: at propter quotidianã ex pituita tarda-
tur, atq; in aſcenſu retinetur nonnunquam atq; in
terrumpitur. Eſtq; inter uarios affectus ueluti pu/
gna quædam, cum æger nonnunquam inualeſcẽ/
re febre tertiana, atque ad cutem humores impel/
lente uehementius caleſiat: contrà uero remoran/
te, atque ad interiora reuocante ipſius motum

A febre quæ ex pituita ortum habet: ut quæ tardi ac
difficilis motus, frigidaq; ac lenta exiſtat materia.
In hoc aũt certamine cum humor frigidus ſupera/
uerit, ſummiſſiones horrores, atq; extremarũ par/
tium & cutis refrigerationes ſequuntur, adeo ut ui
deatur altera rurſus acceſſio renouari: Cum uero
calidior uicerit, tunc ſtatim totum corpus caleſit,
ac iam uidetur febris penè in ſummo conſiſtere,
mox paulopoſt ad pituitam redeunte uictoria æ/
groti denuo contrahuntur, refrigerantur, & hor/
rent. Neq; hoc terminum ullum habet, donec fe/
bris ad ſummum peruenerit, quod quidem citius
accidit q̃ pro more pituitæ, tardius tamen q̃ in bi/
le fieri conſueuit. Nam huius quidem celeritatem
cohibet pituita, ac rurſus pituitæ tarditatem atque
B hebetudinem excitat bilis. Talis quidẽ eſt exqui/
ſitus hemitritæus ex æquali duarum febrium tẽ/
peratura compoſitus, quoniam etiam ex duobus
humoribus conſtat. Atqui exquiſitus non eſt, ubi
aut bilem, aut pituitam habet præpotentem. Secũ
da eſt duarum febrium, tertianæ ſcilicet ac quoti-
dianæ copulatio ac commiſtio, quæ ſimilem qui/
dem nuper dictæ facit acceſſionem quandam. In
eo tamen differt, quoniam in hoc febris ad infebri
citationem perducitur, & quoniam die ſecunda
cum rigore aut horrore ſola quotidiana febris in/
uadit. Non igitur erit hæc febris hemitritæus, ſi
quidem ex numero continuarum hemitritæus ex/
iſtat. Quòd ſi etiam in altero genere hemitritæus
collocetur, non hæc tantum, ſed multæ prætcrea
C aliæ febres hemitritæi uocabuntur. Hac ratione
mihi uidetur Agathinus omnes quæ protendun/
tur tertianas hemitritęos appellare. Sed quoniam
de nominibus potius q̃ de rebus ſunt quæſtiones
huiuſcemodi, in eiſdem minime cenſeo cõmoran/
dum. Nam de nominibus ad medicinam pertinẽ/
tibus, ſeorſum à nobis ſcriptum eſt alio tractatu,
in quo hoc ipſum oſtenditur atq; integre præfinit,
qualéſnam ſint de rebus, ac quales de nominibus
diſceptationes. Ruſus igitur ad res ipſas redea/
mus, hoc eſt ad eum quem Hippocrates uocat he
mitritæum horridum atq; continuum, quem facit
tertiana quotidianæ continuæ cõmiſta. Intermit/
tenti autem non item, quoniam quæ ex ambabus
cõponitur febris, neceſſario & ipſa intermittitur.
D Non tamen ex duabus continuis, quarum altera
ex bile, altera ex pituita generatur. poteſt hemitri/
tæus conſiſtere, quoniam hæc commiſtio febrem
horridam, ac quæ multas habeat reduplicationes
non facit. Nam cum omnis febris cõtinua ſui qui/
dem ratione cum exquiſita fuerit, neq; horrorem
habeat, neq; rigorem, neq; etiam quæ ex eiſdem
componitur horrida fiet. Neceſſe eſt igitur, ſi hor/
ridus ſimul atq; cõtinuus ſit hemitritæus futurus,
ex duabus ipſum febribus generari, quarum alte/
ra ſit intermittens, altera uero continua. Atq; id/
circo tertiana quidem cum quotidiana continua
confuſa facit hemitritæum, cum neq; utraq; con/
tinua, neq; utraq; intermittens huiuſcemodi que/
at febrem generare. Vna igitur ſola miſtio relin/

quitur, ex quotidiana intermittente, & bilioſa con- A
tinua, quæ & ipſa poteſt cõtinuam ſimul atq; hot-
tidam febrem efficere. Hæc uero contrario modo
ſe habebit quàm prior, quoniam continuitatẽ qui-
dem ex bile obtinebit, horrorem uero ex pituita,
reduplicationes autem ex pugna mutua, ac tum
præſertim cum humores æquas uires habuerint.
Vbi uero alter eorum præualuerit, & accidentiũ,
& cognitionis ratio, in prima miſtione oſtenſa eſt.
Hęc omnia & de quatuor miſtionibus, ex febre bi
lioſa & pituitoſa, magis ad eum tractatum in quo
De typis agitur, cuipiam pertinere uideretur. Hic
uero neceſſario de ipſis facta eſt mentio propter
hemitritæum, cuius ortum Archigenes ad tertia-
nam transfert ac quotidianam, non tamen eius na
turam recte aſſecutus, quoniam in numero febrium B
intermittentium ipſum ponit. Agathinus autem
contrà, hemitritæum in eodem genere cum tertia-
na manifeſte locauit, ac ſola acceſſionis uehemen-
tia ab eadem differre fatetur. Si igitur omnium
febrium differentias exquiſite ſcribentes, in nomi
nibus tantum aberraſſent, non admodum eſſet æ-
gre ferendum. Sed quoniam neque ſimplicium,
neque compoſitarum febrium omnes differẽtias
exquiſite aſſignarunt, ac præterea plures alias ſu-
perfluas addiderunt, quæ neq; ad prænoſcendum
neq; ad curandum aliquem afferũt uſum: nos pro
uiribus earum formam exquiſitiſſime complecti
tentauimus, ut qui longo tempore partim experi-
entia, partim ratione omnes quæ utiles ſunt diffe-
rentias inuenerimus. Simplices igitur ad præſen C
tem tractatum, compoſitæ uero ad eum in quo de
typis agitur attinent, cuius tamẽ non erit expers,
omnino atq; inſcius, ſi quis hunc diligenter perle-
gerit. Nam per hæc quæ de bilioſa & pituitoſa fe-
bre ſimul commiſtis conſcripſimus, licet & atræ
bilis humorem transferendo, eius cum utraq; illa-
rum complexionem ac confuſionem pariter con-
iecturari. Voco autem complexionem, quãdo ho
ris differentibus inuaſerunt: confuſionem uero,
quando eodem tempore inceperint. Sic & tres ſi-
mul febres complecti per ſe quiſpiam & cõfunde
re poterit, ex his quę nuper diximus motus. Nam
horum omnium principiũ fons atq; elemẽtum eſt
ſingularium febrium formam atq; figuram exqui D
ſite cognoſcere: neq; enim plurima eſt earum mul
titudo, cum omnes tres numero exiſtãt, & quæ ex
amara bile, & quæ ex atra, & quæ ex pituita gene
ratur. Quarum ſingulæ duas habent differentias,
continuę ſcilicet atque intermittentis, adeo ut om
nium quæ ex humorum putredine ortum habẽt,
fiant ſex numero differentiæ. Quòd ſi aliqua ac-
ceſſerit his particulatim, in ipſis differentia hæc,
uel ex humoris multitudine, uel ex quantitate &
putrefactionis qualitate, ac præterea ex modo mo
tus, ac particula in qua fit putredo, habebit origi-
nem. Veluti confeſtim earum febrium intermittẽ-
tium, quæ tertia quaque die acceſſionem faciunt,
quę quidem breue habent acceſſionis tempus, ac
cum rigore inuadunt, & per ſudores, & bilis uo-
mitum, & bilioſa excrementa finiuntur, his tertia-
næ exquiſitę nomen impoſitum. Quibus uero ali
quid horum deficit, hæ non exquiſitę, ſed ſimpli-
citer tertianæ appellãtur. Quòd ſi intermiſſionem
minorem habuerint, acceſſione uidelicet in lon-
gius tempus protracta, hæ tertianæ extenſæ uo-
cantur, cum tamen & hęc ipſa res plurimam in eo
quod magis ac minus, differentiam ſuſcipiat. Li-
cet quidem ex his aliquam ſimpliciter extenſam
nuncupare, quę cum uigintiquatuor horas in ac-
ceſſione conſumpſerit, reliquas habet febris ex-
pertes: aliquam uero ſufficienter extenſam, quæ
uſque ad triginta extenditur horas; atque aliquam
in longius adhuc tempus productam, utq; uſque
ad triginta ſex horas protendatur: atq; aliam ad-
huc amplius uſq; ad quadraginta uel plures. Ne-
que enim ex his quas diximus quælibet certis ter
minis poteſt definiri, cum Soritica dubitatio no-
bis occurrat. Neque tamen huiuſcemodi nomina
adeo curioſe inueſtigare eſt neceſſarium, cum no-
bis detur facultas etiam ſine illis unumquenq; æ-
grotantem proximis indicare, ac rectam curatio-
nem adhibere, necnon futura prænoſcere. Suppo
natur enim aliquis quindecim horas febricitare,
ac triginta tres febre uacare, hocq; deinceps eadẽ
proportione ſeruata contingat: nemini dubium,
quin & tempus ad exhibendum cibum opportu-
num, ex acceſſionis & intermiſſiõis ſpatio cogno
ſcetur, & quantum ex hoc ad prænoſcendum aut
curandum commodi nanciſci potuerit: nihilomi-
nus id ſufficienter acquiret, quamuis eam inquiſi-
tionem neglexerit, an ſimpliciter tertianã, an cum
aliqua adiectione quę differẽtiam determinet, hu-
iuſcemodi febrem oporteat appellare. Sed & cum
alteri indicare uoluerit qualiſnam ſit febris ægro-
tantis, hoc diligentius efficiet acceſſionis atq; in-
termiſſionis ſpatium oſtendendo, quàm ſi nomen
certum ac præfinitum, quod idem commonſtret,
inuenire ſtuduerit. Hęc quidem optima eſt expo-
nendi ac docendi ratio. Secunda uero quam pau
loante inſinuaui, cum aliam quidem exquiſitam
tertianam nominaui, aliam uero ſimpliciter ter-
tianam, deinde aliam paululum extenſam, deinde
aliam ſufficienter, deinde aliam amplius, deinde
aliam plurimum: Obſcuriſſima autem atque om-
nium deterrima, de qua prius fecimus mentionẽ,
in qua Medici iuniores quotidie inuicem certant
atque contendunt, neque animaduertũt ſe de no-
minibus litigare. Sed de alijs quidem quiſpiam
minus forte mirabitur: de Agathino autem ma-
gis mirandum, qui cum quandam & quotidia-
nam, & quartanam febrem appellet extenſam,
poſtmodum in tertiana non ſeruat eandem uim
proportionis: nam ſi longius acceſſio proten-
datur, non tertianam, ſed hemitritæum appellat.
Sed ſatis ſuperq; hactenus de nominibus diſputa-
tum: nam periculum eſt, ne nos longius quàm ſit op-
portunum in eiſdem tempus conteramus. Quare
rurſus ad rerũ ipſarũ quę reſtant, inueſtigationem
reuertamur. Ex omnibus uero quæ ſuperſunt IX

nulla

nulla eſſet contemplatio præſtantior, quàm illa in A qua quæri poteſt, nunquid quemadmodũ in utraque bile & pituita fiunt quædam febrium ſpecies, ita et in ſanguine putrefacto ſolẽt accidere febres. Siquidem ephemeras eo tantummodo calefacto, non autem putreſcente fieri dicebamus. In putrefactionibus autem (nam & ſanguinem quandoq; putreſcere eſt neceſſarium) quærendum quę nam ſit harum febrium ſpecies. Hoc autem inueniri poſſe putandum, ſi prius cognouerimus quo pacto ſanguis putrefiat. Nam recte ſentire uidetur Ariſtoteles, ab aliena caliditate oriri putredinem: uocat autem alienam, externam, non inſitam atq; natiuam, in quocunq; genere rerum: nam hæc coquere apta eſt, externa autem corrumpere, quod eſt putreſcere. Calor autẽ extrinſecus ſanguinem B opprimit, & in ſolis deuſtionibus, & peſtilẽti aeris ſtatu, atq;, ut ſimpliciter dicam, in febrib. uniuerſis, quacunq; ex cauſa originem traxerint. Sed & quãdo in aliqua corporis parte ſanguis plurimus aceruatus eiuſdẽ corporis opprimit uim, corrumpi conſueuit, ac tum præcipue cum in paruis uaſis propter craſſitudinẽ obſtruitur, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodũ in inguinum tumoribus, ac collectionibus, atque, ut uniuerſaliter dicatur, in inflãmationibus uniuerſis. Nam in huiuſcemodi affectib. duplicem ob cauſam corrumpitur ſanguis, & quia ſcilicet non difflatur, & quia à natura non coüincitur. Quòd ea uero quæ non difflantur putreſcere ſoleant, indicant exteriora omnia, quemadmodum fructus, & ſemina, C ueſteſq; præterea. Eius uero quod dicitur fidem facere poteſt, id etiam quod in laterum inflammationibus cernitur. nam quidam in ipſis ſpumeum, quidam pallidum, quidam rubeum expuunt liquorem: quod nihil aliud eſt quàm ea humoris pars inflammatione exuperãtis, quæ retineri non poteſt, ſed præ tenuitate ſudat exterius: nonnunquam uero & niger liquor ille conſpicitur non ſtatim ab initio, ſed poſtea quando ut plurimum pallida ſputa anteceſſerint, quæ bilis exuberantis erant indicia, quemadmodum ſpumea quidem pituitam, rubida uero ſanguinem indicant. Quare non procul à uero eſt exiſtimandum, ſanguinem ipſum nonnunquam in his quæ inflammationem patiuntur, particulis ſubire putredinem: ex qua D ſimpliciores quidem quàm ex alijs humoribus febres fieri, ſimilem uero acceſſionũ proportionem aſſumere, qualem tertianæ maxime febres oſtendunt. Nam ita in his qui laterum inflammationes patiuntur obſeruatum, quo tempore maxime rubidum expuunt. Quòd ſi ſanguis ſupra modum aſſetur, pars quidem eius ſubtilior ac pinguior omnino in flauam conuertitur bilem: quæ autẽ craſſior, in atram, quod in his tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit: nam in his ex ſanguine ſupra modum efferueſcẽte, ad atræ bilis humorem fit transmutatio. Ita autẽ hoc loco accipi uolo atræ bilis humorem, ut qui nondum exquiſite in atræ bilis naturam tranſierit, ſed in quodam ſit confinio conſtitutus. Et quidem pro uarietate humorum in quos conuertitur ſanguis, febres fient ſola bonitate uel malitia differentes. Illę ſiquidem quæ ſanguinis transmutationẽ conſequũtur ſunt ſimpliciores, tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori: nam etſi ſe plurima manui tangenti offert, eſt tamen omnino mitis, ſicuti ea quæ in balneo contrahitur. Semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus conſiſtit: quod uero manui tangenti moleſtum ſentitur, ex humoris acredine prouenit. Hocq; tibi ſit maximum humoris febrem facientis indicium, qualitas uidelicet caliditatis. nam quæ magis uaporoſa ac minus moleſta exiſtit, ex ſanguine naſcitur. quæ uero moleſtæ ſunt, & rodentes, atque mordaces, utrãq; bilem cõſequuntur. Cum uero in primo tactu quoddam potius uaporoſum, quàm acre ſe manui repræſentat, at per moram paulatim mordacitas aduenit, ac maxime inæqualis, adeo ut per colatoriũ quoddam & cribrum percolari uideatur, ex pituitæ putredine huiuſcemodi febrẽ oriri cognoſcas.

X Contemplanti uero mihi ac cauſam perquirenti, cur in febribus alijs calor æqualis occurſat, quæ uero ex pituita ortũ habent, talem caloris inæqualitatem oſtendunt: nulla potior uiſa eſt quàm tenacitas atque humoris craſſitudo, qui difficulter diſſoluitur. Nã & in hoc, ſicuti in alijs omnibus, primo ea pars omnis expirat, quę fuerit extenuata. Vix autem extenuatur quicquid ualde craſſum extiterit. quod ſi etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas augetur. nõ totus itaque humor, neque ex omni parte æqualiter, ſed ex illa tantummodo in quam putredo inualuerit, inflatur, atque extenuatus effertur, non diſſimili euentu ab eo quem in lentis ac craſſis humoribus, qui exterius ebulliunt inſpicimus. Nam & in iſtis ampullæ attolluntur, quæ ubi diſrumpuntur, uniuerſus flatus effertur, omnem humiditatem extenuatam ſecum trahens. At in ſubtilioribus humoribus cum ebullierint, neque ampullæ fiunt, quiq; ab eis uapor exhalat, eſt undequaque uerſus æqualis ac ſibi perſimilis.

XI Sed quoniã & de his, ut oportuit, diſſeruimus, nũc earum febrium quæ à continuo feruore ſynochæ appellantur, cauſas inueſtigemus. Mirum enim mihi D uidetur in iſtis unam plerunq; acceſſionẽ uſq; ad quartum uel quintum, ſæpius autem uſque ad ſeptimum diem ab earũm initio, donec finiantur, extendi. Quanquam ſiquis diligentius inſpiciat, maiorem illi admirationẽ poſſit afferre, in quibuſdam febribus per circuitũ fieri acceſſiones. Quod enim retro attulimus exemplũ in ſtercore, quod particulatim putreſcit in animalis corpore, nõ admodum fieri poſſe uidetur, cum putreſcentes humores ijs qui putredine uacant, poſſint facile commiſceri, utpote ex omnibus ad omnia confluxu & conſpiratione exiſtente. Vnde fieri non poteſt, ut putredo nunc unam, nunc aliam occupet partem, niſi inflammatio incipientem putreſcere humorem alliget atque coherceat. Quoniam igitur

ad contrariam partem ratio ſe tranſtulit, difficilius
eſt earum febrium, quæ per circuitus acceſſionem
faciunt, cauſam inuenire, quàm earum quæ ſyno-
chæ, id eſt quæ continuæ dicuntur. De utriſq; ta-
men tentabimus ſermonē tranſigere, neq; hic pro-
lixius ſcribentes, neque aliorum errata corrigen-
tes, ſed quemadmodum in ſuperioribus egimus,
ſolam ueritatem amplectētes, ex qua quiſpiam in-
ſtructus, etiam aliorum delicta cōprehenderet. Su-
mendum itaque initium ab ijs quæ manifeſtiſſime
apparent, quæ ſunt lippitudines quædam, qua-
rum nonnullæ quotidie, nōnullæ uero tertio quo-
que die magis infeſtant: ſimiliter & aurium dolo-
res, & capitis, ſiue totius, ſiue medietatis, quem
Græci hemicraneam appellant: quibuſdam uero
& pedum, & articulorum dolores per circuitus
excarcerbātur. Quod igitur in hiſce omnib. inſpi-
cere licet, uenas quidem in his partibus quæ exa-
cerbantur in tumorem attolli, atque inflammatio-
nem augeri, ac dolores intendi, ac materiæ inuti-
lis affluxū ad extrinſeca fieri: ita & in interioribus
quæcunque non ſeruare eandem proportionis ſi-
militudinem uidentur, fieri concipiendum, adeo
ut in laterum & pulmonis inflammationibus, in
acceſsionum quidē principijs tumores increſcāt,
in declinationibus autem euaporent ac ſubmittan-
tur. Forte autem quo pacto hoc accidat inuenie-
mus, ſi de inflāmationis generatione, atque rheu-
maticis uocatis affectibus quæcunque à nobis in
alijs commentarijs ſunt demonſtrata, memoria re-
petemus: nam ſi quod huius intereſt loci, illis ad-
datur, præſenti quæſtioni ſatisfaciet. Qui igitur
effluxus ad oculos commeat, omnes concedunt
à capite diſtillare: quam uero ob cauſam ſtatutis
temporibus commeat, hoc dicere ignorant, ut
qui ſcientiam de potentijs naturalibus minus at-
tigerint, quam nos tribus in libris ſumus cōplexi:
in quibus quatuor eſſe numero demōſtrauimus,
à quibus & ſtirpes & animalia gubernātur, unam
quidem ſimilium attractoriam, alteram eorūdem
retentoriam, ac poſt has tertiam alteratoriā, quar-
tam præterea extraneorum expulſoriam. Duplex
autem eſt in omnibus entibus extraneū, alterum
nanq; ex ſui qualitate, alterum quātitate. Hoc aūt
aceruari contingit ob harum potentiarum quæ in
membris ſitæ ſunt, uel uigorem, uel imbecillitatē.
Cum enim æque ualentes fuerint, & meatus, qui
materiam inutilem excernunt, ſecūdum naturam
ſe habuerint, tunc membra in ſanitate conſiſtunt:
ubi uero plus aſſumptū fuerit quàm poſſit altera-
ri, omne quod ſuperfluū eſt, à uirtute expulſoria
truſum neceſſario excernitur: quòd ſi imbecilla
fuerit, in eodē reſidet loco. ac ſi multum fuerit, gra-
uat atq; extendit: ſi uero acre, exedit ac mordet:
ſicuti & quod calidum eſt, calefacit: quod autem
frigidum, refrigerat. Hæc autem liquido in uentri-
culo apparent. Nam quidam ubi aliquando cibū
ampliorem aſſumpſerint, ex nauſea interdum co-
guntur euomere, interdum uero profluuio corri-
piuntur. Quod igitur hic per maiora ac laxiora

A ſpatia ſuperfluum excernitur extra, idem in alijs
partib. animalis per tenuiora foramina nō extra,
ſed ex alijs defluit ad alias, cum fortiores à ſe qui-
dem pellant, imbecilliores autem ſuſcipiant. at-
que hæ rurſus ad alias, donec tandem in eas quæ
imbecilliſsimæ ſunt inter omnes, inciderit, hinc
uero ad fortiores relabi eſt impoſſibile. Idcirco in
ijs quæ plethoræ uocantur, ex uitioſæ materiæ a-
bundantia partes debiliores partim inflammatio-
nes patiuntur, partim eryſipelata, aliæ herpetas,
aliæ aliud morbi ſuſtinent genus, quædam illi af-
fectui ſunt obnoxiæ, qui rheumaticus à fluxioni-
bus appellatur, de quo nos ſeparato ſcripſimus lo-
co. Nihil igitur mirum, uel cerebrum, uel uniuer-
ſum aliquando caput aceruatam in eis ſuperfluita-
B tē ad partes imbecilliores expellere, ueluti aures,
oculos, tempora, labra, uel dentes, uel malas, uel
palatum, uel gingiuas, ad gargarcona, & paristh-
mia, aut ad eos qui ſunt in huiuſmodi partibus a-
denas: & cum nihil in iſtis imbecille cōſtiterit, ad
thoracem, pulmonem, fauces, ſtomachum, uentri-
culum, fluxio delabit. Sicuti igitur caput talium
omnium morborū ſæpius eſt cauſa, ita & eas quæ
in hepate fiunt ac ſplene inflammationes, aliquæ
partes uicinæ, uel etiam per Iouem ex remotiori-
bus aliqua una, uel plures generat, auget, immit-
tit, ac per circuitum exacerbat. Neq; mirandum
eſt ſimilem eiſdem contingere affectum, qualis
in uentris excrementis conſpicitur. Sicuti igitur
quiſque quantum quaque die excernitur, intu-
C ens, ſi cauſam rei eiuſdem ignoret, ordinem mira-
retur: ſic quemcunque latet ſuperfluitatum in ca-
pite generationis atque excretionis cauſa, & qua
ratione nonnullæ quidē ex ipſis ad exteriora, non
nullæ uero ad aliquem alium confluant locum,
hæret atque miratur ſimilem cōfluxus proportio-
nem. Sic & quicunque non nouit, neq; quæ par-
tes materiam inutilem ad hepar tranſmittant, neq;
cauſam propter quam tranſmittant, intelligit, mi-
ratur in febribus quæ ex hepate accenduntur, or-
dinis proportionem. At qui neſcius non eſt pri-
mam inflammationis originem ex fluxione in he-
par incidēte proueniſſe, ac quòd deinceps exacer-
betur, mirari iam deſinit cauſam in ipſa parte pa-
tiente conſiſtere. Duplex autem eſt huius fluxio-
D nis occaſio, altera quam nuper diximus, quando
materia inutilis ad imbecilliores partes ab alijs de-
truditur: altera quando eadem attrahitur: de qua
iam ſermonem faciemus, ſumpto hinc etiā ab illis
initio, quæ omnibus ſunt manifeſta. Nam ſicut in
unxeris thapſiam, huic haud ita multo poſt, par-
tem illam calidiorem, atq; in ampliorē tumorem
elatam cōſpicies: ſic & ſi membrum aliquod iuxta
ignem calefeceris, aut uehemētiorem frictionem
adhibueris, uel reſina perungens, uel pice medio-
criter calida, deinde uniuerſam paulopoſt auferas,
ſiue quodcunq; calidū medicamen parti cuiq; ap-
plicaueris, in hiſce omnibus eundem in tumorem
uidebis attolli, quoniam caliditas natura apta eſt
fluxiones attrahere, aut eaſdem recipere. Neque
enim

enim præſentis eſt loci iſta diſcutere, cũ quod propoſito expedit noſtro, etiã ſine hac contemplatione habeamus. Illud enim cõpertũ habetur, quòd ſemper in corporibus plenis, aut in quibus inutilis materia redundat, magna portio ad eas defluit partes, quæ uehemẽtius incaluerint. In his autem quæ ſuperfluitatibus uacant, admodũ pauca. Nõ parum uero & ad partes dolentes ſolet defluere. Sic igitur quiſpiam cui extremam partem digiti acus exigua pupugerit, ſtatim indoluit: paulopoſt uero inflammatur, atq; in magnum tumorẽ pars omnis circumſtans attollitur: in quibuſdam uero ſub alis bubones exurgunt, cum rara ac ſpongioſa corpora, quæ Græci adenas appellant, ibidem aliquid fluxionis admittant: quibuſdam uero & in medio brachio hoc fieri conſpicitur, cum in eodem loco eſſatu dignus aden fuerit conſtitutus. Quod autem dicitur, apertiſsime cognoſces, cum ulcuſculum aliquod paruum expers doloris, atq; inflammationis prope unguem extiterit. Si enim negligatur, neq; coaleſcat, atq; ad cicatricem perducatur, adnata deinde carne quæ ab ungue comprimitur, primũ quidem ibidem dolor excitatur, deinde in toto digito, nonnũquam uero uel manus, uel pes ad magnam inflammationem effertur. Vſqueadeo ob dolorẽ fluxionibus partes laborant, non tamen huiuſce rei cauſam hoc in loco aperire eſt neceſſarium, alibi enim oportunius dicta eſt, nihilq; ipſa ad præſentẽ cõſiderationẽ egemus. Videntur itaq; manifeſte fluxionũ cauſæ ex ipſis partibus laborantibus originẽ trahentes duę eſſe, quarũ altera eſt in eiſdem accenſa caliditas, altera dolor excitatus. Quòd aũt uel minus, uel plus uel melius, uel deterius influit, cauſa nõ tantum in parte fluxionib. obnoxia cõſiſtit, ſed quòd melius ſit, aut deterius, ex partib. mittentibus pendet: ꝙ plus uel minus, tum ex ijs quæ mittũt, tum etiã ex ijs quæ recipiunt. Vehementiores ſiquidem calores, atq; dolores attrahunt uehemẽtius, minus autem debiliores: ſic & partes quę ſuperfluitatibus carent, parũ aliquid trahentibus immittunt. Quæ aũt pleniora ſunt, & materiæ inutilis copiam habent, tanto ingerunt amplius, quãto plus à natura modo receſſerint. Hæ igitur ſunt fluxionũ differẽtiæ, quæ ſine partium quæ fluxiones admittunt, imbecillitate conſiſtunt. Alię uero & propter harum imbecillitatẽ, & propter earũ robur quæ ſuperfluitates trãſmittunt: omnes enĩ quæ ſine ictu aut contuſione partibus adueniunt inflammationes, ex ſuperfluitatibus quæ à mẽbris fortioribus ad debiliora confluxerint, generantur. Statim uero inflammationes huiuſmodi febres accendunt, quando uidelicet ob magnitudinem, uel uicinitatem earum caliditas ad cor uſque peruenerit. Putreſcunt igitur inflammationibus omnibus congeſtæ ſuperfluitates, ob eas quas ante commemorauimus cauſas. Non ęque tamen oẽs putreſcunt, cum ex eis nonnullę quidem ſit ex pituitæ ſpeciebus, nonnullæ atræ bilis, aliæ amaræ. Cum uero putruerint, calor præter naturam inflãmationem

A patiẽtem occupat partem, ſimul autem ab eadem præter naturam caliditate corripiuntur quęcunq; proximæ partes: atq; hæ rurſus uicinitatis ratione ſibi continuas calefaciunt, illæq; rurſus alias, donec tandem per ſucceſsionem ad cor uſq; aliquando caliditas permeat. Quiſnam uero ſit in partib. inflammationem patientibus affectus, in libro De inæquali temperatura monſtrauimus, atq; in altero qui De tumorib. præter naturam, inſcribitur. In hoc uero oſtendemus, neceſſarium eſſe ſanguinem in eiſdem contentum unà cum ſuperfluitatibus influentibus plerũq; putreſcere. Quæ ab una particula infertur ad aliam ſuperfluitas eſt, adeo multa aliquando ac uitioſa, ut recipientis particulæ potentiæ afferat detrimentum, nonnunquam B uero adeo mitis & pauca: ut ſuſcipienti corpori nullam inferat noxam. Si igitur ita potentiam oppreſſerit, ut iam diſſoluatur, neque iam conuincere poſsit ea quæ prius conuincebat, tunc iam ſanguini neceſſariũ eſt putrefieri, idq; duplici ex cauſa: quia uidelicet humor quem proprius calor nõ obtinet, nihil habet reliquum niſi ut ad putredinẽ tranſeat: & quia cum ſupfluitatibus putreſcentibus unà putrefit. Quòd ſi non adeo potentiã proſternat, ut iam diſſoluta quieſcat, ſemiputridus ac ſemiuitiatus omnino in tali ſtatu redditur ſãguis, ex uicinitate quidem putreſcentium ſuperfluitatũ ad putredinem raptus, tantum uero in ſua natura perſeuerans, quatenus in eius à qua exornatur potentiæ ratione conſiſtit. Vtcunque uero ſe res C habet, qui in prima putredine calor accẽditur, eſt quidem acrior atque mordacior, eo quod ſecundum naturam: tantum uero augetur, quãtum & ſuperfluitatum natura ſuppeditat. Hæ ſiquidem ad eum qui ab ipſis calor augetur, fere ſimilẽ quandam habent rationem, quam & ligna ad ignem, ex ipſis enim lignis dũ alterãtur, generatur ignis. Non tamen in infinitum uſque tempus hæc alterationem adſufficiunt, ſed eſt quidam tranſmutationis terminus cum eo uſq; poſsint exuri, donec aliquid natiui liquoris habuerint: qui ubi conſumptus ex toto fuerit, tũc ardere iam deſinũt, ac quæ reliquiæ ſuperſunt, cineres appellantur. Et quidẽ eodem modo putreſcentium humorum caliditas D permanet, donec omnino fuerint aſſati. Parum autem reliquiarum terreſtrium reſtare ex humoribus eſt uериſimile, non quemadmodum ex lignis plurimum, quoniam in eorum ſubſtantia humidum & non ſiccum præualet elementum: ita ut ſi aliquem ex exterioribus humoribus elixare uolueris, ueluti oleum uel uinum, paruum aliquid terreſtre relinques, reliquum uero omne extenuatum in aerem ac uaporem reſoluetur. Et quidem feruentibus in putredine humoribus à caliditate extenuatis, eorundem ſubſtantia, cum febres conſiſtunt atque declinant, in ambientem aerem diſsipatur. Superfluitas autem uel exigua remanet uel nulla, in craſsioribus quidem humoribus pauca, in ſeroſioribus autem nulla. Quòd ſi nullam imbecillitatem pars inflammata contraxerit,

*Sic emendetur Græca ἐξ αὐτῶν μὲν γὰρ τῶν ξύλων ἀλλοιουμένων γεννᾶται τὸ πῦρ id enim addendum iſtic eſt*

neq; iterum ſuperfluitates adueniant, ægritudo finitur, neque deinceps aut ſequenti, aut tertia aut quarta die, homo ſebricitabit. Quòd ſi denuo eandem ob cauſam ob quam primę etiam miſſę ſunt, alię immutãtur ſuperfluitates: aut ſi nec hæ quidẽ mittantur, ſola autem remaneat potentiæ imbecillitas, hominem ſecundo febricitare eſt neceſſariũ. Subijciamus enim primum quidem ualidam eſſe particulę potentiam, in tempore uero intermedio eiſdem in partibus, quæ prius tranſmiſerunt, aceruatas eſſe ſuperfluitates & qualitate & quantitate pares his quas ante immiſerunt: hoc uero in his accidet, in quibus eadem permanet imminentium partium diſpoſitio atq; eadem attracti alimẽti qualitas quantitas ue ſeruatur. Eſt enim, ut arbitror, neceſſarium, cũ & tãtum ſcilicet ſimile, ab eadem potentia alteretur, ęquales etiam & ſimiles fieri ſuperfluitates: tempus quoq; in quo eadem aceruabuntur, neceſſario erit æquale: ſiquidem enutritæ partes eundem ſeruauerint habitũ, atq; eodem alimento nutrientur, & quantitate æquales, & qualitate ſimiles ſuperfluitates eodẽ temporis termino cumulabunt, eodem quoq; circuitu ad eas expellendas, atq; ad imbecilliores partes detrudendas mouebuntur. Siquidẽ uis excretoria tunc primũ ad ſuum opus excitatur, quando aut ſuperfluitatũ multitudine aggrauatur, aut ex qualitate ſtimulatur. De hiſce uero omnibus pleniſsime dictũ eſt in cõmentarijs De potentijs naturalibus, in quib. exercitatum eſſe oportet quicunq; ea quæ in hoc loco dicuntur, cum demõſtratione cupit ediſcere: cum magna quoq; eidẽ ex ea cõtemplatione ad curandi facultatem pręmia proponantur. Nam ut reliqua omnia ſilentio prætercam, quæ à nobis in eodem tractatu dicẽtur, de uno tantũmodo quod magis in promptu eſt, atq; à me ſępiſsime factum, habendo ſermonem, eam quę per circuitũ accedit lippitudo, non paruum exiſtimo fore incitamentũ ijs qui adituri ſunt ad eam quã hoc loco docemus contemplationem addiſcendam. Nos enim contrà quàm illi qui ſe medicos oculares appellant, ſemper huiuſcemodi affectus curauimus. Nam cum illi ſemper oculis negocium faceſſerent, nos aliquando purgatione, aliquãdo balneo, aliquando meri potu, ut inquit Hippocrates, aliquando miſsione ſanguinis, nonnunquã uero utriſq;, uel clyſtere cum ſanguinis miſsione uſi ſumus, unde nonnũquã ſtatim ſanitas eſt ſubſecuta: nonnũquã uero poſt curationem capiti adhibitam. Nam quicunq; ita curati ſunt, uel nullã amplius, uel unam tantummodo acceſsionem paſsi ſunt, eandemq; minorem quàm prius. Sed de curandi quidem determinationibus notiſq; non huius intereſt loci. Quod uero contingat uniuerſum aliquãdo caput quod nihil paſſum ſit, ſed ſanguine tantummodo uitiato atq; inutili nutriatur, plures quàm antea ac deteriores ſuperfluitates colligere, adeo ut naturales effluxus, atq; difflatus nõ ſufficiãt, quin neceſſarium ſit naturã ad imbecilliores partes excrementa detrudere, aut ſi humores quidem ſani fue-

A rint, ipſum uero caput male ſe habeat, aut utraque incommoda cõueniant, ſuperfluitates quidẽ aceruari, ad aliquod uero membrum irrumpere, præſens ſermo indicare propoſuit. Donec etenim & qui defluit humor ſimilis fuerit, atq; eadem diſpoſitio capitis, tãdiu ſuperfluitates, & tẽpore æquali, & ſimiles atq; æquales aceruabũtur. Similesq; oculorum fient exacerbationes. Eodem pariter modo, ſi non caput uniuerſum, ſed aliqua eius pars uel membrana uel cerebrum ita fuerit affecta ut ex huiuſmodi alimẽto talem ac tantam ſtatuto tempore contrahat ſuperfluitatem, ac deinde repellat, quamprimum ab ea effatu dignam ſenſerit læſionem, tunc per circuitum exacerbari contingit uel oculos, uel aures, uel membrum aliquod

B imbecillius, ad quod ſuperfluitas detrudetur. Sicuti igitur in oculis, & auribus, & pedibus, multiſq; alijs huiuſmodi partibus, quemadmodum oſtenſum eſt per circuitum fieri exacerbatio manifeſte deprehenditur: quid mirum eſt in laterum, pulmonis, & cerebri inflammationibus, atque alijs omnibus quę oculis inſpici nequeunt, eodem ſuperfluitates defluere modo, †cum tamen pars inflammatã nullum præcipuum ex ſe gerat affectũ, ex quo inflammatio oriatur, niſi quia partibus illis quæ ſuperfluitates tranſmittunt, eo tempore ſit imbecillior. Neque etiam illud mirandum, quòd non iiſdem ſtatutis temporibus omnes ſuperfluitates aggregentur, quando & is qui pro alimento ſanguis defertur, non uſquequaque ſimilis exi-

C ſtat. Siquidem neque partium quæ ex eodem alimento nutriuntur, eadem exiſtit diſpoſitio, ſed aliud alij ſufficit tempus ad tantam ſuperfluitatem aceruandam, qua primum quidem membri læditur natura. Cogitur autem tanquam alienum à ſe detrudere id quod infeſtat. Sed neq; quòd non æqua ſit acceſsionum longitudo, oportet admirari. Nam ſi non eadem neq; ſpecies, neque multitudo ſuperfluitatum, neque etiam omnibus æqualiter accendi aut diſſolui contingit: quæ ſiquidem plura ſunt ac frigidiora, tenacioraq; & craſſa, longiores faciunt acceſſiones: quę autem pauciora ac calidiora & ſubtiliora, breuiores, cũ adhuc etiam non parum & totius corporis ſabrica, & potentiæ robur illo tempore conſerat. Nam ſi quod corpus

D rarius extiterit, breuiores ſui ratione reddit acceſsiones: quod autem ſpiſsius, longiores: & potentiæ quidem robur, minus diuturnos: imbecillitas aũt, in longius tempus producit. Nam quo potẽtia uegetior extiterit, eo prõptius omne alienum à ſeipſa repellit. Corporis autẽ raritas, quod per ipſum defertur, non retinet. Quare neceſſarium eſt, ut qui ita fuerint affecti, ſi modo in cæteris paritas adſit, cito à ſuperfluitatibus exonerentur. Eadem ratione qui contrarium corporis habitũ ſortiti ſunt, his multo tardius ſuperfluitates excerni eſt neceſſarium, cum & potentia imbecilliter eaſdem ſuperfluitates impellat, ac propter meatuũ anguſtiam, quæcunq; feruntur, retineantur. Cum uero hæc omnia ſimul conuenerint, aut

longiſſi

Addunt quædam exemplaria græca, ut diēq; etiã modo febrem accendere. [illegible]

longiſſima, aut breuiſſima fiet acceſſio. Longiſſima quidē, ob materiæ inutilis multitudinē, craſſitudinem, atq; lentorem, potentię imbecillitatem ac meatuum anguſtiam: breuiſſima autem, propter materiæ inutilis ſubtilitatem, paucitatem, & potentiæ uigorem, ac meatuū laxitatem. Eadem ratione, neq; cur nōnullæ quidem acceſſiones in febricitatione terminentur, aliquæ uero non, eſt difficile inuentu. Quando etenim prioris acceſſionis tempus adeo breue fuerit, ut antequam ſecunda ſuperueniat, iam prima quieuerit, omne id temporis ſpatium, quod ſecundæ principium & primæ finem interiacet, ſine febre eſt. Si uero ſecūda inuadere anticipauerit priuſquam omnino prima ſoluatur, nullum interuenit medium. Hoc igitur, ut diximus, fit, cum ea quæ eſt in membro B ſuperfluitates admittente potentia ſibiipſi ſimilis manſerit: hoc eſt cum ſanguinē in ipſo contētum, quemadmodum antea, cōuincit. Quòd ſi aliquando imbecillior reddatur, hoc quoq; illi cauſam afferet, ut non modo materia inutilis, ſed ipſe præterea ſanguis corrumpatur atq; putreſcat, ac febris accendatur: atque hinc aliud orietur principium earum, quæ per circuitum fiunt acceſſionum. Si igitur antea dicta caliditas perſeueret, duplex febrium ſeinuicem cōplectentium ſpecies conſiſtit. Quòd ſi illa ceſſauerit, membri uero fluctionem recipientis diſpoſitio remanſerit, quęcunq; de parte mittente prius expoſuimus, eadē de hac quoq; intelligātur: nam & ipſa aliquas in ſe ſuperfluitates generabit, idq; duplici ratione, quemadmodū & C illa: & quia uitiatum continet ſanguinem: & quoniam potentia eſt imbecillis. Eodem modo ſi ex aliqua quauis cauſa membri uis adeo debilitetur, ut is qui adiacet ſanguis, illi potius onus ſit ꝙ alimentum, illud eueniet ut corrumpatur: aut ſi calidior ſit facile putreſiat. Quòd ſi ſubfrigidus fuerit, & pituitę naturā gerens, nō ſubito, ſed per tēpus ad eandem ueniet diſpoſitionem. Et quidem cum eas quæ in ipſa genitę fuerint ſuperfluitates coquere nequierit quęcunq; particula, aut ad aliam à ſe ipſa detrudere, tale ſibiipſi febricitandi principiū conſtituet, quale ea quæ tranſmittit, alteri affert.

Quòd uero aliò ſuꝑfluitates detrudere nequeat, prima quidē cauſa in mittentis ac recipientis partis potētia conſiſtit: altera uero in meatuū obſtru- D ctionibus, quę ex lentis ac craſſis & multis humoribus fieri cōſueuerunt. Nihil igiť mirum, ſi abſq; eo ꝙ alterum alteri mittat ſuperfluitates, quemadmodum oculis caput, ex iis quæ in ipſo membro remanſerūt, ad eandem peruenit, ad quā id quod recipit materiam, extraneam diſpoſitionem. Quęcunq; enī naturales meatus obſtruxerint, hæc per tempus neceſſarium eſt putreſieri, ac ſuperfluitatum multitudinem accruādi cauſam afferre ei parti, quam euacuari, ac pro conſuetudine difflari uetuerint. Vnà igitur cum illis putreſcūt & alia quæ poſtremo colliguntur, ſtatimque ſimul omnia in membro febrilem caliditatem accēdunt. Sed & retro oſtendimus, ubicunq; accenditur atq; augetur A caliditas, iſtuc ab aliis partibus ſanguinem ſolere confluere. Quo uero tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas ſanguine eſt neceſſariū: quod uero patitur membrum grauari ac diſtendi, ac ſanguinē ipſum confluentē alterari, hoc quoq; duplici ex cauſa: & quia aliis quæ iam putruerunt ſuperfluitatibus permiſcetur: et quoniā intruſum difflari non poteſt: quo fit ut inſtar lignorum humidorum quę paucam ſuper flammam uniuerſim proiiciuntur, ſuccendatur. Atque hoc tempus acceſſionis principium nuncupatur. Cum uero iam caliditas materiā conuicerit, tunc huiuſmodi tempus & augmētum & aſcenſus uocatur. In hoc uero uſqueadeo calor augetur, ut non modo locum exurat, † qui eſt quodammodo putredinis cauſa, B ſed etiam continuatim per totum corpus diſpergatur: ac cum iam ad ſummū feruoris deuenerint humores inflāmati, id acceſſionis tempus, conſiſtentia appellatur. Tunc uero uniuerſum laborantis corpus igneum uidetur, extenſa per totum animalis corpus ęqualiter caliditate. Hinc uero ſi humores fuerint tenuiores, potentia robuſta, corpus rarum, maxima humorum putreſcentium pars in ſudorem reſoluta, euacuatur: ſi uero hi craſſi fuerint, uis autem expulſoria imbecillis, & uiæ anguſtæ ſint, nihil quidem defluit ſenſui manifeſtum, ſed id ſolum quod ita eſt extenuatum, & in ſublimioris uaporis naturā tranſierit, tunc huiuſmodi tempus declinatio appellať, quidam feruentiū humorum difflatus. Sed cū in parte remaneat affectus, C neceſſariū eſt in ipſa ſuperfluitatē aliam generari, cum id quod denuo ad ipſam alimentū attrahitur, non totum exquiſite conuincatur: quæ rurſus, ut antea dictū eſt, à putridis ſuperfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex uitio, putredinis principiū accipit, ac cū ſatis caluerit, rurſus ad ipſum influit, quemadmodū antea ex aliis animalis partibus ſanguis. Atq; eodem rurſus modo principium, aſcenſus, cōſiſtentia, declinatio alterius fit acceſſionis. Neq; hoc per circuitū deſinit fieri, donec in prima particula ſuperfluitates generante ſeruatur affectus. Eſt uero duplex huiuſcemodi affectus: alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiunt ſuperfluitates: alter uero qui ex eiſdem quotidie genitis oritur. Neq; enim exiſtimes in exterioribus iſtis uaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum fa- D ctum eſt, quandam relinqui diſpoſitionē, nullam aūt in partibus in quibus humores putruerūt. Adhuc uero magis eam diſpoſitionē impoſſibile eſt ſolui, quando uniuerſum corpus multis & uitiatis humoribus fuerit oppletum: ac multo etiam amplius, ſi his adiungatur, omnium, per quos membri ſuperfluitates excernūtur, meatuum aſtrictio. Sicuti etiā ſanitas ſubſequeretur ſi & meatus eſſent aperti, ita ut in membro liberi tranſitus fierent, & potentia uegetior redderetur, emendareturq; affectus, atq; uniuerſum corpus neq; multis neq; uitioſis humoribus grauaretur. Donec uero hæc perdurauerint, circuitum quoque acceſſionum ſeruari eſt neceſſariū. Hoc idē in mulieribus

Aliàs legitur ὃς ὥσπερεὶ ἑστία τις σηπεδόνος ὑπάρχ. id eſt, qui eſt ueluti quidam putredinis focus.

quoq; accidit: nam & in his donec æquales ac ſimiles menſtruorũ cauſæ fuerint, idem quoq; eorũ ſeruat circuitus. De his uero uberius à nobis ſcriptum in lib. De rheumaticis affectibus: neq; nunc in eis probandis quę antea fuerũt demõſtrata, tempus terere eſt neceſſariũ. Sed neq; capita earũ rerum quę huic loco cõducũt, ſunt prætereũda. Sũt aũt hæc cognitu utilia, q nõnullę quidẽ partes ad alias ſuperfluitates tranſmittũt, quemadmodũ caput ad oculos: nõnullæ aũt ab eiſdem in ſeipſis genitis principiũ ſebricitãdi trahũt: quodq; his omnibus ſuperfluitatum putredo cõmunis exiſtit. Singulis aũt proprium ineſt, huic quidem obſtructio, ac compactio uaſorũ ob humores uel craſſos uel multos: alij uero meatuũ conſtrictio, ſenſibilium ſcilicet uel inſenſibilium: alij autem omnia in toto ipſius corpore loca inania ſunt oppleta, ac præterea ea adeſt multitudo, quæ ad potentiam dicitur, quemadmodum in libro De multitudine oſtendimus. Earum igitur febrium quæ per circuitum aliquem acceſſiones faciunt, neſcio ſi qua eſt nobis cauſa prætermiſſa. Earũ autem quę ordine carẽt, nonnullæ ex tranſmutatione humoris, nonnullæ ob uictus errorem ad talem diſpoſitionem deueniunt. Maxime igitur tranſmutatur, atq; in alteram naturam tranſit ſanguis cũ putreſcit. Nam ut etiam antea expoſuimus, pars una ſanguinis fit flaua bilis, alia nigra. Quantum uero in ægrotantium corpore humores mutantur, tantum etiam acceſſionum circuitus. Quare nihil etiam mirandum eſt, ſi in huiuſcemodi mutationibus ordo acceſſionum euariet. Illa quoque non parum eſt uarietatis cauſa, quòd qui putreſcere incipit humor, in aliquo membro cõſiſtit: alter uero ex alijs defluit partibus, qui uel in ipſis ſolis continebatur, aut in uniuerſo corpore animalis redũdabat. Sic & quęcunq; circa uictus rationem errata ab ægrotantibus fiunt, nihilominus hæc circuituum ordinem euertũt. Quemadmodum enim ipſis quoq; ſanis

A uictus deprauatus ægrotandi affert occaſionem, eodem, ut arbitror, modo, uel etiam magis in laborantibus ex erroribus admiſſis fiunt acceſſiones. Non ſolum igitur cum iam ægrotãt, ſed eo etiam tempore quo ex morbo referuntur, quacunque ex cauſa promptiſſime offendũtur. Quodcunq; igitur offenſionis genus effatu dignũ inuenerit, uel circuitus anticipare, uel alios diuerſæ naturę à prioribus oriri eſt neceſſariũ, à quibus acceſſionũ ordo peruertitur. Sæpius uero ob circuituũ complicationem quæ à medicis ignoratur, uidẽtur abſq; ordine acceſſiones in ægrotantibus fieri. Sed non ita re uera res ſe habet quemadmodũ uidetur, ſed tunc uere ordo euariatur, quãdo qui febrẽ faciunt humores, in alteram naturam tranſierint, aut in uiB ctu errate cõtigerit. Reliquum eſt id febriũ genus quę ſynochę uocantur, quarũ uniuerſum tempus una acceſſione finitur, quæ uel ſemper in eodẽ uigore perſiſtit, uel minuit, uel augetur donec iudicetur. Hę uero omnes ex tali cauſa ortum habent, qualem Praxagoras exiſtimabat, humorum unde licet in caua uena putrefactionem. Quanq; abſolutior ac uerior ſermo hunc in modum diceretur. Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorũ diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet membra uel mittunt uel ſuſcipiũt uel generant uel attrahũt ſuperfluitates eo quo nuper diximus modo: ſed quæ circuitũ nõ habent, in his nulla eſt corporis pars quæ præcipue ſit offenſa: ſed qui in uenis & arterijs omnibus C continentur humores, atq; hi præſertim qui in maximis atq; plurimo calore abundantibus ſunt, aut ob aliam quamuis cauſam, quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionẽ feruentes, febrem accendunt ſynocham appellatã, quæ à principio uſq; ad finem nullam habet intermiſſionẽ, ac tandiu perſeuerat, hominẽq; deurit, donec qui ei cauſam afferunt, humores aut ex toto abſumãtur, aut coquantur, aut utrunq; patiantur.

# CL. GALENI DE INAEQVALI INTEMPERIE

## THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.

INæqualis intemperies aliàs in toto animalis corpore fit: ueluti in ea hydropis ſpecie, quã Gręci ἀνασάρκα uocant: & febribus ijs, quas ijdẽ hepialas appellant: fereq; reliquis omnibus, exceptis, quas hecticas nominant. Incidit aũt & in una qualibet parte, cum ea uel intumuit, uel phlegmone, gangrena, eryſipelate, cancro'ue eſt affecta. Huc pertinet & qui elephas dicitur, et phagedena, & herpes. uerũ hæc omnia cum fluxione D conſiſtunt. Abſq; aũt materiæ affluxu ſolis partiũ qualitatibus alterandis, inęquales intemperies fiunt, utique refrigeratis ijs, aut deuſtis, aut immodice exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus paſſis. Iam ex ijs, quæ foris corpori occurrunt, inæqualis intemperies gignitur, dum id uel frigeſit, uel calefit, uel ſiccatur, uel humectum redditur. quippe hæ ſimplices intemperies ſunt, ueluti in ijs, quæ de temperamentis ſcripſimus, eſt monſtratum: compoſitæ ex ijs aliæ quatuor ſunt, cum corpus uel calefit ſimul & ſiccatur, uel calefit ſimul & humectatur, uel refrigeratur ſimul & ſicceſcit, uel refrigeratur pariter & madeſcit.

Quòd

Quòd autem eiuſmodi intemperies ab ęqualibus eo diſtent, quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non ſint, id clare liquet. Ergo quis ſit omnis inæqualis intemperaturæ generandæ modus, in propoſito libello ſtatutum eſt exequi. Admonendi autem ſumus, quò clarior nobis omnis diſputatio ſit, de omnibus corporis particulis: principio à maximis ſumpto, quę ſcilicet ne uulgo quidem ſunt ignotæ. Siquidem manus, & pedes, & uentrem, & thoracem, & caput nemo eſt qui ignorat. Diuidamus autem earum rurſus unamquanque in proximas ſui, quæ προσεχῆ Græce dicuntur, particulas. Verbi gratia, crus in femur, tibiam, & pedem. Item manum, in brachium, cubitum, & ſummam manum. Iam ſummæ manus ipſius propriæ particulæ ſunt carpus, μετακάρπιον, & digiti. Digitorum uero particulæ ſunt, oſſa, cartilago, ligamentum, arteria, uena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciem nō eſt: ſed ſunt ſimilares ac primæ, exceptis tamen arterijs & uenis. hæ nanque ex fibris & membranis ſunt conditę, ueluti in tractandę diſſectionis ratione eſt traditum. Quinetiam complura eſſe ſpatia inter ipſas primas & ſimilares particulas, atque ijs etiam plura maioraq; inter ipſas inſtrumentales, & compoſitas: aliqua uero & in una qualibet ſimilari particula, ueluti oſſe cuteq;: hæc quoq; omnia in ijs, quæ De adminiſtrandis diſſectionibus ſcripſimus, ſunt prodita. Ac quæ mollia quidem ſunt corpora, ea quoniam ſibi inuicem incumbunt, interpoſita ſpatia latere conſpectum faciunt. quę dura ſiccaq; ſunt, in ijs cernere ſpatia licet, ſicuti oſſium cauernulas. continent hæ naturaliter multum in ſeſe humoris, huiuſq; craſſi & albi, in id cōparati ut oſſa nutriat. Quæ in cute foramina ſunt, ea qua ratione fiant, in ijs quę de temperamentis prę cepimus, eſt dictum. atque hæc monuiſſe neceſſarium erat claritatis cauſa eorum quæ à nobis deinceps ſunt dicenda. De inæquali uero intemperie nunc agendum, tum quænam eius natura ſit, tum quot eius generandæ modi. ergo ꝙ in omnibus particulis corporis quod fluxione eſt affectum, unica temperies non ſit, prius eſt dictum: uerum id commune omnis intemperamenti inæqualis eſt. differentiæ eius, ipſam corporū affectorū ſequuntur naturam: cum aliter ſimplex caro, aliter uniuerſus muſculus, impari temperamento ſit affectus. quippe calida fluxio ubi in muſculum procubuit, primum maiores arteriæ, uenæq; opplentur, ac diſtendūtur, ab ijs minores: atq; ita res procedit, donec ad minimas ſit peruentum. in ijs ubi ualenter impacta fluxio eſt, nec amplius contineri poteſt, partim eius per ipſarū ora, partim per tunicas, colatum foras tranſmittitur: tum uero ſpatia ipſa uacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omniq; ex parte incaleſcunt, ac perfunduntur. ea ſunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipſa: anteq; hæc, arteriæ, & uenæ: quæ ſcilicet & primę & præter cętera uario dolore afficiuntur.

A quippe interius à fluxione tum excalfiunt, tum diſtendūtur, ac diuelluntur: exterius non modo excalfiunt, ſed etiā premunt, ac degrauātur: reliquæ particulę aliæ comprimendo ſolum uel incaleſcendo, aliæ utroq; genere laborant: appellaturq; morbus ipſe phlegmone. eſt aūt inæqualis intēperies muſculi: feruet enim iam qui in eo eſt ſanguis. is ſecum excalfacit primum quidem ac maxime arteriarū & uenarū tunicas: mox uero omnia quæ extra has ſunt, quibus ſcilicet circumfunditur. Ita duorum alterum neceſſe eſt ſequi, ut ſi fluxio uicerit, corruptio ſequatur uictorum corporū: ſin fluxio ſit uicta, ut muſculi ad naturalem ſtatū redeant. Eſto igiť prius uicta fluxio. rectius em̄ à melioribus incipitur. duplex hic

B incidit curatiōis genus: quòd uel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, uel concoquetur. uerum digeſtio optanda maxime curatio eſt. concoctionem hæc duo neceſſario ſequuntur: puris generatio, & eius in aliquod ſpatiū abſceſſio. abſcedit aliquando in capacitatū, quæ propinquæ ſunt, tum maximam, tum minime momentaneam: quod ſanie abſceſſionis genus optimum eſt. aliàs in momentaneam quidem, nō tamen maximā. interim in maximam, nō tamen non momentaneam. Ac quæ in uentriculum incidunt abſceſſionum, optima eſt quę in ſinum eius internum abijt: in quem etiam plerunq; ſe aperiunt: mala uero, quæ ſub peritonæum. Pari modo in ijs quę circa cerebrum exiſtunt, bona eſt quę in priores eius

C uentriculos abſcedit: mala quæ ſub inuolucra eius: item, quæ in poſticum eius uentrem ſe recipit. Qui uero circa coſtas abſceſſus colliguntur, hi in capacitates erumpūt thoracis: ac muſculorum quidem abſceſſus, ſub cutem: uiſcerū uero, in arterias & uenas, quas in ſe continent: uel in membranam qua operiuntur, quæ ipſis pro cute eſt. At ſi uictæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deueniēt intemperiem, unde tum earum pereat actio, tum ipſæ ſpatio corrūpantur. porrò deſinent tum primū dolere, cum mutatrici qualitati fuerint adſimilatæ. nō enim cum mutata particularum temperies iam eſt, ſiue (ut ſic loquar) in ipſo mutatū eſſe, dolent: ſed dum mutantur, ſiue in ipſa muta-

D tione. quemadmodum mirus dixit Hippocrates, Dum alteraſcit ac corrumpitur natura, dolores fiunt. Alteratur aūt, ac corrumpitur cuiuſq; natura cum uel calefit, uel frigefit, uel ſiccatur, uel humefit, uel eius unitas diſſoluitur: in ijs quidem intemperamentis, quæ inæqualia ſunt, ex calefaciendo, uel ex frigefaciendo potiſſimum, quippe cum efficaciſſimæ qualitates hę ſint: ſecundo loco è ſiccando, uel humectando: ex eſuriendo uero, uel ſitiendo, deficiente hic humida, illic ſicca ſubſtantia: ex uulnerando, & erodendo, & tendēdo, & premendo, & cōuellendo, unitate ipſa ſoluenda. Ergo ſi calor ſanguinis in particula, quæ phlegmone laborat, mitis eſt, tum qui in toto animalis eſt corpore mediocriter attemperatus, nō facile unà cū affiicta particula calefit: ſin uel ille feruet uehemētius,

uel

uel qui per totum ſpargitur animal, bilioſus eſt, illico totus ad calorem uertitur. multo uero magis ſicubi ambo cõcurrũt: ut & qui in phlegmone habetur, admodum calidus fit: & qui in toto eſt animante, bilioſus. Porrò calefit primum qui in arterijs eſt ſanguis: quòd ſcilicet is tum natura calidior, tum uero magis ſpirituoſus fit: poſt hunc uero etiam qui in uenis eſt. quòd ſi propinqua uiſceri, cui plurimus ſit ſanguis, obſeſſa phlegmone particula fuerit: iam celerius cum hoc uniuerſus qui in animali eſt ſanguis, calore afficitur. unoq; uerbo, quicquid ex facili alterabile eſt, aut calidum natura, id à quouis calefaciente primum excalfit. non ſecus & ab eo quod frigefacit, quicquid facile alteratu eſt, uel natura frigidum, id primum refrigeratur. Ac promptus quidem ad alterandum ſpiritus eſt, utpote ex tenuiſsimis conſtans partibus. Calidiſsima natura merito eſt flaua bilis: at frigidiſsima pituita eſt. Reliquorum humorum ſanguis, poſt flauam bilem maxime eſt calidus: ſicut nigra bilis poſt pituitã eſt frigida. Quinetiam alteratur flaua bilis leui momẽto, ex quouis in eam agente: nigra ægre altereſcit. In ſumma quicquid tenuium eſt partium, id prompte alteratur: contra cui craſſæ ſunt partes, ægre. Ita neceſſe eſt multifariæ phlegmonis alterationes incidant, propterea ꝙ multifariam affecta ſunt corpora. Principio nanque ſuccus qui phlegmonem excitat, magis minúsue calidus eſt: deinde ſucci putrefactio, pro ipſius natura reſpondet: non minimum certe pro ut magis minus'ue eſt impactus. quippe quæ perſpiratu carent, celerius putreſcũt, ueluti & in externis accidit omnibus. cæterum cum calida temperie ſunt & humida, tum utiq; potiſsimum. Iam ipſa phlegmone laborans particula, uel propè, uel longe ſita eſt à multi ſanguinis uiſceribus: totusq; ſanguis uel bilioſus eſt, uel melancholicus, uel pituitoſus, uel ſpiritoſus: atq; hæc omnia magis minusq;. Quare neceſſe eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem ſibi. Fiunt hæ omnes inæquales corporis intemperies, maxime quidem inflãmato eo qui in phlegmone eſt ſanguine: deinde eo qui in uiſceribus habetur & corde. atque huius maxime eo qui in ſiniſtro eius ſinu eſt. In quem (ſicut in opere de uſurpandis manu diſſectionibus, eſt dictum) ſi uiuo etiam animãte, nec adhuc febre tentato, dimittere digitum uelis, uehementiſsimum deprehendes calorem. Quò magis ueriſimile eſt, ubi totum corpus præter naturã incaleſcit, hunc maxime ſinum ad ſummum peruenire caloris: quippe cum tenuiſsimum maximeq; ſpirituoſum ſanguinẽ habeat, ac moueatur perpetuo. Cęterum in febribus id genus omnibus, calefit quidẽ ſanguis aliquando uniuerſus, quicunq; non naturalem illum calorem, qui ex humoris putreſcentia eſt obortus, concepit: non tamen aut arteriarum, uenarum'ue tunicæ, aut aliud ullum circumiacentium corporum prorſus iam temperamentum ſuum mutauit: ſed adhuc mutatur atq; alteratũ incaleſcens, ſiue ut ſic

A loquar, calefiens. Quod longiore tempore hoc patitur, etiam uincetur aliquando, prorſusq; mutabitur, ita ut non amplius calefiat, ſed iam ſit pręter naturam calefactum. Porrò terminus mutationis eſt, cuiuſq; particulæ functionis læſio. ad quem uſque terminum omnis alterationis lantudo, uia eſt in id quod pręter naturam eſt, ueluti miſtum communeq; ac medium quiddam ex cõtrarijs utriſq; compoſitum, ipſo naturali prorſus affectu, & eo qui iam plane eſt præter naturam. Ergo toto hoc tempore corpus incaleſcens, pro modo alterationis etiam ad portionem ſentit dolorem. Cum uero omnes corporis ſolidæ particulæ excalfactę ad abſolutionẽ iam ſunt, eiuſmodi febrem hecticam Græci uocant, ceu non amplius iam in humori-

B bus & ſpiritu, ſed in corporibus ijs, quæ habitus rationem habent, comprehenſam. hæc doloris eſt expers: putantq; qui ea febricitant, omnino ſe febre carere. neque enim ſentiunt eius calorem, omnibus ſcilicet eorum partibus æque percalfactis. Sed & cõuenit de ijs, inter naturales ſcientię profeſſores in ijs, quæ de ſenſibus produnt. neq; enim citra alterationem eſt ſenſus, neq; in ijs quæ iam ad perfectionẽ ſunt alterata, dolor. Itaq; etiam hecticę febres omnes, tum ſine dolore ſunt, tum nec ſenſu ab ijs qui ipſis laborant, perceptæ. Non enim ex eorũ particulis hæc agit, hæc patitur: cum omnes inter ſe iam ſimiles ſint redditę, ac unicam habeant conſentientem temperiem. Quòd ſi alia

C earum calidior eſt, alia frigidior: at certe eatenus eſt frigidior, ut uicinũ nihil offendat, alioqui ſic ſcilicet partes quę pro naturę modo ſe habẽt, mutuo ſe offenderent: utpote quæ ſic quidẽ temperamentis diſſideant; caro nanque calida particula eſt, os frigidum. cæterum tam harum partium quàm reliquarum omnium indolens inæqualitas eſt, modi exceſſus merito. Sic nanque neque aer qui nos ambit, prius offendit, quàm ad immodicum calorem frigus'ue eſt immutatus. cuius alioqui quæ in medio ſunt, differentias, tametſi numeroſas, ac manifeſtum exceſſum inter ſe habentes, citra noxam ſentimus. Ex ijs ergo fortaſſe nec illud durius dici uideatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnẽ morbum ulcus eſſe. Quippe ulcus unitatis eſt diuiſio. Immodicus uero calor, ac frigus, proxime

D accedunt, ut unitatem ſoluant: plurimus quidem calor, dum ſegregat ac incidit ſubſtantię continuitatem: ſummum uero frigus, tum ſtipando, tum introrſus pariter trudendo, quædã exprimit, quędam quaſſat. Atque hunc quiſpiam immodici caloris ac frigoris terminum ſtatuens, fortaſſe non immodice ſentiat. Seu uero is, ſeu alius immodici exceſſus terminus eſt, certe conſiſtere omnem immoderatũ exceſſum in habitudine ad aliquid, iam liquet. non enim pari ratione à calidis frigidisq; afficitur omne corpus. indeq; fit, ut aliqua animalium conuenientes inter ſe ſuccos habeant: aliqua non ſolum non cõuenientes, ſed etiam qui ſe mutuo corrumpant; ueluti homo atque uipera, quorum utriuſq; ſaliua alteri eſt pernicies. Ita utiq; & ſcor-

& ſcorpium necaueris, ſi ieiunus illi inſpueris. At A non homo hominem morſu interimit, nec uipera uiperam, nec aſpis aſpidem. ſiquidem quod ſimile eſt, id congruum amicumq; eſt: quod contrarium eſt, inimicũ ac noxiũ. Augetur enim quidq; ac nutritur à ſimilibus: perimitur ac corrumpitur à diſſimilibus. Itaque etiam ſanitatis tutela, per ſimilia perficitur: morborum ſublatio, per contraria. uerum de ijs alius eſt ſermo. Hecticam uero febrem quæ iam habitum corporis occupauit, minime ſentit qui ea laborat. Reliquarum febrium nulla eſt quæ non à laborante ſentiatur: ſed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti ſunt graues. ſunt ex ijs & quæ rigorem ingerant: fit enim id quoque ſymptoma, uelutialia multa, ab inæquali intemperie. B Rationem tamen generandi eius in propoſito libro tradere non eſt, priuſquam de naturalibus facultatibus demonſtratum fuerit, quot hæ qualesq; ſint, tum quid agere quæque ſit nata. uerum in libris de ſymptomatũ cauſis, de omnibus agetur. Sed reuertor ad inæqualis intemperamenti differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris naſcatur, tum quòd phlegmone omnis ac febris om̃is præter hecticas, ex morbis ſint, quibus inæqualis ſit intemperies: dictum iam eſt. Porrò accendi febrem & citra phlegmonem ex ſolis humoribus putreſcentibus licet. neque enim ea ſolum quæ inculcata ſunt, & perſpiratu prohibita putreſcunt (uerum celeriter ea, maximeq;) cæterum putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna. C dicetur uero de horum opportunitate alio loco. Iam alio quoque genere inæqualis oriri intemperies in toto corpore poteſt: modo fuliginoſo uapore detento: modo exercitationibus & pluſculis laboribus calore adaucto: modo ab ira, cum ſanguis immoderatius feruet: modo ex deuſtione quauis externa, incaleſcit. Porrò quòd etiam in his omnibus febribus, non ſecus quàm in phlegmonis ſupra eſt dictum, tum pro uiribus effectricis cauſę, tum pro corporis ipſius affectu, alij magis febricitent, alij minus, alij haudquaq;, apertum eſſe arbitror. æque uero & quòd intemperies ipſa nonnunquã ſpirituoſam tantum inuadit ſubſtantiam, nonnunq; ipſos etiam ſuccos, clarum id quoq; reor. Sed nec minus illud, q̃ omnibus huiuſmodi febribus ſi traxerint, hectica ſuperueniet. D Iamq; ſermo noſter propemodum oſtendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigida'ue ſubſtantia, quæ in particulam aliquam influat, accidere: ueluti in his fiebat, quos phlegmone infeſtat: ſæpe non ita, ſed ipſa corporis temperie in qualitate mutata: tum quòd alterantiũ etiam, quædam ortum habeant ab ipſo corpore, quędam extrinſecus: utiq; cum ex putredine tantum aliqua, uel phlegmone excitat̃ febris, ab ipſo corpore: cum ab uſtione uel exercitatione, extrinſecus. Dicetur autem & de his fuſius in morborum cauſis. Tanquam autem ex deuſtione accenditur febris, alterato uidelicet corporis temperamento: itidem nonnulli ſæpe ex frigore refrigerati toto corpore uehementer ſunt: aliqui uero etiam perierunt. Iam quòd hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet. Porro dolent & qui ex rigore ingenti uehementer perfrigerati, celeriter ſeſe excalfacere properarunt: multiq; eorum cum ſubito ac ſimul manus igni admouerũt, ingentem circa unguium radicem ſentiũt dolorem. Et quiſquã cum tam luculenter uideat intemperiem inęqualem doloris eſſe cauſam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem ſubinde uel laxiore inteſtino, quod colon Græci uocant, uel dentibus, uel alia quauis particula homines doleant? Nam neq; talium ullum mirabile eſt, nec quẽadmodum ſimul rigeant & febricitẽt ægrotantiũ aliqui. quippe ſi pituitoſus ſuccus qui frigidus eſt, quemq; Praxagoras uitreum appellat, & amara bilis quæ calida eſt, ſimul abundent, ac per ſenſibilia membra moueãtur: nihil miri eſt utrunque à cubante pari modo ſentiri. neq; enim ſi hominem ſub ſole feruido ſtatuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri poteſt, ut non ſimul & à ſole calorem, & ab aqua frigus ſentiat. uerum hoc caſu ambo extrinſecus ſunt, nec paruis portionibus incidunt: in febribus uero, quas hepialas uocant, tum ab interno, tum exiguis portionibus: eoq; uniuerſum corpus ambo ſentire uidetur. cum enim tenuiſſimis portiũculis aſperſum per corpus tum calidum ſit, tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portiunculã ita paruam deſumas, in qua non alterum ſit comprehenſum. In ipſa tamen acceſſionis inuaſione, aliqui frebricitãtium tum rigẽt, tum uero febricitant, tum ambo ſentiunt, frigus immodicum, & calorem unà: uerum non eodem loco. quippe cum poſsint quę excalfactæ ſunt partes, manifeſte à refrigeratis diſcernere. nam intus & in ipſis uiſceribus calorem ſentiunt: in extremis partibus uniuerſis, frigus. Tales perpetuæ febres ſunt, & quæ Græce lipyriæ uocantur: præterea quoddam ardentium febrium pernicioſum genus. Quod igitur in his, maioribus portiõibus accidit, hoc in hepialis, contingit, minutis. inæqualis nanque eſt & harum febrium intemperies: ſed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis. Quinetiam ijs qui rigent, nec tamẽ febricitant, inæquale temperamentum eſt: rarum tamen eſt id ſymptoma. cæterum incidit tum mulieribus, tum quibuſdam aliquando uiris. Debet autem omnino deſes pręceſſiſſe uita: aut certe ciborum copiam longiore ſpatio homo ſumpſiſſe: ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitoſus naſcatur ſuccus: qualẽ ſcilicet Praxagoras uitreũ exiſtimat. Porrò antiquitus nemo (ut uidet̃) ita eſt affectus, ut q̃ nec adeo ocioſi, nec in uictus ſaturitate uiuerent. Indeq; factũ eſt, ut ſcripſerint antiqui medici, rigori febrem neceſſario superuenire. Veruntamen tum nos ipſi, tum alij iuniorum medicorum nõ pauci, ſæpenumero uidimus rigorẽ, quem nulla ſecuta ſit febris. Porrò componitur ex hac intemperie, & ea quę febricitantiũ eſt, Hepialus; appello ita febrem illam: cui ambo

ſemper

ſemper accidũt: at in qua rigor quidem præcedit, A
ſebris ſequitur, ueluti in tertianis & quartanis, hãc
hepialum nõ uoco. Ita ex duplici inæquali intem-
perie hepialus cõponitur: etiã aliæ febres præter
hecticas ferè omnes. Simili genere qui particulæ
alicuius cum tumore morbi ſunt, hi quoq; omnes
perinde ac phlegmone, cum interpretamento inę-
quali conſiſtunt, Cancer, Eryſipelas, Carbuncu-
lus, Herpes, Tumor, Phagedena, Gãgrena: quiſp-
pe cõmune ijs omnibus eſt, ut ex fluxione humo-
rum ſint orta. Diſſident in eo, quòd alij ex pituito-
ſo, alij ex bilioſo et melancholico ſucco, alij ex ſan-
guine uel calido, uel tenui, uel bulliente, uel frigi-
do, uel craſſo, uel alio quopiam genere affecto fi-
ant. declarabitur enim alio loco de horũ membra- B

A tim differentia diligenter. Quod ad propoſitã di-
ſceptationẽ pertinet, hoc tantũ dixiſſe abunde eſt,
ꝙ qualiſcunq; eſt fluxio, eadẽ ratione quenq; præ
dictorum affectuũ creat, qua prius ex calida & ſan-
guinea phlegmonẽ gigni monſtrauimus. Sed non
minus etiã ſimilarium, ac ſimpliciũ, primorumq;
in ijs corporũ ſingula, ſic à fluxione affecta ad inę-
qualem intemperiẽ deuenient. Cæterum extrinſe-
cus pro rheumatia ratione calſacta, refrigerata ſic-
cata, uel humectata: penitus & in profundo non-
dum ſimiliter affecta. Quòd ſi tota per tota muta-
ta alterataq; ſint: fiũt quidẽ illico à dolore libera: in
difficili tñ ſic cõſtituta ſunt ſtatu. Hęc pernouiſſe
ijs qui opus de medicamentis ſunt pręcepturi, &
B poſt id medẽdi methodũ, abũde mihi ſatis uidet̃.

# CL. GALENI LIBER DE MARASMO SPECIE TABIS

## NICOLAO LAVACHIO MEDICO FLOREN-TINO INTERPRETE.

MAraſmus corruptio corpo-
ris uiuentis eſt à ſiccitate.
Sed cum bifariam corru-
ptio dicatur, ꝙ una fiat, a-
lia iam facta ſit: ut primo ſi-
gnificatu, nomen nũc reci-
pias, eſt opus. Quo pacto
& exactus, & qui etiãnum
fiat, de quo dicere inſtitu-
tum nunc eſt, maraſmus appellatur. At quoniam
uiuentis corporis corruptionem, maraſmum eſſe
diximus: ex uniuerſo aũt entis cenſu, tria tantum
uiuere dicantur, animalia, plantæ, atq; ſemina, &
propter ea fructus: à maraſmo totidem arripi poſ-
ſe propriè dicentur: alias corruptiones quotquot
à ſicco ſunt, maraſmos metaphoricè uocaueris.
Quare igni, ijsq; præterea, quę ſenſim corrumpan-
tur, eſt ſignificatus nominis traductus. Nos (cun-
ctis quæ impropriè tabeſcere dicuntur miſſis) de
præfinita mox tabe, ea præſertim quæ corpori ani-
malis incidat, dicere ſtatuimus. Et neceſſario com- D
plectentur in ſermone plantę. Cũ uero modis qua-
tuor ſimplicibus & primis, uiuẽtia cuncta corrũ-
pantur, quia ſint elementa ſubſtãtiæ ipſorum qua-
tuor: illa à maraſmo & tabe arripi dicimus quę ſic-
citas corruperit. Si enimuero calidi frigoriſq; lite
intra terminos ſtante, corpus duntaxat fieri aridũ
contingat, tabes utiq; et maraſmus ſimplex erit. ꝙ
ſi intẽperantior calor, aut frigiditas acceſſerit, cõ-
poſitus modus corruptionis fiet, atque geminus.
Hinc fit ut ex inedijs ſimplex oriri tabes uideatur,
horum accidens qui ſponte abſtineant: & eorum
qui quod edendo non ſit, propterea eſuriant.
Qui cum frigiditate uero eſt maraſmus, ſenio con-
fectos habet, hosq; qui affectu ſenio ſimili fuerint

detenti: qui aũt ex calore fit, febribus quibuſdam
hecticis contingit. Cæterum, plantarũ corpus to-
tum, & quancunq; partem, ex corruptione quæ à
ſicco ſit, dicimus tabeſcere, animalium non dici-
mus, ſed corpus tabe abſumi totũ affirmantes, de
C ſingulis nomẽ id ferre partibus non cõſueuimus.
In præſenti autem, non de ijs quę ob affectum par-
tis, ſed quando tabeat totum corpus dicere propo-
nimus. Hinc liquido apertum eſt, ꝙ ſi corporis to-
tius ſit affectus tabes, affici animal ſine principis
membri paſſiõe nequeat, ſicut neq; affectus quiſ-
quam alius (membro principe aliter affecto) fieri
in toto poteſt. Propterea tabidis ſiccari cor opor-
tet. Si cauſas igitur quæ cor ſiccũ facere poſſunt
cognouerimus, liquido an inſanabilis maraſmus
quiſq; ſit, uel ſanari aliquis poſſit, cognoſcemus.
Satius autem ſit forte, & nunc orationẽ ad prin- XI
cipia reuoluere. Peropportunum autem ſit princi-
pium, ſi ſenectutis cauſam nouerimus, quia ineui-
tabilis penitus ex maraſmis ſenium uidetur, uſq;
adeo ut ſecundum naturã illud eſſe cenſeas. Nan-
que opera naturæ omnia neceſſarium ordinem e-
ius adepta, euitari nequeunt. Quo circa. quid ſe-
cundum naturam, dictio ſignificet, prius ęſtimaſ-
ſe expedit. Non enim ac nutriri, & augeri, ſecun-
dum naturam eſt ſenectus. Illa enim naturę opera
ſunt: non autem ſenium, ſed ex neceſſitate eſt inſe-
quens affectio, cùm genitorum animalium, quod
nequeat ſenio capi nullum extet, adeo uſq; ut ali-
qui ſenium omnia quæ natura regit, neceſſario ſe-
qui aſſeuerent. Quo ſenſu, ſi à natura ſenectã eſſe
capiamus, ſignificatus dictionis alios, ab aliqui-
bus, ut alibi monſtrauimus, perperam creditos,
cenſere minime ſit opus, neq; ſcrupulus in oratio-
ne amplius ſuperſit. Enimuero ſi, ut dictum nunc
eſt, ita

A eſt, ita affirmans, liquido ſecundũ naturam, & ine-
uitabile eſt ſenium, ſiquidem neceſſario naturæ o-
pera ſubſequitur. Nihilo minus philoſophus tẽpe
ſtatis noſtræ quidam, ꝙ citra ſenium uſq; ſupereſ-
ſe liceat, librum conſcripſit, quem ędidit ferè qua
dragenarius. Ad octogeſimum autem annum, uſ-
que adeo conſumptus ſiccusq; uitam protraxit, ut
Hippocratis præſagiorum uerba neminem dece-
rẽt magis: Nares acutæ, incaui oculi, collapſa tem
pora, frigidæ, & contractæ imis eorum inuerſis
aures, cutis faciei dura admodũ, tenta, atq; arida.
Vbi igitur iſtiuſmodi cunctis uiſus, riſum moue-
rat, non ultra auſus, quo pacto ſenium uitent, ali-
os docere, ſecundam æditionem de admirabili ſe-
nectæ euitatione tradidit. Hoc enim nomine eam
toto uolumine dicebat. Ad hæc demonſtrans, ꝙ B
non cuiq; ſenium effugere liceret, ſed naturã ido-
neam præterea requiri, idq; ſi fundamenta ſint cũ
primis alimentis iacta, pollicitus eſt ſi idoneis ſta-
tim à natali die pueris aſſiſteret, eorum corpora
redditurũ immortalia; quibus eum promiſſis cul-
pare nõ licebat, cum quos ſuſciperet natos, uiros
ante obitum eius fieri non foret. Damnabant in-
ſaniam eius ſupinam fermè omnes. At ego ꝙ mul
ta, & uaria, experientijsq; aduerſa placita, à pluri-
bus uiris logicis, rationum ui deceptis, promulga-
ri noueram, mirum ut iuris eſt, neque etiam id cen
ſui. Quod enim genitum, omnino interire debeat,
nec ſcientificam, nec firmam ſequelam ullam ha-
bet, ſed ut apodixeō libro diſſeruimus, quę tenus
perſuaſione poſſit. Nil minus quotquot ſenium ui C
uentibus neceſſario irrepere demõſtrant, ferè om-
nes ratione hac uſi, medium id ineuitabile in debi
tam natis omnibus corruptionem eſſe aſſeuerãt.
Experientia alioqui ſola, ſenium ſecundum natu-
ram eſt & neceſſarium, ſicut interitus, quem qui li
berius pronunciãt, & nata omnia neceſſario mox
interitura dicunt, neutiquam monſtrarunt. Vnde
experientiã ſophiſtis oppugnare supereſt. Quam
rem efficere credo ille ratus eſt, qui ſeneſcere &
III mori inſcitia animal decebat. Sed ſatius forte ſit
cauſam, ſi qua eſt demum, cur animalia & plantæ
ſenectutem ineant, rimare. Arida enimuero fieri
uidentur: qualis aſſectus ſenectutem pręſtat: quan
quam ſecus aliqui credẽtes, frigidos eſſe ſenes &
humentes dicant. Verum quòd falſi ſint, in libro D
De temperaturis demonſtrauimus. Num uero ut
quidam, propterea ſicceſcant, ꝙ innatus animaliũ
calor ignis inſtar, ex quo fomite accenſus eſt auge
atur, inde paſtus amoueri nequeat, unde omnia
ſortitur? Enimuero quæ nuper genita ſunt anima
lia cuncta humore affluunt, unde illius copia, ſuſ-
focatus ferè calor fumidus, tardus, & motui ine-
ptus uix erumpit: ſpatio autem uicto fomite, uali
dior effectus, non turbidus, non fumeus, ſed ſere-
nus, & lucẽs iam euaſus, munijs proprijs quibuſ-
cunq; (uacãs obice) fungitur. Et flammis par, quę
humidioribus lignis inhærentes, humoris affluen
tia obrutæ, initio exiguæ ſe præſtant atq; imbecil-
les: ſpatio feruntur ſenſim, atq; augentur, mox po-

tiores fomite fiunt: eo demũ ſubacto, qđ ipſarum
ſit uigor, in immenſum creſcũt: ab hoc abſumpto
fomite languent, & intereunt. Hoc exemplo in-
quiunt, naturalem calorẽ, corpori uiuo tanquam
fomiti coniunctum, initio humidum eſſe, atq; im-
becillum: mox auctus ad uigorem uſq;, excande-
ſcit, augeturq;, & ignis imitatus flammas, molem
in maiorẽ fertur: demum alimenti egenus (quod
ſeneſcere eſt) languet pedetẽtim: poſtremo (quod
eſt interitus) penitus extinguitur. Sermo hic ne-
quaquam uerus, ab omnibus penè tum medicis
iunioribus, tum etiã philoſophis probatur, quòd
me iudice, male uiuentium calorem cum flam-
ma ignis conferant: obliti quòd unde pendent,
flammis ex corruptione fomitis eſt ortus. At non
ſic à formatore ſuo, innato calido, animalia depen
dent. Sed ſicut quæ augeri ab ipſo poſſint, ac mo-
derabunda: nullo nec tempore hic radicali humi-
do calor non inhæret, non formare tantum, ſed a-
lia complura potens. Trahens enim alimenta, di-
gerit, apponit, unit, ſimilitudinem etiam adijciẽs.
Et ut omnia paucis complectar, in ſubiecto fomi
te, contrarium ac flammæ omnino emolitur. Quę
enim flamma, cui ſit alligata materiam accreſcat?
Quæ alimenta materiæ potius ꝙ ſibi ſimilia effi-
ciat? Quæ quo fomitẽ ſeruet, tot organa reperit?
partes has ueſtiens, & eo uſq; contegens, nequid
extrorſum redũdare poſſit. Aperiẽs econtrario
alias, latasq; & riuorum plenas faciens, his alimen
ta trahẽs, illis ſpirituum calorem cohibens: excre-
menta hinc craſſa, inde tenuia deriuans. Traducã
hoc ego imprudens loco, ſi omnes naturæ opera-
tiones ordine nunc repetam, integrum de uſu par
tium uolumẽ. At opinionis auctores eius, innatũ
calorem, & naturã pro eodem habent. Quo circa
cum flammis illum parum rectè cõparant. Quòd
ſi Hippocratem, unde gignimur, calorem corpo-
ra corrumpere, & interimere, nos dicentem aſſe-
rant: quòd nõ ſit Hippocratis legitimus liber aſ-
remus: ſiq; Hippocratis fuiſſe mentem hanc dede
rimus, quorſum ſic dixerit, declarandum eſt, & de
monſtratione aliqua firmandum. Cæterũ ſi quòd
demonſtrare nequeant, tantum fidei ſibi arrogare
uelint, liquido aberrant. Quòd enim innato cali-
do corpora ſeneſcunt, & ſenio confecta corrũpun
tur, uerum eſt. At quo fieri exemplo mõſtrant, eſt
non uerum. Non enim ac flammæ tigna, ſic calor
uiuentiũ corpora corrũpit. Horũ nanq; exemplũ
magis proprium forte his ſit, qui conſumuntur fe-
bribus, quam rem, repetitis antea uerbis Hippo-
crates planè inſinuauit. Quòd aũt naturę progreſ-
ſu corpora ſiccenť, quodq; innatum id calidũ effi-
ciat, ut primo de ualetudine tuenda demonſtraui
mus, & neceſſario nũc repetemus, eſt undequaq;
uerum. Effectrix enimuero animaliũ & ſtirpiũ IIII
natura, neceſſario corporeum aliquid generatio-
nis & opificij initiũ aſſumit: cum quę ſunt omnib.
ex nihilo penitus oriundi principiũ nõ ſit. Inde ex
orſa, ſcopo quem ab initio in generatione propo-
ſuit intenta, perfectum ſcilicet quod generandum

eſt(animal aut planta ſit)efficere. Perfectũ autem A
id eſt, cui nulla propriarũ actionum deeſt. Firmio-
ribusq; eſt inſtrumentis opus. Vnde reperiãtur ui-
uentibus duriores multæ partes eſt operæpretiũ:
cõtrà quã in perfecto animali ſint, initio molles ne-
ceſſario. Vt apta enim ſit materies, tractabilis, &
uſquequaq; ſequax opifici eſt operæpretium. Pro-
pterea quamuis durum ſemen, ſymmetro humo-
re madidum, initio tenera ſtirps euadit, ut pro ſe-
mine mox natura fiat. Si animalis igitur fœturam
ex ſubſtantia initiari molli & perfecta, euadere in
duram eſt operæpretium, in miſtura conſtituen-
tium elementorum prima, humidũ ſiccumq; præ-
ſtet, eſt opus. aquea natura humido ſanè refertur:
ſiccum natura duplex, & à terra, & ab igne pro-
uenit. Quòd ſi initium animalium fore humidum B
maxime requiritur, à principio copioſior terra ad-
miſceri nequeat. Sic ignis in animaliũ prima gene-
ratione, & ſtructura pollet. Si naturę igitur ubi ad
ſummũ uigorẽ animal plantam'ue prouexit, toti-
dem rurſus æquis uiribus elementa inſerere pari-
ter liceret, ſcitum moderatorem nacta, opificium
ſuum citra ſeniũ & incorruptibile feciſſet: ſed ex
malo uictu, neq; ſic etiam nequeat corrumpi, quo
Aegyptius loco ſuper poſſibili re, artem ſuam de-
monſtraſſe dicat. Nunc quando inſeri, & mutari
animalium & plantarum prima fœturæ elementa
nequeunt, ultra uigorẽ exiccari corpus eſt neceſ-
ſum, citra ſiccantem cauſam non potens, ſed mo-
dica ſtatim in inclinatione ſiccitas, pleroſq; quod non
ſit dum tabes, prçterit. Senium aũt nõ genere, ſed C
ſola aliud quãtitate eſſe, manifeſtum noſcitũ. Hęc
neceſſitatis cauſa, ſpatio integram uiuentum ſicci-
tatem, non ignaris penitus demonſtrat: quidq; ab
ortu euitari, aut quid ultra protrahere non liceat.
Qui enim quæ primordia generationis animaliũ
neceſſario ſequuntur, fieri uetet quis? aut facta in-
fecta reddat? Cæterũ quod ſit ſenectutis initium,
quandóue primum id obire corpora incipiãt, cen-
ſere nunc præſtiterit. Enimuero qui uigoris incli-
nationem primam, ſiccã ac frigidam eſſe arbitran-
tur, ſenum autẽ humidam & frigidam, ſenectutis
initium in hac commutatione conſtitiſſe credunt.
Ipſi quòd libro De temperaturis, ab exacto uigo-
re ad extremum finem, corpora cuncta ſiccari de- D
monſtrauimus: cum integrum intercidens ſpa-
tium ſiccum ſit, iure unde ſenectæ initiũ auſpicari
liceat, hęrebimus: cum à uigore maior, minor'ue
huius aut illius ſiccitas, ubi corpus illius plurimũ
adeptum ſit, pro initio ſenectutis capi nequeat. Il-
lud plurimum nanq;, ſoreticam litem agitandam
ſuſcitat. Licetq;, ut pluries & neceſſario accidit,
dubietas ea ut uana explodatũ, certis tamen termi-
nis, ſi poſſit, res finire quis debet, potius quã quæſi-
tis inutilib. aſtringi. Notę aũt apertæ in decidente
ætate ſunt & ſenio, humidorum excrementorũ re-
dundantia. Vnde qui ſenium propterea eſſe humi-
dum monſtrarunt, falſos eſſe dixi. Inualidas hinc
actiones, hinc latentes ad interitũ greſſus, ab incli-
nãte ætate pręcipites cõſpicias. Hinc hypothetica

A ſophiſtarum problemata inſurgunt. Morbum ete-
nim eſſe ſenium alij ſupponunt: alij ſtatus ſanitatẽ
illius: alij neutrum quid: alij quod à natura ſit: præter
naturam alij: & hic nonnulli medium, & neutrum
quid, eſſe ſeniũ affirmant: unde non à natura, non
præter naturam, ſenium uolentes, tertio excogita-
to nomine, non naturam, ipſum eſſe aſſeuerant.
Cęterum huiuſcemodi lites alio tempore licet per-
pendamus. Verum enimuero ſenij maraſmum V
nunquam ſoluas: iuuare autem ut diu produca-
tur poſſis. Quã rem pars ea medicinæ præſtat, quę
ſenum ualetudini prouidet, γηροκομικὴν dicta, ſco-
pum pro natura rei habẽs, obſtare, & quoad poſ-
ſit, ſiccitatem eam à corpore cordis inhibere, quæ
proprijs fungi munijs ipſum nõ permittat. Id nan-
B que uitę ſupremũ eſt, cordis officiorũ quies. Quo-
ad enim motibus cor proprijs mouetũ, animal ęxpe-
rire nequit. Si itaq; cordis corporis ſubſtantiã, uel
iecoris reddere humidiorẽ liceat, ſenium profecto
euitari poſſit. Sin aũt quis iecur ualeat, uel cor hu-
midius efficere, cum ſemetipſis indies, magis ma-
giſq; non modo uiſcera, ſed arteriæ neceſſario ue-
nęq; ſicceſcãt, ſeniũ euitari nequeat; licet eius pro-
peratio tardari. Homerum cum alia ſanè quamplu-
rima, tum hæc de ſenibus phanatice dixiſſe iudi-
ces: à balneis ubi comederint molliter (quod ſenes
decet) dormiant. Humectant enimuero balneæ,
mollis ſtratus, & ſomnus, pręcipueq; cũ primis a-
limenta. Siquidẽ quę aluntur, ſubſtantijs corporũ
(hæc aſſimilata ſola) partes fiant: alia tuendo à ſic-
C citate partes ſimilares, uel interualla earũ irrigan-
do, augendoq;, humectantium facultatem & no-
men ſunt adepta. Quo iecur exemplo, & cor hu-
more quo irrigantur aucto, ut dixi, licet humidio-
ra fieri. Ea in attenuatis iunioribus corporib. plu-
ries toto corpore liquido abſumi accidit: accidit
idem quandoq;, & iecori, & cordi. Quòd uero ui-
ſcerum iſtorum, arteriarum & pulſus alterum ori-
go ſit, uenarum & nutritionis alterum, monſtra-
tum eſt quo loco Platonis & Hippocratis placita
cenſuimus. Hæc enimuero uiſcera, non niſi ab ex-
trema totius corporis ſanguinis penuria, medio-
cri alimento carẽt: iecur quod ſanguis totus inde ini-
tium habuerit: cor facultate trahendi uehementi.
D ſua nanq; ſibi membra quęq; alimẽta, licet impari-
ter trahunt, in egeſtate propterea ſanguinis impari-
ter tabeſcunt. Cor nanq; cũ ualentiſſime attrahat,
non prius quã ultima ſit mẽbris omnibus inopia, ca-
ret alimento, ut ne credamus, quando ex diutur-
na mala ualetudine corpus emacuerit, cor eſſe &
iecur pariter partibus alijs attenuata. Id uel in alijs
uolens animalibus inſpicias, ſi diuturna fame ma-
ceratum diſſeces: tenuatas, & penè ſiccas alias par-
tes uideris: iecur unà cũ corde, in naturali ferè ſta-
tu. Qui enim ob inediã pereunt, nõ tanta alimenti
ſolidorum corporũ inopia, quanta qui iugulantur
ſpiritus. Sic mollibus ſunt & humidis partibus æ-
que ac uiuentes, cũ quantũ humidi aderat, alimen-
to iam proximi, integrũ ſeruetur. Qui aũt propter
ſamem pereunt, ueram Hercule tabem propius
accedũt

accedunt. Vnde ubi nõ exactum adeo ſermonem
occaſio requirat, maraſmatos eos nominabimus
cũ tabidi reuera nõdum ſint, ſaltẽ uniuerſis par-
tibus, quæ omnia maraſmus uerus ſimul, unde &
ad principia etiã traduciť. Eſt uero in ętatibus, hic
ſenium, in affectibus præter naturam febris tabi
da. Eſt & ſenio aſſimilis alius affectus, quẽ ex mor
bo ſenium ſi dixeris, non ut Philippus, qui unã ex
tabidis febrẽ eſſe dixit, deterius enuncies. Febris
enim non eſt affectus, in quo cor fiat debito frigi-
dius. Quòd aũt eius temperaturæ ſit, notã non mi
nimam ex paruo et raro pulſu, ut etiam Philippus
tradidit, habebis. In negocio enim de pulſibus, eſt
declaratũ iſtiuſmodi pulſum fieri ex frigore. At-
qui ſpiritus ſic affectis, ac pulſus pariter paruus,
rarus, & per interualla tangitur, ipſe quoq; eorum
quæ circa cor ſunt, frigiditatẽ indicãs, quam tem
in libro De dyſpnœa etiã mõſtrauimus. Spiritum
enimuero non calidum emittunt, frigefacti princi
pij notam euidentem, ut calidi contrarium. Quo-
modo igitur ſi febriunt, neq; thorace, pectore ue,
ſub alis, aut coſtarum curuis, ad ſpinam uſq;, aut
aliunde calent? Quæ omnia Philippus nihilomi-
nus confitetur. Pulſus tamen duritiem, febris no-
tam præ ſe ferre aſſerit, quã præſcripſerit febribus
omnibus Archigenes. Verum enimuero ſi de ue-
ra pulſus duritie intelligit, cũ eadem ob arterię ſic
citatem tabidis maraſmatis ue etiã contingat, nihi
lo magis nota febriũ extiterit. Si aũt quem durum
Archigenes, tenus nomine uocauit, rem cui no-
men indiderat non habens: fuſius ego id, in nego
cio De pulſibus explicui. Ex morbo utiq; ſeniũ,
cum ſiccitati frigiditas adiũcta ſit, febris non eſt,
at alia ſpecies exurens, maraſmus profecto eſt, ſi-
cut & qui cum ſyncope, cui eſt frequens atq; par
uus pulſus. Peculiare aũt maraſmi exurentis eſt,
ut expirantes, quod ex ardore capias, ſpiritum ca
lentem mittãt, cui ex calore & ardentiſſimis febri
bus, in ſicco ſtatu potiſſimum eſt ortus. A ſynco-
poſis uero maraſmis habiti, ubi diſcrimen uehe-
mens euaſerint, dudũ reliquijs etiam affectus de-
tinentur. At frigidus maraſmus ſenio aſſimilis, ex
permutatione oritur febrium, quæ ſecus q̃ opor-
tuit refrixerint, tum frigidę potu, tum medicamẽ-
tis id genus, pręcordijs thoraciq; adhibitis. Inop-
portunitas aũt adhibitorum, eſt bifariã. Immode-
ratus enim frigidorũ uſus, & non congruũ tẽpus,
VI & ambo ſimul, affectũ excitare poſſunt. Quòd
autẽ legitimus maraſmus, ſiue tabes, curationem
non recipiat, antea cum loqueremur de ſenio dixi
mus, & modo repetetur. Simile enim legitimum
ſanare maraſmũ profitentibus contingit, & putri-
das iam luxatas coſtas reſtituere. Quantum enim
uterq;, affectuũ naturã ignorarunt, ardua tantum
aſtruxiſſe arbitrati ſunt. Attenuatos certe nõnul-
los curauerũt, quorũ eum duplex habitus exiſtat,
priuatim de ambobus dicã. Fit enimuero attenua
torum, altera affectio, ubi corporũ ſolidorum ab-
ſumptus humor ſit, quem propriũ alimentum eo-
rum dicebamus, & molliores carnes extabuerint;

A altera quando prima quidem ſimilaria dicta, ſoli-
da corpora attigerit: hæc ꝑcurationẽ non admit-
tit, ſicut nec ſeniũ etiam. Prima aũt maximi utiq;
diſcriminis, curationẽ tamen penitus nõ reſpuit,
ſed cõmuni genere cum alijs omnibus cõmuni-
cans, præſidia quæ aduerſentur affectui expoſcit.
Non aũt ut aliæ plures tuta eſt. Humectare profe-
cto has tres affectiones eſt neceſſe ob ſiccitatem;
rem omnibus cõmunẽ. Vna ut calefiat eget, quã
ſenio aſſimilauimus: ſicut & refrigerari una, quã
deurentem maraſmũ aut tabem diximus. Synco-
poſa ſola nõ quæ iam facta ſit (id enĩ nunq; obliui
ſci uelim) ſed quę etiamnũ fiat, ex innati ſolidarũ
partiũ humoris duntaxat diſpendio, curatione mi
ſta eget. hi ſunt curatiõis ſcopi. At quo quis pacto
B præſidiorum materiã reperiat, ſimulq; rationem
uſus, eſt modo perpendendum. Melius enim fece
rit Philippus miſſis quæ uolumine primo De ma
raſmo ſcripſit, de affectus origine, de differentijs,
de perturbatione eius, quo dignoſci pacto debeat,
& de curatione nõnihil tradidiſſe. Nunc ut uideť,
prętermiſit oĩa. Ego nanq; pluribus utiq; annis,
ſecundum de tabe librũ quærens, non reperij, nec
quenq; qui legiſſe eum fateretur audiui. In primo
enim libro, quẽ ne primũ etiam aliqui inſcribũt,
ſed ꝙ ſecundus nuſq; ſit, de maraſmo ſimpliciter
inſcribunt, de uſu balnearũ meminit, non ꝙ ſint il-
læ utentibus pręſidium, cum tabidos lædi ab ipſis
arbitreť, quaſiq; de illis præter rem meminit, nec
C aggreſſus rẽ eſt, neq; ut ſui eſt moris, de præſidio
quicq; exacte pertractauit. Nihilominus, hume-
ctare tabidos liquidò cognoſciť, ut licet uideas in
ijs qui ſub æſtiuo ſole iter fecerint, modòue quo-
uis alio exercitatis, & excandeſcentibus: hos in-
quã omnes, & ſitiẽtes humectare, & à ſiti liberare
nitiť: alios præterea quomodocũq; exiccatos ui
gilijs, ſolicitudinib. uenere, cibis, ſiccante pharma
co, aut ira, humectari ab ipſo uideas & refici. Ta-
men balneas uere tabidis, quibus præſidia alia nõ
ſint, uituperare Philippus mihi uiſus eſt, ut bifariã
à ſentẽtia eius diſſentiã; quodq; tabidos uere cura
ri aliquos crediderit: & ꝙ balneas uituperet. Cer-
tam nanq; efficacię eius uim, in nõ deplorata tabe
licet experiri. Hos forte nec tabidos exacto nomi
ne aliquis uocauerit: ſed quãdo rem oratione cla-
D ra explicare poſſumus, nominũ neutiquam ſatagi
mus. Tres etenim primę & cõmuniſſimę differẽ VII
tię febriũ cum ſint, diarijs nũc miſſis, de ijs quæ fi-
unt ex humore dicã & de hecticis. Quas enim fe-
bres putris excitarit humor, coctiõe facta, balneæ
procurãt. Hecticis etiãnum ſolis, et abſq; febris ul-
lius implexu, balneę perpetuo medenť. Sicut pręe-
terea putridarũ febriũ hectica implexa ſit: eædẽ à
coctiõe proſũt. Nec diuerſa ꝓpemodũ, frigidę pręe
bendę tempora cẽſeto. Si aberretur aũt, fiet cũ fa-
ctura maxima: ubi ijſdem (ni uires imbecillæ ob-
ſtent,) eſt abſq; diſcrimine, uſus balnearum: ipſiq;
plures creditos maraſmo affectos eſſe, ijs pręſidijs
curauimus. quoniam aũt primo De differentijs fe
brium libro, dictũ eſt quòd ex diarijs aliquæ cum

hecticis genere cõmunicant, nec primo die exacte A
ſatis, ſed ſecũdo, aut certe tertio noſcunẽ: à cogni-
tione ſtatim, ualente adhuc robore, diſcrimine o-
mni procul eſt gelida prębẽda; ꝙ robur, ꝙ ſanguis
copioſus, adhuc adſit. Spatio eñ euadũt imbecil-
lę uires, et minori ſanguis quãtitate ſupereſt. Quo
circa duplex plerunq; nocumentũ accidit: quodq;
frigidæ potu, partes ꝑcutiuntur aliquæ, & refrige
ſcunt: quodq; debita quãtitas, dũ exhibẽtes præte
rit, nõ modo alia ab intẽta, pars frigida euadit, ſed
illa ſimul quę febris initium extitent: Sic; unà cor
largius refrigerarint, ſi humorem id innatum ſer-
uet, uirtutis caſus accidit: ſi ſicceſcat aũt, ſenio ſi-
milis affectio ſequetur. Quoq; tempore, hecticæ
primæ cognoſcuntur notę, frigida (quaſi febrium
cauſis) applicita extrorſum, ſumme proſunt. Sed B
de his inferius mox exacte diſſeremus. Nunc ad
balneas redeo, ſqualidis febribus cunctis, niſi im-
plicitũ aliquid obſtiterit, maxime præſentes: & ſi
in toto animali ſqualor exuperet, uel proprijs in la
ribus, pharmacis frigidis etiã pręſtantiores, febris
lares, hanc uiuentis partẽ inquam, quæ immodice
proprijs ſolidis partibus, primo excãdeſcit. Cor e-
nimuero primum, modũ calidi excedens, febrem
hecticã accęndit: mox nõ ſeipſo (more cordis) ie-
cur: ſed ꝙ agaẽ in cõſenſum (ubi affectus cor cau-
ſa non ſit) à proximis corporibus ab his eſt uẽrer:
& à uentre, quotquot largius calefaciẽdi cor ha-
bent facultatẽ. Quod ex uicinia uero ſit, à pulmo
ne primo calefactũ cor, hecticã & ſiccã febrẽ con-
citaret, cuius maraſmus utiq; eſt comes; at humor C
uiſceris, & ſpiritus refrigeratio, affectum hac fieri
cauſa impediũt. Cęteris aũt ex uiſceribus, ut pluri
mum ab affecto loco in uentrẽ redundãs bilioſus
ſuccus, hecticas ciere febres poteſt: unde Philip
pus tabidorum plurimos ab eryſipelatoſo affectu
uentris, male haberi arbitratus eſt. Quòd ſi in uẽ-
tre, in iecore etiã fore eſt credendum, cum his affe
ctis, tabem fieri cẽſeat Philippus. Sed & nõ raro,
ipſe nullo horũ affecto, maraſmum fieri ex corde
nonnullis conſpicatus ſum, quam rem qui præte-
rierit non uideo, qui nec iecore, uentrèue, dunta-
xat affectis, ut tabida febris fiat (corde illæſo) de-
monſtrare ualeat: uerũ non modo in hoc uno, de-
ceptum eum eſſe credo, ſed ꝙ ex alijs partibus, ta-
bem cõmitti poſſe nõ crediderit, cum uenter ſolo D
eryſipelate febrẽ eiuſmodi cõmittat. Abſq; hoc e-
tiam cum corpus, citra bilis ſuccũ arſerit. Pars eti-
am alia ſimiliter afficiatur licet: quę ſi id genus ſit,
quæ in conſenſum caloris, cor trahere poſſit, ne
febrem affectione ſua non cõmittat nequit fieri,
eaq; nõ ſoluta, tempore hectica, penitus maraſmũ
inferat. Verũtamen quod prius dixi, litigandũ de
nominibus nõ eſt, ſed ut quæ corpus ſiccant affe-
ctiones omnes dignoſcanẽ, probeq; curentur, in-
cumbendum. E quibus una ignei caloris eſt: quã
(ſi ſit ſola) balneę procurãt. Diximus nanq; ab e-
ryſipelatoſo affectu hecticã oriri, & maraſmũ, re-
frigerantis cibi apprime, potusq; egentẽ, non mi-
nusq; extrorſum alijs applicitis. Hę citra implexũ

A alium, ut ſiccitates omnes, calidæ frigidæ'ue ſint,
balneas deſiderant. Mirũ enim opus balneæ hoc
præſtant, ꝙ ſiccitabus calidis pariter ac frigidis oc
currũt. Veluti ſitibũdos qui nõ ſinãt efficere, & li
berare à ſiti ꝗ ſitiuerint, quæ omnia citra rationẽ
ꝓuenire ab ipſis apertiſſime cognoſciẽ: qui ab iti-
nere nanque & ſole calefacti & ſiccati ſunt, lotos
modo miro frigidos fieri conſpicias, atq; humere,
nec diſſimiliter rigentes uehementi gelu calefie-
ri. Fit item ut qui propter iter & ſolem ſint ſiticu-
loſi, ſi lauerint nõ ultra ſitiant, & qui non ſitiunt,
à balneis bibere deſiderent, qui in illis diutius de
bent immorari, illi lauari ſemel: qua ratione iſtiuſ-
modi euentus fiant, alibi explicuimus. Nunc VIII
eſt ad inſtitutum redeundum, quòd febribus qui-
B buſcunq; tabidis, ubi immiſtæ ſint, balneę proſũt.
Cum eryſipelate uero, aut inflammatione, putren
tibus'ue, & incoctis circa corpus ſuccis, lædi bal-
neis contingit, non utiq; ob hecticam: ut nanq; fe-
bris eſt, potu extingui ſemper, & balneis iuuari e-
get, ſed ob implexum affectuum læduntur qui la-
borant. Efficaciſſima præſidia, & apprime præ-
ſcitanea, quę maraſmum amoliri ualeant, quibus
audentiſſime contra tabidas utaris febres, iſta ſun-
to: at ſi eryſipelatoſus ſit affectus, eſt balneis par-
cendum. Vbi uero conſtiterit, eſt frigida agoniſti-
ce præbenda. Sic nanq; dum tradimus copioſam,
dicere ſolemus. A qua (niſi cõſuetudo, & operoſa
ſitis tolerantia uetuerit) inter initia erit temperan-
dum, & admouenda extrorſum quę refrigerẽt, &
C niſi iuuerint, intus uel coacte danda. Pręcipue au-
tem humidę lactucæ & nouellæ proſunt, puro fri-
gore ſic aſſumptæ aduerſiſſimæ. Quòd ſiquando
inſuauitatem oblationis earum mulcere laboranti
bus egemus, oxycrato (uini modo uires abſint)
madidæ poterunt concedi. Cuti etiam lactucæ illi
tus ſuccus eſt ex uſu, ſedi etiam, ſereos, & frigida
quęcunq;. At præcipuus ſuccus eſt ex immaturis
uuis: quarum cremor portulacis admiſtus, cõtu-
ſus, & expreſſus, demum in uaſe pleno gelidę im-
poſitus, ubi ſit opus, ad eiuſmodi uſus nobis eſt fa-
miliaris multũ. Efficaciorq; ſi niuis quicq; inſit, cu
ius ad illitum albioris farinę aliquid adiungimus.
Et duplici etiam linteo ſuperlito, quando oporte-
at, extra pręcordijs appoſito, non dimittentes du-
D dum, ſed quoties tepere cœperit auferẽdo, alio ſi-
mili adacto, id uſq; agentes, ꝙ intus patiẽs ſeſe re-
frigerari, atq; à ſiti minus laceſſiri ſentiat. Atq; in-
terdum, ex acerbis oleis oleũ aut rhodelęon adiun
gimus: ſi quid præſertim inflãmationis in hypo-
chondrijs extiterit. Hoc utiq; ingenio eryſipelato
ſi affectus ſunt refrigerandi. Sciendũ tamen, cum
illis non poſſe exactam hecticam coniungi. Hecti
ca enimuero principio, incremento, uigore, & o-
mni particularis acceſſionis inclinatiõe uacat. Di
ximus aũt in libro De differentijs febriũ, pręter a-
lia, hecticas eſca ſola, ueluti calcem inſperſam a-
quis ebullire, eaq; abſente irritatione, ſtatum eun-
dem reſeruare. Quòd ſiquando incrementũ ꝗuis
breuiſſimum, aut acceſſio intercidat, uidẽdum eſt,
humorum

humorũ putredóne aliqua, aliúsue prope cor lo-
cus, antea fuerit affectus, qui nõ ſimplicem, aut he
cticam affectionem habeat, ſed inflammatiõis aut
eryſipelatis participem, & hoc exemplo ſua cuiꝗ
affectui eſt curatio molienda. Deurentis ſanè ma-
raſmi initijs, cum ab ardente ſit, refrigerantia prę-
ſidia occurrunt, ſuper affecto loco tũ poſita, tum
interius aſſumpta. Quòd ſi ex morbo ſeniũ proue
nerit, ſi exactum iam ſit, utiꝗ præſidia non ſentit:
ſi nondum abſolutum eſt, ſed propè fiens, reſum-
ptionem unicũ curationis inſtitutũ habet, quam
etiam refectionem appellamus, quæ & ex pluri-
bus eſt particularibus operibus plurima obſeruã-
tia egentibus, de quibus ſi nũc egerim, ſermo pro-
lixus nimium euadet, ſed in medendi methodo de
his abunde dictum. Satis nunc ſit, ꝙ ſolidorũ cor
porum ariditas alimentis reparatur. Quòd aũt ali-
mentum non ſe ipſo ad ſingulas partes corporis di
geritur, ſed ab his trahitur, quæ enutriri ualeant:
in negocio De naturalibus potentijs monſtraui-
mus. Hæc aũt cum imbecilla ex maraſmo ſint, &
propter ſiccitatẽ inualida ad attrahendũ, frigore
accedente, mortua ferè euadunt. Alimento idcir-
co quod ſine negocio trahatᷣ egent, ut quod robo
ri deſit, alimẽti infirmitas rependat. Facile autem
quod tenuibus partibus ſit, et natura calidis, attra
hitur: ſed ferè nihil nutrit. Demonſtratũ eſt eñ ali
menta craſſitie ea, & glutinoſitate eſſe oportere,
quę nõ facile in halitũ ſoluantᷣ, ſed prõptius alẽdis
corporib. aſſimilẽtur. Hæc uero ꝓpoſita cũ inter
ſe ſint maxime aduerſa, alimenta utrũꝗ probe prę
ſtantia nõ habeas. Nihilominus quod aliquo hęc
efficiet pacto, eſt ſtudioſiſſime ueſtigandũ. Ad hęc
aũt, nihil mihi lacte præſtãtius ſanè uideᷣ, ſi prę ſer
tim mammã ſugere quis ori impoſitã minime ab-
horreat, ut in phthiſicis Euriphon, & Herodicus
præcipiũt. Sin aũt ab aſina calidũ capiendum ad-
huc eſt, quod ꝙ minus poſſit ambiẽti fuerit expo-
ſitum. Idem de alimentis inſtitutũ, non modo ſimi

A lem affectum ſenio habentibus, atꝗ maraſmo ſyn
copoſo expedit: ſed huic etiam, quem deurẽtem
Philippus appellauit, in quibus alimentorũ mate-
ria, non ut in ſenio calida, ſed frigida eſt operępre-
tium: media ambarũ eſto quę ſyncopoſis exhibetᷣ.
Lac igitᷣ, ptiſana, & chondrus, his eſt tribus affecti
bus ex uſu, ſed ex aceto chondrus, & ptiſana per
corpus prõptius digeritᷣ. Mel uero in frigidis af-
fectibus eſt maxime idoneum, e contrario calidis
aduerſum, ijsꝗ item ſic habens quibus iam dicti
immineant maraſmi. Deurentibus namque pe-
nitus aduerſum eſt: affectu ſenio ſimili periclitan-
tibus admodum expediens: ſyncopoſis, ni ſit im-
pedimento uenter, & ſolum, & cum cibarijs alijs
poteſt utiliter concedi. Balnearum uero ſi oppor-
B tunus ſit uſus, cum ad prædicta alia, tum ad ali-
menti digeſtionem eſt efficaciſsimum prę ſidium:
non tamen ab inedia diuturna, ſed à coctione u-
tentibus. Huic enim qui nuperrime cibaria in-
geſſerit, balneæ adhibitæ, crudis corpus ſuccis &
incoctis implent, ijſdem ab inedia eliminantur ui-
res. In alijs aũt corporis cõditionibus in mox cita-
to præcipue lauacra ſunt à coctione adhibẽda. At
uini uſus in frigido maraſmo eſt apprime utilis, à
quo in deurente eſt abſtinendum maxime. In ſyn-
copoſa locum medium obtinuit, quòd medius &
miſtus etiam affectus ſit, frigoris nonnihil atꝗ fe-
bris retinens. Eo enim in aduerſa mutato, ut fri-
gus & pulſus nunc caſum, & ut ſemel dicam, quę
C propria ſunt ſyncopes adducat, modo calorem &
pulſus deurentis ſimilis adeo, ut pro uincenti re
curationem cõmutare ſit operæpretium: Synco-
poſis uinum, quæꝗ temperate alant, exhibentes,
nec nõ quæ corpus totum uniant atꝗ adſtringãt:
in deurente autẽ, ea quæ omnibus his rebus ſunt
aduerſa. Sed qui cõgruat uſum ſingulorum, exer-
citatus in negocio methodi medendi promptiſſi-
me reperiet: hic namꝗ non quibuſuis, liber, ſed ha
bentibus aliquem artis habitum, eſt editus.

# CL. GALENI DE CO MATE LIBER

NICOLAO REGIO CALABRO INTERPRETE.

QVID utiꝗ ſignificet cõ-
matis nomen apud Hip-
pocratẽ, utrũ eam quæ ad
ſomnum cataphoram, ſi-
cut quidam cõmentantiũ
dixerũt: aut ſicut alij ſom-
nolentam cataphoram, e-
tenim ita nominãt quidã,
in cõpari † nuncupatione
cõmentationẽ facientes: quidam aut nullum qui-
dem horum, ſed lethargicam cataphoram coma à
uiro nominari aiunt: ab alijs quidem antiquis nul-

† Aliàs compoſita

D lum fiet utiꝗ magnũ teſtimonium. ꝗuis enim illi
maxime de alia re hoc nomen inſerant, nihil pro-
hibet Hippocratẽ differenter eo uti. Mox enim à
poeta Homero uidetur utiꝗ ſomnum ſignificare,
hoc nomen: ait enim, Quem, doloroſe patientem
molle coma cooperuit. Et alibi, quoniã ego mol-
li comate tegar. Sed Hippocrates non uidetur u-
tens ſic. demũ & cũ uigilia multoties coma ait fie-
ri, & phreniticis aſſidere. In principio eñ prorrhe
ticę hęc ſcribit: Qui comatoſi in principijs fiunt
cũ capitis, lũbi, hypochõdrij, & colli dolore uigi-
lãtes nõ phrenetici ſũt. In tertio uero Epidimiarũ,

ut concepimus ab aliquo confeſſo germanorum A
eius librorum teſtimonium, ita qualiter dixit qua
ſi intelligebat, Comatoſa autem erat, urinæ mul-
tæ, nigræ, uigil: deinde conſequenter ait. Hæcq;
urinarum erant omnino nigra, & ſubtilia, & a-
quoſa, coma aſſequebatur, incibabilis, inanimo-
ſa, uigil. In omnibus enim prædictis ſeriebus uigi-
liæ & comatis uidetur memorans. Alium autem
infirmum conſequenter ſcribens in eodem libro
ait: Huic dia teleos, ex quo ego uidi, urinæ nigræ,
comatoſus, uigil. Quare quaſi immediate uidetur
manifeſtum eſſe, neq; ſomnum neq; cataphoram
ab eo ſignificare comatis nomen. Quidam autem
cõmentantium à comazare, id eſt, crapuloſe ebria
ri, aiunt comatoſos nominari. uigilant enim qui
comazant, uigilant autem & qui comatoſi: ſed de- B
lectabiliter ſicut qui comazant uon ualde uiuunt,
& maxime oculis (humidi enim illi ſunt, & rubei,
& infirmati, & conuertentes ſe) tamen totum cor
pus ambobus ſallax eſt motibus, & incontentibi
le. Propter hoc igitur Hippocrates de toto cõcur-
ſu ambigit utrum oporteat phreniticos eos nomi
nare, uel aliud quid; phreniticos quidem uetens
nuncupare, cum non deſipiant, omnia uero ſym-
ptomata uidens phrenitica: etenim caput, lumbũ,
hypochondrium, & collum dolent, & alia quæ
phreniticis eis adſunt. Hæc autem quãdoquidem
habent ſuaſibile, nullus utiq; contradicet. Sed mi
hi quidem etiam cum demonſtratione ſouere di-
cendũ uidetur: oportet enim ex Hippocratis ipſi-
us dictis expoſinonem facere dictionis, ut non ſo- C
lum quoniam ſuaſibeliter dicta eſt dicere habea-
mus, ſed etiam quoniã ſecundum ipſius mentem.
Nõ enim, ut puto, oportet ſolum bonum cõmen
tatorem, ut ſuaſibiliter & bene dicat, ſed etiã men-
ti hæreat cõſcriptoris quod nondum in pręceden
tibus, quamuis pars aliqua ſicut eius, ꝙ hoc nomi
ne mentis uetetis manifeſtum eſt per ſeries in qui-
bus uigilia eſſe coma uidebatur: fortaſſis enim ha
bere iam totum putabis, ſed ſi parum expectaue-
ris & audieris ex eius libro tertio Epidemiarũ ſe-
ries alias nedum totũ, ſed nec mediũ totius teip-
ſum inuenies ſcientẽ. Intendo igitur quod in qua-
dam muliere dixit: ad aliam ex corruptione circa
quintum menſem ueni mulierẽ, quam ignis acce-
pit, incipiẽs comatoſa, rurſus uigil: uidet enim op- D
ponens coma uigiliæ ceu cõtrarijs. Rurſus aũt in
peſtilẽtiali cõſtitutione Comatoſi ait, ſunt multi,
& rurſus uigiles. Et poſt parum, Semper aũt plu-
res graue coma ſequebatur, uel paruis uel ſubtili-
bus ſomnis dormire. Et rurſus, In Thaſo pridem
iacebat puer Artemiſij, ſebris acuta cæpit, conti-
nua, arſiua incipiens, comatoſa, & rurſus uigil: in
omnibus eñ his opponit uigiliam comati. Con-
ſuete igitur interpretans inuenies quoniã contra-
riarum rerum meminit hoc modo, pauca uero de
multis ſcribã ex eius libro, melius enim uidet mi-
hi omnia de uno exẽplo accipete. Duas ergo mu-
lieres lege quas ſcribit ante peſtilentiã. Cõſequen
ter autem in peſtilentia multos infirmos ſcribit, &

A primum omniũ illum cuius parum ante memini
uarie & inęqualiter ægrotantem, & multis multo
ties ſiccis & aridis ad contraria tranſmutationem
facientem, incipit autem hoc modo. In Thaſo pri
dẽ iacebat puer Artemiſij, ſebris cepit acuta. Sed
non eſt opus ad præſentia primarum dierum, ea-
rum autem quibus indigeo rememorabor. Vnde-
cima ſudauit non per totum, infrigidatus eſt, cito
recalfactus eſt. etc. quę uſq; ad ſexageſimam diem.
Vide autem & ea quę conſequẽtur quarta die fe-
briens uenter. Rurſus, Si enim deficiebat, & alle-
uiabatur, cito rurſus reuertebatur: cõtrariũ enim
eſt hoc ſcilicet ‹alleuiari› huic ſcilicet ‹reuerti›. Et
ea quæ ſecundũ uentrẽ, ait, conſiſtebãt, & iterum
ſoluebant: hoc enim ſcilicet ‹cõſiſtere› cõtrarium
B eſt huic ſcilicet ‹diſſolui›. Conſequenter aũt alium
infirmum proponẽs, Octaua, ait, multa deſipuit,
& in ſequentibus, & iterũ cito intelligebat. Et rur
ſus conſequenter, Vigeſima parum circũ infrigi-
data eſt, et cito rurſus recalefacta. Et iterum, Vige
ſimaſeptima uigil, & uenter detentus eſt. non mul
to autem tempore poſt iſchij dolor fortis tempo-
re multo, febres deficiebant, demũ cõſequenter in
uocilis, & rurſus intelligebat, & loquebatur. Sed
cur oportet prolongare ſermonem omniũ memo
rando multoties milliũ exiſtentiũ, cum iam mul-
tum ab eo manifeſtum ſit huius interpretationis
ſpecies, quoniam quando dicit comatoſus, & po-
ſtea uigil, manifeſte opponit uigiliæ coma? Sed ſi
uigiliæ cataphoram ad ſummũ habes opponere,
C hæc aũt nihil uidentur differre à ſignificato coma
tis: quid erit cum dicit? Detinebat autem eos co-
ma continuum, non ſomnolentum, qui cum dolo
re uigilabãt. Et namq; hæc ſpecies interpretatiõis
propria eſt Hippocratis, ſubintelligere quidẽ quę
conſequi conſueuerunt, non autem dicitur in ſer-
mone ſicut cũ dicit, Cauſi quidẽ pauci facti ſunt,
& minime laborantium ij intellexerũt, neq; enim
hæmorrhagiabãt niſi ualde parum, & pauci ſic de
ſipientes. Et poſt parum, neque mortuum ullum
uidi tunc à cauſo, non phrenetica accidentia ſunt
facta, per quæ multũ ex naribus hæmorrhagiam,
non tangere mentem, neque acute obuiare peri-
cula ſignificabat. Et quod infert ſcilicet, ‹neque
phrenetica uidi facta› ſecundum eandem dictum
D eſt rationẽ. In eiſdẽ enim cõſtitutionibus & eiſdẽ
cauſis fiunt, & cauſi, & phrenitides: unde ſecun-
dum horam abundat ęſtiuam, & in regionibus ca
lidioribus, & in ætate adoleſcentium, & in natu-
ris calidioribus & diætationibus, ſimiliter etiam
& adinuentionibus: & phrenitica tunc abunda-
re dignum eſt, ut in ſermone ſignificatur, & deci-
pitur qui putat phrenitides quidem omnino non
fieri, cauſos autem multos: ſecundum eandem e-
nim mentem dicta ſunt & illa. Erat autem conſti-
tutio cauſorũ qui fiebant, ſic. Incipientes comato-
ſi, ſaſtidioſi, phrenitici ualde. hi autem deſipici. Et
poſt parum, hęc non hæmorrhagiabant bene, ne-
que aliqua alia aſſuetarũ apoſtaſium facta eſt cre-
tica. Rurſus autem coma uidetur inferre de cata-
phora

phora ſomnolenta cum dicit. Erat autem coma
continuum, non ſomnolentum, ceu ſomnolento
debente eſſe eo, & tali ſemper fiente. Quando au
tem in eodem libro ſecundum tertium Epidemia
rum in Pythione dicit, Comatoſus, faſtidioſus, ma
nifeſte & hic coma cataphoram aliquam ſignifi-
care uidetur. Sed non eſt poſsibile aiunt ſimul ca
taphoram pati & uigilare: hæc enim mirabiles cõ-
mentatores dicunt, neſcientes quoniam duę ſunt
ſpecies cataphoræ, ſicut approbatiſsimi medicorũ
ſcripſerunt, & teſtantur ea quæ fiunt. Commune
enim ambarum eſt, quia eleuare non poſſunt ocu
los, ſed mox grauantur, & dormire uolunt. Pro-
prium uero alterius, quia ij quidem dormiũt mox
& profunde & diu, ij uero uigiles uerſuti ſunt,
alia ſuper aliam phantaſia adueniente, & mentem
mouente, & ſomnum intercidente. unde ſemper
quidem uigiles manent, ſurgere uero nõ poſſunt,
& agere ea quæ uigilantium, ſed deficientius ſe ha
bent quàm ut ſi uigilarent, & grauantur, & cata-
phorant, ut ſperes ſi conceſſeris eis, faciliter utiq;
eos dormire: conceſſo autem eis hoc, nedum non
dormiunt, ſed neque ſpem quam habebant ut
dormituri, ſeruant. Hic igitur intellige coma ue-
lut commune amborum, id quod uocare conſue-
tudo eſt nobis cataphoram. ſi uero ſomnolentam
ſolum intellexeris, peccabis: non ſomnolentam e-
nim cataphoram priuabis à nuncupatione: non
minus quàm alteram indigente comatis nominis
nuncupatione. Siue igitur ſomnolenta, ſiue uigil
fuerit cataphora, coma uocare conſuetudo eſt ei.
Et nequaquam ſibi inuicem repugnant ea quæ
ſecundum partem, ſed rationabiliter quandoque
quidem in uigilijs paruis inuenitur coma, quan-
doque autem in ſomno. Etenim cataphora quan-
doque quidem ſomnolenta eſt, quandoq; autem
uigil. Quare non habes dicere de cataphoram pa
tientibus quòd uigilant. Vel non tantum tamen
differunt, quoniam plures eorum dormiunt: pau
ci uero eorum qui ita habent, inſomnes perma-
nent: unde licet amborum ſit paſsio, tamen fa-
miliarior multum dormientium inuenitur. Pro-
pter hoc igitur dicit, Erat autem coma continuũ,
non ſomnolentum. ceu ut plurimum ſomnolen-
to fiente. Si igitur commune eſt amborum coma,
& ſomno magis familiare, rationabiliter quando
uult ſomnolentam ſignificare cataphoram, ſimpli
citer dicit comatoſos: quando uero rurſus uigi-
lant, non ſimpliciter, ſed communium ait comato
ſos uigiles. nouit enim alterutra, & quoniam fami
liare eſt ſomno coma, & eius naturæ magis aſsimi-
latur: & quoniam cum uigilia quandoque conſi-
ſtit. Et ſi quidẽ hoc ita habet, mirabile nullum eſt
ſi nõ lethargicis ſolum, ſed etiam phreniticis coin-
cidit. Somnolentum uero coma his quidem non
eſt proprium, aliquando autem fit: inuenies enim
multos phreniticos ſurgentes, neque eleuare o-
culos omnino potentes, ſed in eodẽ loco manen-
tes ſimiles lethargicis. unde hos plurimi & indo-
cti medici neque quod oportet uocare ſciunt, ſed

A omnino ambiunt, & extranea uidetur eis eſſe paſ-
ſio hæc, & innominata. Quidam autem permiſtã
ex lethargo & phrenitide ęſtimãt, & uocant eam
typhomaniã. Et quod eſt deterius omnibus, qui-
dam Hippocraticorũ ſe eſſe ſimulantiũ dicũt hoc.
Et nimirũ aperte ita & maniſeſte Hippocrate ſcri-
bente nõ in dubitato libro, ſed ut aliquis alius ger
manorũ eſſe credito, tertio Epidemiarum, Neque
maniacus factus eſt phreniticorum aliquis ſicut
in alijs, ſed in quadã cataphora pigra caput graua-
ti perierunt. Nõ ſolum enim quoniam cataphora
phrenitidibus aliquando coincidit nunciauit, ſed
quoniam & pigra multoties. Quæ aũt eſt pigra,
memor eris primo diuiſionis, ſi debes præſentia
nõ obaudire, quando cataphoram aliam quidem
B ſomnolentam, aliam uero inſomnem uocabã: &
illam quidem ſomnolentam propriam eſſe lethar-
gicorum, & ſemper ineſſe eis: alteram uero neq;
propriam eſſe phreniticorum, neq; adeſſe eis ſem-
per. Somnolenta igitur quantum ad pręſens ipſis
lethargicis coincidit: inſomnem uero quæ phreni
ticis aduenit tentabo diſtinguere, ut poſsis inueni
re dictam ab Hippocrate differentiam. Non enim
erat eorũ qui uane imponunt nomina uir iſte: neq;
ſtultę adiacet cataphoræ, hoc ſcilicet pigra: neq;
dicit ſicut Homerus, Humidum oleum, & lac al-
bum, nullius determinatiõis gratia: etenim omne
lac eſt album, & oleum humidũ: ſed unũquodq;
uocabulum & ſyllaba om̃is rem aliquã ſignificat
ab eo. De phrenitide igitur loquens quod eſt ad
C præſentia utile docere eos qui cõſuetudinem eius
diſcere uolunt, quandoq; quidem ita ſcribit, deli-
rauit, quandoq; autem ita, transductus eſt, quan
doq; autem rurſus, interciſe locutus eſt, rurſus au
tem, deſipuit, & rurſus, egreſſus eſt à ſe, & iterũ,
maniacatus eſt, & ſupermaniacatus, & non in-
telligebat, & præterloquebatur. Hæc omnia lę-
ſam habentiũ mentẽ ſunt: quos uniuerſos tu qui-
dem deſipientes uocas. Hippocrati non ſufficit
dicere genus ſolum, ſed unicuiq; magnitudini ſpe
ciei deſipientiæ, propriũ adinuenit nomẽ. Homo
enim ait calefactus eſt, cœnauit: non fuit auſus di-
cere febrem tanta caliditate in qua quis cœnare
poteſt. Rurſus aũt magnitudinẽ uolens oſtendere
febris dicit, ignis aſſumpſit eũ. Occupatus fui in
D oſtendẽdo diligentiã uiri in uocabulis, ſed ut iam
ſcientib. & ſuaſis ad id quod quęrit̃ accedã. Duę
ſunt ſpecies inſomnis cataphorę. Nominat̃ altera
quidẽ pigra, cuius nũc Hippocrates meminit: Re
liqua uero nomine generis utitur. Cõmune autẽ
ambarum eſt, quæ & maxime differunt à ſomno-
lenta, quoniã loquuntur & delirant nulli hęrentia
mẽti, & ad aſſurrectiões prõptiſsimi ſunt: Quo-
rũ nullũ in lethargicis exiſtit cataphoris: neq; em̃
ſeorſum quid loquuntur, & uerſute ſunt difficile
ſentientes, neque acclamantes & pungentes ex-
citantur faciliter. Coma uero phreniticum qui-
dem & inſomne extra hanc eſt diſſenſibilitatem
& immobilitatem: etenim ſurgunt faciliter audi-
entes uocem & ſonum omnem, & ſi tetigeris

partem corporis, mox oculos eleuant, & ad tangē- A
tem aſpiciunt. In ipſa aūt cataphoratiote uel ma-
num mouent uel crus, uel uniuerſū corpus eijciūt
irrationabiliter & repente, & deſipice exiliunt ad
inſtar ſpaſmi, & hæc omnia faciunt cū eo quòd lo-
quuntur aliqua non congrue: Quorū nullum qui
ſunt lethargici cū cataphora faciunt, immobiles
enim ſemper & inuocibiles iacent, eis qui profun-
de dormiunt aſſimilantes. Ipſorū aūt qui non ſom
nolenter cataphorantur, alij quidem ita facile &
multū mobiles exiſtunt, ut neqꝫ deficiant clamā-
tes magne, & moueāt aliquā particulam uehemen
ter, ſed ſi excitaueris eos aut loquaris aſpiciūt in-
conuenienter, & magis egrediūtur à ſe, & malū fa
cere tentant, & omnino in audiēdo promptiſsimi
fiūt nihil relinquētes ab his qui ſumme deſipiunt. B
Alij uero econtrario ſurgētes magis intelligūt, &
non multū mouentur, & tunc magis deſipiūt quā-
do cōmiſeris eos comati: & ſecundū hoc maxime
licet eos diſcernere à cataphoris lethargicis. Hæc
igitur eſt quæ ab Hippocrate dicitur pigra cata-
phora. Quoniam aūt aperte didicimus quòd non
ſolum hoc ſcilicet cataphorari quibuſdā phreniti-
corum accidit, ſed etiam hoc ſcilicet pigre, de hoc
utique maxime aliquis dubitabit, ad reliquā tran-
ſcamus dubitationem: cuius ſi quidem aliquam in
uenerimus ſolutionē, habebimus iam totum. Eſt
autem dubitatio hęc: poſtquā meminit Hippocra
tes in prorrhetica comatoſorum uigilum, dubitat
utrū phreneticos eos aut aliud quid uocet. habet
aūt ſeries ita: Qui comatoſi in principijs fiunt cū C
capitis, lumbi, hypocondriorū, & colli dolore ui-
gilantes, num phrenetici ſunt? Scribitur autē du-
pliciter hæc ſeries: in quibuſdam quidē exempla-
riorum ſic: in quibuſdam autē abſqꝫ hoc ſcilicet-
ſunt num phrenetici? Sed nunc quidē primo ſeru
temur cur duæ ſint ſpecies primæ comatis, & alte
ra quidē lethargicis ſemper, reliqua uero phrene-
ticis aliquando concidat. dubitat nunc Hippocra
tes, ſi oportet ita habentes nominare phreneticos:
hoc nāqꝫ nedum dubitabile, ſed econtrario facile
inuenibile & promptum uidetur eſſe: quando em̄
ſunt comata, & ſomnolento quidē proprio lethar-
gicorum non potente intelligi (hoc enim ſcilicet-
uigilantes-adiacens non permittit id ſignificari)
de reliquo comate an phreneticū ſit uidetur enun- D
ciare: qualiter igitur dubitat? Syllogiſtica eſt hęc-
num-aduerbium, & non dubitatiua. Sed hoc qui-
dem ſi nō haberet barbaram interpretationem &
omni conſuetudini græcæ extraneam, fortaſsis u-
niqꝫ acceptarem: quia uero neqꝫ alij Græci, neque
ipſe Hippocrates tali compoſitione propoſitionū
inueniuntur uti: qualiter ſuſcipiam ſyllogiſticum
eſſe-num-aduerbiū? ante enim quàm aſſumptio-
nibus utamur in ratione & prælocemus eas con-
cluſioni, non eſt ſyllogizare: puta ut quod dicitur
manifeſtum fiat etiam minus exercitatis: hoc ſcili
cet, num dies eſt? &, num ueniet hodie? dubitandi
habet aduerbium. ſi uero ratione enunciare eis uo
luero uel ſimpliciter dicēdo ita abſqꝫ omni demon

A ſtratione, ueniet hodie: uel cum demonſtratione,
hoc modo: ſi ſol ſuper terram eſt, dies eſt: ſi ambu-
lat, ergo mouetur. quando uero ſine demonſtratio
ne enunciamus quid, non indigemus aduerbio er
go: ſuperfluus enim eſt ſermo: & nullus dicit ita,
dies eſt ergo: neqꝫ ſic, ergo eſt dies: cum liceat dice
re ſic ſimpliciter, dies eſt: neqꝫ ſic in demonſtratio-
ne poſſibile eſt uti hoc ſcilicet-ergo-Qualiter em̄
erit demonſtratio, omni demonſtratione ex alio-
rum aſſumptionibus aliam aſſumptionem com-
prehendente? ſed nullam uidetur nunc aſſum-
ptionem ſyllogiſticam ad demonſtrationem acci-
piens: qualiter ergo-num-aduerbium fiet pro du
bitatione ſyllogiſticum & illatiuum? cum aliqui-
bus enim neque eundem locum obtinent dubi-
B tandi aduerbium, & ſyllogiſticum & illatiuum uo
catum: ſed dubitatiuum quidem proponitur ſem-
per, ſyllogiſticum uero & illatiuum inter nomen
& prædicatum locatur: dubitantes enim ſic dici-
mus: num dies eſt? ſyllogizantes aut ſic: dies ergo
eſt. Qualiter igitur nunc prælocatum eſt? ceu non
ſyllogiſticum exiſtens prælocatum eſt: non enim
eſt dictum ſic: phrenitici ergo ſunt: ſed ſimpliciter
num phrenitici ſunt? dubitante manifeſte Hippo-
crate & non audente enunciare firmiter de eis: ſi-
cut quippe & in multis uidetur faciens: ſufficiet
autem unum uel duo exempla ponere, ut non im-
moremur amplius in ita apertis rebus. In primo
igitur Epidemiarū ait: Poſt hoc dyſenterici facti
ſunt: ergo (quoniam mixerūt aquoſa) ſcrutandū?
C In hoc enim hoc ſcilicet-ſcrutandum-adiacēs nō
permittit ut aliter audias-ergo-aduerbium quàm
ut dubitando ceu uerum enim ait ſic, In ſexto uero
Epidemiarum Cōgregatio ait poſt urinationem
inſantibus: ergo quoniā in caliditate? In ipſa uero
prorrhetica ait, In phreniticis alba ſeceſſio malū:
ergo in his pigrities. Et iterum, Inuocalitas ſpiri-
tus in his qui ſuffocantur non eſt prōptum malū:
num & deſipientibus non tale? Si ergo oportet ca
put imponere ſermoni: & neqꝫ alius quis Græco-
rum ita uſus eſt-num-aduerbio, neqꝫ Hippocra-
tes ipſe, ut ego nunc oſtēdi, inturbabit utiqꝫ quis,
ut puto, eos qui conantur id non ut dubitandi ad-
uerbium eſſe, quàm difficiliorem me uideam face
re rationem. Cum enim determinata ſit ſomnolen
D ta cataphora à non ſomnolenta phrenitide iam
exiſtente: qualiter non conuenienter abſurdum
uidebitur non certe enunciare phreneticos eſſe
hos? Sed minus quidem curę eſt mihi de difficul-
tate quæ in uerbis quàm de ueritate: & quoniam
dubitatiuum eſt aduerbium fateor, & oſtendam
cauſam propter quam nō fuit auſus phreniticos
enunciare hos tales Hippocrates, ſed ad hæc dubi
tat. Hoc enim ſcilicet-in principio-adiacens, totā
habet ſermonis uirtutē: quod relinquunt plurimi
cōmentatorum, ceu uane præſcriptū. Simile nāqꝫ
accidit pluribus incipientibus ęgritudinibus: qua
le aliquibus ebrijs eſt uidere fiens, quādo comato-
ſi ſunt, & falluntur, & grauantur capite, & neque
ſi cogantur, eleuare poſſunt palpebras: propter
hanc

A hanc eandem autem grauedinem dormire non poſſunt: anxiantes & uertentes & proijcientes ſe ipſos, & permutantes aliàs ad aliam figuram. Hęc enim eſt uidere multoties ebrijs fientia, repleto in ipſa ebriatione capite, deinde præ grauitate ad comatracto, ſimul autem & à ſomno prohibito. Ita igitur & multitudine indigeſta caput comprehendente, uigiles ſimul & comatoſi ſunt. Et hoc ſecundum principia quidem eſt uidere fiens (ſicut & ex uino) ſed hic quidem neque lethargus, neque phrenitis ſecuta eſt: poſtea uero acris fiens, ad phrenitim terminatur: multis autem id B quod ſubtilius eſt digeſtum uel diaphoratum, euacuatum eſt: remanſit autem quod groſsius, & ita lethargus factus eſt procedente ægritudine. Hæc talis igitur diſpoſitio, ſicut nos demonſtrauimus, prope phrenitim eſt: ſicut autem qui miſtam eſſe paſsionem ex lethargo & phrenitide introducunt æſtimant, illi eſt magis cognata. Vtrum autem eos qui ita habent nominare oporteat phreneticos, uel eos qui parum poſt futuri ſunt eſſe: hoc alterius utique eſt ſcrutationis non iuuantis in aliquo ea quæ nunc præiacent: & etiam quia neſcio cur cum quidam apponant huic, ſcilicet num phrenitici hoc ſcilicet ſunt, quidam non apponunt.

# CL. GALENI LIBER DE PALPITATIONE, TREMORE, RIGORE, CONVVLSV.

NICOLAO LAVACHIO MEDICO FLORENTINO INTEPRETE.

QVONIAM Praxagoras Nicarchi filius, nō modo inter celeberrimos medicos habitus, ſed rerum naturæ cenſor acutiſsimus, de pulſu, palpitatione, cōuulſione, tremituq;, non recte ſentire mihi utiq; eſt uiſus, omnes arteriarum affectus magnitudine tantum differentes eſſe arbitratus: idcirco de omnibus in hoc libro ſimul pertractare ſtatui: neq; ut de erratis arguam Praxagoram (id ſiquidem ſatis Herophilus iam eius diſcipulus effecit) ſed ut his quæ probe ſcripſit adijciam quæ deſunt. De pulſu enimuero quidq; ſit, quoq; pacto fieri ſit natus, in negocio proprio abunde declaratum eſt. Nunc tantum dicetur quantum ad ea quæ inſtant, referre uideatur. De cæte-

II ris in hoc tractatu hinc exorſus diſſeram. Senſibiles in corpore animalium, dum ſunt ſana, motus, genere eſſe duplices uidentur. A naturali impetu (ὁρμὴν Græci dicunt) electione'ue, ſiue quomodo libet appellare uelint horum curioſi, peritię autem rerum negligentes: Hi quidem neruis muſculiſq; fiunt: & à medicis ubiuis actiones electionis nominantur. Alij item in animalium corpore ſunt motus ab arterijs & corde, quos uitales nuncupant. Ad quos nec tertium in uenis genus deeſt, profecto inſenſibile, de quo dicere nūc nequaquam expedit. Qui autem muſculis efficiuntur neruiſq;, quibus manus atq; membra mouemus, in tremore, conuulſionibus, morboſiſ'que rigoribus, & aliquando in palpitationibus uidentur. Omnes enim eorum organorum delinquentes motus ſunt, à quibus ſanis ijdem perficiuntur, καθ' ὁρμὴν ab impetu ſcilicet naturali prodeuntes.

III Tremorē profecto impotētia regētis, & motiuę uirtutis emolitur, cum non ſeipſis animalium C adeo grauia membra deorſum ferri nata ad omnia loca moueantur, ſed lacertis à membro principe per neruos uis tranſmiſſa, uehiculum quaſi ſit, & motionis leuigatio: quæ ſi quando penitus deſuerit, pereunt & feruntur deorſum exoluta, auiſq; inſtar, cui alæ deciderint, cadunt, & ad ima ruunt, ꝙ nullus ſic affectis ſit relictus motus. Si qua autem uis modica & imbecilla etiam ſuperſit, ne ſatis regere corporis membra poſsit & tenere, aut modo oneris portare, neceſſario pars ſic affecta tremere cernetur, cum in inualidis ſupra uires motus ui & facti neceſsitate, tremuli exiſtant. Videris quandoque credo aliquem grauius tollentem onus, dum proficiſci nititur, ut crure tremat, nec minus, ſi grauius ꝗd forte exportare uelit, ut manus fiant tremulæ. Quo exēplo ſiquid homo manibus tractare, aut itē ambulare audeat, tractanti D manus tremulę fiēt, ambulāti pedes. * Timor nanque tonū uirtutis nihilominus eneruat. Qui ſi inualeſcat aliquādo, quodlibet quantū uis leue, oneroſiſsimū euadit. Qua de re auiū corpus leue antea, nūc uires grauitate afficit. Senes exemplo hoc ex imbecillitate tremuli euadūt, quibusq; ex morbo etiam uirtus fuerit affecta, nō eſt ſine tremore motus: cum ꝗbus id accidat, motiua uirtus, quæq; partes defert, inualida effecta, quę antea efferre poterat, non poſſit, quaſi mouēdo claudicans. Quòd ſicubi naturæ robur uſque ceſſerit, quæ corpora egent eleuatione, deorſum grauitate propria feruntur, & ibidem deſident, non ſecus ac in reſolutionibus, ubi poteſtatem omnem uis penitus amiſerit, ſiquid ſuperſit, quod corporis motionem rurſus tentet, uerum ex infirmitate id non poſsit, ſed portiunculam (quod eſt maius dimittendo) tollat, imperfectam motionem & mancam relinquens, membra deorſum ferri iterum permittit. Quo ſæpius effecto, & ſurſum uerſus delationem, quæ fit deorſum inſequente, huicq;, quæ

quæ ſurſum uerſus fiat iterum adiuncta, partibus locum continue mutantibus, motus duplex fiet & compoſitus, quæ affectio tremor nucupatur, motu deorſum grauitate facto, & uiribus ſurſum
IIII uerſus itidem mouentibus Sed dicet quis, palpitationem æq; ac tremorem motum inconſulto, & non ſponte factum, elatis palpitantium atq; delatis partibus exiſtere. Qua in re igitur differret à palpitatiōe tremor, ſi hucuſq; diuerſi minime eſſe uideantur? Sed differunt, cum qui afficitur locus non idem ac palpitantibus exiſtit, neq; cauſa etiam, neq; accidentia. Tremit enimuero qui non decreuerit mouere membra nemo: cum quæ palpitant, uel iacentia & necunde mota palpitare cernas. Qua in re etiam decepti multi ſunt, qui tremētes quandoq; capite aliquos, manibus uero cruribus ue (quantum uiſu comprehēdi liceat) immotis & extentis, demū tremētes his ipſis etiam conſpiciunt. Hos rationem non à me primo, ſed à ueteribus quāplurimis redditā, eſt operæpretiū docere. Quòd nō quę moueri uidentur ea duntaxat in motu ſunt, cum quieſcere multa uideantur eundem occupantia locum, quæ nihilominus continue mouentur. Aues enim non modo ſurſum uerſus, deorſum'ue uolantes, ſed quæ locum iam habitum nō mutant, tunc etiam mouentur. Eodem em̄ in loco ſi mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillime in terram corruet. Vnde cognoſcas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo uſum, ſublime permanere, tanta profecto motionis parte, quanta careret, ſi grauitate ruinam ſortiretur. Quapropter quā immobilitatem eſſe cēſes, miſta ex duobus motio eſt motibus, corpus in contrariā loca trahere potentibus, quorum ſi unum auferas, ab altero corripi corpus illico conſpicies. Hoc Hippocrates admonet dicendo, ſtare ulceribus minime proficuum. alibi item: ſi fuerit in crure ulcus, neque ſedendū eſt, neq; ambulandū, ſed quieſcere, & immotum uſquequaq; eſſe prodeſt. Quietum quippe & immotum eſſe probat, ut proficuū: ſtare autē uel ſedere minime conferre aſſerit, ut quod à quiete aliud ſit et immobilitate. Tēti ſiquidē lacerti uel tūc ſunt, corpus regentes & eleuantes à terra atq; dirigentes. Quamobrem manſio ambulatione nihilo minus eſt laborioſior, quaſi & ipſa quidam motus ſit, ut ablata mouente corpus anima, & erigente, quod erectum antea ſteterat, iacere humi liquido conſpicias: & certum ſit, quæ erecta perſtant, non immota eſſe, ſed quo leuentur, regantur, atquę erigantur, prædita exiſtere. Ego me hercle qui humi hominem capite paulum elato iacet, & pedibus humiliorib. immotum eſſe minime affirmem, quòd à loco eminenti tractum facile pronū uerſus pedes rueret, niſi hanc labem pro motu ob audiuerint. Hippocrates hæc affirmauit dicens, ſiquis adeo continerē nequeat, ut uel in ſtrato iacēs corruat ad pedes, eſſe quàm deterrimum: cum iacentem ad pedes labi, nota inualeſcentis ultimæ uirtutis ſit firmiſsima. Stare enim, ſedere, ſur-

A gere non poſſe, graue utiq; eſt, at quippe minus: ægrotorum enim multi non ultimam ſolutionem roboris conſecuti ad hoc ueniunt. Viuentium aūt more iacere non poſſe, ſed corporis mortui inſtar atq; inanimis, ad pedes ruere, malorū eſt nouiſſimum. Rem hanc in libro De humoribus ἐξέῤῥιψεν uocauit. Quod non intelligentes qui literam ſunt interpretati, uana quidē multa fabulati ſunt. Proſtratum em̄ mortui corporis inſtar eſſe, omni uirtutis robore exacto perdito, ἐξέῤῥιψεν uocauit. Vnde ἐξῤῥίφθαι cum καταπεσεῖν minime eſt idem, ſed rationē, quā cadere ad iacere, eam habet. Similiter in auibus aliud uolare ad terram eſt, aliud cadere: unum agere eſt, aliud pati. Non ſecus κατέλυσε actio eſt, ἐξέῤῥιψε paſſio. Quorſū hæc dixi? Ne qui
B brachium crus'ue eleuarint, eadē ſi elata teneant, unumq; & eundem locum occupent, eſſe immota arbitreris. Quòd ſi motum cōcedere his nolis, ἐνέργειαν actionē ſaltem utiq; concedas, & ſimplicis actionis duplicatum eſſe robur. In ſimplici quidem actiōe unū lacertorū genus agit, flectentium ſcilicet membrum, aut extēdentium. Quòd ſi contineatur tentum, lacertorū genera ambo pariter laborant. Hoc ſi in memoria habebis, uerū eſſe perpetuo reperies, quòd nullum aggredienti motum non ſit tremor. Inualidi enim atq; impotentis eſt ſymptoma tremor. Quamobrem cui corpori motus uſquequaq; abeſt, inualidū eſſe aut impotens ad motum non dicetur. Palpitatio aūt in immotis penitus alioqui accidit: cum ſupercilium, pal- V
C pebræ, oculus, citra decretū omne ſæpius tollantur. Quare ſatis cognoſci poſſe cēſeo, quòd id cognoſcendo naturę affectui, & palpitantia exacte diſtinguendo à trementibus, magnopere conducat. Quæ enim in palpitantibus mēbris eleuationes corporum cernuntur & depreſſus, ab implentibus quaſi extenſiones ſunt & elationes. E contrario inanitorum ſunt depreſsiones, at trementis motus totius membri ſunt, nunc deorſum lati, nunc ſurſum uerſus, citra dilationē membri uel depreſſum. Idcirco ſiquid quandoque agere conamur, cōtremiſcit pars tota, nulla immota permanente, cum lacerti, arteriæ, nerui, ipſa oſſa, cutisq; modo ſurſum, modo deorſum feratur. Palpitationi autē non ſunt cuncta obnoxia: neruum ſiquidem, os,
D membranam, & id genus alia numquàm palpitare uideas, q̄ cauo uacent, quo elata diſtendi, & comprimi depreſſa queāt. Sed ſiue palpitatio affectus lacertorum ſit, Herophili ſententia, aut arteriarum, aut cutis, ut Praxagoras uoluit, aliàs examinabimus, cum propria magis conſideratio ei quæſito ſit, quæ locum affectum in palpitatione inueſtiget. Id aūt ſic eſſe nunc recipientes, ultra proſequamur, quòd palpitatio eleuatio quædā præter naturam eſt, atq; depreſsio. Tremor inuoluntarius ſurſum & deorſum motus, motarum partium ab inuicem. Nec idem ſurſum ferri, aut eleuari: neque deprimi, quod deorſum ferri eſt. Quæ ſurſum nanque feruntur & deorſum, cum alio priorem locum mutant. Eleuata aūt & depreſſa ſedem

ſeruantia

ſeruantia antiqua, ambientis nunc aliquid aſſumunt, nunc deperdunt, ut moueri commune utriſque ſit, elatis quibusuis atque etiam depreſſis, ſurſumq́; ac deorſum motis. Illis proprium eſt, maiorem & minorem locum, non relicto primo, occupare: His autem adeo loca commutare, ne ſede in eadem maneãt. Sed diſtinctionis opus erit, reor, ſi pro rato habendus ſermo ſit. Pluries enim multis unà lacertis, aut maiori uno uehementer palpitante, cum elatis membrum unà trahitur, & alioquí depreſſis decidit, inuoluntaria hęc membri elatio depreſſusq́;, tremor neutiquàm dicendus eſt. Lacertos ſiquidem quibus mouetur membrum, aperte palpitare uideas, motumq́; longe trementibus diſſimilẽ. Quæ enim tota à palpitatione mouentur lacertorum, præſcriptum proprijs & certis terminis, utrunq; motum habent. Tremẽtium autem eſt utiq; diſſimilis affectio, ſed ineunte motione una, alteram huic aduerſam, quaſi adiũctam dici etiam reperias, ut quæ ſurſum uerſus latio ſit, quæ ad inferius excipiat, ab ea ſubinde præpedita, imperfecta ſemper utraque remanente. Hæ affectionum iſtarum notæ firmæ ſunto, quæ ſymptomatis etiam hiſce differunt ab inuicem. Nunc locus affectus, & affectionis cauſa nobis examinanda ſupereſt. Craſſum profecto uaporeumq́; ſpiritum diſcurſu carentem palpitationis cauſam eſſe aſſeuero, quem ſi concidere pars uideri debeat, in cauo aliquo non admodum exiguo congeri neceſſum eſt. Rem hanc ſummatim utique explicui. Vt autem ſubſtantiam hanc eſſe ſpiritum certius agnoſcas, motionis ſolutionisq́; celeritatem cauſæ adſcribito. Quid namque præter ſpiritum aliud tam cito congeri poſſit & euacuari? Ex Hippocrate ſiquidem hominis partes ſunt ſolida, humẽtia, & hinc inde meantia: continentis uoce ſolida appellans, cum complectantur humida & contegãt: contenta humores dicit, qui concipiuntur equidem à ſolidis: fluitantia autem & meantia ſunt ſpiritus, qui uel momento facile & expedite partes corporis omnes uſquequaque permeent. Citam igitur inanitionem, plenitudinem, dilatationẽm, compreſſum, elationem, depreſſum, uel motum quemuis alium citra ſpiritum nil aliud efficiet, ut palpitationũ ſpiritus cauſa ſit eſſentialis: ſubſtantiæ autem qualitas, ut pauloante, dum craſſum & uaporeum ipſum diceremus, humiditas atq; craſſities. Si tenuis enim æthereusq́; eſſet & ſyncerus, facile tranſpirans minime replere partes aut inanire poſſet. Quoniam uero, quàm in quibus congeritur meatibus, eſt craſſior, intra cõcluſus, ſi corpus cauitatem habeat, hanc implet, quaq́; complexus eſt extollit ac diſtẽdit. Si autem non, inter corpora duo congeſtus, ſibi uentrem acquiſititium molitus, unum ab altero diſtantem reddit, quomodo circa cutem palpitationes plerunq; aſpicies, cute cauo uacante, ſed eam inter & ſubiecta corpora ſpiritu, tunc ſe recipiente, modo priori in lacertis potiſſimum efficitur qui multas & paruas cauitates in ſe continent. Praxagoras ſicuti pulſum,

A ita & palpitationem, tremorem, conuulſionem affectus arteriarum eſſe uoluit. Pulſum in ſanitatis habitu, cætera, licet magnitudine differentia, præter naturam motiones eſſe. Sed quòd in arterias ſolas palpitationem referens, non bene ſenſerit, arguere neutiquam difficile, cum quo uacet arteria loco, cutem & lacertos palpitare pluries cernere poſsimus, ubi ſi paruula etiam adfuerit, dignoſci queat, non ex tali arteria tantum fieri poſſe dilatationem. Siqui autem lacertoſis corporibus ſolis recte palpitationem adſcribere contendant, id animaduerſione multa dignum cenſeam. Ego nanque uel luce clarius non modo palpitare cenſeo arteriam ſed conuelli multoties uideri, ut grauiores de pulſibus authores confitentur.
B Sed longior tractatus de hoc eſt, & in libro De pulſibus explicitum. Palpitationes autem pleriſque hominum, non raro cute tenus fieri apertiſsime conſpiciuntur, cum uaporeus in parte aliqua genitus ſpiritus ibi tenetur & diſcurſu uacat. Sic ſi lacertos uel quid aliud corporis, uentoſus ſpiritus impleuerit, ibidem palpitãdi cauſa efficitur. Quoniam autem nebuloſus ſpiritus & ater, flatuoſus'ue, uel quomodocunque aliter appelles, eſt palpitationis cauſa, idcirco frigidiores ætates, natura corporis frigidior, regio frigida, anni hyemalis hora, otioſa uita, ſatietas, & temulentiæ, cibi frigidi atq; flatuoſi, & ad ſummam quotquot corpora infrigidãt, à palpitationib. facile prehenduntur. Horum aũt cõtraria illas illico extinguunt.
C Quæ enim calefaciunt, ſpiritus tenuant, corpora tranſpirabilia, laxaq́; efficiunt. Denſant econtrario frigida, cogunt, & corporum meatus arctiores reddunt, ſpiritus craſſiores, glutinoſos, atq; atros faciunt, ut facile propria craſſitie, & ambientium corporum anguſtia, tranſitu carentes hic detineantur. Quæ autẽ calefaciunt, ſecus ac frigida fundunt, laxant, corporiſq́; meatus aperiẽdo, tenuando, agilemq́; motibus ſpiritum reddendo, tranſitũ facilem diſcurſibus efficiunt. Vnde ueteres medici remedia palpitationibus, quot calefacere & tenuare poſsint repererũt, ut euphorbium, pyrethrum, ſulphur, adarce, piper, & quotquot id genus pharmaca compoſita, aquas non minus, quæ de terra ſcatent calidiores, nitroſaſq́; cum primis, ſulphureas, ſalſaſq́; ſi mare abſit: potando etiam quę calefaciant pharmaca propinant, ex caſtorio præſertim admiſta, quod non modo extrorſum applicitum, ſed bibitum, calefacere, tenuare, & ſiccare uehementer poteſt. Palpitationum quamobrem ortus eſt ex frigore. Tremoris autem ne una quippe ratio exiſtit, nec à frigore efficitur, ſed affectio, imbecillitas uirtutis eſt motiuæ corporis: quam quæ efficiat, cauſæ ſpecies neutiq; eſt una, ſed alimẽti defectu fit, ut in choleris, à leuitate uẽtris multa admodũ, ſanguinis copioſo fluxu, ab abſtinẽtia maceratis, aut exolutiõe uitalis roboris ut in ſtomachicis fit & cardiacis defectibus, ſiue à uehemẽti frigore atq; uiolẽto, ſeu q plenitudo uirtutẽ uelut onere grauãs ad officia inualidã efficiat.

Quamobrem

Quamobrem tremoribus nec remediorũ unum
genus ut palpitationibus exiſtit. Qui tremunt nã-
que calidis curãtur, ut his euenit, qui per hyemem
in itinere à uehementi frigore prehenſi, ſemimor-
tui, trementesq́;, cum domum uenerint calefacti,
facile ab affectu liberantur. Non diſsimiles cenſe-
mus iſtis, à febrium frigidis acceſsionibus rigentes
trementes. Si autẽ euaporati, diaphorici græce, &
facti tremuli, ut in cardiacis & ſtomachicis exolu-
tionibus cõtingit, calefiant, perniciem extremam
ſortiuntur. His namq; quæ cutem frigefaciendo,
meatus aſtringendo, & penitus cogẽdo denſent,
afferenda ſunt, nõ quæ calefaciant, laxent, & trãſ-
pirationes agiliores uſque moliantur. Quòd ſi de-
fectu alimenti accidat, ut abſtinentibus, aut ultra
B menſuram uacuatis, tremores ſuperuenerint, in
his non eſt uerbis opus, cum liquido manifeſtum
ſit, ꝙ alimentis egeant. Qui deniq; oppreſſa humi-
ditatum multitudine uirtute tremunt, curandi ua-
cuatione ſunt, ut Hippocrates docuit, ita dicens,
Ancilla Eſtemargo erat, cui à puerperio puellæ
ſanguis nullus fluxerat, matricis os ei conuerſum
eſt ad iſchia, doluit cruribus, iuxta malleolũ phle-
botomata ualuit, & quidem toto corpore treme-
bat. Sed ad cauſam & eius impetum eſt deuenien
dum. Mulieris puerperæ meminit, quæ ſecundã,
λοχείαν Grece, minime eiecerat. Ea tremens effe-
cta eſt. Hanc inquit curaui ipſe à malleolo phlebo
tomans, cum tremor male alioqui corpus eius ha-
beret. Quid iſte ænigmatice aliud inſinuet, quàm
C ꝙ alius, tremorẽ frigidum affectum ratus, ſangui-
ne calido exiſtente eam nõ phlebotomaſſet? Non
enim in affectu calidis egente quiſquã ſanguinem
detrahere audeat, ſed auſus, inquit, ego ſum, & ra-
tionem reddit, dicens ad cauſam ueniendũ eſt, &
impetum ipſius. Quod infeſtabat, inquit, nouerã,
& cauſam moleſtiæ. Sanguinis copia infeſtabat:
Cauſa, uteri conuerſio ad iſchiam, quo muliebria
defecerãt. Enimuero quẽ uacuari ſanguinẽ opor-
tuit, nõ uacuatus, ſed corpore pererrans, erat natu
ræ oneroſus. Quamobrẽ ſanguinis copiã eſſe tre-
moris cauſam cognoſcẽs, & cauſæ impetum uteri
affectionẽ, ad hæc plenitudinẽ indicationẽ uacua-
tionis dare, locum autẽ affectum unde ſit uacuan-
dum demõſtrare, his ambobus iunctis, uenã pedis
D ſecuit, phlebotomiã quidem, ꝙ ſanguinẽ uacuare
uolebat: à pede, quòd maxime afficeretur uterus.
Quòd aũt redundãte ſanguine ſit detrahẽdus ſan-
guis, cẽſeo cuiuis eſſe apertũ, cum à uenis ſanguis
cõplectatur: quòd uero à pede, aut à poplite ute-
ro affecto, niſi ex anatome uenarũ communionẽ
prius doctẽ, rem profecto aſſequi non poſsis. Aliæ
enim alijs partibus corporis uenæ ſunt cõmunes,
& à cõmunibus ſectio ſemper faciẽda eſt. Si nãq;
alias ſecueris, neq; ſanabis affectum, perpetuo ue-
ro quod eſt ſanum lædes. Quamobrem probe cu-
rare uolentem, unde affectio ſit noſſe neceſſe eſt.
Cæterum de cauſa tremoris hæc ſunto. Affectus
autem in tremore locus unus, nullus eſt. Qua in
re Praxagoram & Herophilum incuſo: Praxago
A ram, quòd arteriarum affectum tremorem eſſe di-
xerit: Herophilum, quòd neruoſo generi præſcri
bere hunc ſatagit. Praxagoras profecto longius
à uero deuiat. Herophilus falſus eſt, quòd uiri-
um affectum, organo aſcribit. Quòd enim neruo
ſum genus, non arterioſum motibus uoluntarijs
ſubſeruiat, recte cenſuit. Quòd autem ipſum ner
uoſum corpus non cauſa, ſed motus inſtrumen-
tum ſit, uis uero medijs neruis adueniens ſit cau-
ſa, quodq; à uiribus inſtrumentum non diſcreue-
rit, hunc culpo. Quod ſi feciſſet, cognouiſſet illi-
co, operationes non ab inſtrumentis impediri ſo-
lis, ſed à uiribus. In mortuis enim nerui aut lacerti
nihil paſſi ſunt, quot Herophilus & Praxagoras
pati autumãt affectiones, ſed motus omnis, cuius
B nerui & lacerti inſtrumenta ſunt, unà cum ani-
ma propere defecit. Non à neruo igitur lacer-
tiſúe motus, ſed ab anima perficitur. Neq; enim
tibiæ à tibia ſonus eſt, & citharæ à cithara, ſed ti-
bicinis & citharœdi inſtrumenta ſunt. Imperficie
tur quandoque utriuſque ſonus operarij ſæpe ali-
quando inſtumenti noxa. Non aliter animalium
uoluntarijs motibus autrix corporis uirtus gu-
bernatrix eſt, inſtrumentaq́ue, nerui & lacerti.
Non moueri itaque & moueri recte, inſtrumen-
torum, aut uirtutis mouentis ſunt affectus. Idcir-
co palpitationes, conuulſiones, & reſolutiones
erunt inſtrumentorum noxæ: tremor inualidæ
uirtutis functio. Nunc manifeſte ſatis, à palpita-
tione tremor eſt ſeiunctus. Et à rigore tremorẽ VI
C ſic diſcernas. Sed antea perpendi oportet quid ſit
rigor. Is licet alioqui notiſsimus eſſe uideatur, nul
la tamen re minus difficilis cognitu exiſtit: nec eo
quòd cauſam inuenire, & eius circa corpus ha-
bitudinem non facile: magis uero quòd qui hunc
deſcribunt falſi eſſe liquido uidentur. Rigorem
nanq; ſi frigus ſimpliciter, ut declararũt aliqui, ap
pelles, eſt ueternoſus error, cum multi non rigen
tes frigeant. Neq; ſi uehementiã frigiditati addas,
uera dicas. Stomachici enim & cardiaci frigefacti
admodum non rigent. Rigorem autẽ frigus cum
tremore dicere, in quam medici multi ſententi-
am uenerunt, agitationem & turbam rigori uehe
menti iunctam initium errori dedit. Et manifeſte
deprehenditur, quòd non omnibus, ſed ſolis uehe
D mentiſsime rigentibus contingat, quibusq; acci-
dat non ſit tremoris paſsio, ſed cõcuſſionis potius
& turbæ. Non fit enim citra uiuendi membra uo
luntatem tremor. Quæ autem rigores uehemen-
tes inſequitur agitatio, uiolenta adeo, & urgens
corporibus contingit, nequis quis uiriliter reni-
xus, cõtineri queat. Ad hæc mẽbri unius affectus
tremor eſt: corporis uero uniuerſi rigor. Eo ma-
gis admiratio Platõis me ſubit, qui tremorẽ idem
cum rigore cenſet. Si nanq; ſunt falſi, qui rigorem
frigus cũ tremore dicunt, quomodo cum tremore
rigorẽ idem eſſe credens uera dicat? Preter abſur-
da enĩ quæ monſtrauimus, id quoq; pugnat, quòd
ſunt qui oĩn procul à frigiditate tremãt, & fieri ne
queat, ut qui rigeant, alioq nõ frigere uideantur.
Ea

Ea propter neq; à uero longe hi mihi uiſi ſunt, qui rigorem eſſe frigoris ſenſum affirmarũt. Enimuero non idem friguiſſe, & ſentire frigus dicas. Reſoluta nanq;, ſtupida, male ſentiẽtia, queq; ſenſum penitus amiſerint, frigida ſunt omnia. Tremula etiam, attonita, comitialia, uentoſa, aquoſa, inflata, tumida, frigida ſunt omnia. Nec qua laborãt, corporis frigiditatem ſentiunt, propterea nec rigent. Si nanque ſentirent, utiq; & illico rigerent. Vnde affirmem, male cenſuiſſe Platonem, qui rem eandem tremitum & rigorem eſſe uoluit. Non enim membri unius rigor ac tremor eſt. Neq; trementibus, ut his qui rigent, eſt ſenſus frigoris. Eſt & rigentium motus penitus inuoluntarius, trementium autem ſine uoluntate nunquam. Sed Platoni quis forte in arduis medicinæ id genus ueniam erroris dabit: cum aliorum corporis affectuum omnium ferè exactiſſime ortum explicuerit. De Attalo autem Athenęo Platone longe poſteriori, licet admirari, qui non modo in cauſæ conſideratione Platoni conſentit (tolerari enim forte potuit) ſed de eſſentia nil minus ac Platonem uideas perplexum. Tremitum enim & rigorem non definit, ſed rigorem deſcribens, hæc fere dicit: Commotionem & turbam tremitus rigorq; inſequuntur, qui ſunt frigidi affectus, eſtq; illis, ut aſſeuerat Plato, facíẽtis nomen: uerbaq; ex Platone ferè talia repetit. Humida nanq; corpus ambientia maiora, dum ſubeunt, extrudentia quæ minora ſunt, ſedesq; earum penetrare nequeũtia, humidum noſtrum cogunt ex uario & moto, immobilem æqualitate coactioneq; conſtituunt. Quod autem coactum præter naturam eſt, naturaliter extrudi in contrarium renititur, qua reluctatione & commotione tremitus, rigorq; conſiſtit, eſtq; frigidus is omnis affectus, qui etiã nomine efficientis nuncupatᷓ. Quòd igitur tremori non ſit idem rigor, nec frigefactio ſimpliciter, minusq; uehementior, planè declaratum eſt. At quod paulo ante dictum eſt, quòd non ſine frigoris ſenſu cõſtituitur, niſi mendacium eſt dictum, examinemus. Putant quidam, non ſenſibilem infrigidationẽ, ſed cum dolore eſſe rigorẽ: multos nanque ſanos frigefieri admodum conſpiciunt: cum alij multã in frigidis aquis, ut refrigeſcant, moram ſponte trahãt: alij neceſſitate ducti, non propterea confeſtim rigeant. Pariter neq; qui lauit, ubi frigidam ingreſſus ſit, niſi diutius moretur, licet frigoris qualitatem ſentiat apertã, riget. Quare ſi ſenſus frigiditatis ſit rigor, quãtũ ex ipſa ſit, omnes illico rigeant: iure uero nõ rigent, quòd nõ ſit cum dolore omnibus frigiditas. Aliqui nanque æſtus tempore, cœli incendia ferre nequeuntes, adeo frigiditate oblectãtur, ut in frigida tantũ ſedeant, quòd tangenti, gelu inſtar, gelidos eſſe aſſeueres. Num uero rigorẽ frigus cũ dolore finientes, rem totã aſſecuti ſimus, aut quicq; deſit: Non enim quicunq; hoc pacto rigor forte finiẽdus eſt. In ualetudinarijs profecto nõ idem rigere, horrere, frigefieriq; dicas. Acceſſum exacerbatiõis nanque, ſæpe dicimus, cum rigore huic, horrore alij,

A alij cum frigore ſolũ acceſſiſſe: nominũq; eiuſmodi uſum paſſim per uolumina medicorum omnia reperias, ut niſi quis quaſſatione atque agitatione frigeat, rigere non appelles. Sed ubi rigor nominandus ſit; diformem & inuoluntariã motionem adeſſe ſit operæpretiũ: quod hac uacat, niſi ſuperficiem etiam impariter commoueat, dicunt frigefactionem. Quòd ſi hãc per aliquas acceſſiones turbet & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant, ut ſolius cutis horror eiuſmodi affectio exiſtat, ſicut rigor uniuerſi corporis. In ualentibus autem aliter rigorem appellamus doloroſam omnem infrigidationem. Si autem more morbi accidat, rigoris nomine cenſere nõ eſt ſatis, ſed corporis totius agitationem addere eſt operæpre-
B tium. Quo ducti aliqui, rigorem cum infrigidatione tremorem appellarũt, & quidem minime ſunt interpretati. Non eñ dicẽdus tremor eſt, ſed agitatio inuoluntaria, pugnáue, aut quaſſatio, uel aliud id genus nomẽ ueſtigandũ. Tremoris quippe nomen proprio eſt affectui aſcriptum. Vidẽtur igitur qui rigorem morboſum finiunt frigefactionem, aliud nihil dicere, q̃ quod ſanis euenit. Cæterũ (de quo medici dicunt) hi totum genus finire propoſuerant. Nos morboſum dicimus, cum à nulla ſit extrorſum uiolenta cauſa, ſed corpus eiuſmodi affectionem in ſe habeat. Id Hippocratem uoluiſſe credo, ubi ait: Ab ardente habitus rigore ſuperueniẽte ſoluitur. Non igitur ſuperfundẽs febrientem frigida, rigorem cõmouebis, ſed quãdo ab in-
C terno corporis affectu ſuſcitabitᷓ. Hac lege dicta ſunt etiam: Cum rigore dementia ἔγνοια malum, malum etiam obliuio. Rigores diei ſexti dyſcriti. Mulieribus rigores à lumbis per dorſum magis, & hominibus à poſterioribus magis q̃ anterioribus. In his omnibus non qui ſanis rigor accidat, citatur, ſed morboſus, qui frigefactio cum dolore eſt, cũ agitatione inæquali & quaſſatione. Vbi igitur quid rigor ſit agnouimus, cauſam efficientem mox examinemus, cauſis quibus præcedentibus contingat, quibusq; ſuperueniat affectibus, & ad hæc generationem integram ipſius. Omnibus ferè confeſſum eſt, rigorem calidi naturalis eſſe affectum. Solerti totus hic ſermo auditore eget, quiq; ualeat multum intelligentia. Dixi utiq; affectũ in-
D nati calidi rigorem eſſe, ne quis de externo intelligens, in Eraſiſtratum, Praxagoram, Philotimũ, Aſclepiadem, & mille alios, qui non innatum calorem, ſed acquiſititiũ eſſe crediderunt, me mentiri dicat. Quonã enim illi pacto innati caloris affectum eſſe dicant, qui ne principio quidem, innatum calidum agnoſcunt? Sed non eſſe illorum aliqui affirmãt. Acquiſititiũ uero illi ortum alius alium differenter machinati, unanimiter fatentur, quòd ex natura in animali quouis congrua menſura calor reperitur aliquis, quem circa, rigorem, horrorem, & quamcunq; frigefactionem fieri affirmant. Aſclepiades profecto non modo calidũ, ſed aliam nullam uim innatam ponens, febres omnes meatuum obſtructionem, à corpuſculis perpetuo

fieri affirmat, easq; magnitudine horū differre aſ-
A ſeuerat. Id artis ſatagit, quibusq;, aut non, rigor de
beat adiungi, liquidò demonſtrat. Ego niſi debito
ſermonem fore longiorē crederem, cæterisq; miſ-
ſis in unum Aſclepiadem iniquum impetere cen-
ſerem, uel omnium memor, in longam & penè in
finitam ſermonis ſeriem perlabi, placita rite omni
um, & ſuadentes rationes, erroresq; & erratorum
cauſas repetēdo, ad opinionē meam deueniſſem.
Sed differri hoc ad tempus aliud libet. Neq; enim
Athenæū qui in Aſclepiadem, in Heraclidē Pon-
ticum, in phyſicum Stratonem, cæteris omiſſis in
uehat, non culpem, cum alia plura non minus dig
na & ueriſimilia de rigore placita poſſet recenſe-
re. Nos igitur confeſſum principium ſumentes, ꝙ
B in animali quocunq; caloris innati affectus rigor
eſt, quomodo fiat, perpendamus. Præcedet rem
hanc ſermo, quòd ex Hippocratis placitis, non ua
cua & corpuſcula eſſe noſtrorum corporum prin
cipia credentes, aut à motu calorē, frictionéue or-
tum, aut ab alia cauſa trahere recipimus, ſed uni-
uerſum corpus confluxile & conſpirabile cenſen-
do, calidum minime acquiſititiū, aut animalis ge-
nerationi ſecundū, ſed primum innatū eſſe, & ge-
neris principium, & quòd natura atq; anima nihil
prçter ipſum eſt: ut eſſentiam ſcipſam mouentem,
ſemperq; mobilem exiſtimās non erres. Priuatim
hæc omnia ſunt examinata, & alibi diſci poſſunt.
At quantū nunc interſit propter ſermonis ſeriem,
quæruntur. Qua enim ſemper mobilis eſt innatus
C calor, non intra tantū extráue mouetur, ſed alius
alium motum ſemper excipit. Nam intra firmus,
immobilis ocyus euadat: extrorſum diſſiparet̄ &
periret; modice aūt ſuccēſus ac modice adauctus,
ut Heraclito placuit, perpetuo mouetur. Succen-
ditur quidē ad ima lapſus, quo alatur appetens, at
auctus & expāſus affatim fermè extinguit̄. Quòd
aūt extrorſum exeat, & efferatur, & ut ſic dicat ali
quis, explicet̄, à principio proprio, quia calidū na
tura eſt, obtinuit. Interiorem aūt & infernum ſta-
tū poſſidet, ꝙ frigoris alicuius ſit particeps. Quan
doquidem miſtum ex calido & frigido exiſtit. Pri
ma utiq; caliditatis ratione eſt ſibimet motor, eaq;
ſi agere debeat, ei eſt operæpretiū. Magnum uero
uſum ei frigiditas adiūgit, quia ſurſum ferri natus
D calor eſt, et ſibi ſimul alimēta ferre: niſiq; frigus ob
ſtet, ſumma petat. Hunc igitur caloris motum im
pedit frigiditas, ne longius protenſus pereat. Du-
bium nanq;, ne leuitate, & ad ſuperna impetu cor
pora deſereret. Detinet uero frigiditas & impedit,
& uehemētis elationis impetū moratur. Sed ad ea
quæ antea ſuppoſuimus, reuertamur: qui nā inna-
ti caloris affectus ſit rigor declarantes. Non opus
quippe recenſere eſt, ꝙ calore naturaliter habente
animal ſit ſanum, quod Hippocrates de caloris ac
frigoris congrua inuicē miſtura aſſerebat. Nam a-
liam alia ſi ſuperet, aſſici animal, affectus genere, ſu
perantis cauſæ conformi eſt operæpretiū. Inflāma
tiones enim & eryſipelata, herpetes, anthraces, ar
dentia, & flāmea, igneiq; oēs affectus ſunt, dum

uis caloris ſuperat. Conuulſiones econtrario, teta
ni, palpitationes, torpores, reſolutiones, comitia-
les, attoniti, frigiditatis uincētis ſunt effectus: quo
rum id genus rigor unus eſt, non frigefactio ſim-
pliciter exiſtens, ſed frigoris ſenſus, ut addere ne-
ceſſum ſit illi, copioſum, etiamnū uehemētem, ac
uiolentam opus eſt frigiditatē eſſe. Vt uera dicat
qui definiens, frigefactionē ſimultaneam, uiolen-
tamq; caloris innati, rigorem eſſe aſſeueret. Inſen-
ſile rurſus eſt, ut Plato dicit, quod ſenſim ſubeat,
& modice. Quòd ſi ſentiri debet, uehemēter mo
ueat, & ſubito tremat * neceſſariū eſt, * ut quæ
longo tempore, & ſenſim frigefactio fiat, ſit inſen-
ſilis: uelox et admodum aucta, penitus cum ſenſu:
nunq; omnium affectus eiuſmodi percipi non po-
teſt * nec eſt talis affectus cum frigiditatis ſenſu,
omnis doloroſus, cum aliquando ſit uel iocundiſ-
ſimus. Dicebat quoq; ultra iſta Plato, ꝙ res præ-
ter naturā uiolentæ atq; repentinæ nobis cum do-
lore accidunt: naturales uero quamuis confertim
ingruentes, ſunt iucundę. Vt confertū iocundo &
ingrato ſit cōmune, ne nos affectus lateat neceſſa-
rio adiunctū. Accedit quòd quæ quid ad naturam
reuocant, ſunt grata: econtrario cum dolore quæ
his aduerſa ſint: adeo ut quantitate par frigiditas,
grata modo admodū ſit, nunc dolorē inferat: exu-
ſto enim admodū corpori adhibita, libētiſſime pe
nitus recipit̄. Caliditate enim immodica affectus,
qua caret aduētu frigiditatis demulcetur. At pro-
pria temperie potitos, ſi affatim repenteq; refrige-
res, quòd craſim intemperatā inducas, dolore utĩ-
que afficies. Naturā etenim mutantibus, corrum-
pentibúsue, dolores ſuboriri aſſerit Hippocrates.
Propterea quò fiat rigor, frigiditatē non modo re-
pentem adeſſe aut uehementem, eſt operæpretiū,
ſed uiolentiam copiæ adiungi, quæ res præter na-
turam eſt. Vt repentina frigiditas ad præter natu-
rale ducēs ſit rigor. Ego enimuero loco hoc, ſi ue-
rum dici debeat, ut affectus is fiat, cum primis ob
ſeruandum iſtud arbitror; quòd repentina uiolen-
taq; innati caloris frigefactio ſit rigor. Friget à con
tinenti robore relictus qui euaporatur, friget qui
alimentis calorem detinentibus nunc caret. Rigo
rem autem neutrū horum emolitur, aliter morien
tes omnes utiq; rigerēt: cum extingui caliditatem
ſit, morientibus omnibus cōmune, non uero rigen
tibus. Caliditatem nanq; frigefieri non tantum o-
pus eſt, ſed uiolenter & repente, robore inq; cum
calore ſtante, à nulla cauſarum externarum læſo.
Aduerte rogo aliquam ab extra flammam defe-
ctu aliquando materiei, cui erat applicita corrum
pi, à ſole etiam quandoq; luciđiſſimo cōſumi, aliâs
ab aquæ copia extingui, aut appoſitis multis lig-
nis ſuffocari. Quatuor cauſæ non itidem, flammæ
quadrupliciter officiunt. Quæ enim ab ardenti ſo
le flamma euaneſcit, ambientis ui tonum iam eua
poratum perdit, cum ualidior radiorū ſolis uis exi
ſtat, atq; igne firmior. Si igit̄ quibus inhærear, ua
cet alimentis, pereunte ſubſtātia deperditur. Quæ
nanq; adhuc inhærent, ad extra mota cōtinue trāſ-
pirans

pirant; ad intus autem ut alātur tracta, ſi unde alantur, abſit, inualida rurſus extrorſum referuntur. Quæ autē copia materiei onerata ſunt, egentia reſpirationis ſuffocātur. Quomodo autem flammas aqua lædat, dicere neutiq; eſt opus. Flāmæ enim cum quauis ſyncera humiditate, contrarietas eſt ſumma, ut uel oleo cōfertim appoſito, ſonitus neceſſario & cō cuſſio accidat, ſtrepitu ſolo ignis uiolentia deprehenſa. Similem calori innato affectū rigorem cenſeas afferre. Neq; enim quando alimenti defectu caliditas cōſumitur, aut cum eius copia grauatur, nec quando effecta impotens claudicat, rigorem fieri reperias: ſed quādo ualida, & expanſa impeditur. Vnde duplici motu & cōpoſito effecto, pugna accidit, ut in trementibus contingit, uerum aliter. In trementibus enim motus miſtus fit, quòd uires corpus mouentes ſint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis. Hic uero motu naturali caloris uiolenter impedito rigor accidit. Vt ēm neq; ſubſtantia læſum, neq; tono, per uniuerſum extēdi & ferri corpus nititur, impeditum & ui ad intra truſum, ad principia redit: ubi perſiſtere impotens, (ſubſtantiæ enim ſemper mobili, mors eſt quies,) aceruatus, et quaſi in ſeſe coactus, unitus non ad intra in inuetitū extenditur: ſed impetu uehementiori uſus, quaſi ſolutus uinculis, interim ꝓgreſſum uetantibus obſiſtit, ea propellere, & apertos meatus facere feſtinans, ſic illis obuius tenet, & à ueloci motu temoratur: quo corpus occurſu totum quatitur, quicquidq; præ occurſu, ultra tenuatum eſt, rurſus intra impellit, ceu aliquid in occurſu paſſum fuerit, & iterato ad principium reuertitur: unde cō motus iterum, fortius concurrit, quo rurſus occurſu etiā repulſum, uſq; occurrit & repellitur, quoad ſint quæ noxia adfuerint. Cum dolore ſic utique hic affectus eſt, quaſi cæſo corpore uerberibus, & impariter motibus utriſq; fatigato. Enimuero innatus noſtri calor naturaliter habēs, æquis diſcurſibus & expeditis uſus, tēpore & metro motus in ſe rediens, opportune explicat. In rigore uero neq; coactionis motus ſunt, neq; expanſionis. Sed uerius ipſum intrà redire affirmabis. Vtar autem nominibus ueterū, non meis, reſilire, intrudi, reprimi, confugere. Ad extra motum, eſtringi, trahi, exilire, emergere. Veterū inquam uirorum nomina hæc ſunt, recte adducta omnia, affectūq;, ut potiſſimum eſt, aperte declarātia. Concuti autem quæ ſunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quemcunq; in rigore imparem, ſine ordine, inuoluntariū motum, in inæqualibus, uehementibus, & uiolentis incurſibus, & ſubſultationibus, uaporeo facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigoribus, magis q̄ naturaliter habēs, incaleſcit corpus, & effunduntur ſudores: ꝙ quando multis occurſibus iam abſq; obice, quæ oberant fuerint extruſa, exacteq; trāſpiret, tribus cauſis calefieri corpus eſt neceſſe: quodq; concluſus pluries, ne reſpirare poſſet, multiplicatus in profundo eſt: & quia uehementer ad extra eſt expanſus: tertio quòd in

A ictibus, concurſibusq; & uiolentibus motibus accreſcere nata eſt caliditas. Lignum nāq; lapideſq; ſi contriueris, ignem incendas. Innatus etiam ſpiritus natura calidus, ſi uehementius moueaī, excandeſcet magis. Rem hāc in naturalibus motibus liquidò cognoſcas. Currētes nanq; homines qui luctantur, frictionibus uſi, aut aliter quomodocūq; moti, nil minus quàm ſi ſub æſtiuo ſole, aut prope ignem calefacti eſſent, incaleſcunt. Multoties enī dū calor è profundo exit, quaſi feruens, copioſam humiditatē, quā ſudorē dicimus, effundit. Quamobrē qui ex rigore friget, ni rurſus calefiat, malū, ꝙ uicta in duello ſit caliditas, q̄ & ui cauſę lædentis ſuperatur, & quòd nō nunq; imbecilla ſit. Quo B exemplo dictum illud eſt: A rigore obmuteſcere, nec rurſus calefieri, eſt malū. Ad hæc nos utroſq; affectus, in quibus pernitioſi ſint rigores, docens dicit: In peruerſione oculorū à laborioſa febre rigor, malum. Vnus profecto à potenti cauſa efficitur, ꝑnitioſus. Ab inualida uirtute alius. Rigor in non intermittente febre, uirtute iam inualida, letalis. Sed alibi de his fuſius tractatur.

VII Quod aūt nunc interſit, rectène omnes rigorem in frigidam cauſam referant, eſt examinandū. Quòd nanq; frigidus ſit affectus, eſt manifeſtū: quæ uero eiuſmodi ſit cauſa effectrix, eſt uidendū. Tritæī quidē exacti, ſiqua nota euidens ſit, eſt à rigore: ꝙ cum uehementibus rigoribus inuadant paroxyſmi. Nullus autem uel non ſanæ mentis, febrē hanc in ſucco C frigido fieri affirmet, cū genere ardens ſit, illius tantum continuitatis egens. caliditas nanq; febris intermittit, flāmeūq;, & exuſtio. at inextinguibilis ſitis, refrigerij cupiditas, ſynceræ bilis uomitus, & ab his quies, quomodo à redundanti calido maniſeſtiſſime non erunt? quomodo rigeant in tritæis? quomodo in ardentibus continuis, niſi intermittant, ſed continue ardentes cubent, rigor ſuperuenit febris criticus? Ab ardēte enim habitus rigore ſuperueniēte ſoluitur. Sed nónne acre alioqui pharmacum, ulceribus adactum, primo dolorem, mox horrorē, demum rigorē infert? Nos multos irritatis ab acri pharmaco ulceribus, rigere & febrire uidimus. Inflāmationi etiam dum ad apoſtema uertitur, horrorē, & rigorem adeſſe eſt operæ D pretium. Affectus alios plures, niſi ſermonis tędia uitarem, in memoriā redigerē, in quibus rigor ab acri potius q̄ frigido ſucco conſtituitur. Non igitur in frigidam cauſam unam rigorē coacti referamus. Auſcultatio etiā horrenda & ſpectacula horrorem fecerunt, quādoq; & rigorem. Quam rem non Hippocrates ſolus, ſed & Plato etiam cognouit, qui de affectibus diſſerens à bile flaua obortis, de rigore meminit. Vt multos alios poſteriores medicos in re rigoris admodū admirer. Quomodo enim non mirandū ſit, quòd Plato non medicus, rigorē à bile fieri non ignorauerit, & reperire cauſam plurimū ſtuduerit? Hi aūt tantum abeſt, ut rem penitus cognoſcant, ꝙ neq; à bile, aut quouis ſucco alio acri fieri rigorē ſciant, ſed quomodo in calido & acri ſucco frigidus affectus fiat, ἐκπυρ

dicunt, reperiri cauſam. Sed cum Platoni non fue-
rit, forte & nobis nõ erit impoſſibilis. Cæterũ me-
lius longe fuerat, ut impoſſibilem, euidentẽ rem
præuertere non aggredi, ſed inſciti æ cauſam fate-
ri. Nanq; euidentia negare, par eſt ac non uidere
fateamur, quia quomodo uideamus, non agnoſci
mus. Quapropter ꝙ non minus in acri ſucco cali
doq;, ut in frigido & coacto rigor fiat, eſt omni ue
ro uerius. An uero frigido tantum redundante, ri-
gor fiat aut acri, mox examinandum, ſed pauloan
te rem multis ignotam definiuimus. Non enim fri
gido ſimpliciter exuperãte, aut acri rigor accidit.
De frigido antea ſatis demonſtratũ eſt, cum de tu
midis, torpentibus, reſolutis, & aquoſis meminiſ-
ſem. Cæterũ de calido & acri nunc mõſtrabo. Ca-
cochymi nanque, arquati, & qui acute febriunt,
quiq; æſtuant, rigerent omnes. Non igit̃ in redun
dantia frigidi ſucci aut acris tantũ, fieri rigorẽ eſt
operæpretiũ: ſed ut ſuus utriq; modus adſit eſt ne
ceſſe. neq; enim ob inertiam ueritatis zelo nõ om
nia aggredienda ſunt, ut quantitatis modus, ſucci
qualitas, qui ue corporis in quo debeat aceruari lo
cus dignoſcatur, quum in quiete, motu, modoq;
motus, non interſu minimum. Quas Plato diffe-
rentias examinans dicebat: Villis igitur ἰνῶν
hanc uim in ſanguine habentibus, bile ex quon-
dam ſanguine effecta, rurſus ex carnibus in hãc ſo
lutis, calida & humens, ſenſim primo ingruẽs uil-
lorum ui concreſcit, coactaq; ui, penè extincta, fri-
giditatem χειμῶνα intra & tremitũ molitur. Vbe-
rior autẽ confluens caliditate ſua debellata uillos,
æſtuans immodice ſeruat̃. His Plato uerbis quot
quot cognoſſe opus in re ſit, explicuiſſe uoluit.
Succi enim genus nomine bilis appellauit, quali-
tatem calidam & humidã aſſeruit, & ortum unde
bilis traxerit, cum carne ſoluta eam fieri affirmet:
locum etiam in quem confluat, appoſuit, dum co-
gi confluentem bilem à uillis ſanguinem comple-
xis affirmauit. Quo ſermone origo affectus etiam
mõſtratur, frigiditatẽ & tremorem dum fieri hinc
dicit, frigiditatẽ in rigore χειμῶνα appellando: tre
mitum, agitationem dicens & pugnam inæqualẽ,
in quo non ſolum Platonem, ſed multos medicos
deceptos eſſe dicimus. Motum nanq; rigoris à tre
more antea diſtinximus. Quãdo igitur copioſior
affluẽs, dicit, ἶνας uillos nerueos euicerit, corpo-
re in uim propriã adacto ut mutabatur, uillos nũc
ecõtrario ꝑmutat. Platonis dicta uerãne ſint, per-
pendere modo non propoſui, quòd negocio alio
examinare & interpretari quæ in Timæo dixit, in
ſtituerim. Quòd uero eorum quæ de rigore diſſe-
rẽtibus opus dici fuit, nihil omiſſum ſit, ex uerbis
eius eſt apertũ planè. Succum nanq; in quo rigor
fiat, demonſtrauit, & quò confluat locum, motus
ſpeciem, quoq; fiat pacto, ut nunc frigeat, mox ca
leſcat corpus. De Platonis mente, hiſq; quę ſuper
Timæi interpretatione ſcripta ſunt, medice conſi-
derabimus. Modo ſententiam noſtram declarabi-
mus, digerentes quæ ex Hippocrate ante paulo ci
tauimus. Medicamentorum enim calidorum uſu,

A quandoq; horror ſolus, multoties rigor etiã ſuper
uenit, ſicut in ardentibus & tritæis, flaua bile, non
in uaſorũ cauis, ſed per carnes mota, uel quòd in
illis ſupra metrum generatus fuerit, uel ꝙ medijs
illis natura expurgetur. Hoc enim ſolo diſtant ab
ardente tritæi. Ardentes enim in uaſis bilem dela-
tam, tritæi per ſenſitiua loca extra habẽt, ſuper qui
bus dum fertur, acuitate lædens dolorem infert.
Quo, duo fiunt, ſanguinemq; in corporis profun-
dũ ferri, eoq; corporis exteriora frigefieri, parteſq;
in quibus bilis adeſt, expultrice ui in proximum
unamquanq; hanc reijcere, quouſq; ab omnibus
expulſa, ſudoribus, uomitibus, & citata alioqui al
uo, expurgetur. Quæ crudis res, cacochymia ple-
nis, aut ab æſtiuo ſole, & balneas intrantibus, & e-
B tiam exercitatis accidit. Horrent illico penè aliqui
& rigent. Opus eſt enim non modo in nobis quæ
mordeat cauſam adeſſe, ſed uehementer moueri,
ſi ſit futurus rigor. Quod utriq; cauſarum generi
cõmune euenit, ut quæq; frigidę ſint, quæq; ſint ca
lidæ, corpora doloribus laceſſant. Quartanis pro-
pterea febribus rigor, & tritęis accedit, licet ex op
poſitis ui ſucciſ conſtitutæ ſint. atra nanq; frigida
eſt, & bilis flauã calida. Nõ modoq; ſi horror atq;
rigor futurus ſit, redundantia eorum opus eſſe di-
xi, ſed uehementia etiam motus per corpora ſenſi
bilia inquirit̃. Quo tempore dum ſanguis cum ca
lore ſimul, in intima corporis, & uiſcera cõfugit,
cutis frigidæ partes fiunt & exangues, manuum
etiam & pedum ſumma frigidiſſima, procul nanq;
C admodum abſunt à uiſceribus. Siquando uero in-
natum calidum extingui in profundo accidat, ob-
ſtructum ꝙ extra expirare nequeat, aut à frigidis
cauſis euictũ, perit animal. Quòd ſi profunda pe-
tens, uiolentia uicta, aceruetur: pacto hoc, inſtru-
mentũ expultricis quæ in quocunq; membro eſt,
euadit. Hæc enim & per ſeipſam nata, lædentia ex
pellere, fortius cum calore redeunte ab intra pro-
pulſabit ea, expellere adiuta, quo motus impetus
prõptior contingat. Vnde quæ lædunt per cutem
ſæpius propellit, uomitu atq; citata aluo pluries.
Nec ſolum ab atra rigor, aut flaua bile, ſed à frigi-
da admodũ pituita fieri deſiderat, quem uitreum
ſuccum Praxagoras appellat. Verumtamen ſi plu
ribus etiã diebus rigor perſeueret, nõ eſt magnus,
D & in quiete nullus: cum motu uero, metra motio-
nis ſequitur: in uehemẽtibus fortibuſq; uehemẽs,
breuior profecto in inualidis. Symptoma tamen
mulieribus ꝗ̃ uiris magis accidere, hiſq; quæ de-
gant ocioſius, aduerti: nec his minus qui ſuper ci-
bis balneis utuntur. In iuuene nobis coætaneo a-
pud Alexandriã accidere id uidi, cum ipſam autu
mni principio adnauigaſſemus. Deuorauerat plu
ribus hic diebus, palmularũ copiam recentium, à
balneis & ante illas, erãtq; immaturæ pars earum
plurima. Hic ab horrore uehementi & dum exer-
ceret̃, & in balneis eſt habitus, uſq; adeo ut febri-
re ſuſpicatus accubaret, & ſtragulis ferè obtutus
quieuit. Nocte aũt ferè tota tranſacta, non febriẽs
ad ſolita diluculo ſurrexit, horroreq; iterũ captus,
in hora

in hora balnearum rurſus cubat, ſurrectus uero ut A intret balneas, à uehementiori eſt rigore habitus. Breuis rigor & ſymptoma fuit, quo penitus tunc ſe ſebrire ratus, quietum ſeſe magis cõtinuit. Vbi die tota & accedẽte nocte, temperatis ſe motibus horrere, uehementioribus rigere eſt expertus, nos quid ſibi ſit agendũ, conſulit. Ego quid mulieri in Aſia noſtra ſic affectæ obtigiſſet, non oblitus, intrepidum effeci ſocium, quodq; utatur calefacientibus, & craſſitiem ſuccorũ tenuantibus cibis, potibus, medicamentisq; inſtituo, quibus acquieuit ille. in ſimilibus ex hoc affectibus, principio medicamentũ dia trion pipereon exhibeo; mox diacalaminthes noſtrum: demum ex cyrenaico ſucco & caſtorio cõpoſitum. Quod quartanarijs etiam eſt B ſumme præſentaneũ, præſertim dum à rigore maximo tenentur. Nec mireris, ſi ſcriptũ à ueteribus medicis reperias, q̃ ſine frigore rigores ab interno affectu prodeũtes neceſſario febris comitatur: balneis nãq; à cibatione, ocioſáue uita ueteres minime uſi in hæc non incidebãt. Nunc quòd utraq; redundant, rigor dictus incalefactibilis efficit̃, nouum & hoſpes à uictus nouitate, malum, quo qui afficiuntur, illo dextro ſecinoris loco, omnes tenſionis ſenſum, aut grauitatis habẽt, uenis quæ ſub ipſo ſunt, ſuccorũ craſſitie obſtructis: utq; grauedinis & tenſionis prope uiſcus ſenſum ſic affecti habent, non minus rigorẽ ſentiunt, qui à rigore quartanæ febris & tritæi ſit differens. Affirmant namq; quartanæ rigorem ei ſimilẽ eſſe qui ex itinere per C loca admodũ frigida contingat: in tritæis uero & ardentibus ei parem, qui à ſagittis acutiſſimis tenuibusq;, carnem trãsfigentibus pluries ſentitur. Ego quartanarij rigoris ſum omnino expers, aliorum duorum experientiſſimus. Iuuenis quater tritæa febre laboraui, & ardenti ſemel, ut his quæ de rigore dicta ſunt, in eiuſmodi affectibus ſim teſtis. Quartanã qui paſſi ſunt, rigorem ſi ſit uehemens, ad uſq; oſſa penetrare aiunt, rigoribus ab ambiente frigidiſſimo effectis planè ſimilem. Cęterum tritęo & ardẽti, id quartanæ non cõmune addimus, q̃ uel rigentes plurimi, caliditatem internam ſentientes ſitiunt, quorum neutro qui habiti quartana ſunt, afficiuntur.

VIII Poſtquam autem ſatis de rigore diximus, modo tractare de cõuulſione ſuper D eſt. Si autem quę hucuſq; dixi, non oblita fuerint, ſermo nec longus, nec obſcurus erit. Principiũ ab eorum memoratione faciam, quæ de lacertorum motibus explicui. Cum namq; uolũtatis quilibet motus, à lacertis fiãt, ſi tenſi ob aliquem affectum ad initia tracti, partes quibus ſunt agnati ſecũ contrahant, quanq; ſimilem motui naturali motum faciant, quia inuoluntarius eſt, cõuulſio affectus appellatur. Tendi namq; lacertũ, & ad initia propria conuelli, corporisq; cui inhæſerit, partem ſecũ trahere, eſt ſanis & conuulſis pariter cõmune. At inuoluntarie his quidem ineſt, qui naturaliter utiq; non habeant, non ſanis. Quamobrẽ ſi quæ neruoſa corpora tendere poſſint, om̃ia ueſtigauerimus, ſermoni huic profecto finem imponemus. Rerum quæ extra corpus ſunt, nullam equidem chordis fidibúſue his neruoſiorem cernimus, quas ſuper citharis muſici & lyris quotidie extendũt, quibus ab uſu retentis inſtrumenta ponunt. Hæ in intemperatis ambientis craſibus liquidò franguntur, in pluuioſis & humidis humiditate admodum refertæ, ſiccatæ in ſqualidis & ſiccis ſupra modum: ut artifices propterea ab uſu inſtrumẽta his retentis ponãt, tuncq; maxime ſi quo, ut dictum eſt, pacto ſit affectũ ambiens. Alterutro namq; ſi tenſæ ſint, rumpuntur. Neruos rogo & chordas in animaliũ corporibus inſpicito, redundanti humore, aut ſiccantibus cauſis, eouſq; tendi, quoad ſanis uoluntarie licuit moueri. Ad hæc inſpicito ut ſit, ſiqua inflammatione corporis pars, aut cauſa alia admodum afficiatur, continuos ut ad ſe neruos contrahat, hos namq; affectus ſi diligentius inſpexeris, in quibus conuulſio fiat planè admodum cognoſces. Earũ enim inflãmationes partium, quæ ſunt neruoſæ, idq; ſi in neruorum principio, aut prope ad modum cõſtiterint, non ſecus ac lyræ fides muſici protendant, neruos qui ſunt continui, conuellunt. Quòd ſi quãdo ſuccorũ copia obſtructa neruoſa corpora tendant̃, non abſimilis affectus fiet, ac chordis fidibúſue fiat ambientis humore uehementius extentis. Cõtrarium in pernitioſis ardentibus, & phrenitide uehemẽti euenire uideas. Vti enim bubulis loris prope ignem ſiccatis atq; tenſis cõtrahi contingit, ſic cõuulſiones fiunt, áb ariditate morborum redundanti quæ genera neruoſa uehementer ſiccet. In ardentibus quippe ab ariditate prouenit. In phrenitide autem ab inflammato neruorum principio accidens contingit. Affectumq; ab omnibus emproſthotonon modò, modo opiſthotonon, nõnunquam appellari tetanon cognoſcas. Cum ad anteriora inclinet emproſthotonon, ad poſteriora opiſthotonon, ad utrũq; non inæque tetanon. Conuulſiones uero quæ à ſicco ſint, ſanitati neutiquã reſtitues, cum prius ſic affecti pereant, tempus excogitando remedia negantes. Quę uero plenitudine cõuulſiones aut inflammatione fiunt, liquidò curabis, illam uacuãs, huic medicamẽtis proprijs & auxilijs quæ in curatiuæ edoctus es methodo, inſeruiens.

# CL. GALENI DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS LIBRI TRES,

[redacted] MEDICO INTERPRETE.

## LIBER PRIMVS.



QVOD reſpirādi difficultas reſpirationis quędam læſio eſt, uelut ſentiendi difficultas ipſius ſenſus, & mouēdi difficultas ipſius motus, ipſū ſanè nomen tū Gręcis dyſpnœa, tū Latinis reſpirandi difficultas ſufficiēter demōſtrat. Quot uero ſint lęſionis differētię, & ob quas cauſas fiant, & quomodo ſingulas cognoſcere oporteat, non ex appellatione diſcere contingit, ſed natura ipſa reſpirationis idipſum indicabit. Ob id ſanè etiam cognitio eius quod ſecūdum naturam habet, à ueterib. medicis omnibus inueſtigata eſt, cum ob alia multa, tum nihilo minus indicationis eorum quæ præter naturā ſunt, gratia. Quādoquidem enim unum eſt quod ſecundum naturam habet, atq; id uelut regula & menſura, & ſibijpſi ſimile exiſtit: uarium autem & diſſimile, & multiplici errore inuolutum eſt quod pręter naturam habet, adeo ut neceſſario ſequatur, multitudine eſſe infi- C nitum, arte uero incōprehenſibile: uiſum eſt ipſis impoſſibile eſſe, eius immēſitatem certis terminis comprehēdere, citra cognitionē eius quod ſecundum naturam habet. Cum enim unum ſit hoc, & animali cōmodum, palàm eſt etiam eſſe moderatum. Si uero hoc moderatum eſt, immoderatū utique fuerit id quod præter naturam habet. Si uero immoderatū omne duplex genere eſt, aut enim deeſt quid ab eo quod iuxta naturam habet, aut excedit: tot ſanè in ſeipſo particulares differētias habebit, quot poſſibile eſt ipſam rem ſuſcipe, circa moderati exceſſus & defectus. Suſcipit autē ſimplex duplices, compoſitū uero ex pluribus duplicatas, iuxta numerum eorum quæ ipſum componūt. Si D igitur unum quiddam & ſimplex eſt reſpiratio, duplices quidē habebit immodeſtias, duplices etiam genere reſpirandi difficultates. Si uero nō unum, duplicatas habebit differentias iuxta numerū eorum quæ ipſum componunt. Itaq; ſi hæc manifeſta ſimulq; compendiaria eſt doctrina, merito longa cenſetur quæ præter hanc aliquid tradit. At uero cum duæ quidē ſint primæ & principaliſſimæ totius reſpirationis partes, inſpiratio uidelicet & exſpiratio, duæ uero aliæ per accidens, nimirum quę interueniunt ceſſationes: in quatuor ſanè his, uniuerſa cōſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit. Quare oportebit om̄ino unam ex prædictis, aut plures, aut ſimul om̄es aberrare, & ab ea quæ ſecūdum naturā eſt, ſpecie corrumpi, ſi difficultas



reſpirandi debet generari. Verū manifeſtioris doctrinæ gratia, nō malum fuerit ſimplicē appellare reſpirandi difficultatē, quę unam totius reſpirationis partē ſingulatim occupat: cōpoſitam uero quę in pluribus conſiſtit. Atqui cum poſterius ſit ſemper compoſitū ſimplicibus, iuxta rationē utiq; fuerit, B de his quæ natura priora ſunt, prius mentionē facere. Quare à ſimplicibus reſpirationis difficultatibus initiū ſumemus, atq; ubi has ſufficiēter explicauerimus, poſtea tum motus, tum ceſſatiōes, & mutuo, & per ſe, uiciſſim permutātes, ita etiam cōpoſitas inueniemus. Quæ igitur ſunt naturales differentiæ ſpiritus extra & intra meantis? & quæ item utriuſq; ceſſationis? hæ enim erant omnes reſpirationis partes. Quandoquidē duo ex his quas diximus partibus, motus ſunt, ſpūs uidelicet extra & intra means, duæ uero hos diſtingunt ceſſationes, generatio aūt motibus compoſita, ceſſationibus uero ſimplex eſt: conſpicuū planè eſt illorum immodeſtias plures, ceſſationū uero binas generari. Hæ namq; ſimplices exiſtentes, iuxta tempo- C ris quantitatē ſolum differētias habent, motus uero non ſolū iuxta hanc, ſed et iuxta quantitatē ſpatij localis per quod ferunt̄, differūt. Itaq; duplices quidē erunt immodeſtiæ ipſorū, quemadmodum etiam ceſſationū, utræq; iuxta temporis quantitatem diductæ, iuxta quas aut ueloces, aut tardæ appellabuntur: duæ uero adhuc aliæ iuxta quantitatem diſtentionis organorū reſpirationis differentes, ſecundū quas aut magnas, aut paruas appellant. Siquidē enim inſeparabilia ſunt ab omni circa locū motu, tum tempus in quo id quod mouet̄, mouetur, tum ſpatiū per quod mouetur, ob tēpus quidē, uelociter aut tarde motū fieri dicimus, ob ſpatiū uero, multum & modice: uerū diſtētionem organorū reſpirationis, nō modicā & multam, ſed D paruā & magnā appellare in uſu habemus, uelutì etiā contractionē, eadē enim ratio utriuſq; motus exiſtit. Quēadmodū aūt motui ꝓpria ſunt uelocitas & tarditas, ita & quātitati ceſſationū, raritas & denſitas. Denſas nāq; uites & oleas, aut quodcūq; tandē huiuſmodi plantari dicimus, cū breuiſſimū ſpatiū ipſorū diſtantię indicare uolumus. Sic & raras, cū multus locus in medio plantatorū corporū fuerit relictus. Et ut in ſumma dicā, omnia ex plurib. diſtinctis cōpoſita hęc nomina uſurpāt. Quando igit̄ & ipſa reſpiratio ex cōtrarijs motib. ꝑ ceſſationes diſtinctis cōpoſita eſt, denſam ipſam reddet breuitas aceeſſionū, raram uero lōgitudo. Hæ quidē igitur uniuerſæ ſunt ſimplices reſpirādi difficultates, atq; hęc ſanè ipſarum nomina tū priſcis

alijs

aliꝫ medicis, tũ Hipp. in uſum recepta. Si uero
quiſpiã aliter appellare uelit, quẽadmodum iam
quidam ex recentioribus medicis ſolent, noſtra ni
hil intereſt: uerum ſciat hic ꝙ neq; Hippocrati fa
miliaribus, neq; etiam aliꝫ ueteribus, immo nec
aliꝫ Græcis aut Latinis uſurpatis, nominibus uta
tur. Et ſi hos negligit aut contẽnit, neq; proprie,
neq; perſpicue interpretatur. Si namq; unum no-
men ambobus tribuit, motui uidelicet & ceſſatio
ni, ſiue uelocitatẽ ſolam ſiue denſitatẽ, & rurſum
in contrariꝫ, ſiue tarditatẽ ſolã ſiue raritatẽ, & re
liquis in totũ nõ utitur, obſcuritatẽ palàm hic in-
ducit. Multo enim lucidius eſſe opinor unicuiq;
rei ſeorſim unum nomen ipſiq; proprium indere,
eoq; perpetuo uti, cum ſciam ꝙ communia nomi
na quæ alterũ non magis q alterum ſignificãt, au
ditorem confundunt & perturbant, ut nõ cogno-
ſcat quid ſit tandẽ qđ dicitur, priuſquã æquiuocũ
diſtinguaẽ. Si uero unũ etiam ſingulis rebus quis
imponat nomẽ, nõ uero quo nos diſtinximus mo
do, ſed uice uerſa, uelocitatẽ quidẽ & tarditatẽ tri
buat ceſſationibus, raritatẽ uero & denſitatẽ mo-
tibus, haud ſcio quid ſibi uelit per impropriorũ &
inconſuetorũ nominũ uſum, quẽ pro propriꝫ &
cõſuetis inducit. Quòd enim omnes qui nunc ui
uunt homines atq; etiã antiqui tarditatẽ & ueloci
tatẽ de nulla alia re prædicant præterq; de his quę
mouentur, nemo ignorat. Quàm ſapiens itaq; ſe
perpetraſſe factum iactabit, qui nominum uſum
adeo tranſpoſuit, ut ceſſationes motuum nomini
bus appellet? & q; ſapienter factum ſi ceſſationũ
nomina actionibus imponat? Quemadmodũ eñ
& uites & oleas dẽſas, ubi modica intereſt diſtan-
tia, dicimus, raras nominantes ſi amplior interſit:
ſic animalium actiones quæ per modicum tẽpus
fiunt, denſas: quæ per multum, raras appellamus.
Quòd ſiquis non ita ut dixi, ſed aliter nominare
uelit, neq; Hippocratem, neq; alios ueteres, neq;
omnino Græcos aut Latinos ſequi dignatus, im-
mo nec manifeſtę interpretatiõis curioſus, illi per
mittendũ eſt ut Cadmeã uictoriam uincat. Cum
aliꝫ uero qui nominum in tantum curam habẽt,
quantũ ad docendum eſt cõmodum, & qui om̃e
ſtudium eò dirigunt, ut in rebus inueniant uerita-
tem, iam ſermonẽ conſeremus de his quę à princi
pio ſcribere inſtituimus. Cũ reſpiratio genere qui
dẽ motus ſit, & ex duabus partibus ſibiipſi cõtra
riꝫ cõpoſita, quarum alteram inſpirationẽ, alterã
expirationẽ nominamus, habeatq; etiã duas alias
non ſimiles per accidens partes, quæ quietes &
ceſſationes appellantur, offenſæ utiq; & læſiones
fient circa motus, in uelocitatẽ & tarditatem, ma
gnitudinemq; & paruitatẽ: circa ceſſationes uero
in raritatem & denſitatẽ, & præter has non repe-
rias ſimplicem aliam difficultatis reſpirandi diffe
rentiam. Methodus enim diuiſionis non aliter de
monſtrat. Reliquũ autẽ fuerit cauſas earũ perſcru
tari, atq; his inuẽtis cõſequẽter ad cõpoſitas trãſi-
re. Quæ igiẽ eſt cauſa uelocis & tardæ reſpiratio-
nis & uniuſcuiuſq; reliquarũ? Mihi equidẽ etiam

A hic methodo ad earum inquiſitionem uti oporte-
re uidetur, & non ſimpliciter enunciare. Quæ eſt
igitur Methodus? Cũ unũquodq; ab iiſdẽ peius
aut melius reddatur, per quæ omnino produci ſo
let, ſi ſciuerimus à quibus cauſis reſpiratio produ
citur, ſciemus nimirũ & reſpirãdi difficultatis cau
ſas. Quæ igiẽ ſunt reſpiratiõis cauſæ? Habes qui-
dem ipſas alibi cum euidenti demonſtratione cõ-
ſcriptas. Nunc uero capitum tantum mentionem
facere ſuffecerit. Facultas quidẽ animalis mouet
thoracem, cũ hoc ſimul pulmo mouetur. Ad hu-
ius uero motus ubi diſtendiẽ ſequitur inſpiratio,
ubi contrahitur expiratio. Demonſtratum etiam
ibidem eſt, maximam & principaliſſimam reſpira
tionis utilitatẽ eſſe inſitæ caliditatis conſeruatio-
B nẽ, iam uero & animalis ſpiritus nutritionẽ. His
itaq; ſic habentibus, ſiquidem facultas, & utilitas
& unumquodq; organũ, recte ac proſpere habuẽ
rint, iuxta naturę legẽ animal reſpirat: ſi uero quid
ex eis uitiatum fuerit, iuxta illud etiam reſpiratio-
nem impediri neceſſe eſt. At uero quemadmodũ
in pulſuum tractatione duplicẽ fecimus doctrinã,
aut ſingulatim inquirẽtes ipſorum cauſas, aut ſin
gulatim permutationes: ita & hic in utramq; par-
tem exercitari oportet, ut propoſita cauſa ſtatim
ſequentem reſpirationis difficultatem dicere poſ-
ſimus, & uiciſſim nominata reſpirationis diffi-
cultate, facile eius cauſam efficientem in memo-
riam reuocare queamus. Incipiendum itaque no-
bis etiam hic iuxta eundẽ modum à ſimplicibus
C reſpirationis difficultatibus, quemadmodum il-
lic à pulſibus, & quærendũ: quæ cauſæ uelocẽ in-
ſpirationẽ operentur. Velocem equidem pulſum
demonſtrauimus ex urgente quidem utilitate, ac
integra facultate, & promptis organis fieri. Vi-
deor autẽ mihi & hic eaſdem cauſas recte referre
poſſe, ſi utiq; non male in libro De utilitate pul-
ſuũ demonſtrauimus, eandẽ utilitatẽ à reſpiratio-
ne quidẽ ei qui circa cor eſt calori, à pulſibus ue-
ro ei qui per totum animal diſperſus eſt, continge
re. In eo autẽ rurſus ſermone qui de pulſuum cau-
ſis tractat, ſufficienter dictum eſt de Archigenis
aduerſus Magnũ cõtradictiõe: ꝙ nõ à facultatis
robore uelox pulſus fiat, ſed magis ab imbecillita
te. & ſanè nõ conuenit bis de iiſdẽ dicere, cũ unus
D & idẽ demonſtrationis modus eſſet futurus. Et ſi-
quidẽ ita circa reſpirationis difficultatẽ, uelut cir
ca pulſus, iuniores medici curioſi fuiſſent, & non
penitus ipſam neglexiſſent, ſyncerius utiq; hic ue
locis motus ratio inueſtigari poſſet, utpote cũ ma
nifeſtior res ipſa eſſet, & ob id uel in primis doce
ri digna. Verũ haud ſcio quomodo de ipſa quidẽ
reſpiratione plurimũ inquiſierint, & neq; utilitatẽ
cuius gratia fit, neq; facultatẽ à qua produciẽ, inta
ctã reliquerint, & de organis etiã ipſis curioſe per
ſcrutati, quot, qualia, & quomodo moueanẽ inue
ſtigarint. At uero reſpirationis difficultatẽ tanq;
nõ magis neceſſariã, aut non magis uariã, aut nõ
multo difficiliorẽ inuentu, omnino ſegniter præ-
terierũt, aliqui ne minimũ quidẽ penitus de ipſa

dicentes, aliqui uero ualde breuiter attingentes.
Quanq; Hippocrates in lib. De morbis popula-
riter uagãtibus, ad oestri cuiuſdam ſimilitudinẽ,
difficilium ſpirationũ differentias ſcripſerit, à quo
punctos & ſtimulatos ipſos aliquando à profun-
do ſummo excitari oportebat; & quærere, quis in
unaquaq; ipſarum ſit affectus locus, & quis affe-
ctionis modus, & quæ cauſa, & an hæc ab Hippo
crate penitus prætermiſſa ſint, aut aliqua quidem
ab ipſo relata, alia uero non, & in quibus id factũ
ſit libris aut quomodo, nũ perfecte & manifeſte,
aut defectuoſe, aut quaſi ſparſim. Verum nihil ho
rum ullus unq; inquiſiuit, & neq; hi qui ſe Hippo
craticos appellant, eiusq; librorũ cõmentarios e-
narratorios conſcribunt, tractationẽ de reſpiratio
nis difficultate perfecte ac pro rei dignitate expli-
cauerunt. Verũ nos quæ in ſingulis ipſius libris
relata ſunt, in unũ coaceruabimus oĩa, & demõ
ſtrabimus, ꝙ etiã in hac parte lõge reliquos oĩes
hic uir antecellat. non tamen iam hoc faciendum
eſt: neq; enim ſolam Hippocratis ſentẽtiam expo
nere propoſitũ eſt, ſed etiam proprias dogmatum
demonſtrationes apponere, atq; ueritatis quæ in
eis eſt certitudinẽ his qui in hæc inciderint exhi-
bere. Et quanq; præſtiterat, ut ne tẽpus uenerãdi
ſenis opinioni præriperemus, tamen hic primus li
ber ea quæ uera ſunt cum euidenti demonſtratio
ne docebit, qui deinde ſequitur ſecundus ea quæ
Hippocrates de reſpirationis difficultate cogno-
uit exponet. Rurſus igitur repetemus quod dice
re reliquimus, nimirũ ꝙ quęſtio de uelocitate mo
tus, in pulſuum tractatione nobis in totum abſo-
luta eſt, propterea ꝙ circa illam plurimi iuniorũ
medicorũ multum operæ impenderint, circa eam
uero quã nũc in manibus habemus omnes negli
gentes fuerint, quanq; manifeſtior lõge ſit, & nõ
minus q; illa utilis exiſtat. Verum cauſam etiam
ipſe referã in ſermonis progreſſu, nunc quod con
ſequens eſt abſoluemus: ꝙ uidelicet oĩs uelox
motus ꝑpter urgentem ſit utilitatẽ, & amplius fa-
cultatẽ ei ſubſeruire potentẽ, hoc eſt integram, &
robuſtam, & ſi nullum ex organis reluctet̃, quo-
rum demõſtratiões in libris De pulſibus à nobis
relatas dicebamus. Dictum eſt etiam in illis, poſſi
bile eſſe quandoq; utilitate multum urgẽte, etiam
ſi facultas moderate debilior ſit, motum fieri uelo
cem. Si uero amplius debilitet̃, non amplius poſſi
bile eſſe fieri uelocẽ, ſed denſam magis pro uelo-
ci fieri actionem. Omnis enim denſitatis actionũ
unam exiſtere cauſam, prioris ſcilicet actionis de-
fectum. Coguntur enim illa urgente non amplius
ceſſare diutius. Omnia autẽ hæc in illis libris De
pulſibus ſunt demonſtrata. Communis autẽ eſt
ipſis pulſibus ratio ad reſpirationẽ, primum qui-
dẽ quod de omni motu in uniuerſum eſt dictum,
deinde uero parum abeſt quin oĩs reſpiratio ad
pulſuum proportionẽ proprietatẽ habeat. Com-
poſita enim ex cõtrarijs motibus per ceſſationes
diſtinctis, atq; eiuſdem utilitatis gratia cõtingit. &
ex partibus eius inſpiratio quidem conſimilis exi

A ſtens pulſuum dilatationi, inſitã caliditatẽ refrige
rat: expiratio uero uelut cõtractio pulſuum fumo
ſum ex uſtura ſanguinis excernit. quin & ad nu-
tritionẽ animalis ſpiritus ambas actiones cõferre;
& in ceſſationibus eam quæ poſt dilatationem fit
breuiorem eſſe, quæ uero cõtractionem ſequit̃ lõ
giorem, ambobus cõmunia exiſtũt. Itaq; quomo
do uelocitas motibus reſpiratorijs contingit, di-
ctum eſt. Cæterũ de magnitudine deinceps agã.
Oportet igitur & in hac utilitatẽ ad opus prouo-
care, eiq; facultatem integrã ac robuſtam ſubſer-
uire, & promptitudinem adeſſe ipſis inſtrumẽtis:
eundem enim cauſarum cõcurſum magnitudo &
uelocitas requirunt. Atqui contraria eorum tardi
tas & paruitas, non omnino opus habent contra-
B rijs omnibus ſimul, ſed unum ex ipſis adeſſe peni
tus oportet, plura non eſt neceſſe. Si enim utilitas
ualde exoluta ſit, ſoluitur ſimul & uelocitas mo-
tus, & magnitudo dilatationis, etiãſi robore ma-
xime ualeat facultas ipſa: ocioſam enim habebit
hanc, quouſq; animal eius actione non indigebit.
Si uero magna quidem ſit utilitas, exoluatur au-
tẽ aliquo modo facultatis robur: aut adſint quidẽ
hæc, offenſa autẽ aliqua læſerit inſtrumenta, qua-
lẽ in libris De pulſibus indicauimus: quodcunq;
tandẽ ex his fuerit, impedietur & uelocitas & ma
gnitudo reſpirationis. Atq; in his ſane pulſus reſpi-
rationibus omnino ſimiles exiſtunt. Quare etiam
ſi cauſas primũ in manus ſumentes, conſequẽtes
ad ipſas permutationũ reſpirationis ſpecies perſeru
C tabimur, cõſimiles reperiemus. Velut ſi calidita-
te aucta, reliquis reſpirationis cauſis immotis ma
nentibus, qualis ſit reſpirationis difficilis ſpecies
quęremus, reperiemus uelut etiã in primo De cau
ſis pulſuũ eſt demonſtratũ: quòd parũ quidem ea
aucta, maior manifeſte, nõ tamen uelocior: pluri-
mũ uero aucta, & maxima & uelox, & iam etiam
denſa inſpiratio reddet̃. Eodẽ modo etiã ſi calidi-
tas ſecundũ naturam ſit imminuta, alijs cauſis im
motis manẽtibus: ꝙ paruã ita & tardã ac rarã ne-
ceſſe eſt fieri inſpirationẽ, ſed paulo tamẽ q; ſecun
dũ naturã minorẽ, multo uero tardiorẽ, plurimũ
autẽ rariorẽ. Robuſta enim exiſtente facultate nõ
eſt poſſibile multo minorẽ fieri dilatationẽ. Sed
ſi utilitas multum ſit exoluta, plurimam ceſſatio-
D nem fieri ueriſimile eſt, non tamen propterea om-
nino tarde moueri ſi facultas modò ſit robuſta.
Quæ porrò ex aucto calore, eædẽ ex animali ſpi-
ritu ad nutritionẽ urgente ſpecies erũt reſpiratio-
nis difficultatis, eius uidelicet quæ circa exſpira-
tionem cõſiſtit. Quare immodeſtia fuliginoſæ hu
morum uſturæ, eaſdem reſpirãdi difficultates cir
ca exſpirationem operabitur, quæ circa inſpira-
tionem ſunt relatæ. Veloces enim erũt & magnæ
& dẽſæ, ubi multa eiuſmodi ſuperfluitas fuerit cõ
gregata. Tardæ autẽ & paruæ & raræ, circa cõtra
rias affectiões. Atq; ita ſanè eſſe ratio ipſa poſcit.
Repugnat autẽ quippiam eorũ quæ euidenter ap
parẽt? Ego quidẽ omnia hæc cõſentiẽtia circa æ-
tates, & regiones, & oĩno omnes ambiẽtis nos

aeris con

aëris conſtitutiones reperio. Conſentiunt autem non minus quæ circa omnia exercitationũ genera, & circa morbos contingunt. Vbi enĩ caliditas abundat, ueloces & magnas & denſas uidere eſt fieri inſpirationes. Vbi rurſus frigiditas, cõtrarias tardasq; & paruas & raras. At uero quibus animalis ſpiritus euacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non ſolũ ualde, ſed & cito, & denſe inſpirant: quibus uero nihil euacuaẽ, hi contrariam illis habent inſpirationis ſpeciẽ. Si uero ambo concurrãt, & caloris augmentũ, & ſpiritus cõſumptio, hi omniũ maximã & uelociſſimã & dẽſiſſimã inſpirationẽ habent, & maxime ſi ambo uehemẽter fuerint aucta, uelut etiã ubi ambo fortiter fuerint imminuta, minimę & tardiſſimæ, & rariſſimæ fiũt inſpiratiões. At uero & expirationũ ſpecies, ſiquidẽ multæ fumoſæ ſuperfluitates ſint congregatæ, & maxima & uelociſſima & denſiſſima erit. Si uero pauciſſimæ penitus fuerint ſuperfluitates, minima & tardiſſima & rariſſima. Ex ætatibus porrò omnes quæ in augmento ſunt, magnam & uelocem & denſam inſpirationem facere uidemus. Quæ uero decreſcunt, contra raram & paruam & tardã, propterea ꝙ illis caliditas amplior, his minor exiſtit: & illis quidẽ animalis ſpiritus ſubſtantiam cum corpore coaugeri neceſſe eſt, his uero contabeſcere. ob utraſq; igitur cauſas inſpiratiõis ſpeciebus, iuuenes à ſenibus euariãt, & propter alias duas cauſas, in expirationibus ſimiliter euariant. In ætatibus enim creſcentibus, tum ob inſiti caloris robur, tum ob ipſum augmẽtum, plurima copia humorum conſumitur. In decreſcentibus uero, quantum ad ipſam uitam ſolũ neceſſe eſt, utpote quæ neq; augeſcunt amplius, & iam ſunt perfrigeratę. Iuxta rationem itaq; illis uelox & magna & denſa, his uice uerſa per oĩa cõtraria expiratio apparet. Hanc uero eandẽ ſpeciem etiam pulſus ſecundum ætatum differentias habere reperiuntur, quẽadmodum & hoc in tertio cauſarum de ipſis oſtendimus. Quemadmodũ uero ſecundum ætates, ita & iuxta tempora, & regiones, & omnes ambientis nos aeris conſtitutiones, tum pulſus cum reſpirationibus, tum reſpirationes cum pulſibus proportionem habent. In calidis quidem, ad magnitudinem, & uelocitatẽ, & denſitatem permutatæ, circa frigidas uero in cõtrarium, & relatum de his oĩbus eſt etiam illic. Quemadmodum & de exercitiorum generibus: in currendo namq; & luctando, & quomodocunque aliâs uiriliter exercẽdo, ualde & uelociter & denſe reſpiramus. Quieſcẽtes uero, parum & tarde & rare: propterea ꝙ in concitatis motibus, caliditas quidem augetur, conſumitur autem ſpiritus animalis: ubi uero quieſcimus & immoti manemus, caliditas marceſcit, ſpiritus autem neq; in totum, aut omnino modice conſumitur. At uero & ex balneis, calida quidem ueloce & magnã & denſam faciunt reſpirationẽ, frigida uero contrariam. In ſomnis porrò etiam ualde animũ ad hoc quod contingit aduertere oportet. Nam & iuxta

A magnitudinem & uelocitatem motus exſpiratio inſpirationem excellit, quãdo ciborum & humorum omniũ conſumptiones & concoctiones maxime fiunt: plurimum igitur ueriſimile eſt in ipſis coaceruari fumoſum recrementum. Et in morbis deniq;, nam & de his iam tandem dicendum: in febrilibus quidem omnibus, & maxime ubi circa aliquod reſpirationis organum, aut circa cor, aliqua eaq; multa caloris copia ſit coaceruata, oĩs reſpiratio magna & uelox & denſa reddita apparet. In quibus uero perfrigeratus eſt calor, contraria: adeo ut & quibuſdam penitus perijſſe putata ſit, atq; hæc eſt illa quam Heraclides Ponticus ſpiritu priuatam & mortuam ſcripſit. Quemadmodum enim in alijs omnibus, ſic etiam hic B proportionem reſpiratio & pulſus habere uidentur. Neutrum namq; ipſorum in totũ perire poſſibile eſt, donec ſuperfuerit animal, attamen perijſſe putare propter paruitatem, nihil mirum eſt. Neq; enĩ his ſolum, ſed & alijs omnibus extreme paruis commune eſt, quòd ſenſum effugiant. Cæterum poſtquam de ijs quæ reſpirationibus & pulſibus æqualiter adſunt, ſufficiẽter dictum eſt, quæremus iam & quantum in ipſis ſit, quod non ſimiliter habeat. proprietatem enim alterationis facultatũ in ſingulis actionibus ueriſimile eſt etiam multipliciter differentes ipſarum ſpecies facere. Hanc igitur conſiderare oportet, ac quærere, & methodo inuenire. Videor autẽ mihi uidere ſtatim ab ipſa rerum ſubſtantia, maximam quandam differentiã C inter omnia animalia opera & uitalia eſſe. In illis enim uoluntas poteſtatem habet generationis, & poteſt, etiã ſi utilitas bona ſit, & facultas integra, & ſingula reſpirationis inſtrumenta ad actionem accõmoda, tamẽ prohibere, poteſt (inquã) uoluntas & impedire ipſa à motu: ubi uero ita potenter cohibere poteſt, certe longe facillimũ ei fuerit, tarde aut cito mouere, & amplius aut minus augere, & per longius aut breuius tẽpus. In uitalibus uero operibus non ita habet, ſed cum utilitas bona, & facultas integra eſt, & organa apta exiſtunt ad motum, neq; tardam neq; paruam poſſibile eſt fieri actionẽ. Itaq; in pulſib. circa inflãmatas partes euidẽtiſſime apparet, ob motũ arteriarũ in ipſis dolorẽ accedere uehementem, propterea ꝙ nõ in D nobis ſit, motũ facere magnitudine minorẽ, aut uelocitate tardiorem. Atqui ſi in noſtra poteſtate eſſet, minorẽ aut tardiorẽ ipſum reddere, nihil magis ex re facere poſſemus, mitigaturi utiq; ex hoc dolorẽ. Omne nãq; inflammatũ integrã quietem deſiderat. Si enĩ moueanẽ & inuicẽ terantur ipſorũ partes, premũtur & fluxione infeſtanẽ, & omnino dolore affliguntur. Quòd ſi quandoq; ob urgẽtem utilitatem ad motum cogantur, minorẽ planè & tardiorem motum facilius ferunt, ꝗ̃ maiorẽ & ulociorem. Ita etiam crus ubi pars aliqua in ipſo fuerit inflammata, maxime quidẽ quietẽ expetit: ſi uero urgente aliqua utilitate ipſum moueri cogamur, minus & tardius ambulamus. Verũ hoc impoſſibile eſt in arterijs facere: non enim

in noſtra

in noſtra poteſtate eſt ipſarum motus, ut uel eum
qui ſit ſedare, uel uelociorē uel tardiorem facere,
uel maiorē minorem poſſimus, ſed neceſſe eſt eū
qui adeſt boni cōſulere, ſiue uelox, ſiue magnus,
ſiue utcunque ſit uiolentus. Ideo ubi inflamma-
tis partibus arteriæ mouentur, dolore affligimur
quidem, ſed neq; obtuſiorem, neq; minorem, neq;
tardiorē motum facere poſſumus, cum tamen ab
actionibus uolūtarijs aut in totū crus leuare, aut
ualde paruū & tardū motum illi permittere quea-
mus. Cæterum quando paruū & magnum motū
dicimus, ꝙ nō proprie, ſed à ſpatijs per quæ id qđ
mouetur fertur appellamus, omnibus manifeſtū
eſſe puto. Atqui cum thorax unum quoddam ani
malis membrum, organū ſit reſpiratorium, uelut
arteria pulſuum, & crus ambulationis, ſi quidem
igitur reſpiratio inter opera uitalia cenſeatur, con
ſimilem habebit arterijs motus proportionem: ſi
uero inter animalia, ad crurū ſimilitudinē moue-
bitur. At uero inter animalia cēſetur, quemadmo
dum alibi eſt demonſtratum. Manifeſtum igitur
quòd ad crurum ſimilitudinem mouebitur. Si igi
tur thorax inflammatus ſit, & ad motū cogatur,
tardius & multo minus ꝙ̃ oportet dilatabitur, ue
tū ſi hoc fecerit, defectuoſe reſpirabit. Si uero ite-
rum atq; iterum idem hoc faciet, defectus qui cir-
ca ſingulas reſpirationes cōtigit, in unā quandam
memorabilem ac minime cōtemnendam ſummā
congregatus, eò deducet animal ut uicinum fue-
rit ſuffocationi. Verū ut id ne fiat, denſiores actio-
nes facit, non amplius tantum ceſſans, quantū ſo
lebat cū ſecūdum naturam habebat, ſimile faciēs
ijs qui ob id ꝙ ſufficientem cibum ſemel ingerere
non poſſunt, aſſidue modice aluntur: attamen in
hoc neceſſarium eſt totam reſpirationem fieri par
uam, & tardam, & denſam, & multo utiq; mino-
rem ꝙ̃ par eſt, non autem ita multo tardiorē. Ete-
nim dolor non ita grauiter uexat thoracē ob mo-
tus uelocitatē, ſicut ob dilatationis magnitudinē.
Velocitas enim quamuis circa ipſam actionē ſit
doloroſa, tamen quia breui tempore omnem mo
tum efficit, minus thoracem offendit: compendio
namq; eò quò feſtinat peruenit, feſtinat autem ad
quietē, eamq; quàm celerrime aſſequi cupit, tanq̃
quæ ſola dolorē ex inflāmatione ipſi lenire poſſit.
At uero dilatationis magnitudo penitus moleſta
eſt, tū propter uiolētiam motus, tum quòd cōpri-
mit & diſtendit inflāmata, & omnibus modis tho
racem dolore affligit. Ob id igitur plus de magni-
tudine ꝙ̃ de uelocitate reſpiratio adimit. Et cum
ſanè hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidā
thoracis partium, non uero urgeat utilitas, manē-
te uidelicet calore cordis intra terminos à natura
cōſtitutos, tunc motus thoracis manifeſte tardior
redditur. Si uero ardor quidam in ipſo corde obo
riatur, uelocitas quidē nō exoluitur, ob eas quas
antea diximus cauſas: auferτur autem etiam hic
multum de magnitudine, uerum pro ipſa denſitas
generatur ob urgentem utilitatē. Quare etiam ex
iam dictis perſpicuum eſt, quòd dolor ipſe per ſe
A circa aliquod reſpirationis organum conſiſtens,
paruum & tardum & denſum ſpiritum efficiet.
Cum ardore uero paruū adhuc ſimiliter, ſed den
ſiorem eo qui ob ſolum fit dolorem, & iam etiam
aliquanto uelociorem. Quæ uero ob ſolum ardo-
rem contingit reſpirandi difficultas, eam antea o-
ſtenſum eſt magnum & uelocem & denſum ſpiri
tum efficere, ut perſpicua ſit & facile diſcerni poſ-
ſit utraq; ſimplex, & quæ ex ambobus compoſi-
ta eſt. Quæ enim ob ſolam fit caloris copiam quā-
uis denſum reddat ſpiritū, ſimiliter ut ea quæ ob
ſolum fit dolorem, tamen magnitudine & ueloci-
tate palàm diſtinguitur. Quæ uero ex ambabus
cauſis concurrentibus generatur, ab ea quæ ob
ardorem fit, ſola paruitate differt, ab ea uero quæ
B ob dolorem, ſola uelocitate. At uero reſpirationis
difficultas ob perfrigerationem naturalis caloris,
euidentibus notis ab omnibus his diſtinguit̃: par-
uū enim hæc (ut demonſtratum eſt) & tardum &
rarū ſpiritū efficit, nulli uero aliarū ſimul accidit
tarditas & raritas. Cęterū quantū in defectibus &
exceſſibus caliditatis, ipſa reſpirationis ſpecies à
cōſonantia & rythmo qui ſecundū naturā habet,
excedit, tantū etiam & idē cū pulſibus cōmuni-
ter & eodē modo habet. Quæ uero in doloroſis
organorū affectibus cōtingunt, nō amplius eodē
modo habent, uerū quatenus euariant manifeſte
demonſtratū opinor: reliquæ tamen organorum
affectiones quæ citra dolorē, per obturatiōes, aut
durities, aut cōpreſſiones, aut omnino coarctatio
C nes quaſdā fiunt, conſimiles uariatiōes in utriſq;
actionibus, animalibus & uitalibus efficiunt. Par
uus enim in ipſis & uelox & dēſus fit ſpiritus: &
paruus quidem propterea ꝙ ob anguſtiam ſuſce-
ptoriorum organorū, paucior ꝙ̃ oportet attrahit̃:
denſus uero, ꝙ utilitatis uotū nō expletur, & ob
eandem cauſam etiam uelox. Oſtenſum eſt autē
in cōmentarijs De pulſibus, ꝙ quando magnitu-
do diſtentionis ſufficienter explet uotū utilitatis,
nihil indiget uelocitate: quando uero deficit ali-
quantulū, tunc iam etiam ad uelocitatē permuta-
tio fit, ſiquidē integra & robuſta ſit facultas: ſi ue
ro neq; hęc ſufficiens fuerit, tunc in denſitatē. Ob
has itaq; cauſas paruus & uelox & denſus reddi-
tur ſpiritus, circa pulſus & reſpirationes in prædi
D ctis affectionibus, atq; amplius etiam inæqualis,
quæ uel præcipua ipſarum eſt nota. uerum hæc &
ſimul conſideratio cauſæ, in pulſuum tractatione
relata ſunt, & ibidem dictum eſt ꝙ iuxta ipſas par
tes in quibus obturatio hæret, & quæ cum his cō
municant, inæqualitas maxime fit manifeſta; &
paruitas pulſuum aut ſemper aut utplurimū co-
hæret, iuxta alias uero magis magnitudo. Si uero
propinquus principio fuerit affectus, in hunc mo
dum circa omnes arterias cōmuniter contingit.
atq; hæc quidem illic relata ſunt & demonſtrata.
Porrò quæ reſpiratorijs inſtrumētis propria ſunt
nunc cōmemorabimus, ut nihil deſit ad ſermonis
perfectionē. Quādo igit̃, aut ꝓpter tubercula cru
da in ipſis cōſiſtētia, aut ob tenaces & craſſos hu-
mores

mores qui uias ſpiritus occuparunt, aut ob durũ A
aliquem tumorẽ in ipſis connutritũ, aut ob quod-
cunq; tandem ipſis uicinũ & familiare corpuſcu-
lum quocunq; modo in tumorẽ immoderatiorẽ
eleuatum, paucior q̃ oportet ſpiritus propter lo-
corũ anguſtiam inſpiratur, neceſſario accedit ipſi
uelocitas & dẽſitas ob prædictas cauſas. Species
autẽ in genere plures huius reſpirandi difficulta-
tis conſtituuntur, aliàs alijs partibus in reſpirato-
rijs organis coarctatis. Tumores etẽm præter na-
turã circa uentrẽ & hepar, ſplenẽ item & colum,
& his coniunctas partes conſiſtentes, ob ſepti trãſ
uerſi coarctationẽ, paruũ & uelocẽ & denſum fa-
ciunt ſpiritũ. Iuxta eundẽ modũ & aqua inter cu-
tẽ laborantibus, & uterũ geſtantibus, & ijs qui ſe
ſupra modũ cibo expleuerũt, & qui prominentẽ B
uentrẽ habent, huiuſmodi fit reſpirationis ſpecies.
In reſpirandi autẽ difficultate q̃ erecta fit ceruice,
& Græcis orthopnœa appellatur, uiſcoſis uideli-
cet & craſſis humoribus circa aſperas in pulmo-
ne arterias congregatis, ſimiliter autẽ & ſi aliquid
circa ipſum induretur, aut tuberculum naſcat̃ pre
mens & coarctãs ipſum aſperarũ arteriarũ genus
(hæ enim ſuſcipiunt aerẽ qui inſpirat̃) paruus &
denſus & uelox erit ſpiritus. Iuxta eundẽ autem
modũ etiã, ſi in thorace tale conſtiterit tuberculũ,
propter quæ ſanè ſæpe tũ in poſteriorẽ, tum in an-
teriorẽ partem luxantur ea quæ circa ſpinã ſunt,
immo & in obliquũ torquẽtur, paruus & denſus
& uelox generabitur ſpiritus, occupante nimirũ
tumore præter naturã pulmonis regionẽ, in quã C
dilatatus extendebat̃. Sæpe uero & ipſum totum
thoracẽ anguſtiorẽ huiuſmodi affectiones reddi-
derũt, ſi aut ſtatim dum in utero adhuc ſunt fœtus
accidant, aut etiã poſtea obueniãt. Nulla eſt autẽ
differentia quod ad id quod coarctatũ eſt attinet,
ut pulmo non poſſit ſufficientẽ aerẽ trahere: ſiue
thorax totus anguſtus reddat̃, in quacunq; tandẽ
affectione: ſiue intermedia regio amittatur, ab ali
quibus præter naturã corpuſculis in ipſis cõſiſtẽ-
tibus occupata: ſiue etiã ipſe pulmo induretur aut
obturetur, aut intumeſcat, uelut in pulmonicis &
peripneumonicis appellatis uitijs contingit. Vna
enim in omnibus coniuncta eſt cauſa, ob quã par
ua inſpiratio reddit̃, coarctatio uidelicet aſperarũ
arteriarum, propterea uero ꝙ parua ipſa eſt, ob id D
etiã (ut ſæpe dictum eſt) dẽſitas & uelocitas acce-
dit. Verũ cum iuxta ipſum pulmonẽ affectus ipſe
incumbit, quãuis thorax ſe plurimum diſtendere
poſſit, tamen parum inſpirãt: ita etiã ubi interme-
diæ ipſorum organorũ regiones fuerint occupa-
tę. Cum uero totus thorax aut fœtibus, aut aliter,
paruus & anguſtus redditur, manifeſtum eſt ꝙ &
diſtentionem ad ſuijpſius proportionẽ paruam ef-
ficiẽs, pulmoni cauſa eſt uelocis inſpirationis. Sic
uero etiã cum ſeptum tranſuerſum ab aliquo cõ-
primitur iuxta infernam thoracis extremitatẽ, ue
lut in uitijs dolorem non inferentibus contingit.
Huius namq; rei maxime memorẽ eſſe oportet,
ꝙ aliquãdo ſolius thoracis affectus, aliquando ſo-

lius pulmonis, quandoq; uero intermediæ ambo-
rũ regionis, ad paruitatẽ, & ob id etiã uelocitatem
ac denſitatẽ reſpirationis mutationẽ facit, ſi ſanè
facultas fuerit robuſta. Nam & huius meminiſſe
oportet ſæpe iam etiã antea relati. minime igitur
amplius pleuriticorũ, aut abſceſſus aliquos, aut
omnino doloroſos tumores habentiũ iuxta thora
cẽ, mentionẽ faciemus in hoc ſermõe. At uero de
uitijs dolorẽ non inferentibus, quæ cõprimendo
pulmonẽ, & coartãdo aſperas in ipſo arterias, mi-
norem faciunt aſpirationẽ, omnis prędictus finie
tur ſermo. atq; illa quidem ad affectiones thoracis
antea cõſcriptas referemus, in quib⁹ dicebamus
thoracẽ, propterea ꝙ minus diſtenderetur ob do-
lorem, ſpiritum facere paruũ. Eorũ uero qui ſup-
B purati appellantur affectionẽ quãuis ſæpenume-
ro eius generatio ex pleuritide contingit, his iam
proxime relatis annumerabimus, quæ uidelicet
citra dolorẽ iuxta pulmonẽ coarctationẽ faciẽdo,
paruam reddunt reſpirationẽ. Pus enim quod in
ipſo iuxta huiuſmodi affectiones continetur, cau
ſa fit eius quæ circa diſtentionẽ fit paruitatis. Ita-
que tanq̃ neq; ipſe ſecundum naturã diſtendat̃,
minime æqualẽ facit ſpiritus attractionẽ. Quomo
do igitur hæc reſpiratoriorũ organorũ uitia citra
dolorẽ cõſiſtentia (id enim præſenti adhuc deeſt
ſermoni) ab ijs quæ cũ dolore fiunt diſtinguent̃?
ſi ſanè & paruus & denſus ambobus ſimiliter red
dit̃ ſpiritus, atq; id in uelocitate motus? In affecti-
bus equidẽ cũ dolore, modice quidẽ reſpirant &
C denſe, nõ tamẽ uelociter, quãdo utiq; citra febrẽ
eiuſmodi acciderit affectus: quãdo uero cũ febre,
quamuis iuxta paruitatẽ & uelocitatẽ ſimiliter re
ſpirãt, tamẽ iuxta denſitatẽ diſtinguunt̃, nam nõ
modice ipſis ſpiritus denſatur, quod non euenit
illis qui ob coarctationẽ organorũ reſpirationis
difficulter reſpirant, uerũ etiã ſi denſior ipſis ſpiri
tus reddat̃, moderate tamẽ hoc fit, & multo infra
ſummã denſitatem. Quin & expiratio ſebricitan
tibus maior ſimulq; calidior eſt, qđ non cõtingit
ijs qui ob coarctationẽ parum & denſe expirant.
Quomodo autẽ cognoſcere oporteat exacte, tũ
paruitatẽ, tũ magnitudinẽ, utriuſq; partis totius
reſpirationis, paulo poſt dicet̃, ubi prius omnẽ de
organis ſermonẽ abſoluerimus. Quòd enim diffi-
D cultates reſpirãdi citra organorũ dolorem, ab eis
quæ cũ dolore fiunt differant, iam relatũ eſt. Verũ
autẽ uelut ſimpliciter oſtendimus, coarctationẽ
oportere ad pulmonem peruenire, eiuſq; aſperas
maxime arterias, ut animal difficultatẽ reſpiratio-
nis incurrat: ſic etiã dolorẽ in reſpiratorijs orga-
nis fieri oportere, & pręſertim in thorace dicendũ
eſt? (parũ enim abeſt ut pulmo ſenſus ſit expers)
An aliquã aliam in eiuſmodi reſpirandi difficulta
tibus inquirere nos oportet enunciationẽ? Nam
q dicit ad ſolos reſpiratoriorũ organorũ dolores
eiuſmodi difficultatis reſpirãdi ſpeciẽ ſequi, eum
nõ opinor uideri poſſe omnẽ de his rẽ probe co-
gnouiſſe, aut meminiſſe ſuperiorum ratiocinatio-
nũ, in quibus non ob affectionem, ſed ob actionis
facultatem

facultatem quæ animalis exiſtit, paruus & dēſus ſpiritus fieri oſtendebat. At uero ſpecies difficultatis reſpirandi quę ad coarctationē pulmonis cōſequitur, nihil opus habet facultate ad ſui generationē, quod de illo probe indicauimus ubi totius rei tractationem peregimus. Verum de doloroſis affectionibus non ſimpliciter id dicere conuenit, quando ſanè in reſpiratorijs particulis conſiſtunt. Non enim propter ipſam particularum naturā priuatim, ſed ꝙ animali facultati eorum motus arbitrium permiſſum eſt, reſpirationē ad paruitatē mutari cōtigit, ut ne amplius uidelicet animal dolore affligeret, ipſa minus ꝗ̃ oportet thoracem diſtendente. Atq; hæc ſanè prouidentia, ut ne amplius animal dolore affligatur, etiā alijs omnibus particulis adeſt, quæ ad reſpiratoriorū motum ſimul mouentur, ſtomacho uidelicet & uentri, & hepati, & ſpleni, & pelliculæ aluum ac inteſtina amplectenti, peritonæi nomen Græcis habēti, & colo, & ſuperioribus tenuibus inteſtinis, & muſculis præcordiorū: hæ namq; ad thoracis motus, & maxime ſi fuerint maiores commouentur. Perſpicuū igitur eſt ꝙ amplius in magnis thoracis motibus dolore uexātur, minus uero in paruis, & ob id paruus & denſus non ſolū in pleuriticis, ſed & qbus ſtomachū aut uentrē doloroſa affectio infeſtat, ſpiritus erit: minus quidē ꝓpterea ꝙ etiam ſenſus eis minor eſt, cōſimiliter tamē difficulter reſpirabunt qui hepar, aut ſplenē, aut aliud quoddam ex prædictis membris dolore uexatū habēt. Omnia eñ talia partim exappēſa, partim agnata reſpiratorijs inſtrumentis, ad horum motum ſimul cōmouentur, & ob id in reſpirantibus offenduntur. Atq; ita non ut antea de reſpiratorijs particulis, ſed de omnibus ſimpliciter quæ circa reſpirationes mouentur, cōmunis nobis ſermo fiat: atq; audebimus in uniuerſum pronunciare, Paruum & denſum ſpiritum ſignum eſſe doloris omniū animalis particularum quæ iuxta reſpirationes cōmouentur. Num igitur hac parte ſolum inter pulſus & reſpirationes diſſimilitudo eſt? An etiam iuxta ipſam priuatim facultatis cauſam, citra organorū complexum, aliquam differentiam inuenire licet? Equidē naturales facultates omẽs ſemper neceſſarijs ſibi operis uacant, & nunquā torpent, aut negligētes ſunt. Quæ uero ſub uoluntatis poteſtatē ueniūt, hæ ſæpe ubi ipſa circa alias actiones fuerit occupata, negligentius perficiunt. Ambulantes igitur aliquando cōcitatius ad rem aliquam perficiendam, deinde inter eundū cogitantes quid, ac poſtea id ipſum conſiderātes & curioſe de ipſo meditantes, multum ab illa ambulandi concitatione remittimus, non tamen intelligimus idipſum neq; cognoſcimus, quouſq; ſanè mētem ad illius curam adhibemus: cū uero quieſcimus ab illa cura, atq; cogitationem circa nullam rem amplius habemus, ꝗ̃ circa ſolam ambulationem, tunc uelut ex ſomno aliquo excitati, cognoſcimus circa inſtitutam actionem nos fuiſſe negligentiores, quàm pro primo impetu oportebat, rur-

A ſumq; ad ipſam actionē nos excitamus. Sic etiam qui mente uacillāt, animū (ut puto) in uiſionibus uelut in quibuſdam curis habentes, animalium actionum negligentes ſunt, & neq; lotium ejciūt, neq; uentris onus deponunt, neq; potū neq; cibū petūt, neq; quicꝗ̃ aliud eius generis, niſi quis eos cōmonefaciat. Si uero etiam petant aliquando interim dum adhibent obliuiſcuntur, & rurſus monitore opus habent. Itaq; nouimus omnino plurimos qui petita matula, eaq; ipſis data, non iam lotium effunderēt, ſed matulam ocioſe in manibus detinerent. Alios item nouimus qui exurgerent quidem tanꝗ̃ uentris onus depoſituri, poſtꝗ̃ uero deſediſſent penitus obliuiſcerētur, atq; nihil efficerent donec à præſentibus admonerētur. B Quēadmodum autem per multum tēpus actiones faciunt hi omnes, ſic etiam magnas. Aceruatim igitur omnino plurimum mingunt, & pro una uice ultra menſurā bibūt, & ſingula alia eodem modo faciunt, nec mirum utiq; id eſſe opinor. Quod eñ ſæpe in debito tēpore facere oportebat, id ipſum aceruatim urgente utilitate explere coguntur, & præſertim ubi neceſſariū id ſit ad uitam. Etenim ſiquis minus ꝗ̃ oporteat bibat, non ad dies tantū, ſed ad integros mēſes ſufficere poſſit. Si uero minus ꝗ̃ oportet reſpiret, neq; minimam diei partē durare queat. Quare tāetſi plus pro una uice mente moti bibant, tamē quod per multum temporis interſtitium id faciant, euenit ut uniuerſus ipſorū potus multo commoderatæ menſuræ inferior & C paucior extet. Verū reſpirationis utilitas non expleta, ſupra hoc quod graue & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionē, & non ſinit torpere neq; ad momentum. Recuperat autē ſtatim id totum, quo per ceſſationis tempus fuit priuata, atq; ita non rarus ſolum, ſed & magnus ſpiritus efficitur, & tanto ſanè ꝗ̃ conuenit maior, quāto fit rarior, quod ipſum in potu non cōtingit: multo enim rarius, paulo uero plus bibunt, unde etiā Hippocrates ipſos paucibibos, ueluti modico potu utentes appellauit. Atq; hæc quidem ratio demonſtrat mente motorum reſpirationem in raritatē & magnitudinē mutari. Teſtimoniū autē nō minus etiā oculare experimētū præbet, ſiquis in ipſis artis operibus hanc D ſpeculationē exquirere uelit, Quicunq; uero in adoleſcētulorum gymnaſijs, in ſublimibus ſolijs alti & undiquaq; conſpicui deſidentes, artis operum negligentes ſunt, quicquid uero in buccā uenerit effutiunt, his nō magis credibilia fiunt ea quæ ab euidenter apparentibus confirmantur, quàm his qui neq; à principio, etiam ſi appareat, quicꝗ̃ cognoſcunt. Cæterum ex hoc genere ſophiſtarum quiſpiam aliquando mecum contendit, de eo ꝙ rarus & magnus ſpiritus mēte uacillantibus contingit. proponebat enim reſpirationē unum quoddam ex operibus uitalibus eſſe, uerum cum huiuſmodi argumento non cōſentiebat id quod palàm apparet. unde diſcedendū ſibi à me putauit: prorſus eñ inquit, eiuſmodi reſpirationis ſpeciē in delirijs non ap-

non apparere. Nam quæ nunq̃ conati ſunt ſophiſtæ in ipſis ægrotis obſeruare, de his ueluti qui ſexcenties uiderint impudẽter rixan̄t, neq; uerentur ſe magnã habere experientiã iactare, eorũ quę neq; per ſomniũ quidẽ ipſi uiderunt. At uero quicunq; obſeruant apparẽtia, & quæ ægris accidũt, hi ita ut Hippocrares ſcribunt. uiderũt eñ ut opinor, multos infirmos ſimiles his quos ille deſcripſit, qui abũde magnũ teſtimoniũ p̃dicto ſermoni prębẽt. atq; apponerẽ ſane iã eos quos in popularium morborũ libris conſcripſit, niſi propoſitum eſſet mihi omnẽ ſequentẽ ſermonẽ ſecundum, in eorum enarrationẽ, uelut etiã antea dixi, reſeruare; hunc uero ſolum per ſe cũ proprijs & ſynceris demonſtrationibus abſoluere. Itaq; ſermo de uacillantibus & mente motis hic finiatur. Quomodo uero quis magnã & paruã reſpirationem optime dinoſcat (ſcio eñ & hoc me in prioribus diſtuliſſe) iam referan̄. Procliue equidẽ erat opinari, nihil differre ſiue iuxta magnitudinẽ diſtẽtionis reſpiratoriorũ organorũ, ſiue iuxta ſubſtantiæ q̃ inſpiratur copiã, magna inſpiratio iudicetur: quẽadmodum fortaſſis etiã aliqui dicunt, putãtes quantitatẽ inſpirationis ſemper ſe habere oportere ad proportionẽ quantitatis diſtẽnonis organorum: atqui hoc minime in uniuerſum uerum eſt, ſed diſtinctione quadã opus habet. cũ enim ſecundũ naturã habent organa, quãtitas ſpiritus ſemper ipſorũ diſtentionibus ſimilis eſt, non tamẽ cũ etiã præter naturã fuerint diſpoſita, uerũ poſſibile aliquando plurimũ diſtendi thoracem, & parum externi aeris inſpirari. Multæ enim ſunt affectiones (ſi modo prædictorũ meminimus) in quibus pulmo coarctatus, multũ aerem ſuſcipere nõ poteſt. Nequaquã igitur ad affectionũ omniũ reſpirãdi organorum proportionẽ, ſed ſolum aſperarũ arteriarũ, inſpirationes fiunt: at uero horũ diſtentionẽ impoſſibile eſt per ullum aliquẽ ſenſum dinoſcere. Sufficit enim ipſum ſolũ aerem inſpicere, quãtus inſpiratur, & quantus rurſum exſpiratur. Neq; eñ ex uentris mole de ciborũ acceptorum copia conjecturã facimus, ſed ſufficit etiã hic ſolam eorũ quæ edũtur inſpicere quantitatẽ. Poſtq; uero in exſpirationibus, aliquãdo quidẽ omnes muſculi in totũ ocioſi ſunt, permittẽtes thoraci collabenti propriã recuperare conſtitutionẽ: aliquãdo uero operantes amplius ipſum contrahunt, id qđ nobis de his ſæpe eſt demonſtratũ: contractiones itaq; thoracis citra horũ concitanonem, non unq; magnã inſpirationẽ facere poſſint. Quę uero cũ muſculorũ concitatione fiunt, quæ ſane etiam efflatus exiſtunt, uelut & hoc eſt demonſtratum, hæ opifices ſunt magnitudinis. Verum neq; in his denudatũ hominẽ inſpicere operæpretiũ duco, ad muſculorum tenſionẽ cognoſcendã, ſed ſufficit ſpeciẽ exſpirationis cũ efflatu, notam cognitiõis uel maximã habere. Vrgẽte itaq; utilitate aceruatim exſpirare cogimur, ueluti etiã cum inſpirationis urget utilitas, multũ & coaceruatũ externũ aerẽ attrahimus. Quando uero & de his ſufficienter tranſegi-



A mus, repetitis capitibus eorũ quæ ab initio dicta ſunt, ad reliqua progrediamur. Capita autẽ erant ut opinor hæc: Quod ſimplicibus reſpirandi difficultatibus inuentis, connectere oporteat cauſas coniunctas reſpirationis, & demonſtrare ſingularum ipſarũ efficientẽ cauſam: & uice uerſa quæ reſpirandi difficultates ad ſingulas cauſas cõſequãtur, in quo ſane etiã compoſitarũ reſpirandi difficultatũ mẽtionem facere coacti ſumus. Verũ quatenus tractatio pulſuũ cũ reſpirationibus conſentiat, & quatenus differat, etiã hoc non erat exiguũ eorũ quæ explicauimus caput. Poſtq; uero hæc omnia abſoluta ſunt, conſequenter cõpoſitas reſpirandi difficultates conſiderabimus: hæ namq; deſunt adhuc ſuperioribus quæ tractanda ſuſce-

B pimus annectendæ. Inuentis aũt ſimplicibus, nõ amplius difficile eſt etiã has inuenire quæ ex illis cõponũtur. Cum eñ aliqua ſit magna inſpiratio, ſimiliter aũt & aliqua uelox, & contrariæ his ſint parua & tarda, neceſſe eſt quatuor fieri omnes reſpirãdi difficultates circa reſpirationẽ cõpoſitas, magnã uidelicet ſimulq; tardã, magnã & ucelocẽ, paruã & uelocẽ, & quartã paruã ac tardam. Eodẽ modo & circa exſpirationẽ eaſdẽ quatuor cõiugatiões neceſſariũ eſt fieri, duas quidẽ magnas, & duas paruas, quæ tũ uelocitate, tũ tarditate diſtinguũtur. In ceſſationibus uero impoſſibile eſt cõpoſitam reſpirãdi difficultatis ſpeciẽ fieri: neq; enim duæ oppoſitiones in eis exiſtũt, uelut in motibus, ſed una ſola iuxta denſitatẽ & raritatẽ cõſi-

C ſtens. At uero ipſorũ motuũ inuicẽ collatorũ, inſpirationis inquam ad expirationẽ, ſpecies quædam erãt cõſonantiæ totius reſpirationis. Quẽadmodũ etiam in pulſibus dilatatione ad contractionẽ collata cõtingit. Poſſibile eſt eñ inſpirationẽ fieri magnam, expirationẽ uero paruam, aut uice uerſa inſpirationẽ paruã, expirationẽ magnam: aut utraſq; paruas, aut utraſq; magnas. Sic & ueloces aut tardas utraſq;, aut alteram uelocẽ, alterã tardam. Quin & inæqualis eſt aliqua reſpiratio, quẽadmodũ & pulſus, tum circa motuũ aggregationẽ, tum circa motũ unum. Similiter autẽ & ordinata ac inordinata reſpiratio fieri poteſt, uelut etiam pulſus. Et ſane quot differentiæ inæqualiũ pulſuum, tum circa unũ motũ, tũ circa plures, cõ-

D ſiſtentiũ exiſtunt, tot etiã ſunt reſpirationũ. Verũ quod in principio ſtatim huius tractationis dixi, omnes penitus negligenter reſpirationem tractauerunt, atq; huius negligentiæ cauſam referam in progreſſu ſermonis. Nunc quod inſtat nobis abſoluendũ eſt, ab inæqualitate iuxta unum motum initio facto, propterea quòd ſecundũ naturam uideri poſſit in medio poſita eſſe earum, quæ exacte ſimplices, & quæ ex cõfeſſo compoſitæ exiſtunt. Contendit itaq; aliquando quiſpiam mecũ ſuper ipſa tanq; non cõpoſita, quod aliàs non effeciſſet, niſi ſimplicibus propinqua eſſet, uerũ cõpoſitam eſſe inde perſpicuũ eſt. Siquis incipiens inſpirare ueclociter attrahit aerẽ, circa finẽ uero tarde, aut uiciſſim ex tardo principio, in uelocẽ deſinit finem,

hanc ſanè inſpirationē neq; ueloeem ſimpliciter
neq; tardā eſſe dixerimus, ſed cōpoſitam, utpote
quæ alterā ſui partē habeat ueloeē, alterā tardā.
Eodē modo etiāſi expiratio quomodocunq; ua-
rietur, ſiue ex tarditate in uelocitatē, ſiue rurſus ex
uelocitate in tarditatē motu trāſeunte, cōpoſitā eſ
ſe dicemus, utpote q̄ partib. cōtrario modo inter
ſe habentib. nō ſimplex ſed cōpoſita exiſtat. Simi
liter aūt et cū ceſſatio aliqua ſciderit & diſſecuerit
alterū motū, ſiue inſpirationē, ſiue expirationē,
cōpoſitam eſſe etiā tunc dicemus eā quæ diſſecta
eſt, utra tādē ea exiſtat. Viſum eſt aūt aliquādo, ra
ro tamē, nō alteram tantū, ſed ambas totius reſpi-
ratiōis partes, in uno & eodē homine ita habere,
& maxime hoc fieri, cū humorum copia in aſpe-
ris arterijs coacervata, hominē ſuffocet ex pleuri-
tide pernicioſa, aut peripneumonia non expurga
ta, aut ſuppuratione iſtic conſiſtente. Quare & in
hac parte reſpirationibus cū pulſibus conuenit:
nam & de illis demonſtratū eſt, q̄ propter obtura
tiones organorum, cōpreſſionesq;, & omnino co
arctationes inæqualitas fiat. Itaq; ſiquis ea quæ de
alijs arterijs per totū animal diſperſis, in ſecundo
De pulſuum cauſis dicta ſunt, ꝓbe perdidicerit,
maiorē utiq; copiam ſimilia dicendi de aſperis in
pulmone appellatis arterijs habebit. illas enim ad
inæqualis pulſus generationē coarctari oportet,
aſperas uero arterias ad inæqualis reſpirationis.
Relatū etiam de illis, quòd ob facultatis debilita
tē pulſuū inæqualitas fieri poſſit, cū præ impoten-
tia arterias pro una uice perfecte dilatare nō poſ-
ſit: reſiſtunt enim interim & cōquieſcunt, uelut ſe
nes circa uiam perficiendam. Fieri autē poteſt ali
quando & circa reſpirationē quædam inæquali-
tas, tum ea quæ iuxta unam actionē, tum quæ cir
ca plures cōtingit, & ſyſtematica à Græcis appel
latur, ob quandam facultatis ipſam efficientis de-
bilitatem. Cum uero hæc animalis ſit, uitalis uero
ea quæ pulſus operat̄, fieri poteſt quædam ad præ
notiones ex ipſis differentia, nimirum pulſibus fa
cultatis debilitatem ſemper ſuijpſorum læſioni ſi-
milem indicantibus, reſpirationibus uero nō eo-
dē modo, niſi quis etiam deſcribat ægrotantis uo
luntatem. Quamuis enim temerariam reſponſio-
nem à moderato homine factam malam eſſe Hip
pocrates dicit, uerūtamen in ijs qui natura temera
rij ſunt, non ſolum nō eiuſmodi reſponſionē, ſed
neq; ipſum adeo delirium, quicquā magnum por-
tendere cenſebis. Ita etiam habet circa reſpiratio-
nem: felices enim ęrumnarumq; expertes, ac mol
les, circa ſingulas actiōes inæqualiter reſpirabūt,
etiamſi nihil adeo magnum ipſos cogat. Qui ue-
ro ad laborem induſtrij & generoſa mente prædi-
ti ſunt, priuſquam ad extremam debilitatem eorū
facultas redigatur, non unq̄ inæqualiter reſpira-
uerint. At uero in pulſuum inæqualitate eadē prę
notio affectionis eſt, tū in ijs qui generoſa, tū qui
praua & uitioſa mente præditi exiſtunt. Vt enim
uniuerſaliter & in ſumma dicā, ubi uoluntas nihil
cōfert ad actionē, ibi id quod ſignificatur æquale

A eſt omnibus. Vbi uero aut totū aut plurimum, ibi
amplius etiā inſpicere oportet mores ipſius ægri.
Queadmodum autem differentia facultatum effi
cientium actiones, tum circa pulſus, tum circa re
ſpirationes, differentes facit prænotiones: ſic etiā
circa ipſam organorū naturam, quædam indica-
tiōis alteratio erit. Pulſus em̄ per leues arterias, re
ſpiratiōes uero nō per ſolas aſperas arterias fiūt,
ſed nō minus q̄ per ipſas, immo fortaſſis magis,
per muſculoſum genus. hoc enim eſt qđ primū
animalis facultas mouet ad reſpiratiōis generatio
nem, ab eo uero totus thorax motus ipſe rurſus
pulmonē cōmouet eo, quo diximus in horū tra-
ctatu, modo: pulmonis aūt pars ſunt aſperæ arte-
riæ, in quas primū aer qui inſpirat̄ peruenit. Quē-
B admodum igit̄ harū affectiones totam reſpiratio-
nē ſæpe inæqualē reddunt, ſic & affectiones mu-
ſculorū: ꝓpterea ſanè q̄ illæ ſpiritus ſunt loci, mu
ſculi uero primū motus inſtrumentū, uerū nō ea
dem affectio in utroq; organorū genere, inæqua-
lem reſpirationē facit, cū neq; utilitas ipſorū ſimi-
lis exiſtat. Si quidem igitur unumquodq; organū
in id ipſum, per quod ſanū exiſtens actionē iuuit,
etiā ægrotans lædit: aſperarū utiq; arteriarum læ
ſio coarctatio quædam eſt, muſculorū uero aber-
rans & inordinatus motus: atq; illarū quidem ut
ſpiritus locorū, horum uero ut motus organorū
offenſa eſt. et coarctatiōis quidē in aſperis arterijs,
tumores præter naturā reos declarauerim, aberrā
tium uero in muſculis motuū occaſiones nunc re
C feremus. Sunt igitur propriæ muſculorū affectio
nes, conuulſiones, cōcuſſiones, & tremores, quē-
admodum in alio loco eſt demōſtratū. uerū quòd
hæ etiam aberrantes motus ſunt, uerbis nō eget.
& ſi quidē ambo hæc ita habent, ut ſcilicet & affe
ctiones ſint, & aberrantes pariter muſculorū mo-
tus, atq; hæc ipſa ſunt quæ quærimus, finem utiq;
nobis hic habebit inſtitutus ſermo. erit namq; ali-
quando inæqualis reſpiratio, propter aliquam ha
rum affectionū. Quemadmodū enim ambulatio
inæqualis fit, crurū muſculis aut trementibus, aut
concuſſis, aut cōuulſis: ita & reſpiratio aliquam
do inæqualis fit propter thoracis muſculos (ut di-
ctum eſt) offenſos. Quare omnium inæqualitatū,
tū quæ ſecundū unā actionē, tū quæ circa plures
D ex ordine cōſiſtunt, aut aſperarū arteriarum coar
ctatio aut thoracis muſculorū aberrās motus, aut
facultatis ipſam efficiētis debilitas, cauſa fiet. Scri
ptum eſt autē diffuſiſſime de omnibus inæqualita
tibus in ſecundo De pulſuum cauſis, & ob id quę
cōmunia ſunt cū illo ſermone, om̄ia relinquimus,
nuda ſolūmodo mentione ipſorū facta. Quæ uero
propria ſunt reſpirationi, in hoc libro explicabi-
mus. Vtilitas itaq; (uelut etiā antea dictū eſt) cōmu
nis utriſq; eſt, aſperarū etiā arteriarū ratio cōſimi-
lis ad leues eſt, uerū muſculorū genus propriū &
priuatim deſtinatū reſpirationibus eſt, præter pul
ſuum rationem. Opifices autem ipſorum faculta-
tes, partim quidē ſimiliter, partim uero non ita ha
bent. Quatenus em̄ cauſæ effectiuæ ſunt, eatenus
ſimiliter

ſimiliter habēt: quatenus uero uoluntati permiſſum eſt arbitrium reſpiratoriæ facultatis, uitalis autem facultas nullum ſuperiorem habet dominū, ſed libera penitus exiſtit, eatenus differunt. Quanquam & adhuc eximiū quiddam ad inęqualitatis generationē reſpiratio habebit, præter pulſuū rationē, ut neq; hoc prætermittamus. Eſt autem idipſum duplex, partim quidē ab ipſa animali facultate ſola ꝓficiſcēs, partim à cōplexu ipſius ad dolores: atq; modicū quidē & cognitu difficile eſt, quod à ſola facultate proficiſcitur, amplius uero & manifeſtius ac magis uarium quod propter dolores. In delirijs enim ſuperat quidē raritas & magnitudo, apparet autē quædam inæqualitas & ordinis perturbatio, tum iuxta plures reſpirationes, tum iuxta unam aliquādo ſolam: nimirū ꝗ & uiſa aliquando plus, aliquando minus, rationem ab eo quod ſecundum naturam eſt emoueant. In huiuſmodi enim uiſis, rationi conſentaneum eſt, etiam reſpirationem tranſmutari ac aliquatenus uariari ad inęqualitatis & permutatiōis ipſius ordinis generationem. Quin & quantitas utilitatis quandiu quidem parum deficit à ſingulis actionibus, parua eſt ab eo, quod ſecundum naturam habet, immutatio: quando uero defectus ab eo, qđ ſecundum naturam habet, cōtinget ſatis multus, tunc neceſſariū iam ceſſationum quātitatem, motuum uero non ſolum quātitatem, ſed iam etiam qualitatem alterari, atq; ob id totam reſpirationē inæqualem & inordinatam reddi. Idem hoc & in doloribus accidere neceſſariū eſt, neq; enim etiā in illis utilitas expletur iuxta ſingulas actiōes, nā neq; uelociter, neq; denſe, neq; amplius diſtendere thoracem poſſunt: omnia enim hæc ipſis moleſta ſunt, & præſertim magnitudo, deinde uelocitas, iam uero etiam denſitas. Dolentibus nāq; minus moleſtum eſt per longius tempus, ꝗ̄ per breuius moueri. Ob id igitur à magnitudine om̄ino multum detrahunt, à uelocitate uero minimum, à denſitate autem auferunt quidē nihil, ſed addūt etiā quippiā paruitatis: ab eo quod ſecundū naturam habet, defectum per eam corrigentes. non tamen adhuc tantum eſt quod apponitur, ut omnē expleat defectum. Quantū igitur deficit ad utilitatis expletionem, hoc in multis deinceps actionibus coaceruatur, & cum parū abeſt ut animal ſuffocetur, tunc uoluntatē cogit ad aliquod tēpus, maiorē facere reſpirationē, & multo ueLociorē, & priore denſiorē. Verū cū in huiuſmodi actionibus utilitas quidē expleatur, animal uero doloribus offendatur, uoluntas rurſus à magnitudine & uelocitate ac denſitate aufert, aliquādo plus, aliquādo minus, utpote quæ conſilij inops ſit, & neq; ſiſtere actionē poſſit, ob ſuffocationis timorē, neq; aliquam reperire doloris medelam queat. Quare modo ad hoc, modo ad aliud trāſit, illud quidem, ut utilitatem expleturum, hoc uero, ut dolorē mitigaturum: cū uero omnia quæ utilitatem explēt, exacerbent dolores, quæ uero dolores mitigant, minuant utilitatem, atq; nulla communis utriſq;

A medela reperiatur, multiformiter ad omnia tranſit, ob conſilij inopiam ſemper ægre ferens quod præſens eſt. atq; hinc tum inæqualitas circa ſingulas, & omnes etiam deinceps reſpiratiōes, tū multiformis illa ordinis perturbatio originem habet. Ex corruptione enim parilitatis, inæqualitatum omnium itemq; ordinis perturbationū generatio oritur. demonſtratū namq; & hoc in libris De pulſuum differentia, ꝗ parilitas conſequenter habēs, æqualitas eſt: parilitas uero iuxta circuitus, ordo eſt. & quòd, ubi conſequenter habēs parilitas corrumpitur, inæqualitas; ubi uero iuxta circuitus reuertens, ordinis perturbatio generat̄. at uero quāuis multa inæqualitas, & multa ordinis perturbatio in eiuſmodi affectionibus incidat, ſuperat ta-
B men id genus reſpirandi difficultatis, quod iuxta paruitatem & denſitatem conſiſtit. Etenim ſi etiā magnam aliquādo reſpirationem pro una uice faciant, ueluti periculum faciētes in eiuſmodi reſpiratione, deſiſtunt tamē eueſtigio propter dolorē, ac per multum tēpus ualde parum reſpirant, donec ab aliqua urgente utilitate coacti ad aliam rurſus cōuertunt̄ experiētiā magnæ reſpiratiōis. Aſſiduitas igitur inæqualitatis & inordinatæ mutationis, in uelocitate ac tarditate, & in denſitatis alterationibus, maxime ipſis conſiſtit, cum nunq; quidem ſimpliciter rara reſpiratio fiat, propter urgentem utilitatem, minus tamen & magis denſa, atq; in hoc ſanè inæqualitatē acquirit. Quare denſus ſemper hoc modo diſpoſitis eſt ſpiritus, ma-
C gnus autē raro, tardus uero nihil magis ꝗ̄ uelox, propter repentinam ipſorum in utranq; partē trāſitionem. Recte igitur antea dictum eſt, quòd ad om̄ia dolore afflicta organa, quæ circa reſpirationes commouentur, paruus & denſus ſpiritus conſequatur. Et iuxta eandem rationē in delirijs magnum fieri & rarū ſpiritum, quanquam etiam his uel maxime inæqualitas comes ſit. Exuperat enī in ipſis raritas & magnitudo: magis enim & minus rarus, & magis ac minus magnus ſpiritus in delirantibus redditur, paruus uero & denſus nunquam. Atq; hæc quidem mihi ſufficere uidentur de inæqualitatum cognitione, tum quæ circa unā actionem, tum quæ in pluribus conſiſtunt. Dicta ſunt enī & de ijs quæ ratio poſtulat ad ſermōis cō-
D munitatem referri. & euidenter quidem hæ cōpoſitæ ſunt, multis omnino actionibus ad generationem & dinotionem indigentes, quæ uero circa unam actionem conſiſtunt (uelut etiam ante relatū eſt) ferè uideri poſſint alicui ſimplices eſſe. Porrò non de coaceruatis tantum inæqualitatibus, ſed etiam de ordinis perturbationibus hic tranſegimus: ſunt enim ſpecies quædam inæqualitatum, uelut etiam de pulſibus eſt demonſtratum. Ad reliquas igitur compoſitas difficilis reſpiratiōis ſpecies regrediamur, & primum ſanè eas in manus ſumamus, quæ circa unam actionem quamcūq; tandem conſiſtunt. Equidem inſpiratio magna ſimulq; uelox, ob utilitatem urgentem fit, & ſi organa ſunt prompta, & facultas propriā conſeruat

integram ſanitatem, aut certe parum immutatā. demonſtratione autem hic ſermo non habet opus apud eos qui ſuperius dictorū meminerunt. Rurſus uero magna & tarda ſolis mente motis cōtingit, atq; his non ſemper. & conſpicua utiq; etiam hic eſt cauſæ conſideratio ex prædictis: quemadmodum etiam cum paruam habent inſpirationē & tardam, hi quibus inſitus calor multum eſt perfrigeratus. Quæ reſtat autem adhuc coniugatio quarta, paruitas erat cū uelocitate: & fit penitus in nulla affectione ſimplici, quēadmodū neq; magna ſimulq; tarda, quā aliquando mente motis accidere diximus. ſequit̃ tamen quanq̃ nō ſemper, ſed ut plurimū, ubi ſimul dolor & utilitatis incrementū concurrunt. parum em̄ neceſſario in doloribus reſpirant: inexpleta autem manente utilitate, tum ob hanc ipſam paruitatem, tum quòd alîas per ſe ipſam utilitatē abundare propoſuimus, non ſatis eſt ſolum denſari ipſas actiones, ſed cogūtur ſæpe conuulſorie inſpirare. Ad eundem porrò cū prædictis modum etiam in cōiugationibus circa expirationem, ipſas affectiones perſcrutari oportet. Nam & in his aut facultatem, aut aliquod organum uitiatum, aut caloris modum alteratū inueniemus. Quæ enim uelut fuliginoſa, ac fauilloſa, & fumoſa recremēta appellamus in caliditatis genere, ea om̄ia terrea ſunt, & uelut ſemicocta cū innato calore, quemadmodum fumus cum igne: apparent enim in hoc euidenter acria omnia & calida & fumoſa materiæ recrementa, oſtendentia ſuſceptam quidem eſſe in ſeipſa ignis uim, non tamen adhuc penitus ab igne ſe ſuperata; flamma enim ita nata eſſet, & non adhuc fumus eſſet. Quare ſiquis fumoſa caliditate in corporibus animantium redundante, expirationem magnā ſimulq; uelocem fieri dicat, non utiq; errarit. Manifeſtum eſt autem quòd & facultatem integrā eſſe tunc oportet, & nullum ex organis uitiatum. Similiter autem & magnā ſimulq; tardam in quibuſdam delirantibus fieri, eodem modo quo contingit circa inſpirationem. Sic & paruam ſimulq; tardam fieri his quibus nullum fumoſum recrementum eſt coaceruatum. Et paruam ac uelocem, quibus eſt congregatum fumoſum recrementum, & dolent tamen ſimul aliquam particulam, quæ circa reſpirationes mouetur: ſemper enim horum memorē eſſe oportet, etiamſi aliquando in ſermone relinquantur. Atq; hæ quidem ſunt quatuor reſpirandi difficultatis coniugationes, quæ circa utramq; totius reſpirationis partem ſeorſim conſiſtunt. Aliæ autem circa rhythmum & cōſonantiā ipſius, non circa utramq; ſeorſim partem fiunt. Cum em̄ inſpirationem expirationi conferimus, quemadmodum in pulſibus dilatationem contractioni, rhythmum hoc ipſum appellamus. Manifeſtū autem quòd eandem ſpeculationem hic locus expetat, quam De pulſuum rhythmis Herophilus cōſcripſit. Dicta quidē etiam nobis de ipſis quæ neceſſaria ſunt in pulſuū tractationibus, dicetur autem & nunc q̃ fieri poteſt breuiſſimis, quibuſnā

A ueluti ſcopis quibuſdam, animum attēdere oporteat, ut facile cauſas diſſonātiæ in reſpirationibus inueniamus. Quæ enim iam iuxta utramq; totius reſpirationis partem, inſpirationem dico & exſpirationē, in ſuperiore ſermone recēſuimus, ea ipſa etiam nunc inſpicere operæpretium nunc exiſtimo circa ipſorū diſſonantias. Velut uerbi gratia (nō enim malum fuerit in uno quopiā uelut exēplo demonſtrare id quod dicit̃) Sit quidē tardior & minor q̃ ſecundum naturam inſpiratio, uelocior autem & maior expiratio: his ſanè qui ita diſpoſiti ſunt dicemus calorem ſecundum naturam imminutum eſſe, auctū uero eſſe fumoſum recrementum. Rurſus in altera diſſonantia quæ cōtrario modo habet, ita ut inſpiratio quidē ſit magna

B & uelox, expiratio uero parua & tarda, auctū naturalem calorem dicemus, & nullum eſſe fumoſum recrementū. Duplicem enim ſemper intelligere iuxta genus oportet calorem, alterum genuinum & corpori innatum, alterum uero acquiſititiū ac ſpuriū. Palàm igitur eſt, ꝙ huiuſmodi cōiugatio nihil euariat ab ijs quæ in utraq; ſeorſim, hoc eſt alterutra exiſtūt. Si enim inſpiratio parua & tarda forte fuerit, perfrigerationē ſignificat caliditatis ſecundum naturam, quomodocunq; habeat ipſa expiratio; ſi uero expiratio eodē modo fuerit diſpoſita, de caliditate præter naturā idē indicabit. Nā & ſi magna aliquādo ac uelox fiat, redundantē ſignificabit caliditatē præter naturam, quomodocunq; habeat ipſa inſpiratio. Quare ni

C hil amplius ad prænotiōes, huiuſmodi cōplexus docet, q̃ ea quæ iam ſingulatim de alterutra ipſarū ſunt cognita & perſpecta. Itaq; ad ſolas illas cōpoſitas reſpirādi difficultates animū intēdere nos oportet, in quibus ſimplices quidē, communes ſunt pluriū affectionū, & ob id nihil certi indicāt, coniugatę uero alijs quibuſdam, ad certū ac minime fallax diſcrimen ueniunt. Magnitudo enim reſpirationis ipſa per ſe reſpirandi difficultas quędā eſt ſimplex, uerum nullius certę cognitiōis ſignū eſt, ſiquidem & urgente utilitate, & læſa mēte fieri ſolet. At uero ſi cum denſitate conſiſtat, urgentē utilitatē; ſi cum raritate, deliriū indicat. Similiter autē & paruitas ipſa quidē per ſe ipſam, aut dolore afflictā aliquā particulā, aut utilitatē exolutā

D oſtendit, ita ut neq; ipſa aliquid certi indicet. Quādo uero cōponitur, cum dēſitate quidē dolorem, cum raritate uero utilitatis exolutionem portendit. Quinetiam ſi ipſam denſitatē per ſe ſolam, aut raritatē in manus ſumas, ipſarum neutrā per ſe inueneris quicquā certi ſignificantē, niſi hoc diſcrimen accedat, ut uidelicet cū altera quapiam reſpirandi difficultatis ſpecie copuletur. Denſa enim ſimulq; magna, utilitatis augmentū indicat. Denſa uero ſimulq; parua, organi alicuius quod cū reſpirationibus commouetur, dolorem. Ipſa etiam rara quæ ad deliria & perfrigerationes conſequitur, ſiquidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prędictis, ſi uero cum paruitate poſterius indicat. Et ob id ſanè omnium cōpoſitarum reſpirandi

ſpirandi difficultatum, huiuſmodi coniugationes
utiliſſimæ ſunt, utpote & manifeſte, & cõſtanter,
unamquamq; affectionẽ indicantes, denſitas qui-
dem cum paruitate dolorem, cũ magnitudine ue-
ro utilitatis augmentum. Raritas autem cum ma
gnitudine delirium, cũ paruitate, utilitatis exolu-
tionem. Fiunt autem quatuor hæ cõiugationes,
differentijs actionũ iuxta magnitudinem & parui
tatem, ad ceſſationum differẽtias permiſtis. Duæ
enim oppoſitiones inter ſe permutatæ quatuor
conſtituunt coniugia. Quare & hic perſpicuum
iam fit, quòd neq; plures neq; pauciores poſſibile
eſt fieri ex his oppoſitionib. coniugationes. Verũ
in ceſſationibus, una ſola contingit oppoſitio cir
ca dẽſitatẽ & raritatẽ. In actionibus uero nõ ſolũ
oppoſitio circa magnitudinẽ & paruitatẽ, ſed etiã
circa uelocitatem & tarditatẽ contingit. Quatuor
itaq; etiã circa harũ permutationes naſcentur con
iugationes, prima quidem denſa & uelox, ſecũda
denſa ſimulq; tarda, tertia rara & uelox, & quarta
rara ſimulq; tarda. Cæterũ nullum certę cognitio
nis ſignũ, ſimpliciter & neceſſario exhibent, quẽ-
admodum priores quatuor, uerum hoc modo di
ſtinguere oportet. Siquidem multa ad denſitatẽ,
pauca uero ad uelocitatẽ tranſitio fiat, tum dolo-
ris, tum utilitatis augmentũ ſignificat. Si uero ui-
ce uerſa ad uelocitatem plus, ad denſitatẽ minus,
ab eo quod ſecundum naturam eſt excedit, utilita
tem ſolam auctam demonſtrabit. Concurrit autẽ
ad hanc reſpirandi difficultatẽ omnino & magni-
tudo, ad alteram autem ante ipſam relatam, parui
tas: quare neq; omnino opus habebimus uelocita
tis meminiſſe. Si enim coniugatio circa uelocita-
tem & denſitatem indiſtincta, nihil certi nobis in-
dicat: cum uero diſtinguitẽ ita ut uelocitas quidẽ
in ea abundet, ſtatim etiã cum magnitudine fiet:
ſi uero denſitas in ea exuperet, neceſſario conſe-
quentẽ paruitatẽ habet, dẽſa utiq; ſimulq; magna
iuxta alteram diſtinctionẽ erit, dẽſa uero ſimulq;
parua iuxta alterã. Sic autẽ etiã denſa ac tarda cõ
iugatio demonſtrabitur: abundante enim denſita
te, ſolus dolor indicabitur: ubi uero tãtum ab eo
quod ſecundum naturã eſt excedit, quantum ſe-
cundum tarditatem, compoſitæ diſpoſitionis ſi-
gnũ erit, nam & utilitatem imminutam eſſe oſten
det, & particulam aliquam dolore afflictam. Sic
uero & cũ tarditas denſitatem ſuperabit, ſignum
erit diſpoſitionis iam dictæ, ſed minus tamen do-
lore affici oſtendet ita habentes, magis uero utili-
tatem eſſe imminutã. Itaq; neq; hac coniugatio-
ne indigemus ad prænotiões: in primis enim qua
tuor quas utiliſſimas eſſe dicebamus, ſigna habe-
mus & doloris & utilitatis imminutæ. Quin &
tertia cõiugatio iã dicta, rara uidelicet ſimulq; ue-
lox, nihil neceſſario indicabit. coincidit autem in
delirijs quibuſdam, ſiue etiam cũ ipſo utilitatis au
gmento. Relatum autem antea eſt, ꝙ mente moto
rũ rara penitus eſt & magna reſpiratio, uelox au-
tem non omnino, uelut neq; tarda, fit enim utrũq;
ipſorum inordinate & inæqualiter. Quando ta-
A men coinciderit utilitatis augmentũ, tunc cogun
tur & multo amplius reſpirare, ꝙ ſi ſolum mente
moti eſſent, & iam etiam citius. Quare neq; hac
coniugatione ad prænotiones indigemus, ea quę
per ipſam indicantur cum diſtinctione iam in pri
mis quatuor cõiugationibus habentes. Reſtaba
autem adhuc quarta ſecũdum hoc genus compo-
ſita reſpirandi difficultas, tarda uidelicet ſimulq;
rara, quæ etiam ipſa delirijs quibuſdã coincidit, &
utilitatis imminutionibus: itaq; neq; hac opus ha
bemus, nam & delirium, & imminutam utilitatẽ
ex primis quatuor coniugationibus perſpectã te-
nemus. Porrò non ſolum ex demonſtratione, dif-
ferentiam circa uelocitatem & tarditatem non ne
ceſſariam ad prænotiones eſſe (nam neq; ſi ſolam
B accipias, neq; ſi eum alijs copules, cõmoditas ali-
qua ex illis fit manifeſta) ſed etiam ex ipſa rei natu
ra apparet. Cum enim tria ſint principalia cauſa-
rum genera ipſius reſpirationis, utilitas, facultas,
& inſtrumẽta, palàm eſt quòd, ſi repererimus ex
quibus & quot reſpirandi difficultatibus affectio-
nes in ipſis cognoſcantur, hæ quidem nobis om-
nium utiliſſimæ ad prænotiones erunt, reliquas
uero omnes ex ſuperpondio conſiderabimus. At
uero repertæ ſunt magna quidem & denſa, utili-
tatis augmentum, & cõtra parua ac rara, imminu-
tionem ſignificantes. Delirij autem propria ma-
gna ac rara, dolorũ parua & denſa. Acceſſerũt his
forinſecus inæquales, quandoq; muſculoſi gene-
ris affectiones, quandoq; etiam aſperarũ arteriarũ
C coarctationes indicantes. Facultatis autẽ ægrotã-
tis, primum quidem nullum neceſſario reperitur
cognitionis ſignum, ex ulla aliqua reſpirandi diffi
cultate, cum aliter ærumnarum expertes, aliter la
boris tolerãtes, reſpirationem forment: ſi igitur e-
tiam ſit quippiam inæquale & inordinatum, mi-
nime conſpicuum eſt. Et ipſas inæqualitates iteq;
ordinis perturbatiões generãt imparilitates quæ
circa denſitatem, & raritatem, & paruitatẽ, ac ma
gnitudinem conſiſtunt, ultra hoc quòd per ſexcẽ
ta alia animalis facultatis debilitas cognoſcatẽ ac
innoteſcat, ut nihil nobis hac parte reſpiratiõe o-
pus ſit, quorum oportuniſſima & plurima Hippo
crates in Prænotionũ tradidit ſcriptis. Siquid au-
tem relictũ eſt, facillime ex prædictis inueniri po-
D teſt. Quòd ſiquis ipſius reſpiratoriæ facultatis æ-
grotantis, atq; in cõmuni omnis facultatis anima-
lis, propria ſigna habere uelit, & maxime perfri-
geratæ, is alarũ naſi motũ habebit, & omniũ mu-
ſculorũ circa ſcapulas actionẽ, & coaceruatã tho
racis collapſionẽ. Quando enim hic debilius ꝙ
conuenit mouetur, circa inſpirationes quidẽ ſpiri
tus ductum iuuãt alæ naſi, externum aerem etiam
ipſæ ſimul attrahentes, eodem modo quo per eos
aliquid attrahere uolẽtes, labia cõtrahimus. Rur-
ſus uero circa expirationes, coaceruata fit thora-
cis collapſio, non paulatim demiſſio. Dictum eſt
autem diffuſius in libris De muſculorum motu,
quatenus differat collapſio particulæ à demiſſiõe
& laxatione: nimirum ꝙ altera, facultate ęgrotãte

cõtingit: altera, integra eadẽ & ualẽte. Contingit etiam amplius circa expirationes, ijs qui ægrã habẽt reſpiratoriã facultatẽ, tale quiddam. Thorax tenſionẽ, quam antea circa inſpirationes ſimul cũ ſepto tranſuerſo obtinuit, omnem aceruatim deponit, tanq̃ repente mortificatus. Relatũ eſt autẽ in libello De cauſis reſpirationis, quòd ſolum ſeptũ tranſuerſum expirantiũ tenſionẽ exoluit, ſed non eſt idẽ paulatim exoluere, & aceruatim omnem deponere. Cæterum parum quid huiuſmodi expirationibus cooperantur mediarũ coſtarũ muſculi, per quorũ actiones efflatus fieri demonſtrauimus. Talis ſanè & ob has cauſas, reſpirationis ſpecies eſt, ijs qui ægrã facultatem habent. Porrò quod mihi adhuc deeſſe uidet̃ ad expletionẽ huius primi ſermõis, iam dicet̃. Cum duplex exiſtat ceſſatio in reſpirationib. una ante inſpirationẽ, altera ante expirationẽ, uter ſanè motus offendat̃, ceſſationẽ etiã ante ipſam, ab eo qđ ſecundũ naturã habet, immutat. Duplici igit̃ exiſtẽte in motib. offenſione, ac duplici itẽ in ceſſatiõibus, utilitatis quidem defectus ſemper diuturni tẽporis efficiũt ceſſatiões, redũdantię uero breuis tẽporis. Quare cũ dixerimus dẽſam & magnã fieri reſpirationẽ, præ copia caliditatis in utroq; motu, uerus erit ſermo. Abundantia nãq; caloris ſecundũ naturã, inſpirationẽ magnã reddens, ſtatim etiã præcedẽtẽ ipſam ceſſationẽ breuis tẽporis efficit. Abundantia uero caloris præter naturã & fumoſi, uelut expirationẽ magnã, ſic etiã ceſſationẽ præcedentẽ breuis tẽporis reddit. Quare magnus & dẽſus penitus fit ſpiritus, quando caliditatis redundaris genus, non tamen neq; ipſam reſpiratiõis particulam in magnitudinẽ, neq; ipſam ceſſationẽ in denſitatẽ tranſmutat. Sic etiã ſi utilitas ſublata ſit, ob caloris uidelicet imminutionẽ, ubi quidẽ innatus calor imminutus paruã inſpirationẽ reddit, etiam longa ceſſatio præcedit. Vbi uero calor pręter naturã fuerit deperditus, parua quidẽ expiratio, longa uero ante ipſam ceſſatio cõtingit. Sæpenumero uero calor præter naturã auctus eſt, calor uero ſecundũ naturã immitutus eſt. atq; ita ceſſatio ante expirationẽ diutini tẽporis redditur: altera uero ante inſpirationẽ breuis. Vtrũ enim ex motib. ipſa utilitas urgebit, is præcedentẽ ceſſationẽ cunctari non permittit. Dictũ igit̃ nunc de ipſis quantũ ad præſens inſtitutũ cõmodum exiſtit. Siquis uero adhuc hæret circa differentiã caliditatũ, hũc non eſt nũc tempeſtiuũ de his edoceri, ſed ad cõmẽtarios De innato calore remittemus. Opinor ẽm ipſum (niſi penitus contentioſus exiſtat) omnis hæſitatiõis ſuæ iſtic remedia inuenturũ. Quid igitur nunc demũ reſtat? Quod addi quidẽ poſſit nihil, quod non etiã prius ſit relatũ. Verũ ut prædicta in memoriã reuocemus id iam reſtat, quò uidelicet quæ deinceps referentur facile cũ his cohæreant, & ſequantur, ſi breui totã ipſorũ ſummã cõplectamur. Porrò ſumma hæc ab ipſius rei ſubſtantia procedit. Oportet enim facultatis, & organorum, & utilitatis affectiões cognitas & perſpe-
A ctas habere: demonſtrauimus autẽ quot uniuſcuiuſq; dictorũ ſint affectiões, & quæ reſpirandi difficultates earum cognitionem exhibeant. Et q̃ neceſſarię quidẽ ſint quatuor cõiugatiões, & ſupra has inæqualitas quinta. Reliqua uero omnia quæ reſpirationibus accidũt, tũ ſimplicia, tũ cõpoſita, ad quas cauſas conſequant̃ neceſſariũ eſt diſcere, minime uero cõuenit exiſtimare, neceſſario ea aliquid indicare, ſed ſiquid ex illis ad prænotionem cõtingit, uelut corollarium habere, accuratiſſimã autẽ & conſtantiſſimã ſolam eſſe differentiã, quæ in iam ſæpe dictis quatuor coniugijs cõſiſtit, atq; adhuc etiam eam quæ fit circa inæqualitatem.

## B GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS Liber ſecundus.

### IANO CORNARIO MEDICO INTERPRETE.

HIC equidẽ ſermo expoſitio eſt eorũ quæ Hipp. de reſpirandi difficultate dixit. Dicta ſunt autẽ ab eo multa in multis locis, partim quidem in libris ipſi cõſcriptis, partim uero etiã in cõmentarijs. Pleraq; enim in epidemijs De morbis popularibus ab eo prodita, ſi nõ utiq; omnia, merito quis cõmentaria eſſe cenſuerit. Eſt igitur expoſitio uelut alicubi ueterũ quiſpiam dixit, expli-
C catio obſcuræ interpretationis. Verũ nos nõ hoc ſolum præſtituros nos eſſe pollicemur, ſed etiam q̃ uera ſint omnia, quæ ab ipſo de reſpirationis difficultate ſcripta ſunt, teſtaturos eſſe: nõ tamen demõſtraturos quicq; eorum in hoc libro, ſed in præcedentẽ remiſſuros eſſe, in quo nihil citra demõſtrationem dictũ eſt. Et ut ne quis Hippocraticæ famæ ac nomini honore habito flectat̃, ac citius dictis fidẽ prębeat prius q̃ per demõſtratiões cogat̃, primũ ſermonẽ ſeorſum & per ſe cõſcripſimus. Poſtq̃ uero ille ipſe cũ cõuenientibus ratiocinationibus ac ſyllogiſmis abſolutus eſt, in hoc ſanè libro ipſum inuctorẽ ac ueluti patrẽ dogmatum uenerabimur. Hoc eſt enim iuſtũ ſimulq; decens præmiũ eorũ qui quodcũq; tandẽ in uita bo-
D nũ inuenerunt, ut uidelicet inuenta ipſorũ nõ occultent̃, neq; hominibus ſint ignota, ſed tũ ipſa appareãt, tũ ratio & methodus quæ ipſa inuenit cognoſcat̃. Sic ẽm & pro dignitate ipſos in admiratiõe cõſtitui cõtinget. Primũ igit̃, qđ ſemper obſeruãdũ ueritatis cultoribus cẽſemus, ut nihil eorũ quæ manifeſte apparẽt occultet̃, etiãſi cauſæ ratiocinationem q̃ maxime incertam habeat, ob id ipſum ſanè Hippocratẽ, cũ in alijs omnibus, tũ uero in ſermonib. de reſpirandi difficultate uel maxime laude dignũ ducimus. Rarus ẽm & magnus ſpiritus ſexcẽtis quotidie deliris accidere uidetur. Verum ſophiſtæ qui eius cauſam reddere nõ poſſunt, (ſunt autẽ hi, uelut antea demonſtrauimus, qui reſpirationem inuoluntariũ & naturale opus ſuſpican-

ſuſpicantur) neq; fieri aiunt ullo unquam tempo A
re talem difficilis ſpirationis ſpeciem, atq; propte
rea quòd cauſæ inopes ſunt, inde adeo ſubſtãtiam
rei ſubuertere audent, cum non hanc, ſed prauam
ipſorum opinionem ſubuerſam oportuit, & ipſa
ægris accidentia obſeruare, quod Hippocrates fa
ciebat. Huic enim, inquit, ſpiritus ad finẽ uelut
reuocato, rarus & magnus. Huic Philiſco uideli
cet, qui primus ſcriptus eſt, poſt tres conſtitutio-
nes, in primo De morbis popularibus. Nũ igitur
huic ſoli ſpiritus rarus & magnus, aut etiam alijs
quibuſdam, non huic ſolum Hippocrates ſactum
uidit? Immo & alijs multis, & ei qui deinceps ſcri
ptus eſt Sileni nomine. enumerans eñ & de hoc
omnibus quę ipſi ægrotãti inciderũt, iuxta ipſum
ſermonis finem hæc ſcribit: Ab initio huic & ad B
finem ſpiritus rarus magnus. Rurſus autem in
ſequentibus ægris: Dromadæ, inquit, uxorem à
partu & omnibus alijs iuxta rationẽ factis, ſecun-
da die rigor apprehendit. Deinde paululum pro-
greſſus ait, Spiritus rarus magnus. Hoc igitur ſta
tim in primis diebus ita ſcripſit. Rurſus autem de
ſexta die diſſerens, ſic ſcribit: Sexta mane ſuperri
guit, cito recalfacta eſt, ſudauit per totũ, extrema
frigida, delirauit, ſpiritus rarus magnus. Equidẽ
in primo de morbis popularib. quatuor & decem
ægrotos Hippocrates deſcribẽs, quater rari & ma
gni ſpiritus mentionẽ facere uidetur. At uero prę
clari illi ſophiſtæ, prorſus ne uidiſſe quidem ſe ul-
lum aliquem aiunt magnum & rarum ſpiritũ du-
centem, uerũ hoc fortaſſis ipſis non immerito cre C
dimus. Neq; enim aut hanc, aut aliam ullam dyſ-
pnϾæ differentiã uiderunt, cum neq; ipſos ægro-
tos uideãt, ſed intus deſident fraudulẽtas captiun
culas & ſophiſmata cõponentes. Num igitur am
plius etiam alij nobis ægri adducendi ſunt, de qui
bus in alijs Morborum populariũ libris ſcripſit,
ut magnum & rarum ſpiritum ducentibus? an ad
id quod nunc propoſitũ eſt, probandum hæc ſuffi
ciunt? Apparet enim Hippocrates confeſſione ac
ſuffragio omnium medicorũ, ad eorum quę ægris
accidunt, obſeruationem, diligẽtiſſimus fuiſſe, &
multos hoc modo reſpirãtes uidiſſe. Verum in ſe-
quenti libro etiam aliorum ægrorum mentionem
facere neceſſariũ erit, qui magnum & rarum ſpiri-
tum duxerũt, de quibus ſane in ſequentibus libris D
ipſe Hippocrates ſcripſit: ad propoſitã uero nunc
rem probandam neceſſariũ non erit, cum hęc ipſa
iam ſit manifeſta, ſed ad aliarum quarundam quæ
ſtionum in ipſo de ægris ſermone contentarũ ex-
poſitionem. Quare tunc etiam fides & probatio
eius rei, ꝙ uidelicet multi ſic reſpirent, obiter au-
gebitur. Cuius igitur affectiõis huiuſmodi ſpiran
di difficultas ſignificationem exhibet? nullius alte
rius præterq; delirij: ob quam uero cauſam, in pri-
mo libro clare eſt demõſtratũ. Cõmonitionis au-
tem tantũ gratia, etiam nunc paucis referetur. Re-
uera enim propriũ deſipientiæ ſymptoma eſt, ma-
gnam & raram, hoc eſt per longum tempus, reſpi
rationem facere. Quid enim plus inſpirare oporte

A bat, cum non pluri ſpiritu opus eſſet? aut per lon-
gum tempus, cum liceret per breuius? Quòd uero
non pluri aere opus habeant, qui magnum & ra-
rum ſpiritũ inſpirant, ipſa raritas oſtendit. Omni-
no enim frequentius inſpirare urgerentur, ſi pluri
indigerent. Quòd uero per longũ tempus ceſſent,
ſignum eſt non multo opus eſſe. Sed uidentur am
bæ hæ uelut obliuioſæ actionis affectus eſſe. Etenĩ
immoderatã facere ſpiritus attractionẽ, rurſumq;
immoderatã quietem, eius eſt qui neq; quando de
ſinere ab actione oporteat, nouit, neq; quando rur
ſus incipere, ſed in utriſq; mẽſuram egreditur, ob
ignorantiam conuenientis. Quemadmodum igi-
tur deſipiẽtes ſæpe poſtulata matula quò meiant,
obliuiſcuntur interea, & neque mingant, niſi quis
B cõmonefaciat: ſic quandoquidẽ & reſpiratio ani-
male opus eſt, ipſis autem ratio læſa eſt, obliuioſio
res tum circa actiones, tum circa ipſarum interſti-
tia fiũt. Ambo itaq; & actiones, & quietes in mul-
to tempore faciẽtes, hoc modo & magnitudinem
& raritatem circa totam reſpirationẽ faciũt. Num
igitur nos quidem ſic dicimus, Hippocrates uero
aliter ſenſit? aut etiã ille in Prænotionibus in hũc
modũ ſcripſit? Spiritus magnus & per multum
tempus, deſipientiã ſignificat. Quem enim in pri
mo Morborum populariũ rarum nominauit, hũc
in Pręnotionibus, Per multum tempus dixit, pro
ratione nominis mutatiõe facta. At uero & in illis
ipſis ægris, quibus magnum & rarum ſpiritũ fuiſ-
ſe ait, præter alias acceſſiones etiam deſipientiam
C ſcribit. Et in primo quidem Philiſco, hoc modo:

Noctem inquietam tulit, nõ dormiuit, penitus
delirauit. Sic quidem in tertiæ diei narratione, in
quintæ uero rurſus: Somni parui, ſermones, deli
ramenta. In ſecundo autem ægro Sileno dicto, in
ſecundę diei enarratione, modice delirauit inquit:
in tertia uero, ſermones multi, riſus, cantus, cohi-
bere ſe nõ potuit. & deinde ſubiungens ait: Quar
ta per eadẽ. Et ſanè quod Philiſcus & Silenus de-
lirauerint, ſic meminit: uerum in Dromadę uxo-
re, nam & hanc rarum ac magnũ ſpiritum habuiſ-
ſe dixit, hoc modo ſcripſit: Circa meridiem mul
tum delirauit, & rurſus cito parũ reſipuit. Sic e-
quidem in quinta die, deinde infert: Nocte dormi
uit, delirauit. Eodem modo & quæ ſexta die facta
D ſunt deſcribens, in hæc uerba inquit: Summæ par
tes frigidæ, delirauit. Sic quidem igitur in primo
Populariũ morborum, ubi magni & rari ſpiritus,
ibidem etiam deſipientiæ mentionẽ facit. Eodem
modo etiam in ſequentibus libris nos commone-
facit, nuſquam magni & rari ſpiritus memor exi-
ſtens, ubi nõ etiam magni delirij. Quòd igitur hu-
iuſmodi dyſpnϾam in delirio factam Hippocra-
tes ſæpe uiderit circa ægrotos, & quòd omnino
de ipſa in Prænotionibus pronunciarit, ſatis iam
dictum opinor. Cõfirmabitur tamen nihilo minus
adhuc per ea quæ deinceps referẽtur. Atqui iuſtũ
fuerat, nõ ualde multa de ipſa dicere. Verũ ꝓpter
eos qui in ratiocinationib. de reſpirationis natura
aberrarũt, ſiue præ cõtentionis ſtudio impudẽter

quædam protulerunt, coacti ſumus & nos plura quàm cõuenit dicere, ſi quomodo queamus ipſos uel nunc tandem ad meliorem mentem reuocare. Eſt autem in cõfeſſo, quòd nulla tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, ut affectio ad uitioſa dogmata citra ratiocinationem, neq; enim ullis perſuaſionibus reuocari poſſunt in ipſis connutriti, ut qui neq; in demonſtratiuis methodis exercitati ſint; neque omnino aliquod ueri & falſi iudicium ſibi compararint, immo pleriq; ipſorum neq; eſſe uelint, & hanc ſapiẽtiam odio habent. Ex horum ſanè numero quiſpiam ægrotum nobis demonſtrauit delirantem quidem, ſed neq; magnum, neq; rarum ſpiritum ducentem. deridens itaq;, immo magis impudenter cachinnans, & tum Hippocrati, tum nobis illudens abijt, neq; rationẽ relinquens, neq; audire quicquam ſuſtinens, quamuis docturos nos promitteremus, quod non pugnet hoc uiſum, neq; cum noſtris dictis, neq; cum Hippocratis ſcriptis. Hic enim magnum & rarum ſpiritum deſipientiæ ſignum eſſe ait, non tamen ſiquis deliret, hunc omnino rarum ac magnum ſpiritum ducere. atq; hoc ipſum etiam noſtra dicta cõfitentur, cum nihil adulteremus, neq; mutemus ex ijs quæ ille ſcripſit, ſed expoſitiones tãtum ac demonſtrationes apponamus. Si uero tibi bone uir inquam, inuentum eſt, quòd omnibus deliris rarus & magnus ſpiritus fiat, palàm indicas te nihil Hippocratis legiſſe, quamuis hoc tibi uendices, ipſa condemnando, tanquam ſanè prius legiſſes. Verum ille quidem abijt, priuſquã aliquid utile didiciſſet. Tu uero quiſquis tandem hos libros uerſabis, ſi quidem ueritatem teuera amas, Hippocratem audias in tertio Popularium morborum, in ægroto quopiam, nomine Pythionis, ſic ſcribentem, in ſeptimæ diei enarratione: Nocte turbatio multa, delirauit, nihil dormiuit. Deinde in octaua die ſic: Sero rurſus excalfactus eſt, delirauit. Et poſtea rurſus in nona: Circa ſolis occaſum inquietus erat, delirabat. Veluti igitur hæc audiſti, ſic rurſus audi, qualis nam dyſpnoeæ ſpecies huic Pythioni affuit. Cognoſces enim quod neq; rarum, neq; magnum ſpiritum duxit, quamuis delirus eſſet. Mentionem igitur fecit Hippocrates difficilis reſpirationis quę ipſi accidit, bis per totam narrationem, tum circa ſecundam, tum circa octauam diem. Verum de octaua die prius apponam, in qua & deliraſſe, & difficulter reſpiraſſe hominem ait, ſic ſcribens: Octaua mane quidẽ parum dormiuit, ſtatim frigiditas, taciturnitas, ſpiritus tenuis & imminutus, ſero rurſus excalfactus eſt, delirauit. Conſequenter igitur hic cõplexus eſt, ac ſcripſit ſimul cõmiſcens, & quòd ſpiritus ipſi tenuis erat ac imminutus, & quòd in una & eadem octaua die delirauit. Num igitur iam per Iouem manifeſtum eſt, quòd non in omni delirio Hippocrates rarum ac magnum ſpiritũ fieri ait? Niſi ſanè putas bone uir, imminutũ nihil à magno differre. Si enim hoc putas, manifeſtum eſt, ꝙ neq; imminuere quid ſit noſti, & idem eſſe putas quod augere. Ne igitur à nobis talia diſcas, ſed ad eos qui primas literas ac elementa docent eas. Cæterũ uelut elementa non didicerat ille, ſignificationis uerbi imminuere ignarus, ſic neq; Hippocratis ſcripta legerat. Omnino enim ſexcenties in ipſis reperiſſet, & imminuere, & imminui, & imminutionẽ, circa omnes ferè numeros & genera & caſus ubiq; inclinata, & contrarium uerbo augere & augmento ſignificantia. Quare etiam imminutus ſpiritus contrarius utiq; fuerit aucto. Quemadmodũ igit̃ auctus magnus, ſic imminutus paruus eſt. Sic igitur & cum diem ſecundã enarrat Pythionis, Breuiſpirũ ipſum appellat. Breuis enim ſpiratio & actionẽ, & quietem ipſam breuẽ fieri indicat, quemadmodũ longa ſpiratio contrà, ambo eſſe producta. Atqui etiamſi alterum ipſorũ indicaretur, tamen etiam ſic in confeſſo eſſet, ꝙ non omnibus delirãtibus magnus & rarus ſpũs fieret. Rarus eñ & magnus iuxta ambo longus eſt, & actionem uidelicet & quietẽ. Breuis uero ſpiratio omnino iuxta ambo ipſa breuis, quemadmodũ etiã tenuis & imminutus ſpiritus, breuis omnino exiſtit. Ipſe itaq; Hippocrates manifeſte nouit, non omnibus deliris neceſſariũ eſſe ſpiritum magnũ & rarum. Nec uero pugnat hoc cum pronũciato de eiuſmodi ſpirandi difficultate lato: rarus eñ & magnus ſpiritus proprius eſt delirij, & ꝓpterea neceſſario ipſum ſignificabit. Nõ tamẽ ſiquis delirat, neceſſario magnum & rarum ſpiritum habet. Neq; enim inſeparabilem, ſed proprium eſſe diximus delirij rarum & magnum ſpiritum. Quemadmodum eſſe geometram, eſſe architectum, eſſe philoſophũ, eſſe rhetorem, & ſexcenta alia, quæ ſingula nulli alij adſunt animali, præterquã homini ſoli, & ob id propria ipſius eſſe dicuntur, non tamen inſeparabilia, quemadmodum eſt rationale. Neq; enim quicquid propriũ eſt, ſtatim etiam eſt inſeparabile. Quemadmodũ autem hæc nos reprehenſa ab ipſis dialectica docuit: ſic etiam ꝙ tale pronunciatum, Si magnum et rarum ſpiritum ducit, delirat, neq; idem eſt quod hoc, Si delirat, magnum & rarum ſpiritum habet, neq; neceſſarium eſt ambo ſimul eſſe uera. Non enim reciprocant hæc inter ſe mutuo, ſed ſolum reuertunt. Sicut igit̃ nemo Olympia uincere poteſt, niſi prius multo tempore ſit exercitatus: ſic neq; in ueritatis ſermonibus clarus euadet, qui non didicerit etiam horum luctas. Et quemadmodum ne cadere quidem decenti habitu ſciunt luctę penitus rudes, ſed aliquãdo ad terram ſupini proſtrati, & tenent, & ſtrangulant, & nõ dimittunt uictorẽ: eodẽ modo artis ſermocinãdi rudes ſæpe manifeſte turpiſſimo caſu lapſi, tantũ abeſt ut uerecundẽtur, ut etiam uiciſſe ſe exiſtimẽt. Quemadmodũ etiam hic qui delirantẽ nobis demõſtrauit paruũ ſpiritũ ducentem, atq; inde per hoc uiſum Hippocratis ſententiã redarguiſſe ſe exiſtimauit. Hic itaq; turpiſſimo caſu lapſus, putauit tamen ſe nos proſtrauiſſe. Quõ enim nõ turpiſſimus hic lapſus eſt? cũ ſimul inueniretur nihil ex ſcriptis Hipp. legiſſe, & ob id putaſſe illius ſcripta uana eſſe. ſimulq; nihil intelligeret

geret ex illius dictis, ſed obaudiret, & idē eſſe puſaret, magnum & rarum ſpiritū delirij eſſe ſignū, & ad delirium omnino dictam dyſpnœam ſequi. Deinde quid miri eſt in curādi ratiocinationibus, cæcutire eos qui tam parua non cognoſcunt? Verum hæc parua ex alijs itidem paruis dependent, quorum item nihil penſi habuerunt. Etenim ignorare quæ facultas reſpirationis actionē gubernet, principium eſt huiuſmodi errorum: ignoratū eſt autem illud, propterea quòd ante ignoratum fuit, unde propoſitiones exquirere oporteat ad demonſtrationes. Qui enim circa hoc luctæ genus aut inexercitati fuerint, aut penitus rudes, eiuſmodi caſus incurrunt. Demōſtratum etiam nobis in alijs eſt, et maxime in ſecundo De motu muſculorum, quòd hi qui reſpirationem inuoluntariū opus eſſe dicunt, ex eo quòd nō potuerunt à ſubſtantia ipſius rei propoſitiones ad demonſtrationē exquirere, ſed alia ut contingentia & accidentia prout occurrerunt, ſecuti ſunt, in errorem inciderunt. Verum Hippocrates ipſam rerum naturā contuitus, & alijs ut contingentibus contemptis, in uniuerſum conſtanter pronunciauit in prænotionibus:

Spiritus magnus, & per multū tempus, deliriū ſignificat. particulatim uero per apparētia in morbis, ſermonem extremis ad rei certitudinem experientijs factis, examinauit ac approbauit. quas opinor admirabitur, qui dictis animum aduertere uelit. Diſcet enim quòd omnibus delirijs magnus & rarus ſpiritus, iuxta propriam ipſorum rationē comes eſt, non omnibus deliris, ſed illis tantum qui non per aliam quandam affectionem delirio maiorem, reſpirationem habent aliter alteratam. Concedatur autem mihi ut prius unius ægrotæ fœminæ apponam enarrationē, quæ in tertio Morborum popularium eſt conſcripta, ad iam relata demonſtranda, & ad ea quæ nunc propoſita ſunt, inuenienda. Auſpicatur itaq; de ipſa ſermonem hoc modo: In Thaſo Dealcis uxorē quæ in Leio decumbebat, febris cum horrore acuta ex mœrore corripuit. Ab initio autem contegebatur, & ad finem ſemper ſilēs palpabat, uellebat, ſculpebat, pilos legebat. lachrymę & rurſum riſus. non dormiebat. à uentre irritatiu, nihil prodibat. parum commonita bibebat. urinę paucæ, tenues, nihil ſubſtās habentes. febres ad manum tenues. extremarum partium frigiditas. Nona multū delirabat, & rurſus ſedata eſt ſilens. Quòd igitur ab initio & ad finem hæc ipſa deſipuerit, didicimus. Neq; eñ una deſipientię ſpecies ipſi accidit, neque uulgaris, ſed multæ & fortes, partim ſilenti, partim loquenti, & partim cum lachrymis, partim cū riſu. Audiamus autem deinceps ex Hippocrate, qualis dyſpnœæ ſpecies ipſi oborta ſit, ſcribit autem ſic: Decima quarta ſpiritus rarus, magnus, per tēpus, et rurſus breuiſpira. Hic equidē rurſus manifeſte ꝑ oppoſitionem dicta eſt breuiſpira, ad eam quæ magnū & rarum ſpiritū habebat. & nullus ſanè amplius, etiam ſi omnino ſiniſtimus nobis ſit, dubitauerit de eo ꝙ non omnibus deliris Hippocrates raram

A & magnā reſpirationē fieri dixerit. Itaq; in una & eadem fœmina utriuſq; difficultatis ſpirandi ex ordine cōmeminit, et paululum progreſſus amplius ſic ſcribit: Vigeſima ſermones multi, & rurſus ſedata eſt, taciturna, breuiſpira. Deinde ubi dixit, uiceſima prima mortua eſt: ad finem totius ſermonis hæc addit. Huic ad finem ſpiritus rarus, magnus, omnino nihil ſentiebat, ſemper contegebatur. Manifeſtum igitur eſt ex omnibus quæ retulimus, ꝙ Hippocrates aliquando magnū & rarum ſpiritum deliris fieri nouit, aliquando uero ipſius contrariū, aliquādo utroſq; in eodem homine ſingulatim incidere. Et ſanè me tibi demōſtraturum eſſe confido, ſi modo mentem adhibueris, & non quaſi aliud agēs ſupina aure dicta hauſeris, in ipſis B quos deſcripſit ægris, ſingularū prædictarum differentiarum cauſam ab ipſo eſſe indicatā. Initium aūt faciā à poſtrema nobis adſcripta ægrota Dealcis uxore, in qua omni completo ſermone, deinde uelut conſueuit, breuiter contenta capita recolligens hæc ſcribit: Huic ad finem ſpiritus rarus, magnus, omnino nihil ſentiebat. Etenim quod dicit, omnino nihil, etiā reſpirationis utilitatē comprehendit, cuius itidem diutius negligēs erat, propterea ꝙ nihil ſentiebat: & quum per hoc magna quies ac ceſſatio perficeretur, rarus ſpiritus reddebatur: nimirū tunc primum ad actionem uoluntate concitata, quando prope perniciem & ſuffocationem peruenit. Quemadmodū autem hęc fœmina nō ſufficienter bibebat: parū enim inquit com C monita bibebat: ſic neq; reſpirabat priuſquam à uiolentia circa ſuffocationem admoneretur multo uehementius pungente ac ſtimulante, & ad actionem excitante, quàm hi qui ad bibendū commonent. Vbi uero iam reſpirare cœpiſſet, reuocabat nihilo minus omnem priorem defectū per magnitudinem actionis. Similiter ut hi qui in mœrore & luctu ſuſpirant. Verum illi quidem ob duplicem cauſam hoc faciunt, tum ꝙ circa curam, ob quam triſtantur, cōuerſantur, & ob id rarius ac minus reſpirantes per multas ex ordine actiones, deinde à defectu coacti, omnē ipſum ſemel explere coguntur: tum amplius etiam propterea ꝙ circa mœrores, & ſpiritus, & calor intus mouetur. In eiuſmodi uero diſpoſitionibus, latēter & paulatim D multus calor in alto coaceruatus, ubi primum hominem moleſtarit, neceſſe eſt amplius reſpirare. Verum in affectionibus delirantiū, neceſſitas quidem à prima cauſa conſimilis eſt, à ſecunda uero nō itidem exiſtit. Neq; enim intrò magis ꝗ extra his calor mouet̄, niſi fortuito alia quædā acceſſio fiat. Differunt aūt & febricitando deliri ab ijs qui aliàs mœrore affecti ſunt. Atqui et ipſe Hippocrates reperit̄ in ipſis reuocatiōis uocabulo eſſe uſus, quemadmodū alibi & de Philiſco loquēs, huic ſpiritus ad finē uelut reuocato. Quid igitur tandē eſt quod ait, Per tēpus? nam certe & hoc iuſtū eſt exponere. Siue eñ deeſt, Multū, ut idem ſit quod in prænotionib. dictū eſt, Spūs magnus & per multum tempus deſipiētiam ſignificat. Verum ſi hoc eſt, bis

eſt, bis cõſequenter idem dictũ fuerit, tum in Dealcis uxore, A tum in adoleſcente in Melibia. Scribit eñ in utriſq; conſimiliter, ſpiritus rarus, magnus, per tempus. Siue multũ, apponetur, quod dictum eſt tale fiet. Spiritus rarus, magnus, ꝑ multũ tempus, & bis dicetur utiq; rarus. Nequaquam igitur particulam Multum deeſſe putandum eſt, aut certe non ſic deficere uelut nũc diximus, ſed aliter & iuxta alium modũ, ut ſit quod dictum eſt tale: Spiritus magnus, & rarus, non cõtinenter, neq; ex ordine conſequenter, ſed per longius tempus. Si eñ continenter et conſequenter omnes reſpirationes contingeret fieri magnas & raras, non apponere oporteret huiuſmodi reſpiratiõibus, Per tempus, ſed ſimpliciter ſcribere, ſpiritus magnus & rarus. Si uero plures quidẽ reſpirationes nõ fierent ma- B gnæ & raræ, coinciderent autem aliquæ paucæ huiuſcemodi, tunc ſanè non ſimpliciter ſpiritum rarum & magnum dicere oporteret, ſed Per tempus apponere: aut etiam cum hoc pugnat quod in Dealcis uxore dictum eſt, in fine totius ſermonis. Huic enim inquit, ſpiritus ad finem rarus, & magnus. atqui ſuperius dixerat in decimaquarta die, Spiritus rarus, & magnus, per tempus. Manifeſte eñ quod nunc, Per tempus, hoc in ſequentibus, Ad finẽ, dixit. Quid eſt igitur Ad finem? id uidelicet quod uſq; ad finem per oñem morbum cõtingit. Verum cum hoc pugnare uidebiẽ, quod in decimaquarta die eſt dictum: Spiritus rarus & magnus per tẽpus, & rurſus breuiſpira. Quomodo C enim ſi per omne tẽpus magnus & rarus erat ſpiritus, etiã rurſus uox Breuiſpira adſcripta eſt? Siquidem enim omnino aliquod tempus fuit, in quo breuiſpira erat, non penitus longiſpira erat. At uero quòd penitus uelit ipſam longiſpiram factam eſſe, tametſi non per hæc uerba in decimaquarta die, uerum in fine utiq;, cum ait Ad finem, manifeſtum redditur, ac omnes hoc ipſum confitebuntur, qui Hippocratis dictionem audire ſunt aſſueti. Neq; enim ſemel aut iterum, ſed ualde frequenter repetitur apud ipſum, Ad finem, neq; in alio ullo uſurpatum, quàm ubi per omne tempus indicare uelit. Quare hoc dubium penitus manet, ſiue hoc ipſum, Ad finem, per multũ tempus ſignificare ſuſpicemur, ſiue aliud quicquã. Immo ſanè neque dubium eſt, ſed fruſtra nosipſos calum- D niamur. Non enim diſſecat id quod raro incidit, in ullo aliquo eorum quæ ſic dicuntur, ſentẽtiam in uniuerſum prolatam. Quemadmodum ſi etiam ſic diceremus: Huic fœminę per omne quidẽ tempus magnus & rarus erat ſpiritus: incidebat tamẽ aliquando rarenter ſpiratio breuis. Quòd uero huiuſmodi ſermo ipſi Hippocrati ſit familiaris, cum ex aliis libris oſtẽdere licet, tum ex ipſo tertio Popularium morborum, in quo etiam hæc ægrota conſcripta eſt. Peſtilentem enim conſtitutionem enarrans, ſic ſanè incepit: Annus auſtrinus, pluuioſus, ſine flatibus ad finem. & paululũ progreſſus ait: Eteſiæ parui diſperſim ſpirarunt. Verũ ob hoc ipſum Sine flatib. annũ dixit, ꝙ neq; alij qui-

A dam uenti, neq; ꝗ Eteſiæ appellanẽ, continẽter & memorabiliter ſpirauerũt, ſed parui & diſperſim. Rurſus porrò Apolloniũ in Abderis decimũ tertium ab hac conſtitutione ſcribens, poſtq; de omnibus circa morbũ ipſius diebus recenſuit, ad caudam totius ſermõis appoſuit, Delirus ad finẽ. At qui paulo ſupra de ipſo ſcripſerat hæc uerba: Circa uigeſimã quartam per lenitudinẽ alia quidẽ in eodem ſtatu, parum autẽ reſipiebat. Verum non ſufficiens erat ipſum parũ reſipuiſſe, ad hoc ut totam de ægroto prolatã ſententiam ſubuerteret, & ob id recte dixit, Delirus ad finẽ, hoc eſt uſq; ad finem, quod idem ualet quod, per omnem morbũ. Iam igitur tandem finem ſermoni imponere oportet, ꝙ Per tempus, nõ idem eſt quod, Ad finẽ. Et B quandoquidẽ hoc demonſtratum eſt, cauſam deinceps referemus, ob quã aliquibus deliris rarus & magnus per omnem morbũ fit ſpiritus, aliquibus uero nunquã, & quibuſdam per longius tempus, raro intercidente aut ſimpliciter diuerſo, aut etiam cõtrario. quibuſdã uero uice uerſa, raro quidem magnus et rarus, ſæpe uero aut cõtrarius, aut quoquo modo diuerſus, quibuſdã uero ex æquo uterq;. In memoriã itaq; & hic reuocemus ea quæ in primo libro ſunt demonſtrata, De ſimplicibus affectionibus. Dolorem etenim ſolũ, in aliqua particula quæ circa reſpirationes mouetur factũ, paruam & denſam efficere uniuerſam reſpirationẽ demonſtrabatur. Deliriũ uero ſolum contrariam illi ipſi, raram uidelicet & magnam. Augmentum aũt C caloris, magnam & denſam. Et contrariã ipſi frigiditatem, paruam et raram. Si igitur à ſolo delirio reſpirationis ornatus & integritas confundiẽ: magnus & rarus erit ſpiritus penitus. Si uero à ſolo dolore: paruus & dẽſus. Si uero ambo concurrãt, & dolor uehementer obtinuerit: obſcura omnino alteratio ex delirio erit. Si uero moderatus fuerit dolor, aut plus quidẽ ex dolore, minus uero ex delirio: reſpirationẽ alterari cõtinget, aut uice uerſa, aut æqualiter iuxta utrumq;. Neq; enim delirium ualde perfecte demoliri poteſt alterationem quæ fit ex dolore, præterq; ſi ipſum ualde ſit magnũ & uehemens, dolor uero paruus & obſcurus. At uero dolor ubi fortis fuerit, perfecte euincit reſpirationis difficultatẽ quæ ex delirio induceteẽ, ut in D totum ne compareat quidẽ. Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione delirium complexum ſit, reſpirationis ſpeciem interdum aliam efficiet, ſecundum quod aut ſuperat, aut ſuperatur, aut ęqua potentia prædita ſunt, aut nunc quidẽ (ſi ita contingat) ſuperat, rurſus uero in alio tempore morbi ſuperetur. Demonſtrabimus igitur quod etiam hoc ipſum in libris Morborũ popularium docet, per conſcriptos in ipſis ęgrotos. demonſtrabitur autẽ euidẽter & manifeſte, ubi prius parum quiddã de Hippocratis uoluntate ac propoſito præfati fuerimus. Exiſtimant eñ ueteres omnia q̃ ęgris contingunt ipſum cõſcribere, uelut Thucydidem. Verũ res nõ ita habet, ſed hoc ipſum eſt in quo uel maxime cõtraria ſunt Hippocratis & Thucydidis ſcripta. Thu-

pta. Thucydides enim omnia ſcribit etiam idiotis nota, nihil ipſorum penitus prętermittens. Hippocrates uero pauca ex ijs quę ad ipſam affectionem pertinent, circa quã ægrotus eſt periclitatus: multa uero alia ab idiotis quidẽ neglecta, artificioſam uero & exactam cognitionem exhibentia, & quæ etiã optimos medicos ſæpe latere poſſunt. Ille uelox in interpretando, & nihil quod non magnopere iuuet ſcribendũ ſibi ducens, uidebitur tibi rurſus propria mente emoueri, quando etiam quę penitus non ſunt facta ægro ſcribit, hoc ipſum inſuper indicans quòd non ſint facta. Hic uero etiam ex factis plurima relinquens, minime uidebitur in non factis tempus terendo delirare: uerũ ſi meditatus fueris ob eandem cauſam tum illa relinqui, tum hæc ſcribi, tunc ſanè opinor te ipſum eſſe admiraturum: neq; enim uulgaria, neq; quæ quilibet medicus aſſequi queat, hic ſcripſit. Demõſtratum eſt aũt de his nobis, tum in alijs multis libris, tum in his qui ſunt De Hippocratis diſſectiõe ſcripti, nec minus etiã in ijs q De Thucydidis peſte. Horum igit̃ memor, haud difficulter intelliges ea quę dicentur. Demonſtrabo enim (quãuis præter opinionem hoc eſſe uidebitur) multos difficulter ſpirantes eſſe in morbis popularibus conſcriptos, uerum Hippocratem nihil de difficili ipſorum reſpiratione dixiſſe, propterea quòd manifeſta erat, & omnibus medicis conſpicua. Si enim aut pectus, aut coſtas, aut locos circa clauiculas, aut fauces, alicui inflãmari contingat, & ob id paruus ac denſus ſpiritus neceſſario ſequatur, uelut in priore ſermone eſt cõmonſtratum, Hippocrates neq; difficilis reſpirationis ſpeciẽ, neq; prorſus ꝙ difficulter ſpirans factus eſt, ſcribere dignatus eſt. Multam enim & frequẽtem huiuſmodi dyſpnœæ ſpeciem quotidie ferè uidere eſt & in peripneumonicis, & pleuriticis, & in angina, ac ſimpliciter in omnibus quibus aliquid circa thoracem ac pulmonem eſt inflammatum. Quin & ad hepar inflammatum, & præſertim gibbam eius partem, & ad ſplenem inflammatum, & maxime ipſius caput, itemq; peritonæum, membranam, aluum ac inteſtina om̃ia amplectentẽ, eiuſmodi difficilis ſpirationis ſpecies conſequit̃. Imò etiã quibus uenter inflãmatus eſt, & magis ſi os et ſtomachus ipſius, & quib. pellicula aliqua, aut muſculus circa pręcordia, aut ipſum adeo ſeptum tranſuerſum, his omnibus paruus & denſus fit ſpiritus. Sæpe uero etiam inteſtinum aliquod gracile, & maxime quę iuxta ieiunũ ſunt, & supernę coli partes, maiori inflãmatione correpta, adeo difficilem ſpirationẽ induxerunt. Per inflammationem aũt nunc intelligendus eſt durus, & calidus, & dolens tumor, quẽadmodũ & Eraſiſtratus uocare conſuetudinẽ habet, & recentiores medici omnes, quandoquidẽ ꝙ ueteres Græci phlogoſin id nominauerint, quod hodie phlegmonẽ, hoc eſt inflammationẽ dicimus, nemo ferè ignorat. Demonſtratũ eſt autem in libro hunc præcedente, ob quid hydropleis, & ijs q ſe aut potu, aut cibis ſupra modum expleuerunt, & prægnãtibus, & qui prominentẽ uentrem habent, paruus & rarus fiat ſpiritus, & uniuerſim loquendo, omnibus quibus aliquod reſpiratoriũ organum coarctatur. Sic enim & anheloſis, & pulmonarijs, & ſuppuratis, & quibus ſpina dorſi magnopere diſtorta eſt, aut alius quiſpiam tumor memorabilis in quacunque prædicta particula exiſtit, neceſſarium eſt paruum & denſum ſpiritum ducere. Hi igitur neque uulgares quidẽ medicos latere poſſunt, ſicut neq; affectiones ipſorum, ad quas neceſſario ſequitur ſpirandi difficultas. Nã & affectus manifeſti ſunt, & ſpecies dyſpnoæ euidens eſt, & pleriſq; tãtum non quotidie contingit. Verum quòd Hippocrates nihil ex tam manifeſtis ſcribat, ſæpe demõſtratum eſt. Thucydides equidẽ quæ circa ægros contingunt, uelut idiota, idiotis cõſcripſit. Hippocrates uero ut artifex artificibus. Dicamus igit̃ iam etiam ipſos difficulter ſpirãtes ægrotos, in quibus non dignatus eſt non ſolum non ſpeciem difficilis reſpirationis, ſed neq; ipſum hoc ſolũ ſimpliciter dicere, quòd difficulter ſpirauerint. Quando uero ſeptem ſunt ex toto morborum popularium libri, & ex his ſeptimus manifeſte ſpurius eſſe om̃ibus uidetur, immo & recentior ac ſubornatus. Quintus uero non magni Hippocratis Heraclidæ filij, ſed iunioris filij Draconis. Secũdus uero ac quartus, & ſextus, ab aliquibus Hippocratis filij, ab alijs uero ipſius Hippocratis eſſe putantur, non tamen ut conſcriptos libros, neq; ut Græcis inuulgandos, ſed cõmentarios potius eſſe. Quibuſdam uero qui mihi exactius librorum uim expendiſſe uidenẽ, à Theſſalo conſcriptos eſſe quinq; libros uidetur, uerũ duos eſſe magni Hippocratis, & ob id ſanè inſcriptos illos eſſe, libri ex parua tabella, Theſſali uidelicet, qui omnia quę pater ipſius ſcripſerat, in idẽ coaceruare ſtudio habuit, quò nihil deperiret: ſolos autẽ reliquos ex his ſeptem libris, Hippocratis magni eſſe ferè omnibus confeſſum eſt, nempe primum & tertiũ. Proinde rationi conſentaneum mihi uiſum eſt, primum eos ægrotos qui in his libris conſcripti ſunt, in manus ſumere, poſtea uero etiam eos qui in alijs morborum popularium libris proditi ſunt, ipſis ſtatim annectere, prout ſermonis progreſſus hoc ipſum ſibi peculiariter poſtulauerit, immo etiam quæcũq; in alijs ipſius ſcriptis de reſpirandi difficultate ſunt dicta. Et ſanè primi omnium Anaxionis mentionem faciemus, quẽ uelut ipſe ait, febris acuta apprehendit, lateris dextri dolor continens, tuſſiuit aridas, neq; expuit primis diebus. Et primum utique hoc ipſum demonſtrabimus, cur tandem cum breuiloquus ſit Hippocrates, licuiſſetq; ipſi per unũ nomen, quòd pleuriticus erat Anaxion dicere, ſic relatis acceſſionibus quæ ad hoc nomen coincidere ſolent, per illas ipſas magis dignatus ſit facere de ipſo enarrationem. Neque enim aliâs hunc morem habet, ſed penitus contrarium, ut uidelicet ad unum nomen & caput, partialia ſemper reducat. Neque uero ueriſimile eſt nunc eum fortuito ſic ſcribere, qui neque unum aliquod temere ſcribat.

Quæ

Quæ eſt igitur cauſa? Singulorum morborum acceſſiones partim neceſſario, partim cõtingenter, & ut plurimũ exiſtunt. Earum quæ neceſſario exiſtunt, plures ſunt differentiæ, quędam ſæpe uidentur, & ob id naturæ morbi proprie eſſe creduntur. Quędã ualde raro, & propter aliquod præcipuũ quod priuatim coincidit. Hippocrates igitur cum conſuetæ ſpecies acceſſionum extiterint, tunc ſanè ſolo uniuerſali morbi nomine cõtẽtus eſt: cum uero aliquid ex raris incidit, poſt uniuerſalem & cõmunem totius morbi appellationem, ſtatim illum ipſum diſcriminat. Quòd ſi plures aliquando conſpiciat affectionum ſpecies, quæ ſingulę ſupra communem & conſuetam naturam propria diſcriminatione opus habent, tunc uniuerſale quidem tranſgreditur: enumerat autem ſtatim ſingula partialia, tãquam ſanè ex his etiam illud manifeſtum fiat. Pleuriticis itaque neceſſario accedit & lateris dolor, atq; hic cum febre, et reſpirandi difficultas, & tuſſis. Neq; enim poſſibile eſt pleuriticum eſſe, cui non omnia hæc adſint. Verũ efferri quicquam ex inflammatis partibus unà cum tuſſi, non quidem neceſſarium eſt, ut plurimum tamen contingit. Sic uero etiam eorum quæ efferuntur ſpecies ſubrubra, aut ſubflaua, aut ſpumoſa exiſtit. Quemadmodum autem in iam dictis, aliud conſuetum, aliud peregrinũ eſt: ſic etiam in ipſis quæ neceſſario coincidunt, aliquæ ſpecies ſæpe, aliquę raro uidentur. Hippocrates itaq; in propoſito nunc ęgroto Anaxione, poſtq; particulares affectiones diſcriminatione indigebant, ut quæ rarioris ſpeciei eſſent, quibus ipſis diſtinctis pleuriticis acceſſionum concurſus manifeſte cognobilis redderetur, ſuperuacaneum exiſtimauit ſcribere, quod omnino citra cõſcriptionem erat intelligibile. Febris enim, inquit, acuta apprehẽdit, et dextri lateris dolor cõtinens, & tuſſiuit aridas, tuſſiculas uidelicet. Nõ ſolum igitur quòd febris fuit, ſed etiam qualis nam didiciſti. acuta enim, inquit. & nũ ſolũ quòd lateris dolor, ſed etiam qualis, nempe cõtinens: & non ſolum ꝙ tuſſes, ſed etiam quę, & quales, nimirum aridæ, neq; quicquã expuentes. In eodem autem hoc ſermone didiciſti, quòd pleuriticus fuerit hic homo. In nullo enim ex omnibus morbis prædictarum affectionũ concurſus adeſt, pręterquam in pleuritide. Per unum itaq; ſermonẽ, & ꝙ cum pleuritide cõflictatus ſit homo, & qualis hæc ipſa fuerit, oſtenſum eſt. Quando uero reſpirandi difficultas neceſſario pleuritidem ſequitur, de hac ſcribere reliquit, neq; ꝙ ęgre ſpirauit hic homo dixit. ſi quidem enim & de hac quicquam peregrinũ ac rarum quod diceret, habuiſſet, non utiq; tacuiſſet. cum uero, uelut ueriſimile eſt, cõſuetam ſpeciem ſeruaret, rationabiliter eam reliquit. Quemadmodum autem hæc reliquit, ſic alia adſcripſit, quæ neque neceſſario pleuriticis adſunt, neq; ut plurimũ, neq; ex dictis intelligi poſſunt. Inquit enim, ſiticuloſus, uigilans, urinæ autem coloratę, multæ, tenues. deinde inſerens: Sexta delirus, ad calfactoria uero nihil remittebat. Hæc omnia neq; neceſ-

A ſario pleuriticis adſunt, neq; contingenter, ſeu ut plurimum. Si uero & ſeptimæ diei audiueris enarrationem, adhuc manifeſtius cognoſces uoluntatem uiri. Habet autem hoc modo: Septima doloroſa, febris enim ſe extendit, & dolores nõ remiſerunt. tuſſeſq; infeſtabant, ac difficulter ſpirans erat. Hic ſanè difficilis ſpirationis mentionẽ fecit, cum hominem male affligi collectionem faceret, inter alia etiam ipſam recenſens, cum neq; ea quæ à principio ipſi coinciderant, ſedata eſſent, neq; remiſiſſent. febres enim etiam inſuper ſe extendiſſe ait. Reliqua uero tria mala (quatuor em̃ ſunt quæ pleuriticarum acceſſionũ concurſum perficiunt) in eodẽ ſtatu permanere ait, dolores uidelicet, tuſ-
B ſeſq;, ac difficilem ſpirationem, ab ipſa morbi ſubſtantia colligẽs, ac ratiocinationem faciens hominem doloroſe habere, ac affligi. Si em̃ ex affectionibus ipſum morbum cõſtituentibus, quatuor numero exiſtentibus, tres quidem eodem modo habentes, permanent, quarta uero etiam peior redditur, omnibus manifeſtũ eſt, ꝙ homo male habuit. Quare palàm uides, ꝙ difficilis ſpirationis mẽtionem propterea fecit, quòd ea opus ſit ad conſtitutionis morbi prænotionem, aliàs ipſius haudquaquam mentionem facturus. & ob id primum hũc ægrum ex omnibus in manus ſumpſi, ut oſtẽdam quòd non male nunc difficilis ſpirationis mentionem faciat, de qua in principio nihil dixit, quando neq; in totum ea opus erat. Si enim mentem adhi-
C bueris ad ipſam dictionem, inuenies ipſam hoc indicantem, Septima inquit, doloroſa. nam et febris ſe extendit, inquit, & dolores non remiſerunt, tuſſeſq; infeſtabant, ac difficulter ſpirans erat. Hic enim, uelut dixi, unum quidem malũ extẽſum eſſe oſtendit, reliqua uero manere in eodẽ ſtatu. Nam quod oſtendit per hoc quòd, nõ remiſerunt, dixit; id ipſum etiã in reliquis, tuſſiculis uidelicet, & difficili ſpiratione, ex communi intelligere oportet, cum familiariſſima ſit eiuſmodi interpretatio, nõ Hippocrati ſolum, ſed & alijs ueteribus fermè omnibus. Sicut em̃ dolores nihil remiſerunt, ſic etiam tuſſes infeſtabãt, eodem modo ſcilicet, nihil remittentes, & difficulter ſpirans erat eodem uidelicet modo, nihil remittẽte difficili ſpiratione. Quin &
D ipſa uox, Erat, indicat ſimiliter ut prius. Neque enim difficulter ſpirans fiebat dixit, quamuis dicere potuiſſet, & magis utiq; ꝗ̃ omnia alia dixiſſet: ſi circa ſeptimam tandem hæc affectio inſuper acceſſiſſet, & prius non fuiſſet, ſed nec accedebat uidelicet. Omnino enim à principio ipſam cum alijs conſiſtere oportebat. Recte itaq; Hippocrates docuit, in principio quidem enarrationis ipſam relinquens, poſtea uero eius mentionem faciẽs. At uero in alijs multis ægrotis ſicut in principio reliqt, ſic neq; in progreſſu ſermonis difficilis ſpirationis mentionem facere uidetur. Cęterum omnes ipſos deinceps adſcribã, tum qui in primo morborũ popularium, ut dixi, tum qui in tertio ſunt cõſcripti, ubi prius appoſuero quæ deſunt adhuc expoſitioni in præſcriptum ægrotum. Quemadmodum igitur ꝙ

A tur quòd difficulter ſpirans erat, ex ipſa morbi natura cognouiſſemus, etiamſi non poſtea ab ipſo Hippocrate dictum eſſet, Sic etiam quòd difficilis ſpirationis ſpecies ipſi parua ac denſa fuerit, nõ obſcurum eſt, etiamſi Hippocrates non ſcribat. Velut enim quòd pleuritici difficulter ſpirant apparet: Sic etiam quòd paruam ac denſam ſpirationem habent. Diximus autem antea quod Hippocrates nihil eorum quæ etiã alijs manifeſte cognoſcuntur ſcribat. Atqui etiam delirauit hic homo, dicit igitur ſic de ipſo. Sexta delirus. Sed hoc quidem non ut acceſſio natura ſua animũ percellens, ſed ut affectus acceſſorius ad fortes pleuritidas, nõ ſanè alteratione ex dolore ſuperaturum erat, neq; per ſeipſum difficilis reſpirationis ſpeciem formaturum. B Verum dolor in latere fortis exiſtens per ſeipſum omnino reſpirationem alteraturus erat. Si tamen iuxta materiam dolor obſcurus erat, delirium uero uehemens, omnino ſanè aut perfecte delirium dolorem ſuperaſſet, aut certe ut plurimũ: atq; ita per omnẽ utiq; morbum talis ægrotus magnum & rarũ ſpiritum duxiſſet, aut plurimũ quidem hunc, raren ter autem paruum & denſum, & hoc Hippocrates penitus ſignificaſſet, uelut in adoleſcente in Melibia. huic enim diſtentio quædã ſubmollis circa ilium erat, ſed & magnopere deſipiebat. Scribit itaq; de diſtentione quidem ſic. Ilij diſtentio ſubmollis, oblonga ex utriſq;. De deſipientia uero ſic. In decima die delirauit ſenſim, in decimaquarta die multum delirabat, in trigeſima furiebat, inquit. C Sola itaq; uox, furiebat, ſufficiens eſt ad delirij magnitudinem indicandã, ſed & ꝙ moderatus eſt ac taciturnus adoleſcens, non parũ magnitudinem delirij auget: ſiquidem ſanè & in Prędictionum libro, reſponſiones temerarias, nedum deliria ipſa, malas eſſe ait in moderatis. Neq; enim alterius rei gratia in decimę diei enarratione, ea quæ ad mores adoleſcentis pertinent adſcripſit. ut uero ne putaremus, propterea quòd ſcriptum eſt, Delirauit ſenſim, ſimplex quoddã & uulgare eſſe delirium, ob id ſanè infert, erat autem moderatus & taciturnus, per quæ omnia uehementiam delirij indicauit. At uero diſtentionem circa ilium ex utriſq; lateribus, fortaſsis putauerit aliquis paruũ ac denſum ſpiritum efficere. D Verum per ea quę de ipſa ſcripſit, rationabiliter oſtendit ipſam à delirio uictam eſſe. neq; enim ſimpliciter dixit, erat autem circa ilium diſtentio, ſed appoſuit, ſubmollis, oſtendens quòd non fuerit cum magno tumore. Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit, uacuum ſignificat. Ex eo uero quòd, oblonga, dixit: contrarium oſtendit ei quod ipſe ſępe dicit, ilio reuulſo. Cum enim à ſepto tranſuerſo tenditur, tunc quidem reuellitur, ac totum occultatur, ad thoracem tractum. Cum uero ab aliqua infra ſita particula, tunc ſanè oblonga ipſa tenſio apparet. Non eſt enim quicquam ante ſitum quod ipſam occultet, uelut in thorace ſunt, tum coſtæ ſpuriæ, tum ipſum pectus. Non ſolum igitur ex his palàm eſt, ꝙ parua omnino fuerit affectio circa ilium ad difficilis reſpirationis generationem, ſed & ex eo quòd Hippocrates de ipſius dolore nihil adſcripſit: non taciturus ſi quidẽ doloroſum fuiſſet, cũ hic ipſi mos ſit, ut nihil eiuſmodi rerum negligenter prætereat. Siquidem igitur hæc ipſa omnino erãt parua, neq; enim tumor aliquis magnus erat in ipſo, neq; dolor, neq; ſeptum tranſuerſum præmebat, ſed ſecundum uentrem totum extendebatur, delirio uero contra nihil deerat quo minus & maximum & grauiſsimum eſſet, pro ratione utiq; ab ipſo penitus ſuperata eſt affectio circa ilium, ut ob id per omnem morbum reſpiratio rara & magna ſit facta. Er propterea Hippocrates utriuſque ſimul meminit, nempe & ſpeciei difficilis ſpirationis, & affectionis circa ilium. Habet autem dictio ipſius hoc modo: ſpiritus rarus, magnus, per tempus, ilij diſtentio ſubmollis. Vt ne quis negligenter prætereat ſermonem, ſed ex ordine conſequentes inter ſe duas legens affectiones contrariam difficilis ſpirationis ſpeciem operari ſolitas, conſideret cauſam, cur perfecte quidem ſuperet delirium, uincatur autem diſtentio circa ilium. Verum nos ſanè cauſam diximus, & mentem ac ſententiam uiri expoſuimus, & oportet iam tranſitione facta, reliquam propoſiti ſermonis partem explicare. Quando enim delirium perfecte uicerit contrariam affectionem, ipſum ſolum per propriam uim reſpirationem alterat, uelut in præſcripto dictum eſt adoleſcentulo, qui in tertio morborum popularium ultimus recenſetur. At uero quòd etiam dolore perfecte exuperante, nihil apparet præterea ex difficultate ſpirandi quam delirium inducere ſolet, in Anaxione demonſtratum eſt, qui & ipſe in tertio popularium morborum ſcriptus eſt, octauus à peſtilenti conſtitutione. In ipſa autem Dealcis uxore, cuius etiã antea mentionẽ fecimus, octaua ab hoc, decima quinta poſt peſtilentem cõſtitutionem ſcripta, ut plurimũ quidem delirium exuperat, rarẽter uero exuperatur: uerũ uerba paulo antea quando exponebam quid ſignificet, per tempus, adſcripſi. Nunc uero affectiões ipſas pugnantes referam, ſecuturus, & hic ſermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaq; doloroſa affectio huic mulierculę accidiſſe uidetur, præualuit aũt perfrigeratio, marceſcente inſita caliditate. ex eo enim quod ſcriptum eſt de ipſa, febres ad manum tenues, extremarũ partium frigiditas, hoc oſtenditur, & ex eo quod per omne morbũ contegebatur. cum enim dixiſſet, ab initio aũt contegebatur, poſtea in fine totius narrationis, ſemper cõtegebatur ait. Quin & ex mœrore initium ſumpſiſſe, his conſentit. Inquit enim, febris cum horrore ex mœrore corripuit. Sed et ipſa febris cum horrore iuxta eandem cauſam facta eſt. Et ſanè etiam hoc, quòd potus uentrem penetrẽt ac percurrant, neq; partio tempore cõſiſtentes, maximum ſignũ eſt innatã caliditatẽ extinctam eſſe. Quin & cutis arida nihil aliud eſt ꝙ̃ reſiccata. Deperit aũt unà cum eiuſmodi ſiccitatibus innatus calor. At uero quòd hæc omnia in ipſa facta ſint, ipſa dictionũ ſe-

quela oſtendit. Decimaſeptima enim inquit, irritationes à uentre turbulentæ, poſtea uero ipſi potus percurrebant, neq; cõſiſtebant, omnino nihil ſentiebat, cutis aridæ circũtenſio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus & rarus ſpiritus præualuit, intercedebat autem aliquando etiam breuis, ad perfrigerationes conſequens. Mentionem autem faciam etiam nunc ipſius dictionis, uelut antea iam adſcripſi. Decima quarta ſpiritus rarus, magnus, per tempus, & rurſus breuiſpira. Vigeſima ſermones multi, rurſus ſedata eſt, taciturna, breuiſpira. Vigeſima prima mortua eſt, huic ad finem ſpiritus rarus, magnus. Hic igitur delirium perfrigerationem ſuperabat, & propterea raro quidẽ breuiſpira, per omnem uero morbum longiſpira ſeruata eſt. Vice uerſa porrò in Pythione cuius iã antea memini, breuis ſpiratio per totũ quidẽ morbum erat, raro aũt quandoq; longa ſpiratio cõtingebat, atq; id iuxta rationẽ. Duæ enim opponebantur delirio affectiones breuis ſpirationis cauſæ, dolor & perfrigeratio, quę ambę paruã reſpirationẽ facere ſolent, uerũ dolor cũ denſitate, pfrigeratio uero cũ raritate. Quòd itaq; delirauit ſępe ſcriptũ eſt apertis uerbis ab ipſo Hippocrate, ut hoc neminẽ latere poſsit, ſed neque dolor circa aluũ, nam & hic aperte ſic ſcriptus eſt: Iuxta aluũ grauitas cũ dolore. ꝙ uero perfrigeratus fuerit, & inſitus calor cõtabuerit, clarũ ex his fit: Secunda circa medium diem frigiditas extremarum partiũ, uerum magis circa manus & caput. Deinde conſequenter in tertiæ diei enarratione. Sero circa ſolis occaſum ſubfrigefactus eſt parum. In quarta autem die nõ ſolum frigiditas, ſed etiam quod recalfactus ſit poſt tempus, adſcriptum eſt. Clarius autem adhuc de octaua die narrãs, Mane qdem dormiuit, inquit, parũ. ſtatim autem frigiditas, ſero excalfactus eſt rurſus. Item in decima die rurſus multa frigiditas ait. Ex his igitur manifeſtum eſt quòd & frigiditas erat, non ſolum dolor, & delirium in Pythione, Quòd uero pręualuerit quidem breuis ſpiratio, fuerit autem & quædam longa ſpiratio, perſpicuũ ex ſecũdæ diei enarratione redditur, ſic enim ſcriptum eſt: Breuiſpirus ad tempus multũ. Hoc enim quod ait, ad tempus multum, indicat non ſolum eſſe breuem ſpirationẽ, ſed ipſam longam ſpirationem ab illa ſuperari. Porrò hic Pythion in tertio morborum popularium ſcriptus eſt, tertius poſt peſtilentẽ conſtitutionẽ. Quare licet unicuiq; per ſe diutius in ipſius ſenis ſermonibus immorari ac cõuerſari, ne nos omnes ipſos adſcribendo, longum librum texamus. Cæterum quòd nullam dictionem, quæ his quæ nobis dicta ſunt cõtraria ſit, uolentes præteriuimus, maxime utiq; credibile fiet huic, qui ad ipſos libros legendos acceſſerit. atq; ea gratia indicamus nos, tum in quo libro æger, de quocunq; tandẽ nobis ſingulatim diſſerentibus ſermo cõtigit, ſcriptus eſt, tum quotus eſt, aut à principio, aut à conſtitutione numerandi exordio facto, ut nequis cũctetur ob hęc & circa inuentionem pigreſcat, atq; aut citra experi-

A mentum nobis credat, quod minime expetimus, aut nos ſuſpectos habeat tãquã qui perperã adſcribamus, quod multi expoſitores fecerunt. Verum illi propterea libros ſilent, ac uolantes cælant ex quibus ſingulatim adſcribant dictiones, nos uero non ipſos ſolum libros, ſed & locos ac capita indicamus, quò quiſq; quod uelit facilius reperire queat. Scimus enim quòd firmiorẽ fidem habebunt eorum quæ dicimus, qui totum libri locũ legerũt, ex quo dictionem adſcribimus. Cæterum prædictorum ægrorum mẽtionem nos facere ſermonis ſequela coegit, cum uellemus oſtẽdere, iuxta quẽ modum aliquando ſolum delirium ſpirandi difficultatem operetur, contraria affectione ſuperata, quandoq; uero penitus ſuperatũ etiam ipſum, exi-

B le reddatur. & aliquando quidẽ ut plurimum exuperat, raro intercidente diuerſa ſpirandi difficultate, aliquando uero exuperatur, atq; ipſum adeo ſuam difficilis ſpirationis ſpeciem interlabentẽ oſtẽdit. Et iam ſanè perſpicuũ eſt id quod à principio dicebamus, nempe quod, cui magnus & rarus eſt ſpiritus, huic omnino etiã deliriũ: cui uero deliriũ huic nõ omnino magnus & rarus eſt ſpũs. Porrò quod ex propoſitis adhuc deeſt, id ſermoni addamus, omnium ægrorũ qui in primo & tertio morborum ſcripti ſunt cenſura facta, à primo uſq; ad ultimum omniũ, eodẽ ordine ſermonẽ facientes, quẽ ipſe in ſcribendo obſeruauit. Primus itaq; omnium Philiſcus, ꝙ quidẽ delirarit, ac magnũ & rarum ſpiritum habuerit, ſuperioribus ſermonibus

C demonſtrauimus. Quòd uero neq; dolor quiſpiã ipſi fuerit circa ullam aliquã partem, ex quibus affectis paruam ac denſam fieri reſpirationẽ dicebamus, nunc oſtendemus, ipſa etiam hic ueteris dictione in memoriã reuocata quæ ſic habet: Splen eleuatus eſt orbiculari gibboſitate. Minime enim etiam aliàs doloroſum eſt uiſcus ſplen, neq; ſeptũ trãſuerſum premit, ſimiliter ut hepar & uẽter, niſi maximum ſanè habeat tumorẽ circa caput, quod in Philiſco non erat. & ob id ſplen ipſe ſufficiens minime erat, ut ſpirandi difficultatẽ ex delirio inductam ſuperaret, cũ neq; doloroſus eſſet, neq; ſeptũ tranſuerſũ premeret. At uero Silenus qui deinceps ſcriptus eſt, cuius item in ſuperioribus ſermonib. poſt Philiſcũ mentionem fecimus, ꝙ rarũ

D & magnum etiã ipſe habuerit ſpiritũ, & quòd delirarit, iſtic oſtendimus. Quòd uero nullam affectionem habuerit, quæ delirium ſuperare potuerit, hoc loco demonſtrabitur. Etenim tertiæ diei ipſius morbi enarratio ſic ſcriptũ habet. Ilij diſtentio ex utriſq; oblonga ad umbilicũ ſubmollis. Igitur & ad umbilicũ ſecedebat diſtentio, & neq; dolor quiſpiam, neq; tumor memorabilis erat. Quin & quod in fine dictũ eſt, Ilij tremor, neq; ipſũ ſufficiens eſt difficilẽ ex delirio reſpirationẽ alterare. Dictum enim ſexcenties iam eſt, aut dolorem eſſe oportere circa aliquam partem, quæ iuxta reſpirationem mouetur, aut aliquod ex reſpiratorijs organis coarctari, ut paruus & denſus ſpiritus fiat. Igitũ neq; Silenus hic, neq; prior Philiſcus aliquã

aliam

aliã affectionem habuit reſpirationẽ alterare potẽ
tem, preterquã delirium. Neq; em̃ dolor, neq; cõ-
preſsio organorũ reſpirationis, immo neq; perfri/
geratio aliqua aderat, qualem in tertio Morborũ
popularium, Pythioni & Dealcis uxori factã eſſe
oſtẽdimus. Cæterũ tres deinceps his ſcriptos, He
rophõtem uidelicet & Philini uxorẽ, itemq; Epi/
cratis reperias, ſi diligenter enarrationes de ipſis
perlegeris, minus delirium habere, q̃ ut iuxta hoc
reſpiratio ipſa alterari poſsit. Imò Herophõti ſplẽ
eleuatus eſt, & ilij, ait, diſtentio, neq; apponẽs ſub
mollis, neq; oblonga, neq; ad umbilicũ. Quare
huic partes circa ſeptum tranſuerſum inflammatę
fuerunt, quod ipſum ſeptũ primum et principali/
ſimum reſpirationum organum eſſe, nobis in tra
ctatu De cauſis reſpirationis eſt demonſtratũ. At
uero Philini uxor dolebat, inquit, cor & ilium de/
xtrum. Epicratis uero uxor non ſolum cor dole/
bat, ſed & lateris, ait, ſiniſtri grauitatem cum do/
lore habuit. Ob id igitur neq; adſcripſit ulli horũ
paruum & denſum ſpiritum, ſed penitus obticuit,
morem hunc habẽs, uelut etiã antea indicauimus,
ut quæ omnib. manifeſte cognoſcũtur relinquat.
Manifeſtiſsima autem & omnibus nota erat, ue/
lut item oſtendimus, reſpirandi difficultas iuxta
paruitatẽ ac denſitatem, quã neceſſario præſcri/
pti tres ęgri habebant. Quin & Cleanactides qui
poſt ſcriptus eſt, itidẽ neceſſario ſimiliter difficul/
ter ſpirabat, ob ſiniſtri lateris dolorẽ. Verum neq;
in hoc quicquam ſcriptum eſt de difficilis ſpiratio
nis ſpecie, ut quæ citra ſcriptiõem intelligi poſsit,
neque uero delirauit hic Cleanactides. Qui uero
poſt eum ſcriptus eſt Meton, neq; quę dolorem in
ferre poſſet, neq; quæ aliquod reſpirãdi organum
coarctare ualeret, affectionem habuit, immo neq;
delirij ullam morboſam cauſam. Verum quid prę
ter opinionem, & quod occurrere non ualde ſole/
at, ipſi accidit. Quinta enim die ſanguine ex nari/
bus effuſo, & ſudore excluſo, perfecte iudicatus
eſt. Sanguinem igitur effundebat adhuc etiã poſt
iudicationem, uigilans exiſtens, imò & delirabat,
inquit, quamuis ante iudicationem penitus nõ de
liraret, & ob id etiam nos diximus nullã morboſã
affectionẽ delirij ipſi affuiſſe. Verum ſic delirabat,
uelut ebrijs ex capitis repletione cõtingit, ob hoc
autem & Delirabat uocem Hippocrates ſcripſit,
ut oſtenderet ſimilitudinem ad ebrietatem ipſi
factam, ex capitis repletione. Peruenit enim non
pauca ſãguinis copia ad ipſius caput, uelut ex his
quæ contigerunt conſectare licet, ob quam ſane
totus morbus eſt iudicatus, ſuſcipiente nimirum
capite omnem ipſius affectionem. Verum ex hoc
ſanguine nõ parum, ſtatim in quinta die impetuo
ſe excretum eſt cum ſudore, multo uero magis q̃
euacuatũ eſt, in capite remanſit, quod ipſum gra-
uauit, & hominẽ delirare coegit. Vnde ſanè Hip/
pocrates poſtquam dixiſſet balneis circa caput u/
ſus eſt, ſanguinem ex naribus ſæpe poſt iudica/
tionem fundebat, ait. Quare in hoc non ſolum nul
lum difficilis reſpirationis modũ ſcripſit, ſed neq;

A an prorſus difficulter ſpirarit. Neq; enim quomo/
docũq; delirantibus, aut ebrijs, ſed ſolis deſipienti
bus magnus & rarus fit ſpiritus: atq; hoc eſt quod
in Prænotionib. ait, ſpiritus magnus & per mul/
tũ tempus deſipientiã ſignificat. Cęterũ ægrotus
qui poſt ipſũ ſcriptus eſt Eraſinus, neceſſario diffi
culter ſpirabat, relicta autem eſt difficilis ſpiratio/
nis ſpecies, ob ſępe dictã cauſam. Nuſquã em̃ ullã
aliquã doloroſam affectionẽ, aut reſpirãdi organã
prementẽ, prędixiſſe ipſum apparet, atq; deinceps
ſequentẽ difficilem ſpirationem adſcripſiſſe, ſed u/
biq; uelut omnib. notã reliquiſſe. Quòd uero fue/
rit eiuſmodi affectio ipſi Eraſino, clarũ fecit cum
dixit, ilia ſublimia, diſtentio cum dolore. Magnitu
dinem enim inflãmationis declarat, ob quam tam
B etſi homo delirabat, non tamen difficilem ſpiratio
nem delirio propriam habebat, aut certe huius, o/
mnino mentionẽ Hippocrates feciſſet. Quemad
modum enim paruum & denſam in doloribus cõ
tingentem ipſe ſemper relinquere reperitur, pro/
pterea quòd eſt manifeſta: ita cum eam quæ inde/
lirijs contingit norit ambiguam, nuſquã relinqt,
neq; indefinitam præterit. Equidem quę in Crito/
ne poſt eum cõſequenter ſcripto acciderũt, mani/
feſtam cauſam habent. cum enim ſecunda die mor
tuus ſit præter opinionem, uelut ex ipſa narratio/
ne diſcere licet, merito de reſpiratiõis difficultate
quieq; dicere Hippocrates reliquit, aut quòd qua
lis ea fuerit nõ obſeruauit, aut quòd mentionem
eius facere nõ eſt dignatus. Vtrunq; enim rationi
C conſentaneũ exiſtit, quòd nõ obſeruauit quidem,
tum ob mortis uelocitatem, tũ propter acceſſionũ
perterrefactionẽ ac conſternationẽ: neq; enim par
uum miraculum eſt, hominẽ obambulantẽ, & cõ
ſueta uitæ munia obeuntem, deinde magnũ pedis
digitum uehemẽter dolentẽ, prima die paululum
ſubcalfactum eſſe, ſequenti deinde mortuũ eſſe.
Cum igitur nulla mora interim facta ſit, ſed uelo
citer homo morti conceſſerit, non autem ſimplici
ter deſipuerit, ſed, ut ait, furierit, impoſſibile erat
obſeruare quomodo reſpirauerit. Etem̃ furioſos
ne propè quidem accedere ſuſtinemus, uerum di
ſcedimus omni modo, formidantes ne quid mali
etiam nobis affricent. Aut igitur non obſeruauit,
D ut diximus, aut non dignatus eſt ſpeciei difficilis
reſpirationis mentionem facere, propter inopina/
tum tot acceſſionum concurſum, ad quem ſolum
nos mentẽ adhibere conuenit, & non circũduci ac
diſtrahi ad ea quæ per alios ægrotos inueniri poſ/
ſunt. Conſequenter porrò Clazomeniũ deſcribit,
qui caput, & collum, ac lumbos, ut inquit, à prin/
cipio dolebat, Verum hæc non ſufficiebant ad ſpi
ritum paruũ ac denſum efficiendũ, niſi de collo
ſanè hoc dicere uelimus, uerũ de hoc in progreſſu
ſermonis determinabimus. At uero ilium cum tu
more eleuatum, ſufficiens erat. Quare tametſi hic
deſipuit, non tamen propriam deſipientiæ reſpira
tionis ſpeciem habuit, cum nimirum prædictæ do
loroſæ affectiones exuperarent. Cęterum Droma
dę uxor, quã etiã ſtatim à principio huius ſermõis

appoſui,non ſolum deſipuit, ſed & magnū & rarum ſpiritū habebat,cum neque circa thoracē,neque circa ilium ulla affectio eſſet,quę paruā & denſam ſpirationē efficere ex natura ſua poſſet. Ob id igitur & Hippocrates omnia quæ mulierculā ipſam apprehenderāt exacte deſcribēs, Circa ilium inquit,anxia,moerens. Vitiatis uidelicet humoribus iſtic os uentris mordentibus, non tamen ulla inflammatione exiſtente, neque etiam aliqua alia affectione,à qua paruus & denſus ſpiritus produci ſolet. Et ſanè in hac narratiōe paululū progreſſus Hippocrates,ubi ſcripſit,ilij dolor,uocem,anxia, appoſuit. & deinde rurſus, anxia, ſiticuloſa. Neq; igitur quicquā eorum quæ circa iliū aut thoracem fiebant, ſufficiens erat delirium exuperare, ſed neq; calor innatus extinguebatur:quemadmodum alijs ſic cōtigiſſe oſtendimus. Quare pro ratione,cū nulla affectio ex his quæ delirio oppoſitę ſunt,reſpirationē alterare poſſet, magnus & rarus ſpiritus huic fœminæ fiebat.Quando uero adſcriptum eſt & hoc,ſtatim reuulſus,hoc ipſum adhuc me indicare ac adnotare nunc oportet,ne quis ſuſpicetur nos id ſegniter præterituros fuiſſe. Verū nunc ſanè id exponere nō eſt tempeſtiuū,explicabitur autē in ſequenti libro unà cum alijs quæ ſimiliter ſunt dicta. Cæterū in præſenti ſermone reliquos adhuc tres ægros in manus ſumemus, qui quidem & ipſi deſipuerunt,nō tamen propriā delirio difficilis reſpirationis ſpeciē habuerūt. Ob id in primo quidem ſcriptū eſt;Ilij dextri dolor,inflāmatio ſubmollis ex interna parte , ex ea uidelicet quæ ad ſeptum tranſuerſum uergit.In ſecūdo uero circa ilium tumor eleuatus cum dolore:& paulo poſt,Ilij dolor,& rurſus deinceps,Circa clauiculam ſiniſtram dolor permanebat. In tertio autē ægroto (muliercula uero erat hæc)uelut etiam præcedens. Capitis inquit,& colli & pectoris dolor fortis.& paulo poſt,dolores permanebant. Atque hi quidē ſunt quatuordecim ęgroti ex primo libro Morborū popularium, eo ordine ab Hippocrate, quo etiā nos ipſorū mentionē fecimus conſcripti. Porrò libro tertio Morborū populariū xij.ſunt ante peſtilentē cōnſtitutionē ægroti, ſex & decē uero poſt eam,qui omnes conſentiūt cum his quæ à principio ut conſtanter pronūciata ſuppoſuimus: pro comperto autē habeo, ꝙ ſi relinquam ipſos,& permittam his qui uolunt in omnib. cōſenſum intueri,ut priuatim & per ſeipſos narrationes à ſene conſcriptas legant,nō propterea ut longiores uitē ſermones, hoc facere uidebor, ſed ꝙ non poſſim pronunciata à principio ſuppoſita per totū ſermonem conſeruare ac tueri. Si uero omnes deinceps recenſeo,nugator & loquaculus eſſe uidebor, ut qui ea quę quiſq; per ſeſe expēdere ſufficiebat, ipſe fruſtra adſcribā. At uero ſi penitus me alterum abſurdū incurrere oportet, aut uidelicet ſuſpicionem falſi dogmatis , aut loquacitatē , reperio autē loquacitatis aliqua ſolatia, ſuſpicionis uero nulla, honeſtius utiq; fuerit de omnib. dicere. Quæ igit̃ ſunt loquacitatis ſolatia? Primū ut paucis percurrā

A ipſos ęgros, neq; amplius ſimiliter immorer ſingulis,ſed nudā ſolū faciam mentionē.Alterū uero ut adhorter eos qui neq; tam pauca ſuſtinēt audire, quò ea trāſgrediantur, & ne ſcripta quidē eſſe putent. Quēadmodū em̄ in magna epulatione cum multa ſint apparata,alius aliud eligit,hoc quidem ut dulce,aliud uero ut ſalubre.Sic etiā ſermonum apparatū opiparū eſſe oportet, electionē aūt in utētibus. Primus itaq; omniū ægrotus nomine Pythion,ex ipſa narratione manifeſtus fit,quòd nullam difficilis reſpirationis cauſam habuerit. Secūdus uero Hermocrates, caput,inquit, dolere incepit & lumbos, ilij diſtentio ſubmollis: non tamen quòd infra & ad umbilicū ipſa tenſio proceſſerit, aut quòd oblonga fuerit , adſcripſit : ex quo clarū
B fit quòd à ſepto trāſuerſo inflāmato iliū reuellebatur,& ob id etiā ſubmolle apparebat, ut qđ nullā propriam haberet inflāmationē. Hic igit̃ etiāſi delirabat, tamē ipſum deliriū ab alio maiore affectu ſuperabatur:quēadmodū etiā in tertio , & quarto quintoq; ac ſexto.Etem̄ in tertio,ilij dextri diſtentio ſubmollis ſcripta eſt.In quarto uero iliū dextrū diſtentū fuit,& ad interna proceſsit. In quinto aūt collū doloroſum habebat. Verū in ſexto ægroto, (Erat aūt hęc muliercula,)pręfatus Hippocrates, Hæc incipiēte morbo dolebat fauces, & ad finem ruborē habebat,gurgulio reuulſus, fluxiōes multę,tenues,paruæ,acres,tuſsiebat,maturū nihil efferebat, paulo poſt ait . Erat aūt & quid innatum tabidoſum. Quare manifeſta etiam in hac fit affe
C ctio prædominans, in reſpiratorijs organis conſiſtens. At uero eam quę inde ſequitur enarrās ęgrotam,hoc modo auſpicatur.Mulier anginoſa circa Bitonis. progreſſus aūt inquit, ſpūs ſublimis , qđ ipſum etiā in progreſſu ſermōis exponemus. Nūc uero quod propoſitum eſt abſoluemus.In octauo uero deinceps ęgroto ſcriptum eſt:Ilij diſtētio ſub mollis ex utriſq;. In nono uero , dolores circa ilia. Verū hęc ſanè muliercula nō deſipuit.Quæ uero ſequunt̃ duæ mulierculæ , ex corruptione fœtuū male habuiſſe ait. Affectiones uero quas recenſet de ipſis , ut uniuerſim pronunciemus, uterorū inflammatiōes ſunt, particulatim uero quę ad eiuſmodi affectiōes etiā alias cōſequunt̃. Poſtremam uero quę adhuc reſtat, cor doluiſſe ait : non appo
D nēs uocē, anxia.Quin & frigidū ſudaſſe, & per omnem morbū horrore impetitā eſſe,ac magnopere perfrigeratā, ut uix recalfieri potuerit,aut penitus nō recalfacta ſit.Quare manifeſtū eſt etiā hanc omnino ſecundū utraſq; affectiones, tū doloris,tū perfrigeratiōis,breuiſpirā fuiſſe, non tamē dignatus eſt in hac Hippocrates difficilis ſpirationis mētionem facere,ut quę ualde eſſet manifeſta. Conſequenter aūt ſequit̃ peſtilens cōſtitutio,poſt quam rurſus, primū quidem ęgrū Parium ſcribit,in quo circa finem ſermonis , ubi quæ in omni corpore continenter permanſerint ſcribit,habetur & hoc, cum doloribus uigilans . Secundo uero in Thaſo de quo ait : tuſſes aūt cōtinentes, humidæ multæ. Tertius eſt Pythion quē iā antea explicauimus.

Es

Et quartus phreniticus mente captus. Et quintus cui repente dextrũ femur dolere incepit; & cũ fluxio in partes circa caput cõſcenderet, ſtatim quidẽ delirauit, & ſtatim itẽ mortuus eſt: ſimiliter ut is qui in primo Morborũ populariũ, dolore circa magnũ pedis digitũ oborto, ſecunda die mortuus eſt. Quare in his de difficili reſpiratiõe penitus nihil ſcripſit, ob cauſas quas in illo ipſo iam ante retulimus. Sextus deinceps neq; deſipuit, neq; aliã quandã affectionẽ ęgrã ſpirationẽ inducentẽ habuit. Septimus aũt ęgrotus uirguncula eſt, quę ob ſanguinis multitudinẽ ſic circa caput infeſtata eſt, uelut in primo Morborũ populariũ ſeptimus item ex ordine æger, cui ſanguis ex naribus profluxit. Quare quæ iã de illo diximus, ea etiã huc trãſferãtur. Octauus porrò ęgrotus Anaxion eſt, de quo in ſuperioribus egimus. Nonus aũt tum uirgũculæ, tum in primo libro Morborũ populariũ, cui ſanguis ex naribus profluxit, conſimilẽ totius morbi cauſam habuit. Decimus uero q eſt in Abderis Nicodemus, delirauit quidẽ ſemel in ſexta die, die uigeſima per ſudorẽ iudicatus, cũ exiſtimaret ſe penitus ſine febre eſſe, rurſus febrijt, & rurſus paululum delirauit. Scribit de ipſo etiã hæc. Irritationes aũt & dolores huic ad finẽ. Verũ quinam dolores, quæſierit fortaſſis aliquis? Cordis equidẽ dolore ipſum ſtatim in principio impetitũ fuiſſe dixit. Paululũ aũt inde progreſſus, dolores omniũ ſcripſit. Ob id igit̃ & deliriũ, quod exiguũ & per modicũ omnino durans tẽpus illi factũ eſſe dixit, reſpirationis difficilis ſpeciem minime alterauit. Deinceps porrò cõſequenter eſt muliercula quæ ex moerore in morbum incidit, in qua ſcribit: Dolores magni, cõtinentes. Quin & cõuulſiões multę, ait. Cæterũ in aphoriſmis certis & definitis ſententijs de cõuulſionib. hoc modo ſcribit. In febribus ſpũs offendens, malũ, cõuulſionẽ em̃ ſignificat. Itaq; ſpecies difficilis reſpirationis huic mulierculæ partim iuxta dolores, partim iuxta cõuulſiones fiebat. Ob id igitur quamuis delira eſſet, tamen magnũ ac rarum ſpiritũ non habebat, ut qui ab alijs duabus fortiorib. affectionibus ſuperatus eſſet. Poſtea uero uirgo in Lariſſa ſequitur, quæ duodecima poſt peſtilentem conſtitutionem ab Hippocrate eſt conſcripta, & ob ſanguinis multitudinem ęgrotauit, & per fluxum ſanguinis ex naribus iudicata eſt: itemq; per ſudores, & fluxum menſtruorum tunc primum conſpectorum, quæ ipſa etiam nullam ullius alicuius difficilis reſpirationis ſtructuram habuit. At uero Apollonio in Abderis qui inde ſequitur, ilij dextri, inquit, eleuatio cum dolore. Quin & quòd ſemper fuerit magnis uiſceribus præditus, & quòd dolor circa iliũ ipſi extiterit familiaris, hoc ipſum ſanè in principio narrationis ſcriptum eſt. Nihil igitur miri eſt ipſum quamuis delirauerit, non tamen reſpirationis ſpeciem delirio propriam habuiſſe, cum uidelicet ita magnam doloroſam affectionẽ in ilio poſſideret. Deinceps ab hoc ſequit̃ mulier, quę in Cyzico gemellas puellas peperit, de qua ſic ſcripſit: Capitis & colli grauitas cum dolore. Quare etiã ſpirãdi difficultas ſecundũ hãc ipſam affuit. Reſtãt poſt hãc duo adhuc ægroti in tertio Morborũ populariũ libro, uxor uidelicet Dealcis, et adoleſcẽs in Meliba, qui ambo & delirauerũt, & magnũ ac rarum ſpiritũ habuerunt, de quibus in ſuperiorib. ſufficienter diximus. Cęterũ cum hic liber iam ad iuſtã magnitudinem peruenerit, de reliquis omnibus, quæ de difficili ſpiratione à ſene tradita ſunt, in ſequenti libro uidebimus.

# GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS
## Liber tertius.

### IANO CORNARIO MEDICO INTERPRETE.

VNiuerſo de difficultate ſpirandi ſermone, in duplicẽ doctrinę modum à nobis diuiſo, in primo equidẽ libro, quæ medicũ de ipſa cognoſcere oportet unà cum proprijs demonſtrationibus oſtendimus. In ſecundo uero qui hunc præcedit, & hoc ipſo tertio, omnium quæ ab Hippocrate de ſpirandi difficultate dicta ſunt, in omnib. ipſius ſcriptis, expoſitionẽ facimus. Quare qui ipſorum tantũ artis operum ſtudioſi ſunt, nihilq; de ueterum dictis curioſius inueſtigandũ (uelut ipſi aiunt) cenſent, omnia quæ cupiunt ex primo lib. ſufficienter habebunt. Qui uero etiã Hippocratis ſententiã de his diſcere expetunt ſimulq; poſſunt, ex his ſanè libris eam colligent ac aſſequẽtur. Appetere itaq; cognoſcere ea præ ab optimis dicta ſunt, cõmune eſt omniũ natura honeſtatis ſtudioſorum. Verum poſſe etiam ipſa diſcere, longiore tẽpore indiget, neq; ſimiliter omnibus expoſitum exiſtit. plerią; em̃ præ multitudine moleſtorũ negociorum, ocio ad optima proſequẽda priuantur. Hæc ſanè cũ nos nõ lateãt, ea quæ maxime ad artis opera pertinent in primo horum cõmentariorum explicauimus: uerã Hippocratis ſententiam per reliquos duos libros exponimus, quorũ alter ſecundus eſt, alter tertium locum occupauit ordinis à principio cõſtituti. & oportet ſanè eũ qui ea quæ in hoc ipſo dicũtur aſſequi uelit, prius diligẽter ſecundũ librum uerſaſſe, in quo primũ totam mentem ipſius Hippocratis oſtendimus, quòd nihil uulgare, neq; quæ uulgus medicorũ nouit, ſcribere dignetur. Deinde uero & particulatim om̃es ex primo & tertio Morborũ populariũ ægrotos recenſuimus, demonſtrantes quòd in multis, quãuis difficulter ſpirare neceſſe erat ipſos ægros, tamen non adſcripſit, quẽadmodũ neq; alia multa quę ad ea quę ſcripta neceſſario cõſequũtur. Quæ enim citra illum diſcere licet, ex his unde ſeipſum progreſſum quædam inueniſſe dixit, hæc non putauit ſcribere oportere. In multis uero etiã ipſam difficilis reſpirationis ſpeciem ipſis narrationib. de ægrotis adſcribit, quando aut non neceſſario

ſequitur ægrotos, aut non promptum erat cogno-
ſci ab his qui ipſius ſcripta legũt. His igitur ſcopis
etiam nunc adhærentes & intenti, poſtquam pri-
mum & tertium Morborum populariũ in ſuperio-
ribus expoſuimus; rurſus à ſecundo initium facie-
mus, ipſiq; etiam reliqua Hippocratis ſcripta con-
nectemus. Quemadmodum autem primus & ter-
tius, non ſolum ab Hippocrate compoſiti eſſe ui-
dentur his qui optime de his ſentiunt ac iudicant,
ſed etiam ob ſpeculationis familiaritatem mutuo
inter ſe connexi: eodem modo, opinor, habent
ea quæ in ſecundo & quarto ac ſexto habentur. In
confeſſo eſt enim iam, etiam hos Theſſalum Hip-
pocratis filium compoſuiſſe, ut qui in parentis ta-
bulis aut chartis ſiue pellibus & membranis qui-
buſdam commentarios repererit, ipſeq; etiam ali-
qua, eáque non pauca, de ſuo addiderit. At uero
quintum & ſeptimum Morborum popularium,
non uidetur mihi quiſpiam genuina Hippocratis
doctrina dignos cẽſere, & ut ego ſentio, neq; quar-
tum, quamuis quidam etiam hũc à Theſſalo com-
poſitum eſſe putent. Cæterum Prænotionũ liber,
& Aphoriſmi, & liber De aquis, lociſq; ac aere,
amplius liber De uictu in morbis acutis, quẽ ali-
qui ad Cnidias ſententias inſcribunt, non præter
rationem Hippocratis ſcripta eſſe creditũ eſt. Ho-
rum igitur ubi uſus poſtularit, mentionem facie-
mus: itemq; aliorum, qui partim ipſi Hippocrati,
partim Euriphonti & Theſſalo ac Polybo, ut au-
toribus deferuntur. Ordiamur itaq; iam expoſitio-
nem à dictione in ſecundo Morborũ popularium
ſcripta, quę hoc modo habet: Spiritus paruus den-
ſus, magnus rarus, paruus rarus, extra magnus
intra paruus, alius quidem extendens, alius ue-
ro urgens, dupla intra reuocatio uelut ſuperinſpi-
rantibus, calidus, frigidus. Eadem uero dictio in
ſexto libro perfectius ſcripta eſt. Supra tres enim
coniugationes ipſius difficilis ſpirationis, quarta
item adiecta eſt, quæ manifeſte in ſecundo Morbo-
rum popularium deſideratur, non ipſius autoris,
ut mihi uidetur, culpa, cum perſpicuum ſit ipſum
non ex experimento quopiam & memoria, mul-
titudinem ſpirationũ difficilium coaceruaſſe, ſed
ex rationali diuiſione. nequaq; igitur relicturus erat
aliquam difficilis ſpirationis ſpeciem. Verum in
hoc quiſpiam ex ueteribus deſcriptoribus librorũ
peccauit, atq; ita poſtea habens liber inuulgatus
eſt, ſeruatusq; eſt hic error uſq; huc merito ſanè,
cũ aliqui negligenter planè ueterũ libros uerſent,
ut neq; an deficiat quippiam, neque an in alio li-
bro dictum ſit ſciant: quidam uero etiamſi ſciant,
tamen quod deeſt apponere non audent. Neq; eñ
ſimiliter noſtri æui hominib. priores faciles erant,
neq; prompti ad adſcribẽdum ueterem dictionẽ,
quæ eodem modo in omnibus exemplaribus ſcri-
pta eſſet, ſed ſignificationem ſolum facere cõtenti
erant, quòd hic quidem defectuoſe, in ſexto uero
Morborum popularium perfecte, diuiſio diffici-
lium reſpirationum ſcripta eſſet, tum quæ ſecun-
dum magnitudinẽ ac paruitatẽ fit, cum quæ iuxta

A raritatem ac denſitatem. Has enim duas oppoſitio-
nes, eam uidelicet quæ iuxta magnitudinẽ ac par-
uitatem fit, & eam quæ iuxta raritatem & denſita-
tem, Hippocrates manifeſte inter ſeſe cõplicat, &
coniugationes difficilis ſpirationis quatuor facit.
Vnam in qua minor ſimulq; denſior q̃ naturalis,
reſpiratio fit. Alteram cum maior & rarior, & præ-
ter has aliã tertiã, in qua minor & rarior, & ſupra
has quartam, quam in ſecundo Morborũ popula-
rium deſiderari & relictã eſſe diximus, in qua ma-
ior ſimulq; denſior fit. Demonſtratũ eñ mihi ſępe
eſt, etiamſi hoc citra demonſtrationem omnibus
manifeſtum ſit, quòd duæ oppoſitiones inter ſeſe
cõplicatæ, quatuor cõiugationes faciant. Cæterũ
dictio Hippocratis in ſexto Morborũ populariũ,
B non ſolum in hoc differt ad ea quæ in ſecundo ha-
betur: ſed & in eo quòd in ſequẽtibus, quando in-
ſpirationis magnitudinem cõfert cum magnitudi-
ne exſpirationis, altera coniugatio penitus relicta
eſt in ſecũdo libro, indicante & hic ipſo librorũ de-
ſcriptore extremã ſecordiã, aut ſedulitatẽ. Si enim
integras dictiones trãſgreſſus eſt, extreme ſocors
erat. Si uero ſimiles inter ſe, neſcius quatenus dif-
ferunt, unum & idem utraſq; ſignificare putauit,
deinde alterã ſuſtulit, ad ſummã utiq; ſedulitatem
progreſſus eſt, correctorem ſcriptorum Hippocra-
tis, non miniſtrũ, ſeipſum oſtendens. Hoc equidẽ
utile eſt circa pleraſq; obſcuras dictiões meminiſ-
ſe, in quib. aut relictũ quid eſſe credibile eſt, aut ad-
ſcriptũ. Nihil eñ uetat iuxta illas, aut quod deeſt
C apponendo, aut quod delictũ eſt corrigendo, per-
fectũ ac uerũ reddere & abſoluere ſermonẽ. Quẽ-
admodum enim tranſcribere ac mutare ueteres di-
ctiones temerarium eſt: ſic uelut ſcriptum eſt con-
ſeruare, & paucis quibuſdam appoſitis, aut immu-
tatis, dubitationes diſſoluere, bonorũ expoſitorũ
opus eſt. Verum de his opinor me paulo poſt per
ipſa opera demõſtraturũ eſſe quę facere oporteat:
non enim ſimpliciter, neq; prout contigit, hoc
ipſum faciendũ eſt, ſed cum demonſtratione ueri-
tatis rerum, ampliuſq; demonſtrando prius ipſam
ſenis ſententiam ſic habere, & utraſq; conſentire,
dictionis tranſmutatione cõuenienti facta. Cæte-
rũ ad propoſitum iam progreſſi, & perfectiori di-
ctione appoſita, quę in ſexto Morborũ populariũ
D habetẽ, uideamus qualis nã ſentẽtia ipſa ſit. Quòd
eñ ex rationali diuiſione inuenire cõetur oẽs diffi-
cilis ſpirationis differẽtias, hoc ipſum etiã his qui
libros ipſius expoſuerunt uideri, & coniectare o-
mnib. facile eſſe opinor. An uero recte diuidat, &
an nulla relicta ſit difficilis ſpirationis ſpecies, hoc
nõ etiã omnib. inuenire facile eſt, ſed q de his iudi-
caturus eſt, eũ & diuidendi methodi expertũ eſſe
oportet, & circa Hippocratis dogmata nõ inexer-
citatũ. Et methodus ſanè ad id quod diuidit reſpi-
cere oportere erit, qualis naturę exiſtat. Si enim
ſimplex fuerit, ea quæ iuxta ſubſtantię ipſius ratio-
nẽ ſunt, quot ſũt, & quę, ac qualia cõſiderare opor-
tet, atq; ex his diuidere. Si uero cõpoſitũ, utranq;
aut ſingulas partes diuidere, ut dictũ eſt oportet,
totum

totum uero ex modo compoſitionis. Verum quæ A
eſt Hippocratis ſententia de compoſitione, nobis
alibi ſuſiſſime dictum eſt: relatũ eſt etiam in ſupe-
rioribus. Quæ nihil uetat ad hos ſcopos intentio-
ne ac reſpectu habito, ipſam morborum popula-
rium dictionẽ intueri, quæ ſic habet: Spiritus par
ui denſi, magni rari, parui rari, magni denſi, extra
magnus intra paruus, intra magnus extra paruus.
alius extendens, alius urgens, dupla intra reuoca-
tio, uelut ſuperinſpirantibus, calidus, frigidus.
Quòd igitꝰ non quarta ſolum cõiugatio circa den
ſum & magnũ conſiſtens, in ſecundo Morborum
popularium relicta eſt, ſed & ex ſequentibus dua-
bus, in quibus expirationẽ cum inſpiratione con-
fert, altera ſcripta quidem eſt in præſenti iam pro-
poſito ſermone, relicta eſt autem in ſecundo Mor B
borum popularium, palàm uidere eſt. Neq; enim
in illo libro ſcriptum eſt, intra magnus, extra par-
uus, ſed altera ſola difficilis ſpiratiõis ſpecies oſten
ditur, in qua magnus ſpiritus expiratur, paruus
uero inſpiratur. In multis igitur codicibus reperi-
re licet hunc defectũ adſcriptum, uerum in pluri-
mis & fide digniſsimis exemplaribus relictus eſt,
atque hoc ſanè nihil ad præſens refert. Propoſi-
tum eſt enim nobis perfectiorem locutionem con
ſiderare, eam uidelicet quæ nunc eſt deſcripta.
Quòd itaq; ex ſpiritus intra & extra meatu, totius
reſpirationis actio compoſita eſt, & quòd altera e-
ius pars inſpiratio, altera expiratio appellatur: di-
ctum quidem eſt in primo libro ſtatim in princi-
pio, uerum etiam ſi à nobis dictũ non eſſet, nemo C
ferè ignorat. Quòd uero nullius alterius rei quàm
motus propria ſint uelocitas & tarditas, dictũ qui
dem & hoc iam eſt, ſed etiam nunc in memoriam
reuocetur. Magnitudo quidem & paruitas uelut
non ſunt motui propria, ſic omnino inſeparabilia
ſunt ab eo quod per ſpatiũ aliquod aut diſtantiam
localem fertur: & ob id iuxta utranq; reſpirationis
partem, duæ differentes oppoſitiones fient. Alte-
ra iuxta uelocitatẽ ac tarditatem, altera iuxta ma-
gnitudinẽ & paruitatem. Quòd uero totius ſpira-
tionis adhuc alia oppoſitio ſit iuxta denſitatem ac
raritatem conſiſtens, id ipſum etiam antea rela-
tum eſt. Et ꝙ hæc oppoſitio non ſit reſpirationis,
uelut motus, ſed ut cõpoſitæ rei ex diſtantijs con
flatæ. Quare in his tribus generibus om̃es reſpira- D
tionis differentias eſſe neceſſe eſt. In uelocitate qui
dem & tarditate, propterea quòd hæc propria &
ab omni motu inſeparabilia ſunt. In magnitudine
uero & paruitate, propterea quòd per diſtantiam
organorum reſpirationis fit motus. Denſitas au-
tem & raritas tertium ex prædictis genus, neutri-
us propriarum ac primarũ reſpirationis partium
proprium, aut inſeparabile eſt: uerũ totius reſpi-
rationis pars fit per accidens quoddã, quandoqui
dem compoſita res eſt, ex duobus contrarijs moti
bus quiete diſtinctis conſtans. Hæ igitur ſunt pri-
mæ differentię totius reſpirationis. Cęterum cum
reſpiratio res ſit quæ & facere aliquid, & pati poſ-
ſit, aliud utiq; fuerit differentiarum genus in ipſa,

A utraque uidelicet parte æqualiter aut inæqualiter
perfecta. At uero & rurſus aliud, ipſius totius ut
cõpoſitę, partibus inter ſe mutuo collatis. Hęc cũ
ita habeant, ſciendum primas quatuor difficilis re
ſpirationis differentias in propoſita Hippocratis
dictione ſcriptas, totius reſpiratiõis eſſe. Neutrius
enim partis eſt denſitas & raritas, ſi ſanè memini-
mus eorũ quæ ſtatim à principio primi libri dicta
ſunt. Sic uero etiã ſequẽtes duas: nã & in his duę
totius reſpirationis partes conferuntur, & ob id
ſic ſcriptum eſt: extra magnus, intra paruus, intra
magnus extra paruus, uidelicet ſpiritus. Sequen-
tes autem deinceps duas differentias in quibus di
citur, alius extendens, alius urgens, alterius partis
ipſius reſpirationis proprias eſſe putandũ eſt, quã
B ſanè iuxta ſubſtantiam eſſe uel maxime ipſius re-
ſpirationis diximus. Extendens enim tardus eſt,
urgens autem uelox. tarditas autẽ & uelocitas ab
om̃i motu inſeparabilia ſũt. Quod uero deinceps
habetur: dupla intra reuocatio uelut ſuperinſpirã-
tibus: inæqualem inſpirationẽ oſtendit. Inquiren-
da eſt autẽ eadem oppoſitio in expiratione, quam
ego relictam eſſe credo à tranſcribentibus magis,
quàm ab ipſo Hippocrate, quandoquidem in a-
lijs ſcriptis etiam eiuſmodi ſpeciei difficilis ſpira-
tionis mentionem facere apparet, ut in ſequenti-
bus palàm oſtendã. Quòd ſi cui ab ipſo Hippocra
te relicta eſſe uideꝛ, hic peiora pro melioribus eli-
git. Equidem penitus nullam inæqualitatis men-
tionem feciſſe, iuxta neutrã reſpirationis partem,
C ſed penitus oblitum eſſe ac reliquiſſe, minime con
ueniebat Hippocraticæ diligentiæ. Verum ego ſa
nè etiamſi id quod nunc de inſpiratione ſcriptum
eſt, in totum ſcriptum non eſſet, deſcribentis ma-
gis peccatum eſſe ꝙ̃ ipſius Hippocratis, dicere au
deam. Rationem aũt utiq; aliquã ſic haberent hi
quibus ad peiora animus inclinat. At uero cum &
inſpirationis ſpeciem adeo manifeſte indicauerit,
ut nõ ſolum dixerit, duplam intra fieri ſpiritus re
uocationem, ſed & uelut ſuperinſpirantibus appo
ſuerit, quomodo tandem aliquis adhuc ſuſpicari
queat ipſum expirationis eſſe oblitum? De his igi
tur etiam rurſus agemus. Deinceps aũt alia adhuc
difficilis reſpirationis ſpecierũ oppoſitio appoſita
eſt in fine totius ſermonis ſic habens. Calidus, fri-
D gidus: ut uidelicet & hic ſubaudiamus ſpiritus uo
cem. Quemadmodum enim magnus & paruus,
& denſus ac rarus, ſic etiã calidus & frigidus ſpi-
ritus expiratur. Quanquã & hic decepti quidam,
propterea quòd ipſi non intelligant, corrigunt &
dictionem immutare audent: non calidus, & fri-
gidus, uelut nunc dictum eſt, ſcribentes, ſed ipſa
cum prædicto cõnectentes, atq; hoc modo legen-
tes: Velut ſuperinſpirantibus calidum frigidũ. Hi
quidem igitur ſupra hoc quòd ipſam dictionem
nullam ſententiam referentem efficiunt, etiam pa
lam produnt, ꝙ neq; ſenis libros legerunt: omni-
no enĩ meminiſſent eorũ quæ in alijs locis ab ipſo
ſunt ſcripta, de calida & frigida expiratione, quæ
quà nam ratione aut in illis ab ipſo ſcripta ſunt,

aut hic relicta, non habent quod dicant. Si enim
non putauit ex difficilium ſpirationũ genere eſſe
calidam & frigidam expirationem, nõ rite in alijs
locis ipſarum ueluti difficilium reſpirationũ me-
minit. Si uero in illis rite ipſarũ cõmeminit, nunc
ſanè non recte ipſas reliquit. Verum hæc non ita
habent. Nam & hic recte in difficiliũ reſpirationũ
diuiſione cõtinentur. Quid uero indicent, in alijs
locis recte ab ipſo dictũ eſt. Relictis igitur iam his
qui ſic ab Hippocratis mente aberrant, & omnia
magis q̃ ſententiã ipſius intelligunt, ipſi per noſ-
ipſos inſpiciamus, quidnam in Prænotionũ libro
de difficili reſpiratiõe in hunc modũ ſcribit: Spi-
ritus denſus exiſtens, dolorẽ aut inflãmationẽ ſi-
gnificat in locis ſuper ſeptũ tranſuerſũ. Magnus
aũt & per multum tempus, deſipiẽtiam oſtendit.
Frigidus uero ex naribus & ore prodiens, ualde
iam pernicioſus eſt. Apparet enim in hoc libro, ha
rum trium tantum difficiliũ ſpirationũ ipſum men
tionem feciſſe. Atqui ſi tot ſolũ ſunt, quid tandem
multo plures ipſe in Popularium morborũ libris
ſcripſit? Si uero adeo multæ ſunt, cur pauciſſima-
rum in Prænotionũ libro mentionẽ fecit? An nu-
merum quidẽ ipſarum noſſe, cõmodum exiſtima
uit, quid uero ſingulæ indicent, nõ utile eſſe puta
uit? aut hę ſolæ indicãt, reliquę uero nihil? ſed poſ-
ſibile eſt quandoq; præter naturam reſpirare, nul-
lam uero affectionẽ in animali præter naturã eſſe?
aut in tantum hoc uerũ eſſe oportet, ut neceſſariũ
ſit, omnem affectionẽ in animali præter naturam
fieri difficilis reſpirationis cauſam? Siquidem igi-
tur cauſæ rationem habet affectio ad difficilem re-
ſpirationẽ, fuerit utiq; hoc modo, & tempore, &
ordine, & facultate prior. Quomodo igitur Hip-
pocrates in Pręnotionũ libro, tantum difficilium
reſpirationum numerũ relinquere uidet? Equidẽ
ea gratia uolebã ipſos expoſitores inter ſe cõferre,
& quærere, ac ſoluere, uerũ eius rei faciendæ nul-
la eſt facultas. Etenim expoſitorũ cur quis tandẽ
mentionem faciat? Eorum uero qui ante nos uixe
runt, & quorum cõmentaria ad noſtram ætatem
ſeruantur, multas & longas nugas conſcriptas in-
uenire eſt, quæ uero ſic alicuius momenti ſunt, pe
nitus ab ipſis relicta ſunt. Verũ nos ſanè inquiri-
mus ipſa, etiamſi nullam uiam habeamus ad inue-
niendum ab illis præmonſtratã. Dictũ quidem à
nobis eſt, et in his quę De optima ſecta ſunt, & in
curãdi Methodi ſcriptis, quomodo talia om̃ia in
quirere & inuenire oporteat. Imò & in primo ho-
rum cõmentariorũ duplicem uiam oſtẽdi ad eiuſ-
modi inuenienda, alteram ex differentijs difficilis
ſpirationis procedẽtem, alteram ex affectionibus
in organis reſpirationis, quam etiã faciliorẽ & ma
nifeſtiorem eſſe dicebã: Et quiſquis illa ſcripta dili
genter uerſauerit, haud indigebit multis rationib.
ad præſentiũ ſolutionem. Si uero negligenter illa
tractauit, aut alias ad diſcẽdum hebes eſt, qui qui-
dem negligenter tractauit, rurſus ipſa relegens,
identidem repetat. Qui uero hebes ad diſcendum
eſt, aliud quid agat, ac ſciat quòd paruæ naturæ

A magni uiri ſententiã adſequi impoſſibile eſt, qua-
lis ſanè ipſe Hippocrates erat. Quæ igitur nemo
priorum aut propoſuit, aut dubia putauit, aut quę
ſiuit, aut inuenit, ego & proponam, & dubia faci-
am, & quomodo quærere oporteat dicam, & dijs
uolentibus inuenturum me ſpero. At uero ipſum
problema etiam paulo ante à me relatum eſt, Cur
nam tot difficilium reſpirationum ſpecies Hippo
crates in Prænotionum libro reliquit. Dubitatio
uero nunc dicetur, ubi quæ in primo ſermone ſcri
pta ſunt prius in memoriam reuocaro. Omnes e-
nim difficilium reſpirationum differentias, in illis
ſermonibus, in quinq; ex toto tum affectionum,
tum difficilium ſpirationum genera reduxi. Qua-
re adhuc magis dubium conſtituitur problema,
B ſpe etiam quæ ſola reſtabat ſublata. In eiuſmodi
enim omnibus, in quibus cuiuſcunq; tandem rei
differentię plures quidem ab altero quopiam, ſiue
uiro, ſiue ſcripto, pauciores uero rurſus ab aliquo
altero dicuntur: una ſola ſupereſt conſenſus ſpes,
ſiquis demonſtrare queat: alterum in primis diui-
ſiõis partibus rem ipſam extendiſſe, alterum uero
contraxiſſe. Hac igitur ſpe nobis ſublata: demon
ſtratũ eſt enim in primo lib. neq; affectionum, neq;
difficilium reſpirationum genera, in minorem nu
merum reduci poſſe: quæ amplius ars ſoluẽdi quę
ſita inueniri poſſit? Cum ob alia eñ, tũ ob id quòd
quædam prima genera relicta ſunt, ampliusq; di-
uulſa, & male diſtinctim mutuo oppoſita, ac ob-
ſcure enarrata in Prænotionum libro reprehende
C re quis merito poſſit, quamuis ſiquis alius Hippo
cratis liber, is ipſe perſpicuus exiſtat. Atqui obſcu
rum ſimul que indeterminatum eſt quod ſtatim in
principio dictionis dictum eſt: Spiritus denſus ex
iſtens dolorem aut inflammationem ſignificat in
locis ſuper ſeptum tranſuerſum. Si enim non du-
plex eſſet ſpiritus denſus, alter quidem cum ma-
gnitudine, alter uero cum paruitate, aut ſi non
ex diuerſa affectione uterq; ipſorum generaretur,
recte utiq; Hippocrates aut indiuiſum ipſum reli
quiſſet, aut differentiam eius quod per utrunq; ſi-
gnificatur non indicaſſet. Quando uero ipſe ma-
nifeſte in Morborum popularium libris, alterum
denſum ſimulq; paruum, alterum denſum & ma-
D gnũ ſtatuit, & nos demonſtrauimus hos ex prima
ipſorum differentia eſſe, male utique indiuiſo re-
licto denſo, ſimpliciter ſic dicere contentus fuit,
Spiritus denſus exiſtens dolorem aut inflamma
tionem ſignificat in locis ſuper ſeptum tranſuer-
ſum. atque hoc ſanè unum dubium exiſtit. Conſe-
quenter uero tertiæ differentiæ mentionem faciẽs
ſic: Magnus autem & per multum tempus deli-
rium ſignificat: & hanc ſolam ex primis differen-
tijs manifeſte prolocutus, oppoſitæ ipſi ſpirandi
difficultatis, quæ rarũ & paruum ſpiritũ oſtendit,
nullam omnino mentionem fecit: quanquam ſa-
nè uelut denſus ſpiritus duplex erat, magnitudine
& paruitate diſtinctus, ſic etiã rarus neceſſario du
plex eſt, magnitudine ac pũitate diſtinctus. Verũ
alterius ſolius in Pręnotionibus meminit ubi ait:
Magnus

Magnus autem & per multum tempus, delirium ſignificat; alterum uero rarum ſimul & paruum relictum eſſe apparet. Quare ex quatuor coniugationibus, quas in Morbis popularibus ſcripſit, primæ duæ indiſcriminatim & obſcure ac confuſe dictæ ſunt. Sola uero tertia, ut diximus, tum ipſa, tum quod per eam ſignificatur, ambo manifeſte ſcripta ſunt. Cæterum non in his ſolum obſcurus & indiſtinctus, & qui plura relinquat, ſermo eſſe uideri poteſt, ſed & ex eis quę deinceps inferens ait. Frigidus uero ex naribus & ore prodiens, ualde pernicioſus eſt. Cur enim tandē, ſi differentias iuxta calidum & frigidum recenſere ſtatuerat, frigidæ tantū mentionem fecit? Et amplius, Cur nam aliarum duarū, tum eius quā indiſcriminatim ſpiritū denſum nominat, tum quam diſtincte rarum & magnū, affectiones ipſas ſolas adſcripſit, non tamen in quid finiant ſignificauit, dolorem quidem & inflāmationem à denſa, deliriū aūt à rara & magna ſpirationis difficultate indicari dicens: in differētia uero iuxta frigidum, in quid deſinet dicit: inquit enim pernicioſum ualde eſſe huiuſmodi ſpiritum: affectionē uero ob quam ita difficulter ſpirant obſcuriorem exiſtentē, non etiam dicit: cum tamen præſtaret in omnibus difficilibus reſpirationibus, tum ipſas affectiones dicere, quæcunque tandem hæ ſint, tum alterationis ipſarum modum adſcribere, manſuetas à malignis diſtinguendo. Atqui ſic non fecit, uerum in prioribus ſpirandi difficultatibus affectiones, in ultima alterationis modum ſolum oſtendit: & quòd crimen omnium minime effugere poteſt, quòd uidelicet nihil penitus de inæquali ſpirationis difficultate dixit, id ipſum ſanè etiam iam ſermoni apponatur. Extendens equidem & urgens ſpiritus, & extra magnus intra paruus, & intra magnus extra paruus: neqꝫ ipſi quidem in Prænotionum libro relati ſunt. Verum ex his quæ nos in primo libro explicauimus, in quatuor difficilium ſpirationum coniugationibus comprehenſi reperiuntur. At uero quintam inęqualem, cuius dimidiam partem in Morbis quidem popularibus ſcripſit, duplam intra (inquiens) reuocationem, in Prænotionum uero libro penitus reliquit, ſub nulla quatuor coniugationū iuxta ullum aliquem modū comprehenſam inuenire licet. Atqꝫ tot quidē ac tales ſunt dubitationes. Oportet aūt hic nos non ſimiliter ut multi faciunt, qui Hippocrati contradicūt. dubitationes quidem facile reperire, in ſolutionibus uero ipſarum hęrere, uerum primum quidem uiam quandam facultatis inuenire, deinceps uero per demonſtrationē, ea quę per ipſam uiam inuenta ſunt confirmare. Quæ eſt igitur uia facultatis? oporter enim inde initiū ſumere. Vna quidem cōmunis illa omnibus ueteribus familiaris breuiloquentia. Altera uero peculiaris illa Hippocrati animi altitudo. Demonſtratū enim nobis eſt ꝙ grauis ſit ſæpenumero hic uir, ut qui ea quæ alijs medicis nota ſunt pręterear, uelut, quæ à nemine eorum qui artē ingenue exercēt ignorari queāt; Quę

A uero talibus ignota ſunt, omnia diligēter ſimulqꝫ perſpicue exponat. Si uero hic ipſi mos eſt, quid mirum eſt ambiguā ac obſcurā apud pleroſqꝫ differentiā difficilis reſpirationis, eam uidelicet quæ fit iuxta magnitudinem & raritatem, tum per alia ſcripta demonſtrare conatum eſſe, ut quæ deſipientiæ propria ſit, tum in Prænotionum libro manifeſtaria doctrina dignā cenſuiſſe. Verū differentias denſitatis, ut quæ medicis ignotę eſſe nō queant, una ſumma cōprehenſas breuibus indicaſſe. In pleuritide enim & peripneumonijs, anginiſqꝫ et orthopnœis dēſus et magnus fit ſpiritus. Quòd ſi pleuritis non ſit, ſolus aūt dolor circa coſtas extet, denſus & paruus fit ſpiritus, Quemadmodum etiā ſi circa os uentris, aut ſtomachum, aut ſplenis B caput aut hepatis gibbā partem. Nam & in his locis ſiquis ſit dolor neceſſariū eſt paruū & denſum fieri ſpiritū, & multo magis ſi ſit circa ſeptū tranſuerſum, & partē eius quæ coniungit & cohæret peritonæo membranę aluū ac inteſtina omnia ambienti, itemqꝫ muſculos illic circūſitos. Atqui etiamſi nō iſtic ſolum, ſed longe inferius peritonæū fuerit affectū, & offēſam ipſius percipit ſeptū trāſuerſum, itidē paruū ac dēſum ſpiritū efficit. Quin & uentris ipſius maiores affectiones, quę cū dolore fiunt & tumore, ſplenis item & hepatis infernę partes non minus denſum ac paruū efficiūt ſpiritū. Et in uniuerſum, ſiue tumor quis ſit premens ac coarctans quodcūqꝫ tandem reſpiratorium organū, ſiue dolor circa quamcūqꝫ partē, ſic appro- C pinquantē reſpiratorijs organis, ut ipſis motis ſimul moueaſ, denſus ac paruus erit ſpiritus. Reliquas porrò horū cauſas in primo lib. recēſuimus, Quēadmodum ſanè & ꝙ caliditate multa in reſpiratorijs organis coaceruata, denſus et magnus ſpiritus fiet; id quod ferme omni die, in omnibus exurentibus febribus apparet, ut neminē latere poſſit. Etenim ꝙ inflāmationē præter naturā phlogoſin Gręcis dictā, nō Hippocrates ſolū, ſed omes fere alij qui ante Eraſiſtratū fuerūt Phlegmonē nominarint, non à nobis tantū, ſed ab omnibus Hippocratis expoſitoribus eſt oſtēſum. His itaqꝫ ſic ſtantibus, nihil amplius mirū eſt, prędictas ambas differentias Hippocratem una ſumma oſtēdere ubi ait: Spiritus denſus exiſtēs dolorē aut inflāmatio- D nem ſignificat in locis ſuper ſeptū trāſuerſum, tāquā ſanè nos intelligere poſſimus, ꝙ cum paruitate dolorē ſignificet, cū magnitudine uero inflammationem. Apponit aūt rationabiliter, in locis ſuper ſeptum trāſuerſum ſiue reſpiratorijs, tanqꝫ immodicę caliditates partiū, infra ſeptū trāſuerſum, reſpirationē in magnitudinē ac denſitatem eleuare non queant. Atqꝫ uia quidem inuentionis quæſitorum circa primas differentias hæc eſt. Verum demonſtrationē etiam quandā ad ſermonē apponere neceſſarium eſt. Nunc enim ꝙ nō impoſſibile eſt, hanc ſententiā Hippocratē uſurpaſſe, oſtenſum eſt. Demonſtrabitur autem conſequenter ꝙ penitus hoc modo habet. Cur enim tandem in utriſqꝫ Morborum popularium libris ſecundo ac ſexto

ſexto, hás duas ſpirandi difficultatis differentias primas omniũ diſtinguere reperitur? priorem quidem paruum & denſum ſpiritũ, alteram uero denſum & magnum: in propoſito aũt Prænotionum libro ipſas ignorare uidetur, ſupra hoc quòd poſtea ſtatim ſcribat rarum & magnum? rarũ igitur & magnum ſpiritũ nouit: denſum uero & paruum ignorat? & ſanè etiamſi quiſq; eorum quibus animus in peiorẽ partẽ inclinat, dicere queat, ꝙ quinam ſit denſus ac paruus ſpiritus, cognoſcere non potuerit, at uero quæ ſit affectio quæ ipſum efficiat, nõ potuit nõ cognoſcere: ſed cũ dicat, Denſus ſpiritus dolorem ſignificat, aut inflammationẽ in locis ſuper ſeptũ tranſuerſum, palàm fit quòd & affectiones ſcribat, & neutrã relinquat. Imò & eundem ordinẽ oſtẽdit, quem etiã in duobus Morborum popularium libris fecit. Perſpicuũ itaq; eſt ꝙ denſo & paruo dolorem, denſo uero & magno inflammationem coniungat. Neq; enim dicere licet, quòd in Popularium quidem morborũ libris duobus, parui & denſi, & magni & denſi ſpiritus mentionẽ fecit, in alijs uero nuſq;. Nam & in illis ipſis ſæpe, & in lib. De diæta ſeu uictu in morbis acutis, quem etiam De ptiſana inſcribũt: ſtatim in principio libri, nõ tantũ huiuſmodi difficilis ſpirationis ſpeciẽ palàm nominat, ſed & ipſam affectionem in qua fit, & modũ ipſius iuxta quem lædere ſolet. Atqui nullus eorum qui ex contentionis ſtudio multos Hippocratis libros, uelut non genuinos reſcindunt: hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre auſus eſt. Equidẽ quæ in fine ſunt C poſt balnei uſum plerìq; tollunt: quæ uero euſq; habentur, omnes conſeruant. Si igitur nõ ſolum in hoc libro demonſtrabimus, ſed etiam in alijs ſimiliter inuenitur, quòd tum differentias, tum affectiões denſi ſpiritus cognoſcat, quid adhuc deeſſe uidebitur ad demonſtrationem? Si uero etiam in ipſo Prænotionum libro paulo inferius inueniri poteſt, quòd & differentias non ignoret, & affectiões ipſas ſciat, non'ne credes adhuc amplius id quod propoſitum eſt ſatis eſſe demonſtratum? At uero quòd hæc ita habeant, neque mentiamur, ex ipſis uerbis uidere licet. Incipiam autem à libro De uictu in morbis acutis. In hoc libro ſtatim in principio, de morbis circa pulmonem ac thoracẽ uerba faciens, hoc modo ait. Quibuſcunq; enĩ cibus ſtatim concluſus eſt, ſiquis non ſubeuacuatis ſorbitionem præbeat, dolorem præſentem utique exacerbauerit, & non præſentem ſtatim induxerit, & ſpiritus denſior reddetur: malus autem hic eſt, reſiccat enim pulmonẽ, et ilia, ac pectinem & ſeptum tranſuerſum dolore fatigat. In hoc ſermone primum quidem, quòd propter dolorẽ denſus fit ſpiritus oſtendit, nobis opinor relinquens meditandum generationis modum, quem in primo horum commentariorum me diſſoluiſſe manifeſte puto. Quemadmodum enim dolentibus cruribus, multum progredi nequimus: eodẽ modo, ubi quoddam organum ex his quæ in reſpirationibus mouẽtur doluerit, parum reſpirare cogimur,

A & citius deſiſtere cupimus. Quando enim ſimul cum temporis reſpirationis longitudine extenditur dolor, qui citius cohibet motum reſpiratoriorum organorum, citius dolore liberatur. Verum quanto citius quàm oportuit cohibetur, tanto ipſum animal defectuoſius inſpiratione participauit. Quemadmodum igitur ſi quis pauciores cibos quàm ex uſu ſit accipiat, hic ſtatim aliorum ciborum opus habebit: ſic ſiquis minus quàm ex uſu eſt inſpirauerit, hic citius inſpiratione indigebit, & in hoc ſpiritum ipſum denſari continget. Quo enim tempore inter actiones medio organa reſpirationis ceſſantia requieſcunt, eo ipſo nunc requieſcere animal non permittit: tanquam enim ſingulas reſpirationes defectuoſe reſpirans, ſem-
B per etiã magis propè ad ſuffocationem accedit: huius autẽ ipſius affectionis timore, citius reſpirare urgetur, & reſpirationis organa citius ꝙ̃ oportet mouet, non permittens ipſis quieſcere, in quantũ quieſcebant, quando ſecundum naturã habebãt. Quando igitur Hippocrates ob dolorẽ, ſpiritum denſiorem fieri dicit: uidetur aũt per mediam paruitatem denſitas ipſa generari: omnibus ſanè manifeſtum eſt, ꝙ etiam paruitatem nouit. Quis enĩ tertium à primo noſſe queat, ſi mediũ ignoret? & præſertim ſi ipſum tertio generationis cauſa exiſtat? Et ſanè paululum progreſſus, ipſis ſuis proprijs uerbis aperte, paruitatẽ dẽſitatis cauſam eſſe tradit, ſic ſcribens. Etenim ipſum ſputum intra retentum prohibet quidem ſpiritũ intra ferri, cogit aũt cito extra ferri. Hic alteram rurſus cauſam docet generationẽ denſi ſpiritus, appellauit autẽ ipſam in ſuperioribus ſermonibus reſpiratoriorum organorũ coarctationẽ. Quod igitur in dolore nobis intelligendum relinquebat, hoc ipſum hic ipſe expoſuit. Quid eſt autem hoc ipſum? Multo inquit ſputo circa arterias, pulmonis uidelicet, contento, & ſpiritus ipſius regionem præoccupante, ſpiritus circa inſpirationis actionem intra accedere prohibetur. Num igitur aliud quid eſt ꝙ̃ parua inſpiratio id quod nunc dicit? Non certe, ſiquidem iuxta copiam ſubſtantiæ quę inſpirat, magnitudinem reſpirationis metiri oportet, uelut in primo libro eſt demõſtratum, uerum ſi ob aliã quandam cauſam cogi ſpiritum cito extra ferri dicit, ꝙ̃
D ob inſpiratiõis paruitatem. Non eſt aũt quòd hoc dicamus, cum ipſa dictionis ſeries ſic habeat: Etenim ipſum ſputum intra retentũ prohibet quidem ſpiritum intra ferri, cogit aũt cito extra ferri. Propterea enim ꝙ latione ſpiritus ad interna priuatũ eſt animal, quieſcere nõ permittit, ut quod de ſuffocatione periclitetur, & in hoc denſus ſpiritus generatur. Neq; enim cõuenit ipſas nominum ſyllabas audire uelle, cũ integri ſermones perſpicue dicantur: neq; aliud quiddã eſſe putare, cito ad expirationẽ concitari, ꝙ̃ denſe reſpirare: & aliud quiddam, prohiberi inſpirationẽ ſufficiẽter fieri, ꝙ̃ paruam eſſe reſpirationẽ. Verum hic quidẽ ipſe Hippocrates manifeſte expoſuit, quomodo in detẽto ſputo denſus fit ſpiritus, per mediam paruitatem.

In do-

A In dolore uero reliqt, ut opinor, propterea quòd multis locis ipſe dixerit, actiones organorum à dolore impediri, cum poſſimus nos etiãſi ex illo non audiamus, ex manifeſte apparẽtibus inuenire. Supra hoc igitur quòd ambo hæc nos manifeſte in hoc ſermone docet, quòd & dolor, & locorum coarctatio, paruam efficientia reſpirationẽ, ſtatim etiam denſam reddunt, amplius & hoc edocet, ꝙ non hæ ſolum ſunt denſi ſpiritus cauſæ: primum quidem in eo ꝙ dicit, dictum eſt aũt ſic in dolore, ipſum hoc manifeſtũ facit, ꝙ ob aliam cauſam ſpiritus iam denſus exiſtat, denſiorem fieri dicens ob dolorem, tanquã ut opinor & hic nos ratiocinari poſſimus, febrilem caliditatẽ ipſum omnino denſum efficere. Secundo aũt in eo ꝙ dicit, A denſo & multo ſpiritu, uelut iam dictũ eſt, ſputũ crudo

B modo uiſcoſum redditum, aſcẽſum & exitum fieri prohibet. Denſi eñ ſpiritus dolor cauſa eſt. Multi autem non hic, ſed calor febrilis. Cęterũ hic ualde manifeſte, non magni ſpiritus dixit, ſed multi. Magnus enim quantitate circa ſingulas reſpirationes iudicatur. Multũ uero poſſibile eſt aliquando ex multis paruis coaceruari, & apparet ſanè hoc manifeſte fieri in pleuriticis, qui magnũ quidem ſpiritum ſemel ducere ob dolorem non poſſunt, quamuis pluri aere ob febrẽ opus habeãt: ob continuitatem uero actionis, æqualem multitudinem ſpiritus magnis reſpirationibus coaceruãt. Quòd enim paucæ magnæ, hoc multæ paruæ poſſunt. Eodem modo & in peripneumonicis multo quidem ſpiritu opus eſt, uerum ob locorũ coarctatio-

C nem parũ inſpiratur: etiã hic igitur denſitas multas paruas reſpirationes efficiens, ad æqualitatem cum paucis & magnis redigit. Num igitur indigebimus adhuc inquiſitione ſyllabarum ipſorũ nominum, in hoc libro conſcriptarum ſic cõſequenter de parua & magna reſpiratione, non contenti rebus ipſis adeo manifeſte oſtẽſis? Atqui hoc nõ erat quæſitum, an Hippocrates paruæ ac magnæ reſpirationis nomen noſcat: repetiĩ enim tum in Morborũ populariũ libris ſcriptũ, tum rurſus in Prænotionũ libro, ubi inquit: Magnus ſpiritus & per multũ tempus deſipientiã ſignificat. Verũ an duplicẽ nouit denſum ſpiritũ, & alterum ipſorum à dolore fieri dicat, alterũ à caliditate multa in re-

D ſpiratorijs organis coaceruata. Quãdo igitur hęc demonſtrata ſunt, ſuperuacaneũ eſt adhuc audire deſiderare nominũ ſyllabas: quandoquidẽ & ſecundum hunc ipſum, quem in Pręnononibus dixit ſermonẽ de inſipientia, cuipiã dicere licet, nõ rarum & magnũ dictum eſſe ſpiritũ qui ipſam deſipientiã indicet, & dictionẽ proferre hoc modo habentem, Spiritus magnus & per multum tempus deſipientiam ſignificat, tanquam ſanè non idem ſit, aut rarum dicere, aur per multum tempus: aut quòd nos nunc nomina uenemur, & non res ipſas quæramus. Cæterum quando ſanè quidam in tantum ad rem aſſequẽdam rudes ſunt, ut etiam ipſa nomina audire uelint, reuocabimus etiam ipſis in memoriam duas quaſdam dictiões, ex ipſo De uictu in morbis acutis libro ſic habẽtes: ſpiritus offendens in ſurſum latiõe denſus aut magnus. Hic quidem habes, ſiquidẽ deſideras, nomẽ ipſum magnus. Rurſus aũt etiam paruus, ubi ait: Et ſpiritus paruus, & reuulſio ſpiritus denſa ac uiolenta accedit. Rurſum aũt in ipſo Prænotionũ libro, difficulter ferre morbũ inquit, & ſpiritũ magnum ac denſum eſſe. hũc quidem igiť palàm ipſo nomine prolato, magnũ & denſum ſcripſit. Paruũ uero et denſũ rurſus in ſermõe De angina, ubi ait, Plurimũq; dolorem exhibent & orthopnœã, hoc eſt rectã ſpirationem. Quòd eñ in orthopnœis paruus & denſus fiat ſpiritus, ob coarctationẽ reſpiratiõis organorum, haud ſcio an quiſq; ignoret. Atqui etiamſi talia ab ipſo Hippocrate diſcere uelimus, in libro quidem De uictu in morbis acutis, in uerbis quæ paulo ante adſcripſi, docuit nos quomodo paruus denſus ſpiritus fiat, iuxta ſputorũ cohibitionẽ. In libro uero De articulis ſtatim in principio ſermonis de ſpina dorſi enarrãs luxationes in poſteriorem partem, in locis ſupra ſeptum trãſuerſum, ex tumoribus aut morbis factas, hoc modo ait (opinor eñ præſtabilius eſſe ut totus ſermo ipſius adſcribatur.) Quibus ſupra ſeptum tranſuerſum fuerit in poſteriorẽ partẽ luxatio, his & coſtæ nõ uolunt in latitudinem augeri, ſed in anteriorem partem, & pectus acutum fit, ſed non latũ, ipſiq; difficulter ſpirantes fiunt, & ſtertoroſi. Minorẽ enim amplitudinem habent uentriculi ſpiritũ ſuſcipientes & emittentes. Nam & coguntˀ circa magnum uentriculum, collum habere in anteriorẽ partem luxatum, ut ne pronum ſit ipſis caput. Coarctationem igitur multam faucibus hoc exhibet, cui accedit quòd ad internam partem repit. Nam & rectis natura difficilem reſpirationem hoc os exhibet, ſi intra repſerit, donec reprimatur. Ob hanc igitur rem huiuſmodi homines eluxati gutturis magis apparent q̃ ſani. Tuberculoſiq; ut plurimum tales circa pulmonem ſunt, ex duris tuberculis ac crudis. Etenim occaſio luxationis in poſteriorem partem, & diſtentio, plurimis ob eiuſmodi collectiones fiunt, quibus ſanè uicini nerui cõmunicauerint. In hoc toto ſermone luxationem in poſteriorem partem, ob tubercula in pulmone cruda & dura fieri dicit. Difficultatem uero reſpirationis ob coarctationem locorum, appellauit autem huiuſmodi ipſius differentiam ſtertoroſam. At uero in libro De uictu in morbis acutis, quãdo eorum quibus in paruitatem & denſitatem reſpiratio uertitur meminit, etiam hoc ipſum orthopnœæ nomen appoſuit, & ſtertere ipſos dixit. Quare etiam cum in libro Prænotionum de angina narrans dixit, plurimumq; dolorem exhibent & orthopnœam, non aliam quandam difficilis reſpirationis ſpeciem quàm paruam & denſam ſic appellauit. Omnes enim qui ob coarctationem non ſufficienter inſpirare poſſunt, de ſuffocatione periclitantur ſi decumbant, & ob hoc tum thoracem totum tum collum, rectũ habere eos oportet, utpote cũ non paruum auxilium ipſis ex huiuſmodi figura accedat

accedat:ampliora enim ſimulq; longiora om̃ia re- A
ſpirationis organa fiunt, partim quidẽ per rectam
figuram in directũ extenta, partim uero minus in
ſeſe concidere prohibita & impedita. Manifeſtum
eſt autem etiam ipſum Hippocratẽ, ſic ut nos nũc
dicimus, de ipſis ſtatuere ac pronunciare, per hęc
uerba ex lib. De articulis iam ante relata: ipſiq; diſ-
ficulter ſpirantes fiunt & ſtertoroſi. Minorem e-
nim amplitudinem habent uentriculi ſpiritum ſu
ſcipentes & emittentes. Omnibus igitur qui ob
coarctationẽ locorum ſeu organorum difficulter
reſpirant, etiam paruus fit ſpiritus, & ex neceſſita-
te ſequunt̃ duo ſymptomata ſiue acceſſoria mala,
ſtertoroſa uidelicet reſpirationis ſpecies, & paulo
ante dicta orthopnœa, ſiue ſpiratio recta. Et ſanè
uelut de induſtria ipſa diſſecãs, alterũ in Pręnotio B
num libro ſcribit, pernicioſis anginis ipſum adeſ-
ſe dicens, alterũ uero in lib. De articulis. in Pręno
tionũ quidẽ libro, orthopnœam, in lib. uero De
articulis, ſtertoroſam reſpirationem. Porrò in lib.
De uictu in morbis acutis ambo in idem coegit
Hippocrates, ſic ſcribens, partim uero ab ortho-
pnœa & ſtertore ſuffocati. Vtitur aũt & alibi in ſu
is ſcriptis utriſq; nominibus uelut idẽ indicare po
tentibus. Quandoquidẽ igitur adeo diligenter in
libro De uictu in acutis morbis, de omni denſi ſpi
ritus generatione enarrauit, nihil mirum eſt ſi ca-
put tantum & ſummam totius ſermonis in Pręno
tionum libro conſcripſit. Quòd uero omnia exa-
cte tradiderit De ſpiritu dẽſo, nihil amplius opus
habeo pluribus oſtendere, uerum ubi hoc ſolum C
in memoriam reduxero, ꝙ aut ob dolorem, aut lo
corum coarctationẽ, aut caliditatis multitudinẽ,
denſus fit ſpiritus, deinceps totum ſermonẽ ipſius
Hippocratis adſcribã hoc modo habentem: Qui-
buſcunq; enim cibus ſtatim concluſus eſt, ſi quis
non ſubeuacuatis ſorbitionem præbeat, dolorem
præſentem utiq; exacerbauerit, & nõ præſentem
ſtatim induxerit, & ſpiritus denſior reddetur. Ma
lus autem hic eſt, reſiccat enim pulmonẽ, & ilia,
& pectinem, ac ſeptũ tranſuerſum dolore fatigat.
At uero amplius dolore lateris continẽter exiſten
te, & ad caſtactoria non remittente, ac ſputo non
exeunte, ſed & crudo ac uiſcoſo permanente, ſi-
quis dolorem non ſoluat, aut aluum emolliendo,
aut uenam ſecando, utrum tandẽ ex his contule- D
rit, uerum ptiſanas ſic habẽtibus exhibeat, horum
repentina mors continget. Ob has igitur cauſas,
atq; alias huiuſmodi adhuc amplius, hi q tota pti-
ſana utuntur, ſeptimo die aut etiã citius moriunt̃,
partim quidem mente moti, partim uero ab ortho
pnœa ac ſtertore ſuffocati. Tales uero ueteres ſy-
deratos eſſe putabant, ob hoc maxime, nõ minus
autem quòd & mortuorũ latus liuidum reperitur,
ſimilitudine quadam ad plagam. Cuius rei cauſa
eſt, quod ante ſolutum dolorem moriuntur. Cito
em̃ anheloſi fiunt. A denſo uero ac multo ſpiritu
uelut iam dictum eſt, ſputum crudo modo uiſco-
ſum redditum aſcenſum & exitum fieri prohibet,
ſed ſtertorem facit, in cartilaginoſis pulmonis par

A tibus detentum, & cum ad hoc res ipſa peruene-
rit, mortale ut plurimũ exiſtit. Etenim ipſum ſpu-
tum intra retentum prohibet quidem ſpiritum in-
tra ferri, cogit autem cito extra ferri, atq; ſic ad per
niciem mutuo ſeſe affligunt. ſputum enim reten-
tum, ſpiritum denſum facit: ſpiritus uero denſus,
uiſcoſum ſputum facit, ac lubricũ fieri & elabi im
pedit. Siquis hanc dictionem diligenti animaduer
ſione in animum adſumat, ipſamq; ſæpe relegat,
ſpero equidẽ facile eum perſuaſum iri ex his quæ
dicta ſunt. Quòd enim non magna ſapientia indi-
geat denſi ſpiritus in ſuas differentias ſectio, & ꝙ
ipſam perfecte in hoc libro antea conſcripſerat, ob
id ſanè in prænotionibus ualde breuiter perſtrin-
xit, tanquam qui iam ad ſcientes rem omnem, ue-
B lut compendium quoddam ſermonis faciat. Tres
quidem igitur iam nobis coniugationes diffici-
lium reſpirationum inuentæ ſunt. Deeſt autem
adhuc quarta, in qua paruus & rarus fit ſpiritus.
Cur igitur tandem ipſa relicta, frigidam expira-
tionẽ ſcripſit? An quòd nõ alia eſt parua ſimulq;
rara, alia uero frigida? Manifeſtum autẽ hoc eſt.
Contrariam enim ſibi magnam & denſam, ex im-
moderato calore in reſpiratorijs organis coacer-
uato generi demonſtrauimus. Neceſſario igitur
parua & rara his ipſis organis perfrigeratis erit. Et
ſanè duo nobis dubia ſoluta ſunt, nempe ꝙ neque
quarta difficilis reſpirationis coniugatio, parua ui
delicet & rara, relicta ſit, neq; item calida. Calidã
enim in altera denſi ſpiritus parte, quę à principio
C relata eſt, cõprehenſam habebimus, eadẽ eſt enim
eum denſa & magna: raram uero & paruam in fri
gida, nam rara & parua à frigida nihil differt. Cur
igitur tandem non raram & paruam, ſed frigidam
ipſam ſcripſit? quòd primum quidem ab euiden-
tiore acceſſiõe ipſam oſtẽdere uoluit: deinde quò
oſtenderet cauſam ob quam ipſam pernicioſam di
cit: & tertio ꝙ ſic quàm celerrime nos intellectu-
ros eſſe ſuſpicatus eſt, eandem hãc nihil à rara &
parua differre, & cõtrariam ipſi calidam nihil diſ-
ferre à denſa & magna. Frigidus enim ſpiritus o-
mnino rarus eſt & paruus, uelut etiam in ſecundo
oſtenſum eſt libro. Denſum autem & magnum,
eum qui inflammationem reſpiratoriorum orga-
norum indicat haudquaquam quis dixerit, niſi e-
D tiam calidus effletur. At uero & in eo quod appo-
nit ad ſolum frigidũ ſpiritum, quòd ualde iam per
nicioſus eſt, manifeſte oſtendit quam ſententiam
de prioribus tribus reſpirandi difficultatibus ha-
beat. Siquidẽ em̃ & ex illis aliquã pernicioſam pu
taſſet, om̃ino utiq; adſcripſiſſet. Nũ igit̃ extra peri
culum ipſas eſſe opinatus eſt? nequaquã, ſed non
quidẽ pernicioſas, non tamen extra periculũ. Per
frigerari em̃ reſpiratorijs organis palàm pernicio
ſum eſt, cũ iſtic ſanè cor ſitũ ſit, quod principium
& fontẽ inſiti caloris eſſe ſcimus. Verum inflam-
mationem multam eſſe ipſis, aut dolorẽ, aut deſi-
pientiam, non omnino pernicioſum eſt. Eiuſmo-
di enim caliditas in multis acutis febribus coinci-
dit, quot autem & quibus morbis dolor adſit pręe-
dictum

dictum eſt. At uero & ipſa deſipientia nō neceſſa-
rio pernicioſa eſt. Quòd uero ita de ipſis ſentiat,
manifeſte oſtendit per cōſequentem dictionē ubi
inquit: Facilem uero ſpirationem ualde magnam
uim ad ſalutē habere putādum eſt, in omnibus a-
cutis morbis, qui cum febribus ſunt, & in quadra-
ginta diebus iudicantur. Si enim magnā uim ad ſa-
lutem habere putauit facilem ſpirationē, certe nō
ſemper extra periculū difficiles ſpirationes opina-
tus eſt. Quare aliæ quidem omnes reſpirandi diffi-
cultates hoc ſolum habent, ꝙ non extra periculū
ſint: poſtrema aūt omnium relata, ſupra hoc quòd
& periculoſa eſt, & pernicioſa, non procul à mor-
te hominem eſſe annunciat. ob id igitur nō ſimpli-
citer pernicioſam ipſam eſſe dixit, ſed etiam, ualde
B appoſuit. & neq; hoc rurſus cōtentus, intulit: iam
tanquam propinquam mortem ſola hæc ſpirandi
difficultas annunciet. Adeo enim pernicioſa eſt,
ut mihi uideatur, quòd neq; quicquā de ipſa ſcri-
pſiſſet Hippocrates, niſi omnem modum de reſpi-
randi difficultatibus recenſere uoluiſſet. Quæ eñ
iam morientibus fiunt, ea nullum magnum mo-
mentum in prænotionibus habent. Eſt autem bo-
norum medicorum opus, non quę idiotis iam ap-
parent præſagire, ſed quæ ipſos latent, & cum ni-
hil mali ęger habere putet, apparent. Verum cum
omnes ex ordine difficilis ſpirationis ſpecies ſcri-
bere uellet, uidetur mihi etiam huius meminiſſe,
& amplius adhuc propter magnæ & denſæ oppo
ſitionem. Hæc igitur tandem hic finem habeant.
C Cur igitur nihil in Prænotionum libro de difficul
tate reſpiratiōis inęquali ſcripſit? quamuis cogno
ſcat ipſam non ſolum in ſecundo & ſexto Morbo
rum popularium, ſed etiam in primo ac tertio, &
amplius in lib. De uictu in morbis acutis, et Apho
riſmis, & alijs multis ſcriptorum ſuorum locis. In
ſecundo enim & ſexto Morborū popularium, iu
xta præſcriptam dictionē meminit ipſius, ubi ait.
Dupla intro reuocatio uelut ſuperinſpirantibus.
& amplius in ſecūdo Morborum populariū, ubi
enarrat quæ Lyciæ acciderunt, Spiritus intra du-
plicabatur, adſcripſit. Hoc enim differt ab eo qđ
dixit, Dupla intro reuocatio uelut ſuperinſpiranti
bus. In ſexto uero, Si uero ſpiritus intus relinqua-
D tur, ait. Nam & hoc idem eſt cum eo quod in libro
De uictu in acutis dixit, Spiritus offendens in ſur
ſum latione. Quemadmodum enim quidam in-
ſpirantes non ſemel hoc faciunt, ſed per ceſſatio-
nem ipſam actionem diſſecant, ſimiliter ut pueri
eiulantes, ſic etiam expirantes. Quin & in his quę
in eodem libro poſt ſermonem de balneis haben
tur, ſpirituum protenſiones dixit, actionem diſſe-
ctam oſtendens. In primo uero Morborum popu
larium in Philiſco, hoc modo ait: Huic ſpiritus ad
finem uelut reuocato. Similiter eñ ut dupla intra
reuocatio, etiā hic dictum eſt, uelut reuocato. Rur
ſus autē in Dromadæ uxore, Spiritus rarus, ma-
gnus, ſtatim reuulſus, inquit. Nam & hoc ſimili-
ter dictum eſt. In Aphoriſmis uero etiam quid ſi-
gnificet huiuſmodi ſpiritus edocet, ſic ſcribens. In

A febribus ſpiritus offendens, malus: cōuulſionem
enim ſignificat. Secūdum rationē igitur in Mor-
borum popularium loco paulo ante citato, Dro-
madæ uxorem conuulſam mortuam eſſe dicit, in
qua prędixerat, Spiritum magnum, rarum ſtatim
reuulſum. Vbi ſanè & maxime mirari licet, quo-
modo utraq; difficilis ſpirationis ſpecies, propri-
am ipſius affectionem indicauit. Nō enim ſolum
conuulſa eſt hæc muliercula, ſed etiam delirauit,
ut quæ non ſolum propriam conuulſionibus ſpi-
randi difficultatem haberet, ſed etiam eam quæ eſt
deſipientiæ. Quare quòd hanc inæqualem reſpi-
rationis difficultatem Hippocrates nouerit, ma-
niſeſte eſt demonſtratum. Quòd uero etiam in
Prænotionum libro eam rationabiliter reliquerit,
B uelut etiam multa prænotionis ſigna, conſequen-
ter fuerit dicendū, ubi prius in ſumma eius mētio
nem fecerimus, ꝙ neq; de ſignis circa ętates, aut
regiones, aut horas, aut populares cōſtitutiones,
in Prænotionum libro quicquam ſcripſit, & qui-
dem integro libello De aere, locis, & aquis ab ipſo
ſcripto, et in Aphoriſmis his omnibus in compen
dio relatis, imò neq; de urinarum iudicijs, ea quæ
in Aphoriſmis ſcripſit, in Prænotionibus recēſuit,
& neq; quæ ad mulieres pertinent in Aphoriſmis
ſcripta, ad librum Prænotionū tranſtulit, quanq;
& hæc, & alia multa in Aphoriſmis relata, præno
toriæ medicinæ partis exiſtant, uelut ipſe ſuis ipſi-
us uerbis indicat. In eo enim quod dicit, Si uero
boreas fuerit, tuſſes, fauces, alui duræ, emitten-
C dæ urinæ difficultates, horrores, laterum dolo-
res, & pectoris. Quando hic præualuerit, talia in
morbis expectare oportet. & in eo quod ait, Cum
ęſtas fit ueri ſimilis, ſudores in febribus multos ex
pectare oportet: manifeſtum ſeipſum facit, ꝙ talia
prænotoriæ artis partis eſſe iudicet. Expectare e-
nim & ſperare ac timere, & omnia huiuſcemodi
uerba prænotionis propria ſunt. Et ſanè etiam in
eo quod dicit, Siquidē hyems ſqualida et borealis
fuerit, uer aūt pluuioſum & auſtrinum, neceſſe eſt
æſtate febres acutas, & lippitudines, & dyſenteri-
as fieri: manifeſte hoc idem indicat, & multo ſanè
magis, cū de urinis ſcribit in hūc modum: Qui-
bus urinæ craſſæ, grumoſæ, paucę, non ſine febri
D bus multitudo ueniens ex his tenuis prodeſt, Ma
xime uero tales ueniūt, in quibus à principio, aut
breui, reſes ſubſiſtit. & rurſus: Quibus urinę con
turbatæ uelut iumenti, his capitis dolores aut ad-
ſunt, aut aderunt. Et rurſus: Quibus in ſeptima die
iudicantur, his nubeculam habet urina in quarta
die rubram, & alia iuxta rationem. Similiter uero
& quæ ueſicæ ac renum affectiones indicant, in
Aphoriſmis ſcripta ſunt, in Prænotionum uero li-
bro relicta, itemq; alia omnino multa, quemadmo
dum & huiuſmodi. Morbis quibuſcūq; incipienti
bus, ſi bilis atra aut ſurſum aut infra ſubierit, mor-
tale. Dyſenteria ſi à bile atra incipiat, mortale. Qui
bus in febribus ſanguinis multitudo undecunque
eruperit, his in refectionibus alui humectantur.
Eiuſmodi itaq; et alia multa in Aphoriſmis ſcripta

inuenire licet, ipſius prænotoriæ artis partis exiſtentia. Cur igitur nihil horū ex Prænotionū libro recenſuit? propterea ſanè ꝙ de acutis morbis in illo docere propoſuit, uelut ipſe tum in principio, tum in fine libri dixit. In principio quidem ubi ait: Conſiderare aūt ſic oportet in acutis morbis. In fine uero ubi hæc uerba adſcripſit: Hæc uero de acutis morbis dico, & his qui ex ipſis naſcunt̃. Qui uero ſint qui ex ipſis naſcunt̃, ipſe Hippocrates rurſus in eodē libro recenſet. Hydropes ex acutis morbis nati omnes mali. Et rurſus: Facilem uero ſpirationem ualde magnam uim ad ſalutem habere putandum eſt, in omnibus acutis morbis, qui cum febribus ſunt & in quadraginta diebus iudicantur. Nam & hic acutorum ex tranſmutatione mentionē facit, uelut, in libris De iudicialibus diebus demōſtrauimus. Quin & in alijs multis locis eius libri ſignificauit, quod aut de acutis morbis, aut de his qui ex ipſis naſcunt̃, ſermonem faciat. Velut etiā hoc loco. Sudores optimi quidē ſunt in acutis morbis omnibus, qui in diebus iudicialibus fiunt. Et quid multis uerbis opus eſt? cū ipſe manifeſte in illo libro oſtendat, quòd multa prænotoria ſigna uolēs relinquat, alicubi quidem ſic dicens: Ne decipiat autē te, ſi ipſa ueſica aliquem morbum habens, eiuſmodi quandam urinam reddat. non enim totius, ſed ipſius ſecundum ſeipſam ſignum eſt. Nec uero apponit ſigna ea in Prænotionum libro, ſed in Aphoriſmis ipſa ſcribit. rurſus aūt ſic ait: Oportet autem & impetum morborum popularium cito animaduertere, & temporis conſtitutionem non ignorare, Nec tamen de hoc quicq̃ in Prænotionum libro nos docens. Propoſitum enim eſt ipſi, ut dixi, ſolum ea quæ acutorū morborum propria ſunt recenſere; quæ uero diuturnis propria ſunt omīa relinquere, Quare rationabiliter etiam inæqualem reſpirationis difficultatem, ex alio morborū genere exiſtentē, hic reliquit. Si etenim conuulſis reſpiratorijs organis fit, fuerit utiq; & diuturnorū morborum comes hic affectus, & hac ſane ratione nulli, ſiue acuto, ſiue diuturno proprius. fuerit aūt utiq; & eorum qui citra febrem fiunt, uelut etiam cōuulſiones. Verum ipſi propoſitum eſt in Prænotionibus, de his qui proprie acuti nominātur facere ſermonem. Sunt autem tales qui omnino cum febribus cōtinentibus fiunt, uelut ipſe in libro De uictu acutorū oſtendit. ſic ſcribēs: Sunt itaq; hi acuti, quales ueteres nominarunt pleuritin, & peripneumoniā, & phrenitin, & cauſum ſiue febrem æſtuantē; & alij quicunq; his conſimiles, quorum febres omnino ſunt continentes. Nequaq̃ igitur cōuulſiones huius morborum generis ſunt, unde neq; propriam ipſorum reſpirationis difficultatem ſimul cum his recēſuit, quemadmodū neq; de urinis, aut egeſtionibus, aut alijs omnibus, quæ in Aphoriſmis ſcripſit, propterea ꝙ acutorum morborū propria non erant. Cur uero neq; de talibus difficilis reſpirationis ſpeciebus in Prænotionibus docuerit, in quibus aut ſola inſpiratio, aut ſola expiratio eſt ma-

A gna, ſuperuacaneum puto nunc explicare, ut qui manifeſte in primo horum cōmentariorū demonſtrauerim, quòd ad has quinq; difficilis reſpirationis differentias, de quibus nunc dicere deſino, omnes reliquæ cōmode reduci poſſunt. Neq; enī aut uelocis aut tardæ reſpirationis in Prænotionū libro mentionem fecit, iuxta eandem rationem: oſtendimus enim quòd omnes aliæ differentiæ in prædictis contineant̃. Quare Hippocrates utrūq; ipſorum recte feciſſe uidetur: in morbis quidē popularibus diuiſionem in omnes particulares ſpirandi difficultates ponens, in Prænotionibus uero & Aphoriſmis, quantum uſui erat cōmodum, ac neceſſarium. Quādo igitur hæc nobis iam ſufficienter ſunt demonſtrata, Reliquum fuerit ſanè B adhuc, etiam alios reſtātes ſermones ex omnibus ipſius ſcriptis exponere, initio rurſus à ſecūdo & ſexto Morborum popularium ſumpto. In utriſq; enim his libris, conſequēter ad primam omnium relatam dictionem, in qua omnes difficilis reſpirationis differentias docet, hoc modo ſcriptū eſt. Sanatorium continuarum oſcitationum ſpiratio longa: in abhorrentibus à potu, & uix bibentibus ſpiratio breuis. Quòd ſanè hic per longam ſpirationem, ſpiritus per longum tempus factus, hoc eſt rarus, inſuperq; magnus indicet̃, in ſecundo libro eſt demonſtratum, quemadmodū etiam per breuem ſpirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc eſt, denſus inſuperq; paruus. Sanatoriū igitur aut ſignum, aut cauſam continuarum oſcitationū C fieri magnum & rarum ſpiritum, utrunq; ſanè demonſtrari poteſt. Signum quidem, ut affectionis in contrarium mutatę, cauſam uero, quòd contrariorum contraria ſint remedia. Oſcitant enim & cum hiatu diſtenduntur continenter, ob uaporoſum quendam & craſſum ſpiritum in muſculorū genere cōtentum, uelut in alijs locis eſt oſtēſum. Quibus uero hoc contigit, ſtatim etiam continenter exſpirant, utpote cum in expirationibus eiuſmodi ſpiritus expurgetur & euacuetur. Si uero quis non ita cōtinue, ſed per longum tempus expirationes faciat, manifeſtū eſt quòd præexiſtentes in ipſo affectiones ceſſarunt, atq; ita ſignum ſanatoriū oſcitationis longa ſpiratio erit. Atqui longam ſpirationem etiam uelut cauſam ſanantem D continuas oſcitationes intelligere licet, atq; hoc ipſum nō longo ſermone mihi indigere uidet̃. Reſpirationem enim ad plurimum tempus cohibere, quod ipſum ſpiritus detentio nominat̃, qua ratione ſingultus ſanat, eadem etiā oſcitatiōes ſanabit. Equidem faciunt hoc etiam in exercitijs omnes Athletæ, per uim expellere conantes quicqd ſiue humorum, ſiue uaporū, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur. Ob hæc igit̃ ſpiratio longa continuarum oſcitationū aut ſignum, aut cauſa medicatoria exiſtit. Cæterū, in abhorrentibus à potu & uix bibentibus ſpiratio breuis, hoc ipſum ſanè non ita manifeſte, ſed cōiecturaliter dictū eſt. An uidelicet phreniticos ab ipſo nūc indicari putandū ſit, propterea ꝙ alio loco dixit: Phrenitici

pauci

paucibibi, ſtrepitus facile ſentientes, tremuli: atq; hos magis ꝙ̃ quibus partes circa pulmonẽ & cor perfrigeratę ſunt, ut ſimul & per longum tempus reſpirent, & frigidum expirent. Breuis enim ſpiratio utriſq; inducta ſanatorium ſignum eſt. In perfrigeratis uero non ſolum ſignum, ſed etiam cauſa. Quemadmodum enim ſpiritus detentio ſuperflua euacuare poteſt, & ob id hanc in ſingultientibus, & multũ oſcitantibus, & cum hiatu ſe diſtendentibus, & continue ſe exercitantibus aſſumimus: ſic continens reſpiratio uentilare ſimul & excalfacere perfrigerata poterit. Iuxta hanc igitur rationem etiã in ſecundo Morborũ populariũ conſuluit diligentiã adhibendã eſſe, ut excãdeſcentia inducatur, & coloris reparandi, & ſanguinis in uaſa ſubter cuticulã colligendi gratia, tanq̃ ſanè & excãdeſcentia innatum calorẽ excitare queat. At uero ꝙ denſiorem omnino reddat reſpirationem ipſa animi excãdeſcentia, nemo ignorat. Aſſumemus igit̃ ipſam in perfrigeratis, & decoloratis, ac gracilibus, ex quibuſdã interuallis, & tẽporibus opportunis, non ſanè ita cõtinenter, ut ualde facultatem offendamus, ſed uelut exercitationes innatum calorẽ corroborantes, non immoderatas facere iubemus, ſed tum opportune, tum moderate aſſumimus: ſic etiã breuem ſpirationẽ ſiue per ſe, ſiue cum excandeſcentia procuramus, nõ ſine opportunitate & modo aſſumemus. Porrò hic diligenter animaduertere ad ſermonẽ ipſum oportet, & nõ putare eandẽ affectionẽ eſſe cum ea quę nũc à nobis oſtendit̃, eam quam in Prænotionũ libro recenſuit, de qua dixit: Spiritus frigidus ex naribus & ore prodiẽs ualde iam pernicioſus eſt. In acutis enim morbis de q̃bus in illo libro ſermonẽ facit, huiuſmodi ſpirandi difficultas mortẽ portendit. In alijs uero morbis qui citra febrẽ cõſiſtũt, frigiditas totum animalis habitũ apprehendit, & accidit quidem neq; his extra periculum, nõ tamen penitus pernicioſa. Ex his aũt eſt & ſtrangulatio uteri appellata, & omnino omnes ſpiritus interceptiones, quæ mulieribus quidem aſſidue, & præſertim uiduis accidunt: raro aũt aliquando & uiris. In huiuſmodi enim omnibus affectiõibus præ multitudine materię frigidę innatus calor grauat̃, ad ſimilitudinẽ flãmæ, quæ præ multis humidis lignis ſuffocat̃. Quare etiã accendere quãdoq; poſſibile eſt hanc, ubi materiã exuperauerit; aliquando tamen cõſumpta materia neceſſario etiã ipſa ſimul extinguit̃. Quemadmodũ in his qui in acutis morbis ſic expirant, nulla ſpes ſalutis relinquitur. Horum itaque meminiſſe oportet, & amplius quòd in interceptionibus ſpiritus omnem reſpirationem perfecte perijſſe, neque ſuſpicari poſſibile eſt, neq; ſic habere apparet, ſi quis quod cõtingit diligenter cõſideret. Minimus aũt ſimulq; per longiſſimũ tempus ipſis fit ſpiritus, atq; hac ratione pleroſq; latet ac fallit. Verũ ſiquis diligenter animaduertat, aut etiã digitum quempiã naribus ęgri admoueat, percipiet uniq; reſpirationẽ. Quòd ſiquis etiam præ naribus pilum, aut tenuẽ lanam A ſuſpendat diligenter ac probe cõcerptam, uidebit ꝙ etiã hæc ipſa moueant̃. In huiuſmodi ſanè affectionibus ſpiratio breuis, hoc eſt motus reſpiratoriorum organorum per breue tempus, quẽ uidelicet etiam denſum ſpiritum appellamus, cauſa ſimulq; ſignum ſanatorium exiſtit. Iuxta eandẽ uero rationem continuarum oſcitationum, non ſolum reſpiratio per longum tempus, hoc eſt, rara, ſignum ſimulq; cauſa ſanatoria exiſtit, ſed etiam magna. Vocatur enim hæc & in ſecundo libro ſpiratio longa. Primario etenim ea quæ per longũ tempus fit, hoc eſt rara, hoc nomen poſſidet; ſecundario uero etiam magna. Atq; de his quidẽ ſic habet. Apponamus porrò & alia uniuerſa ab ipſo de ſpirandi difficultate conſcripta. In ſecundo equidem B Morborum popularium. in Antigenis uxore pręſatus, ꝙ anheloſa fuerit ante partum, poſt hæc infert: poſtea ſimul cũ partu pus reuomuit. Quare & hoc cum his quę à nobis demonſtrata ſunt, conſentit: anheloſi enim ſunt, qui denſum ſpiritum habent, & ſimul thoracem multum diſtendũt. Contingit autem hoc, aliquando quidem in affectionibus multa inſpiratione indigentibus, & profecto etiã à curſu, aut aliàs quomodocunq; uehementi exercitatione facta, eiuſmodi ſpiritus accidit & omnibus ardentibus febribus. Fit etiam ut demonſtratum eſt quando obturatio, aut cõpreſſio, aut coarctatio quædã in reſpiratorijs organis exiſtit. Tale uero quiddam apparet accidiſſe etiam Antigenis uxori, quemadmodum pus indurauit. C Huius equidem primæ in ſecundo Morborum popularium ſpirandi difficultatis meminit. Poſt hãc ueto eius quę Lycię accidit, de qua uelut antea dixi, ſcripſit: Spiritus intra duplicabat̃, non tamen magnus, atq; hoc ſecundũ rationẽ. Affectum enim erat in ipſa neruoſum organorũ genus, ut etiam abſoluta urinarum ſuppreſſio fieret, & ob hoc ſanè duplicatus ſpiritus fiebat. Cur aũt non magnus? An quòd erat perfrigerata? Contegebatur itaque inquit. Demonſtratũ eſt autem quòd hac uoce in perfrigeratis iuxta innatum calorẽ utatur. Conſequenter uero & de anginoſis tunc factis differens ſic ſcribit: Spiritus his nõ ualde ſublimis, tanq̃ uidelicet ut plurimũ ſublimis ſpiritus anginoſis fiat. Sic aũt uocare ipſi mos eſt paruum, & uelut D alicui uideri poſſit, eo loci uſq; ad fauces ingredientem, non aũt ad thoracis profunditatẽ deſcendentem. Quòd uero eiuſmodi ſpiritus neceſſario exiſtat in his qui quodcunq; tandem reſpiratoriũ organum dolent, antea dictum eſt. Quæ igitur cauſa eſt, ob quam anginoſis ſpiritus nõ ualde ſublimis erat? An ꝙ neq; anginæ ſpecies ipſis conſueto more facta erat? primũ enim inquit, fauces non inflammatæ, uerũ iacentes. Deinde ſic ait: Nam ſuffocabant̃ plurimi, niſi cum deglutire cupiebãt. & omnino tota narratio de angina tunc facta illęſas permanſiſſe oſtendit ipſas fauces, uerum uicinas his partes uerticulis colli continuas affectas fuiſſe. Nam & ipſa uerticula luxata diſceſſiſſe ait, partim intra ſolum, partim uero in obliqua. Cum

igitur neque aliud aliquod reſpiratoriũ organum ipſis fuerit affectum, neque fauces ipſæ iuxta propriam rationem, ſed ob cõmunitatem tantum poſitionis ex affectionibus participantis, merito nõ ualde ſublimis ipſis ſpiritus erat. Etenim ſi penitus non fuiſſent fauces infeſtatæ, nequaquam ſanè ſpiritus ſublimis fuiſſet. Quando uero per conſenſum ex uicinis infeſtabant, mediã prędictorum cõſtitutionẽ accepit moderate dẽſatus. Deinceps porro ab hac conſtitutione, alterius meminit in Perintho factæ, hoc modo narrationẽ incipiens.

In Perinthum circa ſolſtitium ferè æſtiuum uenimus. Deinde recenſet totam morborũ ſpeciem, à cauſo ardenti febris genere exorſam, uerum uomitoriam factam, & ad plurimum tempus inueteratam. Quin & quòd citra uomitus, cauſi febres B his factæ ſunt, & quòd uenter ipſis multa egeſſerit, appoſuit: Vt tum ex his, tum ex alijs omnibus manifeſtum ſit, eius conſtitutionis cauſam in pituitis putreſcentibus factam eſſe, ita ut reſpiratoria organa illæſa permanſerint, itemq́; ipſum os uentris, uerum ex inferioribus partibus initium impetus ſui ſumpſerint ardentes febres. Merito igitur ipſis neq; magnus ſpiritus factus eſt, quem admodum his fit quibus in pulmone & corde febrilis caloris multitudo congregata eſt: & paruus ſanè non erat omnino, utpote qui non dolerent, neq; perfrigerati eſſent. Siquidem igitur paruus & ſublimis nihil diuerſum ſignificant, iuxta rationem utiq; ſublimes ſpiritus ipſis factos eſſe dicit, non tamen ualde. Poſt hanc uero conſtitutionem C nullius deinceps difficilis reſpirationis Hippocrates mentionem fecit, uſq; ad illam dictionẽ quam primã omniũ in principio huius libri appoſui, cuius initium hoc eſt. Spiritus parui, denſi, magni, rari. hanc uero totam iam antea expoſui. Tempeſtiuum igitur iam fuerit mentionem facere difficilis reſpirationis, ab ipſo in ægroto quodam conſequenter conſcriptæ, cuius nomen non expreſſit. Habet autem ſenis dictionis ſeries hoc modo: Spiritus ſubdenſus, ilia dolebat, & reſpirans, & cum uerteretur. Apparet autem & hic æger teſtimonium præbere ijs quæ multoties à nobis ſunt dicta. quando enim ilia ſiue præcordia cum reſpiratorijs organis coniuncta ſunt, ob idipſum ſanè dolentibus ipſis, ſubdenſus ſpiritus erat. Atq; hæc D quidẽ difficilis ſpirationis genera in ſecundo Morborum popularium ſcripſit. In quarto uero primũ meminit uxoris Nicoſtrati in Cranone, quæ paruum & denſum ſpiritum habuit. Deinde uxoris Antigenis anheloſæ non nuper factæ: ſed à principio exiſtentis, ut & tuſſiret ſemper. & de hac ſanè nulla quæſtio fuerit. Verum de uxore Nicoſtrati in Cranone, ob id mihi uidetur paruus & denſus ſpiritus apponendus eſſe, quòd delirauit. Dictum enim iam ſæpe eſt quòd contrarius, hoc eſt, rarus & magnus ſpiritus, delirij proprius exiſtit. Quare quæſtione omnino dignum eſt: cur hic quidem non fiebat, uerum ipſi contrarius, qui dolorum proprius eſt, paruus uidelicet & denſus. Ne-

A que enim in enarratione ægritudinis ullius particulæ dolorem aliquem factum eſſe appoſuit, ſed neq; tumorem notabilem circa ilium, aut thoracem. Quid igitur eſt quòd reuera illa habuit mali? Mihi eqdẽ uidetẽ duplex morbi ſpecies circa hanc mulierculam à duplici principio conſtitiſſe. In eo enim quòd deſipuit, & collũ, & os, & naſum conuulſa habuit: manifeſtum fit ꝙ in capite cauſa aliqua ipſius morbi extiterit. Ex eo uero quòd cibus intra concluſus erat uſq; ad decimam diem, & in urina reſes eruinam ſpeciem prę ſe ferebat, nõ paruam in hepate factam eſſe inflammationẽ exiſtimo, per quam ſuperna affectio uicta, non potuerit ſecundum ſeipſam reſpirationis ſpeciem effingere. Dictum enim eſt & iam ante ſæpe, ꝙ iuxta prę B ualentem affectionem ipſa difficilis reſpirationis ſpecies formatur. Hoc ipſum uero uel maxime indicat ipſius delirij paruitas, & ipſa adeo ſenis dictio, delirare enim ipſam dixit. Solet autẽ huiuſmodi uerbo uti, ubi paruã læſionẽ indicare uelit: quemadmodum & hoc ſæpe demonſtratum eſt.

Nihil igitur miri eſt, cum ipſa parum quidem deſipuerit, fortem uero inflammationem circa hepar habuerit, non ipſius deſipientiæ, ſed inflammationi propriã reſpirandi difficultatẽ eueniſſe. Atque ita ſanè de his habet. Quid uero eum pneumatodé aliquem factum eſſe dicat, intelligere oportet. Num cum quem in libro De uictu acutorũ pneumatiam uocauit? ita ut pneumatodes & pneumatias idem ſignificent. an per uocem pneumatodes is qui uentrẽ inflatus eſt, ſignificatur? At uero C quis ſit pneumatias, in libro De uictu acutorũ ipſe maniſeſtiſſime expoſuit. Cum prædixiſſet enim, cito pneumatiæ hoc eſt anheloſi fiunt, ſtatim connectens infert: à denſo uero ac multo ſpiritu, atque hoc ſanè etiam ſtatim in principio huius libri expoſui. Cęterum quod in quarto Morborum popularium habetur conſiderandum eſt, ipſa dictione ſubſcripta, quæ hoc modo habet. Vir metallicus, ilium dextrum intentum, ſplen magnus, aluus intenta, ſubdura, pneumatodes, decolor. Poſſibile eſt enim utrunque, & difficulter ſpirantem ipſum factum eſſe, ob iliorum affectiones, & uentrem item inflatum fuiſſe: multo uero magis obſcurus eſt qui deinceps ſequitur ægrotus, ſic habens. D Temenei filius habuit quid ſpiritus, ut uiridantis palloris eſſet. Nam & huic quędã ualde mala hepatis affectio aderat, ob quã & difficulter ſpirare ipſum poſſibile erat, & uentrem item inflari. Color enim uiridantis palloris, male affecti hepatis ſignum eſt. Porrò quod deinceps ab eo dicitur hoc modo, Maritus Lechus apud Sitodochum, arquato morbo infeſtatus, ad quẽ ſeptima die ingreſſus ſum, octaua moriebat: neq; mingẽs, neq; egerens, ilia magna & dura, & ſpiritus denſus: nihil quęſtione dignũ habet. Duris enim, nõ moderate, & magnis ilijs factis, rationabiliter dẽſus ipſi ſpiritus erat. Verum penitus obſcurum eſt quod continenter deinceps in ipſius Lechus morbo dictum eſt, hoc modo: Deſinente aũt febre, ſpiritus

non eſt ſolutus. Qualem enim difficilis reſpirationis ſpeciem habuerit, neq; ipſe manifeſte indicauit, neq; aliud quoddam eiuſmodi acceſſoriũ malum ſiue ſymptoma ſcripſit, ex quo quis coniecturam facere poſſit de affectione ipſi facta. Atqui & poſt hanc non paululum progreſſus, in hunc modum narrare incipit: Vxor Temenei pneumatodes. poteſt enim difficulter ſpirans intelligi, poteſt etiam quẽadmodũ plurimi ex enarratoribus huius loci putant, iuxta ilia inflata dici. Verum mihi ſanè uidetur melius eſſe, & fortaſſis neceſſarium, inflatam iuxta ilia dici, magis ꝙ difficulter ſpirantem. paululum itaq; in narratione progreſſus, & quodammodo facilius ſpirans, inquit, tanquã qui iam prædixiſſet de ipſa quòd difficulter ſpiraſſet. Quòd uero pneumatodes appellare ſoleat, eos quibus denſus eſt ſpiritus, dictum quidem in ſuperioribus eſt, ſed & nunc manifeſtum eſt. Rurſus enim in peius mutabãtur huius mulierculæ acceſſoria mala, & circa decimam ſextam diem ipſam mortuã eſſe ait, denſum ſpiritũ habentem. Quin & ꝙ poſt hanc conſcriptus æger, etiam ipſe denſum ſpiritum habuerit, ob iliorum affectionem, ipſa dictio manifeſtum facit, hoc modo habens: Filius erat mulieris ipſius Apemanti ſororis, ilia magna, & ſplen, ſpiritus, egeſtio amaræ bilis. Quemadmodum enim pneumatodes hoc eſt anheloſos, aliquando uocat, eos qui denſum ſpiritum habẽt, Sic quandoq; etiam ſimpliciter ſpiritus ſcribit. Nihil uero miri eſt, ſi magnis exiſtentibus ilijs, ſpiritus denſus fiebat. Nam etiam rurſus progreſſus in ipſo, denuo inquit, ilia uero intenta erant, & ſanè erat etiam tuſſicula modice ſicca. In uniuerſum enim ueluti diximus, quando aut tumor, aut dolor quiſpiam in partibus iuxta ilia conſtiterit, paruus & dẽſus neceſſario fit ſpiritus. Quare neq; hoc mirabile cuipiã uideri debet, ꝙ etiã in ijs quę poſt hęc ſequuntur, cũ antea dixiſſet, ilium ſubmolle, apponat: pneumatodes hoc eſt anheloſi non ualde. Si enim Laparon Gręcis uacuũ & molle, hypolaparon aũt ſubuacuum & ſubmolle ſignificat: in tantum ſanè difficulter ſpirabunt, in quantum partes circa ilium ipſis male habuerint: moderate itaque ipſis affectis, moderate difficulter ſpirabunt. Quẽadmodum rurſus inferius in eodẽ libro ubi in hũc modũ ſcribit: Famulę, quã recens emptã uidi, duricies in dextris erat magna, nõ ualde doloroſa, rationabiliter infert, & nõ ualde difficulter ſpirãs. Si quidem eñ duricies nõ ualde doloroſa erat, certe neq; ualde difficulter ſpirantẽ ipſam eſſe uerſimile erat. Sic uero etiã in fine iam libri, de ſeniore narrans, atq; pręfatus, mente motus eſt moderate, intulit, nõ ualde difficulter ſpirabat. Semper eñ iuxta magnitudinẽ cauſæ difficilem reſpirationẽ facientis, etiã ipſa difficilis reſpirationis magnitudo producitur. Verũ hæc quidẽ in quarto Morborũ popularium ſcripta ſunt, quæ omnia ijs quæ à nobis de difficili reſpiratione demõſtrata ſunt, abunde teſtimonium prebent. Porrò in quinto Morborum popularium, decimus quartus ægrotus hoc modo ſcriptus eſt: In Lariſſa Hippoſthenes peripneumonia apprehẽſus eſſe medicis uidebat, erat aũt nequaq;, uerum principio luctans, in duro loco cecidit ſupinus, aduerſario ipſi illapſo, & lauatus eſt frigida, & cœnauit, & grauior factus eſſe ſibi uidebatur. Sequẽti aũt febricitauit, & tuſſis apprehendit ſiccior, & ſpiritus denſus. Deinde paululũ progreſſus, Quando uero tuſſiebat, inquit; dolebat pectus & dorſum. Nihil itaq; mirũ eſt, ſic affectis partibus thoracis, dẽſum ſpiritũ factũ eſſe. Cęterũ quod in fine ſermonis habet: Neq; ſtertorem habuit, ad demonſtrationẽ dictum eſt, ꝙ non fuerit peripneumonicus hic homo. Teſtimonium aũt præbet hoc ipſum, ijs quæ ſtatim à principio in hoc libro à nobis dicta ſunt, quãdo hanc dictionem ex libro De uictu acutorũ expoſuimus, partim uero ab orthopnœa & ſtertore ſuffocati. Nonus deinceps & triceſimus ægrotus in quinto Morborũ populariũ ſcriptus eſt, itidẽ & ipſe denſum ſpiritũ habens. Adſcribam aũt & hic ipſam dictionem hoc modo habentẽ: Puer à mulo percuſſus uentrẽ & hepar, mortuus eſt quarta die, ſpiritum denſum habuit, & nõ intelligebat quicq;, & febris corripuit. Nõ obſcurum eſt in hoc, & peritonæum membranã aluum ac inteſtina omnia amplectentẽ: itemq; ſeptũ tranſuerſum, unà cum uentre & hepate inflãmata fuiſſe, et ob id etiã puerum deliraſſe. Verũ iuxta deliriũ nõ habebat difficilis ſpirationis ſpeciẽ, maior eñ affectio circa ilium, iuxta ſeſe, ipſam reſpirationis ſpeciẽ efformauit. Minor uero penitus eſt ſuperata. Hæc quidẽ in quinto libro Morborum popularium habentur. Rurſus uero ad ſextum trãſgreſſi, cuius etiam iam antea communem ad ſecundum librum dictionem expoſuimus, reliquas ſententias huc pertinentes recenſeamus. Sunt autem ferè omnes ex iam prędictis manifeſtæ. Etenim ſpiritum ſolum ſimpliciter ſcribens, in acceſſorijs morborum malis concurrentibus, pro difficili reſpiratione ſcribere demonſtratum eſt, ea uidelicet in qua denſus ſpiritus redditur. Eundem uero amplius denſatum, anheloſum uocare, itemq; anhelationem in conſuetudine habet. Quare in ſexto Morborum popularium ubi inquit: Si ſpiritus intus relinquatur, reſpirandi difficultatẽ cum denſitate intelligemus. Similiter autem & in muliercula in Cranone, in qua ſic ſcribit: Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda, ſpiritus: prædicta difficilis ſpirationis ſpecies accipienda eſt, in qua ſpiritus denſatur. Quemadmodum etiam in filia Agaſis puella. Quòd uero differat denſus ſpiritus ab anhelatione, manifeſte indicauit, habet ipſa dictio hoc modo: Filia Agaſis puella exiſtens, denſi ſpiritus erat, mulier uero facta, ex partu non ita diu doloroſa exiſtens leuiter, magnum onus ſuſtulit, & ſtatim quidẽ ſtrepuiſſe circa pectus uidebatur, ſequenti uero anhelationem habuit, & dextrum coxendicem doluit. Deinde conſequenter, ſpuebat ſpumoſum inquit, ab initio aũt erat florida. Equidem ex toto acceſſoriorum malorum concurſu

manifeſtum ſit, ꝙ tuberculo in reſpiratorijs organis inueterato & ægre cõcoctili rupto, hæc expuerit: & quòd ob hęc tubercula denſi ſpiritus fuerit. Porrò inferius in eodem libro circa conſtitutionem, quam hoc modo incepit: Tuſſes cœperunt circa ſolſtitium Hybernum. Quibuſdam uero & ſpiritus ſimul ſublimis fiebat, inquit. Et ſanè quòd ſublimis ſpiritus eſt paruus & denſus, in ſuperioribus explicauimus, & profecto etiam anginas circa illam conſtitutionem factas eſſe ait. Male itaq; ſentiunt qui ſublimem pro magno dictum eſſe putant, propterea ꝙ hic thoracem ſublimem & eleuatum facit, ipſum plurimũ diſtendens. Progreſſus autem paululum, pneumatias nominat quoſdam: & dictum etiam de hoc eſt antea, quòd aut inflatos, aut anhelosos ſic uocat. At uero qui deinceps ſcribitᷣ, ſpiritus obſcurus, paruus eſt, & propterea non apparens, qualis & in interceptionibus ſpiritus, & in ſuffocationibus uteri cõcomitatur: atq; huiuſmodi quiddam uult etiã ex ipſa dictione indicare, quæ ſic habet: Et ſpiritus tabeſcẽtibus obſcuri mali, & non parientibus, & quicunq; alij tales ab eadẽ cõſtitutione. A Mulieres etenim nõ parientes, ſunt aũt hæ omnino quæ non probe purgantur, maxime à ſpiritus interceptionibus apprehenduntur, quemadmodum ſant etiam quæ diutius maritis ſunt uiduatæ. Quare ſpiritus qui non manifeſte inſignes ſunt, neq; patentes, eos obſcuros appellauit. Ex his igitur progreſſus quiſpiam inueniet, & citra meam ulteriorem opem, omnia alia de difficili ſpiratione dicta, tum in genuinis, tum in ſpurijs Hippocrati inſcripris libris, quanquam nos fermè omnes genuinos in hoc ſermone locos recenſuerimus. At uero quandoquidem & hi qui ad Theſſalum filium ipſius referuntur, & qui ad Polybum generum, itidem artis Hippocraticę ſunt, & nõ procul ab his abſunt, ea quę Eu-B ryphontis eſſe uidentur: ferũtur autem inter Hippocratica ſcripta: ſi mihi ocium contigerit aliquando maius, alium adhuc quartum adijciã librum, in quo exponam ea quę in reliquis Hippocrati inſcriptis libris continentur, de reſpirationis difficultate. Nunc uero alijs rebus inſtantibus ac urgentibus, ad illa non tranſibo.

# CL. GALENI DE MVLTITVDINE LIBER

BARTHOLOMAEO SYLVANIO SALONENSI INTERPRETE.

MVLTITVDINE neque aliud quod magis circunferãt nomẽ omnes ferè huiuſce tẽpeſtatis medici cõperire queas, neque quod magis ignorent. Qui ergo ſermonem & promere & percipere ualent, ex ijs plurimi quidem quidnam multitudinem uocent ſciſcitantibus, in collatiõe ad aliquid ut multum & paucum nomen dici reſpondent: ita fieri ut menſura comprehendi non poſſit: nam quod uni multum, id quãdoq; parum alteri eſt. Tum ubi rem proferant ad quam multitudinẽ aiunt pertinere eos rogaueris, aliqui magis D quàm piſces obmuteſcunt, quidam adeo prolixa atq; abſurda nugantur, ut quid dicant intelligere minime poſſis. Pauciſſimi uero multum inquiũt & paucum tanquam ad poteſtatem intelligi. Ac ſi rurſum ex eis quęras quidnam poteſtatẽ dicant, nonnulli nihil prorſus reſpondent: eorum uero qui effari quicquam audent nemo idem alij dicit: plurimi autem omnia magis quàm poteſtatem interpretantur. Quod ſiquis inter eos uſqueadeo ſapiens inuẽtus eſt, ut efficacẽ ſubſtantiam, uel cauſam efficacem eſſe poteſtatẽ dicat, tum ſi primum percõteris num aliqua eiuſmodi ſubſtãtia ſit quæ animal regat, dein ſi ſit, etiam quidnam ea ſit exponat, nec dum ita quoque interrogatus quęſtio- C ni reſpondet, ſed aut omnino ſilentium agit, aut adeo ad aliena ſermonem detorquet, ut præſtiterit tacuiſſe. At ſi in his quoque eo quiſquam perueniſſe eruditionis deprehẽdatur, ut dicere quidem quidnam ſubſtantia ſit poteſtatis non habeat, cæterum eam eſſe certo ex operibus ſigno colligere, rurſus ſi & hunc ipſum interroges an quæ Aſclepiades compluresq; tum Aſclepiadiorũ tum Methodicorum de eo ſcripſere quod nulla ſit in animantibus facultas perpenderit atq; diluerit, ne ſcite quidem an dictum ſit ab eis uidetur. Porrò ꝙ ipſi illi rurſus qui poteſtatem non eſſe aiunt, ut ad hanc intelligi & conſtare multitudinẽ negent, magis dilucet. nam fieri nequit, ut ad reſpectum qui nullatenus eſt multitudo conſtituatur æſtimerũtque: multum uero & paucum ut ad ſolas uaſorum capedines eſſe arbitrantur. Interim quoque ne multitudinem omnino quidem initio nominant: neque euacuandi aliquam ab ea indicationem deſumunt, ſed à ſola ſtipatione ideſt στεγνώσει, quã ab eorum nemine eodem modo exponi aliàs oſtendimus. Quin & tertius quidam cœtus alius eſt, qui nec ſit ne an non ſit aliqua facultas nouit, nec ſe quęrere profitetur, ſed ex nonnullis quæ liquido apparent notis circa ægrotum conſiſtentibus euacuationem ſibi ait ex longa experientia repertam: deinde ſi quænã notæ eæ ſint exquiras: diſtentionem dicit uaſorum, & ruborem, & grauitatem corporis uniuerſi, & pigritiam ad motiones, & tentio-

tenſiones membrorum; nonnulli uero & ulcero- A
ſam & laſſitudinariam adijciunt ſenſionem, & tra
ductam in ocio priorem uitam, non ſine ciborum
ac potuū largiore ingeſtiōe, & ſolitarum excretio
num ſuppreſsione. Ex hac igitur ſyndrome hocue
concurſu (ſic enim ſymptomatum aggerationem
appellant) uenæ ſecandæ utilitatem obſeruatam.
Ii igitur non ſibi tantum ipſi, ſed alijs etiam homi-
nibus cunctis adimunt rationem, cum omnia ex
uſu comperta affirment. Alij, uti ſanè modo dixi-
mus, & ratione ſe uti aiunt, & poteſtatem quidam
haud omnino eſſe, nōnulli uero eſſe eam quidem,
ſed quęnam eius eſſentia ſit nequaquam intelligi.
Quo fit, ut paucisſimi ſint qui ſubſtantiam eſſen-
tiamq; poteſtatis prodere audeant. Sed horū quo-
que nec numerum nec eſſentiam eandem pronun- B
ciant omnes; immò uero qui nobis quidquā ſcri-
ptum reliquere, nonnulli ſemper quaſi de una fa-
cultate animal regente minore negocio diſputant
nulla adducta in mediū ratione, quidam uero de-
monſtrare aggrediuntur, aiuntq; una plures non
eſſe. Quapropter qui in corpore laborantis multi
tudinem eſſe pronunciat, hunc neceſſe eſt à medi-
cis qui Empirici nominātur atq; Methodicis iam
deſciuiſſe, ueluti autem ad facultatem aut ad uaſa
id quod multum eſt dicere. Ergo nos quoq; diſpu-
tationē aduerſus Empiricos & Methodicos diſ-
feramus, tranſeamus uero ad alios, qui ſe cum ra-
tione tractare artem profitentur: tametſi huius æ-
tatis quidam eò perueniunt temeritatis, ut ſectæ
ſibi titulos inſcribāt, quorum ne illorum quidem C
ullum licet agnoſcas. Itaq; complures ſæpius au-
dias apud ęgros qui dicāt plenum eſſe hominem,
eiq; uenæ ſectione opus eſſe: poſtea uero ubi inci-
derit ratio, ſe ipſi & Methodicos & Empiricos no
minēt. Verū quod dixi ad eos, qui analogiſmo id
eſt diſquiſitiore atq; altius repetita ratione utunt̄,
uenientes congregamur eorum primanibus, qui
id quod multum eſt identidem ad poteſtatem in-
telligunt. ſere enim ij neq; utres neq; culeos ſupra
modum plenos conſpexiſſe uidētur: ſed neq; plus
quàm par ſit unquam cibi ſumpſiſſe quo uenter di
ſtenderetur, nec in ueſica urinam aliquando, uel
ſtercus in recto inteſtino ulterius ꝙ oporteat col-
legiſſe. Nāq; in id genus caſibus omnibus dictorū
quoduis inſtrumentorum perſpicue diſtenditur, D
ut homo niſi ſuperfluū excernat crucietur. Neq;
tamen fit ſenſus idem grauātis uel mordentis uel
dolorem qualitate aliqua ineffabili afferentis. Au
dire igitur licet uel populares, qui ſine pertinacia
dogmatis aſſerendi id quod ipſis accidit plane in-
terpretētur, nempe quod interim à cibo quamuis
exiguo ingeſto grauentur opprimanturq;, interim
uero mordeantur atq; erodantur. Sæpe item, cum
accidens ſignificare exacte non habeāt, angi ſe fa-
ſtidio ferunt. nullus enim horum ſenſuū idem a-
pud homines fit, uentre plurimum copia nimia ci
borum extento atq; diſtēto. Quamobrem in eiuſ-
modi ſtatibus rumpi uentriculum ſibi propemo-
dum aiunt, quē nos quoq; ſummopere intentum
cernimus: at ubi ſe queruntur grauari, contractū
aſpicimus uentrē quandoq;. Sic ueſicæ quoq; alia
plurimum humorē continentis diſpoſitio eſt, alia
paucum, uel ingraueſcentis. Ergo et excretionem
in ea quæ ex repletione tenditur quāplurimā uide
as licet, in ea quæ grauat̄, parciſſimam quidē, ſed
frequentiſsimam. neque enim tēpus expectat re-
pletiōis, ſed noxiū excutere protinus cupit, ſicuti
uel cū à qualitate eius mordetur: tunc enim quoq;
excretionem obit aſſiduam. Itaq; & cum ueluti ab
onere contento grauatur, tunc haud recte ſanè di-
xeris uitioſe diſpoſitam, eſſe autem ipſi quod de-
grauat multum, quāuis tunicam nequaquā diſten
dat. Hæc ſi opinionis omnino huius duces affir-
mant, negantibus ijs qui cōtrarie ſentiunt, rurſus
quærendū ex utriſq; eſt, an ueſica, cum quoquo-
uerſum uſq; eò diſtenditur, ut diſcrimen ruptionis
immineat, quippe quæ contentum detinere præ-
terea nequit, atq; ubi onere premitur ac morſu la-
ceſſitur eandem moleſtiam percipiat. Nam hic rur
ſus qui ſemper uaſorum amplitudinibus multitu-
dinem metiuntur, prōpte concedunt: qui uero po
teſtate, interrogationes id genus ægre ferunt atq;
iraſcuntur, ultro citroq; uarijs modis reluctantes,
ꝙ hanc quoq; multitudinē eſſe permittere nolint.
Itaq; nos utroſq; precibus rogatos ut lite ceſſarēt
ad concordiā hortati ſumus, hos qui multitudinē
ad ambientis capacitatem dici nunquam exiſti-
mant, quibuſcum inita primū diſputatio eſt, ut ue-
ris acquieſcerent orantes, memores repletas par-
tes dum diſtenduntur dolore cōflictari: illos uero
qui hoc tantummodo multitudinem conſiſtere
arbitrantur, ut id quod grauat ingraueſcenti mul
titudinem eſſe concedant. Rurſus autē ut diluci-
de apparētibus utroſq; confundamus, commone
amus ſeorſum eos, qui multitudinem ad faculta-
tem ſolum intelligi aiunt peritonæi copia ciborū
dirupti ac dilatati, tū in exteriorib. quoq; utres &
ueſicas hoc perpeti oſtendamus, quādoq; uero &
dolia ipſa ubi flatuoſa multitudo extiterit uiolēta:
interrogemus de ijs qui ex pulmone ſanguinē ex-
tuſsiere, uel uaſe citra ictum aut caſum aut aliā hu
iuſmodi extrariam uiolentiā rupto, an neq; hi ſibi
à plenitudine quāplurima uas diſtendente ſic affli
ci uideant̄. Alteris rurſus priuatim in memoriā re
uocemus, nō poſſe boni habitus iuuenē & paruū
admodū puerū onus idē geſtare: nam qđ puerulo
grauiſſimū, id opinor florētis ætatis iuueni leuiſſi-
mū eſt. Vtrum ergo neq; onus id dicemus omnino
qđ quiſquā ſuſtinere non poſſit, neq; multū quod
ita premat & grauet: an onus qdē & graue nomi
nare, multitudinē aūt nequaq; ſinemus? At hoc
pacto non de re, ſed de nomine controuerſia erit.
Alio autē modo neq; homo is tibi uidebitur, qui
uel ſi uiginti eius humero talēta impoſueris nihil
prorſus unq; dicat grauari. Ad eos uero ꝙ ſeruili
ſeſe dogmati ſubiugarunt, nihil eſt ſatis. Quapro-
pter omiſſis iam ijs, immo uero ſi uerum dicendū
ſit faceſſere iuſſis, cum eo qui liber ueritatiſq; ami
cus eſt diſſeramus. Duas ergo multitudinis ſigni-

ficationes relationesq́; propoſuimus, alterã ut ad A
robur & uires ipſam ferentis, alteram ut ad co-i-
pientem regionẽ. Et uero his præmiſsis quot ani-
malis facultates omnes ſint inſpiciamus, ac quo
pacto in quauis earũ plenitudinẽ aut agnoſcemus
aut curabimus. Ad hęc etiã quot uniuerſa humo-
rum genera eorũ ſint, qui aut uires degrauãt, aut
in uaſis cõtineri nõ poſſunt. In his enim ſtudioſus
ac magnus ſit medicus oportet, nõ in euidẽtibus
contẽnendis, quę demõſtrationis omnis principia
ſunt. Sed nihil fortaſsis mirũ id ipſum quoq; igno-
rari ab ijs, qui nihil de demõſtratione explorarũt,
nec comperierũt, nec didicerũt, nec exercuerunt.
Perinde igitur inſulſi ſunt ac ſi quis hos cõmenta
rios legẽs demõſtrare me primũ hoc ſperet ſermo
ne quæ de plenitudine exacte perſcrutaturũ ſcire B
prorſus oporteat, deinde uero diiudicationẽ cura-
tionemq́; multitudinis cuiuſq; inuenire, nequaq̃
intelligẽs ſi res tam magnæ ea cõparatæ eſſent na-
tura, ut unico libro explicari poſſent, utiq; artem
longã non eſſe. Mihi uero euidenti probatione di-
uerſam quandã in arterijs facultatẽ ab ea eſſe quæ
in neruis & uenis habetur, in libris de Hippocra-
tis & Platonis dogmatibus aſſertũ eſt. Docui eo-
dem etiã uolumine arteriarũ facultatis ueluti fon-
tem cor eſſe: neruorũ cerebrum: iecur uenarũ. In
opere autẽ De elementis ſecundũ Hippocratem,
demonſtraui ſubſtantiã generationi internitioniq́;
obnoxiam, per totã ipſam pro quatuor qualitatib.
alterari, humiditate & ſiccitate, caliditate & frigi-
ditate: corporisq́; cuiuslibet propriã ſubſtantiã in C
tali quadam eſſe temperie. Proinde & ſubſtantiam
facultatũ quibus ea regũtur proprietatẽ eſſe tẽpe-
ramenti. Oſtenſum mihi quoq; id eſt in cõmen-
tario De naturalib. facultatib. & alio ſeorſum tra
ctatu. Diximus iã pluries & in alijs libris multis,
tũ utriuſq; multitudinis generis dignoſcendi no-
tas, tum priuatim pro utroq; ſingulorũ: utriuſque
inquã, nempe eius quod ad poteſtatẽ pertinet, &
eius quod ſecundũ enchyma cõſtat: Sic eñ genus
uocãt alterũ multitudinis quod ambiẽs locus me-
titur; neq; in ſolis cõſiſtit animalibus, ſed in anima
quoq; nihilominus carẽtibus, & ſubtegminib. &
textis, & pellibus, & uaſis fictilibus, ęneis, ferreis,
ac quæcũq; ex auro, argẽto, ſtãnóue conflantur.
nã hæc quoq;, cõcluſa in eis ſpirituoſa multa ſub- D
ſtantia rumpuntur: niſi quis & hmõi multitudinẽ
uelut ad contentricẽ facultatẽ conſtitui uelit, eius
oblitus notiõis quã à principio in facultatis nomi
ne cõmemorauimus, cũ efficacem cauſam eã eſſe
diceremus, ceu nihil referat efficacẽ an factricem,
id eſt δραστικὴν an ποιητικὴν dicas. Si cui tamẽ di-
cere libeat facultatẽ, ſubſtantiã, non cauſam factri
cem eſſe, minime reclamamus, ſed id tantũ obſer-
uari in oratione uolumus, facultatẽ efficacẽ & fa-
ctricem uocari, non paſsiuã & materialẽ uel cau-
ſam uel ſubſtantiã eſſe. Id enim ſi ſeruetur, perſpi-
cuum eſt, facultatẽ actionis cuiuſdã cauſam factũ
iri. Actio uero certe ipſa quoq; motus ſit ex faciẽ-
te in patiens eſt neceſſe, uti ſane & paſsio motus in

patiente ex faciente in patiens. Quapropter facul- A
tatis tum intellectio tum ſubſtantia in reſpectu ad
aliud habẽtur. Enimuero in ſe ipſum quoduis fa-
cere aut agere ſi dicas, præter mẽtis conceptũ eſt.
Sic ergo & ſeipſum cõtinere. Etenim qui maxime
facultatẽ contentricẽ inuexere, ut Stoici, aliud cõ
tinens faciũt, aliud contentũ: ſpiritualem ſubſtan-
tiam, continẽs: materialem, contentũ, unde aerem
& ignem continere, terrã & aquã contineri aiunt.
Atqui noſtrę ætatis nõnulli qui ſeſe Herophileos
nominant, cum ne per ſomniũ quidem hæc audie
rint, de ui contentrice audacter loquuntur, ignora
re ſe quidẽ fatẽtes num aer an ignis an utrunq; id
ſit quod lapides & ligna aliaq́; id genus cũcta con
tineat, cęterum abſolute pronunciãtes facultatem
quandã eſſe quæ eiuſmodi coerceat omnia, quan- B
do nullo ea cogente ac ſtringente diſſoluerentur
dilaberenturq́;. Tum interrogati an uti in ſermo
ne audeant quopiã eius generis axiomate, nempe
res omnes continẽtis egere, nec ne, illico quidẽ im
pigre proferũt, & interrogationẽ aſſeuerant: inde
uero ad incõmodum deducti, ſeſe deuouẽt dictis,
& interrogantibus, uti moroſis & ſophiſtis indi-
gnantur. nam & hoc facere ſi quidquam aliud ho-
dierni medici ſolent, ut de maximis dogmatibus
incontanter ſententiã dicant, ubi uero arguũtur,
moleſte ferant, ac refellentes ſophiſtas inde appel-
lent. Quomodo igitur in abſurdum aliquẽ ſermo-
nem deduci ſit neceſſe, ſi nos ens omne cauſa con
tentrice egere ſtatuerimus, iam tibi enarro. Cõten
tricem cauſam quænam ſit intelligere ſe nequaq̃ C
fatẽtur Herophilei, num & ipſi eã ex ijs quæ ſunt
an non ſunt quodpiã eſſe arbitrentur. Nam ſi non
entium cuiuſquã, uirorum ſapientiã demiror, ſi
& eorũ quæ ſunt quodlibet, aliquo eorũ quæ non
ſunt dicãt egere. Quòd ſi in entium numero con-
tentricem cauſam reponãt, reminiſcãtur dixiſſe ſe
ab omni ente contẽtricem cauſam ut exiſtat requi
ri. ita namq; eueniet uel ipſam cauſam alia cauſa ut
ſubſiſtat indigere, eamq́; alia rurſus, atq; hoc in im
menſum. At ſi entium quædã aliã ut ſint cauſam
poſcere dixerint, quædam ipſum eſſe ex ſeſe habe
re, primũ initio propoſitũ axioma ſe non præterea
ſeruare intelligant, quod eſſe re omni uerius affir-
mabãt, nempe ab omni ente ut ſit, cõtentricis cau
ſæ operã exigi. Deinde uero lõgiſsimo eis ſermo- D
ne opus eſſe cur alia egeant, alia minime, aut qua-
lia etiam ex ijs utraque ſint. Non enim nec Hero-
phileorum multi, nec Stoici iuniores demonſtra-
tionem aliquam afferunt quòd ſpiritus & ignis
ſe ipſe aliáque contineat, aqua autem & terra al-
terius contenturi opem deſideret. Nam quan-
tum prompta imaginatio ſuggerit, durum & re-
nitens & denſum ſe ipſum continere dicetur, ra-
rum & molle & cedens aliud quod contineat po-
ſtulare. Neq; uero ſolum uiri nulla accerſita de-
monſtratione ſuppoſitioni ſuæ fidem cenſent ha-
bendam, ſed ipſam ſibi repugnantem ſupponere
non etiam ſentiunt. Nam corpora quæ præter cæ
tera tenuioribus partibus, ac molliora, habiliora,
tractabilioraq́;

tractabilioraq; ſunt (ignem & aerem) hæc telluri, A
duritiei & obnixus cauſas eſſe aiunt: quaſi fie-
ri poſſit ut aliud alij facultatem uel naturam uel
actionem uel qualitatem qua ipſum careat impar-
tiatur. Atqui non ſolum ab igne nihil contineri,
ſed omnia etiam diſſolui palàm uidentur. Verum
cum aduerſus Stoicorum ſuppoſitionem alibi di-
ſputatum abunde ſit, ad Herophileos redeo, qui-
bus etiam ſatis mihi fuerit in præſentia dicere, eo-
rum præſidem maxime contrarijs detineri, tum
quòd in quamplurimis hęſitet quæ demonſtratio
nes in procinctu habent, tum de ijs, quorum & de
mõſtrationes impoſſibiles ſunt & ſuppoſitio falſa,
ſententiam ferat. His igitur quoq; omiſſis, rurſum
dicimus, plenitudine diſtendi ac rumpi, ipſorum
continentium uaſorum affectum, non facultatis B
cuiuſpiam eſſe: grauari autem, ſenſoriæ poteſta-
tis. Quapropter ſi in commentario de uiribus na-
turalibus recte demonſtrauimus quandam pro-
priorum attractricem poteſtatē eſſe, aliam horum
ipſorum alteratricem, detētricem aliam, quartam
alienorum expultricem, ſatietatis ad harum quam
libet pertinentis alia quædam indicia explorare
oportet, quaſi ſatis grauitas non ſit. Neq; enim uti
infirmus uentriculus ob eximiam ſenſionē ipſum
grauantia percepit, ſic uena & arteria ſenſu eodē
præditæ ſunt, ſed diuerſo: ſiquidem non idem eſt
genus & neruis quod prolixiorem ſermonem ad
declarationē & probationem requirit. Satietatis
igitur arteriarum ad earum facultatem reſpicien-
tis ſciētifica indicia in lib. De pulſibus dicta ſunt: C
quorum nulla ſanè norunt ij qui in ore ſatietatis
ſeu multitudinis nomen quotidie habent. Verū-
tamen eius quę ad uenas refertur ſignum aliquod
quo ſcire id liceret ipſe non reperi, aut ſcriptum in
uenire apud aliũ potui. Atqui principio ne ullus
quidem nobis prior facultates ipſas ſcientiaria in-
dagatione præfiniuit. Parū enim contemplationē
earum attigerunt Philippus atq; Archigenes, ſed
eorum neuter adamuſsim elaborauit. Quærit au-
tem propoſita nunc diſputatio nū hæc ſolum, ſed
in quauis etiam particula ſatietatem, ut iocinore
uel corde uel renib. uel colo uel cerebro uel oſſe.
Quibus ergo aut difficilis aut nullus ſenſus datus
eſt, eæ non pariter uentriculo ac ueſicæ contenta
in ipſis excrementa percipere ualent. ſed hæ nul- D
lo pacto, illæ aut prorſus obſcure, aut nihil omni-
no: prorſus inquam obſcure, ut in multitudine
quamplurima: nihil omnino, ut in pauca. Nam
& in pulmone & iecore & renibus grauitatis ſen-
ſus interim fit. Quidam quoq; oſſe grauari & ipſe
leuius perſenſit. In cerebro quoque grauitates ſæ-
penumero non ſolum exiles, ſed quandoque ad-
modum etiam manifeſtæ innoteſcunt. At partib.
ſenſu carentibus ſenſus aliquis fieri nec grauitatis
nec ſymptomatis cuiuſquam alterius poteſt. Por-
rò ſenſu nullo prędita eſſe uidentur oſſa quędam,
& pinguedo, & adenes nõnulli, niſi forte & oēs
medullæ ex ſenſus expertium numero ſint. Cere
brū tamen & ſpinalis medulla inter ea cenſentur

A quæ ſenſum obtinent. Quidam etiam aſſeuera-
uit de carne circa iecoris gibba adnaſcēte, quam
parenchyma complures medici appellant. Neque
enim in eam ullo pacto alicunde ingreditur ner-
uus. Sed de ea quoque quæ in ſima parte eſt quiſ-
quam dubitauerit: adeo enim breues ſunt qui ad
portas inſeruntur iocinori, ut ſolam ipſius mem-
branam intexere uideantur. Quin etiam in liene
& renibus pari modo addubites: magis item in
pulmone; dixeritq; aliquis forſitan, in ijs uiſce-
ribus grauitatis ſenſum, non uiſcerum ipſorum,
ſed ambientium ea tunicarum membranarumq;
eſſe: præſertimq; in pulmone & iecore, quæ de-
pendent ſuſpenſaq; ſunt, nec ſtabili ſede firmata.
Manifeſte enim ęgrotantes ſæpenumero parte ſu-
B perna ad clauiculam tentionem quandam, ut in
iecoris tumoribus, uiſcusq; ipſum graue perſenti-
unt. Vt uero fortunatus is eſt qui uita ſua tota non
ſentit quodtam crebro omnes inuadit. Quodam
item loco Hippocrates. Dolor, inquit, in renem
grauis: uti etiam in pulmone grauitas fit. quod ple
riq; omnes medici prodidere, ubi phlegmonem ui-
ſcus contraxerit. Sed cum nullum ex his quæſiue
rint medicorum quam plurimi, quidam uero nec
quòd eſſe interdū in toto animali multitudo poſ-
ſit, liceat autem in parte quoque una qualibet uel
etiam pluribus, de multitudine temere pronunci-
ant. Verum in præſenti ſi libet difficultatibus his
omnibus dimiſsis, faciliora meditemur. Videtur
autem mihi facilius eſſe rurſus à grauitate exordi-
C ri. hæc enim multitudinis quæ ad ſentiendi uim
pertinet, ſignum oſtenditur perſpectiſsimum. V-
trum igitur uerum ſit aſſerere neceſſario ex pleni-
tudine ſequi grauitatem, an plenitudinem graui-
tati anteire? non enim idem eſt aut ſequi in oratio
ne grauitatem, aut antecedere. Nam cui aliquorū
in corpore humorum copia exiſtit, huic partibus
in ijs, uidelicet ſenſu pręditis, in quibus plenitudo
cōſtiterit, grauitatis ſenſum ſuppetere uerum eſt:
cæterum id non uerum, ſi grauitas aliqua in par-
te ſit, humorum in illa redundantiam ineſſe. quan
doquidem fieri pōteſt, ut, quemadmodum in pa-
ralyſibus, à ſolidis partibus ægrotans facultas gra
uetur. Nam ea languente, cum muſculi membri
totius agitandi ad id dimouēdum transferendūq;
D impotes reddantur, ſenſus paralyticis fit grauita-
tis. Non enim quod ęgrotat graue ſibijpſum uide-
tur, ut muſculus, neruusúe, deniq; quoduis cor-
pus partes primum mouet: ſed affectus ijs qui gra
uitas dicitur, ex alio in alijs fieri natura eſt aptus:
ipſeq; per ſe neruus, ſeu tendo, ſeu muſculus, ſeu
quidquid ſit quod nos mouet, poteſt quidē ſe ipſo
imbecillior inualidiorq; fieri: cæterum ſeipſum
grauare, ex impoſsibilium numero cenſetur. Ergo
ſi ualētior euadat, robuſtiores q; antea functiones
obibit: ſi infirmior, imbecilliores: uerbi cauſa mu
ſculus, ſi ſit is, qui crus dimoueat, bene ualens, par
tem illam membri cui inſeritur magna ui attrahet:
bono habitu conſtans, maxima: & ægrotans, im-
becilliter: uiribus autē exoletis, uix atq; obſcure.
Arſi

At ſi non muſculus ſit, uerum neruus muſculū ipſum ciens, ruſum illius ſanitas & morbus & bonus habitus & infirmitas ea circa membrū opera edent, quemadmodū à muſculo fieri dictum eſt. Hæc perinde quoque de ſpiritu ſi primus crus moueat, dicentur. Age ergo poſita nobis hæc perſpicuitatis gratia ſint, muſculum à ſpiritu, qui per neruos fertur, moueri: à muſculo autē tibiam primū, in quam eſt inſitus muſculus, deinde articulationē in genu, cui crus totū innexum eſt. uere enim ſuppoſitis ijs, dicat quiſquā muſculum ipſum quoque infirmo ſpiritui eſſe oneri, & cum eo membrū totum, uerbi gratia tibiam. Quòd ſi neruū à ſpiritu, à neruo muſculū, tum ruſus à muſculo tibiā ſuppoſuerimus moueri, à dictis omnibus ſpiritus ęger grauabitur. Itaq; uel hic iam palàm eſt, niſi quod primum noſtrarū partium quālibet moueat fuerit præſcitum, quod primū grauet ac grauetur diiudicari nō poſſe. Verū & hoc aliàs inſpectabimus diligentius: id uero de quo ſermo erat abſoluamus. Fiet autem nunc omnis quoq; cum hypotheſi gratia claritatis enarratio. Subiectum itaq; ſit muſculum id eſſe, quod & ſeipſum, & os tibię mouet. Sibi igitur ipſe nunquā eſt grauis, ne cum imbecilliſſimus quidē exiſtit, ſed ipſum aggrauat tibia. Vtrū uero cum mouere ſe duntaxat cupit, an etiā licet quieſcat, alterius nec leuis eſt perpenſionis, quam in commentarijs De muſculorum motu diffiniuimus: qua conſideratione poſthabita, neq; diſpoſitionem, neq; affectum locum in grauitatis ſenſionibus exacte licet dignoſcas. Sanè quidē nonnullis aut membrū unum, aut corpus uniuerſum grauatur ubi moueri uoluerint: quieſcentibus autem nullus fit grauitatis ſenſus. Sunt etiam qui ante q̈ moueantur dicant grauari. Quæ nam igitur horū utrorunq; diſpoſitio ſit, nullo ſanè prius molimine deprehendas, quàm quæ moueant, quæ moueantur corpora per totū crus comperieris. Nam ſi neruorum fibræ per muſculum diſſitæ cientur primę, ſimul autem cum ijs & membranoſum, & uenoſum, & arterioſum in ipſo genuș mouetur, præterea ligamenta, grauitatis quidem ſenſus earū fiet, non propter hæc modo, uerum & quęcunque alia in toto mēbro habentur. Penſitabimus autem & definiemus quando agentis ſeq; mouētis membri, quando uero quieſcentis grauitas fuerit. Quòd ſi ligamentorū quoq; in ipſo genus ſimul cum carnoſo agitatur, (hæc enim propria muſculi ſubſtantia ſunt) horum certe ullius opera ſenſus nunquā cōſtabit grauitatis. Ergo aut ex uenis, aut ex arterijs, aut ex pinguedine, aut ex oſſibus, aut ex nōnullis, aut ex omnib. fiet. Porrò uel ſi quādo in id genus diuiſionibus hæc uerba ex nonnullis aut ex omnibus omittamus, liquet ſubaudire ea librū legentes oportere, intelligentes in omnibus eiuſmodi ſermonibus non diſiunctiuas, ſed ſubdiſiunctiuas eſſe coniunctiones. Ex ijs ergo quæ iam diximus, propalam fit, ſi cui partis plethoricæ dignoſcendæ perito eſſe libeat, is regentium nos facultatū ſcientiam habeat neceſſe eſſe, diſſectionemq; ac natu-

A ram partium animalis omnium ad unguem calleat. Inde eīn exordiēs, fortaſſe partis plethoricę notas inuenire aliquādo poterit. Verum ſi quiſq; ueritatem non curans, imponere alijs uelit, quòd aliquid norit decoctius, huic procliue eſt, uel ſi aliud nihil, certe ea duntaxat quæ ab Eraſiſtrato in primo De tuenda ualetudine ſcripta ſunt didiciſſe. Neq; enim alibi prodere aggreſſus eſt plenitudinis notas. Igitur ipſius uerba attendamus, ea primum in quib. plethorę generatio quænā ſit refert (ſic enim ipſe plenitudinē appellat uenarū): tum ea deinceps, quibus ſigna dignoſcendę eius enarrat. Talis ſanè eius uerbis generatio eſt: Nā ſi digeratur, nec applicet, neq; ut cuiq; ſolet elaboret cibus aliòue quouis modo egeratur, cō coctionis, B digeſtioniſq;, ac poteſtatū functiones in eis edentium uaſa cōpleri eſt neceſſe. Ac niſi cibus quidē qui antea uaſa obſidebat ullo pacto abſumatur, ab ijs uero quæ ingeruntur acceſſio fiat, uaſa corporis eo etiam amplius diſtendunt. At ubi uaſa non inſuper infarturam atq; aggeſtionem admittunt, cibus autē alius ex uentriculo importatur, in uaſa ſpiritus proxima irrumpunt. Apertum igitur eſt eū de plenitudine, quę ad ἔγχυμα hoc eſt infuſionem attinet, diſputare, tum ex hiſce, tū uero ex eo quòd plethoram ipſe peculiariter nominat. Nam plethora is tantum uocatur affectus, non alter qui ad uim æſtimatur. De ea uero internoſcenda paulum progreſſus, hæc ſcribit: Itaq; operæpretium eſt, uti diximus, plethorę diſpoſitionem tentemus C dignoſcere. Cum igitur inter eius initia mediocriter infarciuntur uaſa, ſe ipſis ualentiores ac robuſtiores præter ſolitū fiunt. At ubi magis procedūt plenitudine, brachia & tibiæ adimplentur & manus: non ſecus atq; ijs qui ab exercitationibus ad diſtentionem perueniunt. Quòd ſi longius proue hatur plethora, ulceroſæ, & tardiores, & ad motū inhabiliores redduntur: tenditurq; iunctura uniuerſa corporis, quaſi laſsitudo uideatur. Id genus diſpoſitio morbo iam proxima eſt, niſi eam admodum apte ac prudēter ſoluas. Cōfudit in his Eraſiſtratus diuerſi generis plenitudinum notas: præter id quòd quędam ijs quoq; minus neceſſaria adſcribit. Licet aūt eius uerba à principio perpēdas. Nam ibi, Cum igitur inter eius initia mediocriter D infarciuntur uaſa, ſe ipſis ualentiores ac robuſtiores pręter ſolitum fiūt: neutra ex parte ſermo neq; à diſpoſitione ad eius indicia, neq; ab indicijs ad diſpoſitionem neceſſariam obtinet ſequelam. neq; enim ex uaſis mediocriter refertis ualidiores ac robuſtiores ſe ipſis fieri eſt neceſſe, neq; cū tales uidentur, mediocriter referta ſunt uaſa. Nam & repletiōib. horū modicis infirmiores quoq; interim aliquos fieri contingit: aut in neutram partem neq; ad robur neq; ad imbecillitatē cōſpicue uergere. Quòd ſi robuſtiores fiant quàm antea, conſentaneum eſt non ſolum cum uiribus auctam humorum copiam eſſe, ſed aliquando etiam diminutam, & priſtinam interdū quantitatem ſeruare. In utraque enim hypotheſi primum dicto trium eſſe

conſe

conſequentiã licet. nempe auctis humoribus tum
firmitatẽ tũ infirmitatẽ à priore cõſtitutione diuer-
ſam: item in ijſdem terminis uiriũ ſtatum atq; con-
ſtantiam. Ei uero quòd ualentiores fieri dixit, id
quod eſt augeri ac decreſcere, & cõmodos ac me-
diocres eſſe humores. Enimuero in propoſito ſer-
mone perinde audiatur ſiue humores ſiue ſangui-
nem dixero. De ijs enim in ſerie diſputationis de-
finietur. Eraſiſtratus ergo ſimplici ſermone pro-
nunciauit, nulla ijs quæ dixit demonſtratione ad-
tecta. Nos uero non ſimplici, ſed neceſſarijs adſci
tis demonſtrationibus ſingula de quibus modo
diximus confirmantes rurſus hic quoq; ab ipſis
Eraſiſtrati uerbis initium ſumemus. Valentiores
inquit & robuſtiores uidentur: utrum aliud quic-
quam ſignificat ualentiores quàm robuſtiores, ac
duo mediocris docuit nos indicia plenitudinis, an
unicum indicium duobus eſt complexus nomini-
bus? Ego ſanè ſignificati nullum diſcrimen inue-
nio, neq; generis, neq; ſpeciei, neq; maioris mino-
riſue ratione, ſed idẽ de utroq; ſignificari arbitror.
At ſi libet, alterum intentionem atq; augmentum
oſtẽdere, in collatione ad alterum ponas. Siue igi
tur robuſtiores de ualentioribus, ſeu ualentiores
de robuſtioribus dixeris, eiuſdem ſpeciei prorſus
eſt quod ex utriſq; indicatur. Vbi uero eſt auctio
manente ſpecie, ibi duarum ſignificationum præ-
ceptio non eſt. Cęterum quòd Eraſiſtratus, neq;
in hoc libro, neq; in ijs qui De febribus agunt, ne
de altero quidem multitudinis genere quod ad fa-
cultatem refertur meminerit, plane cõpertum eſt:
ſiquidem ei plethora corriuationis eſt auctor: ex
qua & phlegmonæ conſtant, & febris conſequit̃:
plethoræq; generationem in ſupraſcriptis uerbis
aperte declarauit, in quibus corporis inquit uaſa
infarciri plurimũq; diſtẽdi, (ijs enim ipſe uſus eſt
uerbis) ſicuti etiam, quòd aggeſtionem admittere
non inſuper ualeant, corriuationem in arterias ſu-
peruacui fieri, nimirum ijs quæ in uenis abundãt
irruptionem eò capientibus. Eſt igitur uel hoc lo-
co quidquam in diuiſione omiſſum. Non enim ita
dicere abſolute oportebat, cum aggeſtionẽ admit-
tere præterea uenę non poſſunt, eorum quę in ip-
ſis habentur in uaſa ſpiritus impetum fieri: ſed di-
cere ſanè multo præſtabat, ex prædicta uenarum
plenitudine duorum alterum ſequi, aut ipſius ru-
ptionẽ tunicæ, aut ſanguinis in ſpiritus uaſa tranſ-
fuſionem. Porrò ſanguinem putare, quòd à uenis
capi non poſſit, neceſſario transfundi, hominis eſt
prorſus obliti, uaſis diruptionẽ ob plenitudinem
interim fieri: ut oſculorum omittã relaxationem,
quæ aperte ſine transluſione ſæpenumero fit in
ſenſiles inteſtinorum, & uẽtriculi, & ſtomachi, &
faucium, & oris amplitudines. Verum deliquium
uerborum in diuidendo non in hoc opere dunta-
xat, ſed in alijs ferè omnibus familiare eſt Eraſiſtra
to. Rurſus ergo quale nam ſit id quod dixi æſtime
mus. Cum mediocriter implentur uaſa, ualentio-
res ſeipſis uidẽtur. Vtrum ò Eraſiſtrate etiam niſi
cũ ſanguinis copia robur corporis augeſcat, an eo

A quoq; ſimul creſcente? Equidem ſummopere ne-
ceſſarium eſſe duco, ad actionum firmitudinẽ ui-
rium quoq; robur perinde augeri. Tu uero ſi ſan-
guinis tantum incremento uiriũ functiones robu
ſtiores fieri putas, Aſclepiadis opiniones magis e-
uertere uideris ꝙ facultatem aſſerere. Nam nec
ille abſolute ait, cui plus ſanguinis, hunc prorſus
ualentiorẽ eſſe: cui minus, neceſſario inualidiorẽ.
Sed diſtinctiones cum quaſdã cõperies dicere cõ-
ſentientes euidentibus, tametſi nullam in nobis fa
cultatẽ eſſe neq; animariã neq; uitalem exiſtimet.
Aliqui enim magis ꝙ fuerint, ſanguinei nonnũq;
ſimul & robuſtiores effecti uiſuntur: alij ſimul ro-
buſtiores minuſq; ſanguinei. Quare cum nec ſan-
guinis affluentia neceſſario robur augeſcat, nec
B decremento minuatur, hęc quoq; negligentius di
cta eſſe Eraſiſtrato putandum eſt. Quod ſi fuiſſet
eorũ quę ego nũc recẽſui à quoq; cõmonitus, uti-
que actionum firmitatẽ non ex corporis incremẽ
to, ſed uirium robore ſequi haudquaq; negaſſet.
Nos igitur perfectiorem eius ſermonẽ reddamus,
uerba quę in eo deſiderãt ſupplentes. Erit aũt hu-
iuſmodi. Sanguine ſimul cũ uiribus increſcente,
firmitatẽ quoq; augeri eſt neceſſe. Atq uel ſi hoc
dixerimus, ueri quidẽ referemus aliquid, non ta-
men inde plus nobis quidq; in rem propoſitam
eueniet. Nã quibus ambo (nẽpe ſanguis & uires)
ſimul augentur, uere robur quoq; dicet̃ augeri: at
quib. auctũ eſt robur, ijs auctũ neceſſario utrũq;,
mendaciũ eſt. Nõ ẽm cogit neceſſitas ut uires au-
C cto ſanguine ſimul augeſcant. Quandoq; uero &
uires tantũ contingit augeri. Gymnaſta igitur ap-
prime bonus ſiquẽ ſuſceperit, qui multũ pituitoſi
ſanguinis ex deſidia collegit, uiribuſq; eſt imbecil
lior, hunc, robuſtũ, ſanguiniſq; affluentiorẽ ꝙ ac-
ceperit reddet. Vt ergo neceſſe non eſt, qui actioni
bus firmiores pręter conſuetudinẽ euaſere, ijs au-
ctos eſſe humores: ita qui functionibus ſe ipſi ua-
lentiores ſunt facti, ijs robuſtiores eſſe redditas ui
res neceſſe eſt. Non ſolum autem neceſſario à fir-
mitate orſus perges ad uirium robur, ſed à uiribus
quoq; ad firmitatẽ cõmeabis. Nam uiribus robu
ſtus actionibus firmior eſt. Itaq; ex ſe inuicẽ actio-
nũ firmitas ex robore uiriũ, uiriũ robur ex actio-
num firmitudine cõſequũtur. Vtrũuis ẽm eorum
D eſſe ſuppoſueris, huic prorſus ſimul adeſt & alte-
rũ. Non tamen à ſanguine uberiore neceſſaria eſt
ſequela. Neq; ẽm ſi largior is ſit priore, homo ex
neceſſitate ualẽtior eſt: neq; ſi parcior, imbecilli-
or: queadmodũ nec cũ æqualis eſt, tantundẽ obti-
net uiriũ. Quapropter ex ijs quę diximus liquet,
actionũ firmitudinẽ, robuſtarũ uiriũ proprium ſi-
mul atq; inſeparabile eſſe indiciũ: ſanguinis uero
incrementi, neq; proprium, neq; inſeparabile. Ve
rum quod deinceps dixit Eraſiſtratus, proprium
quidẽ non eſt plethoræ, cæterũ ſeiungi ab ea non
poteſt. Id aũt adimpleri nominat, ſed tẽdi planius
dixiſſet: ſiquidem & gymnaſtarum ſolertiores laſ-
ſitudinem quandam, ulceroſam: alteram, tentiona
riam: tertiã phlegmonoſam uocantes, nihil aliud
indicant

indicant, quàm fieri in tẽtionaria laſſitudine tranſmiſsionem ad membra. Tunc enim particulam quamuis eorum adimpletam aiunt, ubi tẽtionem ſibi ſentiunt quandam. Senſum igitur uel in phlegmone tentionis percipiũt. Verùm illi pulſus præter naturam & ſemper uel magna ex parte eſt comes: quem quis dilucidius interpretando, pulſatilem dolorem appellabit. At quibus aliud nihil pręter tentionem accidit, ijs pars quæ tenditur neque phlegmone laborat, neq; ex neceſsitate plethorica exiſtit, ſed alterum duorum, uel laſsitudinaria, uel plethorica. Quòd ſi laſſitudinaria ſit, ex multis laboribus ſic ſunt affecti: at ſi homo nihil prorſus laborauit, nõ ob laſsitudinem, ſed aliter ſeſſa ipſa particula redditur. Quamobrẽ uere dixerim ubi tentionis ſenſus citra exercitationem adeſt, plethoram omnino eſſe. Ita uero dicentibus, fit inſeparabile ſimul & proprium ſignum utriſq; ſe mutuo conſequentibus. nam & tentio ſine exercitijs plethoram conſequitur. eius enim ſignum fit inſeparabile, à plethora, tanquam à cauſa effectum. At uero ſi eatenus ſanguis augeatur ut uenas nondum diſtendat, adhuc plethora non eſt. Quid ergo in ſermone Eraſiſtratus meminit brachiorum, & tibiarum, & manuum? Nam & in collo, & dorſo, & lumbis, & thorace, & uentre imo tentio id genus conſiſtit. Verum ut artus ſuperfluo commemorauit Eraſiſtratus, eodem pacto, & abſurdius, ulceroſam etiam ſenſionem. Non enim eſt hęc ſignum plethoræ, ſed ex mordacibus humoribus fit, qualis partibus ulceratis, ſiue ipſorum aliquo eas tangente, ſiue ſanie irritante, ſiue medicamine mordente, aut in ſolis quoque motionibus gignitur. Nam ſicuti in copia humorum qui ambientes partes diſtendunt peculiaris tentio eſt, ſic ulceroſus ſenſus mordacem ſequitur qualitatẽ. Proinde uel in toto corpore pluribus quandoq; conſiſtit, qui mediocrem quidem ſanguinis modum obtinent, nedum plethora laborant. Atque ſi hæc ita ſe habent, uti profectò habent, tempeſtiuum iam eſt de quodam pręfiniamus eorũ quæ ſupra diſtulimus: quandoquidem hactenus conſcriptas ab Eraſiſtrato examinabamus notas. Etenim multitudo ſiue ad facultatem ſiue ad ambientium capacitatem intelligatur, commodius profecto eſt decernamus utrum in ſanguine ſolo, an alijs quoque humoribus omnibus natura conſiſtat, nam id quoq; indiſcuſſum atq; indiſtinctum reliquere. Quoniam igitur non hi tãtum affectus humores occupant (egeſtas & copia) ſed abſurda etiam qualitas, percontatus ſum medicos omnes tum qui multitudinem ad uires tum qui ad humorum incrementum intelligunt, utrum ſolo ſanguine eatenus aucto ut coerceri non poſsit, tendi contigerit uenas: ſi uero uel pituita in partẽ quãuis aliam, aut uenas etiam ipſas, uel & ſimul cum hac & ſine hac bilis aliqua, uel ſanies, uel ſpiritus flatuoſus eo multitudinis congeratur, ut præterea capi ab ambiente non poſsit, an etiamnum tentionem ſentiat animal non ſit neceſſe. Si pars quæ

A tenditur ſenſu prædita eſt, fieri non poteſt quin animal ex eo quod diſtendit nec cõuinetur ſenſum percipiat tentionis, affectusq; ipſe quæ tentio dicitur partes inuadat: qua plenius augeſcente, partem quoq; neceſſe eſt quæ tenditur rumpi. Tale quidem mihi ijs quæ euidenter apparent conſentire uidetur: ſiquidem non neruos ſolum & funes, ſed ſæpe dolia quoq; à muſto inflata, tentionis uiolentia rumpi uidemus. Dudum itaq; ſtãneum uas à contento in eo medicamine ex uiperis confecto, flatu diſtẽtum adeo eſt, ut & obuolutum corium, & funiculus quo deligatum erat dirupta fuerint, & operculum conuexam curuaturam receperit. Quin etiam acerbiſsimis dolorib. corripi interim nonnullos à ſpiritu flatulento in partibus quibuſ-
B dam animalis concluſo, id quod uel in colo accidere potiſsimum ſolere, cognitum omnibus arbitror, qui ſequi ea curant ac perſcrutari quæ quotidie in ægris uiſuntur. Melius igitur eſt partes ab humida omni ſubſtantia & ſpirituoſa in tentricem diſpoſitionem agi cenſeamus, quàm eiuſmodi affectum ſoli humorum ſanguini affluenti ſuccedere. Itaq; ad eos rurſum qui tanq̃ ad uires nunq̃ nõ conſtare multitudinem putant tranſeamus: ſciteturq; ex ijs quoq; unũ quod captu faciliimũ ſit, hypotheſi quadã tali exẽpli loco propoſita. Duo homines membra ſubmittant imponantq; humeris, alter lignum uel lapidem uel pondus aliquod grauiſſimũ, alter ſpinas pauciſſimas acutiſsimas. Tum ſuper eo ſpectaculo rogemus eos qui perpe-
C tuo multitudinẽ ex uirib. æſtimãt, nũ paucas etiã ſpinas onus appellent; an ab utroq; eorũ quæ ferũtur moleſtari, ſymptoma quoddã hominib. cõmune ſit, ſpecies aũt moleſtiæ nõ parũ differat. Alteri em̃ grauari nec pungi: alteri pungi nec grauari cõtingit. Omnino aũt ſiquis pungere uel mordere uel quauis ratione infeſtare onus & multitudinẽ nominet, is uel unã ſpinã aut acum tenuiſſimam onus appellare aliquando cogetur: quo quid magis ridiculũ? Hęc igitur abſurda ſunt, ac pręter omniũ hominũ animi conceptus cõmunes. Nobis uero cõmunes cõceptus animi non ſubuertere, ſed ſeruare eſt propoſitũ. Itaq; multũ ducimus quod grauat, moleſtũ quod mordet, ſeu pungit, ſeu quouis modo dicere cuiquam libeat. Quinetiã plures
D mordaces eſſe humores, qui partim in nobis generationem obtinent, partim deforis importantur, perſpicuũ id omnib. eſt. Sunt uero quatuor eius diſcrimina in maioris & minoris collatiõe. Nã ſi modice mordeãt, pruriginoſi ſunt, quẽadmodum ſcylla; ſi uehemẽtius, mordaces, uelut cepa. Pluſculũ em̃ ſi corpus noſtrũ eiuſmodi corporis aſſueſcat naturę, ulcerabitur. Sunt itẽ, quæ hoc magis acria ſint, atq; ubi ulceratis pręſertim admouẽtur, horrorẽ pariãt. Cæterũ extento auctoq; horrore, ſymptoma rigor uocatur. Eadẽ uero cõuenientia mordaces in nobis humores quatuor formis cõſtũt. Sũt em̃ ex ipſis mordaces, q mediocriter carpũt, ijs uero mordaciores, qui ulceroſum inuehũt ſenſum; qui acrius ijs mordent, horrorẽ; rigorem,

qui

A qui ad ſummũ mordent. Dictum eſt de his in plu-
ribus commentarijs. Sed ei qui compendium ipſo
rum quoddã indipiſci uoluerit, ſatis ea ſunto quæ
in ſecundo De ſymptomatũ cauſis, & quarto De
tuenda ſanitate prodita ſunt. Quòd ſi et De ui me
dicaminum quiſquã perlegat uolumen, & id præ-
cedentem tractatum De temperamẽtis, ſic erit is
magis ſcire de mordacium natura perſuaſus. Ve-
rum medicis cõpluribus ſimile quid accidit cum
eo, quod de ijs Hippocrates dixit, qui in fracturis,
aut quibuſdam eiuſmodi affectibus iuſſa non fa-
ciunt. Etenim illi quoque licet ſanitati reſtitui ue-
lint, tamẽ curationis laborem, ut hi diſcendi, non
ſuſtinent. Sed neq; ſanos illico fieri licet ſolo finis
aſſequendi uoto, neq; hos habitum ſcientiæ com-
B parare non omni uia quam modo indicaui, conſe
cta. Intelligent em̃, ſi uelint, corporis totius ulcero
ſum ſenſum, tum eum qui ex pluribus præter con
ſuetudinẽ ſuſceptis exercitationibus fit, tum qui
ſine exercitationibus repente conſiſtit, mordacis
fœtum eſſe humoris. Proinde impenſius exercita
tos, uberiore oleo, & molli frictione, et calidis bal
neis dulcium aquarum optime temperatis curant
gymnaſtæ, ut mordaces humores diſſipentur, qui
immoderatius exercitatis, ex pinguedinis, & mol
lis carnis colliquatione, aut propter ipſos humo-
res qui in corpore habentur uehemẽter cõcaleſa
ctos, geniti ſunt. Siquis igitur horum demonſtra-
tiones ediſcere ſuſtineat, utiq; ſolus is conſtanter
fuerit perſuaſus ulceroſam diſpoſitionem ex mor-
C dacibus humoribus fieri: oneroſam, ex multis, ui-
rium reſpectu: tentricem uero, ex multis quidem
& hanc, ſed ut ad ambientem eos ipſos capedinẽ,
non cõtentorum corporum facultatem. Eraſiſtra-
tus aũt in priore De tuenda ualetudine ipſam ple
thoræ generationem explicans, tertiam dictarum
diſpoſitionẽ apertiſſime docet: deinde uero ad ſig
na conuerſus, nõ huius aliquod magis quàm alia-
rum deſcripſit. huius namq; unius tẽtio eſt, quod
ille adimpleri nominauit: at ulceroſum factum ſen
ſum eſſe, neque prædictæ multitudinis, neque ad
uires cõſiſtentis peculiare indicium eſt: multo ue-
ro magis neque grauiores effici, neque ægrius di-
mobiles. etenim id proprium quoq; eſt reſpicien-
tis ad uim multitudinis. Itaque parum ei defuit,
D quin omnem nobis Empiricorum deſcripſerit ſyn
dromen: quippe & partem quandam tritempo-
reæ, ut uocant, notationis quam introduxit He-
rophilus, pariter empiricis expreſſit, ſic inquiens:

Nam ſi digeratur, nec applicetur, neque ut cui
que ſolet, elaboretur cibus, aut alio quouis mo-
do egeratur. nihil enim intereſt, uel hæc dicas, uel
ut illi loquuntur, nempe ocioſam uitam, & ſolita-
rum excretionum inhibitionem. Ocioſam enim
priorem uitam indicauit, quum dixit, neq; ut cui-
que ſolet, elaboretur: inhibitionẽ uero excremen-
torum, quum deinceps adiungit, neque alio quo-
uis modo egeratur. At uero multitudinis notatio
penes tempus, ex præterito quidem ocioſam ui-
tam ſimul cum detentione capit excrementorum,

A ex nũc autem inſtante, & ipſum id quod eſt adim-
pleri & ulceroſam diſpoſitionẽ, pigritiamq; ad mo
tus, & corporis grauitatem uniuerſi, ac quæ cun-
que id genus adijciũt alia. ex futuro autem, quòd
qui hoc habitu ſunt, euacuati egregie iuuantur, id
quod omiſſum eſt Eraſiſtrato. nam hoc quidẽ re-
ctæ diſcretionis ſimul & curationis teſtimonium
eſt, diſcretionis autem, ſiue, ut illi uocant, notatio-
nis, utiq; nulla pars fuerit, ſi per notationẽ diſpoſi
tiones indicari uolumus, ut conuenientẽ inuenia-
mus curationem. Quãobrem ſi ex alio quopiam *
orſos curare congrue liceret, ſuperuacua foret no
tatio. Cum uero temporis præſentis meminerit, ru
borem reliquit, ac uaſorum diſtentionem, quæ &
ipſa tum Empirici ferè omnes, tum ex Dogmati-
B cis non pauci, ſicut & alia quędam, uti dictum eſt,
addunt. Atqui quatenus in ſolo ſanguine pletho-
ræ generatio ſubijcitur, haud perperã adiectus di-
ſcretioni ab illis rubor & uaſorum diſtẽtio eſt. Ad
hæc porrò magis, quoad brachia inquit & manus
& tibias adimpleri, non carniũ potius ac totorum
muſculorum turgoris indicia, q̃ uenarum ponet,
ſi proprias hypotheſeis ſequatur. At uero ita quo-
que neceſſe eſt diſcretionem fieri duplicẽ, harum
ſenſilium uenarum plenitudinis alteram quas om
nes homines intuemur, alterã quam ſolus ille eſt
conſpicatus. Itaq; iam propalàm factum arbitror
animum adhibẽtibus, internoſcere multitudinem
haud leue eſſe negociũ. Enimuero ubi eam ne ra-
tione quidem tenus dijudicare facile eſt, ſed tranſi
C gi nullo modo poteſt, multo minus profecto in o-
peribus caſu ab ijs recte adminiſtrabitur, qui nec
prius quicquam de ea diſpexerint, nec comperie-
rint. Rurſus ergo ab Empiricis de multitudine ſer
monem auſpicemur, quandoquidẽ tutò ſe admo-
dum dictas difficultates putant effugere, fatentes
ſe quidẽ ſcire nihil prorſus de multitudinis eſſen-
tia, cæterũ ex quadam eiuſmodi ſyndrome obſer-
uatum affirmantes ſanguinis ademptionem pro-
deſſe, quam plethoricam ſyndromen nominant.
Nam collectis in idẽ uniuerſis quæ à ſingulis Do
gmaticis dicta ſunt, euadere ſe quidẽ ex ijs putant
illorũ anguſtias, ſed multo grauius q̃ iſti arguun-
tur, ſiquis dicta eorum animaduertat: quæ omnia
rurſus ab initio repetere ſatius eſt. Sit igitur in prę
D terito quidem tempore conſueta uictus ratio in ci
bis à principio ſolitis, atq; eorum nonnullis in co-
pia q̃ prius largiore: tum excretionis ſuppreſſio,
ignauumq; uitæ genus uniuerſum: in præſenti ue-
ro, tentio corporis totius, aut quarundã partium,
& pigritia ad motus, & actionũ infirmitas, & ſen-
ſio tum grauitatis, tũ ulceroſæ diſpoſitionis, unà
cum uenarum tumore. adde etiam ſi libet, ruborẽ:
quandoquidem & hunc nonnulli cõmemorant:
& uero etiam quidam corporis totius tumor, &
quædã inæqualis ac laſſitudinaria diſpoſitio: ſunt
em̃ qui & hæc addant. Interrogabimus ergo ipſos
quæ ego adoleſcentulus Empiricũ præceptorem,
cum me primum hæc doceret, rogaui, nũquid ad
euacuationis recordationem, ut ipſi loquũtur, ea

quæ diximus, congredi ſimul oporteat omnia, an A
ſtatim uel uno ex ijs conſpecto ſanguinē mittent.
Prompte igitur mihi ad primam quidem interro-
gationē reſpondit, affirmans oportere omnia con
gredi: quippe ſyndromen concurſumúe, talē rem
exiſtere, nempe omniū quæ ipſam complent con-
geſtum. Verum quoniam primum quidem duos
homines ad memoriam reuocaui, quibus dudum
ille uenam iuſſit incidi, alterum graui correptum
lippitudine, alterum ex uehiculo delapſum, dein-
de loris uſq; adeo irretitum ac lōgius raptatum ut
contritæ quædam partes fuerint: poſt hæc uero ſi
lentium agente ipſo & alius quidam ſuccurrit, cui
febricitanti quidem & ipſi mediocriter, cæterum
dolorem capitis nō ferenti, uenā ſecuit, ut alij præ B
terea pleuritico neq; ei dictam ſyndromen uniuer
ſam obtinēti, in maxima hæſitatione ſtetit. Proin-
de & ſimiles alios quoſdam ei prolixius recenſui.
Sed & eorum quos dixi commonebam, quòd ijs,
quibus tantum deeſſet ut ſyndromen totam habe-
rent, uenam pertuderit. Quapropter me ne aliquo
rum quidem duorū quæ in hominibus eſſent, me-
miniſſe affirmabam. Ei enim qui ex rheda excuſ-
ſus eſt, cum exerceretur quotidie, & omnes quan
tum ſatis eſſet, ſolitas excretiones egereret, & co-
mederet moderate, ac diem ferè totum noſtra con
ſuetudine uteret̃, uidereturq; nec ſibi, nec alij cui-
quam euacuationis egere, poſteaquam deturbato
contuſæ partes quædam ſunt, phlebotomiam ad-
hibendam cenſuit, cum neq; ruborē aliquem, ne- C
que uaſorum tumorem, neq; aliud quicquam ſyn
dromen conſtituentiū contraxerit, ſed dolore con
tuſarum partium duntaxat laboraret. Itidem quo-
que & lippienti, & capitis dolore cōflictanti, cum
nullum omnino præ ſe ferrent eorum quæ in ple-
thorica ſyndrome dicta ſunt. Alios porrò etiā no-
ui cōplures quibus inciſa à uobis uena eſt, uel ni-
hil planè habētes ex plethorica ſyndrome, aut cer
te non ſimul omnia quæ à uobis cōmemorantur.
Nunc enim dicebam, memoria repetens eos qui-
bus uenam à uobis cōfoſſam uidi, nullus ex ijs in
mentem uenit, in eiuſmodi accidentibus uniuerſa
ſyndrome prędiтus: ſed alij q lasſitudinarius eſſet,
nec aliud quicquā haberet, ſanguis miſſus eſt: alij
quòd febricitaret uehemēter, aut oculi, uel caput D
dolerent, aut ſuppreſſæ fuerint hęmorrhoides, aut
mulieri menſtrua, non autē omnia quæcūq; coire
uult plethorica ſyndrome. Si ergo diſpoſitiones
uniuerſas in quibus conferre phlebotomia obſer-
uata eſt plethoricas nominas, tempeſtiuum eſt lip
pitudinem, pleuritim, dolorem uehementem, ca-
ſum ex uehiculo, aliaq; ſexcenta plethoricas ſyn-
dromas dicere. q ſi nullū ex ijs continetur in ple-
thorica ſyndrome, collectus uero ſymptomatum
quæ ſupra commemorauimus plethorica ſyndro-
me dicit̃, nemo eſt prius quàm ea uniuerſa habue
rit ad phlebotomiam deducēdus. Quonam igitur
pacto ille ad hæc mihi occurrerit, nihilq; decenter
reſponderit, prolixi ocij munus proprium nō pro
poſitæ nobis in præſentia eſt rei. Ego uero, quan-

A do nunc tempus non uacat nugandi, malui non
hic, ſed in libro De phlebotomia remedij ſcopos
omnes præmōſtrare, quos nec quiſquam ipſos di
ligenter ac diſtincte conſcripſit. Igit̃ omiſſa in pręſens aduerſus Empiricos diſputatione, rurſus ad
rationales redeo, ſymptomata ſingula quę ſcriptis
prodiderunt inſpecturus. ex ijs enim nonnulla ad
uim, quædam ad enchyma pertinentia ſunt multi
tudinis, alia non multitudinis abſolute, ſed talis
multitudinis indicia, alia nullius planè ſunt multi
tudinis, ſed uel humorū prauitatis corruptioniſq;,
uel imbecillarū uirium, uel ſolidorum corporum
tumoris. id ſi quæ dicam, animaduertas, ita ſe ha-
bere intelliges. Tētioſa itaq; diſpoſitio cum citra
B exercitationes contingit, multā planè ſubſtantiam
indicat in corpore ſenſu prædito cōprehendi: non
tamen quātum ad ipſum id ſolum quod tendatur,
quænam ſubſtātia, uel ſpecies eius ſit, etiam indi-
cat, cum id uniuerſæ cōmune ſubſtantiæ ſit, & te-
nuis, & craſſæ, & mediæ conſiſtentiæ, & ſpirituo-
ſæ: item & calidæ, & frigidæ, uel mediæ, ſed diffe-
rentiales notas ad huius diſtinctionem requirit. In
firmitas uero actionum, uires minus robuſtas de-
clarat: quoniā id quod mouet compeſcitur, ut in
manuū motu imbecilli. comitat̃ enim ſtatus com-
plures. nam ſiue carnium atq; adipum genus per-
manente in ijſdem terminis poteſtate auctum cui-
piam fuerit, motus infirmiores neceſſe eſt fieri, æ-
quali eo quod mouet manente, aucto eo quod mo
C uetur: ſiue humorum aliquis unus, aut omnes iux
ta etiam redundarint, non auctis unà cum ijs uiri-
bus, inualidiores & nūc actiōes edi neceſſum eſt:
ſiue ambo ſimul increuerint, & quę parenchyma-
ta uocant̃ & humores, non ſimul aūt incrementū
acceſſerit facultati: ſiue ijs perinde ſe habentibus,
facultas imbecillior euaſerit. quādoq; uero & con
uenire ambo poſſunt, ut & uiriū robur decreſcat,
et unà cum parenchymatibus humores uel plures
uel pauciores uel eorum utrumlibet augeātur. Er
go imbecilliores & propter hæc functiones red-
dunt̃, ſiue ea ſingula, ſiue bina, ſiue plura, ſiue om
nia iuxta contingant. Nam putare ex largiore ſoli
dorum corporum alimonia poſſe infirmiorem ali
quando motum effici, hominum eſt qui facultates
D per ſolida tota corpora permeare nequaquam no-
runt, ſed arterias & neruos, quaſi fiſtulas uel cana-
les ſpiritui præparant. Noſces huiuſce opinionis
leuitatē, cum ex alijs multis, tum uel maxime ex
tractatibus duobus noſtris, altero Hippocratis ac
Platonis dogmaſt, Naturalium facultatū altero.
Proprium itaq; boni corporis habitus proba ſoli-
dorum corporum nutricatio eſt, carnium uero in
crementum quadrati ſtatus, & corpulentiæ. Pro-
portione igitur, magna ex parte pinguedo magis
augeſcit: quādoq; uero in pinguedine caro magis
quàm ſola pinguedo. diximus de ijs in commenta
rijs De temperaturis. Quemadmodū uero in car-
ne partim iuſta ratio eſt, partim ex cedens, itidem
in ſanguine hæc cōmoditas ſanguinis eſt, illa mul
titudo. Quòd igitur cōmoditas ſanguinis & quali
tate &

tate & quantitate exacte ſecundum naturam exi-
ſtat, eiuſdem autem multitudinem non improba-
re in quali poſſis, in quãto non poſſis, ſed ea uel na
turalem mediocritatem ab ortu comparatam, uel
uiribus opportunam prorſus exuperet, nõ eſt ob-
ſcurum. fieri enim interim poteſt, ut utrũq; mutuo
præter naturam quæ ab ortu obtigit, ſimul auge-
ſcat, nempe et uirium robur, et ſanguinis copia, ut
in bonis athletarum habitudinibus. etenim humo
rum & carniũ genus in ipſis proportiõe iuxta inui
cem augentur. Proinde exploratum iam eſt, neq;
ueros eſſe eos qui tumorẽ corporis unum ex ple-
thoricis indicijs affirmant. nam tumor quidem ue
narum, plethoricum ſignum eſſe poteſt, carnium
autem moles ac pinguedinis, ipſarum illarũ multi
tudo fuerit, non tamen ea profecto quã nunc quæ
rimus, quęq; plethora nuncupatr̃. de hac enim mul
titudine, nimirum quæ euacuationẽ indicat, cum
dicere propoſuerint eorũ nonnulli, uſqueadeo (ꝙ
ſcilicet ęquiuocationibus innoteſcat) errauere, ut
ad carnium & pinguedinis abierint multitudinẽ.
Ita demum multitudinis nequaquam indiciũ eſt
corporis tumor: quippe illarum quidem uenarum
quas oculis uſurpamus, index eſſe poteſt repletio
nis, non earum tamen neceſſario quę in profundo
habentur. Sed uſu uenit nõnunquam, uenis licet
diſtentis exterioribus, diſtentas quoq; interiores
non perinde eſſe: ut uerbi gratia, frigore dominan
te ſanguis ad ima detrudit̃, adeoq; exteriores exi-
naniuntur ſanguine, ut ne uideri quidem poſſint.
rurſus ubi calor inceſſit, aut lotus quis eſt, ſanguis
profunditate relicta, ad extrarias partes corporis
effertur. ꝙ ſi & ardens febris adſit, tunc quoq; uri
corpus quaſi feruens, inflariq; ac fundi eſt neceſſe.
Quamobrem tumor uenarum nequaquã humo-
rum multitudinis inſeparabile indiciũ eſt: ſed eam
conditionem corpori primum ſubeſſe oportet, ut
neq; partes interiores exterioribus, neque his illæ
plus caloris obtineãt: ſecundum eſt ut neq; per to-
tum animal immodica ſit caliditas. His antegreſ-
ſis pręfinitionibus, poterit turgor tandẽ uenarum
ſanguinariæ ſignũ eſſe multitudinis, ſanguine nũc
per præualentiam dicto: quippe quum exquiſitus
uſqueadeo ſanguis in uenis cõtineri non unquam
poſſit, ut nihil in eo nec bilis, nec pituitæ, nec ſero
ſæ feratur ſaniei. proinde ego ſupra ſiue humores
dixiſſem, ſiue ſanguinem redundare, cenſebã per-
inde audiendũ, cum impromiſcuus nunquam pu-
rusq; aliorum humorum ſanguis comprehenda-
tur in uenis. Demonſtratum hoc alibi eſt nobis ni
hil referre humores an ſanguinem de miſto appel
les, modo ei non temere, ſed ut in menſura qua-
dam mediocri animalibus naturali habitu prædi-
tis admiſti alij fuerint. nam cũctis in naturali com-
moditate augeſcentibus cum ſanguine per præpo
tentiam dicto, idem humorum uocabulum notat,
nihilq; diſcriminis eſt ereuiſſe humores an ſangui
nem proferas, oratione quæ humores dicit ipſum
id demõſtrante, nimirum pro ueteri omnino pro-
portione abũdare. hoc igitur ita definiatur nobis:



A rurſus uero ad inſtitutũ redeam. Tumor enim ue-
narum, ſi neq; ob extrariæ conſtitutionis præpol-
lentiam, neq; ob fuſionem ac feruorem fuerit effe
ctus, ſanguinariam eſſe multitudinẽ indicat. Sed
nec eiuſmodi particulam decliui habitu compoſi-
tam eſſe conuenit, aut recenter magis cæteris agi-
tatam. Quamobrem & quiſpiam particulares om
nes præfinitiones quadam oratione complexus,
tunc ſanguinis copiam à uenarum tumore indica-
ri dixerit, cum partes uniuerſæ eandem conſtitu-
tionem cum caliditate mediocri obtinent. quòd ſi
diſpoſitæ perinde eſſent omnes, caliditas autẽ ſub
eſſet immodica, fuſio tunc fit humorum, quæ ue-
nas in tumorẽ attollit, non tamen ſanguinaria mul
B titudo, ſed ſpirituoſa indicatur. reſoluuntur enim
caleſcentes in ſpiritũ humores. Proinde qui à ue-
narum turgore ſignari plenitudinẽ dixere, ſiquis
In uenis illis in qbus ipſa fit, in oratione ſubaudie
rit, recte locuti uidebuntur: nam ſubſtantia copio-
ſior priore neceſſario eſt ea, quæ plenitudinem ue
nis comparauit: nondum tamen qualis plenitudo
ſit, iam dilucet: quippe ſubſtantiæ omnis multæ
communis præter naturam eſt tumor, ſeu purus
ſanguis, ſeu bilioſus, ſeu ſeroſus, ſeu pituitoſus, ſeu
flatulentus exiſtat. Cæterũ ut hoc, ſic & uenas ten
di diſcriminis plenitudinis uniuerſi commune eſt.
nam id quoq; plenitudinis quantitatẽ, non ſpeciei
differentiã ſequitur. Tumor ergo, & tentioſa ſen-
ſio, non humorum aliquam magis, quàm ſpiritus
C copiam indicabunt. Quare ſi quis ita pronunciet,
in tentioſis ſenſionibus multitudo eſt neceſſario,
uerũ dicet: & uero etiam ſi ita inquiat, multitudo
in partibus ſenſu præditis diſpoſitionem quãdam
inuehit, & is uerus erit. at ſiquis generali omiſſo
multitudinis aut humorum nomine, ſanguinem
in oratione aſſumpſerit, uerum non ex neceſſitate
dictis de cauſis affirmabit. Quòd autem in uena-
rum tumoribus & tentioſa diſpoſitione, non ſim-
pliciter plenitudinis, ſed eius quod in ipſa magis
& minus eſt, diſcrimen exiſtat, conſpicuum ex eo
eſt, quod turgeſcens nulla pars dolet, niſi tẽtio pri
us ei facta fuerit uiolenta. Enimuero ſi in tumorẽ,
ſed non adhuc uiolenter efferatur, necdum tendi-
tur. Ea propter tumores cum tentione, abundan-
D tiorem plenitudinem: citra hanc, remiſſiorem præ
ſe ferent. Quomodo ergo tumor quidem in uenis
nullus, quandoq; apparet, tentioſa autem eſt ſen-
ſio ualida: quippe cum tentionis diſpoſitionẽ ma-
ximis tumoribus oporteat eſſe adiũctam? an quo-
niam tumor interdum in imis uenis conceptus di
ſtendit: ſiquidem in relatione ad aliquid ea eſt mul
titudo de qua nunc diſſerimus: tũ quę ad uaſorum
amplitudinem pertinet, quam ſanè uocamus mul
titudinem, tametſi nõdum ea tendantur: tum quæ
tunicæ tentioni reſpondet. uenarum enim genera-
tio tumoris increſcit, cum ſanguis ad copiã, quæ
naturalem cuiuſq; modum excedat, augetur. id er
go quod multum eſt, ad illum refertur: tunicæ ue-
ro tentio ſpectantis ad eam mediocritatis præfert
exceſſum. nam neq; tendi hanc ex uſu eſt naturæ.

Multus igitur uterq; eſt ſanguis, tum qui ad natu
ræ commoditatem, tum qui ad tunicæ tentionem
reſpicit. at utriuſq; meminit Eraſiſtratus, nõ diſtin
ćte quidem, nec perinde ut ego aperte modo, uſq;
eo tamen, ut duplicem rei naturam eſſe oſtendat.
nam cum ait: Cum igitur inter eius initia medio
criter infarciuntur uaſa, ſeipſis ualẽtiores ac robu
ſtiores præter ſolitum fiunt, ſanguinis nimietatem
ſupra id quod cuique natura fert, indicauit. in qui-
bus autem ſubiungẽs deinceps inquit, At ubi ma
gis procedũt plenitudine, brachia & manus & ti-
biæ adimplentur, excedentem modum, ut ad am-
biẽtes ſanguinem tunicas dictum deſignat. Quo
fit, ut ſanguinis incremẽti ſupra quàm poſtulet na
tura termini duo ſint, unus in implendis uenarum
tunicis in tumorẽ ſupra naturalem cuiq; modum
ſeſe attollentibus, alter in quo etiam præter id ten
tio accidat, cum horum neutrũ in multitudine ad
facultatem relata cernatur. atq; de ijs ſatis etiã hęc
ſunto. Rubor autem quem ipſum quoq; cõmemo
rant, nõ ſimpliciter multitudinis, ſed ſanguinariæ
multitudinis indicium eſt. cęterum is quoq; diſtin
ćtiones eaſdem quas tumor, expectabit. nimirũ ſi
ob extrinſecorum aliquod conſtet, uerbi gratia, ſo
lem, uel balneum, uel exercitationẽ, uel iter, uel,
ut ſemel dicam, caliditatem: ſic & ob iram, & ue-
recundiã, atq; eiuſmodi uniuerſa: febres etiam acu
tæ eius generis ſunt. Cum itaq; corporis totius æ-
qualis extiterit diſpoſitio, nullum autem ex dictis
adfuerit, tũc erit rubor ſanguinariæ in toto anima
li multitudinis nota: ſin minus, certe in parte illa
in qua uiſit̃. etenim phlegmonas quoq; ſiue in mu
ſculis, ſiue in cute conſiſtant, talis conſequitur co-
lor, qui plethorici morbi ſunt. ſed de phlegmonis
dictum abũde eſt alio libro, in quo de tumoribus
præter naturam agimus: oſtendimusq; eos omnes
ab humorum aliàs in partem aliam decũbentium
copia cõſtitui. Nunc uero non de ijs, ſed de illa ut
ſupra diximus, multitudine ſermo eſt, quæ pletho
ra dicitur, conſiſtente in corpore toto immodica
humorum portione. Porrò non ita in corpore to-
to conſiſtere dicimus multitudinem, ut genus cor
porum læſum utrumq; ſit & uaſorum & carnium:
contingit enim quandoq; & alterum duntaxat: ut
ſi uel utrauis pars malũ contraxerit, id non in par-
ticula quapiam una duabúsue, ſed uel in toto ani-
mali, uel in particulis quãplurimis ac præſtantiſſi
mis acciderit. Proinde & tumorẽ qualis ſit, depre
hendere uiri eſt, in dignoſcendis rebus apprime e-
xercitati. Igitur in carnoſo genere carniũ ipſarum
tumor alius eſt, alius humorum, carne humidita-
te ſuperflua lanæ cuiuſdam aut ſpongiæ inſtar im-
pleta. Verum eiuſmodi multitudo in carnibus, ei
quæ ſecundũ enchyma uocatur in uaſis, propor-
tione conſentit, altera ei quæ ad uires refertur, aut
cũ grauitate exiſtit, nobis minime oblitis, de com-
poſita carne, an de muſculis diſſeratur, nihil refer-
re: audiendosq; muſculos eſſe, ſiquando de multi
tudine carnibus inſita ſermo habeatur, nõ ſimpli-
cem carnem illam, quam nõnulli parenchyma no

A minant. At uero in arterijs ac uenis relata ad uim
multitudo laborantibus ipſis non perinde percipi
tur, ſed qui natura ſentientiſſimi ſunt, obſcura quę
dam & profunda grauitas in corpore ſolis talibus
repręſentatur. iccirco ſigna quædam alia id genus
multitudinis clariora ſunt exploranda. Cum uero
bona pars medicorum eam ſupine ac negligenter
tractauerit, alijq; nullo pacto conſiderauerint, qui-
dam uero imperfecte ſint perſecuti, ſignũ arteria-
rum motu repertum certius nullũ, quem in ope-
re De pulſibus quoad ſatis eſt, explicuimus. Mag
na enim ex parte unà cum arterijs uenæ in pletho
ra ob uaſorum confluentiam cõſtituuntur, quam
pluries alibi demonſtrauimus. Interdũ porrò colle
cti in uenis tenaces, craſſiq; humores non facile in
B arterias deriuant̃, ſed raro fieri id genus ſolet: trãſ-
fluunt enim prorſus humores, niſi craſſi ad ſum-
mum ac lenti fuerint. Quamobrẽ in eiuſmodi diſ-
poſitionibus euidens nullum cõgeſtæ in uenis eſt
ſignum multitudinis: ex motu uero arteriarum de
ſumi non poteſt, tametſi quammaxime Nicarcho
ac Praxagoræ uideatur: atqui arterijs nihil ſangui
nis tradunt. In alijs uero plethorę diſpoſitionibus,
notis ex pulſibus obſeruatis credendum eſt, quas
ſuo tractatu expoſuimus. Verum ſpecies multitu-
dinis, cum ſcilicet æqualiter in corpus totum por-
recta eſt, diſtingui hac ratione cõuenit. Ruborem
præ ſe fert ſanguinis copia, flaua bilis pallorem: pi
tuita ubi dominatur, ad albidius quàm natura po
ſtulet: ut ſi potior ſit atra bilis, ad nigrius declinat.
C Porrò ſingulis ijs quos enumerauimus, iuxta ſan-
guinem quoq; oportet augeri. nam ſi lutea ſola &
flaua dicta bilis aliquando ut in ictericis ſuperaue
rit, non etiam talis affectus plenitudo, aut plethori
ca diſpoſitio, ſed humorum uitium eſt. itidem quo
que in atra bile, ac pituita. Cũ uero, uti prius mo-
nuimus, uel grauitas uel tumor ſupra naturã fue-
rit, plethora eiuſmodi appellata eſt diſpoſitio, cæte
rum dominãtis humoris ſpeciem ex colore opor-
tet cognoſcas. bilis autem ſola ſymptoma plenitu-
dinis inſeparabile præſtare neutrum poteſt, neque
tumorem, neq; grauitatem. nam proueniet ab hac
alius quidam affectus, ante quam catenus increue
rit. Sola autem, ſi modo id liceat, pituita, neq; hæc
ſimpliciter omnis, ſed quæ in eo hydropum gene-
D re, quos Græci leucophlegmatias uocant, exiſtit,
poterit in toto corpore abundare. Enimuero cru-
dum quoq; humorum genus quoddam unum pi-
tuitæ in præſenti ſermone conſtitui oportere com
pertum eſt: quãdo ſi diuerſum ab illa poſuerimus,
ex tali etiam humore differẽtiam inſuper ijs, quas
nuper multitudinis diximus, adijcere eſt neceſſe.
humor autem is alia pituita craſſior eſt, ac minus
flatulentus: qualis in urinis ſubſidet: ijs præſertim
quæ ex edacitate ſedimen multum fabaceæ pulti-
culæ ſimile obtinent. Quin & corporibus ijs quæ
ab exercitationibus abſtinuere, cibis uero q̃plurí
mis, ac balneis poſt ſumptos cibos utebantur, ſæ-
pe eiuſmodi humor confertim per aluum deſcen-
dit: ſed & unà cum hoc humore, perinde ac cum

pituita

pituita decolor quædam in toto corpore ſubeſt al A
bedo. Ex cæteris pituitæ generibus unũ dulce eſt,
acidum alterum, tertium ſalſum. fiũtq; ex dulci ſo-
mnolenti: famelici ex acida redundante: uti cum
ſalſa ſuperauerit, ſiticuloſi: ex crudo uero quem di
ximus, minime appetentes. Quæ ad ſomnos atti-
nent ex prædictis quidem pituitis omnibus paulo
ſupra modum naturæ ſunt; at crudus humor perin
de ac dulcis pituita aperte ſomniculoſos facit. nã
alibi demonſtratum eſt, ſentiendi principio hume
ſcente ac frigeſcente comatode diſpoſitionem ſe-
qui, quomodo inſomniam ſicceſcente ac caleſcen
te. Eapropter & biliosi ex utraq; bile inſomnes. co
mitatur uero atram præcipue tetricus aſpectus, &
animi moleſtia ac tædium, idq; præter rationem.
At uero niſi in toto corpore prædicti redundent B
humores, in particula uero quapiam una collecti
fuerint, tumores præter naturam corporibus ipſis
moliuntur, de quibus alibi declaraĩ. Atq; ipſa por
rò nunc dicta ſymptomata, uitio coloris excepto,
ex eorum numero ſunt, quæ cerebrum & ſtoma-
chum occuparunt. nam cerebro aliâs aliter diſpo-
ſito, uigiliæ ac ſomni, ſtomacho uero, cibi appeten
tiæ faſtidiaq; gignuntur. Enimuero os uentriculi
nunc ſtomachum dictum eſſe cõſtat, in quo pitui-
ta congeſta, ut paulo ante dictum eſt, appetentias
cõparauit. At bilioſi in flaua quidem bile ſitibun-
di erunt, ac ſtomachi faſtidio laborabũt, osq; ipſis
amarum eſt: ex atra uero, mœſti, & amarulenti, &
horribiles, & ſitis expertes, ac ſaliua referti: cæterũ
nõ omnes cibum auerſantur: ſed & eorum aliqui C
fame cõflictantur, nimirũ ij quibus atra bilis qua-
litatem acidam ſuperantẽ obtinet. id fieri cum ma
lignior ea redditur, ſolet. Vſq; dum autẽ uelut ſan
guinis limus dũtaxat, necdum planè acida fuerit,
honeſtius ſorſitan, quoad melãcholicus humor di
citur, nec eiuſmodi humorem atram bilem uoca-
re, uerum ut ſoleo, melancholicũ, quòd ad atram
bilem factam prope accedat. Sed de uitioſorũ hu-
morum differentia nunc diſſerere tempeſtiuũ non
eſt, quandoquidẽ nec multitudinem eos appellari
dixi. nobis uero non ſimpliciter quod quouis mo
do abundaret inuenire, ſed de multitudine conſi-
derare ſententia erat. id autem humorũ in toto ani
malis corpore exuperãtia eſt. Nihil eſt igitur ꝙ ne
que tumorũ ſingillatim ſpecies, neq; cacochymiæ D
hoc ſermone cupias audire, ſed cum aut cũcti pro
ueteri proportiõe aucti fuerint, aut unus ex ijs bre
uem quendam ceperit exceſſum. Poteſt ergo ſan-
guis in plethoricis diſpoſitionibus exceſſum am-
pliſſimum adipiſci, nullus aliorũ poteſt. humorũ
enim prauitas id genus, non etiã multitudo, neq;
plethora nuncupaĩ. Eam ob rẽ pulſus quoq; in ca
cochymijs proprij ad amuſſim ſunt humorũ natu-
ræ, in ſupradictis uero multitudinibus non perin-
de euidentes ſeruant differentias, quoniam ſuper-
fluens humor omnino cum copioſo ſanguine eſt.
at cum præualuerit uehementer, ex flaua quidẽ bi
le, pulſus tales fiant neceſſe eſt, quales corde ſicce
ſcente ac caleſcẽte cõſequi diximus; ex atra uero,



tales rurſus, quales fieri cẽſuimus, ſi refrigeraretũ
ſiccareturq;: eadẽ ratione ſiquãdo uicerit alios pitui
ta, frigidæ atq; humidæ diſpoſitionis prognatos
pulſus efficiet. At uero ſanguinẽ qui planè ſecun-
dum naturam ſit, nulla ueteris ſtatus alteratio ſe-
quitur. quòd ſi redũdet humidior, pulſus unà quo
que alterantur: quemadmodum ſi calidior etiam
ac frigidior ſe ipſo reddatur. Eiuſmodi omnia in
opere De pulſibus, diſtincte tradidimus. nunc ea-
tenus dixiſſe ſufficiat, humidiorem ex ocio & hu-
mido uictu ſe ipſo fieri ſanguinẽ poſſe, quòd plus
habeat aquoſorum excremẽtorum. ex ira autem,
& exercitationibus, & æſtibus, & frictionibus, &
medicamento calefaciente, & uictu cõſimili, & ui
nis meracioribus, ac uetuſtioribus, calidiorẽ: ſicut
& ob frigiditatem aliquam recẽtem, frigidiorem.
ſiquis autem liberalius ſiccioris temperaturæ ci-
bis, non aliqua uero intemperie alia præditus fue-
rit uſus, ſiccior ille ſanguis euaſerit. nihilo ſecius
& in coniugatione humidior & frigidior, uel frigi
dior & ſiccior, calidiorq; & humidior, uel calidior
ſiccriorq; dictis de cauſis efficiet, nullo ſcilicet alio
rum humorum exuperante. quod ſi & ob illorum
miſtionem ad iniuſtam temperiem deuenerit, talis
cum cacochymia temperatio praua cõſtabit, quæ
& nunc etiam uel calidiore ſanguine facta, uel fri-
gidioreq; & humidiore, proq; ſex alijs uitioſis tem
peraturæ generibus dicitur. octo enim ſitere uni-
uerſæ, cæterum modo diuerſo, non uti cum ſolus
ipſe per ſe talis erat. Pulſus autem pro octo illis in-
temperiei differẽtijs propriam formam eam obti-
nebunt, qualem in commentario De pulſibus ex-
poſuimus. Vtrum uero ſanguinis unius ſit, uti di-
ximus, an ob aliquam humoris admiſtionẽ, diſtin
guere conuenit & corporis totius colore adiun-
cto, & alijs ſymptomatibus quæ de ſomno & uigi
lia, uel cibi appetitu ac faſtidio, aut eiuſmodi ali-
quo dudum dicta ſunt, & uictus ratione antegreſ-
ſa, & exercitationibus, & ijs quæ ipſi ægrotanti ac
cidere cõſueuerunt: ad hæc & anni tempore, & re
gione, & naturali corporis denſitudine ac rarita-
te. præſtat enim ex omnibus, non ex uno duobùs
ue fidem dijudicationi arrogare, planè intelligen-
tes ipſi in arte uni plurimum coniectandi munus
impertitum, parti huic artis inquam dignoſcendi
uniuerſæ, non ſolũ quæ ad humorũ uitia uel mul-
titudinem ſpectat, quæ nunc explicare nos inſtitui
mus: nam quæ ad functiones, uel cauſas morbo-
rum, uel curationes pertinent, magis ſcientiariam
habẽt cognitionem. dictum de ijs ipſis alibi fuſius
eſt; ſatisq; erit in præſentia, ꝓpoſito quoad res po-
ſtulat præfinito, ibi finem libro imponamus. ſuffi-
cere autem ſermo poterit in exemplo exquiſitus
penſitatusq;. Statuamus itaq; febre uacare homi-
nem: tum ei uenas in tumore ampliore, ac corpus
rubrius uniuerſum. Spectandũ igitur nulla ne ca-
lefaciẽtium huic propinquauerit cauſarũ. ſi enim
conſpicuum ſit, uſq; adeo ſuperſedere dijudicatio-
ni ſatius eſt, dũ ex illa motus in toto corpore con-
quieuerit; quoniã neq; excandeſcentẽ, uel lotum,

uel lauantem, uel exercitatũ, uel qui uino recẽs in dulſit, aut alia quauis ratione concaleſactũ ad diiudicationem deducere conuenit: ſed eum qui in extrariarum motionũ omnium quiete exiſtit. nam ſi illo tempore talis appareat, ſanguis homini abundat. hinc alia perpendenda, ea primũ quæ uim maximam obtinent, tum deinceps reliqua. Hæc eſſe oſtendimus grauitatẽ, & tentionem, & ſegniciem ad motus: deinde quæ ad pulſus, & uigilias, & ſomnos, & ciborum appetentiãs ac faſtidia, & quæcunq; alia id genus pertinent: poſtea uero quæ ſingula præceſſerunt, ac plenitudinẽ moliuntur, num ſolita excretio retenta quæpiam ſit, num neglecta exercitatio, num ciborũ alentiorũ copiam aſſidue ingeſſerit, nũ poſt cibum aſſumptũ inſolitis utatur balneis: ad hæc etiã, an talis homo plethoricis ſæpe prodat̃ morbis. Is oĩbus & ea quæ ex loco & an- A ni tẽpore obſeruãtur, aut ſi qd eiuſmodi aliud eſt, addenda: nec omnib. par, uti neq; in artis partibus alijs, tribuẽda eſt cauſa. Sunt enim ex indicijs quędam ſcientiaria, quemadmodũ tentio, & grauitas, & uenarũ turgor, & pigritia, & color, & pulſuum motus, ſecretis cunctis uidelicet recentib. motionibus. Quædã uero ijs inferiora ſunt, atq; interuallo ſuperãtur, ut excretionũ ſuppreſſio, & iners uita, & copioſiores eſcæ, ualẽtioresq́, & à cibo ingeſto balneę: quæ tamẽ à ſciẽtificis nõ lõge abſunt, ſi uniuerſa cõueniãt. Tertiũ poſt hæc ordinẽ habẽt, an plethoricis homo familiariter excipiat̃ morbis. Deinceps uero q̃ eos oẽs ſecundũ regiones & tẽpora cõſtituũt: nã hyeme quidẽ ac uere, et frigidis locis, & bene tẽperatis, multitudinẽ magis aggre- B gãt: minus, calidis & ſiccis tẽporib. locisq́: ita uero & q ſupficie dẽſa ſũt, magis: parcius aũt q rara.

# GALENI DE TVMORIBVS
## PRAETER NATVRAM LIBER

HORATIO LIMANO INTERP.

X HIS quæ corporibus accidunt, id unũ eſt, ad quod indicandum onci uocabulo utunt̃:
1 ſic enim Græci ſpatiũ in longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem nominarũt. (Latini tumorẽ appellãt.) interdũ etiam quod eſt ſupra naturã incrementũ, oncon dicunt, (tumorẽ latino ſermone) quæ res non ægrotis ſo- C lum in parte qualibet, ſed etiã ipſis ſanis ineſt: nã & obeſi aucti ſunt ſupra naturã in profunditatẽ & latitudinẽ: nondũ tamen præter naturã ſe habent. ut enim ſæpe dictũ eſt, tertia quædã conſtitutio eſt ea quæ eſt corporũ, nõ natura diſpoſitorũ. hæc eſt media inter ea corpora quæ ſe habent ſecundũ naturam, & ea quæ ſe habent præter naturã. obeſus igitur aut tenuis nõ præter naturã eſt: ſed tantũ alter quidẽ eſt ſuprà id quod eſt ſecundũ naturã, alter uero eſt infrà, uterq; aũt non natura diſpoſitus eſt: quem uero tumor ex aqua intercute occupat, aut quẽ tenuitas ex tabe, ambo ij præter naturam diſpoſiti ſunt. Nunc aũt in præſenti libello propoſitum eſt cõſiderare de tumoribus præter naturã, qui & totũ corpus occupant, & quãlibet eius par- D tem: eo tamen etiã determinato, q excesſus diſpoſitionũ quę nõ natura ſunt, præter naturã ſunt: læſio uero actiõis eſt terminus exceſſus earũ. Sed de tumoribus his longiori oratione nõ eſt opus. omnes enim homines cognoſcũt, non ſolũ ipſi medici, q plus carnis & adipis q̃ iuſtum eſt, eos tumores generat: alios aũt quicunq; ſecundũ diſpoſitionem ipſorũ corporum, nõ ſolum ſecundũ quantitatem primã ab eo quod eſt ſecundũ naturã excedunt, iam cõſideremus, à phlegmone, id eſt inflam-
11 matione incipientes. Solent Gręci nomen hoc dicere de partibus quæ in maiori tumore ſunt, carnolis, intentis, renitẽtibus, pulſanti dolore dolentibus & calido, & rubentibus. quæ uero cauſa eſt, ob quã hæc ſymptomata fiãt, non modo nõ multitudini hominũ, ſed ne ipſis quidẽ medicis omnib. cognitũ eſt. plures eñ eorũ uia aliqua inquiſitionem ipſam nõ faciunt, ſed quod ipſis uidet̃, id ſimpliciter enunciãt. Conſideratio uero fieret, ſi quis uia hac pcedat. Tumor maior nunq̃ circa corpus ullũ fieret, niſi eius ſubſtantia ex duabus rebus altera affecta ſit, uel ut à multo calore ueluti inferueſcens fundat̃, aut foris aliquã nouam ſubſtantiã aſſumat. cũ enim fundit̃, in ſpiritus uertit̃, & refrigerata priſtinũ tumorem reſumit facile: ſpiritũ aũt in partibus inflãmatis non uidemus contentũ ut in alijs tumoribus multis: & eędem inflãmationes refrigeratæ, neq; ſtatim, neq; ſemper ad priſtinã conſtitutionem redeunt. manifeſtũ eſt aũt ex inciſione q ſpiritus nõ continetur. ſi eñ incidat̃ pars inflãmata, apparet ſanguis multus effuſus, & totus locus euidẽter ſanguine plenus: quemadmodũ ſpongiæ madefactæ: ſpiritus uero neq; ſtatim excidẽs, neq; poſt. Sed color quoq; ſanguinis ſolus pprius ſimul & inſeparabilis eſt: partiũ enim corporis uel humorũ nihil aliud eſt rubrũ præter carnẽ & ſanguinem. Sed neq; multitudo carnis eſt affectus in- D flãmationis. Et ſi etiã multitudo carnis in corpore conſtituat̃, ſola ſine ſanguinis multitudine: tumor quidẽ maior fit q̃ pro modo naturæ, color aũt in terminis ſalubribus permanet, neq; priſtinã naturam euariãs. In nulla enim re quę ſecundũ ſubſtantiam augetur, intẽditur priſtinus color: ſic eñ & nix magis alba fieret, & pix magis nigra, et aurum magis flauũ. incrementũ igit̃ ſubſtãtiæ diuerſa res aperte eſt ab alteratione: nã augetur ſecũdũ quantitatẽ, alteratur uero ſecundũ qualitatẽ. eſt aũt & color quoq; indiciũ qualis ſubſtãtię nõ quãtę: hãc ob rẽ multitudo carnis diuerſa res eſt ab inflãmatione. eandẽ quoq; ob rem exiſtimaret quis ipſum abũdare humore ſanguinis. Sed cũ ulcerib. quoq; maximę inflãmationes interdum fiunt, & apparet quædam

quædã effluens ſanies aquoſa & tenuis, ipſo loco A
circũ cruẽto apparẽte. Neceſſe eſt igiť in hoc den-
ſitatem carnis quã in terminis uulneris ſibi ipſi aſ-
ſumpſit, in eã mediocritatẽ uenire, ut ipſas ſanies
excidere cõcedat, ſanguinẽ uero eius intus inclu-
dat. Et ſanies quãto tenuior eſt ſanguine, tãto aut
etiã magis craſſior eſt ſpiritu. Quare ſi caro uulne
ris ipſas ſanies excidere concedit, & ipſum ſpiritũ
certe cõceſſiſſet. eo aũt ſemel euacuato deſiſteret
inflãmationis tumor. Profecto ſic fieri apparet in
ijs partibus in q̃bus ſpũs uere eſt aggregatus. diſ-
ſectis eñ ipſis, ſtatim cõſidet omnis tumor. Sed ge
neratio quoq; inflãmationis quę in uulnerib. fit, te
ſtis eſt. in principio eñ recẽtibus adhuc uulnerib.
multitudo ſanguinis excidit. ſupprimiť aũt ſtatim
aut nobis refrigerãtibus, aut ſponte à cõtinenti re B
frigeratus. ſed cõprimentibus quoq; nobis mani-
bus, aut deligãtibus, ꝓhibitus effluere retineť. de-
in in oris diſſectorũ uaſorũ retẽtus & occluſus, co
gitur & cõcreſcit: nõ ſecus ac grumus. præterẽ; ꝙ
grumus eſt aggregata concretio ſenſibilis ſangui-
nis: quod uero in ulcerib. fit, non aggregatim, ſed
in paruis & multis oris diſſectorũ uaſorũ ſiſtit, &
craſſum reddit ſanguinẽ. Cũ igitur hic craſſior eſt,
uaſorũ uero oræ anguſtiores: ſanguis iam retineť,
ſanies uero excidit. Hæ omẽs cõiecturæ maximæ
ſunt, ꝙ inflãmatæ partes ſanguine abundãt. Cali-
dior quidẽ eſt q̃ pro modo naturę, in ijs quę inflã-
mata ſunt: nõ tamen eatenus calidior, ut ſola ſuſio
ne tantũ tumorẽ efficiat. Multę aũt tibi huius quo
que rei cõiecturæ ſint. prima quidẽ exardẽtiſſimæ C
febres: quãto enim uehemẽtior eſt in his calor eo
qui in partib. inflãmatis eſt, tãto tumorem maiorẽ
eſſe oporteret. ſecũda cõiectura eſt, ex ipſa ſangui
nis ſubſtãtia: non eñ ut pix reſinaq; & cera à frigo
re cõcreuit, ſed ſemper & natura calidior eſt. illis,
cũ calefiunt, ad cõtrariũ eſt trãſmutatio: ſanguini
uero natura calido tumor quidẽ paulo maior fie-
ret, nõ tamen tãto, quãto inflãmationes partes af-
fectas attollũt. pix quoq; & reſina & cera in tantũ
calorẽ uenientia, in quantũ ueniunt ea quæ inflã-
mata ſunt, parũ ſuper principiũ augentur. nõ exi-
gua quoq; præter ea q̃ dicta ſunt, hæc tibi alia con
iectura eſt, ꝙ tumor partiũ inflãmatarum propter
ſolã ſuſionẽ non fit: alteratio ſanguinis exigua qui
dem eſt in calore, tumor uero nõ paulo maior eſt. D
id uero qđ apparet, tibi ſit idonea cõiectura. non
eñ ut reſina & pix & cera uehemẽtius incaleſcen
tia, ad plurimũ fuſionis ueniũt: ſic ſanguis quoq;,
ſed ſeruat, quãuis in igne coquatur, priſtinũ tumo
rem, aut in nullã, aut omnino in minimã magnitu
dinẽ elatũ. dictũ eſt à me ſuprà quoq;, ꝙ refrigera-
tis inflãmationibus nõ ſemper deſiſtere cõtingit.
uigentẽ enim & magnã in qua impactus eſt fluor,
& ſi uehemẽtius refrigeras, tumorẽ nõ tolles, ſed
liuidã frigidãq; efficies partem, & in ſcirrhũ muta
bis affectũ. facilime uero antequam impactus ſit
fluor, refrigerãtibus & adſtringẽtibus repelliť, &
maxime cũ exiguus eſt. tenaciter uero ante impa-
ctus nihil ab adſtringentib. iuuať, euacuatione ue

ro eget. inuentũ igitur eſt à medicis eũ non modo
calfaciẽtibus diſcutere, ſed etiã aliquid ipſius ſan-
guinis ſenſibiliter euacuare ſcarificationib. in cu-
te factis. Omnia igiť hæc magna indicia ſunt, ꝙ in
flãmata pars humore ſanguineo plena eſt. Immo-
dice aũt calida nõ ſtatim ab initio, ſed tẽpore fit, re
tenta propter obſtructionẽ omnium foraminũ pri
ſtina reſpiratione. neceſſe igiť eſt & ſanguinẽ mo-
ram trahentẽ putreſcere. (quæ enim calida & hu-
mida corpora calido loco cõgregata ſunt, omnia
facile putreſcũt, ſi neq; euacuẽtur, neq; refrigeren
tur.) quare quæ ex putredine eius eſt caliditas, ei
ſupuenit quã ante habebat. Quod igiť per partes
inflãmatas in ipſis uaſis plus ſanguinis aggregatũ
eſt, tumoribus earũ coniectandũ eſt. nihilo minus
eo quoq; ꝙ uenæ prius ob paruitatem uiſum effu
gientes, apparẽt, non ſanè in inflãmatione genitæ:
ſed eo ꝙ ſanguine repletæ ſunt, in tantũ magnitu
dinis elatæ, ut ſenſibiles fiant. maxime aũt in ocu-
lis accidere hoc uideť, & pene, & mãmis. ꝙ uero
omnis quoq; caro cuius iam maximeq; affectio eſt
inflãmatio, repleri fluore ſanguineo uideať: & co-
lor & tumor ipſe oſtendit. quare & humida omnis
& madeſcẽs ut lana & ſpongia, apparet. huius rei
teſtis eſt q̃ effluit ſanies cum inflãmatio oſtiolũ ha
bet. iure aũt arbitror, & ipſa cutis unà cum tumo-
ribus eorũ quæ ſubiacẽt, attolliť & circũtenditur.
& interpoſito tẽpore & ipſa de fluore aliquid acci
pit, ut uaſorũ tunicæ quoq;. ſic quoq; & ipſæ quæ,
in inflãmata parte ſunt, membranæ. quin etiã ipſi
nerui & tendines tẽpore procedẽte ipſius inflãma
tionis participãt. interdũ tamẽ uulneratis ipſis aut
aliter affectis, ex illis ipſis primo ipſum malũ inci-
pit. uniuerſaliter uero nihil inflãmatæ parti ſecun-
dum naturã exacte ſe habere ꝑſeuerat, cũ mor- in-
flãmationi eſt, ſed omnia cũ carne de fluore fr- un
tur: ut nonnunq̃; ipſa quoq; oſſa attingat, qu- mad
modũ ex ipſis promoueť interdũ primo affectis.
cum igitur ſecundũ naturã ſe habet, laxa cutis eſt,
nõ obeſis quidẽ, & locus qui intereſt, uacuus eſt,
cui inſidet. eodẽ modo loca quæ in carne ſunt, de
q̃bus in anatomicis aggreſſionib. dictũ eſt, inania
omnia ſunt, maxime quæ circũ arterias in circulo
earũ dilatationib. diſpoſita ſunt, in inflãmationib.
aũt omnia ſanguine repleni, ex uaſis quidẽ ipſis ꝑ
tunicas reſudãte, in omi uero carnis particula mo
re roris permiſto. Cum aũt ipſo procedẽte tem- III
pore uincit quidem natura, coctus uero ſit omnis
fluor, & factus pus, extra carnẽ expelliť à uirtute
quę in ea eſt depulatrix rerũ alienarũ. ubi igiť uel fo
ramen naturale conſpicuũ eſt, ut riuus effluentib.
excremẽtis paratus, uel ipſe locus ibi rarus eſt, ex
pute pars expirat, pars ſenſibiliter effluit. ubi uero
circũſidet cutis dẽſa & dura, qualis eſt quę extrin
ſecus nobis eſt, ibi retineť pus, & à ſubiecta carne
eã abducit, poſt & acrimonia prodit, et exit foras,
niſi qs eã ſcarificare ꝑuertat. uicta aũt à fluore na-
tura, non in pus, ſed in alienã quãdam mutationẽ
aliàs aliã deuenit ſanguis. cõmuniter uero omnes
hi à plurib. medicis abſceſſus uocãtur, & maxime

qui intus in profundo ſunt. nōnulli uero nō om-
nes ſic appellandos putāt, ſed eos ſolū qui ipſam
alterationem non in conſuetū & bonum pus, ſed
in corruptionem aliam quādam habent, ut ſuppu
rantia omnia alij quidem empyemata uocant, alij
uero diapyemata: quemadmodum ipſum empyi-
ſcem, & diapyiſcem. nōnulli uero nō ſic, ſed cum
in uiſcere tale aliquid factum eſt, id ſolum empye
ma nominant, & qui ſic affecti ſunt, empyus. rur-
ſus quidam alij medici eos ſolos empyus nomina
re recte putāt, quibus inter thoracem & pulmo-
nem pus aggregatū eſt. Nomina igitur (id quod
à me ſemper dictū) eatenus curare oportet, ut di-
lucida ſignificatæ rei interpretatio ſit: ipſas autem
res de quibus oratio habetur, inuenire ſic ſtuden
dū eſt, ut nihil ex his lateat: omnes enim hæ ad cu-
randi methodum præparationē afferunt, qua me
thodo diſpoſitionibus ipſis non earū nominibus
medemur. huius igiť rei ſemper memores, ad eas
IIII quæ ex ipſis rebus reliquæ ſunt, eundū eſt. Cū
corpora pus excoriat, abducitq; & diducit ipſa à
ſubiectis continentia, dein euacuato quoquo mo
do pure, nequeunt quæ diſtant priſtinam conſti-
tutionem recipere, affectus nominatur ſinus. ni-
ſi uero quis celeriter eum curet, callum cōtrahit,
& durus efficiť ſpatio tēporis, nec ſubiectis agglu
tinari poteſt: coerceť tamē ſiccatus à medicamen-
tis & ratione uictus, ut habere ſanitatē irreprehē-
ſibilem pars uideať. ſi quidē perpetuo quis accu-
rato uictu utens, ſalubre uere & ſuperfluitatibus
uacans corpus habet, cohibitus manet ſinus: ſu-
perfluitate uero aliqua ſubnutrita, rurſus repleť,
rurſusq; fit qui ab initio fuit abſceſſus, iterumq; ut
conuenit medentibus euacuatur, ſiccaturq;, & co
erceť: & ſemper longe faciliora ei hęc omnia fiūt,
quàm ijs quæ primo abſcedunt. neq; enim quòd
diuelluntur dolent partes: etenim iam diſtant, ce-
lerrimeq; repletur, facile fluorem ſuſcipiēte ſinu.
quin & celeriter euacuatur, uia ipſis effluxionib.
facta: ut ſi agglutinatæ partes fuerint, rurſus do-
leant, cum rumpitur abſceſſus. Non ſolum uero
ex inflammatione generatio abſceſſibus eſt, ſed e-
tiam ſtatim ab initio nōnunquam propter alium
aliquem humorem ſpatio temporis excoriantem,
& abducentem à ſubiectis ea quæ cōtinent. igitur
& inciſi omnigenam ſpeciem humidorum ſolido
rumq; corporum intus habentes apparēt. etenim
cœno, & urinæ, & grumo, & ſucco mellito, &
muccoſo, & oſſibus, & lapidibus, unguibusq;, &
pilis in abſceſſibus inueniuntur ſimilia corpora.
quin & animalia ſæpe inuēta ſunt, omnibus ferè
V ex putredine generationē habentib. ſimilia. Eſt
uero & quæ fiſtula nominatur, anguſtus & lōgus
ſinus, quæ ſicut alij ſinus coercetur, & rurſus ab-
ſcedit ob influxum ſuperfluitatum, quēadmodū
VI illi. Atheromata uero, & ſteatomata, & melice
rides alij quidem inter abſceſſus reponunt, alij ue
ro ad aliud genus referunt. patet autem & natura
horum ex ipſis nominibus. ariſtæ enim aliquid ſi-
mile in ipſis atheromatis inuenitur, melli uero in

A ipſis meliceridibus, ſeuo autem in ipſis ſteatoma-
tis. ut plurimū uero tunica quædā mēbranoſa om
nia hæc continet. Hi igiť omnes pręter naturā tu
mores ſunt. Pręter hos quoq; carbunculi, gangre
næ, & herpetes, & eryſipelata, ſcirrhiq;, & œde-
mata, & cancri, & inflationes, quæ neq; ipſa igno-
rari à medico oportet, ſed diligenter cōſiderari &
ſingulorum generationem & ſubſtātiam. Gan VII
grenæ quidem & carbunculi, cum qui ueluti in-
ferbuit ſanguis, propéque inflammationem eſt,
cutem peruſſerit. quapropter & cum cruſta fiunt,
& bullæ præcedunt ulceri, quemadmodū in am-
buſtis, febremq; acutiſſimam afferunt, & pericu-
lum de uita propinquū. nigra uero ubiq; & cine-
rulēta apparet carbūculorum ulceris cruſta. nō ta
B men ut in alijs, inflammatiōis quæ circū eſt, color
ruber eſt, ſed ad nigrius declinat aliter, quàm quę
ſanguine ſuffuſa ſunt, aut quæ algore frigent. non
enim uehementer liuidus ut in illis, tumor eſt, ſed
habet aliquid ſplendens, ut bitumē & pix, talis au
tem eſt exacta bilis atra. malignitas igitur ulcerū
quæ in carbunculis ſunt, inde eſt. par eſt enim aut
ab initio ſtatim, aut peraſſatum in ipſo feruore ſan
guinē melancholicū fieri. Ipſa uero ſine feruo- VIII
re atra bilis cancros efficit, eosq; cum ulcere, ſi a-
crior ſit. hāc ob rem nigriores colore ſunt ijs quæ
inflamata ſunt, & minime calidi. implentur autē
uenæ in his & intenduntur magis, q̃ in inflāma-
tionibus: minus enim excidit è uaſis in circumie-
ctam carnem ob craſſitudinem humor is qui can
C cros gignit. non tamen rubræ quoq;, ut in inflam
mationibus, uenæ ſunt. ſed hoc quoq; pro ratio
ne infeſtantis humoris. Sequitur autē magnas IX
inflammationes quæ gāgrena uocať, quæ & mor
tificatio eſt affectæ partis, & niſi quis ei celeriter
medeatur, facile mortificatur quæ ſic affecta pars
eſt, quæq; continua ſunt apprehēdit, hominemq;
interficit. cum enim ualide obſtructa ſunt per ma-
ximas inflammationes & ora uaſorum & forami
na omnia quę cutis ſunt, naturali perſpiratiōe pri
uata, quæ ſic laborant corpora facile mortificanť.
& primum quidem eorum coloris ipſe flos extin-
guitur, qui cū inflammationibus erat. deinde do-
lor & pulſus pereunt, non ſedata quidem diſpoſi-
tione, ſed ipſo ſenſu mortificato. inſeparabilis aūt
D ab inflammatione magna pulſus eſt: ſic autem no
minare uidentur antiqui motū arteriarū ipſi labo-
ranti ſenſibilem, ſiue ſine dolore ſiue cum eodem
fiat. quare in inflammationis ſymptomatis pulſui
quidam addunt hoc, cum dolore. hæc in nomine
quidem cōtrouerſiam habent. melius autē eſt ge-
nerationē eorū ſcire, appellatiōe neglecta. in ipſo
quidē ſecundū naturā, motus arteriarū inſenbilis
nobis eſt. in ipſis uero inflammatiōibus, ſenbilis
cum dolore. percutit enim arteria, cum dilatatur,
quæ circū corpora ſunt, & percuſſione dolemus
propter inflammationem. cum uero ipſa quoque
iam tunica inflammata eſt, percutiens ſimul &
quę percutitur, dolorem geminat. De his quidem
ſatis dictum eſt. Dicēdum deinceps de bilioſis X
fluoribus

floribus. uicit enim neſcio quomodo medicorum A
mos, ut ſiue bilē nominemus ſimpliciter, ſiue bi-
lioſum humorem, audiamus pallidam amaramq́;,
non acidam & nigram. illam enim ſemper cū adie
ctione nominant, appellationi humoris colorem
adiungentes. Cum igit̃ bilioſus fluor decubuerit,
qui exactus quidē eſt, cutē ulcerat: qui uero aquo
ſa ſanie ſanguineue miſtus, minus eſt acer, magiſ-
que in tumorē attollit partem, q̃ ulcerat. hoc qui
dem eryſipelas nominatur, alterū herpes. humo-
rem uero qui fecit, & color & calor affectionum
indicat. cū autē rurſus acer ipſe alter quidem mi-
nus talis, alter uero magis ſit, ſciendū eſt ex acrio-
re herpetem eſthiomenon conſtitui. ſic em̃ ipſum
nominauit Hippocrates. ab altero uero alterum,
cui nonnulli poſt Hippocratem miliaris nomen B
poſuerunt, quia milijs ſimiles eminētias efficit in
cute. mihi quidem talis fluor pituita miſtus uidet̃:
alter uero exactæ bilis eſſe. hanc ob rem cū corro-
ſione ſit, ipſum cutis continuum ſemper apprehe-
dente affectu: unde ei nomen eſt. æquali uero ſan-
guine bili miſto, in medio amborum eryſipelatis
& inflammationis affectioni ſpecies & natura eſt.
ſi uero alterum multum ſuperat, ab ipſo ſuperāte
appellatio affectui eſt. prędicatur uero quod ei mi
ſtum eſt. eryſipelas igitur inflammatoriū ex flaua
ſuperante, inflammatio uero eryſipelatis ſangui-
ne ſuperante dicitur. ſimilis cæterarum quoq; mi
ſtionum interpretatio eſt. inflammatio ſcirroſa, &
ſcirrhus inflammatorius: œdemaq; inflāmatoriū,
& œdemoſa inflāmatio. quatuor enim hi ſunt qui C
frequēter fiunt affectus propter influxum humo-
rum, eryſipelas & œdema inflammatioq; & ſcir-
rhus. eryſipelas igitur, ut dictum eſt, bilioſo fluo-
re ſuperante, inflāmatio uero ſanguineo, œdema
tenui cōſtitutione pituita: ut craſſa quidem & glu
tinoſa, alterū ſcirrhoſum genus. alterum enim fex
ſanguinis efficit. eſt autem ipſa quoq; duplex, alte
ra quidem ſpecies, quā Hippocrates nigrā uocat:
altera uero & ipſa quidem nigra eſt, propriam ue-
ro appellationem habet: nominatur enim atra bi-
lis. huius quidem cancri: alterius uero nigræ una
quædam ſcirrhorum ſpecies effectū eſt. diſtingui-
tur uero ab altera pituitoſa colore. cōmunia uero
ambarū ſunt, maior q̃ pro ratiōe naturæ tumor,
idemq́; ſine dolore, & durus. & utriuſq; genera- D
tio interdum quidem ab initio, aliquando uero ex
lapſu, aut inflāmationis, aut eryſipelatis, aut œde-
XI matis: cum immodeſtius refrigerata ſint. Pro-
pinqua uero ſcirrho ſunt & quæ effuſa uocātur,
& nigrores, ſenibus maxime contingentes colli-
ſis uenis. ex his autem ſunt nonnulla, ut dictū eſt,
nigra: maximeq; ſenibus fiunt hæc propter leues
occaſiones. nōnulla uero rubri nigriq; in medio,
quæ liuida uocantur. omnia autem hæc fiunt ſan-
guine è uenis effuſo, nunc quidē per tunicas cō-
XII ruſas, nūc uero in finibus reſeratas. Ore autem
in arteria facto, affectio aneuryſma uocatur. fit au
tē uulnerata ea, cū ad cicatricē deuenerit quæ ei
adiacet cutis. manet uero arteriæ ulcus, ea neq; cō

glutinata, neq; ad cicatricē ſimul perducta, neq; à
carne obſtructa. dignoſcuntur uero tales affectio-
nes pulſibus, cū arteriæ fecerunt. ſed etiam cū pre
muntur, deliteſcit omnis tumor, recurrente in ar-
terias ſubſtantia quæ eum efficit, quā tenuē ſimul
flauumq; ſanguinē eſſe tenui multoq; ſpiritui cō-
miſtum alibi monſtrauimus. plane uero calidior
quoq; eſt ſanguis hic eo qui uenarū eſt, uulnera-
tūq; aneuryſma eiaculatur ſanguinem, ut uix con
tineri poſſit. cedit in œdematis quoq; materia pre
mentibus digitis, foueamq; pars recipit. uerū ne-
que pulſus eſt in hoc affectu, albidiorq; eſt color.
œdemaq; multo latius maiuſq; aneuryſmate eſt,
niſi grumus quis ingenitus ex aneuryſmate ſyde
rationem faciat: ſic autem uoco corruptionem ſo
lidorum corporū omnē, ut ipſis quoq; oſſibus in-
ſit, non carnibus quidē uaſis'ue. gangræna uero
mortificatio ipſa quoq; eſt ſolidorum corporum,
ſed nec oſſibus ineſt, magnaſq; inflammatiōes ſe-
quitur, quæ ſyderationum ſpecies quædam eſt,
propriamq; ſelectam appellationē ſupra commu-
nem aſſecuta eſt. Hæc ſatis diffinita ſunt. tempus
iam eſt ut de melancholicis fluoribus dicamus.
Cum uero in carnē bilis atra decubuerit, cum XIII
mordax eſt, circūiectam cutem perrodit, ulcuſq;
efficit: cū uero modeſtior eſt, efficit cancrū: qui ſi-
ne ulceratione eſt. dictū autē antea eſt: ab hoc ma
gis q̃ ab inflammationibus uenas attolli, earumq;
qualis ſpecies coloris eſt. non ſolum autem cācro
ſum ulcus, ſed alia quoq; multa cum tumoribus
corporum eos continentium cōſtituuntur, om-
nia mali humoris aut bilioſi cuiuſdam, aut melan
cholici, aut aliter quoq; ueneno ſi prauiq; ex cor-
ruptione maiori ſubnutriti effecta. In his uero XIIII
quæ depaſcunt̃, attingūtq; quæ circū ſunt, ipſum
cōtinens ſanū corpus perrodētia: hæc omnia pha
gedænica uocant̃. ex ambobus aūt cōpoſita ſcili-
cet ulcere ipſo & circūiecto tumore, phagedænā
nomināt. depaſcit̃ herpes quoq;, q̃ circū ſunt per-
rodens, ſed ſolū cutis exulceratio eſt. phagedæna
uero cū cute, q̃ ſubiecta ſunt, attingit quoq;: chiro
nia uero & telephia uocare ulcera ſuperuacuū eſt.
ſat em̃ eſt om̃ia cōmuniter maligna appellare. ſca
bies quoq; & lepra melancholici affectus ſunt ſo
lius cutis, ut ſiquidē in uenis quoq; & carne fiāt,
cācer nominatur. Melancholica affectio & ipſe XV
elephas eſt, primā quidē generationem ex ſangui
ne melācholico habēs: ſpatio uero tēporis ipſius
nigrę plus ſanguine fit, cū male olētes ſunt, & mo
leſti uiſu. horū nōnullis ulcera cōtingūt. hanc affe
ctionē, cū incipit, ſatyriaſmon nominant: quoniā
ſatyris ſimiles fiūt uultu. aliqui uero quæ in tēpo-
ribus ſunt oſſeæ eminentiæ ſic uocāt. in alijs parti
bus quoq; tales oſſiū fiunt eminentię: eaſq; uocāt
aliqui exoſtoſes: ut naturales quoq; pudendorum
diſtentiones non deſiſtentes ſatyriaſmum aliqui
uocāt, aliqui uero priapiſmū. Eſt achor quoq; XVI
ulcus paruum in cute capitis, coniectares autem
id pituitæ ſalſæ & nitroſæ effectum eſſe, ex eo igi-
tur ſanies quædam effluit neque aquoſa ſimplici-
ter, neq;

ter, neq; iam craſſa ut mel, ceu in ijs quæ ceria no- A
minantur. etenim hæc cum tumore quodam fora-
minibuſq; pluribus fiunt, mellito humore effluen
te. paruus & horũ tumor eſt, ſed non tantũ, quãtũ
q achoris eſt. quin etiã his minores tumores præ-
ter naturã in cute fiunt, myrmeciæq; & acrochor
dones & pſydraces & epignyitides, omnibus no
XVII tæ affectiones. Notus non minime & furun-
culus eſt, mitis quidem cum in ipſa ſola cute con
ſtituitur, malignus uero cum alte exoritur. tuber-
culo enim ſic ſimilis eſt, ſolaq; duritie à tuberculo
talis furunculus diſtat. ambo autem affectus inflã
mabundi ſunt, quos præter tertius quoq; ipſe bu
bo. quartuſq; quem nominant nonnulli phygeth-
lon, calore ſimul & celeritate generatiõis ab alijs
XVIII tuberculis diſtinguentes. Sunt quoq; qui dicãt
in inguinibus & alis ſolis phygethla fieri, quę ade
num qui ibi ſunt, inflammationes ſint. hi cum in- B
durati ſunt affectus choeras, id eſt, ſtruma nomina
tur. ut ipſis quoq; teſticulis induratis, nomẽ mor-
bo ſarcocelen poſuerunt: quemadmodum cum a-
quoſus humor in tunicis quæ circa teſticulum
ſunt, aggregatur, hydrocelen uocant, & epiploce
len, atq; enterocelen. præter hęc ex ambobus etiã
compoſitum plus iuſto connexum enteroepiplo
celen medicorum iuniorum nomen, omnes teſti-
culorum tumores κῆλας, id eſt, hernias ſiue rami
ces nominantium, ut per η elementum prima ſyl
laba dicatur, non per α ut ab Athenienſibus. ſicut
uero ſingula quæ dicta ſunt nomina indicans par
tis morbũ de quo dicuntur, ſic cirſocele recentius
XIX nomen oſtendit affectum, de quo dictũ eſt. κιρ-
σὸς autem, id eſt, uarices alias quoq; uenas om̃es C
dilatatas antiqui nominãt. κιρσοὺς & has iuniores
uocãt medici ι elementum cum ρ ponentes, nõ
quemadmodum Athenienſes. fiunt autẽ & in cru
ribus uarices ob imbecillitatem uenarum quę ibi
ſunt, magis quàm cum ſanguine craſſo abundat
corpus. mẽbrana autem interiore uulnerata aut
rupta, poſt non cõglutinata, tumor mollis fit in lo
co: ſi uero in inguine fiat, bubonocelen uocant. ſi
in umbilico accidat hoc, exomphalos uocãt nõ-
nulli medici eos qui ſic affecti ſunt. peritonæi au-
A tem ſolius non eſt harum affectionum ulla, ſed o-
portet omnino ipſius quoq; muſculi nerueam ap
pendicẽ affectam eſſe, quam in diſſectorijs tracta-
tibus qualisnam ſit, oſtendi. hę igitur affectiones
trãnſuerſorum muſculorum ſunt. qui uero in in-
guine ramices ſunt obliquorum, aut rupta, aut di
latata eſt peritonæa tunica, ipſorũ appendice quæ
eo in loco eſt. fiunt alij quoq; locorũ quæ huc ſpe
ctant, tumores, ob aliquod ſubiectorum uiſcerum
ſublatum. dictæ uero affectiones ſunt, quæ tumo-
res eorum efficiunt. inflammationes enim ſunt, XX
ſcirrhiq;, & abſceſſus, & quæ talia ſunt. In hy-
dropicis autem eo loco multitudo aggregatur, a-
quoſa quidem in ipſis aſcitis, uentoſa uero in tym
panitis, pituitoſa autem in ijs qui anaſarca & leu- XXI
cophlegmatiæ nominantur. Iam uero quidam
alij quoq; tumores propria nomina adepti ſunt, ni
B hil ſelectum habẽtes. ut epulides, & parulides, &
thymi, cæteraq; quæ talia carnoſa germina ſunt.
ut rurſus uuæ, atq; pariſthmia, & tonſillæ nihil a-
liud quàm inflammationes ſunt. uuæ quidem gar
gareonis, tonſillæ uero adenum eorũ qui in prin-
cipio faucium inter ſe oppoſiti ſunt, quemadmo-
dum pariſthmia corporum eorum quæ in fauci-
bus ſunt. uidetur autem Hippocrates non omnẽ
gargareonis inflammationem uuã nominare, ſed
unam ſolam ſpeciem, qua gargareonis terminus
ſimilis acino uuæ eſt. uerum & polypi aut inflam
matione, aut tuberculo, aut aliquo germine, aut
utcunq; nominare quis uelit, in naribus conſtitu
to efficiuntur: inflammabũdi uero ſunt humidiq;
propter locum. encanthis autem ipſa quoq; qui-
C dam pręter naturam tumor in magnis hirquis fit,
non eſt autem toto genere præter naturã. ungues
uero germina ſunt adnatæ oculis extrinſecus mẽ
branæ, quæ ab ipſo circumoſſali delata, ad coro-
nam peruenit. Quæ autem ſtaphylomata uocã XXII
tur, alia quidem ſolo poſitu, alia uero ipſa diſpoſi-
tione præter naturam ſunt. dictum autem eſt alibi
de omnibus talibus, quæ in oculis affectiones cõ
ſtituũtur. Iam igitur tempus eſt finire ſermonem,
nulla adhuc tumorum præter naturã ſpecie, quæ
dicta non ſit, relicta.

# CL. GALENI DE MORBORVM TEMPORIBVS LIBER VNVS.

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

QVALIS res ætatũ differentia animãtibus eſt, talis morborum tempora, quæ καιροὶ Græcis uocantur. Neq; enim tempus ſimpliciter hoc uocabulo ſignificatur, neque conueniens illud, in quo præſidia etiam cõſideramus, ſed tãtum morborum ætas, ut diximus, qua temporũ uiciſſitudine immutatur, ut animal ætatibus: qđ om̃ib. corruptelæ ſubiectis corporibus, alijs magis alijs minus adeſſe uidet̃. Nã ſi natura ipſorũ immutationis alterationiſq; perpetuo expers maneret, nimirum nõ corrumperetur. Quẽadmodum igitur & ipſi nos geniti ad uigorẽ uſque augeſcimus, inde iam contabeſcere incipientes, ad extremam uſq; corruptionẽ declinamus, ſi omnes ætates pertranſituri ſumus: pari modo ſinguli morbi à prima eorum conſtitutione ad ſtatum uſq; increſcunt, dum pro augmenti prioris portione decreſcentes in totum diſſoluantur. Vi

debitus

debitur forſan morborum pro tempore immutatio hoc ſolum ab animantium ætate diſcrepare, quòd his proprium generationis tempus eſt, quo omnes ad uitam neceſſariæ partes figurantur formanturq;: morborum nullum huiuſcemodi tempus eſt proprium, ſed à primo ſtatim ingreſſu augeſcunt: idq; ratione probabili: nam illa, corpora ſunt; hi, corporum accidentia. quare figurationẽ generationemq; morborum † proprietas non poſtulat; accidentia uero ipſis, ut quæ nullam figurationem expetăt, primo aditu protinus generationem ſimul aequirunt, & ad incrementũ feſtinant. Quæ eñ inflammationis generatio eſſe poſſit? an qualis eſt animãtis naſcẽtis figuratio? uel quę eryſipelatis? uel quę, uerbi gratia, ſebris? Nam unũquodq; horũ, ſtatim cũ primum ceperit initiũ, huiuſmodi ſpeciẽ habere uidetur, qualẽ eius generis maximã habet: deficit autem ſola ab illo magnitudine. Etenim inflammationis affectus calidior q̃ prius euadit cum tumore maiore, item dolore ſimul & tenſione: ſed hæc parua primo aditu ſunt: inde uero ad magnitudinẽ quandã non omnibus æqualem increſcunt. Ex quo tempore deinceps tumor naturalem habitum excedens, ſimul cum doloris caloriſq; remiſſione, præſidijs diſcutitur, uel in pus mutatur. Sic enim inflammationes ſoluuntur, ſi finiri debẽt. De his autem ſermo nobis primum inſtituatur, conſideratiõe de morbis qui non ſoluuntur, nunc in poſterum dilata. Tempus itaq; nullum inflammationis generationi ſingulariter proprium attribuitur ab eo quod augmenti eſt, diuerſum, ſed unum eſt uniuerſum, à primo inſultu uſq; ad ſtatum effectu increſcente. Sic habet etiam de eryſipelatis, omnibuſq; alijs: ſiquidẽ ſebris genere quidem caliditatis, ut arbitror, quæ præter naturam eſt, comprehenditur: huius autẽ proprium generationis tempus diuiſum non eſt, ſed ubi corpus primũ calidius quàm antea ſebrili calore fieri cœperit, inde aliud atque aliud tempus affectionis incrementum ad uſq; perfectam cõſiſtentiam excipit, quam in ſingulis rebus ſummam eſſe magnitudinem intelligimus. Hic ſermo cõtentionis plenus eſt, & agoniſtam aliquem ad reſponſionem ſtrenuum requirit, qui propriam morborum initijs ſpeciem eſſe demonſtret: ut animantibus primum hoc ordinatum tempus dum formantur, quod finibus proprijs circumſcribitur; de quibus iam ſentẽtiam meam docere ſuperſederem, niſi mihi caſu quodam in hac ſermonis parte uerſanti, Archigenis diuiſio ſuccurriſſet, qui morbos in prima & maxima tempora diuidens, ab initio ſtatim uigorem ſeu ſtatum ponit: medio tempore, aſcenſu ſiue incremẽto uidelicet, omiſſo. Cum enim totius principij proprium tempus non eſſe uideatur, ſed id omne quod à primo inſultu ad ſtatum intercedit, incrementum exiſtat, quo modo quis Archigeni conſentiat, qui quod omnibus confeſſum eſt, præterit; ambiguum uero tanquam confeſſum prompte ponit? Hac igitur ratione ſermonem omnino deſeruiſſe uidetur, qui

† *Vetus tranſlat. legit corporũ proprietas requiris*

A magno certamine indigeat, quo morbi principiũ propriam figuram habere, non paruitate modo à ſequentibus ipſum differre oſtẽdatur. Porrò nos iam morbi principium ſpecie quadam ab incremento poſt ipſum, diuerſum demonſtrare conabimur. Initium autem ſermonis ex his quæ euidenter omnibus in pluribus morbis apparent, ſumetur. Quo puto medici propemodum omnes moti, qui Archigenem præceſſerunt, initium quoddam cuiuſq; morbi dicũt, nõ primũ illũ ſimplicẽ duntaxat inſultũ, ſed temporis longitudinem, latitudinemq; notatu dignam aliquando ipſi aſcribunt; poſt hoc aſcenſum; deinde ſtatum; ab hoc declinationem. Spectauimus enim nonnullos, dum actionem neſcio quam obirent, paulatim inhor-
B ruiſſe primum; deinde iterum atq; iterum inæqualitatem quandam ualidiorem, horroremq; euidẽtiorẽ ſenſiſſe: ut quæ prius citra offenſam agebãt, neq; agere, neq; ſuſtinere potuerint, ſed & decũberẽt, & cooperiri deſiderarẽt: atque hoc alijs accidiſſe horis tribus, alijs paucioribus, uel pluribus: ex eo tempore calorem inſuauẽ, eumq; præter naturam ſenſim augeſcentem percepiſſe. quandoquidem in his ipſis principium acceſſionis ab incremento ſingulari ſpecie differre manifeſto uidetur, nemini uero dubium eſt quoſdam augmentum uocare incrementum, quemadmodum alios quoſdam aſcenſum: Græci tripliciter αὔξησιν & ἐπίδοσιν & ἀνάβασιν appellant; nos omnibus uocabulis ut in mentem uenerit utemur, omnia ſi-
C quidem rem unam denunciant, hæc itaque res tribus nominibus appellatur. Siſtit quandoque & ab incremento ceſſat, & ſibiipſi æqualis uel longiore uel breuiore quodam tempore permanere uidetur: deinde minor quàm fuit, uel citius uel diuturnioris temporis ſpatio fieri. Interdum febricitantis diſpoſitio ad integritatem ſic reuerti apparet: eſt cum à ſecũdæ acceſſionis inſultu eandem ſpeciem cum prædicta habentis deprehenditur. Interim omnino prædicta ſecundo rurſus ægrotanti adueniunt; plerunque tertio, quarto, & quinto, morbo uidelicet ex iiſdẽ ad eadẽ per ordinem ipſum, circulum quendam ambiente, quẽ ſinguli medici circuitum appellitant. Nonnulli ex huius genere uigintiquatuor horis deſcribun-
D tur, uocanturq; quotidiani. Aliqui quadragintaocto, hoc eſt duobus diebus & noctibus, quos tertianarum ſebriũ circuitus nominant. Alios quoſdam ſeptuaginta duarum horarum tempus deſcribit: quorum ſebres ipſas quartanas nuncupant. Circulum uniuerſum, qui ad unum principium reuertitur, quaternarium circuitum: ſic etiam ternarium ſimul cum tertiana ſebre: & quotidianum ſingulis diebus reuertentem ſimul cum quotidianis ſebribus. At hi circuitus omnes aliquando ad integritatem perueniunt, ut in prædictis ſebribus, quotidiana, tertiana, & quartana: aliàs ad declinationẽ ſolũ, uel propius ad integritatẽ, uel etiam longius ab ea uenientẽ. Itaq; de tertiana ſebre exempli gratia uerba primũ faciamus.

Horror

A Horror huiuſmodi febrium mediocris, deinde extremæ partes membrorum ſimul cum horrore uehementiore refrigerantur: poſtea iam & rigore & frigore cõcutiuntur plurimæ corporis partes: pulſus earum in hoc tempore durior, & minor quàm prius euadit: uelocior manifeſto in ſubmiſſione ijs qui ſyſtolen ſentire nouerunt. Nã eleuatio multo quàm fuit tardior, præſertim in inſultu: ſimilis interdum priori cõſtitutioni permanere tibi uidebitur. Quinetiã in ſubmiſſione quies ferè maior eſt: in eleuatione eodẽ cum illa modo ſæpe priori æqualis, nunc inæqualis. Hæc horis quibuſdã æquinoctialibus duabus fieri nata ſunt: quibuſdã uel pluribus eis, uel paucioribus Inde pulſus maior ſimul † & minor, denſiorq; fieri incipiens, ſenſim ſingulis commemoratis increſcit: ſtatim caliB diores quàm antea cum relatis pulſus mutationibus redduntur. Quo fit, ut quidam multum calorem intus ſentiant, artubus adhuc frigeſcentibus. In ſumma inæqualitas quæpiam nõ mediocris in corpore per hoc tempus exuperat. Secundum uero hoc tempus illius primi eſt, in quo ex priore ſtatu uniuerſum quidem corpus refrigeratũ fuit: pulſus autem in contraria prioribus conciderunt. Vbi ſane febris ad integritatẽ peruenit, quam interuallum nominare liceat, quoniam & Hippocrates eam hoc nomine dignatus eſt, pulſus in naturali ſtatu conſiſtit, quantum nos ſenſu percipere poſſumus. Huiuſmodi uero interuallum longe optimum eſt: quippe quod ſimul atq; animal refrigeratum fuerit, in dictas ante paulum differentias C repente tranſmutet: poſtea rurſus ubi incaluerit, ad contrarias deducat. Primũ itaq; tempus totius periodi exacte eſt, quo corpus cum mutatiõibus pulſus prędictis inaſſerit, uel ex ſanitate, uel ex interuallo ad hoc perueniẽs. Aliud ab hoc ſecũdũ eſt, quod pulſum & calorem in cõtraria mutat, donec tota corporis moles æquabiliter concaleſcat. Poſt hoc tertium, quo calor etiamnum augeſcit, pulſibus magnitudine, celeritate, & frequentia ei reſpondentibus. Quarta conſtitutio poſt tres cõmemoratas conſpicitur, omnibus iam dictis ęqualem ſibi magnitudinem pro ſenſus noſtri iudicio conſeruantibus. Ad hæc quinta alia, cum iam calor manifeſto decreſcit, halitus autem per cutem excernitur, pulſus ad naturalem habitũ redit, reijD ciens omnia quæ præter naturam ex magnitudine, celeritate, & frequẽtia conquiſierat. Hoc tempore plurimis ipſorum ſudor oritur. Poſt hoc interualli tempus ſextum ad prędicta peruenit. Nulla horum abditæ rei hypotheſis eſt, ſed quotidie ferè in omnibus tertiana febre laborantibus euidenter ita euenire apparent. Atq; Hippocratis ſermoni hactenus celebrato adijciendum eſt, nec me dictũ recte poſſe cognoſcere, ſi pulſus mutationes à ſermone excipiamus. Maius enim in ſe negociũ habent, quàm ut ab idiotis queant intelligi. Cæterũ caloris mutatio, etiam ſi ægrotãtes ſequi nolint, hic ſtimulare, pungereq; ipſos nat⁹ eſt, ut nõ lateant. Referunt omnes ægri tam ſubito quidem

†in antiquis cod. Græcis legitur ὀξύτερ id eſt, uelocior

A uel inæqualitatem, uel horrorẽ eius ultro citroq; curſitare: inde ſimul cum extremorum refrigeratione horrorem intendi, ſequiq; ipſos totius corporis concuſſionem: poſtea rurſus huius concuſſionis quæ rigor dicitur, interim fieri remiſſionẽ, extremorum algores reſolui, æſtus uehementis, qui phlogoſis Græce dicitur, ſenſum, & ſitim intus eſſe, ad hæc omnem inęqualitatem: ſed totum corpus æquabiliter aduri, atq; hoc ſemper, magiſq; eis euenire: interdum calorem ſiſtere, ſibiq; ſimilem manere: poſtremo ſolutionis ſenſum oboriri, idq; ad conſtitutionem illã non ceſſare, in qua primum ſe uri nondum ſenſerunt. In tertianis itaque febribus particulares circuitus differentię huiuſmodi quædam ſunt. In alijs aũt aliæ, de quibus B ordine dicturi ſumus. Nunc ad hoc primũ, quod prius inſtituimus, ſermo dirigatur. Primum tempus integritati cohærens, qđ frigoris ſenſum præbet, initium appellauimus: ſecũdum frigus, ut dictum eſt, paulatim deponit. uocabitur compendij gratia inæqualitatis tempus: ab hoc tertiũ æqualis incrementi: poſtea quartũ conſiſtentię: & quintum imminutiõis: poſtremo ſextum, integritatis. Quòd igitur ſex dictæ regulares in tertianarũ febrium circuitibus differẽtiæ ſunt, ſenſu & memoria, non demonſtratione logica indiget. Porrò nomina ipſarum ſimul ponere, tum compendij, tum claritatis gratia præſtat: quemadmodum lex quędam eſt communis omnibus Græcis, ut quarum rerum nomina apud uetuſtiores uſurpata inuenia C mus, his utamur: quarum uero nõ habemus, uel ab aliquo eorũ quæ nobis ſunt, transferamus, uel ipſi ſecundum rerum quandam ſimilitudinem ad ea quæ denominata ſunt, fingamus, uel de alijs dictis abutamur. Licet quidem, ſi uelis, nec conſueta Gręcis ſeruare, ſi facere ipſum oporteat, ad prędictos ſcopos reſpicientem. Atq; hęc frequens eſt apud recentiores medicos, ut qui non puerili diſciplina, quẽadmodum ueteres, inſtituti ſunt. concedendũ itaq; ipſis eſt utut uelint appellare: quoniam contentioſi ſunt, & impudentes. Frequenter etiam nominibus utendum, ut illi præcipiũt, quo nugacitatem ipſorum fugiamus. neq; enim propter nominum abſurditatem ægrotantes incommodi quicquam capient. Cum autem uel tẽD pus aliquod occultent, uniuerſum prætereuntes, uel prædictis id quod ſenſibus non apparet, adducant, non ipſis concedendum eſt: tanquam huiuſmodi peccato ad ægrorum offenſam modo ſpectante. Melius itaq; eſt, interim erratorum cauſas proſpicere, ob quas medicorum plurimi fallũtur, ne ipſi erroris quippiam committamus, & illis ueram rei uiam, ſi uelint, oſtẽdamus. Quidam enim ex eis huiuſmodi ingenio refractario ſunt prædi ti, ut ne uel ſi Apollinem ipſum, uel Aeſculapiũ habuerint deſiderantes docere ipſos, monenteſq; ut aliquando obtemperent, audire, atq; aures præbere poſſint: ne dum hæc dicta animo ſuſcipere: quare nec illis hæc ſcribẽtur. Hæc igitur erroris ipſorum cauſa prima & maxima eſt, morborum

differentiæ

differentiæ ignorãtia. Tertiana ſiquidem, ut iam A expoſitum eſt, moueri, & ueluti ætates ſuas perficere conſueuit: quanquam nõ ſimilem motũ quiuis morbus obtinet: ob quod neq; nos recte, quæ de tertianis diximus, ad omnes trãſferemus: nec alius quiſpiam in alio affectu communem unam omnium rationem eſſe exiſtimabit, unde hæc prima maximaq; errati ipſorum cauſa eſt. Alias autẽ pro uſus ordine deinceps explicabo, ubi nomina prius commemoratis tertianæ periodi tẽporibus impoſuerim. Proinde cum Hippocrates dixerit, Febres quæ non intermittũt, tertio die fortiores, magiſq; periculoſæ fiunt: quocunq; autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur: hoc intermittere, de alia parte circuitus qui integritatem tranſgreditur, capiendum eſt. Non enim iam B hoc ait, quocunq; modo ſe habent, nam hoc falſum eſt: quippe cum tertiana febrium deterrima ſit: tamẽ in declinationẽ quibuslibet manifeſtam peruenit, & alijs omnibus hac parte conſimiliter, niſi ſynochis appellatis: quoniam hæ ſolæ febres nec inclinationem ſenſibus expoſitã, nec uniuerſum circuitum, aliamq; prædictorum differẽtiam obtinent, ſed qualem tertianarum magnitudinis aliquo tempore ſtatum eſſe diximus, talem illi habẽt uniuerſum ferè ipſarum decurſum. Si igitur, uti dixi, natura periculo uacant quæ ad integritatem deſinunt, ſicut in libris De febribus oſtendimus, non aliud Hippocrates intermittere nominauit, quàm ad integritatem finire. Quamobrem merito quis ueterem conſuetudinem ſecutus, in ter- C tianarum periodis interuallum, tempus integritatis appellauerit, quẽadmodum & in maxima magnitudine ſubſiſtentiam, quãtum nos tactu ipſiq; ægrotantes percipimus uigorem: ita ſane & ætatũ uigor supremũ eſt, uideturq; Hippocrates hoc uſus uocabulo, ſicut & uerbo, intermittere: aliam uero tertiam partem circuitus primo die uenientem, propter decidẽtiam ex naturali ſtatu, tertio, quinto, & qui reſpondent, ſimiliter ob interuallũ circumeuntẽ principium uocant, non Hippocrates modo, uerum & alij propè omnes medici. Poſt principium, quod frigore manifeſto cognoſcitur, ſecundum tempus inæqualitatis erat: tertium augmenti uſq; ad uigorem. At participantia ipſa inter ſe, ſpecie differre non exacte omnes conſpexe- D runt, nominantq; ex ambobus compoſitum tanquam unum totum: alij incrementum, alij augmẽtum, reliqui aſcenſum acceſſionis. Quinetiam ueri nonnihil dicunt: nam poſt primum tẽpus, quo extremæ partes refrigerantur, ſanguis uero in altum cõfluere clare apparet, aliud tempus eſt totũ huic toti oppoſitum, cum uidelicet calor cũ frigore decertat, ſanguis autem in exteriores partes extenditur. Atq; ſi hoc pacto unum ipſum dixerũt, ut iam expoſuimus, nihil referet hoc tempus uniuerſum aſcenſum appellare. Si uero ita uocantes, indiuiſum reliquerint, non mediocriter artẽ offendent. Etenim inæqualitatis in eo tẽpus primum aliorum præſidiorum indicationem habet, & nõ

Græci Ant. codic. legunt. παρακμάζουσιν, id eſt, declinant.

A omnino eorundem cum ſequẽti tempore, in quo æqualis quidem totius corporis cõſtitutio eſt: augmentum uero, quo in eadem ſpecie ad ſtatũ uſq; morbi permanent. Reliqua declinatio tempus unum eſt ſpecie ſibi ſimile: quoniam nõ maioris minoriſq; ratione partes ipſæ differunt. At hoc etiã in primo principij tempore, & ſecundo inæqualitatis, ad hæc tertio aſcenſus ſeu incrementi adeſt: ſiquidem unicuiq; horũ dum ſenſibiliter immutatur, particularis quædam eſt differentia: nam cuiuſq; dicti temporis principium fini omnino eſt ſimile. Differunt autem inuicem & à medio tempore manifeſte principiũ acceſſionis paululum à naturali conſtitutione receſſit, ſicut finis plurimum. Vbi uero hæc maximis differentijs mutuo diſſen- B ſerunt, medium plane tempus ipſorũ aliquod eſt, magis quidem ac principium à naturali ſtatu remotum: minus autem quàm finis. Hoc modo inęqualitatis etiam initium à cohærẽte ipſi primi temporis fine paululum diuariat. plus autem abſcedens, mediumq; exiſtens, prædicto primi temporis fini & tertij principio counitum eſt. Eadem opinor ratione & quæ ſecundi huius temporis inæqualitatis principijs cohærent, tertij tẽporis conſtitutionem illis aſſimilem obtinent. Similiter etiam tertij ipſius temporis rurſum prima, à ſecundi poſtremis parũ euariant: poſtremo uero, ſtatus ſpeciei quodammodo ſimilia ſunt. medium amborum æque ab utriſque extremis receſſit. Quapropter miri nihil eſt, ſi ut hic tẽporibus ſingulis, ita C declinationi quoq; aliud principium, aliud finis, aliud medium exiſtat. Porrò unumquodq; horũ propria appellatiõe uocare potes, ſi uiſum fuerit. Audio enim frequenter medicos dicẽtes: inclinauit nunc ſtatus, nũc ſubmittit, nunc increſcit, nũc remittit. Si igit hęc dicũt, integrũ eſt eis prima declinationis nominare inclinationẽ, uel ſubmiſſionem, uel dimiſſionem, uel remiſſionem, uel horũ aliqua, uel oĩa. quinetiam licet uno prædictorũ nomine media & poſtrema nũcupare. pari modo ut Archigenes quoq; declinationis poſtremũ, remiſſionem nominat. Verum male hic agit, quòd eam à declinatione ſpecie quadam differentẽ exiſtimet: deniq; quòd omnium partiũ totius circuitus aliam principium, aliam finem, aliam mediam D faciat. Sic quoq; remiſſionem ipſam diuidit, tanq; proprium quoddam tempus ex prima diuiſione, quæ ſpeciebus quibuſdam non ſolum maioris minoriſq; ratione mutuo diſcordẽt. In utriſq; igitur clare peccat, augmentũ ex prima ſectione tollẽs, quod omnes manifeſtius ac principiũ intelligũt: adijciens uero remiſſionem circuitus termino. Si namq; ad integritatẽ ueniret, manifeſta huiuſmodi temporis ad alia uniuerſa differẽtia eſſet. Quòd ſi ſecundæ acceſſionis inſultus trifariam diuiſus, inclinationem accipit, in hoc totius inclinationis partem remiſſionem uocare eſt, non tamen aliud quoddam tempus propria natura quapiam inſignitum, quemadmodũ prius dicta, putare cõuenit. Quòd igitur omnes tertianæ circuitus partes

manifeſtis inuicem differentijs ſeparatas uidere licet, nemo ignorat, qui uel unum quempiam hoc morbo laborantem ægrum conſpexerit. Porrò ſi nonnulla eorum nomine carent, ad contentioſos dicemus, tempus primum, ſecũdum, tertiũ, quartum, quintum, deinde integritatis ſextum: ad idiotas nominum uſum ipſi componentes idoneum, primo tempori proprium initij nomen imponamus, ſecundo inæqualitatis nomen, tertio incrementi, quarto ſtatus, ſeu uigoris, & quinto declinationis, ſextum integritatis interuallum ac quietem nominabimus. Nihil obſtat & alio quodam modo totum circuitum in maiores partes diuidere: Siquidem in duas ipſum totum potes diuidere: unam primę acceſſionis à primo inſultu ad extremam uſq; remiſſionem: alteram, quę in declinationis & inſultus ſecundæ acceſſionis medio conſiſtit. Voco iam inſultum acceſſionis tempus ſimplex, exacte iam primum: Idem hoc Græci ἐπισημασίαν hoc eſt febris ſignificatiotiem nominare conſueuerunt. Et quod ab Hippocrate dictũ eſt, in acceſſionibus abſtinendum eſſe: ſecũdum eandem diuiſionem pronũciatum exiſtimo. Cum enim prædixiſſet conuenienter: Quibus ſtatim uigor adeſt, ijs ſtatim tenuis uictus adhibendus: quibus poſtea uigor aduenit, his in illo ipſo, & ante illum tenuiter uiuẽdum eſt, antea uero plenius nutriri oportet, ut ęger ſufficiat: intulit in acceſſionibus abſtinendum eſſe, docens nos uidelicet ſolum illud tempus quod acceſſionem uocat, obſeruandum eſſe. Nunquã enim in hoc nutrimus, uerum in reliquo omni tempore remiſſionis, interdũ in alia atq; alia eius parte: quia ex ſimplici interim declinatione, interdum ex declinatione & interuallo compoſitum eſt. Hæc quidem unius circuitus in duas partes eſt diuiſio: alteram eius partem primam acceſſionem appellamus: ſecũdam uel remiſſionem, ut paulo ante, uel ut quidam, interuallum. Nam interuallũ non pauci medici uniuerſum id quod poſt ſtatum eſt, qualicunq; natura præditum, nominant: ſiue ad integritatem ueniat, ſiue non. Verũ nos appellationes prædictas obſeruabimus, ne ulli ſermõi obſcuritas accedat: uocabimusq; omne quod acceſſionem ſequitur, remiſſionẽ. Sed neq; prohibemus, ut dictum eſt, ſi quis ipſum totum nominet interuallum, uel declinationem, uel remiſſionem, uel ſubmiſſionem, uel ablationem. Inſtituimus enim non de uerbis diſceptare, ſed circuitus partes inſpicere, quot numero ſint, & quomodo inuicem differant. Proinde hæc diuiſio eſt omnium febrium quæ ad integritatem deſinunt, quotidianarum, tertianarum, quartanarum: ut quæ ſex partes ſpeciebus manifeſtis inuicem diuerſas habeant. Alia uero non intermittentium, quæ in quinq; partes diducuntur. Sunt autem & hæ permultæ. Nonnullæ quotidie acceſſionem habent: quædam tertio quoque die: nõ tamen quæ quarto habent, frequenter, ſed raro euenire uidentur: plurimum enim earum genus ad integritatem deſinit. Porrò & duplex harum ſpecies eſt, quæ ad integritatem nõ finiunt,

A quotidianæ, tertianæ, quartanæ: quædã enim magnitudinem quoque pulſus, celeritatem, frequentiam, & duritiem deponũt: quędam alia tria ad naturalem ſtatum deducunt, ſeruant autem celeritatem, hæ magis, illæ minus. At nõ eſt præſentis ſermonis, illarum diſtinctionem proponere: quoniã partes circuitus in unoquoq; morbi genere enumerare cogitauimus. Igitur cũ paulo ante ſex in febribus intermittentibus eſſe dixerimus, deinceps non intermittentium partes referemus, quinque eſſe dicẽtes, cum aliæ ſimiliter ipſis ſe habeãt, ſolum autem integritatis pars deficiat. Cæterum in alijs partibus ſimilitudo neceſſaria eſt, ut acceſſionum inſultus cum ſubmiſſione pulſuũ fiat. nomino autem ſic, quod poſt frigus accedit: nã hanc

B ſequitur † æqualis pulſuum motus cum paruitate, ſanguine in uiſcera ſe recipiente, quem rurſus inæqualitas ex neceſſitate ſequitur: inde incremẽtum, ſtatus, & declinatio. In quibus ſane citra ſenſibilem ſubmiſſionem acceſſiõis inſultus accidit, tria tempora in unum recidere neceſſitas eſt, totumq; uſq; ad ſtatum incrementum fieri. nam ubi ſubmiſſio non fuit, ibi nec inæqualitas. Statũ uero nunquam deficientem uidi: uerum ſemper ſenſibili æqualitate iñ omnibus febribus aliquandiu permanentem. Inſultum certe millies ſine prædictis initij ſymptomans conſpexi: quorum præcipuum erat omnibus ferè principijs acceſſionum, perfrictio, quẽadmodum ad interiora arteriarum

*† uetus tranſlat. habet & quòd pulſus intus magis moueantur cũ paruitate.*

C motus. de quo in opere De pulſibus diffuſius dictum eſt. in præſenti libro ipſum ſubmiſſione celeritatis definire ſufficit. Quæ uero alia ſymptomata ſignaq; acceſſionum initio propria ſunt, prædiximus: alia frigori ſuperueniunt, alia ſecus. Paruitas ſiquidem pulſuum, raritas, & eleuatiõis tarditas, frigus cõſequit: rigor alias occaſiões, quas in Symptomatũ cauſis expoſuimus. At uniuerſum hoc acceſſionis genus omnino, ſicut dixi, perit: & nos multos frequenter à mirãdis illis medicis uel ad balneum miſſos, uel cibũ aſſumere iuſſos, tanquã ſuſpectas iam horas acceſſionis ingreſſos prohibuimus. Contingit autem ipſos cum arteriam exacte tangere ignorent, huiuſmodi errores committere. Om̃ibus em̃ quibus talis acceſſio euenit,

D ſubmiſſio uelocior redditur: quam cognoſcere nõ cuiuſuis eſt, ſed exercitationem magnã artis, maxime hoc opus, ſi quid aliud, deſiderat. Hanc autem cõſequi nemo poteſt prius q̃ eo modo quem in primo De pulſuum dignotione pręſcripſimus, inſtitutus ſit. Si igitur arteriarum ſubmiſſionẽ noueris, hanc ipſe acceſſionis partem, qua ſubmiſſionem ueлociorem factam ſine eleuatione deprehẽdis, circuitus initium potes ſtatuere: quæ uero ſequitur, hanc incrementũ ad ſtatum uſq;. At ſi hãc quoq; ignores, uideatur autem tibi morbus ſine moleſtia planè inuaſiſſe, totam acceſſionis partẽ uſq; ad ſtatum, aſcenſum, uel incrementum, uel augmentum nominabis: ſecans ipſum in prima, & poſtrema, & media pro maioris minoriſq; ratione

tione, nō ſpeciebus diuerſis, ut prius dicebam, in A frigore ſenſibili. In huiuſmodi igitur febribus uniuerſa tempora tria erunt, augmentum, ſtatus, imminutio. nihil enim mali eſt imminutionem illud uocare, quo ex febris magnitudine quippiam demitur. Quibus uero circuitus nō eſt, ut cōtinuis, quas συνεχεῖς uocant, neq; acceſſio quædam omnino eſt, neq; prædictæ partes: attamen hæ quoq; ſecūdum diuerſa tempora totius morbi particulas habent, alijs modis innoteſcentes q̃ per acceſſionū tēpora: q̃ paulo poſt ſubijciam: & hoc nomine potiſſimum, quòd omnes medici in ipſis errent: quanquã Hippocrates rectiſſime ea docuerit. At nunc ad eas quæ circuitu quodam acceſſionē habent, ſermonem dirigamus: quod in eis ſcopo caret, diſtinguentes. Vnum iam & primū in memo B ria teneri uolo, nēpe uniuerſum hactenus ſermonem de ſimplicibus periodis nobis fuiſſe. Nam in complexis tempus uigorem ſequēs, interdum arctius redditur, dum alia mox acceſſio antequã prior circuitus adamuſſim abſolutus ſit, inuadat. Frequenter ſecūdum ſuam ipſius naturam febris ex intermittentium genere eſt, ut tertiana: cōplexus autem nullum integritatis tempus priori circuitui relinquit, dum ſecunda acceſſio, antequam prior abſoluatur, inuadere anticipet. Dictum eſt mihi de huiuſmodi complexibus in duobus commentarijs De criſi, & De febrium differentia: ubi etiam complexū à miſtura diſtinximus. Itaq; ſemitertiana ex miſtura & temperamento quotidianę & tertianæ febris fieri demonſtrata eſt. Subinde C etiam ſemitertianæ ſimplex aliqua febris copulatur, uel tertiana, uel quotidiana. At huiuſmodi uarietas ad hunc librum non pertinet, ſatis enim hic eſt propria uniuſcuiuſq; febris tempora diligēter inquirere: quoniam ſic complexum earum prompte nos decernere potuerimus. Quamobrem exacte ſimplices prius dictæ ſunt: de cōplexis poſtea differam. Itaq; horroris ibi inſultus aliquãdo eſt, omnes principij peculiares notas habens pręter rigorem: interdum & huius ſignificationem. Etenim uehemens horror, uel initium aliquod rigoris, uel paruus rigor eſſe uideri poteſt. At exactū rigorē, qualis in tertianis, quartaniſq; eſt, huiuſmodi febris non accipit. Atq; ob hoc ipſam φρικώδη, quaſi horroris ſenſu inſignē appello: & multo magis, D quòd ubi ſigna quædam ſecundi tēporis premonſtrauerit, initium rurſus alterius inuaſionis horrificum efficit: quod nonnulli repetitionem, alij reduplicationem appellant. Aliquando hoc ſecundo, quibuſdam tertio facit: deinde uix ęquabiliter ſimplex redditur ad uſq; ſtatum increſcens. Hæc febris ad integritatem nunquam deſinit: nam permultum temporis uſq; ad uigorem ipſa habet, itē declinationem ſine perſpiratu ſenſili, † immo cum ſudore ad integritatē proficiſcitur. Quemadmodum igitur à primo inſultu acceſſio ad uigorē uſque multo tempore peruenit, eodem modo à uigore paulatim diminuitur: ideoq; poſtridie altera ipſis acceſſio ſimiliter horrorem repræſentans aduenit: ſed quæ non item cū priore repetitiones habeat: aut ſiquando, idq; raro habuerit, unam duntaxat faciet, breuem & exiguã. Porrò hæc acceſſio ad uigorem longo tempore aſcendit, nec exiguo pariter inclinat: atq; ob hoc ipſum tertio die eadem quæ primo acceſſio inuadit: poſtea rurſus quarto ſimilis ei quæ ſecundo habita eſt, idq; ordine perpetuo. Hanc ego febrem compendioſæ claræq; doctrinæ gratia uno uolēs appellare uocabulo, impoſui ei nomen ſemitertianæ. Si igitur Hippocrates quoq; talem febrem ſemitertianam uocaſſet, ut ego perſuaſum habeo, duo ex ſermone uno commoda conſequereris: nempe rem medicã diſceres, & nomen uetus ei imponeres. Quòd ſi aliam quandam febrem ab Hippocrate ſemiter B tianam uocatam eſſe putas, falli me in uocabulo ratus, rem ipſam addiſcas. Quòd enim talis quædam febris, qualem dixi, accidit, neq; hic teſtimonium uel Hippocratis, uel alterius cuiuſquã oratio requirit, cū quotidie nos ipſam uideamus, potiſſimum Romæ. Sicut enim in alijs locis alia, ſic in illa ciuitate hoc mali abundat. Porrò alia quædam ei adiecta eſt, quæ nec ſecundo die aliam ferat acceſſionem, nec primo & tertio repetitiones. Habet autem nec ipſa modum unū ac ſimplicē: interdum etenim ſine horrore, aliquãdo cum horrore inuadit: aliâs cum extremis partibus mēbrorum manifeſto inalgētibus. Viſa autē eſt interim etiam citra ſenſibile frigus febris hæc quinq; tempora obtinere: principium, inęqualitatē, incremētum, ſtatum, & inclinationem. Temporibus iam C diuiſis breue eſt principiū: ſic ipſius inæqualitas: aſcenſus non æque omnibus, ſed quibuſdam breuis, quibuſdam longior. quinetiam uigoris tempus ſpatium omnino ſenſibile & latum occupat: ſed in maioris minoriſq; relatione non mediocriter differt, ſic etiam declinatio longo quidem tempore omnibus cōtingit. At in hoc differētię quippiam ſuſtinet, quòd nonnullis manifeſto diminuitur, & celeriter finiendi ſpem præbet, poſt hæc ſiſtit, æqualem declinationis magnitudinē reliquã cōſeruans: nōnullis lente ab initio ad finē omnino inclinat. Quare ex tēporis interuallis longioribus cōijciēti tibi, uidebit̃ decreuiſſe planè quippiam, tamen hoc nimis q̃ modice. Huiuſmodi quędam D ſunt & aliæ differētiæ particulares febrium tertio die accedentiū, quas uniuerſas τριταιοφυεῖς, quaſi ex tertia natas appello, ad diſpoſitiōis unde excitantur, cognitionē utiliſſimæ, ad præſens autē opus inutiles. Propoſitum enim eſt nobis hic circuituū, totiuſq; morbi tempora diſtinguere, tēpeſtiui auxiliorū uſus gratia, cui nihil talis orationū uarietas conducit, ſicut nec illa quæ ex quotidianæ figuræ uariatione conſtat. Siquidem harū non paucæ quotidie acceſſionē habentes, interuallum nullum oſtendunt: dicam tamen ipſarum paucas differentias exempli gratia, non ut inſtitutæ hypothesi commodas, ſed quoniam medicorum aliqui ab his omnino quæ ſine ratione nugantur, ſe iactitant, & gloriam apud indoctos aucupantur,

ἐπυρέξαν ἔτι, id eſt, multoque uero magis abeſt ut cum ſudore ad integritatē proficiſcatur.

† in cod. ant. Græc. legitur, πολὺ δὲ ἀεὶ μᾶλλον ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἱδρῶτος εἰς

tanquã diligentes & ſtudioſi, ſapientiusq́; aliquid his qui ſola utilia ſcribunt, intelligẽtes. Inuadit ergo acceſſio febrium, quæ ſingulis diebus eam habent, interdum ſine manifeſto frigore, interdum cum ipſo, & initij tempora quibuſdam breuius, quibuſdam diutius permanent, atq; ſic etiam inæqualitas his breuiore, illis longiore tempore. Poſtea hæc febris uſq; ad uigorẽ aſcendit, diuturniore tempore, ꝙ quæ triduo acceſſionem capiũt. Cæterum tale quippiam ipſi adeſt, quod etiã illis interdum ſed raro accidit: multo autem magis clarum hæc aſcenſum moliri uidetur, cõſiſtit aliquo tempore nihil increſcens, deinde rurſus increſcit. Similiter in declinatione uel æqualem fert imminutionẽ, uel interim in eadem magnitudine alijs hora una, alijs duabus cõſiſtit: poſt hæc imminuitur: quinetiam ad ſecũdæ acceſſionis inſultũ uſq; nonnullis diminuitur: quibuſdam in magnitudine qua eſt, permanet. At magis hoc tertio die acceſſionem habentibus adeſt: quoniã circuitus eo-A rum longior eſt. Nam duplex ferè tempore circuitus eſt febrium triduo acceſſionem ſuſtinentium, ſi cum ea quæ quotidie intenditur, cõpares. Quare declinationis ipſius reliquum propter hoc manifeſto in ęqua manere magnitudine poſtulat. Cęterum multi alij circuituum modi ſunt differẽtijs particularibus euariantes, ad præſentem diſputationem ſuperuacanei. Huius rei gratia quorundã memini, quòd medici talem doctrinam huius cõſiderationis non eſſe propriam neſciẽtes, de ijſdẽ conſcripſerunt, errantes quoq; in ipſorum enumeratione. At nunc eos reprehendere in hoc cõmentario tempus non poſtulat. diſces autem artificioſe, quòd inutilia nugentur, ſed Hippocrates miro quodam modo methodum circuituũ inuenerit, nec quiſquã eam elaborauerit: ad hæc, quòd multi eã deprauarint, in illa maxime ſermonis parte, qua iã dictis tẽporibus auxilia cõiuncturus ſum. Faciã ſanè hoc, ubi totius morbi tẽpora oſtenderim. Etenim hactenus particularia tantũ recẽſui.

# CL. GALENI DE TOTIVS MORBI TEMPORIBVS LIBER

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

1 ITAQVE totius morbi tempora ſimiliter ac animantium ætates cõſideramus. Vnum quidẽ & princeps generationi eorum attribuitur: alterum aſcenſui ſeu incremẽto: tertiũ uigori: quartum declinationi, cum ægri ſalui futuri ſunt. Nam ſi uel in aſcenſu uel in uigore protinus deceſſerint, liquet talem morbũ nõ omnia tempora pertranſijſſe. Qui uero pertranſit, de omnibus fere eius particulis opinionũ diſſenſiones obtinet: quippe cum nõnulli uigorem unum eſſe tempus dicant, quod intellectu ſolo deprehẽditur: alij uigorem, ut in ſynochis, non eſſe uniuerſum: alij uigorem ad breue adeo principium reducant: alij non in his ſolum, ſed etiã in reliquis omnibus morbis principium auferant: quidã interim & declinationẽ tollant, ſi morbus ex abſciſione, ut illi dicunt, quæ Græce ἀπόσπασις nominatur, ſolutus ſit. Primum igitur opiniones hæ diluendæ ſunt: inde exacta morbi totius temporũ cõſideratio inſtituenda: poſtea ipſorũ notæ tradendæ ſunt. Proximũ huic fuerit, utilitatem oſtendere, ijs quę de circuitibus præcepimus, admiſcentes. Quare morbi principiũ, quatenus aliquando ſalubri ſtatu corporis labaſcente inuadit, in omnib. ipſis eſt, ſine temporis productione æſtimatum: cũ hoc ſanè† conceditur etiã cuiuſuis morbi generationem eſſe, ſicut in animantibus contẽplamur. Non enĩ ex particulis quibuſdã, ut animal ex capite, thorace, & artubus, ſic etiã morbi cõpoſiti ſunt: ſiquidẽ ubi ex naturali habitu decidunt, breuiſſimo quo-C dam tẽporis ſpatio generationem ſortiuntur, inde uſq; ad uigorem aſcendunt. Eſto iam morbus ex intemperie, uerbi gratia, unde febris etiã cõſtitui nobis demonſtrata eſt. Neceſſarium igitur, ubi calor hic naturæ cõtrarius primũ naſcatur, hominẽ febricitare, caloremq́; aduſq; ſtatum intendi. nam cuius non ſunt partes, quomodo hoc tẽporis ſpatio generabitur? Hæc mihi dicta ſunt, & ſtatim ab initio ad ea reſpondi, de febribus quæ cũ frigore inuadunt, mentionẽ faciens. At in circuitib. abunde reſponſio ſufficit. unum enĩ particulariũ temporum atq; ordine primũ eſt, quod totius morbi frigus occupat. Ridiculum maxime foret primũ tẽpus acceſſionis primæ, totius morbi principiũ exiſtimare: etenĩ hoc tẽpus, quod morbi principium nominant, ad præſidia ferenda mirũ in modũ conducit. Ac Hipp. huc reſpiciens inquit: Incipientibus morbis ſiquid mouendum uidetur, moue: cõ-D ſiſtentibus uero, præſtat cõquieſcere. Similiter & illud dixit: Circa principia & fines omnia imbecilliora ſunt. Quinetiam De medicamẽto ſcriptũ reliquit. Cocta purgare conuenit, cruda non mouẽda, neq; in principio, niſi ſtimulauerint. Ad hæc: In morbis acutis raro, & in principijs utendũ purgationibus. Multa inſuper alia partim Hipp. partim alij medici omnes ueteres memoriæ prodiderunt: quibus non primæ acceſſionis impetum, ſed longum magis tẽpus principiũ eſſe nobis perſuadent, nempe quo ſanguinem detrahere, & clyſterio uti poſſimus: interim, ſi res poſtulet, etiam purgare. Præterea ridiculũ eſſe, morbos qui intra diẽ ſeptimũ finiuntur, & ijs qui in annũ durant, quẽadmodum interim quartana, æquale principium ſtatuere. Multa ſanè de hoc principio etiam in primo De

† Vetus trãſlat. addit, nõ

mo De criſi libro diximus: oſtendentes primum hoc tempus eſſe, quomodocunq; id quiſpiam cognouerit. Erat eius ſummum, morbi cruditas. Satius eſt autem & hic adijcere quæ præſenti narrationi cõueniunt. Fingamus igĩ primũ inflammationis principiũ inquiri. Quis iam negauerit generationẽ eius toto illo tẽpore eſſe, quo pars ſanguinolenta ſubſtantia repletur? ſiue enim propter coincidentiam eiuſmodi contingit, ſiue propter impactionẽ obſtructionemq; omniũ uaſorũ, ſiue ob circũſtantiã quandam moliũ quæ meatus occupant, ſiue ut nos docuimus in libro De inæquali temperie, itẽ in cõmentario De tumorib. præter naturã, abundantia quæpiã ſanguinis inflammatione oborta, in particula cõſtituitur: hoc erit primũ tempus, quo pars, affectus magnitudine ſubiecta repletur. Cum autem influxus ceſſauerit, & quod in particula inflammatione obſeſſa continetur, putrefieri inceperit, calor quidem ob putredinẽ naſcitur, & fuſio magis propter calorem, unde etiam ſpiritus generatur, atq; ob hæc ambo particula magis q̃ antea diſtẽditur, etiã ſi nihil influat: ſecundum hoc tẽpus eſt inflãmationis augmenti. Porrò cũ in pus iã uertĩ, maximi uidelicet dolores tũc partẽ apprehẽdunt: nã in puris generatione dolores, febriſq; magis q̃ prius infeſtãt. uocatur autẽ huiuſmodi tẽpus uigor affectionis. Si autem fluor in pus mutã, uel digerĩ, minorẽ tumorẽ & tenſionẽ reddet: huiuſmodi eſt declinatiõis principiũ. Sic quidem in inflãmatione tẽpora diuiduñ. In febre quæ ex illa prouenit, eadem tempora conſiſtunt. Quæ ex humore citra inflammationẽ proficiſcitur, humorũ moleſtantium cruditatis tẽpus principiũ ponendũ eſt. Vbi concoqui cœperint, initium finiri: ſecundũ autem tempus, quod aſcenſum nominant, accedere. At cum ipſa concoctio maxime conficitur, uigor. Inde rurſus declinatio, qua quidẽ & ſymptomatũ magnitudo, & humorũ copia ceſſauit, reſtat uero modicũ in ea humorũ adhuc, qui concoctionẽ requirant. Indicauimus in opere De iudicijs & notas uniuerſas cruditatis, & cõcoctiõis obſcurę, euidẽtis, & perfectę ꝓprias uẽtriculi cõcoctionis, itẽ eius q̃ in uenis fit, ad hæc reſpirandi inſtrumentorũ concoctionis proprias. Cæterũ alię ex deiectionibus, aliæ ex urinis, quædã ex ſputis ſumebantur. Atq; hæc copioſiſſime in illo cõmentario ſimul cum Hippocratis dictis per cẽſui. Impræſentiarũ uero tantũ dixiſſe modo ſufficit, ꝙ ulcerũ quoq; eadẽ ſunt tẽpora. Primũ enim ſanies aquoſæ, incoctæ, & tenues ex iſs defluunt: inde pauciores & craſſiores: poſtea iam pus tenue: poſtremo minus quidẽ copia, ſed craſſius & albidũ magis redditur: quapropter nullus morborũ ſolutorũ eſt, qui nõ quatuor hæc tẽpora percurrat: non tamen ex quodã alio q̃ cruditatis & cõcoctionis ſignis. quæ ex recrementis deprehenduntur, cognitio ipſorũ conſtat. Nã quis ignorat uentriculũ male concoquendi munus obijſſe, deiectiones nõdum in chylum mutatas contẽplatus? Quis neſcit urinã in uaſis

A ipſis concoctione eſſe fruſtratam, aquoſam cõſpiciẽs? Quis tenue ſputũ in pleurinide, uel peripneumonia redditũ ſimiliter intuẽs, nõ intelliget morbi adhuc eſſe principium? Sic etiã in lippitudine, principio quidẽ copioſus humor, tenuis, & incoctus plurimũ defluit: deinde paucior, craſſiorq;, notam quãdam cõcoctionis accipiens: poſtea tẽporis proceſſu copia decreſcente, conſiſtentia uero ad craſſitiem ſpectãte, adeo cõcoctionis ſigna augentur, ut etiã palpebræ dormientiũ inde conglutinentur. Is humor & ipſe primũ tenuis & copioſus, temporis autẽ ſpatio paucior & craſſior euadens, morbi concoctionem, eiuſq; declinationẽ oſtẽdit. Quinetiam humorũ qui è cerebro per palatũ & nares defluunt, initiũ quidẽ eſt, cũ aquei

B tenueſq;, itẽ copioſi & acres apparent. extremam enim hæc cruditatem indicant. Concoctionis notæ iam ſunt, craſſior, & minus acris, & modicus humor deſcẽdens. Quòd ſi muccus & pituita, ut dicunt, ſimul egrediantur, certius iam hoc eſt concoctionis indicium: quẽadmodũ ſi craſſiora paucioraq; reddantur, multo magis concoctionẽ innuunt. atq; hæc ſanè morborũ tẽpora ſunt, ex quibus ægri ſeruañ. De alijs uero in quibus pereũt, paulo poſt dicturus ſum, abſoluens prius ea quæ diſtinctione quadam prædictorũ indigent. Vnum igitur ipſorũ eſt uigor, ſiue perpetuo tẽporis expers ex ſua ſit natura, licet cũ temporibus mentione dignis frequenter extendi ſenſibus appareat: ſiue perpetuo latitudinẽ quandã habeat, nũc maio-

C rem, nunc minorẽ: ſiue in morbis quibuſdam tempore uacet, in alijs ipſum habeat. Quia uero lõgiorẽ ſermonem diſputatio requirit, uiſum eſt mihi omnia relinquere, imitato Hippocratẽ de humeri luxatione uerba facientẽ. At non his ego tantum ualidis innitor: & ſi quod dicã, in procinctu conſiſtat. Quẽadmodũ enim ille perpetuo uiſis ſibi cõtentus fuit, in eũ modũ ego quoq; nunc, quæ ſemper uiderim, in mediũ producã. Omnẽ uigorem particulariũ acceſſionũ tẽporis ſpatio fieri cõſpexi. Quare ſi ex natura tẽpore careat, ne ulla quidem utilitate inde fruemur. nam cum primũ ſenſui manifeſta declinatio fiat, tunc cõuenientibus ei præſidijs utimur. Quouſq; ab æqualibus numeris febris magnitudo cõſtiterit, eouſq; uigoris ma-

D gnitudini propria agere cõuenit. Simili modo in oculorum uitijs, pleuritide, omni inflammatione, & in alijs morbis ſingulis generalia tempora ſenſu æſtimata, diuerſorum auxiliorum uſum ſignificant. Logica igitur fit contemplatio de uigoris latitudine, ſiue de particularibus acceſſionibus, ſiue de toto morbo conſideres. At nũc huiuſmodi diſtinguere propoſitum mihi non eſt, ut ij qui omnia in omnibus adducunt, factitare ſolent: quorum unus eſt & Archigenes: immiſcet ẽm hic uir cõmentarijs maxime medicis interim de nominibus inquiſitionem, interim de ipſis rebus, ſed logicam. Nos ſicut hoc cauimus perpetuo, ita nunc quoq; faciemus, relicta de uigore quæſtione alijs, tẽporis ne expers ſit, an cum tẽpore quodam &

uſum quendam metiamur;naturā eius, & in æta-tibus eam quæ uiget tẽporis latitudinẽ manifeſto diſſolui cõſpicientes : itidem in morbis interdum longiore,frequẽter minore tempore, omnino aũt ſenſibili. Verũ hanc ipſam temporis differentiam clarius uidere licet in animantiũ ætate uigente.Et eñ canes uenatorios & equos pugnaces propriũ aliquod opus augmenti tempore facientes iam ui-demus: poſt hæc etiam adultos ipſos euaſiſſe dici-mus, & manifeſto cõſpicamur fortiores ꝙ antea: quin & pari robore nõ anno uno,ſed duobus quo-que,interim tribus permanẽtes;ſicut homines pu-giles nõ tribus annis modo, ſed quatuor etiam & quinq; frequenter æquali fortitudine, quantũ ſen-ſu deprehendimus perdurare. Eadẽ ratione & in morbis, ut dixi, particulares acceſſiones uigorem manifeſto tempore cõſequuntur, immo his magis uniuerſalia totius morbi tẽpora latitudinẽ quan-dam obtinent:ad hæc alia omnia: & his nihilo mi-nus uigor, aliaq; ſingula. Cognoſcere aũt morbos interdũ aperte licet, aliquando obſcure : uel etiam prorſus diu ignorantꝰ. Hinc quidam ſtatim ubi ui-gent, inuadere uidẽtur: quod ex eorũ numero eſt, quæ fieri nõ poſſunt. Neq; enim ſynochos febris protinus à uigore quandoq; inuaſit, uerũ à primo inſultu uſq; ad perfectiſſimũ uigorẽ horis uel qua-tuor, uel tribus, quod minimũ eſt, peruenit : inde prorſus æqualis ſibi permanens, cõtinue ad iudi-cium properat. Sed neq; repente adeo inuadẽtem ſtatum apoplexiã dixeris: quoniã tale adamuſſim nõ eſt;ſed breui tempore & principiũ, & aſcẽſum percurrit, nõ tamẽ caret principio, nec ſtatim per-fectiſſime inuadit:quemadmodum nec comitialis morbi acceſſio. Nullus ſiquidẽ tam ſubito ſympto-mate corripitur, ut ij quibus ceruix detruncatur: quanq; horum quoq; ſectio primũ aliquod tẽpus habet, & ſecundũ, & tertiũ, & quartũ;ut ſi chirur-gus rem quãlibet diuidat. At enim ſi uis, conceda-mus ſine tẽporis ſpatio comitialẽ attonitãq; con-cidentiam fieri, κατάληψιν appellãt, ut quod ab initio propoſui, recenſeam:hæc etenim cataptoſis ſymptoma eorum eſt, morbus aũt non eſt, uerum corporis aliqua diſpoſitio dicenda, ſicut oſtenſum eſt:& ſi uel generatæ ipſius, uel increſcẽtis notam nullã habemus, ideo ſequens ſermo nõ peruertiꝰ, quo omnem morbũ neceſſario per aſcẽſum ad ui-gorem peruenire dicebamus. At difficulter inter-dum, multis etiã minime ſcitur, aliquod morborũ augmentum confitendũ eſſe. Porrò uerũ hoc eſſe quod dico, pauciſſimis uerbis hiſce tibi perſuaſe-ro. Scirrhoſos tumores ſubinde in cruri b. conſpe-xi ſtatim ab initio ſine inflammatione pręcedente conſtitutos, tribus interdũ & quatuor annis paula-tim augeſcentes, ſine manifeſto neceſſariarũ cru-ris actionũ impedimento; temporis aũt proceſſu, propter magnitudinẽ conſpicuam poſtea inceſſu quoq; moleſtatos. Quamobrẽ cõſidera (nõ enim impoſſibile) humorẽ illum in cauis iocineris par-tibus cõſtitui ſcirrhoſum. latebit aliquãdiu huius cõſtitutio, poſtea tamen diſpoſitio ipſa peior eua-

A det: quippe cũ nos propter quẽ corporis ſtatũ hoc accidat, inuenire nõ poſſimus. At tẽporis interual-lo poſtea iã affuſio aquę cõtinget, tumore ſcirrho-ſo uidelicet nunq; ex tactu ſignificationẽ præben-te;q poſt illa cõſpicuus apparẽs, prioris nos igno-rantiæ cõmonefacit. Multos itaq; uidi in tali ſym-ptomatũ uia breui tẽpore tumorẽ in iocinere ſcir-rhoſo permagnũ enunciaſſe, conſtitutũ quidẽ iam diu, ſed propter ipſius paruitatẽ, & probã muſcu-lorum, qui præcordijs ſubiacẽt, nutritionẽ. Cum uero ſcirrhus augeſcens pariter gibbas iocineris partes aſcẽdit, ſimul aũt infelicis nutritionis, atro-phiam uocãt, autor tum alijs animalis particulis, tum muſculis præcordiorũ fiat, ex utriſq; his eui-denter breui ſpatio dignoſces, magnitudine ipſius B ſcilicet iam inſigni. Huiuſmodi ſane omia, affecta-rum partiũ inſpectiõi cõiuncta ſunt. de qua in præ-ſenti conſiderare inſtitutũ meum nõ eſt. de cõmu-nione ipſarũ nõ citra frugẽ diſputauimus. Verum ſermo primũ inſtitutus opportune modo repetetꝰ. Morbi uniuſcuiuſq; propriũ eſt generationis tem-pus, interim ſenſui manifeſtũ, interim ſecus : poſt qđ rurſus augmenti tẽpus eſt, nõ æque manifeſtũ ita in omibus: quæ à uigore ſequitꝰ tẽpus omnino ſenſile: dum fateamur nos nullã aliquã notam eui-dẽtem principij morbi & augmẽti eſſe. In his igitꝰ ex artis uſu uere dices, ſolũ uigoris tempus eſſe. Si uero ſalus futura eſt, ſequi id prorſus declinatiõis tẽpus, & hoc ſenſui ſubiectũ: ut quod nõ ſimplici, ſed lato ſpatio cõſiſtat. Etenĩ ſi per ſanguinis fluo-C rem uel ſudores aliquis acute iudicetꝰ, tẽpus certe declinatiõis & huic eſt manifeſtũ. Quòd ſi minus hoc in alijs morbis fiat, tribus uel quatuor, uel plu-ribus diebus declinãs, hoc nihil priorẽ ſermonem offendere uidetꝰ: neq; pronunciati ſummã ſubuer-tit;ſed relinquitur adhuc omniũ morborũ qui ſol-uuntur, ut uigorẽ, ſic etiam declinationẽ quandã eſſe. His igitꝰ à nobis abunde demõſtratis, de mor-bis qui nõ ſoluuntur, cõſiderabimus. Duplex aũt eorum natura eſt; nõ enim ipſorũ præparationem habent, ubi exacte illã abſolutã ſint conſecuti: alij ex humorũ natura proueniunt, ſed cum occidere feſtinant, hoc eis fieri cõtingit. Tertius quoq; ho-rum modus eſt: uel enim proter ægrotantiũ imbe-cillitatẽ, uel propter morborũ fortitudinẽ, uel pro-D pter utraq; prius occidũt, ꝙ ſoluti ſunt. Alia ratio-ne cõmunis unus omnium huiuſmodi modus eſt: nẽpe cum ſupra uires exiſtunt: nã quod ęgrotãtis perniciẽ cõtinet, in hoc ſitũ eſt: quippe dũ nec ſer-uari quis poteſt, niſi natura morborũ ſuperauerit: neq; perire, niſi natura uicta ſit, morbusq; ea ſupe-rior euadat. Hinc eſt ꝙ nonnulli unum ex magno morbo, qui ad aliquid relationẽ habet, ſignificari arbitrantꝰ, ignorantes interim & ſic magnum mor-bum dici, quemadmodũ ſi maiorẽ etiã diceremus, cum ſupra uires noſtras fuerit. dicitur aũt ex pro-pria ſubſtantia, ut homo, uel equus, uel bos mag-nus. Cæterũ de huius duplici ſignificatu frequen-ter iam alibi diximus : ſed omnia in omnibus in-ueſtigare, nugatorium eſt : quod ad præſens opus

conducit

conducit, hoc enarraturus ſum. Itaq; morbi ſinguli ex ſua quidē natura † magnitudinē quandā poſſident: melius enim eſt ſic dicere claritatis gratia. Hæc morbi magnitudo uel ſupra uires eſt, ut eas grauet: uel econtrario uiribus ægri imbecillior, ut ab illis ſuperet, omnibus probe euenietibus. Proinde cum ſupra uires fuerit, homo prorſus morietur. At morbi tempora tunc partim ſimili modo cum prædictis ſumuntur, partim diſſimili, ſiquidē initium ſimiliter in morbi generatione conſtituitur. aſcenſus non in concoquendo, ſicut in ijs qui ſuperſtites futuri ſunt, ſed in cruditatis, letalibusq; ſignis conſiſtit. Demonſtrauimus enim, niſi fallimur, hæc inuicē differre; attamen & nūc ipſorum nōnulla ob memoriā renouandam dicentur. Itaq; colorata urina, & mediocriter craſſa omnium longe eſt optima, quantū ad colorem & cōſiſtentiam pertinet. adeſſe uero ei uel ſalubre ſuſpenſum, uel nebulam conuenit, uel ſubſidere, utcunq; morbi natura poſtulauerit. Alia enim in bilioſis morbis, alia in abundantijs quæ ex crudis humoribus proueniunt, reſidere tibi demonſtrauimus. Ex oppoſito, ut ita dicā, cruda urina eſt quæ nec ſuſpenſum quicq;, nec ſubſidens, aut nebulā habet: imo quæ nec craſſitiem aliquā, uel pallidum colorē aſſumpſit, ſed alba eſt, & conſiſtentia tenuis aquę ſpeciē referens. ſi certe nebulæ quædā, uel aliquid nigri ſuſpendet, uel ſubſidet, maxime ſi tota ſit turbida, letalis eſt: quemadmodum ſi quædam parti farinæ craſſiori ſimilia, uel lamis, in ea apparent: gnetiam ſi fœditatem odoris habet, & pinguedinem oleaceam, quam ἐλαιώδη uocant, mortem minantur. Hæ igitur ſunt urinæ, magni morbi notæ: quē ſecundū ipſius naturā magnum eſſe dicebam. Magnum aſſt, ſi etiam ſputū pleuritide & peripneumonia laborātibus, uel nigrum, uel amarū uehementer, uel ſpumans, uel impenſe fœtidū eſt, uel non omnino expuitur: ingenti dolore, uel ſpirādi difficultate hominē occupante. Reſpondent his et alij morbi, qui iecur & uentriculū exercent, eodem letalium ſignorū genere comprehenſi. Vnde in huiuſmodi morbis uigorē ſimiliter cum eo qui ſalubrium eſt, determinare nō licet: nam illic maximæ acceſſiones ſtatum definiunt, hic non maximę æque determinant: quippe cū morbus omnino non concoquatur. Verum intellectu maximū capere oportet, ad quod aliâs morbus peruenit, aliâs protinus occidit. In inflāmatione quę finitur, puris generatio uigoris terminus eſt. In ea uero quæ non finiet, homo etiā in eius aſcēſu mori poteſt: & uires ualidiſſimę uſq; ad extremā magnitudinem ſufficere. Huius etenim inflāmationis, quando non ſoluitur, immenſa magnitudo uel in gangrænā, uel in putredinē terminatur. Quouſq; uero horum nihil aſſit, augeri ipſa poteſt: ſimiliter & aliorū morborum uniuſcuiuſq; generis incrementa cenſeantur. Diximus nos ipſorū non genera modo, ſed etiam differētias & ſpecies integro cōmentario cui titulum, De morborū differentia, indidimus: illi maxime animū te adhibere præcipio, qui prætermiſſus

A nō mediocris erroris cauſa eſt: nam uno & eodem tempore duobus tribúsue morbis homo infeſtari poteſt, quorū alius iam inclinat, alius principij tēpus adhuc, uel augmenti primordia occupat: tertius plurimū auctus eſt: deinde hominē mori contingit, non propter inclinantē, neq; nunc incipientem, ſed ob uehemēter auctum. Qua de cauſa tria facultatū corpus totum gubernantium principia maxime cōſidera, quo ſtatu prædita ſint. Dico autem hæc: cerebrū, cor, & iecur: deinde alias quoq; uniuerſas particulas, ex ſingulis principijs ortas, neruos, uenas, & arterias: ad hæc illas quæ naturā propriam quidē habent, ſed ab omnibus principijs reguntur: quædā ſanè ſimiliter, quædā ab hoc ma-

B gis, ab illo minus: quoniā ex hac ſpeculatione primum, ſiue unus, ſiue plures in homine morbi ſint, inuenies: proximū eſt, cuiuſq; propria tempora ad præſidiorū inuentionem neceſſaria, inſpicere: ob quam ſermo hic nobis elaborat. Etenim circa initium & fines omnia imbecilliora ſunt: in uigore fortiora, quæ hæc intercedunt, medio ordine conſiſtunt: Quia principio uicina, uigori propinquis imbecilliora ſunt, ſicut etiam fini contigua. Quæ uero æque à principio & uigore abſunt, mediam utriuſq; ſummitatis fortitudinē obtinent. Pari modo quæ à uigore & fine æque recedunt, media & hęc propriorū ſummorū ſunt. Igit̃ in uigore, quod mitigandi uim occupat, in curatione præpollere debet: in principio & fine, quod uehementiam ha-

C bet: at media tempora pro ſummorū proportione capiantur, ut in medendi methodi cōmentario copioſius dictum eſt. Nunc deſcriptionis gratia ipſa capita rerum percenſui, utilitatē temporum differentiæ in morbis oſtendēs. Neq; enim quam quis uictus rationē inſtituet, inuenire poterit: neq; unquā nutrire ſine certa temporū diſtinctione. Siquidem cōijcere ſignis oportet ſtatim ab initio, quando morbi uigor futurus ſit, & quantæ laborantis uires exiſtant. ſi namq; uigoris tempori etiam ſine alimenti exhibitione ſufficere queat, optimū fuerit, donec morbus inclinet, à cibo abſtinere: quod ſi uero ſufficere citra cibū non poteſt, protinus ab initio in quolibet tēpore quod alimentū admittit, alēdus ęger eſt, porrò tempus hoc eſt remiſſionis.

D uoco remiſſionē modo ſecundā partem totius circuitus in duo uniuerſa diuiſi, acceſſionē & remiſſionem. Hippocrates itaq; omnium primus quorum memoria ad nos peruenit, recte hęc diſtinxit. Præſtat uero artē ipſius excolere, quod nemo propè factitauit. nōnulli etiam ab ea planè recedentes ad nugacitatē diuerterunt: ut Archigenes cum in alijs omnibus, tum in duobus libris quos De morborum tēporibus inſcripſit. Diſces clare quod dico, ſi hæc duo adamuſſim diſquiſieris: unum ſanè, hæc ne quæ integro uolumine declaraui, ſcire, ad curationē & præſagia utiliſſimum ſit: alterum, an quid ab Archigene dictū extet. Si enim nullo ex his omiſſo dicere uidetur alia, modo duplici peccat, ꝙ uidelicet neq; utilia doceat, & lectores longis inutilium nugis grauet, moleſtetq;.

† πηλικό-τητα

❧ CL. GALENI DE TYPIS COMMENTARIVS,

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO MEDICO INTERPRETE.



C V M multi fuſius de typorũ ſpeculatione tractauerint, neceſſariũ ipſe putaui ſuccinctius & breuiter hæc pcurrere: ita rem numeratu facilem ijs qui recens arti incũbunt, exiſtimãs, dum ſimplex eſt: B & poſt ſimpliciorẽ comprehenſionem faciliorẽ, ac ueluti ex promptu incidere. Hinc itaq; auſpicari oportet. Typus, ordo eſt intẽtionis & remiſſionis: periodus aũt, tempus eſt intẽtionis & remiſſionis in morbis factum. At pauci affectus typum non imitanť, ut cum corpus cibum non ſentit, ἀτροφία dicitur, paralyſis, elephantiaſis, & his ſimiles. Plures uero typũ experiuntur quidem, ſed rarius. Omnium maxime febres typos magis comprehendũt, exceptis continuis uel inordinatis. Typorum igitur alij ſunt primi, & alij ſecundi, alij cõſiſtentes, alij mobiles. ac rurſus hi ſunt ſimplices, illi cõpoſiti. Primi igitur ſunt, qui paruam ſanè habẽt acceſſionem, longam autem remiſſionem, quales tertiani & quar- C tani. Secundi autem, qui longam ſanè habent acceſſionem, paruam aũt remiſſionem, ut quotidianus & extenſus ſemitertianus. inter extenſos autẽ hic ſolus inalteratus apud ueteres dicitur. Conſiſtentes autem ſunt qui iiſdem horis inuadũt & remittunt: mobiles, qui ſemper alijs horis inuadunt. ex quibus qui quidem præuertunt, & hora citius promouent, præoccupatorij appellantur: qui tardius morantur, poſteriores. At ſimplices ſunt, qui unum faciunt inſultũ: compoſiti, qui ex pluribus conſtant & acceſſionib. & remiſſionibus. Ex compoſitis alij ſimilibus genere conſtituuntur, alij diuerſis. Ex ſimilibus quidẽ genere, cum quotidianus typus, exempli gratia, ſimplex duplici quotidiano commiſcetur: aut tertiani duplices, aut duo D tertiani concurrunt: aut rurſus duo & tres quartani. Ex diuerſis genere, cũ quotidianus, uerbi cauſa, tertiano cõplicatur, aut tertianus quartano, aut alteri cuipiam ex ijs qui eiuſdem generis nõ ſunt.

Cæterũ quotidianus eſt, qui quotidie unam molitur acceſſionem, eandemq; longitudine circumſcriptam, unam eandemq; remiſſionẽ. Tertianus, qui tertio quoq; die unam eandemq; acceſſionem longitudine cõmoderatam, & unam eandemq; remiſſionem obtinet. Quartanus, qui quarto unam & eandem acceſſionem et remiſſionem experitur. Eadem de quintano & ſeptimano intelligãtur, & ſiquis alius typorũ ordo inuenitur. Quotidianum uero comitať, habitus humiditas, pituitoſi uomitus, ſitis nõ intenſa, & totius corporis grauitas, ſomnus carum cataphoramq; repræſentans, pulſus



magnus, rarus, & laxus, facies ſubliuida, flaccida, mollicula, & quæ multam materiæ prauitatem teſtetur, & cõuerſionẽ. Iam lien hoc typo duritiem contrahet. Ac ſi in uetuſtatẽ inciderit, tremulæ, & lethargum referentes cataphoræ, thoracis fluxiones, aquæ intercutem ſuffuſiones, ſubſequũtur. generãtur autem potiſſimũ, ob ſtomachum male af- B fectum. Tertianum comitatur ſitis intenſa, æſtus, acres & bilioſi uomitus, ciborũ abſtinentia, animi deiectio. magna ſanè ex parte rigores hanc præcedunt, interim & perfrictio. Pulſus autẽ tertiana laborantibus exiguus & frequens ſuperuenit. Noctes quæ acceſſorios dies præcedunt, moleſtę obueniunt. At ubi morbus prorogatur, nõ amplius fiunt moleſtæ, ſed etiam febrim ſiſtũt; atq; ita febricitantes aliquãdo ex tertiana in ſemitertianã tranſeunt: qui typus omniũ minime infeſtat, prǽſertim in ęſtate generatus. id quod Hippoc. indicauit his uerbis: Tertiana exquiſita in ſeptem circuitibus ut lõgiſſime iudicať: raro aũt in uetuſtatẽ incidit, præcipue niſi in autũno iam deſinẽte, ac hyemẽ attingente cõſtituať. Vrinæ ſunt flauę. Faceſſunt eis C negociũ etiam uigiliæ. Omnia uero quæ tertianã comitãtur, etiã hæc hemitritæo accidunt: quippe eiuſdẽ generis cõmunionem obtinẽt, tertio quoq; die & remiſſionũ & acceſſionũ repetitiones experiuntes. At peculiariter ſemitertianis typis accidit inuaſionũ pductio, & ꝙ inſultuum reditus, quos Gręci pprie ἐπαναλήψεις uocãt, diutiſſime cũ perfrictione & in ſtatu nõdum abſoluto infeſtent. Cæterũ ſemitertiana periculũ minatur, ut quæ nõ ſolum ſtomachũ & neruoſam eius partẽ attingat, & ſummatim media, ſed etiã lethargicas animi delationes, attonitaſq; uigilias inuehat: interim & ad ſyncopã uſq; corpus digerat, linguã ualide ſiccet, animę defectũ efficiat, uehemẽter ea q̃ in alto ſunt cõmouens. In uniuerſum typus hic & ſerus eſt, & D periculi pleniſſimus. Interdũ primo die conſtituiť, quẽadmodũ & reliqui typi: aliquãdo à ſecũdo & tertio die incipit. Quare fit ut medicis huiuſmodi inſultu maxime imponat. Generatur etiam ex tertiana producta, ac interim ſoluta in tertianam facit recidiuam: nonnunq; ex inuaſionis lõgitudine in duas tertianas et quotidianas dirimitur. Frequentius corripit naturam uirilem, ætatem florenti proximam, tempore potius autumnali, quãdo etiam ualde periculoſa accidit. Porrò non ſemper continua eſt, ſed etiã intermittẽs reperiť. Traditũ eſt ab Hipp. non modo acutis eam morbis annumerandam eſſe, ſed etiam diuturnis. Habet aũt tres in magnitudine differentias. Alia cũ exigua eſt ſemitertiana, alia media, alia magna. Exigua igiť eſt, quæ horarũ uigintiquatuor interuallo uertitur: media, quæ trigintaſex; magna uero, q̃ quadragintaocto,

quæ

quæ & continuę febri propinqua eſt. Quidam uero ſemitertianam ita nominatam eſſe cenſent, ut ſemicirculum, & ſemiſphærulam, minorem eam dimidio tertiani circuitus aſſeuerãtes. Alij dictitant ſemitertianã appellari, ſicut & ſeſquialterũ numerum: ut tertiana inuaſione, uerbi gratia, ex duodecim horis cõflata, ſemitertiana quidem duodecim tertianæ horas comprehẽdat, dimidiumq́; illarum his adhuc addat, ut omnes numero fiant octodecim, ac dimidio maior ſit tribus circuitu repetentibus typis, quotidiano, tertiano, & quartano, ut horarum ſit ipſe uigintiquatuor. Agathinus ſemitertianam dictam eſſe pronunciat, à relatione ad tertianam, nam utriſq; tertio quoq; die fiunt acceſſiones. Vtrum igitur horis aut interuallis ſemitertiana ſignetur? Agathino quidem neq; horis, neq; interuallis (ambo enim hęc circumſcriptam habent magnitudinẽ) ut etiam ſemitertiana indefinitam habeat conſtitutionem in latitudine & horis ſubſequentibus. Quartanum typum comitantur rigores ualidi, pituitoſi uomitus, lienis inflãmatio, & tumor: interim cibi faſtidium, ſputi frequentia comitatur: interim ex contrarijs, appetitus intenſus. tuſſicula nonnunquã adeſt, appetitu abolito. idcirco difficulter ſolui poteſt, ac diutius omnibus typis perdurat, ut etiam ad biennium uſq; prorogetur. Porrò cũ inualeſcit, ipſe ſibi cõiungitur, ut duas, & tres quartanas efficiat, aut etiam ad continuitatem aliquam procedat. Rurſus cũ moderatior euadit, in unam cõuertitur. At fiunt nonnunq; etiam periculoſæ ob accidentia ipſis implicata, ut phthiſin poſtremo, aut aquæ ſubter cutem ſuffuſionem efficiant. Porrò regnat potiſſimũ autumno, & ſolutu contumaciſſima eſt. Si per æſtatem inuadat, minime moleſta eſt. Ac magna parte alijs prægreſſis inordinate ſuperuenit, raro & ipſa ab initio conſtituitur. Pulſus tertiana laborãtes, nõ adeo exiguus magnitudine comitatur, quantum quartana occupatos: neq; uſq; adeo in tumorem attollitur, quantum quotidianæ febri accidit. nam pulſuũ mediocritas in hoc typo inuenitur. interim etiam per initia acceſſionum uehementior † q; naturalis conditio exigat, apparet. Cæterũ febres inordinatæ aliæ typicos dierum motus conſeruant, alię typi expertes. Quæ igitur typicos dierum motus ſeruãt, uel præter horas conſuetas præueniunt, aut tardius remorantur. inordinatæ autẽ fiunt etiam præter motuum ſpeciem. quare nunc præuertunt, nunc tardius redeunt: inordinate autem utraq;: inde quòd

† Vetus trãslatio legit rarior.

A aliâs citra ordinem moueanť, aliâs conſiſtant. non nunquam uero ordinate, ubi à nullo prohibentur manente dierum figura, in particularibus ſolis inordinationibus. At typi expertes pręter omnes enumeratos modos, præterq; ordinẽ dierum fiunt: nonnullæ quidem inuadunt eum indicijs, nõnullæ omnino ſunt inordinatę. Porrò ſpeciei differentias plures eſſe contingit, licet autem prædicto modo conſiderare, & typorum prius enumeratorum proprietates cõiungere. Porrò duplicantur ex typis primi dicti, ut quotidianus, tertianus, quartanus. Quotidianus igiť duplex eſt, qui ſingulis diebus bis ſimiliter accedit, & remittit. Duo autẽ tertiani cum diuerſis acceſſiõibus quotidie oborientibus, tertio die ſibijpſi occurrũt. Quartani autem cum uno die bono orto, ſubſequentibus duobus diebus febris accidit, figuris quæ per quatuor æſtimantur in ſingulis inuaſionum horis, ſeruatis. At quotidianus tertiano iungiť, cum primus dies bis inſultum experiť, ac bis remittit, ſequẽs ſemel, tertius rurſus primo ſimiliter. Quartanus uero quotidiano commiſcetur, cum primo ſanè die acceſſiones duæ inuadunt, ſubſequentibus duobus, una, quarto ſimiliter duæ. At iungũť quotidianus, tertianus, & quartanus, cum primus dies tres habet inuaſiones, ac totidẽ remiſſiones, ſecũdus unam, tertius duas, quartus tres, quintus unam, ſextus duas, ſeptimus iterum tres: ac reliqui eundẽ cum primis ordinẽ tuentur, ac altero modo typi coeũt, C in eandemq́; figuram reducũtur. Coniungitur autem tertianus quartano, cum primus dies duas experitur inuaſiones, duasq́; remiſſiones, ſecundus nullam prorſus, tertius unam, ac quartus rurſus ſimiliter. Pari modo & reliqui ſubſequentes. Commiſcetur autẽ tertianus, quartanus, & quintanus, cum primo die acceſſionem fieri contingit, ſecundo remiſſionem, ac rurſus tertio tertiani, & quarto quartani, ac quinto pariter ſemel. Iam alio quodam modo huius typi inſultus accidit, dũ nihilominus in eundem ordinis typum tertianus cum ſemitertiano complexus incidit, ſicut in ſubſcriptione habet: Hæc primo die incepit ueſperi cum rigore, ac mane ſoluta eſt, perſeuerauit autem uſque ad horam octauam: deinde incidit acceſſio cũ perfrictione, ac durat nocte ſubſequẽti, ac die uſq; ad horam octauam, rurſusq́; remiſſio comitatur, deinde in noctem iterum acceſſio incipit cum rigore, ac die iterũ remiſſio proportione ſimilis, ac deinceps circulus ſimiliter perficitur.

# CL. GALENI AD EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT, DE CIRCVITIBVS LIBER,

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.



ETERIBVS ſanè me-
dicis abũde hoc ſolũ fuit
dixiſſe, nõnullis morbo-
rum acceſſiones per cir-
cuitũ oboriri, quem Græ
ci periodum appellãt, nõ
adhuc adijciẽtibus, quid
uocabulum circuitus ſibi
uellet. Nouerant enim ſe
Græcis hominibus libros ſcribere, qui manifeſto B
ſcirent, cum æquali tempore aliquid ſimile ſpecie
fiat, totum hoc tempus Græcos periodos nomina
te. Ita igitur Olympiacas quaſdã & pythiacas ap-
pellabant periodos: recentiores autem primum ſa
nè periodis, typi uocabulũ, quaſi dicas formulæ,
inuexerunt. Deinde alij idem uoce periodus, or-
do, & typus ſignificari: alij non idem. Omnia ue-
ro hæc diffinire aggrediuntur alij aliter, nõ ſolum
proprias diffinitiones cõſtituentes, ſed etiam alio-
rum contradicentes. Qui igitur ſtudioſe diffinitio
nes tractarũt, cõcedentes tribus nominibus, typo,
periodo, & ordine; unũ quiddã ſignificari, minus
nugantur. At qui periodũ nominant tempus, quo
idem fit: typum autem non abſolute omne huiuſ-
modi tempus, ſed cum integris dieb. & noctibus C
circũſcribitur, prolixas hi & inutiles nugacitates
proferunt. atq; idcirco tum ſuum, tum diſcipulo-
rum tempus cõterentes, ubi ægros accedunt, quo
uis idiota ſunt deteriores. Siquidem idiota mentis
compos cum uiderit aliquem quolibet die acceſ-
ſionẽ experiri, ſiue paulo tardior acceſſio ueniat,
ſiue præuertat: imaginationẽ quandã periodi quo
tidianæ dictæ habet. At ſiquis & induſtrius, & me
dicinæ ſtudioſus fuerit, eum nonio quædam ſubit
duarum tertianarum, aut trium quartanarũ, atq;
id à medicis diſtinctum eſſe uolet. Qui uero prædi
ctis hypotheſib. emãcipati ſunt, ſi ęgroto duabus
horis quotidie acceſſionem anticipatoriã ſuſtinen
ti inciderint, uiginti ſanè & duarum horarũ perio
dum eſſe pronunciabunt: totum uero typum non D
ſimplicem, ſed cõpoſitum quendam arbitrantur:
deinde perſcrutati plurimũ, & apud ſeipſos ratio-
cinati, alij in digitis, alij etiam in tabella libro cui-
dam inſcripta, duodecim duodecumanas eiuſmo
di typum eſſe dictitãt. Verum cum auditores pro-
pter hæc rident, indignãtur, multo magis cum ho
ra una quandoq; acceſſionẽ pręuertentem conſpe
xerint, tunc quoq; uigintiquatuor, uigintiquater-
nanas enunciant: & ipſi ridentur, & alijs medicis
quandam ignorantię ſuſpicionẽ apud idiotas con
ciliant. Cum enim illos ex libro uiderint cum gra
uitate quadã ceu rem maximã inuenientes uigin-
tiquatuor, uigintiquaternanas, ſubit ipſis omnes
qui libros legunt damnare, ac potius irrationali e-
xercitio artem tractantibus ſeſe permittunt. Si igi
tur quiſpiã argumenta medicorum huiuſmodi nu
gantiũ ſequatur, etiam tertianã, cum uel hora una
pręuertat, uel tardius accedat, omnia potius ꝙ ter
tianam dicent. Nam præuertentẽ, quatuor & ui-
ginti horarũ cum ſit, implexum eſſe dicit quadra-
geſimũoctauũ: tardius aũt uenientẽ, quinquage-
ſimanam, atq; hanc referre quinq; & uiginti hora-
rum eſſe. Quis igitur primus inceperit hãc attoni-
tam ſciẽtiam haud noui: quando aũt ego primum
eum qui ipſam indicat, audiuerim, aperiã. Exceſſe
rat ſane nuper è uiuis Antoninus, qui Adriano in
principatu ſucceſſerat: regnabat autem tunc Ve-
rus, qui ſeipſum quidem mutato nomine Antoni-
num uocauit: Lucium uero quem in imperij com
munionem acceperat, Verũ appellabat. Hoc tem
pore quum primũ audiuiſſem, admiratus ſum eos
qui in hunc modum proponebant. ſi quinq; horis
aliquis acceſſionẽ experitur, duabus remiſſionẽ,
ut tota periodus horarum ſeptem exiſtat, idq; ordi
ne deinceps fiat, quis typus cẽſeri debeat. Reſpon
di igitur ſtatim ei, id ne fieri quidẽ poſſe. nam bre-
ues ita acceſſiones, lõgas facere declinationes, ac
omnino etiam ad integritatẽ peruenire. Tu acceſ-
ſionem quidẽ, dicebã, narras morbi mitiſſimã: pe-
riodorum autem frequẽtia perniçioſiſſimã ipſam C
rurſus pronuncias. Non, inquit, conſidereť in præ
ſentia, utrũ hypotheſis fieri poſſit, an minus, exer-
citij aũt gratia huiuſmodi inquiri permittito, nam
ad uariorũ typorum inuentionẽ doctiores nos ef-
ficit. Illi igitur, ꝙ huiuſmodi exercitiũ ineptiores
nos potius reddit ꝙ promptiores, oſtendere tunc
tentaui: nunc alijs oſtendã, ubi prius percenſuero,
quis tandẽ huius ſpeculationis uſus exiſtat. Quo-
niam igiť nihil adeo utile eſt, p̄ſertim in febribus,
ut acceſſionũ futurarũ principia prænoſcere, ſiqs
ſtatim ab initio artificiali cõiectura id poteſt effice
re, plurimũ ęgrotãti per totũ morbi decurſum pro
fuerit: ſin aũt ſtatim ab initio nequeat, ꝓcedẽte aũt
tẽpore poſſit, reliquo tempore ægrotũ iuuabit, &
quãto citius in morbi ſpeciei notitiã uenerit, tãto D
longiori tẽpore ęgrotãti auxiliabiť. Incũbendũ igi
tur eſt ſtatim per initia, ut cognoſcas qualis ſit fe-
bris, ſicut in cõmentarijs De criſib. oſtẽſum eſt, ac
magna ex parte firmiter licet hãc ex notis illic ꝓdi
tis cognoſcere. At ſi q̃ prima die dubitatio fuerit
oborta, in ſecũdo diſcerni debet: ſin etiã hũc quan
doq; effugiat, tertio certe cognoſcetur. ꝙ ſi hunc
etiã interim effugiat, quod raro accidit, ſaltem in
quarto neceſſario intelligetur: ſi neq; in hoc quis
morbi ſpeciẽ cognouerit, ſed etiamnũ dubitat, ma
gnam partẽ artis hic ignorat. Nam cum alia, tum
acceſſiones om̃es febrium, uel in ſingulis diebus,
uel tertio, uel quarto inuadunt: cum in pluribus
ſanè morbis, in quibus etiã præcipue uſus præno-
tionis eſt, acceſſio futurę tertio quoq; die ſit & ſin
gulis

gulis, in pauciſſimis autem quarto. Sed dicet forſan aliquis recētiorum horum ſophiſtarum, etiam quinto die periodos quaſdam fieri, & ſexto, & ſeptimo, nonnullasq; alias ad multos dies extendi: quos reuera beatos prædicare ob admirandam intelligentiam licet, ſi non aſſequitur ex his quæ dicunt, ſe totius de typis operis utilitatem è medio prorſus tollere. Qui igitur confitentes ſe à primo die febrium ſpecies dignoſcere neſcire, expectant uſq; ad quartum, neq; quintanam aliquam periodum, neq; ſextanā, neq; extra has aliquam uidiſſe pronunciant, etiam ſi non ſecundo, aut tertio, ſaltem ſequentibus de futura acceſſione aliquid ſperare poſſunt. Illi uero qui in numeroſam dierum multitudinem dies extendunt, futuram acceſſionem neutiquam poſſunt prænoſcere. Verbi cauſa, in primo die ortæ licet & in quotidiana, & tertiana, & quartana, & quintana, omnibusq; ſubſequentibus ineſſe. Si igitur in ſecundo die orta eſt acceſſio ſiue non, de tertio die nihil poterūt ſperare, qui longas periodos inuehunt. Fingamus itaque poſt primum diem neq; in ſecundo, neq; in tertio, neq; in quarto, acceſſionem accidiſſe. Qui ſanè tres ſolas periodos nouerunt, hominem è lecto erigunt, ac conſueta obire iubent, ab omni ſuſpicione liberatum arbitrantes: qui uero etiam ſequentes, quæ multorum dierum ſunt, fieri dicunt, ſimiliter quintum diem merito ſuſpectum habent, quemadmodum & alios priores; ita uero & ſextū, ſeptimūq;, aliosq; ſubſequētes. At ſi etiā in ſecundo die quædam oboriatur acceſſio, incertum eſt, an ſecūdum quotidianæ figuram, proportionem cum ea quæ primū facta eſt, tueatur, ſiue alterius periodi ſit initium. Hac ratione ſi etiam ſecundū tertiam periodum in ſecundo orta fuerit. Nam ignoranti ſtatim ab initio diſcernere num quotidiana ſit, an tertiana, ſiue alia quædā febris, incertum unáne ſit quotidianæ an duarum tertianarū implexus, uel etiam trium tertianarū. Ac de alijs maioribus periodis eadem ratio eſt. Quòd igitur qui multas eſſe periodos arbitrantur, non ſolas tres, haud unquam futuram acceſſionē prænoſcere poterunt, oſtenſum iam eſt. Dicamus autem deinceps de ijs, qui ſolas tres arbitrant̃, non tamen ex propria natura unam quanq; naturam dignoſcunt, uerum ex acceſſionum repetitionibus. ita enim ſolent nominare ipſi acceſſionum proportiones. Tales ſi non ſemper quemadmodū priores, acceſſionem futurā ignorabunt, certe uſq; ad quartum, aut quintum neceſſario. Ponamus enim in primo die unam obortam eſſe acceſſionem, in ſecundo duas, in tertio rurſus duas, & totidem in quarto. Poteſt itaq; & talis eſſe ſimplicium periodorū implexus, ut in primo die quotidiana inceperit: in ſecūdo, tertiana: in tertio, poſſit & tertiana, poſſit & quartana, incertū enim hoc ante quintū eſt: deinde in quarto die, quarta-* næ, quæ ſecūdam acceſſionem iuxta primū diem incepit, & tertianæ, quæ in ſecundo auſpicata eſt, ſecundā. Conſtat autem omnibus quintum diem duas habiturū acceſſiones, nempe ſecundā tertianæ, quæ die tertio incepit, & quartanæ, quę ſecundam die ſecundo auſpicata eſt.

A Fieri autem poteſt alijs pari modo habentibus, ut duæ aliæ tertianæ, aut duæ quartanæ aliæ in tertio die inceperint. Quoniam enim quartus dies in tali hypotheſi nullam habet cum tertio cōmunionē, accidit & duas tertianas duasq; quartanas, et tertianā quartanāq; unà in tertio die incipere. Mirari autem ſubit eos qui huiuſmodi implexus componunt, ꝙ non intellexere fieri poſſe, ut duorum typorum acceſſiones in eandem horam conueniāt: quod ſi eueniat, corrumpuntur ipſius repetitionis notæ. In propoſita igitur hypotheſi accidit, ut alia quartana in primo die hora ſecunda incipiat, alia quartana undecima. Quæ cum ita ſe habēt, una in quarto die eſt

B acceſſio ſecunda hora inuadens: non tamen unam dicunt aliquando fieri ſecūdum ſubiectam hypotheſin, ſed duas perpetuo. Contemplator aūt quomodo licet & tres ſimul acceſſiones in unam horam concurrere, atq; ideo nō ignorari implexum ab ijs, qui uniuſcuiuſq; typi ſimplicis ſpeciē poſſunt dignoſcere. Fingamus eñ in primo die quartanam hora tertia incepiſſe: in ſecundo, eadem hora tertianam: in tertio, eadem hora quotidianā: neceſſe iam his ſubiectis in quarto die unā acceſſionem trium circuituum in idem inter ſe peruenientium hora tertia oboriri. Sed nullus ipſorum hoc literis mandauit, omnes aūt tanquam ex uno ore in prędicta nunc hypotheſi in quarto die tres fieri acceſſiones dicūt, ſiue quis ſingulis diebus ſemel

C ægrotū acceſſionem habere ſtatuat. Nonnulli ſimpliciter quotidianam pronunciant, nonnulli uero duas tertianas eſſe, ac tres quartanas poſſe dicunt. Quomodo ſanè diſcernere ipſas cōueniat, plures ipſorum neutiquā inquiſierunt: nonnulli differentia horarū coniectant, tanquam non liceat hora ſexta, uerbi cauſa, omnes diebus diuerſis inuadere. Quod ſi fiat, ſingulis diebus continget unā apparere acceſſionē trium periodorum inuicem implexarum, quotidianæ, tertianæ, & quartanæ. Nā primus dies quartanā habebit ſolam, ſecundus tertianam, tertius quotidianā, quartus ſimul oēs tres in idem tempus cōgreſſas: ob quas quintus rurſus dies quotidianā habebit ſolam, ſextus præter hāc etiam tertianā, ſeptimus tres in idem tempus con-

D greſſas. Non igitur cōſtat, ut dictum eſt, utrū quotidiana una ſit, an duarum tertianarū miſcella, aut tertianarū & quartanarū, aut quartanæ, tertianæ, & quotidianæ. Atqui nō eadem eſt curatio tertianæ, quartanę, & quotidianę, niſi & hoc arbitrent̃. Ex quo enim imperitia ſimul & impudentia eorū qui in artē inſiliunt laſciuiūtq; præpollet, miri nihil eſt quibuſdā etiā talia ignorari: uerū nos nouimus quā differentē quotidiana una à tertianis duabus, ac tertianæ à quartanis curationē deſiderent: ac neutiq; fieri poteſt, ut ij qui uniuſcuiuſq; ſpeciē ignorant, diſcernant. Ac ſubinde in ægrotantibus medicos uidimus duarum tertianarū implexum, quotidianam unam eſſe autumantes. quibus perſuaſimus ægrotū à duab. tertianis infeſtari, ſoluta

quidem

quidem ex ipſis prius mitiore, relicta autem ſola difficiliori. Omnes igitur qui de typis libros ſcripſerunt, uidentur nihil curare præſidium quod ex ipſis in prænotionem & uictus rationem peruenit: ſed quemadmodum dicunt, ita quoq; faciunt, exercitia iuuenibus hæc ſcribentes, ſimilia ænigmatis, quæ in cœna proponuntur. Si igitur ipſos abſolute uelint exercere, id facere liceret, ducẽtes ipſos ad geometriam, arithmeticen, logiſticen, & dialecticen. At ſi ut inuadentem acceſſionem præ noſcant, ad hoc perueniunt exercitij, ex toto errant, qui iuuenibus, prauis inſiſtere uijs, ex his perſuadent, unde nihil inueniunt, uel in prænotionẽ, uel in curationem utile: cum liceat ipſos edocere quo modo acceſſionem internoſcant febris quotidianæ, tertianæ, quartanæ, ſemitertianæ tertianæ naturam referentis, aliarumq; ſingularum, quæ non modo circuituum figura, ſed etiam tota natura in uicem differunt. Nam qui has ignorant dignoſcere, inutilis ipſis tota de typis ſpeculatio eſt: præſtiterit autem forſan dixiſſe, quod tota hæc ſit ſuperuacua. Ei uero qui proprijs ſignis unamquãq; febrem noſſe ſtuduerit, nõ modo lucro eſt uanam loquacitatem cõtemnere, ſed etiam uictus ſpeciem unicuiq; conuenientẽ prænoſcere. Sed hi ſanè ad huc tolerandi ſunt. Etenim Agathinus uir nõ uulgaris, in eiuſmodi diſciplinam ſucceſſit. At qui ſeptem horarum circuitus faciunt, deſiderabãt quidem non nos, ſed Philiſtionem, aut huiuſmodi ſimilem nugas ipſorum irridentem. Quoniam uero recẽtiorum nonnulli me precibus adegerunt, ut quam ego ludens ipſos docui methodum ad typorum, qui in huiuſmodi hypotheſibus aſſeruntur, inuentionem, in tabulam reponerẽ, in illorum gratiam etiam diem unum in hoc ſermone nõ grauatim collocaui. Incipiamus igitur iam diſciplinã ipſorũ, hinc ſumpto initio. Typum hi uocant, non omnem circuitũ, ſed ſiquis ex integris diebus & noctibus conſtitutus eſt: & ſecundum unumquenque dierum numerum peculiarem typum eſſe uolunt, non autem uiginti & triginta ſolum dierum, ſed etiam ultra hos typorum circuitus extendentes. At in typis his acceſſionis tempus ad alteram acceſſionem non amplius quidem typus, ſed hoc ſolum periodos ipſis nominatur. Audiui autẽ iam quẽdam etiam librum integrũ non exiguum conſcripſiſſe, docentẽ quomodo quis in unaquaq; periodo acceſſoria propoſita & ſpeciẽ inuenit, & typorum numerũ: ac per deos admiratus ſum quæ tandem eſſent quæ in libris dicit: nam methodus ex quib. qs inueniat, quot ſint typorũ implexus, pauciſſimis uerſibus doceri poteſt. Talis cum ſit, numerũ horarũ uniuſcuiuſq; typi promptũ habere cõuenit, uel in memoria, uel in charta deſcriptũ. Quotidianæ typum uigintiquatuor, tertianæ quadragintaocto, atq; ita deinceps quartanæ quidẽ ſeptuagintaduæ, quintanæ nonagintaſex, ſextanæ centum uiginti, ſeptimanæ centum quadraginta quatuor, & aliarum, ut hæc tabula ſubſcriptum habet.

| TYPI | HORAS. |
|---|---|
| Quotidianus | 24 |
| Tertianus | 48 |
| Quartanus | 72 |
| Quintanus | 96 |
| Sextanus | 120 |
| Septimanus | 144 |
| Octanus | 168 |
| Nouanus | 192 |
| Decumanus | 216 |
| Vndecumanus | 240 |
| Duodecumanus | 264 |
| Tridecumanus | 288 |
| Quatuordecumanus | 314 |
| Quindecumanus | 336 |
| Sexdecumanus | 360 |
| Septemdecumanus | 384 |
| Octodecumanus | 408 |
| Nouemdecumanus | 432 |
| Vigeſimanus | 456 |
| Vigeſimanuſprimus | 480 |
| Vigeſimanuſſecundus | 504 |
| Vigeſimanuſtertius | 528 |
| Vigeſimanuſquartus | 552 |
| Vigeſimanuſquintus | 576 |
| Vigeſimanuſſextus | 609 |
| Vigeſimanuſſeptimus | 624 |
| Vigeſimanuſoctauus | 648 |
| Vigeſimanuſnonus | 672 |
| Trigeſimanus | 696 |
| Trigeſimanuſprimus | 720 |
| Trigeſimanuſſecundus | 744 |
| Trigeſimanuſtertius | 768 |
| Trigeſimanuſquartus | 792 |
| Trigeſimanuſquintus | 816 |
| Trigeſimanuſſextus | 840 |
| Trigeſimanuſſeptimus | 864 |
| Trigeſimanuſoctauus | 888 |
| Trigeſimanuſnonus | 912 |
| Quadrageſimanus | 936 |
| Quadrageſimanuſprimus | 960 |
| Quadrageſimanuſſecundus | 984 |
| Quadrageſimanuſtertius | 1008 |
| Quadrageſimanuſquartus | 1032 |
| Quadrageſimanuſquintus | 1056 |
| Quadrageſimanuſſextus | 1080 |
| Quadrageſimanuſſeptimus | 1104 |
| Quadrageſimanuſoctauus | 1128 |
| Quadrageſimanuſnonus | 1152 |
| Quinquageſimanus. | 1176 |

Huiuſmodi habeãt in charta tabulam paratã, qui facile calculare non poſſunt. Poſt huius apparatũ inſpiciatur propoſita acceſſio horarum pro ratione acceſſionum recurrentium, cuius primus ſcriptarum numerus eſt particula. Cum enim ipſum inuenerint, typi genus habebũt. genus aũt, uel ſpeciem, uel formam, uel naturam in præſentiarum dicere nihil intererit. Numeris typorũ inuentis particulam quoq; habebunt. Si enim tertia fuerit particula horarũ typi numerus circuitu repetens, tres

dices

dices typos illos inuicem implexos: ſi quarta, quatuor: ſi quinta, quinq; numero ſemper ex parte nomen imponens. Vt igitur exemplo methodus fiat maniſeſtior, fingamus aliquem acceſſionem experiri horis ſex: hanc aūt remittere duabus, ut totus circuitus octo ſit horarum. In hac hypotheſi conſiderato quæ pars ſint octo, nempè uigintiquatuor: deinde inueniens tertiam eſſe, quotidianas tres implexas eſſe dices: quotidiana ſanè quoniam numeri uiginti quatuor pars eſt, numerus octo continens: tres aūt, quia tertia pars. Fingamus rurſum ſedecim horarum eſſe acceſſionū circuitum, quoniam igitur ſedecim numeri uigintiquatuor nulla eſt particula, quadraginta aūt octo tertia eſt, et quadragintaocto tertianæ periodi eſt numerus, tres ſebres tertianas inuicem implexas eſſe dices. Fingamus rurſum acceſsionum periodum eſſe horarū octodecim, pars aūt hęc eſt neque quotidiani numeri, neq; tertianæ, ſed quartanæ, dices igitur quatuor quartanas implicatas eſſe. quartanas ſanè, quoniā ex ſeptuaginta duarū horarū numero conſtat, quatuor aūt, quoniam octodecim horarum numerus pars eſt ſeptuagintaduo cōtinentis. Statuamus iterū acceſſionum periodū horarum eſſe quinq;, pars aūt ſunt quinq; horæ centenarum uiginti uigeſimaquarta, dices igitur typos ſextanos uigintiquatuor inuicem eſſe implexos. Pone rurſus acceſſionum horarum periodum ſeptem, pars aūt hæ ſunt centenarum ſexagintaocto horarum, hoc eſt octani typi uigeſimaquarta. Quare pronūciabis typos octanos eſſe uigintiquatuor. Finge iterū acceſsionū periodū horarum nouē, pars aūt ſunt hæ ducentenarū ſedecim horarum uigeſima quarta. hæ rurſus ſunt ducentæ ſedecim, decimi typi circuitus. Erunt igitur in hypotheſi hac decumani typi quatuor & uiginti. Subijciať rurſus acceſſionum periodus horarum decem: duodecima autem pars eſt numerus hic centenarum uiginti, qui eſt ſextanæ periodi. idcirco ſextanę erunt duodecim. Ponatur iterum acceſſionum circuitus undecim eſſe horarū, numeratur aūt ducentarum ſexaginta quatuor numerus ab undecim per uigintiquatuor. Erunt igitur uigintiquatuor typi duodecumani inuicem coniuncti, quoniam ſecundum uiginti quatuor numerū undecim continēs, duodecumani typi horarū numerū metiť, qui eſt ducentarū ſexagintaquatuor. Semper igitur typorum ſpecies ex numeris in tabula deſcriptis inuenietur, multitudo uero ipſorum deprehenditur, ſi noſcas quota numeri pars acceſsionū horarū numerus exiſtat, quod idem eſt, ac ſi noueris iuxta quem numerū ijs qui acceſſionum eſt typi numerū metitur. ſiquidē à ſe mutuo denominationē ſumunt & numerus hic & particula. Nihil igitur intereſt dicere, tertiam eſſe partem duodecim horarum quaternariū numerū, aut duodecim per tria in quatuor partiri. Simile huic eſt etiam ſi ita dicamus, quaternarius duodenariū per ternariū metitur. Redacta igitur rurſus in pauca capita methodo ad alium deinceps ſermonē digrediamur. Erūt



A porrò tanquam quædam ipſius diffinitiōes huiuſmodi. Inſpiciendæ ueniunt acceſsionū periodorū horæ, quota pars ſint horarū typorum. etenim à parte denominatus numerus, copia typorum erit: at qui ab his partitur, ipſe typus eſt. Alia autē oratione idem ſic interpretabiur. Acceſſionū periodi numerum horarū inſpicito, per quē metitor quēlibet ex ijs qui tabella habentur. ipſe eñ ex tabella numerus typorū ſpeciem indicabit: per quem uero ex ijs periodi numerus metitur, multitudinē ipſorū indicat. Alia uero oratione idem hoc pacto exponetur. Numerus horarū circumeuntium per acceſſiōes ęſtimatus, quoties metitur aliquē ex ijs qui ſecundū typos habentur, toties typus ille ipſi implicatur: ſiue autem implicatur, aut cōplicatur B dicas, nihil refert. Iam multis alijs uerbis eandem methodū licet interpretari. Verū ſufficit etiam hactenus uanam iſtorū artem percenſuiſſe, ut paucis capitibus ſingulos errores, qui ſequūtur poſsimus oſtendere, rurſus à promptioribus exorſi. Vbi eñ circuitus per acceſſiones repetens horarū duodecim fuerit, poſſunt quidem & duæ tertianæ eſſe, poſſunt & quatuor tertianæ, & quartanæ nihilo minus ſex, & octo quintanæ, & decē ſextanæ, & duodecim ſeptimanæ, & quatuordecim octanæ, & ſedecim nouanę, & octodecim decumanę. Rurſus igitur eodē modo uia nugacitatis non parua inuenitur, quæ ſiſtere nequit, neq; ullum habere ſcopum diffinitum ubi circūſcribere ipſum erit neceſſariū. Cur eñ magis uſq; ad octodecim C decumanas, aut uiginti undecumanas, aut uigintiduas duodecumanas procedere conuenit, quàm ad aliquem periodorum ſubſequentium? Licet eñ dicere uigintiquatuor quidē eſſe quatuordecumanas, ſex aūt & uigintiquinq; ſedecumanas, octo uigeſimanis quinis & decumanis ſimiliter his licet apponere. Satis iam hoc eſt de quotidianis. At adhuc nugacius in tertianis et quartanis, ac multo magis omnibus his ſequentib. agunt. Vel enim ſedecim horarum periodus nihilo magis eſt trium tertianarum, q̄ ſex quintanarū, aut ſeptimanarū nouem. Poteſt hęc duodecim quidem nouarū eſſe, quindecim autem decumanarū, octodecim tridecumanarum, unius aūt & uiginti quindecumanarum, ac ad portionem omnium ſubſequentium. Verum D mihi abūde eſt uiam tantū indicaſſe, qua in huiuſmodi tempus conterunt. Quinetiā quindecim horarū circuitus (ubi enim huius adhuc uiam indicauerim, ad aliud tranſgrediar) quatuor quidē quartanarū eſt, octo ſeptimanarum, decumanarū ſedecim. Atq; horum omniū uniuſcuiuſq; methodus eſt, ut in digitis citra tabulę operā poſsis calculari. Verū ego ſanè loco inſtitutionis ſingula hæc profero ijs qui per ætatē puerilem in numeris ſtatim ſunt exercitati. Nam homo inexercitus non menſibus, ſed totis annis ad eos indiget, quo in rebus inutilibus fiat prudens, quæ cū ſtudio nonnullos ſibi inuicem proponere non pudet. Quòd igitur bifariam errant oēs qui de typis cōmentarios ſcripſerunt, dum neq; morborum ſpecies docēt, neq;

in rebus frugiferis tempus conſumunt, abunde ſa-
tis puto demonſtratū. Quandoquidē uero coege-
runt nos relictis utilibus tempus in refellendis ip-
ſis perdere, oſtendemus utiq; eis in quantam ſtupi
ditarem perueniāt, tum ipſi, tum qui ipſis tanꝗ uti
le aliquid docentibus attendunt. Nam cū fatean-
tur de re quæ fieri nō poteſt uerba facere, attamen
ceu exercitium quoddam tractantes, ne milleſima
quidē totius curationis parte exercētur. Præterea
argumenta ipſorū inter ſe pugnant, quæ etiam pri
ma tibi percenſui, nōnulli ipſorum uſq; ad quinde
cim dies typorū circuitus procedere ſtatuunt, non-
nulli uero uſque ad menſem, ſunt qui etiā ad duos
treſúe menſes uenire ponunt. Ego uero quam
ſententiam habeam de ijs quæ Hippocrates dixit
extra periodum quartanam, alibi indicaui, ubi do-
cui mihi eſſe perſuaſum ſpeculationem arti cōmo
dam exiſtere. Nūc autem (neq; enim docere mihi
propoſitum in hoc ſermone eſt, ſed reprehendere
eos qui neque utilia ſcribunt, & ſpeculationē lau-
dant inutiliſsimam) ad primos me conuertam, qui
uſq; ad quindecumanū typum exercitij cauſa pro-
cedere affirmant, quippe imprudentes hi & neſcij
ſuam ipſorū hypotheſin alijs, quas apponunt, per-
uertunt. Si enim febris, quæ per horas uigintitres
acceſsionem habet, non eſt quotidiana præuer-
tens, neceſſarium eſt ipſam quatuor & uiginti ui-
geſimaſquartanas exiſtere. Quemadmodum igi-
tur & eā quæ una hora tardius inuadit uigeſimaſ-
ſextanas eſſe, eaſq; uigintiquatuor. Non igitur ue
re dicunt qui typos in quindecim dies exporrigi
ſtatuunt, multo magis cum uel tertianarum, aut
quartanarū, aut ſanè quintanarum circuitum ho-
ris uel duabus, uel tribus tardius inuadentem, aut
præuertētem, in typorum implexus ducant. Simi-
liter uigintiquatuor uigeſimaſſextanas. Vt enim
relicto quindecim dierū circuitu ad quintanæ pe-
riodum ueniam, in hoc typo, ſiquidē una hora ac-
ceſsio præuertat uigintiquatuor, una & uigeſimæ
ſextanę erunt: ſin autem moretur uigintiquatuor,
rurſus uigeſimæoctauæ. At ſi nonnullas iam præ-
uenientes tardanteſq; ſtatuunt, manifeſto ſuā tol-
lunt hypotheſin. Quare neceſſarium eſt typos in-
tegris diebus & noctibus circūſcribi, ipſos ſtatue-
re, aut nihil eſt quòd nugentur. Eo autem ſtatuto
typi in lōgum dierū numerum procedent, quāuis
illi nolint. Melius igitur forſan faciunt, qui per
initia ſtatim numerū dierum ſecundum typos in-
comprehenſibilem eſſe ſtatuunt. Si enim etiam
aliud nihil dicunt, pulchre ſaltem ne quis contra
ipſos diſſerat effugiunt, non quemadmodū prio-
res à ſeipſis damnantur, dum typos uſq; ad quinde
cim dies progredi affirmāt. Coguntur autē uti nō
ſolis, qui ex multis Decadibus componuntur, ſed
etiam ijs qui ex centurijs conſtant. Quoniā igitur
nequeunt typorum multitudinē effugere, fieri nō
poteſt ut implexus inuicem connectentes euitēt:
ſed quemadmodum qui tres typos ſolos eſſe po-
nunt quotidianam, tertianam, & quartanam, ta-
men ex ipſarum implexu multa efficiunt paria, ita

A neceſſarium erit etiam his omnes typos inuicem
coniungi. Sicut igitur coniungunt tres comme-
moratos primum ſanè unumquenq; ſibi, deinde
inter ſe, ſic neceſſarium erit his quoq; cōiungi. In-
cipiamus igitur à quintana, oſtendamuſq; ipſis
quomodo huic coniuncta permulta efficiat paria
ſiue implexus. Vnum itaq; par tale eſt, primo die
incipiat quintana, deinde tertius quartuſúe dies
ab omni febre purus ſit: quintus ſanè quintanæ,
quæ primo die incepit, ſecundam habeat acceſsio
nem: ſextus autē, eius qui ſecundū inuaſit: deinde
ſeptimo & octauo à febri liberis, nonus quidē ter
tiam primę quintanę habeat acceſsionē, decimus
uero ſecundæ & ipſe tertiā deinceps. Pari portio-
ne quarta quintana proceder. Nihil autem refert
B in pręſentia duplicem'ne quintanā, aut duas quin
tanas hic dicas, quod nec ipſum omnes cōcedūt.
Alterum par duarum quintanarum. Primus dies
unam acceſsionem unius habeat quintanæ tranſi
tionem, ſecundus liber ſit, deinde tertius alteram
quintanā incipientē habeat, proportione in ſubſe
quētibus diebus ſeruata. Aliud duarū quintanarū
coniugium. Primus dies alteram ipſarū, quartus
alteram incipientem habeat, ſubſequentibus die-
bus proportionem ſeruantibus. Quartum coniu
gium duarum quintanarum, altera ipſarū prima
nocte inuadat. Quintum duarum quintanarū con
iugium, altera ipſarum prima die incipiat, altera
ſecunda nocte. Sextum duarum quintanarū par,
altera prima die auſpicetur, reliqua tertia nocte.
C Septimum duarum quintanarum par, altera pri-
mo die incipiat, altera quarta nocte. Hæc igitur
ſeptem coniugia coniunximus, ſtatuentes prio-
rem quintanam primo die auſpicari. Rurſus autē
alia ſeptem faciemus, primā ipſarum nocte prima
incipere proponētes. Si igitur ita ipſi & ſextanam
adiunxerimus, conſtat plura ſimul fore coniugia,
ac plura adhuc eorum quæ ſeptimanā cōnectunt,
aut multo plura quæ octauam, uel etiam quæ de-
cumanam: ut nihil dicam de uigeſimanis, trige-
ſimanis, quadrageſimanis, quæq; has uiſæ ſunt
neceſſario hypotheſes ipſorum ſequi. Illæ igitur
in præſentia dimittantur. Fiant autem nobis uſq;
ad decumanum, ac primum mihi conſidera, ut
D nunc cum duplex quintana gignitur, coniugia di
cimus. Si autem triplex oborta fuerit, cōſtat mul
titudinē haud paucorum parium aliam generari.
Iā uero licet & quadruplicē ipſam fieri quotidie,
una inuadente acceſsione. Quintuplex fiet miſta
quadruplici, una nocte quinta quadam poſt com
memoratas quatuor, quintana, atque hac rurſus
ipſa quadrifariam. uel enim in prima nocte prin-
cipium poteſt ſumere, uel quadā ſubſequēti, aut
ſecūda, aut tertia, aut quarta, aut quinta. Hoc au-
tem ipſum uarium his eſt etiā in alijs typis, & ma-
xime in his qui plures dies continēt. Si igitur om
nem quintanæ uarietatem ei qui in ſexta eſt con-
iunxeris, conſideras opinor quanta ſit multitudo.
At ſi eis uel ſeptimanā miſcueris, uel octanā, aut
aliquam ſubſequētium, deinde rurſus ex quatuor
typis

typis ita inuicem complexis alia facias coniugia, deinde ex quinq;, poſtea rurſus ex pluribus, puto te intellectu colligere, quantus coniugationũ numerus ſit, aut quot indigebit libris ad eorum diſciplinam. Qualis enim in eis erit plexus conabor tibi paucis indicare, initiũ ſermoni hinc conſtituẽs. In ſingulis typis prius conueniet coniugationum uarietatem perſequi, ut in quintana paulo ante oſtendi: poſtea ipſas inter ſe complicare. Primum ſanè unum par eorum quæ ex quintana fiunt miſceatur uni ſextanæ cõiugio, ut ex duobus paribus tertiũ quoddã aliud oriatur: deinde omnibus omnia deinceps cõnectere, poſtea ita unũ duobus hinc tribus, hinc pluribus, uſq; dum uniuerſa typi qui cõplicatur coniugia uni permiſceas. Poſt hoc duo paria unius typi quintani uni per ſingula alia miſcere, deinde duobus, aut tribus, aut quatuor, uſq; dũ omnia inuicẽ cõplicueris: deinde ita rurſus quatuor coniugia, ijs quæ in unoquoq; typo ſunt, miſcere. Poſtea quinq;, deinde ſex, uſquedũ omia quintani cõiugia omnib. alijs permiſcueris, nõ ſimul uidelicet omniũ, ſed unius cuiuſq; ſeparatim, ut quintani paria ijs quæ in ſeptimano habent: poſtea ita octani, aut nouani, aut decumani, aut alicuius ſubſequentiũ cõiugijs. Inde quemadmodũ quintanũ ſingulis alijs cõmiſcuiſti, ita iam decumanũ unicuiq; aliorum miſcere. Poſtea ſeptimanũ, octanum, & reliquos. Vbi uero hoc feceris neceſſariũ erit, triũ typorũ cõiugio omnia omnib. cõiungere, hinc quatuor, inde quinq;, mox ſex, poſtea ſeptẽ, atq; ita cõſequenter, donec omnia omniũ cõplicauerimus. Porrò quòd adeo copioſa pariũ erit multitudo, ut numeratu difficilia ſint decem milia, quẽlibet puto etiã numeri imperitũ intelligere. Iam qui arithmeticis ſermonem cõmuni cauerit, audire ab ipſis multitudinẽ poterit. Ego enĩ ſi oſtendere nunc ei uellem, maiori opus eſſet libro de his quæ hæc nugantes ſcripſerunt, non conſiderantes me uel milleſimã cõplexuum particulã attigiſſe, etſi multa inaniter ſint locuti. Si igitur utile eſſe arbitrantur typos inuicem cõmiſcere, ſubſiſtãt ubi utilis uel milleſimã partẽ inuenerint: ſin autẽ inutile, reueriti iam tandem uocẽt ad libros Vulcanũ, aut ſi ipſi non uocent, tempus corrumpet. Quis enim ex ipſis alius adhuc ſcribet? quis non & hos iam diſſecans in diarios uſus admittet? Cum autem hi iam ſcripti ſint, & quibuſdã amicis traditi, cũq; illi uelint alios diſcere quomodo tabula ſe habeat, ego ſtatim proponentibus typorum multitudinem reſpondeo. Eſt itaq; methodus non alterius cuiuſdam generis, ſed priori ſubiecta. Perſuadeberis autem & ipſe rem ita habere, ſi reuoces prius in memoriã, eamq; promptã ſemper habeas, nẽpe diẽ nos hodie appellare, tempus ex die & nocte cõpoſitum: ſic itaq; & annum eſſe dicimus, dierũ trecẽtorũ ſexaginta quinq;, & quartæ unius partis. Cum itaq; diei unius quatuor & uiginti horæ fiunt, duorũ quadraginta octo, triũ ſeptuagintaduæ: nomina uero typis non à diebus completis ſunt, ſed ab acceſſionis repetione. Ter-

A tianã ſanè appellamus, cui tertio die acceſſio oboritur, duob. interea iam nimirũ etiã abſolutis: quartanã, cui quarto quoq; die, tribus & in hac interea diebus completis, ac in alijs ad proportionẽ. Quapropter cum circuitũ typi quatuor dierum inueneris, quintanã ipſam dices. non idem nãq; eſt, quinto die acceſſionẽ inuadere, & quinq; dierũ eſſe circuitum. In memoria igitur hæc ponens rurſus ſuccurrat tibi dictæ prius in tabula Methodi. Dictum autem eſt propoſitum horarum periodicarũ numerum, quę inter duo principia fit acceſſio, inſpici debere, utrũ metiatur in tabula contentũ numerum quemlibet. Erant illi pro horarum multiplicatione uigintiquatuor, effecti. Vt igitur citra tabulam ipſe in digito inuenias, hoc ipſum facito, ſex quidem B & octo propoſito, cõmode utiq; inuenies quatuor quotidianas fieri, cum ſex horarum circuitus propoſitus exiſtat: tres autẽ, cum octo. Septem autem propoſito, aut alio quodã non metiẽte uigintiquatuor horarũ numerũ, inſpicito utrum propoſitus, partem aliquam habeat, an nullam, niſi unionem. Si enim habet aliquã præter unionẽ partem, quẽadmodum nouem tertiã, quindecim tertiã & quintam, inſpicito qualis ipſius pars communis ſit cum numero uigintiquatuor. Exempli itaq; cauſa, tertiam ſanè uigintiquatuor horarũ numerus, quintã autem nõ habet, quemadmodũ quindecim horarum numerus. Si igitur propoſita periodus horarũ nouem fuerit, tertium ſanè huius capies, tertiũ autem & numeri uigintiquatuor, octo: ac dices octo C typos eſſe tribus diebus circũſcriptos. uellem te huiuſmodi typos quartanos nominare. Sed dũ quindecim horarũ circuitus fuerit, quindecim ſanè tertia parte capta, quinq; dierum typos eſſe, quod eſt ſextanos, dices. At horarũ uigintiquatuor quoniã & harum tertia pars octo ſunt, tot eſſe dices etiam ſextanæ typos. Quòd ſi nulla particula propoſitus numerus fuerit, qualis eſt ſeptenarius, uigintiquatuor octanas. Ita quoq; ſi decẽ horarũ propoſitus fuerit circuitus uigintiquatuor, typos eſſe qui undecim dies comprehẽdunt, dices, hoc eſt, undecumanos. Sic ubi tredecim horarum circuitus fuerit, quatuor & uiginti. Pari modo ſi maior fuerit propoſitus circuitus quàm horarum uigintiquatuor, ſiquidem nullam habet menſuram communẽ cum D numero uigintiquatuor, quemadmodũ in uigintiquinq; contingit, uigintiquatuor eſſe typos uigeſimoſſextanos eſſe dices, quẽadmodũ & uiginti. At ſi cõmunis utriq; menſura quæpiã fuerit, quemadmodũ in uigintiſeptẽ numero tertia pars eſt, octo decumanos aſſeuerabis: quandoquidem horarũ uigintiquatuor, tertia pars ſunt octo: uigintiſeptẽ autem, nouem. Quippe cõſtat decumani typi circuitum eſſe dierum nouem abſolutorum, qui ſanè horarum numerum ducentarum ſedecim efficiunt, cuius pars octaua eſt propoſitus uigintiſeptem horarum numerus. Hæc igitur methodus cõmuni in tabula prædicta ſubiacet, tantum ab illo differens, q aliquis etiam citra tabulam inuenire poteſt primum horarum numerum, diurnis circuitibus mẽ-

ſuratum, cuius pars eſt, propoſitus. Hęc ſpeculatio oſtenſa eſt etiā ab Euclide in libro Elementorum, ſeptimū autem ipſius eſt caput. At maius utrique numero cōmune capientes, conſiderare oportet, quoties cōmunis haec menſura utrunque numerū partit: ut in quindecim & uigintiquatuor, primū cōmunis mēſura eſt trium numerus. Hic aūt quindenum numerū metitur per quinum, uigeſimumquaternariū numerum per octo, ſiue quinq; multiplicaueris in numero uigintiquatuor, ſiue octo. Itaq; in quindecim eūdem numerū fieri inuenies, ſicut centenarum uiginti horarū, dierum autē nimirū quinq;: atq; idcirco typum decumanū dices. Eadem ratione ſi propoſitus numerus horarū tredecim fuerit, cōmuniter metientur & hic & uigin **A** tiquatuor ex ambobus inter ſe multiplicatis factus, qui eſt trecentarū duodecim horarum numerus, quandoquidē ad primos dictos numeros pertinet tredecim. Appellant enim ſic, quorum non eſt cōmunis menſura unionis. Itaq; numerus quē utrique metiuntur erunt, tricenus duodenus, nam ter & decies hic uiginti horas continent: typus autem dierum erit abſolutorū tredecim, hoc eſt, quatuordecumanus. quandoquidem quater & uigeſies, hic numerum ducentorum duodecim partit, multitudo typorū erit quatuor & uiginti. Habeat itaq; & hanc methodi demonſtrationē, & ſi non ſtatueram res inutiles uos docere, ſatius enim eſſet ipſas omnino contemnere, memores oraculi Pythici, nempe, Parcendum eſſe tempori.

# CL· GALENI DE CAVSIS
## PROCATARCTICIS LIBER

NICOLAO REGIO CALABRO INTERPRETE.

**A** NTIQVI quidem phyſicorum iuuare ſtudentes humanum genus, non ſolum mouebant & proponebant aliquid eorū quæ manifeſte cognoſcuntur, ſed quæ immanifeſtorum conabanť adinuenire multa, & augeri quidem in eorum inuentionibus ſecūdum illa tempora abhinc maxime proueniebat. Eorum uero qui poſt eos uenerunt medicorum & philoſophorum, quidam quidem appetentes gloriam: deinde, ut iuſtum eſt, deſperantes nō fortunati ea, conati ſunt aſtuti fieri. Quidam uero non potentes ſoluere ea quę ab illis propoſita ſunt ſophiſmata, duorum alterum paſſi ſunt: uel enim crediderūt eis ut ueris, uel de omnibus dubitare iuſtum fore putauerūt. Verum autem aliquod eſt eorum quod eſt de primitiuis & procatarcticis nominatis ſophiſmať ut quidem coactis ipſo priorib. propter cauſam eorum qui uenerunt, alios quidem in dubitationem conſtituerūt: alios uero credere ſic aſſerunt, ut neceſſariam & utilem theoriam ſufficientem exiſtentem ſecundum ſeipſam, & ab Hippocrate dictam eſſe hanc artem longam, adhuc puto longiorē faciāt hi mirabilibus ſophiſmatibus. Cum autem ò Gorgia licet deriſeris huiuſmodi medicos, & maxime nuper uidens quendam ſpretum & ualde redargutum ab ipſis operibus artis, rogaſti nos ſubmemorationes ſcribere tibi de procatarcticis cauſis, quas utiq; & occaſiones multi antiquorū nominant: fiunt enim maxime circa animalium corpora quando imbecillitatē manifeſtāt, occaſiones ægritudinum dignum æſtimauerunt nominare. Nullus igitur euectantium crura à gelu infrigidatus, uel à calore æſtuatus, uel amplius exercitatus, uel triſtatus, uel aliquod tale ægrotauit: ſed ſola imbecillia corpora, huiuſmodi cauſæ tangunt, & exinde puto occaſiones argumentationum pręberi ſophiſtis demonſtrare cotiantibus, quoniam ſi aliquando non nocent imbecillibus, neq; tunc nominabūtur iuſte cauſæ. oportet enim (ſi quidē **C** ea eorum natura agunt, & agere à ſeipſis habeāt, & nō ab imbecillibus corporibus) ſuper eas apparere effectiuas. hoc autē non ita habet: ſed ſicut uidemus in theatro: cōtingit enim mille ſedentibus, æſtuare quatuor, et horum ipſorum unum aliquē febrire, & nō oēs: ſicut & amicū noſtrum Menandrum pridie exire quidem à ſtadio poſt agonem dicentem & caput dolere, parū uero poſt febricitare incipiens. Hunc enim uiſitantes nos ſecunda die mane iuſsimus quidē, ut noſti, fomentare rhodino caput, deinde dormire, & poſt balneari plurimum, nihil timendo & ſi adhuc uideatur aliquid febris remanere: alijs uero medicis expectare uidebatur & uidere eum qui per tertiā paroxyſmum qualis erit. Verbis igitur pluribus motis, quorum gratia tibi ſcribi à nobis poſtulaſti hæc, quia neq; **D** illi nos neq; nos illos poteramus permutare, autoritatem electionis in laborante committentes, omnes receſsimus ſimul. Parum uero poſt quidam famulus Menandri ueniens ad nos, redire ad domum rogabat domini ſui, & nos obedimus. erat autem Menandrus ille rector non ſic rudis exiſtens, ut rationes dictas non aſſequeretur: uel non cognoſceret plus poſſe ueriores, quòd diſſonantiam quæ in rationibus experientia maximus iudicare ignoraret, nec obliuiſceretur eorum quæ perfecta ſunt, quando eum qui in labore febricitauit iuuenem in balneo lauans ſanaui confeſtim, alijs medicis prohibentibus. Alium uero, ut noſti, ſimiliter illi dicens ab ęſtuatione febrire, ſanaui balneis pluribus; ac quoniam dubitātibus illis

primo

primo, & timentibus, & ignorare confitentibus A
ad quid finiret ęgritudo iuuenis qui deſipiebat, ri
dens ego hæmorrhagiam patieris parũ poſt ex na
ſo dixi, & totaliter liberaberis ab ægritudine: illis
uero deridentibus, & talia diuinare dicentibus eſ-
ſe impoſſibile, repẽte dexter naris effluxit ſangui
nẽ: & quoniã ſudorẽ prædixi, & prouenit: ſic &
per uentrẽ euacuationẽ multam, & uomitũ, & co
ma, & multa alia talia de natura ægritudinum &
cura. Illi uero tanto deficiunt cõſidere aliquod ta-
le opus, ꝙ confitẽtur diuinatorũ eſſe magis ꝗ̃ me
dicorũ omnes huius prędictiones. Et propter hoc
nõ debebat eis credere. Ego autẽ à principio nec
uocaui eos, nec unũ ex eis, ſed neſcio qualiter &
hoc admirandũ agũt inter alia maxime: per ſe uo-
cati enim uadunt ad ægros. Dixit igitur mihi qua B
liter iubes uti rhodino? & quæ poſt balneum of-
ferre cibaria? nũcia mihi, propter hoc enim te uo-
caui iterum. Ego autẽ de his iubens quæ mihi ui-
ſa ſunt, abij ad quendam agrorum qui iuxta ciui-
tatem. rediens uero ſecundo die & uidens ſine fe-
bre eſſe certitudinaliter hominẽ, rurſus iuſſi bal-
neari plurimum, & conſueta agere, & ſic præoc-
cupauit ea quæ ſecundum naturam oĩa facere,
antequam famoſam expectare diatritũ. Noſti au-
tẽ & alium adoleſcentẽ paulominus pereuntẽ ab
huiuſmodi medicis, qui exiſtens cholericiſſimus
& calidiſſimus, deinde ambulans contenſe per æ-
ſtum multum, & regionem profundam & areno-
ſam, uenit ad gymnaſiũ iam ſiccatus. Cum autem
eſſet unctus, & fricatus (etenim gymnaſticus erat C
adoleſcens ille) alius qui ſimilis ætatis eſt, cõple-
xus eũ, ſicut plerunq; fit, exacerbauitq; eũ intan-
tũ ut obliuiſceretur, quoniã poſtꝗ̃ eſſet fricatus
unctuoſe præiacebat, & luctauit amplius. Cum
etiã eſſet balneatus, & iret domũ, tertiũ ei multo
maius inconueniens anterioribus contigit: ob-
uians enim quibuſdam amicis rixantibus & iã ſe
percutientibus, conatus fuit eos diſſoluere. Exin-
de igitur ſiccatus eſt totaliter, & horrorem patiẽs;
iam & aduri putãs, ad ſuã iuit domũ, & decubuit.
Sequenti igitur die ad hos mirabiles medicos inci
dens, neceſſario eũ qui ad ſequentẽ diẽ tertiũ de-
bentẽ eſſe à principio paroxyſmũ expectare iuſſe
runt, nobis tamen conſulentibus ꝗ̃ citiſſime bal-
neare eũ maxime pinguiſſime, & cibare humidiſ- D
ſime. Noſti igiť qualiter immittẽte eo qui per ter-
tiam paroxyſmo, omnifariã ſine pulſu factus eſt,
& infrigidabať, & moueri & transferre ſeipſum
non poterat, à ſiccitate autẽ ſimul & imbecillitate
quæ ſecundũ uirtutẽ, neq; os mouere poterat ad-
huc, & neq; linguã, neq; loqui quantũcunq; mo-
dicũ. Venit autẽ ex neceſſitate ad nos famulus, ro
gans ire & iuuare adoleſcentẽ feſtinanter: poſtꝗ̃
autẽ ipſum maraſmatũ uidimus, uix ſanauimus
pluribus deinceps diebus ſicut noſti & ipſe qui ui
diſti. Hoc fiẽs, inopinabile uiſum eſt oĩbus me-
dicis: ſcriptũ enim nõ eſſe id ab aliquo anteriorũ
aiunt, & æſtimant noſtræ temeritatis eſſe, ſcilicet
ante immiſſionẽ paroxyſmi cibare ſimul & uinũ

dare adoleſcenti. Quandoq; etiã eorum ui os ape-
rui, cibum largiens. Quando uero melius ſe habe-
bat, non dedi cibum ei ante immiſsionẽ paroxyſ-
mi, ut crederes qualiter exſolueretur, & infrigida-
retur, & propè impulſualitatẽ ueniret, & qualiter
his factis uix ſuaſi credere medicis qui tunc erant
præſentes, hoc eſſe maxime quod ſaluauit homi-
nem, ſcilicet ante paroxyſmũ cibari & uinum of-
ferre. Qua autẽ ratione hoc faciebã interrogabãt,
& de eo quod fiebat mirabantur. Sed non erat, ut
puto, iuſtũ eis mox reſpondere, ſecundũ principia
artis confeſtim errãtibus, & nec ex quibus elemẽ-
tis corpora animaliũ, neque qualis ſit ægritudo fe-
bris ſcientibus. Sed de his & per alia monumen-
ta ſcriptũ: & non oportet nobis maius fieri illud
quod poſt opus, præiacente cõſideratione, licet ſit
maxime utile. Inſtituimus enim nõ dicere aliquid
inutiliũ per hos ſermones, ſed abſcidere quod eſt
prauũ, ſimile agentes his qui ueterẽ uiam emun-
dant ſpinis & rubis plenam: non enim eſt illis ip-
ſa intentio rubos uel ſpinas abſcidere: ſed quidem
ante feſtinantes proijci & puncti ab his ſylueſtri-
bus plantis, abſcidere primo eas coguntur, deinde
ſic ad id quod præiacet à principio redeunt: ſi ue-
ro non rubos ſolũ uel ſpinas, ſed hamos & occupa
toria quãmulta habet uia: multiplici ut puto tem-
pore detinebit eũ qui emundare ipſam deſiderat.
Sunt autem in nunc præiacente conſideratione
alia quidem ſophiſmatũ uelut ſpinæ, quædam ue-
ro rubis prohibentia, alia uero hamis aſsimilantur,
& improuide quis ſe habens ſi ceciderit cõprehen
detur. Quocirca & odire iuſtum eſt ſicut eos qui
in uia per quam gens ambulat talia deponunt, ita
eos qui ad artem benignã impediendã conſtruunt
ſophiſmata. Igitur & nos alia quidem eorũ abſcin
damus: alia uero emendemus: alia uero teramus,
purgantes antiquã uiam non ad ciuitatem ducen
tem, ſed ad artem omnibus ciuitatibus utilem. In-
terrogemus igitur primo eos qui nunquã ægritu-
dinum cauſam æſtimant eſſe infrigidationẽ immo
deratã, neq; æſtum, neq; repletionẽ, neq; aliquid
aliud talium, ex qua unquam ratione ſapientiæ &
unde inuenientes ſuadent nobis? nõ enim à terra
habitabilibus: nullus enim eſt hic qui nõ aduertit
& fugit in æſtate media & maxime in ortu canis
meridiem calidam, & regiones ſuffocatiuas, & ſi-
ne uentis, & multo utiq; magis ſi annuales uenti
non flant. Si uero incontriſtantes eſſent immode
ratiores ęſtus, quæ utilitas eſſet domorum frigida
rũ? quod autem cõmodum aquarum frigidarũ?
quæ uero uini & balnei fruitio? quid autem deuia
tio uult quæ iubet domo umbroſa uti? uino uti
modico? quis nõ iubeat uino madefacere pulmo
nem? uel cannam pulmonis exſolubilem fieri? Si
uero impericuloſa eſſet æſtus cõuerſatio, uanum
eſt fugere eã. Deijciat igitur mulier quidẽ pileũ:
& bubulcus, & quicũq; alius paſtor uiridis plan-
tæ coronã deponat: nullus uero uiator ferat in ca-
pite cooperimentũ: auferantur etiam à conuiuijs
æſtiualibus hederæ extremitates, & coronę de ro

ſis, & aura ſlans, & aliæ uniuerſæ cõſolationes æ-
ſtus: doceo paſtores & bubulcos in meridie non
fugere ſolẽ, & neq; ad umbroſas & uerſus boreã
regiones ducere animalia. cur eñ fugiunt intriſta
bilem rẽ? cur nam remedia quærũt eius quod cõ-
triſtat? Sed neq; his ſuadebis, neq; alia docebis e-
dita à natura fugere quæ cõtriſtant. Vnde uenis?
ex quo mundo? dic. uniuerſa enim animalia quæ
ſunt apud nos, operibus ipſis redarguunt tuam
delirationẽ: quæcũq; eñ longe peregrina ſerpũt,
per multa ſtadia abſcedunt fugientia æſtate calidi
tatẽ, hyeme uero frigus: quæcunq; enim nequeũt
abſcedere omnino, utiq; alicubi effugiunt æſtum
& frigus, mutationibus locorũ per cauernas uel
habitacula uel aliqua alia cooperimenta, utentia.
B Vellẽ autem teipſum ò ſophiſta generoſiſſime in
media æſtate quando oritur canis, in aliqua regio
ne profunda, & abſq; uẽtis, ſtare nudo capite, nõ
per totam diem, neq; in multis conſequenter, ſed
in una ſolũ: nã tribus horis ſolis, uerſus meridiẽ
non eſſes ſolum adurens, & febriens, ſed & deſi-
piens, & inanimatus efficereris magis q̃ nunc. bo
nũ etiã eſſet die hyeme in diſcooperto loco te ſta-
re ningente uel pluente multũ, & non ſimpliciter
ſic, ſed balneatũ prius in balneo tepido: tunc ſen-
tires euidenter quicqd eſt infrigidatio, & quæ om
nino cauſa ægritudinis ſequetur. Mirandum au-
tẽ eſt & de eo q̃ uituperas balnea, ceu male lauan
tia. Sed quid eſt aliud male balneari q̃ non habe-
re cõmoderatam caliditatem? ac etiam ſi non no-
C ceamur & à calido & à frigido, cur uituperas ea
quæ à temperantia quidem egreſſa ſunt, calidio-
ra uero & frigidiora decenti exiſtunt? cur autẽ ſi
in balneo quis claudat, moritur? propter quid ue
ro multi infrigidati in ujs anticipauerũt mori, an-
tequã ad omnicapulum uenirẽt? an mori quidem
aliquos immoderationibus caliditatis uel frigidi
tatis occupatos uerũ eſſe æſtimas, non autẽ uerũ
noceri? & poſſet ne unquã aliquis nõ nocitus mo
ri? Hoc audientes iniqui ſophiſtæ deceret eos in-
trare ſub terra, & nunc demũ prius uerecũdari, &
deponere quæ male opinantur: ſed intantum defi
ciunt hoc facere, ut ſophiſmata quæ inuerecũdio-
rem ſimul & promptam habent inconuenientiã,
non pigritent tangere, dicentes diſceptare noui,
D quoniã nullus nocetur ab his talibus omnibus.
Sed quoniã non eſt cauſa nocumẽti, ſi eſſent cau-
ſæ, ſemper eſſent hęc talia. Rurſus igit̃ nos opor-
tet & horũ ſoluere cõpedes in nomine ſolum pro
pter locutionẽ & non in rebus facientes. Si enim
eſt aliquid quod poteſt quidẽ inferre nocumẽtũ,
non ſemper autẽ, hæc ægritudinalis cauſa eſt. Si
uero tu non uis quod aliquãdo nocet in illo tem-
poraliter, concordare cauſam nominare, nequaq̃
in re eſt quod quæritur, ſed in nomine tranſit ſo-
phiſma. Sed nocere id dic, non tamen nocumen-
ti cauſam exiſtere: & nociuum nomina, non con-
cedens rationẽ nuncupationis: nuncupatio enim
eſt nocitiui ſicut & ſanatiui: ratio uero quæ æqua
liter ponitur nũcupationi, nõ eſt aliud q̃ nocumẽ

A ti cauſa: Pone eã aliquẽ nõ intelligere: quid dicis?
nociuum dices quodcunq; eſt nocumenti cauſa.
Sed non eſt nociuum ſimiliter quod mihi nocet:
cauſa eñ ſemper: ſed nunc demũ, quoniã uoce no
cumenti cauſam neceſſariũ eſt id dicere eſſe huic
corpori quod nocetur. hoc autẽ erat id quod quę-
ritur. Sicut eñ ſi ſemper noceret, ſemper dicere-
tur eſſe cauſa nocumenti, ſic quia nõ ſemper, ſed
aliquando nocet, manifeſtũ eſt quoniã tunc ſolũ
dicetur cauſa. tu autẽ ſi nõ ſic uocare uolueris no
ceri hominẽ, nihil eſt hoc ad ipſam rẽ, ſed de no-
mine eſt litigatio, Quid enim eſt de re litigare, di-
cendo quoniã hic qui nunc febrit homo, propter
ſolem calidũ, uel gelu frigidũ uel propter amplio
ra exercitia nocitus eſt? hoc eñ eſt quærere de re.
B ſiue autem cauſam oportet nominare id quod no
cuit, ſiue nõ, de nũcupatione eſt diſceptatio. Sed
ſi & hoc acceptet aliquis: nihil quidẽ ad medicati
uã oberit: nõ tamen concedimus præceptũ. Poſſu
mus autẽ faciliter exponere quid ſignificat Græ-
cis nomen cauſæ & cauſa: & hoc iterũ ſic eſt par-
uum, ut nullus in lingua Græca nutritus ignoret
ſignificatũ. interroga enim aliquẽ euntẽ ad forũ
ſic: quæ cauſa te duxit de domo? & conſidera re-
ſponſionẽ: dicet tibi proculdubio, quoniã emptu
rus aliquid uenit, uel ut amico loqueret̃, uel quid
tale aliud: in omnibus opportunitatẽ indicans eſſe
cauſam operationis. Vnũ utiq; eſt hoc genus qđ
ſiue id propter quod fit, uolueris nominare, ſiue
utilitatẽ generationis eius, ſiue finẽ, ſiue intentio
C nẽ, nihil differt: intelligere eñ uolo te id quod di-
citur, & non ſemper uocabula. Vnde & ſi nõ uis
exẽpla alia, ſuſtine. pone enim te interrogare car-
pentarium perforantẽ lignũ, uel dirigentẽ, uel do
lantẽ, uel cõpaginantẽ: propter quam cauſam ſic
facit: illum uero reſpondere gratia lecti facere: &
eam iſte primo intentionẽ actionis reſpondit, cu-
ius gratia uniuerſa deſinit actio. Ita aũt & ſi texto-
tẽ interrogaueris, propter quid fila ſint ſtaminis
uel deponit lanam, uel carmina: finem actionis re
ſpondebit tibi: gratia enim conſtructionis indu-
menti hæc dicet fieri: Indumẽtum autẽ ipſum in-
terrogante te propter quam cauſam conſtruitur:
omnino dicet gratia cooperimenti corporis, ut
frigoris cauſa omnibus aſſuetiſſimũ. Aliud nõ mi
D nus iſto conſueto quando cauſant materiam: ete-
nim carpentarius increpatus quoniam paruũ cõ
ſtruxit lectũ, cauſam lignis attribuit: & formator
terræ: & pictor coloribus. Quis non audiuit mul
toties interrogantes homines, quæ ſit cauſa pro-
pter quam lectũ ab applicationibus ſolutum eſt?
quæ autẽ ſit propter quã obtuſa q̃ cito picturę flo
riditas facta eſt? quæ uero ſit cauſa cadẽdi cito do
mũ? reſpondentes autẽ, quoniã uiridia cõpagina-
ta fuerunt ligna: & deinde ſiccata euerſa ſunt. illũ
uero, quoniam colorũ idoneorũ copiam non ha-
buit. illum autem, quoniam lutũ uel calx uel quid
aliud fuit prauum. in omnibus enim talibus cau-
ſauit materiã. Sic, & rurſus in his organa cauſans:
propter quã enim cauſam praue compaginauis

lectum

lectũ carpentarius bonus? ille uero reſpondit quo- A
niam praua uſus fuit dolabra, & groſſo terebello:
& limatricem non habebam: & martellum amiſi:
& ſecuris erat obtuſa: & alia huiuſmodi. Sicut pu-
to & librorũ ſcriptor interrogatus, propter quam
cauſam ſcripſit praue: chartam inueniri dicet aſpe-
ram: & incauſtũ fluidum eſſe: pennam obtuſam:
& applanatorium non habere, ut infiguraret meli-
us. rurſus & iſte in charta quidem & incauſto cau-
ſat materiam: organa uero uituperat, pennę & ap-
planatorij memorans. Quoniã autem & ipſos ar-
tifices cauſam ponunt delictorum quę in facturis,
quando non habent organa uituperare, quis non
nouit? ac bonorũ effectuũ cauſam enunciauit con-
ditorem maxime. alius enim fuit cauſa ut pulchra
fieret ſtatua, Phidias. alius aũt fuit cauſa ſtatuę Io- B
uis quæ eſt in Olympia. cauſam aũt & medicum
ſanitatis æſtimant quam ægris fecerit: & guberna-
torem nauis quã in fluctuantibus fecerit: & com-
paginationis nauis nauifactorem: & lecti carpẽta-
rium. Et primę deinde & principaliſſimæ cauſarũ
ſunt duæ: hæc intentio cuius gratia fiunt ea quę fi-
unt, & conditor à quo fiunt: tertia uero & quarta
dignificatiue ſunt cauſæ: ſcilicet organa per quæ,
& materia ex qua. In humanis itaque artibus uni-
uerſis nõ conuenientibus cauſis, nunquam utiq;
proueniret effectus. niſi enĩ eſſet utilitas lecti, num-
quã carpẽtarius lectũ conſtrueret. & ſi utilitas qui-
dem eſſet, nõ aũt adeſſet ei ſerra, et dolabra, & tere-
bellum, & alia præparatio carpentariorũ organo-
rũ: ac etiã neq; & ſi hoc habet, lignis uero careat, C
poterit utiq; cõponere lectum. & ſi organa quidẽ
adſint, & ligna, & utilitas generationis eius prope-
ret, ſolus uero artifex non adſit: non poterit unq;
fieri lectus. Ita aũt eſt & in alijs omnibus artibus:
gratia enim alicuius agunt omnes: & materia erit
aliqua: & organis indigent. Quæ uero aliter fiunt
ſecundum aliquã cauſam, uno quidẽ priuata ſunt
genere cauſæ ſcilicet eo propter quod: hoc enim
eſt id quod à caſu: nullius enĩ fit gratia. priuantur
aũt aliquando & eo quod per quod: hoc autem eſt
organum. id enim propter quod fit quod fit, eſt u-
tilitas generationis eius: per quod aũt, organum:
à quo uero, conditor: ex quo aũt, materia. Et ma-
nifeſtum eſt quoniam nullum eſt quod non indi- D
geat omnino materia, ex qua eſt: & effectiua cau-
ſa, à qua eſt. Vnum nulli eſt contrariũ: ſed ſemper
indiget conuentu patientis quidẽ, ut materiæ: a-
gentis autem alicuius circa eam, in ratione condi-
toris: & aliquando quidem organo indigentis, &
agentis gratia alicuius: aliquando uero ſine orga-
no, & nullius gratia. Calcitratus enim quis in pu-
gna, & interficiẽs calcitratum, efficiens quidẽ eſt
iſte, & utiq; dicat quis mortis: organum uero eius
crus eius factũ eſt: & materia corpus calcitrati: &
ſi quidẽ ſponte hoc fecit, omnino gratia alicuius.
Si uero nullius gratia, nõ inde bona fortuna coa-
ducta eſt. Si uero ex continentis nos aeris frigore
uel ęſtu eſt nocumentũ: effectiua quidẽ cauſa, qui
cõtinet eſt: materia uero, corpus quod patiť? Nul-
lum igiť effectiuũ abſq; cõuentu alicuius patiẽtis
& efficiẽtis ſperes inuenire. Si enim quod patitur
auferas ex quo fit quod fit, interimes efficiẽs à quo
fit: oportet aũt utraq; cõferre ad generationem e-
ius quod fit: & quę conferũt, hæc cauſæ eius iu-
ſte dicanť. Quęcunq; enim ex ſui natura ad gene-
rationem eius conferunt, hæc cauſas uocant om-
nes homines. tu autem ſi uis ex ſui natura dicere,
uel principium dicas. In omnibus autem his oppo-
nitur quod accidens. carpentarius enim, terebel-
lum, & lignũ ex ſui natura conferunt quidẽ ad ua-
ſis generationẽ: in ipſo enim quod cõſtructum eſt
licet oſtendere & ligna, & foramina à carpentario
facta per terebellũ. Locus uero in quo iacebat li-
gnum quod artifex cõprehendit, & is q in circui-
tu eſt aer: ſecundũ accidens utiq; & non primo di-
centur cauſæ. quia enim homo erat artifex, neceſ-
ſario contingit cõtinere aliquẽ locũ. Si uero hoc
& nõ oporteret, eſſe corpus ſolidum inter eum &
lignum omnino indigebat: prohibereturq; ſic age-
re circa id. palam igitur eſt quoniã uel uacuũ eſſe
omnino id quod in medio oportebat, aut ſi nõ ua-
cuum, tamen plenũ corpore cedente. Quo & ma-
nifeſtum eſt quoniam & aer ipſe ad uaſis genera-
tionem confert. Diſces autem euidentius ſi exco-
gitaueris artificem tranſire per totam materiam,
ſicut natura tranſit: & nõ ſicut nos, extra eam tan-
gentem: palàm enim quoniam neq; loci utilitas fi-
et cõditori pręter eum qui materię: neq; aeris qui
in circuitu aut uacui: propere igitur in medio lapi-
dum: aliquando in terra generantur animalia eun-
dem locum occupante cõditore cum eo quod fit.
Indiget igiť carpentarius ut agat aliquid circa li-
gnum non impedita intermedia diſtantia, non in-
quantũ eſt carpentarius, ſed inquantũ habet cor-
pus locũ aliũ cõprehendens q; materia eius quod
efficitur. Hęc igitur ſecundum accidẽs ſunt, & ra-
tionem habent eorũ ſine quibus non: accidentia
quidem ſi non affuerint, generationem prohibẽt
eius: ipſa autem nihil in eſſendo præſentia coope-
rantur: magis autẽ ualent abſcidere dices ea actũ, *
quando non affuerint, ſed in eſſendo in pręſentia:
corpus enim ſolidum quod eſt inter medium car-
pentarij & ligni, prohibet carpentarium circa li-
gnum: ablato uero eo, ſecundũ accidens ſecutũ eſt
inter mediũ locum aere repleri: quia enim in hoc
mundo uacuus aere nunq; cõſiſtere poteſt locus,
propere derelictus à ſolido corpore non remanſit
certitudini uacuus: ſed eo qui in circuitu eſt aere
fluente in eũ, repletus. Manifeſtũ igitur eſt quoni-
am ſecundum accidẽs indiget carpentarius aere:
planum etiam eſt quoniam qui ambulant, ſolido
quidem aliquo corpore ſubfirmato, circumeffuſo
uero aere cedẽte. Quia enim ei accidit nõ inquan-
tum eſt ambulans, licet inquantũ corpus, rapi uer-
ſus deorſum, id eſt, uerſus cẽtrũ mundi: & iterum
non poſſet alte ambulare, anticipans deorſum fer-
ri uerſus terram, neq; etiã procedere uerſus ante,
non cedente cõtinente: recte igitur hæc quicun-
que de uirtute curant, rationẽ eorum ſine quibus

non dixerunt habere, & non cauſas generationis
eius quod fit exiſtere ipſius: cum ambulationis u-
tilitas, & impetus animalis, & crura dicunt̃ exiſte
re: cauſæ uero ſine quibus nō exiſtere extrorſum
quidē circũeffuſum quod cedat, ab inferius uero
locatũ quod reſiſtat. Mihi quidē determinatus eſt
uniuerſus qui de cauſis ſermo, quot ſunt, & qua-
les, & qualiter ad inuicē, & ab his quæ ſecundum
accidens, uel eis ſine quibus nō, differũt. Si uero
non uis ô ſophiſta rurſus cauſam generationis le-
cti dicere carpentariũ: reſponde nobis: à carpenta
rio dicis fieri lectũ: & hoc quidem concedas: diſce
ptabis aũt de nũcupatione. Si enim quod prius ad
huc nobis reſpōdetur ſpontanee, uel ab aliquo fa-
ctum eſt: utroq; modo redargueris dilirans. Si ue-
ro à nullo factum fore conceſſeris: ambiges aũt de
nuncupatione: uerecundare primo quidē non de
re ſed de uoce litigans: deinde aũt totam uitā euer
tens & confundens. Si enim dixeris quoniā à car-
pentario lectũ factum eſt: nō tamen eſt cauſa car-
pentarius lecti: uel quoniā ab hoc quidē iſte occi-
ſus eſt: mortis uero cauſa nō eſt qui occidit eum:
ultimam putaberis maniam pati. Delectabililiter
aũt audirem à te & iudiciũ dicente ſic: ô uiri iudi-
ces Dion iſte occidiſſe quidē cōfitetur Tiphonē:
non tamen eſt cauſa mortis. Si enim à quo fit ali-
quid, hæc omnino eſt cauſa: erit utiq; Dion cauſa
mortis Tiphonis. Si uero aliud quidem eſt à quo
fit aliquid: cauſa uero aliud: ab hoc quidem mor-
tuus eſt ille homo: ille autem nō eſt cauſa mortis:
non conſtituunt cauſatorē reum: abſoluetur utiq;
ipſe. An igitur non ſunt iuſte delirationes hęc, &
& ſtultitia longa? Et melius nos iam ab his abſce-
dendo ſophiſmatibus, ad quandam aliam tranſire
11 delirationem, reſiduũ uiæ mundātes. Eſt aũt ali
ud genus ſophiſtarum qui fieri aliquid, & corrum
pi, & noceri omnino, & alterari concedunt: & uni
uſcuiuſcunq; talium cauſas aliquas eſſe putant: ta
men uerecundantur de procatarcticis nominatis
cauſis, nec ab ęſtu, neq; à frigore, neq; à repletiōe,
neq; à labore fieri unquam ægritudinem dicentes:
de quorum quidem magis miror amētia quàm eo
rum qui negant, ac ſi non eſſet: ſophiſma enim ho
rum tranſponentibus mentem nuncupationis fa-
ctum eſt: illorum uero hoc ſophiſma omnino eſt:
ſed ſi oportet uerum dicere, magis circũdatio: om-
nino enim ſi aliquid æſtimant eſſe cauſam: opor-
tet tamen adiungere circa quam aget, an paſſibi-
lem ponunt eſſe materiam nō patientē. Sed ſiqui
dem impaſſibilem: an manifeſtum eſt quoniā neq;
materiam ipſam cuſtodient: in patiendo enim &
regulandā eſſendo faciliter ab efficiente, eſt ipſius
materiæ. Pati aũt ſi confiteantur materiam: nequa
quam utiq; fient quidem minus: hanc autem pati
magis negabunt: quoniam etiam & ſi efficiētis in
eam cauſæ aliquam quidem fortiorem eſſe conce-
dunt in materia imbecilliore. & ſi confiteant̃ om-
nia: quam rationē habebunt dicere quoniam mil-
le in theatro exiſtentibus, nullus alius febriuit prę
ter quatuor? num cōtingit hos exuri ſolos? Si enī

A non decem, ſed unus ſolus eſſet qui febriret: nihil
ꝓhibet ſolā ipſum aptũ eſſe ut noceret̃ à tali paſ-
ſione in tāto tempore: aliorũ autem alios quidem
& ipſum æſtum negligere euexia corporis: alios
autem imbeciliores quidē exiſtere, reſpectu robo-
ris æſtus: ſed tamen ut in febrem nocumentũ ter-
minetur, indigere tēpore longo. Adducamus igi-
tur in medio eum qui primo de his inuerecunda-
tus eſt: dicat per ſuā ſeriem ſic: Cauſas enim fe-
brium plurimum quidē & nunc etiam prius quæ
ſierunt ab infirmis audire, & diſcere uolētes utrũ
infrigidato uel laboārte, uel repleto, uel ex aliqua
huiuſmodi cauſa principium ęgritudinis accidit:
neq; uere, nec conuenienter quærentes cauſas æ-
gritudinum. Si enim eſſet frigus cauſa febriendi:
B qui magis infrigidant̃, magis febrient: non fit aũt
hoc: ſed quidam ad ultimũ periculũ uenientes ex
gelu, & ſaluati ex hoc, ſine febre permanent. Simi
liter autem & in labore. & in repletione idem fit.
Multi enim in multis fortioribus laboribus & re-
pletionibus immiſſi, nequaq; aliquādo febrierũt.
Hæc quidem ſeries ex primo lib. Eraſiſtrati de fe-
bribus. propter aſſequentiā enim dogmatis ſup-
poſiti, ſicut parũ poſt oſtendemus, coactus eſt in-
uerecũdari. Mirari aũt dignum eſt de Eraſiſtrato,
qui deſiderio glorię, innouauit multa, & proſtra-
uit multa eorum qui ante fuerunt. Sed de his qui
gloria cum eo nō ſunt potiti, & imperitis cōmuni
cauit. Si enim ſponte ipſa agunt, maniaci ſunt eui
denter: ſi nō uolentes, indocti exiſtunt: nō cogno
C ſcentes enī uerum, decipiunt̃. Et nimirũ non mul
ta indiget ſyneſi & dialectica theoria ſui ſolutio ſo
phiſmatis: ait enī, ſi frigere eſt cauſa febriendi, qui
magis friguerunt, magis utiq; febriēt. Sed non eſt
ita. Si enim efficere quidem poteſt effectiua cauſa
abſq; patientiũ ægritudine: qui magis friguerunt,
magis febriēt. Sed nō omni corpori gelu potēs eſt
febrem inferre: nam ſolos illos qui magis frigue-
runt, nō neceſſe eſt magis febrire: ſed quidam eo-
rum nec omnino habent febriũ ſemina. quæ aũt
ſint febrium ſemina, nunc nō præiacet dicere. Ad
magis frigere enī magis febrire nō ſequitur ex ne
ceſſitate. Poteſt etiā aliquis propter magis frigere,
magis febrire: Poteſt aũt & non omnino. Sicut &
tertium cōtingit fieri, ſcilicet infrigidari quidem
D magis, minus uero febrire. Et quartum aũt cum
his nō impoſſibile, id eſt, infrigidari quidē magis,
ſimiliter aũt febrire. Ac etiam hoc, id eſt, magis
frigere poſſit, nō omnino febrire. eſt enim aliquis
qui non febriuit quidē, ſed apoplecticus, uel tor-
poſus, uel tremulētus, uel ſpaſmoſus factus eſt, ut
Alexander in tempore balneatus in Cydno. Neq;
igitur eſt uerum fieri, ſcilicet ſi magis frigeret, ma-
gis nocitus eſt: ſolūmodo enim & ſimiliter diſpoſi
tus, qui magis friguit, magis nocebit̃. Neq; hoc,
ſcilicet ſi magis nocitus eſt, magis febriuit: contin
git enī aliquem noceri quidem magis, non aũt fe-
brire, ſed etiam non omnino febrire. Si enim ad
febrem ſolam nocumētum definit, magis nocitũ,
magis febriret. quia uero multi modi nocumenti
ſequuntur

ſequũtur ad frigentes, alÿ alÿs: falſum utiq; oſtendetur multuformiter eſſe, magis frigentem, magis febrire. Si uero qui magis friguit, non ex neceſſitate febriet magis, nec nocebitur magis: uanũ eſt dicere eundem hominem quando riguit, uel febrire magis, uel noceri magis. Si enim ſimiliter diſpoſiti eſſent prius & nunc: neceſſariũ ut quando magis friguerint, magis febrirent. quia uero non ſimiliter: nec febrire neceſſarium eſt, nec omnino noceri magis. Hæc quidẽ ſcripti libri ab Eraſiſt. ſeries praua euidenter eſt, non extinctiua ſophiſmatis, ut credit, fidem habens coadiutricẽ: ſed iuſtitiam multorum temerariȷſſimam, ut mihi uidetur, rem facientium. inexercitati enim exiſtentes in logica theoria, & neque promptiſſima ſophiſmatum cognoſcere potentes, de dogmatibus ueritatis enunciare audent. deinde ſimile quid patiuntur dubitantibus, ſi omnino eſt motus: quoniã rationem quæ eſt de eo, non poſſunt habere. Melius autem Diogenes Cynicus ludebat: aduerſus huiuſmodi rationes de his quæ motum negant, interrogatus, ait: Ego quidẽ miror qualiter non exiſtente motu, nauigatores clamant quotidie ad Rhodum & Chium & Co. Sed Diogenes quidem neq; tentabat ſoluere ſophiſmata quę repugnant his quę manifeſte apparent: Dialecticis uero maxime in his prȩiacet exercitari. Quoniã enim falſa ratio eſt ex manifeſta repugnantia aduerſus illud quod apparet, immediate ſciunt: adiouenire uero conantur, utrum in dignitatibus, uel in figura eſt mendaciũ. & in dignitatibus, utrum in omnibus, uel in aliquibus, uel in aliqua, & quomodo. Si uero in figura, rurſus & hic conſiderãt circa quod facta eſt deceptio. & quãuis falſa exiſtat ꝓpoſita ratio, tamen committit quandã phantaſiam ueri: non enim ęſtimant iniuſtum nec infallax eſſe, examinare rationes quæ immanifeſtum aliquod concludunt, qualiter habent ueritatis, antequam in manifeſte falſis ſufficienter exercitati ſint. Multos uero hominũ uidimus nec per hanc artificialem uiã uolentes incedere, nec per illam cõpendioſam Diogenis: ſed conantes quidem iudicare uere falſos ſermones, non perfecte autem nec recte hæc poſſe facere. Si enim eſſent aliqui Diogenici philoſophȷ, immanifeſtorũ quidẽ nullũ tentarent his quę immanifeſte apparent: & rationes eis repugnantes ſpernerent, abſq; ꝙ inquirerent ubi fallunt. Si uero eſſent dialectici, faciliter cognoſcerent ſophiſma. Nunc aũt de utriſque licet eos increpare, de ea quæ circa rationes temeritate in quibus non ſunt exercitati, & de obliuione eorum quæ manifeſte apparent. Memoraris ò tu, quoniam nõ ſolum ſapientiſſimi homines, ſed etiam ruſtici omnes, paſtores ouiũ, & bubulci, & cum his ipſæ oues & gelu immoderatum fugiunt: & multi mortui ſunt in horum exceſſibus: non fuiſti nocitus unquam tu ſolus ex hominibus male balneatus? Sed non potes ſoluere Eraſiſtrati ratiões aduerſus procatarcticas cauſas: & non has ſolum, ſed nec eas quæ aduerſus motum, nec eas quæ aduerſus demonſtrationem, neque eas quæ aduerſus doctrinã uel diſciplinam uel inquiſitionem uel inuentionem, ac etiam nec eas quæ aduerſus cauſas ipſorum. Nunquid igitur hæc omnia ſpreuiſti ceu non entia? aut credẽs his quæ euidenter apparent, fieri aliquid dicis ab alio; & eius quod fit, id quod eſt efficiens, & cauſam nominari? Ao ab immoderata frigiditate uel æſtu nihil fit: ſed moriuntur ab eis multi? An autem moriuntur quidem: non nocenẽ uero? & qualiter hoc contingit? An uero per alias quidẽ cauſas poſſibile eſt noceri: propter æſtum autem & gelu non eſt poſſibile febrire? Sed oportet his quę fiunt attendere mente: nam indiget res demonſtratione. apparet enim plerunq; in febrẽ uel ad aliud quidem deſinere nocumentum quod ab æſtu nullum eſt uidere: quoniam enim memorantur, ut puto, eorum qui ab ipſis accidunt, derident de his qui talia delirant. Iuit quis ad theatrum nihil ſentiens eorum quæ circa corpus ſymptomatum: deinde acredine ſolis inuadente, caput paulatim calidius habebat, & magis plenũ: deinde dolens ſimul & exuſtus abſceſſit quidem doloroſe omnibus quæ circa tempora: ſentiebat autem mox & cutim quæ eſt circa frontem & caput, eſſe difficulter mobilem & aridam & inæqualem & ortoſam: deinde febris eum accepit: & ſequenti die medicus ueniens, & oleo infundens omphacino caput, uel rhodino frigido, & balneari iubens ſanauit. quid æſtimas in his coniecturari de ſophiſmatibus tuis idiotam? Quid etiam? ſi aliquis bene digerens certitudinaliter, & nullo ſymptomate omnino in eo apparente, gymnaſiũ incurrit; à quadam uero lite plus coactus exercitari, cõfeſtim quidẽ ſentiebat articulos calidiores, deinde parum poſt & totum corpus inęquale & aridum: & ſi moueretur, phantaſiam doloris ulceroſi prębẽs, deinde febriuit: in his declinante febre balneãs medicus eruditus ab Eraſiſtrato ad cõſuetam dietã miſit. Num igitẽ putas nunquã his credibile fore quoniam non febriunt homines qui laborant? Fortaſſis autem admirabitur aliquis qualiter idiotę quidem nulli ſuadere ſufficiẽs eſt Eraſiſtratus, medicis uero ꝙ multis ſuaſit? Sed quia multi talium melius eſſe dicũt patriam prodere magis ꝙ aliquod dogmatũ, nõ puto admirari aliquem. Quæ igitur eſt proditio? & qualiter redarguuntur Eraſiſtratiorum dogmata: qui horum taliũ cauſam exiſtere cõcedunt? quando omnem febrem ex phlegmone putat, omnino habet oſtẽdere qualiter curatus, demũ ſimiliter ſanis dietatus ſit de reliquo: hoc eñ ſcilicet fieri prȩſente ſolum phlegmõe, inſuaſibile eſt: hoc aũt, ſcilicet à ciborũ & à uini oblatione, adhuc inſuabilius. Neceſſariũ eſt igitur ei fieri duorũ alterum, uel tranſponi aliquid nõ ratione habitorũ, uel ſophiſtizari. Sed non ſuſtineẽ primũ: quoniã in opinione habetur, & euidẽter: quoniam & ſi omnia ſequantur antiquos, nulla ei fiet ab hominibus gloria. Manifeſtum igitur eſt quoniam coactus eſt reliquum ſubſiſtere, ſcilicet mentiri & aſtutizari: & pręterea neceſſarium fuit Eraſiſtrato & his qui ab

eo

eo, ingeniare non hoc ſolum, ſed etiam ea quę de hypoſtaſi urinarum. Si enim aſſuefacerent diſcipulos dignoſcere & diſcernere hypoſtaſim ſanioſam ab ea quæ quotidie fit in omnibus uaſis ſanorum, redarguerentur & in hoc faciliter in ſolutione phlegmones conuerſæ uidelicet in ſanie per urinas ſanioſas. Sed quæ fiunt in febricitantibus ſolutis febribus, nequaꝗ̃ illis aſſimilant̃: ſed ſubſidet his quid albū, nec foetorē illorum ſanioſorum habens, nec colorē certitudinaliter eundē ſeruãs, neq; uiſcoſitatē conſiſtentię. Vt igitur certitudinaliter nō redarguant̃: deridere ſe fingunt de his qui obſeruant ea: & tinctores appellant eos qui ex urina aliquid cognoſcere conãtur: aliquando aūt & per ſubmiſſas urinas decipiunt: ut uidelicet mirabile illud ſaluetur dogma, ſcilicet ꝙ omnes febres in phlegmone fiūt. Sic enim in frigidã aquam cõcedunt, dare potū his qui ab arſiua febre detinentur: ſudantq; confeſtim, & liberantur ab ægritudine, ſi in tempore quis eis offerat potum: & hoc uidiſti nos infinities ò Gorgia facientes: ſi non contingit phlegminantem particulã fortiter ut uidet̃: ſed oportet cõiecturare de magnitudine febrium, repente ſolui bibita aqua frigida. Nō bibatur igitur, iubent, ut non habeamus omnia quæ poſſint ſoluere noſtram hæreſim: & alia multa talia huius artis abiecerūt auxilia: redargutionē quæ ex ipſis timentes. Vnū aūt horum eſt id quod de procatarcticis cauſis: non eñ contingit oſtendere qualiter æſtuante uel laborante uel irato uel triſtato homine paremptoſis ſanguinis ad arterias facta eſt. Cōplicãt igitur hic ſermonē, & ſophiſtizantes, & ingeniationes adinuenientes inſidiant̃ illis qui prius ueniunt quidē ad doctrinã ſpe diſcendi artem benignam et uitam cōmodam. Aduenit aūt eis ex illorum inſidia, cōtrariū ei quod prælegerūt. Rudes enim exiſtētes idiotæ in cōmune omniū mentem cuſtodientes, & his quę manifeſte apparēt aſſueti credere, intantū adducuntur & auertunt̃ intemporaliter à mirabilibus ſophiſmatibus, ut decredant his quæ manifeſte apparēt, quando neſciunt ſoluere ſophiſmata. Mirabile etenim hoc ingeniatū eſt ab huiuſmodi medicis aduerſus diſcipulos, ut neq; in ſola experientia permittant eos manere: neq; ad rationē trahentes cōcedãt ire ad dialecticam: ut habeant, ſicut puto, eos conuincere minimis ſophiſmatibus: illi uero qui nō exercitati ſunt ad ſoluendum ſophiſmata, admirantur de doctoribus ut de dijs. Noſti enim quoniam quidam qui ab infortunio inciderūt in tales medicos, confitentur multoties, quia quando memorantur eorum quæ paſſi ſunt, cōfitentur, quoniam labor & æſtus & omnia talia febres accendere conſueuerunt: cum uero ad Eraſiſtrati ſermones aſpiciunt, decredunt. Sed ſi horū aliquis adhæſiſſet uiro dialectico, prompte utiq; cognoſceret eius ſophiſmata: ait enim: Multi in multum fortioribus laboribus & repletionibus aduenientes, quoniã quando aliqui februerint, infirmitatē effugerūt. Num igitur ò ſapientiſſime propter eos qui maioribus

A occupati laboribus, non februerunt: impoſſibile eſt minori labore, occupari febre aliquem alium? Adducamus & nos ad mediū iuriſtam aduocantem quidē pugnatori qui percuſſit anum: deinde interfecta eſt: & accuſato ab aduerſarijs (accuſatore enim hoc ſolum probãte: quoniam ille quidem percuſſit: illa uero mortua eſt) qui pro accuſato adducat, quoniã quidē non interfecit: neq; hoc tentet à principio: ſed quoniã ille neq; fuit cauſa mortis tenetur probare, in ſophiſmatibus Eraſiſtrati confidens. Sit autem ſermo eius talis: uos ò iudices hūc hominē uidiſtis in ſtadijs millies pugnantem, & percutientem maximis plagis agoniſtas, ſicut & ipſum ab illis uiciſſim hoc patientem: ſed tamen non iſti ab illorum aliquo, neq; illorum aliquis ab iſto percuſſus, mortuus eſt: non eſt cauſa B mortis plagatus: ſi eſſet cauſa, qui magis plagaretur, citius moreretur: ſed non oportet hoc. Maximas eñ iſte cum acceperit & dederit plagas, nullum interfecit, nec ipſe mortuus fuit. Qualiter igitur credere debet aliquis propter plagam ab eo factam moderatã exiſtentem, mori anum? Si enim una moderata mortē inferre poſſet, oporteret hūc mori infinities, ceu multoties & uehementes plagas ſuſcipientem. Quid utiq; æſtimas facere iudices audientes? deridebant hoc palàm: primo quidem & maxime de aduocante: deinde autē de eo qui conduxit talem iuriſtam: promptū enim eſſe puto omnes percipere athletarum quidem robur ſpernere multas & magnas plagas: anus uero pro C pter imbecillitatē nec aduerſus unam poſſe reſiſtere. Iſte itaq; iuriſta ipſis Eraſiſtrati ſophiſmatibus uſus eſt ſolis: ſed nihil obtinuit, nec decepit iudices. Alius uero ſapientior illo, adhuc reſpirantem & poſt paucū debere mori ab hoc adoleſcente percuſſam, contingit: deinde accuſant qui attinent ſibi, ſimiliter de homicidio hunc hominem: oportebat autē, ut puto, cauſa non fuit impingere mortis anus. Si demū tota uita ei eſt iuuare et recipere: nullum autem antagoniſtarū interfecit, nec ipſe mortuus eſt: ſed imbecillitati anus magis iuſtum eſt attribuere cauſam mortis. Si eñ una percuſſio poteſt mortem operari: multo magis fortiores & multæ: ſed non eſt ita: mortua enim eſt anus propter eius imbecillitatē. Iſte iuriſta multum eſt D priori ſuaſibilior: ceu nō ſolum abſoluēs cauſam, ſed etiã tranſiens ad aliud: nihil aūt proficiet & ipſe qui in iudicio, donec cōfiteatur ꝙ percutiente adoleſcente mortua eſt anus. Non igitur Eraſiſtr. fuit uſus tali modo dicēdi: & nimirū Eraſiſtr. quæ ſecundum nos utentibus & tranſponentibus cauſam quæ ex aduſtione & infrigidatione patientiū, quoniam ſuaſibilis ſermo in prima prolatione cōuincit magis auditorem ad aliud tranſponens cauſam. Sed quoniam his qui immorantur ei & diligenter * inſpiciunt, inueniretur dicere quid non conuenientium. Conſentiendum enim eſt, & quoniam & in cōuentu amborū, frigiditatis uerbi gratia & imbecillitatis patiētis prouenire, effectū uero à caſu aliquo uel ſponte, ſed ꝙ plurimū adhuc

uero

uero frigus ſecundum imbecillitatem laborantis conferre: hoc autem nõ confert Eraſiſtrati dogmatibus. ſi enim omnino quodcunq; horum confiteantur conferre ad febrem infrigidationem uel æſtum uel laborem, interrogabitur qualiter & quo modo: deinde non habens reſpõdere, turbabitur. & hoc quidem paruum eſt reſpondere reſponſioni rationabili: et hoc ſcilicet deuinci manifeſte ſuppoſitiones eius à talibus omnibus, adhuc difficilius. Qui enim æſtuatus eſt, ſentit manifeſte à capite incipiente febrem & diſtribui per totũ corpus, ſicut à lare aliquo pertincta quę paſſa eſt accenſa: laborans aũt alius ab articulis ad totũ corpus caliditatem extenſam ſentit. Qui aũt non ſenſit millies ambulãs amplius calidiora crura: & ſi ita calefiãt à motu ut adiacentes particulas calefaciãt ſibi neceſſe eſt febrire hominẽ, aſcendente ad uiſcera caliditate. In omnibus aũt his febris manifeſta eſt omnibus hominibus, quoniã in abundanti caliditate habent ſubſtantiã ſemper procatarcticarũ cauſarum, euidẽter apparet huius caliditatis augmentum exiſtere labor. Sed neutrũ uult Eraſiſtratus, mentẽ enim huius paſſionis mox acceptas. & palàm quoniam & ſubſtantiam & omnẽ febrem antecedere ait phlegmationem. Sed ſi mentem ſeruaret huius paſſionis quam omnes ſeruant, & cauſam generationis, quæcunq; apparent manifeſte, ab experientia diſceret, ad alia autem ex his procedens nihil utiq; dixiſſet de Hippocrate. non itaq; eſſet neq; ſermo eius. Sed oportebat aliquid dicere, & hoc ei præiacebat: manifeſtũ igitˀ eſt quoniã neceſſariũ fuit nouiſacere & ingeniare & ſophiſtizare aduerſus ea quę manifeſte apparent: ſicut & hos nos ceu nihil habentes neceſſariũ agere, in Eraſiſtrati uocamus aſtutijs. Rationabiliter igitur ſicut dixi ipſe quidẽ Eraſiſtratus non conceſſit in nocitorum infirmitate cauſam nocumenti, quam ſi quidem omnino cõceſſerit, aliqua ſcilicet procatarcticarum cauſarũ fieri aliquid circa corpus, euertent manifeſte omia eius de febribus dogmata, & apparebit eorũ incõuenientia. Quia eñ continet ea id quod eſt ſecundum intellectum cauſæ, eſt indefinitũ & confuſum. Quidã enim nihil melius dixerunt exiſtere cauſam. Quidã uero dubitauerunt ſi eſt, aut nõ, ſicut empirici. Quidã autem ex ſuppoſitione acceperũt, ſicut Herophilus. Alij uero quidam quorũ ipſe fuit dux, procatarcticas cauſas amouerunt ut male creditas. Vniuerſi eñ ij ſignificatum quod eſt ſecundum nomen permutantes, occaſiones faciunt argumentationũ. Si enim quoniam et utilitatẽ eorum quę fiunt cauſam dicunt homines, & effectiuã cauſam unde principium, & cum his adhuc materiã, & organa: faciliter utiq; inuenirẽtur ꝙ ſophiſtizantur: etenim hoc ſcilicet nullam procatarcticarũ nominatarum cauſarum exiſtere, & alia uniuerſa quæcunq; de dictarum cauſarum natura dicta ſunt male, ab hinc dependerũt omnia. pro eo enim ꝙ ſingulum eorum quę quodcunq; efficere dicunt, non in omni materia uidetur efficere, putant concludere ꝙ nihil eſt

A cauſa alicuius. & mirũ non eſt hoc quod cõcluditur. ſed nulla cauſarũ per ſe perfecta eſt, ſi demum materialis ſemper efficiente: efficiens uero, materia idonea appareat indigens. Quoniam aũt neq; quæ ab Eraſiſtrato ſcripta ſunt contra procatarcticas cauſas ex alia cauſa habent ſuaſibilitatẽ, ꝗ̃ ex eo ꝙ tranſmotum eſt ſignificatum huius uocis, ſcilicet cauſæ: iam per præcedẽtia monſtratũ eſſe apparet. Euidentius aũt oſtendam tibi proponens eius dicta. Si eſſet infrigidari cauſa febriendi: ꝗ magis infrigidati ſunt, magis febriẽt. hoc id quod deeſt, adijcientes, quod omiſit ſponte Eraſiſtratus, cõpleamus rationem: & oſtendamus quoniã propter id quod omiſſum eſt ſophiſtizauit. itaq; quod omiſſum eſt apparet: ut uniuerſa ſeries habeat ita.

B Si autem eſſet infrigidari ſolum cauſa febriendi, qui magis infrigidati ſunt, magis febriunt. quia uero ſolum non eſt Eraſiſtrate infrigidari cauſa febriendi, ſed cum patiente natura: eſt uerum eum qui magis riguit magis febrire, ſicut eum qui magis calcitratus eſt magis noceri. Videtur igitur hic ſermo contra procatarcticas cauſas dictus eſſe, ſecundum ueritatem aũt non contra has ſolum, ſed ſimpliciter contra omnes cauſas eſt. Qualiter igitur non erit difficile hoc ſobrijs fientibus oſtendere ſophiſtis qualiter uita tota utitur nomine cauſæ; ſiue qualiter nõ erit difficile, & nõ ambigere (illorum nomina ſequendo) de manifeſtis, palàm eſt ô Gorgia, quoniã ipſa tibi fiat res. Sicut eñ ſemper dixi, non pręter aliquas abſque ꝙ ei uideatˀ in dialectica * C theoria indeceptus manere omnino uideris. Et qui ab empiria medici obſeruant ſuper aliquos alios ea quę ſecundum uitã proponentes, tamen à ſophiſmate deuicti ſunt ita ut dubitarẽt de procatarcticis cauſis, & nihil enunciare auderẽt de ipſis: ſed ij demũ uſq; in tantũ ſobrij fuerunt ut cuſtodiri aliquã cauſalitatẽ in eis confiteanˀ. Eraſiſtratus aũt pro eo ꝙ omnes interimit, manifeſtũ quoniã nec cura nec experiẽtia neq; ex ratione aliqua in eis quę ſic, laborãs adinuenit, & oportet eũ qui in æſtu febriuit, diem tertiũ & quartum expectare ſi ad Eraſiſtratum medicũ inciderit: ſimul & potentem infra tertiũ diem habere iam bene, ad ægritudinem longiorem incidere, uel ad periculum aliquod: ſicut ille adoleſcẽs de quo prius memini.

D Attendere igitur oportet nõ hoc ſolum, ſed etiam ſecundum alios ſimplices ſermones ſophiſtarum: ſciendo quoniam quamuis paruum uideatur hoc, ſcilicet non uti in omnibus ratione, ad nouiſſima plerunq; aſſueuit ſophiſta deſinere. Depoſco aũt & te exercitari in hoc libro ſi putas eruditi uniuerſam dialecticam theoriam. Sufficientia quidem ttt ſunt & hæc ad redargutionem ſophiſtarum. Sed quoniam omnifariã redarguere eos propoſuimus rurſus ad Eraſiſtratũ redeamus, ſimul cũ alijs cauſis procatarcticis interimentem & repletionem ceu nunq; fientem cauſam ęgritudinum: hic enim ait: Sicut materia quoniã non eſt proxima cauſa ęgritudinũ niſi prius operetur aliquid aliud, nullus dubitat: oportet igitur ex repletione eorũ quæ comedun-

comeduntur & bibuntur, in uenis generari multi A tudinem: ab illa uero rurſus paremptoſin, id eſt, caſum ad arterias fieri: procedit enim nobis ſermo in præſenti per illius dogmata. In paremptoſi autem cor mutans uehementius, id eſt ſpiritũ pro- * ponere ſemper paremptoſarum ſanguinem, & impellere ad fines arteriarum in quibus incuneatur & phlegmonem operatur, & materia eſt quæ per mediam plethoram paremptoſis demum incuneatio fit: ſed ſic & ſi non proxima cauſa eſt plethora phlegmones, ſed prima ſecũdum ordinem & tempus ad prædictam, conſequentiam cauſarum acceptans, & fieri dicens à repletione plethoram (ita enim nominat eã quæ in uenis multitudinem) ab ea uero paremptoſim, deinde ab illo incuneationem & phlegmonem confitens non uult concede B re cauſam ægrotatiuam exiſtere repletionem, de nomine diſceptat: & multo alijs enormior fit inuerecundia hoc, ſi repletio quidem plethoram operatur, & illa paremptoſim ſanguinis ad arterias & illa phlegmonem, & his ita habẽtibus repletio non cõcedatur ullo modo cauſa phlegmones exiſtere. Rurſus igitur & nos dicamus quoniam iſte qui percuſſit in uenis colli hominem, nõ eſt ei cauſa mortis, qualiter & quomodo à materia proxima cauſa mortis emanatio ſanguinis eſt, non qui percuſſit. Adueniat utiq; & huc aliquis iuriſta Eraſiſtratius eripiens de homicidio eum qui fecit, & dicat hoc modo: (in omnibus enim determinatis ſermo fiet apertior) non eſt cauſa mortis Oreſtes Clytemneſtræ: manus enim ſuas mouit ipſe: C & hoc & nos confitemur: quoniam eſt cauſa mortis manus ſua, Oreſtis ipſæ manus acutum mouerunt enſem, & non Oreſtes. & hinc iam oſtendimus inſontem eſſe Oreſtem: et multo magis ex eo quòd inciſæ ſunt quæ in collo uenæ: ab enſe enim illæ diuiſæ ſunt, & non à manibus Oreſtis. ac etiã influxionis multi ſanguinis diuiſio uenarum fuit cauſa, & non Oreſtes. quoniam autẽ & ipſa mors Clytemneſtræ ex uenæ apertione & multifluxiõe ſanguinis facta eſt, hoc puto & ipſos accuſatores confiteri. Non igitur eſt cauſa mortis Clytemneſtræ Oreſtes: non potentibus oſtendere accuſatoribus, quoniã idẽ eſt ſanguinis multifluxio & Oreſtes. ſed ſi quidem non eſt idem: alterum uero de D ductum eſt in confeſſione cauſam eſſe mortis: manifeſtum quoniam reliquũ inculpabile oſtendũt. Qualiter ſimul & fluxum quẽdam ſanguinis cauſam mortis eſſe aiunt, ſimul autẽ & Oreſtem? non enim fuit cauſa fluxiõis ſanguinis Oreſtes, ſed uenarum inciſio: ſicut & huius enſis. Si uero quoniã motionis enſis cauſa fuit Oreſtis prohæreſis, inculpant eum: uidebuntur ſic & ipſam Clytemneſtram inculpare. ei enim qui concedit primam & proximam eius quod factum eſt cauſam, & hac ſuperiorem aliam quærit, & illa aliam: ad infinitum proceſſus fiet. Quid igitur nõ ſufficit tibi Clytemneſtræ mortis cauſam dicere euacuationẽ ſanguinis: ſed quoniam non euacuaretur ille ſi non inciderentur uenæ: illæ uero non inciderentur abſq;

A quòd enſis adueniat: enſis autẽ non adueniet abſque Oreſtis manibus: hæ autem non mouerent enſem abſq; q; iuberet Oreſtis electio? Supergrediatur igitur ſermo ac ſi nos diſputaremus, & ſimiliter ut tu dicere potentes, quoniam nec ipſe Oreſtes eſſet, ni Clytemneſtra ipſum genuiſſet: & ſic dicere cogeris Clytemneſtrã ſuæ mortis eſſe cauſam: cum liceret reſtare in prima, & non adhuc diſceptare, nec ꝓcedere in ſermone in proxima cauſa Clytemneſtræ mortis donata. Talis quidem eſt & iſte iuriſta oſtendẽs tibi manifeſte quoniam licet copiam inuenire ſophiſmatũ, cum ſemel aliquis inuerecundus fiat. Concede autem mihi & ſecundum enarrare iudicium, quod oportuit dicere prius. Accuſatus eſt medicus quia dedit phar- B macum deleterium: ſed qui emit id famulus erat mulieris quæ indigebat eo: illa uero poſtquam obtinuit pharmacum, adoleſcentem miniſteriorum qui famulabantur ſuo priuigno dare ei bibere fecit: per illud puberem interficit. Omnes igitur cõdemnati ſunt: nouerca: qui dedit pharmacum: & qui emit: & medicus qui tradidit. Ceu igitur habentes aduocatũ ab Eraſiſtrato eruditum, dicerẽt utiq;, quoniam mortuus eſt quidẽ puber, nullus contradicit: non tamen à famulo qui dedit ei potũ mortuus eſt, ſed à pharmaco. Inconuenientiſſimũ igitur eſt ſciẽtes mortis cauſam, ad inculpabilem hominem referre: non enim eſt idem pharmacum & homo, ſed alterum: neq; cum pharmacũ datum mortem operatur, iuſtum eſt reliquũ moleſtare: C adhuc autem inconuenientius eſt incuſare nouercam hanc quæ tribuit calicẽ: & multo magis eum qui tradidit. neq; enim ſi funem dedit aliquis: deinde qui accepit ſuffocatus eſt per eum: iuſtũ eſt accuſare eum qui tradidit. Singulum, ut puto, horum capitulorum ſurſum & deorſum uertens: & maxime ſi aſtutus fuerit in dicendo, ſuaſiſſet iudicibus dimittere ab accuſatoribus medicum: ſed nihil horum dixit: non enim fuit conuerſatus cum Eraſiſtratijs diſceptantibus fortiſſime & docentibus nos quoniam nõ plethora cauſa ægritudinũ. Quis igitur prohibet omnes repleri cibis ſimul et potibus? cur autem remouemur ab indigeſtione? cur non exercitamur? cur autem ordinate diætamur? D Hæc igitur deponamus eruditi ab Eraſiſtrato, & frigus & ęſtum negligamus, ſimiliter autem & uigiliam: etenim hæc prima flegma indigeſtiones: & ſi hoc efficere eſſet ſufficiens, utiq; omnino ſecundum aliam rationẽ facile ſpernibile fieret, indigeſtione ipſa quam operatur nihil nocere * potente. neq; enim febris indigeſtione fit (omnes enim qui indigeſtionem paſſi ſunt, febrirent) neq; ſpaſmus (oẽs enim cauſa qua indigeſtionẽ paſſi ſunt, ſpaſmarentur.) manifeſtum autem quoniam non paralyſis, uel aliqua aliarum ægritudinum. unus enim in omnibus ſermo. Volo ſplendidum quoddam nobis ueritatis inuentiuum ab Eraſiſtrato datum eſſe. & mirari dignum eſt de benignitate huius uiri, abducens nos à ſuſpitione uana omnibus hominibus fruſtra in opinione habita, & multum

multum uitam lędente. Nequaquam igitur exercitantem ſe aliquem per totam diem & noctem prohibemus, timentes laborem, neq; à uigilijs prohibemus, uel à ſole æſtiuo remouebimus, uel famulis indumenta perhibebimus, uel calciamentis indigebimus: nō nocente enim in aliquo labore, neque uigilijs, neq; caliditate, neq; frigore, uane hęc ſuſpecta ponemus. at uero neq; eos qui replentur & inebriantur, increpabimus: ſicut quando uane opinabamur à repletiōe fieri aliquas ægritudines. Cur igitur non delentes circūſcriptiones antiquorum medicorū & philoſophorū indigeſtiones & repletiones & frigidationes & ęſtus inculpantiū, ſtatuam auream Eraſiſtrato conſtituentes, in Delphis eam reponimus, gratias agētes in quibus iubet & docet, ſicut primo qui inuenit ueritatem ſuper tantos uiros ſic glorioſos & paucos? (Non enim Diocles, neq; Polybus, nec Hippocrates potuit adinuenire talem rationem contra gelu & æſtum & laborem & repletionem) & omnia ſimpliciter negligimus? Sed philoſophis quidem uidet, ſicut eſt Ariſtoteles, & Theophraſtus, & ante hos adhuc Democritus, & Empedocles. & alia multitudo aliorum minorum philoſophorum cauere iubent ab exceſſibus: at Eraſiſtratus nobis nihil horū timere: & oportet adorare ipſum ut deū. Vnum autem ſolum cum his uellem diſcere, ſed non habeo quos interrogē: mortuus enim eſt Eraſiſtratus: ſi uero uiueret, faciliter utiq; nos doceret à quibus oportet cauere. Ego enim neq; à labore neq; ab æſtu neq; gelu neq; à repletione neq; à uigilia uel ira uel triſtitia uel aliquo alio tali, prope immortalitatem uenio. Et fortaſſis oportet me ne occidant: & ne aliquod pharmacū interficiat me: quoniam ab alijs quæ anteriores timuerunt, nullus mihi adeſt timor: ab omnibus enim ereptus ſum per Eraſiſtratum. Non increpabo adhuc balneum, ceu male balneans: non cooperiam caput, uel pedes: uel domib. in hyeme indigebo calidiſſimis, uel indumentis calidis: non cōmoderatione aliqua ciborum uel potuum uel exteriorum. Eraſiſtratum itaq; gratia horum omnium honoremus ut deum. De Herophilo autem de ea quę circa ſermones ſapiētia Eraſiſtrao, oportet mirari, & increpare eum de timore. Dubitans enim de omni cauſa fortib. & multis rationibus: poſtea ipſemet

A inuenitur ultimus, eas dicēdo multis hominibus ſic uideri: ſumme enim timidi eſt dimittēdo rationem, ut hominibus uidet ſic ęſtimare. Quid igitur ait? Cauſa uero utrum ſit, uel non, non eſt quidem inuenibile: exiſtimatione autem puto infrigidari, ęſtuari, cibo & potibus repleri. Quæ autem argumenta ſunt ex ſignificati trāſpoſitione, poſuerunt in dubio capitulum: & cum his adhuc ea quę de modo generationis uniuſcuiuſq; eorū quę qualitercunq; ſunt. Ad hęc autē & hoc ſcilicet utrum in corpore exiſtens cauſa incorporea alicuius alterius factiua corporis exiſtit, aut corpus exiſtēs incorporei alicuius eſt effectiua: & utrum mora moti, aut manentis: & utrum præſens præſentis, uel præſens futuri. Deinde poſtquā dimiſerit, proba B re ſingula eorū quæ ex diuiſione nequit: & ſic conſequenter ſyllogizat nō eſſe aliquod alicuius cauſam. Ait enim, aut corporea corporis: aut incorporea eſt cauſa: & alia quę ex diuiſiōe inuēta ſunt: nullum autem horū apparet exiſtens: manifeſtum quoniam omnino non eſt cauſa. Sed ó ſophiſta cito omnia quæ ſecūdum uitam conuertes, ſic argumenta mox in ijs quæ manifeſte apparent: aut ueniente aliquo ab ijs quæ uidentur, ad oculos noſtros: aut aliquo à nobis ad ſingulū eorum: aut omnino eo quod à nobis exit, id quod ab eis fert contingēte, te uidemus. Neq; enim illis aut ex illis ad nos, nec à nobis ad illa loco aliquo, ſed per intermedium (ſicut per baculū) ſenſatio noſtra de his fit. Ac etiam neq; id quod eſt primum, nec ſecun C dum, nec tertium, nec quartum, de unoquoq; horum dubitatum eſt multiformiter: non igitur uidemus. Si uero diſtingat aliquis, aut eſt corpus quod uidet & quod uidetur: aut quod uidet eſt corpus, quod autem uidet eſt incorporeum: aut econuerſo: aut ambo incorporea: deinde oſtendens quòd nullum ipſorū eſt uerum, inferat nihil à nobis uideri, rurſus ſecundū alium modum dubitabit. Sic propoſito iuſte diſtinguens: aut manētis manens: aut manentis motum: aut moti manens: id quod uidet eius quod uidet facit ſenſum: deinceps quoniam ſecundum nullum prædictorum eſt ſuaſibile ſentire, dicat uidere nos nihil.

Liber De cauſis coniunctis deſideratur hic.

# CL. GALENI IN PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS LIBRVM COMMENTARIVS PRIMVS,

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

*Huius commentarij principium deſideratur.*

OLVM in ſingulis tempeſtatibus emergũt, morbos præſciet: atq; uictus B ratione immoderatis circũfuſi aeris ſtatibus contraria admoliendo, ne exiſtant, prohibebit. Neque enim obſcurum eſt, quin ſi cõmoda rẽperatura primorum eſt ſanitas, eam aeris labefactabit intemperies: conſeruabit autem à contraria uiuendi ratione. Quo fit, ut cum hos Quintus male, tum Aphoriſmorum libros interpretetur, in quibus adhunc ferè modum ſcriptum eſt: De anni temporibus, ſi quidem hyems ſicca & aquilonia fuerit, uer uero pluuioſum & auſtrinũ, æſtate ſebres acutæ, & lippitudines exiſtãt neceſſe eſt, & dyſenteriç. Aſſerit hoc eñ Quintus, nulla habita cauſç ratiõe, ſo- C la perſpectũ eſſe experiẽtia. Vbi primũ in eo offendit, q illorũ quæ hiſce in Aphoriſmis Hippocrates docuit, cauſas ipſe ille rurſus in libro De aqua, aere & locis, ſcripſerit. Deinde, q partem utilem prætcrijt doctrinæ. Nam interpretũ ſunt artes duç hæ, ut & libri ſeruent ſenſum, & cõmentariorum ſuorum lectores, quæ cõducunt, doceant. Vtrunque autem Quintus, dũ morbos uigẽtes cum ambientis nos aeris non cõiungit ſtatu, labefactauit. Vult uero hæc Hippocrates coniungi, quando in cognito incõmodo, quo noſtrum corpus aeris afficit intemperies, nequeamus neq; prçuidere futuros, nec occurrere orientibus, aut qui iam inuaſerunt, curare. Quippe cæterorũ etiam cunctorum, qui ſunt prætermiſſi, ſtatuũ hac ratiõe uim ipſi in- D ueniamus. Quam ob rem qui lectionem morborũ uulgariũ magno ſibi ſtudeat ad artẽ emolumẽto eſſe, huius magnopere intererit, ante omnia euoluiſſe lib. De humana natura, & De aqua, aere, & locis. Ad hæc eos Aphoriſmos, in quibus egit de anni temporibus, & facultatibus frigidorũ, calidorum, ſiccorum, & humidorũ ſtatuum. Requirit̃ præterea Præſagiorum lectio. Quæ enim in citatis à nobis libris docuit, hæc doctrina, quam in libris de uulgaribus morbis, tradit, ſubſequit̃. Primũ q calidi, frigidi, ſicci & humidi ſymmetria primorum ſit corporũ ſanitas. Alterum, q uer, dum ſuo temperamento conſtat, ſit temperatiſſimum: quæ cauſa eſt, cur in eo abũdet ſanguis: ſicut ultra modum calida & ſicca æſtas; hyems humida & frigida: inæquali autem autũnus tẽperamẽto, in quo B dominatur ſiccũ & frigidũ. & q ſinguli in illis ſingulis humores uigeant, ut paulo ante dixi. Iam tertium & quartum in illis libris declarata ſunt: uulgarium eſſe cauſam morborũ aerem, in libro De natura humana: in præſagijs ſignorum, quorũ ueſtigijs futura præſcimus, quç cuius tum in genere, tum in magnitudine uis. Atq; re, quicunq; in præſentem lucubrationem incides, omnia uolo, quæ commemoraui, expedita memoria & prompte teneas, ut ea quæ à nobis dicentur, aſſequi ualeas facilius. Præ cæteris cõmentarium de aqua, aere, & locis, lectum uelim potiſſimum, ut cognoſcas, quibus hæc libris ipſe Hippocrates tradiderit. Et nos genera confirmabimus morborũ, quos diximus, ab Hippocrate ſic diſtinctorũ, qui morborum qui- C dem uulgariũ, aerem eſſe cauſam aſſerit: cuius in libro De natura humana hæc ſunt uerba: Morbi uero fiũt, partim à uictu: partim à ſpiritu, cuius attractione uiuimus, proueniunt. Vtroſq; hoc modo diſtingues. Vbi multi uno morbo homines corripiuntur eadem tempeſtate, cauſam illi attribuere debemus, qđ eſt maxime cõmune, & quo præcipue omnes utimur. Id autem eſt, quod reſpirando attrahimus. Tunc enim uictũ cuiuſq; noſtrum nequaq; in cauſa eſſe maniſeſto conſtat, cum morbus omnes iuxta attingit, tã iuuenes, q̃ ſenes, tam fœminas, q̃ uiros, perinde uinũ, ac aquam bibentes, tam qui offam, q̃ qui panem comedunt, tam qui parum, q̃ qui multum laborãt. Ergo non fuerit uictus ratio in cauſa, cum homines quoquo ui- D ctu utentes in eundem incidunt morbum. At ubi diuerſis eodẽ tempore morbis homines afficiuntur, ſuus cuiq; uictus ſine controuerſia cauſa eſt. His uerbis cœlũ conſtituit, non uictũ, eſſe uulgarium omniũ cauſam morborũ. Poteſt tamen interdum efficere morbũ uniuerſalem hauſtus aquæ infectæ: quod quidẽ memoriæ proditũ eſt in caſtris accidiſſe. Itidem ob loci naturã, ubi cuncti eodem loco caſtra metari, cõmorabãtur. Interim cum ex barathris Charonij, quos uocant, uenti ſpirant frequentes. Hi igitur, quia aerem contaminãt, morbos generant, ac in ſuperiore oratione cõprehendentur. Porrò qui à cibo proficiſcuntur, & potu, tum infrequentes, tum cognitu ſunt faciles. Quare in libro De natura humana cauſam eius quod

multis

multis eſt morbis cõmune, communiſſimam appellauit: in libro De aere, aqua, & locis, qui ſic generantur morbi, παγκοίνους, hoc eſt, uniuerſales uocauit, adeoq; hæc eius ſunt uerba: Annunciare autem poterit, qui quoq; tempore procedẽte & anno, uniuerſales morbi ciuitatem tenebunt, ſeu æſtate, ſeu hyeme. Et non multo poſt: Hi morbi ſunt his uernaculi: & ſiq uniuerſalis irruat morbus ex temporum anni conuerſione, ſunt hi illius quoq; participes. Et paulo poſt: Viris hi morbi peculiares ſunt: & extra ordinem, ſiquis dominatur ex immutatione cõmunis morbus. Deinde inferius: Hic illis eſt collactaneus morbus æſtate ſimul & hyeme. At uero nec hoc te uelim latere in ſuperioribus capitibus, quod item in certis dixit alijs libris Hippocrates: qui perpetuo tenent locũ quempiam, qui quidẽ δήμιοι, id eſt, publici uocãtur, eos item ex illorum eſſe genere, qui multis cõmunes ſunt, ut peſtis quoq;. Nã & hæc in communibus morbis eſt. Quod quidem ipſum ille in libro De ratiõe uictus in morbis acutis aperte indicauit his uerbis: Cum enim nullũ cõmune genus peſtilentis morbi uulgetur, ſed diſperſi, diſſimiles inter ſe ſint morbi, hi quàm reliqui uniuerſi maiorem multitudinẽ perimere ſolent. Itaq; patet ex uulgarium morborum eſſe genere eos, qui peſſimi ſunt, & peſtilentes appellantur. Vulgares uero de genere ſunt populariũ & uniuerſalium, qui morbis diſperſis è regione opponuntur. Hæc ille his nomina poſuit. At peſtes appellant omnes homines, ſciuntq; exitiales morbos eſſe. Et uero etiã ad deos ſæpe referunt, de curatione earum conſulentes. At uero non hoc tantum loco uerbũ uulgari ſcripſit, ſed in Præſagijs etiam, ubi ait: Morborum item qui ſemper uulgantur, ortum, ac temporum anni ſtatum ſedulo obſeruare oportet, nec anni temporis ignorare ſtatum. Adeoq; in ipſis uulgarium morborum libris interim illum dicere audias: Vulgabantur autem etiam dyſenteriæ æſtate plurimæ. Aliquãdo uero alia ſebrium genera uulgabantur: etenim alijs etiã morbus uulgaris erat. Hoc nomen ἐπιδήμιον (id eſt, publice graſſans, nos uulgare ſemper appellamus) quibuſdam in exemplaribus ſcriptũ quatuor eſt ſyllabis, quarum conſtat poſtrema ex μ & ο & ν. In alijs quinque, ex μ & ι, & altera ſyllaba, quæ ultima eſt ex ο & ν. Horũ oportet ad ea quę poſt dicent̃, meminiſſe: tenendũq;, quoſdam morbos inuadere multos in cõmuni, qui ſcilicet cõmunes appellãtur: quoſdã ſeparatim quemlibet, quos diſperſos nominarũt. Inter cõmunes alij publici ſunt, quos uocant δημίους Græci: alij uulgares, qui ab illis tum ἐπίδημοι, tum ἐπιδήμιοι uocantur: tam enim quatuor, q̃ ſyllabis quinq;, ut diximus, & ſcribunt & enunciant. Horum pernicioſiſſimi quiq; peſtilentes uocantur, qui perinde ac totum uulgariũ morborum genus, ex cœli ſtatu proficiſcuntur. Atq; etiam peſtilentes nonnullas tẽpeſtates deſcripſit, ut eas, de quibus in tertio libro tractat̃, eo ꝙ & genere uulgaris eſt morbus, peſtis. Atq; hæc quidẽ prius ex

A plicauiſſe, q̃ reliqua enarrarẽ ſigillatim, operæpreciũ eſſe duxi, quò me nunc tandem conuertã, ſi unũ modo hoc præmonuerim, id quod in multis iam à me libris conſcriptis dixi, ubi illos, qui ſtudent artem medicam perdiſcere, ut ſe in ſingularibus, quæ ſenſu apprehendũtur, exercitent, cohortor, ut ea quæ ante didicerunt generatim, cognoſcant. Quæ quidẽ ſingularia autumant Empirici uniuerſi eſſe ſtatus principiũ: illaq; tandem aſſerũt uera præcepta eſſe, quæ cõſtituuntur ab experientia. Nobis multo aliter, adeoq; numeroſa præcepta inuenta eſſe ratione uidentur: quorum tamen de ueritate iudiciũ facimus, prout ſtabiliuntur ab experimẽtis, & fidem accipiunt. Nam ſic quidem B etſi quæ inuenta ratione ac demonſtrata ſunt, de eo, quid magnitudine ſol à luna diſtet, his credamus: tamen, cum ab ſenſilib. multis alijs, quæ geometricæ docent rationes, & ab eclipſibus ſingularibus cõfirmentur, fidem habemus maiorẽ. Quando igitur ab experimẽtis ſingularibus comprobata quæ per geometriã demonſtrant̃, accipiunt maiorem fidem, perq; eam fidem ſtabiliũtur firmius: longe magis, quæ ex medica diſciplina ſunt in uniuerſum inuenta, ſingularibus ſunt probationibus conſtituenda. Quæ obſeruari nos in libris uulgarium morborum docebimus.

PRIMA TEMPESTAS.

IN Thaſo, autumno, circa ęquinoctiũ, & ſub Vergilias, pluuiæ erant multæ, continentes, C lenes, ut cum ſpirat Auſter.

Ad uulgarium morborũ diſciplinam, cognitionem loci, infrà oſtendã, magnopere intereſſe. Nũc uerba ipſa autoris ſunt explanãda, quæ ſic habẽt: Circa æquinoctiũ & ſub Vergilias. Nam cum bina æquinoctia, binę item Vergiliarũ ſint ſignificationes, utrum illorũ dicat, adiecto ſermoni autumno, ſignificat: fit enim uere alterũ, atq; eius hoc eſt principiũ ad noſtrum tractũ: quemadmodũ etiam finitur prorſus ſub Vergiliarũ ortum. Alterum autumno ęquinoctiũ fit, ad occaſus Vergiliarũ. quas appellãt Græci tam plurali numero πλειάδες, q̃ ſingulari πλειάδα. Occidunt autem Vergiliæ ab æquinoctio autũnali diebus circiter quinquaginD ta. Neq; hoc nos præterit, fieri omnibus eodẽ tempore in plagis, tum æquinoctia, tum ſolſtitia: cum exortus ſiderũ, & obitus uarient, ita ut ſuũ quæq; habeat regio. Quippe his tantũ, qui ſub eodẽ uertice habitant, ſiderũ cõmunes & ortus ſunt & occaſus. At uocant ferè, quod ex multis conſtat ſtellis, ſidus: uerbi gratia, Taurũ totum, uel aliquam eius partẽ, ut Hyadas, aut Vergilias. Eſt tamẽ cum ſingulas ſtellas, ſidera appellent. At nõ quod eſt conflatum ex multis, ſtellã id appellãt, cæterũ ſemper hoc demũ modo ſidus. Vnam uero quãq; ſolã nõ tantũ ſtellam, ut dixi, ſed & ſidus: ut Arcturũ, Caniculã, Luciferũ, Heſperũ. Atq; eſt ad omnẽ propoſitam diſputationẽ cum primis neceſſariũ, unaquaq; in regione, ubi obire medicã artem inſtituimus, cuiuſq; ꝑſpexiſſe ſideris emerſus, occaſuſq;:

quia tempora, ab his anni circũſcribuntur. Exempli gratia: Veris in Helleſponti parallelo eſt initiũ, quod id temporis eſt ęquinoctiũ: & finis, Vergiliarum ortus, qui dies ad duodecim æquinoctiũ autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occaſus & hyemis principiũ, & finis eſt autumni. Porrò non careret admiratione, & eſt inueſtiganda cauſa, cur ſit pteritus in ſermone ſtellæ ortus illuſtriſſimæ, quæ in æſtatem incidit, Caniculæ uocitatæ à Latinis, à Græcis σειρός. Hunc aliqui, nomine abutẽtes totius ſideris, Canem etiam nominant. Atqui Canis uniuerſo ſideri eſt nomen: illi uero quæ in eius eſt mandibula, Caniculæ: quam rectè Anticanẽ, non Canem appelles. Cuius quidem ſtellæ ortus horæ quam uocãt, eſt principiũ. Atq; in ſeptem tempeſtates qui annum diſtribuunt, ęſtatem ad Canis uſq; exortũ protendunt. Ab hoc ad Arcturi ortũ, autumnũ. Atq; ijdem hyemem in tres partes diſſecant: cuius, ſub ſolſtitium tempus, medium conſtituunt. De extremis duobus, primã ſementem, poſtremã φυταλιάν, quod eſt inſerendi tẽpus. Nam hoc illi pacto appellãt iſta. Et quidem in libro De ſeptimanis, qui Hippocratis nomen præſert, in ſeptem partes diuiſum annum inuenias: ita ut autumnus & uer integra conſtent, & indiuiſa: diuidantur autẽ in partes tres hyems, & in duas æſtas. Ac eſt illa quidẽ etiam utilis partitio, ut in pgreſſu ſermonis patebit. Vtilis porrò & in quatuor tempora ſectio, uti & ipſe prius Hippocrates docuit, ubi de exuperãtia humorũ, & de morborũ generibus agit, & quæ iſta ambo præcedunt, de aeris temperamentis: quorũ differentiæ ſunt quatuor. Etenim ut maxime bifariã, quod intercedit tempus inter Vergiliarũ ortũ & Arcturũ, diuidas, nihilominus omni eſt cõmunis nimia ſiccitas: ut etiã hyemi immodicus algor, et humiditas, quãuis in tres partes diducas, atq; ita temperamenti magnæ differẽtiæ, quas rectè generales appellaueris, annum diuidũt in quatuor tempora, genere inter ſe, aut ſpecie differentia, utcũq; tibi appellare uiſum ſit. At horum ſi differentias ſingulas in maius & minus ſeces, in duas tibi æſtas, in partes tres hyems diſtribuetur. Quæ anni temporũ diuiſio ex ſpatio ipſorum efficitur. Eſt enim inter Vergilias & Arcturũ tẽpus, menſium quatuor. Pluriũ etiam q̃ quatuor, quod inter Vergiliarũ occaſum & æquinoctiũ uernum intereſt. Veris aũt tempus, ne habet duos quidẽ ſolidos menſes: quo factũ eſt, ut iure indiuiſum permãſerit. Hinc etiã autumni erat tempus, ueris maius, quod in menſes duos extendit: hoc tamen magnitudine longe ab ęſtatis tẽpore & hyemis uincitur. At mihi hæc ſemel iam dicta ſint, quæ ego ad omnia, quæ ſub hæc dicemus, memoria uelim teneri, quo prõptius ad omniũ nationũ menſes, qui alijs alij ſunt, tranſire queas. Nam ſi ijdẽ ſint apud omnes, nullã Hippocrates faceret, neq; Arcturi, neq; Vergiliarũ, neq; Canis, nullã etiam aut ęquinoctiorũ, aut ſolſtitiorũ mentionẽ, ſed tantũ diceret, In Macedonia, uerbi gratia, initio mẽſis quem Macedones Dion appellant, eiuſmodi fuiſſe ſtatũ in temperamento aeris. Nunc quia Dion ſolis eſt Macedonibus clarũ, contrà, obſcurũ Athenienſibus cæteriſq; mortalibus, uolebat aũt omnibus nationibus iuxta prodeſſe Hippocrates, non potuit melius, q̃ neglectis mẽſibus, ſolum ſcribere æquinoctium. Eſt enim æquinoctiũ, uniuerſale: at menſes, ſingulis gentibus ſui. Qui ergo Aſtronomiæ imperitus eſt, hũc celatũ nolim, ipſum haudquaq; obſequi Hippocrati, ad illam ob prædictorũ uſum cohortanti. At quia eſſe humanitatis uidetur, uel iſtis præſtò eſſe, faciam, ut quantũ res facultatis eſt habitura, præſcribã auxilium: cui ſi attendere animum uelint, ex cunctis quæ refert Hippocrates, fructũ capient. Age diuidatur in quatuor tempora annus pro æquinoctiorũ & ſolſtitiorum ratione, ſi hic ſemel uirum rogaueris uerſatũ in Aſtronomia, quatuor hæ partes quoſnam in menſes incidant: mox his pceptis poteris, ubi de reliquis ſingulorum ſiderũ ſignificationibus ſermo ſit, aſſeq. Vt (uerbi gratia) ſi iam cognoſcas in principium menſis Dij autumnale incidere æquinoctiũ, uidebis ſolſtitiũ brumale fore ab hinc menſes ferè tres, initio mẽſis [illegible] appellari: nam hoc nomine denotatur apud Macedonas. Vernũ ęquinoctium principio Artemiſij: ſic ęſtiuum ſolſtitiũ initio Loi. Nam in principijs menſiũ, quorum meminimus, æquinoctia & ſolſtitia fiunt apud Macedonas, qui iſto pacto & numerãt et appellant menſes. Hæc ſi perceperis, ac inſuper ante autumnale ęquinoctiũ duodecim ferè diebus oriri Arcturum didiceris, Vergilias uero occidere poſt dies circiter quinquaginta, ſcies quoto menſis cuiuſq; anni die utrũq; ſidus exoriatur. Obſeruabis etiam, ſi ſequi Hippocratẽ uelis, quæ acciderit aeri temperamenti mutatio. Cæterũ non ſunt pro lunæ ratione menſes ſubducendi, quod multis iam Græciæ ciuitatibus eſt ſolẽne: ſed pro ratione ſolis apud oẽs urbes antiquiores, & nationes cõplures numerantur. Et Romani uniuerſum annum in mẽſes duodecim diſpertiunt, quorũ eſt unus duodetriginta dierum, quem à ſolſtitio brumali numerãt alterũ. Ipſe uero primus poſt ſolſtitiũ, quem totius faciũt anni primum, unũ ſupra triginta aſſumit. Indẽ tertius poſt ſolſtitium: nam et hic dierum eſt triginta unius. Quartus triginta diebus conſtat. Quintus præter triginta continet unũ. Sextus triginta dies habet. Qui ſextum ſequũtur duo, triginta ſunt & unius dierum. Qui hos excipit, triginta dierũ eſt. Huic proximus unius eſt & triginta, qui numero decimus eſt totius anni. Triginta eſt dierum undecimus, duodecimus unius ſupra triginta. Quòd ſi cunctorũ menſium dies in ſummam ſubducas, omnes ſint quinq; ſupra trecentos ſexaginta. Iam ſi in hunc modũ quatuor annos ſupputaueris, anno quarto tertiũ menſem triginta dierum faciunt: ut ſinguli anni tricenũ ſexagenũ ſint dierum, præterq; quadrãtis. Vt uero Palæſtini cõputant, duodecim menſes efficiũt dies numero trecenos quinquagenos quaternos. Nam quando tempus à Lunæ cum ſole coniunctione uſq; ad aliam quamuis coniun-

coniunctionē ſupra dies uigintinouē, alium præ- A
terea diem dimidium aſſumit: idcirco duos men-
ſes continentes quinquaginta nouem dies, in par-
tes diuidunt inæquales, atq; alterũ dierum trigin-
ta faciunt, alterũ uigintinouē. Quare quibus hæc
eſt ratio menſium, aliquē facere intercalarem co-
guntur, ut primum præteritorũ annorum reliqua
cumulent, & tempus fiat unius menſis. Nã quan
do menſes ſunt intercalares intercalãdi, ſcriptum
reliquerunt cũ alij Aſtronomi, tum Hipparchus.
Quare apud illos q menſes hoc pacto numerant,
non eſt dies conſtituere, quibus æquinoctia & ſol
ſtitia fiant, & orianť illuſtria ſidera. Apud eos, qui
ad ſolem rationē ineunt, ſtatuas: id quod à Roma-
nis dixi, et Macedonibus, noſtratibusq; Aſiaticis, B
& uero etiam alijs nationibus obſeruari non pau-
cis. Itaq; quando hæc percurri, omni diſputationi
ſequenti cõmunia, referam me ad inſtitutã oratio-
nem, ubi aeris ſtatum, qui in Thaſo accidit, auſpi-
cans ait: Autumno, circa æquinoctiũ, & ſub Ver-
gilias multũ pluiſſe. Nam cum autumnus ad æqui
noctiũ proceſſiſſet, & ſit duorum menſiũ, non ſub
initium ſtatim iſte ſtatus cœpit, ſed circa æquino-
ctium exortus eſt, pertinuitq; ad Vergiliarũ uſq;
occaſum, dies circiter quinquaginta. In Thaſo, au
tumno. De Quinti ſententia nihil regio planè quic
quam adfert indicij ad morbos præſagiẽdos, neq;
poſſunt futuri præſciri ulla ratione: cæterum hoc
tantum, incidiſſe morbos aliquos infecto natiuo
temporũ añni temperamẽto. Interdum autem eo- C
rum ait formam non uia & arte rationali, cęterum
notam ſola eſſe experientia. Et uero etiam intem-
pericrũ cõmiſſuras, quas συνδρομὲς, hoc eſt, con
curſus appellãt medici empirici aphoriſmos enar
rantes, certorũ morborum eſſe inuẽtas cauſas, ex-
perimentis referebãt eſſe cõpertum. Exempli gra-
tia: Cũ hyems ſicca & aquilonia fuerit, uer autẽ
pluuium & auſtrinũ, æſtate exiſtent febres acutæ,
lippitudines, & dyſenteriæ. Et iterũ: Hyems ſi plu
uioſa & auſtrina fuerit, ſerenaq;, Ver autẽ aridum
et brumale, mulieres quibus inſtat in uere partus,
ex qualibet occaſione abortiũt. & cætera, quę his
ſubiũxit, ubi quatuor tantũ differentias tempeſta-
tum ſcripſit, cum permultæ ſint. Quod attendere
Quintus debebat, ac deinde animũ intendere, ac D
perquirere, primũ quidem quod ad anni tempora
attinet, de natura deflectentia: deinde ubi eſſe ex-
ploraueris plurima, omnium indagare numerum.
Sub hæc conſiderare, quid ſolorum quatuor Hip
pocrates meminerit, q̃ ſimul ac inuenta ſint: uiam
perquirere atq; rationem, cuius pręſidio omnium
aliorum uim tempeſtatum poterimus cognoſce-
re. Siquidem hic deniq; ſolus ad eã quæ exoriun-
tur, & morbos impendentes præſagiendos erit ac
commodus, immo occurrendi etiam, quoad eius
fieri poterit, ne quid in eos incurrat: huic faculta-
tes ſoli dabuntur, qui uia commemorata inſiſtat.
Aut ſi hoc per cauſæ magnitudinem non poterit,
ut his quidẽ certe maxime remiſſis afficiať. Nam
facilius inuenturum ſanè morborum curationem

eum, qui ad hæc, quorum eſt à nobis facta mẽtio,
mentem exercitauerit, q̃ illos, qui nihil antę ſunt
meditati, neminẽ eſſe uel de plebe arbitror, quem
iſtud fugiat, nedum probe inſtitutos. Nam quòd
plures ipſe Hippocrates cognoſceret, quàm qua-
tuor, quas in aphoriſmis deſcripſit, tẽpeſtates, ex
his ipſis libris, quos enarrare hic inſtituimus, ſatis
cõſtabit: in quorum primo, primum deſcripſit ſta
tum, de quo dicit ad exitũ: Cum eſſet autem to-
tus hic ſtatus auſtrinus, et ſqualidus. Alterum, ubi
item ait: Cum totus eſſet frigidus annus, & humi-
dus, aquiloniusq;. Tertium inæqualẽ & uarium,
qui paulo ante Arcturum cœpit, fuitq; frigidus &
humidus: deinde ab æquinoctio autũnali ad Ver-
giliarum occaſum omnino auſtrinus, unà cum im
modicis humiditatibus: poſtea frigidus & ſiccus
ſimul cum uẽtis aquilonijs maximis per totã pro-
pe hyemem: dehinc affatim magni uſq; ad Arctu-
rum æſtus, ſub quem imbres auſtrini uſq; ad æqui
noctium. Hęc quanquam tempeſtas inæqualis eſ-
ſet, attamen frigus & ſiccitas in ea dominabãtur.
Statum præterea ſcripſit in horum librorũ tertio,
quē poſtea in unũ caput reduxit, his uerbis: An
nus auſtrinus, pluuius, à uentis in totũ ſilens. Iam
alium ſtatum initio ſecundi ſcripſit ad hunc mo-
dum: Erant Cranone carbũculi æſtiui, pluerat per
æſtum largo imbri, idq; aſſidue. Acciderãt autem
magis Auſtro ſpirãte. Nam hic ut eſt calidiſſimus
& modice humidus, in uno ſcilicet anni tempore,
quo accidit, æſtate: ita ille, de quo in tertio libro a-
gitur, per totum annum. Iam uero ſunt alij ſtatus
proditi in morborũ uulgarium libris, de quibus in
Aphoriſmis uerbum nullum fecit. Cæterum qua
tuor illos (quos ſcilicet alijs frequentiores intelle
xit, ita ut eſſent exemplum, adiunctos cum cauſæ
declaratione, quam in libro De aqua, aere, et locis
expedit) in Aphoriſmis tradere uoluit. Quin etiã
ſi uel præteriret prorſus cauſarũ declarationem, li
ceret inuenire nobis eã ex ijs, quæ in Aphoriſmis
tradidit, quæ uiro ſunt ſatis rationem meditato ad
ante dicta inuenienda. Neq; enim hoc te uelim ig
norare, id quod tametſi frequenter multisq; locis
abunde oſtendimus, nihilominus nunc dicemus,
quatenus eius meminiſſe res poſtulat. Singulæ in
omnibus artibus cõpoſitiones medicamentorum
ſimplicium, quia tantus eſt numerus, experimen-
tis cognoſci non ualent: ſed omnium harum una
eſt uia inueniendi, eaq; per ſua cuiuſq; elementa,
uti fit in Grammatica. Proinde & quę ſtatuum ele
menta ſint, ab ipſa rei ingreſſi eſſentia, contemple
mur, ut in libris de demõſtratiõe didicimus. Qua
re ſermonem à capite arceſſemus, exponemusq; ti
bi ordine omnia, re prætermiſſa nulla. Humidita-
te, calore, & frigore, & ſiccitate tempora anni mu
tuo diſtant. Nam hyems quidem humiditate alijs,
frigoreq; præſtat: ęſtas item calorę ac ſiccitate: uer
planè in medio eſt utriuſq;. Nam in utraq; oppoſi-
tione neutrum alteri illic præſtat, neq; ſicco humi-
dum, neq; calido frigidum: uerum eſt quaſi amba-
rum æquilibrium oppoſitionum, ęquabilitasq; ho

rarum omnium totius propè diei & noctis, atque
nulla in illis fit magna immutatio, aut exuperan-
tia, cuiuſcemodi conſpicias in Autũno. Hic enim
de matutino frigus uiget, circa meridiem magnus
æſtus, qui rurſus ad crepuſculũ ueſpertinum tran
ſit in algorem: dominatur tamen in eo ſiccum hu-
mido, & frigidum calido. Habes temporum anni
temperamentum: quorum ferè mutatio fit paula-
tim, ut à nemine toto tempore ſentiatur. Sin con-
fertim, ſentiatur: non tamen affatim aut immode-
rate in humidorum temporum, aut naturaliũ mu-
tationibus. Igiť oriẽte Arcturo pluit ferè, ſimulq́;
ſpirant uenti frigidi: quod tum autumni eſt princi
pium, tum finis æſtatis. Deinde tempore ſequente
paulatim, ita ut non percipiatur, fit mutatio in fri-
gidum: quam uiciſſitudinem facit Vergiliarũ oc-
caſus ſenſibilem. Dehinc undequaq; ſimiliter ad
æquinoctium uernale uenit, ac interim par fit ac-
ceſſio uſque ad Vergiliarum ortum. Sæpius uero
etiam manifeſta quædam ſub tempus ęquinoctij,
at moderata tamen. Iam ab ortu Vergiliarũ auge-
tur calidum & ſiccum uſq; ad Canis ortum modi
ce & pedetentim. Qui ubi adſit, aliquantiſper reg
nabunt auſtri. Mox ſuccedent pluuiæ tantæ, quan
tæ ſpirent Eteſiæ ad ortum uſq; Arcturi. Itaq; ex-
perimentis & ratione didicimus, ubi in hunc mo-
dum anni tempora procedant, & in ſe mutuo con
uertantur, non exiſtere neq; peſtem ullam, neque
quenquã alium morbum uulgarem, ſed ſolos diſ-
perſos, quos uocat, morbos, qui uictus comites
ſunt. At quia ſingulis anni temporibus ſinguli ui-
gent humores (ut ab illo accepimus) hyeme pi-
tuita, ſanguis uere, æſtate bilis, autumno bilis aci-
da: ideo fit, ut qui praua utunť ratione uictus, non
ijdem eos tẽtent omni tempore morbi, ſed ut ipſe
docuit, Vere melancholię, inſaniæ, morbi comi
tiales, & ſanguinis profluuia, aliiq́; morbi, quos ſe
cundum hos recẽſet. Aeſtate alij, aliiq́; autumno.
Item alij hyeme; qui ex offenſione quidem in ratio
ne uictus proficiſcuntur, cęterum immutantur eo
rum formæ pro anni tempore, ætate, & natura.
Nam quia pro naturis & ętatibus tum corporum
alterantur temperamenta, tum humorum exupe-
rantiæ diſſident: proinde pro harum etiam ratione
commutatur nunc ſpecies morborum. Ac de diſ-
ferentijs quæ inſunt in ætatibus, in hunc modum
ſcripſit: In ætatibus autem exercent paruos pue
ros, & infantes oris ulcera, quę aphthæ uocantur,
& uomitiones, & reliqua quæ ſubiunxit his per
omnem ætatem. De naturis hoc pacto: Inter na
turas, hæ ad æſtatẽ, illæ ad hyemem bene, aut ma-
le cõparatæ ſunt. Quo fit, ut obtineat parem uim
laborantis corpus ad cõcitandam cauſam, ac aer:
quę ubi ambo coeant, acquiſititium efficiunt tem
peramentum, cuius comes eſt uulgarium morbo
rum ortus. Iam ſi uideamus, quid in corpus huma
num calor poſſit aeris, quid autem frigus, ſiccitas,
& humiditas: uideamus item ipſam patiẽtem ma-
teriam, qualis ſit: facile iam ſit inuenire & præſen-
tire futuros morbos; immo uero ante hæc etiam il

A lud recte dictum cognoſcemus: In conſtantibus
temporibus, cum tempeſtiue tempeſtiua proue-
niunt, morbi conſtantes & boni iudicij fiunt. Itaq;
quænam ſint qualitatũ earum facultates, quarum
meminimus, humiditatis, ſiccitatis, caloris, frigo-
risq́;, audiamus ipſum Hippocratem in Aphoriſ-
mis dicentem: Ex anni autem tempeſtatibus in
uniuerſum ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, et
minus letales. Morbi autẽ in imbribus magna ex
parte ſunt febres lõgæ, alui profluuia, putredines,
morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ. In ſiccita
tibus uero tabidæ lippitudines, articulorum dolo
res, ſtranguriæ. Hæc ille de productis in longum
ſpatium tempeſtatibus retulit. Atq; ut hic de diffe
B rentia humiditatis & ſiccitatis docuit: ſic quę calo
ris ſit & frigoris differentia, ibi tradit, ubi de aqui
lonijs & auſtrinis ſcripſit flatibus. Nam in noſtro
tractu aquilo frigidus eſt, feruens auſter: niſi forte
(id quod rarum eſt) ineunte uere frigidus ſit, aut
alio quopiam anni tempore aliquantiſper hic ſpi-
ret: atqui ne tum quidem eſt Aquilone frigidior.
Quare attende ſequẽtia, ut ſcripſit de his in Apho
riſmis, ſic orſus: Auſtri auditum hebetantes, ca-
liginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quan
do huiuſmodi tempeſtas dominetur, eiuſcemodi
uigent morbi. At ſi aquilonia fuerit, tuſſis ex fau-
cibus, alui duræ, difficultates urinæ cum horrore,
laterum dolores & pectoris. quando hæc tempe-
ſtas domineť, talia in morbis expectanda ſunt. Ha
C bes quæ de uehementibus auſtralibus & aquilo-
nijs flatibus, qui multo tempore durant, ab eo di-
cta ſunt. Oſtendit enim per uerbum dominari, no
mina hæc non eſſe eius, qui uere aut modico tem
pore ſpirat; nec ei, qui pluribus quidẽ diebus, ſed
imbecillus eſt, hoc ſe nomen tribuere. Iam de tem
porarijs auſtrinis & aquilonijs uentis accipe quæ
dicat: Temporariæ autem tempeſtates, aquiloniæ
quidem corpora denſant, contendunt, roborant,
& reddunt coloratiora, auditũ iuuant, aluos exic-
cant, oculos mordẽt, & ſi pectus dolor aliquis ob
ſederit, eum augent. Auſtrinę remittunt corpora,
& humectant, auditũ obtundunt, caput grauant,
& uertigines creant ijs qui ex oculis laborant, cor
pus torpidum efficiunt, & aluos lubricant. Porrò
D prodita ſunt ab eo in Aphoriſmis & alia, de natu-
ra temporum, & conuerſione inter ſe ſubita: quo-
rum ſingula ſuo loco citabimus. Hic ſat erit, ſi di-
dicerimus prima rudimenta ſtatuum uirtutis ab
ipſo eſſe Hippocrate prodita. Quorum ueſtigijs
in quibuſuis qui inciderint ſtatibus, nos uia opor-
tet & ordine progreſſos inuenire, cuiuſmodi im-
pendent morbi, & quemadmodum eis ſit occur-
rendum, aut ſi iam inuaſerint, qua ratione curan-
di. Hic ſcilicet huius eſt cõmentationis maximus
fructus. At in elemẽtis horum locus eſt etiam, qui
etiam ad prouidẽdos morbos nõnihil annunciat:
ut item natura uniuſcuiuſq;, ætas, uitæ ſors, uictus
ratio. Oſtenſum autem ab eo eſt dilucide in libro
De aqua, aere, & locis, qui cuiq; regioni frequen-
tes ſunt morbi. Poteris itaq; hinc, quã ob rẽ aeris
nimium

nimiũ frigidus & humidus ſtatus morbos, prout poſtulat ipſius natura, ab eo oſtẽſos pariturus eſt, ſimile indiciũ ſumere à loco, ac ab ætate, natura, uitę inſtitutis, & uictus tota ratiõe. Etenim qui & natura ſunt frigidi & humidi, & externis circũſtãtijs, facilius morbis, quos humidus & frigidus ſtatus parit, cedent: cõtrarij, ægrius. Si igiť plaga humida & frigida per ſe talẽ ſtatũ habeat, morbi generabunť facile ei ſtatui familiares, faciẽte ad hoc etiã plaga. Itidẽ totus interim calidior fiat & humidior ſtatus, qualẽ in ſecũdo de uulgaribus morbis libro deſcripſit in principio. Pluebat inquit, per æſtũ largo imbri aſſidue. Intereſt etenim ad dictorũ putridorũ generationẽ morborũ aliquantulũ ipſe locus, præſertim ſi utrinq; intẽperatus ſit, calidior ſcilicet, et humidior. Referet etiã, ſi alterutra parte intẽperatus ſit, uti Cranon, in loco cõcauo ſita & meridionali: unde maxime morbis putridis, ut carbunculis, infeſtata eſt: atq; præter cætera incõmoda, auerſa eſt etiã à uentis aquilonijs, uentorũ ſubiecta tranquillitatibus, quas [illegible] appellant Græci. Atq; Cranon huiuſcemodi eſt. Thaſus aliter cõparata eſt, expoſita eſt eñ uentis aquilonijs & frigidis, Thraciæ ex aduerſo, Vnde cũ ad auſtrina ſpectaret totus ſtatus, adiũctosq; haberet ſqualores, ſua ſponte quidẽ reſiſtebat ſtatui locus hic, qui certe ſi meridionalis & in conualli eſſet, peſtilẽtiſſimus ei fuiſſet hic ſtatus. Pluuiæ erãt multæ, cõtinẽtes, lenes. Tribus modis pluuiæ multę fiũt: interim ob ipſum imbrẽ cõſertim decidentem: interim diuturnitate temporis, licet guttatim tantũ ſingulis diebus decidat: interdũ ambobus coniunctis. quorũ habes omniũ in libris De morbis uulgarib. ſcripta exẽpla. Primi modi ſtatũ, quẽ auſpicať in hũc modũ: In Thaſo ante Arcturũ pluuiæ erãt multæ. Significat eñ has fuiſſe magnas multitudo pluuiæ conſertæ. Alterius modi exemplũ id eſt, qđ modo eſt dictũ: Pluuiæ multę, continentes, lenes. Nam aquæ erat collecta multitudo, ꝓpterea qđ longo tẽpore perpetua pluuia eſſet, & nõ prorſus larga uno tẽpore. Tertij modi exẽplum eſt, qđ initio libri ſecũdi De uulgarib. morbis proditũ eſt: Pluebat per æſtũ largo imbri aſſidue. Largũ enim cũ ſuperiore modo cõuenit: aſſidue, cũ ſecundo. Sed illos ſtatus aliàs explicabimus, ſuo utrunq; loco. Is uero, de quo ſermonẽ inſtituimus, qui incidit intra æquinoctiũ autumnale & hyemis principium, imbrẽ, quãdiu uigeret, lenem habuit, ut eſt ab eo dictũ: quod oppoſitum eſt his, conſertim, large, uehementer.

Hyems auſtrina.

Non ſe latuiſſe finem eſſe Autumni Vergiliarum occaſum, quem nomine breui Vergilias appellat, non obſcure indicauit. Nam poſtquam ante dixiſſet, circa ęquinoctium, addidit, & ſub Vergilias: ſcripſitq; deinde, hyems auſtrina, quaſi nullum intereeſſerit peculiarem requirens declarationem tempus, ſed coniuncta ſit cum Vergiliarum†facultate hyems.

Parui uenti aquilonij.

Paruos inquit uentos fuiſſe hyeme: quòd ſi in natura ſua hyems conſtitiſſet, omnino fuiſſent magni. Atq; ijs hoc duplici nomine accidat, uti & nunc parui uideantur fuiſſe, cum ſua ipſorum magnitudine, tum temporis prolixitate, Spirarunt enim diebus paucis aquilonij, atq; hi non uehemẽtes: cum habere hyems magnũ aquilonem, & longo ſoleat tempore.

Squalores.

Tempeſtatẽ iuſto ſicciorẽ appellauit parũ uſitate ſqualorem, cũ ſoleamus nos non ſimpliciter ſicciorẽ, ſed extreme ſiccũ ita nominare. Qui autẽ fieri potuit, aut cui probať eò ſiccitatis deueniſſe hyemem, ut iuxta ac æſtas ſqualidam terrã redderet: Neq; eñ eiuſcemodi fiat in uere ſtatus, cui nũc fuiſſe adſimilem omni ex parte hyemẽ dicit.

Omnino ſimilis ueris hyems fuit.

Sicciorẽ quidẽ, ꝙ eius natura poſtularet, hyemẽ ait fuiſſe, non tamen æque ſiceã atq; æſtatem. Itaq; ſqualorem, quem eſſe nuper diximus improprie uſurpatum, accipere par eſt nõ abſolute hoc loco eſſe ab eo dictum, ſed ad aliquid, ſicut formicam magnã aut montẽ minutũ. Nam ut hyems erat in præſenti, non ſimpliciter ſqualida. Quemadmodũ nec magna formica eſt magna ſimpliciter, ſed ut magna formica, quæ ſanè paruo etiã eſt monte minor: nec non hyems ſqualida, eſt humidior æſtate. Sicut hyemem præſentem cõparando ait: Omnino ſimilis ueris hyems fuit.

Ver auſtrinum, frigidum, parum pluit.

Videtur quidem dixiſſe uer auſtrinũ, nõ quin omnino in eo fuerint uenti aquilonij: ſed ꝙ paucissimi initio, atq; adeo pauci, ut tẽporis illius ſtatum totum auſtrinum appellaret.

Aeſtas ferè tota erat nubiloſa, nihil pluit: Eteſiæ paucæ, paruæ, ſparſim ſpirarunt.

Siquis, quæ dixit de æſtate, omnia colligat, dicat etiã hanc auſtrinã ſimul ac ſqualidã fuiſſe.

Cum eſſet autem totus hic ſtatus auſtrinus & ſqualidus.

Non quin aliquãdo pluerit toto anno, ita dixit ſqualidum, ſed ꝙ quampaucíſſime. Nam dempto primo tẽpore ab æquinoctio autumnali uſq; ad Vergilias, quicquid ſucceſſit tẽporis, ſatis caruit imbribus. At [illegible] Hipp. aeris appellat ſtatũ. Quare ſi uerũ eſt cũ aere ſimul alterari animaliũ corpora, per imbres fient humidiora, per ſqualores ſicciora. Et cũ uigent calores, caput erit firmũ: cũ frigora, erit ipſum quidem leuiſſimũ: cæterum thorax & pulmo laborabunt. Vnde quę corpora cõmemorato ſtatui, qui propoſitus nobis eſt, mediam obtinẽti naturam inter ſerenum omninoq; clarum, & pluuioſum, aſſimilantur, medium ſtatum habebunt temperamenti: quem mihi nebuloſum da ut appellem. Nam hoc aeris ſtatu, cõſtitutoq; ſimul alterari corpora noſtra, atq; aſſimilari

huic, quò euadat ſermo clarior, nihil fuerit cauſæ, quin ſtatum in iis genitum appellē ueluti nebuloſum quendam. Vt igitur cum hyems ſuum ſeruet temperamentum, non poteſt nō generari humor frigidus & humidus, pituita: æſtate cōtra calidus & ſiccus, pallida uidelicet bilis: Ita cū nubilus ſit aer, aliquis dominatur humor, in pituitoſis quidē naturis nebuloſa ac nubiloſa, ut ita dicā, pituita: in bilioſis uero nebuloſa ac nubiloſa bilis. Etenī ſemper aliquis è corpore noſtro uapor emanat: ſed in ſiccis ſtatib. plurimus, in humidis pauciſſimus. Atq; cū in corpore hic aceruatus ſit, ſimilē reddit nebulæ & caligini innatū nobis ſpiritū. Aemulatur enim in ambiente animantes aere ſpiritū exhalatio. Vnde ne hic dubitemus dicere, in eiuſcemodi ſtatu generari inſitū nobis ſpiritū. Atqui ubi eodē tempore duo hi affectus aut nebulæ, aut caligini accidunt, ut & attollatur & ſtipetur, alba efficitur nubes: nam quando planè uacat humiditate aer aquilonius, nequeat cōſtitui unquam nubes. Efficitur ea aut ſplendida aut atra, cauſa raritatis uel ſpiſſitudinis. Ac rareſcens nubes in ſe ſolis lucem ſuſcipit, quo fit ut ſplendeſcat, illuſtrante uidelicet eā ſolis ſplēdore, quale in corporibus pellucidis cernas. At ſi cōſtringatī nubes cōdenſeturq;, qa nullus eſt ſolis luci tranſitus, atra merito hęc apparet, nō aliter ac nocte ipſe aer deſtitutus lumine ſolari. Sanè uidetur manifeſte in terrā ſubinde nebula decidere, qui ros appellatur. Interim ſupera petere planeq; nubes fieri uel candida uel atra. Candida, ubi intra ſe totā radios admittat ſolares. Atra uero, cum eos planè excludat. Medios inter hos colores nubes pro quātitate ſplendoris, qui ipſis admiſcetur, accipiunt. Sed uidebitur forſitan hic ſibi ſermo minus conſtare, eleuari in altum dicēns humorē & conſpiſſari. Suſtolli enim caloris opus eſt, frigoris cōſpiſſari: non poteſt porrò idē ſimul eſſe & calidū & frigidū. Sed ſi ipſum animaduertas, qui ſupera petit, uaporem eſſe calidum, atq; eius gratia in ſublime ſubuehi: frigidū autem eiſe aerē, qui uaporē excipit, deſines dubitare, qui fiat, ut ſimul & ſurſum feratur & cōſtipetur. Nam ut ſuſtollatur, ſua ſponte habet, ut cogatur ac conſtringatur, per excipientem aerem, qui quo erit frigidior, hoc aſcendentē nebulam conſpiſſabit magis ac coget. Vbi nec calfacit magnopere aer, nec perinde refrigerat, eleuata nebula neceſſario in eo cōmorabitur talis, qualis erat à primo, euadetq; planè per ſe cādida nubes, ubi à ſolis cieatur ſplendore: media uero inter albā & nigrā, quando eā ſol nō undequaq; irradiat. Proinde noli mirari, qua de cauſa animantiū corpora huius aliquando coeli ſimilē habeāt intus ſtatū: quin potius crede dicenti Hippocrati, Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluētes. Perſequitur enim his uerbis corporis uitia, quibus eſt obnoxium in auſtrinis ſtatibus. Vnde ut hæc caput grauantes, diſſoluentes, & pigri, ad ea quæ ab Auſtro parantur in corporibus noſtris planè referuntur: ita eſt cenſendum, caliginoſum eſſe dictū, ut indicet, quæ ab illo in nobis coaceruatur, caliginem, & non aeris.

¶ Ante uero ex priore coelo, quod huic aduerſariū fuerat, aquiloniumq;, paucos ardentes febres corripuerūt, eosq; admodū ſtabiles, paucisq; ſanguis profluxit, nec ex his peribant.

Non fuiſſe Aquloniā tēpeſtatē ante uer diuturnā hinc cōſtat, ꝙ nuper totū temperamentum uocauerit auſtrinū: nō ita dicturus, ſi multos dies Aquilo ſpiraſſet. Attamē cum aer fuiſſet uel paucis diebus aquilonius, corripuerunt paucos morbi ardentes, atq; hi admodum leues, & qui ſtatim cōſiſterent. Ait enim, eosq; admodū ſtabiles. Scribūt autē alij [illegible], alij Ionice [illegible], in æquali tenore & nullo periculo cōiuncti. Ad hęc paucos ait narium profluuium habuiſſe: quod uehementibus erat febribus ardentibus peculiare, ut etiam delirare, & mori. At iſta iis, quæ tum uigebant, non erant adiuncta, ſed cū moderatiſſimę fuerunt, tum minime multos inuaſerunt: ꝙ uehemens & quaſi germana ardens febris à flaua bile, quam quidem etiā pallidam uocant, ſit orıunda. Hanc, ut in propoſita tempeſtate oſtendebamus, ſuperiori ęſtate tantum habebant, qui natura erāt bilioſa: eamq; nō multam, nec poſtea, eo quòd cū humidus ante dictus eſſet ſtatus, etiam atq; etiam caliginoſior ac nebuloſior euaderet. Optimo ergo iure pauci in ardentem febrem inciderunt, qui perquā eſſent bilioſi: neq; tamen hi in exquiſitam neq; uehementē, ſed lenem, ac diſcuſſu facilem. Itaq; quos corripuit, hac de cauſa corripuit. Sanè enim præceſſerat æſtas autumnum, quæ ſecundū naturam comparata fuerat. Orditur enim Hippocrates enarrare tēpeſtates inde, ubi de natura ſua primum aer deflexerit. Sed neceſſario per æſtatē naturalem aceruabatur multum bilioſis plenior hic ſuccus. Vnde qui ſuccedebat ſtatus per totam hyemem uſq; ad uer, hūc humorē nec auxit: quippe quæ calida non eſſet magnopere aut ſicca, ut æſtas; nec imminuit etiā, neq; enim ſatis erat frigida, ut quæ in ſtatu eſt naturali hyems. At nec per halitū digeſſit, nā nō erat exacte ſicca. Reſtat igitur integrum illū permāſiſſe, ac formam ſibi quaſi caliginoſam comparaſſe atq; nebuloſam, propter modicam aeris humiditatem & calorem, qui cū uapore coaluerat. Verum ante uer, cū ſubito præter morē Aquilo ſpiraſſet, isq; in interiores corporis partes impuliſſet humores, tenuiſſimus primus fluebat, itaq; febrē ardentē induxit. Neq; enī in quibuslibet corriuatus partib. corporis, febrē poteſt humor hic excitare ardentē, uerū circa uentriculum & huius præcipue os, circaq; iecinoris partes ſimas. Itemq; non prorūpebat ſanguis. Sanè proprium eſt, ſiquid aliud, ſynceris febribus ardētibus, per ſanguinis eruptionē iudicari. Appellat autem Hipp. profluuiū ſanguinis, nō adiecto, ex quo uacuatī ſanguis, mēbro, id qđ ex naribus fit. Atqui nihil habet admirationis, ſi recludātur & dirūpanī huius regionis uenę à ſanguine, qui

ſurſum

ſurſum incitatus calore effertur, à quo nõ poſſunt non inflari, ac tum reſerari uenæ, ac rumpi ob ſpiritus copiam, qui dirũpit uel utres ac dolia, cum in muſto ferueſcente accumulatur. Cæterum hoc ſymptoma, præſentes febres ardentes non eſt comitatum, quòd eſſent, ut eſt dictum, moderatæ.

Tubercula uero multis ſecundum alterutrã aurem, plurimis ſecundum utramq; extiterũt, febre carebant, erant recti. Nonnullis parum accendebantur, ſed extincta omnibus ſunt citra incommodum, neminiq; ſuppurarunt cuiquam, uti ſolent, quæ alijs ex occaſionibus extuberant. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, liquida, citra phlegmonem, atq; dolorem, obſcure omnibus euaneſcebant.

Omnia quæ dicta ſunt, ob dominãtem acciderunt caliginoſam materiam, à qua alia ſolent cum pituita exiſtere, alia cum flaua bile, ut ſacro igni obnoxia. Nõnulla cum ſanguine, inflãmata, quæ tamẽ omnia reſident facile, quòd prompte eiuſcemodi materia digeratur. E diuerſo quæ craſſo cõſtant & lento humore, ægre diſcutiuntur. Porrò quæ acciderunt in tẽpeſtate præſenti, laxa erãt, id eſt, mollia, & digitis cedentia, & quæ ad eorũ impreſſionẽ cauabantur. Citra phlegmonẽ, hoc eſt, citra inflammationẽ. Citra itẽ dolorẽ: ꝙ utroq; ſcilicet, quod dolorẽ parit, uacarẽt: quæ ſunt, corporum contentio, & intemperies magna. Contẽtio fit ob craſſos humores & glutinoſos, adeo partibus impactos afflictis, ut reſolui citra negociũ nequeant. Intemperies autem ualida, ꝙ ferueant illi nimium, aut frigidi ſint. Quare ſunt meritò tumores laxi & ſine exulceratione, à dolore liberi: qui quia eſſent eiuſcemodi, facileq; reſiderẽt, ideo nõ ſuppurabant, uti ſolent, qui alijs ex occaſionibus exurgunt. Hoc autem nomen προφάσιες Hippocrates (nos uertimus occaſiões) aliquãdo (ut uulgo aſſolet) in cauſis uſurpat confictis. Interdũ cauſas manifeſtas ſic uocat: nonnunquam ſimul omnes. Hic appellauit ſuppurationes alijs ex occaſionibus prouenientes, quas euenire ipſe in febribus docuit, in quibus humores ſunt aceruati multi, craſſi, & crudi, qui ꝑpter uim & uehementiã & febrilis copiã caloris caput petũt: hos deinde in adenibus auriũ deponit natura: unde Parotides, quas uocãt, exoriunť. Verum enimuero nõ erat in hoc ſtatu humorũ ea affluẽtia, & qui cõſtiterãt ad aures tumores, quia materiæ erãt aeriæ, ſtatim digeſti ſunt. Patet ergo morbos ardẽtes in principium incidiſſe ueris, cũ ſpiraſſent Aquilones: iſtas autẽ parotidas toto uiguiſſe reliquo tpe, ſed erãt moderatiſſimæ, ob cauſas nimirũ quas recẽſui, ut hoies ab ijs recti affligerenť, hoc eſt, ut illas abſq; dolore ſuſtinerẽt obãbulãtes, ac ſolita munera obeuntes: neq; ut in morbis grauioribus, neceſſe haberẽt decũbere. Et breuiter, nullæ ꝑpe febres erãt. Quòd ſi qui eſſet etiã ex illis calidior, nõ diu hoc patiebatur. In cauſa erat exuperantis, ut eſt dictũ, natura

A humoris, q maiore ex parte aeri⁹ erat et frigidus.

Accidebant hæc adoleſcẽtibus, iuuenibus, adultis, atq; præter cæteros luctatoribus, & athletis, mulieribus uero parũ multis.

Cõmunis hæc cauſa in oĩbus attẽdenda eſt decubitibus humorũ, quam aliàs Hipp. expoſuit humores calidiores in ſublimiores partes corporis decũbunt, frigidiores in infernas. Quando igiť dominãs hoc ſtatu humor frigidior eſſet, aeriusq;, ac mediã teneret naturã inter eos qui facile aſcendunt, & qui deorſum uergũt: ideo ſolis his in caput inuadebat, qui erãt aut propter ætatẽ, aut uitæ genus tẽperamẽto calidiore. Nec preterit nos, adoleſcẽtulos ob ætatẽ eſſe, nõ ob uitæ ſortẽ calidos, ut etiã adultos.
B Qui uero in palæſtris ac gymnaſiis uerſantur, hos ob uitæ inſtitutũ. Quo ſanè pauciores infeſtauerũt mulieres, casq; iuuenes, & natura calidiores, & quæ non uixerant in ocio.

Multi præterea infeſtabantur arida tuſſi, nihilq; excreabãt, nec multo poſt rauceſcebant.

Quænã tuſſes aridæ ſint, ipſe aperit hiſce uerbis: Nihilq; excreabant. Hæ fiunt autẽ, interdum exaſperatis modo faucib⁹ & gutture, nullaq; pulmonẽ tenente affluẽtia humorũ. Atq; hi nihil expuũt, neq; enim ſuperflui habent quicq;, quod rejci uel expelli oporteat. Aliæ etiam fiunt aridę tuſſes ob intẽperiem reſpirationi ſeruientiũ inſtrumentorũ: at ne hic quidẽ eſt, quod expui deſideret.
C Præterea aliæ, ubi illis inhęreſcunt humores, qui euacuationẽ requirunt: qui quidẽ non excernuntur tamẽ duabus de cauſis, uel ꝙ lenti ſint & craſſi, & pulmonis firmiter cartilaginoſis infixi fibris, quas bronchos appellant Græci: quod in lateris doloribus (quos ἀπτύστες, hoc eſt, in quibus nihil expuitur, uocant) accidit: Vel ꝙ humor, qui à capite defluit, nõ aliter atq; aqua, ſit ſubtilis. Etenim prius hic per guttur & aſperã arteriã delabendo in pulmone funditur, q̃ à ſpiritu concitato per tuſſim ſubduci poſſit. Quod accidiſſe tum Thaſijs uidetur, quorũ eſſet ab Auſtrino ſtatu caput repletũ, & hoc deſtillationẽ tranſmitteret omnibus regionibus thoracis. Nam talem tum tuſſim fuiſſe, ſymptoma huius comes teſtatur. Rauci inquit enim, qui eo modo tuſſirent, euaſerũt.
D In cauſa humor erat deſtillans, à quo uocis inſtrumenta irrigabantur, ut in libris De uoce declaratũ eſt.

Nonnulli multo poſt. Quibuſdã teſticulus alter, alijs uterq; cum dolore inflammabatur.

Illius pars, qui in pulmonem decidit ex capite, pro eo ꝙ inter ſe conſentiũt inſtrumenta, ad teſticulos peruenit. Quatenũs autem cũ genitalibus conueniat thoraci, in alijs libris tractauit. Cæterũ quod in teſticulos decubuit, erat id malignius, neque iam primo illi ſimile, ut quod in thorace diuturnitate cõputruiſſet. Recte ergo erant teſticulorũ inflãmationes dolore cõiunctę, neq; perinde ut Parotides à dolore immunes. Nã ꝙ aut alteruter, aut ambo teſticuli humorũ excepiſſent abũdãtiã,

in cauſa

in cauſa erat copia illorum. Siquidē quibus paucus proueniret, his in alterum: quibus amplior, in utrumq; impegit.

Quidam febricitabant, quidam non.

Qui tum abundabant humores, hos neq; magnopere calidos eſſe, neq; nimium frigidos diximus: ſed inter utroſq; tum natura, tū temperamento intercedebant. Vnde pro ætatum & naturarū temperamentis uitaq; laborantiū, alijs ad calidius inclinauerunt, itaq; febricitauerunt: nonnullis qđ à primo habuerant, retinuerunt temperamentum febrem excitare impotens.

15 Plurimis hæc laborioſa fuerunt.

De omībus q̄ cōmemorauit, hoc dixit: p̄dixit aūt tuſſes, raucedinē, & in teſticulū abſceſſus, & quoſdā tenuiſſe illorū etiā febres. Hęc ergo, inq̄t, ſymptomata maximę ægrorū parti laborioſa acciderunt, hoc eſt, moleſte & ægre ſuſtinebant rectē incedentes, ſed plerīq; decūbebant, q̄ lōgitudine tēporis indies collecta excremēta euaderent etiā atq; etiam peiora, atq; deteriora. Namq; auſtrinæ tempeſtates, ſi diuturnæ ſint, putredines inducūt, potiſſimum ubi ſint humidæ. Verum quando hic ſtatus humidus nō eſſet, diutiſſime nihil erat moleſtum corporibus: dies uero moleſtiam adſerebat. Et hæc quibuſdam de illis tandem euenerūt, quæ mox ab initio omnibus acciderent, ſi auſtrinus ſtatus humidus eſſet.

16 Cætero, quantum ad *ἰητρεῖον*, id eſt, medicinam, ſine morbo degebant.

Bifariam dictionem *τὸ ἰητρεῖον* ſcriptā in exēplaribus inuenias. In aliquibus, ut nunc eſt dictū, poſtrema ſyllaba per ο ſcribitur: in alijs per ω. Significat autem prior lectio ea, quæ ex præſcripto fiunt artis medicæ, altera quę ſecundum materiā medicam: ut aut artis operibus medicæ, quæ in laborantibus adminiſtrātur, Thaſij abſtinerent: aut ijs, quæ per materiā medicam fiunt, in ijs, qui prædictis detinentur incōmodis. Ex utraq; ſententia & lectiōe apparet leuiter afflictos fuiſſe homines, dum duraret uer: quòd morbos quæ parerent cauſæ, cacoethes haud dum quicquā haberent, quod diuturnitate temporis conſecutæ ſunt.

At uero ante ineuntem æſtatem, perq; æſtatem & hyemem, multi, qui longo iam tempore ſubmarceſcebant, ex tabe decubuerūt: quando etiam multis ambigentibus tū cōfirmauit.

Quos dixit nuper tuſſire quidem, excreare tamen in uere nihil, hos æſtate ait, & ſecūdum æſtatem intabuiſſe, rem enarrans, quæ cū his conſtat, quæ oculis conſpicimus. Etenim quæ capitis deſtillationes tuſſim primo cōcitant hominibus, & raucedinē, neq; tandem cōſiſtunt, alterā hæ tabis differentiā generant. Sunt enim duæ eius maximæ differentiæ. Vna ex illis, quos caput demittit, fluxibus conſtat. Altera quæ ab ipſius malis pulmonis proficiſciū, omninoq; poſtq; expuitur ſanguis, potiſſimū uaſe rupto, ſæpenumero etiā fluxione impleto uiſcere hoc, alia de cauſa ex partibus alijs, nō ex capite. Quòd ſi ergo à uere auſtrino in ſtatum æſtas aquilonium ſit mutata, nō fuiſſent manifeſti, qui à tabe clàm exedebantur, neq; prorſus tabuiſſent. Quia uero non modo in aquilonium non tranſijt ſtatus auſtrinus, ſed erat etiā nebuloſa ferè æſtas: idcirco capitis deſtillationes erāt perpetuæ, ac deſtillātes humores omnes præcipue in pulmone computruerūt, ita ut ijs ad meram tabem generandam nihil deeſſet.

17 Quibuſdam autem cœpit primum, atq; his uergebat ad tabem natura.

Tabidos appellant ueteres medici, qui morbo tabifico, quam etiam *φθόην* uocant, ſunt opportuni. Tales pleniſſime ſunt, qui adeo ſunt anguſto thorace & reſtricto, ut à tergo in morē alarū promineant operta ſcoptula: unde etiā hos *πτερυγώδεις* quaſi alatos uocāt. Præterea quibus caput facile impletur, quodq; ſpiritus organis multas deſtillationes demittit, hi facile tabeſcunt. Hæ ſi ambo in unū coeant & thoracis figura, & capitis imbecillitas, ſunt eiuſcemodi quidem naturæ ſemel tabi obnoxiæ, ambabus naturæ de cauſis. Etenim hi quorū caput ad pulmonē mittit fluxiones, diuturnitate temporis fiunt tabidi, ac in pulmone ſæpe rumpitur illis uas per uiſceris anguſtiā & infirmitatē. Habes de tabidis. Quia uero dixit Hipp. Quando etiā multis ambigentibus tū confirmauit. Ac deinde ſubijcit: Quibuſdā autē cœpit primū, atq; his uergebat ad tabē natura, mihi parum uideē eius oratio conſona rationi: nam erat multo probabilius tales uere q̄ ęſtate incipere: q̄ qui acōmodati ſunt, ut certis incōmodis facile capiantur, citius iſti in eos incidāt, ac imparati. Videtur igitur, ut etiā in alijs locis horū librorū de uulgaribus morbis, ordo eſſe inuerſus orationis, lapſo eo qui hæc primus deſcripſit, neq; errato poſtea emēdato: & itē quoq; huic loco accidiſſe, ac orationis hæc eſſe ſeries: Quando etiā multis ambigētibus tū confirmauit, quibus uergebat ad tabē natura. At deinde: Quibuſdam autem cœpit primū. Poſtea: Mortui uero multi ſunt, & plurimi de his, & illis qui decubuerūt: atq; haud ſcio, an uel mediocri quis tēpore uitam produxerit: de tabidis ſcilicet. Nam id intelligendum eſt: ſiquidem in hunc modum eſt totum hoc ſcriptum caput.

18 Interierunt ægri citius ſolito.

Nam uel iam quæ ſubdidit omnia, ſunt cōmunia tabidis, qđ perſpicies, ſi Hipp. dictiones attendas: auſpicaborq; ab hac, quæ mox adſcripta eſt:

19 Interierunt celerius, quàm talibus eſſet conſuetum.

Tabidos inquit ſolito uitam finiuiſſe celerius. Cuius mox ipſe cauſam ſubiūgit, ubi ait: Febres horrificæ, cōtinuę, acutę. Id eñ præter cōſuetudinē tabem comitatur, quod tum uidetur accidiſſe.

Cauſa

Cauſa eſt, cur hæc ambo cõgruerẽt tabes & eiuſmodi febris, quòd ſtatus eſſet antecedens ad corpora affecta comparatus. Siquidem dixi paulo ante, qui calidiore erãt tẽperamento, illos in primis laboraſſe ex deſtillationibus capitis. Horum nãq; caput præcipue erat in auſtrina tempeſtate repletum. Quibus ipſis longius protracto nebuloſo ſtatu, uſu uenit ut humores, qui in corpore eſſent, putreſcerent: unde malitia extitit febrium. Quòd ſi quibus minus eſſet calidum temperamentum, his neq; computruerunt humores, neq; caput repletum eſt, extra paucos, idq; temporis diuturnitate. Nam quod citius patiũtur naturæ iniuriæ opportunæ, id cęteris tardius accidit. Neq; ſanè erat mirũ, cum priori auſtrino ſtatui æſtas ſuccederet non auſtrina modo, ſed nebuloſa etiam, prouenis- B ſe hinc putredinẽ quandã humorũ uel in frigidioribus corporibus, nedum in calidioribus.

Nam alios quidẽ & diuturniores, & cũ febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam ſcribemus.

Alios inquit morbos præter tabificos, de quibus ille uerba fecit, etſi eſſent longiores, & febrẽ haberent adiunctam, non tamen grauiter tulerũt, cuius paulo ſuperius cauſam diximus, quòd humor his nõ ita erat ex putredine reddit⁹ uitioſus.

Sola enim & præ cæteris maxime, qui tum uiguerũt, morbis, multos tabes peremit.

C Huius cauſa eſt non ita dudũ dicta, ubi corporis temperamentũ in culpa poneremus, per quod morbis tabificis ſunt correpti, febribusq; malis, de quibus ſub hæc ſermonem habet.

Infeſtabãt illos pleroſq; hęc incommoda, febres horrificæ, continuæ, acutę, omnino non intermittẽtes. Modus erat ſemitertianus, uno die leuiores, altero grauius iterum inuadentes: in ſumma, indies acutiores euadebant.

Pleroſq; oẽs tabidos, de quibus agebat, paſſionibus aut affectos fuiſſe, quas ipſe deinde collegit. Atqui παθήματα (id eſt, paſſiones: nos affectus uertimus) omnes uocant Græci, quæ in corporibus noſtris fiunt præter naturã. Præ cæteris D autẽ meminit, febres fuiſſe horrificas. Quod quidẽ ſignificat, per augmentũ, & incrementũ quod uocãt, acceſſionis horruiſſe diutiſſime ægros. Neq; enim, quibus initio acceſſionis horrores inceſſerunt, iſto appellauit nomine, ſed quibus per totã propè acceſſionẽ producceretur ſymptoma horroris. Et fit bifariã: modo cũ reduplicet incrementũ, modo cũ nihil niſi ipſum inæquale faciat incremẽtum. Diuerſitas in tẽporis conſiſtit quãtitate. Nã breuib. ſi interuallis à ſeſe ſint mutuo motus horrifici direpti, inęqualis dicit̃ & horrificus motus. Sin ampliora ſint interualla, fit illud ſymptoma reduplicatio, & dicit̃. Hæc fit præcipue in ſemitertianis, ut uocãt, febribus: quocirca ternæ plerũq; A & quaternę ſunt. Sed in cõmentationibus De febribus declarauimus, cõſiſtere ſemitertianã in humore inæquali, qui partim amara bile, q̃ acris eſt, ptim pituita putreſcẽte cõſtat. Has itaq; tũ uiguiſſe febres horrificas dicit ob antecedentẽ ſtatũ, uti ſupra dictũ eſt. Cõtinuas aũt eas nominauit, ſignificãs eas nõ diſcedere, qđ quidẽ ipſemet interpretat̃ his uerbis: Omino nõ intermittẽtes. Intermittẽtes eñ illas febres ꝓprie appellant, quæ à uigore integritatẽ quandã præſtant. At quæ remiſſionẽ habẽt apertã, nunq; corpus tamẽ præſtant integrũ, acutas has & cõtinuas uocat: quæ totũ habẽt quidẽ circuitũ, plurimũ octonũ & quadragenũ horarũ, quantũ etiã ſemitertiana: ſed ad integritatẽ nec ueniũt, & altero die minore, alterã iterũ B adferũt acceſſionẽ: remiſſiorẽ illã quidẽ priore illa, alterius circuitus ac reduplicatiõibus carentẽ: cæterũ quæ ægre incaleſcat, & uix ad uigorẽ perueniat. Eſt ꝑterea illius propriũ, circuitus qui primũ conſequũtur, neq; inter ſeſe æque acutos eſſe, neq; perinde ac primũ, uerũ uſq; ad totũ morbi uigorem increſcere indies, intendiq;.

Sudabant ſemper quidem, ſed nõ toto corpore: multum extremitates frigebant ut uix calorem reciperent.

Febrium eſſe hæc accidentia cacoethũ, *in præſagijs* didicimus.

Alui turbatæ erant, & bilioſæ, ac pauca, mera, tenuia, mordicantiaq; deijciebãt, & aſſidue C deſidebant.

Mera excrementa ſolent uocare planè bilioſa. Sin aũt miſtus cũ humiditate aquoſa excernatur talis humor, nõ iam merũ appellat. Quinetiã hoc ipſum didicimus de meris excrementis, quorum aperuit malitiã in Presagijs, & de humoribus qui tenues ſunt omnes eſſe crudos, & ut concoquantur, robuſtam deſiderare naturam. Mordacia porrò erãt haud iniuria, ut quæ bilioſa meraq; eſſent. Præterea eorum erat mordacitatis comes aſſidue deſidere. Quo factũ eſt, ut ex hoc quoq; ſymptomate uires laborarent ægrotorum.

Vrinæ tenues, crudæ, decolores, & paucæ: aut craſſitudine præditæ, & paruo ſedimento, D nec probe ſubſidentes, ſed cum crudo intépeſtiuoq; ſedimento.

Et de urinis didicim⁹, tenues, decolores, & paucas, uel craſſas, & paucas, perniciabiles eſſe: quẽadmodum etiã craſſas quidẽ, ſed qđ ſubſideat aut omnino nihil, aut parũ habẽtes. Quod ſanè ijs accidit, eo ꝙ parũ bene ſubſideãt Hoc tã ijs frequẽs febrib. eſt, in quibus multus calor, & flãmeus feruorẽ accẽdit quendã crudorũ craſſorũq; humorũ. Par igitur eſt in ijs aut prorſus nõ eſſe, aut eſſe id, ut Hipp. dixit, crudũ & incoctũ. Cęterũ de prauis ſedimẽtis in Præſagijs tractauit.

Tuſſiebant, ac pauca, coacta, concocta paulatim uix excreabant. Quos uero uiolentiſſime urgebant

urgebant, his minime concocta erant, ſed perpetuo cruda ſpuebant. A

In tabibus peſſimis, quibus proxima eſt mors, ſputa ne paululum quidem cõcoquuntur: in alijs uero, quæ moderatæ ſunt, & quæ in longius tempus extrahuntur, hac ipſa de cauſa commode concoquunt humores in pulmone ſuperflui, excreanturq́; facile. Cæterũ ij qui in pręſentia tabeſcerent, iſtorum habebant nihil. Nam aut ſemel crudũ expuebant, aut coctum quidem, paucum tamen, & quod paulatim uix excreabaſ. At meminit in præſagijs huius ſputi.

28 Pleriſq; horum fauces aſſidue à primo dolebant, & cum inflãmatione rubebant. Deſtillationes paruæ, tenues, acres, ſtatimq́; marceſcebant ac affligebantur. B

Simul ut ſymptomata, quæ ad tabeſcentiũ conſpiciebãtur fauces, prædixit, cauſam adſcripſit his uerbis: Deſtillationes paruæ, acres. Nã quia tam uitioſæ deſtillationes erant quę à capite manabãt, dolebant fauces: quòd uero ab ijs uellicarẽtur, ruborem & inflãmationem habebãt. Quia iam ipſa etiam calida deſtillatio, non erat mirum in Thaſo, ſi præ cæteris tabeſcentibus, qui ita haberent, ad extremum deuenirent marcorem.

29 Cibos quoſuis perpetuo faſtidiebant.

Appellant Græci appetentia carentes, qui cibũ non ſumunt, ἀσίτους: qui uero oblatos faſtidiunt, ἀποσίτους. Conſtat autem hoc faſtidij ſymptoma tabidis accidiſſe, eo quòd deſtillationis, quæ fauces & pulmonem infeſtabat, pars aliqua in uentrem deflueret. C

30 Non ſitiebant.

Nõ ex uitio deſtillationũ, quas appellauit ipſe acres, hoc tabeſcentibus ſymptoma accidit. Quo factum eſt, quantum equidem iudico, ut cum luiſſe illas Hippocrates nouas & abſurdas indicare uellet, adſcripſerit, non ſitiebãt. Eſt enim maximæ ſignum prauitatis, ubi calida & adurẽte febre, aut fluxione delabente in uentriculũ acri, non ſitiant. Atq; hoc ſymptoma partis uirtutem ſentientẽ deperditam indicat, & extinctam: ſiquidem diuerſos inter ſe affectus non ſentit. D

31 Pleriq; circa mortem delirabant. Sed de tabidis hactenus.

At ne hoc quidem accidere alijs tabeſcentibus conſueuit, ſed quæ erat febrium tum uigentiũ malitia, huius ſtatus morbos comitabatur.

32 At uero ęſtate iam & autumno febres multæ, continuæ, non uehementęs, diu quidem tenebant ægrotos, qui cætera minus incommode habebant.

Nam ante etiam retulit, unam fuiſſe tabem exitialem, noſq́; adiunximus cauſam. Ergo conueniunt cum illis, tum quę hic agit, tum quæ ijs ſubdit, ubi ſic ait:

33 Plurimis erat aluus turbata ſine moleſtia tamen, & propè nihil offendebat. Vrina itẽ plurimis boni quidẽ coloris erat, & liquida, ſed tenuis, & poſt iudicationem concocta.

Et reliqua, quę de urinis in mediũ attulit. Nam ut quæ de tabidis nuper recenſuit, erant praua: ita quæ nunc dicuntur, admodum ſunt moderata.

34 Non ualde tuſſiebãt, neq; difficultatẽ, quæ tuſſi excreabantur, præbebant, nec ſolũ cibum nõ faſtidiebãt, ſed etiã maxime licebat offerre.

Eorum, qui hũc librum ſunt interpretati, maxima pars, hoc eum loco ad tabeſcentes autumant trãſiiſſe. Ego uero adhuc de cæteris cenſeo, de quibus diſputat, febribus hũc haberi ſermonem. Qui enim, cum antea de tabeſcẽtibus dixit, eos perpetuo quoſuis cibos faſtidiuiſſe, hic iam dicat: Nec cibos ſolum nõ faſtidiebant, ſed etiam maxime licebat offerre? Cur ergo hoc loco ſcripſit, Non ualde tuſſiebant? Nempe hoc eſt, quod iſtos adduxit in eam opinionẽ, ut hæc exiſtimarent dici de ipſis tabeſcentibus. Ego ſic ſtatuo, cum etiamnum de alijs febribus fierent uerba, adſcriptum illud eſſe: Infeſtantur enim tuſſi, quę incidit ratione ſymptomatis. Quare nihil habet admiratiõis, ſimul & cœpiſſe Thaſios quoſdã febricitare in ante dicto ſtatu: et quia erat id temporis ipſum caput repletum, accedente ad ſtatũ febre, tuſſi eſſe moleſtatos. Sed nec erat hoc illis nimium moleſtũ ſymptoma, nec quę per tuſſim reijciebantur, negociũ præbebant: neq; enim hi tabeſcebant.

35 In ſumma, qui tabeſcebant, leuiuſcule ægrotabant, non more tabeſcentiũ, à febribus cum horrore uenientibus parum ſudãtes, aliàs alij, ut quos inuaderet febris nõ ſtato circuitu. Et ut paucis, quos nunquã febris relinqueret, ſed inuaderet more febris tertianæ naturã referẽtis.

Hoc capite toto præcedenti annexo, multo magis adducti ſunt interpretes quidam ſuperiorem etiam orationem de ipſis tabeſcentibus habitam. Verum nulla ratione ad eos referri illam potuiſſe, planũ eſt factum cum oſtendi, faſtidioſos ab eo uocatos eſſe tabeſcentes, nõ faſtidioſos, hos. Sequẽs oratio, quæ nunc nobis propoſita eſt, duobus modis exponi poteſt. Primo, ut hoc modo dicamus. Sed faciam ut repetam ſuperiorem orationem, ac mox huic aptẽ, una ei ſyllaba, quò euadat clarior, interſerta. Non ualde tuſſiebant, neq; difficultatẽ, quæ tuſſi excreabantur, præbebant, nec ſolum cibum non faſtidiebant, ſed etiã maxime licebat offerre. Nam in ſumma, qui tabeſcebant, leuiuſcule ægrotabant, non more tabeſcentium. Veriſimile eſt autem hoc pacto illum dixiſſe de ijs, qui alio

modo

modo febricitarent, ſcribentem cõmune ſymptoma morborum habentium comites tuſſes, & non ipſorum tabeſcẽtium. Nam uidetur ſermonem de tabeſcentibus habitũ retractaſſe, ut in memoriam reduceret differre hoſce ægros, de quibus nunc agit, ab ſuperioribus illis tabidis. Etenim eadem illa hic commemorat iterum ſymptomata, quæ nuper retulerat. Atq; hanc quidem unam afferas cauſam hoc loco ſermonis de tabeſcentibus repetiti. Altera eſt, quam ſæpe & multis in libris accidere ſcimus. Siquidem cum interdum ſuper eadem re dupliciter ſcribamus, ut ſit altera ſcriptura in contextu, altera in alterutro margine, quò per ocium expendamus, & iudicium faciamus de altera: qui primus deſcripſit librum, utranq; ſcripſit: quod deinde, quia admiſſum nõ animaduertimus, nec emendauimus erratum, poſtquam in multorũ manus uenit, manſit incorrectum.

36 Iudicabantur autem, quibus inter hos breuiſſimi eſſent, ad uigeſimum diem, plurimis ad quadrageſimum, multis ad octogeſimũ. Nonnullos ne ſic quidẽ, ſed nullo ordine, nec decretorie deſerebant. Quorum pleriq; non diu à febre intermiſſi repetebantur: atq; hi à recidiua, ijſdem circuitibus iudicabãtur. Multis uero ſic producebantur, uti ſub hyemem languerent.

At qui erant iſti, quorum ait iudicatũ eſſe morbum uigeſimo die? Nempe reliqui ægron, de quibus faciebat uerba, ut ego ſentio, nõ tabeſcentes: cui aſſentiuntur, quæ conſequunť omnia. Etenim quibuſdam de illis ad octogeſimũ diem ait eſſe extractum morbũ, atq; alios inordinate, neq; decretorie deſeruiſſe, & ad hos ipſos pleroſque rediſſe: quas quidem recidiuas ijſdem iterum circuitibus iudicatas fuiſſe, ac non paucis horum in hyemem morbum eſſe protractum. Hęc ſanè om̃ia cum ſuperius dictis planè conueniunt, ubi dixit: At uero æſtate iam, & autumno, febres multæ, continuæ, non uehementes, diu quidem tenebant ægrotos: qui cætera minus incõmode habebant. Hæc cum ijs ſymptomatibus congruũt, quæ hoc loco ille recenſet. Quæ uero de tabeſcentibus adduxit, non aſſentiuntur: quod perſpicies, ſi tecum partem eorum, quæ de his tradidit, animo reuolueris: cũ ait, Interierunt celerius, quàm talibus eſſet conſuetũ. Quod ab eo de tabidis pronũciatur, quos ait eſſe celerius mortuos. At de ijs, qui aliter laborarent, ſtatim poſt hæc in hunc modũ ſcribit: Nam alios quidem & diuturniores & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebanť: de quibus iam ſcribemus. Hæc igitur ijs concinunt, quæ propoſito nunc nobis ſermone de febricitantibus per autumnum & hyemẽ diſputãtur. Imò uero quod prædixit, De quibus iam ſcribemus, alium aũt, ſi à pręſente de ijs habito ſermõe diſceſſerimus, ab eo ſcriptum de his producere nullũ queamus, neceſſitas exprimit, de ijs qui alio morbo, nõ tabifico affecti fuerant, totũ hunc habuiſſe Hippocratẽ ſermonẽ.

Inter omnes, quorum fecimus mentionẽ in hac tẽmpeſtate, ſoli in letalia tabidi incurrerũt: febricitantes alia febre, nequaquam.

Eorum, quæ de primo ſtatu ille fecit, poſtrema ſunt hæc uerba, quæ nihil pręcipiunt amplius, ſed tantum ante dicta in ſummam colligunt, quod facere ille frequenter ſolet.

## GALENI IN LIBRVM PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORbis uulgaribus commentarius ſecundus.

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

SVPERIORE uolumine de mutua anni temporum cõuerſione dictum eſt: expoſitũ eſt præterea uniuſcuiuſque temperamentũ natiuum, tum autem principij eorũ, item ac finis ſtata dies. Itaq; uelut in memoria illis habitis, ubicunq; pręſens ſermo interpretẽ requirat, exponam, comparans me non ad prorſus imperitos tãtum, neq; ſolum ad eos, qui multum profecerunt. Nam omnibus erit is ſermo mediocriter accõmodatus. Alter qui om̃ino rudium eſt, doctis propter longitudinem ſtomachum faciet: qui uero his aptus erit, indoctis ſit obſcurus. Sed non debent in huiuſcemodi commentariorum lectione acquieſcere, uerum accipere aliud ab alio atq; alio, latius ſæpe eadem poterũt, itaq; ſi attendere animum uelint, aliquid addiſcere boni.

### TEMPESTAS SECVNDA

IN Thaſo ante autumnũ frigora non tempeſtiua, ſed repẽte, ſpirãte multũ Aquilone & Auſtro, humida, & ante tempus coorta ſunt.

Autumnũ dixi incipere ab exortu Arcturi, qui antecedit æquinoctiũ autumnale. Eo tempore inquit, antea quàm oportebat, magna fuiſſe frigora. Nam hoc illi non tempeſtiua, & ante tempus coorta ſignificat. Atq; non tẽpeſtiua, anticipaſſe tantum indicat. Ante tempus coorta, etiam cum pluuijs largis ea fuiſſe coniuncta.

Hęc autem durabant uſq; ad Vergiliarum occaſum, & ſub Vergilijs.

Vergiliarum occaſum finire autumnum, antea diximus. Præterea etiam duos eſſe menſes ab Arcturo ad Vergilias. Atq; unius eſſe decretoriũ rei in aere Arcturũ: Vergilias duarum: alterius, cum autumno hyems cõmittitur iam pręceps: alterius, ubi uer ęſtati. Arcturi autem mentionẽ non niſi ſolius ortus facere Hippocrates ſolet: quandoquidem ſub eo incipit autumnus, æſtas terminať. Ad hæc diximus nuper, de totius anni in quatuor partes diuiſione, & de diuiſione in ſeptẽ. Et æſtatem Vergiliarũ & Arcturi ortu circumſcribi, atq; hãc

eſſe diuiſionis in ſeptem totius anni quādam portionem: cum in duas ſecatur partes æſtas, in tres hyems. Dictū etiā eſt, πλειάδα numero ſingulari græce dicas, an πλειάδας plurali (quas nos Vergilias appellamus) nihil intereſſe.

Hyems aquilonia.

A Vergilijs hyemis meminit, autūni eſſe Vergilias terminū clare innuens. Itaq; quæ hyems illa fuerit, differentem eum attente audiamus.

Imbres erant multi, largi, magni: niues, miſta ſuda plurima. Atque hæc habebat omnia. Frigora uero non admodum erant intempeſtiua. Iam uero poſt brumale ſolſtitiū, & ubi fauonius ſpirare cœpit, aſpera erat extrema hyems. Aquilo multū ſpirabat, ningebat, pluebat multum & continenter. Cœlum procelloſum, atq; nubilum, quæ durauerunt, nec remiſſa ſunt ad æquinoctium uſq;. Ver autem frigidum, aquilonium, pluuioſum, nubiloſumq;. Aeſtas non admodum fuit feruens. Eteſiæ perpetuo ſpirarunt. Mox circa Arcturum ſpirāte Aquilone, permultum pluebat.

Multas fieri pluuias dicimus aliquo tēpore propter diuturnitatem, licet non largæ tum decidant. Appellamus etiā multas, ſi uel breui tempore inceſſant largæ. quæ quidem & magnæ appellātur. Verū ubi quis continenter pluuias ait largas fuiſſe & magnas, ut Hippocrates ſcripſit, largas intelligamus, repentinas, uehementes, & breues: Magnas uero, neq; repentinas, neque breues omnino, nec etiam diuturnas. Sed, quo omnia clariora euadant, nihil cauſæ eſt, quin paulo utamur narratione prolixiore. Fiat igitur ſubito admodum multa pluuia, horas tres aut quatuor, deinde mox ceſſet, largam hāc appellabimus. Alia uero paulatim incipiat, paulatim item increſcat, atq; ita fiat totum diem & noctem: deinde à uigore, detrahatur paulatim de eius abundātia nōnihil ſequenti toto die, poſtea conſiſtat, eiuſmodi pluuiam nō largam, cæterum magnam uocabimus. Ergo, quam narrat, hyems modo largas pluuias habuit, modo magnas per interualla, atq; interea non raro erat ſudū. Quippe hoc ſignificat, quod eſt ab eo ſcriptū, μὴ ξυνεχέα τὰ πλεῖστα. Præterea hac hyeme niues ait fuiſſe, nec adſcripſit, nec multas, nec paucas, ut q̄ neutrum admodū obtinerent, ſed quæ magis conſuetudini urbis reſponderēt: ideoq; ipſe adiecit: Et frigora non admodum erant intempeſtiua. Et reliqua, quæ ſequuntur, omnia frigidam fuiſſe & humidam eam hyemem teſtantur, ac pro eo naturaliter ſolā ipſam habuiſſe, atq; adeo plus æquo fuiſſe humidam. Iam etiam uer pluuioſum, algidum, & aquilonium fuiſſe dicit, præterea nubiloſum. Aeſtatem uero quodammodo moderatam. Poſt hæc omnia circa Arcturum, ſpirante nonnihil Aquilone, multū pluiſſe. Sub hæc totius tempeſtatis ſum-

A mam in oratione profert: Cum totus fuiſſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius. (Cœlū procelloſum, nubiloſumq;.) Cœlum more uulgi appellauit aerem, qui ſupra nos eſt uſq; ad nubiū regionem. Illud uero quod appellāt aſtronomi pariter ac philoſophi cœlū, à lunæ regionibus incipit. Procellas aūt uentos repētinos & uehemētes uocamus, præcipue cū coniuncti ſint cū pluuia larga.

Cum totus fuiſſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius, per hyemem ferè cōmode habebant. At ſub uer multi, adeoq; plurimi laborabant.

Demonſtrauimus ante inſtitutum eſſe Hippocratis, ibi incipere narrare, quæ id temporis aeris B ſtatibus acciderunt, ubi primum de naturali deflexerit temperamento. Neq; id ab re facit, qui cum ambientis nos aeris intemperie uulgarium morborum inſtituit genera coniungere. Quando igitur eſt ab autumno exorſus, utique cum præcedit * æſtas, illiq; ſuccedit, quod ipſi præit. Quatenus igitur ſalubriter in anni temporibus corpora degunt, æſtas, adiuncto ipſi autumno, tantum aberat ut mali attulerit quicquam, ut fortaſſe etiam quibuſdam corporibus magno adiumento fuerit, quæ temperamentis calidioribus & ſiccioribus æſtate à iuſta temperatura deflectere ſolēt. Itaq; his inſtar fuit medicinæ autumnus, frigidum habens & humidū ſtatum. Quinimmo ne hyeme quidem ferè ullus uulgabatur morbus. Nam hoc innuit, C cum dicit: Per hyemē ferè cōmode habebāt. Erat enim humidior quidē hyems, at frigidior nihilo, q̄ eius poſtulabat natura: quocirca agens de eius ſtatu dixit: Frigora uero non admodū erant intempeſtiua. Porrò ibi primū morbos emergere oportebat, ubi plurimū aer degeneraret, cū dicat: Ver aūt frigidū, aquiloniū, pluuioſum, nubiloſumq;. Nam decet uer temperatū, nō frigidum eſſe, ſicut nec nubiloſum, aut pluuioſum. Nāq; ueris initiū eſſe æquinoctiū, quod hyemem ſequitur, ſuperiore cōmentario expoſuimus, atq; adeo ipſe hoc ſermone Hippocrates dilucide oſtendit: qui cum dixiſſet, extremā hyemem fuiſſe aſperam: ac deinde adieciſſet: Quæ durauerunt, nec remiſſa ſunt ad æquinoctium uſq;: poſtea aſcripſit: Ver aūt frigidū, D aquiloniū, pluuioſum, nubiloſumq;. Age iam uideamus qui hoc ſunt cœlum comitati morbi.

Primum igitur cœperunt lippitudines manantes, dolorificæ, humidæ, crudæ, lemiæ paruæ, ægre multis erumpentes, plurimis redibāt, tandem ſub autumnum receſſerunt.

Quamobrē uere morbi uulgares generari cœperint, ſupra eſt dictum. Cur aūt lippitudines præ cæteris uiguerint morbis, ſi eius ſtatum memoria teneas, cognoſcas: fuiſſe enim dicit frigidius, aquilonium, pluuium, & nubiloſum. Si quidem igitur à uentis tantū oculi fuiſſent uerberati, citra fluxionem eos lippitudines arripuiſſent. Quia uero multa erant cōiuncti humiditate aquilonij uenti, recte

ſane

ſanè manaſſe ait lippitudines, hoc eſt, fuiſſe humidas, ut ab humido generatas ſtatu. Dolorificę erãt utrobiq;, & ubi cum fluxione conſtarent, & abſq; fluxione, propter frigoris diuturnitatem, cui profecto nihil ad dolorẽ oculis inducendũ deeſt. Nũc uero auctos dolores eſſe par eſt, quãdo frigus oculorum cum eorum fluxione coniunctum eſſet. At crudæ erant, & longo tempore durabant, tum propter humiditatem, tum frigus. Siquidem maturationem fluxiones, cum ab inſito calore ſuperãtur, conſequuntur. Atqui minore ſuperãtur negocio, ubi paucus ſit humor, & minus frigidus: cum autem multum eſt frigoris, difficulter concoquuntur. Iam uero naturalis animantium calor ſi ſit ualidus, humores earum celerius concoquit: ſin imbecillus, uix longiore interuallo ſuperior euadit, & uincere humores ualet. Quo magis, ſi qui fuerint curati, de integro inciderunt in illas. Nam debilitatos quidem lippitudinibus oculos frigidus aer, aquilonius, & pluuius, nubiloſusq; iure lædebat. Huiuſcemodi lippitudinibus lemia ferè obuenit parua, ægre ob dẽſitatem tunicarum, quam ex frigore contraxerunt aeris, erumpens. Quare toto uere neceſſario oculi deteriores euadebant: ęſtate uero, quam cõparauerant, duritia ad concoctionẽ pedetentim deducebatur. Siquidem non potuerunt, qui longo tẽpore collecti ſunt morbi, ijsq; pręcipue ab algorib. & humiditatibus, ſtatim depelli. Merito itaq; dixit Hippocrates oculorũ incommoda eſſe autumno penitus ſublata.

Aeſtate iam & autũno lienteriæ, & dyſenteriæ, teneſmi, alui fluxiones bilioſæ, tenues, multæ, & mordaces: nonnullis etiam aquoſæ. multis præterea offuſiones dolorificæ, bilioſæ, tamentoſæ, purulẽtæ, & cũ ſtranguria cõiunctæ.

Non hi tantum morbi Thaſios, & ſymptomata tentabant, ſed etiã alia, de quibus poſthac aget. Nam uarie ita ut cum maxime ægrotabant, quòd in diuerſos incidiſſent morbos. Quare cõmunem rationem, quæ ad id conducit, quo nõ omnes, qui in ea fuerunt tempeſtate, ægrotarent, primo loco exponam: deinde ad ſingulos morbos deicẽdam. Attendes omnibus in ſtatibus ętatem & naturam cuiuſq; hominis, ut ſit ad ſtatũ appoſitus. Nam uel facile, uel difficulter illi cedentem, uel modice ad illum comparatum inuenies eum. Mox genus uitæ applicabis, atq; ſalubrem uictus rationem uniuerſam ſtatui ipſi aduerſariam. Atq; ut uel facile, uel ægre corpus externis cauſis ſit inferius, aut ſimilis, aut diſſimilis ratio temperamẽti in cauſa eſt, ut eſt ſæpenumero dictum. Cum enim conſtet ſanitas ex ſymmetria quatuor elementorum (ſiue qualitates, ſiue facultates uelis appellare) humiditatis, ſiccitatis, caloris, & frigoris, quædam corpora, naturæ, & ætates intemperata ſunt: quibus quidem ſimiles ſunt tempeſtates inſalubres, & cõtrariæ ijs proficiũt. Temperatis corporibus ſalubres ſunt temperati ſtatus, intemperatiq; noxij. Sed ut A nullus eſt intemperatus ſtatus cõmodus temperatis, ita nec nocuus perinde, ut intẽperatis. Etenim ſtatus magnopere humidi & frigidi, corpora maxime lædũt intemperata humiditate & algore. Itidem humidi & calidi ſtatus temperamenta humida & calida offendunt. Eadem ratione calidi & ſicci, ſimilia. Quæ enim corpora iam ſunt in talẽ prona morbum, ex propria intemperie coarguuntur. Quæ uero cõtra ſunt, ac aer, temperata, cum nullam iniuriam accipiunt, tum uero multo efficiuntur meliora, cum ab exceſſu uindicentur. Contraria enim cõtrariorũ remedia ſunt. Proinde calidis & ſiccis temperamentis humida tempeſtas & frigida, pro eo quatenus ad cõtrarium cogit, atq; ita efficit temperamenti mediocritatẽ, commodo po- B tius ꝙ fraudi eſt. Atq; id erat cauſæ, quo minus ęgrotarent omnes in ſtatibus intemperatis. Quod qui cognoſcat, applicando uictu contrario, corporibus ſanitatẽ tuebitur. Nam humidus & frigidus ſi ſit aer, calefacienda corpora ſunt, maxime frigidiora & humidiora: quare exercitationes plurimę his proſunt, & uinum modicũ, quod calidiore ſit natura, atq; aquam ducat, tum cibi calfaciẽtes. * Atque etiam uniuſcuiuſq; quantitatẽ cum ex corporis, tum ex cœli cognoſcemus temperamento, ſi quatenus de optimo temperamento diuerterit alterutrum, conſideremus. Nam pro diuerticuli magnitudine, uictus eſt etiam mutanda quantitas: ut quod longiſſime diſceſſerit ab optima temperatura corpus ad humiditatem & frigus, hoc plurimũ C nos in hoc ſtatu & exiccabimus & calefaciemus. Quòd ſi mediocriter ad id, abſurdum ſit omnino huic idem facere, ſed portiõe. Itaq; ſiccis & calidis corporibus multo minus uictus adhibẽdus eſt uehementer calidus & ſiccus: nam id ſua ſponte obtinent. Hoc autem duntaxat obſeruandũ eſt, quatenus aer deflexerit à iuſta temperamẽti mediocritate. Qui ſi parum, omnino nõ eſt cõmittendũ nobis, ut mediocrem uictus rationem corporibus calidis & humidis immutemus: ſin amplius, ſat erit modice mutaſſe. Hæc quiſquis perſpexerit, generandi morbi cuiuſq; in quacunq; tempeſtate cauſas obſeruabit. Quintus uero dum it inficias eum empiricis, non poſſe eorum, qui ſic exiſtunt, affectuum cognoſci cauſas, refert autem eas ad unam D experientiã conuenientium inuentione medicamentorum deficitur: etſi uel ob idipſum generatio morborum uulgarium ſit cognitu utilis. Itaq; præſens cœlum inſpiciamus, ac à primo repetamus. Fuit hoc, uti ſignificauit Hippocrates, humidum & frigidũ, ab autumno ingreſſum: quæ cauſa fuit, ut ipſo in autumno & hyeme proxima, haberent Thaſij mediocriter. Sed uere, quando hoc etiã frigidum fuit & humidum, omnium primi oculi laborarunt, quòd nõ ſolum eſſet aer humidus & frigidus, ſed & antea fuiſſet procelloſus. Oculos ergo cum frigidi ferirent uenti, nõ mirum ſanè erat, ſi ante partes corporis cæteras laborarent, pro natura cauſæ efficientis. Itaq; non temere fluxione eos humidæ & frigidæ corripuerũt. At uero quia

non deuenit ad extremam ſtatus humiditatem, idcirco nullus aliorum affectuũ quiſquã, qui dominante tali ſtatu in aere apparere ſolent, eſt conſecutus: apoplexias dico, conuulſiones, tremores, tetanos, peripneumonias, lateris dolores. Verum poſtea, humoribus iam ob nimiã in corpore moram putreſcẽtibus, morbi cum † tabe plethorici prouenerunt. Etenim frigidæ cauſæ cutem cõſtipantes, humores prohibent digeſtione: tum autem humiditas aeris non modo nõ remouet à corpore quicquam, ſed adijcit. Quæ cum unà in hac tempeſtate ambo fuiſſent, ſuperfluitas eſt in ægrotantium corporibus congeſta non eadem omnibus. Nam quibus erat in corpore excrementũ biliosum, hoc nõ digeſtum, creauit affectum biliosum. Quibus pituitoſum, aut melancholicũ, aut ſanguineũ, continuo humoris erat non euacuati affectus ſimilis. Atqui cum tale excrementum infici in corpore et putreſcere ſolet, alios in alios incidere morbos cõſonum erat. Cui accedebat non omnium corporis partium ſimilis ſtatus: quippe huic infirmius iecur erat, illi lien, alij uenter, nonnulli inteſtinũ, alij aliud. Quare cum ex ualidioribus excrementũ partes exciperent imbecilliores, conſequebatur pro natura membrorum ex Thaſiis alium aliter laborare. Vnde dyſenteriæ, teneſmi, fluxiões alui, lienteriæ, deriuatis ſuperfluitatibus in inteſtina exierunt: urinæ difficultates, in ueſicã deflectentibus: uomitiones, ad os uentriculi peruenientibus. Cæterum per aeris frigus hæc quidẽ intrò in corpus irruperunt. Aeſtate uero corporum temperamentis calidioribus, & internas partes robuſtiores obtinẽtibus, ſudores par erat citos eſſe, atq; hoc quibuſdã citra febres accidiſſe, cum haud ſatis computruiſſet ſuperfluitas: nõnullis etiam cum febre. Iam etiã temporis progreſſu uariæ febriũ formæ extiterunt: nam & putreſcentiũ erat diuerſitas humorum. Nec enim ab aere erãt generati, cæterum coaceruati, ſcilicet q frigidus eſſet, nõ calidus ſtatus. Vt cũ ſua ipſius ratione corpus excalfacit Canis ortus, ſemper ſolent uigere febres ardẽtes. At nunc quidem non ab ipſo ſtatu iſtud præcipue accidit, immo uero quia conſtipatio intercedebat cutis. Habes malorum compendiũ, quæ in præſentia uulgabant. Nũc ad ſingula cõuertar, ſimulq; uerba Hippoc. ſicubi obſcuriora ſint, interpretabor.

Nõ nephriticæ quidẽ, ſed his alia pro alijs.

Et per ſedem excretiones fiunt prauæ ſæpius, cum liber quidem ab affectu uenter ſit, per eum tamen purgetur totum corpus, aut abſceſſus in illo ſit ab effluxione aliqua. Nã uult Hippocrates ipſe decumbendo & etiam effluendo fieri abſceſſum. Ita etiam per renes nonnunquam & ueſicam, nullo illos laborantes ſuo affectu, repurgatur totum corpus: quemadmodũ in hoc accidit ſtatu. Quam ob rem in progreſſu ſermonis dicit ad uerbũ: Solum uero bonum maximumq; inter ſigna quæ fiebant, quodq; multos maximis periculis liberauit, hoc fuit, qbus ad ſtranguriã diuerterent, & in hoc abſceſſus fierent. Atq; id ipſum eſt, quod hic commemorat: Non nephriticæ quidẽ, ſed his alia pro alijs. Etenim totius corporis excrementa in renes & ueſicam defluxerũt, atq; ita excretiones ſunt nephriticis excretionibus adſimiles conſecutæ.

Vomitiones pituitoſæ, bilioſæ, & ciborũ crudorum reiectiones.

Ex humorum exuperãtia, quæ intrò urgebat, quod ad ſedẽ defluxit, fluores alui, teneſmos, dyſenteriam, lienteriãq; concitauit. Aliud excretionem per renes et ueſicã habuit. Itidẽ iam ſuperfluitas in ſupremũ fluxit uentrem, ac innatans per uomitiones eſt reiecta, ita ut naturis pituitoſis pituitoſa eſſet uomitio, bilioſis biliosa. Eſt enim dictũ, cõgeſta per ſtatũ ſuperflua fuiſſe, à ſeinuicẽ qualitatibus pro naturis corporũ diſtincta. Neq; certe mirũ, ſi cruda ciborũ uomitione reijcerent humoribus in uentrẽ pituitoſis & bilioſis cõfluentibus.

Sudores.

Quibus, inquam, multum per cutem effluxit, id temporis ualebat excrementum huc reijcere natura, itaq; ſudarunt hi.

Omnibus undequaque multus plados, (id eſt, nimia humiditas.)

Superfluam humiditatẽ πλάδον uocare ſolet. Cum igitur alijs aliter, ac quibuſdã multifariã collecti longo tẽpore humores euacuarent, ob id merito dicit: Omnibus undequaq; nimia humiditas.

12 Multis hæc accidebant rectis, & febre liberis: multis uero febricitantibus, de quibus iam ſcribemus.

Quib. coaceruata abundãtia, aut qd bilioſum, facillime putreſcẽs, in febrilẽ cõuerſum iam putredinẽ fuerat, hi ſunt ſtatim febre correpti: qdã uero nõ decubuerũt, aut nõ prius in febres inciderunt.

13 Quibus autem quæ ante dicta ſunt, cum dolore acciderunt, autumno iam & ſub hyemem tabeſcebant.

De altero ſcilicet autumno loquitur, hyemeq; altera: quandoquidẽ de priore ſuprà dixit in hunc modũ: Per hyemem ferè cõmode habebant. At ante uer multi, adeoq; plurimi laborabãt. Deinde ijs, quæ uere acciderunt, cõmemoratis, mox æſtatis meminit: à qua alterius autumni, de quo in fine totius tẽpeſtatis dixerat: Statim uero circa Arcturum cũ Aquilone permultæ pluuiæ. At quos tabidos dixerit, parũ conſtat. Nam ſolet eos, quorum quocunq; extenuantur modo & tabeſcũt corpora, illo uocare nomine, nedũ eos, quibus ob pulmonis exulcerationẽ totum marceſcit corpus. Et ſic hoc loco, tabidos accipi ab eo eſt ueriſimile, quorũ attenuaretur quocũq; modo corpus, nullo certe de pulmonis morbis uerbo prius facto. Nam cũ neq; ſanguinẽ ex eo prædixit eſſe reiectũ, neq; fuiſſe peripneumoniã, neq; in uiſcus hoc deſtillationem

tionem inuaſiſſe, quæ cauſa ſit uerîſimilis cur exiſtimes contabuiſſe dicere eum ægros in præſentia ex pulmonis uitio? Verũtamen potuit certe, ut ad uentrẽ et renes ſuperfluitatis peruenit ex toto corpore portio, & in mẽbra ſpiritus item decũbere.

14 Febres continuæ.

Quod, ſub hyemem, inter nouiſſimam orationem eſt, & hãc dictiõ, alij illi, alij huic aſſignãt. Ego uero totum ſermonẽ eſſe ſtatuo hunc: Et autumno iam extabuerũt aliqui, ſimiliter hyeme. Iam uero etiam continuæ febres, & autumno uiguerunt, & hyeme. At conſtat alterius illũ hyemis non conſcripſiſſe ſtatum, ut quæ proprium hyemis temperamentum cõſeruaſſet. Itaq; didicimus, quibuſdã temporibus anni per accidẽs prouenire morbos, quę nihil ipſa affecta, offenſiões exceperũt priorũ.

Et eorum paucis ardentes.

Non propria tempeſtatis ratione ardentes inciderunt febres, ſed per accidens, ut ſuprà cõmemorauimus, quæ acciderunt. Quia impedita totius euaporatione corporis, illa quæ naturę cuiq; prouenire excrementa ſolent, uacuatione prohibita, peculiares ſibi morbos excitauerũt. Nam qui erant magnopere bilioſi, hi, quod naturæ illi erat ſolenne, in ardentem febrem inciderunt. Quo fit ut poſtea de his dicat: Ardentes uero febres quãpauciſſimos corripuerunt, & minime ex ægris hi laborauerunt: neq; enim calidus has, & torridus, ſqualiduſq; generauerat ſtatus. Multæ enim uiguiſſent, & in multis, ſimulq; cum magnis doloribus.

16 Diurnæ, nocturnæ, ſemitertianæ, tertianæ ſynceræ, quartanæ, errantes. Singulę autem ex iam deſcriptis febribus multos arripuerunt: ardentes uero pauciſſimos, & minime ex ęgris hi laborauerunt.

Qua de re omni contigit febrium generi in prędicto ſtatu exiſtere, ante dictum eſt. At dictio, ſyncerum, que inter tertianam & quartanam eſt poſita, utriq; uidetur tribuenda.

Nec ſanguis de naribus, niſi paucis, & admodũ paucus profluxit: nec delirabant, & alia cuncta erant leuia.

Habet hoc Hippoc. ut obiter utilia præcepta doceat. Nã peculiaria morborũ ſymptomata, quæ tum non fuerunt, hoc ſolet interpretari modo; ex eo φ non acciderunt in pręſentia, frequentia ea ut eſſe doceat. Nam in germanis, ut ita dicam, ardentibus febribus, quia copioſus ad caput calor attollitur, ſanguinis fiunt ꝓfluuia, & delirãt. Nũc uero, quatenus uera nõ eſſet ardens febris, optimo iure ſymptomata nõ habuit propria febriũ ardentium.

18 Iudicabãtur his pleriſq; morbi ſtato admodum ordine, ac intermittebãt ſeptẽdecim dies.

Iam hoc quoq; ardentiũ febriũ eſt illius ſtatus propriũ, non cõmune alijs, quas uocãt germanas. Illæ eñi ut febres habent uehementes, ita ſiti etiã, A & uigilijs, moleſtia, ac nonnunq; conturbatione mentis uexant. Quia uero tam ſunt acutæ, ideo etiam celeriter decernunt. At febris ardens, quæ in præſenti uulgabatur, ut mediocriter acuta erat, ac à dolorificis remota omnibus ſymptomatibus, ſic nec certũ habebat iudiciũ, ſed quaſi mediæ ſortis, ut à repetitione iterũ iudicaret. Nã cum dicat, Ac intermittebãt, præiudicatã quidẽ fuiſſe non perfecte, uerũ à repetitione iudicatã iterum oſtendit.

Nullum tunc febre ardente uidi mortuum, neq; in phrenitim incidiſſe.

Nullus hac febre ardente perijt, φ eſſet moderata: cuius eſt ante dicta cauſa. Phrenitis uero nõ uiguit: quia cum totus eſſet ſtatus frigidus, nõ replebatur his caput. B Oſtenſum autem eſt cõſtitui phrenitidas, ubi cerebri calfiunt regiones.

20 Tertianę uero febres numeroſiores erant ardentibus, grauioreſq;: ſtato tamẽ ordine à prima acceſſione in omnibus his quaternos circuitus habebant, in ſeptem autem abſolute iudicabantur, nullaq; harum recidiuam habuit.

In cõmentarijs De differentijs febrium, & de iudicijs, cum alia, tum hoc declarauimus, ꝓpter flauæ bilis exuperantiã febres & ardẽtes & tertianas oriri, atque hoc conuenire inter illas: locis uero, in quibus ſuperfluus contrahitur humor, diſtare. Etenim ſi ardentes febres ſint, in uenis abundat, præ- C cipue iecinoris & uentris. Tertianæ fiunt, cum totius corporis carnes affluãt bile flaua. Proinde ſpiraculis impeditis eorum, qui natura bilioſa ſunt, quãtum bilis in carnoſo congeſtũ genere ante expurgabatur, in hoc ſtatu non purgatũ, tertianas generauit ardentibus frequentiores. Nã hæ quidem non perinde trahunt originem ex bilioſis retentis excrementis, ſed calore in uaſis & uiſceribus aucto ab inflãmato ſtatu præter modum calido: quomodo in ijs qui ſe plus ſatis exercitauerũt, fit, aut in magnopere ſolicitis, aut qui multũ apricati ſunt, uel cibis ſunt adurentibus uſi liberalius, uel qui de his plurima, uel omnia fecerunt & paſſi ſunt. Verum præſens nõ erat nimiũ calidus ſtatus, quo minus corripuerũt multos febres ardentes, quin potius D admodũ bilioſos, atq; hos moderatiſſimæ: ac hos ipſos magis etiam febres tertianę tentauerũt, quòd priſtini impediti effluxus erant bilioſorũ excrementorũ. Quocirca merito acciderũt illis hoc grauiores atq; ardentes, quo germaniores erãt, & iudicia habuerunt ſua.

21 Quartanæ uero multis ab initio ordine quartanæ cœperunt. Quibuſdam nec ijs paucis ex alijs febribus & morbis abſceſſus in quartanas fiebant. Atq; diu hos, ut ſolent, atq; adeo diutius tenuerunt.

At ne hæ quidẽ ob ſtatum per ſe ortæ ſunt: ſed quia melancholicis naturis nõ repurgabatur atræ bilis affluentia, contigit in eiuſmodi eos incidere

priori die, ſed & poſtridie: quę quidē acceſſio precedente minor eſt, minusq; horrifica: tum repetitionē uel minorē, uel certe prorſus habet nullā. Nunc de ea quæ tertio fit die, mitigat autē in his alterū diē, ſermo habetur, quæ propinquior eſſe uidet naturæ tertianæ, acceſſionē iterantis, ac longius à ſemitertiana eſt remota. Multū enim intereſt, num inuadat poſtridie, an ſine reduplicatione fiat. At enim paruus rigor parū diſtat ab horrore: tametſi ne hunc quidem perpetuo acceſſioni eſſe adiunctum dixit, ſed errantē: niſi certe errantē de alijs dixit febribus, & nō de tertianæ naturā referentibus. Etenim cū minimos his & pauciſſimos rigores ait accidere, horrorē indicauit: non priuauit tamē penitus ijs acceſſiōes. At uero; quo hæc cognoſcas, ſic ſe res habet. Febris hæc iure τριταιοφυὴς, id eſt tertianæ naturā referens uocatur. Neque enim eſt ſemitertiana, ut quæ ſecundo die nō inuadat, nec reduplicatiōes faciat: neq; producta eſt, ſiquidem nunq; febris hominē relinquit. Quare erat æquum huic tribuere nomē illis finitimū. Erat porrò ratiōis nullum inſtituere aliud nomē, ac τριταιοφυῆ, id eſt, tertianæ naturā referens. At uero deteriorē fieri ferè diebus decretorijs, tertianæ naturā referentiū eſt propriū; non commune omniū. Nā in libris De diebus decretorijs didicimus, uſu uenire iſtud febribus malignis: (Aliquātulum remittebantur, citoq; rurſus ex intermiſſione uehemētius inceſſebāt,) ſi in memoria habeas quæ in libris ſunt De iudicijs dicta, & De decretorijs diebus, & differentijs febriū, nō eſt quod repetam. Illic enim ea ſunt explanata om̄ia, cuiuſce modi eſt, quod hic dicitur, remittebantur. Verum generātur iſtæ febres, non ex ſucco uno, ſed pluribus: quorū calidior febrē acutā ſuccēdit, ſtatimq; diſcutitur. Quæ dum corpus tenet, cōtingit frigidioribus corrūpi ac putreſcere: itaq; iterum accendi ex illa remiſſione, quod eſt, ueluti requie, & imminutione febris: atq; iſta febris deterior euadit priore, uidelicet q uires à prioribus moleſtijs defatigatas offendat. Nam non obſcurū eſt, ſi uel pari ſit magnitudine, quin moleſtando, etiā ualidioribus uiribus præſtabit, nedum infirmioribus.

Sudores multi.

Sanè in alijs febribus cōſpecti ſunt multi ſudores. Potuerunt & alijs citra febrē uitijs, ut conuulſionib. accidere multi ſudores ex collecta in corpore multa humiditate frigida ꝓpter ſtatum, quę à cōuulſionis ui expellit̄. Cæterū quibus id dixit accidiſſe, hi, ut erat cōſentaneū, multū ſudauerūt.

Has tantum aberat ut recrearent, ut etiam contra læderent.

Has, inquit, febres, de quibus uerba fiunt, tertianæ naturam referentes, ſudores comitabantur inanes. Cauſa in promtu eſt: nā attribuimus crudis morbis nec prodeſſe ſudores, nec ſignum eſſe bonum. Nam uel copiam denūciant humorum, uel uirium infirmitatem.

Frigebant his multum extremitates, ac uix calor ijs reuocari poterat.

Cum ob inſignem inflammationem uiſcerum in acceſſionibus calfactu efficiuntur difficiles extremitates, tum propter frigidorum multitudinē humorum, ut de utriſq; in ante citatis commentarijs demonſtrauimus.

Non dormiebant prorſus hi, & rurſus ſoporabantur.

Rurſus inſomnes ait eos fuiſſe, ex parte potius, & non omnino, nec cōtrarietas magna eſt. Dicit enim quadantenus ſoporis quoq; ſymptoma accidiſſe, hoc eſt, ubi in ſomnū delabunt̄, nec uigilantium queunt ſubire munera, ut oſtendimus.

Ventres omnibus turbati erant, & praui, ac multo his peſſimi.

Humorum in uentrem fluente abundantia, ut ante dixi, par erat eum turbari. His itaq; naturam tertianæ referentibus, de quibus hic diſputat, ut præter cæteros morbos malignis, neceſſario etiā uentres deprauabantur.

Vrinæ autē plurimis horū erant aut tenues, crudæ, decolores, ac tempore nonnihil concoctæ: aut craſſitudine quidem præditæ, turbatæ tamē, nec cōſiſtentes, nec ſubſidentes: aut paucæ, crudæ, uitioſæ, & quæ ſubſidebāt peſſimæ.

Cuncta hæc in uniuerſum, in libro Præſagiorū docuit: quæ quidem etiam hic tanquam per exēpla priuata fidem accipiunt. quæ quando ante in Præſagijs enarrauimus, non eſt quòd de cōſenſione horum cū illis, cum ſit conſpicua, dicamus amplius. Nam ibi oſtendimus, ea crudorū eſſe & incoctorum ſigna humorum.

Tuſſes comitabātur, ſed quem uſum uel detrimentū adferret tuſſis, nō habeo quid ſcribā.

Vbi humores nimij expurgantur, ſolent ſequi tuſſes.

Itaq; diuturna hæc erant, moleſtaq;, & conturbato nulloq; ordine, atq; ſine iudicio plurima horum permanebāt: quibuſdam pernicioſe habētibus, quibuſdam non. Si quos autem eorū paululum dessererēt, ſtatim redibāt. Quibuſdam autem, ijsq; paucis, octogeſimo cum breuiſſime iudicabantur: atq; horum nonnullos repetierunt, ut etiam in hyemem plurimis eorum morbus protraheretur. Plurimos uero abſq; iudicio reliquerunt.

Nulli dubium eſt, quin ſecūdam hic hyemem Hipp. appellet, non etiam primā, quam in principio retulit totius ſtatus. Quos enim hic commemorat, morbi om̄es altero potiſſimum autumno uiguerunt. Deinde ineunte hyeme, quidam horū diſceſſerūt, nonnulli longius ſunt producti. At uero q inordinati eſſent atq; repeterent, frigori id

A quidem, & copiæ morbos excitãtium humorum merito referendum eſt acceptum. Quo factum eſt, ut ex æquo ea etiam ſuperſtitibus euenirent.

34 Ex æquo hæc ijs qui ſuperſtites fuerunt, & qui non, acciderunt. multaq́ꝫ fuit acriſia in morbis, eaq́ꝫ uaria. Ac maximum ſignum & peſſimum ad finem uſqꝫ plurimos perſecutum eſt, quòd omnem cibum faſtidirent, præter cæteros, quibus cætera quoqꝫ exitialia erant. Sitiebant autem non admodum intempeſtiue in his febribus.

Mente cõſtare, & oblatos cibos libentẽ admittere optimũ eſſe aliàs Hipp. dixit in uniuerſum, & hic ſingulari confirmat exẽplo. Quòd porrò non perinde ſitibundi eſſent, nimirũ abundantium humorum qualitatem eſt conſecutum. B

35 Cum autẽ diu hæc durarent, multiq́ꝫ eſſent dolores & malus marcor, his ſuccedebant abſceſſus, aut maiores q̃ꝫ ut ferri poſſent, aut minores q̃ꝫ ut prodeſſent quicq̃ꝫ: ſed ſtatim redierunt, & deteriores euaſerunt.

Vbi multa ſit crudorum humorum copia, abſceſſus fiunt: qui parui ſi ſint, nihil conducunt: ſin autem magni, uires ijs nõ ſunt pares. Nam quòd etiam hoc loco uacuationes per effluxum, abſceſſus uocet, proxima oratione clare ſignificat.

36 Quæ hos infeſtabant, hæc erant: dyſenteriæ, teneſmi, lienteriæ, & fluxiones alui. Nonnullos etiam aqua inter cutem, quæ uel hæc habebat adiuncta, uel non habebat. C

Quos ſuperioribus uerbis extitiſſe ſummatim ait abſceſſus, hic nunc ſigillatim exponit. Superius diximus merito tales fuiſſe morbos, cõfluentibus in uentrem excremẽtis: dyſenterias ſcilicet cum cruentis excrementis quocunqꝫ modo ortas. Teneſmos uero, qui ſunt ex omni uehemente in recti inteſtini dyſenterijs exulceratione. Lienteriæ, quæ celeres ſunt ciborum non mutatorum trãſitus. Fluxiones uentris uocat, cum ſine dictis his affectibus dejciuntur, & ſemper & aſſidue humida excrementa. Aliquos etiam in aquam inter cutem ait incurriſſe, propter copiam humorũ frigidorum & humidorum, hos quidem unà cũ prædictis ſymptomatibus, illos citra hæc. D

37 Præterea quæ uiolẽta erant, ſtatim opprimebant, uel nihil proderant.

Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequunẽ emolumentũ. Dixit eñ multũ uiolẽtas confeſtim opprimere uires: at quæ tales non ſunt, nihil iuuare. Quæ cũ etiã duplices ſint, nihil proficient, quæ concoctionẽ nõ habent adiunctã. Quia ſcilicet hi etiã multi relinquunẽ, nihil cõmodabit abſqꝫ concoctione quicquam.

A 38 Papulæ paruæ, quæ non eſſent excernẽdis morbis, ſtatimq́ꝫ euaneſcebant: aut ſecundum aures tumores nigricãtes, qui nihil denũciarẽt.

Omnium quæ tunc inciderent incommodorũ erat caput, cruditas humorũ. Quòd ſi quando per uim natura ad aliquos eorũ excernendos aggreſſa eſſet, nihil proficiebat: immo uero ab ijs ſuperata aut in profundũ recurrere permiſit, aut propter paucitatẽ excretionũ, abſceſſum moliebatur.

39 Quibuſdam in articulos, pręſertim in coxẽdicem decumbebant: paucis decretorie ceſſabant, ſtatimq́ꝫ ſuperati ad priorem ſtatum redierunt.

B Quòd igitur abſceſſus, qui decũbendo fit, maxime in diuturnis accidat morbis, in primis ab illo docti in uniuerſum ſumus, & hic exẽplo priuato teſtatũ habebimꝰ. Quòd uero multa eſſet affluẽtia crudorũ & frigidorũ humorũ, nec cõfectorũ, ideo in maximũ articulum multis decubuit. Cęterum propterea ꝙ eſſent difficilis cõcoctionis, nõ excernebantur. Qui ſicut etiam diſcuſſi uiderentur, confeſtim rebellarunt. Scilicet hoc eſt, quod indicatur, tumores cum ad cutem propellerẽtur, redirẽtq́ꝫ, ad peſſimum relapſi ſtatũ ſunt. Etenim hoc ſignificatur ab eo, cum dicit: Statimq́ꝫ ſuperati ad priorem ſtatum redierunt.

40 Moriebantur autem ex omnibus, ſed omnium plurimi pueri ablactati iam, & qui natu C maiores eſſent, octennes & decẽnes, & qui pubertatẽ iam attingebant. Accidebant ijs hæc, non ſine illis, quæ ante dicta ſunt. Superiora uero multis ſine his.

Cum in hoc ſtatu potiſſimũ dominaretur humiditas, quippe quæ modum naturalem plurimũ exceſſerat, minus erant obnoxij huic malo ab humiditate & frigiditate ꝓfecto, frigidi & ſicci. Nã eſſe obnoxiora corpora illis cauſis oſtendimus, quæ cognatæ ſunt ipſarum intemperiei.

41 Solum uero bonum maximumq́ꝫ inter ſigna quæ fiebant, quodq́ꝫ multos à maximis periculis uindicauit, hoc fuit, quibus ad ſtran- D guriam diuerterent, & in hoc abſceſſus fierent. Accidit autem pleriſqꝫ ſtranguria in his ætatibus potiſſimum. Item alijs multis, qui etiam in morbis non decumbebant. Et ſubita his magnaq́ꝫ omniũ mutatio fiebat. Etenim uentres, etſi forte molles eſſent, ſtatim male ſiſtebãtur, ciboſq́ꝫ omnes libenter ſumebant, & poſthac leuiter febricitabant. Sed ex ſtranguria diu hi multumq́ꝫ laborabant.

Dixerat etiam antea ſtranguriam his & nephritim accidiſſe, etſi communitatem quandam habeant, ſed alia pro alijs. Noſq́ꝫ diximus, ubi per renes excrementa purgantur totius corporis, urinæ

illos

illos ſtillicidium corripere, cum ob alia, tũ præcipue propter confluentiũ urinarũ acredinem, quæ etiam nunc in cauſa fuit. Tenendumq; rurſus memoria eſt, hic quoq; abſceſſus dicere illũ in ſtranguriam factos: licet per effluxionem, non autẽ decubitũ de toto emanarent corpore infeſti humores. Vt enim repurgatur non raro per uentrẽ uniuerſum corpus, & item quoq; per renes & ueſicã. Sed eſt ſtranguria diuturna, & cum dolore repurgat totum corpus. Has autem partes erat neceſſarium, per quas acres excernebãtur urinæ, affici: quia uellicabantur ſcilicet, continuaq; excretione ſolicitabantur: unde etiam in ipſo urinarum tranſitu offendebantur. Dies uero longior eiuſcemodi illis ſymptomata per excrementorũ, quę expurgabantur, copiam adſerebat.

Erant his urinæ copioſæ, craſſæ, uariæ, rubentes, purulentæ cum dolore.

Omnia hæc accidebant, ꝙ ſuperfluitatẽ humorũ uitioſorũ totũ corpus deponeret. Quo factum eſt, ut conſeruarenẽ omnes. Cum autem uaria ea eſſet (uti ſuperius docuimus: aliud enim alij abundabat) non mirũ ſi uarietas quædã fuit urinarum, ut hæ omnes ſimiles non eſſent, ſed alijs aliæ.

Atq; hi ſuperſtites omnes fuerunt, nec ullum horum quenquam perijſſe cognoui. Quæcunq; uero non periculoſe.

Quam ob cauſam omnes ſuperſtites eſſent, prędictum eſt. Nam per urinas purgati ſunt. Hoc autem, quæcunq; uero non periculoſe, quidã ſequẽti orationi præponunt, ubi hoc interpretabimur poſt ſecundum ſtatum.

Maturationes excrementorum omnes undiq; tẽpeſtiuæ aut bonæ, & decretorij abſceſſus conſiderandi ſunt.

Sunt qui finẽ prioris ſtatus conſtituant huius narrationis initiũ, ut talis ſit: Quæcunq; uero non periculoſe maturationes excrementorũ omẽs undiq; tẽpeſtiuę aut bonę, & decretorij abſceſſus cõſiderandi ſunt: ut orationis hic ſit ſenſus: Quęcũq; uero ſine periculo exoriuntur ſymptomata, in ijs animaduertendę cõcoctiones ſunt. At nihil tamẽ cauſæ eſt, quin per ſe ſuperior oratio legi poſſit, ut oratio illi ſemel de omnibus morbis maturationi uacantibus in uniuerſum habeatur. † Concoctio enim naturalis maturatio eſt morbi. Hæc autem concoctio, † in concoquentis ſubſtantiã deductio quædam eſt eius quod cõcoquitur. Ergo ubi corpus bene habet, cumq; ei, quod concoquiť, naturæ intercedit familiaritas cũ concoquente, mutatio fit & alteratio totius concoquendæ materiæ, aut maximę partis eius, minimũq; ſuperat ſemicoctũ. At uero quãdo præter naturã affecta ſunt, qđ accidit, ubi ſint à natura immutantis & alterantis aliena: id quod aſſimilatur, paucum eſt, ſemicoctũ uero excrementũ multũ. Iam ſicut in corporibus ſanis concoctionẽ indicãt excremẽta, nõ ſecus

A in corporibus affectis indicabunt. Itaq; eorũ quæ in uentre coquuntur, deiecta per aluũ excremẽta cruditatẽ & cõcoctionẽ ex ſua forma arguũt: eorũ quę in pectore & pulmone, tuſſi excreata: eorũ quę in cerebro, per nares excreta: eorũ deniq; quę in uenis, cũ urinis effluentia. Sed hæc in cõmentarijs ſunt De facultatibus naturalibus declarata, atq; in ijs libris, quibus De iudicijs egimus, præcipue autẽ in lib. De tẽporibus morborũ, in quibus cõcoctionis morborũ indicia ſunt deſcripta. Idipſum hic quoq; iubet Hipp. facere, morborũ conſiderantes concoctiones ex ijs quæ excernuntur. At in fine orationis quidã pro, conſiderandi, ſcribũt faciũdi; ſermonẽ eſſe nõ iudicij, ſed actionis uolentes, & curationis, cõſilijq;. Si enim cõſi-
B derare iubet concoctiones, ad dignoſcendum & præſagiendũ pertinet oratio. Sin autem facere, ad medendũ. Iam maturationes efficere calfacientia mediocriter omnia obſcurũ non eſt, tũ cibos, tum fomẽta & cataplaſmata: frictio itẽ modica, & balneũ, huius ſunt generis. Verũ iſtorũ ſingulorũ in libris eſt methodi medendi explicatus uſus. Atqui non modo cõcoctiones par erat morborũ reſpicere, aut facere ipſum (utrumq; enim uerũ eſt) ſed abſceſſus etiã ex effluxione, id quod in primis eſt elaborãdum, aut abſceſſus ex decubitu in partes ignobiliores. Nam alterũ eſt hoc propoſitum, ubi abſceſſum per effluxionẽ aſſequi nequeamus. Quare ſiquidẽ ad uentrẽ excrementa contendũt, his præſtò eſſe debemus cũ clyſteribus, qui eò at-
C trahere ualent: adeoq; cũ ijs quæ tota in uictus ratione ad hoc conferunt. Sin autem ad renes, cum urinam cientibus. Quòd ſi ad colum, acribus medicamentis illud calfaciendo.

Concoctiones celeritatem portendunt iudicij, ſecuritatemq; ſalubrem.

Supremo capite quoſdã dixi conſiderare cõcoctiones iubere: nõnullos etiam facere: & utroſq; ſinẽ orationis dupliciter ſcribere in enarrando: alteros conſiderare medicos, alteros facere. Equidem ex uſu eſſe utrũq; dixi medicos meditari: itaq; ſi, conſiderandi ſunt, ſcriptũ ſit, omnino comitatur id etiã facere. Nam ęmulum Hippocrates pariter ac adminiſtrũ uult medicũ eſſe naturæ. Veruntamen in priore oratione, conſiderandi ſunt, ſatius
D ſcribi planum fecit, cum dicat hic concoctionem celeritatem portendere iudicij, ſecuritatemq; ſalubrem. Non profecto portendunt dicturus, ſed faciunt, ſi cõſuluiſſet ipſis medicis cõcoctiones efficere: ſed iſtud quidẽ, ubi morbos curat, dat conſilij. Nunc in cõmentatione morborũ uulgariũ diſcretiones illis & præſagia proponit: interim eadẽ opera medẽdi rationẽ generatim innuit, nõ tamẽ exprimit: nam quòd ſimul innuat, liquet illud quidem. Etenim ſi præclara naturæ opera uult imitari medicum, cõcoctiones autẽ naturæ opus ſunt, clarum eſt eos celeritatem iudicij, & ſecuritatem, & ſanitatem ſignificaturas, tum uero nos ijs auxiliando, concoctiones effecturos.

Cruda

Cruda uero, & inconcocta, atq; in malos ab-
ſceſſus cõuerſa, aut acriſias, aut dolores, aut diu-
turnitatem, aut mortem, aut recidiuas.

Vt fiunt cõcoctiones natura cauſas noxias ſu-
perante, ita non ſuperante, cõtraria. Itaq; ei quod
eſt in concoctionibus dictum Celeritatem iudica-
tionis, aduerſatur morborũ diuturnitas: ei qđ il-
lic Securitatẽ, repugnat acriſia, mors, & recidiuę.
Ei deniq; qđ illic Salubre, n cõmuni quidẽ nunc
dicta omnia, ſeparatim uero dolores. Nam corpo-
ra ſana, ſiue ἀπονίαν, ſiue ἀνωδυνίαν, ſiue ἀοχλη-
σίαν, hoc eſt, doloris carentiam, indolentiam, mo-
leſtiæ uacationem appelles, proprium habent per-
petuum. At acriſiæ uocabulum bifariam in men-
tẽ mihi uenit ab illo uſurpari: cũ aut omnino iudi-
ciũ futurũ nullum, aut prauum ſit; atq; in utroque
hoc ſignificato ſunt cruditatum morborum co-
mites acriſiæ. Atqui meminiſtis omnẽ concoctio-
nẽ morborũ fieri in alteratione humorũ. Etenim
protenſa eſt per ſolida corpora natura, quæ illorũ
eſt uirtus, concoctionẽq; à ſolidis corporib. ſanis
humores conſequuntur: nam ſi hæc ipſa ægrotẽt,
in habitu iam hic eſt morbus, ac nonnullos in ex-
tremum adducit diſcrimẽ. Curari autem prius ne-
quit, ꝙ ſuam uirtutem ſolida ipſa recuperauerint
corpora: quæ in ſymmetria poſita eſt calidi, frigi-
di, ſicci, & humidi. Vnde ipſa etiam ſanitas ſolido-
rum corporum in horum poſita ſymmetria eſt: ut
nihil intereſſe uideatur, bonam ſimilarium tempe-
raturam dicas ſanitatem eſſe, an elementorum, ex
quibus generati ſumus, moderationem. Verũ qui
morbis ſolidorum corporum mederi conueniat,
in libris methodi medendi expoſuimus. Neque
enim omnia ubiq; debeo perſequi. Satis enim ſit
eorum, quæ ſeſe obiter de curationibus conſiderã-
da offerunt, hic capita tantum annotare, quemad-
modum in curationibus, ſignorũ. Etenim quod
uniuſcuiuſq; eſt cõmentationis proprium, id de-
cet omni ex parte elaborare: quod uero obiter in-
cidit, hoc indicare ſummatim.

Quid autem horum erit potiſſimum, ex a-
lijs conſiderato.

Quorum fecit de arte præſagiendi mẽtionem,
ea in opere De præſagijs tradidit. Nã ſingula quo-
rum meminimus, ex eo libro citata ſunt, quẽ nos
commentarijs tribus ſumus interpretati. Et ad fi-
nem oſtendimus libros Vulgariũ morborum ſe-
qui Præſagiorum librum. Præterea eſſe ſcripta à
nobis in illum librum commentaria, propter li-
bros De iudicijs, quorum ſunt præſagia explica-
ta & in pernicialibus & lenibus morbis, & quæ
conſtituta ſunt iudiciorum in unoquoq;. Et quæ
iam bona iudicia, quæ uero mala, ac firma, ac nõ
firma: deniq; de omnibus alijs, quæ ad præſentem
ſpeculationem pertinent.

Præterita dicito, præſentia cognoſcito, præ-
dicito futura.

A Et in Præſagiorum libro ſtatim à principio di-
xit: Præſentiens enim & prædicẽs præſentia, prę-
terita & futura: ꝙ ſcilicet circa tria uerſetũ tẽpora
præſagitio: qđ quẽadmodũ ſit præſtandũ, per cõ-
mentaria in illum librum ſcripta apertum eſt.

Hæc meditator.

Hoc loco meditari dixit pro exercere: aliubi ſæ-
pius curam uocat meditationem.

Te ad hoc exerceto, morbis ut proſis, aut
ne quid noceas.

Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hipp. di-
gnum: ſiquidem omnibus hominibus cenſui eſſe
perſpicuum. Debet ſpectare in primis medicus,
ut ægris cõmodet: ſin minus, ut certe ne incõmo-
B det. Poſteaq; uero nõ parum multos uidi claros
medicos iure ob id reprehenſos, ꝙ uel in mittẽdo
ſanguine, uel lauando, uel medicamento dando,
aut uino propinando, aut frigida, offendiſſent, co-
gitaui mecum fortaſſe etiam ipſi Hippocrati tale
quid uſu ueniſſe, neceſſario itaq; multis etiã alijs
eius æqualibus medicis. Atq; exinde omnibus an-
teuertendum duxi, ut ſi quando magnum adferã
ægro auxilium, ante perſpiciam apud me, non ſo-
lum quantũ profuturus ſim, ſi ex ſententia cadat,
ſed etiam ne quid lædam. Nihil itaq; unquam inſti-
tui, quin apud me prius periculũ facerẽ, ne quid,
ſi uotum non obtinerem, offenderẽ ægrum. Qui-
dam uero medici perinde ac ij, aleam qui iaciunt,
ſolent ægrotantibus remedia adferre, quorũ ad-
C fert offenſio magnũ ægrotis incõmodũ. Proinde
ijs qui artẽ addiſcunt, ſat ſcio, prodeſſe aut nõ læ-
dere indignum uiſum iri, ut mihi quondam, quod
ab Hippocrate literis mandaretur. At uero medi-
cantibus iam, non dubito, quin eius uis appareat.
Quòd ſi quando per uehementis medicamenti
uſum temerarium perimi cõtingat ægrum, maxi-
me tum ſentient, cuius nunc Hippocrates uim an-
te oculos propoſuit.

Ars his tribus conſtat, morbo, ægro, & me-
dico artis adminiſtro. Aegri eſt unà cum medi-
co morbo reluctari.

Tria eſſe uniuerſa inquit, in quibus & per quæ
curatio conficitur. Primus morbus, deinde medi-
D cus. Oppugnant ſeſe mutuo, & ut ita dicã, inter
ſeſe depugnant ac dimicant medicus & morbus.
Morbum enim ſtudet medicus euertere, illi con-
trà, ut ne ſit inferior, propoſitũ eſt. Tertius eſt prę-
ter illos æger, qui ſi quidem medico ſit audiẽs &
faciat imperata, ſocius efficitur huic, morbo ho-
ſtis. Qui ab eo ſi deſciuerit, ac quæ dictat morbus
exequatur, duobus nominibus medico facit iniu-
riam: uno quidẽ ꝙ deſtituerit ſolum: altero, ꝙ alte-
rũ fecerit, qui erat ante unus. Enimuero duo ne-
ceſſe eſt uno præſtẽt. Porrò aperte imperata facit
morbi, deſerto medico æger, ubi cũ ei interdicat
medicus frigidę potiõe, ille à febris ardore adduci-
tur, ut iſtud committat. Itidem ſi lauet, aut uinũ bi-
bat, aut eiuſcemodi aliud, à quibus abſtinere eum
uolebat

uolebat medicus: nã morbũ ille ſcilicet augebit, faciundis ijs, quæ illi placent: atq; medicũ prodet, faciundo quæ non uult. In multis itaq; eſt exẽplaribus ſcriptum, medicus artis adminiſter. In quibuſdam non artis, cæterum ſcriptum eſt, naturæ. Nihil tamen ad orationis totã ſententiã intereſt.

Capitis & colli dolores, & grauitates cum febribus, & ſine febribus ſunt.

Hoc tituli uim obtinet, per quem recipit Hippocrates, quò capitis ſolent & colli dolores atq; grauitates tandem erumpere, ac quas habeant differentias, ſub hæc dicturum. Proinde cum hoc agentem in ſequentibus, attendamus.

Phreneticis conuulſiones.

Conuulſiones inquit phreneticos infeſtãt, capitis & colli permanẽtib. dolorib. & grauitatibus.

Sed & uirulenta uomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.

At demõſtrauimus nos talia alui excremẽta & uomitiões, ubi adurit̃ flaua bilis, fieri: quare ſubdit, ſubito quidam moriuntur, hoc eſt, ſtatim à uomitiõibus expirant, ipſum cerebrũ ſcilicet, eiusq; mẽbranas tenẽte phrenitide à flaua bile profecta. Quo minus mirãdũ, ſi deſiccatis his partibus, exiſtant conuulſiones. Atq; quidã ſimulatq; contracti ſint & uomuerint uirulenta, è ueſtigio agũt animã. Aliqui ob robur uirium unum ſuperfuerunt diem aut alterum, aut tres, aliquando quinq;.

In ardentibus autem, cæteriſq; febribus, quos colli dolor, temporum grauitas, caligo oculorum, uel præcordiorum etiam contentio, neque cum dolore corripit, his è naribus ſanguis profluit.

Cum enarrarẽ librum pręſagiorum, de ſanguinis profluuio, quod ita fit, uerba feci, interpretans orationem, cuius eſt initium: Quibus tali in febre dolet caput, & pro oculorum caliginibus cæcutiunt, ac ſplendor obuerſatur, & pro uẽtriculi dolore in præcordiorũ, aut dextra, aut læua parte aliquid contenditur, neq; cum dolore, neq; cũ inflãmatione, ſanguinis his è naribus profluuium pro uomitione expectandum eſt. At ſcripſiſſe illic de his illũ abſolutius, ſi capita inter ſeſe cõponas, plane uidebis. Tantũ igitur erit hic à me adijciendũ, eo q in præſenti capite ſcripſit Capito: Et præcordiorum contentio cũ dolore. Neq; enim recte negationem, non, detraxit, tum ob ueritatem ipſam, tum q in præſagijs dixit Hipp. Cũ in præcordiorũ aut dextra, aut læua parte aliqd cõtendit̃, neq; cũ dolore, neq; cũ inflammatione, ſanguinis his è narib. profluuiũ expectandũ eſt. Eſt ẽm impetus humorũ in caput, præcordiorũ ſine dolore cõtentio, ſignũ. Quod quidẽ ſi ei accedat dolor, inflammationem ſequitur uiſcerũ. Cum uero calor capitis ſurſum ſanguinem trahens, & iecur impellens conſpirent, ſanguinis eſt expectanda eruptio.

At uero quibus totius capitis grauitates, tũ autem cordis dolores, & faſtidia ſunt, biliosa poſt, ac pituitoſa uomunt.

Hunc ſermonẽ his docuit uerbis in præſagijs: Sicut in febre nõ exitioſa, inquit, caput dolet, aut etiam caligent oculi, ſi uentriculi huc dolor acceſſerit, biliosa uomitio imminet. Sin rigor præterea apprehenderit, & ſubter pręcordia partes algeãt, adhuc citius uomitio aderit. Si uero bibat edatq; hoc tempore, perquã cito uomet. Si quibus horum cœpit dolor primo die, quarto affligant̃ magis q̃ quinto, ſeptimo uindicantur. Plerique tamen eorũ incipiunt dolore affligi tertio die, quinto laborant grauius, deinde liberantur nono aut undecimo. Quòd ſi quinto die eos dolor inuaſerit, & alia in his antecedentibus reſpõdeant, ad quartũdecimũ morbus finietur. Hæc accidunt uiris & mulieribus potiſſimũ in tertianis: minoribus natu accidũt cũ in illis, tũ uero maxime in febribus cõtinuis, & in germanis tertianis. Hæc oratio de ijſdẽ, q̃ hic docet, in p̄ſagijs ſcripta eſt: quã nos in tertio quẽ in illum librũ cõſcripſimus cõmentario interpretati ſumus. Quare cum exactius totũ hunc ſermonẽ in præſagijs uideamus ſcriptũ, nihil eſt cur eadem hic retractemus? Sin autem noui quid inſit in hoc libro, id in ſequentibus capitibus interpretabimur. Atque hoc memoria tenendum eſt, quod proprie interpretari uocatur, id circa orationes obſcuras uerſari. At nunc interpretum inſtituto, per abuſum etiam cauſarum declarationes eorum quæ dicta ſunt minus clare, interpretationes appellamus: id quod & nos, morẽ, qui iam inualuit, cõſequentes, hoc loco facimus. Etenim dictionem per ſe apertum ac nullum quę rentem interpretem, componentes cũ eo, quod ab illa ſignificat̃, cauſas aperte exponere conamur.

Pueros uero in eiuſcemodi incommodis cõuulſiones potiſſimum corripiunt.

Pueri propter infirmitatem ſimul ac neruoſi generis mollitiem conuulſionibus ſunt opportuniſſimi.

Eadem etiam mulieribus accidunt, tum ab utero dolores.

Quæ ante diximus, accidunt omnia fœminis iuxta atque maribus, eo quòd & homines ſint, & omnia habeãt eadem ac uiri membra. Quatenus uero eximia illis pars uterus ſuppeditat, hactenus huius etiam morbis corripiuntur, ac præcipue in quibus ſtomacho conſentit.

Natu maioribus autem, & quos iã calor deficit, paraplegiæ, aut inſaniæ, aut cæcitates.

Sermo illi de his erat, qbus caput grauat̃, dolet cor, & faſtidio laborãt, quos ait poſtea uomere biliosa & pituitoſa, maxime ſi pueri ſint, quos etiã plus q̃ iuuenes conuulſionibus tẽtari. Quinetiã ab his mulieres dicit & ab uteri doloribus uexari.

Inde

Inde iam ſeniores dicit paraplegias, inſanias, & cæcitates exercere. Addidit autem ſermoni, Quos iam calor deficit: cauſam, quare hæc eueniũt, reddens. Paraplegias uocat, reſolutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbentes. Inſanias, deliria citra febrem. Hæc ſolent accidere ſenibus naturæ imbecillitate, quæ excernere uomitu, aut profluuio ſanguinis excremẽta in capite collecta nequit. Vnde nonnunquã proueniunt cæcitates, ubi in oculos irrumpant.

### TEMPESTAS TERTIA

IN Thaſo paulo ante Arcturum & ſub Arcturo multi & magni ſpirãte Aquilone, imbres. Circa æquinoctium & uſq; ad Vergilias, auſtrini imbres parui, modici. Hyems aquilonia, ſqualores, frigidi uenti, magnæ niues. Iam ſub æquinoctium frigora maxima. Ver aquilonium, ſqualores, pluuiæ paucæ & frigidæ, Circa ſolſtitium æſtiuum, imbres pauci, magna frigora uſq; ad Canem. A Cane ad Arcturum uſq; æſtas calida, æſtus magni, non illi ex interuallo & ſenſim excreſcentes, ſed perpetui uehementesq́; non pluit: ſpirauerunt Eteſiæ. Circa Arcturum uero pluuiæ ad æquinoctium uſq; uernum auſtrinę. Hac in tempeſtate hyeme paraplegiæ cœperunt, multosq́; corripuerunt: ex quibus nonnulli ſubito moriebantur, qui quidem morbus mire uulgabatur, cætera incolumes conſtabant.

Frigidus eſt & ſiccus ſtatus, quẽ hic exponit, ac etiam ex parte inæqualis. In omnibus igitur his cum autumni eſſet ſimilis, morbos etiam habuit, qui maxime ſolẽt in autumno uigere. Atq; fuiſſe inæqualem hinc cõſtat. Nam circa Arcturi emerſum cũ aquilonijs uẽtis pluuias ait magnas fuiſſe. Deinde ſecutũ totũ huic cõtrariũ ſtatui autũni: pro aquilonio auſtrinum fuiſſe, pro pluuioſo habuiſſe pluuias paruas. Mox hyemẽ aquiloniã & ſiccã fuiſſe, poſtea item uer totũ uſq; ad Canis ortum. Vnde planum eſt, in hoc ſtatu ſiccum & frigidum ſatis ualuiſſe. Iam etiam patefactũ eſt, principium eius uſq; ad hyemem fuiſſe inæquale. Inde rurſus poſt Canem ex aquilonijs & frigidis æſtus ait ſubito fuiſſe magnos & aquilonios. Sub hæc imbres iterum auſtrinos. Manifeſtum eſt igitur totius finẽ ſtatus, qui poſt Canem fuit, perquã fuiſſe inæqualẽ. Itaq; morbos ordine exponit clare omnes, qui tum uiguerunt, ac nulla eſt hic obſcura, niſi raro, dictio poſita. Cęterum quãdo morborum, qui inciderunt, commemorare cauſas inſtituimus, faciundum eſt, ut illas ad uerba eius applicemus: uerba autem ipſa in breuia ſecemus capita, quæ aſſequẽtur, qui ea, quæ tum primo ſunt libro, tum ſupra in hoc expoſita, memoria teneãt. Ergo paraplegias dicit in hyeme fuiſſe, capite ſci-
A licet læſo uentorum afflatu, qui ea tempeſtate ſpirauerunt, frigidorũ: maxime uero quòd totus autumnus auſtrinus calfecerat et irrigauerat ipſum, ſimulq́; repleuerat. Nam caput quòd ſic eſt ante affectũ, plurimũ læditur flantibus uentis frigidis & aquilonijs. Hanc tamen alius hyemem ſolicitauit morbus, quòd eſſet ſicca. Siquidem in Aphoriſmis eſt dictũ, ſqualores eſſe imbribus ſalubriores. At ex paraplegijs tamen peribant. Siquidem ipſe dicit Hippocrates: Qui quidem morbus mire uulgabatur, perinde ac inſolentes, propter paraplegiam, quæ præter conſuetudinem accidit. Siquidem illa quæ frequens eſt, in mẽbri reſolutionem decumbit: ueruntamen hominem non perimit. At uero quæ in præſenti ſtatu uiguit B paraplegia, letalis erat, utpote multũ refrigerato capite.

Ante uer febres ardentes cœperunt, ac ab æquinoctio ad æſtatẽ uſq; perdurabãt. Itaq; qui uere & æſtate ineunte ſtatim cœpiſſent ægrotare, plurimi ſuperſtites fuere, atq; parum multi moriebantur.

In propatulo eſt non hoc eũ dicere, quamq; ex ipſis febribus ardentibus, quæ ante uer cœperãt, in ęſtatem uſq; eſſe productam: ſed quòd ipſarum generationi toto eo tempore uulgari cõtigerit, ita ut modo hoc tempore, modo illo, Thaſij ea febre corriperentur. At non eſt in omnibus exemplaribus eodẽ modo hæc ſcripta oratio. Equidem optimam cenſuerim ſcripturam ſecundum ſequentẽ C orationẽ, ut hoc ſignificet, tota æſtate perduraſſe ortum febrium ardentium, ac tota fuiſſe hac tempeſtate moderatas, nec exitiales: initio autumni, qui bis corripiebãtur, perijſſe multos. Itaq; quòd diu eſſent febres ardẽtes lenes, rationi uidetur cõſonum. erant enim moderatæ, ſicuti quæ anteceſſiſſent hunc ſtatum; nec ſinceræ, ut nõ à mere calido & ſicco ſtatu genitæ: nec omnibus etiam inceſſerant tẽperamentis, cæterum ijs, quæ iampridem bilis copiam collegerant. Omnino quid in cauſa fuerit, cur tum febres ardentes inciderẽt, eſt inuẽtu obſcurum: eo ꝙ æſtatem præcedentẽ prorſus præterierit Hippocrates, atq; ab autumni initio narrationẽ ſit auſpicatus: & uero longe implicatius, ꝙ ſit ueriſimile æſtatem illam tenuiſſe D naturale ſuum tẽperamentũ, quæ profecto ſi omnino aliqua ex parte degenerarat, declararet Hippocrates eius ſtatum. Ergo calidior fortaſſis fuit, ac non ita multum natiuum ſtatum inflexit: unde nec ſcribendam duxit illam, quaſi præter naturã iam affectam. Verũtamen quãdo æſtate, ut etiam in natura ſua conſtet, amarę bilis ſuccus increſcit neceſſario: hac de re, cũ ea æſtate eſſet, non tantũ ſolito, ſed longe etiã copioſior, ab inſequente eſt gelu in corpore conſeruatus, quo minus diſſlarẽt & digererẽt, qui poſtq; diu delituiſſet, ac diuturnitate cõputruiſſet, febres excitauit ardentes.

In autumno iam, ac cum pluere cœpiſſet, letales erant, plurimiq́; peribant.

Reuocemus

Reuocemus ad memoriã, quod in exitu ſermonis, quē de hoc habuit ſtatu, ſcripſit: Pluuiæ multæ uſq; ad æquinoctium uernum. Dixit præterea de tēpore poſt Canis exortū, uſq; ad Arcturū ad uerbū ſic: Aeſtas calida, æſtus magni, non illi ex interuallo & ſenſim increſcentes, ſed perpetui uehementesq;: nō pluit. Vnde liquet eū ſtatū bilē generaſſe. Quare cū pluuiæ illā auſtrinæ exciperēt, ſure ardētes febres complures eæq; letales uiguerunt: quādo Auſter diſſoluere corpora cōſueuit, humoresq; fundere, adeoq; putrefacere ſimul, ubi cū largioribus ſit cōiunctus imbribus.

63 Febribus autem ardentibus hæc accidebāt. Quibus rite & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maxime ſeruabantur, nec ullum noui, ſi recte ei profluxiſſet ſanguis, in hoc ſtatu quenquam mortuum. Nam Philiſcus quidē, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto è naribus ſtillauit, mortem obierunt.

Cum alioqui eſt ardētibus febribus peculiare, per narium profluuia ferè iudicari, tum eo tempore ait multis ſanguinem de naribus erupiſſe. Atq; de ſingulis ægris, omnia quæ poſtea prodidit, unum hoc habent caput: Quibuſcunque abunde profluxit ſanguis, fuiſſe hos ſuperſtites: quibus parce, aut prorſus nihil ſtillarunt nares, ſolos hos perijſſe. Alios iam nonnullos, quibus aliæ fierent naturales excretiones, uel per uentrē, uel per urinas, ſeruatos eſſe.

64 Plurimi igitur ægrorum circa iudicium rigebant, potiſſimum hi, quibus ſanguis non profluxiſſet, qui quidem ijdem poſtea iterum riguerunt, ac exudarunt.

In libris De rigore oſtēſum eſt amaram bilem, quæ cum impetu per ſenſibilia & carnea corpora ad excretionem fertur, conſequi rigorem. Declaratum eſt præterea motui huic ſudorem comitari conſentaneū eſſe: interim uero billioſas etiam uomitiones, & alui deiectiones.

65 Etiam qui ſexto die morbo regio afficerentur, ſed his purgatio profuit per ueſicā, uel turbata aluus, uel largum ſanguinis profluuium. Vt Heraclides, qui apud Ariſtoclidem decumbebat: cui per nares ſanguis profluxit, aluusq; fuit turbata, & per ueſicam eſt purgatus. Vigeſimo autē die iudicatus eſt longe aliter ac Phanagoreon ſeruus, qui, cum ipſi horum eueniret nihil, perijt.

Quibus nō ualuit bilem natura excernere, his collecta ad cutem morbum regiū excitauit. Perniciale erat autem, ut etiā in aphoriſmis eſt dictū, ante diem ſeptimū exiſtere illum. Atq; horū ipſorum illi ſoli fuerunt ſalui, quibus alia ratione natura retrimentum excernere ualuit: quas tres cōmemorauit, excretiones urinarum, uentris fluxionē, ac ſaguinis eruptionem. Quoſdam autem omnia ait hæc habuiſſe, ut Heraclidem: hūcq; uigeſimo die iudicatum fuiſſe.

66 Sanguis autem plurimus erupit, præcipue adoleſcentulis & adultis: quorum perijt maxima pars, quibus ſanguis non profluxit. Senioribus uero ad morbos regios, aut citas aluos, aut dyſenterias res deuenit. Vt Bioni, qui apud Silenum decumbebat. Vulgabantur uero dyſenteriæ & æſtate: ac nonnulli qui diu ægrotarant, quibus etiam acciderunt profluuia ſanguinis, in dyſenteriam tandem inciderunt. Vt Eratonis puer & Milus, qui poſt ſanguinis multum profluuium in dyſenteriarum ſtatum delapſi ſunt.

Adoleſcentibus debere ſanguinem erumpere è naribus in confeſſo eſt, ac poſt hos adultis quoque. At uero qui his ſeniores eſſent, imbecillis iā uiribus, inſitoq; calore imminuto, in morbum regium magis bilis abundantia erumpit. Etiam quibuſdam uentris contigit turbida excretio, aut dyſenterica, quibus hinc excrementum uētris exijt. Quare ex ijs, quę ante in medium adduximus, & uero quæ poſtea docebimus, nō addubitabis ſanguinis profluuia in ardentibus febribus ob dominantem fieri flauam bilem, quę ſanguini permiſtā poſtquā eum deuſſerit, cum eo multum ad caput calorem ſubuehens, uenis nariū diruptis, ſanguinis efficit profluuia.

67 Copioſus igitur hic humor fuit, maximeq; abundabat. Etenim quibuſdam circa iudiciū ſanguis non profluxit, ſed tubercula ad aures excitata euanuerunt: quæ cum euanuiſſent, ſecundum ſiniſtra ilia, in ſummamq; coxam grā uitas decubuit. Cumq; poſt iudicium dolores inceſſiſſent, urinæq; tenues redderētur, ſanguinis pauxillum erūpere cœpit. Ac circiter quartum uigeſimum diem Antiphonti Critobuli filio abſceſſus fiebāt in ſanguinis profluuium: id quod ſedatum eſt, & eſt iudicatus prorſus die quadrageſimo.

Certe propter periculum. Etenim magno erāt in diſcrimine, nihilq; propius factum eſt, quàm ut non ſeruarētur: cum uix uigeſimoquarto, & quadrageſimo die auxiliū ſint à ſanguinis profluuijs conſecuti.

68 Multæ præterea mulieres languerunt, non tamen ita ut uiri frequētes, minusq; multæ perierunt. plurimæ autē grauem partum habuerunt, & à partu in ægritudinē inciderunt: quæ quidem potiſſimum moriebātur. Vt Telebuli

filia, quæ ſexto à partu die defuncta eſt. Plurimis itaque menſes in febribus eruperunt. A Quibuſdam è naribus ſanguis profluxit, & multis uirginib. id tum primum accidit. Nonnullis ſimul & ſanguis è naribus & menſes proruperunt: quod in Detharſis filia uirgine tum primum animaduerſum eſt, largeq; ex naribus ſanguis profluxit. Atque nullam de his, quibus horum quicquam rite euenit, mortuam cognoui. Quibus uero contigit prægnantibus ęgrotare, omnes, quas equidẽ noui, perierunt.

Optimo ſanè iure minus mulieres ęgrotabant quàm uiri, minusq; in diſcrimen adducebantur, B ut quæ per ſanguinis eruptionem iudicia efficerent: quippe habebant congenitum auxilium mẽſtruam purgationem. At difficultate laborarunt pariendi, quòd frigidus eſſet ſtatus. Atque quas corripuit morbus quiſpiam, hæ abortiebãtur eadem ratione.

Vrinæ autem pleriſq; boni quidem coloris erant, cæterum tenues, & pauca habebant ſedimenta, cum retrimentis tenuibus bilioſiſq;. At multi alij qui iudicati erant, ad dyſenteriam deueniebantur Xenophanes & Critias.

Has urinas tenues eſſe, hoc eſt, dilutas ait: & quidem paulo poſt iterum ſcripſit:

Vrinæ dilutæ, multæ, liquidæ, tenues poſt C iudicium, in quibus multa ſubſederunt, aliaq; ſunt rite iudicata. Subijciam quibus hæc acciderunt: Bioni, qui apud Silenum ægrotabat: Critiæ, qui apud Xenophanem: Aretonis filio, & uxori Mneſiſtrati.

Recenſitis nominibus eorum, quibus ea erat urina, ſubdit:

Poſtea hi oẽs dyſenterici euaſerunt. Quòd urinas reddiderint dilutas attendendum eſt.

Etenim uериſimile erat, quòd bilioſum excrementum per urinas nõ eſſet euacuatum, ubi in uẽtrẽ fluxiſſet, dyſenterias generaſſe. Conſentaneũ porrò erat, eo quòd multũ hic humor ualeret ac D uigeret, niſi bilioſa excrementa per urinas eſſent euacuata, ex eo quòd etiam tum reliquum erat in corpore, dyſenteriam illis excitatam eſſe.

Circa Arcturum multi habuerũt iudicium undecimo die, atq; his recidiuæ nõ rite fiebãt. Sub hoc autem tempus ſopore opprimebantur, atq; hi maxime pueri, qui quidem omniũ minime interibant.

Clarum eſt eum ortus meminiſſe Arcturi alterius anni, quẽ deſcripſit in exitu narrationis. Erat igitur hic auſtrinus cũ imbribus uſq; ad æquinoctium autumnale. Atq; hac ait tẽpeſtate die undecimo ſecure multos iudicatos fuiſſe, ſimulq; ſopore tentatos, ob auſtrinũ ſanè ſtatum: ob quẽ iudicia etiã illis fuerunt certiora ac alio tẽpore, ubi aeris dominabatur frigidum temperamentum, quo diuturna ait iudicia fuiſſe. Cæterum tempus quod inter Canem interceſſit & Arcturũ, quod quidẽ calidum habebat & ſiccum ſtatum, prætérijt: quo uериſimile erat celerius fuiſſe multos iudicatos, ut ne ſeptimum diem quidem ſuperarẽt. Itaque hoc tanq; illi tempori familiare prætermiſit, morbos uero uulgatos ſolos perſequitur.

At uero citra æquinoctium uſq; ad Vergilias & ſub hyemem conſequebãtur ardentes febres. Et uero plurimi etiam tunc phrenitide corripiebantur, quorũ moriebantur pleriq;.

Ardentiũ febriũ & phrenitidis pro loci quẽ tenent diuerſitate, autor idẽ eſt humor. Nam cũ in uaſorũ capedinibus unà cũ ſanguine continẽ flaua bilis, utcunq; accendaẽ, contingit febres ardentes prodire: præcipue uero ubi in uentris, aut iecinoris, aut pulmõis uenis bilis efferueſcat. At quãdo ad ſolidas corporis partes perueniat, ac ea permeet, rigorẽ cõſtituit. Sin autẽ in cerebiũ eiusq; mẽbranas ſit impacta, phrenitides inducit. Verũ prius q; inhæreſcat, perfluẽs uenas in his ſitas, nõ phrenitides, cæterũ, q̃ in uigorib. ſunt febriũ, deliria efficit. Proinde bilis, q̃ primo in uenis imis ardẽtis febris cauſa fuerat, in ſtatu hæc auſtrino ab Arcturo ad æquinoctium, ad caput ſublata, & in cerebro defixa eiusq; membranis, phrenitides generauit.

Aeſtate item pauci in eam inciderunt.

Paucos ait in phrenitim incidiſſe. Nã eius pars uſq; ad Canem erat frigida, pars uſq; ad Arcturũ calida & ſicca. Proinde non poterat hæc caput interim replere, uti nec Auſter ille, qui ſub Arcturo ad æquinoctium uſq; flauit. Neq; enim humidum erat, neq; diuturnũ, qđ inter Canẽ interuenit ſpatij & Arcturum. Dictum eſt, ubi multa bilis in cerebri regiones influxit, phrenitidas excitatas.

At cum febres ardentes inciperent, annũciabant quibus exitium impẽderet. Siquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigebant, inſomnes erant, grauiter angebantur, ſitibundi, faſtidioſi, paululũ in fronte & clauiculis ſudabant, ſed nemo per totum corpus, multum delirabãt. timores, mœſtitiæ. extremitates ſubfrigidæ, ut ſummi pedes, magiſq; manus. acceſſiones diebus paribus. plurimi quarto die maxime laborabãt. ſudores diutiſſime frigidiores. extremitates nõ iam ad calorẽ redibant, ſed liuidæ erant & ſubfrigidæ, nec ſitiebant. ad hæc erãt urinæ his nigræ, tenues, paucæ. & alui erãt duræ. nec profluxit è narib. ſanguis, ne his quidem, quibus hæc acciduntſ, ſed parũ ſtillarũt, neq; recidiua ulli horũ aduenit, cæte-

nit, cæterũ ad ſextũ diẽ cũ ſudore expirabant.

Vt omnia huius operis, eorum ſunt, quæ alijs in libris abſolute tradũtur ab eo, exẽpla, ſingula ipſis oculis examinante: ita etiã quæ hoc loco adducit. Nam exitioſis febribus ardentibus ſymptomata accidiſſe ait. Ab initio rigentes ſtatim, uigilantes, faſtidioſi: ad hæc in fronte & clauiculis parũ ſudãtes. Nam ꝙ acuta laborarẽt febre, ſimulq́ ſitirent, erant hæc quidem naturæ propria ipſius affectus. Quòd uero ſtatim à primo rigerent, proprium erat prauitatis. Etenim iudicare ardẽtes febres rigor ſolet, non tamen elucere ſtatim decretoria oportet. At uero uigiliarũ & angoris ſymptoma ſemper exitioſum eſt, nedũ in principio, ut ſudare. Iam uero delirare, quod eſt abſurde loqui, id eſt deſipere, læſum ſignificat cerebrum. Tumores uero magnopere acris & deuſtæ flauæ bilis ſymptomata ſunt. Cognatæ iam timoribus ſunt mœſtitiæ. At partium extremarũ frigus pernicioſiſſimũ febribus ardentibus ſymptoma eſt & ſignũ: quẽadmodũ etiã deſipere, febribus æſtu caput inflammante, cum proprium ſit & familiare febribus acutis uri extremis partibus corporis, quæ ſiquando refrigerentur, regionesq́ ardeant ad uiſcera cõtinentes, in corporis meditullio coactum ſanguinem eſſe indicio eſt: extrema autem membra ſanguinẽ deſiderare, refrigerari, & ſemel emori, deſtituẽte iam ea natura. Iam acceſſiones cum diebus paribus fiũt à principio ſtatim, interim ad ſextũ diem peſſimũ iudiciũ fore prænunciant: interim in longum producendũ morbũ. At ſiquidẽ admodũ moueãtur, quarto die prauã habente acceſſionẽ, ad diẽ ſextum de uita decedunt, ut hi de quibus ſermo habetur. Ad quartũ igitur diem eos habuiſſe dixit maximos labores, hoc eſt, doloriſica omnia ſymptomata, & ſudores diutiſſime frigidiores. Quare liquet diem ſextum mortẽ his cũ ſudoribus allaturum. Quòd uero extremitates hiſcerent, neq́ eis amplius calor rediret, demori eas indicat, & eſt argumentum conſtans, nõ poſſe ultra diẽ ſextũ uires ſuſtinere. Huc acceſſit ad cumulum aliud ſignũ exitioſum, ꝙ cum antea æſtuaſſent, amplius non ſitirent. Atqui quando qui antea ſiti flagrarent, poſtea eſſent à ſiti liberi, horum duorum ſit neceſſe eſt alterutrum, aut morbi ſolutio, aut uirtutis extinctio: ita ut pręſentia mala amplius non ſentiat. At non cõtigit à morbo his uindicari: ſiquidem exitialia erant ſymptomata, Proinde his ſignũ erat perditi ſenſus, non ſitire. Itaq́ cuncta hæc, quæ retulimus ſymptomata, mire cacoethe ſunt, & exitialia: Atq́ unà cum his uel maxime urinæ, quæ nigræ erãt, tenues, & paucæ. Nigræ quidem, utpote aduſto iam relioſo humore: paucæ, ꝙ omnis eſſet ex ſanguine humor ab ardente febre toſtus, quodq́ urinæ inſtrumẽta iam emortua eſſent. Eandem ob cauſam etiam aluus reſtitit. Quinetiam ſtillaſſe nares, quod pernicioſum eſt ſignũ cũ in alijs, tum maxime in febribus ardentibus ait. Nam ardentibus febribus hoc per-

A niciosiſſimum eſſe patet: ſiquidem eis eſt familiariſſimum ſanguinis profluuium.

Phreniticis autem quæ ſupra ſunt ſcripta, omnia † acciderunt, iudicabantur ferè die undecimo, nonnulli uigeſimo.

In ali. Græ. cod. additur, non

Qui citra ardentem febrẽ in phrenitim inciderunt, his illa nõ euenerũt. Nã hos, qui unà cum ardente febre ad ſextũ diẽ moriebantur, geminato ipſo malo phrenitis arripuit. Ad diẽ uero undecimum conſecutum dicit eſſe iudiciũ, nonnullis ad uigeſimum.

Quos non ſtatim à principio inuaſit phrenitis ad tertium uel quartum diem, ſed primo tẽ-

B pore mediocriter habebant, ad ſeptimum diẽ his acutus morbus euaſit.

Quibus tertio aut quarto die cœpit, interpellataq́ eſt, dimidia facta iudicatione. Cæterum phreniticis non erat nimium acuta ægris. Conſpeximus enim etiam tales † febres.

græ. phrenitidas

Itaq́ extitit morborũ magnus numerus. Inter ægros autem cũ primis moriebantur adoleſcẽtes, iuuenes, adulti, glabri, quibus albida eſſet cutis, recti capilli, uel nigri, nigri oculi, qui in ocio & ſocordia uitã degerant, qui ſonora uoce eſſent, uel gracili, uel aſpera, blæſi, iracundi: mulieres quoq́ plurimæ ex hoc genere peribant.

C Sicut ante dixi illum, quæ erãt obſcuriora, exponere, adijci autem à nobis cauſas: ita iam ſermonis affirmo ſententiam non eſſe apertam. Vtrum enim de phreniticis ſolis, de quibus uerba fecit, ſint interpretanda illa, an de morbis omnibus antedictis, incertũ eſt. Quinetiam ipſum ſermonis initium diuerſe ſcribunt: quidam hunc in modũ: Morborum autẽ magnus fuit numerus: de ipſis phreniticis ſolis, quibus hæc ſubiecit, hæc uerba fieri uolentes. Aliqui hoc pacto: Itaq́ fuit morborũ magnus numerus. Qui quidem contrà de omnibus uolunt prædictis ſermonẽ haberi. Si de omnibus intelligamus, neq́ definiamus, qua de re adoleſcentes, iuuenes, & adulti pereant: qua de re autem glabri, & albidã cutẽ habentes: qua de re

D qui rectos habẽt crines, nigros, & nigros oculos: qua de re qui in ocio uixerunt, & ſocordia: iã uero qua de re qui gracili ſunt uoce, qui blęſi: itidẽ qua de re iracundi, & qua de re mulieres: Hæc niſi ſint omnia planè diſtincta, ex ijs quæ dicta ſunt, nihil nobis quicquam, neq́ ad præſagiendum cõferet, neq́ ad medendũ. Sin autẽ non de omnibus morbis, uerum de quibus uerba faciebat, ſolis phreniticis hæc interpretemur, maximo uel ſic negocio inueniantur cauſæ quare ex his, quos cõmemorauimus, perierint plurimi. Huc accedit, ꝙ ipſum Plurimos perijſſe, duplex ſit. Alterum, poſteaq́ multi tales phrenitico ſunt morbo correpti, qui ea tẽpeſtate paſſim mortales perimebat, ꝓpterea dictũ eſt multos eſſe ſublatos. Alterũ eſt, eorum

quos inuaſit phrenitis, partẽ maximã expirauiſſe accipimus. Quo fit ut etiã cauſæ euadat declaratio duplex: ut om̃es, quos retuli, opportuni eſſent in hoc ſtatu phrenitidi, atq; declarandũ nobis inter eos qui phrenitide laboraſſent, hos potiſſimũ expiraſſe. Atq; ſermonis obſcuritas ea eſt & tãta. Ei autem anteuertendũ eſt, ut uniuſcuiuſq; cõmemoratorũ tẽperamentũ inueniamus. Nam abſq; hoc nequit hic ſermo tẽpeſtati aptari. Videtur autẽ Hipp. in ſua oratiõe ætatũ calidiſſimarũ meminiſſe. Siquidẽ adoleſcẽtes inquit, iuuenes, & adulti. Naturarũ uero, quibus obturata ſunt ſpiramenta. Nam glabros, & qui cute ſunt albida, itẽ qui capillis rectis, capillis nigris, nigris oculis, & qui domi in ocio inertẽ uitã egerunt, oſtendimus cũ in alijs cõmentarijs, tũ in his quos de temperamentis conſcripſimus, minus digerere habitũ, q frigidiore ſint temperamento. Et eadem de cauſa mulieres, quas propter menſtruam purgationem minus ſtatus offendit, ut ſupra diximus. Quòd ſi quæ morerentur, ex hoc erant illæ genere. Reliquum igitur eſt, ut de ijs qui gracili ſunt uoce & aſpera, item de blæſis & iracundis uideamus. Ac primum de ijs qui ſunt gracili uoce, qui primo ſunt loco relati. Igitur ἰσχνόφωνοι ſignificat gracilẽ uocem habentes: ἰσχνόφωνοι enim ſunt, qui etiamnum appellentur, ut etiam λεπτόφωνοι, id eſt exili uoce. Vtrunq; itaq; nomen idẽ ſignificat: nihilominus hi ab illis qui uoce ſunt gracili, differũt, ut eſt in libris de uoce dictum, ubi demonſtrauimus illam fieri ob anguſtiam aſperæ arteriæ gutturis. At gracilẽ uocẽ, propter muſculorum guttur mouentiũ innatũ uitium. Vtriq; in prima conformatione cõtrahunt ea uitia ob caloris innati infirmitatẽ. Et quẽadmodum deteriorẽ à principio guttur mouentiũ muſculorũ figurã graciles uoce cõſecuti ſunt: ita linguæ muſculorũ, blæſi. Aſpera uox fit propter aſperitatẽ uocis organorũ. Vocis organa uoco, per quæ ſpiritus redditus uox efficitur. Hæc ſunt aſpera arteria, guttur, fauces, ueluti ſpiritus pecten per ipſas tranſeuntis. Nam hæ uocis inſtrumentũ eſſe ſunt oſtenſæ, ut locutionis, lingua. Nonnihil etiam ad eã fauces referunt, quę denſam reddũt. Hæc igitur organa, ubi lęuia ſint, lęuem oſtendimus uocem reddere, aſpera aſperã. Atqui aſperitatẽ ex ſiccitate docuimus oriri. Ita quæ poſt ætatem hactenus diximus omnia, ſigna ſunt temperamẽti frigidi. Sola uero ſiccitas utriq; tẽperamento coniungitur, & frigido, & calido. Quare qui ſimul cũ ſicco temperamento frigidi ſunt, his ægre digerẽ corporis habitus, ut antedicti. Qui uero his ſunt calidiores, non ſtatim adeſt hoc. Vnde hos ab oratiõe excepimus, alios† relinquimus, quibus eſt conſentanea oratio. Erat porrò propoſitũ multos mortuos eſſe, inter quos ætates recenſuit, & naturas. Ego ætates calidas, dicebã eſſe, in quibus amaræ bilis ſuccus uiget. Naturas, quæ difficilẽ habent habitus digeſtionẽ. Itaq; ex his, quorũ ab initio hactenus meminimus, reliquũ eſt, de† iracundis ut agamus: quos maxime cõtrarios ait eſſe† iratis. Magnanimi em̃ irati ſunt, & humilium rerum contemptores. Contra iracũdi puſillanimes, q generoſo uiriliq; animo non ſint. Quare iracundi temperamento frigidiore erunt, uaporesq; digerent difficulter. Cæterũ quod ad exitũ eſt capitis dictum, Mulieres quoq; plurimæ ex hoc genere peribant: non conſtat, an ad finẽ ſit modo referendum, an ad ea quæ ante ſunt dicta. Poſtremi autẽ ſunt illorũ iracundi, & mulieres huic generi affines plurimas interijſſe ſubiecit. Attamẽ poteſt utroq; modo uera eſſe oratio, ſiue ad omnia referat ſupradicta Hipp. ſiue ad poſtremũ tantũ. Quòd ſi ad omnia referre ſit uerũ, rectius ſic interpreteris. Pueris em̃, quod ultimo eſt loco dictum, etiam attribuitur. Cæterũ ad hũc modum non ſunt omnia dicta: ſed tamẽ mulieres huius generis dicit mortuas eſſe, comparans eas uiris. Nam ſuperius eſt dictum: Multæ pręterea mulieres, non tamen ita ut uiri frequẽtes, minusq; multę perierunt. Verum hoc nũc uult dicere: Mulieres his captę morbis, magis interibant, quę prędicti generis eſſent.

At uero hoc ſtatu quatuor his præcipue ſignis ſeruabãtur. Quibus enim aut ex naribus probe ſanguis profluxiſſet, aut qui per ueſicã urinas multas & multo bonoq; præditas ſedimento reddidiſſent, aut per uentrẽ turbida, bilioſa, tẽpeſtiue, aut qui in dyſenteriam incidiſſent. Multis uero uſu uenit, ut nõ ab uno illorũ iudicarẽtur, ſed per omnia plurimi excernerẽt: qui quidem grauius habere uidebantur. Verũtamen omnes, quibus hæc acciderunt, ſuperſtites erant. Fœminis uirginibus eueniebant etiã omnia, quorũ meminimus, ſigna. Quibus autem aliquod ex his rite fieret, aut mẽſes largius erumperẽt, per hæc ſeruabantur, & iudicabantur: nec harũ, quibus iſtorũ quid recte eueniret, mortuã ullã uidi. Nam Philonis filia, cũ ex naribus ei ſanguis copioſe erupiſſet, ſeptimo die intempeſtiuius cœnata, defuncta eſt.

Tum hoc caput apertum eſt, tũ ſequẽs, ubi de mulieribus agit. Nam ſumma quidẽ, quã tradit, hæc eſt, aliquos per ſanguinis profluuium, alios per urinas, aut per aluum, nonnullos erumpentibus in dyſenteriã cauſis, incolumes eſſe potuiſſe.

Quibus in febribus acutis, atq; adeo ardentibus ſpontaneæ erũpunt lachrymæ, his eſt (ſiquidẽ reliqua nõ ſint exitialia) nariũ profluuiũ expectandũ. Qui incõmode habẽt, his nõ ſanguinis eruptionẽ, uerum portendunt mortem.

Et hoc etiã portẽdit ſanguinẽ profluxurũ, qđ in ſuperioribus pręteritũ hic ꝓfert. Porrò eſt ipſe ſatis ſermo clarus, ſi memoria teneas ea, q̃ ſupra tũ hoc ipſo in libro dixit, tũ in lib. Pręſagiorum: e quidem

quidē hæc omnia ſigillatim in cōmentarijs in lib. Præſagiorum & in libris De iudicijs explicaui.

61 Tubercula ſecundū aures, quæ in febribus cū dolore exuberant, nonnullis, cum febris decretorie ſedatur, non reſident, neq; ſuppurāt: hæc, fluxio alui biliosa, uel dyſenteria, uel in craſſis urinis reſidentia diſcutiunt: id quod contigit Hermippo Clazomenio.

In primis hæc refert cum modo prædictis meminiſſe, ut ne arbitremur ſemper ſignū eſſe †perniciale parotidas non ſuppurare. Nam hoc ait in ſtatu, febribus quidē decretorie quoſdā liberatos, hoc eſt, die decretorio, & cū ſudore, uel quopiam alio ſic iudicātium: at remanſiſſe parotidas tamē. Deinde diuturnitate temporis, per quas dixi urinas reſediſſe, uel per alui excrementa & dyſenteriā expurgatis morbū conſtituētibus cauſis. (margin: μοχθηρόν)

62 Iudicia uero, ex quibus cognoſcimus, aut ſimilia, aut diſſimilia ſunt.

Quæcunq; Hippocrates de decretorijs diebus docuit, hæc habes duobus in uoluminib. à nobis collecta, in libris De decretorijs diebus, & iudicijs. Nihilominus nunc etiam huius ſermonis caput breuibus dicā. Iudicia partim dicit ſimilia, partim diſſimilia fuiſſe. Deinde adijcit, multos in recidiuā incidiſſe, eosq; ijſdē conſtitutis plane die decimoſeptimo iudicatos fuiſſe. Deinde alios à recidiuis die uigeſimo, eosq; nō ſimiliter. Exēpli gratia, primū meminit duorū fratrū in hac oratione.

63 Vt duo fratres, qui habitabant prope theatrū, ſimul eadē hora cœperūt ægrotare. Erant autē Epigenis fratres. Horū natu maiori decreuit morb⁹ die ſexto, minori ſeptimo: repetijt ſimul ambos eadē hora: intermiſit dies quinq;. Ab recidiua ambobus ſimul eſt decimoſeptimo die penitus iudicatus. Plurimis uero iudicatus eſt ad diē quintū, intermiſit die ſeptimo, ab recidiua iudicatus eſt die quinto. Aliquibus iudicatus eſt ſeptimo, intermiſit ſeptimo, ab recidiua iudicatus eſt tertio. Quibuſdam iudicatus eſt die ſeptimo, tertio intermiſit, ſeptimo iudicatus eſt. Nonnullos reliquit die ſexto, intermiſit die ſexto, †ſexto inualebat. Aliquos reliquit die primo, inuaſit, & iudicatus eſt uno die. Quod factū Euagōri eſt Diapharſis filio. Fuerūt quibus iudicatus eſt die ſexto, reliquit die ſeptimo, & ab repetitione iudicatus eſt die quarto, ut Aglaidę filię. Plurimi itaq; ęgrotantiū in hoc ſtatu, hūc in modū lāguebāt. Neq; quenq; noui ſuperſtitē fuiſſe, quē recidiuę rite factę nō repetierint: omnesq; ſeruabantur, quos equidē noui, quibus hoc genus recidiuæ euenerūt. Neq; ægrotantiū hoc modo quenq; noui, quē recidiua iterū repetijt. Plurimi qui perierunt ægri, ſexto die ſunt defuncti, ut Epaminundas, Silenus, & Philiſcus Antagorei filius. (margin: al. tertio)



A

Quod huius orationis eſt utile, clarū eſt ex ſuperioribus: inutile uero, obſcurū, quare inueſtigare ipſum nō cōueniebat. Cæterū qui utilia ſtudent, elaborāt inquirēdo, quonā modo Hipp. cū dixerit, ſeniorē habuiſſe die ſexto iudiciū, iuniorem ſeptimo: & rurſus: Redijt ſimul ambobus eadē hora: mox adiunxerit, Intermiſit dies quinq;. Neq; enī fieri potuit, ut utriq; intermitteret dies quinq;, ſed alteri ſoli. Et quidē hoc ipſum qđ dicūt, poſſis de ſolo uno intelligere, ſecundo in hac narratiōe, qui primo iudicio eſt ſeptimo die iudicatus. Iam ſi B huic dies quinq; intermiſit, conſtat illi, qui ſexto die fuit iudicatus, intermiſiſſe dies ſex. Poteſt etiā à primo ſtatim corrupta ſcriptura à librario, permanſiſſe. id qđ alijs multis accidit, tū apud Hipp. tū apud alios non paucos. Quod eſſe librarij erratū dico, hoc eſt. Potuit hæc fuiſſe ſcriptura: Intermiſit alteri dies ſex, alteri quinq;. Ille uero lapſus ſcripſiſſe, intermiſit quinq; dies. Et eſt ueriſimilius maiori intermiſiſſe dies ſex, minori quinq;: cū inciderit recidiua ambobus in duodecimū diem. Poſt hæc itaq; dicit: Plurimis iudicatus eſt die ſexto, intermiſit quinto: ut conijcias ipſos etiam fratres exēplum eſſe iudiciorū, quæ plurimis cōtigerūt. His expoſitis alia deſcripſit iudicia uaria, quæ omnia die ſeptimodecimo circūſcribunt: cæterū C huiuſcemodi nullū, quale in duobus fratribus intelligendū cōfirmo, ut redirent ambobus duodecimo die, cū iuniori quinq; dies intermitteret. Neque abre ſic eſt de illis dictū, ut & id quod cum alijs his cōueniebat, conſeruaretur, ꝙ à repetitione die ſeptimodecimo iudicarentur: & etiā peculiare, ꝙ ad diem duodecimū repeterentur. Sed, quod dixi, cū id quod utile eſt teneas, nō eſt qđ ſis curioſus. Itaq; de iudicijs, q̄ deinceps retulit, oīa p̄tereamus, quādo capita habemus, partim ſimilia ea fuiſſe, partim diſſimilia. Nā cū prima iudicia aut ſexto die tollerent ægros, aut eſſent incerta, ita ut redirēt morbi ad ultimū & abſolutum iudicium, die ſeptimodecimo inuadentes, in hoc ſimile fiebat & diſſimile. Poſt hæc alia cōmemorat iudicia D & recidiuas, quæ in diem incidebāt uigeſimū, ut ibi perfecte iudicarentur. Decumbebāt circa Theatrū. Scribunt quidā nō θέατρον, ſed θήρατρον, ut habeant locū, quē interpretentur ita eſſe παρὰ τὸ θερμᾶν, id eſt ardendo nuncupatū. Ad præſentē cōmentationē, quēadmodū ſcribas id genus uocem, nihil intereſt. Nec uero an Perigenis, an Dionis, an Theonis fratres eſſent, quicquam refert. Verū qui ea, quæ artis ſunt medicæ, probe nequeunt enarrare, ad tales deflectunt argutias.

64 Quibus autem tubercula ſecundum aures eſſent, his die uigeſimo iudicabantur: reſtincta omnibus ſunt, quibus non ſuppurarūt, ſed ad ueſicam deflexerunt. Cratiſtonactæ, qui apud

Heraclium decũbebat, & pictoris ancillæ ſuppurarũt. Obrjt Scymni pictoris ancilla, ſuppurauit. Quibuſdã die ſeptimo iudicatus eſt, intermiſit nono, redrjt, iudicatus eſt ab recidiua. Iudicabatur die ſeptimo Phanocritus, qui ægrotabat apud Gnatonem pictorem.

Quia quiddã dixi nuper eſſe memoria dignũ, referã hic, qđ ſingularius eſt illo, & rarius. Nã parotidas curatas eſſe citra ſuppuratione͂, excretionibus per regione͂ inferiore͂, exe͂plũ parũ freque͂s eſt. Eius tame͂ nouitate͂ excedit, qđ in hoc ſermone ſcripſit Cratiſtonactem, & pictoris ancillã, cũ tubercula ſecundum aures ſuppuraſſent, perjſſe. Nam cũ hoc pugnare uidebit: Concoctiones celere iudiciũ, & ſecurã ſanitate͂ promittunt. Sed ne nũc quide͂ cauſæ febriũ, quæ intra uenas continerent, erãt concoctæ Cratiſtonactæ & ancillæ pictoris, nã non obirent. At parotides erant tamen maturæ: qđ infreque͂s eſſe, & debere memoria teneri dicebam: Nam poſſe fieri quapiã in parte priuatim concoctionem, toto morbo adhuc erudo. Quicquid eſt reliquũ, qđ eſt hũc in modũ de iudicrjs traditũ, exacte ſumus executi in cõmentarjs, ꝗs de iudicrjs & decretorjs diebus cõſcripſimus.

Hyeme ſub ſolſtitiũ brumale, & uſq; ad æquinoctiũ, febres arde͂tes perdurabãt, & phrenitides, multi die͂ ſuũ obibãt. Iudicia tamen uariarunt, & plurimis die ab initio quinto iudicabatur, quarto intermittebat, repetebat, ab recidiua quinto iudicabatur. Numerus dierũ totus quatuordecim. Atq; pueris pleriſq;, ætate etiã prouectioribus, iudicabatur. Nonnullis iudicabatur undecimo, repetebat quartodecimo, iudicabatur exacte octauodecimo. Quòd ſi qui rigerent ad octauũdecimũ die͂, his iudicabatur quadrageſimo. Riguerunt aute͂ pleriq; ſub iudiciũ primum. Aliqui riguerũt à principio ſub iudicium, & in recidiuis unà cum iudicio.

Meminit hic hyemis anni ſecũdi, non primi, quã in ipſo ſtatu expoſuit. At dixi nuper cauſam, cur phrenitides non primo, ſed poſtea uiguerint. Inſuper iudiciorũ conſtituta eſſe dicit immutata, quorũ uarietate͂ rece͂ſet: quib⁹ hoc cũ ſuperiorib. cõuenit, ꝙ cũ recidiuis fiere͂t. Atq; pueris quide͂, & his etiã ætate ꝓuectioribus penitus iudicatum quartodecimo die morbũ refert: nã ocyſſime his digerit̃ & concoquit̃ morborum cauſa. Cæteris non tantum in die͂ ait uigeſimũ, uerũetiam in quadrageſimũ productum ex recidiua ultimum iudiciũ. Et quid habet admirationis in uarietate morborũ inſignes extitiſſe iudiciorũ diuerſitates?

Vere rigebant pauciſſimi, æſtate freque͂tiores, autumno etiam plures, hyeme longe plurimi, at ſanguinis profluuia ceſſabant.

Veris hic meminit, qđ in primo ſtatu comme- A moratũ eſt, nõ in ſecũdo anno. Neq; e͂ni eò narratione͂ produxit morborũ, qui uigebãt, uerũtamen ad ſecundã uſq; hyeme͂ extendit. Quid aute͂ te͂poris lõgitudine in dies etiã atq; etiã numerus augeretur rigentiũ, iam ego ſupra quaſi innui eo loco, cũ admonere͂. Oſtendi fieri rigore͂, cũ flaua bilis corpora permeet ſolida, non aute͂ in uaſorũ cõtineatur cauitatibus. Cũ igitur primum cieretur, febres arde͂tes generauit. Deinde in carne͂ trãſiens, ubi per eas foras impelleret̃, rigore͂ induxit. Paulatim uero ſanguinis ꝓfluuia ſiſtebantur, ꝙ bilis nõ amplius in uenis, ſed in totũ eſſet diffuſa corpus.

# GALENI IN LIBRVM

## B PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORbis uulgaribus commentarius tertius

### HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

MORBOS dignoſcimus, docti ex communi omniũ natura, & cuiuſq; propria: ex morbo, ægro, oblatis, offerente. Nam facilius ex his uel difficilius. Præterea ex uniuerſo & ſingulari cœli ſtatu, & ſingulis locis, ex conſuetudine, ex uictus ratione, uitæ genere, ætate cuiuſq;: unà cum ſermõe, modis, C taciturnitate, imaginationibus, ſomnis, uigilrjs, inſomnrjs, quibus & quando, uellicationibus, perfrictionibus: lachrymis, acceſſionibus, deiectionibus, urinis, ſputis, uomitionibus: & quæ ex quibus, in quos ſucceſſiones morborum, & qui abſceſſus in exitium uel iudicium: Sudor, rigor, algor, tuſſis, ſternutame͂ta, ſingultus, ſpiritus, ructus, flatus ſilentes, ſtrepentes, ſonori, ſanguinis eruptiones, hæmorrhoides. Ex his conſideres, quæ per hæc accidunt.

Quidam hæc exiſtimant eſſe aſcriptitia, quòd eiuſdem interpretationis & ſente͂tiæ ſint, atq; illa quæ in libro De humoribus ſunt ſcripta, quę alrjs D ante cõmentarjs ſumus interpretati. Sunt quide͂ hæc præſagiendi præcepta, quibus autor tradit cõmunia propoſita, à quibus ſume͂da ſint præſagia. Cõmunem itaq; uocat naturã, om̃ium hominũ: propriam, uniuſcuiuſq; noſtrũ naturã. Quòd aute͂ ex utraq; ſunt cõſtitue͂dæ dignotiões & præſagitiones, certior uero ſit, quę proficiſcit̃ à ꝓpria natura, in libro Præſagiorum didiciſti, & in libro De fracturis, & articulis, atq; de capitis uulnerib. quos ite͂ libros ante interpretati ſumus. Iube͂s igit̃ ſemper affectã parte͂ cũ ſuo ſtatu priore natiuo cõferre, adiecit ſuo ſermõi, aliena nõ eſſe neglige͂da. Simili etiã modo cũ dicit: In acutis morbis ſic cõſiderãdũ, in primis quide͂ ęgri facies an uale͂tium, maxime uero ſuæ ipſius ſimilis ſit: ea e͂ni optima

cenſen

censenda eſt. Atq; ſi proprium teneamus colorem cuiuſq; ægri & magnitudinem, non eſt ꝙ quæramus communem. Quia uero omnium hominum ante non cognoſcimus oaturam, ſed nec opinantes ſæpe ad ignotos accerſimur, principiũ cognoſcendorum morborum, pręſagiendorumq; à communibus inſtituimus. Quorum enim naſus non acutus, nec oculi concaui, nec collapſa appareant tempora, nihil rogamus quenquã de ægro. Quòd ſi naſus acutus, oculi concaui, ac tempora uideantur collapſa, tũc qua eſſet facie ualens, quęrimus. Atq; ita cõſequentium fiunt etiam ex morbo præſagia. Pluribus enim planum tibi factum eſt in libris De iudicijs, & in cõmẽtarijs in Aphoriſmos, ſubito tertianam exquiſitam iudicari, quartanam eſſe diuturnam, utrãq; uero à periculo remotam: phrenitim autem et lethargum periculoſos eſſe & acutos: duritiam lienis pernicialem et diuturnam. At ex ipſo ægro bifariam futura præſentimus. Alter modus hic eſt: Modeſtus, inqt, ſi acerbe reſpondeat, malũ eſt: contrà, turbidus in ægritudine non ſolum ſi loquatur aſpere, ſed ne ſi delipiat quidem in ardente febre, in diſcrimen uenerit. Alter is eſt modus: Si æger omnia officia præſtiterit, ſitq; audiens medico, ac ne ſic quidẽ profecerit quicquã, grauiter is ægrotat. Omnino fit contrariũ, ſi cum nuſquã in officio ſit, attamen mediocriter habeat. Itidem ex oblatis prædicere licet. Nam prauis oblatis, ſi nihilo habeat deterius, morbus mediocris eſt. Verum cum recte omnia adminiſtrãtur, ſi præterquam quòd nihil commodetur, etiam exacerbetur, eſt hoc malum. Me quidem non tantũ morborum modos, uerum formas etiam ex oblatis cognouiſſe ſępenumero conſpexiſtis. Verum, ut dixi, pluribus aliàs de his omnibus egi. Cum uero ex offerente dicit etiam prænoſci promptius uel difficilius, in morbis intelligas. Quod ſubinde conſpicientes, ſiue ſit diuturnus morbus, ſiue affectus febriles longi, etiã ex eo ꝙ ſciamus, qui curabat medicus, notitiã augemus. Si enim clarus ſit, parum de curatione ſperamus: nam morbum conſtat cacoethe eſſe: ubi cum recte omnia adminiſtrentur, nihilo fiat mitior. Sin aũt ille imperitus ſit, probatur nobis, ſi omnia probe inſtituantur, hominẽ incolumem fore. At etiam ex ſtatu ait, hoc eſt, ex peculiari aeris temperamẽto, fore præſagia. Iſtud autem, uniuerſo & ſingulari cœli, eſt tale, ſi, quæ in ſtatibus ſuprà deſcriptis tribus expoſita, memoria tenemus, ubi ipſe Hippocrates, quæ in aere accidebant per calorem & frigus recenſens, ad finem illorum præpollens temperamentum pronunciauit; uerbi gratia, ubi dicit: Cũ eſſet totus hic ſtatus auſtrinus & ſqualidus. tametſi totum annum nec Auſter ſpirauerat, nec ſqualor fuerat. Iam etiã cum dicit: Cũ totus fuiſſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius: pro excellentia pronunciat. Nã, ut nullus fuerit toto anno, neq; calidus dies, neq; ſiccus, neq; auſtrinus, haud fieri potuit. Ita etiam morborum formas ſanè multo cõuenientius erat tales eſſe, non tamen quin alię intercurrerint.

Hic ergo cum ſtatũ primum omnem expoſuiſſet, in eius fine ad uerbum ſic ſcripſit: Inter omnes, quorum fecimus mentionẽ in hac tempeſtate, ſoli in letalia tabidi incurrerunt. Cætera cõmode habebant, neq; alijs moriebantur febribus, neq; una uulgabatur morborũ forma, neq; una fuit perpetua toto anno tempeſtas. Per excellentiã uero nos temperamẽti, uel frigidũ, uel humidum, uel aliud temperamentum dicimus. Hippocrates uero ſcripſit, uere namq; alij morbi, æſtate alij, autumno & hyeme alij atq; alij inciderũt, in ſingulis, quos deſcripſit, ſtatibus. Sed tamen per totũ annum hoc ſtatu hic dominabaſ morbus, alio ille. Atq; illud eſt quod dicitur: Ex uniuerſo & ſingulari cœli ſtatu. Addidit aũt ad orationem, cœli, quod ſcilicet ſi nude ſine adiunctio proferatur, ſtatus nomen & loci formam poſſit indicare, reiq; cuiuſuis: ac nimirum hac ſerie dicit: Ex uniuerſo & ſingulari cœli ſtatu, & locis ſingulis, & cõſuetudine. Nam ad futura pręſagienda magnopere loci formam facere, crebro eſt oſtenſum. Hoc loco ſatis ſit, quòd ad librum uos remittã De aere, aqua, & locis, ubi tradit qui morbi quibus locis uigeant. Nam eſt horum generatio indigenis congenita, minuſq; habent, tanquam familiares, diſcriminis. Immo uero uel conſuetudinem ad præſagiendum conducere docet. Itaq; in Præſagiorũ libro, cum notas aſcribit ex conſuetudine, aliàs ad hunc dicit modum:

Si pronus iaceat is, qui per bonã ualetudinẽ ſic cubare non cõſueuit, aut delirium, aut uentris dolorem portendit. Aliàs ſic: Stridor dẽtium in febribus præter conſuetudinem à teneris contractam, inſaniam ſignificat & mortẽ. Sed ex uictus quoq; ratione, quam æger ſeruauit, queas quid ſit, quantumq; humorum, qui exuperant, ſcite conijcere: quibus perſpectis, facilius cognoſcitur pręſens ſtatus corporis, expeditiorq; euadit de uenientib. pręſagitio. Iam & præſagiri ex uitę inſtitutis uult. Vocant autem uitæ inſtituta, omnia quæ obeunt homines, aut utilitate adducti, aut neceſſitate, ſiue nauigent, ſiue terram colant, ædificent, fabricentur, uenentur, aut colant exercitationem, ut ſępe in calida uel frigida lauent. Eſt igitur ex ijs, ad quæ ſtudia ſua conferunt, de morbi coniectare conditione. Nam ruri qui egit tempore æſtiuo apricatus, duriter & tenui uictu, amaram bilem potius, quo ad huius eſt, quàm pituitã coaceruauerit. Qui cõtra ac ille, urbem colit in umbra, lauans bis quotidie, tum autem in ocio perpetuo cibis ſe ingurgitat, hic pituitã citius. Eadem eſt cæteris ratio. Aetatem uero præſentibus cognoſcendis, & præſagiendis impendẽtibus non paruũ uſum præſtare cognoſces ex Aphoriſmis, in quibus de ætatibus ſermonem habuit, quem quidem nos librum iam pridem ſumus interpretati. Sermo præterea ægri præſentium notitiæ, & conſequentium diuinationi poteſt adiumento eſſe. Verum eſt coniunctum hoc ſignum, eiq; cum iudicio conuenit, quod proficiſcitur à conſuetudine. Si enim æger ſuo more loquaſ, quo ſolet ante integra ualetudine, nihil

expectabimus mali. Sin uero cõtra morem ſuum æger uerba faciat, eſt illud prauum ſignum. Nam eſſe eius ſuſpicamur hinc offenſam mẽtem. Quod deinde Hippocrates τρόποισιν dixit, nos modis uertimus: uideamus quid denotet. Vſurpant hoc uocabulum ueteres duobus in ſignificatis: ac modo pro animi moribus utũtur, modo pro differentijs aut formis eius, qua de re ſermo habeẽ. Exempli gratia, ſi habeatur de uictus ratione oratio: hic ſcriptor ſi modus dicat rationis uictus, differẽtias ipſas, aut formas ſignificat. Itidem ſi febrium eſſe modos multos dicat, differentias harum, aut ſpecies interpretaẽ. Itaq; hac dictione, modis, aut animi ſignificat mores, aut ſermonis differẽtias, quandoquidem de ſermone meminit, quaſi ad hũc modum orationem inſtitueret: Ex ſermone, & ipſius formis, aut differẽtijs. Nam differentias an ſpecies an formas dicas, nihil intereſt in præſentiarum. Siquidem hæc fiunt omnia diſſecandis ijs, quæ generatim ſunt mente concepta. Vt autem de ſtatu ægri docet aliquid ſermo, & taciturnitas item inſolita, aut natiua ægri. Nam ut eſt ea taciturno ſua ſponte ſecundum naturam, ita loquaci præter naturam. Quocirca hunc aut ſoporans torpor tenet, aut eſt melancholiæ initium. At ſi taciturnus non taceat, ſed amplius conſuetudine loquatur, delirium denunciatur. Sub hæc cum imaginationes dicit, nullam rem ſenſibilem indicat, aut apparentẽ, ſed quam argumentis aſſequimur. Argumentum autem eſt quod ægri uel eloquuntur, uel agunt. Nam cum de nobis quidã mane de more ægrum inuiſeret, totam aut noctem ſomnũ ſe non uidiſſe, dum cogitaret, quid ſit nam futurũ, ſi laſſus Atlas non ducat amplius ſuſtinendum cœlum: ex cuius uerbis intelleximus principium eſſe quoddã melancholiæ. Ex geſtu item ægrorum animi mores produntur. Poſt hæc autor dicit: Somnis & uigilijs: de quibus mihi certum eſt hoc loco nihil dicere, quòd ante in Aphoriſmis, & in Præſagijs ſomnos & uigilias expoſuerim. Et uero de inſomnijs etiam mihi ante explicatum eſt, cum alijs, tum ijs quæ corporis aliquem affectum indicant, ſicut etiam in libro De uictu ualentium eſt traditũ. Nam ſiquis per inſomnium uideat incẽdia, hunc offendit flaua bilis. Si imbres, abundare frigidũ humorem declarat. Sic ſanè, ſi niuem, glaciem, & grandinem, pituitam frigidam. Siquis in fœtido ſe loco eſſe putet, putredinem humorum. Si gallorum gallinaceorum criſtas habere, aut rufa quædã, ſanguinem exuperare. Si caliginoſa cernere, aut in locis eſſe caliginoſis, flatus indicat. Vnde etiã huic uerbo inſomnijs adiecit, quibus & quando: ut quibus illorum differentias indicet: quod etiam ſi omitteret ipſe, clarum ſit. Et quando tempus denotet, quo inſomnia fiunt, hoc eſt, ſi aut in principio acceſſionum, aut in uigore, aut alio tempore. Atque ſi à cibo ac tali ſtatim, aut ſine cibo. Sumitur nonnihil ex his indicij. Itaq; qui ſe niue putet conſpergi, idq; ſub acceſſionis initium, unà cum rigore uel horrore, uel algore accidere ſibi imagineẽ,

A temporí id potius, quàm affectui corporis eſt attribuẽdum. At uero ſi eiuſmodi inſomnium uideat in febris remiſſione, fidelius præbet argumentum frigidorum ſuccorum: Longe etiam magis, ſi nihil comederit ante ciborũ pituitoſorũ: nam dum illi in uentre cõtinentur, poteſt talem habere quis imaginationem, ut aſſimilis non ſit corporis totius ſtatus. Quod deinde eſt dictum uellicationibus, aliàs in cõmentarijs De ſuccis expoſuimus: ut etiam alia, quæ hic ſunt commemorata multa, quæ de floccos carpentibus dici, & feſtucas colligentibus ualent, aut etiã de uellicantibus aliquam ſui partem: ubi ſubeſt in profundo dolorificus affectus. Et ſæpe partem, quæ pus aut alium continet acrem humorem, uellicant: quę quidem etiam B eſt nonnunquam nota delirij. Iam quod eſt deinde ſcriptum perfrictionibus, mordaces eſſe ad cutem humores ſignificat, qui ad ſcalpendũ irritant. De lachrymis iam docti ſumus tam ſpontaneis, quàm inuitis, quidnam denotare ſolent utræque. Iam & de forma acceſſionum, immo de deiectionibus quoque, urinis, ſputis, uomitionibus eſt in præſagijs ſat ſuperq; declaratum. In aphoriſmis etiam non raro eſt de illis facta mentio, ut item in Prædictionum libro. Poſtea dicit: Et quæ ex quibus, in quos morborum ſucceſſiones, et abſceſſus in exitium uel iudicium. Hic ea ſunt, quæ ante ſunt tradita, quę tum enarrauimus, ad memoriam reuocanda. Nam fiunt ſucceſſiones morborum perniciales & decretoriæ, pro ipſorum differen- C tijs morborum & locis affectis. Nam in morbos ſucceſſio leuiores, & locos ignobiliores, eſt ſalutaris: in morbos grauiores, locóſque principaliores, pernicioſa. Eodem modo abſceſſus, qui cum effluxione fiunt, ſunt illi meliores: qui uero cum decubitu, minus cõmodi: ac horum ipſorum quidem remotiſſimi quiq; à loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni ſunt: contrarij horum mali. At uero in ijs quæ poſt hæc ſunt dicta per totum opus, plurimum elaborauimus in libris, quos olim ſumus interpretati. Etenim in aphoriſmis & præſagijs de rigore, ſudoribus, tuſſi, ſternutamento, ſingultu. At alijs in lucubrationibus, quas conſcripſimus, de his alia diximus, & de cæteris omnibus quæ ad notitiã referunt, & præſagia. Quòd D autem algoris iam facit mentionem, animaduertendum eſt, num uniuerſi corporis frigus, ut profunditas inardeat, interpretandum ſit, an partium extremarum, an potius ſit de omnibus illum his arbitrari dicere. Siquidem aliud, quod eſt initio acceſſionis, ſignificat frigus, aliud in remiſſione: ſicut ſane ſi per totam cõmoretur acceſſionẽ, quod quidem haud bonum eſt ſignum: ſic ſi tali frigore interiora perpetuo ſeruẽt, de quibus omnibus in libris, quos narrauimus, & in ope De iudicijs uerba fecimus. Spiritus uero cum dicit, reſpirationis * intelligimus differentias. Quoniam uero flatuum inde meminit, ſunt illi quoq; in genere ſpirituum. At de his etiam in cõmentarijs in præſagia eſt tractatũ; & in opere De dyſpnœa, & de uoce, de ſpirituum

rituum in reſpiratione differẽtijs: quemadmodum A de flatibus in libro Præſagiorũ. Iam ructus quoq; in genere ſpirituum ſunt: eaq; illis res quodammodo cũ reſpirationis ſpiritibus conuenit. Quatenus uero in flatuoſorum ſunt ſpirituum genere, hactenus cum flatibus etiam habent cõmercium. Proinde & hi ſpiritũ in ſuperiore uentre flatuoſum generari indicio ſunt. Quod uero in fine capitis dixit, planum eſt. Sanguinis nãq; eruptiones, & hæmorrhoides, quemadmodum hæ cladem adferũt, illæ præſtant uſum, didicimus.

2 Inter febres, quædam continuæ ſunt, quædam interdiu tenent, nocte intermittũt: uel nocte tenent, die intermittũt, nonnullæ ſemitertianæ ſunt, tertianæ, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, nonanæ.

Bifariam ueteres uti continui nomine & intermittentis uidentur. Nam cõtinuas uocant febres quandoq; omnes, quæ nullum tempus liberũ habent acceſſione: quandoq; non omnes, quæ acceſſione nunq̃ uacant, ſed ſolas extra ordinem illas, quæ omni carent uſq; ad iudiciũ mutatione. Ita intermittentes interdũ appellant illas ſolas, quæ acceſſionem perpetuam non habent: interdum eas, quarum non recedit acceſſio, ſed inſignes faciunt mutationes ſingularũ acceſſionum, in initium, incrementũ, uigorem, & remiſſionẽ. At medici quidam iuniores, quæ nõ magnã mutationẽ habent, non continuas, cæterũ ſynochos nominant: continuas aũt has ſolas, quæ non ueniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus. Has uocant antiqui interim cõtinuas, interim intermittentes. Nam ſunt certe inter cõtinuas & deſinentes in integritatẽ mediæ. Proinde recte, ubi cum ſynochis conferuntur, intermittentes appellantur: cum ad integritatem uenientibus, continuæ. Hoc loco differentiã febrium Hippocrates ſcribẽs, aliquas eſſe earum continuas dicit. (Et ſunt quidẽ in utroq; cõtinui ſignificato, cõtinuæ multæ.) Quaſdam autem aut nocte intermittere, aut interdiu: ex quibus quæ ad integritatẽ non deſinunt, iuniores quidẽ medici μεθημερινὰς, uel καθημερινὰς, id eſt, diurnas uocant: illas, quæ deſinunt, ἀμφημερινὰς quod eſt, quotidianas. Qua uocum arguta obſeruatione uacabant maiores. Nam cum intermittere intelligatur & dicatur bifariã, quemadmodũ ſuprà retulimus: quæ ſingulis diebus & noctibus inuadunt, intermittẽtes dicemus, ſiue integritatem, ſiue remiſſionẽ quam uocant, aſſequãtur. Inde ordine recẽſet à ſuperioribus diuerſas febrium differentias, ſemitertianas, tertianas, quartanas, quintanas, ſeptimanas, nonanas cõmemorans. Tertianæ & quartanæ clare ad integritatẽ ueniũt. At ex ſemitertianis, quædam utraq; incedunt uia, quædam altera tantum earum quæ ad integritatẽ non ueniunt. Nam ſi conſideres, ut inter eas quæ occupant quotidie has ad integritatẽ ait uenire, illas ad remiſſionẽ: ita earũ quæ tertio aut quarto quoq; die inuadunt, quæ differẽtia ſit, planè cernes nihil A de re, ſed de ſignificato nominis ſemitertianæ quæri. Quæ quarto quoq; die inceſſunt, has integrum corpus ſcimus plurimum præſtare: ac quæ quarto quoq; inuaderet die, quæ ad integritatẽ non ueniret, rariſſime uiſa eſt. Nõ eadẽ in illis ratio eſt, quæ tertio quoq; die accedũt: cõplures enim ſunt differentiæ. Igitur in his, inquã, non de re, cæterũ de ſignificato habetũ, & nomine quæſtio, quas de iſtis febrib. tertianas cõueniat & ſemitertianas, & tertianæ naturã referẽtes appellare. Iam cum eſſe aliquas dicit febres q̃ntanas, aut ſeptimanas, aut nonanas, non de dictionis ſignificato, ſed de re ambigitur. Nam ſunt medici, qui cõfirmant ultra diem quartũ, circuitũ ſe nullũ conſpexiſſe. Quidã aſſentiuntur Hippocrati. B Equidẽ inde uſq; ab ipſa adoleſcentia obſeruatũ ad hunc diem, ſed ſeptimanũ, uel nonanũ omnino nõ uidi, nec clare, nec obſcure. Quintanos certe uidi orbes obſcuros, ſed non exacte aut apte, ut quotidianos, tertianos, & quartanos. Sed res (quantũ equidẽ cenſeo) quãdoquidem ex uſu de ipſa iudiciũ fit, ratione non quærit demõſtrari. Si enim ſit, qui exacte cõſpexerit, & crebro, aut ſeptimo quoq;, aut nono die acceſſiones fieri (neq; enim iterũ aut ter ſit uidiſſe ſatis) ſit ille inductus, eſſe nõnullos etiam tales circuitus. Sin aũt non uiderit ab initio ætatis ad ſenectutem uſq;, quos uiſit ægros, frequentes eo febrieitare modo, iam illi hoc cõſtat ediuerſo, nõ incidere eiuſmodi circuitus. Quãobrem in Hippoc. cum ratione diſputare, C quod Diocles fecit, ualeas. Nam q̃bus dicas ex ſignis, aut humorib. oriri, uel quintanum, uel ſeptimanũ, uel nonanum circuitũ non habebis. Quinimmo nec ſcripſit quenq̃ ita ægrũ laboraſſe. Et quidẽ erat hoc eius officij, ut cõmunia præcepta alia nõ parũ multa priuatis plana fecit exẽplis, iam idẽ quoq; in his præſtare. Verum ſciendũ eſt in multis exemplarib. eſſe ſcriptũ initiũ huius capitis, genere orationis, qđ ἀσύνδετον uocant, ad hunc modũ: Febres cõtinuæ interdiu tenent, nocte intermittũt, nocte tenent, die intermittũt. Quod cũ dixi uocari genus ἀσυνδέτων, ſimul explicaui eius interpretationẽ. Oportet aũt tanq̃ in numero nos dictorum adiunctas intelligamus, q̃ prætermiſſæ ſunt in orationibus, cõiunctiones.

D 3 Sunt aũt acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, ac præ cæteris omnibus letales, in continua febre.

Abſolutiſſima omniũ horum diſciplina in commentarijs eſt De febrium differẽtijs tradita. Hoc loco, ut iam ſæpe teſtatus ſum, non conſtitui ueritatem demonſtrare, neq; omnia ſigillatim, ut nihil prætereã, docere, ſed ſenis interpretari uerba. Summam uero ſingulorum, quæ commentanda incidant, non præteribo. Igitur acutiſſimos ait, & grauiſſimos eſſe in febre continua morbos: acutiſſimos dicit eos, qui pauco tempore decernũt: maximos, ualidiſſimos: grauiſſimos, q cũ periculo ſunt cõiuncti: qđ interpretãs ipſemet, mox præ cæteris omnibus appellauit illos letales. Et quoquo modo

continuam

continuam febrem accipias, uera dixit:nam morbi acutiſſimi, maximi, & grauiſſimi, tum in febribus eueniunt, quæ uocãtur proprie ſynochi, tum in alijs iuxta, quæ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, ac initia efficiunt, incremẽta, uigores, & inclinationes manifeſtas, nec ad integritatẽ ueniunt tamen, de quibus hoc loco fuerit ſatius interpretari: quandoquidẽ ſynochis contigit in his, nõ his in ſynochis cõtineri. Quam ſiqui orationẽ intelligat de ſolis ſynochis habitã, eximere uideat̃ alias cõtinuas, ceu nõ pĩculoſas, nec uehemẽtes aut acutas.

4 At uero omnium eſt quartana ſecuriſſima, facillima, longiſſima. Hæc enim nõ eſt ipſa quidem tantũ per ſe talis, ſed etiam à magnis alijs uindicat morbis.

Facillimam eſſe dixit quartanam, quod eſt perinde ac leuem. Etenim continuæ, quia nullam habent uſq; ad iudiciũ remiſſionem moleſtiarum, ſed perpetuo infeſtant, merito graues & dicuntur, & ſunt. In quartana, maxime ubi ſit moderata, licet diebus, qui inter acceſſiones intercedũt, prodire, ac nonnunq; ſolita munera obire. Cæterum mos eſt tibi ueterũ, ubi de febribus diſputantes audias, cognoſcendus. Nam ſi iecinoris inflãmationem, aut lateris aliúſue partis, febris conſequatur, pleuritim, uel peripneumoniã, uel hepatitim nominãt morbum, non febrilem. Qui uero citra inflammationem febricitat, febre hunc dicunt laborare. At nunc quoq; de quibus agit febribus, ſic accipe inſtitutam orationem, quãdoquidem ex liene ſæpenumero grauiter uidimus homines febre laboraſſe quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, eſſe defunctos. Verum ipſa ſua ſpõte quartana periculo uacat, q̃ quidem alijs etiam morbis liberat. Atq; ita nouimus morbos comitiales fuiſſe à quartana diu infeſtãte diſcuſſos. Sed eius didiciſti originẽ in cõmen. De febriũ differen. & De iudicijs.

5 In febre quam ſemitertianam uocant, cum morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc eſt letalis. Ac tabidi, & qui longis alijs morbis detinentur, hac præcipue ægrotant.

Non poſſum medicorũ uulgus adducere, ut à uocum & ſignificationum conſideratione, ipſam rerum diſiungant cõmentationẽ: quibus iure quidem ignoſcendum eſt. Vbi enim Agathinus, ne alios appellem, ſolidum librum primũ ſcripſit de ſemitertiana, in quo nominis ſignificationem inueſtigat: quid erit cauſæ, cur minus ueniam his des? Tametſi erat illud minoris quidem negocij, de ijs quæ cernimus, ſeparatim inſtitutionẽ tradere continuam, ſeparatim de eorum nominibus, id quod nunc ego faciam. Nam febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, hæ ad integritatem ueniunt, illæ ſecus. Rurſus utrarũq; harum ea eſt differentia. Ex uenientibus ad integritatẽ, quædam acceſſionem habent horis duodecim circũſcriptam, quædã longius productã. Earũ uero quæ ad integritatẽ non A ueniunt, quædã cum horrore ueniẽtes, cum à primo impetu ad incrementũ, quod uocant, ſe contulerũt, tametſi eſſe iam mediocriter pręgreſſæ uideantur, alterũ horrorem cum conſtrictione inducunt, ab hoc alterũ incrementũ, deinde aliam cõſtrictionem & horrorẽ. Nam iterũ hæ & ter repetunt. Poſtridie aliã habẽt priore minorẽ acceſſionem, ſine priorũ repetitiõe, iſq; illis eſt perpetuus deinceps orbis, ut binæ, quas dixi, binis fiant diebus acceſſiones. Præterea aliæ habent tertio quoq; die acceſſionẽ citra horrificas illas quas diximus inuaſiones, & repetitiones, unãq; habent acceſſionem tertio quoq; die, atq; acceſſione carent ſecũdo die. Vnũ hæ & continuũ habent & æquabile ab inuaſione ad uigorẽ incrementũ. Habes iam febrium, B quæ tertio quoq; die inuadunt, differentiã ſemper conſpicuã in ægris. Oſtendimus aũt à bilioſo & pituitoſo ſucco febrẽ cum horrore uenientẽ proficiſci: eam uero quę caret horrore, à bilioſo quidem, ſed lentiore, et cõcoctu difficiliore, quã ferunt eſſe principũ partium inflãmationem. At quæ cum rigore inuadunt quidẽ, cæterum ad integritatẽ cum bilioſis uomitiõibus, aut deiectionibus, aut ſudoribus ueniunt, harũ eſt cauſa totũ corpus permeãs flaua bilis. Quare cum hæc ſe ita, ut dictum eſt, habeãt, ſiquis cauſam ſingulorũ inueſtiget, aut curationem, officiũ medici ille, ſimulq; operæpretiũ fecerit: quærere uero quo quodq; dictorum cõmode nomine appellet, haud dum medicinę intereſt, alioqui tamen res cognitu eſt neceſſaria, ubi alios C docere inſtituat legere. Nam ad morbos quidẽ in ægris cognoſcendos nobis, & futura præſagiẽda, uidemus nominũ exactam rationem nihil referre: quãdo uulgus non ex his de medicis exiſtimat: uetum cũ à ſanguinis miſſione cõſpiciat ęgrum commodius habere, cibũq; in tempore ſumere (nã uel de hoc poteſt plebeius, cum uidit, iudiciũ facere) deinde non ſtatim cibũ acceſſionis principiũ excipere, ſed longiore poſt tempore, tum medicũ collaudat. Iam etiã ſi frigidã cum porrexiſſe lauiſſeq;, itaq; febre ægrotum liberauiſſe cernat, cõtinuo illum ſuſpicit. Sic etiam, ſiquid de ſequentibus prædicat. Profecto hæc illa ſunt, quæ illuſtrãt prorſus & uere medicũ. Sophiſtes uero, dũ de uocibus & ſignificatis cõtendit, tempus corrumpit, & ſuum D & diſcipulorum. Nos autem non inſtituimus docere hoc loco opera artis (nam hoc quidem alias abunde effecimus) cæterũ breuibus menẽ inſpicere Hippocratis: quod ut faciam, hæc facultas datur. Etenim ſuprà etiã ipſe Hippocrates dixit: In feſtabãt illos pleroſq; hæc incõmoda: horrificæ febres, cõtinuæ, acutæ, omnino nõ intermittentes: modus erat ſemitertianus, uno die leuiores, altero grauius iterũ inuadẽtes. Rurſus hoc loco dicit: In febre ſemitertiana cum morbi eueniũt acuti, tum pręter cæteras, hæc eſt maxime letalis. Letalẽ igit̃ ſemitertianã eſſe, aperte Hippoc. ipſe dixit: febriũ uero ad integritatẽ uenientiũ letalem eſſe nullã, in aphoriſmis clare docuit, his uerbis: Febres q̃ non intermittentes tertio die ingraueſcũt, ſunt periculoſæ

loſæ. Quocũq; autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur. Qui itaq; in uenientibus ad integritatem ſemitertianam eſſe Hippocratem ſequens dices: Atqui ſane qui aiunt, ſi horas quatuor & uiginti quis febre uacet, mediam eum ſemitertianam habere, in numero habent talem febrem intermittentium. Sic etiam, qui mediam & paruam à magna diſtare horarum numero ferunt, ſtudentes utrãq; ad integritatẽ deducere, ab Hippocratis ſenſu diſcedũt, dum in febribus intermittentibus ponunt ſemitertianam; quia nihil hæc periculi habebit, quamuis ab illo letalis dicatur. Satius igitur ſit, uti cenſuimus, uocabula repudiare, atq; curationes, dinotiones, præſagiaq; cuiuſq; febris meditari. Sed enim quia clarior per uocabula & compendioſior doctrina euadit, prius exponemus oratione febriũ differẽtias, quæ tertio quoque die inuadunt, ut modo faciebat, tribuens ſuũ cuiq; earum nomen, id quod facere ſemper ſolet, ad conſtituendas febrium, quę tertio quoq; die inuadunt, differentias: deinde quæ intra duodecim horas ceſſet, breuioris inſtitutionis gratia appellabimus exquiſitam tertianam: quæ diuturniorem hac acceſſionem habeat, adhuc ea tamen remiſſionem longiorem, uocabimus illam ſimpliciter tertianam: quæ uero acceſſionem plurimum productam, paruũ autem interuallũ, eam iam tertianam nominabimus productã: quæ ad integritatem nõ ueniat, ſed horrificas primo quidẽ die faciat repetitiones, altero ſimplicem unam acceſſionẽ, ſemitertianam hanc appellamus: ſin autem ſimpliciter tertio quoque die inuadat, τριταιοφυῆ, hoc eſt, tertianæ naturam referentem. Omnia in hoc ſermone diffinita habes, tã utilia, quàm inutilia. Hæc igitur ſemper tibi ſunt memoria tenẽda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugas iuniorũ medicorũ, quas de prędictis fecerunt nominibus, cum de rebus interim differere ſeſe crederẽt, damnabis. At nullam ex ijs, quæ ad integritatem euadunt, ſemitertianam uocare Hippocratem oſtenſum eſt. An uero eam unã, quam proprie ego uocare conſueui horrificas repetitiones facientẽ: an etiam eam, quæ abſq; his ſit, dignum eſt attentione. Si enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus ſolet accidere hæc febris, fortaſſis etiã ſi horrore careat, uocabimus eam ſemitertianam, ſi die ſecũdo iterum inuadat. Sed quod dixi, quãdo de uocabulo quæſtio eſt, nihil interſit, ſi cui potiſſimum tribuat febri nomen ſemitertianæ Hippoc. non plane teneamus: adeo eum ipſius de febribus artem perdocti, habeamus quæ ad artis opera reqrimus, uel ſine illarum nominibus. Videbit fortaſſis conuenire, ut uideamus, qua de re Hippocrates appoſuit, quam uocant, & non pronunciauit ſimpliciter, In febre ſemitertiana eum morbi ueniunt acuti. Equidem illum, uocabulum cenſeo, ut improprium reprobare. Siquidẽ illis, quę integram non ſunt abſolutionem cõſecuta, dimidij attribuimus uocabulũ: itaq; dicimus ſemimortuũ, ſemideum, ſemiuocalem, ſemiaſinum, ſemiaſſum, & ita id ge- A nus reliqua proferimus. At uero ſemitertiana tantum abeſt ut dimidia ſit, uel multitudine ſymptomatum, uel uiribus, uel horum tota conditione, ut longe etiam ſit tertiana deterior: ut potius huius illa, q; hæc illius, eſſe uideatur dimidia. Quare non uenit in mentẽ mihi, qua re adducti, ſic potius nomen poſuerũt primi iſtius autores nominis, q; aliter. Potuerunt tamen hi, cũ tertiana febris habeat, ut & tertio quoq; die inuadat, & ad integritatẽ ueniat, quòd ſemitertiana alterũ habeat de his, alterum non habeat, ita uocabulũ inſtituiſſe. habet enim ut tertio quoq; die inuadat: ut aũt ad integritatem ueniat, nõ item. Potuerunt præterea, q & acceſſione careat cũ rigore incipiente. Ad hęc, q nõ cũ excretione finiatur. Iam etiam q diem ſecundũ B non habeat integrũ. Licet ad hæc aliud eiuſcemodi illis adferre, qui cõmentantur nullius frugis ſapientiam, & uerum artis uſum negligunt.

6 Nocturna non admodum letalis, longa tamen eſt. Diurna longior. Sunt quibus ad tabem uergat.

Principio ſimpliciter numerũ deſcripſit febriũ; deinde harum mores ordine docet. Cum itaq; ante in catalogo dixiſſet: Inter febres quædam continuæ ſunt, quędã interdiu tenent, nocte intermittunt, uel nocte tenent, die intermittunt. inde continuas cum expoſuiſſet, ac mox ſub illis de tertiana & ſemitertiana tractaſſet: hic ad febres acceſſit, quæ die inuadunt, nocte intermittunt: uel nocte C inuadunt, interdiu intermittunt: quarum alteram nocturnam, diurnam alteram uocat: nocturnam illam, quæ nocte inuadit: diurnã, quæ die. Sed quæ uidebantur nocturnæ tribuere laudi, hęc ipſa non minus uitio uertunt, eo quòd nõ ſimpliciter dixerit, nocturna non eſt letalis, ſed addiderit, non admodum. Nam ſi nõ ualde eſt letalis, liquet mediocriter letalem eſſe. Diurnam autem non modo nocturna eſſe longiorem dixit, ſed etiam eſſe cum ad tabem uergat, ut uel ea cõditione ſit deterior. Partim enim quo tempore digeri & rareſcere magis ſolet, ſi cõſtringatur corpus & conſpiſſetur, inuadens merito uideatur prauior: partim quòd tẽpus habet, quo conſuli ei debebat, incommodũ. Quo enim oportebat tempore cubare, hoc cogĩt ægro- D tus medico cõſulenti dare operam: quæ cauſa eſt, cur temporis diuturnitate marceſcãt, tabeſcantq; propter alterutrum, ſi cubent interdiu, ſomni defectu: ſi nõ cubent, quod ueſpertilionis uitam, & nõ hominis agant.

Septimana lõga eſt, uerũ non letalis. Nona hac longior etiam, at non letalis.

Neq; Hippocrati decet diffidere (præ ſe fert enim oculis arbitrata hæc conſcribere) neq; mentiri conuenit, dicereq; etiã ſeſe uidiſſe. Quare obſeruandum nobis eſt ſedulo, & experiẽtia de ueritate exiſtimandũ: ſed ita ut idem nobis nõ accidat, qđ uulgo hominum, qui aliquem forte cõſpicati, qui ſeptimo die iterum ac tertio febricitaſſet, ab initio duxerunt

duxerunt eſſe quendam ſeptimo die circuitũ. Poteſt enim caſu id interdum euenire, atq; adeo ſimili etiam uictus ratione. Qui etiam ægroti non prorſus ſunt affectione morboſa liberati, ſed ſemen aliquod retinuerunt, his uſu uenit ad uictũ negligentioribus, ſæpe ſexto die à principio febricitare, ſæpe ſeptimo, non raro octauo, ſæpenumero alio: & cum febris ceſſauerit, putantibus ſe prorſus eſſe liberatos, eodem omnino uictu utentibus, ex ſemine morbi reliquo totidem diebus in eandem affectionẽ deuenientibus, ſimiliter febricitare. Quod quidẽ ſæpe poteſt accidere, ut & æquale ſit, quod affectionis eſt reſiduum, & ægroti eũdem uictum habeãt. Hic uero reuera eſt circuitus morbi, quando exacte ab illis ſeruata ratione uictus, febris in idem conſtitutum peruenit, quemadmodũ fieri in quartana uidemus.

6 Tertiana exquiſita cito iudicatur, nec eſt letalis.

Dictum paulo ante eſt, ut ſummatim referam, quę acceſſionem habet parui temporis, tertianam exquiſitam hanc eſſe. Quæ uero ſecum ferè adducit, perſecuti omnia ſumus in cõmentarijs De differentijs febrium, & de iudicijs.

7 Quintana peſſima eſt omniũ. Etenim & ante tabem, & iam tabidis ſuperueniens, perimit.

8 Tabidi hectica febre laborant nunquam ceſſante: cuius totam naturam, ut cæterarũ in commentarijs De differentijs febrium didiciſti. In quiſdam uero uidi ei immiſtã aliquam ex circularibus, aut tertio quoq; die inuadentibus, aut quotidie: &, ut Hippocrates ait, etiã infeſtantur quintana: de qua eadem à nobis tibi dicta puta, quæ de ſeptimanis paulo ante & nonanis audiuiſti.

10 Modi autem & ſtatus, & acceſſiones ſingularum harum febrium, tam cõtinuarum quàm intermittentium, ſunt hi. Atq; exempli gratia, cõtinua eſt, quæ ab initio floret, & uiget maxime, infeſtatq; grauius: circa iudicium uero & in iudicio imminuitur. Nõnullis leuiter incipit & ſummiſſim, ſed increſcit indies, & exacerbatur: ſub iudicium uero & in iudicio abunde elucet. Sunt item quibus cum leuiter incepit, augetur & exacerbatur: & ſimulatq; aliquandiu uiguerit, uſq; ad iudicium, & ſub iudiciũ rurſus ſe remittit. Vſu ueniunt hæc & accidunt omni in febre, & in omni morbo.

Modos febrium nonnunquam mores uocant, nõnunquam differentias & eſſentias. Hic formas eum ſingularum prædictarum febrium deſcribere conſtat. Continuam itaq; dicit incipere uehementiſſime quibuſdam, ſed uſq; ad iudicium paulatim remitti. Interdũ mediocriter cum inchoauerit, creſcere pedetentim ad iudicium uſq;, in quo eam ait elucere: quę quidem contrariũ inter ſeſe iudicium

A obtinent. Alium præterea modum eſſe tertium dicit, ex ambobus conſtitutum: ubi leuiter incipiat, & poſtquam paulatim increuerit, & iuſtam ſit magnitudinem aſſecuta, remittat ſe, dum ſemel diſcutiatur. Hos tres modos illum quidã febribus continuis tribuere cenſent, non attendẽtes quę in orationis ſuæ ſcripſit fine. Vſu ueniunt hæc, & accidunt omni in febre, & in omni morbo. Proinde nõ iam ſolarum continuarũ, ſed omnium etiam aliarum febrium, quæ continuæ ſunt & diuturnæ: immo uero cuiuſuis etiã morbi, acuti certe ſimul & prolixi, eoſdem modos eſſe, confirmat. Iam etiam ſymptomata eadem ratione iudicanť cũcta. Iamq; dolorem attẽdamus: hic maxima ſæpe inceſſit ui, marceſſit autem paulatim, uſq; dum prorſus diſcu-

B tiatur. Interim leuiter auſpicatus, ubi ad uehementiſſimum increuerit paulatim, ſubitã habet deceſſionem. Interim à uigore abſoluto, quanto tempore increuerit, tanto remittitur.

11 Eſt autem ex horum cõſideratione offerendus uictus.

Præſagum te motus morborum uult eſſe, ut accommodatum illis uictum præbeas. Siquidẽ morbi uigorem reſpicientibus, eſt uictus nobis ineunda ratio. Atq; in opere De uictus ratione in morbis acutis, & in aphoriſmis, quo debeas pacto cõmemoratos morborum modos cognoſcere: item in cõmentarijs in præſagia & in libris de iudicijs accipies, quæ hoc libro ſummatim ſcripſit, in pri-

C mo huius commentarij capite.

12 Multa iam alia quoq; opportuna ſigna his germana ſunt, de quibus partim aliquãdo ſcriptum eſt, partim iam ſcribetur: ad quę diſceptato, expendito, attendito, cui horũ præceps malum & mors portendatur, uel iam inſtet, & cui prorogetur, uel non: & quãdo & quantus, atq; cui ſit dandus cibus.

Quanquam multa, à quibus eſt præſagiẽdum, prædixit: eſſe tamen & alia dicit, partim iam prodita in libro ſcilicet præſagiorũ, partim prodenda.

13 Quæ diebus paribus accedunt, paribus iudicãtur: quorum uero ſunt in imparibus acceſ-

D ſiones, imparibus iudicantur.

Sæpius diximus fieri in acceſſionibus iudicia, tum quòd in ijs humores uehementer moueãtur, & ueluti ebullientes erumpant ſanguinis profluuio, uel ſudoribus, uel uomitu, uel deiectionibus, uel hemorrhoidibus, uel mẽſtruo mulieribus, tum propterea quòd id temporis ad excernẽda illa impellatur natura: ſimul quòd grauata & onere preſſa ad excernẽdum irritetur, ſimul quòd illis magis ſuſis & excretio noxiorum humorũ promptior, & iudicium fiat procliuius.

14 Eſt aũt primus dies decretorius circuituum, qui diebus parib. iudicant, quartus, ſextus, octauus, de-

uus, decimus, decimus & quartus, uigeſimuſoctauus, trigeſimus, quadrageſimuſoctauus, ſexageſimus, octogeſimus, & centeſimus. Circuituum uero, qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, ſeptimuſdecimus, primuſuigeſimus, uigeſimuſſeptimus, & trigeſimuſprimus.

Videtur mihi non proprie uſurpare nomen hic circuitus. Nam ipſos dies quibus fiunt iudicia, ordine om̃es deſcripſit: & in præſagijs circuitus, qui in quaternario numero fiunt, diligenter expoſuit. Vnde uidentur hæc cõmentationem requirere decretoriorum dierum. Primum itaq; dicit decretorium diem eſſe parium dierum, quartũ: inde ſextum: poſt hunc in plerisq; exemplarib. eſt ſcriptus octauus: tum decimus. In alijs eſt ſcriptus quartus decimus poſt ſextum, deinde uigeſimus: ſub hũc in aliquibus uigeſimuſquartus, in nonnullis trigeſimuſquartus. Ab hoc quadrageſimus: ſub quem ſexageſimus, octogeſimus, centeſimus. At uero morborum, qui imparibus diebus iudicantur, primum dicit circuitum eſſe (Sed ſatius, ut indicauimus, erat dicere non de principio) tertium, deinde quintũ, mox ſeptimũ, ab hoc nonũ, ſub quem undecimum, ab hoc ſeptimumdecimum, tum primum uigeſimũ, poſtea ſeptimum & uigeſimũ, poſtremo primum trigeſimũ. Oſtendimus uero in lucubratione De diebus decretorijs, omniũ eſſe decretoriorum ualidiſſimos, qui quaterno, uel ſepteno circuitu fiunt: moderatiores his eſſe, qui intercalantur: de quibus, quia probabilẽ habent generationem, dicamus. In cunctis imparibus nihil eſt erratũ: ex paribus parum recte dixerunt uigeſimũ octauum, & decimũ, qui nequaq; decretorij ſunt.

15 Porrò ſciẽdum eſt, ſi prope iudicentur extra hos præſcriptos, ſignificẽt recidiuas fore, fiãtq; perniciales.

Prædictos dies bene & firmiter iudicare, tum iudicatos morbos omnino eſſe firmos, euadere autem nõnunquam exitiales, illis commentarijs eſt declaratum.

16 Inſuper eſt animaduertendũ, & cognoſcendum, quę ſint his temporibus futura iudicia ad ſalutem, uel ad perniciem: aut momenta ad melius, uel peius.

Hoc loco ſignificatum dictionis iudicij docet, quod breuiter dicas, morbi repentinã eſſe mutationem. Nam fieri mutationẽ quadrupliciter, ipſe dilucide ſignificauit: ad ſalutem uel perniciẽ: aut momentum ad melius, uel peius, inſigne quidẽ. Prætermiſit uero dicere inſigne, ut quod in cõmuni ſignificato dictionis iudicij contineatur.

17 Præterea errantes febres, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, & nonanæ, quibus iudicentur circuitibus, conſiderandum.

Ne de his quidem in libro Præſagiorum diſputat. Etenim errãtes ſingulas acceſſiones habent inordinatas; uerũ ſignis tamen, quæ decretorijs diebus animaduertũtur, illarum præſcitur iudicium. At de circuitibus, qui ad integritatẽ ueniunt, cuiuſmodi tertianarum ſunt, & quartanarum, oſtenſum eſt uulgo medicorum pręcepiũ incognitum, quod ſemper nos in ægris ſumus experti. Non enim ſunt dies primi attendẽdi, neq; iſto ordine numerandi ſimpliciter, cæterũ acceſſiones: ut ille de exquiſita tertiana in Aphoriſmis dixit: Exquiſita tertiana, ſeptenis circuitibus, ut longiſſimũ, iudicatur. Nam ut hæc ſeptenis circuitibus iudicatur, eadem ratione alia nouenis circuitibus, alia undenis, atq; ita deinceps pro numero decretoriorũ dierum. Ac de quartanis eadem eſt ratio. Vnde in libro Pręſagiorũ ait: Fit autem quartanarũ etiam ſtatus hoc ordine. Ego uero etiam hanc commentationem cum apud Eudemum philoſophũ prædicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primã de illis receſſuram primum, quæ certis diębus inuadebat: & poſt totidem circuitus ab hac depulſa alteram certo die: ſimiliq; modo cũ poſtea tertiam prænunciarem, ex diuinãdi arte hæc prædicere iactabant, nõ ex medica ſpeculatione: tametſi uates nunquã uidiſſent uera Romæ de ægris prædicentes. Nam illorũ, qui alijs in urbibus ſunt, nullum feci periculũ. Nos (quod deo approbante dicam) nulla re unquam prædicenda offendimus. Atq; ſi ea quæ de iudicio ſunt expoſita mediteris, Hippocrate eris arteq; dignus. Sed hæc obiter mihi dicta ſunto. Nũc iam ad propoſitam interpretationem reuertamur. Nam ut in libro Præſagiorũ omnem abſoluit de diebus decretorijs diſputationẽ, ita de circuitibus quoq;. At nuſquam de quintanis meminit, uel ſeptimanis, uel nonanis, non modo in præſagijs de ipſis quicquam prædicens, ſed ne in Aphoriſmis quidem. Enimuero cum in libro Pręſagiorum dixit, Fit autem quartanarũ etiam ſtatus hoc ordine: Et in Aphoriſmis, Exquiſitam tertianã ſeptenis iudicari circuitibus: Poterat eadem opera de quintana, ſeptimana, & nonana idẽ pronunciare, ſi ita ſcripſiſſet: Fit autem quartanarum etiam ſtatus, eodem modo quintanarum, ſeptimanarum, nonanarumq;, hoc ordine. Sed priuſq; enarrare ſingulos ægros aggrediar, intereſſe mihi tum ad claritatem, tum ad breuitatem uidetur, in cõmune ut de illis om̃ibus aliquid dicam. Oſtendi cum in alijs operibus, tum in medendi Methodo, duplicem eſſe quæſtionis inuentionem: unam quæ ratione aſſequitur cognitionẽ uniuerſalis & communis ſingulorum formæ: alteram per ſingularia ad cõmunem & uniuerſalem peruenire: atq; hæc quidem complere uniuerſitatem: opera uero artificum circa formas uerſari indiuiduas, ad quæ debere exercitari, q uniuerſale iam ante inuenit: iam etiam ad confirmationẽ eorum quæ ſunt generatim inuenta, ſingularia conducere: ad diſcipulorum præterea captum, hæc ueluti exempla ſunt generalium præceptorũ. Qua de cauſa ego quoq;

A in lucubrationibus omnibus meis, non uniuerſalia tantum, ſed & ſingularia ex Hippocratis libris collegi: præcipue uero capita ex libris De morbis uulgaribus adſcripſi, in qbus à capite ad calcem eſt omnia, quę ægris acciderũt, perſecutus. In dyſpnœis itaque omnes commemoraui, qui in libris Morborum uulgarium difficulter ſpirauerunt: in libris De dieb. decretorijs, iudicatos, ſimiliq́ alijs modo. Quare ꝓlixioris narrationis nihil opus ſit ijs qui ad artis opera properant. Sed quando contextus Hippocratis nonnullis eſt in locis obſcurior, ideo operæpretium uiſus mihi ſum facturus, ſi eas ego lucubrationes explicarẽ. Nam omnium B ſymptomatum, quæ ſingulis narrat morbis accidiſſe, ſi ſtatuam totam naturam declarandam, aut generationis cauſas, quicquid unquam ſcripſi, cogar huc omne transferre, ſimulq́ eo mihi res deueniat, ut in ſingulos ægros ſingula habeam ſcribenda uolumina. Quòd ſi, quæ in libro Pręſagiorum ſunt plene tradita, eorum hic exempla tantum indicem, reijciens ſummã diſciplinæ ad libros, quos conſcripſi, in ſpem uenio fore mihi ſermonẽ compendioſum.

Philiſcus propter mœnia habitabat, hic morbo decubuit. Primo die febris fuit acuta, ſudauit, laborioſam noctem habuit. Poſtridie omnia euaſerũt grauiora, ueſperi à dyſtere melius habuit, nocte qeuit. Die tertio mane & ad meridiem uſq́ febre uiſus eſt liber eſſe: ſub crepuſculũ uero febris cum acuta corripuit, unà cum ſudore, ſitibũdus erat, lingua præterea exaruit, nigram urinã reddidit: noctem grauẽ habuit, non dormiuit, omnino delirauit. Quarto cuncta exacerbata fũt, urina nigra: nox moleſtior, urina melioris coloris. Quinto ad meridiem parum de naribus, idq́ merum ſtillauit: urinæ uariæ, in quibus erant nubes quædã rotundæ genituræ ſimiles, diſperſæ, non reſidebant: ſubdito balano, pauca retrimenta flatuoſa: nocte ſe grauiter habuit, ſomni pauci, deliramẽta loquebatur, extremitates undequaq́ frigebant, nec iam ad calorem illę reuocari amplius poterant, minxit nigra, aliquantum dormiuit: ſub diem obmutuit, frigida ſudauit, extremæ partes liueſcebant. Die ſexto ad meridiem eſt defunctus. Spiritus huic erat ꝑpetuo quaſi reuocãti, rarus & magnus. Lien in tumorem rotũdum allatus erat Sudores perpetuo frigidi. Acceſſiones diebus paribus.

In hoc ægro, tertio die mortem impendere, qui generalium præceptorum meminit, clare perſpiciat. Nam primo die inuaſit acuta febris, quem ſudor excepit: unde febris non eſt diſcuſſa, ſed nox etiam grauis fuit. Secundus omnia exacerbauit. Inde tertius dies excretionem habuit nigrarũ urinarum. Itaque etiam quod primo die accidit, ſtatim perniciale erat. Nam decretoria non iudicantia, aut letalia, aut difficilis ſunt iudicij: letalia, ſi quã ijs ſymptomata, uel ſigna letalia accidant: difficilis iudicij, ſi abſq́ his ſigna permaneant crudorum humorum. In Philiſco uero ſignum accidit letale, quòd ad ſudorem non diſcutientem febrem tertio die nigræ urinæ & ſitis acceſſerint, linguaq́ inſuper inaruerit, & implacidus fuerit tota nocte, uigilauerit, delirauerit. Hæc cum ita eſſent facta, quarto ait die omnia moleſtiora euaſiſſe, et urinas iterum nigras fuiſſe. Quare fac memineris, ubi quartus perinde ut tertius grauia habeat ſymptomata, & ſigna in morbo acuto, breui expectandũ iudicium eſſe: ſi paribus diebus inuadebat, potius in paribus: ſi uero imparibus, in his. Atque ubi iudicium, illic ſcilicet et mors, in morbis quidem exitialibus. Et uero ad ſextum diem Philiſcus perijt, quòd acceſſiones paribus diebus haberet: nã hoc ipſe declarauit Hippocrates, qui ad exitum totius narrationis ad hũc modum ſcripſit: Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocanti, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum allatus erat. Sudores perpetuo frigidi. Acceſſiones diebus paribus. Alius fortaſſis æger paribus ſymptomatibus & ſignis, non die ſexto, ſed octauo obiret, ſi & uiribus eſſet Philiſco robuſtioribus, & minus ſymptomata ſint & ſigna pernicioſa. Nam cum hic tertio & C quarto die nigras urinas redderet, aperte quàm eſſet cacoethes morbus, prodebat. Sudores præterea frigidi & ſanguinis ſtilla quinto die comprobarunt, impendens exitiũ in propinquo eſſe: multo id magis, quod adiecit ſtillæ merum hiſce uerbis: Quinto ad meridiem parum de naribus, idq́ merum ſtillauit. Ergo cum uel deiectionẽ alui dicit, uel uomitionem meram, interpretatur nõ miſtam, deiecta uel euomita, aut flaua ſyncera bilis, aut atra, aut uirulenta. In ſtilla uero ſi accipiamus purum ſanguinem, rubrum (quando eius hic eſt peculiaris color) nõ recte cogitemus. Rubri enim ſtilla haud eſt in morbo exitiali uiſa unquám, ſed atri ſemper. Proinde uériſimile eſt hunc ipſum atrum dicere Hippocratem merum, interpretariq́ D uehemẽter atrum. Itaque clare apparuit die tertio morbi exitium: non tamen quo erat moriturus die, conſtabat. Atqui ubi quarto die urinæ nigræ permanerent, & acceſſiones fierent diebus paribus, ſi quidem ætate & robore uirium repugnaſſet, ad octauum diem ægrum ſuffecturum probabile erat: ſin ſecus, die ſexto diem ſuum obiturum eſſe. Iam cum præter illa quintus dies haberet ſanguinis ſtillã meri, tum frigidos ſudores, quos per totum morbum duraſſe affirmat: optima ratione expectes ægrum acceſſioni ſexto die inſtanti nequaquam fore perferendæ. Hæc itaq́ aſſentiri illis uidentur, quæ in uniuerſum de decretorijs diebus, urinis, ac ſudoribus tradita in libris ſunt decretorijs, ad hæc in libris De dyſpnœa, & delirio. Nam cum in libro Præſagiorum dixerit: Spiritus

frequens

frequens, aut doloris, aut inflammationis ſupra ſeptum tranſuerſum, indicium eſt: magna reſpiratio, & ex longis interuallis, delirij nuncia eſt: & modo deliraſſe Philiſcū oſtendat, nulla facta difficilis reſpirationis mentione per totam narrationem, recte in exitu oratiōis addidit: Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocanti rarus, & magnus. Liquet autem perinde eſſe rarum dicere, ac ex longis interuallis. Quaſi reuocanti, ſignificat, ut recordanti: ſiquidem in commētarijs De dyſpnœa, ob offenſionem fieri mentis ſpiritū rarum, & magnum oſtendimus, quaſi obliuiſcente actionum ęgro, ut neſciat, nec quādo cohibere eas, nec quādo auſpicari debeat.

14 Silenum, qui in Platamonis ædibus propè filios Eualcidis habitabat, ex laſſitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempeſtiuis, ignis corripuit. Cœpit ſimul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collumq́ contendebatur. Primo die aluus biliosa, mera, ſpumoſa, affatim multa reddidit: urina nigra, in qua nigra ſubſiderent: ſitibundus erat, lingua arida: Nocte nihil dormiuit. Altero die febris acuta, retrimenta plura, tenuiora, ſpumoſa: urina nigra: Nox grauis, aliquantulum delirauit. Tertio cuncta ingraueſcebant: præcordiorum contentio ſubmollis utrinque promiſſa ad umbilicum: aluus tenuis, ſubnigra: urina turbida, nigra: Noctem inſomnem duxit, multa uerba, riſus, cantus, moderari ſibi nō potuit. Quarto die eadem erant. Quinto deiectiones meræ, bilioſæ, lęues, perquam pingues: urina tenuis, liquida, pauca: mente conſtitit. Sexto caput parum ſudauit, extremitates algebant, liueſcebāt, multū ſeſe iactauit, aluus nihil excreuit, urinæ reſtiterūt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octauo frigidus toto corpore ſudor: papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, paruæ, uaris ſimiles permanebant, nec abſceſſum efficiebant: alui irritationes paruæ, ſtercora tenuia, ueluti cruda, multa cum labore reddebantur: urinā reddebat cum dolore mordacem, meram: aliquantulum reſumebat caloris, ſomni tenues, & quaſi ſopores, obmuteſcebat: urina tenuis, liquida. Nono nihil mutabatur. Decimo potum non ſumebat, ſopore tenebatur, & ſomni tenues, ſimilia alui excrementa: minxit multum, quod ſubcraſſum in matella euadebat: quod ſubſidebat, erat ſimile farinæ craſſioris, album: extrema membra iterum frigebāt. Vndecimo obijt. A primo hic ad finem

A uſq; ſpiritum magnum habuit, & rarum præcordiorum perpetuā palpitationem. Annum ætatis agebat circiter uigeſimum.

In hoc ægro, quod non fecit in primo, ætatem adſcripſit. Ille enim merito perijt die ſexto, quòd in acuto morbo, exitialia cōtinenter ab initio haberet ſigna & ſymptomata. Hic non aliter atq; ille à principio affectus, tamen quia firmis erat uiribus, ad diem progreſſus undecimū eſt per uirium robur: quod uериſimile erat cum alioqui ſuppeditare, tum uero ꝙ adiecit ætatem, declarauit, quam in Philiſco non addidit. Vnde eo quòd illam præterijt, ſignificauit illum fuiſſe maiorem, ita ut minus ualidæ uires eſſent. Alius autem æger iiſdem
B ab initio ſignis & ſymptomatibus, ualidis uiribus ſi nō foret, periret ad ſeptimum diem. Adeoq; hic ipſe, nihil eſt factum propius, quàm ut eo die moreretur, de quo ſcripſit: Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Quare planum ex his eſt proxime illum mortem deueniſſe. At quia uiribus erat robuſtis, potuit ad diem proximum, qui decretorius erat, undecimum perdurare, quandoquidem tertio & quarto die in peſſimis uerſatum ſignis & ſymptomatibus, ſeptimo oportebat uita excedere, ꝙ ſcilicet eſſent magis acceſſiōes diebus imparibus: id quod hiſce uerbis ſignificauit: tertio cuncta ingraueſcebāt. Et poſtea iterū: quarto die eadē erāt. Cum igitur robore uirium ſeptimum diem, ut di-
C xi, potuit ſuperare, octauo papulas cū ſudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, & humorum ſuperfluitatem malorum ad cutem propellente. Idq; fuit cauſæ, cur die nono nō ſit mortuus, ſed undecimo. Quòd ſi die octauo nihil tale accidiſſet, reſtabat, ut nono ille obiret, cum is certe ſeptimus, quem dixit, fuiſſet. Quia uero æger etiam in morbo delirauit, idcirco fini adiecit narrationis, ſpiritū rarum cum habuiſſe, & magnum toto morbo. Iam etiam præcordia illi perpetuo palpitaſſe affirmauit, quod quidē turbationis uel delirij eſſe ſignum in libro Præſagiorum eſt dictum. Videtur homini inflammatū fuiſſe ſeptum tranſuerſum: quamobrem dum tertium diem exponeret, ſcripſit: Præcordiorum conten-
D tio ſubmollis utrinq; promiſſa ad umbilicū. Submollis autē eſt ſubuacua, hoc eſt, citra tumorem: qui fit ubi præcordia inflāmantur. Sed ubi inflammatione ſepti tranſuerſi præcordia, quia ſunt ad illud continentia, attolluntur, contenduntur abſq; tumore. Et iam in totius narrationis initio dixit, ex lumbis illum laborare, et capitis grauitate teneri, collumq; contendi: quæ morbo ad exitium ſpectante, delirij notæ ſunt: quæ quidem ſi coniuncta uigilijs ſine grauitate eſſent, phreniticus euaderet. Nunc capitis grauitas abundantiā declarans contineri in eo humorum, nō perinde calidorum, aut bilioſorum (nam protſus inſomnis eſſet) ægrum ſignificauit ſoporatum eſſe. Verum de his affectibus, in quibus ſimul ſoporantur, & delirant, cum

† πρόδηλα- ναι δὲ καὶ τῷ πυρέτῳ λέ- γω, ὡς ἐπὶ Σιλήνου), ὅτι ἔργοις δὲ ἄλλοις ἡμῖν πολλάκις, ὅ- τι τῶν πρό- φανέντων σε- μείων ἀρξα- μένων συν- ἐπτη, εἰ μὴ ἀδμίαν τῆς τὸ σῶμα προείχετο παρασκευὴν νοσήματος, ἐφήμερος ὁ πυρετὸς γί- νεται †

primam exponemus orationem libri Prædictio- A num, latius agemus. † Neque hoc loco prætereunda hæc mihi ſunt, citius, quod etiã ſæpe diximus aliàs, ubi qui manifeſtis ex cauſis febricitare cœperint, ſi quidem nequaquam ſit morbo corpus oportunum, diaria corripi febre. † Atq; prorſus Sileno id accidiſſet, qui ex laſſitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempeſtiuis erat correptus febre, niſi corpus iam ad morbum eſſet comparatum, quod cognoſces ſymptomatibus & ſignis, quæ primo ſtatim die & ſecũdo apparebant. Primum itaq; cum, inquit, ignis corripuit, ita ſuo more febrem uehementiſſimam appellans. Deinde, primo die aluus biliosa, mera, ſpumoſa, affatim multa deiecit. Poſtea urina, in qua ſubſiderent ni- B gra. Poſt rurſus, lingua ſitibunda, & arida. Nocte nihil dormiuit. Sileno mox primo die permulta acciderunt ſymptomata, & ſigna exitialia, ut intelligere aperte poſſes, laſſitudines, potationes, & exercitationes morbi occaſiones fuiſſe. Nam appelles præter cæteras proprie occaſiones, quas Græci προφάσεις uocant, manifeſtas cauſas. Cum uero alia præterea acceſſerint, quæ homini impendere morbum arguant, multo tamen tempore præceſſerint, uериſimile tum ſit, potuiſſe & Silenum hunc, quòd longo tempore uixiſſet illa ratione, eadere morbum comparaſſe. Nam ſiquis laborando & operando ſeſe ad laſſitudinem uſque affligat, potet autem large, tum intempeſtiue exercitationes ſubeat, id eſt, aut à cibo, aut ubi tardius con- C cocti ſint cibi, anteq; probe ſit in ſanguinem uerſum nutrimentũ, hic tum partim bilẽ ꝓpter labores aceruet, partim crudos & inconcoctos humores, ex potu et intẽpeſtiuis exercitationibus. Sunt aũt morbi hi multo grauiſſimi, in quibus utriuſq; magna colligitur copia.

24 Herophontem febris acuta corripuit: primo pauca, & cuiuſmodi in teneſmo ſolent, deiecit: deinde tenuia, bilioſa, plura: non dormiebat: urina nigra, tenuis. Quinto die mane obſurdeſcebat, omnia ingraueſcebãt, lien intumeſcebat, præcordia contendebantur, pauca & nigra aluus excreuit, deſipuit. Sexto delirabat: D ſub noctem ſudabat, frigebat, in delirio perſeuerabat. Septimo extremis membris frigebat, ſitiebat, deſipiebat: ſub noctem ad mentem rediјt, obdormiuit. Octauo febricitabat, lien reſidebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen primum, ſecundum lienem, deinde in utranque tibiam dolores demigrauerunt: noctem facilem habuit: urinæ erant melioris coloris, & reſidebant in his pauca. Die nono ſudauit iudicatus eſt: intermiſit. Die quinto rediјt, ſimulq; ſplen intumuit, febris acuta, ſurditas iterum. Poſt recidiuã, tertio die reſidebat lien, imminuebatur

A ſurditas, crura dolebant, nocte ſudauit. Iudicatus eſt ad diem ſeptimumdecimum. Neque in recidiua delirauit.

Hic præter expectationem ſuperſtes fuit, quem ſcilicet primis diebus merito moriturum ſuſpicatus eſſes. Etenim nigra minxit, & excrementa alui bilioſa, repreſſa: inſecuta ſurditas eſt, ut quæ in caput aſcenderant: unde non immerito deſipuit. Nihil uero erat boni, qđ urinas nigras, q̃ quidem erant prauæ, compenſaret, niſi quod lien die quinto intumuit, excepta parte malorum humorum. Deinde, die octauo cum ex liene in crura tanſirẽt, hic diminuebatur quidem, cęterum ad crura dum B deriuarentur, primum ei inguen doluit ſiniſtrum, quod poſitum eſt ſecundum lienem: poſtea tranſierunt ad utranq; tibiam dolores. Atque hęc ſymptomata in cauſa fuerunt, quamobrem commode nocte haberet. etiam minxit urinam coloris melioris, quæ paucum haberet & album ſedimentum. Mox die ſequenti, qui nonus erat, cum ſudore eſt iudicatus. Tanti ſcilicet erat deceſſiſſe quæ moleſta erant ad partes imas, urinæq; concoctio. Verumtamen ne ſic quidem potuerunt hęc à morbo prorſus ęgrum uindicare, qui die nono ſudauerat. Quare reliquias quaſdam habebat prauorum humorum, quæ recidiuam quartodecimo die excitabant, à qua omnino eſt die ſeptimodecimo iudicatus. Seruabatur etiam in hoc ægro iudicium die- C bus decretorijs.

25 Philini uxorem in Thaſo, quæ filiam pepererat, purgatam ex præſcripto naturæ, & cæterarecte habentem, decimo & quarto à partu die, ignis inuaſit cum rigore. Huic cor primum dolebat, & præcordia ad partem dextram, muliebrium dolores, purgatio deſita eſt. Subdito autem, hæc quidem facta leuiora ſunt, cęterum capitis, colli, & lumborum dolores permanebant, nulli erant ſomni, extremitates frigidæ, ſiticuloſa erat, uenter ambuſtus eſt, pauca excreuit: urina tenuis, & à primo decolor. Sexto die D noctu multum delirauit, deinde reſipuit. Septimo erat ſitibunda, alui excrementa ſyncere bilioſa, Octauo riguit, febris acuta, conuulſiones dolorificæ, multum delirauit, ſurrexit. balano ſuppoſito, multa bile offuſa deiecit, nõ dormiebat. Nono conuulſiones. Decimo aliquantum mente conſtabat. Vndecimo dormiuit, omnia meminit, ſed ſtatim in delirium recidit. urinam uero reddebat unà cum cõuulſionibus affatim multam, raro admonentibus, craſſam, albam, qualis eſt quæ in matellis diu ſtetit cum agitatur, non ſubſidebat, color & craſſitudo aſſimilis iumentorum urinis: hæc illius erat urina, quam

A quam ego uidi. Ad diem decimum & quartum totum corpus ei dolebat, multum loquebatur, aliquantiſper mente conſtitit, breui rurſus deſipuit. Ad diem ſeptimumdecimum obmuteſcebat. Vigeſimo animam egit.

Duo ſunt huius narrationis, quorum alterū eſt cum ſuperius & poſtea deſcriptis ægris commune, decretorij ſcilicet dies: alterū huius proprium. Mulieri enim huic ex retenta à partu purgatione, & morbus conſtitit, & mors. Obijt die uigeſimo: cum diem quartumdecimum, & ſeptimumdecimum cæteris eſſet peiores experta. Subdito, cū ſit cum dictione, balanus ſcriptum, conſtat quid denotet. Vbi uero nihil ſit additū, intelliges balanū, B ut uolunt quidā, aut peſſum, qui mitigat, & inflāmationē diſcutit. Illud certe in omīb. mulieribus, quarum impedita à partu eſt purgatio, ſciendum eſt, & memoria tenendum, eſſe quę in extremum mortis diſcrimen ueniant: perpaucas admodum, quæ modice infeſtatæ ſunt, propterea quòd plurimis uterus inflammetur: quibuſdam in ipſo partu ſanguis effuſus diuerſa ſit qualitate, his bilioſus, illis melancholicus, alijs uirulentus, aut pituitoſus, aut mediocriter bonus, ſed inculpatus haud unquam. Nam eius optima portio in partus incrementum eſt inſumpta. Demonſtrant naturam eius ſymptomata, quæ conſequuntur cohibitam à partu purgationē: id quod huic accidit de qua hoc loco uerba fiūt. Rigor, acuta febris, ſitis, bilioſus affluxus, C deliriū, uigiliæ, bilioſi ſunt humoris indicia abundantis. At uero cōuulſiones, & tremores, & ſimilis urina iumentorū, crudi ea ſunt & craſſi ſpecies. Itaque morbi ſunt peſſimi, in quibus utrique ſucci abundant, quibus ſuccedere demonſtrauimus febrem ſemitertianā. Hęc igitur periculoſam ęgritudinem mulieri concitabant. Vtrum uero morbo ſuperarit, an morietur, docere ſymptomata ſtatim à primo & ſigna ualent. Quare faciamus ut exercitationis gratia hæc attendamus. Primo die, qui à partu erat quartuſdecimus, ignis, inquit, corripuit cum rigore mulierē. Scimus autem illum ignem appellare febrem ardentiſſimam, cæterum haud dum erat ille planè exitialis: nec uero etiam cor ei dolere, id eſt, os uētriculi: nec muliebria: nec item D dextra præcordia. Sed addit, nulli ſomni erant. Ergo augetur quidem ex omnibus his cognitio malitiæ morbi: non tamen ex his omnino perituram cōſtat nobis: itidem nec quòd ſitibunda erat: nec quòd erant urinæ tenues & decolores. tempus enim ad concoctionem eiuſcemodi urinæ deſiderant, nō tamen ſunt omni ex parte perniciales. Cæterum iam extremæ partes, inquit, frigidæ erant. Hoc uero multo pernicioſiſſimum eſt, ubi initio morbi ad grauiſſimam febrem adiūctum eſt. Hic ſi ſcirem, quo eſſet robore mulier, etiam de longitudine morbi poſſem dicere ex prædictis ſymptomatibus, & utrum obſcurā quandam haberet præter opinionē, ſpem incolumitatis. Quod quia nos præterit, huius certe debetis meminiſſe, ut quando ęgros inſpicitis, cum exitioſis ſymptomatibus & notam, quæ à uiribus proficiſcitur, coniūgatis, atque ita demū ſecure pronunciare poteritis. Hanc ergo mulierem dolores, qui ad diem quartumdecimum totum corpus tenebant, & delirium, inſtare mortem denunciauerunt, aut die ſeptimodecimo, aut uigeſimo, natura dierum decretoriorum. Et ſanè utrūque contigit. Nam die ſeptimodecimo illa obmutuit, uigeſimo eſt defuncta.

Epicratis uxor, quæ ęgrotabat apud Archēgetem inſtante iam partu, rigore correpta eſt, non incaluit, ut ferebāt. Poſtridie eadem erant. Tertio die filiam peperit, cæteraque rite confecta ſunt. B Poſtridie partus, eam febris acuta inuaſit, cordis dolor & muliebrium, nulli erant ſomni. Per ſuppoſitū autem hæc releuata ſunt: ſed caput, collum, & lumbi dolebant: aluus pauca, bilioſa, tenuis, mera: urinæ tenues, ſubnigrę. Sexto die, qua illā febris corripuerat, ſub noctem delirauit. Septimo omnia exacerbata, uigiliæ, delirauit, ſitibunda, deiectiones omnes ſyncerę bilioſæ. Octauo riguit, plus quieuit. Nono eadem erāt. Decimo crura magno dolore afficiebantur, iterū cordis dolor, capitis grauitas, non delirauit, dormiuit plus, uenter reſtitit. Vndecimo ſudauit: minxit melius colorata, quæ mul- C tum habebant ſedimenti: commodius habuit. Die decimo et quarto riguit, febris acuta. Quintodecimo uomuit bilioſa, frigida, paulo plura: ſudauit, libera febre: Sub noctē uero febris acuta, urina craſſa cum cādido ſedimēto. Decimo & ſexto ingraueſcebāt, nocte magna cum moleſtia non dormiuit, delirauit. Decimo & octauo ſitibunda, lingua torrida, ſomnum non cępit, multa delirauit, crura ei dolebant. Ad diem uigeſimum mane aliquantulum riguit, ſopore tenebatur, quiete dormiuit: uomuit bilioſa, pauca, nigra: Sub noctem ſurduit. Ad diem uigeſi- D mumprimum ſiniſtri lateris grauitas undique cum dolore adiuncta, parua eſt tuſſis inſecuta: urinæ craſſæ, turbidæ, ſubrubrę, quæ depoſitæ non ſubſederunt: cætera leuiora, igni non libera. Mox ab initio fauces ei dolebant, rubeſcebantque, columella reuulſa: deſtillatio acris, mordax, ſalſa, perpetua erat. Ad diem uigeſimumſeptimum febre erat libera, urina ſedimentum habuit, latus nonnihil dolebat. Ad diem trigeſimumquartum igni eſt correpta, uenter fluxione turbatus eſt bilioſa. Quadrageſimo die pauca uomuit, bilioſa. Iudicata eſt, & ab igni liberata prorſus die octogeſimo.

Mulierem hanc, cum iam partus inſtaret ſtatus
dies, riguiſſe citra ſebrem dicit. Adiunctum eſt au
tem orationi, ut ſerebant, propter rei nouitatem.
Nam ueteres pleriq; omnes ſpontaneis rigoribus
febrem ſuccedere neceſſario exiſtimabant. Spon-
tanei illi uocantur, qui nullam habent externam
cauſam. Itaq; in præfatiōe libri probe inſcripti, pri
ma de morbis, neceſſario febrē rigoris eſſe comi-
tem ſcriptum eſt. Sed nos oſtendimus hunc rigo-
rem: quem non ſequitur ſebris, frigidorum eſſe &
crudorum ſuccorū prolem: atq; idcirco nunc ma-
gis quàm olim exiſtere, quôd tota uiuēdi ratio du
ra unà cum balneis à cibo contrahere humorū co
piam cōſueuit. Videtur & Epicratis uxor eorum
humorum plena fuiſſe. Quamobrem primo die
eam ait riguiſſe, nec incaluiſſe, hoc eſt, nec ſebrici
taſſe, ſimiliterq; poſtridie. Die tertio peperiſſe,
ut fortaſſe uel ante diē ſtatū pareret ui rigoris. Vn
de poſtridie partus, cor illi, id eſt, uentriculi os di-
cit doluiſſe, & muliebria: ubi ſubintelligēdum eſt
membra, uti etiam ſuprà. Poſt hæc per ſubditum,
eam eſſe releuatam. Ante eſt dictum, & balanum,
& peſſum, in ſubdito poſſe intelligi. Inde ordine
ſymptomata recenſet morborum acutorum, capi
tis, colli, lumborum dolorem: uigilias, & deiectio
nes mere bilioſas. Quo patet, nō crudum modo,
ſed & bilioſum abūdaſſe humorem. Cæterū cum
urinæ eſſent tenues, neceſſario morbus produce-
batur: quas quia ſubnigras ait fuiſſe, ſignificat, &
turbationem, & rem à periculo nō abſuiſſe. Et ad
undecimum quidem diem nihil de mulieris ſalu-
te habebatur certi: quòd nullum intercederet illu-
ſtre ſignum, unde uel ſalutem expectares, uel mor
tem. Die undecimo illuxit ſignum quoddā inco-
lumitatis, ubi ait: Vndecimo die minxit melius co
lorata, quæ multum habebant ſedimenti: commo
dius habuit. Eo die cum tandem humores incipe-
rent concoqui, neceſſario diuturnior erat futurus
morbus: quare decimo & quarto die primū eſt iu-
dicata, ut iam periculo liberata eſſet. Interea loci
uſq; ad quadrageſimum diem ægrotabat: prorſus
uero eſt liberata octogeſimo. Quare fac memine-
ris, id quod experimenta atteſtātur, diem quadra-
geſimum & octogeſimū decretorios eſſe: & men-
daciū eſſe, nec experientia approbari, integris heb
domadibus decretoriorū dierum rationem iniri.
Alioqui enī alter & quadrageſimus, ſexageſimus
tertius, et octogeſimuſquartus iudicia, nō quadra
geſimus, ſexageſimus, & octogeſimus afferrent.

Cleonactidem, qui ſupra Heracleiū decum-
bebat, ignis corripuit errans. A primo caput ei
& ſiniſtrū latus dolebant, cęteraq; laborabant
perinde ac laſſa: febrium acceſſiones aliàs aliter
inordinatæ erant: modo ſudabat, modo nō: fe-
rè acceſſiones inuadebant decretorijs diebus.
Circa diem uigeſimumquartum extremas ma
nus dolor affecit: nomuit bilioſa, plura, & pau-
lo poſt uirulenta: cūcta remiſſa ſunt. Ad diem
A trigeſimū ex utriſq; naribus prorumpere ſan-
guis cœpit, idq; incōſtanti ordine paulatim uſ-
que ad iudicium: non abhorrebat à cibo, nec ſi-
tibundus erat toto tempore, neq; inſomnis: uri
næ tenues, non decolores. Ad diem quadrage
ſimum ſubrubra minxit, cum rubro ſedimēto
multo: leuius habuit. Poſt uariarunt urinæ, inte
rim ſedimentum habebant, interim non. Sexa
geſimo multum habebāt urinæ ſedimentum,
album, & lęue: omnia ſunt remiſſa, febres inter
miſerunt: urinæ iterum tenues quidem, ſed bo-
ni coloris. Die ſeptuageſimo febris, intermiſit
decem dies. Octogeſimo riguit, acuta febris in
B uaſit, multum ſudauit: urinæ ſedimentū rubrū,
læue habuerunt: prorſus iudicatus eſt.

Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, hoc eſt,
uehemens febris detinuit. Statim adijcit errans,
quod eſt, nullo circuitus ordine, ut nūc, uerbi gra
tia, tertio uel quarto die ſebricitaret, nunc quinto
uel ſexto. Cæterum eam eſſe ſemper optima con-
ſecuta ſigna, appetitum ciborum, & ſomnorum,
tum quod nō ſitiret, nec decolor eſſet urina. Nam
hæc Hippocrates ad uerbum ita ſcripſit: Non ab-
horrebat à cibo, non ſitibundus erat toto tempo-
re, nec inſomnis. Simulq; redundātem ſuccum nō
eſſe bilioſum & calidum his ſignificabatur: nam
ab eo quidem ſitibundi & inſomnes efficiuntur,
C atque adeo faſtidioſi, id eſt, appetitu carētes. Qua-
re ſi ut urinæ perpetuo boni coloris erant, ſic me-
diocre habuiſſent ſedimentum, non ita eſſet mor-
bus extractus, ſed fortaſſis die quadrageſimo eſſet
iudicatus. Si item nubem habuiſſet bonam, ocyus
morbus eſſet depulſus. Nunc quia urinæ ſemper
tenues erant, multum ſpatij requirebāt concoctio
ni. Igitur die ait quadrageſimo ſubrubra illū min-
xiſſe, quæ ſedimenti haberent rubri multum. Ta-
lem uero urinam multo dicit in præſagijs eſſe ea,
quę album habet ſedimentum, diuturniorem, per
quam ſalutarem tamen. A die quadrageſimo ſcri-
pſit uarie fuiſſe urinam eius affectam, ut ſedimen-
tum interdū haberet, interdum non haberet: quod
conſentit errantibus acceſſionibus. Illæ ſiquidem
D ab humorum diuerſitate, qui morbos pariūt, con-
citantur. Et urinæ cruditas & concoctio alternan
tes, aliquos indicabant illorum cōcoqui, aliquos
permanere crudos. At uero die ſexageſimo mul-
tum dicit, & læue, albumq; ſedimentum extitiſſe:
ideoq; ſubdit, Omnia ſunt remiſſa, ſebres intermi
ſerunt. Verum quia poſtea ſcripſit: Vrinæ iterum
tenues, ſed boni coloris: reſiduos quoſdam fuiſſe
crudos humores innuit: quibus paulatim conco-
ctis, dies octogeſimus abſolutum iudicium attu-
lit: de quo ad uerbum ſic ſcripſit: Octogeſimo ri-
guit, acuta ſebris inuaſit, multum ſudauit: urinæ
ſedimentū rubrum, læue habuerunt: prorſus iudi-
catus eſt. Hic rurſus memento ſedimenti formam
maximi eſſe momenti. Vrinæ quidē ſedimentum
album

albũ, ſed craſſum fuiſſe uel ijs qui obierũt docet: nam de Sileno, quem alterũ hoc libro deſcripſit, ita dicit: Minxit multum, quod ſubcraſſum in matella euadebat: ſedimentum ſimile farinæ craſſiori, album: cum tamen hic Silenus poſtridie obiret die undecimo, qui decimo cõmemoratã urinã reddidiſſet. Iam circuitus etiã memineris decretoriorũ dierũ. Sexageſimus eñ periudicauit, nõ ſexageſimuſtertius: deinde octogeſimus, nõ octogeſimuſquartus. Nã tres ſeptimanæ, nõ ad diẽ primũ uigeſimũ ꝓgrediunt̃, ſed uiginti dieb. terminant̃.

Metonem ignis corripuit: lumborum dolorifica grauitas. Poſtridie cum multum aquæ biberet, largius & bene aluũ reddidit. Tertio capitis grauitas: retrimenta tenuia, biliosa, ſubrubra. B Die quarto cuncta exacerbata ſunt, bis de nare dextra ſanguis paulatim fluxit, nox grauis fuit: deiectiones, ut erãt die tertio: urina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebãt diſperſa: non ſudabat. Die quinto è dextra nare affatim profluxit merus, ſudauit, iudicatus eſt. A iudicio inſomnis erat, delirauit: urinæ tenues, ſubnigræ: caput lauit, dormiuit, mente conſtitit. In hoc nõ erat recidiua, ſed crebro ſanguis etiam poſt iudicium profluxit.

C Hic æger confirmat uniuerſum hũc ſermonẽ. Largum de naribus profluuiũ ſanguinis liberat ferè. Sanè eñ à ſolo uidetur ſanguinis profluuio, & iudicatus, & ſeruatus: quãuis nõ omnino tuta ſigna haberet. Nam quarto die dicit habuiſſe eũ urinas ſubnigras: cui annectit, in qua ſubnigra pẽdebant diſperſa: non ſudauit. Atq; die quinto tãetſi ſanguinem profluxiſſe dicat de naribus, & ſudaſſe, & ab his iudicatum: tamẽ poſtea, urinæ, inquit, tenues, ſubnigræ. Deinde peruigilauit, delirauit. Huius te præſentiſſimũ remediũ docuit, ut caput laues: dixit enim in libro De ratione uictus in morbis acutis, caput non lauandũ eſſe his, quibus de naribus erumpit ſanguis, niſi minus iuſto fluat. Nunc uero erat iuſto minus, ſiquidem perpetuabat uigilias & deliria. At etiã q̃ ſunt agẽda, quò potiſſimũ uergat ad loca accõmoda, rectè in uniuerſum dicta ab hoc caſu fidẽ accipiunt. Non D eſt negligendũ præterea, qđ eſt, cũ tertium diem exponeret, dictum, grauitas capitis: unde capitis repletio ſignificatur. Iam memoria teneas etiam die quarto, qui decretorius erat, cœpiſſe ſanguinẽ profluere. Die quinto ubi prorſus ſanguis profluxerat, ſudaueratq;, eſſe iudicatum. Sed hæc in libris De decretorijs diebus plenius perſecuti ſumus. Quod uero in exitu totius narrationis ſcripſit: In hoc non erat recidiua, ſed crebro ſanguis etiam poſt iudiciũ profluxit: eo eſt dictum, quòd abſq; urinarũ concoctione eſſet iudicatus. Didiciſtis autem hoc ipſo in libro, cõcoctiones celere iudicium, & certam ſanitatem promittere: at cruda & incõcocta in malos abſceſſus deflectere, aut in

A acriſias, aut labores, aut interitus, aut diuturnitates, aut recidiuas. Atqui cruda adhuc erãt, & inconcocta, non tamen in malos abſceſſus conuerſa fuerũt. Itaq; abſceſſus ipſe optimos eſſe docuit, qui effluxione fiunt: ab ijs, qui remotiſſimi ſunt à locis affectis, & ad inferiores corporis partes.

Eraſinus, qui propè Bootæ torrentẽ habitabat, igni eſt à cœna correptus, noctem habuit moleſtã. Diẽ primũ quiete, noctem laborioſe tranſegit. Altero die omnia ingraueſcebãt, nocte delirauit. Tertius dies laborioſus fuit, multũ delirauit. Quartus fuit moleſtiſſimus: nocte nihil dormiuit, inſomnia, imaginationes, deinde peiora, magna, & periculoſa, timor, impacciditas. Quinto die mane recreatus eſt, & omnino reſipuit: Multo autẽ ad meridiẽ furore percitus eſt, ſibi imperare nõ poterat: extremitates frigidæ & ſubliuidæ, urinæ crudæ: Ad ſolis occaſum expirauit. Habebat hic febrẽ perpetuo cũ ſudore: præcordia tumida, contẽta cũ dolore: urinæ nigræ, ſuſpẽſiones continebãt rotundas, nõ ſubſidebant: uẽter ſtercus excreuit: ſitiebat continenter non ualde: cõuulſiones multæ cũ ſudore, & ſub mortem continentes.

Eraſinus hic ſemper ſudauit, id eſt, per totum morbũ ſine iudicio. Pręcordia admodũ male erãt affecta, & urinæ nigræ. Quã igit̃ habebat ſalutis ſpem? Itaq; quia omnibus eſt perſpectũ, quid hoc homine futurũ ſit, merito quis exiſtimet nequicquam ſcriptũ de eo eſſe. Verũ fortaſſis hũc hominẽ exẽplum adduxit celeris interitus. Nã in libro Præſagiorũ primũ dixit: Febres, ſiue ſanus quis ab his euadat, ſiue pereat, pari dierũ numero iudicant̃. Deinde: Omes, inquit, quę probis fulciunt̃ ſignis, quarto die uel ante iudicantur. Ac poſtea: Et peſſimæ, & quibus periculoſa adſunt ſigna, die quarto uel citius perimũt. At Eraſinus, quanquã omia praua haberet, ad diẽ tamẽ quintũ mortẽ ꝑduxit, ꝙ die primo mediocriter haberet. Vnde eſt de eo ſic ſcriptũ ad uerbũ: Diẽ primũ quiete tranſegit. Quintus itaq; ab initio quo deceſſit, non adnumerato primo, quartus efficitur.

Critoni in Thaſo, recto ambulãti, pes dolere ex pollice uehemẽter cœpit: decubuit eodẽ die, horreſcẽs, faſtidioſus, parũ calẽs, nocte deſipuit. Altero die tumor toto pede, & ad talũ, ſubrubens, cũ cõtentiõe: puſtulæ nigræ, febris acuta, inſanijt: deiectiones merę, biliosę, plures fuerũt. Perijt poſtridie, q̃ ægrotare cœperat.

Aeger hic, quia tã perijt ſubito, memoratu dignus eſt. Quòd ſi ratio ſit mortis adſcripta, tum ſermo nobis undequaq; accommodet. Nunc ex illis q̃ ſcripſit, copia humorũ magna fuiſſe uidet̃, quos natura eſt à principib. partib. ad crus molita

ritus magnus,rarus: paulo poſt cõuulſiones à capite cœperunt,ſubito expirauit.

Hanc primo ſtatim die laborare morbo acuto fuit clarum:die ſecundo, ex ſymptomatibus, quæ recitauit,cum iam præceſſerant ex urina ſigna, optima ratiõe potuit aliquis celerem eius mortem expectare. Vrinæ ſatis malæ, conturbatæ, & nequaquam ſubſidentes. Quin die etiam tertio urinæ & ſymptomata cuncta permanſerunt, confirmantia expectationem mortis. Quarto cũ nares præterea ſtillarent,urinæq; oleoſæ uiderentur, recte ſanè die ſexto eſt defuncta. Hanc ipſam quoq; dicit ſpiritum habuiſſe rarum & magnum, qui deliraturam annunciat.

Quidam caleſcens cœnauit, & potauit largius,uomuit cuncta: Nocte febris acuta, præcordiorum dextrorum dolor,ſubmollis in partibus externis inflammatio, noctem moleſte tranſegit:urinæ primo rubræ,craſſæ,depoſitæ non conſiſtebant:lingua perarida,non perinde erat ſitibundus. Quarto die febris acuta, undiq; eum affligebat dolor. Quinto minxit læue,oleoſum,multum:febris acuta. Sexto ueſperi multum delirauit,nec nocte dormiuit. Septimo omnia irritata ſunt,urinæ ſimiles, multum loquebatur,ſibi imperare non potuit:aluus irritata, liquida, turbida, cum lumbricis excreuit: Noctem laborioſam habuit. Mane riguit, febris acuta,ſudauit multũ,febre carere uiſus eſt, non multum dormiuit, à ſomno friguit, ſpuit: Veſperi multum delirauit: Non multo poſt uomuit nigra, pauca, bilioſa. Die nono frigebat,magnopere delirabat,ſomnum non cepit. Decimo crura doluerunt, omnia exacerbata ſunt,delirauit. Vndecimo defunctus eſt.

Hæc nos hiſtoria primum docet operęprętium eſſe attendere, ut primum inuadũt morbi, & non temere, & citra iudicium cibum ſumere, etiam ſi parui uideantur morbi. Hic namq; uir quia intempeſtiue cœnatus erat initio,cum parua febris eſſe uideretur(hoc enim declarat nomine caleſcens) læſus ſanè etiam eſt, quòd intempeſtiue cibum ſumpſiſſet. At largius etiam, inquit, potauit, neſcius magni eſſe principium morbi. Non iniuria igitur hæc uomuit:febrisq; unà cum ſymptomatibus nõ leuibus acuta inuaſit, ſed intolerabilibus. Tum urinæ craſſæ non ſubſidentes. Die quinto conſpicuum erat illi inſtare mortem, præter prædicta ſymptomata, redditis urinis oleoſis, quas etiam ſeptimo excretas dicit. Perijt autẽ & hic die decretorio, undecimo.

Mulierem quandam quæ decumbebat in littore,trimeſtri fœtu grauidã ignis corripuit, Mox ei cœperunt dolere lumbi. Die tertio dolor colli, & capitis ſecundum clauiculam, & manum dexterã:ſtatim lingua obmutuit, dextera manus cum conuulſione elanguit ut attonitis ſolet, prorſus delirabat: Nocte cum moleſtia non dormiuit:aluus turbata eſt,ac bilioſa, pauca,mera, excreuit. Quarto linguam uox defecit, eadem conuellebantur, dolores omnium perdurarunt,præcordia cum dolore ſunt conuulſa,ſomnum non cepit, ſemel delira erat, aluus turbata: urinæ tenues, non boni coloris. Quinto acuta febris,præcordiorum dolor,planè delirauit,excrementa alui bilioſa, nocte ſudauit,febre liberata eſt:Sexto mente conſtitit, ab omnibus eſt releuata,cæterum clauiculæ ſiniſtræ dolor non eſt ſedatus,ſitibunda, urinæ tenues,non dormiuit. Septimo tremuit,aliquãtulum ſoporata,nonnihil delirauit,dolores clauiculæ & brachij ſiniſtri permanſerunt, reliqua remiſſa ſunt, mente conſtitit planè. Tres eam dies febris reliquit. Vndecimo redijt, riguit,igni eſt correpta. Ad decimumquartum uomuit bilioſa, flaua,copioſiora:ſudauit, febre liberata eſt. Iudicata eſt non citra dolorem ab illis ipſis affectibus.

Superfuit hæc, etſi graues commemorauerit morbos omnes,uel etiã periculoſiores. Nec poſſum non mirari,quod de ætate illius nihil cõſcripſerit: Operæpretium ſanè eſt dictorũ habere memoriam,ut cognoſcas eſſe exemplum rarum, pręgnãtes præter abortionem talibus morbis defungi. Iam illud quoq; meminiſſe par eſt, fœtum trimeſtrem & quadrimeſtrẽ præter cæteros iniurijs reſiſtere. Cuius nõ ignarus Hippocrates, in aphoriſmis dixit:Grauidæ purgãdæ ſunt, †ſi cõceptus gliſcat quadrimeſtris†, uſq; ad ſeptimũ menſem, minus uero has. Minores & ꝑuectiores caueto. Itaq; fœtus uincula,quibus adhærẽt utero, imbecillia habẽt, & uniuerſum corpus tenerũ. Qui uero propè partũ ſunt, quia ſunt iam magni, multo indigent alimẽto:quo ſi deficiantᷓ, crebro in morbis acutis pereũt. Quo fit,ut bonã uictus rationẽ his præſcribere non parui negocij ſit quæ acuto morbo laborant,ſi conceperint. Nam ſi ut nõ pręgnãtes parce nutrias,perditur fœtus: ſin huius habita ratione,liberalius illas cibes, in diſcrimẽ ipſa prægnãs adducitur. Quamobrẽ fœtus trimeſtres & quadrimeſtres citius ac alij ſeruantur. Huic ergo mulieri, cum uel eſſent urinæ albæ & coloris non boni, tamen propter naturæ robur, contigit ſuperſtitẽ eſſe, ꝙ nocte per ſudores febrẽ diſcuſſiſſet:uerũ morbus diebus cõſequẽtibus uſq; ad undecimũ non poterat ualidus eſſe,quo die cũ rigore cũ rediſſet, uomitu eſt & ſudore perfecte iudica-

iudicatus. Nam à die quinto ad undecimũ, quæ interceſſerunt ſymptomata, ad neruorum pertinebant, & non uenarum, aut arteriarũ genus. Itaq; die, inquit, ſeptimo tremuit, aliquãtulum eſt ſoporata, nonnihil delirauit. nam in uenis quæ eſſent, melius poſt quinti diei iudiciũ maturabant. Quare de ſexto die ſcripſit: urinę tenues, addito, nõ boni coloris. Hæc memoria tenenda, prætereaiſtud quinti diei, ut incerta adducit iudicia. Siquidem aliũ nuper ęgrum ſanguinis eruptione iudicabat: & mulierẽ, de qua nunc uerba facit, ſudore: quãuis morbo uterq; crudo laboraret ipſo illo die: quę cauſa fuit, cur minus faceret abſolutũ iudicium.

Melidæ, quæ decubuit iuxta ædem Iunonis, cœpit caput, collum, & pectus uehementer dolere, ſtatimq; febris eam acuta corripuit, mẽſes pauci fluxerunt, dolores omnium horum perpetui. Sexto die ſopore premebatur, faſtidioſa, horrens, malarum rubor, aliquãtum delirauit. Septimo ſudauit, febris intermiſit, dolores permanſerunt, repetijt, ſomni pauci: urina perpetuo boni quidẽ coloris, cæterum tenuis: billioſa, mordacia, admodum pauca, nigra deiecit: in urina ſubſedit album, læue: ſudauit, iudicata abſolute eſt die undecimo.

De hac etiam ſcripſit initio urinarum ſpeciem. At in ultima parte narrationis ait: Vrina perpetuo boni quidem coloris, cæterũ tenuis: nam planè quæ tenues ſunt, natiuum colorem nõ habẽt. etenim modice ſunt pallidæ, quæ boni ſunt coloris; at prorſus tenues albent. Quatenus uero ualet bonus urinarum color cum tenuitate coniungi, eatenus interpretari debes eum, cum dicit, urinã perpetuo boni quidem coloris, cæterum tenuem fuiſſe. Sed uidetur hæc quoq; mulier naturæ firmitate conſeruata.

## GALENI IN TERTIVM HIPPOCRATIS LIBRVM DE morbis uulgaribus commentarius primus.

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

PYTHION, qui propter Telluris ædem habitabat.

PRO TITVLO id ſcriptum ſeorſum puta eſſe: Pythion qui propter Telluris ędem habitabat: ac in altero principio lege hiſtoriã eorũ, quæ illi acciderunt. Nam ſic ſatius dictionem exiſtimes ſcriptam eſſe, quàm ſtatim Hippocratem initio ſolœciſmũ conſulto commiſiſſe: cum nullam ſcripſerit toto in libro eiuſcemodi figuram, nec cum ægros, nec cũ

A exponat peſtem. Sunt tamen, qui datiuo caſu ſcripſerunt: Pythioni, qui propter Telluris ædem habitabat: ſcrupulum ſtudentes ſolœciſmi uitare.

Cœpit primo die tremor à manibus, febris acuta, nugabatur.

Primo ſtatim die Pythionem ait unà cum acuta febre in ſymptomata incurriſſe duo, in tremorem manuum, & inſipientiam quandam paruam. Nam hoc illi eſt familiare, ut alijs atq; alijs nominibus modum ſubijciat dementiæ, nugatum eſſe, deliraſſe, deſipuiſſe, dementem fuiſſe dicens: alias ueſanum fuiſſe, uel amentem, inſaniuiſſe, & furore eſſe exagitatum. Quare ſi nugatus ſit Pythion,

B conſtat modice deſipuiſſe. Atq; didicimus tremoris eſſe muſculorum infirmitatem cauſam: Deſipientiam uero fieri cerebro inflammatiõe offenſo, uel copioſo bilioſo ſucco: Et acutam febrem putredinis eſſe humorum comitem. Si igitur quæ morbum præceſſerũt, quod in alijs fecit, item in Pythione aſcriberet, poſſent nobis illa originem ob oculos ponere morbi. Nunc quia omiſit, conabimur nos ex his demum, quæ aſcripſit, eam indagare. Simulq; quòd nihil prodiderit de ijs, quæ morbum præceſſerũt, ſtatus innuitur corporis. Nam ſi uel ex intempeſtiua exercitatione, uel potu, uel uenere ut ſcribere ſolet, uel ex quo alio, quod longe ab inſtituta uictus ratiõe recedebat, febricitare Pythion cœperat, haud erat præteriturus.

C Vnde longo tempore morbũ liquet clam fuiſſe collectum. Cum itaq; tremores cauſam habeant, ut ita dicam, continentem, uirium imbecillitatem: illæ autẽ afficiantur aut per ſe, aut per humorum exundantiam grauantem: non exiſtit tremor, qui uirium conſequitur offenſam, in principio morbi citra ualidam ægritudinem, aut famẽ, aut laſſitudines, aut uigilias, aut ſolicitudines, ad hæc immoderatam uenerem. Quorum ſiquid ſit factum, omnino id Hippocrates, ut ſolet, proderet. Quia igitur tale nihil ſcripſit, uires exiſtimes ſanè opprimi plenitudine. Quãdo iam intremiſcerent manus, quarum oriuntur nerui ex medulla ceruicis: tum uero quòd delirabat homo, cerebrũ etiam ipſum aliquem excipere infectum humorẽ

D indicio eſſet: oportebat Hippocratem, cum hominem animaduerteret in præcipiti eſſe, ad ſanguinis ſe miſſionem conuertere, aut primo die, ſi nullum contineret uenter crudum cibum, aut certe altero: hocq; magis quòd primo die expoſito, ipſe ſcripſerit:

2 Altero die cuncta grauiora euaſerunt.

Videtur enim increſcere morbus, nõ quaſi paruus, aut à quolibet profectus ſtatu corporis: ſed cum ipſe ingens, tum cauſam habens non leuem. Quia uero non in Pythione tantũ, ſed in alijs ægris multis, qui ſanguinis miſſionem, quantũ nos ex ipſius ſcriptis conijciamus, uidebantur quærere, nõ inuenit aſcribere eam; alterutrũ neceſſe eſt

cogitemus

cogitemus, aut nõ detractum illis hominibus ſanguinẽ, aut hoc eum auxilij in narratione omiſiſſe. Atqui nemini, horũ qui id requirebãt, cui probatur miſſum fuiſſe, eum illi uiro tanti illud remediũ eſſet, ut in germaniſſimis ſuis libris ſignificauit, in Aphoriſmis, & in lib. De uictu in morbis acutis, in libro De articulis, ipſoq; adeo in hoc tertio De uulgaribus morbis lib. ubi de quodã ęgro in hunc modum ſcripſit: Octauo die cubitum ſecui: multum, ut debebat, fluebat. Nam cum octauo die ſaguinem illi detraxerit, multo ſane prioribus dieb. magis hoc uſum præſidio cẽſeas. Quod aũt ſingulis non aſcripſerit, quibus hoc adhibuit remedium ægris, eũ meminerit eo minorũ, ipſius uſq; adeo balani, nouũ eſt. Ergo ſiquãdo utrinq; eſt oratio abſurda, minus abſurdum eligendũ eſt. Cenſeo equidem auxilium in multis eſſe aſſumptũ, ſed prætermiſſum in narratione ut clarũ. Quò me adducit potiſſimum, quod in his dixi, quibus octauo die miſſus eſt ſanguis. Etenim hoc ut rarũ ſcripſit: & ſanguinis ante diem octauũ miſsiõem ut conſuetam præterijt. Quod ſi in ueris ſuis operibus, magnis infeſtantibus morbis, ſemper ſanguinis miſsione utitur, ſimul cum ea duo hæc reſpiciens, ætatem pariter & ægri uires: & his ipſis in libris De uulgaribus morbis octauo die cuidã ait miſſum eſſe ſanguinẽ, quid interpreteris aliud, ac, nõ præteritum in ægris eſſe remedium, at præteritum, ut clarum in narratione? Quare de ſanguinis miſsiõe, quia oratio ad ęgros ſpectat iuxta omẽs, ſemel dixiſſe ſufficiat, ut & cętera quæ ſunt communia. Verum hæc, quæ ad unũquenq; pertinent ſeparatim, exponemus, initium à Pythione, ut inſtituimus facturi.

3 Tertio eadẽ erant. Quarto aluus pauca, mera, bilioſa fuit deiecta. Quinto omnia grauiora euaſerunt, tremores manebant, ſomni erant tenues, aluꝰ cõſtitit. Sexto ſputa uaria, ſubrubra. Septimo os eſt diſtortũ. Octauo omnia ingraueſcebant, tremores etiamnũ permanebãt. Vrina à primo ad octauum uſq; diẽ tenuis, decolor, in qua ſuſpenſiones pendebant nubiloſæ. Decimo ſudauit, ſputa concoctiora, iudicatus eſt, urina circa iudiciũ ſubtenuis. Quadrageſimo ab indicio die ſuppuratio circa ſedẽ, & ſtrãgurioſus factus eſt abſceſſus. π.π.ω.μ.ν.

Cætera huius orationis narrationem continẽt ſymptomatum & dictione & ſententia apertam. Frequentia namq; acute ſunt ęgrotantibus, quorum & in libro Præſagiorum perſpeximus facultates, & in libro horum ipſorum uulgarium morborũ primo. Præterea non pauca in ſecundo ſunt dicta, quæ conferunt ad explicandos ægros. Cæterum cum ſextum diem exponeret, quia ſputa dixit uaria, ſubrubra, neque aſſcripſit uel pleuriticum Pythionem, uel peripneumonicum fuiſſe, inquirendum reliquit nobis, an etiam poſsint alia ratione incidere acute ægrotantibus ẽa ſputa, an peripneumonicis ſolis & pleuriticis. Et arbitratur, ut uidet, etiã alia ratione fieri ea, cum in pulmonẽ uitioſi ſucci cõfluant, cæterũ hi prorſus pauci, ut uiſcus non inflammet. Nã nõ fuiſſe nec pleuriticum, ne peripneumonicũ, hinc liquet, ꝙ Hipp. non meminerit, nec nominatim horũ uitiorũ, nec à perpetuo eorũ ullo ſymptomate. Meminiſſet enĩ doloris lateris, uel dyſpnoeæ. Neq; etiã capite offẽſo animaduerſa eiuſcemodi ſputa ſunt. At cũ tuſſi, dyſpnoea, & lateris dolore eſt cũ cernantur alia ſputa. Ac duo uidi citra febrem, qui talia ſputa colore pallida extuſſirent. Sed alterum paulatim febriculæ paruæ exceperunt: quo factũ eſt, ut in longum tẽpus ductus affectus permanentibus febribus tabidum hominem redderet: Alterũ abſq; febre, cũ talia expueret continuis diebus paucis, nihil eſt mali conſecutũ. Quamobrem eſt probabile in primis thoracis regiõibus, ubi eſt cõtinens ad ultimas ceruicis uertebras, affluentiã aliquam humorũ cõſtitiſſe nõ multã, quę dyſpnoeæ non eſſet excitandæ: ꝙ non referat magnopere ad officium reſpirationis primũ intercoſtale: ſed cum iſtud eſſet uitiũ in neruorũ radicibus, qui ad manus pertinent, neruiq; degrauarentur, tremulas effeciſſe manus. Nam ex primo intercoſtali & uertebris ei incumbentibus nerui enaſcũtur, qui muſculos manuum agitant. Hęc inde confirmantur, ꝙ tremores unà cum ſputis, quæ ſucceſſerunt, permanerent, & etiam quòd ubi aliquod in his ſignũ apparuit concoctionis, non amplius fierẽt tremores, morbusq; tolleretur, cũ iudicium conſequeret per ſudores. Et quanq; cruda eſſet urina, ſputorũ tamẽ cõcoctio iudicauit, & iudiciũ adduxit, ut neutrũ ſignũ quod ſolet denotare, falleret. Siquidem æger quando gemino teneretur incõmodo, uno febrili in ſuccis, quos continent uenæ: altero quod modo diximus, in thorace: prius in totum nõ eſt depulſum ſudoribus, nã crudum etiãnum erat: ſed receſſit alterũ, quòd nihil eſſet prorſus in thorace reſidui. Itaq; hunc ille in modũ ſcribit: Decimo ſudauit, ſputa cõcoctiora, iudicatus eſt. Vrina circa iudiciũ ſubtenuis, indicans quę in Præſagiorũ lib. de tenuibus urinis, quæ duplices ſunt, tradidit. Primæ ſunt hæ: Quoad urina rufa tenuiſq; ſit, crudũ morbũ ſignificat. Alteræ hæ: Si urinas tenues & æquabiles diu reddat, & reliqua ſalubria ſint ſigna, his abſceſſus in locis portenditur ſepto trãſuerſo ſubiectis. Quare ad finẽ eorũ, quę acciderũt Pythioni, ad uerbũ ſic ſcripſit. Quadrageſimo à iudicio die ſuppuratio circa ſedẽ, & ſtrãgurioſus factus eſt abſceſſus. At qa & tremoris manuũ & delirij primo iã die meminit, & in ſequentib. ſcripſit: Omnia grauiora euaſerũt: ac in ſeptimo die addidit: Os eſt diſtortũ: diſcutiẽdũ uenit, utrũ increſcẽte cerebri malo, an deorſum diuertẽte os ſit detractũ. Atq uidet ex ijs, quę ſubdidit, migraſſe in regiões inferiores, nõ cõſenſiſſe cũ cerebro illas: fortaſſe ꝙ homini miſſus ſanguis, itaq; mirificã cõſecutus opẽ ſit. Nec uero primis

iam

iam diebus quicq; apparuit ſputorũ, uitio obſidẽte latus: non quò id eſſet malum. Scimus eñ grauiſſimas peripneumonias eſſe & lateris dolores, in quibus nihil expuitur, uti etiã ipſe docuit Hippocrates. Cæterum hic non ob grauitatẽ cenſendum eſt nihil primis eſſe diebus ſputi redditũ: uerum quia ad primam modo coſtam cõſtabat affectus. Quòd ſi uel hic tantũ eſſet moleſtum, ne ſic quidẽ quicq; expueretur. Itaq; potuit auxilio miſſi ſanguinis ſuccis reuulſis, qui hoc loco affluebãt, initiũ habuiſſe cõcoctiõis affectus ſexto die, ubi meminit primo ſputorũ. At quod de die decimo cõmemorandum produxi, id eſt. Neq; in his uulgariũ morborum libris eſt plane quiſq; iudicatus die decimo, neq; ipſe aſſeruit uſq; eſſe decretoriũ diem decimũ: ſicut dixit nõ raro undecimũ. Habes capita in commentarijs De diebus decretorijs collecta eius omnia: ubi etiam quadrageſimus oſtendit, non quadrageſimus alter morbos iudicare, ut quorundã fuit opinio, qui circuitus dierũ decretoriorũ fieri integris ſeptimanis ducebant. Quòd ſi ideo demũ arbitretur quis nõ eſſe morbũ iudicatũ in totum, ꝙ die decimo ſudarat, nõ undecimo Pythion, non recte exiſtimet. Nam iudicium non integrum eo, ꝙ haud dum ſit concoctus morbus, neceſſario fiat. Multos enim cũ ipſe conſcripſit Hipp. tum nos conſpeximus diebus decretorijs non ex toto iudicatos per ſolam urinæ cruditatem. Hæc ſi ambo coniuncta ſint, imbecillis decimo die, & urinæ cruditas: nõ oportebat fortaſſis hominem iudicari, aut non ſalubriter ſanè decretorie. Potuit igitur cũ undecimo eſſet ſcriptũ, non decimo, ſtatim ab initio in eo eſſe offenſum: ꝙ in alijs multis cernas, quæ ab ijs, qui primi deſcripſerunt, neglecta, in perpetuum manẽt. Sed de die decimo hactenus. Iam animaduertere intereſt non obiter, quas nubiloſas eſſe ſuſpẽſiones ſit cenſendũ. Nam in Præſagijs eſt ſcriptũ: Nubes in urina ſuſpenſæ ſi albæ ſint, ſunt bonæ: ſin atræ, malæ. Neq; igitur urina nubiloſa in præſagijs, neq; ſuſpenſiones dictæ ſunt, cum eo libro uniuerſam ſit in acutis morbis præſenſionem ex urinis perſecutus. Ac ne interpretum quidẽ quiſquam, quam eſſe nubiloſam urinã Hippocrates uelit, enarrauit. Equidem, quæ mihi probantur hoc inquirẽti, referre nõ dubitabo. Nubis nomẽ ſolent medici ab aere ad urinã trãſferre, ſiue Hippocrates hoc nomen princeps pro certa eorum, quæ pendent in urina, ſpecie, uel urinarũ: ſiue his alius attribuerit. Vt ergo in aere interim tẽpeſtas fit, ubi nubibus condenſatus ſit atris, caliginoſa: interim purus apparet & ſerenus, uidenturq; nubes per eũ quædã diſiectę: ac tũ aer nubiloſus dicitur: quo quidem tempore nubium cernimus colorem nõ ſemel atrũ, nec lucidum, ſed inter hos medium: Haud aliter urinã mihi & ſuſpenſiones appellare Hipp. nubiloſas uidetur, quæ nec colore ſunt albo, nec etiam planè nigro, cæterũ horũ medio. Quẽadmodum igitur alba quidẽ ſuſpẽſio bona eſt, nigra uero praua: ſic quæ inter has media,

A neq; exacte bona, neq; praua eſt, ſed media. Quare Pythionẽ tales eſt ſuſpicandũ habuiſſe ſuſpenſiones. Nam albæ ſi eſſent, iudiciũ nõ efficerẽt nõ completũ: ſi iam atræ, non probum. Quoniam uero inter albas & atras intercedebant, bonũ eſt factũ iudiciũ, ſed non abſolutũ. Quod erat reliquũ, quadrageſimo die in duplicem erupit abſceſſum, quẽ etiam non probe interpretantur, cum per cõſenſum putent abſceſſus in ſedem Pythioni ſtranguriã accidiſſe: cũ ipſe ſcribat Hipp. ſimpliciter, interim factam eſſe ſtranguriam, interim non ſimpliciter, ſed adiũgat illi abſceſſus nomẽ: ut primo De uulgaribus morbis libro, in ſecũda tempeſtate, ubi ita ſcribit: Solum uero bonum, maximũq; inter ſigna quæ fiebãt, quodq; multos à maximis B periculis uindicauit, hoc fuit, quibus ad ſtranguriam diuerterẽt, & in hanc abſceſſus fierẽt. Nam appellat etiã abſceſſus, qui excretiõe ſunt facti noxiorũ humorũ, nedũ qui decubitu: et merito. Quomodo in dyſenteriam alio loco, ſic hoc loco in ſtranguriã factos ait abſceſſus. Nam mali humores, quos habent uenæ, utraq; expurgantur excretione. Ergo id in ipſa ſecunda tẽpeſtate de urinis, aliquanto ante locũ, quem modo protuli, hoc pacto ſcripſit: Strangurioſum non nephriticum, ſed his alia pro alijs. Cum eñ per morbũ ob renũ affectionẽ ſtranguria fiat, hanc ipſe ab ea quæ in ſecũda tẽpeſtate facta fuit, ſeperans, ratiõe abſceſſus adiecit, ſtrãgurioſum non nephriticũ, ſed his alia pro alijs, id eſt, pro uenarũ uitioſo humore, ac C febribus huic ſuccedentibus inciderũt purgatiões, per ueſicam excretis uitioſis humoribus, ut nonnunq; per inteſtina. Roſio itaq; ab excrementis, quæ acria erant, profecta, ſtrãguriam inducebat. Veſica enim ut eſt oſtenſum, ad reddendã urinã in ſtranguria prius properat, q̃ iuſto ſit eius modo impleta, duabus de cauſis, uel ꝙ eius nõ ferat qualitatẽ iam mordacis, uel ꝙ per debilitatẽ prius q̃ ſit urina coaceruata, ut pauca planè ſit, grauetur. Eiuſcemodi igitur Pythionẽ dicit abſceſſum habuiſſe: nec ſcripſit ſimpliciter hoc pacto, ſtrangurioſus, ſed adiunxit abſceſſus. Habet eñ in hunc modũ dictio: Suppuratio circa ſedem, & ſtrangurioſus factus eſt abſceſſus. At alterutrũ cõmittũt, ut ea aut prætereãt, aut male multi interpretes D enarrent. Morari uero in ijs non eſt neceſſe, de quibus ſemel hic ſtatui dicere. Ego eſſe ducebã melius, q̃ longo tẽpore indagaui, & certo iudicio inueni, hæc literis ſola prodere citra ullã malorũ interpretũ reprehenſionẽ. Sed quia quidam propterea ꝙ nequaq; puerilibus diſciplinis inſtructi fuerũt, nõnulli uero & natura ad intelligendũ tardi: ubi incidant in quorundã ſcriptorũ nouas cõmẽtationes, hac ipſa ſola capti nouitate eas celebrãt: ideo ſum adductus, ut ſemel aliquãdo iſtorũ interpretũ mentionẽ facerẽ: cũ etiã ipſe dixerit Hipp. Extraneũ, quia nõ aſſequunt, celebrant præ conſueto, qđ iam bonũ ſciant eſſe, & abſurdũ præ aperto. Quare quo lectores noſtrorũ cõmentariorũ præmoniti, qui mores ſint malorũ interpretũ,

eos

eos queāt agnoſcere, prolixius mihi hic certū eſt de his agere. Nec uero queratur quiſq̃ de ſermonis prolixitate, habiturus eū ad malas cognoſcendas interpretatiōes pro adminiculo. Atq; eſt unū iſtarum genus, qd' in propoſito ægro quidā fecerunt, quorū unius aſſcribā ipſa uerba, ne quis me de illo exiſtimet mētiri. Atqui Telluris ædes, intelligit Cereris. Appoſuit autē ædes forte ad demonſtrandā cauſam, unde manuū illi tremor & morbus incidit, ut illi cui propter menſiū ſuppreſſionē, ut eſt uериſimile, q̧ otiata ea eſſet pars. Rurſus in ſexto ſcribit, uiro abſente feriatam illo mēbro mulierem, ſublatis ad os menſibus barbā produxiſſe. quod quid eſt aliud q̃ fœminam in uirū mutatam? Sic igitur Pythion dum coitu abſtinet, q̧ ad ſolum tanum curā conferret, in morbū incidit. Hæc unius eſt ex interpretibus oratio, qui ſe ipſe hac re conuincit, q̧ cum crebro Hipp. quidem nominatim domicilia commemoret, hic nō illorum omnium enarrationē, ſed plane pauciſſimorum conſcribat. Nam ſi non temere domicilia ſint ægrorū prodita, ſed indicent etiā aliquid qd' ad artē faciat: qui in paucis ægris eorū uim expoſuit, prætеrijt aūt in alijs, ijsq; permultis, parū ſuo functus eſt officio: ut, uerbi gratia, de primo, quē in Vulgariū morborū lib. primo deſcripſit. Nam Philiſcus, inquit, qui ꝓpe mœnia habitabat. Deinde; Epicratis uxor, quæ ægrotabat apud Archegetem. Tum: Eraſinus, qui ad Bootæ torrentē habitabat. Mox, Clazomenium, qui iuxta Phrinichidæ puteū decumbebat. Poſtea de muliere quadam: Dromedæ, inquit, uxorē, quæ filiam erat enixa. Inde de alia muliere, quæ in littore decumbebat. In hoc itē tertio De uulgaribus morbis libro multos inuenias alios ſcriptos ęgros ædibus adiectis, ubi cōmorarentur, quas omnino nō enarrāt. A c Chærio, inquit, qui apud Demenetum decūbebat. Deinde: Eurianactis filiam uirginē ignis corripuit. Sub hanc: Quædam, quæ angina erat correpta apud Thabionē. Poſtea: Adoleſcētulus, qui in foro mendaciū decumbebat. Et quid multa opus eſt recenſere, cum tali ſcriptura liber pene ſit totus refertus? Sed ad inſtitutū reuertamur. Quoniā complures ita ſunt deſcripti ægri, ubiq; oportebat, aut nuſquā domicilia exponere. Verū hactenus quidā interpretes librorū contemnunt auditores, ut ego Alexandriæ quondam huiuſcemodi audiuerim de quodam ægro interpretationē in lib. primo De uulgarib. morbis deſcripto, illo capite, cuius eſt initiū: Silenus, qui in Platamonis ędibus habitabat. Nam exponendis Hipp. ijs, quæ illi acciderant, ita ſcribit: Noctē inſomnē duxit, multa uerba. His igitur acclamabat, qui enarrabat librū: ſcilicet σεληνιος erat, id eſt, lunaticus. Hic præ admiratione diſcipuli in clamorem eruperunt. Nonnulli interpretes tam ſunt arguta ſedulitate, ut quærāt, utrū in Platamonis habitaret ædibus Silenus: Quidam per m Platamonis ſcribendum eſſe putēt, quidā per n Platanonis. Similiter quærunt iſti interpretes, ubi dicit Hipp. De-

A cumbebat in Theatro, διεκτρὸν ne ſatius ſit ſcribendum, an διακτρον. At eos, qui in his tēpus terunt, reprobant: hos uero, qui per ea quæ in Prędictionibus & Coicis præſagitionibus produntur, hiſtoriam ægrorū in his libris exponunt, multi ſuſpiciunt. Sed q̃ ſint uitioſa, quæ in lib. Prædictionū ſunt tradita, certis declarauimus commentarijs, quos in illum librū ſcripſimus. Nam eius libri uidetur autor ex uno ſæpe aut duobus priuatis exēplis ſibi conſpectis uniuerſalia facere decreta. Demonſtrauimus item multos eū concurſus facere, ex diſſimilibus ſignis coactos. Et uero etiā declarauimus eam doctrinā tam numeroſa habere quę concurrant, ut recenſeri nequeant. Ad hæc illud eſt declaratū in enarrandis ijs, quæ ſcripſit autor

B libri Prędictionū, nō poſſe doctrinā ullam eſſe meliorem, q̃ Hipp. in Præſagijs cuiuſq; uirtutē ſigni ſigillatim tradētis. Neq; enī aliter multis poſſe cōmiſſis quicq; pręſciri. Proinde qui utrūq; legerūt librum, Prędictionum & Pręſagiorum, ſatis ſcio omnia his aperta eſſe q̃ diximus. Iam ſiquis prius noſtros cōmentarios in eos libros ęditos legerit, poterit ille citra illa, q̃ ſūt nūc à me cōmemorata, importunitatē animaduertere eiuſcemodi interpretationis. At qui illos non legerint, ante uolo illos ut hi conſulant, deinde huc ſe recipiāt audituri, & de ijs quæ dixi exiſtimaturi. Siquidē cū nuper quiddam in manib. ſumerē de cōmentarijs, quos Lycus Macedo in hunc librū cōſcripſerat, in expoſitiōe Pythiōis tria offendi capita ex Prę-

C dictionū lib. citata, qui in primo ad uerbū ſic dicebat: Tremula, obſcura, palpantia deliria, magnā denunciant phrenitim, qd' Didymarcho accidit in Co. In ſecundo ſic: Tremores, ſi ſudoribus ſuperueniant, repetere conſueuerunt. Ac tertiū his erat uerbis ſcriptū: Vrinæ à turbulentis uigilijs decolores cum nigris ſuſpenſionibus, deliriū portēdunt. Hæc ex Prædictionibus capita à Lyco ſunt adſcripta, quaſi ita Quintus in expoſitione huius Pythionis dixiſſet. Mihi uero, quando cōpulſus ſum errores reprehendere (licet prioribus id commentarijs uitauerim) operæpretium uidetur iſtorum interpretū improbitatē detegere. Primū ijs, quæ dicta de Pythione ſunt, non cōgruit illud ex Prædictionibus caput. Neq; enī cū ſilentio, neq;

D magnopere phreniticus fuit. Nā cū librū Prædictionū enarraremus, q̃ ſint deliria cū ſilentio oſtendimus: et quare magnopere ea phrenitica appellauit: quorū fuit in Pythiōe neutrū. Siquidē nec cū ſilentio delirabat, & modice inſaniebat. Secundū caput, in quo dicit: Tremores, ſi ſudoribus ſuperueniant, repetere cōſueuerunt: contrariū demonſtrat caſus Pythionis. Nam non ſuccedebant, ſed à primo unà inuadebāt, poſteaq; die decimo ſudauit. Itaq; non uidentur tremores ſudoribus, ſed tremoribus ſudores ſucceſſiſſe. Reliquū & tertiū caput, ubi ait, urinæ à turbulentis ſomnis decolores cū nigris ſuſpenſionibus deliriū portēdunt: recte atq; ordine eſſet citatū à Lyco, ſi Pythion uigilaſſet primū unà cum turbatiōe, & urinā reddidiſſet

nigris præditã ſuſpẽſionibus, itaq; deſipuiſſet poſtea: uerũ quia neq; exierunt talia, nam nubiloſæ ſuſpenſiones permultũ à nigris diſtant: neq; à uigilijs turbulentis phreniticus euaſit, ſed à primo ſtatim die delirauit, nõ eſt recte adductũ. Nam quid cauſæ erat, quin diceret ſuſpenſiones atras? Dein de uigilias primo aut ſecũdo die. Poſt has rurſus primo die: mox delirium? Immo uero Lycus ipſe cũ uocabulũ nubiloſæ interpretaret̃, non fuit auſus dicere ab eo atras denotari. Quare ſuperfluo hæc adiecit (ſiquidem dicendum eſt ſuperfluo nõ modo ad propoſitũ inutilia, ſed etiam omnino falſa) & præcipua quæq; Hipp. ſermonis neglexit aduertere, quæ tremorũ affectio eſt, qui in tremulis manibus locus affectus. Vnde uaria ſputa, & multa his ſuccedentia: de quibus ego diſputaui. Omnino enim hæc repudiauit, & quod prorſus non erat inquirendum, pro quæſtione ſibi obijcit ad uerbũ, ſic: Septimo die os eſt diſtortũ. Videtur qđ hic narrat, cum dicto pugnare, qđ in Aphoriſmis ſic habet: In febre nõ intermittẽte, ſi labrũ, uel oculus, uel naſus, uel ſupercilium peruertat̃, uel nõ uideat, uel nõ audiat debili iam corpore, quicquid horũ euenerit, mors in propinquo eſt. Hæc Lyci eſt oratio, ſibi in eo ſcrupulum mouẽtis, qđ omni uacabat ambiguitate. Nam in Aphoriſmis dixit, corpore iam debili. Atqui Pythioni non debili diſtortũ os eſt. Iam etiam extricando ipſe hoc quod poſuiſſet Lycus, nihil ad ſolutionem attulit aliud, ac idipſum, quod nunc diximus. Itaq; qđ erat apertum, tanq̃ dubium propoſuit. Aliorum quæ ad artem referunt, nihil quæſiuit, nec quo in ſtatu Pythion eſſet, nec quę ſint antedicta ſymptomata conſecuta, aut qui locus, aut qui affecti. Ac ne de ſanguinis miſſione quidem prætermiſſa admonuit. Humorum & tẽperamẽtorum non nũc tantũ, uerũ nec loco alio ullo in enarrandis ægris, aut cœli ſtatibus mentionem fecit, quæ in primis Hipp. librum enarranti erant conſideranda. Vt ſi quis Aſclepiadem interpretaretur, pori & tumores incompactaq; elemẽta & lanio ad tenuitatem erant illi declaranda, ꝗ ad hæc ille principia oĩa reducat. Calidum uero, frigidum, humidũ, & ſiccum Hipp. cauſas ſtatuit, quemadmodum aerem in animantium corporibus. Itidem quatuor humores inter ſeſe temperamento diſtantes ſanitatis autores ęque ac morborum eſſe: Sanitatis, ubi ex æquo ſint inter ſe moderati: Morborum, ubi eorũ maior ſit aut minor copia, aut de propria ſede cõmigrarent in alienam. Itaq; ad hæc principia etiã qui ante Lycum & Quintum aliquẽ Hipp. librũ enarrauerunt empirici uniuerſa referre ſtudẽt, uelut in fabula agunt quidã ſolam, quam habent impoſitam, perſonam. Nam ut Eraſiſtrati interpres recte de humoribus & temperamẽtis ſileas: ita ſi quicq; dicere in ſcripta Hipp. inſtituas, merito ad ipſius uocem interpretationẽ dirigas. Fortaſſe ergo ut adulterino æmulo Hippocratis ueniã dare Lyco, ubi offendere uideat̃, æquũ ſit: ni hoc exprobres, ꝗ cũ interpretatiões ſcribere nõ ualeat, agat fabulam, quippe quod eſt aſſimile huic, ſi aggrediaris comœdiam uel tragœdiam, cũ actor eſſe nequeas. At uero ſi ad hos te cõuertas, qui Hippocraticos ſeſe nuncupant, ubi iuxta ac alieni & adulterini ſectatores errant, immerito illis ignoſcas. Iam cũ iſtorũ abſint errores non ſolũ ab Hippocratis ſententia, ſed ab ipſa rerum ueritate, duobus eos nominibus inſecteris. Siquidem melius eſt nihil, atq; ſi ambobus interpres his ſcopis conſtet, ut ſimul & conſentanea cum ſcriptore & uera dicat: qui alterum tantũ obſeruat, hoc eſt reprehendendus, ꝗ dimidiũ labefactauerit totius. Interpres uero, qui neq; uera dicat, neq; cõſentanea cũ autore libri, maxime cenſendus eſt peccare. Sabinus quidẽ eiuſq; auditor Metrodorus germaniſſimi illi quidem inter priſcos Hippocraticos habiti fuere, eſt tamen male ubi uideãtur Hippocratem enarrare. Verbi gratia, in propoſito ægro ita ad uerbum dicunt: Nam ut conuulſio à uacuatione & repletione proficiſcitur, haud aliter tremor, qui parua eſt conuulſio, à contrarijs efficitur. Ac cauſa quidem, quamobrem hæc uitia fiant, rationalium uirorum eſt, non empiricorum attendere. Attamen ea cognoſcere, & diſcernere alterum ab altero, intereſt empiricorum poſſe. Hac ſane in re primum uidetur Sabinus falſus, quòd paruam dixerit conuulſionem tremorem eſſe. Nam toto genere inter ſe differunt hi affectus. Nihil uero nunc interſit, affectus uoces an ſymptomata, functionum noxas. Neque enim affectiones certæ ſunt in ſolidis animalis partibus, ut tumor, & inflãmatio, & duritia. Sed ſicut actiones dum fiunt, conſequuntur ut exiſtant, non quia cõſtanter & ſecũdum habitum inſunt: ita & affectus quoque earum. Nam cum omnis in actione poſitus motus ſit: ſitq; quidã in animalibus motus uoluntarius, ut alter ſpontaneus & naturalis: offenſæ uoluntarij in motibus fiunt muſculorum, à quibus etiam cum ſecundũ naturã fiunt, ſcimus obiri. Sed quod in eis eſt ſecũdum naturã, unũ eſt & ſimplex. Quod eſt præter naturam, in primis fit duabus differentijs, aut præter uoluntatẽ, aut de uoluntate: non tamen ſecundũ naturam. Sed hoc loco dedita opera dicas, an per uoluntatem, nihil intereſt. At uero motuum, qui citra uoluntatem fiunt in uoluntarijs inſtrumentis, quæ ad motum ſunt comparata, hæc conuulſio, illa uocatur palpitatio, alius rigor, inter ſeſe diuiſi. Sed plene de his integro uolumine diſſeruimus. Iam motus uoluntarius, qui non ſecũdum naturam obitur, una eſt forma, qui tremor appellatur: de quo neceſſarium eſt, quoniam alios huius gratia attigimus, hic uerba facere. Fit ergo tremor nõ tantum in muſculis affectis & neruis, ſed etiã ualẽtibus, ubi quis ultra uires onus attollere moliatur, aut manibus baiulando, aut imponendo humeris. Itaq; nõnulli conſpiciuntur robuſtiſſimi adoleſcentes, dũ onus portãt prægraue, cruribus tremere, maxime ubi aſcẽdere ſcalas tentent. At illis quod in maximis molibus, hoc ſenibus & alia ratione infirmis uſu uenit

in minoribus. Nam ſunt hæc etiam grauia imbecillibus. Sunt iam etiam certe affectus animi, qui tremorẽ inducũt. Nam in libro De humoribus dictum eſt, per abruptum trãſeunti, metu ſcilicet uires deijciẽte, crura tremere: necnõ ſi quis alius in ſe inuadentem cõſpicatus beſtiam ſit aut latrones aut hoſtes, metuat. Recte igitur in commẽtario De tremore, conuulſione, & rigore, ex infirmitate uirium ſemper tremorem fieri oſtẽdimus. Quæ quando ſua ſponte interim ſint infirmæ, interim propter affectum animi, aut etiã haudquaquã per ſe affectæ, ab onere graui hoc patiunt, tres et* cauſarũ eſſe diximus differẽtias: inſtrumẽtorũ intẽperiẽ uoluntati attributorũ, affectum animi, grauitatẽ oneris. Quare ſi, qui nec metuat, neq; molem ſuſtineat, tremat, alterutrũ certe, aut organorum eſt intemperies, aut in ipſo corpore põdus circa muſculos aut neruos. Verum ſermoni nõnulla ſubeſt dubitatio; de qua in cõmentario De tremore, conuulſione, palpitatione & rigore uerba feci. Nam quibuſdam uideas manus & caput tremere præter eorũ membrorum mouẽdi faſtidiũ: ac ideo eſſe falsò uidetur dictũ, ſi inſtituerit quis aliquid agere, euenire. Cęterum ſi intelligas, reclinata in ceruicale ceruice, ſiſti capitis tremorem: manibusq; depoſitis, ſic ne has quidem tremere: credes eſſe recte dictũ, quibus ociatur quodcũq; membrum, hoc eſſe à tremore immune. Sin attollant, aut ſublatum illud ſeruẽt, tum ſymptoma illud incidere. Tantum enim abeſt ut qui ita agũt, muſculis quieſcant, ut oppoſitos inter ſe muſculos ſimul moueant. Vt in manu, qui attollunt, & qui hoc membrũ detrahũt, extendunt eam & flectunt: & ualidiorum uirium eſt opus his, qui manum in angulum ductam ſublimẽ ſeruant, quàm qui extendunt aut flectunt. Nam qui extendunt, uno genere muſculorũ operantur, quod comparatum eſt ad id operis, feriantibus interim ijs, qui flectunt eam. Atq; cùm flectunt, agunt ijs qui ad flectendum ſunt accõmodati, & in ocio ſunt, qui extendere poſſunt. Quòd ſi eleues in angulũ ductam, & ſublimem retineas manũ, nec flectas, nec extẽdas, utriſq; muſculis æqualiter operaris, ut in tetanis quos uocant. Eſt igitur nõ minus opus robur, muſculis in eadẽ figura uel crus uel collum, uel manũ ſeruantibus citra fulturam ſolidi cuiuſpiam corporis uehentis ſuſtentãtisq; membrum. At cum longe partium ponderi, quæ uehũtur, uires motrices præſtant, citra negociũ attollũt, citra negociũ ſublimes ſeruant. At uero ſi multo ſint inferiores, ſicut in reſolutis, haudquaquã poſſunt eleuare. quæ ſi pares ſint, uiciſſim ſuccumbunt: uincentes ſeruant immotam manũ ſublimem, ſuperatæ delabi ſinunt. Hoc mihi cogita continenter in hunc modũ fieri, ut ſimulac ſuperiores ſint, membrum ſuſtollant, mox uictæ à mole horũ quę eleuantur, permittant peſſum ire: ſimulq; uires illorum rurſus uictrices corripientes ipſa iterum erigere ſtudeant: deinde cum ſingulo tẽporis momento fiat hæc uiciſſitudo, ut quod eſt infra, con-

A feſtim attollatur, & quod membrum alleuat, extẽplo detrahatur, non prorſus inconcuſſum ſeruetur & ſtabile mẽbrum, tum nec motus habeat in utramq; partem inſignes, ut qui breuibus interuallis & temporum & locorum ſeruentur. Atq; talis eſt motus tremor, ut quæ longius ſum in libro ſupra cõmemorato perſecutus, paucis complectar. At quæ fit in morboſo rigore partium concuſſio, abſq; uoluntate obitur & cõtrariorum motuum magnis interuallis ſeſe mutuo excipientium unà cum frigoris ſenſu. Huius alius affectus eſt quodammodo germanus, muſculorum & neruorũ, quæ conuulſio appellatur, ac in eis per totum ſimilis illi atq; ijſdem organis fit motus, qui cum de uoluntate moueantur, fit: cæterum in eo tamẽ diſ- B ſert, quòd præter uoluntatem, ubi conuelluntur, mouentur. De palpitatione neceſſe hoc loco non habeo diſſerere, ne cogar ſimul de pulſu dicere, qui aliquid habere cum palpitatione cõmune uidetur. Satis enim iam uel de tremore productus mihi eſt inuito ſermo in commẽtario. Qui autem ad unguem uolet omniũ prędictorum ſymptomatum perſpicere cognitionem, & originem, legat licet librum, ubi illa exacte omnia tradidi: quãdo & de ſingultu, tuſſi, ſternutamẽto, & nõnullis id genus alijs motibus egi in cauſis ſymptomatum, ubi dignotiones & differentias motuum, tum uero etiam cauſas, à quibus procedant, percurri. At Sabinus in omnibus illis nunc plus nunc minus præterijt. Itaq; cõtra Quintus & Lycus ut iſto ſa- C niores, probandi ſunt, quòd ne aggreſſi quidẽ de his ſint dicere, ſed ut empirici interpretationes fecerint. Tametſi empirici quidam, ut dixi, in fabula impoſitam perſonam agant, Hippocratis librũ enarrantes ut Hippocratici, Eraſiſtrati aliquem & Herophili, & Aſclepiadæ, atq; aliorum iſtorũ, perinde ac ſi de cuiuſq; ſint eorũ ſecta. Igitur q̃d ſemper dico, ubi hic quoq; cõmonuero, aliò tranſibo. Singulorum, quæ ſcire medicus debet, priuatim eſt diſciplina tradenda, ac tum ad enarrandos accedendum libros Hippocratis: & concluſiones demõſtrandæ ſingulis locis memoriæ gratia, at ipſæ tamen demonſtrationes non commemorandæ. quod quidem nos præſtitimus. Ex his uero qui in opera Hippocratica ſcripſerunt com- D mentaria nemo quiſquam, cæterum lapſi ſunt in his omnes: Etenim alia eſt, quæ ipſas res tradit inſtitutio abſoluta conſtans fuſaq; explicatione. Alia, quę in enarratione cõſiſtit librorum, cuius nõ eſt utriuſq; idem inſtitutum. Namq; per fuſam explicationem quæ fit, ſpectat ueritatis intentionẽ. In interpretationibus ſenis eſt propoſitum ſententiam cognoſcere. Qui ergo ante ſingula exacte didicerit, hunc deniq; ad ueterum librorũ interpretationes accedere oportet: ut tamẽ primum ſenis ſenſum ualeat inuenire: ſecundo loco, recte, aut ſecus ſit aſſerta: ſimulq; admoneat demõſtratorum in operibus de unoquoq; medico præcepto. Qui uero interpretes ſuis dictis nequeũt demonſtrationem inferre, auditores loquacitate obtundũt: itaq;

à ſcriptoris ſententia retrahunt, uolentes ſua uerba ex illis fidem habere. Quamobrē de capite ad caput tranſeunt, quæ ne ipſa quidem quicquam ad rem propoſitam referunt. Porrò fieri non poſſe, ut in commentarijs demonſtrationes diſputationum, quibus produntur diſciplinę, ſcribantur, ex iam dictis planum eſt. Nam quādo Hippocrates non in Pythione modo, uerum in multis etiā ægris prædictorum ſymptomatū meminit, ſi quidem nuſquam demonſtrationibus cōprobes placita, nullam animis diſcipulorū firmam eruditionē infundes. Quòd ſi tradas in quibuſdam ægris demonſtrationes, in quibuſdam prętereas, atq; in primo Morborum uulgariū, uerbi gratia, eas omnes perſequare, in alijs ad illas reijcias, facies tu quidem, quod diximus, uno in libro abſolutiſſimam tradendo cum demōſtrationibus doctrinā, in cæteris eius concluſiones adducendo. Sed id ipſum tamen utroq; eſt modo abſurdum. Nam in primum Vulgarium morborum librū, ſi hunc enarres, primū quinquaginta commentaria ſit neceſſe ſcribere, & ſingula aut bina in ſingulos alios. Itaq; cogeris, ſi aut pręſagia aut Aphoriſmos legere uelis, ante quinquaginta illos libros euoluere, interpretantes primū librum Morborū uulgarium. Haud ſecus ſi ab alio quopiam cœperis commentaria ſcribere, in illum quinquaginta ſcribes. Qui autem alium legere uolet, ante omīa neceſſe habebit quinquaginta illos libros legiſſe. Atqui multo præſtabat ſingulas quæſtiones, uel præcepta, uel quolibet nomine appelles, eſſe ſingulis deſcripta libris, atq; hos tantū, ubi firma imbui ſcientia de ijs, quæ prodita ſunt in his, uoles, conſulere: Ideoq; nos cum De tremore, conuulſione, palpitatione, & rigore, tū de alijs omnibus lucubrationes edidimus ſeparatim, & demonſtratorum interpretando uſurpamus cōcluſiones; at Sabinus, cum neq; demonſtrauerit uſquam, quid inter hos quatuor interſit affectus, tremorē, palpitationem, conuulſionem, & rigorem: neq; ullā, ſi non planè ueram rationem, & demonſtratiuā, at ueriſimilem adduxerit, primum eſſe tremorem aſſerit paruam conuulſionem: paulo poſt ſpeciem eſſe tremorem cōuulſionis dixit. Verum quò me ocyus his reprehenſionibus, quas inuitus inſtitui queſtus in improbos interpretes, explicē, eſto tremor conuulſio, aut conuulſionis ſpecies. Pythioni iā ab eo diſcamus, quomodo inciderit. Stomachum, inquit, homo affectū habebat, atq; manus, quæ cum illo haberent conſortium, tremebāt. At nec incommodum illi ullum fuiſſe ad ſtomachū, docere quiſquam poteſt, quo nullum ſit ſymptoma nominatum in narrandis Pythionis accidētibus, quod indicare ſtomachi ualeret uitium. Nec ſtomacho eſſe quicquam cum manibus commune oſtenderunt. Nam ipſe ait fieri tribus modis conſortia, aut propter uiciniam, aut propter familiaritatem uel generis uel operis: Generis, ubi neruoſum neruoſo, uenoſum uenoſo, arterioſum cōſentiat arterioſo; Operis, cum mām[a]e & thorax parti-

A bus genitalibus. Sed in harū cōmunitatū conſentire nulla manus poſſunt cū ſtomacho. Neq; eīm officium his eſt commune, neq; neruorum cōſenſus, quamobrem in manibus neruoſum genus in conſenſum ueniat ſtomachi affecti. Nam ſtomacho à ſexta deducta de cerebro propagine tribuūtur nerui: Manibus à ſpinalis medullæ regione ad ſextam, ſeptimam, & octauā uertebram. Itaq; quæ à ſexta coniugatione partes ſunt neruos conſecutæ, has ſtomacho conſentire, non manus conueniebat: Atq; de tremore hæc nugātur, qui propter abſtinentiam ueneris ducunt nimiam humorū copiam Pythionē coaceruaſſe. Quanq; uenus ut uacuatione plenum fieri non permittat corpus (tribuamus ſanè hoc illis) ſtomachum certe labefactat non mediocriter: cum eum ueneris abſtinētia, etſi corpus impleat, confirmet ut quod maxime. Nam non parum abſurdum ſit cenſere, ſiquis moderate uiuat repleri humoribus hunc. Neq; enim his, ſed ocioſis corpus implet̄. Quòd ſiquis à uenere ſe contineat, exerceitetur tamē more athletarū, foſſorū, & meſſorū, aut artē agentiū aliquā manuariam, non colligatur plenū huic humorū corpus. Verū quia quæ ſciunt, hæc nequeunt reticere, uſu uenit ſerò diſcentibus dicere planiſſime pugnantia, dū importune uerba fundit ant. Quid enim attinebat ſcribere, dixiſſe Democritum paruū morbum comitialem cōcubitū eſſe: & Epicurū, nunq; prodeſſe ueneris uſum, præclare agi ſi non officiat? Nam iſta oratio ad ægrotātes ob im-

C modicam uenerem pertinet, non ad eos qui diuerſam inſtituerunt rationem uiuendi. Et quidem Sabinus hæc ſcripſit, non uidens quæ inſit in uerbis pugnantia. Iam uero quid eſt nouius, quàm ob continentiā ueneris deliraſſe Pythionem? ferunt enim, aceruatam in cerebro geniturā, multitudine id opprimentem, delirij ſymptoma efficere, ut ſolet os, premēs in capitis fracturis, & noſtra manus creare delirium. Quare iam monſtrat, non ſe cuiquā, cui terebra adigeret̄, adfuiſſe. Cum eīm aut digitis premas unà cū membranis cerebrū, aut per membranarū quæ uocant̄ cuſtodes, aut etiam ante perforationē os putrefactum has premat partes, deliria non exiſtunt, ſed ſopores alti opprimunt, motus ſenſusq; perit: nā ſoporātur interdum magno-

D pere ita affecti, ut in uehemētibus apoplexijs. At uero eū etiam uaria ſputa autumāt genitura retenta accidiſſe, præſtat illos nihil cōfutare. Nam qui reprehendit ſedulo, quæ nulla ſunt digna ſedulitate, ſeipſum afficit contumelia. Atqui non hæc modo ſed longe protulerunt plura haud diſſimilia illis: de quibus eſt hoc unū: Abſceſſum ad ſedē aiūt ortum Pythioni propter loci uicinitatem, quo genitura excernit̄. Et abſceſſus in ſede comitē fuiſſe ſtranguriā. Deniq; alia etiā afferunt, quibus adducaris ueneris cōtinentiā non paucorum eſſe, nec paruorū autorē morborum. Et hæc cū ſcribant in propoſitis exponēdis ægris, Democritū proferūt & Epicurū, nihil unq; proficere affirmantes uenerē. Et quod omniū eſt ſapientiſſimū, ut cōuulſio,

inquiunt

inquiunt, comitatur repletionē, & inanitatem, ita
conſequuntur libidinē & continentiam cōmunia
ſymptomata rationis & neruorū affectorū. Proin-
de horum nos ſapientia inducti, ac fidē eorū uer-
bis habentes, ne athletis quidē à uenere permitte-
mus abſtinere, nequid hinc cōuellantur, aut deſi-
piant. Hæc ſcilicet omnia, inſuperq; cætera, quæ
narrauit Hipp. accidiſſe Pythioni, iactant, perin-
de quaſi illius morbū coitus abſtinentiā præceſſiſ-
ſe planè ipſis ſit certū: tametſi initio dixerint, ueri-
ſimile eſſe à coitus abſtinentia hæc accidiſſe Py-
thioni (quam illi ἀσχολίαν uocāt) deinde obliti eius,
quod initio modeſte dixerant uerisſimile eſſe, ac ſi
planè ita ſe haberet, orationē inſtituunt. Et quidē
ut apud Telluris ædem cōmemoraretur, cur à ue-
nere ſeſe cōtineret, nihil erat cauſæ, qui nec ſacer-
dos, nec æditimus eſſet deæ. Omnino enim de eo
Hippocrates ampliorē mentionē faceret, q̄ quòd
iuxta Telluris tēplum habitabat. At ſi etiam ædi-
tuus aut ſacerdos eſſet, non erat illi in perpetuum
neceſſe, ut à uenere abſtineret, quomodo ſi Dia-
næ eſſet uel Palladis ſacerdos. Cæterū quod dudū
dixi, reprehendere ſedulo, quæ ſedulitate ſunt in-
digna, eſt abſurdū. Quare iā finē eorū faciā, quos
interpretes in Pythionē cōmiſerūt errorū, ac me
ad proximū ægrū conferā Hermocratē, meoq; in-
ſtituto interpretabor, parua habita illorū ratione,
niſi multū res urgeat, quæ ſcripſerunt quidā per-
peram. Sed prius de notis dicam.

## De notis, quæ ſunt ſingulis ægrotis adiectæ.

Miror huius libri, ut aliorū etiam Hippocratis
multorū infelicitatē, quorū hi ſunt diſſipati, illi ali-
quid habent ſcriptis Hippocraticis adiectum. Re-
ctius dicam fortaſſe infelicē non fuiſſe librū, cæte-
rum eius nos lectores, qui tempus in re perdimus
inani. Ad exitum igitur narrationis euentorū Py-
thionis aſcripta eſt, primū π literæ nota, rectā ha-
bens in medio lineā ſic, π: ut quidam ſcribūt no-
nagētenorū notā, deinde ſcripta eſt π literæ nota,
nihil in medio habens. mox ου, ſub quā μ. poſtre-
mo υ. Coacti igitur ſumus, notæ hæ quid ſignifi-
cēt, inueſtigare, idq; incerti, Hippocratis ne ſint,
an alius iſta ſingulis aſcripſerit ægris. Verū nobis
cū hoc ipſum cōpulſi indagaremus, in mentē ue-
nit: Si ut hoc in libro eas inuenimus notas, ſic in
alijs etiam libris uulgarium morborum omnibus
cōperiſſemus, narrationi eorū, quæ ægris accide-
rūt, aſcriptas: non ſit fortaſſis ab Hippocrate dice-
re aſcriptas abſonū. Nūc cū neq; in alijs libris in-
ueniant̄, neq; etiam in ipſo hoc tertio in omnibus
æque exemplaribus: meritò in ſuſpicionem non
nos tantū uenimus, ſed maiores etiā noſtri, ab ali-
quo eſſe aſcriptas, fortaſſe qui diſcipulos detine-
ret, ut poſſet declarare quaſi mirificum quid, una-
quæq; quid denotaret. Potuit etiā cōpendium ſi-
bi quis ſoli facere utilitatis, quā caperet ex ſingu-
lis ægris: ut in hoc ipſo, quē cōmemorauimus Py-
thione, qđ deductā per mediū lineā habet π, uide-

A tur πιθανὸν, id eſt, uerisſimile ſignificare. ſequens
π, πλῆθος, id eſt abundantiā. à quo ſtatim ου ſcri-
ptū, οὖρον, id eſt urinā ſignificare uidet̄, ut ex am-
bobus ſignificetur πλῆθος οὔρου, id eſt, abūdantia
urinæ. deinde μ quadrageſimū nobis diē ob ocu-
los ponere. υ, ὑγίειαν, id eſt, ſanitatē: atq; hęc ambo
interpretari, quadrageſimo die hominē cōualuiſ-
ſe. Et collectā ex omnibus notis hanc eſſe ſenten-
tiā: Verisſimile eſſe ob abundantiā redditæ urinæ
propulſatū ipſum morbū eſſe, & perſanatū homi-
nē quadrageſimo die. At hæc non inueniri aſcri-
pta hoc modo in omnibus exemplaribus, ante di-
xi. Nunc dico, nec in quibus inueniuntur, in his
omnibus primū ægrum habere talem notā. Ergo
quæ exemplaria notas habēt in fine aſcriptas nar-
B rationis de Pythione, hunc habent in modū ſcri-
ptas, π π ου μ υ. Porrò q̄ probabile ſit utrāq; no-
tam, qđ modo dixi ſignificare, cōfirmāt illæ, quæ
alijs ſunt ægris adiūctę. Nā ubicq; adiacet π lineā
habēs mediā interſecantē. Ad finē uero ſuperſtiti-
bus υ additū eſt, ὑγίειαν denotās, id eſt ſanitatem:
Defunctis θ, qđ ſcilicet mortē indicat. Prima igi-
tur, quādo ea ſignificare uident̄ quæ diximus, &
media ſint probabilia: quippe quæ Hippocratis
de ægris orationi eſſe conſentanea poſſint: nobis
quidē inanis labor in Pythione cōfectus eſt, & in
alijs conficiet̄, tēpus fruſtra terētib. Sophiſtæ ue-
ro talib. exponēdis, ut uates ſuſpiciūt̄ à diſcipulis.

¶ Hermocrates, qui ad nouum murum habi-
C tabat, igni eſt correptus: cœpit caput illi, lūbiq;
dolere: hypochondrium molliter contendeba-
tur, lingua initio aduſta fuit, mox obſurduit, ſo-
mnum non habuit, ſitibundus erat, ſed nō ad-
modum: urinæ craſſæ & rubentes, depoſitęq;
nō ſubſidebāt: aluus torrida, & copioſa. Quin-
to die reddidit tenuem urinā, ſuſpenſiones ha-
bebat, nec ſubſidebat: Sub noctem delirauit.
Die ſexto anginoſus euaſit, omnia ingraueſce-
bant, mente non conſtabat.

Nec deſinunt hic nugari quidā interpretes hu-
ius libri: ſed ideo eſſe aiūt ſcriptū ad nouū murū,
q̄ recēs inductus homini obſuerit. Alij ab his diſ-
D ſentiunt, ſeduloq; ſtudent oſtendere, non propter
calcē appellaſſe eū nouū murū, uerū q̄ præter mo-
rē excluſis uentis, & cū iam ædes in quibus Her-
mocrates commorabatur non bene perflarētur,
morbus hominē corripuit. Verū de loco ſatis, ac
potius, ut id qđ eſt dicā, nimiū. De his iam quę il-
li acciderunt, porrò uidendū eſt, ac eorū quę alias
demonſtrauimus, reuocāda memoria: de quibus
hoc eſt: Tria eſſe prima febriū genera: unū earū, tria febriu genera
quæ diarię appellant̄: alterū hecticarū: tertiū earū
quas acutas uocant, comites putridorū humorū.
Atq; ex tertio horū genere febrem afflixiſſe Her-
mocratē, hinc cōſtat, q̄ cum incipit de illo facere
uerba, ſtatim dicat Hippocrates: Igni eſt corre-
ptus. Nam ut in alia hiſtoria ſcripſit: Quidam in-

primum eſt immutata prima urina, & deſipuit homo, die quinto ſcripſit Hippocrates, prætérita, ut diximus, tertij & quarti diei declaratione, nimirū q̄ eadem permanſiſſent in his ſymptomata. Quare de tenuibus urinis reuocemus ad memoriam, quid in Præſagijs dixit his uerbis: Qui tenuem crudamq; diutius urinam reddunt, ſi cætera ut ſuperſtituris portendantur, his abſceſſus in regionibus infra ſeptum tranſuerſum expectandus eſt. Itaque altero modo crudus eſſe morbus ſignificatur per tenues urinas, ut etiam per craſſas, ubi non ſubſidant. Siquidem conturbatæ, ſed dum depoſitæ ſunt ſubſidentes, concoctionis alicuius indicant initium, potiſſimum ubi ilico ſubſidant. Quæ uero non ſubſidunt, ultra flatuoſam turbationem craſſitiem eſſe crudorum humorum ſignificant. Atq; ex his liquet morbum producēdum. Inſuper qua erat prauitate febris, & quia ſub noctem delirauit homo, cum periculo eſſe coniunctum. Reliqua iam uideamus, num eſſe his cōſentanea uideātur. Auruginoſus euaſit, omnia ingraueſcebant, mente non conſtabat. Indicium hoc tibi ſit contentionis hypochondrij ex iecinore profectæ. Diffunditur etenim nonnunquā per totum corpus flaua bilis, quod decretorium eſt, ut in Aphoriſmis quoq; eſt eo libri loco declaratum, ubi ait: Morbus regius ante diem ſeptimum, malus eſt. Reduc item ad memoriam ante concoctum morbum, crebro te audiuiſſe nullū quemlibet abſceſſum proficere, nedū auruginoſum. Is enim impediri ſignificat bilem, quo minus ex uiſcere expurgetur, & per uentrem effundatur, uel propter oppilationem eius uel inflammationem. Morbo, iam cōcocto decretorie interim natura ad cutem excrementum effundit, cum quorūdam aliorum humorum, tum flauæ bilis. Nam hoc quidem loco flauam appelles, an pallidā, nihil intereſt. Porrò cum uitium increſceret iecinoris, auruginem extitiſſe ex eo indicatur, quòd ingraueſcerent omnia ſexto die, ſimulq; quòd mente ille non conſtaret, quod eſt, deſiperet.

Die ſeptimo grauiter ſe habuit: urinæ erant tenues, ſimiles proximis itē diebus. Sub diem undecimū omnia illi uiſa ſunt remiſſa eſſe.

Quæ die quinto urinæ fieri cœpiſſent deteriores, nō correctæ ſunt multis diebus. Non enim ſeptimo modo die, uerum ſequētibus etiam ad undecimum uſq; diem in iiſdem fuiſſe dicit ſymptomatibus uerſatum et ſignis Hermocratē. Vndecimo die omnia illi uiſa ſunt remiſſa eſſe. Recte ſanè uiſa ſunt dixit. Neq; eñ periculoſiſſimis ex ſignis potuit ſubito, cum eadem permaneret humorum cruditas, ad meliorem ſtatum peruenire: idq; adeo cum nihil eluxiſſet decretorij die undecimo: id qđ ſolet non raro cōſpici: quòd tum natura ſolet aut ſanguinis profuſiōe uel alui, aut uomitibus, aut ſudoribus, aut parotidibus, aut decubitu quopiam ex diſcrimine hominem uindicare. Attendamus itaq; iam, quæ die undecimo acciderunt.

Sopor cœpit, urina craſſior, ſubrubra, infra tenuis, nō ſubſidebat, aliquātulū mēte cōſtabat.

Solidum ſcripſi librum interpretans ſignificationem huius dictionis ſopor, in quo iudicaŕ propenſionem in ſomnum, ſic appellaſſe Hippocratem. In ſomnum autem propēſionem uoco, cum uigilare ægri nequeant, nō apertos habentes oculos, ſed cōniuentes: uel altis ſomnis, uel tenuibus, uel uigilijs detineantur. Vnde exactiam quærit diſtinctionem, multam etiam prudentiam & exercitationem, ut ex quo uitio in ſoporem æger incideret, aſſequaris: frequēter enim, ubi multum irrigata pars ſit, quæ eſt ſenſus fons (in qua & ſomnum recte Ariſtoteles fieri demonſtrauit) ſopor ſequitur: ut nonnullis uſu uenit ebrijs. Subinde ob ſolum frigus. Eſt cum ambobus his profundus ſuccedat & ſoporans ſomnus. Quinetiā propter infirmitatem uiriū talis affectus fit adeo iam emorientium, ut apertas genas ſeruare non ualeant. Ac ita affecti hoc habent, ut poſtquam cōniuerint, aut nihil prorſus, aut parum dormiant, ſed uigilent, nec attollere tamen genas queant: quod quidē uitium ab eo quod committit humiditas & algor, pulſus diſtinguunt potiſſimum languidiſſimi, tardi, rari, & parui. Quòd ſi hanc eſſet Hippocrates contemplationem iuxta ac aliàs perſecutus, uel pulſuum in ægris genus tradidiſſet, fieret, ut etiam exactiorem nos cognitionem eorum quę ægrotis euenerunt, aſſequeremur. Quam quia præterijt, ut quidam urinarum, ex his quæ literis mandauit, de ægrotis eſt coniectandū. Ac in cerebrum ſe ſuccum contuliſſe pituitoſum undecimo die, nō eſt rationi conſonū, in morbo, qui ſiccus & calidus à primo ſtatim impetu fuit. Siquidē lingua aduſta, uigilia, febris uehemens, ſexto die auruginoſa perfuſio, excrementa alui torrida, totum eſſe igneum ſtatum corporis declarant. Huc accedit, quòd ſi qua craſſities eſſet collecta ſuccorum: in iecinore & eius uenis, non ea in toto cōtinebatur corpore, quam oſtēdit iam inde uſq; ab initio urinarū craſſities. Reliquum ergo eſt perfrictionē inſignem cerebri, aut facultatis imbecillitatē Hermocrati ſoporem induxiſſe die undecimo. Vtrum autem ſit horum, nihil eſſe pernicioſius poteſt. Nam inſanabilia ea eſſe demōſtratum eſt frigora, cum calidis morbis & ſiccis ſuccedant. Recte ergo Hippocrates ſcripſit: Omnia uiſa ſunt remiſſa eſſe. Nā cum exitioſiſſimum ſignum die undecimo ſopor incepiſſet, haud potuit fieri, ut ſalubrem tum ſtatum corpus recuperaret. Immo uero ne medius quidē eſt ullus in talibus ſtatus, ſed ſi à ſalubri ſtatu ea deflectat forma febris, in contrariam impingit perniciem, in qua extinguitur natiuus calor. Ergo quia ſopor ſymptoma ita pniciosum undecimo die extitit, attendamus urinas. Nam ſi exitioſę etiam hæ appareant eſſe, propinquam ſignificent mortem. Sin mediocres, in lōgius tēpus trahetur. Nā optima urina in talem ſtatum nullo pacto incidat. At quid de eis referat, audiamus. Vrina ingt craſſior.

Hæc quidam ita connectunt, ut poſt dictionem ſopor ſupradictam, cœpit, urinæ attribuant. Nam cum intercedat hoc inter ſoporem & urinam, utrilibet aſſignes licet: ut duplex ſit lectio, una hæc, Sopor cœpit; altera hæc, Cœpit meiere craſſiora. Etenim uerbo οὔρει, id eſt, meiebat, per indicatiuū quem uocant modū prolato, adijciunt ν literam, ac ſcribunt οὐρεῖν cum ν, id eſt, meiere, modo, ut uocant, infinitiuo, ut uerbo cœpit conſentiat ſcriptura. Cæterū dictioni ſopor, eſt ueriſimilius uerbum cœpit adhærere, cum nunc inceperit primū: urina uero craſſa uſq; ab initio fuerat. Siquidem in narratione diei primi ſcriptū eſt his uerbis: Vrinæ craſſæ erant & rubræ, depoſitæq; non ſubſidebant. Quare cui probatur hunc dicere, nunc cœpiſſe urinas craſſas eſſe, cū tales ab initio ad quintum uſq; diem fuiſſent? Nam die quinto quidem mutatas tenues dicit factas. Deinde ſeptimo die, eas fuiſſe commemorauit eaſdem. Recte igitur dixit undecimo die: Reddebat urinam craſſiorem, cōferens cum his illas quæ à quinto die hactenus tenues fuerant. Iam etiam ſubrubras eas fuiſſe ait, & infra quædam parua tenuia habuiſſe, quæ ſubſiderent. Subintelligendum enim eſt huic, infra, parua quædam tenuia habuiſſe, quæ ſubſiderent. Quare uidentur ambiguiſſe hæ urinæ inter bonas et exitioſas. Porrò in fine quod dicit, biſariam legunt. Quidam ita: Non ſubſidebat aliquantulum: adiungentes dictionem, aliquantulum, urinæ non ſubſidenti. Alij ſic: ſubſidebat: deinde iterum ab initio, aliquantulū mente conſtabat. quod propius uidet̃ ad ſenſum accedere. Nam aliquantulum, ſi ſit prædictum ſubſidere urinam, ſolēt ſic Grȩci dicere. At non ſubſidentibus raro id genus nomina adijciunt. Habes ergo quæ undecimo die ſymptomata & ſigna acciderunt. Videamus iam, quæ de quartodecimo deſcripſerit.

Quartodecimo die à febre erat liber, non ſudauit, dormiuit, omnino mente conſtabat, urinæ eædem.

Nequicquam uideatur adiectum, non ſudauit: cui eſt ſimile, non illi profluxit ſanguis, non uomuit, parotidas non habuit. Sed ut non multo ante dixit: Sub diem undecimum omnia illi uiſa ſunt eſſe remiſſa: qui cum dicere potuiſſet ſimpliciter, omnia ſunt remiſſa, adiecit uiſa ſunt, quò illorum admoneret, quæ alibi ſcripſit: Iis, quȩ non rite releuant, his nō eſt habenda fides. Ita etiam hic non dubitauit cumulum addere, nō ſudauit: ut ob oculos proponeret, quàm ſit anceps remiſſio morbi. Nam ſi, quæ poſtulabat res, quartodecimo die eueniſſent, conſeruarant hominem. Itaq; quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi ſubiecit. Quos quidem ſtatus ignorat uulgus medicorum, & gaudet ſi qua uideatur alleuatio, tametſi hæc ex ſignis prioribus proficiſcatur & ſymptomatibus exitioſis: neſcium, cum natura enecatur, & extinguitur inſitus calor, tales ſolere ſtatus incidere: non ſecus ac partes quæ de fluxione mala A in tumorem aſſurgunt, ubi natura præ infirmitate haudquaquam attingit humoris concoctionem, qui excitauit tumorem. Nam cum generatur, inquit, pus dolores fiunt & febres, ꝙ natiuus calor humores tumoris autores immutet. Quare quando omnino hæc à concoquendo abſtinet per imbecillitatem, nec laborant, nec febricitāt, niſi perparum. Ideo fit, ut in ijs qui ſuppurarunt excreto pure, pars ſit in quam fluxio impegit, ſalua. At ubi ſuppuratio, & manifeſtus dolor, & febris abeſt, putreſcit pars, ut nonnunquam eam cogamur ſolidam præcidere. Huic igit̃ non diſſimile eſt quod his accidit, qui obſcure & non legitime explicati ſunt febre, præſentib. ſignis letalibus. In hoc caſu fuiſſe Hermocratē uel ſopor, qui hominem die un B decimo arripuit, arguebat. Siquidem unà cum ardente febre, & ſuccū habente mordacem acremq; adiunctum, ſiquis ſymptomate teneatur tardos & frigidos humores, atque non mordaces comitante, non eſſe incommodum oſtendit profligatum, cum nihil acciderit decretorij, ſed ſuffocari & extingui natiuum calorem. Sed hȩc aliàs longius tractauimus. Quinetiam hic ſummatim ſatis ſit dixiſſe de ijs, qui à febre in grauibus ægritudinibus non rite liberantur. Nam quo habere, cum ſigna præceſſerint exitioſa, commodius uideantur, hoc morbum habent deteriorem. At uero Sabinus dixit, inſidians morbus more feræ, aut hominis ſcelerati (animantis enim eſt ratione præditæ petere inſidijs) nec opinantes adoritur, quos petiuit. Ve C rum eiuſmodi uerba, nugas iure dixeris. Siquidē cum nihil quod ad ſcientiam faciat afferant, niſi loquacitate obtundant, inſtitutum ſe putant exemplo demonſtrare, quod nulla ratione his, quibus quum confertur, conſentiat. Quare hos relinquamus, & ipſi iam, quȩ inſtituimus, abſoluamus. Mihi uero hic animum diligēter aduerte: ac caue mireris qui ſæpe ego, cum quempiam in malis dixiſſem eſſe, qui interim repente haberet belle, adeo ut & lauaret, illudererq; non à plebeijs tātum, ſed & à medicis quibuſdā, in prædictione tamen conſtarem: Poſtea cum repeteretur ille à morbo, qui uidebatur recte habere, moreretur q;, ex diuinandi habitus ſim, non medica ſpeculatione prȩdixiſſe, cum hæc præclari iſti ipſi medici nuſquam eſſe D affirmauerunt literis mandata. Equidē unde mortem quibuſdam in undecimum diem, aut ſalutem præſagiuerim, abunde ſcripſi de eiuſmodi prædictionibus omnibus in commentarijs De iudicijs, & in libris etiam De diebus decretorijs; quorū eſt omniū princeps diuinus ille Hippocrates. Sed cætera in illis quos citaui modo libris, & uero etiam nōnullis alijs proſecutus ſum. In præſentia qui illos reuoluerint, his planam faciā propoſitā diſputationem. Vndecimo die Hermocrates melior eſſe uiſus eſt, quartodecimo ſemel liberatus. Conſtituto iam hoc & præcognito recidiuā fore, & periturū eum, diem ſeptimūdecimū conſentaneū erat ijs quæ die undecimo & quartodecimo euenerāt, recidiuam attuliſſe. Nam morbi mutatio in dies

incidit

incidit decretorios. Didicimus nanq; in præſagijs & Aphoriſmis dierum quaternarios orbes in uigeſimum, non primum uigeſimum incidere, atq; idcirco undecimũ quartidecimi eſſe indicem, decimum uero & ſeptimũ uigeſimi. Ergo tum morbũ rediſſe die ſeptimodecimo Hermocrati in primis eſt conſonum, tum conſecutam aliam eſſe mutationem uigeſimo: Non tamen iam lectis Hippocratis ſcriptis, quę die uigeſimo mutatio futura eſſet, conſtat. In cauſa eſt, quòd uirium ſtatus nos latebat ægri, atq; certiſſimum earum ſignum pulſus ipſe prætericrit. His enim ſimul perſpectis, facillimum erat dicere uigeſimóne die moriturus eſſet æger, an in ſpatiũ longius protrahendus morbus: Ignoratis uero, obſcurum. Itaque audiamus, quæ de die ſeptimodecimo, quę item de uigeſimo Hippócrates dicat.

Ad diem ſeptimumdecimum redijt, in ſequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urinæ tenues.

Alia, ſymptomata ſunt recidiuæ: at urinæ tenues morbum eſſe crudum ſignificãt. Itaq; ut non ſint magnopere ſigna, quæ apparebant, exitioſa, fore incolumem hominem dicere nequeas, conſpiciens ſeptimodecimo die eam urinarum cruditatem. Nam Hippoc. ipſe dixit in talibus, ut æger diuturnitatẽ morbi ſuſtinere poſſit, eſſe periculũ.

Iterum uigeſimo die eſt iudicatus, & à febre liberatus, non ſudauit.

Quo die accedere febris debebat, ſi quidem natura omnino aggreſſa concoctionẽ humorũ eſſet, aut tantũ, ut oſtendit, urinę tenues permanſiſſent, eodẽ die febris perfecte ceſſaſſet. Neq; enim ſeptimodecimo acceſſit natiui caloris ratione, ſed ſola putredinis, ſuccenſis in modũ febris humoribus. Itaq; eorũ feruor digeſtus, à febre hominẽ uindicauit. Sed quia exitialia ſymptomata manebant, ut poſtea dicit, Hermocratem clarũ erat obiturũ. Iam ꝙ in die quartodecimo, non ſudauit, ſcripſit: in uigeſimo item addidit, admonens remiſſionis, quæ obſcure aduenit. Nã ꝙ permãſerint ſymptomata, extingui ægri naturã, ex his perſpicias, q̃ uigeſimi diei ſubiũxit narrationi: qbus nũc animũ adhibe.

Perpetuo à cibo abhorrebat, omnino mẽte cõſtabat, loq nõ ualebat, lingua inaruit, nõ ſitiebat, obdormiſcebat aliquãtiſp ſopore tẽtatus.

Hæc, quę retulit, omnia ſunt emorientis uitalis facultatis ſigna: ut, uerbi gratia, ciborũ faſtidium, appetitũ amiſſum ſignificans: interim à uentriculi ore proficiſcitur, ab aliqua humorũ aliena qualitate affectio: interim ob ipſius facultatis extinctionẽ, cuius erant in ſecũda ualetudine munera, indigentiam ſentire, & quæ ſunt ſe procuratura appetere. Eiuſdem ſunt munera, humidæ materiæ indigentiã & repletionẽ ſentire. Vt ergo in his ſe habuit, aperte Hippoc. declarauit hiſce uerbis, Non ſitiebat: & huic, perpetuo à cibo abhorrebat, ſubiũxit, mente cõſtabat: illi, lingua inaruit, hoc, non ſitiebat. Et mente cõſtabat, ad cõmunem utriuſq; declarationẽ aſſumpſit. Non ſitiebat uero, ad alterũ: Cõmunis itaq; declaratio hoc dicit, non ſentiebat indigentiã uel ſiccæ materię, uel humidæ: nõ quin animaduerteret, ſed qa extingueret ipſius facultas. Huic uero lingua inaruit, adiecit, nõ ſitiebat, ut declararet nõ humiditatis gratia non ſitiiſſe hominem, ut quidã, qui humidũ & frigidũ ſuccum aceruarũt: ſed cum ſiticuloſiſſima eſſet affectio, facultas eam tamẽ emoriens non ſentiebat. Nunqd uero ſermonis defectus ex huius noxa eueniebat? Quare ſi ſymptomata illi hæc & uigeſimo die, & per totam propè ægritudinem inerant, febrem planum eſt calore emoriente natiuo hominẽ uigeſimo die deſeruiſſe. Huic aſſentitur etiã hoc, obdormiſcebat aliquantiſper ſopore tẽtatus. Non enim ut ſani dormiebat, ſed facultatis imbecillitate ultro cõniuebat, adeo ut apertos oculos non ualeret tenere, nictabatq;, & parũ dormiebat. Adiunxit eñ uerbo obdormiſcebat, aliquantiſper, ꝙ hęc eſſet facultatis nota infirmę, non ſomnorũ naturalium. Quare eſt probabilius hominẽ alto ſopore tentatũ fuiſſe hoc tẽpore propter facultatis imbecillitatem, q̃ per primarij ſenſus inſtrumẽti humiditatem. Proinde mireris, nõ cur perierit Hermocrates, ſed qui attingere diem uigeſimũſeptimum potuerit. Nam nõ multo poſt uigeſimũ diem eſſe conſecuturã mortem, ueriſimile erat. Vnde iuuenem liquet, & ualida fuiſſe natura. Quò factũ eſt, ut morbo reſiſteret, paulatim marceſcẽs. Eſt enim coniectari ex omnibus, quæ homini acciderunt, quem uocãt medici iuniores marcorem torridum fuiſſe. Atque ipſum die uigeſimoſeptimo peremit febris, quæ uigeſimoquarto ex putredine humorum concitata erat, quam explicat proximo capite. Porrò operæpretium eſt indicare, quid hoc loco ſcripſerit, Omnino mente cõſtabat. Siquidem non omnino uidetur compos mentis fuiſſe, quando ipſe Hippocrates illum in quinti diei narratione ſcripſerit deliraſſe: & addiderit deinde in ſexto, mente non conſtitit: mox, in ſeptimodecimo delirauit. Quare quò alterutrum, aut his eum tantum diebus deliraſſe, reliquo tẽpore ſui fuiſſe compotem ſignificaret, ſcripſit, omnino mente cõſtitiſſe, hoc eſt, ne paululũ quidem deſipuiſſe. Quod cur adſcripſerit, paulo ante expoſui. Nam quãdo non ſitiant, nec cibũ appetant quidã in morbis, uel propter delirium non ſentiunt quę patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in uentriculo facultatis, ſi id ita delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extingui.

Ad diem uigeſimumquartũ incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui & multa. Proximis diebus acuta febris, lingua torrida. Vigeſimoſeptimo defunctus eſt.

Hoc in ægro uigeſimuſquartus, unus ut oſtendimus ex decretorijs circuitubus, uigeſimusq; ſeptimus longe hoc etiam magis portione quadam

immuta

A (i)mmutarunt. Namque ut ſeptimodecimo die repetiteus uigeſimo uiſus eſt cõmodius habere, cum reuera non ita haberet, ſed falſa ſpecie illuſo uulgo, quod calor inſitus extingueretur, à febre relinquebatur: ita uigeſimoquarto cum febricitare ex reſiduorum humorum cœpiſſet putredine, & aluo inde deieciſſet multa tenuia & uirulenta: uigeſimo ſeptimo periit, quòd ipſa acuta eſſet & ſicca febris. Vnde etiam eſt aduſta lingua.

Hic perpetuo obſurduit. Vrinæ aut craſſæ, & rubentes, non ſubſidentes, aut tenues, decolores ſuſpenſiones habentes: guſtare non poterat. π, ε, β, κ, ζ, θ.

Declarato uigeſimo die, ſubdidit quod nũc eſt B dictum, guſtare non poterat: quod idem ſignificat ac faſtidioſus cibi. Vrinas dixit à ſeptimodecimo die ad uigeſimum uſque fuiſſe tenues. Prædixit autem, ſi quid meminimus, & de iis, quæ rubentes ſuſpenſiones nec ſubſidentes habent. Atque hic quidem retractatis omnibus, ſimul iis quæ demonſtrauit, hoc innuit, aliàs aliam illum reddidiſſe urinam, at bonam haud ullam unquam. Iam etiam fuiſſe illi ægrotanti perpetuam ſurditatem, præteritam antea, recte hic adſcripſit. Cæterũ miror nõ de aeruginoſa perfuſione quicquã meminiſſe, cuius par erat etiam mentionem facere. Itaque fortaſſe quaſi apertum ſit perpetuam fuiſſe, reticuit. Nam cum nec ſudor Hermocrati eueniſſet, nec uacuatio bilis uel per uentrem, uel urinas, uel C uomitus conſecuta fuiſſet: non poterat ſubmoueri morbus regius. Vnde ex his collectis quæ dicta ſunt, eſt perſpicuũ mire fuiſſe iecur affectum principiũ uegetatricis & naturalis animæ, cuius oſtendimus quatuor eſſe uirtutes, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, quæ ſuppeditant corporibus & nutrimentum & augmentum: & hac affecta mirum in modum appetitus perit, ut mori citius quàm guſtare quicquam ſuſtineant ægri.

De notis, quæ ſunt adiectæ.

Vetuſtiora exemplaria initium habebant notarum ægris adiunctarum à muliere apud Bitonem angina correpta, quæ ſeptima ab initio deſcripta D eſt. Et ſanè qui aſcriptas huic libro ſunt interpretati notas, ab illa omnes inceperunt, primis ægris dicentes eas nõ additas eſſe. Attamen in quibuſdam quæ nunc in manibus uerſantur noſtris, etiam primis ægris offendimus notas eſſe adſcriptas. Et uero etiã eas habet annexas Dioſcoridis editio. Atque huic quidem Hermocrati primum eſt ſubſcriptum π, in medio habens lineam, primam omnium notarũ, quas reperiri aſcriptas diximus in omnibus ægris. deinde ι ſcriptum eſt, mox δ cum linea recta deorſum ſignata ueluti ſubſcripta. ſub hoc κ, & ζ. poſtea θ, ad hũc modum, π, ι, δ, κ, ζ, θ. Prima itaque nota, ut ante, πιθανὸν, id eſt, ueriſimile eſt, deſignat. Quemadmodum extrema A litera, quæ nunc υ, nunc θ eſt ſcripta: ſanitatis υ, mortis ſignum θ eſt. Quæ hanc antecedit, dierum numerum, quibus aut periit homo, aut omninò conualuit, denotat. Quæ interiacent, rationẽ qua hominem contigit aut ſeruari, aut interire. Nunc ergo quando ι cum ſignato δ ſcripſit, ἐπισχεθέντων τῶν διαχωρημάτων, id eſt, aluo compreſſa, uigeſimoſeptimo die probabile ait eſſe Hermocratem periiſſe. Sunt ex interpretibus, qui quòd profluceret uigeſimoquarto die uẽter, morte illum dicant affectũ eſſe, ac ex prædictionibus proferunt, quod habet hæc uerba: Surditas & urinæ prærubræ non ſubſidentes, & quibus ſuſpenſiones inſunt, delirium portendunt. His ſi regius morbus accedat, malũ eſt. Malum item, ſi morbo regio ſuper-B ueniat fatuitas. His mutos contingit, ut ſenſum retineant, fieri: & aluus mea quidem ſententia fluit: ut Hermippo, unde periit. Hoc eſt illud ex prædictionibus caput, de quo, cum librum illum enarraremus, diſputauimus. Hoc loco tantum ſit ſatis dixiſſe, quò in memoriam reducam, quę illic ſumus interpretati, & in hoc libro hactenus. Nam Hermocratem quidem neque per aſtrictam contigit aluum, neque per ſolutã perire. Verum ſunt hæc ſymptomata clara ipſius affectus. Sicuti cum excerneret antea torrida, quorum ſequitur utrunque iecinoris malum, ut oſtendimus cum aliis in locis, tum in commẽtariis De locis affectis. At periiſſe potiſſimum hic iecinoris uidetur uitio, iam etiã quòd caput non commode haberet. Quinetiam hunc C ægrum interpretantur abſurdius, qui hac de re de ſcriptũ duntaxat iactant, quò uim examinaremus dierum decretoriorum, quaſi uero non id ſit in omnibus obſeruarum ægris. Quæ ſingulis ſeorſum inciderunt, pro affectibus, qui eos tentarent, exoriebantur.

Qui in Dealcis decumbebat horto.

Et hic adiectum quoque Sabinus hortum ait, qui etiam ad morbum faciebat homini excitandum: & ſcribit ſic ad uerbum: Ideo forte hortum appoſuit, hinc innuens morbo anſam extitiſſe. Neque uero eſt animal ad herbas edendas natum homo: itaque alieno uictu ueluti immutatus eſt. Hæc ſunt, quæ ille ſcripſit. Ego, quando præter D inſtitutum meum ſcribere aliquid in hiſce commentariis ab amicis ſum adductus in abſurdarum ſuggillationem interpretationũ, faciam ut & hoc loco pauca eiuſdem generis adiungam. Ac primum, non ſemper hominem dixit in Dealcis horto habitaſſe, ſed decumbere tãtummodo ſcripſit: qui dudum, dum integra ſanitate eſſet, potuit alibi commorari: morbo autem affectus accommodatius tabernaculum requirens, id in Dealcis eſſe horto nactus. Deinde in horto diuerſantem nihil eſt neceſſe oleribus, ut animal, quod nihil in eſca præter herbas habet, ſemper ueſci. Vt nec ſi propè eos habites, qui caprinam, uel ouillam uendunt, has eſſe quotidie, ut oratores. Neque enim ſi laniſtarum ſis uicinus, ſtatim multas carnes deuo-

deuorare neceſſe habeas, queamdmodum Athleta. Tertio iam, quum multa ſuppeditarent ad hortorum calumniandũ aerem, totã hanc repudiauit partem, ad olera uero deflexit. Atqui & cloacarũ poterat meminiſſe, ut q̃ latrinas fere in hortos repurgant, omnemq; eius generis fœtorẽ: olerum item & arborum halitũ, fruticumq;: ut braſſicæ, carex, & buxi. Nam manifeſto uicinus aer ab hortũ inficitur conſuetudine. Sed ſatis iſtas iam interpretationes confutaui: nunc ad utilia tranſibo, ac ad Hippocratis uerba me accommodabo.

Diu capitis cõflictabatur grauitate, atq; dextrum tẽpus dolebat, ex occaſione igne eſt correptus, decubuit.

Ignem Hippocrates, ut oſtendi iam ſæpe ante, febrem appellat. Ad hæc quòd proprie magis, ut etiam omnes mortales ſolent, primas cauſas uocare occaſiones, ita appellet ipſe quoq; interdum, declaraui & hoc. Siquidem quædam ſunt, quæ committere per ſe ipſæ morbũ nequeunt: quæ ad corpus ſi acceſſerint morbo opportunum, totius cauſam morbi exiſtimantur ſuſtinere: ut in propoſito hic nobis ęgro. Nam capitis diuturna grauitas, & temporis dextri dolor hominem iam ad morbum demonſtrabat fuiſſe comparatum. Sanè recte ſibi conſuluiſſet, ſi prius quàm de tenui externa cauſa ægrotaret, quæ eſſe ad morbum prodidit ſe accommodatũ, medico ſe ipſe, qui occurrere impendenti ualuiſſet morbo, commiſiſſet.

Secundo die modicum meri ſanguinis de ſiniſtro manabat.

Non per directum dextri temporis, de quo prædixit, ut dolore laborante, huic modicũ dixit profluxiſſe meri, ſed ex ſiniſtro. Merũ ubi de flaua aut atra bile, aut uiridi dicatur, in aperto eſt, ut iam docui frequẽter, quid ſignificet. Nam proprium ubi colorem quiſq; humor, & formam retineat ſynceram, ibi eum dicimus merum edi. In ſanguine uero mirum ni è contrario dici ab eo merum ſit accipiendum, ac ſi male dicat miſtũ. Sanguinis autem naturalis conſtat rubrum eſſe colorẽ. Decolorem uero, non eum, cęterum uel nigriorem, uel inſigniter rufum. Et quidẽ merum ſanguinẽ ſolemus frequentius nigrum appellare, qui ſimul eſt craſſiore natura. Ergo fuiſſe prius huic ægro, ſi quidem ualidis uiribus erat, mittendũ ſanguinẽ liquet. Nam ꝙ Hippocrates remediũ non prodidit, eadem erit quæſtio ubi ac illa, quæ de primo eſt ægro ſcripta.

Aluus ſtercora recte deiecit.

Hoc unum in morbi principio fuiſſe mediocre uidetur, cætera cũcta praua, quæ in proximo ſunt capite ſcripta.

Vrinæ tenues, cum alijs atq; alijs ſuſpenſionibus minutim diſperſis, perinde ac farina craſſiore ſemen referẽte. Tertio die, febris acuta: deiectiones nigræ, tenues, ſpumoſæ: quæ in retri-
A mentis ſubſidebant, liuida erant: nõnihil ueterno tentabatur, ęgre deſurgebat: in urinis quod reſidebat, liuidum erat, uiſcoſiuſq;.

Omnia fuiſſe hæc ſymptomata & ſigna praua, qui ſunt memores eorũ quæ in Præſagijs ſunt prodita, non ignorant. Iam in com. quoq; in primum De morbis uulgaribus librũ nõ pauca diximus.

Quarto uomuit bilioſa, flaua, pauca, poſtea uirulenta: de ſiniſtro aliquãtum fluxit meri ſanguinis: aluus eadem, & item urinæ quoq;: ſudauit circa caput & clauiculã, lien intumuit, femur ſubiectum doluit, præcordia dextra molliuſcu-
B le contendebantur, nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum.

Sunt & hæc mala omĩa ſymptomata, quæ commemorauit, extra abſceſſum, qui in lienem & in ſiniſtrum femur fieri uidebatur.

Quinto deiectiões pleniores, nigræ, ſpumoſæ, in his nigra ſubſidebant: nocte nihil dormiuit, delirauit.

Adhuc pernicioſa ſunt hęc omnia: itaq; ſequentia attendamus.

Sexto die retrimenta nigra, pinguia, ſpumoſa, uiſcoſa, uirulẽta: dormiuit, mente melius con-
C ſtabat.

Ex his, dormiuiſſe, & mente melius conſtaſſe, mitiora ſunt: cætera praua.

Septimo, lingua arida, ſitibundus erat, non dormiuit, delirauit: urinæ tenues, parum boni coloris. Octauo retrimenta nigra, pauca, compacta: dormiuit, mentis fuit compos, nõ admodum ſitibundus erat.

Hactenus omnia illi ſymptomata in præcipiti fuiſſe uidentur.

Nono riguit, febris acuta, ſudauit, infriguit, delirauit, dexter oculus diſtortus erat, lingua a-
D rida, ſitibundus erat, inſomnis. Decimo, eadem. Vndecimo omnino mente conſtabat, febre erat liber, ſudauit, urinæ tenues, circa iudicium erant.

Apparet hunc uirum fuiſſe ualidis uiribus, ut quæ eum grauiſſimo morbo luctantes reſiſterent. Itaq; cum nihil illi hactenus accidiſſet boni, uidetũ die nono rigore decretorio conſecuto, & deinde, quod ſolet, febre acuta, à qua ſudore, nõ continuo propter morbi magnitudinẽ febre explicatus, uerumtamen, cum eadem manerent (nam decimo, inquit, eadẽ) undecimo ſtatim fuiſſe à febre liberatus. Nã ꝙ delirauerit in nona, et dextro oculo ſtrabo fuerit, res ſunt quæ ſolent in iudicijs euenire.

Neq;

Neq; uero repente de illo uidetur nono die eſſe decretum, uerum in undecimum diem eſſe extractũ, quo iam dicit, omnino mente conſtabat. Porrò adiunxit: Vrinæ tenues circa iudicium erũt: ut fidem apud nos ne habeat, & putetur firmum, ſed recidiuam expectemus breui. Nam quum alioqui, tum qua erat morbus magnitudine, in tali expectatione erat conſentaneum eſſe.

Duos dies à febre integer intermiſit, rediјt quartodecimo, ſtatim nocte nõ dormiuit, prorſus mente fallebatur.

Cõfecto dimidio & infideli ad diem undecimũ iudicio, duos illum dies ait intermiſiſſe, hoc eſt, duodecimum & tertiumdecimum. Deinde repetijſſe quartodecimo, ijſdemq; iterum cõflictatum ſymptomatibus.

Quintodecimo, urina turbata, cuiuſmodi ex his, quæ ſubſederunt, fit, ubi agitantur: febris acuta, prorſus delirauit, nõ dormiuit, genua & tibiæ dolebant, aluo ſubiectis balanis reddidit nigra ſtercora.

Recidiua iterũ euaſit acuta eum de morbi magnitudine, quæ illi inerat à primo, tum quia undecimo die, quo primum fuit iudiciũ, haud adeſſent urinis coctionis ſigna. Cęterum genuum quidem dolores et tibiarum, qui ad partes imas efficientes morbi uergere humores nunciant, in bonis certe erant. At balanis ſuppoſitis nigrorum ſtercorum exitus malus eſt propter colorem.

Sextodecimo urinæ tenues, inerant nubiloſæ ſuſpenſiões: delirauit.

Et uero hæc etiam de integro inceſſentis illum acutæ febris & ſigna & ſymptomata ſunt, ſiquid meminimus in præſagijs demonſtratorum: nempe ſexcenties dicere non oportet eadem.

Septimodecimo mane extremæ partes infrigeſcebant, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore ſudauit, meliuſcule habuit, melius ſapiebat, nõ tamen febre liber, ſitibũdus: uomuit biliosa, flaua, pauca: uenter ſtercora deiecit, paulo mox nigra, pauca, tenuia: urinæ tenues, coloris parum boni.

Rurſus ſeptimuſdecimus dies ſudorem attuliſſe uidetur, qui ualetudini nõ erat exacte profligandæ, propter humorum cruditatem, ex quibus homo ægrotaſſe uidetur.

Octauodecimo mens illi lababat, ſopore tenebatur. Vndeuigeſimo in eodem erat ſtatu.

Videtur homini nihil planè ſeptimuſdecimus dies magni adiumenti attuliſſe, nihilominus eius certe naturalis facultas cũ morbo certare uidetur, & fortaſſe uictoriam obtentura.

Vigeſimo dormiuit, plane mente cõſtabat, ſudauit, liber erat à febre, nõ ſitiebat. Primo uigeſimo parum delirauit, nonnihil ſitiebat, hypochondrium dolebat, & ad umbilicũ perpetua erat palpitatio. Vigeſimoquarto urinæ habebant ſubſidentia, prorſus mentis erat compos. Vigeſimoſeptimo dextra coxa dolebat: urinæ tenues, in quibus ſubſidentia erant: cętero commodiſſime habebat. Ad uigeſimũnonum dexter oculus dolebat, urinæ tenues. Quadrageſimo aluus pituitoſa, alba, plenior: multũ toto corpore ſudauit, abſolute eſt iudicatus.

Tertium quidem eſt hoc iudicium, ubi molita etiam per ſudorum eſt in die decretorio excretionem natura ſoluere morbum, ut & in prioribus, qui æque decretorij erant. Addidi autem illud * nulla alia de cauſa, quàm ut demonſtrem autores præceptorum, quæ in prædictionibus ſunt falſa, labi, & longe lateq; ab ſenſu Hippocratis & præſagitione in ægris abeſſe, ideoq; logiatri ſunt (eo enim nomine appellant uulgo docti ineptos in obeundis operibus) medici uero non ſunt, qui ægris credentes, qui in libris Prædictionũ ſunt & Coacis deſcripti præſagijs, alia pro libito per hos confirmant, citantes quę in libro Prædictionũ & Coacis præſagijs errata ſunt: & generalia in Pręſagijs & Aphoriſmis tradita præcepta, itemq; in libris Vulgariũ morborũ negligunt. Nam quod in Prædictionibus, & Coacis pręſagijs habetur ueri, hoc uniuerſum (id quod ego in commentarijs in Prædictiones oſtendi) ab Aphoriſmis, Præſagijs, & Vulgarium morborum libris, autores iſtorum librorum mutuàti erũt, & in iſtos libros retulerunt. Lycũ uero miror, qui & ipſe ſimilis nequitiæ plenus, Quinto eam aſſignet, cui quidem nõ fuit uel unius anni cum Quinto conſuetudo, cum Satyrus et Fecianus, qui cum eo diu uixerunt, nullam Quinto talem adſcripſerint interpretationẽ. Equidem hanc rem, cum utroq; ſim præceptore uſus, habeo compertam.

# GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE morbis uulgaribus commentarius ſecundus,

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

A NVLLVM ego librum unquam, niſi requiſitus ab amicis, pręcipue longam profectionem ſuſcipientibus, ſcripſi, qui cōmentarium habere eorum, quæ à me acceperant, aut quæ ipſis in animantibus demōſtraueram inſecandis, atq; ægris, auebant. Quorum quidam euulgati, etiam probati alijs ſunt, qui à me ipſi quoque, ut B artem medicam ſuis abſoluerem omnibus numeris, cōtenderunt, eodem ut iam dedi quibuſdam modo: id quidem præſtiti. Cum uero meminiſſem in omnibus me, quę conſcripſi, Hippocratis ſemper interpretatum ſentētiam eſſe, ſimulq́; dictiones citaſſe eius accōmodatiſſimas quaſq;, uiſus ſum mihi, ſi ſingula capita commentarijs explicarem à capite ad calcem omnium eius librorum, operæpretium non facturus. Verum quādo & hos quidam ex amicis efflagitaſſent ſibi, à germaniſſimis Hippocratis ac utiliſſimis ingreſſus ſum, idē tenens in hiſce libris propoſitū, ac feceram in prioribus. Eſt autem hoc. Quæ perpetuo, aut ſæpe in ægris ſpectantur, hæc literis ſola mandare, citra ullam horum ſuggillationem, qui aut rara, aut nunquam uiC ſa tradunt, & falſa omnino. Sic commentarios in librum De fracturis, & articulis: ſic etiā in librum De ulceribus, & uulneribus capitis, & in Aphoriſmos, atq; Præſagia ſcripſi. Deinde cū me ad preces conuertiſſem amicorum, commentarijs libri De uictus ratione in morbis acutis partem expoſui primam ad balnearum uſq; uſum, quę quidem germaniſſima habetur. A qua ſecundam: nam & hæc multa uidetur ex ſententia Hippocratis præcepta complecti. Deinde ſum librum De humoribus ſuccincte quidem & paucis diebus interpretatus, quòd diſcedere, qui ad eos me commentarios induxerat ſcribēdos, properaret. Qui cum doctis placuiſſent (uulgari enim erant) inde uſu uenit, ut D non iam neceſſarij tātum me mei, ſed & alij medici, quibus familiariter utebar, ut Hippocratis interpretarer omnia ſcripta, frequentes adhortarentur. Et feci ſanè in librum τὸ κατ᾽ ἰητρεῖον, & in primum & ſecundum Morborum uulgarium. A quibus cum in tertium eſſem cōmentaria inchoaturus, forte quidā me obnixe, ut in Prædictiones tum ſcriberē, orarunt. Acciderat autem ut id contenderent, cum deambulantes in ſermonem nos aliquādo ueniſſemus de his, quę in Præſagijs ſunt & Aphoriſmis tradita. Nam hæc omnia multum ualere in ægris demonſtraui: Si uero, quæ ſunt in Prædictionum libro omnia ſcripta, quis accipiat pro generalibus, longe hunc lateq́; erraturū. Huius etiam generis eſſe partem eorum plurimā, quę

A in Coacis præſagijs ſunt prodita, demonſtrabam, confuſa cū quibuſdā, quę in Aphoriſmis dicta uel in Pręſagijs ſunt, cū quibuſdā item, q̄ in libris De uulgaribus morbis, quæ profecto illorum, q̄ libri illi habent, uera ſunt ſola. Quę reliqua ſunt in Prædictionibus & Coacis præſagijs, errorib. ſunt plena. Et quidem in librum ſecundum & ſextum De morbis uulgaribus irrepſerunt quædam, ut etiam ad finem Aphoriſmorum: cætera omnia libri ſecundi & ſexti Vulgariū morborum, ſunt Hippocratis magna ex parte in cōmentarijs reperta: partim uero eorum is, qui ea contraxit, adiecit. Erat ille Hippocratis filiorum clariſſimus, Theſſalus nomine, qui exacte ſententiā eſt patris æmulatus. In primum librum Vulgarium morborum & terB tium, aut nihil, aut ſanè perpauca infarcta ſuſpiceris. Cōmunia præcepta hiſce libris ſunt pauca ſcilicet mandata: quod hic perſequatur demum, quę acciderunt aut omnibus in communi tempeſtatibus uulgaribus, aut cuique priuatim. Peractis iam commentarijs in ſecūdum librum, tres interea forte ſcripſi, ab poſtulantibus inductus, quod dixi, commentarios in librum Prædictionum: quibus eius libri oſtendi maximā partem falſam eſſe, multa pro uniuerſalibus dicta eſſe, cum ſint infrequentia, non pauca parum diſtributa, quæ requirant diſtinctiones. Et quò ſermo ſit apertior, adferam unum de ijs, quæ male quidam ſcripſerunt in commentarijs & in prædictiones, & in ægros in libris Vulgarium morborū. Scriptum quoddam eſt in C Prædictionibus huiuſcemodi caput: Febres ex præcordijs malæ ſunt. Hic quidam huius libri interpretes ſubijciunt in libris Vulgariū morborum deſcriptos ægros, hos ſolos proferētes, quibus defunctis Hippocrates in ægritudine præcordiorū dicit accidiſſe contentionem, uel dolorem, uel palpitationē, uel ſiquid ſit tale: prętereunt, qui de illis conualuerūt. At uero Hippocrates tradidit in Pręſagijs cum alia quæ ad morbos acutos referunt, tum de præcordijs, eo loco libri, cuius hoc eſt initium, Præcordia ſaluberrima ſunt, ſi dolore uacent, ſi mollia & æquabilia ſint dextra ac ſiniſtra parte. Hoc totius dictionis, quæ quidem eſt prolixa, initium eſt, ubi de præcordijs Hippocrates docet. Qui uero ſimpliciter febres ex pręcordijs eſſe D malas confirmat, neceſſarijs neglectis diſtinctionibus, quas in Præſagijs ſcripſit Hippocrates, mentitur aperte. Quippe longe erat uerius dicere, Febres à cerebro affecto malę ſunt: febres à membranis quæ cerebrum continent, affectis malę: febres à pulmone affecto malæ. Iam pręhis etiam, febres à corde affecto malæ: aut febres quæ à præcordijs proficiſcuntur (ſi proprie uocabulum præcordiorum accipiamus) præter omnes ſunt febres acutas leuiſſimæ. Sin minus proprie, & hac uoce uentrem complectamur, iecur, lienem, & ſeptū tranſuerſum, quædam malæ, quædā etiam leues ſunt: ut in libris explicauimus De locis affectis. Atque hoc tibi unum ſit ex male in Prædictionibus ſcriptis exemplum, & interpretum, qui, uti modo di-

xi, libros inuicem, alterum per alterum enarrant, & ſic in Prædictionibus interpretantur: Recte dixit, febres ex præcordijs ſunt malæ. In libris enim de Vulgaribus morbis, ille & ille, qui ex præcordijs laborarent, interierunt. In ipſis Vulgariũ morborum libris, ubi ad eos ipſos acceſſerint, merito aiunt hunc ægrum perijſſe. Nam proditum in uniuerſum eſſe in Prædictionibus, febres ex præcordijs malæ ſunt. Atqui ſi interpretandum in iſtum modum eſt, primum diuerſum illi in Prædictionibus caput producas licet: Febres ex præcordijs ſunt moderatæ. Deinde eos potes producere, qui in libris Vulgarium morborum ſuperſtites fuerũt læſis præcordijs. Hoc itaq; babes unum (ut dixi) malarum interpretationum exemplum. Alterum eſt mutuo implicatorum affectuum, quo quidem frequẽter uti autor Prædictionũ uidetur, id quod in commentarijs, quos in eas cõſcripſi, speruí. Implicatos uoco affectus, in quibus multæ ſunt affectæ partes. Nam poteſt idem homo non ſolum laborare ex thorace, ſed etiam ex pulmone, & ex capite. His addas licet, & ex uentre & ex iecinore. Proinde ſiquando ſymptoma ſcribat, quod phrenitim denunciat, & mox illi aliud adiungat peripneumoniæ proprium, & iecinoris inflammationis, aut uentris, aut membri cuiuſquã alius: deinde difficilius ab illis mortalibus cõparari dicat diſciplinam, qui duobus aut tribus affligantur partibus, peruerſam tradet doctrinam. Nam hic ſermonis modus erit: Qui à primo ſoporãtur cum capitis, lumborum, pręcordiorum, colli dolore uigilantes, ſunt ne phrenitici? Nares his ſi ſtillent, dirum eſt: maxime ſi quarto ab initio die, uentris ſit rubra proluuies. Iecinoris hoc ſymptoma eſt, & poteſt cũ prædictis exiſtere: ut ſi lateris dolor uel peripneumonia ſopore oppreſſos iſtos arripuiſſet, non eiuſdem tamen eſt affectus inſigne. Quòd ſi errata inſtituas, quæ in Prædictionibus ſunt admiſſa, & eos qui illius præcepta libri, ægroſq; in libris Vulgarium morborum interpretantur uiciſſim alterum per alterum refellere, legas commentarios in Prædictiones. Equidẽ in primo & ſecundo libro ęgros deſcriptos, citra ullam malorum interpretum confutationem ante expoſui. Sed quia multi à me amici in paucis ægris contenderunt, ut malos interpretes detegerẽ, neceſſe habui in tres duntaxat ægros integrum cõmentarium conſcribere ſuperiorem. Nunc iam ſatius duco eſſe, eodem ut modo enarrem reſiduos, quo ſupra in primo Vulgarium morborum libro enarrabam. Vereor enim, ut ne in alterum incidam uitium, ut apud hos male audiam, quos magni commentarij longiq; offendunt.

In Thaſo caput Philiſtæ diu dolebat, & tãdem ueterno aliquantũ arreptus decubuit. Cũ uero pocula febrem continuã excitaſſent, dolor nocte grauior eſſe cœpit, incaluit primum. Primo die biliosa, pauca uomuit, flaua illa primũ, ſed deinde uirulenta, plutaq; aluo ſtercora excreuit: Noctem habuit moleſtã. Altero die ſurditas, acuta febris, dextra præcordia contenta ſunt, ac intrò inclinabãt: urinæ tenues, liquidæ, ſuſpenſiones habebant paruas genituræ adſimiles: Circa meridiem inſaniuit. Tertio die grauiter ſe habuit. Quarto cõuulſiões, omnia ſunt irritata. Quinto ſumma luce defunctus eſt.

Nequid ſim longior, nõ aliter ac ad eos, qui memoria tenent quæ in Præſagia, Aphoriſmoſq; interpretatus ſum, & Prædictiones, præterea in primum & ſecundum Vulgarium morborũ librum, ſermonem babebo. Vir hic cum non decumberet lecto, ægrotabat, capitis (quemadmodũ qui antè ipſum eſt deſcriptus) dolore. Verum non uulgare in hoc ſymptoma adiũxit, ueterno aliquantum tandem correptum illum. In illo addidit morbi initiũ: huic ex maxima offenſione ait accidiſſe. Nam capiti grauiter affecto, potio uini larga maxime officit: illum occaſione incidiſſe dicit in ualetudinem. Proinde illi haud dudum cenſet læſum cerebrum fuiſſe, ſed abundantiũ tantum in capite ſymptomata humorum eſſe. At Philiſtæ huic ipſum etiam caput in tempore in prauum deueniſſe ſtatum. Cum huc iam noxa à potu acceſſiſſet, ita excitauit magnum atq; ualidum morbum, ut quinto illum die raperet. Quę hiſce ait diebus ſymptomata Hippocrates extitiſſe, partim ad acutum pertinent morbum, ut ſi neq; cerebrũ ſit offenſum: partim ad cerebrum ipſum. Ac morbi acuti quidem ſunt uomitus ſymptomata, qualitaſq; urinarũ: Ipſius cerebri ſurditas, cõuulſio, inſania. Quod uero eſt ab autore dictum, Dextra præcordia contenta ſunt, ac intrò inclinabant: illud fit, ubi à ſepto tranſuerſo uicinæ partes uelluntur. At ipſum tenditur ſeptum tranſuerſum, interim in lateris dolore ob inflammationis magnitudinem ſuccingẽtis membranæ coſtas, interum ob originẽ neruorum ad ſe neruos, qui ad ſeptũ tranſuerſum pertinent, attrahentem per ſuam ipſius inflammationẽ. Sed nunc certe ueri eſt ſimillimum de his tribus, quod à neruorum illud contentione ſubtraheretur, altera pręcordia retraxiſſe. Atqui ferè in ijs affectibus præcordia utraq; conſident, nonnunquam altera tantum, ubi principij neruorũ pars altera grauius ſit affecta, altera nihil, uel modice.

Chærionem, qui ægrotabat apud Demænetum, ex potu ignis corripuit, mox eſt capitis dolorifica grauitas conſecuta, non dormiebat, aluus turbata eſt excremẽtis bilioſioribus. Tertio die acuta febris, capitis tremor, præcipue inferioris labri: paulo poſt rigor, cõuulſiones, planè deſipuit: Nocte grauiter laborauit, non dormiuit. Quarto aliquãtiſper quiete dormiuit, delirauit. Quinto cum dolore cũcta grauiora fuerunt, nugabatur: Noctem moleſtam habuit, non dormiuit. Sexto nihil eſt immutatum. Se-

ptimo

ptimo riguit, febris acuta, per totum corpus ſudauit, iudicatus eſt. Huic perpetuo erant deiectiones bilioſæ, paucæ, meræq́; : urinæ tenues, & boni coloris cum nubibus nebuloſis. Octauo die urina erat melioris coloris, in qua ſubſiderent candida, & pauca : mente conſtabat, febris intermiſit. Nono repetijt. Ad diem quartumdecimum febris acuta. Sextodecimo biliosa uomuit, flaua pluta. Septimodecimo riguit, febris acuta, febre eſt decretorie liberatus : urinæ ab recidiua & iudicio, boni coloris, & ſubſidentia habebant, nec per recidiuam delirauit. Octauodecimo nonnihil tabeſcebat, aliquantulum ſitiebat: urinę tenues, ſuſpenſiones nebuloſæ : paulum delirauit. Circa undeuigeſimum febre carebat, collum dolebat, urinę habebant ſubſidentia. planè uigeſimo eſt iudicatus. π. χ. π. ου. κ. υ.

Videť homo ex abundantia maxime bilioſi humoris ęgrotaſſe. Quòd ſi in ipſo quæ de dieb. ſunt decretorijs & urinis demonſtrata examines, offendes ſibi eum conſtare, & rite eum die uigeſimo eſſe ſemel à morbo liberatũ. Sunt tamen exẽplaria, quæ ad exitũ narrationis careant Vigeſimo, cum ſpectatiſſima quæq; orationẽ ſic ſcriptã habeant.

C Euryanactis filiam uirginem ignis inuaſit, hæc per totum morbum nihil ſitiebat, nec quicquam ſuſtinebat guſtare, deiecit pauca : urinæ paucæ, tenues, parũ boni coloris: incipiente uero febrę ſecũdum ſedem dolebat. Sexto die febre erat libera, non ſudauit, iudicata eſt. Quod ſecundum ſedem erat, aliquantum ſuppurauit, & per iudicationem erupit. Ab iudicatione die ſeptimo riguit, nonnihil incaluit, ſudauit. Octauo ab iudicatione aliquantulum riguit, poſtea extremæ partes ſemper algebãt. Ad decimum diem à ſudore, quem habuerat, delirauit, confeſtimq́; ad mentem redijt. Ferebant autẽ, quòd racemum guſtaſſet, ita fuiſſe afflictã. At cum diem intermiſiſſet duodecimũ, iterum multum delirauit: aluus turbata fuit bilioſis excremẽtis, paucis meris, tenuibus, mordacibus: crebro deſidebat, die ſeptimo q̃; poſtremum deliraſſet, deceſſit. Huic ab initio morbi fauces dolebant, ſemperq́; rubebant, gurgulio retractus: deſtillationes multæ, paruæ, tenues, acres. tuſſijt concocta. nihil excreauit, quoſuis cibos toto hoc tẽpore faſtidiuit, neq; appetiuit quicquam, non ſitijt & proprie nihil bibebat, tacita erat, nihil loquebatur, mœſta, animum deſpõderat : erat

A autem natiua quædam tabes.

Vt percurrit, quæ huic ægrę ad mortem uſque acciderunt, morbi totius adiunxit cauſam, ex qua iure interijt. Nam à capite ait huic in pulmonẽ malas fuiſſe deſtillationes faucibus ac gurgulioni nocentes. Adiecit porrò ſermoni, Erat autem natiua quædã tabes, quod oportet meminiſſe, nec fidem habere ſophiſtis, nullũ aſſerentibus eſſe affectum innatum. Cæterum illud per ſe ſolum tam repente ipſam non ſuſtolleret : ſed quia cum hoc affectu extinctio cohærebat naturalis facultatis, quo celerius periret in cauſa fuit. Significatur hæc his uerbis, Hæc per totum morbũ nihil ſitiebat, nec quicquam ſuſtinebat guſtare. De quorũ ego ſymptomatum uitio ante in priore libro uerba feci: atque B ipſe Hippocrates iterũ in fine narrationis ſuo more demonſtrans, quæ ægrotis & mortis fuerint, & ſalutis cauſæ, adſcripſit, Quoſuis cibos toto hoc tempore faſtidiuit, neque appetiuit quicquã, non ſitijt, ſummo ſignificans odio illi cibos ueniſſe, ut ne deſiderium quidem ueniret cuiuſquã, quo quidam, qui perdiderunt appetentiam, cum ſubeant illa, quibus aliquando ſint oblectati, tenenť. Nonnullos enim in morbis faſtidio occupatos conſpicimus, ſimulatq; quicquam guſtarint, id auerſari: quoſdam uero ne guſtatũ quidem admittere. At hi tantum requirentibus ex ſe ecquid appetant, reſpondent certe edulia, quibus ſe recordãtur quondam gauiſos eſſe. Sanè maximum tibi ſit facultatis ſignum ciborum appetitricis ſemel emorientis, ſi parata hæc, quæ deſiderare dicebant, ut guſtarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tametſi habeant peſſime, deteriore ſunt tamen in loco qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionem naturalis uirtutis, qua cibum, ac potũ appetimus. Quare muliere hac mortua, exemplariorũ diuerſitatẽ nihil eſt quòd reſpiciamus, & de diebus quæramus. Nam illi cum nullum habeãt ordinem, poſteaquam mortem à capite deſtillatio attulit, & innata tabes, ideo ſimul diſcordiam exemplarium iuxta & iudicatu difficilem, et inanem arbitratus, prætermiſi.

Illius, quæ angina laborabat, & apud Bitonem agebat, primum à lingua cœpit obſcura D eſſe uox, lingua rubẽs, deſiccata erat. Primo die inhorruit, incaluit. Tertio rigor, febris acuta: tumor colli & pectoris ex utraq; parte ſubruber, durus : extremitates frigidæ & liuidæ, ſpiritus ſublimis, potus per nares effluebat, deuorare non ualebat, & urinæ ſubſtiterũt. Quarto cuncta euaſerunt grauiora. Quinto angina perijt. π. δ. ι. ι. θ.

Neq; in exemplaribus reperitur omnibus hoc modo finis deſcriptus orationis, neque ſcire interpretes huius libri uidentur omnes. Sed etiam quidam ex his pro quinto ſcribunt ſeptimo, alij octauo, Ca

uo. Capito uero haud ſcio qua re adductus diem & angina detraxit, atq; paulo ante ex hoc Quarto cuncta euaſerunt grauiora, quarto detrahit, facitq; hunc totius dictionis exitum: Aluus & urinę ſubſtiterunt, cuncta euaſerunt grauiora, perijt. Ac de meliore quidẽ lectiõe inferius uidebimus. Prius (quod mihi præter cætera eſt in commentarijs propoſitum) quæ in muliere hac ſunt obſcurius dicta, exponemus. Mihi uero ſpiritus ſublimis nõ uidetur clarum eſſe. Sabinus quidem ſcripſit de eo in hæc uerba: Sublimis aũt ſpiritus erat, hoc eſt, ſummis naribus reſpirabat, ꝙ ex arteriæ inflammatione præcluſum eſſet uiæ ſpatium, nec iam anima poſſet in pulmonẽ adduci. Eſt uero etiam ipſius obſcura oratio Sabini, ut alium etiamnum interpretẽ quærat. Equidem illos eum puto ſignificare, reſpirare ſummis naribus, qui reſpirando narium pinnas mouent. Siquidem multos nos ægros ſic uidimus ſpirare, ut eas in expirando contraherent, in inſpirando uero dilatarẽt. Quod quidem incidit his, qui ab angina ſuffocantur, uel à peripneumonia, uel ſuppuratione: præterea qui infirma ſunt facultate. Verũ iſtud quemadmodũ in ægris fiat, non eſt ꝙ nũc referamus: quo autem in his pacto, qui propter anguſtiã ſpiritus organorum, hoc loco reddemus, ſimul iam cur ſublimem Hippocrates eum ſpiritum appellauerit, expoſiturus. Cernimus enim in his qui ſunt ita affecti, ſummũ moueri ad operta ſcoptula uſq; thoracem: quam nũc probabile eſt reſpirationem ſublimem dici, quæ non in angina modo, uerumetiam in peripneumonia, & in ſuppuratorũ, quos uocãt, fit affectibus. Quæ quidem etiam citra febrem accidit his, qui proprie uocanẽ orthopnoici, & aſthmatici. Nam à talibus euentis utrunq; affectus hic nomen eſt ſortitus, aſthma quidem, id eſt, anhelationem, propter citam reſpirationẽ, quam etiã qui uelociter currunt, habent. Et orthopnœam, quòd ſe, quia cum decũbunt, ſuffocantur, erigunt. Sunt qui coganẽ plane exurgere. Iam in Præſagijs quoque ſcriptum ad uerbum ſic eſt: Anginæ autem grauiſſimæ ſunt, ſubitoq; ꝑimunt, quę nihil in faucibus ſigni edunt, neq; in ceruice, ſed multum pręb̃ent laboris, & orthopnœam. Itaq; eadem cauſa tum orthopnœam inducit affectibus ſtrangulantibus, & quem modo uocabat ſublimem ſpiritum. Nam integra conſtante ſanitate, ubi nobis omnes quieſcunt uoluntarię actiones, ſolis thoracis, quæ ad ſeptum trãſuerſum ſunt, partibus ſpiramus, ut in cõmentarijs oſtendimus De reſpirationis cauſis. Sin ampliorem ſpirationẽ requiramus, etiam partes infernis uicinas mouemus. Vbi plurima indigeamus, tum partes etiã ad operta ſcoptula agitamus, totius thoracis ualida opera utentes. Sed hoc nobis fit ſanis, ubi uelociter currim⁹, aut quocunq; modo ualide mouemur, quòd multo ſpiritu opus ſit attracto. In peripneumonijs uero et ſuppuratorum uitijs aut malis, & orthopnoicis cum febribus, ob ſpiritus anguſtiam organorum tantæ aeris non capacium molis, quanta eſt animanti ex uſu. Defectus igitur reſpirationis in periculum adducit ſuffocationis. Itaq; cõpelluntur ut continue, omniq; thorace peragant reſpirationem. At in angina receptacula in pulmone ſpiritus, q̃bus reſpiramus, recluſa ſunt, & pura: ſed quòd inflãmatione gutturis muſculi teneãtur, conſtringitur externi aeris, quẽ ſpiritu attrahimus, primus ingreſſus. Quo fit, ut uel hic alia illa quidem de cauſa, ſed æque tamen uſui reſpirationis non reſpondeatur, ut in ſuſpirioſis, ſuppuratis, & peripneumonia affectis fiebat. Itaq; contendunt, qui ſuffocanẽ, exurgere, & toto thorace externũ aerem magna ui attrahere. Atq; idcirco in his cenſeas, qui angina laborãt, ſublimem appellatum ſpiritum eſſe. Poteſt etiam, quod ſe ipſi illi uolunt ſubrigere, ita uocitatus eſſe, ut idem ſublimis ſpiritus ſignificet, ac orthopnœa in Præſagijs. Porrò in hiſtoria mulieris angina detentæ, quæ in ſermone nobis eſt propoſita, ſcriptũ eſt, potum etiam in nares reſiluiſſe: qđ uſu uenit his, qui cum deglutire nequeunt, uel ob gulæ tranſitum reſtrictiorem, uel ob ipſius internitionem reſolutionemq;: quorum eſt utrunq; præcipue exitioſum, ut etiam quod antea eſt ab eo ſie in tertio die ſcriptũ. Extremitates frigidæ & liuidæ. Nam cum prædixiſſet, Tertio die, ſubdidit, rigor, febris acuta: Extremitates frigidæ & liuidæ. Nam natiui caloris ſignũ eſt internitionis extinctioniſq; frigus extremarum partium, & liuor in acutis febribus. Atq; hinc etiam factũ eſt, ut huic ægre deiectiones & urinæ ſuppreſſæ ſint, quod iam om̃es faniſcerent functiones. Quo eſt uerisimilius nec ſe primo mulierẽ, nec nono die expiraſſe. neq; enim tãtum ſpatij perdurare poterat tertio iam die ſymptomata habens & notas naturæ emorientis. Et Hippocrates, qui in tam acutis morbis ſolet, quæ unoquoq; acciderent die, perſequi, nõ committeret ut tacitus diem quintum, & ſeptimum præteriret. Quãdo igitur abſoluto de tertio die ſermone, quartum cõmemorat ſolum, omnia euaſiſſe tum dicens grauiora, multo iam eſt clarius, non ualuiſſe ad ſeptimũ uel octauum diem uitam mulierem ducere. Nam nouas quidem conuerſiones, quę raro incidunt propter robur naturę, cum ipſi nõ raro uidimus, tum uero in narrandis ægris ſcripſit Hippocrates: ſimulq; id hoc demõſtrat & indicat, commodius habuiſſe ægram. Nunc quãdo tertio die unà cum acuta febre extremæ partes algerent liueſcerentq;, & urina ſupprimeretur, ut non ſubiungeret: Quarto die omnia euaſerunt grauiora, om̃ino erat die quinto peritura. Quod ille cum adſcripſerit, etiam affirmes ſecurius, ita affectam ſextum diem uiuam nõ attigiſſe, multoq; etiamnum potuiſſe minus ſeptimum uel octauum. Vnde iure mireris, qua ratione adſcripſerit ita ille, qui primus huius fuit rei autor, notas, ut indicent octauo illam die defunctam. Quo etiam magis, qui Zeno Herophileus uir nequaq; obſcurus, aſcriptas exponẽs notas in tertio libro Morborũ uulgarium, etiam ipſe octauo die dicat hanc angina affectã perijſſe, idq; huiuſcemodi notis indicari: π, ή, υ, θ.

Harum

Harum notarum prima πιθανόν, id eſt, probabile ſignificat, quæ per π literam ſcribitur, mediam habentem lineam rectam ex utraq; parte aliorum parallelorum, quomodo quidam nõgenteſimum numerum ſcribũt. Et ſemper in omnibus id ægris denotat præpoſita omnibus ſequentibus notis. Quæ harum eſt poſtrema, hoc loco mortem ſignificat, quam litera θ denotat: in alijs ægris ſanitatẽ, quam demonſtrat litera υ. Penultima nota ſemper dierum numerum, quibus propoſitus ubique æger in ſermone laborauit, ſignificat. Quę uero inter hanc interiacent & omniũ primam, declarant, cur ſit confirmatus, uel perierit homo, cauſam. Vt in hac quæ laborabat angina, duæ ſunt notæ, altera primam omnium ſequens, cuius medium recta ſecat linea π. Ab hac alia atq; alia. Igitur quę omnium primæ ſuccedit, cuius ſecatur medium, elementum eſt δ, à cuius oritur media deorſum tendente linea, alia recta linea deorſum ducta, ſicut ι ſcribimus. Sequens eſt literæ ι nota. Atq; ex his indicari Zeno ἐπίσχεσιν τῶν διαχωρημάτων, id eſt, aluum inhibitam tradit: deorſum δ omnia διαχωρήματα, id eſt, excrementa ſignificante. Etenim ſudoris ipſum etiam, nedum urinarum, aut deiectionum eſſe ſignum affirmat. Et ἐποχὴν ſiue ἐπίσχεσιν, id eſt, ſuppreſſionem, utro libeat modo appellare, ut ſignorum ſit hæc tota ſententia: Veriſimile eſt deiectionibus ſuppreſſis octauo die obijſſe mulierem angina laborantem. Quare, ut dixi, miror, cum fideliora exemplaria quintum diem habeant, huic lectioni etiam litera ipſa ι conſentiente, ut oſtendi paulo ante, ipſum Zenonem tamen octauum diem ſcire ſcripſiſ: eos uero qui in illum diſputant, hac de re nihil meminiſſe: at de notis illum reprehendere, quod ſecundã literam nõ ſcripſerit, & ſecerit ſignatum δ, cum ſcriptura nõ ita habeat in tertio libro Vulgarium morborum: cæterum poſt primam notam ε ſcriptum, ut illi autumant. Hic reſiduus iam ſeſe longus mihi ſermo offert. Putaueris enim reuera has notas ęgris Hippocratem ſubtexuiſſe: ſiquidem aduerſarij Zenonis ε eſſe aſſerunt, non deorſum ſignatum δ ſcriptum. Verum ſi aduerſariorum Zenonis libros legas, nec Hippocratis eſſe dicentium has notas, & librum quendam extare Ptolemæi cognomine Euergetis, habentem ſuppoſitas illas à medico quodam Pamphilio genere, ex ciuitate Indica oriundo, de ſecta Cleophantia: audias pręterea cauſam, qua adductus libro has notas inſeruit Mnemon: uideantur haudquaquam ſibi conſtare, qui Zenonem confutant, nec eſſe Hippocratis, nec eſſe ſic illas notas ſcriptas, ut ille expoſuit. Mihi uero quę ſunt hactenus dicta uana uidentur eſſe, nihilq; adferre lectoribus ad artis opera utilitatis, quò properare, qui hanc meditatur, debet. Verũ quia cum eſſent adſcriptæ, uiſum eſt amicis, quibus morem gerens quibuſdã locis primi libri reprehendi malos interpretes ægrorum, ut uno certe huius libri loco aliquid de hiſce notis adferrem, induxi animum ut facerem: tametſi non ignorem, quod ſemper dico, ſcriptos à iunioribus medicis commentarios cum tempus noſtrum corrumpere, tum nihil docere, quod interſit medicinæ: propter quos ego ſingulas ſeparatim medicas lucubrationes feci. Quas uero aduerſus ſophiſtas ſcripſi, quando has etiam ex uſu iuuenibus eſſe animaduerto, qui ab iſtis peruertuntur, eas item priuatim ſingulas, ut ſicui ſuppeditet tempus abũde, ut & has reuoluat, contra ſophiſtas non ſecus ac hoſtes ſit ſuccinctus. Sic igitur nunc quoq;, tametſi res ſit inutilis ad probe medicinam exercẽdam, quod ad has notas pertinet, non pigebit tamen totum percurrere, quãdoquidem ita eſt amicis uiſum. Sanè enim puderet me, ſi ad eas me deflexiſſem nugas, niſi antea ego, quæ referunt ad artem medicam, multis uoluminibus omnia ptractaſſem, itaq; tandem ad Hippocratis deſcendiſſem enarrandos libros, in quibus artis diſcipuli nihil addiſcere noui ualent, extra illa quę clare & fuſe expoſui in lucubrationibus medicis, ut uel ad intelligendum hebetes ſermonem queant aſſequi: ſed hiſtoriæ cognitionem obtinebũt, cuius gratia multi mortales interdum ſuſcipiunt quoſdam, qui artes aliquas tractant, homines qui multa legerunt retinueruntq;, ſtatim artis etiam ducentes præcepta tenere. Nũc itaq; omnem de notis hiſtoriam exponam: quandoquidẽ hoc amici pariterq; familiares ſemel hic fieri ſtatuerũt oportere. Hæc itaq; quæ ſum dicturus, tradita à Zeuxide ſunt primo in hunc librum cõmentario. Et quidem præſtiterit fortaſſis, quod ego facere in talibus ſolebam, qui hanc cupiũt hiſtoriam cognoſcere, ad illum librũ eos remittere. Sed quoniam Zeuxidis cõmentarij non iam perinde grati, ſunt infrequentes, ideo me uoluerunt ea recẽſere, initio eius ab ipſo Mnemone ſumpto. Quidam enim eum aiunt, cum legendi gratia tertium accepiſſet Vulgarium morborum librum ex magna illa Alexãdriæ bibliotheca, reſtituiſſe adulterinis adſcriptis ſimili atramento & literis hiſce notis. Sunt qui ex Pamphilia eum affirment deportaſſe, ac tãto fuiſſe regem Aegypti erga libros ſtudio Ptolemæum, ut omnium appellentium ad ſe libros deferri iuberet, quos relatos in nouas chartas dominis deſcriptos daret, à quibus in portum inuectis ad ſe allati libri eſſent: allatos uero in bibliothecas reponeret, atq; inſcriptiones erant, Ex nauibus acceptorum. Inter eos eſſe ferunt repertum tertium librum Vulgarium morborum, titulo inſignitum, ſub correctore Mnemone Sidita. Quidam non eſſe inſcriptũ ſub correctore aiũt, ſed ſolum nomen Mnemonis: quia & aliorum etiam omnium, qui cum libris appellebãt, regij miniſtri nomine reponendos in apothecas libros inſigniuerunt. Neque enim continuo eos in bibliothecas aſportaſſe, ſed prius in certis ædibus cumulatim deponere. Nam tanti ſtudij ad ueterum libros comparandos Ptolemęi illius, magnum eſſe argumentum referunt, rationem quam habebat cum Athenienſibus: qui quindecim pigneratis argenti talentis, Sophoclis ab eis accepit, & Euripidis, Aeſchy-

dis, Aeſchylíq; libros, ut eos tantum deſcriberet, & mox ſartos tectos reſtitueret: magnifice quum apparauiſſet eos in pulcherrimis mẽbranis, quos ab Athenienſibus acceperat, retinuit: illis miſit, quos ipſe inſtruxerat, orans quindecim talenta te nerent, acciperentq́;, quòd ueteres libros nouis commutaſſet. Quòd ſi Athenienſibus ne nouos quidem remiſiſſet libros, ſed ueteres retinuiſſet, non erat quòd ægre ferrent, qui argentum hac lege acceperant, ut hoc ipſi ſeruarent, ſi ille retineret libros. Itaq; illi ſimul & nouis libris, & argento ſunt potiti. Quare Mnemon, ſiue ipſe librum attulerit, ſiue ex bibliotheca accepto adſcripſerit, quæſtus uidetur gratia feciſſe. Nam ſolum dicebat tenere ſe, quid notæ illæ interpretarentur: ita mercede eas exponebat. Quod ſi eſt, probabilius eſt librum in bibliotheca repoſitum, eſſe ab eo adornatum. Siquidem multo erat expoſitio eius fidem habitura maiorem, ſi regia haberet bibliotheca notas. Nam librum ſi domo deferret, ſuſpectus erat. Nec uero ſcriptas dubitarem ab Heraclide tum Tarentino, tum Erythræo demonſtrationes adulterinas eſſe notas, commemorare, ni prudentibus exiſtimarem hoc pro comperto eſſe, & feſtinarem ab hac loquacitate pedẽ referre. Quare ad utile redeo, cuius cauſa horum ægrorũ hiſtoriam reuoluimus. Nam ideo putare mulierẽ eſſe defunctam, quòd ſuppreſſa excrementa eſſent, ridiculũ ſit. Neq; enim ob excrementa perijt illa inhibita, cæterum proptèrea illi contigit conſiſtere excrementa, quòd naturales functiones extinguerẽtur. Neque uero quia frigidæ erant & liuidę tertio die partes extremæ, ideo obijt: ſed quòd moreretur, factum eſt, ut & illæ emorerentur. Et ipſe autẽ Hippocrates quaſi uaticinatus adſcripſit in exitu narrationis, Angina perijt, tametſi ſtatim initio prædixerat, Illi quæ angina laborabat, & apud Bitonem agebat. Sed additio ad finem illa, hoc demõſtrat, Perijt mulier hæc angina. Atque ita in Præſagijs ſcripſit de exitioſis anginis Hippocrates. Nam hę primo die ſuffocãt ſtatim, & altero, & tertio. Quare propoſitam hic nobis mulierẽ oportebat ea de re tertio die obijſſe, cum extremæ partes liuidę ac frigidæ eſſent, excrementaq; ſupprimerentur. Vnde uiribus conijcias ualidis fuiſſe, itaque attigiſſe quintum diem. Nam ut octauum, non potuit fieri. Sed de his ſatis. Quòd ſi cogites, ſiue ipſe Hippocrates ſuſceperit mulierem hanc procurãdam, ſiue inuiſerit unà cum medico eius, ſi nihil aliud, paruum cataplaſma certe imponeret, aut diacluſma præberet illi. Probabile autẽ eſt eum reliquiſſe recenſenda cũ alia remedia ægris adhibita, tum ſanguinis miſſionem: ſolum uero clyſterem & balanum ſubditum, non extra ordinem, cæterũ obiter ſcripſiſſe. Nam cum urinas recenſeret, & uomitiones, & deiectiones: adiungeret præterea earum ſuppreſſionem, unde nihil ęger excernebat per ſe: in his ſcripſit obiter ſimul cũ excrementorũ qualitate, balani uſum & clyſteris.

Quid quæq; nota ſignificet.

A Equidem omnino ſtatueram ab hac importuna de notis loquacitate me referre: ſed quia integram multi familiares diſputationem hanc quærunt, egoq; bonam iam nunc partem exegi nugarum, faciam, ut quod ſupereſt, adiungam. Atque cõſtitueram, quemadmodum quæ nihil ad artem faciunt, ſeparatim ſolebam ſcribere, ſic his librum dicare, ac ſeparatim commentari, abductum ab alijs, ut ſiqui uelint etiã in huiuſmodi eſſe curioſi, habeant quibus nugis inanibus uacent. At quia iam longe proceſſiſſe uideo ſecundum hunc commentarium, & ſatis eſſe longum, ut reliquos nequeam ægros etiam hic exponere, ac peſtilentem ſtatum ordine hos ſequentem coniungere: neque uero diſſecare mihi certum eſt tempeſtatis expoſi

B tionem, ut partem eius in hoc peragam commentario, quod reſiduum eſt, in proximo, ideo diſputationem de notis hoc libro perficiã, ut præcidam hunc nugarum aceruum. Si enim quæ attulerunt, qui ſcripſerunt de his notis, hæc inquirere uelim, & quæ recte ſunt & ſecus dicta diſceptare, non uno mihi libro ad hanc rem opus ſit. Præcedit ergo, quod dixi, omnes, quæ per medium habet lineam π, denotans ſemper πιθανόν, id eſt, ueriſimile. Poſtremo uero loco aut υ uidetur litera ſcripta eſſe, aut θ. hæc θάνατον, id eſt, mortem: illa ὑγείαν, id eſt ſanitatem ſignificans. Ante has dierum eſt, quibus ægrotauit, uel perijt æger, numerus. At quæ inter has intercedũt notæ, omnes quidem ſunt deſcriptæ ordine literarum, quas uocabuli elementa ſignificant, excepto deorſum ſignato δ. At quam horum quodque habeat ſignificationem, demonſtrabo. Igitur memoria tenendum nobis eſt notas, quæ ultimam præcedunt (à qua mortem diximus, aut ſanitatem demonſtrari) numerum dierum denotare, de cęteris quæ inter has & principium ſcriptæ ſunt, orationem inſtituam: α, ἀναφθορὰν ſiue ἀπώλειαν. i. interitum ſeu internitionem: γ, γόνον. i. ſemẽ, uel γονοειδὲς οὖρον. i. ſemini aſſimilem urinam: δ, uero ſignatum (uocant ſignata, quando rectam lineã, qualis eſt quæ deorſum ponitur, habent hoc modo ſcriptam, δ) διαχωρήματα. i. excreta per ſudorem, & alui fluxum, & habitus digeſtionẽ, & uno uerbo uacuationem quamcunq;: ε, ἐποχήν, hoc eſt ſuppreſſionem, ἕδραν, hoc eſt ſedem: ζ, ζήτημα. i. quæſtionem: θ, θάνατον. i. mortem, ut eſt antedictum: ι, ἱδρῶτα. i. ſudorem: κ, κρίσιν. i. iudicium, uel κοιλιακὴν διάθεσιν. i. uentriculi affectum: μ, μανίαν. i. furorẽ, uel μήτραν. i. uterum: ν, νεότητα. i. iuuentutem, & νέκρωσιν. i. internitionem: ξ, ξανθὴν χολήν. i. flauam bilem, & ξένον quoddam. i. nouum, & σπάνιον. i. rarum, & ξυσμόν. i. ſtrigmẽtum, & ξηρότητα. i. ſiccitatẽ: ο, ὀδύνην. i. dolorẽ, uel οὖρον. i. urinam. Quidã uero uolunt, ubi impoſitũ ſibi υ habeat, eo nimirũ modo ſcriptum, quo uocem οὕτως ſcribere cõſueuerunt, tũc urinã ſignificare: π, πλῆθος. i. abundantiã, uel πτύελον. i. ſputũ, uel πῦρ. i. ignẽ, uel πνεύμονος πάθος. i. pulmonis uitiũ: π, uero in medio habẽs ι, hoc modo π, πιθανόν. i. probabile *

C [In original the marginal letter C stands beside "buli elementa ſignificant"; D beside "ἕδραν, hoc eſt ſedem".]

babile (ut ſupradiximus) ſignificat: ρ, ῥύσιν. i. fluxionẽ, uel ῥῖγος, id eſt, rigorem: σ, σπασμόν, id eſt, cõuulſionẽ, uel στομάχου πάθος. i. ſtomachi affectũ, uel στόματος κάκωσιν. i. oris malum: τ, τόκον. i. partũ: υ, ὑγίειαν. i. ſanitatem, uel ὑποχόνδριον. i. præcordia: φ, φρενῖτιν. i. inſaniam, φθίσιν. i. tabem: χ, χολήν, id eſt, bilem, uel χολώδεις. i. bilioſum: ψ, ψῦξιν. i. frigus: ω, ὠμότητα. i. cruditatem.

Adoleſcentulum, qui in mendacium foro decumbebat, corripuit Ignis ex laſsitudinibus, laboribus, & curſibus inſolitis. Primo die turbata aluus erat bilioſis, multis, tenuibusq́ꝫ: Vrinę tenues, ſubnigræ: nõ dormiuit, ſitibundus. Altero die omnia ingraueſcebãt: deiectiones plures, intempeſtiuiores: non dormiuit, mente cõmotus, aliquantum ſudauit. Tertio grauiter ſe habuit, ſitibundus, faſtidioſus, multum ſe iactauit, perplexus erat, delirauit: extremæ partes liuidæ, & frigidæ: præcordiorũ utrincꝫ ſubmollis contentio. Quarto nõ dormiuit, malum creſcebat. Septimo obijt. Annum ętatis circiter uigeſimum agebat. Acutum π. ξ. ζ. θ.

Cœpiſſe huic morbũ dicit ex laſsitudinibus comitibus inſolitarum exercitationum. Scimus em̃ labores illum nominare exercitationes: ſicut laſsitudines, corporis affectus, in quibus ſi parum modo moueantur, tentionis ſenſus, uel ulceroſus illi fit. At laboribus quia curſus adiũxit, ſuperfluo labores adſcripſiſſe uidetur. Continentur enim, ut genus in ſpecie, in curſibus. Vnde quidã pro πόνων, id eſt, laboribus, πότων, id eſt potibus ſcripſerunt, cõuerſo primo ν ſecundæ ſyllabæ in τ. Reliqua narratio tota corũ, quæ inciderunt adoleſcentulo, exẽplum ſunt acuti morbi in ætatẽ maxime iuuenũ cadentis. Alia igitur ſymptomata, morbi ſunt acuti. Sed unde periculũ præſagias, uel mortem? Primo quidem die relatæ ſunt nigræ urinæ. Secundo die, parũ ſudauit. Tertio multũ ſe iactauit: at omnibus diebus, nihil planè dormiuit. Atcꝫ hæc quidem periculoſa ſunt. Extremæ uero partes tertio die liuidę & frigidę in acuto morbo letales ſunt, atcꝫ adeo hac ætate: fiunt enim uel ex nimia inflammationis inteſtinorũ magnitudine, uel natiuo intereunte calore. At enim de præcordiorũ contentione ſubmolli iam ante diximus, tẽſionẽ citra tumorẽ Hippocratẽ innuere iſta dictiõe. Oſtendit autẽ ea cõtentio nullum de externis corporibus, qui muſculi ſunt abdominis, inflãmatiõe obſideri: uerũ aut ſeptũ trãſuerſum, aut iecur, aut lienẽ. Nã periculoſa inter cætera hæc ſunt. Mortis uero apertũ ſignũ eſt, extremarũ partiũ liuor & frigus, quæ tertio die in morbo acuto, & ætatis uigeſimo anno accidũt. Quod ſanè fuit in cauſa ut ad ſeptimũ uiueret adoleſcẽs. Potuit etiam alia de cauſa, ꝙ ualidis eſſet uiribus, non propter ſolam ætatẽ. Itacꝫ ex huius ęgri hiſtoria, qui capi fructus

A poteſt, hic eſt. Nam inueſtigare, qua in ciuitate uocetur aliquis mendax locus, ut Athenis Aſtutorũ forũ eſt appellatũ, & quæ id genus in ſingulis ægris alia quidam interpretes ſcripſerunt, ſi quid in ijs ſit, quod ad artis opera faceret, non prætermitterẽ. Acutum hoc inter præcedentem & proximum inferiorem eſt ſcriptum, quod poſſit attribui utricꝫ, ꝙ utercꝫ uideatur acute ægrotaſſe. Verum quia in ſuperiore ægra, quæ angina laborabat, eſt adiectum, angina: certisq́ꝫ alijs ægris eius generis quiddam ad exitum narrationis eſt adſcriptum, quò hiſtoriæ unitas ſit conſpicua, probabilius eſt priori ægro acutum eſſe ſubditum. Potuit etiam, qui notas adiecit, item hoc addidiſſe. Nos paulo mox in ægro ordine decimo de eiuſcemodi
B additis ſcripturis plene agemus.

## De notis prædicto ægro adiectis.

Quia conſultius puto eſſe in tertium cõmentarium reſeruare tempeſtatẽ peſtilẽtem, ſubtexam nonnulla prædictis, quæ in cõtrouerſia apud medicos ſunt de aſcriptis ſignis huius adoleſcẽtis hiſtoriæ ſeptimo die defuncti. Zeno nancꝫ has aſcripſit notas. Præ omnibus π per mediũ lineã rectã habens, quod πιθανόν. i. ueriſimile ſemper ſignificare docuimus. Secundũ ξ, tertiũ deinde ζ, quartum θ hoc pacto π, ξ, ζ, θ. Igitur ζ ſeptimũ diem ait denotare θ θάνατον. i. mortẽ. Sed hæc ſunt in omnibus cõmunia: ξ uero ξένον. i. nouum uult indicare. Nouum fuiſſe adoleſcenti ait in narratiõis initio,
C ex laſſitudinibus & curſibus inſuetis eum incidiſſe in morbum. Atcꝫ in Zenonis de ſigno quod ſignificat πιθανόν, id eſt, ueriſimile, diſſenſiones, quandoquidem omnibus ſunt communes ægris, paulo poſt, ſi uiſum mihi erit, apponã. Prius quæſtiones de hoc ægro priuatim iactatas uideamus, quòd de re ille medica mouiſſe controuerſiam uideatur. Nam cũ conſcripſiſſet Zeno, ut antea memini, de notis non paruum uolumen, ac alterum illo maius aduerſus eum empiricus Apollonius, ac rurſus Zeno eidem reſpondiſſet: Apollonius cognomento Cyclas, poſtea & ipſe ſcripſit defuncto iam Zenone de notis librũ, nõ ſubiectas ſolũ culpans, ſed corollariũ addidit, quo inſectatur Zenonẽ. Nam ita inſtituit reprehenſionẽ, ut contra
D illum, qui quæ recte ſint à Mnemone cõcinnatæ, nõ ualeret interpretari, ſed ubi probabili deficeretur ratione, notas, quò cõmodius exponeret, conuertiſſet. Necꝫ librum in regia bibliotheca inuentũ, necꝫ illũ ex nauibus, nec quẽ edidit Bacchius, habere ad eũ modũ notas, ut in hoc ſcripſit adoleſcẽte Zeno, affirmans. Enimuero in hanc miror importunitatẽ potuiſſe Tarentinũ Heraclidẽ impelli, & quidem in perpetuũ ſtudentẽ interpretationes ad utilitatem referre. Hic uero contendere magis cũ Zenone uidetur, ꝙ ſpectare utilitatem. Exponit enim notas, ac ſi duo ζ ante ultimum θ ſcripta ſint: & alterum, quod prope θ eſt, ſeptimum diem indicare ait: alterum, quod huic (ζ dico) prępoſitum eſt, ſignificare ζητητέον εἶναι id eſt,

querendum eſſe cur ſeptimo die interierit, cũ acceſsiones haberet diebus paribus. Nam erat probabile, ut ipſe dicit Hippocrates, morbi iudicium diebus acceſsionũ fuiſſe. Nam quorũ, inquit, diebus paribus fiunt acceſsiones, horum fiunt etiam iudicia diebus parib. Quorũ uero in imparibus, horum item imparib. diebus iudiciũ. Nam cõtinetur & mors in iudicij cõmuni ſignificatione. Atq; de notis ſic ſtatuit Tarentinus. Attẽdamus iam ecquid adſerat præclari. Nam ꝙ mors ferè in dies acceſsionũ incidat, rarumq; ſit diuerſum exẽplum, fatendum eſt, & cõcedendum uerũ eſſe Tarentino. Non uidetur habuiſſe hic tamen diebus paribus acceſsiões, Quippe primo die Hippocrates, quæ initio morbi acciderunt, deſcripſit. Sub hunc, inquit, omnia ingraueſcebãt, propter morbi, qui acute mouebatur, incrementũ. Itaq; tertio die adhuc magis intẽtum morbũ indicat eſſe. Nam cũ in ſecũdo die prædixiſſet, nõ dormiuit, mente cõmotus erat, tertiũ diẽ exponens ſcripſit primũ grauiter ſe habuit, quod primo die nõ ſcripſerat: ab hoc, ſitibũdus, deinde, faſtidioſus, mox, multum ſe iactabat poſtea, perplexus erat. Quorũ uel unum, ſi tertius dies haberet, poſſet ipſum ſecundo peiorem oſtendere. Nam una nocte non quieſcere, mẽtisq; turbatio, aſsidue in acutos morbos citra inſigne diſcrimẽ incidere cernuntur. At quæ ſunt de tertio die ſcripta, fuerunt periculoſa uniuerſa. Præterea tertiũ ideo ſecundo peiorẽ eſſe dicit, quod ſecundo die ſcripſerat, mente cõmotus erat: tertio die, cũ alia ſymptomata, quæ paulo ante retulimus, cõmemorat extitiſſe, tum uero mentẽ fuiſſe nõ iam turbatam (quippe parum id quidem ſit) cæterum deliraſſe ait. Quã ob rẽ cum ipſo hoc ſymptomate uidetur ſecundo pernicioſior tertius fuiſſe: tum ꝙ addiderit inibi, præcordiorum ſubmollem tentionẽ, quæ antea nõ ſuberat, coniectes hinc ſecundum illi commodiorem fuiſſe. Namq; uiſcus antea malo uacans cum cœperit laborare, illum eſſe prioribus peiorem ſignificat. Ac præter omnia, quæ commemorata ſunt, pernicioſiſsima ſymptomata eo die apparuiſſe uidentur, frigus partium extremarum liuorq;. Quo maior, ut paulo ante dixi, admiratio ſubeat, quid ni adoleſcens perierit die quinto. At enim dicet aliquis Tarentinũ defendens, poſt prædicta ſcriptũ eſſe, Quarto nõ dormiuit, malum creſcebat, uerum & huic ipſi in memoriã reducemus medicũ illud præceptũ, ab Hippocrate ſcriptũ, Quartum uidelicet ſeptimi eſſe decretoriũ, propterea ꝙ bonorũ aut malorum, quæ dies ille attulit, euentus non minus, ſed magis ſeptimo die quã ſexto eluceat. Qua igitur ratione dicit Tarentinus, probabilius erat ſexto die defunctum eſſe adoleſcẽtulum, poſteaq; acceſsiões haberet diebus paribus. Nam tertio die plurima ſymptomata illum uidentur tentaſſe: die quarto autem creuiſſe: tum ſuſtinuiſſe ſe, & repugnaſſe ad ſeptimũ diem: quia forte firmis natura uiribus erat, & uero etiã per ætatem. Nam hæc illum ſi defeciſſent, quinto die ex-

A pirauiſſet. Quare equidem Tarentinũ cenſeo inſectandi citius ſtudio Zenonis, ꝙ rei ſedulo excutiendæ huc deſcendiſſe. Idem Apollonius fecit, qui item diligenter literam ∫ ſecundo inter notas loco poſitam exponit. Quem ſunt multi ſecuti alij, maxime cum quòd medicum aliquod præceptum dicat ſe utile exponere citra notas: tũ quòd eius dictis illi fidem haberẽt. Hac ſiquidem de re adoleſcentem ait obijſſe, quòd præter morem laſsitudines, labores, & curſus obiiſſet. Ego uero affirmauerim labores & curſus ſiquidẽ hoc nomine plures exercitationes ſignificantur, non præcedente morboſo corporis ſtatu, haudquaq; potuiſſe mortem inducere. De potibus, ut quidam uolunt, nam ſic dixi eſſe qui corrigant, hoc quidem B in adoleſcentulo, quid certi dicã, nõ habeo: quod nec genus, nec modum teneã iſtarum potionum, cum hæc multum referant. Siquidem etiam differunt ipſo tempore potiones. Quædam enim diebus duob. & tribus, aliæ permultis fiunt, ipſiusq; quotidiani hauſtus mẽſura haud parum intereſt. Potionis ad hæc qualitas, hi enim meraciorem, illi ſumunt dilutiorem, nõnulli temperatam. Sunt qui frigidam, alij calidam: atq; harum utranq; aut de more, aut inſueti biberunt aliquando. Huic accedit non parua ipſorum uinorũ in genere ac temporum diuerſitas. Neq; enim eundem affectũ uinum nouũ ac uetus habet: neq; craſſum, ac tenue: nec album, aut nigrum: nec odoratũ, ac fœtidum: nec item auſterum atq; dulce. Quare, ut dixi, de C offenſo per uinum adoleſcente nihil habeo firmi ſtatuere, niſi hoc omnium eſt uinorum immodico uſu cõmune, quod neruos tentet & mentem. Sed horum tamen ſolennis noxa non dominabatur in huius adoleſcentuli morbo. Neq; enim conuellebatur, uel tremebat, uel infeſtabatur phrenitide. Quare & ſcripturam potibus minus puto cõuenire. Sanè magis eſt conſonum adoleſcenti cruditates præceſsiſſe etiam fortaſsis in uentre: ſin ſecus, in uenis quidem certe. Vnde plurimi coacti ſunt crudi humores, ut teſtantur urinæ, & aluus, tenuis illa quidem, uerum non bilioſa tamen. Nihilominus uidetur bilioſi quoq; humoris aliquid in toto contineri habitu corporis, comitis laborũ quos ſubierat: quibus eſt ueriſimile etiam deliriũ D quoddam ſucceſsiſſe & febrem acutam.

[De nota illa ante cæteras poſita qua πιθανὸν, hoc eſt probabile ſignificari aiunt.

*Fragmentum nũc in Græcis quibuſdam antiquis codicibus inuentum.*

Quoniã hoc in libro interpretũ loquacitatibus plurimũ uſi ſumus, haud deterius utiq; fuerit aliquid etiam exẽpli gratia, de illa nota ſcribere qua πιθανὸν, id eſt ꝓbabile ſignificat. Nã quis fortaſſe illorũ librorũ admirabiť magnitudinẽ, ꝗs Zenonis Apolloniiq; ſectatores cõpoſuerunt. Si igitur in una tantum nota intelliges quo pacto ipſis in prolixitatẽ paulatim deuenerit controuerſia, cauſam quoq; longi ſermonis facile perdiſcere poteris: Cauebiſq; (ſi mentis compos fueris) ne tu ipſe quoque in eiuſmodi nugacitates incidas. Itaq; in

prima

prima ſtatim nota, qua πιθανὸν ſignificari dicebāt, inquiūt, in nullo alio libro ſolere unq̄ hac uoce, πιθανὸν, uti Hippocratē: ob idq́ nō decere nūc unico in libro, ſigno eius uocis ſæpenumero uti, qui nunq̄ alibi uſus ipſa fuerit. Hanc autem rationē euertenſes qui cum Zenone ſentiūt, in germaniſsimo illo libro qui eſt De fracturis inſcriptus, dixiſſe aiunt, ubi de Solene inſtrumēto diſputat, πιθανώτερον. Cum enim prius dixiſſet Hippocrates φ ſolenis inſtrumenti non eſſet utilitas, ſubiunxit, At πιθανώτερον id eſt probabilius eſt uulgo, minus accuſabilem fore medicū, ſi ſolen ſubijciatur. Scite ergo cū probabilem reſponſionem uiſi fuerint inueniſſe Zenonis fautores, tres ab aduerſarijs obuiatiōes factæ fuerunt, duæ quidē litigioſiores potius q̄ ueriores, tertia uero idonea admodū eſt, omnibusq́ illis audiētibus ſatisfaciēs quotquot Græcis literis bene inſtituti ſunt. Prior itaq; ex litigioſis reſponſionibus hæc eſt. Hippocrates illic πιθανώτερον dixit, non πιθανὸν: at iſti ex hac nota indicari aiūt πιθανὸν. Quibus Zenonis adiutores reſpondent. Siquis apud Apolloniū ſcriptū inuenerit primitiuū nomē, nō iam ſtatim ipſi concedimus deriuatiua uſurpare, niſi prius quendam nobis oſtendat ipſis uſum fuiſſe. qui autē deriuatiuū inuenerit, is audacter & primitiuo uti poterit. Nam quod ab aliquo genitū eſt, id eius qđ generauit ſubſiſtentiā indicat: Quod uero à nullo, aliud generet nec ne dubiū eſt. prima ſanè ſabulæ pars hic finiatur, cū nimirū ex prædictis apertum iam ſit, quomodo in longiſſimā loquacitatē produci ipſa poſsit. Ad ſecūdam uero (iam enī ſemel in ſabulam noſmetipſos introduximus) accedamus. Aiunt itaq; qui contra Zenonis æmulos dicunt, qđ poteſt quidē aliquando ſemel ſcripta dictio & ipſum ſcribentē latere: quippe moris Græca lingua exacte loquentium oblitū, ac ſola multorū cōſuetudine adductū. Vno uero in libro deinceps quoddam uocabulum ſæpius uſurpare ſolii nō poſſint, qui alias eodemmet ipſo uti conſueuerunt. Quæ uero ad hæc reſpōdeant Zenonis conſectatores, narrare ſuperuacaneū eſt, quippe quæ frigidiora longaq; ſint. Mihi enī ſat fuerit ad tertiā fabulę partē accedēti, reſponſionū duntaxat principia tangere. tertia autē hæc eſt. Placere quidem poſſe & uulgo & antiquioribus, ſi & δυνατὸν & ἐνδεχόμενον, & εὔλογον & εἰκὸς dicas (id eſt poſſibile, cōtingēs, ratiōi cōſentaneū, decēs) & ipſum etiā πιθανὸν, cū forte tunc in uſu eſſet hæc dictio, ſed rariori ſanè & apud idiotas potius. Contrà uero, uocē ſecundū cōferēdi modū, quod grāmatici cōparatiuū nuncupant, ab εἰκὸς formatā, antiquis inuſitatā eſſe. uere enim diceremus εἰκότερον. rariusq́; omnino hoc cōparatiuum inuenies, quēadmodum & ipſum πιθανὸν. Conſtat autē antiquorū uolumina uoluenda illi eſſe, qui has controuerſias dijudicare uoluerit. Neq; enī aliter cognoſcere poteſt an πιθανὸν ab ipſis uſitatum non ſit, ſed πιθανώτερον: ſecus uero inſolens εἰκότερον, tritum εἰκὸς. Si uero quiſpiam ex ijs qui artē medicinalē

A diſcere decreuerunt, ad lectionē ſe conuertat antiquorum omniū librorū, quos rhetores, aut hiſtorici, aut medici, aut deniq; philoſophi conſcripſerunt, conteret certe in hoc tēpus, ſeq; artē aſſequi poſſe diffidet, cum hoc ad morborū nec dignotionem, nec prænotionem cōferat. Quamobrem ſatius fortaſſe fuerit fabulæ in tres diductæ partes finem conſtituere: ne longius tempus cōſumamus in duorum deinceps dierum appoſitione: cū præſertim tragœdiam uel comœdiam agamus. Ad reliquos itaq; ægrotos uenientes (ſcripti enī adhuc quatuor ſunt ante ſtatum peſtilentem) hic ſecundum commentariū abſoluamus. Tertiū uero aggredi erit utiliſsimum.]

B Apud Tiſamenum mulier decūbebat, detinebatur uoluulo, ciebātur multę uomitiones, potū non continebat, præcordia dolebant, & infra ſecundum uentriculum tormina perpetua, non erat ſitibunda, incaleſcebat, extremæ partes perpetuo frigidæ, faſtidioſa, inſomnis. Vrinæ paucę, tenues: deiectiōes crudę, tenues, paucæ: nec erat remedio locus, defuncta eſt.

Male ſcribunt quidam in hac muliere ὑλεώδεα per υ, cū ἰλεώδεα ſit per ι ſcribendū: ἰλεὸς enim, id eſt, uoluulus appellat affectus, cuius habuiſſe ſymptomata ſcribit mulierē: multos uomitus, potum cōtinere nō poſſe, dolores eſſe ad pręcordia, & tormina cū doloribus in uētre: quæ ad uolu C los adiuncta ſunt omia. Qđ poſtea ſcripſit, nō eſt ex his, quæ eos comitent, cæterū ex illis, quæ malo in peius tēdenti ſuperueniunt, potiſſimū perpetuo eſſe extremas partes frigidas: malum item faſtidiū eſt. Quin & urinas aſcripſit, tāetſi in uenis non contineatur & ſuccis affectus, uerū in inteſtinis. Quod cum in his cœperit magna inflammatio, prædicta incidere ſymptomata ſoleant: uocatur autem uoluulus affectus. Parua igitur ex urinis, ut ſint bonæ, ſalutis ſic habentiū eſt ſpes: ſed non paruū ad exitiū momentū, ſi malæ ſint. Nam cum qui eo modo affliciantur propter inteſtinorū inflammationē in præcipiti ſint, ſi aliud uideatur præterea eſſe in corpore uitiū, increſcet ægro malum. Atq; ſic cōſueuit Hippocrates, ubi aliqđ D inſtrumentum ſit ſpiritus læſum, inſpicere urinas. Quæ ſi ſecundum naturam habeant, in ſolis ſpiritus inſtrumentis uerſatur periculū. Sin hæ quoq; prauæ appareant, offenſum iam ſignificant etiam nutritionis inſtrumentū: quomodo nunc, quanq̄ ſit affectus uenter, eiusq; ex deiectionibus perſpiciatur malum: nihilominus urinarū fecit mentionē, ut tenuiū, quæ ſuccorum ſignificant in uenis cruditatē. Atqui urinas ſemper memineris ut ſimul inſpicias, in uētris affectib. thoracis, pulmonis, neruorūq́. Nam bonæ ſi appareant, multū ualent ad ſalutem: cōtra ſi prauæ, amplificant ſimul ægri periculū. Et cū ſit omis periculoſus uoluul9, qui in ſublimibus inteſtinis conſedit, his ſunt deteriores, qui in craſſis, ut qui contagio iecur afficiant &

ciant & lienem. Diſcernes eos uomitionum aſſiduitate, & uehementia, & quòd potum reddant. Adhuc magis ex eo, quòd nihil per aluũ deijciatur. Præterea tormina & dolores faciunt ad notitiam, quãdo teneant hi alta inteſtina. Qui ſtercus ſi uomant (aduertitur enim hoc etiam fieri) clariſſimum ſit ſignũ tibi, eſſe ſubtilia inteſtina affecta. Eſt autem acutiſſimum hoc malum: quare id hic propoſuit Hippocrates, ſimulq́; adſcripſit, Nec erat remedio locus Sed mihi hoc fac memoria cõprehendas ad commentationẽ de ſanguinis miſſione. cum enim nullum ſcripſit aliud remedium in ægris horum librorum, tũ nec illam, non quin præſtò fuerit laborantibus auxilio, ſed quòd aſcribere auxilia ſingulis ægris nõ oporteat: niſi quid forte noui inciderit, ut in eo, cui fuit octauo die ſanguis detractus. Porrò diem præterijt, quo hæc ægra deceſſit, ut quæ ſecundo ſtatim die mortua fuerit, aut lõgiſſime, ut erat acutus morbus, quod in narratione ipſe dixit, tertio.

Quædam mulier quæ apud Pantimedem degebat, abortione infantis primo die igni eſt correpta, lingua torrida, ſitibunda, faſtidioſa, inſomnis: aluus erat turbata multis, tenuibusq́;, & crudis. Poſtridie riguit, febris acuta, aluum copioſe reddidit, non dormiuit. Tertio die intendebantur dolores. Quarto delirauit. Septimo interijt. Aluus erat perpetuo lubrica, eiusq́; multa, tenuia, cruda, excrementa. Vrinæ paucæ, tenues: febris ardens.

Siqua de cauſa externa mulieri huic abortire contigiſſet, declararet Hippocrates. Ita ex morbo conſtat, uitioſis collectis humoribus, abortijſſe. Adiunxit huic, ex abortione dictionem, infantis, indicans, ni fallor, hoc adiecto paruũ fuiſſe eliſum partum. appellant enĩ homines infantes, pueros non ita pridem natos. Quare per metaphoram uidetur Hippocrates ualde puſillos fœtus ſic appellaſſe: quippe hi potiſsimum ejciũtur. Acutam igitur fuiſſe & magnam febrem, cũ quod dicit, igni eſt correpta, ſignificat: tũ quod addit, Lingua torrida, ſitibunda. At uero, faſtidioſa, febris demonſtrat, qua tenebatur, malitiam. Attende diligẽter deiectionũ ſpeciẽ. Nam cũ ſcripſit, aluus erat turbata, multis, tenuibusq́;, & crudis, tãetſi ipſe in fine narrationis dixerit febre ardẽte illã laboraſſe, meminerítq́; febris, quæ die primo cœpit, atq; ingraueſcebat ſecũdo die: tum addiderit, lingua torrida, & non dormiuit, ac ſitibunda erat, crudam tamen aluum ait fuiſſe. ardentem autẽ febrem ex humoribus naſci bilioſis ſcimus: Igitur conſentaneum eſt in tota mole corporis huic mulieri bilioſum fuiſſe aceruatum humorẽ, in primis autẽ uenis lactium & ſimis iecinoris cruda contenta. Iam etiam urinas illius crudas dicit fuiſſe, iuxta ac crudam aluum, non ſolum in primis uenis, ſed in gibbo iecinoris crudis humoribus abũdantibus. Por-

A rò febris ardẽs in fine narrationis huius ægræ adſcriptum eſt in multis exemplaribus. Quædã non hoc habent tantum ſcriptum, ſed adiectum etiam æ. Itaq; ſuſpicamur aut quòd prima hæc ægra ardẽte febre fuerit correpta, aut q́ hæc fuerit prima ſpecies ardentis febris, ſecunda autem quæ deinceps ſequitur, in muliere, de qua ſic orditur, Alteram ex abortione. Ego uero in octauo ægro, cuius eſt principium: Adoleſcentulum, qui in mẽdacium foro decumbebat, plenius oſtendi me de hiſce adſcriptitijs uerba facturum, cum decimum ægrum enarrarem, præſtaboq́; nunc: duabus de cauſis ſuſpicans ab alio eſſe, non ipſo autore hoc, ardens febris, adſcriptum. Primum quòd nõ uni ægro aut alteri morbi formam ſubtexuiſſet ad exi-

B tum narrationis, ſed, ſiquidẽ & has nos docere uolebat, ut quidam fecerunt eius ſucceſſores, omnibus, aut plurimis. At ille ſcilicet tanquam his qui cognoſcere morbũ ualerent, exponit ęgrorũ accidentia. Videas item alios ueteres in lucubrationibus ſuis nõ reſpicere hos, qui dudum ad libros acceſſerunt, ſed qui iam in illis profecerunt. Hanc meam ſententiã, ultra id quod dixi, hoc præterea confirmat, quod tertio demũ Vulgarium morborum lib. adſcriptæ ſint. Omnibus igitur, qui hũc ſunt librũ interpretati, probabaĩ, ab alio, qui notas illas ſententiã cõplectentes adſcripſit, etiã hęc eſſe adiecta. Nam in muliere quidem angina affecta cõcedas ſanè eſſe ab Hippocrate adſcriptum, angina perijt, qui ex ipſa angina uellet perijſſe mu-

C lierẽ. In hac quæ nũc dicitur obijſſe, nõ poſſis ita accipere. Nam ut dixit, Septimo interijt, ſubiecit: Aluus erat perpetuo lubrica eiusq́; multa, tenuia, cruda excrementa: urinæ paucæ, tenues. Mox adiectũ eſt, febris ardens. Nonnullis etiã æ eſt additũ. In quibuſdam pro eo ſcriptum eſt prima: in alijs primo. Omnino enim hunc librũ hiſce aſcriptis multi contaminarunt iuniores medici. Clarũ eſt ergo, nõ ut in illa, quę angina laborabat, ad calcẽ adiecit, perijt angina, eodẽ modo cõuenire eſſe hic adſcriptũ febris ardens. Neq; enĩ dixit, perijt ardente febre, ſicut in illa, quæ angina laborabat, perijt angina, ſed hoc, febris ardẽs, recto caſu ſcriptũ offendiĩ. Inter hoc & perijt interiacẽt, Aluus erat perpetuo lubrica, & quę ſequunĩ. Quan-

D do itaque nec exanimata eſt ex ardente febre, nec prorſus inter ſe cohærent: cõſtat ab aliquo eſſe adſcriptum, non ab ipſo ſcriptum Hippocrate. Potuit etiã quis adſcripſiſſe ſibi, ſicut ſolemus talia in marginibus commẽtariorum memoriæ gratia adſcribere: poſtea aliquis, qui exſcriberet hunc librũ, in contextũ, quaſi autoris eſſet, tranſtuliſſe.

Alteram ex abortione ad quintum menſem Oecetæ uxorem ignis corripuit. Primo ſopore premebatur, rurſusq́; inſomnis erat, lumborũ dolor, capitis grauitas. Secundo die uenter turbatus eſt, ac excreuit pauca, tenuia, meracq́; primũ. Tertio die plura, ac peiora: nocte

nihil

nihil dormiuit. Quarto delirauit, metus, mœſtitia, dexter oculus erat diſtortus: ſudor ſecundum caput paucus, frigidus: extremitates frigidæ. Quinto euaſerunt grauiora, multum delirauit, ſtatimq; ad mentem redijt, ſitis, uigiliæ. Deiectiones in totum multæ & meræ. Vrinæ paucæ tenues, ſubnigræ: extremæ partes frigidæ, ſubliuidæ. Sexto eadem erant. Septimo mortua eſt. phrenitis.

Quam ante hanc deſcripſit, infantẽ adhuc paruum eliſit. Infantem paruum interpretare inquã unius menſis, aut bimeſtrem, aut longiſſimũ trimeſtrem. At hæc nunc nobis propoſita quinto menſe abortiuit, ne ipſa quidem externa de cauſa, ſed ex corporis uitio. Cum enim uehementius ſalierint, aut ſubito horrendi quid conſpicatæ timuerint, mulieres abortiunt. Eſt cum ex dolore, uel ex inſigni cruditate, uel ex medicato quopiã cibo, uel puri potiõe medicamẽti, uel qđ inſit aliquid abortiui. Iam etiã propter ſanguinis miſſionem, & ſanguinis ex uulnere profluuium, aut ex nimia hæmorrhoide quædam abortierunt. Noui etiam quaſdã, quæ ex uuluæ ceruice profuſo ſanguine prægnantes iamdiu, tandem partum eiecerint. quorum accidiſſe mulieribus hic ab Hippocrate deſcriptis nihil, uel hinc cõſtat, quòd nõ addiderit in narratione earum, cum omittere ea non ſoleat. Non ergo febricitarunt, quia abortierant; immo contra, quòd febricitarẽt, ideo abortiebãt. Videtur uero ex hac muliere inductus prædictio nũ autor hoc modo dixiſſe: Qui ſopore initio tenentur cum capitis, lumborũ, præcordiorum, colli dolore, nónne ſunt phrenitici? Potuit etiam alteram uel alterum ita uidiſſe affectum. Hanc itaq; dicit mulierem oppreſſam ſopore fuiſſe, rurſusq; inſomnem, & laboraſſe capitis grauitate, & lumborum dolore: nihil de collo tamen addidit. Item uentrem ait conturbatum fuiſſe, & excreuiſſe tenuia & mera, nec addit hic præterea quicquã de colore illorum. Poſſunt enim mera, pallida, flaua, rufa, rubra, uirulenta, & nigra deijci. Nempe eñ mera ſcimus illum appellare, quæ natiuum colorem retinent, nullo humore confuſum alio. Si cõijciendum eſt, biliosa exierunt mera, hoc eſt, uel flaua colore, uel rufa. Nam uirulenta & nigra addito colore proferre, & huic & alijs medicis familiare eſt. Et nos quoq; citra adiunctum biliosa ſolemus deijci dicere, de flaua bile eam uſurpantes dictionem. Excrementa uero uirulentæ, uel atræ, uel alterius bilis, non dicimus ſimpliciter biliosa, ſed coloris ipſis diſcrimen addimus. Quæ conſuetudo in omnibus obtinuit, quòd ſemper euomatur & aluo reddatur pallida & flaua bilis etiam ſanis, nedum ægris. Contra raro alię, atq; his demũ, qui tenentur morboſo aliquo affectu. Quare qđ dixit in narratione tertij diei, Nocte nihil dormiuit: febris autẽ ardentis amplius mentionẽ nõ fecit, innuit mox deliraturam. Proinde ſub hæc merito dixit: Quarto delirauit, metus, mœſtitia, dexter oculus erat diſtortus. Pręterea ſudòr ſecundum caput paucus, frigidusq;, cũ eſſe iam mulierem oſtendit phreniticam, tum habere admodum incõmode. Cum uero etiam ad ſigna prædicta & ſymptomata accederet extremarum partium frigus, magis etiam morituram expectes. quẽadmodum mortua eſt, conſequentia prædictis ſymptomatibus habens: quæ quinto & ſexto die euenerunt. Quæ uero in prędictionibus tradita ſunt ueluti horum teſtimonia, etſi ante in commẽtarijs, quos in illum librũ ſcripſi, quàm ſint abſurda demonſtraui, cõmemoremus tamen illa memoriæ gratia, quãuis iſta ſcribere ſumus deprecati. Cum igitur ſit in Prædictionibus dictum, Ex lumbis aſcenſum ſequitur diſtortio oculorum. Ideoq; huius admonent mulieris, ubi uerba de ipſa faciunt in Prædictionum libro, quo loco hoc caput tractant; quæ ſunt omnia, ut oſtẽdimus, abſurda. Scimus enim prorſus malum eſſe ſignum diſtortionem oculorum, ſiue ex eo fiat, quòd aſcenſus fiat ex lumbis, ſiue quamlibet aliter. Improba etiã eſt doctrina, & aliena ab Hippocratis uerbis. Neq; eñ ex lumbis aſcẽſum diceret: ſed ut in Præſagijs his uerbis: Dolores, qui cũ febre lũbos tenẽt, & imã regionẽ, ſi ſeptũ tranſuerſum attigerint, inferioresq; partes reliquerint, exitiales admodũ ſunt. Atqui non eſt qui in hac ægra ad caput ſublatos eſſe poſſit abundantes in lũbis probare humores. Atq; ut temere hæc quidam interpretes dixerũt, ita hæc ex Prædictionibus uerba male his accommodant, quæ expoſita ſunt de hac ægra: Ventris prærubra proluuies, cum in omnibus mala eſt, tũ in propoſitis maxime: cum nõ dixerit Hippocrates fuiſſe prærubram huius mulieris proluuiẽ uẽtris. Multo etiam abſurdius hæc citant uerba: In febribus ardentibus cum aliquãto frigore uenientibus, & deiectiõibus cum aqua biliosis multisq; oculorum lippitudo cũ alioqui malum eſt ſignũ, tum maxime ſi catochi fiant. Qui nihil aiũt referre catochum dicas, an ſoporẽ: ignorantes ipſum Hippocratem à uigilante dirimere profundum ſoporẽ: itaq; profundum ſoporẽ aliquod habere cũ catocha, ut uocant Archigenes & Philippus, cõſortium: non uigilantem: quem hanc dicunt mulierem in principio morbi corripuiſſe, non quo tẽpore oculus eſt diſtortus. Porrò mireris etiã hoc eorũ, qui utrumq; caput attulerũt ad exponendã hanc ægram, in quo ait, uentris proluuies prærubra & Deiectionibus cum aqua biliosis. Neutrũ enim eorũ de hac muliere ſcripſit Hippocrates. Neq; quaſi ſcriberet utrumq;, exponunt. Præterea eadem deiectio prærubra eſſe, & cum aqua biliosa nequit. Adijciunt alia etiamnũ capita multa, uiciſſim alterum per alterũ Prędictiones & ęgros in morbis Vulgaribus interpretantes. Sed omnia reprehendere, ubi lapſi ſunt, non eſt huius loci, quãdoquidẽ aperte ſimul & abſolute iſtarũ interpretationum uitium in cõmentarijs in Prędictiones aperuimus. Phrenitis. Et hoc eſt de aſcriptitijs,

ut ante

ut ante, febris ardens: quippe quod non habeatur in omnibus exẽplaribus. Neq; enim in alio ægro tale quid aſcripſit: nec inſtituerat hic morborum tradere diſcrimina: ſicut inuenias in libris conſcriptis De morbis. Abſurdum præterea eſt, cũ nullam habeat conſequentiam.

Mulierem, quæ decumbebat in mẽdacium foro, primum enixam cum dolore maſculum, corripuit ignis. Initio ſtatim ſitibunda, faſtidioſa, cor illi dolebat, lingua arida, uẽter turbatus tenuibus paucisq́;, nõ dormiuit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus ſecundum caput & frigidus ſudor. Tertio cũ dolore deiecit aluus cruda, multa, tenuia. Quarto riguit, omnia irritata ſunt, inſomnis. Quintum diem laborioſe tranſegit. Sexto eadẽ erant, aluum reddidit humidam, copioſam. Septimo riguit, febris acuta, ſitis ingẽs, ſe iactauit: Sub ueſperum per totum corpus ſudauit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor: Iterumq́; nocte riguit, extremitates calorẽ non recipiebant, non dormiuit, nonnihil delirauit, ſtatimq́; ad mentem redijt. Octauo circa meridiem redijt calor, ſitibunda, ſopore oppreſſa, faſtidioſa: uomuit bilioſa, pauca, flaua: Nocte grauiter ſe habuit, nihil quieuit, multũ affatim minxit inſcia. Nono omnia fuerunt remiſſa, ſub ueſperum eã ſopor tentauit, aliquantulum riguit: uomuit amara, bilioſa. Decimo rigor, febris acceſſit, nihil dormiuit: Mane multam, in qua nihil ſubſideret, reddidit urinã, extremæ partes receperunt calorem. Vndecimo uirulenta, bilioſa uomuit: Non multo poſt riguit, rurſusq́; extremę partes frigeſcebãt: Sub ueſperum rigor, ſudor frigidus, multũ uomuit, nox grauis fuit. Duodecimo uomuit multa, nigra, fœtida: ſingultus multus, ſitis laborioſa. Tertiodecimo nigra, uirulenta uomuit: rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die ſanguis de naribus, defuncta eſt. Huic perpetuo uenter erat lubricus, horrebat, annum ætatis agebat ad ſeptimumdecimum, febris ardens.

Siue Athenis in Aſtutorum foro decumberet hæc muliercula, ſiue alia in ciuitate, alijs permittimus inueſtigare. Nos quæ per totum acciderunt morbum attendamus, à quibus illa nõ poterat ſuperſtes eſſe. Siquidem ab initio omnia funebria erant. Ac magis mireris qui factum ſit, ut diẽ quartumdecimũ potuerit attingere. Sed ideo, quantũ cenſeo, ad finem eorum, quæ ei acciderunt, addidit: Annum ętatis agebat ad ſeptimumdecimum. Aetate itaq; florẽti præſtabat, ideoq́; ualente. Cõ A ſtat etiam præter ætatis robur, eam fuiſſe ſua ſponte naturæ non infirmæ, alioqui non perduraſſet. Nam cum neq; aliud illi quicquã accideret ſalubre, ac ſecundo ſtatim die riguiſſet aliquantulum, & acute febricitaſſet, tum ſecundum caput ſudaſſet nonnihil, & id frigidũ: deinde eſſent die quarto irritata omnia, dieq́; ſeptimo iterũ riguiſſet, ac lingua inaruiſſet, febricitaſſetq́; acute: iamq́; ultra quod extremæ partes frigidæ illi eſſent, etiam nõ rediret his calor, qui illa non aut nono die, aut undecimo ſit neceſſario mortua? Produxit itaq; uitã ad diem quartumdecimum propter ætatem & naturę robur: quæ idem robur oſtendit concitando quartodecimo die ſanguinis profluuio. Sed enim morbo maximo nõ erat ſanguinis profuſio diſcu- B tiendo. Morbi uero magnitudinem cum alia aperuerunt ſymptomata, tum uomitionũ nigrarum grauεolentia. Nam ſemper exitioſa, quæ fœtent, ſunt. Vnde etiam in Præſagijs ipſe dicit: Putres omnes & graues odores, quauis in uomitiõe mali ſunt. Quod autẽ in fine eſt aſcriptum, febris ardens, perinde eſt abſurdum, ac id quod in ſuperiore ægra ad exitum ſcriptũ erat, nimirũ Phrenitis.

## GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBUS COMMENTARIUS TERTIUS

C HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE

Q VIA ſtatũ hic peſtilentem Hippocrates deſcribit, quæ ad interpretanda ea, quæ dicturus eſt, conferunt, ſuperius à nobis elaborata, hic ſummatim commemorabo: deinde ad eius accedam uerba. Primum, ſtatum ab eo ſolere, nõ temperamentum tãtum aeris pręter naturam, ſed etiam omnem cuiuſuis rei formã ita appellari recordemur. Poſtea naturale quoddã eſſe unicuiq; anni tempori temperamentũ. Deinde mutationẽ eius præter naturam in cauſa eſſe, cur corpora noſtra corripiantur morbis. Ad hæc ad memoriam illa reuocemus, quę ſcripſit in Aphoriſmis in hęc D uerba: Ex anni autem ſtatibus (quod in totũ dixerim) ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus letales. Morbi uero in pluuijs ſtatib. magna ex parte exiſtunt, febres longæ, alui profluuia, & putredines. Iam ea quoq;, quæ cum principiũ interpretarer ſecundi libri Vulgarium morborum ſcripſi, ad memoriam reducamus: Præterea quæ in primo libro uulgarium morborum ubi De ſtatibus egimus. Horum, quæ retuli, ſi qui retinuerit, ac nauiter ea legerit, ad horum interpretationem, quæ nunc ſunt nobis propoſita, adſit.

S T A T V S

Annus auſtrinus, pluuius, à uentis in totum ſilens.

Primo

Primo libro morborum Vulgarium tẽpeſtates tres deſcripſit. Hic unam duntaxat, hanc quã nos hic interpretari inſtituimus. Etuero etiam ſecundo morborum Vulgarium ſunt ſcriptæ aliæ: quem tamen cõſcripſiſſe, quo ederet, ut primum & tertiũ, non uidetur. Nec uero præſcripſit mox ab initio ijs in libris narrationi eorum, quæ acciderant, ſtatus: ſed aperte narrare auſpicatur quæ animaduertiſſet in morbis, qui uiguerãt, & in aeris temperamento. Itaque in Thaſo, inquit, autumno circa æquinoctium, & ſub Vergilias, multũ pluit, continenter & leniter flante Auſtro. Itidem duos auſpicatus eſt ſequentes ſtatus. At in præſenti ſtatus nomẽ in omnibus fere exemplaribus habetur: non tamẽ quo hæc loco acciderint ſignificatur. Peſtem ſiquidem, quæ multarũ fuit gentium cõmunis, hoc libro reddit. In exemplaribus, quæ, ut legebat Dioſcorides, habent, non ſolum ita eſt ſimpliciter ſcriptũ ſtatus, ſed additum eſt calidus & humidus, atq; in medio ſpatij quod lineas interſecat, totum hoc ſcriptum eſt, ſicut in alijs exemplaribus ſolũ ſtatus. Inuenias quędam, quæ nec hanc quidem in medio habeãt inſcriptionem: quædam item, quæ nihil plane. Vnde nõ eſſe inſcriptionem ſuſpiceris Hippocratis, ſed forte illorum, qui ægrorum hiſtorijs ad finẽ notas adſcripſerunt. Verũ hęc utcunq; ſe habeant, nec ulli fraudi ſunt, nec uſui uel ad pręſagiendũ, uel curãdum. Ad ea itaq; exponenda, unde aliquid cõmodi prouenit, conuertamur. Annus auſtrinus, pluuius, à uentis in totum ſilens. Huic ſimile tempeſtati principium eſt ſecundi Vulgarium morborum, hac ſerie dictum: Erant in Cranone carbunculi æſtiui, pluerat per ęſtum largo imbri, idq; aſſidue. Acciderant autem magis Auſtro. Differunt tamen inter ſe hi ſtatus: tum ꝙ hic toto ait anno id fuiſſe aeris circumflui intemperamẽtum, in ſecundo, æſtate tantum: tũ ꝙ hic aſcripſit, à uentis in totũ ſilẽs, id quod illic nõ addidit. Arbitreris fortaſſis, quod illo libro addidit, Acciderũt magis Auſtro, hinc tale quid ſignificari. Nam hic etiam auſtrinum ſimul & tranquillum totum dicit annum fuiſſe: nobis ita accipientibus tãquam poſſit tranquillus ſimul & auſtralis aut aquilonius eſſe & dici totus annus: qđ paulo inferius declarabitur. Ad memoriam uero reuocemus, multas nos tempeſtates uidiſſe à uentis ſilentes, & tranquillitate prędítas, non tamẽ eodem inter ſe modo, uerum hãc lenem & irriguam, illam ſiccam & gelidam. Atq; hæc omnino eſt ſerena. Lenis autẽ, nebula, & turbida conſtitutio auſtrinaq;, & nonnunquam nubium plena eſt. Contraria huius, aquilonia, & ubi prorſus nullus in aere apparet motus, ſed plane ſit, quam uocant, tranquillitas. Haud alius enim uidetur aeris ſtatus eſſe, ac maris. Nam ut illic ſemper eſt fluctus in alto, uel maior, uel minor, qui interim ob paruitatem non animaduertitur, ni ſtrictus eum excipiat locus, quod in Chalcide Eubœæ, & Meſina Siciliæ cernas: ſic aer quoq; plane immotus & quietus haud uidetur unq̃ eſſe, tamen interdum nos, quia motus eſt paruus, fugit. Ac nubes per eas tranquillitates cõſpicimus, quę frequenter nobis conſiſtere uidentur, cum reuera agitentur. Nam conſpiciuntur ſtatim in alia aeris regione: quod illis ſi nequaqaquam mouerentur, non uſu ueniret. Huiuſcemodi etiam hæc cẽſenda eſt toto anno tempeſtas fuiſſe. tantum autẽ hæc diſtat ab ea quæ fuit in Cranone deſcripta ſecundo libro, quãto eſt diuturnior. Tamẽ affectus utriuſq; communis tempeſtatis putredo eſt, utiq; cauſam obtinens humiditatem citra uentos. Et uidetur putredo ex materia quidem gigni humida, ex cauſa uero efficiente, extraneo, & præter naturam calore: augeri porro quiete. Nihil itaq; quod omni ex parte eſt ſiccum, omnes manifeſte uidemus putreſcere. Neq; enim lapis, uel tegula, nec aurum, nec argentum, nec æs, aliud ue eius generis putrefieri cernitur. Iam eorum quæ putredini ſunt obnoxia, hæc ſupereſſe in temperamentis frigidis diutiſſime, ne hoc quidem præterit quenq;. Adhuc magis, ubi uentis eiuſcemodi uẽtilantur. Sane ueſtem etiã homines continenter quatiunt, in primis cum humidus ſit calidusq; aer, ꝙ immobilitas eam putrefaciat. Ita arteriarum in animantibus motus, cum alias commoditates, tum eum uſum præſtat. Et uero ipſe in Aphoriſmis Hippocrates aſſerit, ut prædixi, in pluuijs tempeſtatibus putredines exiſtere. Quare corporis humores hinc liquet neceſſario cõputruiſſe. Iam ipſius dictiões ſubſecuti, ſeparatim ſingula cõſideremus.

Cum paulo ſuperioribus anni temporibus ſquallores præceſſiſſent, ſub Arcturum flante auſtro multum pluit.

Didiciſti iam in ſtatib. libro primo deſcriptis, aeris temperamentum ex ſalubri, & naturali ordine uariaſſe. Didiciſti etiã qui hic ſit ſtatus, & quatuor eius eſſe pręter naturam ſimplices, quatuor item alteras cõpoſitas cõuerſiones: Simplices in calore tantũ, frigore, humiditate, & ſiccitate: Cõpoſitas in calore & humiditate, algore & ſiccitate, algore & humiditate, calore & ſiccitate. Nunc ergo horum, quæ didiciſti memor, ſubſequere huius cœli narrationem. Hippocrates: Cum paulo, inquit, ſuperioribus temporibus ſquallores præceſſiſſent. Deinde adducit: Sub Arcturum flante auſtro multũ pluit. Videtur etenim ſuperiore iam anno aeris circumfuſi nõ undequaq; temperamẽtum conſtitiſſe naturale, non uiguiſſe tamen ea tẽpeſtate ullus morbus, ut uocant, uulgaris. Nam in Aphoriſmis didiciſti, ubi ſic dicit: Ex anni autem ſtatibus, ut ſemel dicam, ſquallores imbribus ſunt ſalubriores, & minus letales. Hoc etiam minus quiſquam incidit eiuſmodi morbus, quòd ſiccitate tãtum excelleret temperaturę immutatio, pręter ullam alterius oppoſitionis uiciſſitudinẽ, à qua aut calidus fieret, magnopere aut frigidus aer Verumenimuero illa uehemens cõuerſio ſub Arcturi uidetur exortum ſe protuliſſe: qui aliquanto ſpatio autumnale æquinoctiũ præcedit. Iam uero

qui illi autumnus, quæ deinde bruma ſucceſſerit, poſtea quæ hanc exceperũt tempora anni, ſi eius perſequamur dictiones, diſcemus.

Autũnus umbroſus, nubiloſus, large pluit. Hyems erat auſtrina, humida, & lenis.

Vmbroſum dixit pro caliginoſo: quod non lucidum ſignificat, nec purũ, neq; omnino ſerenũ. Namq; ſolent etiamnũ qui Aſiam incolunt Græci, σκιώδη & σκιερὰ, id eſt umbroſa, omnia quæ ad nigrum declinant, appellare. His etiam dictionem caliginoſum attribuunt, & fuſcũ, quod propriè ad nigrum accedit. Apertum eſt autem, huiuſcemodi non poſſe fieri aerem, niſi multis nubibus, ijsq; non ſplendidis obducatur. Nubiloſum igitur uirtute complectebatur umbroſus. Sed te non latet, eam loquendi rationem non Hippocratis tãtum, ſed multis etiam eſſe alijs familiarẽ. Iam etiã dixit Hyems erat auſtrina, humida, & lenis. Sunt qui auſtrum ſemper ducant eſſe humidum: quod nõ eſt ita. Videtur eñ ſiccus aliquãdo eſſe, quem Leuconotum uulgus, Latini Caurũ appellant. Et Poeta talẽ nobis auſtrum indicat dicens:

Αὐτὰρ ἐγὼ ζεφύροιο καὶ ἀργέσταο νότοιο.

Siquidem purum auſtrum, quem fieri ſine imbribus ſcimus, eo uocauit nomine. At uero primo etiam Vulgarium morborum in primo Hippocrates ſtatu: Cum eſſet autem totus, inquit, hic ſtatus auſtrinus & ſquallidus. Atq; is auſter ſubinde procelloſus eſt. Semper ergo apertum habent motum. Lenis alius eſt Auſter, cuius motum in aere & nubibus non ſentias, qui calidus ſemper eſt. Caurus interim frigidus uidetur.

Multo poſt ſolis reuerſionem, circiter æquinoctium aſpera erat extrema hyems. Etiam ſub æquinoctium Boreas ſpirauit, & ninxit, non ita diu.

Pars hæc quædam tempeſtatis cõtrariæ interceſſit, ut hic dixit, non ita diu.

Ver rurſus auſtrinum, ſine uentis. Pluit multum, & continenter ad Canem uſq;.

Indicauit tibi lenem hyemem, ſcribẽdo ad hũc modum: Ver rurſus auſtrinum, ſine uentis. Nam rurſus, ut contrarius ſtatus interuenit, innuit ad ſuum temperamentum rediſſe cœlum.

Aeſtas ſerena erat, & calida, magni etiã æſtus. Eteſiæ paruæ non perpetuo ſpirarunt.

Lenitas hyemis, & ueris tranquillitas cũ æſtate feruida congruunt. Nam cũ ſua ſponte ſit æſtiuum tempus calidum, ſi uentorũ acceſſerit tranquillitas, neceſſario æſtus conſequitur. Hoc fit, ubi neq; Prodromi (quos uocant) flant, neq; qui eos ſequunt, quos Eteſias appellant. Dirimit eos Canis ortus. Et ipſe etiam Hippocrates addidit, Eteſiæ paruæ non perpetuo ſpirarunt.

Sub Arcturum rurſus ſpirante Borea multum pluit.

Rurſus, ad pluuiarum exundantiam, non ad Boream refertur. Nam ſuperiore Arcturi ortu multum pluerat, & ſubinde poſtea: Boreas uero rarus ſpirauit.

Cũ eſſet totus annus auſtrinus, humidus, & lenis, per hyemẽ quidem ſalubriter egerũt, præter tabidos, de quibus modo ſcribemus.

Integrum ſtatum, quod parui omnino aquilones fuiſſent, ab dominantibus in eo, humidum appellauit, & auſtrinum. Nam quòd tranquillum & calidum, lenem appellet, antea didiciſti. Verũ haud dum ea tempeſtas, licet eſſet repentina, mortales magnopere offendit, propter ſuperioris anni ſquallidi tẽperamentũ. At cœperũt affectus quibuſdã tabifici, qui ſcilicet huic uitio patebant. Ipſeq; adeo poſthac ſe recipit ſcripturum illorũ affectus.

Ante uer unà cum frigoribus conſecutis, ſacer ignis frequẽs, hos cũ occaſione affecit, illos non: qui malus cum eſſet, multos interemit.

Sacrum ignem didiciſti à biliosa fluxione oriri, at nõ illa ſemper tamen pernicioſa, & putri. Planè contra ubi cõmoda ſit fluxio bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, ſolet quidem ſacrũ ignẽ facere, nullum tamẽ ex eo dare damnum, ſi quidem recte tractes. At non erat nunc talis, qui ſacrum ignem excitauit, humor, ſed prauus, qui eroderet putreſaceretq;, ab exuperante humida uentorum tranquillitate generatus illis potiſſimum mortalibus, quibus cum ſua ipſi ſponte alijs eſſent bilioſiores, etiam uictus bilioſum magis eis ſuccum cõgeſſiſſet. Siquidem morborum proficiſcuntur differẽtiæ ab aeris circumflui tẽperamento, propter naturam cuiuſq;, & uictum quem ſanus ſeruat. Victum appello, nõ hũc tantũ, qui cibo & potione conſtat, uerumetiã qui omnibus alijs, ut ocio, exercitatione, balneo, uenere, ſomno, uigilijs, & uero omnibus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis.

Multi è faucib. laborabãt, uox erat uitiata.

Quibus caput ſua ſponte prompte replebatur, his in præſentia exundantia humorum plenũ, in pulmonem cœpit & uentrẽ per fauces fluxiones demittere. Porrò iure dicit uocem etiam his affectam fuiſſe, nempe quod frequẽs eſt deſtillationibus, ubi abunde fauces & guttur irrigauerint.

Febres ardentes unà cum phrenitide.

Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & uentrem bilioſis excrementis. Phrenitis uero, caput petentibus.

Ora aphthis uitiata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi.

Singuli hi affectus ferè non ſunt cocoethes, uel

de ſa-

A de ſacro igne diximus paulo ante: nonnunquam uero etiam ſunt cacoethes, uti nũc, quod putridus eſſet, qui abundabat, humor. Quare in omnibus quos recenſet morbis hoc mihi ſemper memoria teneto, neque aphthas puta ęgros tenuiſſe, uel quodcũque aliud incommodũ de more, ſed ſimul cũ mẽbrorum putredine. Memineris etiam hanc cõmunem rationem, ab eodem ſtatu genitũ omnibus putrem humorẽ non eaſdem inſidere partes, quod nec per naturã omnium in eadem conditione corpus eſſet eo ſtatu, ſed eſſet alia alijs pars infirmior. Aphthæ itaque frequentiſſime ſolicitãt puerorum ora, quæ exulcerationes ſunt in ſummo, quia omnia eorũ ſunt molliſſima mẽbra, & quaſi mucoſa: inſuper os eſt omnino etiamnũ inſuetũ cibarijs & B poculis. Vbi ergo acrimonia quapiã lac ſit mãmę pręditũ, aphthas generat: quæ facile propulſant, ſi infantis os modice aſtringas. Si uero humor affluat malus, ſemper aphthæ prodeunt cacoethes. Iam carbunculorũ perpetuo eſt periculoſus affectus, nã ex uitioſis cõſtat humoribus. Quare nũc erat uериſimile fuiſſe pernicioſiſsimũ eũ, qui ultra natiuũ uitiũ, etiam quod ſtatus adferebat, adiunctũ haberet. Verũ ſatis de huius eſt affectus origine dictum, cũ principiũ ſecundi Vulgariũ morborũ enarrabam. Reliqua huius capitis clara ſunt.

Alui turbatæ, cibum faſtidiebant.

C Ex uitioſo humore, qui à capite defluxerat in fauces, quod in pulmonẽ inuaſerat, tabificos conſtituebat affectus. Quod uero in uentrẽ deriuatũ erat, quia ſubibat mordicando, uentris profluuiũ concitabat, quod ſignificauit hiſce uerbis, Alui turbatæ. In tranſitu itẽ, uentris facultatẽ ciborum appetentem afflixit: unde cibos faſtidiebant.

Quidam ſitibundi erant, quidam non.

Pluribus de cauſis nec ſiti caruiſſe omes, nec fuiſſe ſitibundos, probabile eſt. Videt humor omnibus putridus fuiſſe collectus, uerũ nõ pari modo, aut æque prauus. Quamobrem potuerunt aliqui non ſitire, ut illi qui cibum faſtidiebant, de facultatis potus appetendi offenſa. Liquet autẽ peſſimã fuiſſe horũ conditionem, nec prauum illis humorem affluxiſſe, ut modice ſitirent: alios uero ſitiD bundos fuiſſe, confluente in uentrem humore uitioſo, qui nondum hactenus læſerat eius os, ut potionis appetentem facultatem corrumperet.

Vrina turbata, multa, mala.

Vrinas fuiſſe turbatas, ita accipe, ut dudũ, cum diceret, Alui turbatæ. Nam ad renes quibus uitiatus humor defluxit, his neceſſario urinæ turbabantur, hoc eſt, cum mordicatione, & dolore excernebantur. Quod huic eſt annexum, multa, mala poteſt etiam de urinis dictum eſſe. Poteſt etiã ipſum ſeorſum, ut una hac oratione multitudine indicet ſymptomatum prauorum fuiſſe id temporis ægrotantes affectos.

Galen.

A Sopore diu tenebantur, ruſuſque inſomnes erant.

Soporẽ uigilijs uacantẽ ab humiditate didiciſti, & refrigeratione fieri cerebri: Vigilias ſopore nõ cõfuſas à ſiccitate & calore. Nunc ergo cum, qui increuiſſent humores, humiditatẽ obtinerent exuperantem, uerum non eam tamẽ prorſus acrem, humiditas ſoporiferum affectum: acredo ex putredine induxit uigilias. Itaque cauſæ diuerſę diuerſa merito ſymptomata peperere.

Multi prorſus nõ iudicabantur morbi, quidam ægre.

Quæ erat humoris uitioſitas, quidam morbi B haudquaque decreuerunt, aliqui parum bene.

Aqua inter cutem.

Vel hoc ſymptoma quoſdam dicit ex abundãtia prauorum humorum affeciſſe. Omnem enim hæc poteſt morbum concitare, aliũ in alio corpore, pro eorum naturalibus differentijs & uiuendi diſsimili ratione, ut eſt paulo ante dictum.

Tabidi multi.

Retuli etiam ſupra, quod ex capite in fauces defluxerat, ubi per guttur in aſperam arteriam & pulmonẽ ueniſſet eiuſcemodi uitia produxiſſe.

Habes morbos, qui uulgabantur.

C Vnum de uulgaribus morbis peſtis eſt, & in libro quoque De uictus genere acutorum dictum eſt his uerbis: Nam ſiquando nulla morbi peſtilẽtis forma communis uulgetur, cæterum diſperſi ſint morbi. Neque enim certi eſt morbi nomen uulgare uel peſtilens, cæterum quicunque uno in loco multos ſimul inuaſerit, uulgaris hic uocat: qui ſimul ſi hoc habeat ut multos perimat, peſtis fit.

Ex qualibet morborum, quos recẽſuimus, ſpecie cõplures ægrotabãt & moriebãtur. Acciderunt autem cuique horũ in hunc modum.

Cum dicit, & complures moriebãtur, peſtilentes fuiſſe morbos, qui uulgarentur, demonſtrat. Qui quando diuerſi fuerũt, de ſingulis ſeparatim infra acturum promittit.

D Multis ſacri ignis occaſionẽ quilibet & minuti admodum puncti toto corpore præbuerunt, præcipue uero ſexagenarijs ſecundum caput, ſi uel minorem paulo quis curam adhiberet. Magna pars in ipſis etiã curationibus, magnis inflãmationibus corripiebantur: ſacerque ignis multũ celeriter undique depaſcebatur.

Cuius præ omnibus meminit primi ſymptomatis, iure nũc primi etiã ſingulas reddit differẽtias: quod accidiſſe quibuſdam dicit paruis de cauſis, quas uocauit occaſiones: & multos qui à medicis procurabant, magnas eſſe inflammationes conſecutas, quod ſacer ignis ſcilicet plurimũ depaſceret.

Plurimis iam caput hunc ſolicitaſſe, quãdo replc tum hoc maxime in auſtrinis eſſet & calidis uẽtorum tranquillitatibus. Cur autẽ ſexagenarios hic præter cæteros tẽtaret, hoc in cauſa eſt. Foris ambiẽs præter naturã calor cauſa, quamobrẽ corporis putreſcerẽt humores, fuit, ſicut natiuus calor, ubi ſuo natiuo exacte tẽperamento conſtat, plus alijs humoribus ſanguinis efficit: qui quãdo efferueſcit, pallidã & flauam bilem. At calor externus putredinis autor humorũ eſt. Nam materia quidẽ humiditas eſt: cauſa efficiens, calor præter naturam. Quare ſenes, qui ſuperfluas ſemper humiditates ob naturæ imbecillitatẽ coaceruant, ut his acceſsit aeris calor, ex illa effectus tempeſtate, humorum putridæ corruptioni fuerũt iuuenibus opportuniores.

Pleriſq; itaq; horum in ſuppurationes abſceſſus contigerunt, atq; carnis multum & oſſium neruorumq; decidit.

Prauitas abundantis humoris ex magnitudine conſtitit putredinis: atq; dictis ſubtexens dicit:

Erat autem illa fluxio, quæ collecta erat, nõ adſimilis puri, uerum alia quæpiam putredo: ipſaq; fluxio multa & uaria.

Hippocrates aperte tibi indicauit, q́d nos ſæpe iam diximus, corporis humores propter humiditatẽ & aeris trãquillitatẽ cõputruiſſe: atq; idcirco purẽ nõ generauit. Computreſcebãt uero ob prauos humidos humores ſolidę partes. At uariã eſſe fluxionẽ propter putreſcentiũ diuerſitatẽ, ratio erat. Nam à cõmuni putredinis cauſa ſingula putreſcẽtia peculiarẽ obtinent differentiæ ſpeciẽ.

Quorum ergo caput horũ quid tẽtaret, his caput totũ glabreſcebat, & mentũ oſſaq; denudabantur decidebantq;, multæq; extiterũt fluxiones. His adiũcta aliquãdo, aliquando non erat febris. Erant autẽ hæc formidabiliora, ꝙ deteriora. Quibus enim ad ſuppurationes hæc ſpecies deuenit, plurimi ſuperſtites horũ erant. At uero quos inflãmatio reliquit, et ſacer ignis, nec talẽ abſceſſum effecit ullũ, hi frequẽtes perierũt: & ſi uſquã loci alterius in corpore deflecteret, euenerũt hæc. Etenim multis brachium uel ſolidus cubitus decidit. Quibuſdã hęc anteriora latera afficiebãt, uel poſteriora. Nõnullis totũ femur, uel tibię denudabãtur, peſq; tot⁹.

Humorum putredo, cuius eſt commune munus, ut illas partes, in quas impingat, corrumpat, terribiliorem in capitis partibus ſpeciem præbet, propterea ꝙ licet uel paulum de natura hic deflectant, maior fiat ſugillatio, ꝙ cæteris in partibus multũ à natura diuertentibus. Nam à femore, uel brachio, uel tibia, uel cubito ſi cutis receſſerit, minorem prębet mali ſpeciem: at ſi capitis unà cum A cute crines defluxerint, atq; adeo menti cum illis, uitij ſit facies magna, periculum uero minus, ꝙ ſi is naturalia affectus teneat, aut guttur, aut thoracẽ, aut aliam principem partem. Neq; tamen, quę caput ita tentant, metum ꝙ malum creant maius: uerumetiã quæ cuilibet aliæ parti decidunt. Peiora enim erãt, in quibus in profundum ſeceſsit humor ignẽ ſacrũ efficiens, cũ in uiſcera ſe, & in principes partes cõferens, præter alia ſymptomata febres etiam acutas generabat. Quibuſdam tamen, quibus in ſummo erat eiuſcemodi putredo, partes etiam citra febres marceſcebant: quorũ quidam hac de re præcipue incolumes euaſerunt, uitioſis humoribus ſimul cum ipſis partibus, quas ij putrefecerant, emiſsis. Oberrabat enim, ut ipſe B uocauit, fluxio totum corpus, hoc eſt, temere nulloq; ordine & caſu uagabatur, ut præſagire medicus arte, quò eſſet influxura, non ualeret.

Erat omnium id grauiſſimum, cum pubem & pudenda urgeret.

Etiam abſq; peſtilente ſtatu, ubi has regiones inflammatio obſederit ſacer ignis, leuiſsime putreſcunt, unaq; partes ſuperiores afficiunt. Vnde nobis eſt ſæpe neceſſe, ut putrida præciderimus, locum ueluti radicem inurere. Nihil habet ergo admirationis, ubi is eſſet ſtatus, ut brachium, cubitus, femur, tibia, latus, caput computreſcãt, ſi plurimum offendantur pudenda.

C Atq; ulcerum, & eorum quæ occaſionẽ habuerunt, hæc fuit conditio.

Hactenus uerba de ſacro igne fecit, qui ex ulcere, aliam ue ita paruam ob cauſam externam cõſtitit. Poſthac de his, quæ ſine tali cauſa inciderũt, tractabit.

Multos autem unà cum febribus, & ante febrem, atq; à febre arripuerunt.

Nõ ob ulcus his, aut alia de cauſa externa, quę ſit manifeſta, ſed ut conſueuimus dicere, ſua ſponte prouenit ſacer ignis: atq; partim ſimul cum febre inuadebat, partim eum febres aut conſecutæ ſunt, aut præceſſerant.

D Habebant hæc illud, ut quæ per ſuppurationem abſceſſum molita eſſent, aut ſi commode turbata eſſet aluus, aut urinarum bonarum extitiſſet excretio, hinc propulſarentur. Quibus horum nihil acciderat, obſcureq; euaneſcebant, ut letalia eſſent.

Paulo ante etiam cauſam reddidimus, cur ſuperſtites eſſent magis, quibus per putridam partem malus humor unà cum illa de corpore decideret. Nec eſt obſcurum quin ſi & per uẽtrem & urinas exceſsiſſet, moleſtus dũ excerneretur, fuerit, profuerit tamen uniuerſo corpori.

Vere longe plurimos exercebat ſacer ignis,

tenebatq;

tenebatq́ꝫ æſtate & ſub autumnum.

Genuit quidē, ut dixi, uitioſos humores ſtatus perflatu carens, qui humidus calidusq́ꝫ erat, & uētis carebat, quos in corpore frigora cōcluſerunt, ut etiā in primi libri Vulgariū morborū prima tēpeſtate eſt dictū: Merito itaqꝫ uere uarij morbi inceperūt paulo ante cōmemorati. Nam hoc loco illi eſt de ſacro igni ſermo: quē, quādo emicuit primus, primū quoqꝫ deſcripſit. Itaqꝫ de his, inquit, ſacris ignibus, qui inceſſerūt initio ueris: quidā totā æſtatē durauerūt, & autumnū. Cū autē utroqꝫ modo hæc uerba intelligi poſſint, Tenebatq́ꝫ æſtate & ſub autumnū in eryſipelatibus naſcentibus: & ꝙ quāuis ipſa in uere generarentur, eorum tamē ſubſiſtētia uſqꝫ ad autumnum duraret: & ꝙ cum B adhuc generarent̃, eorū generatio uſqꝫ ad autumnum duraret: rectius ſecūda hac ſignificatione accipias. Cui enim probatur ineunte uere natum ad autumnū uſqꝫ productum eſſe ſacrū ignem? Omnino enim interea hominem interemerat, ſi magnopere eſſet cacoethes: uel per putreſcentes partes putredine expurgata diſcuſſus ſit.

Nonnullis multa erat turbatio, tuberculaq́ꝫ ad fauces, linguæ inflammationes, abſceſſusq́ꝫ ſecundum dentes.

Affectus hoc loco perſequitur partium, de quibus antea non meminit.

Voces multis uitiatæ fuerunt, & κατειλοῦσαι, maxime his quidem, qui cœpiſſent tabeſcere: tamen etiam ardente detentis febre phreniticisq́ꝫ.

Equidem etiam quod eſt ſupra in ægro, qui ordine eſt undecimus, ſcriptū, ubi ſic ait, δεξιὸς ἰλλαίνων, (quod nos, dexter oculus erat diſtortus, uertimus) ſuſpicabar ab alio eſſe inductū. Etenim Heraclidis filius Hippocrates, cuius etiam Aphoriſmos eſſe & Præſagia autumāt, uſitatiſſimis eſſe uſus, & proinde claris uocabulis uidetur, quæ uocare rhetorici ciuilia ſolent. At uero ἰλλαίνειν non eſt iſtius generis: eoq́ꝫ minus κατιλλαίνειν, uel κατιλλαίνουσαι, maxime cum de uoce, non de genis dicitur. Adhæc propter dictionis formā, quæ actiua, non paſſiua eſt. Rectius enim (ſiquidem prorſus uoci ſtatuerat adaptare hoc nomen) erat κατειλόμεναι ſcripturus, non κατειλοῦσαι, & multo quidē rectius hoc, κατιλλαινόμεναι. Nam de ἰλλαίνειν participiū ea deducas figura. Appello autem hoc ſcilicet participium more grammaticorū. Atqui nullus ſit ſenſus, ſi de uocib. dicatur κατειλοῦσαι, ut quidam intelligere nos interpretes uoluerunt, tanquam tendat uerbum ἰλλαίνειν ad diſtorquere. Nam κατειλοῦσαι ſignificat diſtorquentes κατειλόμεναι uero diſtortæ. Multi itaqꝫ una in dictione errores cōmiſſi uidentur, dum κατειλοῦσαι accipere, ut multis eſt uiſum interpretibus, uolumus, quaſi à dictione ἰλλαίνειν deſcenderit. Etenī actiuum eſt ἰλλαίνουσαι, ἰλλαινόμεναι paſſiuum, &



A adiecta propoſitione κατιλλαίνουσαι. Atqui εἰλοῦσαι & κατειλοῦσαι ab ἰλλαίνω deriuari non uidentur: nec uero etiam εἰλόμεναι & κατειλόμεναι. Per autem raro inuenias apud ueteres hoc genus uerba & nomina, ἰλλαίνειν dico, & ἰλλὸς à quo uidetur Sophron cōparatiuū quod uocant grammatici, feciſſe, ἰλλότερον τᾶν κυνόνα. Quare rectius dixeris, ſi quidem de his uelis nugari, non ἐκ τῆς ἰλλώσεως deductū εἰλοῦσαι, ſed ad alio quodam, quod cum Plato, tum Antipho uſurpaſſe uidetur. Plato quidem, cuius hæc ſunt in Timæo uerba: τοῦτο δ' ἂν πᾶν τὸ δέρμα κύκλῳ κατέκαιε πυρὶ τὸ θεῖον, τρωθέντος δὲ καὶ τῆς ἰκμάδος ἔξω διὰ αὐτῆς φερομένης, τὸ μὲν ὑγρὸν καὶ θερμόν, ὅσον εἰλικρινές, ἀπῄει, τὸ δὲ μικτόν, ἐξ ὧν καὶ τὸ δέρμα ἦν, αἰρόμενον μὲν ὑπὸ τῆς φο- B ρᾶς ἔξω μακρόν, ἐγίνετο λεπτότητα ἔχον ἴσην τῷ κατακεντήματι, διὰ δὲ βραδυτῆτα ἀπωθούμενον ὑπὸ τοῦ περιεστῶτος ἔξωθεν, πάλιν ἐντὸς ὑπὸ τὸ δέρμα εἰλούμενον, κατερριζοῦτο. id eſt: Hanc igitur circuitu totam cutem deurebat ſulphur: qua uulnerata, cū humor per eam efflueret, humidum & calidū, quod quidem ſyncerum erat, emanauit. Miſtū uero, in quibus cutis erat, foras à corruptiōe productum, longum fiebat, ſubtiliter extenſum ab impulſu. Quia uero ſenſim impellebat̃ ab aeris frigore, intro iterum ſub cutem coactum firmabatur. Videtur enī pro concluſum uel repulſum in altum, εἰλούμενον hic uſurpaſſe. Quo ſignificato uidetur etiam hæc ab eo eſſe ſcripta oratio: C γῆν δὲ τροφὸν μὲν ἡμετέραν εἰλουμένην περὶ τὸν διὰ παντὸς λόγον τεταγμένον. id eſt, terram uero nutricem noſtram, quæ reſtringitur ad rationem in perpetuum cōſtitutam. Eſt item apud Antiphontem in ſecundo libro de ueritate inuenire hoc ſcriptum uocabulum eo loco: ὅταν οὖν γίνονται ἐν τῷ ἀέρι ὄμβροι τε καὶ πνεύματα ὑπεναντία ἀλλήλοις, τότε συστρέφεται τὸ ὕδωρ καὶ πυκνοῦται κατὰ πολλά. ὅ,τι δ' ἂν τῶν συμπιπτόντων κρατήσῃ, τοῦτ' ἐπυκνώθη καὶ συνεστράφη, ὑπό τε τοῦ πνεύματος εἰλούμενον καὶ ὑπὸ τῆς βίας. id eſt, ubi ergo in aere imbres & uenti ſibi mutuo aduerſentur, ibi cogitur aqua, & multū ſpiſſatur. Quod autē eorum, quæ committuntur, ſuperius ſit, hoc denſatur & cogitur à uento contortū & à ui. Sanè & hic concluſum uel contractum in ſe denotare per dictionem εἰλούμενον uidetur. Nunquid igitur in libro, D quem explicare inſtituimus, qui de uocibus ſcripſit κατειλοῦσαι, tale quid ſignificare innuit, uoces quaſi occluſas & coactas oſtendens? ut accipiamus de uocibus eſſe dictum, quæ exire nequeūt: quod incidit his, qui gracili ſunt uoce. An hoc minime conuenit. Potuit enim ſiſtentes, uel impeditas, uel tardas, uel aliquid tale ſcribere, qui ſignificare uolebat adeo impedita eſſe uoce hominem, ut uix loqui poſſet: Iam etiam à uinculo licet ueluti uinctam accipere uocem eſſe dictam hoc loco; adeo'que indicat de uinculis ſe poeta dixiſſe:

ἕλκον δ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ δήσαντες ἄγουσι. id eſt,
Ducunt ui uinclis religatum, qui renuebat.

Liquet porrò rectius fuiſſe, ſi κατειλόμεναι ſit

ſcriptum, quàm κεταλῆσαι. qui quidem commu- A nis eſt omnis expoſitionis lapſus. Nam quicquid ſtatuas à dictiõe κεταλῆσαι ſignificari, actionem ſignificat, non paſsionem. Vnde maxime ſuſpiceris Hippocratis non eſſe dictionem. Neque enim adeo erat Græci ſermõis imperitus, ut in eo offenderet ſimiliter ut pueri, qui modo literas diſcere cœperunt. Videtur enim paſsionẽ quandam uocis indicari, ſignificatur tamẽ nõ paſsio ſed actio. paſsio uero utiq; ſignificaretur ſcripto hoc uocabulo κεταλήμεναι. Præterea ſi uel κεταλήμεναι ſcribamus, nõ eſt Hippocratis inſtitutum, inuſitatis & infrequentibus uti nominibus. Iam qui diſtortum ſignificari putant, cum his hoc pugnat, quod ille in Præſagijs diſtortum interpretaturus, ſic ſcripſit: ſi reflexa ſit gena, aut labrũ aut naſus. B Sed neq; reflexũ, neq; aliud ex dictis proprie de uocibus dicatur. Quare quidam huius interpretes libri, omnibus, quæ commemorauimus, abdicatis, pro Voces Linguę ſcribunt, exponentes linguas κεταλάζες, quaſi deuinctas & difficulter motas. Quas quidẽ oportebat, ut Voces mutauerũt in Linguę, ita uel potius quã uoces, dictionẽ κεταλῆσαι in κεταλήμεναι uertere. Verũ iam ſatis de dictione κεταλῆσαι, non magno uſui, ut inuenta ſit, futura. Sat eſt enim noſſe, hic generatim dici & intelligi, propter deſtillationem, quæ illis ex capite deſcẽdebat, læſis uocis organis ſimul uitiatam eſſe uocem. Nam in humidis tẽpeſtatibus & calidis deſtillationem caput repletũ uentri demittere & thoraci, operæpretiũ eſt ſcire: primũ diſcernẽdi cauſa, utrũ alia cauſa hoc ægris uitij induxerit, an ex uulgarib. ſit morbis: deinde ut occurras, C ne in tale quid incurras. Nã offenſiones ex aere ſi puideas, ubi & queadmodũ fiant, toto uictus genere à tempeſtate dominante diuerſo inſtituẽdo, declines. Præterea ſi prædicere conſequentia uelis, id quod certe ex uſu nobis eſt, ut in præfatione oſtendimus Præſagiorum, uel ad hãc rem hoc cõmentabere, ut corporis in omni cœlo affectus cognoſcas. Quare contenti hoc læſas uoces fuiſſe, præteritaq; dictione κεταλῆσαι, quod illi proximum eſt, inſpiciamus. Primum enim hos ait, qui cœpiſſent tabeſcere, incidiſſe in id ſymptoma: ſecũdo loco ardente detentos febre phreniticosq;. D Proinde cenſeas tabidis hoc affectus ratione accidiſſe. Nam cũ multas alias cauſas & corporis ſtatus tabes conſequitur, tum præcipue deſtillationẽ capitis, quã potiſsimũ uocis uitiũ comitatur. Verum febribus ardentibus & phrenitidi per ſe tale uocis uitium non ſuccedit, ut incipientibus tabidis. Quia uero in hoc ſtatu, qui calidus & humidus & ſine uentis fuerat, caput contingit affici, phreniticos & ardente detentos febre conſecutũ hoc eſt communi de cauſa ſymptoma, nõ propter priuatã morbi molitionem. Deſiccantur enim potius in illis, non irrigantur partes uoci attributæ: ut accidit in hac tempeſtate. Quamobrẽ uox ſonora & acuta à ſiccitate efficitur uocis organorum, rauca ab humiditate.

A Quin febres etiam ardẽtes & phrenitis ante uer cœperunt poſt illa frigora, quæ præceſſerant, ac plurimi tũ diu ægrotabant, habebãtq; hi acuta & letalia ſymptomata.

Humorũ putredinẽ, quam pridẽ pepererat aeris tẽperamentũ, uerisſimile erat à frigore ſuccedẽte in extrema hyeme impulſam, in altum morbos concitaturã ſacro igni adſimiles, Alios igit quoſdam, qui fuerũt huius generis exponet, hosq; ordine ab ſacro igni primos iam ſcribit: hæ febres ſunt ardentes & phrenitis, ab eadẽ illa quidẽ profectæ cauſa, ſed differẽtes locis affectis. Nam quibus in iecinoris & uẽtris regionem maximeq; in eius os prauus humor inuaſit, hos febres ardẽtes B ſolicitauerũt: quibus in cerebrũ puenit, phrenitis.

Febriũ ardentiũ, quæ uigebant, hæc erat natura. Initio ſopore erant oppreſsi, faſtidioſi, inhorreſcebantq;: febris non acuta, neq; magnopere erant ſitibundi, uel deliri.

Quæ ſymptomata propter eam quę tunc erat, tempeſtatem ardentibus febribus euenirent, non propria morbi ratione, hæc annotat. Quare quidam pro ſopore oppreſsi male ſcripſerunt æſtuoſi. Nam eſt hoc febribus ardentibus peculiare, ut etiam perpetuo ſitire. Nullumq; propè dixeris eximiũ eſſe aliud febriũ ardentiũ inſigne: uerũ abunde ex hiſce duobus affirmaueris compleri, ſitim aſsiduam, atq; exurentem calorem ægris ſentien- C tibus. Verum hic ſtatus cum caput multa humiditate impleret, ſoporis aut omnibus, aut pleriſque, utcunq; laborarent, ſymptoma attulit, ſub morbi acceſsionem, ubi praui humores nondum eò deuenerant acredinis, ut uigilias uehemẽtes, deliria, phrenitimq; concitare poſſent. Ac ſopor perraro febribus ardentibus eſt adiunctus, faſtidium perſæpe. Non eſt perpetuum tamẽ, ut prædicta duo, aſsidua ſitis, & deurens calor. Horrent uero, qui febre ardente tenentur raro: quare hoc etiam annotauit. Quod iam ſequitur, Febris non acuta: alij ſimpliciter, abſq; negatiõe, Febris acuta ſcribunt: alij cum negatione in hunc modum, Febris non acuta: diuerſam utriq; ſcripturã, ratione inducti probabili habentes. Qui omittunt negationẽ, D quòd diuelli ab ardẽte febre acuta febris nequeat, uti nec ſitis. Alteri ideo ſcriptũ cũ negatione confirmantes, quòd raro ijs & nouo exemplo acciderit cum ſopor, tum hæc febris. Quippe his quoq; illũ aiunt ſubiunxiſſe: Neq; magnopere erant ſiticuloſi: tametſi ſit etiã febribus ardentibus hoc peculiariſsimum. Eſſe itaq; conſentaneũ, ſicut erãt non perinde ſitibundi, ſic eos nõ ualde febricitaſſe acute. Potuit etiam quod Hippocrates ſcripſerat, febris nõ perinde acuta, eſſe ab eo qui primus excripſit corruptũ, erroremq; manſiſſe. Hic ſe offert non parua de omnibus pathognomonicis ſignis quæſtio. Nam ſi remotis ipſis affectus poteſt ſpecies cõſeruari, alia his pathognomonicis ſignis erũt nobis ad affect⁹ cognoſcẽdos certiora: qđ qui conſti-

conſtituat, uolet illa merito pathognomonica indicia appellare: & quę ante uocabantur indicia pathognomonica, aſſidentia. Quorum ſeparari illa non poſſunt, & affectus, ut ita dicam, conſtituunt eſſentiam: Aſſidentia uero ex his ſiunt, quæ ſæpe illis accidunt. Si æger ergo non ſitibundus ſit, nec magnopere febricitet acute, qua iam nota eſſe morbum febrem acutam dicemus? quanquam enim permultis febre ardēte affectis eſſe faſtidioſis contingit, non eſt tamen hoc affectus proprium: quippe multi etiam alij quomodocunq; ægrotantes faſtidioſi fiunt. Quare neq;, quod uiſum quibuſdam eſt, qui ſeſe duxerūt huiuſcemodi dubitationes declinaturos, etiam nobis eſt pronunciādum, ab excrementis cognoſci in primis febrem ardentem. Neq; enim uera in ſolis ardentibus febribus bilioſa alui reddunt, neq; his ſolis ſyntexis, id eſt, colliquatio accidit, uerum ſunt hęc quidem in ſymptomatibus malis & exurentium febrium: iſta tamen qui excernunt, multi modice ſitiunt, & calores febris ferunt. Verum in præſenti ſtatu ne talia quidem erant excrementa. Nam aluus, inquit, his pleriſq; turbata erat, atq; excrementa cruda excernebant, & multa & tenuia. Videtur ergo Hippocrates febrem ardentem aſſiduitate cognoſcere ſitis, caloreq; exurente: ſicut phrenitim perpetuo delirio. Sic enim, quamuis non perinde ſitiant ægri, neq; ualide torreātur, per totum autem morbum dicta duo ſint ſymptomata, febris ardens eſſe dicetur morbus: exiſtetq; alia febris hac calidior, ut & corpus fundat, reddatq; excrementa bilioſa & ſyntectica. Sed nō appellabitur ardens febris, niſi adiuncta perpetuo habeāt per totū morbū paulo ante cōmemorata duo, aſſiduam ſitim, quantūlibet biberit: ac perpetuum, & ardentem, faſtidioſumq; calorem. Proinde adeſt fere illis intentiſſima ſitis, & febris feruidiſſima. At raro, uti nūc, cum febris non eſſet planè acuta, etiā non perinde ægri erant ſitibundi: quæ ideo ſignauit, ſicut etiam hoc, non prorſus fuiſſe deliros eos, quādo hoc etiam ardentibus febribus accidit. Nam paruæ eſſe ſignum dementiæ delirium, ante docuimus.

Nares pauca ſtillarunt.

Hoc in comitibus eſt malignarum ardentium febrium, ut ſanguinis profluuia lenium. Et quid multis? omnis de naribus ſtilla, ut docuimus, prauum eſt ſignum.

Acceſſiones pleriq; diebus parib. habebāt.

Et hoc quoq; inter rara eſt. Nam febres ardentes ſolent adeoq; omnes, ita ut illę, morbi multum acuti accedere diebus imparibus.

Obliuio ſub acceſſiones, languor, uociſq; defectus.

Et obliuio manifeſta eſt: & monſtrata frequenter eſt de exitialibus eſſe. Languorem uidetur ueluti diſſolutionem & remiſſionem appellare omnium corporis partium, cum non aliter ac reſolutis proiectæ appareant. Quod quidem inter ſigna eſſe pernicioſa didiciſti, ut alia quoq; ſigna omnia quæ hoc libro recenſuit. Quare hic interpretanda ſunt ea tātum, quæ obſcura uidentur: & quæ demonſtrauimus aliàs, ſolum meminero, nō autem abſolutam tradam eorum doctrinam.

Extremi pedes & manus his frigidiores erant, et multo maxime circa acceſſiones: quibus calor pedetentim, nec probe redibat: redibātq; ad mentem, & loquebantur.

Varietatē ſymptomatū, quæ morbi eius tempeſtatis habebāt, cōmemorat quæ ſunt om̄ia praua.

Detinebantur aut ſopore perpetuo, non ſomnolento, aut uigilijs cum laboribus.

Ne hoc quidē obſcurum ei eſt, qui ea habet in memoria, quę in libro De ſopore tradita ſunt et in prioribus cōmentarijs. Cum enim uigilare ægri apertis oculis non ualent, ſed conniuent ſpe ſomni cōciliandi, & uigiles tamen manent, uocitamus illum uigilantē ſoporē. Quibus ſiqs adſit dolor, manifeſte uigilabūt magis ita affecti, adeo ut ne ſpeciem quidē tenuis uideāt ſomni. Siquidē iſtis, qui eo ſopore tenenť, uſu uenit eiuſmodi qddā, ut medij inter planè uigiles intercedant & dormientes.

Aluus his pleriſq; turbata erat, atque excrementa cruda excernebant, & multa, & tenuia.

Vel hinc liquet, nō attendere Hippocratem in dignoſcēdis ardentibus morbis ſpeciē excrementorum. Cruda itaque dicit & tenuia, qui tum tenebantur febre ardēte, deieciſſe: nec uerbum fecit de meris bilioſis, uel ſyntexi, quas quidam notas eſſe febrium ardentium maximas exiſtimant.

Vrinæ multæ, tenues, nihilq; decretorij quicquam, uel boni.

Vbi de urinis agit, quæ acciderunt his, ſolet tradere, nec addere bonum an malum denuncient, nos putans, quæ in Præſagijs didicimus in uniuerſum de uitio uel bonitate urinarum memoria tenere. Hic adiunxiſſe puto, quamuis eas prædixerat tenues eſſe, quòd illis adſcripſiſſet multas. Nā docuiſſe memor ſe multitudine urinarum interim iudicium fieri, indicauit hoc loco quāuis multæ eſſent, nihil tamen decretorij fuiſſe, neq; boni. Neq; enim quò purgaret corpus, & infeſtantia amoueret, uidetur nunc molita natura multā urinam: ſed quemadmodum didiciſti ſudores & deiectiones interdum ut ſuperfluitatis humorū in corpore malorum ſymptomata, excerni, interdum expurgante natura: ita nunc abundātis in corpore ſeroſi humoris ſunt urinæ ſymptomata. Ideoq; eis addidit, nihil decretorij quicquā, uel boni. Siquidem reddebantur, quia ob nimiam copiam eas uaſa ſuſtinere non poterāt: uel quod mordacitate uehementi offenderentur, itaq; ad excernendum contenderent. Huiuſmodi etiam hac ipſa tempeſtate uētris erant excrementa, ut eſt ſupra dictū, & uero etiam ſudores illis erant conſentanei.

Nec uero decretorij aliud in ita habentibus ullum aduertebatur. Neq; ſanguis rite profluxit, neq; alius conſuetus fiebat abſceſſus decretorius. Moriebatur quiſq; ſcilicet incerto ordine: plerunq; tamen circa iudicia: quidã longius producebantur, qui largius ſudaſſent.

Qui pernicioſe habebant, hæc his accidebant, quæ tibi hic collegit febris ardẽtis pernicioſę ſymptomata: quorum quodq; iam audiuiſti ante frequenter, cur ſit exitiale.

Similiter phrenitici quoq; habebant.

Finita de ardentibus febribus oratione, tranſit ad ea quæ phreniticis acciderunt. Itaq; & hic eius uerba attendamus.

Sanè hi nihil ſitiebant.

De phreniticis agit: fuiſſe eos dicit non ſitibundos, nõ tam quòd illis multa humiditas in ore uẽtriculi afflueret, quàm quòd quę patiebantur non intelligerent, & facultatem haberent ſtomachi appetitricem extinctam.

Nec phreniticorũ inſaniuit quiſquam, quod uſu uenit alijs: ſed alio quopiam ueterno grauiter peribant.

Si non prædiceret: Nec phreniticorum inſaniuit quiſquã: ſed ſimpliciter dixiſſet, pręſentes phreniticos ueterno perijſſe, non erat abſurdum accipere, eos cõuerſione in lethargum facta, ita defunctos eſſe. Nunc cum ſit prædictum, Nec inſaniuit quiſquam: probabilius eſt perijſſe cum ſopore perpetuo phreniticos, hoc eſt, demẽtes: hoc enim diſcrimine ſolo cũ febre phrenitim accipimus, nulla re alia diſtantem ab inſania, quàm febre. Mentis ſiquidem utraq; noxa eſt: ſed proprium inſanientium eſt febre liberum eſſe, ut febricitare phreniticorum. Non eſt igitur nouum in corpore crudis collectis humoribus, ut excrementa commonſtrarunt, eſſe ſopitos illos ſimul & dementes euaſiſſe: Sopitos quidem ex multitudine & frigore ſuccorum crudorum: Dementes, quòd acredinem patiebant & calorem putreſcentes.

Erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus ſum.

Reuocemus ad memoriam, quòd poſtquam ſupra dixerit, febrium ardentium, quæ uigebãt, hæc erat natura: utq; hanc narrauit, & quæ illis accide runt ordine omnia, & deinde rurſus dixit: Similiter phrenitici quoq; habebãt. poſtea iam diſputatione de his peracta intulerit: Erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus ſum. Nam his uerbis febrium eſſe ſpeciem, febrem ardentẽ, & phrenitim oſtendit. Febrem ardentẽ, quòd perpetuam habeat ſitim perpetuo coniunctam & multo ardore. Phrenitim uero, ut q̃ ſit aſſidua, unaq; dementiam perpetuam habeat.

Os multis aphthis uitiatum, ulceroſumq;, fluxiones ad pudẽda multæ, exulcerationes, tubercula foris & intus ſecundum inguina.

Et ante quidem de his ſermonẽ habuit. Verum quia de unoquoq; ſeorſum agit, poſteaquã ad autumnum uſq; generationẽ productam ſacri ignis dixit, planè de ijs quæ nunc poſt eum deſcribuntur, omnibus idem oſtendit. Hac ergo de cauſa eorundem iterum meminit.

Lippitudines humidæ, longæ, diuturnæ, laborioſæq;: genarũ foris & intus germina, quæ multorum perderent aciem, quæ uocant ficos.

Abundantis humoris ſuperfluitas uidetur duplicem habere ſpeciẽ in craſſitiei & tenuitatis differentia, ut ſerè in humidis & trãquillis tempeſtatibus ſemper ſolet. Nam niſi peculiaribus utens exercitationibus uentiles corpus, & totum luſtres, concitesq;, copiã accruabis craſſorum humorum & tenuiũ: Craſſorum, propter ſocordiã: tenuium & aquoſorum, quòd uacuati non ſint. Eorum igitur argumentum tenuitatis, aluus eſt tenuis, ſimilesq; urinæ: Craſſitiei, quòd omne producitur, & plurimis eſt adiũctus ſopor. His ergo merito, quibus ad oculos affluentia uergebat, humidas lippitudines fecit ob tenuitatem, & genarum germina cauſa craſſitiei. Nã quod ex humore in oculis manante humidi exiret, fecit lippitudines, hoc eſt, cũ fluxiõe humida & aquoſa. Craſſius uero partibus adhæreſcẽs affectis, tubercula excitauit, colliũ modo. Quod uero craſſi humoris in profundo oculorum erat, dolores peperit.

Expullulabant cum alijs in ulceribus multa tum in naturalibus.

Quæ materię craſſitudine in genis excreſcebãt, non hic tantum, uerum in pudendis quoq; extitiſſe ait, & ſiqua pars alia forte eſſet exulcerata: humorum craſſitie, ut dictum eſt, eiuſmodi efficiente excreſcentias, quas fungos uulgo uocant.

Carbunculi æſtate multi, & alia, quæ putredo uocantur.

Atq; ꝙ cõmoraret̃ in corpore prauus humor, putredo increſcebat: æſtate uero excipiente, neq; ipſa Eteſias habente, multo magis eualuit. Ideoq; calidi morbi plures, & prioribus deteriores uiguerunt. Oſtendimus enim carbunculum ex calido quidem eſſe feruore, uerum craſſa materia conſtitutum.

Papulæ item magnæ.

Apertũ eſt ab ἐκθύειν, quod eſt ἐξορμᾶν, id eſt, erumpere, deriuatũ eſſe ἐκθύματα, id eſt, papulis, nomen, in ijs quæ ſponte extuberãt in cute. Hæc cõſtant ſuperfluis ſcilicet humoribus. Atq; qualitatem etiã non iniuria ſubſequunt̃, cum tenues humores exulcerationẽ potius q̃ tumores creent: at craſſi in tumorem pellem attollant. Liquet autem, quæ nunc in cute ſponte ſunt genita, eiuſdem eſſe generis

generis, cum illis quæ in genis & ulceribus prædixit excreſcere.

51 Serpentia ulcera, multis magna.

Magna, aut quòd multum occuparent loci, aut quòd adiunctam malam exulcerationē haberent, appellauit: quorum ſuccedit utrunq; humorum, quod diximus, uitio.

52 Quæ ad uentrem attinebant, multis multa incōmoda euenerunt. Primum teneſmi multis cum dolore: plurimis uero pueris, omnibusq; impuberibus: quorum plurimi peribant, multi lienterici erant.

Tum humiditate ætatis, tum quia plus cibi ſumentes pueri, nutrimenta ſæpe corrumpunt, merito teneſmo corripiebantur. Qui cum alioqui dolorificus eſt & moleſtus affectus: dolorificus, propter tenſionem: moleſtus, quòd aſſidue deſidendum ſit: tum uero in hoc ſtatu, quem plethōricum ſimul & prauis humorib. fuiſſe exundantem diximus, multi magis lienteria tenebant. Nā debilitata facultate retētrice, fieri liēterias didiciſti. Eſt porrò cōſentaneū, ſicut extincta erat facultas uentris nutritiua, unde cibos prorſus ait paulo poſt eos faſtidiuiſſe: ſic retentricē etiam fuiſſe læſam.

53 Dyſenterici, neq; admodum grauiter.

Conſentaneū erat inferri hoc prędictis quibuſdam, qui nō grauiter ægrotarāt. Sed nullus is eſt prædictus. Immo uero cōtrà magis, & priores omnes, & qui ante liētericos dicti ſunt teneſmo laboraſſe, grauiter ægrotarunt. Quare eſt fortaſſis ſcriptura corrupta; quō in multis libris aliæ mendæ multæ, à primo librario cōmiſſæ, manſerūt. Nam rectius ſcriptū ſit: Hiq; admodū grauiter. Quidam uero dictū aiunt: Neq; hi admodū grauiter, perinde ac, Multi dyſenterici nō fuerunt: uolēte indicare Hippocrate ex hoc, grauiter, generationē morbi, non modū. Quidā q; dyſentericis nullo dolore affectis adiunctū ſit, ideo dicunt, Neq; hi admodū grauiter, ab eo eſſe adiunctū: ut intelligamus lientericos neceſſario eſſe dolore uacuos.

54 Aluus biliosa, pinguis, tenuis, aquoſa: atque ipſe morbus multis eò erupit citra febrem, et cū febre: tormina dolorifica, prauę item reuolutiones: multorum quæ in corpore inerāt, ſuppreſſaq; erant, exitus: quæ autem deſcenderent, dolores nō tollebant: multæq; erant corporis partes affectæ.

Præſens ſermo omne genus cōtinet morbi, quatinus natura inter ſe homines, ætatibusq; & uictu diſtant. Ergo cū alijs alius abundaret ſuccus, à ſtatu aeris hunc, ut demonſtrauimus, auxit: tandem putredine excipiente, putrefactio pro humorum differentia collectorū uariabat. Iam quia hæc in locum ſe cuiq; ægro natura imbecillimum conferebat, multis, quia ſatis multi homines eſſent, contigit partib. lædi. Proinde erat probabile natura bilioſis, & ijs qui in ætatis erāt flore, & ſolicitis, ijsq; qui laboribus ſeſe & adminiſtrationibus conficerent, hæc abundaſſe. Pinguia ſyntexeos eſſe ipſe ſigna docuit: Aquoſa, tenuis & ſeroſæ humiditatis. Porrò multos dicit hoc morbo laboraſſe, hoc eſt, deieciſſe talia: etenim citra febres hoc dicit quibuſdam accidiſſe. At exitus, hoc eſt, uacuationes illis ait contigiſſe multorū, quæ inerant in corpore, & ſuppreſſa erāt: quod fortaſſis ſignificat, cum etiamſi multa in corpore retinerētur, tamen multa exijſſe, quo minus exeuntia dolores exoluiſſe. Nam qui ſuſtollere illa, cum quę ſupprimerentur eſſent etiam multa, poſſent?

55 Et hæc quæ offerebantur, ęgre admittebāt. Nam purgationes multos offendebant. Quorum qui ſic habebāt, ſubito multi peribāt: multis malum producebatur.

Oblata poteſt dicere tum omnia in cōmuni remedia, tum priuatim cibū & potionem. Purgationes, quarū fecit mentionem, utriſq; poſſunt annumerari. Nam nihil cōtuliſſe ita affectis remedia, ut ille nihil dicat, in aperto eſt. Siquidem cum multi morerētur, nullius erant uſus omnib. illis auxilia.

56 Vnoq; uerbo: qui longis morbis, uel acutis tenebantur, uentris uitio omnes præcipue exanimati ſunt. Cunctos nanq; uenter ſuſtulit.

Et peſtis quoq; illa longiſſima, quæ noſtra ætate uulgata eſt, per excrementa alui omnes propè peremit. Quæ euacuabantur, erat ſyntexis. Quod quidem eſſe ſymptoma uidetur in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim uocitant, † eum mortales uel citra febrem peſtis corripiat.

† al. quæ mortales uel citra peſtem corripiat

57 Omnesq; in quos equidē tunc incidi, cibū, quocunq; detinerentur prædictorum morborum, faſtidiebant: multi autē, maxime ij qui ex his erant, & ex alijs, qui in malis erant.

Etiam hoc ſymptoma omnes cepit, qui in peſte diuturna, q̄ modo uiguit, laborabant: quare factū eſt, ut multi morerentur. Fortiſſimi ergo, qui uim ſibijpſi adſerētes, cibum oblatum aſſumpſerunt, omnes ferè ſuperſtites fuerūt. Plurimi uero mori, quàm comedere quicquam prius duxerunt. Atq; hæc ipſa accidiſſe illis uidentur, qui tum ęgrotauerunt, maxime uitio uentris. etenim & huius eſt opus, ciborum appetentia.

58 Erant hi ſitibundi, illi non.

De his hoc loco, qui aluo turbata, ut ipſe appellauit, citra febrem afficiebantur, ſermonem habet: quod eſt ex his uerbis clarū, quæ ſubdidit: Ex his, quos febres tenebant, aliaq; nemo circa potum intempeſtiuus erat. Apertū eſt etiam ex illis quæ ſupra diximus, cur nō eſſent ſitibūdi omnes, nec ſiti liberi. Craſſitudo enim humorū, & tenuitas aquoſa erat aceruata, frigida illa quidē ſua ſpōte utraq;, ſed acquiſititium à putredine calorem mutuans.

Quare

Quare in quibus excellebat iam putridus calor, erant ſitibundi: in quibus nondum, hi contra merito non ſitiebant.

Ex his quos febres tenebāt, aliaq́ꝫ, nemo circa potum intempeſtiuus erat.

Poſteaquā priori capite dixit, de ijs qui ex uentre laborarunt, quòd partim ſitibūdi, partim non eſſent; hic nunc de ægrotantibus ſimul cum febre ait, non magnopere ullum fuiſſe ſitibundum, neqꝫ ut medicis non eſſet audiens. Quod hinc eſt factū, quoniam non perinde his multa, copioſa, putrida ſanies in uentrem, ut prædictis conflueret.

Vrinæ multæ erant. neqꝫ erant illæ ex potu ingeſto, ſed illum excedebant: mireq́ꝫ etiam uitioſæ erant urinæ redditæ. B Neque enim inerat craſſitudo, uel concoctio, uel proba purgatio. Nam purgationes per ueſicam commodæ, bonum multis portendebant. Plurimis uero ſyntexin, turbationem, dolores, diuturnitates, & nulla iudicia.

Quę ſunt dicta, clara oīa ſunt, & memoriam, non interpretationem poſtulant. Ipſe nanqꝫ ſuperiori ſermone, quē ego expoſui, nō obſcure oſtendit, eſſe cum urinæ ſymptomatis ratione uacuentur, ſicut ſudores, uomitiones, & deiectiones.

Sopiebātur in primis phrenitici, & qui febre ardente tenebātur: tum etiā in alijs morbis omnibus maximis, quòd febrē adiunctā haberēt. C

Soporē creauit materię craſſitudo, & pręter cæteros his, quibus erat affectū caput. Eſt aūt phreniticis affectū per ſe: ſed in ardentib. febribus per accidēs. Nam febris calor prauos humores, qui tūc crudi & frigidi abundabant, ad caput ſubuehit.

Pleriſqꝫ uel grauis ſopor comes erat, uel tenues atqꝫ parui ſomni.

Grauis ſopor, à quo ægre quis excitetur, accipiendus eſt: cuius cōtrarius eſt, qui tenues & paruos ſomnos habeat. Quorum accidit primus his, quibus craſſitudo & copia exuperabat frigidę materiæ: alter, quibus putrida tenuitas.

Multa præterea febrium alia genera uulgabantur, tertianarum, quartanarū, nocturnarū, D continuarum, longarum, uagarum, faſtidioſarum, inconſtantium.

Quia humores noxij erāt diuerſi, ideo cum alij morbi, tum plura iam inciderunt febrium genera. Meminit autem intermittentiū, quæ numero tres ſunt, quotidianarū, tertianarum, quartanarū: Tertianarum quidē & quartanarū nominatim primū: quotidianarū uero dicendo, nocturnarū. Nam earum ex quo duplex eſt differētia, quatenus hæ interdiu accidunt, illæ noctu, inde diuerſa nomina inuenerunt. Hippocrates earū, quæ tum uigebāt, mentionē fecit, quæ erāt nocturnę. Memoria itaqꝫ repetamus etiam, ꝙ cum & primo libro & ſecun- A do Morborum uulgariū, tum multos ſeparatim ægros adduxerit, tum integras ſit tempeſtates perſecutus, nuſqꝫ nec quintanā, nec ſeptimanā ſcripſit, uel aliā febrem multorū dierum. Nec uero etiā in tertio libro Vulgariū morborum, neqꝫ ante, neqꝫ poſthac ad finem uſqꝫ. Vnde mihi in mentē uenit, illa quæ primo libro Vulgarium morborū tradita ſunt, infarcta ab alio ſuſpicari, ubi alias eſſe quartana febre pluriū dierum ſtatuit. At in prædicta oratione intermittentiū genus propria appellatione non nominauit quemadmodū continuarū, ſed eſt tantū omnes eius ſpecies perſecutus: deinde communi nomine continuas indicauit, quarum febres ardentes prædixit, & phrenitidas. Poſtea longarū nomen & uagarum prodidit: ubi mihi memor ſis eius, quod eſt initio propoſitæ orationis dictū, febriū ipſum omnia quæ collegit, ſpecies appellare.

Omnes hæ cū multa turbatione erāt coniunctæ. Ventres enim pleriſqꝫ turbati cū horrore. ſudores non decretorij: & urinæ eæ, quas ſupra deſcripſimus. Hæc erant illorū pleriſqꝫ longa. Nam qui ipſis abſceſſus fiebāt, non iudicabāt, ut in alijs. Omnia quidem omnibus difficulter iudicabantur, uel omnino nō iudicabantur, uel producebātur: his uero multo maxime. Tamē horū pauci ad octogeſimū diem iudicabantur. Maximā partem temere reliquerūt. Horū pauci moriebantur, ex aqua inter cutē, qua non decūbebant. Multos etiā in alijs morbis tumores excitabant, præ cæteris uero tabidos.

Prædictas dicit omnes febres adiunctā habuiſſe multam turbationem: mox ipſe, quæ eſſet turbatio, exponit, deſcribitq́ꝫ earum ſymptomata. Reliqua, niſi priora exciderint, clara ſunt.

Maxima erat & grauiſſima tabes, hæcq́ꝫ plurimos peremit. Nam cum multi hyeme cœpiſſent, maxima ex parte decubuerunt, partim recti eſſe ſuſtinuerunt. Verum ante uer, qui decubuerant, ferè perierunt. Reliquorum tuſſes neminem reliquerūt, remiſſiores tantū æſtate fuerunt. At ſub autumnū omnes decubuerūt, atqꝫ multi obierunt, quorū ægrotabāt plurimi diu. Cœperunt igitur horū plurimis ſubito ex his eſſe deteriores, tū horrores crebri, ſæpe febres cōtinuæ, acutę: ſudores intēpeſtiui, frigidi, multi perpetuo. Multum uero erat frigus, et uix eis calor reuocari poterat. Vētres uarijs modis ſubſtiterunt, rurſuſq́ꝫ ſtatim fiebant lubrici. Quæ pulmonē infeſtabant, per aluum omnia reddebātur. Copia urinarum parum bonarū, ſyntexes malæ. Multæ tuſſes tenuerūt cōtinentes, & multa excreātes cocta et ſyntectica, min⁹ tamē cū labore. Quę etiā ſiquādo eſſent difficiliores,

rurſus

A rurſus lenius omnibus purgabãtur, quæ pectori incommodabant: raucedines non mordicantes, neq; ſalſugines quicquã moleſtabant. Lenta uero. & alba, & liquida, ſpumoſaq; multa caput demittebat. At multo hos et alios maximũ comitabatur malum faſtidium ciborum, ut ſupra docuimus. Nam ne potum quidem libenter cum cibo ſumebant, ſed citra ſitim degebãt.

Dixi etiam ſupra, repleto in calida & humida uentisq; uacua tempeſtate capite, ex deſtillatione in pulmonem deſcendente tabem conſtitiſſe, cuius etiam per ſtomachum portio in uentrem delata, eum turbauit. Quæ deinde dixit de tabidis, & ſi ijs qui prædictorum meminerunt, clara ſunt, B faciam tamen ut quæ uidebuntur referenda, hęc declarem. Primum hoc inter ea eſt, ineunte uere plerosq; tabidos obijſſe, ex aeris immutatione. Dixit enim extremam fuiſſe hyemem aſperam, & circa ęquinoctiũ iam Aquilone ſpirante ninxiſſe. Quæ tabidis conuerſiones infeſtiſſimæ ſunt, itaq; autumnus etiam pernicioſus eſt. Vnde in Aphoriſmis cum ipſe dixit tabeſcentibus aduerſarium eſſe. Et quidem Aquilo partibus thoracis officit uniuerſis. Quare in Aphoriſmis ait, tuſſes, raucedines, laterum dolores & pectoris exiſtere, flante Aquilone, præcipue quibus iam ſunt hæc uitioſa, & caput repletum deſtillationem deriuat. Vnde æſtate tuſſes dicit remiſſiores fuiſſe, hoc eſt, imminutas, & moderatiores. Nam fuit, ut ipſe ſcripſit, ſerena C æſtas & calida, ut ẽ diuerſo principium inſequentis autumni tabidis inimiciſſimum. Dixit enim: Sub Arcturum rurſus flãte Borea multum pluit. Quòd autem longo ſpatio produceretur non ſolum tabes, ſed & alij morbi, in cauſa craſſities fuit materiæ nihil habentis ſua ſponte acredinis & caloris, ſed die à putredine mutuantis. Planiſſimum hoc fecit hiſce uerbis: Raucedines non perinde mordicantes, neq; ſalſugines quicquam moleſtabant. Lenta uero, & alba, & liquida, ſpumoſaq; multa caput demittebat. Quod reliquũ eſt huius capitis, omne memori ſuperiorum clarum eſt.

Grauitas corporis cum ſopore.

Sæpe eſt dictum, emoriente ſuſtentatrice & motrice corporum facultate, quæ pridem ab ea ut leuia ferebantur & mouebantur, grauia uideri. D

Quibus ferè omnibus tumores fiebant, qui in aquam inter cutem eruperunt.

Non mirum, ſi propter abundantiã crudorum humorum ad hunc affectum quidam deuenerũt.

Horrebant, & ſub mortem delirabant.

Cum prauitas humorũ ex putredine parta increſceret, horrore corripiebantur, & delirio progreſſu temporis, quo etiam expirarunt.

Genus erat tabidorũ, glabrum, ſubalbum, pituitoſum, ſubrubicundũ, cęſium, leucophlegmatiæ, ac quibus ſcapulæ in morem alatum prominebant, mulieresq;. Itidem melancholicum genus, & ſubſanguineum. Febres ardentes hos & phrenitides & dyſenteriæ tentabãt. Teneſmi iuuenes pituitoſos exercitabant: Diuturna alui profluuia, & acria excrementa pinguiaq; bilioſos.

Corporis formas eorũ, qui tabificis morbis corripiebantur, reddit. Glabrum igitur, quod eſt depile, indicat iuſto frigidius temperamentum: nec hoc ad pueros refertur: ſemper ſunt enim hi propter ætatem calidi: ſed ad adultos, ut in commentarijs De temperamentis declarauimus. Itidem albus color: ubi quidẽ miror, quid præpoſitionem ſub addiderit, ſubalbum dicens. Nam in rubicundo rectè ſanè dictum eſt ſubrubicundum. Didiciſti nanq; rubentem colorem calidũ denotare temperamentum: Subrubrum non perinde ac album frigidum: non tamen etiam calidum. Qui uero alba pituita affluũt (quos Græci λευκοφλεγματίας appellant) ſi quam habemus traditorum in libris De temperamentis memoriã, citra cõtrouerſiam ſunt frigidi temperamenti Eſt his molle corpus et tumidius quodãmodo, propemodũ ut aqua affectis inter cutem, quam Leucophlegmatiã appellant. Itaq; omẽs hi ſunt planè frigidi temperamenti. Pituitoſi uero ut audiuiſti, temperamenti malorum pleni humorum. Præterea de cæſiis, ſemelq; de oculorum coloribus, in cõmentarijs De temperamentis didiciſti non eſſe exiſtimandũ pro certo ex tali ſigno de totius temperatura corporis, niſi ſolorũ oculorũ, ſed neq; horũ quidem euidenter in prędictis. Nam primũ oculos, qui χαροποὶ, hoc eſt, cæſii uocanẽ, qui ſint conſiderandũ, reuocandumq; ad memoriã Poeta quæ ſcripſit, ubi ait:

ἄρκτοι τ', ἀγρότεροί τε σύες, χαροποί τε λέοντες.

Deinde ubi uideris multos leones, ita memoriæ color oculorum mandandus eſt, ut ualeas, cum in hominibus conſpiciatur, facile agnoſcere: cumq; uideanẽ illi tales eſſe, temperamentũ quoq;, quod ad oculos attinet, calidũ & ſiccum dices. At huic non parum multa in præſenti oratione repugnãt. Primum enim cum frigidiore temperamento cæſium collocauit. Poſtea bilioſos appellauit, quaſi ab his diſſidentes, cum aperte ſint hi temperamento calido & ſicco. Immo uero ipſi morbi, quos deſcripſit à corporis formis, ſignificãt primo loco relaros eſſe omnes frigidiores, rubicundos calidiores, bilioſos abũde calidos. Nam hæc tempeſtas in corpore uidetur humores aceruaſſe, & repleſſe caput: ideq; omnibus morbis cõmune fuiſſe, ſed fuiſſe ſuo quẽq; morbo aliũ alio correptũ, pro ſua cuiuſque natura: Alui fluxionibus, acribus deiectionibus pinguibusq; bilioſis. Nam ipſe in Præſagijs dixit, pinguitudines innatantes ſimiles aranearũ telis reprehẽdendas eſſe. indicãt enĩ ſyntexim. Quare bilioſi merito in febres ſyntecticas inciderũt, offendebanturq; alui deiectionibus. Rubicũdi uero,

& ad

& ad melãcholiam appoſiti, & craſſo ſanguine ca A
lidoq; prẹditi, non iniuria phrenitide ſunt & febre
ardente correpti, & etiam cruentis dyſenterijs q̃
fieri potuit maxime. Duplices enĩ eas ſcimus eſſe.
Inteſtinis exulceratione eroſis alterã differentiam,
alteram cum copioſus ſanguis per uenas, quæ ad
inteſtina pertinent, euacuatur. Quæ autem eſſent
naturæ uel calidiores tãtum, uel frigidiores ſimul
& humidiores, has par erat, ut & quæ nec facile fe
bribus cedebant, nec biliosis affectibus, in ſolas in
cidiſſe capitis deſtillationes, itaq; intabuiſſe. Quia
uero ſcripſit Hippocrates: Genus tabidorum erat
* glabrum, ſubalbum, pituitoſum, ſubrubicũdum,
& ſermoni etiam cæſios inſeruit, dignũ mihi hoc
quæſtione uiſum eſt. Conſentaneum erat non cæ
ſios, ſed glaucos potius dicere, quòd hi frigidi, illi B
humidi, alij pariter frigidi & humidi temperamen
ti eſſe uideantur: quorum nihil cum præſente diſ
putatione pugnat. Comparemus iam cum his in
fantes, Scythas, Gallos, & Germanos, qui planè
tẽperamento ſunt humidiore, frigidiore uero non
citra controuerſiam. Mihi igitur uiſum eſt operæ
pretium, ut de colore oculorum cæſiorum habere
tur quæſtio. Interpretes libri huius Empirici qui
dem, unaq; cum his Lycus, ut alia multa, ſic hoc
omiſſa cauſæ inquiſitione prætereunt: Hippocra
tici uero quidam temperamẽti eſſe calidi ſignum
cęſium, quidam ſicci dicunt. Sunt qui neutrũ iam
addant. Sabinus quidem hoc demum ſatis habuit
dicere, Cæſium uero quia eſt ſiccũ, opportunum
eſt tabi: Neq; cauſam, cur id ſcripſerit, adducit: ne C
que alia quibus hoc eſt adiunctum, eſſe omnia fri
gidioris temperamenti & humidioris ſigna. Num
ergo pro glauco Hippocrates cæſium falſus uoca
bulo ſcripſit? Nam quid dicas aliud? Sed hoc in
communi ſit conſiderare propoſitũ. Ad reliquam
iam orationis partem accedamus: Nam in morbis
tabificis unà cum prædictis etiam πτερυγώδεις, id
eſt, quibus ſcapulę in modum alarum prominent,
cõmemorauit, qui non propter temperamentum,
ſed propter uitioſam thoracis figuram, obnoxij ta
bi ſunt. Probabile tamẽ eſt eius figuram natiuum
calorem ſequi. In fine, ubi de tabidis tractat, quan
do Hippocrates adiecit, Et mulieres: animaduer
tendum eſt, utrum hoc modo dixerit, quaſi dicas,
mulieres perinde ac uiros tabe fuiſſe correptas, q̃ D
erant eorundem generum: an licet his notis care
rent, frequentes tamen dicat in hunc affectum mu
lieres incidiſſe, cũ humidiores ſint & frigidiores,
ut qui quoſdam uiros ex ſuo cuiuſq; temperamen
to tentauit, hic per multas mulieres ex cõmuni.
Equidem utrunq; cenſeo cõſentaneum eſſe. Nam
eſt ueriſimile frequẽtiores uiris mulieres, propter
temperamentum ſuum cõmune, tabe captas eſſe:
ac præ cæteris illas quæ eius erãt generis, cuius re
cenſuit uiros. Quia uero ſubdidit melancholicum
genus & ſubſanguineum, febribus ardentib. præ
cipue fuiſſe & phrenitide affectum, ad memoriam
quæ didicimus, reuocẽmus, q̃bus multus ſanguis
& calidus generatur, prompte in melancholicorũ
humorum hos uitium deuenire. Quare accipe nõ A
hos, qui atram iam multam bilem aceruauerunt,
ſed qui ad generandam eam eſſent appoſiti: qui ſa
ne, ut calidis arriperentur morbis, quod natura eſ
ſent calidiore, merito factum eſt. Poſteaquam au
tẽ ſupra dixit pituitoſos eſſe tabificis captos mor
bis; nunc addita his ætate dicit: Teneſmi iuuenes
pituitoſos exercitabãt: nempe quòd non tantum
naturale temperamentum eſſet ad cõmittendum
teneſmum pronum, ſed ætas quoq; calida eſſet: ut
ex acri & putrida pituita teneſmum intelligamus
ortum. Siquidem meatum ad ieiunum inteſtinum
ea pituita exulcerans, ad excretionem aſſiduam ę
gros irritauit. Tenſiones autem & deſidendi cupi
ditatem uehemẽtiorem habent teneſmo laboran
B tes q̃ dyſenterici, propterea quòd ægre pituita ex
cerni poteſt: corporib. enim præ craſſitie & uiſco
ſitate inhæreſcit, nõ ut flaua bilis, ſtatim permeat.
De naturis autem bilioſis antea dicebam, merito
illis acres deiectiones eſſe propter pallidam, flauã,
& amarã, quam uocant, bilem: pingues uero pro
pter colliquationem: quibus excrementis ob colle
ctorum copiam uitioſorum humorum longa ſuc
ceſſiſſe profluuia uentris.

7° Omnibus, quos ſupra deſcripſimus, uer erat
infeſtiſſimum, plurimosq; ſuſtulit. Aeſtas com
modiſſima, minimeq; multos peremit. Autu
mno rurſus, & ſub Vergilias multi interierunt
C τεταρταῖοι.

Vitioſo humore, qui collectus erat, in corporis
profunditate retruſo ab aeris frigore, quo extre
ma hyeme & ineunte uere erat infeſtus, haud iniu
ria maxime quidem tabidis, ut ante dixit, & uero
etiam alijs uere contigit perire: æſtate, quæ ſerena
erat et ſicca, omnes releuari: Iterumq; aere ſub Ar
cturum in humidũ uertente, merito multi toto au
tumno ad occaſum Vergiliarum in fine præſentis
ſtatus, quartana febre perierunt. Quædam exem
plaria adſcriptum habent, quarto: alia, febre quar
tana. Et quæ his ſunt uetuſtiora, literã Δ quæ alijs
literis eſt maior. Sunt quibus nihil eſt omnino ad
ſcriptum. Qui itaq; cum ι ſcribunt τετάρτῳ, hoc
eſt, quarto, quare datiuo caſu eſſe id dictum iudi
D cant, hoc modo interpretantur: Multi die quarto
perierunt. Qui ſine ι, eſſe id additum: ſimilem eſ
ſe hunc ante expoſitis in primo libro Vulgarium
morborum uolunt, & quartum eſſe ſtatum, com
memoratis ſcilicet cum eo tribus illius libri ſtati
bus. At quibus in exẽplaribus pro quarto, Δ tan
tum eſt adſcriptum, idem ſignificatur ac quarto.
Quod quidem non aliter, atq; notæ à Pamphilio
Mnemone ſcriptæ, ſymbolice uidetur poſitũ eſſe.
Atq; hanc ueteres unam lectionẽ agnoſcunt. Qui
dam qui hæc deflectere ſtudebant, cõmutata ſcri
ptura fecerũt τεταρταίῳ, hoc eſt quartana febre:
atq; hanc eſſe totam orationem ſtatuerunt: Autu
mno rurſus & ſub Vergilias multi febre quartana
interierunt. Itaq; tãtum legit in ſuis exemplaribus

Capito: cui tamen ſubeſſe uidetur mendacium, ſi A
ue de ægrotantibus, ſiue de ſebrib. accipias. Nam
de ægrotantibus quidem prorſus eſt abſurdū. Ne-
que enim probabile eſt præſentē humoris ſtatum
adeo eſſe cōſecutos acutos morbos, ut quarto die
perimerent ægros. De febribus uero ueriſimile e-
rat, tum quoniā deuſtam diuturnitate craſſam ma
teriam probabile erat in melancholicum tranſiiſſe
excrementum: tum quòd anni erat tempus Autu
mnus. At febribus tamen uigentibus quartanis,
non perijſſent multi. Securam etenim ſcimus eſſe
per ſe hanc febrem, ut de ea Hippocrates dixit.

De ijs quæ ad exitum libri ſunt adſcripta.

A peſtilēte tempeſtate ſedecim narrat ægros ad
finem uſq; libri. Inde ſunt adſcripta quædā, de qui B
bus uidet recte Dioſcorides ſtatuere, qui uult ea
ſtatim tempeſtati ſubtexta: huncq; illis libri locum
in ſua æditione attribuit: itaq; ea hic nos expone-
mus, ſi prius hoc tantum dixerimus. Videtur mi-
hi hæc quoq; alius adſcripſiſſe, non ipſe ſcripſiſſe
Hippocrates. Videtur uero mihi merito æſtas in
ſequens profeciſſe. Nam tollit æſtiuos morbos in
ſtans bruma, æſtas inſequēs brumales. Atqui erat
incōſtans æſtas. Etenim ſubito calida euaſit a cau-
ſtrina, uentiq; in ea ſiluerūt: profuit tamen ad aliū
ſtatum mutata. Enimuero reuocemus ad memo-
riam, quæ de æſtate in narranda tempeſtate ſcri-
pſit in hæc uerba: Aeſtas ſerena erat & calida, ma-
gni erant æſtus. Eteſiæ parui non continenter ſpi-
rauerūt. Quare par erat moderatiores æſtate mor C
bos eſſe, ex humorum, ut dictum eſt, ortos exupe
rantia, qui ineunte uere potiſſimum prodierunt.
Quia illud frigidum, in altum corporis repulerat:
iam æſtas quæ illud ſqualida & calida excepit, ſi-
mul & ad cutem malum traxit humorē, & digeſ-
ſit eius portionem non minimam. Quo tempore
ſi Eteſiæ ſpiraſſent, morboſum humani corporis
ſtatum omnem abſterſiſſent. Quia uero eius ſuper
erat pars, moxq; ſub Arcturum flante Borea mul-
tum pluebat, humores qui nimis per cutem mana
bant, rurſus impediti ſunt, & in profundum cor-
pus impulſi. Hinc de integro ægrotare, multique
mori cœperunt. Hac ergo de cauſa ægrotantibus
id temporis, æſtas nōnihil profuit: non quia mor-
bos, qui hyeme cœperunt, elidi ſit probabile æſta D
te. Tametſi ita ſe habeat res, ut qui hyeme emerſe-
rint, æſtate profligentur: & quos produxit æſtas,
hyeme. Aeſtiui ſiquidem & brumales morbi intel
ligendi ſunt, qui æſtate, quæ in natura ſua cōſtat,
& hyeme præ cæteris exiſtunt. Ita enim in Apho-
riſmis Hippocrates dixit: At morbi omnibus om
nes temporibus anni & exiſtunt & ingraueſcunt.
Sunt tamen qui certis anni temporibus emergāt
ingraueſcantq;. Sub hæc quæ uere regnant ægritu
dines, quæ æſtate, & autumno, hyemeq;, recēſuit:
nimirum ubi nihil in aere innouetur. Nam ſi uere
eodem die modo calor, modo algor intendatur,
morbos ait autumnales impēdere. Neq; enim tem
porum anni nomina, cæterum temperamenta cer

A tas morborum formas cōmittunt: quę ubi uariēt,
non poſſunt nō unà ſecum morbos commutare.
Iam uero propoſita oratio morbos uult, qui hye-
me extiterunt, æſtate repelli, uel ſi uitioſo ſit æſtas
temperamento: cuiuſmodi cum aliquando in Cra
none fuiſſet, carbūculos ſtatim excitauit. Qualis
ſi in præſenti eſſet, plurimos malorum ſuccorum
& putridorum abundātia aucta & iam putrefacta
peremerat. Quamobrem mēdacium eſſe apparet,
& refragari Hippocrati, brumales morbos pror-
ſus æſtate diſcuti: cum qui hoc præpoſuit, neſciue
rit quoſnam morbos dicat Hippocrates ſingulis
anni temporibus eſſe proprios. Nec uero etiā eſt
neceſſe reliqua hic referre, quę aliàs in uniuerſum
præſcripſit. Quare illa ſemel prætereo. Plana nan
B que ſunt omnia, & in libris, quos ante hac enarra-
ui, abunde de his diſputaui.

De ægris poſt tempeſtatem.

Sedecim poſt tempeſtatē ægros deſcripſit Hip
pocrates, qui, ut quidam cenſent, in ea laborauc-
runt: quādo ipſe, ubi finem facit de ijs quæ tum ac
ciderant, narrandi, ſic dixit: omnibus τοῖς ὑπο-
χειμερίνοις uer erat infeſtiſſimum. Poteſt tamē de
ſupra deſcriptis dictum eſſe uerbum hoc ὑπο-
χειμερίνου: qui uſus apud multos eſt. Nā ſedecim
hos ægros aliud tenebat morborū genus, ac com-
memoratos ab eo in tempeſtate peſtilenti. Verum
quæ de his ægris prodidit, non fuſam iam requi-
runt interpretationē, ſi memoria, quæ ante expo-
ſuimus, teneas. Nam omnium propè ſymptoma-
C tum & ſignorū, quorū Hippoc. meminit in ęgris,
de quibus uerba fient, reliquū, quod non ſit ante
dictum, eſt nullum. Itaq; ſummatim percurremus
ea quę in his ſunt ſcripta: ſicubi quid ſe offerat, qđ
antea non habuimus, illud ſolum elaboraturi.

7 In Thaſo Parium quendam, qui ſupra Dia
næ ædem decumbebat, febris corripuit acuta,
primo continua & ardens. In principio ſitibun
dus erat, & ſopore tenebatur, rurſus inſomnis.
Inter initia uenter turbatus, urina alba. Die ſex
to erat oleoſa urina, aluus glioſa pinguiſq;, de
lirauit. Septimo grauiora omnia fuerunt, nihil
dormiuit, cæterum ſimiles erant urinæ, & mens
D perturbata, aluus item glioſa pinguiſq;. Inde
die octauo parum ex naribus ſtillauit, uomuit
uirulenta & pauca, aliquantiſper dormiuit. No
no nihil eſt mutatum. Decimo cuncta fuerunt
remiſſiora. Vndecimo ſudauit, at non toto cor-
pore: extremitates friguerunt, moxq; recaluit.
Duodecimo febris acuta: deiectiones glioſæ,
tenues, multæ: urina ſuſpenſiones habebat, de-
lirauit. Septimo decimo grauiter laborauit: ne-
que enim uel ſomni, uel febris producebatur.
Vigeſimo undiq; ſudauit, inſomnis, deiectio-
nes glioſæ, à cibo abhorrebat, ſopore teneba-

tur. Tertio & uigeſimo recidiua. Trigeſimo quarto febre fuit liber, aluus non ſubſtitit, atq; calor rediijt. Quadrageſimo febre liber, aluus ſpatio paruo non ſubſtitit, à cibo abhorrebat, rurſusq; aliquãtulum febricitauit, idq; ſemper inconſtanter, modo à febre liber, modo non liber: nam ſiquando intermitteret, eſſetq; leuior, repetijt: ferculis etiam multis uitioſisq; utebatur. Circa recidiuam ſomni mali, delirauit: urinamq; tum reddidit craſſam illam quidem, cæterum turbatam & malam: aluus aſtricta rurſusq; laxata: febriculæ continuæ: deiectiones multæ, tenues. Centeſimo uigeſimo die obijt. Erat huic aluus ab initio ad finem uſq; lubrica, excreuitq; bilioſa, humida, multa. Cum ſubſiſteret, feruida, & cruda. Vrinæ perpetuo malæ. Sopore cum doloribus ferè tenebatur. Inſomnis erat, à cibo abhorrebat. Cõtinenter ardente febre laborabat.

Eſt interpretũ quorũdam arguta hic aſſiduitas, qui ægri patriã aiunt nõ eſſe temere adiectam. Etenim autoritatem eſſe Aſclepiadæ, Parios maximum conſequi à ſanguinis miſſione emolumentum. Abſurdũ uero ſit, quando nihil hic de ſanguinis miſſione dixit Hippocrates, ideo ægro putare patriæ adſcriptũ eſſe nomen. Multo iam faciũt abſurdius hi interpretes, qui numq̃ inueſtigarũt, cur in tãto numero ægrorũ ſemel Hippocrates ſanguinis miſſionem meminerit, quod nos ſumus commentati. Quare iſtis repudiatis, quæ iuuenũ intereſt audiuiſſe, hęc referemus. Verbi gratia, quod de urina ſcripſit oleoſa in præſente ægro ſexto die. Nam quidã pinguem urinam ita cenſuit ab eo dictam eſſe, quæ liqueſcente pinguitudine per morbum feruidũ & adurentem ſit. Nonnulli colore & craſſamento olei ſimilem. Equidem talẽ ſæpe urinam nullo ægri detrimento redditã conſpexi, immo uero interim planè è contrario, in morbi concoctione. Haud tamen eſt ita uiſa prorſus, ut oleũ, pinguis urina. Nam quod modo narrauit, Vrina oleum & colore & craſſamento repræſentans, nequaquam pinguis uidetur. Et ipſe aũt in Pręſagijs Hippocrates dicit, pinguitudines telis araneorũ ſimiles innatantes eſſe conſiderandas, nam colliquationem nunciant. Nos uero pinguedines fluitantes uidimus frequẽter, uerum numq̃ excretam talem prorſus urinam, neq; in medio pinguia pendere, quo minus ſubſidere. Nam ita eſt comparatum natura omne pingue, ut reliquis humoribus inuehatur. Ac ne in Præſagijs quidem Hippocrates uerbum de his urinis fecit, cum omnia ſit, quæ in acutos morbos cadũt, ſedulo & aperte perſecutus. Iam etiam die eodem ſexto ægrũ dicit, de quo hoc loco agimus, bilioſa atque pinguia deieciſſe: quæ uidentur aperte fundenti pinguedinem febri eſſe cõſequentia. Atq; uidebitur ijs qui pinguem

A putant eſſe urinam oleoſam, ſuffragari. Poteſt aũt ad contrariũ etiam referri. Nam omnino Hippocrates urinas pingues diceret, ſiquidem hæ quoq; oleo ſimiles ſunt. Iam cum diuerſa in urinis & excrementis nomina uſurpauerit, innui uidebitur, ſuam utriq; ſignificationem illum tribuiſſe. Quare mihi probabilius uidetur, urinam olei referentem colorẽ & craſſitiem, hic oleoſam dici. Vtrunque ego interpretabor. Etenim pinguia ſi urinæ habuiſſent, ita ut excrementa, ſint illæ cenſendæ quidem prauæ, at non ſemel exitiales tamen, ꝙ non perinde ſit carnem colliqueſcere ac adipem. Nam calor eſt feruentiſſimus, qui carnem fundit: moderatior, qui pinguitudinẽ. Nempe fuſa omnes putant medici, quæ atro exeũt, à pinguibus deiectio-

B nibus diſtare. In peſte quidem longiſſima noſtræ ætatis colliquata propè omnes excreuerunt: quidam mere fulua, quidam moderatius, omẽs certe putida. Verũenimuero eæ excretiões letales ſunt, nec morbum ducunt. Parius hic uiginti dies ultra centum ægrotauit, idq; cum malam haberet rationem uictus. Nam ipſe de eo Hippocrates ſcripſit: Et ferculis etiã multis uitiatisq; utebatur: quo eſt factum, ut pinguem urinam redderet die ſexto & proximis. Non erat ergo eum cito mori neceſſe. Quòd ſi non fuit pinguis urina, ſed olei colore & craſſitie adſimilis, ut ab urina omnino erat etiam probabilius hominem nõ moriturum. Sed quod in eiuſmodi obſeruaui urinis, rem multo utiliſſimam, iam proferam. Nam ut nõ eſt ipſum oleum

C unius neq; coloris, neq; craſſitudinis, ſic nec oleoſa urina, pallida prorſus erat, ſed aut plus, aut minus. Quicquid igitur ipſius ad candidiorem tendit colorem, exoluto colore pallido, humorum denotat cruditatem: quod uero uehemẽter pallidum eſt, ut ad flauum accedat, bilioſum calorem. Periculum igitur his urinis nõ ob prauitatem ſubeſt, ſed ob febris uim. Quorum aliqui, ſi reliqua ſunt cuncta ſalubria, breui liberãtur. Nihil habet ergo admirationis, ſi in talibus urinis quis lõgo tempore morbum traxerit, utro modo oleoſas accipias. Non enim ſunt illæ quidem ſalubres urinæ, nõ tamen magnopere pernicioſæ. Porrò ex ijs quæ in exitu ſcripſit hiſtoriæ, prauitas humorũ quædam tenebat Parium bilioſa, & uentris iecinorisq; ex-

D tinguebatr̃ facultas. Nam ubi finẽ imponit his narrandis quæ illi acciderũt, ſcripſit perpetuo uſq; ab initio turbatã aluum fuiſſe, deiectionibus bilioſis & humidis: Interim etiã ſuppreſſam fuiſſe feruentibus crudisq; deiectis. Hinc tibi humorũ, q morbum induxerunt, liquet uitiũ. Itidem ex eo quòd toto ferè morbo oppreſſus ſopore fuit & inſomnis. Iam ꝙ extinguebatur naturalis facultas, eius defectus in morbo appetentiæ ſignificat. Neq; enim latet, Hippocratem ἀσίτους more antiquorum Græcorũ eos qui appetentia carent, appellare. Atqui uidetur imbecilla fuiſſe natura, quæ iudicium ſępe moliretur, nihil tamen proficeret, ſed morbo eſſet inferior: huc acceſſit malus hominis uictus, qui quidem nõ leue adfert ad exitium momentum

trientum. At uero dierum decretoriorũ ratio exa-
cte & hic conſtitiſſe uidetur. Omnes enim decre-
torij motus & recidiuæ in hoſce dies ægro incide
runt. Etenim undecimi meminit, et quartidecimi,
à quo decimi & ſeptimi, poſtea uigeſimi, & uigeſi
miquarti, & trigeſimiquarti, atque quadrageſimi,
poſtremi omnium centeſimiuigeſimi, quo defun-
ctum eſſe hominem ait. Quod uero dixi ante, non
præteribo hic. Siquis errores interpretum huius li
bri refutet, in crimen incidet loquacitatis. Itaq; ut
illic quædam ſum exempli gratia referre compul
ſus, ita hoc loco faciã. Sabinus ergo quod de ægri
patria attulit, ſuprà indicaui. Quæ uero de oleoſa
ille urina, hoc loco cõmemorabo. Tanti enim hu-
iuſce rei cõmentatio eſt. Itaq; de eâ in hæc uerba
ſcribit: Oleoſum igitur ſunt qui bilem dicant eſ-
ſe, uerum non eſt bilis, quandoquidẽ non ita eſſet
pernicioſum. Nam bilis frequẽter exit, neq; offen
dit quicquam. Alij neruos, oſſa, & cartilagines di
cunt fuſa eſſe: huius enim omnia hæc coloris eſſe.
Sed falluntur ij qui colorem oleoſum oſſibus ſe-
runt, & cartilaginibus, neruisq; eſſe ſimilem. Ne-
que enim eatenus uita ſit extracta ſolidis partibus
marceſcentibus. Vigeſimo enim die ſupra centeſi
mum uita exceſſit, cum talem urinam reddiderit.
An uero propterea potius hic eſt æger deſcriptus,
ut ideo oſtendat, oleoſa reddita urina nullam eſſe
mortis expectationẽ, ſed aliquandiu ſuſtinere po-
tuiſſe uiolentiam, deinde mortuum eſſe, itaq; ſalu-
tis ſpem fuiſſe nullã ſuperato morbi feruore? Hic
prædictis Sabinus mox adiungit: Quid eſt ergo
oleoſum? Vt oleum externũ ignem alit, ita noſtræ
naturæ, quæ adſimilis eſt igni, alimentũ eſt cocto-
rum ciborum adeps. Proinde oleoſa urina nutri-
mentum eſt naturæ; oſtẽditq; naturam cibum non
ſentire, ideoq; iam interijſſe, quia nõ nutritur natu
ra. Longus uero hic morbus iure erat, ꝙ pars tan-
tum detraheretur, nõ uniuerſum naturę alimentũ.
Hæc uerba ſunt Sabini, cuius eſt ſententia: quem
admodũ externus hic ignis oleo nutrit̃, ſic inſitũ
nobis calorẽ. Itaq; oleũ eſt his ex uſu, qui corpus
recuperare uolunt. Ad hæc, ut colore & craſſitie
ſit ſimilis oleoſa urina oleo, non pinguitudine ta-
mẽ, uel olfactu, uel guſtu. Quare mireris ſanè hos,
qui cum aliena male reprehendãt, ſua placita nul-
lo iudicio literis produnt.

Mulier quædam, quæ apud frigidã aquam
in Thaſo ægrotabat, poſtq; filiam peperiſſet,
nec eſſet purgata, tertio à partu die febre corre-
pta eſt acuta et cum horrore ueniente: multo ta
men ante partũ ex febre decubuerat, cibumq;
faſtidierat. Vt riguiſſet, febres fuerunt cõtinuę,
acutæ, cũ horrore. Die octauo, proximisq; die
bus multum delirauit, redijtq; ſtatim ad men-
tem: aluus turbata multis tenuib. & aquoſa bi-
le miſtis: nõ ſitiebat. Vndecimo mẽtis erat com
pos, ſed erat ſopita: urinæ multæ, tenues, & ni-

A græ: inſomnis erat. Vigeſimo extremitates fri-
guerunt, ſtatimq; calor redijt, nonnihil delira-
bat, inſomnis erat, aluus eadẽ erat: urinæ aquo
ſæ, & multæ, malæ. Vigeſimoſeptimo febre ua
cabat, ſubſtitit aluus, non multo poſt dextra co
xendix grauiter diu doluit, febres reuerterunt,
& urinæ aquoſæ. Quadrageſimo coxẽdicis do
lor remiſſus fuit: tuſſes uero aſſiduæ, humidæ,
multæ: aluus eſt repreſſa, cibum faſtidiebat, in
urinis nihil eſt innouatũ: at febres uero omni-
no non intermittebãt, nulloq; ordine, nunc ac-
cedebant, nunc non. Sexageſimo tuſſes obſcu-
B re euanuerunt. neq; ulla enim ſputorũ erat con
coctio, nec alius ſolennis abſceſſus: dextra ma-
xilla detracta eſt, ſopita iterũ delirauit, ſtatimq;
reſipuit, cibos nequaquam tulit, maxilla ad lo-
cum ſuum redijt: aluus bilioſa, pauca reddidit:
acutius febricitauit, inhorruit: Sequentibusq;
diebus obmutuit, redijtq; ad mentem, & eſt lo
cuta. Octogeſimo expirauit. Vrinæ huius per-
petuo nigræ erant, tenuesq; & dilutæ: æſtusq;
conſequebatur, cibum nõ ſumebat, animo erat
deiecto, inſomnis, iracunda, implacida, animo
melancholico.

Adnotandũ puto, qui factũ ſit, ut nihil de hoc,
C apud frigidã aquam, Sabinus dixerit: cum ille di-
cere poſſet, hac de re mulierculã refrigeratã in ua-
letudinem incurriſſe. Nam hoc multo erat proba-
bilius ijs quæ in Parium ſunt dicta, & in eum qui
in horto decumbebat, & qui prope ędem Dianæ,
eumq; qui propter nouum murũ habitabat. Itaq;
uidetur ſuppreſſa in partu purgatiõe incidiſſe mu
lier in morbũ: quippe menſtruorũ ſuppreſſio offen
dit, tamen non perinde, ut ſi à partu ſupprimatur,
officit: ꝙ non abundantiam modo, ſed inſignem
etiam humorũ pariat prauitatem. Nam meliorem
ſanguinẽ ad ſe fœtus nutrimenti cauſa alliciẽs, re-
linquit deteriorẽ: ideoq; prægnãtes prauis humo-
ribus implet, quos à partu euacuat natura. Quod
cum maiores animaduertiſſent, puerperarũ à par-
D tu uacuationẽ, excretionẽ ſanguinis uocitauerũt.
Eſt uero etiam menſtrua uacuatio, non ſolum ua-
cuatio, ſed & purgatio: uerũ non eſt æquabilis ta-
men multitudo uitioſorum humorum, neque pa-
ri ſpatio menſtruis circuitibus congeritur, quãta
dum partum gerit. In uniuerſum uero melancho-
licus apparet ſanguis, quem à puerperio effundũt.
Proinde etiam conſpiciuntur urinæ omnibus inſe
ctæ eſſe, ut ſi fuligo quępiã in eas incidiſſet. Quod
utiq; Hippocrates & de hac ſcripſit muliere: unde
cimo die, dicẽs, urinæ multæ, tenues, nigræ. Equi
dem quandã noui, quæ talibus urinis magna co-
pia euacuatis auxiliũ percepit, aliàs nõ eſt huic ta-
le euacuatũ. Nam in dilutas couerſæ eſſent ei uri
næ multæ, tenues, nigræ. Quare in uigeſimi diei

ſcriptũ eſt narratione, urinæ dilutæ, multæ, malæ. Poſtea quadrageſimo die: In urinis nihil eſt innouatum. Quin nec aliam eſt illa uacuationem conſecuta, nec abſceſſum. Itaq; poſtquam diu laboraſſet, octogeſimo die obijt. Nam ipſe ſic Hippocrates ſcripſit: Neq; enim ulla ſputorum erat concoctio, nec alius ſolennis abſceſſus: licet ſtuderet illico natura redundantiã ad coxendicem deponere, ſed hæc uidetur reciprocata. Nam ille dicit: Quadrageſimo coxẽdicis dolor remiſſus eſt: tuſſes uero aſſiduæ, humidæ. Enimuero ſæpius iam audiuimus, q thoraci conſortiũ cum genitalibus ſit. Habes eorum quæ huic mulieri acciderũt capita. De ijs uero quæ in propoſita oratione ſunt ſeparatim ſcripta, excrementa ὑδατόχολα, quidam per χ & λ ſcribũt, quidam per χ, ο, & λ. atq; eſſe illa quidem tenuia, ut aqua eſt, (Nam tenue utrunq; nomen indicat) cæterum colore diuerſo. ὑδατόχλοα graminis reddere colorem, ὑδατόχολα bilis. Iam tertia etiã ſcriptura eſt per χ, & ρ, ἢ ὕδατος χροιά, id eſt, aquæ color, quæ nec in antiqs, & fidelibus exemplaribus reperitur, eſtq; plane mẽdoſa. Nam aquoſæ urinæ ex nominis argumento, & materiã repræſentãt tenuem, & colorem album. Porrò in hiſtoria huius ægræ Hippocrates eſt affectata quadam abuſus dictione, alioqui clariſſime hoc libro omnia locutus. Scripſit ergo dictionem in hunc modũ: πρὸς δὲ τὰ γεύματα ἀπεστραμμένως εἶχεν. (q̃d nos uertimus: Cibos nequaq; tulit.) maximo appetitus defectu, & eorum odio ex uoce illa indicato: quod ſignum eſſe pernicioſum, frequenter eſt dictum. Operępretium eſt autem mirari, cur nihil Sabinus de notis ſingulis ægri ſubditis dixit: de q̃bus quia ſecundo cõmentario ſatis diſputaui, nihil eſt etiam quod hic de eis faciam mentionẽ. Atqui ille in ſingulis ęgris inſtituit, & detegere conatur interpretum ineptias.

In Thaſo Pythionẽ, qui ſupra Herculis fanum decũbebat, ex laboribus, laſſitudinibus, parum habita uictus ratione magnus cepit rigor, & febris acuta, lingua inaruit, ſitibũdus erat, bilioſus, non dormiuit: urina ſubnigra, ſuſpenſiones ſublimes, non ſubſidebant. Altero die ſub meridiẽ extremæ partes frigebant, præter cæteras manus & caput: obmutuit, uoce defectus eſt, diu breuis ſpiritus, redijt calor, ſitijt: Nocte quieuit, circa caput modicũ ſudauit. Die tertio interdiu quieuit: Veſperi ſub ſolis occaſum aliquantum friguit, turbatio: Nox moleſta fuit, nihil dormiuit: ab aluo frigida, cõpacta ſtercora deſcenderunt. Quarto mane quieuit: Ad meridiẽ omnia irritata ſunt, frigus, mutus, ſine uoce, in deterius calor redijt: Poſt paulo urinam nigrã cum ſuſpenſionibus reddidit: Nocte placide quieuit. Quinto releuatus uiſus eſt eſſe, uentrẽ tamen cum dolore grauitas tenuit, A ſitibũdus. Noctem laborioſam habuit. Sexto mane quieuit: Ad ueſperũ dolores increuerũt, grauius habuit: Veſperi indito clyſtere commode aluũ reddidit: Nocte dormiuit. Septimo die faſtidioſus, implacidior erat, oleoſum minxit: Nocte eſt multũ turbatus, delirabat, nihil dormiebat. Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus eum cepit, ac uox eum defecit: ſpiritus exilis et breuis: Veſperi rurſus calor redijt, delirauit: Iam antelucano leuius habuit: aluus mera, pauca, bilioſa. Nono cum excitaretur, ſopitus erat, nõ perinde ſitibundus: Sub ſolis occaſum grauiter ſe habuit, delirauit: Noctem in- B commodam habuit. Decimo mane ſine uoce, multũ frigus, febris acuta, multus ſudor, expirauit. Diebus hic paribus afflictabatur.

Vel huius offendes omnia ab initio ſymptomata & ſigna letalia fuiſſe, & acceſſiones diebus paribus, ut ipſe indicauit Hippoc. cum in decimi diei narratione, quo obijſſe illũ dicit, addidit: Diebus hic paribus afflictabatur. Etenim mortem generale iudicij ſignificatũ amplectitur, ut eſt oſtenſum. Iam ſeruatũ in hoc etiã eſt ægro, ut iudicia his eſſent prorſus diebus, quibus grauius laborabat: q cum in dies pares incideret, mors quoq; in die eſt cõſecuta pari. Porro in narratione ſymptomatum C huius duo ſunt, quæ interpretem requirunt, quorum in reſpiratiõe eſt alterũ. Nam breuis ſpiritus eſt in diei ſecundi expoſitione ſcriptus: Et ſpiritus exilis breuisq; in octaui enarratione. Didiciſti autem tum in primo De dyſpnœa commentario, tum ſecundo in Pręſagia, (ubi hanc dictionem ſumus interpretati: Spiritus ſi frequens ſit, dolorem ſignificat, uel inflãmationem ſupra ſeptum trãſuerſum) paruum eſſe quendam pariter & rarum ſpiritum, qui cum refrigerañ, & emoritur iam uitalitas, fit: quod ſymptomate quodã ſeparabili indicauit, hiſce uerbis: Si frigidũ e naribus & ore expireñ, exitiale iam eſt admodũ. Eũdem puta eum hic dixiſſe, ſecundo die breuem, octauo exilem et breuem. Nam quidam eſt alius præterea ſpiritus breuis ſi- D mul & frequens dolorẽ denotans, ut demonſtrauimus, aut in ſpiritui attributis partibus, aut illorum uicinis. Verũ ambos ſi inter ſe componas, pauciorem multo foris aerẽ attrahi intrò in altero offendes, quem paruũ ſimul & rarũ dixit fieri. Nam frequentia ſi ad breuitatem accedat, aſſiduitate defectum cuiuſq; reſpirationis reſarcit: ut qui aſſidue bibũt modicũ. Siquidem hos βραχυπότας, id eſt, modicũ potantes appellabis, qui & parum bibũt, & magno interiecto ſpatio. Nam ſi parum quis & aſſidue bibat, hũc ſimpliciter non βραχυπότην, ſed paulatim appellaueris bibentem. Haud aliter qui proprie breuis ſpiritus uocatur, quoties animam trahit, non paruum tantum, uerumetiam interuallo longo interpoſito per guttur externũ aerem attrahit.

trahit. Quæras ergo fortaſſis, quid Hippocrates primo die febrem prædixerit acutā fuiſſe, alteroq́ die hominē breuis fuiſſe ſpiritus. Nam nos in uehementibus febribus demonſtrauimus magnū ſpiritum & frequentē eſſe. Reſpondemus, primo die calorem per putreſcentes humores ſuccenſum febrilem, ipſum quidem digeſtum eſſe, relictum uero natiuum tātum adeo iam infirmū, ut iam prius extingueretur, quàm febrilis de integro accenderet calor, ueluti ferue factis qui cōputreſcerēt, ſuccis, alter dies frigoris dominantis attulit ſignum. Cuius quidem eſt maximū ſignum, quòd breuis ſpiritus dicat tum hominē fuiſſe, et friguiſſe. Nam de ſecūdo die ita ſcribit: Altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter cæteras manus, & caput, mutus, uoce defectus, diu breuis ſpiritus. Rurſus de octauo die hæc tradit: Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq́ frigus coepit, & uox eum defecit, ſpiritus exilis & breuis. Vbi mihi hoc quoque attende. Cum eſt refrigeratus, unà cum uitiata reſpiratione, uoce eſſe eum defectum dicit, quod ſolet etiam interim extinctionem naturæ comitari. In quarto die cum ſcribit, frigus, mutus, ſine uoce, in deterius: oſtendit, adiecto in deterius etiam breuis illum ſpiritus fuiſſe. Reliquum ergo eſt, hic ut declaremus, cur poſt mutus, addiderit, uoce defectus. Cuius hæc eſt ratio. Sermonem nec omne quod auditu proprie ſentitur, anſi qui uocare uidentur: nec illud ſpecies eius ſit ſola, quod de induſtria per animātis emittit̄ os, in quo cōtinetur fletus, ſibilus, luctus, tuſſis, & id genus alia: ſed unam hominis uocem, qua inter nos colloquimur, ſermonem, & græce αὐδὴν nominant. Itaq́ etiam Poeta, ubi ſuos equos alloquentem inducit Achillem, ibi alterum eorum ait reſpondiſſe lingua humana. inquit enim.

αὐδήεντα ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη. id eſt,

Hunc regina loqui fecit dea candida Iuno.

Nō ꝙ antea uoce careret, neq́ cōmuni equorum ſonaret, cæterū quòd nō illa, quem ſermonem appellant. Sic deā dicit loqui, quæ humana uteretur lingua: ꝙ eam etiā humana eſſe forma ferant, cum dij eius figuræ omnes non ſint. Nam Sol planè & Luna, reliquaq́ ſidera longius ab humana forma receſſerunt. Vnde etiam Hippocrates obmutuiſſe quidem dixit, ꝙ loqui nō ualeret: uoce defectū eſſe, ꝙ nec lugere, nec clamare. Quod certe multo liquet deterius, ꝙ̄ obmutuiſſe, eſſe. Nam quibus ſola eſt reſoluta lingua, poſſunt interdum clamare altiſſime, tamen loqui nō ualent. Qui ſi ne uocem quidem mittere queant, extremū eſt hoc extinctionis facultatis ſignum: ubi, qui in eo ſtatu ſunt, neque lugent, neq́ gemunt, neq́ ſonare omnino poſſunt. Sabinus, ita ut alij, qui nullam om̄ino habet uocem, hunc arbitratur mutum eſſe dictum: Voce defectum perinde ab Hippocrate ait ſcriptum eſſe ac attonitum: quaſi uero ita affectum attonitum uocare non potuiſſet. Atqui nec reliqua quæ in hoc ſunt affectu dicta, conſentiunt præſentem ægrotum attonitum fuiſſe.

Phreniticus primo quo decubuit die, bilioſa, uirulenta uomuit, & multa, & tenuia: febris cū horrore ueniens: copioſus ſudor, aſſiduus toto corpore: capitis et colli dolorifica grauitas: urinæ tenues, ſuſpēſiones paruæ, diſperſæ: nō ſidauit: aluus ſtercus affatim reddidit, multū delirauit, nihil dormiuit. Poſtridie mane uocē amiſit, febris acuta, ſudauit, nō intermiſit, toto palpitabat corpore: Nocte cōtractus eſt. Tertio die cūcta ingraueſcebāt. [Quarto] defunctus eſt.

Acutiſſimæ phrenitidis hic æger eſt exemplū, primo ſtatim die unà cum febre inceſſentis: omnesq́ certe uidimus, qui quidē ita phrenitide percití eſſent, intra ſeptimum diem mortuos eſſe. Per pauci, hiq́ rari, hunc ſuperarunt. Eſt uero eorum morborum admiranda generatio, quonam pacto incommode ualētes ſubito inuadat. Nempe non eſt perinde generationis ſubita cauſa, ac ipſorum eſt generatio: ut ſi medicamentū homo letale ſumpſiſſet, uel beſtia eum uirulētiſſima momordiſſet: ſed pedetētim in corpore cauſæ, quæ ſunt excitandis huiuſcemodi malis, creſcunt: quod morſis uſu uenit à rabidis canibus. Nam apertū eſt quòd canis uenenum (licet in morſis nō ocietur, nec conquieſcat) nullam ſui ipſius notam prodit multis interim proximis mēſibus. Verum ſubito illis, cum uiderint aquā, formido inceſſit, poſteaq́ breui moriuntur. Longo enim tempore cauſa quæ rabiem efficit, augetur, quæ ubi eò tandē peruenerit, mortem adfert repentinam. Item in hac phrenitide uitioſus in corpore humor coacervatus fuit uenenó letali propè adſimilis, in corporibus uicinis aliqd paulatim agens: quę quando uitio iam opportuna erāt, humorq́ ipſe euaſerat uitioſiſſimus, letale repente apparuit ſymptoma. Namq́ ſic phreniticus initio ſtatim uomuit uirulēta, quod febribus aduirentibus ferè eſt conſequens. Itaq́ ut ueneno epoto letali quidam poſtridie uel tertio die moriūtur, genere eorū, non copia mortem afferente: & item hic quoq́ æger ſtatim tertio die cenſendus eſt obijſſe, à qualitate ſuccorum uirulentorū, nō à phrenitide peremptus: at phrenitis illum eſſe ſubſecuta, ſymptomatis uice. Equidē quarto die & quinto acuta à primo ſtatim correptos phrenitide uidi exanimatos eſſe, tertio non uidi. Sic nec uigeſimū diem attigiſſe. Quare hunc uidetur Hippocrates ut uelociſſime peremptum, ob oculos nobis proponere: & alterū paulo poſt, qui præter omnium expectationem diu uitam produxit, de quo ſuo loco diſſeremus.

Lariſſæ caluo dextrum femur doluit repente, nihil remedijs eſt profectū. Primo die febris acuta, ardens paulatim, neq́ comitabantur dolores. Altero die femoris remiſſi ſunt dolores, febris uero increuit, implacidior erat, non dormiebat, extremæ partes frigidæ: multa urina,

neq; ea bona reddebatur. Tertio femur deſiit dolere, mētis alienatio & turbatio, multūq; ſeſe iactauit. Quarto ad meridiem periīt. Acutum.

Hoc lecto ægro, ſiquidem animū dictis diligenter non aduertas, in quouis dolore timidus eris: ſi uero diligenter attenderis, non præcipitanter timidus eris neq; temere ſecurus. Sed ſiqua forte pars doleat primum, nūquid ob externam quandā cauſam dolor euenerit animaduertas. Namq; in moribus quibuſdam imprudentes quidam lęſi ſunt, & dormiendo qui minus cōmode partem aliquam compoſuerint: in conuertendoq; & contorquendo ſubito partes rigentes, & ante refrigeratæ, conuulſionibusq; & eliſionibus correptę, dolores maximos creant. Et uero rupturæ etiam quibuſdam dolorem afferunt, præ cæteris, qui ſicco ſunt temperamento, atq; adeo ſi inclinata ætate, uel ſenes ſint. Quòd ſi nulla talis doloris uideatur cauſa eſſe, proximum eſt conſiderare quæ præceſſerit ratio uictus, ecquid ignauior præter inſtitutū ſit, aut cibo ſit homo pleniore uſus magni nutrimēti, aut ſolennes illi excretiones ſubſtiterint. Nam ſiquid tale ſit, aut ſi omnino plenitudo cauſa doloris antegreſſa uidetur, quamprimum hominem uacuato: tum enim ſecuriſſime fluxiones reprimentia partibus dolentibus applicaueris. Nam ſi ante uacuationem id tentes, humorum abundantiam ad principes partes retorquebis. Immo ne fouere quidem & lenire ante corporis uacuationem partes dolentes licet. Nam ſæpe pars affecta omnino ob ea remedia allicit humorum affluentiā. Ita alterum homini diſcrimen accedit, ubi nimium ſit inflammata pars. Etenim etiam ipſe, ut iam noſti, uerba fecit de iſtis abſceſſibus, quorum aut capax pars nō ſit, aut ſi ſit, non ferat. Sin nulla ex pręcedente uictus genere eſſe affluentia in corpore appareat, remedijs ad dolorē facientibus tutò utaris licet, fomentisq; ac medicamentis humidi & calidi effectus, quorū in cōmentarijs de medicamentis materiam didiciſti. Qui ſi his nō cedat, relinquitur ut totum corpus uacuetur. Etenim ſępenumero in eo abundantia paulatim eſt coaceruata, ubi apud ſe ciborum homo non animaduertat neq; quantitatē, neque qualitatē. Eſt cum denſata plus iuſto cutis de cauſis abditis, ſudorū interclusa digeſtione, abundantiam humorum induxit. Quare dolorem ſi remedia non ſedent, æger primo quoq; tempore eſt uacuādus. Ego uero in caluo hoc certe, detractus ei ſanguis ſit, necne, non habeo conijcere. Nā quatenus dicit Hippocrates nihil remedijs eſt profectum, poſſit aliquis dicere, in remedijs Hippocratem ſanguinis miſſionē appellaſſe. Alius dicat nō eſſe de adhibitis illi auxilijs: uerum quia mente excidit, quatuorq; diebus obijt, relicta auxilia eſſe. Porrò ad finem in exemplaribus concinnatis tum huic ęgro, tum proximo eſt adſcriptum primum, Acutum, deinde notæ illæ, de quibus, ut dixi, prudēter Sabinus reticuit. Zeuxis in unoquoq; ægro malos interpretes reprehendit. Nobis uero adſcripititia illa p̄ſenti ſermone certū eſt præterire. Scribam enim, ſi uiſum fuerit, ijs qui in iſtis libēter curioſiq; ſint, ſeparatim integrum librum, ubi de notis cuiq; additis ægro ſermo habebitur. In præſenti utilibus confundere non decet inutilia.

Peridem Abderę febris corripuit acuta, continua cum dolore, multum ſitiebat, faſtidioſus erat, potū non poterat continere, erat lienoſus, grauatoq; capite. Primo die ex ſiniſtra (nare) ſanguis profluxit multus, tamen febris increſcebat: minxit multum, turbatum, album: repoſita urina non conſidebat. Secundo die omnia fuerunt grauiora. at urinæ craſſæ quidem erāt, uerū magis ſubſidebāt: faſtidiū leuatū eſt, dormiuit. Tertio febris mitior fuit: urina multa & cōcocta, in qua multū ſubſidebat: Nocte quieuit. Quarto ſudor ꝓrupit toto corpore multus & calidus, à febre liberatus eſt, neq; redijt Acutū.

Exemplū hic æger eſt acutiſſimi morbi, horrendi illius quidē rudibus, cæterū breui iudicādi, prudentibus. Nam cum lienoſo primo ſtatim die de ſiniſtra nare copioſus ꝓfluxiſſet ſanguis, urina item craſſa eſſet, & non conſiſteret, et albo colore eſſet: tum altero die cōſiſteret, melior erat de ęgro ſpes. Ad hęc ubi ſecūdo die hominē faſtidiū reliquiſſet, & dormiuiſſet, certior iam breui fore hominē incolumem ſpes erat. At poſtq; tertio die eſſent optimæ & copioſiſſimæ urinæ, clarum iam erat quarto die liberatum hominem iri morbo.

Abderæ uirginem quæ in ueſtibulo templi ægrotabat, febris cepit acuta & ardens: ſiticuloſa erat, & inſomnis, menſes aūt ei primum profluxerūt. Eam ſexto die multum cepit faſtidiū, rubuit colore phœniceo, languebat. Septimo die eadem erāt: urinæ tenues, ſed boni coloris: uenter cōmode habebat. Octauo ſurditas, febris acuta, inſomnis, faſtidioſa, horrebatq;, mētis erat cōpos, urinæ ſimiles. Nono nihil eſt mutatum, nec proximis diebus, manſit item ſurditas. Quartodecimo mēs perturbata fuit, febris remiſſior. Septimodecimo multū prorupit ex naribus. ſurditas eſt nōnihil imminuta. Sequētibus diebus eam faſtidiū ſurditasq; tenebant, eratq; delira. Vigeſimo ei pedes dolebant, ſurditas & delirium eam deſeruerunt, aliquantum è naribus profluxit, ſudauit, febre fuit liberata. Quarto & uigeſimo repetijt. redijt ſurditas, pedes aſſidue dolebant, mente excidit. Vigeſimo ſeptimo multum ſudauit: febre caruit, ſurditas eam reliquit, reſtabat pedum dolor, cætero fuit exacte liberata.

Ex humorū hæc abundātia uideť ægrotaſſe, &

quantum

quantũ portendebant prima ſymptomata, mortẽ certe huic timeres. Sed bonus urinarũ color, in ijs qui humorũ affluentia laborant, maximum eſt ſignũ: quæ quia craſſæ non erant, fore longinquiorẽ morbũ denunciabant. Porrò ut in omnibus ægris, ita etiam uidenť hic ſeruati decretoriorũ dierum eſſe circuitus. Iam natura quoq; in hac decretoria ſigna & ſymptomata uidetur prætuliſſe.

Abderæ Anaxion, qui ad Thracias portas ægrotabat, in febrem acutam incidit, dextri lateris aſsiduus cũ dolor cruciabat, tuſsim habebat aridam, neq; primo expuit, ſitibũdus erat, & inſomnis: urinæ boni coloris, multæ, & tenues. Sexto die delirabat, fotu nihil remittebatur. Septimo dolor illũ excruciabat: quippe febris intendebatur, nec ſunt imminuti dolores, ſimulq; tuſſes infeſtabant, difficulter etiã ſpirabat. Octauo cubitũ ſecui: multũ, ut debebat, effluebat: leniores ibi euaſerunt dolores, ſed tuſſes aridæ permanebant. Vndecimo febres fuerũt mitiores, aliquantũ circa caput ſudauit, etiãnum tuſſes durabant, & pulmonis liuidiora erant excremẽta. Decimo & ſeptimo cœpit pauca & concocta expuere, leuatus eſt, ſitibundus erat, & pulmonis parũ bonæ purgatiões. Vigeſimo ſudauit, febre liberatus eſt, à iudicio rectius habuit. Vigeſimoſeptimo rediјt febris, tuſſijt, multa excreauit concocta, in urina multa ſubſidebant alba, deſijt ſitire, dormiuit. Trigeſimoquarto toto ſudauit corpore, ceſſauit febris, in totum eſt liberatus.

In hoc uno ægrorũ primo & tertio libro deſcriptorũ de ſanguinis miſsione Hipp. fecit mẽtionẽ, nõ ut ſolo, cui ſanguinẽ miſiſſet, ſed ut octauo die ſolo. Nã tũ etiã medici quaſi lege certe ultra quartũ diem uenã nõ ſecabant. Quando igiť huic octauo die miſſus ſanguis eſt, multo certe plures cenſeas ſanguinis miſsionẽ requirentes, ſecũdo, tertio, quarto die auxilio hoc eſſe uſos. Reticuit autẽ Hipp. ſicut remedia alia oñia; tamẽ neceſſe interdum habuit ſcribere auxilia nullius uſus fuiſſe, ut incommoditatem ſuggereret morbi. Neq; enim lucubrationem hic curationis inſtituit, ſed præſagitionis conſcribere. Nonnullis etiam ægris uidetur non fuiſſe ab initio preſtò. Quare adſcribit interim ad finem: Poſtq; hominem ego uidi, hoc & hoc accidit prorſus. Ego uero ignorãtibus, etiam horum ægrorum lib. primo De iudicijs preſcripſi uſum: ubi quomodo ſemel crudũ morbũ cognoſces: quomodo eum, qui iam primum matureſcit: quo pacto, qui progreditur in cõcoctione: quẽad modũ qui iam prope perfectam concoctionẽ eſt, dilucide ſtudui oſtẽdere. Ideoq; Anaxion hic, dũ ſemper tuſsiret, nihilq; planè expueret, crudiſsimo conflictabatur lateris dolore. Qui cũ die undecimo expuere cœpiſſet, morbum ſignificauit concoqui. Deinde pedetentim tempore progrediẽte ita ſcripſit Hippocrates in uigeſimoſeptimo die: Multa excreauit cõcocta: in urina multa ſubſidebant alba. Quamobrem trigeſimoquarto eſt prorſus à morbo uindicatus.

Abderæ Heropyto caput dolebat, nec decũbebat, quod tamẽ fecit paulo poſt: hic ad ſuperiorẽ uiã habitabat, captus eſt febre ardẽte & acuta. Primo uomuit multa, bilioſa: ſitibundus, multũ implacidus: urinæ tenues, nigræ, ſuſpẽſiones ſublimes interdũ, interdũ nõ: Noctẽ habuit moleſtam: febris aliàs aliter accedebat, ſed ferè inordinate. Ad diẽ quartũdecimũ ſurditas, febres creuerunt, urinæ eædem fuerunt. Vigeſimo multũ ex naribus ſanguinis profluxit, menteq; conſtitit magis: ſurdus quidẽ, ſed nõ perinde fuit: ſed febres fuerũt remiſſæ. Proximis diebus crebro ex narib. ſanguis & paulatim erupit. Ad diẽ ſexageſimũ nariũ quidem ſubſtitit profluuiũ, ſed dextera coxẽdix admodũ dolebat, febreſq; increuerũt. Haud multo poſt partes inferiores omnes dolebant: fiebat autẽ, ut uel febres maiores eſſent, maiorq; ſurditas: uel hę quidẽ remitterẽtur, alleuarẽturq;, uerũ partes inferiores ad coxendices ſitæ uehemẽtius dolerẽt. Iam uero circa diẽ octogeſimũ cuncta remiſſa ſunt, nihil tamẽ deſtitit: etenim urinæ boni coloris, & copioſiores, cũ ſubſidentibus exierũt, deliriaq; imminuta ſunt. Ad diẽ *centeſimum aluus fuit turbata multis bilioſis, durabantq; diu multa talia, deinde dyſenterica cum dolore. Reliqua leuia fuerunt. Paucis, febres eum reliquerunt, diſceſsitq; ſurditas. Centeſimo eſt abſolute iudicatus. Febris ardens.

Hic uir nõ eſt negligendus, qui morbũ grauẽ uiriũ robore excepit: alioqui tãto morbo futurus impar. Et omnino pulſibus eius inerat robur, ſimulq; reliqua omnia ſecundum naturam conſtabant. Dixi uero & alibi Hippocratem præterijſſe hanc partẽ in febricitãtibus præſagitionis. Iam etiam reſpiratio uidetur & appetitus laborãti inculpatus fuiſſe, q̃ magni ſunt, ut ille ipſe docuit, ad ſalutẽ, ponderis. At febris primo quidem acuta inuaſit, uerũ eius poſtea eſt uiolentia retuſa. De qua ſcripſit Hippocrates: Febris aliàs aliter accedebat, ſed ferè inordinate. Vnũ uero habebat ęger periculoſum ſignũ, urinarũ tenuitatẽ & nigritiẽ. Vnde natura uix longo tẽpore morbũ debellauit, ſanguinis concitata eruptione die quadrageſimo ex decretorijs uno, coxendicisq; dolore, denique omnium inferiorum partium creato. Nempe eñi magni morbi etiã quærunt, quæ iudicent ſe, egregia. At neque hoc planè eſt diſcuſſus morbus: ſed

circa diem octogeſimum ſigna eluxerunt ex urinis eius maturationis: poſtea uſq; ad centeſimum diē paulatim cōcoctus, omnino eſt profligatus.

Abderæ Nicodemū ex uenere & potu corripuit febris Initio faſtidioſus erat, cor ei dolebat, erat ſiticuloſus, lingua tortida: urinæ tenues, ac nigræ Poſtridie febris acceſsit, horrebat, faſtidioſus erat, nō dormiuit: uomuit bilioſa, flaua: urinæ ſimiles: Noctem quietā duxit, dormiuit. Tertio die ſunt cuncta relaxata, & remiſsio fuit: Sub ſolis occaſum rurſus grauius habuit: Nox moleſta fuit. Quarto rigor, magna febris, omnia dolebant, urinæ tenues cum B ſuſpenſionibus, multum delirauit. Septimus dies leuis fuit. Octauo alia fuerūt omnia remiſſa. Decimo, proximiſq; dieb. tenuerūt illū quidē dolores, cæterū omnes illi leuiores: Huic acceſsiones & dolores præcipue diebus paribus ſemper inceſſerūt. Vigeſimo albam urinā reddidit, quæ craſſa erat, ſed repoſita non deſidebat: multum minxit: uiſus febre liber eſt eſſe: Veſpere redijt calor, ij dēq; dolores, horror, ſitis, aliquantū delirauit. Vigeſimoquarto multā urinā & albam reddidit, in qua multa ſubſidebāt: ſudor ei toto corpore copioſe calidus emanauit, à febre eſt liberatus.

* & ipſe Hipp ſignificauit dicens: Acceſsiones & dolores diebus paribus. Quare etiā à uigeſimo die ſudore eſt iudicatus. Sigillatim uero qui omnia tenet memoria, quæ ante expoſuimus hoc libro, & ſuperiorib. duobus, atq; ante hos in Præſagijs & Prędictionib. inuenire omīa ipſe poterit.

In Thaſo mulier quædā moroſa inſomnis eſt facta, & cibo abſtinuit, cuius erat occaſio mœror, nec tamē decubuit: eratq; ſitibunda & faſtidioſa. Habitabat hæc propè filios Pyladę in campeſtribus. Primo die circa ueſperū, timores, uerba multa, mœſtitia, leuis febricula: Mane multæ cōuulſiones: Sicubi multæ illæ cōuulſiones deſinerēt, delirabat, & loquebatur cōtumaciter: multos dolores, magnos, aſsiduoſq; habebat. Altero die eadē permāſerūt, ſomnū non cepit, febris acuta. Tertio conuulſiones cōquieuerūt, ſopor et in ſomnū inclinatio, cōtraq; uigiliæ exercitauerūt eā, ſui cōpos nō erat, multū delirauit, febris acuta: Hac nocte ſudor multus toto corpore & calidus prorupit, liberata febre dormiuit planè mēte cōſtitit, iudicata eſt. Circa tertium diem urinę nigræ, & tenues. Nubes multum erant rotundæ, non ſubſidebant.

A Sub iudicium menſes copioſe ſunt profuſi.

Quid dictio moroſus ſignificet, docuit Critias, cuius ſunt hæc uerba: Moroſus eſt, qui uilibus de rebus ſtomachat̃, & de magnis plus cæteris mortalibus, diutiuſq;. Erat ergo triſtis uel tetrica, quā hic moroſam Hippocrates uocat, quæ diu in triſtitia perſiſtebat. Quod iterū paulo poſt de ea dicit, quæ Cyzici gemellas filias enixa erat. Tacita uero & tetrica, nec ad animi æquitatē perduci potuit. Verū non poſſum non mirari, cur in hac muliere non addiderit, uel non reſpondiſſe omnino menſes, aut minus large profluxiſſe. Nam acute ſimul & ex humorū abūdantia uidetur laboraſſe, atq; tertio die ſub noctem per ſudores eſſe & menB ſium exeretionē iudicata. Quinetiā multi à iudicio euacuati morbi deceſsionē confirmauerunt. Vrinæ color, licet eſſet niger, nihil attulit periculoſi: q̃ retenti eſſent menſes multū melancholici. Vnde mulier merito moroſa euaſit, & ferox, interimq; delirauit, & ſopore eſt detenta.

Virginem quandam Lariſſæ febris cepit ardens, & acuta: ſitibūda erat: lingua fuliginoſa, & arida: urinæ boni coloris, ſed tenues. Secundus fuit dies laborioſus, non dormiuit. Tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximiſq; diebus talia cōmode. Quarto urina tenuis & pauca, habebat ſuſpēſiones elatas, nō ſubſideC bāt. Sub noctē delirauit. Sexto ex naribus largiter multū fluxit, inhorruit, ac mox ſudauit toto corpore multū & calidum, à febre eſt liberata. Dum febricitaret, & iam iudicatæ menſes tū primū prouenerunt: quippe uirgo erat. Perpetuo autem faſtidioſa erat, & horrebat, facies rubicunda erat, oculi dolebant, caput graue erat. Huic nō repetijt, ſed iudicata eſt. Dolores diebus paribus.

Aetatē puellā attigiſſe menſium, ex ipſis liquet Hippocratis uerbis: Menſes tum primū prouenerunt. Et ipſum etiam fuiſſe morbū ex humorū copia, iudicatūq; die ſexto eſſe, q̃ dolores in dies pares incurriſſent, ut ipſe ſcripſit. At mirū nō reuerD tiſſe, cū ſextus dies nō iudicet unq; fideliter. Quare nouū hoc & rarū illi accidiſſe indicauit, cū ſcripſit: Huic nō repetijt, ſed iudicata eſt: tanq; oportuiſſet repetere. At uero cauſam etiā cur nō redierit, ſcripſit addendo: Dum febricitaret, & iam iudicatæ menſes primū prouenerūt. Nam uacuationis permanſio diebus poſt iudiciū, ſatis erat ut firmum ſeruaretur iudicium, quod die ſexto præceſſerat per ſanguinis eruptionē & ſudores, maxime q̃ nulla eſſet princeps pars inflāmata, neq; mala humorum abundantia. Ipſe certe plethoricū uitiū eſſe ſignificauit, cum dicit, perpetuo in facie ruborem inſuiſſe, in oculis dolorem, in capite grauitatē. Planū ergo erat, ſolam requiri uacuationem, quam natura tertio die affectauit, conſumauit ſexto. Nam

xto. Nam per naturam, non ut morbi ſymptoma, uentris uacuationẽ accidiſſe, ipſe dilucide his uerbis indicauit: Tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisq́ diebus talia commode. Hoc adiectũ denotat, quæ offendebant excerni. Porrò ex ijs, quæ ſunt in eius hiſtoria expoſita, etiã hæc duo ad prædicta declaranda duxi. Primum quod initio eſt ſcriptum: Lingua ſuliginoſa & arida. Alterũ hoc: Quarto urina tenuis & pauca, habebat ſuſpenſiones elatas, non ſubſidebat: delirauit. Nã horum prius relatũ, utile tibi eſt, ut ne putes omnino ſuliginoſam linguam eſſe exitialem. ſic autem appellat tinctam quaſi fuligine quadam, quæ ſicca erat ex uaporibus. Alterũ: Quia etiam in alijs ægris cũ dixerit, ſuſpenſiones elatæ, ſtatim ſubiecit delirauit, innuens ꝙ eiuſmodi ſuſpenſiones delíriũ comitatur: quanq́ in Præſagijs, ubi omnia, quæ accidũt urinę, eſt perſecutus, nullũ fecit præſagium ex eis delirij. Quare ſignũ hoc uidet̃ ſua ſponte deliriũ nunq́ denũciare, ſed caſu nõnunq́ cõmonſtrare, quia flatuoſiorem eſſe ſanguinẽ indicat. Nam nullus planè ſi flatus inſit, deferuntur ad ima uaſa ſuſpenſiones.

Apollonius Abderæ morbũ rectus diu ſuſtinebat: uiſcera autẽ illi intumuerãt, morboq́ detẽtus obambulabat. Diu eũ dolor detinuit, tandẽ morbus eũ regius cepit, euaſitq́ flatuoſus ac albidus. Cum aquam bibiſſet & ediſſet intẽpeſtiuius bubulã, cũ paruus calor primũ inuaſit, decubuit. Deinde cũ lacte uſus fuiſſet cocto crudoq́ pleno, caprino, & ouino, nictuq́ malo, omnia multũ offenſa ſunt: nã febres ingraueſcebant, uenter nihil proprie ingeſtorũ reddidit: urinæ tenues redditæ, & paucæ: ſomnũ nõ capiebat, inflatio oculorũ mala, magna ſitis, ſopitus erat, præcordia dextera cũ dolore ſublata ſunt, extremæ partes undiq́ ſubfrigidæ, nõnihil delirabat, omnium obliuiſcebatur quæ locutus eſſet, furiebat. Ad diẽ quartũdecimũ cũ à rigore incaluiſſet, decubuit, & inſanijt: clamor, perturbatio, multa uerba, rurſus ſudoe, ac tum deniq́ ſopor inceſsit: Poſtea aluus turbata multis, bilioſis, meris, crudis: urinæ nigræ, paucæ, tenues: multũ implacidus erat: deiectiones uariæ erãt. nam erãt uel nigræ, paucæ, & uirulentæ, uel pingues, crudæ, & mordaces: Tandem etiam lacti ſimiles reddere uiſus eſt. Ad diem uigeſimumquartũ leuius habuit, cætero nihil eſt immutatum, aliquantulum mẽtis fuit compos (ex quo autem decubuit, meminit nullius) rurſumq́ ſubito deſipuit, omnia in peius uergebant. Ad diem quartum & trigeſimum obijt. Huic ſemper, poſtq́ hominẽ ego

A uidi, aluus turbata fuit: urina tenuis, & nigra: ſopitus ipſe, & inſomnis, extremæ partes frigidæ, delirus perpetuo. Phreniticus.

Iam in hoc etiam Hippocrates, ut in alijs multis, in fine ipſe narrationis breuibus capitibus ſymptomata & ſigna quæ acciderunt, docuit: ex quibus inſtare mortem præuideas. Habet autem dictio ſic: Huic perpetuo poſtquam hominem ego uidi, aluus turbata fuit: urinæ tenues, & nigræ: ſopitus ipſe, & inſomnis, extremæ partes frigidę, delirus perpetuo. At ſingula clara ſunt, ſi, quæ ante expoſuimus, meminiſti.

Mulier Cyzici, quæ gemellas filias grauiter B peperarat, & minus eſſet purgata, primo die in febrẽ incidit cũ horrore uenientẽ & acutã, capitis ſuberat & colli dolorifica grauitas. Inſomnis initio, tacita, & tetrica, nec ad animi æquitatẽ potuit perduci: urinæ tenues, ſiticuloſa, faſtidioſa ferè: aluus incõſtanter turbata, rurſusq́ cõſtitit. Sexto die ſub noctem multũ delirauit, non dormiuit. Sub undecimũ inſanijt, rurſus ad mentẽ redijt: urinæ nigræ, & tenues, deinde aliquanto poſt oleoſæ: aluus multa, tenuia, & turbata excreuit. Quartodecimo multæ cõuulſiones, extremæ partes frigidæ, nihil amplius ſapuit, urinæ reſtiterũt, perijt. Phrenitis. C

Non tantũ, quia nõ probe fuit à partu purgata, ſuperfuit mulieri huic ſanguis magis melancholicus (q̃ cauſa erat, cur initio tacita eſſet & tetrica, nec poſſet ad animi perduci æquitatem: & poſtea multũ deliraret, ut inſaniret) uerum etiam propter difficilem enixum inflammato utero febris eſt aucta. In conſpicuo porrò eſt uitioſis humoribus ad caput ſublatis, deliriũ furioſum extitiſſe, ſimulq́ conuulſiones conſecutas eſſe. Decretoriorũ dierum circuitus, ut in omnibus ægris, ita hic cõſeruantur. Sicubi uideatur raro quicq́ eſſe labefactatum, illud ſolum adnotamus.

In Thaſo Dealcis uxorem, quæ in campeſtribus decumbebat, ex mœrore febris corripuit cũ horrore. Ab initio perpetuo tacita, uil- D los ſtraguli captabat, uellebatq́, & ſcalpebat, cooperiebatur, † aſpere loquebatur, plorabat, ἰξιχόλογῶ moxq́ ridebat, non dormiebat, aluus irritabatur, ſed nihil deſcendit, admonita paulum bibebat: urina tenuis, & pauca: febres ad manũ tenues, partium extremarum frigus. Nono die multum delirabat, rurſusq́ ad mentem redijt, tacita. Quartodecimo ſpiritus rarus, magnus, per interuallum, rurſusq́ breuis. Septimodecimo aluus irritata, turbata deiecit. Poſtea urinã non reddidit, prorſus mente falſa eſt, nihil ſapiebat

picbat, nihil ſenſit, cutis diſtēta & arida fuit. Vigeſimo multum eſt locuta, rediijtq; ad mētem, muta, breuis ſpiritus. Primouigeſimo defuncta eſt. Huic erat ſpūs perpetuo rarus & magnus. Omnem ſenſum perdiderat, ſemper cooperiebatur: aut multū loquebatur, aut tacebat perpetuo. Phrenitis.

A primo hęc fuiſſe phrenitica uidetur. Sunt autem tales, uti prius dixi, grauiſsimæ phrenitides, ac ocyſsime quoſquos inuadūt, tollunt. Sed nūc quidem hæc febricitans acute ad diem uigeſimū primum ſe ſuſtentauit, fortaſſe quia modice febricitaret. Proinde ut inſinuaret hoc, ſcripſit in hac una ægra: Febres ad manum tenues. Sanè uidetur hæc delirij ſpeciem ex melancholia & phrenitide habuiſſe miſtam. Nam hoc aut multa loquebatur, aut perpetuo tacebat, oſtendit eiuſcemodi cōfuſionem. At miror, cur Hippocratis interpretes nihil ſcripſerint in hæc uerba, ubi ait, Spiritus rarus: quod eſt perinde ac per interuallum. Atq; ſanè uidetꝰ deinceps idē dixiſſe. Forte ergo aut ut raritatis augmentū indicaret per interuallum addidit, ac ſi ita dixiſſet: per magnum admodum interuallum. eſt enim interdum receptū, ut magnū relinquatur, ſolūq; uſurpetur per interualla: Aut non perpetuo (quēadmodum in alijs) immo nec diu mulierem hanc ita toto morbo ſpiraſſe, indicat. Itaq; ſubdit, rurſusq; breuis ſpiritus: indicans etiam hic, ut antea, ex frigore non paruum tātum, ſed magno interuallo etiā mulierem animam ducere: qui reuera eſt breuis ſpiritus. Nam rarus & magnus, quatenus rarus eſt, minor eſt frequente & magno: quatenus uero magnus, hactenus præſtat paruo & raro. ſecundum utrunq; igitur paruus eſt, breuis ſpiritus & rarus. Videturq; nunc quidem quaſi etiam ea refrigeratione fuiſſe muliercula hæc, qua quæ ſuffocatione prehenduntur, tenētur, Itaq; de ea ſcribit: Vigeſimo die multum locuta eſt, rediijtq; ad mētem: breuis ſpiritus. Vocis uero defectus omnino adiunctus eſt cum breui & raro ſpiritu. At uero per interuallum cū raro ſcriptum, pro longo admodum interuallo eſt accipiendum. Nam pauco morbi tempore ſignificare non poteſt, quando in fine hiſtoriæ ſcripſit hæc: Perpetuo ſpiritus rarus & magnus erat. Nā perpetuo dicere, pro toto morbi ſpatio ad finem uſq; ſolet. Et quemadmodum hoc perpetuo, ſic illud dicit: Semper cooperiebatur, aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuo. Nam multum loqui phreniticorum eſt, tacere melancholicorum: & cooperiri eſt proprium utriſq;: niſi quando & ex frigore cooperiretur.

Adoleſcens Melibœæ ex nimio potu & uenere diu calfactus decubuit, horrebat, & erat faſtidioſus, inſomnis, nec ſitiebat. Aluꝰ primo

A die multa ſtercora reddidit cum multa offuſione: deinde multa diluta, quæ bilem referebant: urinæ tenues, paucæ, decolores: ſpiritus rarus, & magnus per interuallum: præcordiorum cōtētio ſubmollis, utrinq; ptomiſſa: perpetua cordis palpitatio, reddidit oleōſam urinam, delirauit modice, modeſtusq; & tacitus erat, cutis arida & diſtenta: deiectiones uel multę & tenues, uel bilioſæ & pingues. Quartodecimo deſipuit, cūcta exacerbata ſunt, multum delirauit. Vigeſimo inſaniuit, ſeſe iactauit, nullam urinam reddidit, modicum potionis continebat. Vige

B ſimoquarto obijt. Phrenitis.

Multa quidem pocula, neruis nocent, & origini eorum cerebro. Venus uero cum hæc ſatis lædit, tū uires elidit, & debilitat. Itaq; adoleſcēs hic, uitioſa collecta humorum abundantia, merito à modicis febribus cœpit: qui cum indies peius haberet, in phrenitim tandem ueram incidit. Nam oriri illam magnus & rarus ſpiritus indicabat: & eius mo[illegible]eſtia, & perpetua taciturnitas, modice ægrum [illegible]ere. Nam leues & turbulenti homines deliri leuibus de cauſis fiunt: qui contrarijs ſunt moribus, de magnis. Cur autē raro ſpiritui per interuallū addiderit, in ſuperiore ægro tractauimus. Et de præcordiorum palpitationibus, &

C aliubi, & in Præſagijs egi. Itidem de ſubmolli pręcordiorum contentione, illum eam quæ tumore caret appellare: quæ fit, ubi nullo muſculi in uitio ſunt, ſed offenſæ ſunt partes, quæ abdomini ſubiectæ ſunt.

Verum illa mihi æſtas uidetur merito multum profuiſſe. Nam æſtiuos morbos bruma ſuccedens tollit, & brumales inſequens hyems propulſat. Equidem iſta per ſe æſtas ſuæ naturæ non conſtitit, ſed calida, auſtrina, & tranquilla erat, nihilominus ad aliā tempeſtate conuerſa profecit. At in magna parte pono artis eſſe, recte poſſe de ijsquę tradidimus, exiſtima

D re. Id eñ qui nouit, & utitur his, nō magnopere mihi in arte falli uidetur poſſe. Singulos autem tēporū anni ſtatus perdiſcere eſt operępretiū, et morbos, quid boni habeat ſtatus uel morbus commune, & quid mali ſtatui ſit uel morbo cōmune. Et qui longus morbus & letalis, qui longus et ſanabitur: qui acutus et letalis, qui acutus & ſanabilis. Series hinc dierum decretoriorum obſeruanda eſt, & prædicendi huic facultas ſcienti datur. Hinc ſcire eſt, quibus, quando, & quæ ſit uictus præſcribenda ratio.]

# GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBUS LIBRUM EXPLANATIONES

## A IVNIO PAVLO CRASSO PATAVINO IN LINGVAM LATINAM VERSÆ.

### TOMVS PRIMVS.

SEXTVM Hippocratis librum De popularibus morbis multi explanatores corruperũt, alij aliter (ut quiſq; ſe uerisſimiliter explanaturũ eſſe ſperabat) ipſius uerba permutãtes. quãobrem & ueteres codices indagare, & eorũ commentaria qui librum hunc explanauerũt, euoluere coactus ſum. inter quos & Zeuxis Tarẽtinus: & Erythræus Heraclides cenſetur: ante quos etiam Bacchius, & Glaucias extiterunt. Iſti ſanè ſi ueterum prius ſcripturam edocentes, locum eſſe mendoſum, poſtea dicerẽt, conſentaneũ eſſet propterea & ipſos uerã Hippocratis ſcripturam hanc aut illam eſſe excogitare. eorumq; mihi diligentia probaretur, ſi poſt loci caſtigationẽ eos aliquid utile unà & ueteris magiſtri opinioni cõſentiens, edocere perſpicerẽ. Quapropter, cũ illi nõnunq; in utroq; aberrent, illud mihi longe ſatius fore uiſum eſt, ſi antiquã lectionẽ ſeruãs eam ſemper interpretari ſtuduero. Quòd ſi hoc nonnunq; facere nequiuero, ipſam aliqua uerisſimili caſtigatione emẽdabo: quẽadmodũ Heraclides in ſecũdo libro de morbis popularibus fecit loco illo, ubi ſcriptũ eſt, Ad ueneriũ autem uræ (Græce ὡραί) ſpectabant, quoniã ab explanatoribus hæc dictio ὡραί minime ꝓbabiliter poſita eſt, forſan (inquit) prius θύραι per literã θ ſcriptum erat: linea uero, quæ in ipſa media erat, abolita, librarius, ὡραί ſcriptũ fuiſſe exiſtimauit. fieri namq; hoc modo poteſt, ut fibra tenui deleta ſimul & tota hæc linea deleretur: & una ipſam fugiẽte, & ab initio protinus ipſam debilius obſcuriusq; ſcriptã temporis longinquitate prorſus euanuiſſe. Inter om̃es autem, qui ueteres ſcripturas peruerterunt, Capitonẽ & Dioſcoridem ad hoc faciendum audacisſimos reperio. Ego itaq; conſiderans num omnium iſtorũ an eorum tantũmodo, qui recte ſcripturas cõmutarunt, an nullius prorſum meminiſſe æquius foret, mecũ ita conſtitui, ſi nullus eorũ, qui cõmentaria hæc lecturi ſunt, ipſorũ longitudinẽ ægre laturus ſit, omniũ meminiſſe rectius fore. Sed multi cũ ſint, qui nõ huiuſmodi ſolum cõmentaria, uerũ etiam moderatiora uituperẽt, ſolumq; utilibus ſtudeant, mediã quandã inter utraq; hæc extrema explanationẽ facere certũ eſt. atq; id ſtatim ab initio teſtatus ſum, ut ab hiſce cõmentarijs recedãt, qui ipſis nõ delectantur. Ego etenim, quẽadmodum alia multa rogantibus amicis obtemperans confeci, ita & haſce explanationes illorũ cauſa facere aggreſſus ſum. ea uero, quæ à me ſcriberẽt, in uulgus exire cõſpiciens his procemijs opus habui. Quemadmodũ igitur hæc præfatus ſum, ita & iſtud præfari neceſſum eſt, locutionis uidelicet genus hoc in libro lõge ab eo eſſe diuerſum, quo in primo & tertio De morbis popularibus libro Hippocrates uſus eſt: quos ferè omnes cõſentiũt, ſolos ab Hippocrate, ut emitterentur, fuiſſe perfectos: ex alijs autem quinq;, quintũ & ſeptimũ procul dubio ſpurios eſſe ac ſubditiios: ſextum uero hunc, quẽ in præſentia habemus in manibus, & ante ipſum, ſecundũ librum, ex illis, quæ ſibi ipſe Hippocrates collegerat, Theſſalum eius filiũ aiũt conflauiſſe. quin & nõnulli ipſum Theſſalum aliquid ex propria ſententia adſcripſiſſe opinantur. nonnulli & poſt ipſum alios. In primo ſanè atque tertio libro quaſdã aeris cõſtitutiones Hippocrates exponit, poſt quas morbi in uulgus graſſantes enumerant. hoc itaq; ſermonis genere in ipſis uti Hippocrates cõſpicitur: & hanc ob cauſam librorũ inſcriptionẽ talem fecit, populares ipſos appellans (Græce ἐπιδημίους) quia de morbis in populum paſsim ſæuientibus in ipſis agitur, non autẽ περὶ τῶν ἀποδημιῶν, hoc eſt, de ipſius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas ciuitates peragrauit. In duob. autẽ his libris hæc eſt exigua portio: ſed plurima doctrinæ portio aphoriſmi quidã eſſe uidentur, ſinguli propria circumſcriptione ſeparati. Quare duo hi libri cũ propria inſcriptione carerent, aliorũ cõmunem ſuſceperũt, ut & ipſi uidelicet populares uocarẽtur, cũ minimũ in ijs cõtineretur, quod ipſi inſcriptioni cõſentiret. Quartus autẽ liber iſtis locutionis forma perſimilis contemplationis utilitate longe ſuperatur. Quicunq; uero librum hunc ſextũ Theſſali conſtitutiones appellauerunt, manifeſte falluntur. Hæc mihi prædixiſſe ſatis ſit, cũ & alia nõ pauca à quibuſdã explanatoribus ſcripta fuerint, quæ, ne longior eſſem, conſulto prætermittere decreui.

Quibuſcunq; ex deperditione.

Communem aliquem ſermonem de re cõmuni ſemel tantum facere conſtitui: cuiuis autẽ lectorũ in propriam linguam, ut libuerit transferre liceat. nonnulli quidem ὄσφυι primã dictionem ex tribus ſyllabis conſtantem ſcripſerunt, aliqui uero ἐκόσφυι ex quatuor: quidam non per κ ſcribũt ἐκόσφυν ſed per π ſecundam ſyllabam: quẽadmodũ Capito non in hoc modo, uerum etiam in om̃ibus alijs huiuſmodi nominibus fecit. nihil autem artis operũ hoc an illo modo ſcripſeris, intereſt. Quocirca melius eſſe mihi perſuaſi, ſi eas ſolũ ſcripturas attulero, quæ ſententiæ ſignificationẽ permutant. quæ uero ſolis uerbis ſententia minime uiolata diſſentiunt, eas cuiuſq; arbitrio ſcribẽdas ac proferendas permiſero. Rurſum igitur ab altero initio ſupra poſitam dictionẽ repetẽs, ad ipſius explanationem me conuertam.

3 Quibuſcũq; ex deperditione circa uterũ, & tumoribus in capitis. grauitatem permutatur, in fine

in ſincipite dolores. & quicunque alij ab uteris, iſtis octo aut decem menſibus in coxendicem finiunt.

Quod Attici ἄμβλωσιν, id eſt, abortum uocãt, id Hippocrates uſitato uocabulo ἀποφθοράν, hoc eſt, deperditionẽ appellat. & uerba uero huic appellationi adiacentia, & à grãmaticis uocata participia, ipſi proportione quadrãtia ſcribit. ἀμβλώσκειν autem hoc eſt abortiri, (fortaſsis enim quiſpiam & id ipſum ignorat) de imperfecta fœtuum emiſsione, utcunque facta fuerit, pronunciant. medicamenta quoque id præſtantia, amblotica, id eſt, abortiua nuncupant. Significatũ quidem dictionis ſemel dixiſſe abunde ſit. mox utiliora incipiemus. Illud tantum prius admonebimus, ueteres explanatores dictionem illam in hac parte ita ſcripſiſſe. Quibuſcunque à perditiõe circa uteros, & tumoribus in capitis grauitates conuertitur, Perditionem, non deperditionẽ uolentes ipſum abortũ nominare. alij uero de præpoſitionem adiungentes, deperditionem ſcilicet ipſam appellare uoluerunt. atque ita ſæpius Hippocrates appellauiſſe deprehenditur. num uero & hoc loco ita fecerit, obſcurũ eſt. Quẽadmodum autẽ in hac dictione, & ſi uarijs modis ſcribant, eadẽ tamen orationis ſententia retinetur: ita ſiquis uteros plurali numero, aut uterum ſingulari, & capitis grauitatẽ, aut grauitates dixerit, orationis ſententiam minime uariat. Qua de cauſa & ego Galenus has in locutione diſſenſiones, quæ rerũ ſignificatarum nullam permutant, recenſendas examinandasque nequaquam iudicaui. Quod igitũ ab Hippocrate dicitur, hoc eſt, Quibus mulieribus ex fœtuũ abortu oedemata, id eſt, tumores in utero paſsis per cõſenſum capitis grauitas acciderit, his in ſincipite dolorem excitari: necnon & alias capitis grauitates, quæcunque ex uteri affectibus oriuntur, eadem ratione ſincipiti inhærentes dolores concitare. Primum igitur quid oedematis nomen ſignificet, conſiderare opus eſt. uidetur enim ſemper Hippocrates (ut plerunque oſtenſum eſt) omnes præter naturã tumores hoc uocabulo nominare, ſiue dolore careant, durique fuerint, quos proprie ſcirrhos Græci appellant: ſiue dolorem inferant, quos phlegmonas, id eſt, inflammationes uocant: ſiue abſque dolore laxi atque molles ſint, hos uero ſolos oedemata Græci nominant. In præſentia ſanè uidetur eorũ tumorum meminiſſe, qui diutius permanere, & capiti grauitatem inferre ualeant. quod in arboribus quidem id euenire ſoleat, res ipſa ſenſibus apparens teſtatur. uerum quid ſit in cauſa, quare inter alias capitis partes ſinciput magis dolore afficiatur, quidam huius libri explanatores indagare conati, inter ſe diſſentiunt. Alij enim ſitũ è regione, quem Græci κατ' ἴξιν uocant, cauſantur: lumborum namque & plane dorſi partibus affectu aliquo diuexatis in poſterius cerebrum ſitus rectitudinem pertinere affirmant. nonnulli & ipſius uteri poſterioribus partibus affectis occiput, priori-

A bus ſinciput affectum participare teſtantur. Verũ alij ſitus rectitudinem, quam & κατ' ἴξιν Hippocrates nominat, dimittentes, cerebrum in conſenſum uteri affectuum duci cõtendunt, utpote quæ neruoſa particula ſit, cerebrum uero neruis originem præbeat, atque idcirco capitis grauitates oriri. ſed cum plurima cerebri pars in ſincipite locetur, propterea eo maxime loco dolorem ſentiri. Alij partem hanc capitis infirmiſsimam eſſe dicentes, ideo & magis quam alias obnoxiã eſſe uitijs affirmãt. Cæterum qui ex medijs cerebri partibus in ſincipite poſitis in uterũ neruos deſcẽdere aiunt, neque ut ipſorum mẽtio fiat, digni ſunt: ſicut neque etiam illi fortaſſe, qui aſſerũt, quia neruoſus uterus eſt, ideo ipſo patiẽte ſimul & neruorum principium

B affici. cur namque peritonæon utero uicinius, inteſtina, uentriculus, & tranſuerſum diſcrimen, quæ & ipſa neruoſa ſunt, non in affectuum uteri participationem trahuntur? Quàm iſti adhuc illi magis damnandi ſunt, qui unà cum teſtibus cerebrum affici tradunt, & quoniam & ipſi ex eadem materia, ex qua & cerebrum, creati ſunt, atque ideo nihil mirum, ſi & uteri affectus cerebrum ſentiat, quandoquidem utero teſtes inhęreſcant. Quòd ſi adhuc rudiores iſtis recenſuero, forſitan me quiſpiam increpauerit, & eorum, quæ ſupra poſui, immemorem appellauerit. Satius igitur fuerit, eorũ nugas ſemel refutãtem, nequaquam amplius eorum quæ dixerint meminiſſe. At eorũ ſermo, qui neruoſum eſſe uterũ prædicant, ſecundam aliquam ſi-

C gnificationem uerus eſſe, ſecundum alterã falſus eſſe putandus eſt. Tria enim ſimilariũ corporũ in animalibus genera ſunt, quæ & exanguia & ſinu carentia perſpiciuntur. horum aliqua ex oſsibus, aliqua ex cerebro & dorſi medulla, aliqua ex muſculis prodeunt. horum primum genus ab Hippocrate quidẽ plerunque copula nominatur, ſecundum neruus & tonus, tertium uero tẽdo. Sed certi quidam homines omnia hęc neruos appellantes, primum ipſorum genus colligatorium eſſe aiũt, ſecundum autem ſenſibile atque electorium, tertiũ aponeuroſim, hoc eſt nerueam propaginẽ cognominant. Ex nullo iſtorum trium generum uterus neruos multos ſuſcipit. Sed quoniam ipſius corpus latiſsime diſtendi, contraque in breuiſsimũ ſpa-

D tium cõtrahi cernitur, (quod à nullo carnoſo membro, aut pingui præſtatur,) hac ratione uterũ neruoſum eſſe ex quadam ſimilitudine dicimus, deriuatum à neruis nomen ei imponentes: quemadmodum ſanè & ueſicam & reliqua omnia alba & exangui materia ita nuncupare ſoliti ſunt, quãdo plurimũ extendi, rurſumque in ſeipſa retrahi & ſubſidere uidentur. hac eadem itaque ratione & uocatum colem in mariũ genitalibus, & uteri ceruicẽ neruoſos eſſe confirmant. nonnulli uero & cauernoſum neruũ genitalis colẽ appellãt; atque ob id & ipſum totum neruoſum dicunt. In hunc itaque modum non ſecundum proprie neruorũ potentiam, uerum ſecundum corporeã ſubſtantiam ſimilitudinẽ accipientes, deinde quærunt, quid eſt quare

coles

colis affectus neruorum principia non ſimul uehementer afficit. principia neruorum autem cerebrum dorſiq; medullam appello. atqui in uterum nerui quidam planè inſeruntur: alioqui enim quo modo ſentirent? ſed admodũ puſilli ſunt iſti, ſi cũ membri magnitudine cõparẽtur. quãobrem non leui conſideratione dignũ eſt, ſi quis iſta phyſice ſpeculari uoluerit, quidnã aliquę ex iſtis mulieribus, quas ob frequentes uteri affectus uterarias uocãt, contractionibus ac diſtentionibus neruorũ conuulſioni ſimilibus corripiunẽ; cũ tamen in uteri phlegmone haud ita multũ id accidere cernitur, licet febres ualde uehementes & calidæ cõcitenẽ: ob quas lingua (ut ipſe deinceps hoc in libro narrabit) ueluti à fuligine denigreſcat. oportebat igitur eos hæc prius explorare, quicũq; de capitis uteriq; in affectibus ſocietate dicere aliquid aggrediunẽ. calidas autẽ uehementesq; febres ex uteri phlegmone accendi neminẽ in artis operib. uerſatũ præterit. ut in Alexandria ſophiſticã artẽ edocẽtes, à quibus potiſsimũ libri longis falſisq; ſermonibus referti ſunt. qui inter adoleſcentulos à grege uenientes & ad ægros nunq; accedentes, ipſi quoq; hac in re minime exercitati plerũq; uerſantur. ab omnibus eñ iſtic hominibus uictus ratio ualde neglecta eſt. Quiſquis igiẽ ex uteri phlegmone laborantes mulieres cõſpexit, quomodo calidæ magnæq; febres omne corpus inflammantes caput haud aliter exurant, atq; illæ, quæ ſine uteri uitio ſimiles oriuntur, apprime nouit. cæterũ & ſi nec adhuc euidenter illæ febricitent, quibus menſtrua purgamẽta ſuppreſſa ſunt, periculũ tamen impẽdet, ne cito in febrẽ incidant, iſtarũq; caput graue reddiẽ, & halitibus calidisq; humoribus repletur. quocirca & ipſarũ nõnullæ, febrim habeãt poſtea, aut non habeant, ſopore opprimũtur. hæc ſanè ita fieri ſenſu percipitur. quæ cauſa uero ſit, propter quam ab huiuſmodi uteri affectibus caput repletur, poſtea quęrere oportuit, uotis quidem inuenire expetentẽ, ſin minus, at illud ſaltẽ, quod experientia oſtendit, ſeruantẽ, memoriterq; retinentẽ. Igitur nos aliquas id genus effectuũ ſenſibus apparẽtiũ cauſas aſsignare conabimur, atq; hinc initiũ capere decreuimus. Inter omnes corporis partes plurimas grãdiſsimasq; uenas uteri habent: cumq; eos aut mẽſes, aut à partu purgamẽta ſuppreſſa, aut phlegmone aliqua utcunq; orta male accipiũt, ipſos ſanguine cõpleri neceſſum eſt. quo deinde putreſcente ſi febris excitetur, inter ſynochorum ſpecies ipſam cõnumerari opus eſt (nam id genus febriũ ex putrido ſanguine accendi oſtenſum eſt) hæ uero calentiũ uaporũ uim haud paruam in caput ſubmittunt. uerum capite quauis de cauſa horũ uaporum pleno grauitates maxime in ſincipite hominẽ uexantes apparere, illi, quibus artis opera curę ſunt, prius quam à me audiuerint, notũ habuerunt. At quæ huius euẽti cauſa ſit, forſan ſcire aues. tibi igitur eam, quæ mihi uerisimillima uiſa fuerit, exponã, neq; hanc unicam, ſed multiplicem. Primũ igitur uapores illos calidos proxime dictos per arterias in caput ſubuolare ratio oſtendit: ipſas quoq; arterias per collũ ab utraq; uocati infundibuli parte rectà in ſinciput diſcurrentes uidere licet. Præterea & omni ſanitatis tẽpore tenuia & halituoſa cerebri excrementa maxime per ſinciput diſflari ſolere affirmamus: ſiquidẽ in ipſo ſuturæ laxiſsimæ ſunt & ipſa caluaria ſubtiliſsima plurimiſq; meatibus peruia: ad hæc & multa ſenſibilia corpora per ſuturas euadunt: membranulæ enim qu[illegible]dam craſſum cerebri inuolucrum pericranio uocatæ tunicæ connectunt, & multitudo tenuiũ conceptaculorũ per ſuturas exiliũt: æquos autẽ mag[illegible]itudine affectus ſenſibiliora naturaliter corpora [illegible]agis percipiũt, magis uero ſentientia [illegible]b infer[illegible]us dolorẽ cauſis magis cruciantur. Hi[illegible] ſanè de cauſis in ſincipite dolores fiunt. Modo illa inuenienda cauſa ſupereſt, propter quam octo aut decẽ menſibus mulieribus ita male habitis in coxẽdicẽ finit, hoc eſt, irruit morbus. Verum quoniam nõnulli nõ octo aut decẽ menſibus, ſed octauo aut decimo ſcribẽdum cenſent, dicuntq; in multis & potiſsimũ uetuſtiſsimis codicibus hoc Græcũ elementũ η & hoc ι reperiri. η, quidem loco huius dictiõis, octo, ι, loco decem, ſcriptũ eſſe, ulterius quæ & in iſtis ſit differentia, perpẽdamus. Si enim ita legamus, octo aut decem menſibus in coxendicem finire: ab abortu, non à conceptu mẽſes numerabimus. Si uero, octauo menſe aut decimo: ſic à conceptu tempus ſignificari affirmabimus. Mihi ſanè id fieri poſſe uidetur, ut ſecundũ utrãq; lectionẽ utroq; modo ſententia accipiatur. at huius quod dicitur, iudicium experientiæ cõmittendum eſt: quemadmodũ ego & in omnib. id genus, & in eo, de quo nunc loquimur, planè feci, atq; obſeruãti mihi nõnunquam quadraginta diebus, nonnunquã duobus menſibus, aut quatuor morbus finiri atq; aboleri uiſus eſt. quibuſdam uero & in plures menſes productus fuit, & nonnullæ reuera ad octauum mẽſem, aliæ & ad decimũ peruenerũt. uidi quoq; ex utero in coxendicẽ migrare colligiq; materiã. id uero haud in multis, quãuis multas ex utero male habẽte laborãtes ſpectauerim. eius itaq; inueſtigare cauſam grauabar, ꝙ nondũ an re uera ita eueniret, certior factꝰ eſſem. Ariſtoteles nãq;, an eſt, prius firme cognito, deinde propter quid eſt, quęri oportere pręcepit. ꝙ ſi quis antequã, an eſt, firma notitia perceperit, propter ꝗd ſit, inueſtigauerit, homo iſte nugari garrireq; maluiſſe ꝗ̃ ueritatem explorare aperte uideẽ. igitur qui & nũc ꝓpoſitæ rei cauſam reddere conati ſunt, hæc in mediũ afferũt. quicũq; enim à tẽpore abortus uſq; ad octo aut decẽ menſes numerare dignũ putãt, uterũ duobus his tẽporibus octauo ſcilicet mẽſe & decimo malis tolerãdis aſſueuiſſe dicũt. octauo enim mẽſe foetum conuerti, decimo autẽ in lucẽ edi. ſic igitur & in præſentia ijſdẽ ſtatis temporib. contriſtantes humores excerni, qui in locũ uicinũ, ſuſcipereq; trãſmiſſa potentẽ irruerũt, aſſeuerant. At ꝗ à conceptionis tẽpore numerandũ eſſe iubent, ra-

tioni magis conſentaneum eſſe dicunt, quẽadmodum & ſi tẽpore intermedio fœtus nullo uitio tentatus ſit, nouũ tamen aliquem motum uterus circa ipſum temporibus iſtis aut conuerſum aut partu editur perceperit, ita & nunc percipiat. Cæterum utrique falluntur, qui fœtus motiões utero tribuant. quando enim octauo menſe conuertitur, hunc ſane motũ ex ſeipſo ciet, atque ita tũc paritur, cũ uehementius cõmotus, aliquam ex continentibus mẽbranis effregerit. hoc enim & in libro De pueri natura hiſce uerbis teſtatur Hippocrates. Cũ uero mulieri partus tẽpora aduenniunt, tunc puero commoto manibusque & pedibus calcitranti aliquam intimarum membranarũ diſrũpere accidit: una effracta, reliquæ imbecilliorem facultatẽ habent. atqui primæ fœtũ ambientes lacerãtur, dein de ultima. quãdo igitur nec dum utero fœtus per abortum eiectus continetur, neque ut motus ipſius incolumes ſeruẽtur, fieri poteſt. Perinde uero, atque iſti, neque illi fide digni ſunt, qui ſeptimum mẽſem ac nonum fœtuum partus efficere; octauũ uero ac decimum emiſsiones præter naturam uno menſe naturalib. tardiores efficere aſſerunt. quod ſecundo popularium morborũ libro ab Hipp. dictum eſſe uolunt, in illis uerbis, ubi dixit, Poſtero; ac ſi dixiſſet, poſteriore tempore aut menſe. ſed hoc prius in eo libro declarauimus. At ego ſi iſtorum dictum ita ſe habere prius uidiſſem, perquiſiuiſſem utique ipſius cauſam diligentius. ſed quoniã per multa ſtata tempora uteri affectus iudicari, & iudicatoriorum dierum circuitibus cõſonare perſpexi: ut ipſe in libro De præſagijs docuit: cauſæ inuentionem relinquo: cum neque ſemper, neque plerunque ita fieri uideam. Verũ ſcriptorẽ hunc, ſiue Hippo. ſit, ſiue Theſſalus, ſiue alius quiſpiam, in duabus forſan aut tribus mulieribus ita eueniſſe fortuito cõſpicatum, inconſultius de re neque ſemper, neque crebrius incidẽte (ut diximus) in uniuerſum pronunciaſſe exiſtimo. Sed de his hactenus à nobis dictum eſto. Eorum autẽ meminerimus, qui in narratione Hipp. coniunctionem & interiecerunt, inter eam partem, in capitis grauitatem uertitur, & eam, in ſincipite dolores, totamque ſcripturam ita conſtituemus: Quibuſcũque à perditione circa uterum, & tumoribus in capitis grauitatem cõmutatur, & in ſincipite dolores, & quicũque alij ab uteris, ijs octo menſibus aut decẽ in coxendicem deſinit. Medicinalem ſane quandã præſcriptionẽ ad præſagiendũ utilem, nõ cauſas reddentẽ priori ſermoni adiungunt, talem iudicantes eſſe ſententiam; Quibuſcunque mulieribus in utero ex abortu tumoribus excitatis in capitis grauitatem fit cõmutatio, & in ſincipite ijſdem dolores fiunt: iſtis octo aut decẽ mẽſium ſpatio in coxendicem uterum uexantia decumbũt. tanquam non omnibus uteri tumoribus ſincipiti dolorẽ inferẽtibus, neque omnibus in coxendicẽ abſcedẽtibus, ſed illis tantũmodo, qui in ſincipite dolores creant. Verũ cũ id quoque ego obſeruauerim, haud ita fieri cõpertum habui, quinetiã neque ipſi huiuſce rei aliquã ra- A tionem afferunt. Cur enim ſoli illi uteri tumores, qui ſincipiti dolores intulerunt, in coxẽdicem ab his migrare putentur, aſsignari cauſa non poteſt. Quamobrẽ neque nos ipſis crediderimus: utpote neque ab experientia, neque ex rei natura indicatoriè ſermonis huius affirmationẽ cõſecuti. Illud quoque in cõfeſſo eſt, eam partem, quã ita ſcripſit Hipp. Et quæcunque aliæ ab uteris, duobus modis explanari. Quidam ſane ad uteri affectus ſermonẽ referunt: perinde atque omnibus ipſis haud minus prædicto, capitis grauitates & in ſincipite dolores euenientes habentibus. Alij uero ad capitis affectus ſermonem referunt: ac ſi ita omnem uerborum ſeriem ſcripſiſſet, Quibuſcũque à perditione & tumoribus in capitis grauitatẽ uertitur, in ſincipite do- B lores ſunt: & alij quoque capitis affectus ab utero exorti in ſincipite maxime ſeſe oſtendunt. Alios affectus intelligamus capitis grauitati proportione reſpondentes: aliquos autẽ ex ipſis cephalæas uocant, aliquos hemicranias, aliquos cephalalgias, id eſt, capitis dolores, ſimpliciter.

Acutũ habentes caput, ſiquidem ualida ceruice ſint, & alijs, robuſti ſunt, & oſſibus. caput autem dolentes, quibus etiam ex auribus ſordes manant: iſtis oris palatum concauum eſt, & dentes diſtracti.

Hoc loco etiam nihil refert, utrũ, crateraucheues Græca uoce per quinque ſyllabas, aut, cratrau- C chenes per quatuor quiſpiam ſcripſerit. robuſtis enim ceruicibus homines utraque uox ſignificat. Macrauchenes uero, id eſt, longicolli, ut nonnulli ueterem ſcripturã permutãtes ſcribunt, nõ candem rem ſignificat. ualida enim ceruix, robuſta nominatur, ob duritiã magnitudinẽque oſſium plerunque talis exiſtens. ita quoque ſe habent ipſi circũpoſiti muſculi, tendones, & copulæ. at longæ ceruices tantũ abeſt ut ui aliqua polleant, ut etiã prorſus uitioſæ ſint, perinde atque anguſtum longũque pectus. quandoquidem id amplum eſſe, non latũ duntaxat, aut longum oportet. amplum autem in lati profundique dimenſione pectus, collum, & aliud quodque membrũ conſiſtit, cum proportione inter ſe congrua aucta fuerint. in ipſis uero pror- D ſus & lõgitudo aut maior eſt, aut æqualis his, quæ moderate ſe habent. Hominum igitur nobis obuiam uenientium pectora non prius apparent, quàm eorũ corpora nudata fuerint. ſed caput illico aſpicimus: & quod nam in forma ac magnitudine uitium habeat, cognoſcimus: In magnitudine, ſi minus ſit, aut maius, quàm conueniat: In forma, ſi exquiſite rotundum ſit, frontis occipitijque prominentia carens penitus: aut acutum, productiores, quàm deceat, eminẽtias habẽs, aut utrãque, aut alterã tantũ: aut una duntaxat eminentia præditum, altera uero priuatum. In maiore itaque capite & acuto & exceſſus quantitas conſideranda eſt, & ipſius ceruicis excellentia: ut ipſis melius'ne, an deterius caput formatũ ſit dignoſcere ualeamus. Declaratũ

eſt enim

eſt enim in libris De tuenda ſanitate, non mediocrem utilitatem medicos ex huiuſmodi cognitione percipere & ad ſeruandam membri ſanitatē & ad futuram uitij emendationē, ſiquando didiciſſe prius acciderit. Sed in capite euidenter paruo paruitatem quidem nouiſſe opus eſt: & ea præterea, quæ ad collum pertinent, abunde conſideranda: quoniam perinde ac truncus dorſi ſpina ex capite tanq; ex radice progerminat. Alibi enim didiciſti medullæ dorſi à cerebro & ortus initiū, & facultatū copiā ſuggeri: hanc medullam uertebræ includunt dū tenuis adhuc eſt, puſillæ: craſsiorē autem factam, ampliores. Quēadmodū igitur magnū pectus ampla interius cauitate inane eſt, in qua duo magna uiſcera, pulmōes ſcilicet atq; cor, nulla ex parte cōpreſſa continentur, perinde & exiguū pectus proportione ſibi reſpōdentia hæc uiſcera cōtinet, exigua uidelicet & in anguſtijs uerſantia: haud aliter caput & dorſi ſpina magnitudine reſpōdentia, & cerebrū & medullā includunt. cum enī mēbra hæc grandiora ſunt, & cerebrū & medullam ampliores latioresq; ſpiritus cauernas in ipſis efficiunt: at ſi puſilla fuerint, cōtrariū euenit. Vis præterea cogitandi his, qui aut nimis magna capita, aut nimis exigua euidēter poſsident, oblęſa eſt. Sed exigua capita ſemper praua ſunt: magna uero licet raro, nonnunq; tamen & bona fuerint, & ob facultatis formatricis robur, & ex materiæ, unde creata ſunt, ubertate. quali capite Pericles Athenienſis uir prudentiſsimus fuiſſe traditur. unde & comici eius capitis magnitudinē dicterijs laceſſunt. Tanto magis autē grande caput bonum ſit, quanto naturalem magis figurā retineat, & ceruicē ualidam, & oculos acute cernentes habeat. tunc enim optime huiuſmodi caput ſe ſe habere, ſciendū eſt. Verū acuta capita (nā & ex his quędā nō eſſe improbāda affirmauimus) optima figura aliquantulū permutata, fieri diximus. optima enī capitis figura oblōgo orbi utrinque cōpreſſo ſimilis eſt. deficit autē acuto capiti aut occipitij, aut frontis eminētia, aut ultra, q; deceat, productā habet. plerūq; igitur (ut dixi) quēadmodum magnū caput, ita & huiuſmodi acuta mēdoſa improbaq; reperies. raro tamē & ex his aliqua bona fuerint, facultate materiam, ex qua homo in utero creatus eſt, efformāte admodū ualida, neq; ſanguinis in uterū defluentis multitudine ſuperata: ſed contra eius uim ſuſtinere, reſiſtere, eleganterq; effingere potens fuit. Quando itaq; ob alterutrius eminentiæ defectum, aut exceſſum acuta capita redduntr, primū quidē te illud animaduertere decet, utrū aucta, aut diminuta prominentia, acutū caput euaſerit. uitioſum enim ſemper eſt ex cōminuta mucronatū caput: non ſemper malum, ex adaucta. uerū tunc præterea conſiderare cōuenit in primis quidē decoram incremēti formam: deformia enim incrementa parua ſunt, ſecundo, utrū capitis exceſſus, qui in occipitio eſt, plusq; ea, quæ à facie eſt, pars, excreuerint. melius enī putandum eſt, occipitij eminentiā maiorem eſſe: ibi A nāq; & nobiliſsimus cerebri ſinus, & dorſi medullæ exortus locati ſunt. poſtea deinceps ceruicē cōſiderato, imbecilla'ne ſit, an robuſta. nam ſi eminētia neq; indecora fuerit, neq; ultra modū grandis, ualidumq; eam collum ſuſtineat, huiuſmodi capitis acumen probato. hos enī homines & aliorum mēbrorum, ſed oſsium pręcipue uiribus pollere cōperies. Sed hoc loco & illud perpendito, quid ſibi uoluerit Hippocrates cū dixerit, & alijs, num intellexerit pectus & iecur, ut eiuſmodi hominibus tria generoſa principia inſint, non ſolum cerebrū: an & alia illa ſola dicit, quæ primū initium & ortū ex capite habēt: ea uero ſunt dorſi medulla, & nerui, & cū ipſis oſsium muſculorumq; materia, qui neceſſario unà cū capite augeſcūt & B roborant. hęc mēbra uero, plerūq; inſimul augeri cōperies. Quando enim ſanguis, ex quo capitis partes creatæ ſunt, multus atq; bonus eſt; uitalē quoque potentiā, quam ex corde prodire oſtēdimus, & naturalem nutricēq; uocatā, quam ex iecore in uenas promanare didiciſti, ſtatim ab initio robuſtas eſſe credibile eſt, profecto huiuſmodi animalis prima ueluti fundamenta totius corporis magnifica eſſe ac generoſa neceſſe eſt. At in capite contra deformi effigie & exiguitate uitioſo, præterea & in ore palati partes inſpicito: ita uero appellāt in eo altioris ſedis partē illam, quæ ſuper foramina è naribus in ipſum pertinentia ſublimis eſt. inuenies enim & hanc partē illis cauā, quorū acutū ualde caput ac deforme eſt. hos autē præcipue C uocant homines φοξὺς, hoc eſt, acuti capitis. In multis quoq; dentes diſtracti uident, id eſt, nō recte è regione ſuperiores cū inferiorib. cōmittunt, neq; inciſores cū inciſoribus, neq; canini cū caninis, neq; molares cū molarib. ſed ueluti reuulſum iuxta atq; diſtractū in ipſis os apparet. Hos igit crebro dolore capitis uexari cōſpicies: ipſorumq; aures diſtillatione laborare, nonnunq; liquore quodam tenui & liquido, nonnunq; purulento ac foetido emanante. imbecilla namq; membra multū prauumq; excrementū colligere cōſueuerunt. Igitur cū iam Hippocraticus ſermo explanatus fuerit, paucis quibuſdā additis, ad aliā partem tranſibo: Ea uero pauca huiuſmodi ſunt, reminiſcētia ſcilicet unius, qd' à me huius ſermōis initio dictū D fuit. uidet enim iam aperte liber iſte cōmentario magis, q; uolumini ſimilis eſſe, Hippocrate ſibi ipſi, ut memoriæ ſubueniret, nonnulla ſcribente, prout unūquodq; aut experiētia cōprehendiſſet, aut rationali meditatiōe excogitaſſet. nulla enī cognatio uel propinquitas primę parti cū ſecūda intercedit, quēadmodū rurſum neq; tertiæ cū iſtis.

Quibuſcūq; os à palato receſsit, his medius naſus ſubſidet. quibuſcūq; uero inde, unde naſcuntur dentes, extremus naſus ſimus efficitur.

Os naſi duo foramina interſepiens alio quodā tenui oſſe nititur initium ſuperius ab oſſe frontis ſumente, & ad naſi finem, ubi pinnæ locatæ ſunt, deſinente. hac igitur in parte naſi interſeptū locis

illis incumbit, ad quæ dentium, qui inciſores nominantur, extremitates perueniunt. pars autẽ his ſuperior palatum quidem nominatur, & ea medium naſi interſeptũ nititur. ubi igitur aliquod fulciennum oſsium decidens perierit, ibi interſeptũ ſubſidens naſum eo loco cauum efficit. atq; huiuſmodi ſymptoma ſimitas appellatur.

Infantium effulgeſcentię cũ pubertate nonnunq; mutationes habẽt & alias: & in renem dolor grauis, cum cibo impleti ſunt.

Hanc omñibus explanatoribus ſcripturã agnoſcentibus, & omnibus antiquis codicibus eam habentibus, nonnulli recentiores alius aliter eã mutare conati ſunt. quidã enim epilepſies ſcribũt, alii qui catalepſies, alij epilampſies, hoc eſt, effulgeſcentiæ. ipſorum autẽ interpretatio apud hũc morbũ comitialẽ ſignificare uult, qui plerunq; ab infantia laborantib. in ipſo à puerili ætate ad pubertatẽ tranſitu euaneſcere cõſueuit. etenim id ita fieri cõpertum eſt, niſi quiſpiam eo tẽpore uitioſa uictus ratione utens ſibijpſe conſeruandi morbi author fuerit. oritur ſanè plerunq; ob frigidã cerebri temperaturã humiditate adiũcta: idq; ſæpius accidit, quoniã raro ex alicuius mẽbri uitio prouenit. finitur autẽ, quo tempore pubeſcunt, ſi & in alijs ægrotus, ut decet, ſe geſſerit, quia totius corporis tẽperamentũ ad ſiccius calidiusq; cõuertitur. quo enĩ pacto iuuenis puero calidior ſit, in libris De tẽperamẽtis didiciſti. ubi etiam quomodo puer iuuene ſit calidior, declarauimus: iuuenis quidẽ abſolute calidior, puer uero non abſolute: ſed eo, φ plus innati calidi poſsideat. Illi itaq;, qui ſeipſos Hippocraticos nominant, ipſum effulgeſcentias calidi dicere uolunt per tranſlationẽ ab extrinſeca flãma: quæ cũ materiã uicit, eamq; ſibijpſi omnem aſsimilauit, effulget, manifeſtaq; omñibus redditur, cum prius humidam materiã exiccãs occultaretur. At Zeuxis & cũ ipſo pariter nõnulli Empirici effulgeſcentiã haud ita interpretãtur, ſed altero quodam modo. intelliges autẽ ex Zeuxidis ſermone in hũc modũ deſcripto. Infantes uſq; ad pubertatis annos appellat Hippocrates, iſti autẽ pubeſcendi tẽpore effulgẽt, atq; hic ualde per emphaſim tranſlatione uſus eſt. tũc enim magis carnoſi fiũt, & adultiores, coloreq; & forma gratiores, uiribus ingenioq; præſtantiores. repente autẽ ac ſimul hæc omnia eueniunt: eorumq;, qui natura formoſi ſunt, tunc magis effulget pulchritudo. Idem iſte autẽ Zeuxis infantes appellari omnes pueros inquit, quẽadmodũ & Herophilus ipſos appellauit. de hac enim re hunc in modũ ſcribit hiſce uerbis, Videt̃ Hipp. infantes nominaſſe uſq; ad pubertatis annos, non eos tantũ, qui nuper nati ſunt, aut ad quinq; uſq;, uel ſex annos, ut pleriq; nũc intelligere ſolent. contentus fuit autẽ & Herophilus tã grandes natu infantes uocare per hæc uerba, Infantibus nõ erũpunt ſemina multa, neq; menſtrua purgamenta, ijdẽ nõ concipiũt, nõ caleſcunt. neq; enim prædictam ætatẽ natis hæc accidere negat, hoc eſt, à primo ſtatim ortu: ut nonnulli accipientes, ipſum deridẽt, tanq; res omnibus notas edocentẽ, è quorũ numero eſt etiã Callimachus. ſed illis, qui ad pubertatẽ uſq; peruenerunt: φ nonnulli & in iſtis ea fieri opinarent. Hactenus Zeuxis locutus eſt. At mihi quid per infantes ſignificare Hippocrates uideat̃, & antea quidẽ dixi, & nunc iterũ maniſeſtiori ſermone repetã. Comitialis affectus aut à naturali intẽperie prouenit, cũ humidum ualde cerebrũ eſt, tuncq; morbus iſte puer appellatur, quẽadmodũ ipſe in libro de aquis, aere, & locis ita ſcribens ſignificauit. Pueris accidere cõuulſiones, & ſuſpiria: quæ putant puerum efficere, & ſacrũ morbũ eſſe. in his uerbis clare patet, illi dictioni, puerum, ſubintelligendũ eſſe affectum, ut locutio ita ſe habeat, quæ putant puerũ affectũ efficere, & ſacrũ morbũ eſſe. accidit autem hic idem affectus pueris ob errata, medici curationẽ poſtulans. quando uero ob humiditatẽ oritur, planè infantes ſtatim inuadit, definitq; ætatis conuerſione, nullum nobis negociũ faceſſens. Quapropter quoſcũq; pueros nõ à prima ſtatim ætate, cum adhuc ſunt infantuli, ſed annorum progreſſu, uexare inceperit: proculdubio ob peccata in uictus ratiõe commiſſa, aut ob aliã quampiam externã cauſam exortus eſt. in quibus ætatis conuerſionem præſtolari non cõuenit: ſed factum morboſum affectum diſcutere. Illud utiq; non exigua conſideratione dignũ eſt, ſi ſecundũ antiquã lectionẽ effulgeſcentias acceperimus, ut Hippocrates & Zeuxis acceperunt: oratio enim huiuſmodi eſt, Infantiũ, cum pubeſcunt, effulgeſcentiæ calidi & alias quidẽ nonnullas in ipſis mutationes habent, quinetiam renũ affectionẽ: quã ipſe deinceps explanat. prętermittetur enim & in hoc ſermone epilepſiæ nomen. atq; ideo nonnulli haud abſq; ratione ſcribere uidentur, epilepſis, quemadmodum & alij catalepſis. At hos decebat tanquam non ita ſcriptum inuenientes, ſed φ melius eſſet ita ſcribere, dicentes, ad prædictã explanationem accedere. Cum uero hæc uox etiã præpoſita ſit, hanc rurſum alij adimunt, duas orationes nullo uinculo inter ſe cõnexàs eſſe uolentes: unam hiſce uerbis ſatis declaratã, Infantium effulgeſcentiæ, ſimulatq; pubeſcunt, in nonnullis mutationes habent & alias: alteram hoc modo dicentem, In renem dolor grauis, cum cibo repleti ſunt, & reliqua, quæ ſequuntur de renũ uitijs ipſo tradente ab altero initio. nõ, φ in pueris, cũ pubeſcunt, in hoc uitium comitialis morbus tranſeat: haud enim ea ætate renũ morbus creari uidetur: quẽadmodum ueſicæ lapis. iſte nãq; in pueris magis, renũ autẽ affectus in declinante potius ætate cõtingit. Deſcribemus igitur ea deinceps, quæ de renũ uitijs in hunc modũ ab eo tradita ſunt.

In renem dolor grauis, cũ cibo impleti ſunt, uomuntq; pituitam: cum uero dolores abũdauerint, æruginoſa. & leuiores quidem euadunt,

cum

cum cibis euacuati ſunt, arenulæq; ruffæ ſubſident, & cruentum meiunt, ſtupor fœmoris è regione poſiti, quieſcere non conducit, ſed exerceri, non repleri, iuuenes ueratro purgare, poplitem incidere, urinarijs mundare, tenuare, ac mollire.

Dolorē grauē aut tanq̃ alicuius grauis loco incumbentis ſenſum inferentē, aut acerbū intelligere poſſumus. Siquidē utrūq; uerum eſt, diuerſis tamen tēporibus, in renibus fieri. in calculorū enim creatione, atq; exitu grauiſsime dolent: reliquo autē tempore ut rei cuiuſpiā grauis loco incūbentis dolorē percipiunt. quicunq; igitur in renū cauis lapillos concreſcere arbitrantur, in ſolo per urinarios meatus tranſitu laborātes dolere aiūt. at quicunq; in ipſa renū carne calculos creari ſibi perſuaſerunt, non ſolum inter exeūdum, uerū etiam creationis tēpore, dolorē ipſos inferre teſtantur. deinde & quando in renū ſinus peruadunt: calculos autem in renū carnibus generari proportione tophis in articulorū morbo genitis reſpōdentes, orationē Hippocratis in teſtem adducūt ex libro De natura hominis & uictu ita ſe habentē. Quibuſcunq; arenoſum ſubſidet, aut tophi in urinis, iſtis ab initio tubercula ſecūdum uenā craſſam orta ſunt, & ſuppurauerunt. poſtea uero non celeriter ruptis tuberculis tophi ex pure concreti ſunt: qui foras per uenas cū lotio in ueſicā truduntur. hæc eſt ſanè Hippocratica narratio. Cæterū renū calculi utroq; fieri modo poſſunt, & nuper dicto, & eo, quē paulo ante declarauimus, cū in ipſorū ſinibus tēporis interuallo exuſtū areſactūq; craſſum & uiſcidum humorē ad tophi corpulentiam redigi aſſerebamus. eodē quoq; tēpore ſi obſtructio aliqua in ipſis fiat, aut mediocris phlegmōe, grauitatis magis q̃ doloris ſenſus efficitur: quēadmodum & in iecore, propterea ꝙ ut renes, ita & iecur perexiguis neruis præditū eſt. Dolores autē eo potiſſimum tempore in renibus excitari dicit, quo replētur cibo. cumq; duo ab hac uoce Cibus, apud ipſum ſignificentur: in utroq; ſignificatu ueridica oratio eſt: ſiue de aſſumptis cibarijs, ex quibus ſanguinis multitudo creat̃, ſiue de alimēti recrementis quæ in inteſtinis colligūtur, intelligas: nonnunq̃ enim & iſta cibos nūcupat, ut in libro de ratione uictus in acutis ita inquiens, Quibus cibus in inteſtinis occluſus eſt, niſi quis aluum prius ducens ſorbitionem dederit, uehementer lędet. Dolor itaq; à cibo ita ſignificāte excitatus in renibus, ꝙ multitudine pondereq; excrementorū premantur, onerenturq;, ſimulatq; iſta deiecta expulſaq; fuerint, remittitur atq; planè finit̃. At dolor ex ſanguine in uenis contracto proueniens, quando in renes incubuerit, etiam ſi uenam ſecideris, haud ilico diſcutitur, & ob renum corporis denſitatem, & quoniam ob multa ipſis ſuperiniecta corpora exterius appoſitorum remediorū facultas ad renes iam debilior effecta peruenit. Sol-

A uit autem ipſorum dolores non id ſolum, uerum etiam & per ſuperiorem uentrem facta excretio: quæ tam coli q̃ renum dolore uexatis communē quoddam ſymptoma eſt. continentur enim renes laxo inteſtino: & laxum inteſtinū renibus per tunicam peritonæum uocatā copulantur. Inter initia itaq; pituitoſi uomitus fiunt. huiuſmodi enim ſuccus in uētriculo creatur: plerunq; ex ciborum multitudine, ac multo magis ſi iſti craſſi, naturaq; pituitoſiores extiterint. Quod ſi increuerint perſeuerauerintq; affectus: his ita patientibus uomitus æruginoſus ſuperuenit, ob dolores ac uigilias corrupto ſanguine. idq; maxime, cum unà febricitauerint, & inedia macerati fuerint. Et leuiores quidem (inquit) à uomitibus euadunt: ab acceſſi-
B onibus quidem liberantur, ſed non ab affectu, cū cibis uacui ſunt. utroq; autem modo & nunc cibi nomen accipere poſſumus: ſed potius de uentris inteſtinorumq; excremētis intelligere debemus. Arenulæ aūt ruffę (inquit) ſubſidēt, hoc eſt, in urinis. id enim accidere euidens eſt; ſi ruffum colorē talem eſſe intellexeris, qualis eſt ſandaracha, quæ uocatur. quapropter & nōnulli in artis operibus diligenter uerſantes ſubſidētias oroboides appellant, hoc eſt, erui ſimiles; alij ſandarachodes. i. ſandarachæ colorem referentes. interdum & reuera ruffas nominant. nempe duę priores iocinoris affectus comitātur: tertia renum morbos ſequitur: quemadmodum & quando ueluti arenæ colore ſubſidentiæ euadunt. In urinis utiq; ſubſidētium
C colores maioris minoriſq; ratiōe inter ſe differūt: uerū ex materia craſſa tenaciq; modo craſsitudinē maiorē, modo tenacitatē, modo utranq; paribus omnino portiōibus habēte planè fiunt. Itaq; ſi ex ſola pituita craſſa & uiſcida ſubſidētia facta ſit, color cinereus erit aliorū tophorū colori ſimilis, qui in aquis ſponte calidis multis in regionib. lapidibus adnaſci accreſcereq; cernunt̃: & in uaſis alioqui, ubi aqua caleſit. Quinetiā in animalis corpore ex purulēto humore aut ex purulēto pituitoſoq; cōpoſito huiuſmodi tophus nonnunq̃ creari poteſt: quēadmodū & in articulorū morbis accidere cōſueuit. eodē eñ prorſus modo in his & renū affectib. lapides cōcreſcunt. At ſi quibuſdā parū ſanguinis cū pituita craſſa lentaq; miſtū ſit, uri-
D narū ſubſidētię color pro ſucci maiore copia euadet, nōnunquam ueluti ex pallido alboq; miſtus; aut ex rubro & albo, aut ex flauo & albo: nōnunq̃ uero & ruffus erit, & ipſo ſanguinis colore ad colorum differentias faciente. neq; enim ſanguis hominibus exquiſite ruber ſemper eſt: ſed interdum quidē ad atrius, interdum ad flauius, & ruffius uergit. Aut igitur omnes, quas modo recenſui, colorum differētias, pręter cinereū, ab hac uoce Ruffum, ſignificari putādū eſt, ipſo dicēte arenulas ruffas ſubſidere, aut adiectam illā uocē ſanguineum, ex communi ſenſu dictā fuiſſe accipiendum eſt. dico autem Nonnunquam: quemadmodū enim cruentū ipſis interdum lotiū emittitur; non ſemper tamen, neq; in omnibus renum affe-

ctibus, pariter & interdū arenulæ ruffæ in urinis ſubſidentes apparēt. In cōmentarijs nāq; De naturalibus potentijs, quicquid in uenis ſeroſi tenuiſq; cū ſanguine permiſtū eſt, renē ad ſe ipſum attrahere demōſtrauimus. meatib. autē id in renis uentriculū percolãtibus latius patefactis, aliquid etiam ex craſsioribus ſuccis ſimul illabit̃. Quando igitur iſtud calfactū in renis cauo ad tophi conſiſtentiã redactū fuerit: ſi renū uis expulſoria omne id unà cū lotio extruſerit, arenoſæ in ipſo ſubſidentiæ fiunt: q ſi renis cauo impactum tenacius inhæreſcat, aliquid aliud eiuſdē materiæ ex uena caua ſuſcipiens ſibiq; apponēs, plus augetur. ſemper enim quod recens influit, priori circūdatur: atq; ita inſigni magnitudine tophus grãdeſcit. Verum nonnulli inquiunt, cur ſanguinem meiunt? quoniam calculus egrediēs cū anguloſus ſit, proximas particulas uulnerat, & cruorem euocat. q ſi ex uena caua in renem pertinens meatus patentior fiat, ſanguis autem liquidus ſit, neq; multus, neq; uiſcidus: cruētum ita lotium redditur. At dolorem ſtupidum in crus deſcēdentē propter uaſorum dorſo incumbentiū cauæ ſcilicet uenæ, magnæq; arteriæ cū renibus & cruribus coniunctionem, ortū habere putandum eſt. maximę nāq; in ipſos renes expululant. poſt eas quædã haud magnæ in lumbos inſeruntur. poſtea utrūq; cōceptaculum bipartito diuiſum, in utrūq; crus delabit̃: per ipſumq; totū diſtribuitur. Quicunq; uero per meatus urinarios, aut quaſdam mēbranas, aut neruos, uel etiam peritonæum, renes cū cruribus copulari aſſeuerant, diſſecandorū corporū planè imperiti ſunt. Quænam igitur renum uitio laborantibus accidãt, hactenus narrauit Hippocrates. Deinceps uero de ipſorū curatiōe hiſce uerbis loquitur: Quieſcere non conducit, ſed exercitationes, non impleri. iuuenes ueratro purgare, poplitem cædere, urinarijs euacuare, tenuare, & mollire. Sibi ipſi formulam quandam renum curationis hiſce uerbis per capita conſtituit, nonnulla quidem omnis ętatis, corporiſq; habitus cōmunia, nōnulla iuuenum & robuſtorū propria ſcribens. cōmunia ſunt autem quæ primo ſcripta ſunt, & quieſcere, quod ipſis non cōducere ait, & exercitationes. has enim conducere arbitratur, tanq; multitudinē euacuantes, & pituitoſum, craſſum, crudumq; omne ad maturitatem ducentes & attenuãtes, & corporis omnes particulas roborantes. Sed te animaduertere oportet, ipſum non prorſum magnas exercitatiōes dicere, ueluti equitatiōes, aut armis, aut lucta, aut pancratio certare, aut humū fodere, aut id genus aliud facere: ſed omnem abſolute motionē, quæ pro ætatis, habitus, roboriſq; ægrotantis ratiōe corpus exercere ualeat. Verum etiã, nō impleri cuiuſq; ętatis & corporis habitus cōmune documentū eſt. Quæ ſequunt̃, iuuenib. ut ipſe ait, cōgruētia ſcribit, ita dicēs, Iuuenes ueratro purgare, poplitē incidere. Veratro quidem purgare, ſi ualde antiquus affectus ſit, & ceu uectibus (ut ita dixerim) extrudēdus. ad huiuſmodi cū A morbos ueratro utimur: Venam autē cędere, ubi ſanguis multus aut craſſus in uenis abūdet. Quòd ſi utroque auxilio ipſe homo indigeat, à uenæ ſectione incipiendum eſſe, notiſsimū eſt. Aliàs autē didiciſti mēbra ſupra iecur cubiti uenæ ſectionē poſtulare, infra uero, crurū: in poplitib. uenas nobis cædentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Quod deinceps dixit, urinarijs mūdare, omnibus utile eſt: neq; ſimpliciter dixit, urinarijs utendum eſſe, ſed hoc uerbum, mundare, adijciēs, modum adiumenti ab ipſis prouenientis declarauit, non ſolū tenacia & craſſa renibus inhærentia purgantibus, uerū etiam cum ipſis & ea, quę in uenis præter naturam ſanguini miſta innatant, educentibus. Quod in calce narrationis Hippocraticę dictum eſt, tenuare, omnibus renum uitio laborantibus uſui eſt, quoſcūq; ad ueratri potionem B præparamus, aut & ſine hoc per ſanguinis miſsionē curamus: uel etiam poſt eius aſſumptionem. Dictum eſt autem, tenuare de humoribus: hos enim tenuare conuenit: Mollire, de membris ſolidis. Si quidem utrunq; ueratrū hauſturis percōmodum eſt, ut tutò purgatio fiat. Igit̃ niſi humores prætenuati fuerint, & mēbra per quæ fit uomitus, mollia reddita ſint: & ad diſtentiones diſtractioneſq;, anteq; damus ueratrū agilia effecta, in ſuffocationis diſcrimen ob humorum craſsitiem ægrum adducemus: aut neruorum conuulſione ob mēbrorum in dilatando duritiã, qui purgatur, capietur: aut uaſculum aliquod diſrumpetur. Quinetiam, C licet ueratrum non præbeatur, optima res eſt, humores tenues eſſe, & renū ipſorum corpora mollia: ut per ipſa tranſire facile humores poſsint. ab initio namq; calculus in ipſis nunq; generabitur, ſiquis hæc utraq; diligenter obſeruauerit.

Mulicbria aqua laborantibus diutius permanent. cum ucto non celeriter ferantur, intumeſcunt.

Aqua laborantes nonnulli intelligūt eas, quæ ut aqua inter cutem corripiãtur, idoneæ ſunt: nōnulli eas quæ tenuem naturaliter aquoſumq; ſanguinem habent. poteſt autē & de utriſq; intelligi: ſed magis de illis, quarum ſanguis natura ſubtilis eſt, nullo alio morboſo affectu corpus infeſtante. D in iſtis enim menſtrua purgatio, quam muliebria uocauit, diutius permanet. dupliciter enim & id ipſum, diutius, intelligi poteſt, aut de diebus quibus huiuſmodi mulieres purgantur, aut de ipſarū ætate: ſi de diebus intelligas, ſignificabit pluribus continenter diebus iſtas, q alias mulieres purgari: ſi de ętate, per plures annos mēſtrua excremēta durare. nã reuera in iſtis multus tenuiſq; ſanguis colligit̃: quēadmodū cōtrario modo affectis paucus & craſſus. albæ quidē ſunt priores & molles: nigræ autē duræ & graciles plerūq; quæ atribilariū ſanguinē procreant. clarumq; eſt iſtas ab initio contrarijs inter ſe temperaturis cōſtare. nam quæ ab ipſo nunc aqua laborantes uocantur, humidioris ſunt ac frigidioris tēperamenti, his contrarijs

ſiccioris

ſiccioris atq; calidioris. ꝙ ſi ex morbo aqua abundauerint, nō omnibus menſes pluribus diebus feruntur. interdum enim ipſa ſuppreſſio morbi earum cauſa eſt: rurſum ſuppreſſio ob oſculorū uteri obſtructionem ſanguiniſq; craſſitiem efficitur. Quapropter nonnulli arbitrantes dictum hoc de mulieribus ex morbo aqua abundantib. accipiendum eſſe, loco uerbi permanēt, pmanere legunt: ſic muliebria aqua laborantibus permanere diutius, ſubintelligere nos iubentes, conueniens. ac ſi & ita dixiſſent, muliebria aqua laborantibus diutius conuenit permanere: ut conſultorius iuxta & curatorius ſermo ſit, eius tantum quod ex hoc fit, narrationem continens. huic ſententię conſentire aiunt id, quod in calce ſermonis dictum eſt, Cum uero celeriter non ferantur, intumeſcunt. Velle enim ipſum dicunt, ut pluribus diebus, ita & breui tempore huiuſmodi mulieres expurgari: quoniā tarde exeuntibus menſtruis purgamentis tumores fiunt. atqui hoc etiam & in habentibus aquoſum ſanguinem cōtingere ait: iſtis etenim carnes aquoſiores generantur, haud ſtatis temporibus accedente purgatione.

In Cranone ueteres dolores frigidi, recentes calidi, ſanguine autem plurimi, & quę ex coxendice frigida.

Hęc quoq; ſibijpſi ſcripſiſſe uidetur Hippocrates memoriæ cauſa ſub breui compendio. propter quod & obſcurior oratio eſt. dubium eſt enim doloreſne tantū in Cranone factos fuiſſe dicat, eoſq; in uentre, an etiam in alia quapiam parte: an uero affectus cum dolore coniunctos. Illud autem antiquos dolores frigidos eſſe, nouos autem calidos, & ſi clare dictum eſſe uideatur, obſcurum tamen, atq; ambiguū eſt. aut enim antiquos dicit, qui iam pridem fuerunt, aut diutius perſeuerantes: quemadmodum & contrà nouos, aut proxime excitatos, aut cito deſinētes: & frigidos, aut frigoris ſenſum inferentes, aut qui à calidis mitigantur: pariter & calidos, aut caloris ſenſum facientes, aut qui à frigidis ſopiantur. Quidam etiam dolores frigidos uocatos eſſe dicūt, qui leues ſint, calidos, qui uehementes, haud ſecundum uſitatum Græcis loquendi morem ſignificationes has accipiētes. Verum quo anni tēpore Hippocrates hæc facta fuiſſe ſcripſerit, nos ignorantes: neq; etiam quādo excitati ſint, aut quomodo, aut quandiu permanſerint dolores, euidēter inuenire poſſumus. Sed nouos quidem dolores plerunque ſanguine creatos eſſe, idem eſt, ac ſi dixiſſet ex ſanguine, calido uidelicet ac multo. at de antiquis doloribus loquens, cum ſuccum nō adiecerit, ſignū eſt ab altero quodam ſucco frigido ipſos fieri. Et ea quæ ex coxendice, frigida ipſis oborta eſſe ait, aut affectus dicēs, aut dolores, frigido ſcilicet & iſtos humore faciente. Quapropter multos explanatores demirari licet, in huiuſmodi ſermones, de quibus nihil affirmari poteſt, multa ſine demonſtratione ſcribentes: ubi uero aliquid demonſtrari, & utiliter inueniri poteſt, aut nihil penitus, aut pauca, & ſine demonſtratione, tanquam mandata tradentes.

10 Qui in rigores ualidos tendunt, non admodum mitigantur: ſed propè ſtatum.

Ita ſcriptū eſſe hunc ſermonē antiqui explanatores agnoſcūt. at recentiores ipſum in clariorem permutātes ita ſcribunt, Rigores ualidi exiſtētes non admodū mitigātur: ſed propè ſtatū. hancq; locutionem id nos docere uolunt, omnes ualidos in morbo rigores nō admodū ullo alio morbi tempore miteſcere, præterq; cum prope ſtatū eſt. Secundum priorem aūt ſcripturā, qui in rigores ualidos tendunt, hoc eſt, perueniūt affectus: ſubintelligendus eſt em̄ affectus, oportet ipſum intelligere, hos ante uigorē non miteſcere. quidam ſanè ipſum ſtatus quæ uniuerſi morbi pars eſt, meminiſſe dicūt: alij uero eius qui in priuatis exacerbationibus inuenitur: ut rigor, cū uehemens eſt, anteq; tempus cōſiſtentiæ aduectet, nō deſinat. id quidē nōnullis euidenter accidit: iſtumq; appellamus rigorē anecthermanton græco uocabulo, hoc eſt, calefieri nequeuntē, non aūt ualidum. cōtingit aūt & ui rigorem fortem dicere. multo enim malignior eſt, q̄ qui immodice uehemēs fuerit, et celeriter deſinat. ꝙ ſi uniuerſę ęgritudinis ſtatū intelligas, maxime in quartanis febribus ſermo iſte utilis fuerit. nam ſi cū ualidis rigoribus acceſſiones inuadāt, ſi nihil remittātur rigores, fieri nō poteſt, ut ad conſiſtentiam morbus perueniat: quinetiā multo minus huiuſce quartanæ declinationē fore ſperandum eſt, priuſq; rigor ſedatus fuerit. quare ſermo prognoſticus eſt de febribus ad rigores uehemētes aſcendentibus, quę priuſq; rigor ſedetur, diſcuti nequeunt. id aūt propè conſiſtentiam efficitur. At id genus rigores ex frigidiſſima pituita uitrea nominata, aut ex atræ bilis ſucco proueniunt. uerum ex prægelida pituita rigor fit nō uehemens, ſed ægre incaleſcēs: ex atra aūt bile nōnunquam utroq; modo, nōnunquam alterutro. ſed huiuſmodi ſuccus quarto quoque die acceſſionem facit, uitreus uero quotidie. nihil planè huiuſcemodi rerum explanatores declarant. ſed illa uberrime accuratiſſimeq; perſequuntur, quæ nullum penitus fructum auditoribus ferunt. nam & in ſequenti ſermone plurimum medicinalis eruditionis cōtinente nullū ex celeberrimis præceptis cognouiſſe deprehēdunt.

Ante rigorem urinarum ſuppreſſiones, ſi ex optimis fuerint, & aluus excreuerit, et ſomni ad ſint: forſan uero & febris modus, forſan & quę ex laſſitudinibus.

Per deos quid dicere debeā, neſcio, quando utiliſſimum præceptum millieſq; in laborantibus deprehenſum libri huius interpretes ignorant. ſed alios quiſpiā minus demiretur: Sabinus uero, Ruffuſq; Epheſius uiri in libris Hippocratis diligētiſſime uerſati, magna pculdubio admiratione digni ſunt, niſi frequēter utili rigori urinæ ſuppreſſionē anteceſſiſſe uiderunt. de qua in præſentia Hippo-

crates meminit, nos iudicatorium rigorem in mor A
bo futurum præſagire edocens. ſi in acuto morbo
& alia ſigna tibi ſalubria uideantur, & iudicium
paulo poſt fore ſperes, te ſcire oportet ſuppreſſo
lotio iudicatorium rigorem neceſſario futurum.
Quòd ſi & nox difficilis anteceſſerit, & dies iudi-
catorius ſit, certius futurus rigor prædici poterit.
at ſi nota ex arteriæ pulſatu (ut didiciſti) idem ti-
bi oſtenderit, non rigorem modo, uerũ etiam acer
biſſimum rigorem indubitanter fore expectato. Il
lud igitur ex optimis aut urinis ſolis, aut etiam
ex alijs bonis ſignis una cum ipſis urinis te intelli
gere oportet. tanta enim ſignorum ab urina in acu
tis febribus uis eſt, ut & ſoli ipſi credẽdum ſit. alijs
uero accedentibus etiam, diuinatio tibi erit firmiſ-
ſima perpetuoq; ueridica. uerum urina etiam aluo B
multa excernẽte ſupprimitur: illuc enim ſeroſam
humiditatem uergere ſignum eſt. cuius redundan
tis triplicem euacuationẽ eſſe didiciſti: per aluum,
per lotium, per ſudores. igitur ſi aluus plura deie-
cerit, urinę ſuppreſſæ ad futurum rigorem præſen
tiendum fidere non cõuenit. at ſi aluus fluxa non
ſit, proximumq; eſſe morbi iudicium prænoueris,
ægrotum rigere ſudareq; neceſſe eſt. Quid ſibi uo
lunt autem uerba illa, & ſomni adſint? nam ſi ut
unum quiddam ex bonis ſignis adductum eſt, ma
xime dictis in pręſentia quadrabit. Illud uero, ſi ex
optimis fuerint, uelut exẽplum quoddã dictum
eſt. quòd ſi & hoc tanquam futuri rigoris ſignum
ſit, nõ ſimpliciter id à te intelligendum eſt. plerun-
que enim nox iudicio antecedens, antecedens in- C
quam rigori & iudicationi per ipſum factæ, mole-
ſta eſt: quãdo firmiſſimam eum antedictis rigoris
futuri præſenſionem habebis. interdũ autem, ſed
raro cum ſomnis optimis trãquilla nox eſt, atque
in iſtis non rigorem, ſed excretionem ſignificans,
pulſus apparet. Sed de iſtis abũde in uoluminibus
De pulſibus actum eſt. Te præterea iubet Hippo
crates & modum febris cõtemplari, hoc eſt, an ca
lida ſit, & bilioſa, & ardens, an ex alijs quæpiam:
nam quicunq; in acutis febribus & potiſſimũ ar-
dentibus rigorum iudicatorij fiunt, hos ex bile fla
ua extra uenas per ſenſoria corpora delata excita-
ri didiciſti. propterea & febres ex laſſitudinibus
prouenientes temperatura bilioſiſſimę, ad præſen
ſionem tibi & ipſæ conducent. Hæc itaque eſt ab D
externis cauſis ad diuinationem percepta utilitas,
unico quidẽ ueluti exemplo explicata, tibi autem
& in alijs extrinſecis cauſis, quæcunque bilioſius
corpus efficiunt, futura percommoda. hę ſunt au-
tem moræ ſub ſole ardenti, uigiliæ, cogitationes,
angores animi, ira, alimenti inopia, bilioſorum ci-
borum nimius uſus. primam ſanè, tutiſſimãq; na-
turæ febrium notitiam ex his quæ in corpore ap-
parent, acquires: quemadmodum in commẽtarijs
De differentia febrium didiciſti. ſecunda uero &
ab extrinſecis cauſis notitia ad eorum, quæ inue-
niſti certiorem fidem haud parũ expediet. Miran-
dum eſt igitur quonam pacto hæc utiliſſima con-
templatio explanatores latuerit.

A Abſceſſus non admodum, quibus rigores.

Raro abſceſſus illis qui cum rigore febricitant,
eueniũt: quemadmodum in quartanis tertianiſq;
febribus uidere licet. in iſtarũ enim acceſſionum
remiſſionibus excretiones ſucci multitudinẽ edu
cunt. propter quod permultã eſſe oportet uexan-
tium humorum abundantiam, ut naturæ abſceſ-
ſum facere neceſſe ſit.

Crurũ effœminationes, ueluti aut ante mor-
bum iter facienti, aut morbo illico, eo quòd for-
taſſe in articulos decubuit, ex quo crurum effœ
minationes.

Euidenter cognoſci nequit, utrum ſolas imbe-
B cillitates effœminationes dixerit, an eas quæ cum
penuria nutrimenti omnium crurum fiant. quan-
tum enim ad prius ex antedictis exẽplis pertinet,
& eas quæ per inopiam alimenti fiant, intelligere
licet; quantum uero ad ſecundum ſpectat, cum di-
cit, eo ꝙ fortaſſe in articulos decubuit, extenuatio
nes quiſpiam recte intelligere nequeat, ſed abſolu
te imbecillitates, quæ & citra maciẽ crurum actio
nes debilitare, uel etiã abſceſſus excipere queunt.
Quod in calce autem ſermonis adiectum eſt, ex
quo crurum effœminationes, dictũ fuit & ab ini-
tio. quapropter nonnulli recentiores ſcriptores i-
ſtud antecedens faciunt. primum quidem hęc uer
ba eo quòd auferẽtes, unaq; cum his aliqua ex ſe-
quentibus permutantes. uerum quod ab initio di-
C xi, & nunc repetã. hoc eſt autem, huiuſce libri ſen
tentias uarie ac multifariam ſcriptas eſſe: quemad
modum & hanc: quam propterea nonnulli haud
recte diſiunxerunt: alij cõtra haud congrue copu-
larunt. quorum omniũ ſi meminerim, ſimulq; pec
cantes reprehendere uelim, in immẽſam longitu-
dinem perducetur oratio.

14 Tubercula extumeſcentia, & acuminata, in
turbinemq; gracileſcentia, æquabiliter mature
ſcentia, non circumdura, decliuia, & non bifida
meliora. contraria uero mala: & ſi quampluri-
mum contraria peſſima.

Ab his quæ ex terra progerminant, Græci ho-
D mines phymata uocauerũt, hoc eſt tubercula, eos
pręter naturã tumores, qui plerunq; ſine cauſa ex
trinſeca proueniunt: ſed potiſſimũ eos hoc nomi-
ne uocãt, qui extra corporis ſuperficiẽ extuberãt.
uerũ ob nominis alterius inopiã interdũ & latos,
pauloq; naturalib. partibus elatiores hoc eodẽ no-
mine appellant, quod & Hippocrates hoc loco fe
cit, bona eſſe tubercula extumeſcẽtia dicens, hoc
eſt, quibus inſignis tumefactio ineſt, aut quæcũq;
non introrſum, ſed extrorſum uerſus augeſcunt:
quemadmodum & in libro Præſagiorum ſcribẽs
dixit, Quæcunq; exterius uergunt, optima ſunt,
ꝗ; maxime extrorſum ſpectantia, & in aciem tur-
binata. ſed quęcũq; (ait) introrſum rumpunt, opti
ma ſunt, quæ extrinſecas partes minime attingũt.
melius

melius quidem eſt extrorſum uergere: ſed ſi intrò declinēt, melius rurſum in iſtis omnibus eſt, ipſorum eruptionem in interiores tantum locos fieri. tuberculorum ſanè generatio in abdomine atque etiam pectore eſt. iſtus enim inanes cauitates ſubſunt tuberculorum introrſum ſpectantium pręter naturam tumorem excipiētes. Sed ex his quæ exterius intumeſcunt, acuta ac turbinata latis meliora ſunt, utpote ex calidioribus tenuioriſq; materiæ ſuccis procreata, & iccirco celeriter ſuppurantia. nam ex craſſis tenacibusq; cōſtantia, utpote frigidis, & lata ſunt, & ægre coquuntur, quinetiā putreſcunt potius, quàm coquantur longiori tempore. Præterea laudat & æquabiliter ſuppurantia. nā quæ ex aliqua parte ſuppurant, reliquum uero totum nō ſuppurans habent: primum quidem eo q alijs ſtatim ſuppurantibus diuturniora ſunt: ſecundo uero quòd difficilius curantur, peiora cenſent. alijs enim auxilijs ſuppurantes partes egent, alijs non ſuppurantes. Non circūdura autem circūduris mitiora ſunt. circumdura uocat autem, quæ in medio mollia ſuppurantiaq; ſunt: circum uero dura, & ægre, aut nequaq; ſuppurantia. Laudat præterea & tubercula decliuia. hæc ſunt autem deorſum uerſus aciem ſuę ſuppurationis habentia. hoc ēm loco adaperta, facile defluere materias ſinunt; niſi ea ex inęqualibus eſſe te latuerit. in ijs ēm aliquid boni ineſt, aliquid mali. uerum quæcunque æqualiter ſuppurantia aciem in inferiora protendunt, hæc omnium optima. Non bifida etiam bifidis meliora eſſe nos admonet. in bifidis enim medium nō ſine uitio inuenitur, ſed crudum atq; durum. At clare patet, ex tuberculis quæ diximus, contrario inter ſe modo habētibus, quæcunq; plurimum inter ſe ſpecie diſſident, hæc uiribus ac natura etiam longe diſtare. nam ſatis magnam latitudinem prædictis differentijs habentibus, aliquod inter cōtraria medium eſſe neceſſe eſt: & à medio aliud magis, aliud minus recedere: ut in duris ac mollibus. in una ſiquidem oppoſitione tanquam exemplo ſermonem facere abunde eſt. durum quidem molli peius eſt, inter dura magis durum: duriſſimum uero peſſimum eſt. ita ſanè mediocriter molle mediocriter bonū eſt: & perfecte molle eſt perfecte bonum. Quæ itaq; in hac oppoſitione audiuiſti ad prædictas omnes applicare poteris.

Ferinum autumno, & cordis dolores, & horridum, & melancholicum.

Seu uentris uermiculos, qui aſcarides dicūtur, & lumbrici, ferinum uocet, ſeu elephātem & cancrum, ſeu tabem, ut nonnulli uoluerunt, ſeu omne malignum uitium: iure autumno hæc omnia procreātur, & ob mali ſucci tunc temporis abundantiam, & ob aeris inæqualem intemperiem. nihil igitur mirum, ſi & cordis dolores, & horrores, & atra bilis autumnali tempore abunde generantur. omnia enim hæc antedictas cauſas comitantur. cæterum in explanatione ſecundi uoluminis De morbis uulgaribus latiſſime de omnibus au-

A tumno graſſantibus morbis diſputauimus.

Ad initia exacerbationes cōſiderandę ſunt, & in omni morbo. ueluti ueſperi exacerbari, & annus ad ueſperam, & aſcarides.

Et in ſecundo De morbis popularib. libro hoc modo ſcriptum eſt, Ad initia morborum conſiderandum, ſi cōfeſtim florent. utitur enim interdum Hippocrates hac uoce ad initia: quemadmodū & hoc in ſermone uſus eſt. Ad initia morborum refert conſiderare, num ſtatim floreant; quemadmodum & in dicendo, quod & ad calefaciendū, & refrigerandum, & ſiccandum, & humectandū multa ſanè quiſpiam huiuſmodi inuenerit. neq; enim ut aduerſans, neq; ut contradicens his uerbis utit: B ſed tanquam ad calefaciendū, refrigerandum, ſiccandum, & humectandū iuuantia multa, inquit, huiuſmodi inuenire quiſpiam poterit. id uero & à nobis in illis cōmentarijs declaratum eſt, quibus ſecundum librum De morbis uulgaribus explanauimus, ita neceſſario intelligenda hęc uerba eſſe, ad initia, hoc eſt, ſecundum initia, aut circa initia. neq; tamen in ſolis initijs id conſiderandum eſſe nos admonet, ſed in morbis uniuerſis. Deinde exemplum adiecit, quod bifariā legi poteſt, uno quidem modo, ad ueſperam exacerbari, & annus: deinde ab altero principio ad ueſperam, & aſcarides. alio itē modo, ut ad ueſperā exacerbari, & annus ad ueſperā: deinde ab alio principio, & aſcarides. diem nāq; toti anno proportione reſpondere C cēſet, ut matutino tempori uer ſimile ſit, meridiei æſtas, ueſperi autumnus, nocti hyems. dictum eſt aūt & de his uberius, ubi ſecundi Morborū popularium uoluminis eum ſermonem declarauimus; cuius initium eſt, aſcarides ueſperi.

17 Infantib. tuſſicula cū uētris perturbatione & febre continua ſignificat poſt iudicationē bimeſtri, profuſu uiceſimo, & tumores in articulos.

Omnes explanatores ſcriptis ſimiliter credūt, nec eorū quæ laudent, intelligentes quæpiā. ſiquidem nōnulla, (& ſi affectate dixerim) ueluti artis nerui ſunt, alia per exiguam utilitatē afferunt, alia uero neq; exiguam: quemadmodū id, quod in pręſenti ſermone proponitur. Etenim ego, quæcunq; D in ægrotantibus eodem ſemper modo fieri uidentur, memoratu digna cenſeo. & ex his ipſis ea potiſſimum, quæ maximo uſui ſunt. quemadmodū paulo ante de præſentione ex rigore dicebam. interdum namq; in uehementiſſima febre adiuncta uigilia, faſtidio, ſiti, impatientia, nonnunquam & delirio, omnibus ægrotātis domeſticis perterritis ac flētibus, quempiam licet rigorem, & ſudorem, morbiq; ſolutionem prędicentem Aeſculapiū eſſe uideri. Sed in propoſita ſentētia primum quidem quid dicat, obſcurum eſt: deinde & ſi omēs ipſius ueriſimiles intellectus ſecundū ſcriptoris mentem habere quiſpiam ſe crediderit, nihil tamen ex ipſis prædicere poterit. Eſto enim puer aliquis tuſſiēs, uentre perturbato, cum febre perpetua: deinde ut-

cunq; quo quis uelit die iudicet, ſiue octogeſimo à partu, ſiue ſexageſimo. duobus enim modis ſermo iſte declaratus eſt. bimeſtri, prorſus uiceſimo nonnulli quidem ab ortu bimeſtrē eſſe uolentes, quo die infans iudicatur, uiceſimum autem à die, quo ægrotare incepit. at nõnulli aiunt duos menſes natum morbũ accidiſſe, atq; uiginti dies poſt initium iudicatũ eſſe, hisq; hunc in modũ habentibus nos prædicere poſſe, puero iſti à iudicatione abſceſſum aliquem in articulos impetũ eſſe facturum. atq; neq; ſemper, neq; plerunq; iſtud eueniet. prędictiones aũt aut ueraces eſſe in perpetuum decet, aut raro mentiri. nam raro ueritatē aſſequi, & plerunq; aberrare, nequaquã artificioſum eſt.

Si infra umbilicũ quidem ſuperiora cõſtiterint, in inferioribus articulis bonũ eſt. ſin ſupra, haud perinde morbum diſcutiunt, niſi ſuppurauerint.

Quòd de pueris adhuc iſta loquať, ex inferius dicendis cõſtat. uerũ ſermo iſte non de particularibus eſt, ſed de cõmunibus, & in ſecundo De morbis popularibus, & in Aphoriſmis, et in libro Pręſagiorum repetitus: quos omẽs locos dudũ explanauimus. uult em̃ Hippoc. ex ſuperioribus locis in inferiora umbilico factos abſceſſus ſalubres eſſe: non huiuſmodi aũt, haud ſalubres. ſed eorũ malignitas aliquãtulum obtunditur, ſi œdemata ſuppurauerint. uſus eſt aũt & hoc loco œdematis appellatione in cõmuni ſignificato omnium præter naturam tumorum, ut & antea dictum eſt.

In humeris autem ſuppurantia tantulis, eos breuiorem humerum habentes reddunt.

Quòd de infantibus adhuc diſputet, ipſe declarauit inquiens, tantulis, dignũ cenſens nos & modo dicta ad initiũ ſermonis referre debere. uerum quomodo iſti breuiori humero reddãtur, in libro De articulis noſtriſq; in ipſum explanationibus didiciſti.

20 Soluerit autẽ & ulcuſculorũ in inferiora eruptio, niſi rotũda altioraq; ſint. huiuſmodi enim pernicioſa ſunt, & infantibus maxime.

Ab hoc græco uerbo ἐκθύειν, quod erumpere ſignificat, uocabulum ἔκθυσιν, hoc eſt eruptionem deriuauit Hippocrates media ſyllaba producta: perinde ac ſi cum impetu exitum dixiſſet. ipſa uero affectus abſceſſu egentes diſcutere inquit: niſi rotũda & altiora ſint. hoc eſt, niſi ualde maligna fuerint. infeſta nãq; infantibus ſunt, neq; dolores, neq; curationem ferre potentibus. quin & alioqui ægre ſanabilia huiuſmodi ulcera ſunt.

Soluerit autem & ſanguis emanans, plus autem natu grandioribus id incidit.

Sanguinem profecto emanantem omnibus id genus uitijs prodeſſe ſæpius iam didicimus. in infantibus autem, de quibus ſermonẽ habet, ab initio neq; ſanguis apparet, pręterq̃ raro. ideo & ipſe addidit, plus autem natu grandioribus id incidit, hoc eſt, ijs qui ſunt adultioris ætatis. q affectus autem ſint, qui per abſceſſus quos dixit, et ſanguinis profluuia, & ulcuſcula in infantibus iudicãtur, nõ clare admodũ aperuit. initiũ enim ſermonis erat, infantibus tuſſicula cum uentris perturbatione, et febre continente. poteſt autẽ ex his quæ dixit, ſymptomatis, & de lateris, pulmonis, iecoris, atq; uentriculi affectibus intelligi.

Lachrymę ex acutis male habentium ſpontinæ quidem optimæ, inuoluntarie autem defluentes, malæ.

De lachrymis huiuſmodi dictũ ſanè eſt & in libro Præſagiorum, & in Aphoriſmis. Sed accuratius in primo uolumine De morbis popularibus ubi ait, quibuſcunq; in acutis febribus, magis autem in ardentibus inuolũtarie lachrymæ cadunt, his de naribus ſanguinis profluuium expectandũ eſt, niſi alia pernicioſe habeant. in male autem habentibus non ſanguinis profluuium, ſed mortem ſignificant. & nos in eius libri explanationib. hũc ſermonem declarauimus.

Quibus ſupercilium circũtenditur, malũ eſt.

Idem affectus tale ſupercilium efficit, qualis in Præſagiorum libro deſcriptus eſt: cutis circa frontem dura & prætenta: Quod autem de acutis morbis hoc & alia deinceps in Prognoſticorum uolumine dicta ſint, ab ipſo declaratum fuit. & hiſce in uerbis dicente, lachrymæ in acutis male habentiũ uoluntarie quidem emanãtes bonæ ſunt, inuoluntarie autem malæ.

Malum eſt autẽ & inareſcens ueluti ſpuma.

Id quoque in morbis acutis fieri cernitur, cum ſumme aridi ſunt, & uires imbecillæ perexiguis lachrymulis ab oculis excidentibus, deinde iterum inareſcentibus.

25 Et obſcuratio malum eſt.

In acutis morbis obſcurari oculorũ aciem infirmitatem & interitũ uiſoriæ potentiæ ſignificat.

Et ſquallidum malum eſt.

Erat quidem & habens ueluti ſpumam ſquallidum: ſed nunc, etiam ſi ſine ſpuma ſit, malum eſſe ſignificauit.

Et qui interius corrugantur.

Quando membrana muſculis oculum mouentibus agnata ad circulũ uſq; coronam appellatum porrecta diſſoluta relaxataq; fuerit, tũc oculos interius corrugari accidit. nam ſi exterius corrugati fuerint, erit ſanè cutis ipſius hæc affectio. imbecillitatis autem ac refrigerationis hoc ſignum eſſe teſtimonio eſt id, quod in ualde ſenibus contingit: ipſorum enim oculi rugoſi eſſe cernuntur.

Concreti, & uix uerſiles, & obtorti.

De oculis hæc quoque diſſeruit. nam concreti, hoc eſt

hoc eſt immobiles perfectiſſimam eius potentiæ A extinctionem ſignificant, à qua muſculi, cum naturaliter affecti erant, mouebãtur: illud autem, & uix uerſiles, proximum iſti affectum declarat. obtorti autem oculi aut delirium, aut tremorẽ ipſos mouentium muſculorũ indicant. Hæc omnia uero in acutis & ꝑiculoſis morbis ob principis membri noxam oboriuntur.

Et quæcunq; alia omiſſa ſunt.

Quænã ſunt hæc, quæ oculis euenientia omiſſa eſſe dicit? an ſcilicet ea quæ in Præſagiorum uolumine per hæc uerba enumerata ſunt? Si lucem enim fugiant, aut lachrymentur, aut inuertantur, aut alter altero minor ſit, aut alba rubras in ipſis uenulas, aut liuidas, aut nigras habeant, aut lippi- B tudines circum oculos, aut ſi ſuſpenſi uideantur, aut prominẽtes, aut ualde caui. prius autem in eo libro cum alijs omnibus & hæc explanauimus.

5· Febres quidem aliæ mordaces ſunt manui. aliæ mites. aliæ nõ mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes. aliæ uero acutæ, ſed à manu uictæ. aliæ ſtatim ualde ardentes. aliæ in totum debiles, aridæ. aliæ ſalſuginoſæ. aliæ pẽphingodes, aſpectu terribiles. aliæ tactui humectæ. aliæ ualdæ rubræ. aliæ ualde pallidæ. aliæ liuidæ, & id genus alia.

Rurſum & hoc loco in fine ſermonis adiecit, et id genus alia: quoniam ab ipſo ſolæ febrium inſig- C nes differentiæ notatæ ſunt. primas itaq; differentias ſcripſit ab ipſa propria febrium eſſentia acceptas. Eſſentia uero febrium eſt non ſecundũ Hippocratem modo atq; præclariſſimos medicos, ſed etiam ſecundum cõmunem omnium hominum conſenſum, pręter naturam caliditas maxime quidem in totum animal effuſa, ſin minus, at omnino uel in plurimis partibus, uel in nobiliſſimis accenſa. Sæpius namq; uniuerſa cutis nullã euidentem præter naturam caliditatẽ, neq; nobis exterius tangentibus, neq; ipſis laborantibus præſeferre uidetur: Sed in profundo corpore ipſi ægrotantes ſentiunt, uiſceraq; ſibi incendio flagrare aiunt. nõnulli præterea & faſtidio afficiũtur, & ſiticuloſi ſunt, atq; peruigiles. nunc igitur Hippocrates febrium D differentias, quęcunque à medicis dignoſcuntur, non ex his quæ laborantes referũt, ſed ex his quæ id tactu uiſuq; euidẽter percipiunt, enumerat. primæ autem ſunt & præcipuæ & ex propria (ut dixi) febrium eſſentia acceptæ, quæ per calorẽ traduntur. neq; enim arteriarum motu febrium eſſentia cõtinetur. hac in re namq; quomodo Eraſiſtratus et Chryſippus allucinati ſint, aliàs didiciſti. Febrilis igitur caliditas febricitantia corpora tangentibus aut acrem mordacemq;, aut mediocriter moleſtam ſeſe offert: ſuaue enim illud atq; domeſticum, quale naturali calori ineſt, nequaquam habet. quẽadmodũ igitur & alia pleraq; maioris minoriſq; ratione inter ſe differentia uicinis nobiſcũ

A loquentibus famoſius magis q̃ uerius nihil differre dicimus; ita & caliditatẽ parum moleſtam interdum nihil moleſti triſtiſq; habere dicimus, ipſam ſcilicet calori ualde infeſto cõparantes. Itaq; nonnunquam caliditas plurima iuxta atq; acerrima uidetur, plerũq; uero pauca quidẽ, ſed nihil ab acerrima differens: aut rurſum acerrima quidem, ſed non multa. & hæ ſingulæ, quas dixi, interdum aliquo tempore poſt, non primo ſtatim manus impoſitu apparent: quemadmodũ & quæ primo tactu magnæ acresq; uiſæ ſunt, tibi nonnunq; per longum tempus iniecta in ægrotãtem manu diminutæ uidebuntur. Igitur ſquallida interdũ atq; ualde arida caliditas apparet, perinde atque ſi lapidem aliquem calefactũ tangamus. plerunq; uero roridam B ſe, humectam, & halituoſam repræſentat, ut halitus quidã permultus ex laborantiũ corpore emanans perſpicue ſentiatur. atq; horum rurſus ipſorum, quemadmodũ & prædictorum quædam ſtatim ab initio apparentia perſeuerant. nonnulla uero aut augeſcentem, aut decreſcentem, quæ ab initio apparuit, qualitatẽ habent. nonnulla rurſus & alterã nequaquã à principio uiſam, ac penitus ab his quæ à principio apparuerunt, differentẽ. Differentiæ itaq; ab ipſa febriũ eſſentia acceptæ huiuſmodi ſunt. de reliquis autẽ poſterius uidebimus; prius enim bene eſt enumeratas differentias Hippocratis uerbis accõmodare. cum dicit igitur, febres quidẽ aliæ manui mordaces, alię uero mites, tibi ſignificat, ab ipſo de febribus in totũ mordaci- C bus, aut mitibus apparentibus ſermonẽ fieri. ſubijciens igitur inquit, aliæ nõ mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes, per hæc uerba ſignificãs, febres ab initio mordaces nõ uiſas, diutius iniecta manu mordacitatis ſenſum inferentes. contrà uero, atq; iſtæ, illæ ſe habẽt, de quibus dicit, acutæ quidem, ſed à manu uictæ. ab initio enim acutæ cum appareant, paulatim remittunt. eam autẽ dictionẽ, acutæ, de caliditate celeriter manui occurrente, ſuũq; ipſius uelocẽ motum oſtendente te intelligere opus eſt. quemadmodũ acutos aliquos & acres nominamus, quod idem eſt ac ſi celeres dixeris. acutos etiã morbos dicimus, quicũq; propria tempora uſq; in finẽ ualociter pertranſeunt. ſiue aũt manibus ſiue manui dicas, ad cognoſcẽdas prędictas D differentias nihil referet. quandoquidẽ mentem ſanam habenti clarũ eſt id genus differentias nõ oculis, ſed manibus ſenſiles eſſe. adijciũt aũt et omnes homines huiuſmodi appẽdices ad hoc natura ducti, quæ dictorũ euidentiã augeãt, & in illis rebus maxime, in q̃bus per cõiecturas quaſdã & ſigna, non per ſenſibilem cognitionẽ, quod quæritur inuenire licet. ita ergo & Hippocrates nõ ſolum ſermonis initio manuum meminit, ſed etiam cum dixit, aliæ acutæ quidem, ſed à manu uictæ. At deinceps febrium in magnitudine differẽtiam demonſtrans, inquit, aliæ ſtatim ualde ardẽtes, aliæ in totum debiles. per q̃d igiĩ huiuſmodi imago tãgentibus ſeſe offerat, ut multa aut pauca caliditas uideatur, in poſterum reijciamus. nunc ſolum, q̃ ita ap-

pareat

pareat, dixiſſe abunde eſt. Quemadmodum enim in extrinſecis ſi oculis quis uelatis flammam tetigerit, aut multã ſentiet ipſius ſubſtantiã, aut paucam, nullam in caloris qualitate differentiam percipiens: hoc itidem modo in febribus habet. interdum namq; caliditatis ſecundũ qualitatem dignotio eadẽ cum illa apparet, quæ in alio corpore fit: ſed multitudine inter ſe differre uidẽtur. ex uerbis aũt ſequẽtibus illud aridæ ſatis clarũ eſt. ſed illud ſalſuginoſæ obſcurũ; neq; enim ſalſum tactu, ſed tantum guſtatu ſenſile eſt. Eſt uero adhuc magis obſcurum, quod ſequitur, cum dicit, Aliæ πεμφιγώδεις, aſpectu terribiles. nam hoc loco diuerſam ſcripturam reperimus. in plurimis quidem codicibus huic uoci πεμφιγώδεις adiacet hæc aſpectu in paucis poſt hãc uocem aſpectu & hæc terribiles adiecta eſt. ſolum autem inter explanatores Sabinum inueni, qui exemplar ita ſcriptum agnoſceret; quem Metrodorus ſecutus eſt, & quicunq; ab ipſis uſq; adderiuati ſunt. nihilominus tamen in pauciſſimis codicibus ſimpliciter ſcriptũ inueni, aliæ uero πεμφιγώδεις, neq; hac uoce aſpectu neque hac terribiles addita. ſalſuginoſas autem febres ad * tactum aliquis redigens, eas eſſe dicet, quæ pruritum aliquem ac morſum tangentibus inferunt, ut à muria & reliquis ſalſis corporibus excitari ſolet. pemphingodees autem febres, hoc eſt, ſpiritibus affluentes interpretantur. ſentimus enim plerũq; per febricitantium cutem aereum quendam halitum effluentem, quòd niſi tales, ſed eas quæ cum puſtulis ſunt, pemphin C godes febres quis eſſe uelit, aliquã ex neceſſarijs differentijs prætermiſerit ex prædictarum uidelicet genere, quas ab ipſa maxime febrium eſſentia aſſumi diximus. ut enim mordax ualde, aut uehemens, aut arida, aut ſqualens in multis febribus caliditatis ſpecies eſſe uidetur, ita etiã flatuoſa, manu quendã in ipſam ſpiritũ exilientem, nõnunq; halituoſum, nõnunq; aridũ percipiẽte. Verũ cũ plura hoc uocabulũ pemphinx ſignificet, aliud alius explanator accipiens, tanquã unum illud ſolũ, quod ipſe poſuit, ſignificet, probabilis audientibus eſſe uidet. forſan igitur ſatis eſſet dicere, pemphingodes febres flatuoſas eſſe; ſicq; in genere hactenus dictarum differentiarum cenſeri, & eum qui non ita intellexerit, hanc differentiam prætermiſiſſe ui D deri. At cum in pleriſq; exẽplaribus hęc uox aſpectu iſti pẽphingodes adiecta ſit, neceſſe nobis eſt grãmaticam garrulitatem interdum & ipſam ad hæc utilem attingere. Sed exactius quidem de obſcuris apud Hippocratem dictionibus alibi, proprio opere egimus. In præſentia uero ſatis erit me grãmaticorum dicta ſequutum ſecundum eorum placita de uocis huius pemphinx ſignificatis aliquid dicere. Videt enim Sophocles ipſam in Colchis pro flatu accipere ita dicẽs, Soluit pemphinxi, id eſt flatibus nõ propè uenti ſecundi. Et idem in Salaminæ ſatyris. Et forte utiq; ceraunia pemphinxi, id eſt flatibus tonitrui & tetri odoris occupauerit. Aeſchylus autem in Prometheo captiue

A rectam, reptilem autem, & quàm primũ quidem boreæ ueneris à flatibus, caue fremitũ irruentem, ne te rapiat procelloſa pemphinge conuertens repente. & pro radijs ipſis uti uidetur hac uoce pemphinx Sophocles in Colchis hiſce carminibus: Et utiq; admiratus ſum hac cõtemplans pemphinga aureã intuitus. ita & Aeſchylus, ex aduerſo teque pemphinx ſolis aſpicitur, neq; ſydereũ os Latoniæ puellæ. pro gutta autẽ idem accepit in Prometheo. bene caue, ne tibi in faciem incidat pemphinx. amara enim & non pro uita halitus. In Pentheo quoq;, ne ſanguinis uero pẽphinga in ſolum ſparſeris. pro nebula etiam poſita eſſe uidetur hoc in carmine apud Sophoclem in Salaminę ſatyris, pemphingi omnem tarde ridentem ignis. & apud B Ibycum, denſas pemphingas epoti. Dictus eſt autem ab eo ſermo iſte per quandã comparationem de his, qui procella iactantur, dici ſolitam. iccirco & plurimi ex his, qui futura præſagiunt, de ſtillis, quæ per imbres cadunt, dictas eſſe pemphingas aiunt. Sed Callimachus hũc in modũ ait, Ne propter pemphingas inducant, permitte. ſed Euphorion ita inquit, flores pemphinges colligunt mortuos. pemphingis itaque ſignificata iam recenſuimus. deq; duobus ex iſtis ſuprà mẽtionẽ fecimus. quòd omnes uidelicet optimi explanatores Hippocratem ſecundum iſta ſermonẽ ſuum feciſſe uoluerunt. At nunc ex modo dictis ſignificatis, & aliud tertium adieciſſe conuenit, ut pemphingodes febres eas intelligamus, quæ ueluti ſcintillarũ exi C lientium manuiq; noſtræ occurſantium imaginem reddunt. atq; huiuſmodi febres ex duabus ſimplicibus iam prædictionibus cõpoſitæ fuerint flatuoſis ſcilicet atq; igneis. huic autem declarationi ſolum illud aduerſabit: ſi huic dictioni pemphingodes adijciatur hæc aſpectu. Non immerito igitur quidam hanc abſtulerunt. qui non abſtulerunt autem, aut febres cum puſtulis intellexerunt, aut eas quę animam uitiant. Et quoniam cum puſtulis febres à ſymptomate cognominantur, probabiliter ſanè à ſymptomate ipſum peſtilentes febres denominare intelligere poſſumus. eſt eñ reuera & hæc una febrium ſpecies. Quod autem in ipſa puſtulæ oriantur, & Thucydides teſtatur ita ſcribens, Et exterius quidem tangenti corpus, neq; ualde cali D dum erat, neq; uiride. ſed ſubrubrum, liuidum, puſtulis exiguis & ulceribus efflorecẽs. At quicunque febres animam lædentes pemphingodes appellatas eſſe contendunt, longe à propoſita febriũ diuiſione aberrant. nonnulli enim ueteres medici & febrem quandam phreniticam appellauerunt: quemadmodũ ſanè & lethargicã, & pleuriticam, & peripneumonicam. Sed febrium enumeratio nunc in præſenti ſermone propoſita à differentia caloris accipitur. ſub qua & peſtilens febris putridum calorem habens, contineri poteſt. phrenitica non poteſt: cum nõ, ut alijs, ita & Hippocrati mos ſit febris ſpeciẽ phrenitim aſſerere. neq; à ſymptomate nuncupata, qualis ea eſt, quæ puſtulas excitat, in dictis differentijs ab ipſo includitur. quemadmodum

admodum neq; aliæ, quarum proxime mentio facta eſt. phreniticorum namq; febris calorem habere mordacem inuenitur in omne corpus æquabiliter, & omoi iniectæ manus tẽpore profuſum. quare prima omnium ipſarum dicta eſt. Itaq; neq; eorum interpretationẽ admittimus, qui ſalſas febres à qualitare in ægrotantium ipſorum ore ſenſu percepta nominatas eſſe cõfirmãt. Hippocrates namque omnes quæ ad tactum ſpectãt, notitias ſecundum caloris differentiam, in quo genus febriũ uniuerſum atq; eſſentia conſiſtit, deinceps enumeraſſe uiſus eſt. Etenim ſi peſtilentẽ febrem pemphingodea nominatam eſſe probauerimus, appellationem quidem ab accidente, ſpeciem uero ipſam ſecundum propriam febrium eſſentiam ſortita erit. Eadem quoque ratione & ſalſas febres eas eſſe dicentes, quæ omnia, quotquot guſtet ęgrotãs, ſalſa uideri efficiant, neq; iſti propoſitarum in præſenti doctrina febris differẽtiarum meminerunt. Quod ſi inter febrium differentias & iſtas Hippocrates collocaſſet, omnino & illas unà cum his enumeraſſet, in quibus & ipſa ſaliua, & omnia quę guſtet febricitans, amara uideantur. has quidem differentias non inter febrium, ſed potius inter saporũ notitias collocare ſatius eſt: febres autem inrer caloris differentias enumerãdæ ſunt. quemadmodum enim ſapores guſtatu, ita & febres tactu ſentiũtur. Verum quòd Sabinus non recte banc uocem, terribiles, adiecerit, ita ſeriem uerborũ ſcribens, aliæ pẽphingodes aſpectu terribiles, antea dixi, & nũc in memoriam reuocabo. terribiles enim aſpectu ipſos dictos eſſe, ut nobis quidem intuentibus uidentur, ſi cum puſtulis & ulceribus ſint, aut cum ipſi inſanientes torue intuentur. de his autem ambobus quid ſentire oporteat, ante retulimus. Perinde peccauerũt & illi, qui febres iſtas ſpirituoſas dictas eſſe uoluerunt, non ad tactum notitiam referentes, ſed ad difficilis anhelitus ſpeciẽ, in qua magnus creberq; ſpiritus redditur. Igitur uериſimillimum eſt febrem pẽphingodea dictam eſſe aut ſpirituoſam, quæ ad tactum referatur, aut peſtilentẽ. In ſermone autem cum huic uoci pemphingodes, hæc, terribiles, adiecta ſit, ſola peſtilens febris denotat: cuius ab alijs calor per putredinis excellentiam differt. ſicut in hac noſtrę tempeſtatis longiſſima peſtilentia uiſum eſt. atq; iccirco neque calidi & perurentes, qui peſte laborabant, tãgentibus uidebãtur, quamuis interius magno flagrarent incendio: quemadmodũ & Thucydides aiebat. Et exterius quidem tangenti corpus, neq; ualde calidum erat, neq; uiride, ſed ſubrubrum, liuidum, puſtulis exiguis & ulceribus effloreſcens. interiora autem ita urebantur, ut neq; ualde ſubtilium ueſtimentorum, neq; linteolorũ uelamenta, neq; aliud quicq; præter nuditatem ferre poſſent. dicta eſt ſane pẽpbinx & in gnidijs ſentẽtijs, quas Euriphonti medico attribuũt hiſce uerbis: mingit parũ ſubinde, & urit, & ſupernatat pemphinx ut olei uiridis inſtar araneæ. uidentur ſane iſti pemphinga uocare nõ totam puſtulam, ſed ſolum id quod ipſam

A exterius araneæ inſtar circũſcribit. Cum abſoluiſſet igitur Hippocrates maxime proprias & principes febrium differẽtias, deinceps ad eas quæ à colore ſumuntur, tranſgreſſus inquit, Aliæ ualde rubræ, aliæ ualde pallidæ, aliæ uero liuidæ. ualde rubras dixit, non ſimpliciter rubras: & poſt has deinceps iterum, ualde pallidas, non, pallidas. liuidas uero, ſimpliciter, nihil ipſis incrementi ſignificatiuum adijciens, ut ſi & ipſas liuidiſſimas dixiſſet. ſemper enim color iſte malus eſt: ſed ruber ac pallidus uſitati & familiares ſunt. febres aũt ualde rubentes uehementiſſimam caliditatem indicant, & materiam eſſe ſanguinẽ: quemadmodũ ualde pallidæ pallidã bilem teſtantur. in ipſis uero deiectiones conſidera. nam ſi eas bile tinctas inueneris, ex
B eius effuſione naturalem earum colorem permutatum eſſe cognoueris. at ſi ſine * poſt eum, qui in differẽtijs ruffi eſt colorẽ ponito. Huiuſmodi febres profecto, niſi cum rigore atq; ſudore pręiudicatæ fuerint, tabem inferunt. Valde rubræ autem inter ſynochos numerantur; & uenæ ſectione ad animi uſq; defectũ ducente iuuantur: ut in uoluminibus De arte curatiua didiciſti. ubi & magna utilitas ex huiuſmodi differentiarũ cognitione percipitur; ipſis uidelicet ſingulis propriã medicationem requirentibus. At liuidę febres à colore ſanè & ipſæ cognomen adeptæ, ſanguineũ ſuccum deficere nunciant, & cum ipſo itidem ingenitũ calidum: atq; iccirco mortiferæ ſunt. ex quibus nonnullæ ſyncopas euacuationem ſequentes efficiũt,
C de quibus in libris De arte curatrice notitiã accepiſti. Id genus febres Euripho liuidas nominat ita ſcribens: Liuida febris habet & ſinciput aliàs, & aliàs caput dolet. & uiſcera dolor torquet, et uomit bilem, & cum dolor cruciat, intueri nequit, quoniam grauatur, & uenter ſiccus redditur. & cutis tota liuida, & labia, qualia moris exeſis eſſe ſolẽt, & oculorum alba liueſcũt. aſpicit perinde ac ſtrangulatus. cum uero minus id patitur: ſæpius etiam cõmutatur. Quinetiã & in libro De morbis Hippocrati adſcripto, quẽ Dioſcorides ab altero Hippocrate Theſſali filio ſcriptum eſſe uoluit, de quodam morbo liuido mentio fit: libri autem initium tale eſt, multam urinam facit, quando caput excalfactum fuerit. Sed de liuido morbo ad uerbũ hæc
D ſcribit. Morbum liuidum febris arida comitatur, & horror aliàs, & aliàs capitis dolor. & uiſcera dolor male habet. & bilem uomitu reijcit. cumq; dolor uexat, nequit intueri. ſed grauatur, & uẽter aridus redditur, & cutis liuida, & labia & oculorum alba liuent. aſpicitq; ut ſtrangulatus interdum, & colorem mutat, atq; ex liuido ſubuiridis efficitur. Alij uero rurſum hoc loco liuidã febrem male interpretati ſunt, eam ſcilicet, in qua liuidæ deiectiones apparent. iſtis namq; pari ratione conueniret & nigram febrem eam appellare, in qua nigrę materiæ expulſio fit. Supereſt nempe adhuc extremum ſermonis Hippocratici explanandum, ubi inquit, & alia ſimilia, prædictis ſcilicet ſimilia. recenſuit autem poſtremas ſecundum colores diffe-

rentias, non ſecundum ipſam ſebrium eſſentiam. alijs tamen quæ ab aliquo ſymptomate proueniunt propinquiores, quemadmodum cum aut intermittentes, aut continuas ſebres eſſe dicimus, et intermittentium hanc tertianam, illam quotidianam, aliam uero quartanam. at cõtinuarum aliam ſemitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliam ſuccenſam, aliam peſtilentẽ, aliam paluſtrem, aliam hepialam. Cæterum Praxagoras inter acutarum ſebrium differentias, & phreniticas, & lethargicas, præterea & ictericas quaſdam nuncupauit. At recentiores medici nõ ſolum cõtinuam, ſed etiam ſynochum ſebrem quandam appellauerunt: eiuſq; differentias poſuerunt omotonam uidelicet ſeu acmaſticam uocatam, & epacmaſticã, atq; paracmaſticam. Item ſecundum aliam diuiſionem alijs quoque morbis communem nonnullas acutas ſebres appellamus, nonnullas diuturnas. alia quoque diuiſione boni moris ſebres & mali moris dicimus. quin etiam alias ordinatas, aut inordinatas. Præterea quaſdam circumeuntes & erraticas. Quidam autem ueteres à diuerſis membris accenſas ſebres ab illis cognominabãt, lateralem febrem aliquam uocantes, & iecoranam, & lienariam. aliàs uero à ſymptomate, ſoporificam, ſomnolentam, lethargicam, phreniticam, auriginoſam. de quibus omnibus in proprijs De ſebribus libris late notitiam adeptus es. Sed in præſenti ſermone quæ ad explanationem pertinẽt, abunde tractata ſunt. nõ meam enim ſolum ſententiam protuli, uerumetiam illuſtrium explanatorũ mentionem feci, alios omnes ſilentio inuoluens, quicunq; de ſebrium differentia ſeorſum ab explanatorijs cõmentarijs aliquid prodiderũt. inter quos eſt & Archigenes: de quo in alio uolumine ſermonem inſtituam.

Contentiones corporis, & artuum duritiæ, & ipſe diſſolutus, et artuũ confractiones, malũ.

Contento relaxatum contrarium eſt, duro molle. ipſe nẽpe deinceps dicturus eſt, cutis durę mollitio, contentæ relaxatio: ſiue cutem contentam, ſiue articulum, ſiue corpus dicat, ad naturalem ſtatum ipſum conferentes ita dictum fuiſſe intelligemus. Secundum naturam autem ſe habet, quod neq; contentum, neque laxatum, ſed mediocriter affectum eſt. cõtenta ſane interdum per proprium affectum contenduntur, interdum à quibuſdam alijs attracta. per proprium quidem affectũ, cum aut uehementi frigore conglaciauerint, aut ab aliqua exiccante cauſa areſacta fuerint. ſunt enim, ut nouiſti, plures. diſtendũtur autem quædam à continuis particulis areſactis, aut inflãmatis, aut congelatis. contra quædam ultra naturales fines relaxantur, multa humiditate ſine frigore madefacta. obdureſcunt autem quæ dura ſunt frigore ſicceſcentia aut ſcirrho, aut ſiccitate. phlegmone nanque non durum, ſed reſiſtentem tumorem efficit, A perinde atq; utres ſunt liquidæ materiæ, atq; aeris pleni. quemadmodum autem renitens duro ſimile apparens ob commune accidens, (nam durum quoque renitens eſt) longe tamen ſecundum propriam naturã differt: ita & molli corpori laxatum ſimile cum ſit aliquantulum, quantum ad ſenſibilem apparentiam pertinet, non eodem tamen affectu præditum eſt. ſiquidem ægrotantium corpora potentia muſculorum motrice debilitata exoluta & abiecta iacere cernuntur. hunc itaq; affectũ manifeſtauit dicens, & ipſe diſſolutus. deinceps uero manifeſte ſubdidit, et articulorum cataclaſies, hoc eſt, confractiones: ſed quidam tertiam ſyllabã non per a ſcribũt, cataclaſies, ſed per i cataclíſies, hoc eſt decubitus. quomodo autem melius fuerit ſcri- B bere, facile inueniemus, ſi eorum reminiſcemur, quæ in libro de Præſagijs per hæc uerba tradidit, Aegrotantem uero à medico deprehendi oportet in dextrum latus aut ſiniſtrum iacentem, & crura manuſq; paulum inflexas habentem. Animaduertere uero hic crura & manus paulũ inflexas habentem. nam aut nequaquam, aut plus quàm conueniat, inflexas eſſe, utrunq; malum eſt: quia præter naturam ſint. Ipſe igitur dixit, ita enim & plurimi recte ualentium cubant. iccirco poſtea ſubiunxit, ſupinum autem iacere manibus cruribuſq; extentis, minus bonum. tibi uero declaratum eſt, facultatis infirmitatem ab huiuſmodi decubitu indicari. & adhuc magis ab eo q deinceps his uerbis exprimitur, at ſi pronus fuerit, è lectuloq; ad pedes C deciderit, grauius eſt. tales igitur decubitus in pręſenti ſermone per hæc uerba ſignificauit, & ipſe diſſolutus. ſiquidem manus & crura parum inflexas habere laudabile eſt. quod ultra hos fines tranſit, maiorem articulorum fractionem indicat. Ita namq; ipſam appellauit, at in libro de Pręſagijs in his uerbis: mortiferum eſt autem ore aperto dormire, cruraq; ſupini iacentis inflexa eſſe & explicita. quod ſignificat, latiſſime diſtãtia. ſiue autem inflexa, ſiue explicita ſcribat, utroq; modo articulos confractos eſſe indicat. atq; ideo melius hoc loco fuerit cataclaſies articulorum per a ſcribere, hoc eſt, confractiones. nam per i ſcribere cataclíſies, hoc eſt decubitus, non admodum recte articulis quadrat, uniuerſo corpori huiuſmodi appellatio- D nes, non articulis Hippocrate attribuere ſolito.

Oculi audacia delira, & abiectiones, & infractiones, malum.

Audacia quidẽ nota eſt delirij, maximeq; cum impudens eſt, ſicuti pluries dictum eſt. oculorum autem abiectio audaci inſpectui contraria eſt. declarat nanq; præ facultatis palpebras regentis imbecillitate oculos diutius apertos patere non poſſe. Infractionem uero oculorum appellat, cum palpebræ inuertuntur, ut in libro de Præſagijs narrauit inquiens: ſin & incurua fuerit, aut liuida palpebra, aut labium, aut naſus, malum.

# GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVlaribus librum explanationum ſectum ſecundum.

1 DILATARE, cōſtringere, alia quidem ſic, alia uero non.

Curationum & iſti modi ſunt contrarijs affectibus cōuenientes. dilatare nanq; denſata oportet, denſare aūt, quæ ultra decens amplificata ſunt. ideo ſecundam huius uocis στενυγρῶσαι cū tenui ſpiritu, non cum craſſo legendū eſt. neq; enim cum hac dictione ὑγρόν, ut quis forſan putare poſſet, compoſita eſt. nam ignorat iſte ab Ionibus anguſtum ſtenygron appellari. huius autem rei teſtis locuples Simonides fuerit in his carminibus ita ſcribens. non ſanè quiſquam ſic umbroſis in montibus uir leonem timuit, neq; pardalim ſolus ſtenygro. i. anguſto occurrens in tramite. idem enim ſignificat, quod arcto. Arctantur aūt & dilatantur ultra naturalē modum interdum uaſculorū quorundam, aut membrorum ſenſibilia oſcula, plerunq; uero & ſenſum fugientia tam in cute, q̄ in profundo corpore poſita. atq; denſata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo, patentia uero cogere adſtringendo ac refrigerando opus eſt. Sed perfectum de his ſermonem, ſicut & de alijs curatiuis præceptis in libro De arte curandi faciendum habebitis.

2 Succos hos quidē expellere, iſtos uero exiccare, illos autem addere. ac partim quidem ſic, partim uero non.

Et in libro De ſuccis iſtorum doctrinā accuratius traditam didiciſtis, quemadmodū et in noſtris De curatione libris proditum eſt. Quod uidelicet nōnunquā redundantes humores ſenſibiliter euacuare cōuenit aut uomitionibus, aut clyſteribus, aut purgatorijs medicinis, aut per lotia, aut per ſudores, aut per uenæ ſciſſionem, aut per ani ſanguifluas uocatas uenas, aut per uterū, aut ſcarificando, interdū uero digerere exterius adhibitis medicamentis oportet. ex quibus modis hunc exiccare appellauit, priorem uero expellere. cumq; utriq; cōmune ſit euacuare, quod tertio cōtrarium erat, ſcripſit, ipſum addere, uel imponere nominās, hoc eſt deficientes humores creare. clarum eſt aūt nos per cibos potuſq;, ipſorum qualitates idoneas & modum ſeligentes, utq; cōcoquantur, digerātur, corporibuſq; apponantur procurantes iſtos reparare. Illud autem, partim quidem ſic, partim uero nō, niſi dictum fuiſſet, reliquum manifeſtum erat. interdum enim uno in homine aliquæ particulæ in tumorem elatæ euacuationis, aliquæ nutrimento carentes repletionis indigent.

3 Extenuare, craſſum facere, uas, cutē, carnes, & alia, & hęc quidem ſic, ea uero non.

Per uas totū corpus intelligendū eſt. nam ipſum immodice craſſum extenuare, & emaciatum plenius reddere, haud raro nobis propoſitū eſt. plerunq; uero non totum, ſed aut carnes aliquas, aut cutem ſolam: interdum & humores, quos ſignificauit illa uerba adijciens, & alia. illud uero, & hęc quidem ſic, ea uero non, eo modo intelligendum eſt, quo proximum ſermonem explanaui.

4 Complanare, exaſperare, obdurare, mollire; aliqua ſic, aliqua non.

Cōmune in uniuerſum medicaminum propoſitum cum ab ipſo didiceris, ſingula ōmia curationis præcepta conſequi poteris. nam ſi contrariorū contraria ſunt medicinæ, præter naturā exaſperata cōplanare, læuia exaſperare opus erit. Aſperantur ſanè fauces plerunq; ſenſibiliter, & aſpera arteria, & os, & uniuerſa cutis in ſcabioſis pruriginoſiſq; affectibus, & puſtulis quibuſdam milij granulorū inſtar, aliquibus minoribus, aliquibus maioribus. aſperātur quoq; & uentris partes plerunq;, cū per ipſas billoſus ſuccus merus copioſuſq; excernitur. interdū uero & ex acribus erodentibuſq; alimentis id ſequitur. atq; hinc euidens eſt per medicamina aſperitatē tollentia curationē eſſe faciendam: quod ipſe complanare appellauit. contrà aūt, atq; hæc ſe habent, quibus exaſperatio cōuenit. in cute quidem & circa barbæ capitiſq; pilos id accidit. circa pilos quidē capitis, ut in alopecijs uocatis, & ophiaſi, & ciliorum ſuperciliorūq; caſu. in barba uero, cum tarde uixq; pili exoriūtur. in quibus & ipſis omnia medicamina ad alopecias facientia experti ſumus. At in alijs corporis particulis, ubi ſunt caua ulcera & integri ſinus, abſterſorias medicinas infundentes, locos illos exaſperamus. & uentriculū tenaci pituita refertum exaſperantibus medicamentis nonnunquā detergemus. * Eiuſdem generis ſunt & peſſi per ſanguifluas uenas purgationes proritātes. quinetiam palpebrarum tubercula prius aliquo exaſperantes, ita conſumptiuis medicamētis oblinimus. idq; facimus, ut ulcerata tubercula in profundum uires medicaminum accipiāt. Nouiſtis ſane in iſtis me marinarum beſtiarū, quæ cete uocantur, corijs aſperis, & ſepiæ teſtis & pumice utentē. hiſq; non præſentibus, ipſo paruo cyatho ſcalpelli anguſtū, non latū extremū habentis. uerum etiā achoras, & uocatos fauos, & myrmecias uerucas, & quæcunq; id genus alia medicamētis diſcutere uolumus, aut noſtris unguibus, aut duriore linteolo, aut aliquo ex antedictis prius mediocriter fricātes, deinde ipſis medicamina ſuper damus. obdurare, mollire: hæc nobis quoq; uſu ueniunt, plerunq; in omni corpore, nonnunq̄ in parte una. nam eos qui uniuerſo corporis habitu ſubtumido & aquoſo ſunt duriores reddimus linteis prius fricātes, & aſpera fricatione utentes, atq; in puluere exercētes. hæc autē nō ferentes medicamentis emplaſticis arefaciunt medici, & lauationis abſtinentia, & fricationibus, pro uiribus ſcilicet atq; paulatim augētes. Verum unam interdū particulam ita affectā perinde, atq; ea quæ dixi, curabimus. In extremis aūt membris potiſſi-

potiſſimũ id fieri aſſidue cernit̃. ulcerũ quoq; omnium, cum carne repleta ſunt, ſolidationẽ hoc modo facimus. durata em̃ caro cutis naturã induit, cicatrixq; efficit̃. iterũ per cõtraria, calloſa, & in ſcirrhum uerſæ phlegmonæ molliunt̃. quemadmodũ & obdurati lienis medela perficit̃. & craſſeſcẽtem cutem in affectu, quem elephantẽ uocamus, & cicatrices, q̃ conueniat, duriores remollimus; ſicut molliores induramus.

Excitare, ſtupefacere.

Excitare ſenſum & motũ in his qui eos debilitatos habeãt, nõ mediocrẽ uſum medicis præbere omnib. notũ eſt. at ſtupefacere in ſolis uehemẽtib. doloribus interdũ ex uſu fuerit, cũ medicamẽta ex opio mãdragora & alterco exhibemus. nã ipſe dixit. ſtupor uero moderatus dolorẽ ſoluit. q̃ ſi quis potẽtioribus, aut plurib. medicamẽtis ſtupefactorijs utatur, refrigerantur extinguunturq; corpora.

Et alia, quæcunq; huiuſmodi ſunt.

Illa dicit, q̃ per contrarietatẽ antedictis ſimilem fiũt, aut refrigerantiũ, aut calefacientiũ, aut humectantium, aut exiccantiũ, aut intruſa expellentiũ, aut illud excindentiũ, qđ toto genere inimicũ eſt corpori, aut abſcindentiũ, quod magnitudine naturalẽ modũ excedit, aut contortũ dirigentiũ, aut obſtructũ aperientium, aut reliqua, quæcũq; in arte curatiua dicta ſunt, quorum omniũ commune propoſitum eſt, contraria affectibus adhibere.

Deriuare.

Curationũ modos ad ſuccos pertinẽtes hic docere incipit, in libro De ſuccis accuratius deſcriptos. Sed nũc quoq; reminiſcẽtiæ cauſa narrabũt̃. Deriuationem ſane appellare conſueuit Hippoc. quando ſuccus aliquis euacuationis indiget, neq; per cõuenientẽ regionẽ ferri inceperit, neq; tamẽ ualde ꝓcul à cõuenienti, neq; ad remotiſſimũ: ut ſi ꝑ lotij uias exire cœperit, uitiata ueſica, aut renib. tunc em̃ per aluũ deriuare ſatius fuerit. quẽadmodum etiã ſi per uentrem uitiatis inteſtinis ferri tentauerit. cõtra enim in iſtis ſuccũ euacuandũ ad urinarios meatus dirigemus. in mulieribus uero nonnunquã ad uterũ, aut è cõtrario interdũ uteri profluuium ad urinæ uias ac uentrẽ deriuabimus. At ſi in aliqua id genus euacuatione uomitũ citauerimus, reuulſionẽ hãc nominat, ut ſi uomitus retraxerimus ad uterũ, aut ueſicam, aut ſedẽ incitãtes.

Deriuare, cedentẽ retrahere ſtatim, renitentem cedere.

Conſentaneũ erat, ut deriuationi reuulſionem ſubiũgeret, ſicq; deinde quomodo quis optime reuulſionem faceret, edoceret. Sed Hippocrates reuulſionem ſilentio prætereũs illico ad illud ſe contulit, qđ reuulſuris humores male in membrũ aliquod irruentes utiliſſimũ cognitu erat. neq; enim ſemper in retrahentibus auxilijs permanendũ eſt, ſed aliquod tempus, quod retrahentibus uacet, interponere oportet. ut ſuccũ, qui in affecto mẽbro prius inhæſerit, excerni permittamus, in membro

A enim remanens ipſum bifariã contriſtabit, & multitudine diſtẽdens, & qualitate diſcruciãs. At ſi humores in particulã prius illatos exire permiſeris, ipſam dolore liberabis, faciliusq; reuulſorijs auxilijs aliqđ proficies, nõ amplius in ſeipſum mẽbro propter dolorẽ ſuccos irritãte ſecundũ eam quam à principio non recte acceperant, inclinationem.

Alium ſuccũ, non qui exeat, ducere. exeuntẽ uero unà effundere. operari ſimile, ut dolor dolorem ſedat. diſſimilia, ſi ſurſum uergãt data, inferius ſoluere, & cõtraria itidẽ, ut capitis purgatio, uenę inciſio, quando nõ temere detrahitur.

Alium quidẽ ſuccum non exeũtem ducere, ex B his patet, quę in Aphoriſmis & in libro De ſuccis tradita ſunt. nam ſi humor infeſtãs excernat̃, cum moderata eſt euacuatio, id nihil aliud curãtem admittere oportet. quemadmodum ſi immodica ſit, ipſum medicũ aliquid facere neceſſe eſt, nõnunq; euacuationis impetũ ſupprimentẽ, nonnunq; eius tarditatẽ incitantem; quod ipſe nominauit, exeuntem συνεκχυμοῦν, hoc eſt, unà effundere. conſueuit enim ecchymoſes appellare ex uaſculis effuſiones & inanitiones. operari aũt, idem quod permutare, aut miſcere ſignificare didiciſti. Ambiguum uero eſt, utrum antedictis cõnectendum ſit, an deinceps dicto applicandũ. utroq; enim modo non proprie dici uidetur. atq; ideo nonnulli ipſum tanquam cõſequens cũ illis antedictis coniunxerũt. C deinde ab altero principio poſuerũt, ſimile, ut dolorem dolor ſedat, uerum alij ſequentiũ principiũ hoc fecerunt, operari ſimile. Quoniam uero (ut dixi) utroq; modo dictũ neutro uериſimile eſt, multi ad ipſum permutandũ ſe cõuerterunt, quemadmodum & alia, quæcunq; uno in nomine obſcuritatẽ cõtinent. & nonnulli quidem per ο primam ſyllabam, ſecundã uero per γ & ι ſcribunt, ὀργίζεσθαι, hoc eſt iraſci. alij primã ſyllabam per ι & ρ, ſecundam per γ & α, ὀργάζεσθαι, hoc eſt, operari ſimile. Deinde aiunt, deinceps loco exempli additum fuiſſe illud, ueluti dolorẽ dolor ſedat. ſanè ita in multis codicibus ſcriptũ reperitur. Sed rectius in Dioſcoridis exemplaribus ſcriptũ nõ eſt. uidetur enim ueluti ab aliquo explanationi adiectum D fuiſſe, poſtea uero inter autoris ipſius uerba ab aliquo ſcriptore fuiſſe inſertum. Verum quod per γ & ι ſcriptũ eſt, ὀργίζεσθαι. i. iraſci affectatum admodum, et ab Hippocratis dictione longe alienũ eſt, ſiue de nobis ipſis, ſiue de his quæ curantur membris, ſiue de humoribus dicat̃. nam ipſa ueluti ad iram cõcitari, & ad expulſionẽ ſtimulari, ſignificari aiunt per hoc uerbũ ὀργίζεσθαι, hoc eſt, iraſci. Sed hæc contemnenda exiliaq; ſunt, quemadmodũ & reliqua omnia, quę incolumi rerum ueritate de uocabulis diſputãtur. quod ſi & ipſæ res labefactentur, huiuſmodi à nobis ſcripturæ fugiendæ ſunt; ſicut hoc loco, omnibus ferè interpretibus curationes quaſdã interdum per ſimilia fieri concedentibus. quod ipſe Hippocrates ſuſpicatus aliquando

quoſdam

quoſdam opinaturos, unico exemplo corū deceptionem indicauit in Aphoriſmis ſcribens: quandoq; in neruorū diſtentione ſine ulcere iuueni carnoſo, æſtate media frigidæ multæ infuſio caloris reuocationem facit. calor autem hæc ſanat. frigidū namq; affectum neruorum diſtētionem ſimili auxilio ſe curare quiſpiā putauerit, ſi frigida ipſum aqua conſperſerit. id uero haud ita habet. nam retractionem caloris efficiens iuuat, quam niſi efficeret, ſummā noxam inferret. Atqui ſicuti hoc auxilium frigidū eſſe cum uideatur, calefaciendo nonnunquam frigidū morbum neruorum diſtentionem tollit: ita alia contrà calefacientia ex accidenti refrigerant, igneam caliditatē digerentia. de his uero mihi in omnibus De arte curatiua libris late diſputatū eſt, per auxilia affectui aduerſantia ſemper curationem fieri declaranti: ſed qui maiori dolore minorem curari arbitrantur, mirifice falluntur. neq; enim dolor dolorem curat, ſed remediū, quod cum dolore affectū doloris autorem delet. nam alibi didiciſti, nulli ſymptomati primario, ſed ipſum creanti affectui, curationē ſemper deberi. Quod ſiquis neutiquam primo, ſed interdū ex accidenti ſimilia ſimilibus curari per media illa, quę primo cōtraria ſunt, dixerit, iſte uera dicit. idq; ita eſſe & ex libro De arte curandi ſcientifice didiciſti, & adhuc ex noſtris in Aphoriſmos cōmentarijs. quod uero aliqui dicunt quempiam coxa aduſta, ut in coxendicis morbo contingit, dolore dolorem ſanauiſſe, nimirum abſurdū eſt. neque enim à dolore, ſed ab exuſtione, cui forte dolor adiunctus erat, ægritudo ſanata fuit. nam ſi quiſpiā contudiſſet, aut ſecuiſſet, aut quo alio cunq; modo dolorem membro intuliſſet, nequaquā ipſum ſanare potuiſſet. atqui ſi dolor ſanitatis autor eſſet, undelibet excitatus coxendicis morbū tollere debuiſſet. perinde & dentem dolore uexatū ſiquis euellens hominem dolore liberet, non per dolorem in extrahendo dente concitatum, ſed per extractionem, cui dolor coniunctus erat, id aſſecutus fuit: quoniam ſi citra dolorem etiam dentem eximere potuiſſet, pariter ægrotans à dolore liber euaſiſſet. quemadmodum ſi & abſq; euulſione quis dētem premens aut quatiens dolorem irritet, dolorē quidem acerbiorem reddiderit, nihil tamen leuamenti attulerit. Vndiq; apparet igitur, quātum in ipſo eſt, inutilem dolentibus eſſe dolorem. Etenim per auxilia anodyna uocata, hoc eſt, dolorem ſedantia, multa dolentia membra ſanantur: in alijs uero plerunq; dolores magni per exterius adhibita illati ex aliquo affectu dolentibus nullū laxamentum præbuerunt. unum enim ſolum eſt remediū, quod affectum utcunq; ſiue citra dolorem, ſiue cum dolore excindit. dolor uero ſua ipſius ratione nō dolorem ſedare, ſed contrà omnino irritare idoneus eſt. hoc igitur exemplum euidenter falſum eſt. uerum ad alterum quoddam eorum quę iſti dicunt, tranſeuntes, illius quoq; abſurditatem contemplemur. Dicunt igitur uomitum uomitu, & acri clyſteri mordaces deiectiones ſæpe curari. Eſt uero &

A in hoc caſu una ſane curatio, affectum excindere, ob quem uel nauſeabundi ſunt, uel crebro inteſtinorum morſu ſtimulati ad exonerādum uentrem conſurgūt. id autem, ut didiciſtis, bifariam fit. uno quidem modo nobis eos humores euacuantibus, qui & nauſeam ſtomacho, & inteſtinis morſum inferunt: altero autem eos concoquentibus, & in optimam qualitatem mutātibus, aut contemperantibus. oſtenſum uero eſt & in his medicationē per contraria fieri. nam prorſus euacuare alienum naturæq; inimicū humorem eiuſdem retentioni contrarium eſt, & qualitatis mutatio per contrariam qualitatem fit. cæterū huiuſmodi quæſtionis agitandæ hic locus non eſt, cum in omnibus curatiuæ artis uoluminibus ſemper à contrarijs curatio-
B nem fieri demonſtrauerimus. At quoniam ſæpius Empiricorum, Methodicorūq; rationibus adducti quidam hoc medicinæ fundamentū impugnare atq; euertere conantur, rationes proxime dictis ſimiles afferētes, fortaſſe melius fuerit, poſtquam præſentis libri explanationē abſoluero, libellum aliquem componere, in quo apertiſſime demonſtretur, contraria ſola, primo atq; per ſe contrariorum eſſe remedia. ex accidenti nanq; caluus medicus caluum ægrotantem ſimilis ſimilem medicari poteſt, & oblōgi acutiq; capitis medicus oblongi acutiq; capitis ægrotantē, & claudus claudum. futuri aūt libri inſcriptio talis erit, Quòd recte ab Hippocrate dictum ſit, cōtrariorum contraria eſſe remedia. nunc iterum ad propoſitæ uocis decla-
C rationem reuertamur, in qua per ι & ε primam ſyllabam in ueteribus codicibus ſcriptā eſſe dicebamus, & hanc uetuſtiſſimos explanatores agnouiſſe dicebamus. hanc uero & Dioſcoridis ſectatores ſeruauerunt, quamuis multas ex antiquis ſcripturis permutarent. Hippocrates igit̃ ut per commentarium ſibijpſi, quemadmodum et alia multa, compendioſe ac breuiter, ita & hoc ſcripſit, operari ſimile: cum prædixiſſet, nōnunquam melius eſſe his quæ iudicātur, auxiliari, ſubdidit, efficere ſimile, hoc eſt, cōmiſcere cum eo qui bene euacuetur humore alium ſimilem. poſſumus aūt & quod ſequitur, diſſimilia, in eandem ſentētiam interpretari. Etenim diſſimiles quoque humores unà cum his qui congrue euacuantur, exhaurire conuenit.
D ſiquis autem operari, uel efficere, ita explanare uelit, hoc eſt, mutare, & alterare, & concoquere, ita quoq; medicinalem ſententiam ſermo habuerit: ſi enim ſuccus aliquis merito excernatur, συνεγχυμῶσαι τούτῳ, id eſt, iſti ſimiles reddere, unaq; euacuationis indigentes ſuccos excernere cōuenit, ſiue ipſi ſimiles, ſiue diſſimiles ſint. poſſumus quoque & ſermonem diuidētes, finem prioris facere, operari ſimile: poſterioris autem rurſum principium hoc ſtatuere, diſſimilia ſi ſurſum uergant elata, inferius ſoluere. ut huiuſmodi ſententia ſit, humores membris in totū diſſimiles ſurſum uerſus petentes deorſum trahere: ſi uero inferius uergāt, ſurſum reuellere. nobis ea diſſimilia dicta eſſe intelligentibus, quę à membrorū natura aliena ſunt.

eodem modo et alteram ſcripturã explanabimus, A ubi prima dictionis ſyllaba per ο & ρ ſcripta eſt. nam iraſci ſimile, id ſignificare dicemus, ut ſcilicet unuſquiſq; noſtrum humores perinde fuſiles, atque eos qui euacuantur, efficere debeat pariter autem & diſſimiles ſimiles reddendi ſunt. ſed forſan (ut nonnulli crediderunt) hoc uerbum iraſci per translationem ab animalibus in uenerem concitatis dictũ eſſe poterit. ita enim ipſe uti uidetur, cum dixit in Aphoriſmis, medicari in ualde acutis, ſi turgeat, eodem die. nam in humoribus ad exitum paratiſſimis, & ad euacuationem properantibus in proxime dicto & in alijs Aphoriſmis hac uoce, turgere, uti uidet̃. Ita igitur & hoc loco aiunt, par eſt ab eo de humoribus iraſci dictum eſſe, hoc eſt, ad expulſionem habiles ipſos efficere. rurſum itaque B ab altero initio ad aliquod utile, quoad eius fieri poteſt, orationem conuertamus. poſtquam enim dixit, ſurſum elata, deorſum ſoluere, & contraria itidem, elata quidem idem, quòd concitata ſignificare putãdum eſt. ut de primo affectus exortu ipſi ſermo ſit, iubẽnti ad cõtrarios locos ſtatim retrahere, deorſum quidem in his quę ſuperius ortum habent, ſurſum uero in his quæ inferius. ut eadem regula utentes opem feramus, & ad differentes locos abducamus. Igit̃ ſi in pedes & crura fluctionem decũbere ſenſerimus, ex cubiti uenis ſanguinem mittemus, aut uomitu purgabimus. non, ut quidam putãt, nequaquã ſurſum retrahendum eſt, licet ad inferiora proruentib. ſuccis magnus aliquis in ipſis morbus futurus ſit. Poteſt autẽ intelligi & illud, ſurſum elata, de humoribus ſuperiora petẽtibus, ut ea uox, elata, magis proprie dicta ſit. ſententia uero & nunc eadem remanet. humores nãq; ſurſum elatos, hoc eſt, ſublimes deorſum uerſus retrahere, haud recte impetum facientes oportet, & contrà decurrentes in oppoſitum ducendi ſunt. ut in capite uitiato, purgatione per aluum, & ſectione uenę cubiti utendum eſt. utrunque enim euacuat, retrahitq; deorſum. Veriſimile autem fuerit & contraria ab ipſo in huiuſmodi ſenſum dicta eſſe: ſuperius elatos & creatos affectus ad inferiora ſtatim ab initio retrahere conuenit, et contraria his deinceps facere, quod eſt, localiter euacuare, ut in capite. poſteriora igitur capitis dolentẽ recta frõtis uena inciſa iuuat: quæ locale remedium eſt.

Deficiunt aliqua.

Spiritus autem creber phlegmonem in partibus ſupra ſeptum ſignificat, magnus uero, et lõgo temporis interuallo redditus, delirium oſtẽdit. ac iam ualde pernicioſus eſt.

Medicatorium oſcitationum continuarum longus anhelitus eſt.

Hunc ſermonem etiam in ſecundo De popularibus morbis uolumine declarauimus.

In abſtinentibus à potu & uix breuis anhelitus.

Quemadmodum in ſecundo De popularibus morbis plurimi codices uerba ita ſcripta habẽt, in abſtinentibus à potu & uix longus anhelitus, ita hoc loco, ſcriptũ eſt, breuis anhelitus. Satis autem à nobis de utraq; lectione in cõmentarijs illius ſecundi libri actum eſt.

12 Secundũ rectum & coſtarum dolor, & præcordiorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus eruptiones, & aures ſecũdum rectũ. horum plurima hæc, & in oculos.

In plurimis exemplaribus lectio, ut nũc ſcripta eſt, reperitur. raro autẽ & hanc inueneris. Secundum rectum & coſtarum dolor, & pręcordiorum tentionis, & lienis elationis, & ex naribus eruptionis. B quam & ego lectionem & medicinalem & dilucidam approbo. nihilominus tamen & quod ab altera lectione ſignificatur, idem eſt, & antea in ſecundo De morbis popularibus hunc ſermonem enucleauimus: hoc loco quidẽ ex abundanti iſtud de auribus & de oculis additum eſt, utpote & his partibus regulæ ſecundum rectum dicenti ſubiacentibus. quemadmodum & alia membra dupliciter. interdum enim ex ſeipſis in alias quaſdã partes materias ſecundum rectam regionem propellunt, interdum uero ab alijs membris patientibus in aures aut oculos humores tranſmittuntur.

13 Vtrum igitur omnium, aut alia quidem ab inferis ſurſum, qualia quæ iuxta maxillas, aut e- C tiam oculum, aut etiam aurem, alia uero à ſuperis deorſum. non ſecundum rectum. atqui et in angina rubores, & coſtarum dolores ſecũdum rectum.

In ſecundo De morbis popularibus non eſt adiecta ea pars ſermonis, in qua dubitat, utrum ex inferioribus in ſuperiora abſceſſu facto ſemp membri rectitudo utiliter ſeruetur. ex ſuperioribus autem in inferiora corrumpuntur, ac fiunt quidam non ſecundum rectam regionem abſceſſus. Ignotum uero eſt utrum ſecundi De popularibus morbis libri ſententiæ prius, an iſtæ ſcriptæ fuerint. neque enim quod ille ſecundus, iſte uero ſextus liber inſcriptus ſit, ex eo illius ſententias prius ſcri- D ptas fuiſſe putandum eſt. in illis enim quę ab ipſo, ut diuulgarentur, ſcripta ſunt, rationabiliter huiuſmodi ordo apparet: in commentarijs autem non itidem. ſcripta namque ab Hippocrate in diuerſis uel chartis uel tabulis eius filium Theſſalum collegiſſe aiunt, duosq; hos libros ſecundum uidelicet, atq; ſextum integraſſe. nonnulli & quartum addunt. primum uero atque tertium, ut ederentur, compoſitos eſſe conſtat. atque ideo ſi quæ in ſecundo libro continentur, prius, ea quę in ſexto, poſterius ſcripta ſunt, Hippocratẽ par eſt, cum poſtea abſceſſum in inferiora non è regione utiliter factum uidiſſet, ita præſentem ſententiam conſcripſiſſe. ſin autem hoc loco dubitãs, poſterius ea de quibus dubitauit, dijudicãs cõſtanter in ſecun-

do De

do De morbis popularibus libro ſententiā tulit, illis potius credendū eſt. In his igit̃ quæ nunc ſcribit, atqui & anginæ rubores, & coſtarū dolores ſecundū rectū: de trāſmutatiōe nō ex coſtarū morbo in anginā, ſed ex angina in coſtarū uitiū ſermonē eſſe intelligendū eſt. Hæc eñi à ſuperioribus in inferiora fit, de qua ambigens prædixerat, alia uero à ſuperis in inferiora, non ſecundum rectum. hæc itaq; cū ſibijpſi ſubintuliſſet, poſt ea intulit quæ in ſequenti oratione ita ſe habent.

14 Vel & ea, quæ infra iecur, aut ſupra diſtributa, ut in teſtes & uarices.

Angina laborantibus coſtarum dolores ſecundum rectū fieri præfatus deinceps quærit, in abſceſsibus ad inferiora corporis depulſis ſemper ſi B tus rectitudo ſeruet̃ nécne, quēadmodum in proximo ante hūc ſermone in dubiū reuocauit. Sed ibi dixit, abſceſſus, qui ad inferiora, nūc dixit, abſceſſus infra iecur, ſuperiorū inferiorumq; omniū corporis partiū iecur, ut uidetur, terminū ſtatuēs. ipſius enim conuexū tranſuerſo ſepto adnexum eſt. quocirca & quæcunq; ſupra iecur ſunt, hæc eadem & ſupra ſeptum extāt, cor ſcilicet, pulmo, & hæc ambiens pectus, adhucq; multo magis collum & caput. reliqua omnia in inferioribus corporis eſſe dicuntur. Eorum etiam, quæ ſuperius ſunt, aliqua magis ſupra ſunt, aliqua minus. nobis uero eſt conſuetudo in omnibus ita dictis quod minus ſupra eſt, infra eſſe dicere, ut ad ſuperius ipſo comparātibus: quod àutem minus infra eſt, C & id inferioribus comparantes ſuperius eſſe dicimus. Ac propter huiuſmodi locutionis incuriam conſuetudine longinqua confirmatam, nominis ambiguitas quædam atq; confuſio in ſermonibus oritur: quam memoria complectentes, cum Hippocratem dicentem audiuerimus, abſceſſus in inferiorib. corporis partibus obortos meliores eſſe, conſiderare debemus ſecundum quem ſignificationis modum Inferius eſſe acceperit, ſimulq; mēbrorum dignitates definiemus. Ideo namq; ut plurimū abſceſſus in ſuperioribus excitati difficiliores ſunt, quod membra illa in maiori diſcrimine, quàm inferiora, uerſantur, cū utraq; eodem affectu uexata ſunt. ſiue enim cerebrum, ſiue guttur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflamma D ta ſunt, mortifera ægritudo eſt. at membris infra iecur inflammatis pauci admodum pereunt, potiſsimum ſi recta curatio adhibeatur. quinetiam iecoris ipſius conuexū concauo longe periculoſius eſt, & nonnulli ipſum inter ſuperiores corporis totius partes, quēadmodum & os uētriculi reponunt. hæc itaq; à nobis obiter dicta ſint, & ſi nō obiter memoriæ mandanda. Reliquū uero explanationis in propoſitum ſermonē deinceps abſoluamus. Quærere nāq; uidetur Hippocrates, utrū quæ infra iecur ex ſuperioribus deriuant̃, ut in teſtes & uarices, è regione fieri melius ſit, aut, licet non è regione fiant, ſuperiorum tamen partiū uitijs æque auxiliari queant. in nōnullis planè neq;

A an è regione facta ſint, dignoſci poteſt, ut quòd uarices è regione facto abſceſſu furorē curauerint. neque enim perſpicere licet, utrum in dextris cerebri partibus, an in ſiniſtris affectu oborto in furorem acti fuerint, quemadmodum neque ſi diutius tuſsientibus ſine coſtarum dolore abſceſsus in teſticulū fiat. atqui forſan & in his loci rectitudo ſeruat̃, & ſi utraq; pulmonis aut cerebri pars affecta ſit, haud certo ſciamus. quin & atram bilē ſanguiflua, quę dicitur, affectio plerūq; ſanare poteſt, neq; tunc nobis loci paſsi rectitudinē cognoſcēribus. ſanguinis quoq; ex utero copioſum profluuiū multos curare morbos omnibus in aperto eſt. ſed neq; hic an ex dextri uteri uenis, an ex ſiniſtri, an ex utroq; excretio facta ſit, agnoſcere poſſumus. In his itaq; affectib. cognitu difficilis eſt, aut omnino ignota languētis mēbri rectitudo. in quibus uero ipſam dignoſcere licet, & in his Hippocrates, ut uidetur, conſiderandum eſſe ait, num ſemper ex abſceſsibus ad inferiora tranſmutatis, meliores illi ſint, qui ſecundū rectitudinē fiunt.

15 Conſideranda hæc, quò, & unde, & propter quid.

Solis nę ultimis, an omnibus antedictis de abſceſsibus è regione, aut non è regione factis hoc ſubiunctum ſit, in incerto eſt. quod dicit̃ autē huiuſmodi eſt. conſiderandū eſſe, inquit, & locū, in quem abſceſſus decubuit: hoc enim ex ea uoce, quò, ſignificatur: & membrum, ex quo, & hoc ea C uox unde ſignificat. Præterea cauſam, propter quā abſceſſus oborit̃: hoc rurſum duæ illæ dictiones propter quid oſtendunt. ſcire namq; oportet nunquid à natura concocto morbo, aut uexante humore adhuc crudo ex uno membro in alterum delapſo abſceſſus obortus ſit. poſſet itē aliquis & hunc ſermonem ab antedictis ſeparans deinceps dicendorum initium facere hunc in modum.

16 Conſiderāda hæc, quò, & unde, & propter quid uenæ temporum non firmæ, neq; uiriditas ſplendida.

Dicebam & hunc in modum totū ſermonē diuidi poſſe, quemadmodum & alio quodam modo, eo uidelicet, uenæ temporum non firmæ, neq; D uiriditas ſplendida, ſi ſpiritus in ipſis relinquatur, & alia deinceps. niſi enim uiriditas ſplendida in oratione interiecta eſſet, multiformiter diuidi poſſet: quippe quod commentarium, non liber ſit. ſuperius enim intellexiſti de hoc. hoc autem interiecto uiriditas ſplendida adhuc etiam magis obſcura oratio reddita eſt. alibi enim etiam ſuperius diximus, ubi hæc uox uiride ſcripta erat, qualis nam per ipſam color ſignificetur non poſſe manifeſte intelligi, quemadmodum neq; ſi chloaſma ſcriptū ſit, ut nonnulli ſcribere conſueuerunt. uidemus enim etiamnum hac tempeſtate, ut in Co ipſa Hippocratis patria, ita & in tota noſtra Aſia uiridia quidem appellari olera, & arbores, & ſtirpes, ueluti χλωρὰ, id eſt, herbida: & pecudes

Græci χλωράζειν dicunt, qđ ſignificet, herbis ver-
no tēpore veſci. dicunt quidē & homines quoſ-
dam virides, nō q̃ herbæ ſimilem colorē habeāt,
ſed potius pallidum. incertū eſt igit̃ utrū Hippo-
crates ſubpallidū colorē viridē atq; herbaceū di-
xerit, qđ permultis accidere conſpicit̃, an herbæ
coloris ſimilem, quod valde raro accidiſſe viſum
eſt: igitur cum vox hæc per ſe obſcura ſit, adiecta
hac dictione, ſplendida, maior adhuc obſcuritas
oritur. Difficile namq; eſt excogitare, quid nam
per hæc verba ſignificare voluerit, viriditas ſplen-
dida, atq; idcirco nōnulli interpretes hāc omnem
obſcuritatem evitare cupientes hoc modo ſcripſe-
runt, neq; color ſplendidus, intelligendumq; eſſe
aiunt, ægrotantis nativum colorem ſplendentem
eſſe: ita quoq; & Sabinus opinatus eſt.

Venæ temporum non ſubſidentes, neq; vi-
riditas ſplendens, ſi ſpiritus intus relinquitur,
aut tuſſis arida, non ferina, in articulos decum-
bere. expectare autem ſecundum diſtentionū
rectitudinem, quæ in ventre fiunt.

Iam dixi & ſine prima huius ſermonis parte
iſtud per ſe hunc in modum legi poſſe, ſi ſpiritus
intus relinquit̃, & quæ deinceps ſcripta ſunt. ſpi-
ritū vero nunc intelligemus eū, qui, q̃ naturaliter
cōveniat, maior ſit, ut oratio in hunc modū ſe ha-
beat: ſi in morbo aliqui ſublevati temporū venas
habeant nō ſubſidētes, hoc eſt, latius diſtentas, &
non genuinus color ſit, ac reliqua deinceps enar-
rata, iſtis in articulos abſceſſus expectandus eſt.
quæ ſequunt̃ vero huiuſmodi ſunt, primū quidē
hoc, arida tuſſis, ſecundū autē illud, nō ferina. ari-
dā tuſſim eā, per quā nihil expuit̃, appellare mos
eſt. iſtud ſane ita in libro accurate cōpoſito cōſcri-
ptum authorem ænigmatica locutione gaudere
aperte demōſtrat. at ſibijpſi cōmentariū quoddā
ſcribentē nullus iure utiq; reprehendat. multa em̃
nobis ipſis per quaſdā notas ita deſignare cōſue-
vimus. forſan igit̃ & nūc ſibijpſi hæc ſcripſit Hip-
pocrates de pluribus affectibus ſermonem faciēs,
hoc quidē loco de tuſſi arida in pulmonū & coſta-
rū affectibus. nā & ſpiritus teſtat̃. ſed ſuperius di-
cta, cū de his, quę in facie cōtingunt, ſcriberet, de
febribus calidis & perurentibus intelligēda ſunt.
cęterū & illa de pectoris pulmonūq; affectibus di-
cta eſſe poſſunt. integra igit̃ oratio talis erit: ſi diu-
tius unà cū ante dictis tuſſes aridæ ſint, abſceſſum
in articulos expectare cōvenit. ſed conditionem
quandā tuſſibus obſcurā adſcribens quęſtionē al-
terā excitavit, quæ nam ſint ferinę tuſſes. nōnulli
ſanè lumbricos inteſtinorum, cū ad oſtiolū ventri-
culi repentes ipſum mordeant, aridas tuſſes exci-
tare aiunt: qđ ſi revera ita accidere cōpertum fo-
ret, nulla prorſus quęſtio eſſet. ſed millies abſq; il-
la tuſſi lūbricos os vētriculi infeſtantes vidimus.
quocirca plures explanatores ad alias interpreta-
tiones ſe cōverterunt, quidā hanc vocem, ferinę,
de phthiſicis dictā eſſe volentes, quoniā ipſorum

A ungues, ut ferarū, incurvant̃. nōnulli de maligno
morbo: in iudicatorijs namq; abſceſſibus, ut cru-
dum, ita & perdurabilem eſſe morbū oportet. cō-
coctus em̃ citra abſceſſum ſolutionē nūciat. perni-
cioſus autē neq; ullū iudicatoriū abſceſſum fore
promittit. At ſi diutius & crudus morbus perdu-
ret, neq; malignus ſit, tunc aliquē fore abſceſſum
expectandum eſt. Quod autē crudus unà & mali-
gnitate carēs diutius morbus perſeverare debeat,
ut abſceſſum fore ſperandū ſit, manifeſte ipſe in li-
bro De præſagijs ita ſcribens declaravit. Quicun-
que ſane lotia tenuia & cruda multum tempo-
ris fecerint, ſin alia perdurationis ſigna adſint, in
iſtis abſceſſum ad partes renibus inferiores expe-
ctare oportet. Erit itaq; tota oratio huiuſmodi: ſi
B aliquis pectoris, aut pulmōis morbus crudus per-
maneat, nihilq; malignitatis habeat, abſceſſus ex-
pectandus eſt. q̃ crudus ſit, ſignū eſt arida tuſſis.
nam ſi quid expuant, concoctionis indicium eſt.
id autē, quod expuit̃, ſi liquidū ac tenue ſit, medio-
cris, ſi craſſum, perfectæ cōcoctionis nota erit. ve-
rū de his & in cōmentarijs librorū De ratione vi-
ctus in acutis, & in libris De iudicationibus ube-
rius diſputatū eſt, neq; minus etiam in libello De
quatuor morbi temporibus. ſed quod in calce hu-
ius partis adiecit dicens, diſtentionū quæ in ven-
tre, plurimi quidē cum antedictis copulant, non-
nulli vero & per ſe ſolū propriā habere ſentētiam
aſſerunt. Igit̃ ſiquidem cum antedictis cōiungen-
tes legerimus, ſermo talis erit: cū ex antedictis ab-
C ſceſſum fore ſperaveris, vētris diſtentiones præte-
rea conſpice. ex his enim cōprehendere poteris,
utrū in dextrā corporis partē, an in ſiniſtrā morbi
abſceſſus futurus ſit. huiuſmodi namq; diſtentio-
nes ſecundum ipſarū rectum ſitum abſceſſus fore
nunciant. Quod ſi iterū iſtud per ſe aliquis legat,
ſecundum earū, quæ in ventre fiunt, diſtentionū
rectitudinē: ſentētia hæc erit. Quemadmodum in
ſpirabilibus inſtrumentis crudo morbo, ſed inco-
lumi laborantibus abſceſſus fieri cernimus, ita &
in ventris partibus incidere comperies. erunt au-
tē & ipſi è regione paſſorum membrorum.

Ita vero ſe habent plurimi, & valde ruben-
tes, & naturaliter albioris pallidioriſq; modi,
D neq; de naribus ſanguis erumpit, aut paucus
erumpit.

Subintelligendum planè eſt ipſos in morbis fa-
cies rubicūdas habere, ac naturaliter albioris eſſe
pallidioriſq; coloris. ſiquidē multi in morbis ſalu-
briter longis, cū futurus abſceſſus eſt, facie rube-
ſcūt, præcipueq; ſi ſecundū aures excitari debeat.
quibus vero ita ſe habentibus facies valde rube-
ſcat, declaravit inquiens, huiuſmodi homines al-
bioris eſſe coloris. nigrioribus enim natura, & ſi
nonnunquam ſanguis in facie exuberet, nō ta-
mē evidenter apparet. at in alba corpora & in iſta
extrinſeca, atq; inanima, cum exiguū quippiam
alterius coloris inciderit, ſtatim omnibus conſpi-
cuū eſt. hoc quidē ipſi adiectum eſt. Sed orationis
conti-

continuitas talis fuerit. Iſtis ualde rubentē faciem A habētibus cū ſalubris ægritudo perdurat, per abſceſſus iudicationē fore ſperandū eſt: niſi de naribus ſanguinis profluuiū, cū redūdantē ſanguinē euacuatione præuertat, qui in aliquē articulū impetū facturus erat. At quibuſcunq; ita habentibus ut diximus, aut nihil penitus ſanguinis, aut modicum, neq; morbi magnitudine dignū effluxerit, hunc in modum abſceſſus eueniunt.

19 At ſiquidē effuſis intus relinqtur, parat⁹ eſt.

Niſi ea coniunctio, quidem, ſcripta fuiſſet, perſpicua narratio eſſet. nam cū dixiſſet faciem ualde rubicundam habētibus nō effuſo de naribus ſanguine, aut pauco effuſo, abſceſſus excitari, merito ſubiūxit, ſi effuſo aliquid relinquiť, ad abſceſſum B morbus paratus eſt. At quoniā ea cōiunctio, quidem adiecta eſt, ſubintelligere præterea cōuenit, ſin autē intus aliquid non relinquiť, abſceſſus nō erit. nō ſolū autē in cōmentarijs, quos ſibiipſis homines conſcribūt, huiuſmodi locutiones inuenire licet, ſed etiā in libris accurate ſcriptis, ut cōiunctione, quidē, præpoſita, nihil præterea ipſi reſpondens ſubiungať. Id autē maxime Dioſcoridis ſectatores animaduertiſſe nouimus, quippe qui ſe magis, q̄ alios, grāmaticæ peritos eſſe iactant, & ueterē lectionē tueniť, quam omnes explanatores agnoſcunt, & omnes codices retinent. aut ſi coniūctio, quidē, plane ſuperuacua uiſa fuiſſet, ipſam expungere potius, q̄ in hanc uocē Non cōuertere maluiſſent. C Hæc enim locutio, & ſi non effuſis intus relinquitur, paratus eſt, ſecum ipſa pugnat. hac uoce, intus relinquať, ea, quæ non in totū, ſed ex parte euacuata ſunt, ſignificante: ea uero, & ſi non effuſis, contrarium indicante, ſicut & hac, copioſe effuſum eſſe. quēadmodum igitur hac poſita, intus relinquitur, dicere nō conuenit, ita & ea, quæ nihil prorſus effuſum eſſe ſignificat. niſi fortaſſe de uexāte humore, intus relinqui dictū eſſe, ut nonnulli uoluerunt, acceperimus. Iſti enim ad morbū orationē referūt, ut in ſanguinis parcis effuſionib. accidere ſolet. Itaq;, intus relinquiť, hāc ſententiā cōtinet, effuſoq; ſanguine, ſed nō quantū ſatis eſt, imperfectę morborū iudicatiōes fiunt, in qbus, iſtud, intus relinquiť, dicere cōueniens eſt.

20 Sitis intus relicta, & oris exiccatio, & inſuauitas, & inappetētia eadem ratione. D

Quando finita febre aliqua ſymptomata remanent, aliquod intus relinqui morbi reliquiarū dicitur. Hippocrates igitur eorū exempli cauſa meminit, quæ inter remanentia principatū obtinent, ſitis uidelicet & oris ſiccitatis, & triſtis ſenſus, & inappetentiæ. quare huiuſmodi ſermo id, quod in antecedente comprehenſum eſt, enucleat, ubi aiebat, & ſi quidem effuſis intus relinquatur. biſariam enim intus relinqui, intelligimus, uno quidem modo humorem morbi authorem, altero autem, morboſum affectum. nunc morboſi affectus intus relicti ſigna perſequitur.

Febres autem non acutæ eiuſmodi ſunt, ſed reuerſiuæ.

Et hoc unū ex his eſt, quæ ad futurorū abſceſſuū præſenſionē faciunt. ſiquidē acutæ febres cito iudicanť, & per excretionē ex toto cōſumuntur. non acutæ autē, quæ reuerſiuæ nominantur, & diuturnæ ſunt, & imperfectas ſolutiōes habēt, poſtea rurſum exoriuntur, & per ſecūdam in abſceſſum expulſionem integre ſoluuntur.

Quæ relinquuntur poſt iudicationē recidiuam facere conſueuerunt.

Hic idem ſermo & in ſecundo de morbis popularibus libro ſcriptus eſt, & poſt hunc alij ad eum uſq;, quæcunq; tertianæ naturam habent, quos ſupra declaratos præteribimus.

Quæcunq; tertianæ naturam habent, bis nox ante acceſſionem moleſta eſt.

Quaſnā febres tertianę naturā habētes intelligat, explanatū fuit, ſemitertianas uidelicet, & extenſas tertianas. in uno eīm ſolo recētiores medici concordant, dum prædicta uocabula enucleanť, in exquiſitis ſcilicet tertianis, q intra duodecim horarū ſpatiū tertianę exacerbatio circūſcribitur. reliquę autē horæ febre uacāt. de methodicorum nāq; extraneo ſemitertianarū nominis abuſu neq; ulla mētio faciēda eſt. at ſi exquiſita tertiana minorē, q̄ duodecim horarū, acceſſionē habet, cuius acceſſio quindecim horarū ſpatio cōtineť, ea tertiana ſimpliciter abſq; ulla abiectiōe uocabiť, ac ſiquis accuratius loqui uelit, tertiana nō exquiſita. Atqui ſi ipſe Hipp. pronunciauit, febres quæcunq; nō intermittētes tertio quoq; die uehemētiores euadūt, om̄es malæ: quocūq; autē modo intermittāt, nullū inſtare periculū ſignū eſt: omnes tertio quoq; die exacerbatę, in integritatē autem deſinētes diſcrimine uacabūt. Qđ ſi mentē Hippocratis ſequentes has diſcrimine uacare dixerimus, ſemitertianā uero ipſe nō ſine diſcrimine eſſe cognouit, ex intermittentiū numero febris iſta nō fuerit. ſed febres, quarū integritatis tēpus nō breuius horis uiginti quatuor eſt, omnes ſimpliciter tertianæ uocabūtur. qbus uero integritatis interuallū hoc tēpore breuius eſt, exacerbationes uero D lōgiores, iſtę protenſæ tertianæ dicūť. Verū cū quatuor omnia interualla ſint, plerūq; ad tria uſq; perueniūt, ſecundū eū, qui tertio quoq; die fit, circuitū. duo namq; dies duæq; noctes inter duas acceſſiones interponunť in omnibus illis, quæ tertio q̄q; die exacerbanť: raro autē febrē ultra tria interualla exacerbatā, & ad integritatē finientē reperies, quā Agathini ſectatores magnā ſemitertianā appellare cōſueuerūt, quēadmodū illā mediā, cuius acceſſionis integritatisq; tempora æqualia ſunt. minorem uero, cuius acceſſionis tēpus breuius eſt. ſed cui intra quatuor & uiginti horarum ſpatiū acceſſionis tēpus cōcluditur, hanc minorē ſemitertianā uocant, quare neq; tertianā, neq; protenſam tertianā unquam nominānt. nam ſi exacta

tertia-

tertiana duodecim horas non ſuperat, has autem
ſuperans illico longa tertiana eſt, nulla erit tertia-
na ſimpliciter, adhuc uero magis neq; extenſa ter-
tiana. quibus haudpoſitis neq; exactam tertianã
nominare neceſſe fuerit. cũ nulla enĩ ſit exacta, ad-
iectio hęc uana erit: Quonam igit̃ pacto exquiſitã
tertianã Hippocrates appellare conſueuit, cũ ter-
tianã ſimpliciter appellare liceret, ſiquidẽ ea ſola
tertiana eſt, quæ duodecim horis breuiorẽ acceſ-
ſionẽ habet? cõſtat igit̃ hãc ab eo exquiſitã tertia-
nã eſſe uocatã, adhucq; magis eã, quæ & alias no-
tas à nobis in cõmentarijs De iudicationibus ſcri-
ptas habeat, ſimpliciter uero tertianã ultra duode
cim horas extẽſã acceſsionẽ habẽtẽ. ꝙ ſi quatuor
& uiginti horas exceſſerit, tertianã longã, aut ex-
tenſam hanc appellabimus. Quæ uero ultra tria
interualla exacerbationẽ producat, raro in uoca-
tam integritatẽ deſinere inuenief. Verũ neq; ſemi
tertianã iam iſtam uocabimus, ſi neq; repetitiões
horridas faciat, neq; altero die acceſsionẽ alteram
ſine repetitiõe habeat, hanc quidẽ ſemitertianam
appellabimus: ſed ſi qua febris tertio quoque die
exacerbef, neq; per minimũ interuallum ita mite-
ſcat, ut in eo febricitãs prope ſyncerã integritatẽ
eſſe uideatur, hanc acutã febrẽ nominabimus, id
ipſum, quod eſt, de ipſa dicẽtes, ꝙ uidelicet tertio
die exacerbaf. Sola igitur adhuc ex his, quæ ter-
tio die exaſperanf, tritæophyes, hoc eſt tertianæ
naturã ſapiens nominabit. quę fermè in integrita
tẽ remittitur. ſiquis uero & alias omnes acutas fe
bres, quæcunq; ſingulis tertijs diebus irritanf, tri-
tęophyes nominare uelit, ſorſan & ipſe nõ ſine ra
tione in hanc ſententiã deſcẽdiſſe uidebitur. non
tamen quãpiam ex febribus in integritatẽ deſinẽ-
tibus ab Hippocrate ſemitertianã uocari cõcede-
mus. iſtę nãq; ſecuræ ſunt, ſemitertiana uero peri-
culoſa. inter quas tritæophyes appellatæ mediæ
ſunt, quas noctẽ ante acceſsionẽ moleſtã habere
dicit. prorſus enĩ hoc ipſis propriũ eſt, extẽſis ue-
ro tertianis nõ omnibus. Cæterum ut ne moleſtia
afficiar ſæpius de ſemitertianę ſignificato ſcribẽs,
interrogantibusq; reſpondens, unũ hac de re libel
lum ſeparatim cõpoſui. In libris ſanè aphoriſmo-
rũ priuatim de febribus, tritæophyes quæ uocan-
tur, mentionẽ Hipp. faciens abſolute dixit. Qui-
buſcunq; iudicatio fit: his nox moleſta quæ ante
acceſsionẽ, ſubſequens autẽ tolerabilior plerũq;.
iudicationẽ uero aliqui eã intellexerunt, à qua re
pentina quædam atq; inſignis mutatio fit, aliqui
ſimpliciter acceſsionem ſignificari uoluerunt. in
omnibus autẽ fermè tertio quoq; die exacerbatis
febribus præter exquiſitas tertianas nox ante ac-
ceſsionẽ reuera moleſta eſſe ſolet. Quod ſi & in
exactis tertianis id nonnunq; eueniat, iudicatio-
nẽ ſequẽti die futurã portendit, potiſsimũq; ſi &
reliqua futuræ iudicationis indicia cõſentiant.

24 Tuſſes aridæ parũ irritantes in febribus ar-
dentibus, & ſi non ſecundũ proportionem ſiti-
culoſi, neq; linguæ ualde torrefactę, nõ ferino,

A ſed ſpiritu. conſtat autẽ. quando enim loquun-
tur, aut os hiat, tunc tuſsiunt. quando non lo-
quuntur, neq; hiant, non tuſsiunt, hoc uero in
febribus laborioſis maxime euenit.

Et in aphoriſmis de ijſdem hoc pacto ſcripſit,
Quibuſcunq; diutius tuſſes aridæ parũ irritant in
febribus ardentibus, non admodũ ſiticuloſi ſunt.
id igitur, non admodũ ſiticuloſi ſunt, idem ſigni-
ficat, quod non ſecundum proportionẽ ſiticuloſi.
in ardentibus namq; febribus ſine arida tuſsi ma-
gnopere ſitiunt. ꝙ ſi tuſsis arida accedat, ſiti qui-
dem carere nõ poſſunt, ſed ipſorũ ſitis acrimonia
retunditur, ut aliquantũ planè, ſed nõ ſecundũ fe-
bris magnitudinẽ ſitiant. illud autẽ, parũ irritãtes
B tuſſes excitari, nõ fruſtra adijcit. nã uehemẽtes ſi
fiant, pectoris pulmoniſq; partes calefaciunt, atq;
inde febrẽ ſitimq; adaugẽt. & ſi puſillę tuſſes ſint,
& per longiora interualla excitenf, tantiſper mẽ-
bra cõmouent, dum in ipſa humiditas aliqua de-
labatur: atq; ita euenit, neq; tuſſes uehementer agi
tare, neq; febrem accendere, humoreq; particulas
irrigare, ad ipſas modica tuſsi cõmotas defluente.
propter quã laborantes minus ſiticuloſi redden-
tur. ſiccis autẽ tuſsibus ex aliqua etiã morbi mali-
gnitate naſcentibus, quam deinceps qualis nã ſit
dicã, eas ab his, de quibus nũc loquif diſtinguens
ait, non ferino, ſed ſpiritu. aliqui uero nõ ſimplici-
ter ipſum omnẽ malignitatẽ ferinum uocare arbi
trantur: ſed alij quidẽ phthiſim, quoniã curueſcẽ-
C tibus unguibus feris, quantũ ad hoc attinet, ſimi-
les eſſe uidentur: alij uero pulmonum ulcus the-
rioma proprie uocari contendunt: alij uero, cũ in
os uentriculi lumbrici aſcenderint, tunc ipſos tuſ-
ſes excitare aiunt, neq; tamẽ ratione hoc, neq; ex-
perientia demõſtrare poſſunt. ferinũ igitur ſatius
eſt malignũ intelligere, ſiue ex capite humore di-
ſtillante, ſiue ex alicuius ſpirabiliũ uiſcerum ulce-
re, ſiue ex aliquo in ijſdem orto abſceſſu, ſiue ob
ea, quæ uocantur empyemata, tuſsiant: aliæ uero
tuſſes ſunt ab his diuerſæ * quæ malignę nõ
ſunt, aut ex inſtrumentorũ ſpirabilium intẽperie,
aut fauciũ, arteriæ'ue aſperitate obortæ, nõ nunq;
etiam ex alimentis potionibus'ue exaſperanti-
bus, aliàs uero & ex ambiẽtis aeris qualitate con
D citatæ. in aphoriſmis enim ipſe ſcripſit: Si uero a-
quilonia conſtitutio fuerit, tuſſes, fauces, uentres
duri, difficultates urinæ, horridi, dolores coſtarũ,
pectorũ. aer namq; admodum frigidus inſpiratus
interdum faucium aſperæq; arteriæ locos exaſpe-
rat atq; refrigerat, nonnunq; & toti pulmoni pe-
ctoriq; intemperiem affert, ſæpius uero & ambo
hæc contingunt, modiceq; ex his arida tuſsicula
uexanf. Quod hæc ita ſe habeant, ſignũ eſt ipſos
cũ ſpiritũ attrahũt, ad tuſsim ꝓuocari, cũ multus
ſubito aer ipſis loquentibus & oſcitãtibus, & ore
ſpiritum ducentibus intrauerit. ſed cum per nares
attrahunt, & aerẽ extrinſecũ quiſpiam in ædibus
ipſorum calefecerit, tunc aut omnino parum, aut
nequaquam tuſsiunt. quocirca & ob nares quidã
panniculum

panniculũ ponentes ita inſpirant, exacerbari tuſſim experti, cum aer externus frigidus, multus ſubito mēbris prius refrigeratis atq; exaſperatis obuius fiat, maxime autem laborioſis febribus id accidere inquit. Quas autē laborioſas febres uocet, ignotum eſt, num eas, quæ ex uehementibus motionibus accenduntur, an eas, quæ ſponte laſsitudinis ſenſum inferētes exoriuntur. Huiuſmodi ſanè differentias nullus ferè aut noſtræ tempeſtatis medicus, aut antiquus obſeruat, etſi in exēplum Hippocratis diligentiam habeant. quam imitari eos deceret, qui ueritatem ipſam propter ſe, non gloriæ aut lucri cauſa conſequi ſtudent. Ego igitur, quod dictum eſt, experientia cōfirmare ſatius eſſe animaduerti. laborioſis quidem febribus ab extrinſecis laſsitudinib. ortis huiuſmodi tuſsiculas accidere conſpexi, alijs uero nō omnino. quin & ipſis febribus ab extrinſecis laſsitudinibus ortis non ſimpliciter, ſed per gelu, aut uehementem æſtum, & maxime in uia puluerulenta laborantibus. quamobrem & ex accidente quodam potius q̃ ex laborioſo affectu tuſsire mihi uidebātur. nā propterea ꝙ ſauciū loci ob gelu (ut dixi) aut puluerem, aut immodicam ariditatē ipſis ab aere circumfuſo genitam exaſperati ſint, ad hæc etiā propter ipſorum inſtrumentorū intēperiem iſti tuſsi diuexantur. ſiquidem & propter intemperiē tuſſes exiſtere alibi didiciſtis.

## Nihil negligere, nihil temere.

Id quidem & ipſum per ſe dictum nullo alio ex prædictis, aut ex ſubſequentibus indiget ut intelligatur, aut ipſi fides adhibeat. hoc uero loco ualde apposite poſt antedicta hæc ſentētia collocata eſt. huiuſmodi namq; præcepta pleriſq; exigua, uilia, nulloq; pretio digna uidentur, atq; propterea ab ipſis contemnuntur, ut neq; ratione, neq; experientia harum rerum naturā contēplentur. Quemadmodum uero, ꝙ nihil negligere oporteat, prædictus ſermo exēplum eſt, ita etiam ꝙ nihil temere, nihil inconſiderate affirmādum ſit, ut ego ipſe in locutiōe, quę ante hanc eſt, & in alijs omnibus feci. neq; id in Hippocratis ſolū ſcriptis, ſed & in omnibus antiquorum libris obſeruo, ut nō temere quæ quiſq; ipſorum dixerit, approbem, ſed experientia & ratiōe uerum'ne, an falſum ſit, quod ſcripſerunt examino. At, qui ſe unius aut ſeruos aut libertinos addixerunt, ſimulatq; ab eo ſcriptū aliquod inuenerūt, incōſiderate ac temere credūt. ut in hoc dicto maxime, in laborioſis febribus aridas tuſſes excitari, neq; in quibus laborioſis id fieret, quęſiuerunt. nunquid ab fatigationibus & extrinſecis laboribus, an & citra hæc eundē affectū habentibus: neq; utrū ſimpliciter, an ex accidenti laſsitudo ipſis euenerit. Quod uero in his, id etiā in alijs infinitis cōtigiſſe ſciatis, & ipſis qui libros cōſcripſerūt, & ijs, qui eos explanauerunt, & adhuc multo magis illis medicis, qui quotidie in ciuitatibus circūcurſant, ſola irrationabili exercitatione utētes. multa ēm iſti ut exigua deſpiciūt, neſcientes multis interdū exiguis cōiunctis unā ex ipſis ſummam haud contēnēdā integrari, temereq; alicuius uiri ſcriptis aſſentiūt, cui ipſe ſeipſum unuſquiſq; ſeruū tradiderit. ſin autē quis id nō fecerit, at alio planè modo ei, qđ primo cogitationis apprehenſu ueriſimile uiſum fuerit, abſq; longioris tēporis contēplatiōe aſſentiēs, & per ſe, & unà cū alijs tē raro uiſam perinde ac ſi plerūq;, aut aſsidue cōſpiceret, temere celebrāt. Atqui ſectarū diſsidia hinc maxime orta eſſe par eſt, hominib. ſe ſapiētes eſſe putātib. ſibiq; nimiū tribuētibus, quę ueriſimilia uiſa fuerint nō ſæpius unà cum multis cōſiderata uera eſſe credētibus. Quēadmodū uero nūc de ſignificatiuo præcepto exēpli loco ſermonē fecimus, ita quoq; in curatiuis nullū eorū, quæ puſilla eſſe uideant, ſpernendū eſt, neq; temere atq; incōſiderate dictis ipſorū facultatibus credendū, ut in libris De arte curādi percepimus.

## Ex adhibitiōe cōtraria adhibere, & quieſcere.

Curatiuū conſiliū atq; ſalubre hoc tibi appellare licet, Hippocratemq; illud, quod prius dixerat nihil negligere, & nihil temere, in hoc ſermōe ueluti in exēplo declarare. cōſuetudines igit, ut uile quoddā theorema nōnulli medicorū deſpiciunt, nullā ab ipſis indicationē, quæ medelam cōmutet, fieri arbitrantes. At alij non contēnunt quidē, à prauis uero cōſuetudinibus quoſdā ad cōtrarias ſubito traducere conantes nō modico errore tenent. quādoquidē neq; ipſos negligere, neq; ſubito traducere cōuenit, ſed paulatim, & ipſos quieſcere permittēdo. bifariā autē uerbū quieſcere intelligere poſſumus, uno quidem modo, ut ne ſolū in contrariā conſuetudinē paulatim aliquos trāſferamus, ſed anteq; uniuerſa mutatio facta ſit, inter mutādum quieſcamus, ut quando ex ocio ad ad exercitationes cōuertimus, primū quidē à breuiſsimis incipiemus, atq; paulatim has adaugebimus, deinde nonnunq; unū, uel etiā duos ocioſos dies interponemus. altero modo hæc uox quieſcere intelligenda eſt, tanq; illi uerbo adhibere contraria ſit, ut in quos, quæ prius haud inerat, conſuetudinem inducere uolumus, ipſam paulatim inducamus. à quibus uero prius uſitatam tollere, paulatim rurſum & iſtos quieſcere, hoc eſt deſinere iubemus. Poſteriora capitis dolentē in fronte recta uena inciſa iuuit. ueteres explanatores hoc uerbū iuuit in tēpore pręterito ſcriptū agnoſcūt, dicūtq; in aphoriſmis iuuat in præſenti tempore ſcriptū eſſe, antiquo magiſtro in eo uolumine cōmunē ſententiā pronūciante. hoc autē loco eū ad proprię memorię præſidiū de uno quodam iuuit ſcripſiſſe, ut poſtea, cū in multis hoc remediū expertus eſſet, ipſum in uniuerſum promulgare auderet. conſtat itē remediū hoc locale eſſe, & ad cōtraria reuulſiuū. rectam autem in fronte uenam & ante diſſectionem euidenter conſpicere licet. iſtam uero unà cum ijs, quæ utrinq; adiacent, cōfluentem eſſe diſſectio oſtendit. haud bene igitur quidam hanc uocem recta de inciſione dictam

eſſe

eſſe autumant. neq; enim propter ſectionis figuram, ſed propter ſanguinis effuſionem dolētibus utilitas affertur.

Exceptiones precordiorum, ex qualibus & aliæ, & uiſcerum inflammationum, qualia poſſunt, ſiue ex iecore lienis, & contraria, & quæcunq; huiuſmodi.

Non ſolum ex qualibus & aliæ ſcriptum inuenimus, ſed etiã ex qualibus qualia alterant, & ex qualibus qualia faciunt. ac primã quidem lectionem ueteres explanatores agnoſcunt, & Ruffus, hanc uero, ex qualibus qualia alterant, Sabini, Dioſcoridisq; ſectatores. Lyci autem diſcipuli, ex qualibus qualia faciũt, legunt. ſed antiquæ lectionis ſententia cõmune quoddam edocet, aliæ uero priuatum. de exceptionibus enim ſolum, quæ in præcordijs fiunt, non de omnibus, loquuntur. ſatius eſt autem, ubi fieri poteſt, uerumq; eſt, arbitrari Hippocratē commune potius, q̃ priuatum documentum tradere. cõmunis itaq; ſermo talis eſt: exceptiones autē conſiderare conuenit, & in precordijs, & in alijs omnibus membris ortas, ex quibus affectibus & locis, in quos affectus & locos fiant, ut in iecore ac liene. ipſe enim iſtorum exẽpli cauſa meminit, nobis ſcientibus ex liene in iecur exceptiones periculoſas eſſe: diſcrimine autē uacare, potiusq; utiles eſſe, quæcũq; morborum tranſumptiones ab iecore in lienē fiunt. oĩa uero, quæ ad abſceſſus pertinent, & quos natura ſola per ſe, quosq; nos aut ſoli, aut unà cũ ipſa moliri cõſueuimus, & in libro De ſuccis & in ſecũdo De morbis popularib. ſuperius explanauimus. aliæ q̃q; lectiones ſunt, quas in hoc, & in alijs multis locis p̃termiſi. ſed ego ab initio ſtatim me paucas explanatiões lectiões q; memoraturũ eſſe promiſi, ne huiuſce libri multa fierēt cõmentaria.

Reuellere, ſi quò non oportet, uergat, ſin autem quò oportet, his oportet aperire, quemadmodum ſingula uergunt.

Aliàs & hæc didiciſti, ducenda planè eſſe quò uergunt per conuenientes regiones. auertēda autem atq; reuellenda, quæ non bene uergant. aperire autē dixit nunc, non ut in ædibus dicere cõſueuimus pro eo, q eſt ſcalpro diuidere, ſed in cõmuniori ſignificato accipit, ſub quo & recludere cõtinetur, uenas nobis ſanguifluas & uenas naſi atq; uteri, cũ per hæc itinera euacuamus, recludētibus, & fiſtulas aliquas ſatis longo tempore uſitatas, ſed aliqua de cauſa obſtructas. & aliquo per aures cerebri purgamenta eijcere ſolito, ſi repēte euacuatio ſuppreſſa ſit, ac proinde uertigo oculorumq; tenebræ ſuperuenerint, ſi ad aures materiã per aperientia medicamenta incitemus, ſtatim hominem ſubleuatum nouerimus.

Latas puſtulas non admodum pruriginoſas, quales Simon hyeme habebat, qui cum ad ignem inungeretur, aut calda lauaretur,

A iuuabatur, uomitus non iuuabant, puto ſi quis calida fomenta adhibuiſſet, utilitatem percepiſſet.

Vt de tuberculis dicebamus, quęcunq; ex calido humore naſcunt̃, celeris uidelicet ea iudicationis eſſe ac minime lata: ex frigido uero, lata atque diuturna: eadē ratione & de puſtulis diſſerendum eſt. neq; enim toto genere, ſed humoris ipſas generantis qualitate à tuberculis differunt. egerminãt autem natura corporis altiores ſedes repurgãte, ut nonnunq; per excretionem, ita & per ad cutaneas partes expulſionē. ſubtiliores quidem dilutioresq; ſuccos extenuãs natura diſſoluit, craſſioribus autem cuti, ſed magis pelliculæ epidermis B quæ uocatur, utpote denſiori inhæreſcentibus puſtulæ exoriuntur. idq; plus illis incidit, quicũque denſiore ac duriore cute ſunt. difficilis eſt ẽm per ipſam pinguiorum tenaciorumq; ſuccorum tranſitus. in hunc modum igitur & Simoni hyeme latas puſtulas effloruiſſe narrat, quo tēpore corpus lauationibus uſo atq; prope ignem perunctо inſigniter calefactum fuit. alio tempore autem ſucci, id genus puſtularũ autores interius latitabant. deinde, inquit, ipſum nullum ex uomitibus fructũ percepiſſe. utrum uero ipſe Hippocrates an alius uomitionibus uti conſuleret, nõ declarauit, uerũ neq; id ſcire nobis neceſſe eſt. tantum illud nouiſſe ſatis ſit, ſuccos ad cutem uergentes per eam eſſe euacuandos: nam iterum ad interna corporis C reuulſio ipſis ualde lõginqua eſt, ut per uentrē, aut uomitum euacuentur: Sed forſan me dicere putabis nunquam purgatione per uentrem in talibus utendum eſſe. ego uero non id dico. nam in libris De arte curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia eſt, ijs utiles eſſe purgationes didiciſti: priuſquam enim ita redundantem materiã aut uenæ ſciſsione, aut purgatione quis eduxerit, ſi calidis fomentis utēs ipſam diſcutere conetur, plus attrahet, quàm per cutem euacuabit. ſed cuti inhærentium ſuccorum curatio prorſum per diſcuſſoria & calida medicamenta præſtatur, ac præcipue ſi latę puſtulæ fuerint. ſignum eſt enim earũ ſuccũ non calidum, non tenuem, ſed admodum craſſum ac frigidum eſſe. iam uero & tuberculo D rum ſuperius notitiã habuiſtis: q uidelicet in acutum gracileſcentia, & ueluti turgentia calidorum ſuccorum germina ſunt, contrà ſeſe habētia, frigidorum. ipſa uero turgere, ex pruritu atq; dolore dignoſcere licet. moderate enim calida, pruritus ſolum excitant: ſed uehementius calefacientia, ſtatim mordent atq; contriſtant.

Quæcunq; concoqui opus eſt, occludi conuenit, contraria uero exiccare, atq; aperire.

Et de his ſæpius noſtram ſentētiam audiuiſtis, & maxime ubi de maturantib. medicamētis locuti ſumus, non oportere ſcilicet eorum facultatem diſcuſſoriam eſſe, ſed retentoriam atq; inhæſoriã,

à Græ

à Græcis emplaſticã appellatam. hæc enim impe-diunt, retinẽt, atq; occludunt inſitũ calidũ, ipſum diſflari non permittentia, ab hoc uero excrementa concoquũtur. cæterũ nolite putare me omnia cruda, nullumq; pus habẽtia ita curari dicere. nõnulla enim ex his ab emplaſticis iſtis medicamentis putreſiunt aut propter humorũ ipſa creãtium prauitatem, aut ob affecti membri imbecillitatem ingenitũ calorẽ ita puſillum ægrumq; habentis, ut neq; humorũ in ipſum delapſorũ concoctionẽ aggrediantur. Porrò in horum curatione ſcarificationibus altiſsimis cutẽ reſcindimus, & plerunq; uſq; ad profundũ in multis affecti mẽbri partibus diſſecamus, medicaminibusq; ſiccantiſsimis utimur. huiuſmodi namq; inflammationibus gangrena impendet, ab ipſis deuicto iam, ac ferè penitus extincto calore ingenito. In quibus igitur inflammationibus, aut omnino quibus in tumoribus innatum calidum, non ut extinguatur ſunditusq; aboleatur, periculoſum ſubit, atq; ideo remedio adhibito uincere humores poteſt, ad id genus uitia medicamentis emplaſticis utimur, quæ per hæc uerba manifeſte declarauit, inquiens, quæcunq; cõcoqui opus eſt. at quæ ad id deuenerũt, ut mox in gangrenã caſura ſint, & quæ iam cõputreſcũt, ſtatim neq; cõcoctionẽ poſtulant. Idcirco alia quidem (ut dixi) euacuationibus per ſcarificationes & inciſiones, medicamentiſq; ualentiſsimis curamus: alia uero iam putreſcentia recidimus atque perurimus. rectè itaq; adiecit, contraria uero exiccare ac aperire, hoc eſt, ſuppuratione nõ egentia, opus eſt enim in non ſuppurantibus omnes exitus recludere, affectaq; membra areſacere. Ex his itaq; patet nõ rectè à quibuſdã ſcriptũ eſſe, quæcunq; ſiccari opus eſt, iacere oportet, hoc eſt iacẽtia quieſcere præter id enim quod exiguũ quoddã eſt, ac manifeſtũ, ut accurate de ipſo Hippocratẽ ſcribere opus nõ eſſet, & oppoſitio ipſa declarat, quæ nõ uerbo, iacere, ſed uoci, occluſa eſſe, reſpondet. occluſis nãq; & obſtructis cõtraria ſunt quæ digerũtur atq; ſiccãtur. Huic ſermoni quidã ſequentẽ copulant, & maxime qui poſt hũc uocẽ hanc, quẽadmodum, ſcriptã eſſe uolunt, ut tota oratio ita ſe habeat: quæcunq; concoqui opus eſt, occludi cõuenit, contraria uero exiccare atq; aperire.

Quemadmodum oculis rhyade laborantibus, ſin aliter uidetur conducere, in fauces retrahere conuenit.

Atqui quod hæc uerba docent prædicto ſimilè nõ eſt. ſiccare enim & aperire aliud eſt quàm retrahere. quomodo igitur cũ prædixerit, contraria exiccare oportet & aperire, poterit & exẽpli loco de oculis fluxiõe uexatis dicere, retrahere in fauces?

Et ubi eructatio confert, & quæcunq; alia eiuſmodi.

Auxiliorum reuellentiũ hæc una quædam ſpecies eſt, ipſo nobis conſulente diuturnas oculorũ fluxiones traducere, ad faucès uidelicet, per acria medicamenta retrahentibus: quibus palatũ inungere, utq; gargarizent, iubere cõueniet, ſi nihil ex hoc peius effecturi ſumus. nam in quibus ſuſpicamur, ne ſorte in aſperã arteriam & pulmones fluctio diuertat, tunc ab huiuſmodi reuulſione caueamus. Quẽadmodum igitur hoc loco cõſuluit, ita & in alijs te animaduertere iubet, ne quod ex mẽbris, ad quæ materiam retrahis, magni nocumenti diſcrimẽ adeat. Aliqui uero de oculis uitio, quod rhyas uocatur, laborantibus ab ipſo ſermonẽ hũc habitũ eſſe aiũt, quẽadmodũ & Lycus uoluit, qui longam orationẽ contexens ab oculis in palatum uſq; meatum quendam pertinere dicit, illorũ excrementa per hanc ſemitã euacuantẽ. hunc meatum autẽ prope maiorẽ angulum ſitũ eſſe, ac morbum eum, rhyada quem nominant, tribus modis ſuboriri, aut foramine quodãmodo clauſo, aut obſtructo, aut multo excremento in oculo collecto, adeo ut effundatur, nequeunte meatu ob naturalem anguſtiam ipſum totũ continere. alio item modo cũ cicatrix in angulo effecta meatũ obcæcauerit. quã & poſt encanthidũ uocatarũ, id eſt, caruncula anguli maioris oculorũ adauctæ exciſionem & aliter exulcerato loco obduci ait. hanc ſanabilẽ eſſe, alias uero incurabiles, nobis ad fauces materiam retrahentibus. illud autẽ, & ubi eructatio cõfert, adiectum eſt, Hippocrate per notas quaſdam ſibijpſi conſcribente. quod enim ubi eructatio cõducit, ibi ructus citare conuenit, ſatis conſtat: quibus aũt cõducat, nõ dixit, ſed neq; in oculis rhyade laborantibus quicquã huic ſimile eſt, propterea & ſine ordine interpoſitum obſcuritatẽ peperit. ad oculos enim rhyade uexatos reuulſiuũ auxiliũ ſcripſit, hæc autem uerba, & ubi eructatio cõfert, aut de oculis rhyade tentatis dicta eſſe conuenit, ſed nihil ad ipſorũ medicationẽ eructatio cõferre uidetur, aut alterius eſſe orationis initiũ. propterea & nonnulli coacti ſunt ipſa ſuperius dictis ſeparantes alterã locutionẽ hunc in modũ inſtituere, [Et ubi eructatio confert, & quæcunq; alia eiuſmodi ad ingreſſus aperiendos.] uerũ neq; item hæc, quæ ſubijciuntur, (ut nares, & alia, quibus opus eſt) & reliqua, iſti locutioni reſpondere, ac propria eſſe uidentur. itaq; quicunq; Hippocratẽ iſtud ſolũ per ſe ſibijpſi notaſſe aiunt, ubi eructatio confert, ipſum iubere putant, ut interdum ructus mouendos eſſe conſulamus. hosq; illis, quorum uenter inflatus eſt, conuenire affirmant, atq; de illis potiſsimũ, in quibus flatuoſus ſpiritus per inferna exhalare nõ poteſt. quinetiã & os uentriculi infirmũ per eructationes, tanquàm per propriam exercitationẽ corroborari aiũt, eructationesq; citare cõſulunt nõ per medicamina ſolũ, ſed etiam ipſum aſsidue ructare ſtudẽtẽ, cũ quãlibet exiguũ ſpiritũ in ore uentriculi ſentiãt. At Sabinus ex uaſculo anguſti oris bibentem ructus mouere iubet. Alij uero flatuoſi ſpiritus expulſiones undecunq; ſane & utcunq; fiant, eructationẽ ipſum appellaſſe cõtendunt. ſecundũ quorũ ſententiam tuſsis, ſter-

nutatio, ſingultus, crepitus, atq; per om̃e corpus
ſpiritus diſſlationes eructationes uocabuntur. nõ
nulli autem & omnẽ excretionẽ non ſpiritus mo-
do, uerũ etiã aliquorũ humidorũ eructationẽ ap-
pellatam eſſe dicũt, poetæ uerba in teſtimonium
recitãtes, ubi inquit, eructante mari ſoras: hancq;
uitioſam explanandi uiã aperiunt. nam ſi à poetis
raro & quodam poetico modo dicta, ut proprie
accepta quis interpretetur, etiam omnia dilucide
narrata peruertere poterit.

33 Tranſitus aperiri, ut nares, & alia, quibus o-
pus eſt, & ut conuenit, & qualia, & ubi, & quã-
do, & quantum oportet, ut ſudores, & alia pla-
nè omnia.

Id per ſe quidem memoratu dignum eſt. cõdu-
cit enim omnes ſuperuacuorum excretorios mea-
tus aperiri. & cum ſuperioribus uerbis coniungi
poteſt duplicem ſic utilitatẽ præbens, propriam
quidem in oculis rhyade morbo uexatis, commu-
nem uero omnium, in quibus retrahere, aut deri-
uare cõuenit. nam ſi reuulſione quidem opus ſit,
ipſam autẽ facere uereamur, deriuare ſanguinem,
ac totum corpus inanire conuenit. quæ deinceps
ſcripta ſunt, plerũq; iam ab ipſo in omni euacua-
tione commoda eſſe didicimus. Decet enim, cum
euacuatio requiritur, non ſimpliciter ad ipſam ac-
cedere, ſed prius definientem, qua ratiõe facienda
ſit, & quæ debeat eſſe euacuãda materia, per quã
regionem, quo tempore, & qua menſura. nunc ue-
ro etiam reminiſcentiæ cauſa de ſingulis breuiter
agamus. iſtud quidem, ut cõuenit, tale quoddam
ſignificat, Tranſitus recludendi ſunt, nõ ſimplici-
ter quidẽ, ac utcunq;, ſed ut conuenit. id uero mo-
dum ſignificat, quo euacuationes facimus, ut in
his quæ in uentre ſunt, per clyſterem, per glandu-
lam, per ſubducens medicamentũ, & in horũ ſin-
gulis per quædam certa. nam & clyſteres, & glan-
dulæ & ſubducentia uocata medicamenta multi-
formiter cõponuntur. ea igitur particula (ut cõue-
nit) tale quiddam ſignificat. hæc uero-qualia-eua-
cuandorũ qualitatẽ innuit, hoc eſt, nũquid aquo-
ſa & tenuia euacuare melius ſit, an pituitoſum ſuc-
cũ, an bilioſum, an melancholicũ, & horũ num ali-
quem, an & ſimul omnes. ea uox, ubi, partem cor-
poris, per quam euacuare oporteat, indicat. Et ſi
namq; per inferiora faciendam eſſe euacuationẽ
cognoſcamus, nihilominus per quã ex inferiori-
bus partibus faciẽda ſit, definire opus eſt. propte-
rea & quidam loco huius uocis-ubi-qua, ſcripſe-
rũt, per quam partem ſignificantes, utrum per ue-
ſicam, an aluũ, an uterũ. itẽ per ſuperiora utrũ per
nares, aut os. Eſt quædã etiam per omne corpus
euacuatio, & per ſudores, & per latentẽ uocatam
tranſpirationẽ. ea uox, quãdo, euidenter tempus,
quo ſit euacuandum, declarat, utrũ ſcilicet ab ini-
tio ante morbi concoctionem, quando, ut ipſe in-
quit, materia turget, & natura animalia regens ad
humorum excretionem feſtinat, an poſt uexantiũ

A humorum concoctionem. nam & hoc ipſe, quẽ-
admodum & prius dictũ, in aphoriſmis docuit.
illud uero, & quantũ conuenit, in calce ſermonis
dictum, materiæ euacuandæ quantitatẽ oſtendit,
quam ſibi proponere, contemplariq; medicũ de-
cet. deinde loco exẽpli illud ponitur, ut ſudores.
quamuis enim ægrotantibus conducere ſudor ui-
deatur, attamen & ipſe modo eget. immodicus e-
nim uires debilitat. cum in ſudoribus uero exceſ-
ſus multitudinis noxius ſit, multo ſanè magis in
his, quæ euomũtur, aut deijciũtur, aut per ſangui-
fluas uenas aut uterum euacuantur.

34 In ingentibus malis facies ſi ſit optima, ſi-
B gnum optimum, in paruis autem contraria bo-
næ ſignificationi ſignificans, malum.

Et iſtorum uerborum ſecundam partẽ ex iſtis
libris explanatoribus alius aliter ſcribit, at ſi quis
ipſis articulũ-huic-addiderit, omnis quæſtio tol-
letur, hunc in modũ-in paruis autem contraria ſi-
gnificans τῇ ἀγαθῇ σημασίᾳ, hoc eſt bonæ ſignificationi
malum-ut & integra oratio talis ſit, In ingentibus
malis, ſiue affectibus, ſiue ſymptomatis, ſi ſit fa-
cies optima, hoc eſt naturali ſimilis, bonum eſt ſi-
gnũ: in paruis uero, rurſum & hic affectibus, aut
ſymptomatis intellige, ſi facies fuerit ſignificans
cõtraria prædictæ bonæ ſignificationi, malum ali-
qd' ſignificabit. nõnulli quidẽ palam tanq; ab ini-
tio lectio articulum-huic-haberet, ita explanaue-
C runt, non edocentes, uetera exemplaria eũ articu-
lum bonæ ſignificationi adiectum nõ habere, for-
taſſe primo libri ſcriptore decepto. Alij nõ ſolum
aliter ſcripſerunt, ſed etiam abſurdam explanatio-
nem cõmenti ſunt. Ego uero, ut ab initio dixi, ca-
uens ne longius commentaria producerẽ, multa
minus rectè dicta ſilentio præterire decreui. Satis
namq; congruens explanationis propoſitũ mihi
eſſe uidet̃, ſi & uera quis in ipſa, & ad ueteris mẽ-
tem edoceat queadmodum & nunc facienti à lo-
quacitate diſcedere licet. nam ſi in magnis affecti-
bus pro eorum magnitudine facies collapſa non
ſit, optimum igitur eſt, in paruis autem è contra-
rio malũ quoddã ſignificat: licet igit̃ & his, ſicui
placeãt, uti. ego uero adueterẽ lectionẽ, & ab om̃i-
bus alijs explanatorib. cõceſſam me recipiam.

D 35 Apud magnum ubi mulier poſt heroi ar-
quato ſuperueniente.

Siue ſuperioris locutionis finis eſt, hęc particu-
la-Apud magnũ-ubi, aut loci alicuius index, illis
quærendum relinquam, qui medicinalia præte-
reuntes ut grammatici q̃ medici interpretari ma-
luerunt. ſatis eſt em̃ de his uocibus apud magnũ-
illud tantum dixiſſe, quod ueteres interpretes di-
xerunt, aut theatrum, aut odion, id eſt locum, ubi
poemata recitabantur, aut gymnaſium heroum,
aut domus aliqua: aut quodlibet aliud huiuſmo-
di, ab hac uoce magnũ ſignificari. trãſgreſſum au-
tem deinceps ad artis opera illa conſiderare utile
eſt, quòd

eſt, ꝙ poſt heroi, aut poſt Menelai (quidā eñ ita ſcribunt) ægrotus ille iaceret, nihil quicq; utilitatis habet. quēadmodum neq; quod deinceps dictum eſt (arquato ſuperueniente) & ſi ꝗ maxime ipſi Hippocrati ad reminiſcentiam utile foret, fortaſſe quidem prædictorū. forte uero & ipſum per ſe, affectus enim aut coloris arquati mulieri ſuperuenientis memoriā reuocat. Et hoc loco apud ueteres explanatores, & in uetuſtis codicibus uerba hæc deleta ſunt. ſecundum alios quoſdam etiā interpretes, his uocibus arquato ſuperueniēte hæc adiecta eſt permanſit quēadmodū & apud quoſdam alios cum negatione non permanſit. nōnulli uero & hanc uocem ipſi apponūt. ſed iſtud quidem in locutione differentiam, non in ſentētia facit. at priora ſententiā in cōtrarium mutant. nam cū arquatū affectū, aut colorē altera lectio permanere ſignificet, altera non permanere affirmat. per ſe igitur pręſens ſermo ſcriptus neq; ſi permanet, dicat, neq;, ſi non permanet, quicq; utilitatis nobis afferre poteſt, quomodo ægrotaret, aut quomodo affecta eſſet, ignorātibus. at ſi ſupra ſcriptis adnectatur, prorſum ſuperuacuus eſt. ſatis eſt eñ ſolum hoc dictū eſſe arquato ſuperueniente hoc exēplo eorum, quæ circa faciē apparent, poſito, * tanq; alia exigua eſſe ſi ſola dicta forent, uideretur contrarium ſignificauit. quoniam ualde à naturali ſtatu mutatus eſt. quod enim infertur, hoc me teſtari docebit, ad qđ alias præſentis ſermonis explanationes dimittentē tranſire iam tēpus eſt. fortaſsis eñ & ea, quæ nūc dicta ſunt, præter noſtrū propoſitū longiora fuerunt, cū prætermittere decreuerim quæcunq; legentibus ipſa adoleſcentibus nihil ad artē profutura ſunt. neq; enim ſophiſticā facultatē, quam prorſus odio perſequor, eos docere conſtituo, ſed artis opera in præſagiendo atq; curādo, in quibus etiā me ſemper exercui.

3 Apud Timenetum nepotem iſte nigro uiridiq; colore ſuffuſus.

Si ad ea, quæ de facie dicta ſunt, & hoc quis referet, aliquod utile percipiet, ac ſi loco exempli dictum ſit. par eſt enim & hunc, cum alia eſſent exigua, corpore à naturali ſtatu lōge permutato, propter id ſolum aut mortuum eſſe, aut in mortis diſcrimine uerſatum. quòd ſi μελάγχλωρος ſcriptū ſit, pro eo, quod eſt μελάγχρους, hoc eſt, nigræ cutis, ut in quibuſdam codicibus reperimus, adhuc etiam magis ſolus iſte color magnam quandā noxam ſignificare uidebitur, quamuis alia in ægrotante exigua forent.

3 In Perintho ſeminis ſpeciem referens, tale quòd iudicatorium, & abdominum talia, quoniam mictus ſeruant. quoniam neq; flatu multo, neq; ſtercore multo tenaci deiecto euacuabatur. neq; enim magna erāt præcordia, braſſicam ſeptimo die comedit adhuc ęgre ſpirās. partes circa abdomen purgatæ ſunt, recte ſpi-

A rans effectus eſt, uenter ipſi expulit.

Non præſentis ſermonis initium, ſed prioris finē has uoces in Perintho Sabini ſectatores eſſe cenſent. hunc enim ſermonē communē, illum priuatum eſſe dicunt. conſueuiſſe autem Hippocratem priuatis ſermonibus aut locorum, aut ægrotantium nomina adijcere: atqui præſens ſermo ꝙ in parte ſit, ex his conſtat, quæ ipſe Hippocrates ſubdens ait, quòd neq; multo flatu, neq; ſtercore multo tenaci deiecto euacuabatur. multa uero in uoluminibus De morbis popularibus in quibuſdam particulatim uiſa ſcripta ſunt, uniuerſalibus autem præceptis aut perpetuo, aut plerunq; ueris ſubiecta ſunt. ſic igitur & nunc gonoides, hoc eſt, B ſeminis ſpeciem referens, ſiue lotium, ſiue ſtercus eiectum, in Perintho iudicatorium apparuit. utrū paucis, an multis, an uni iſtud acciderit, nō eſt ex ipſius Hippocratis uerbis definitū. ſed ueriſimilius eſt, iſtud ea tempeſtate, qua hæc Hippocrates ſcribebat, in multos craſſans apparuiſſe. quando enim aliquod in uno quopiam fieri ſcribit, aut locum ciuitatis, in quo hominem iacētem uidit, aut ætatem, aut nomen apponit. ciuitatem autem nomine proprio meminiſſe in illis narrationibus ſolitus eſt, in quibus multos eadem paſſos conſpicatus eſt. hoc uero, quātum ad artis opera pertinet, non multum refert. & hoc in Perintho cum quibus uelit, quiſpiam coniungito. at ſeminis ſpeciē referens lotium, uel etiam ſtercus fuerit ſanè iudi- C catorium, quādo humor à Praxagora uitreus nominatus euacuatus eſt. Sed hoc, & abdominū talia, ad antedictum ſanè referri debet, talia enim ad alterum referri dicūtur. nihil autem de abdominibus prædictum eſt. fortaſsis igitur cum primum exemplar ex Hippocratis commentarijs deſcriberetur, aliquod huiuſmodi ſcriptum omiſſum fuit, aut ipſe ſibijpſi hoc, quod ad primū ægrotum referatur, in memoriam reuocauit, de quo id ſolum prædixerat, Apud Timenetum nepotem, iſte nigri coloris erat. uerum nonnulli propter hanc ambiguitatem ſic ſanè duplicem lectionem explanabant, ꝙ iudicatorium & abdominum, perinde, ac ſi ita ſcriptum eſſet, ſeminis ſpeciem referens urina, ꝙ iudicatoria eſt, & ab affectibus abdominis D extrahi oportet. iterumq; ab alio initio, talia ꝙ mictus ſanant, ut intelligamus talia, quæ in abdomine fiunt. atq; huius rei teſtimonium deinceps ſcripſit, ꝙ neq; multo flatu, neq; ſtercore multo tenaci deiecto euacuabatur, hoc eſt, nullo alio effecto, quod abdominis tumorē diſſoluere poſſet, per ſola ſeminis ſimilia lotia morbus iudicatus eſt. forſan enim tale quoddā abdomen erat, quale in Pręſagiorū libro ipſe per hæc uerba narrauit: ex præcordijs dolores & tumores, ſi recētes ſint, & abſq; inflammatione, ſoluit rugitus in pręcordijs ortus: & maxime quidem cū ſtercore & lotio egreſſus: ſi uero ipſe nō trāſgreſſus ſit, iuuat ſaltē, & in inferiores partes deſcēdens. neq; eñ phlegmonē aut aliquod aliud ipſa etiā contumacius in iecore, aut

inteſtinis, aut uentriculo conflatum ſeminis ſimi-
le lotium ſolum redditum diſcutere potuiſſet. pro
pterea igitur ipſe intulit, neq; enim magna erant
præcordia, quoniã ſi magna fuiſſent, nõ utiq; per
urinæ ſemini ſimilis excretionẽ diſſolui atq; atte-
nuari potuiſſent. cæterũ quoniã quod ſubditur,
cũ ita prædictis non admodũ cõcordare uidetur,
idcirco nõnulli ab alio initio ipſum legebant, hãc
uocẽ ε cũ ſpiritu craſſo ſcribentes, & articulũ ma
ſculinũ genitiui caſus faciẽtes, tanq; eiuſmodi ora
tio eſſet. cuius ẽm hominis magna erant præcor-
dia, braſsicã ſeptimo die comedit adhuc ægre ſpi-
rans. poſtq; uero abdomen purgatũ eſt, recte ſpi-
rans fuit, hoc eſt, bene ſpirans, & naturaliter ſpiri-
tũ ducens. non ſcripſit tamen utrum ducens aluũ
braſica ſubſidio fuit, an digeſtionis ratione. Sed
quidam ut ipſo purgato hanc uocẽ, recte ſpirans,
explanauerũt, orthopnoicon uocatũ difficilis ſpi-
rationis modũ ab ipſa ſignificari dicẽtes. in obſcu
ris ẽm ſermonibus quicquid libuerit quiſq; dice-
re poteſt, nullam inſignẽ utilitatem nobis ex illis
percipientibus, in quibus neq; certam Hippocra
tis mentem, ſed explanatorum perdiſcere licet.

38 De ſanguine ichoroide, quòd in pauidis ta-
lis, aut in uigilãtibus, & ſiue malus, ſiue bonus.

Non ſimpliciter tenuem & aqueum ſanguinẽ
ab ipſo ichoroidea uocari ſuſpicandum eſt, ſed cũ
qui uenenoſa aliqua & maligna facultate prædi-
tus ſit. in ſecundo namq; De morbis popularibus
ipſe ſcripſit, & ſub cute ichores creabantur, inclu
ſi autẽ caleſcebant, & pruritũ excitabant. deinde
puſtulę, ut ambuſtis, exurgebãt, & ſub cute uri ſe
putabant. conſtat igitur, ut ex ichoribus haud exi
gua ſymptomata oriri dicat. Plato etiam in Ti-
mæo per hanc uocem ichores tale quiddam ſigni
ficat hæc inquiens. Ichor autem ſanguinis quidẽ
ſerum, mite: nigræ uero bilis, ſed acutæ, immite.
Ichoroides itaq; ſanguis uocatur, in ſeipſo prauã
ac tenuem humiditatem continens, non aqueam
& morſu carẽtem, ſed mordacem & erodentem.
Dicente autẽ Platone, Ichor uero ſanguinis qui-
dem ſerum mite: nigræ uero bilis, ſed acutę immi-
te, nobis declaratum eſt, quemadmodum in lacte
ſeroſa quædam humiditas eſt, ueluti calamẽthũ,
& circumfluitans craſsiorem eius partem: eodem
ſanè modo in omnibus ſuccis & humoribus ſero-
ſum quendam ac tenuem liquorem reperiri. diffe
rent autem inter ſe ſecundum eorũ ſcilicet humo-
rum naturas, quorum ſerum eſſe dicetur. & erit a-
cerbiſsimum atræ bilis ſerum, minus acerbũ fla-
uæ, minus item, q; hoc, pituitæ, ſed omnium mi-
tiſsimum eſt ſanguinis ſerum & ichor. nihil enim
in præſentia referet hoc aut illo modo dicere. ue-
rum quoniam biſariam ſanguinẽ appellamus, in-
terdum eum à nuper dictis humoribus diſtinguẽ-
tes, interdum à ſuperante omnes in uaſculis ſuc-
cos ſanguinem uocantes, ichoroides ſanguis nũc
in ſecunda ſignificatione accipiẽdus eſt, quemad
modum & omnes medici in uenæ ſectione dice-

A re aſſolent, interdum ſeroſum, interdum melan-
cholicum, aut pituitoſum, aut bilioſum, nonnun-
quam & naturalem ſanguinem effluxiſſe dicẽtes.
omnino quidem pauidos, hoc eſt, cũ terrore per-
turbatos, præterea etiã uigiles ichoroides ſanguis
efficiet. quòd ſi uitioſi alicuius ſucci nõ modo ſan
guinis ſerum in ſãguinarijs uaſculis contineatur,
& deliria, & phrenitidas, & furores pariet. ſed
hoc loco ſanguinei ſeri meminiſſe uidetur quod-
dam ſibijpſi memoriæ ſubſidium ſcribens. timidi
tatem quidem pituitæ ſerum facere par eſt, non ta
men uigiliam, aut perturbationem, aut animi mo
tum cũ terrore. torpor ipſi & frigus ineſt ſolum,
non mordacitas atq; malignitas. niſi ſorte & ipſa
B planè uitiata acida aut ſalſa euaſerit. Sed illud pro
fecto quęſitu dignum eſt, quod ipſe inquit, & ſiue
malus, ſiue bonus. nam ſi quis abſolute malum eſ-
ſe ichoroidea ſanguinẽ aſſerat, recte dicere uide-
bitur. omnis enim ſanguis ita dictus naturali com
paratur. At ſi quiſpiam aliorum ſuccorum ichori
bus ſanguineum cõparans, non prauum eum, ſed
bonum eſſe dicat, iſte quoq; uerum dicere haud
iniuria putabitur. plerunq; autem & noſtræ tẽpe-
ſtatis homines, & antiqui minus malum bonum
nominare, aut optimũ, aut laudabile, aut aliquod
huiuſmodi conſueuerunt, & præſertim cum ma-
gnus quidam exceſſus fuerit ualde praui ab eo,
qđ modice à naturali conditione diſceſſerit. Qua
re & ichoroides ſanguis quærẽte Hippocrate ma
C lus'ne an bonus ſit, poſſumus nos ita ferre ſenten
tiam: optimo quidem ſanguini cõparatus, malus
eſt, alijs uero omnibus, quibus alterius cuiuſdam
uitioſi ſucci ichor admiſtus fuerit, lõge melior &
optabilior, atq; idcirco bonus eſt.

39 Quibus lienis eſt decliuis, pedes, & manus,
& genua calida, naſus & aures frigidæ ſemper,
num propter hoc, quòd tenuis ſanguis? num
& natura talem iſti habent?

Quòd decliuis, lienis deorſum uergẽs dicitur,
& ex ipſa uoce diſcere licet. utrũ autem ob ipſius
tumores in partibus inferioribus excitatos, an
cũ in ipſas inferiores corporis partes uitioſos in
ſe contentos humores depellit, idcirco decliuem
lienem appellauit, hoc non item ex uoce hac per-
D cipi poteſt. poſſumus quidem, quantũ ad rerũ na-
turam pertinet, ſecũdum utrumq; dictum modũ,
decliuem lienem ab ipſo uocatũ eſſe intelligere.
pedes enim inquit, & manus, & genua calida, na-
ſus autem, & aures frigidæ. genua quidem & pe-
des in decliui liene calida apparere rationabile eſt,
quẽadmodum & nares & aures frigidas: manus
autem in decliui morbo calidas eſſe nulla ratio de
monſtrat. potius enim quiſpiam ipſas inter ſupe-
riores partes collocauerit, ſin minus, at ſaltem ne-
que inter inferiores. Quod igitur aures & naſus
frigidi ſint, inferiores uero partes calidæ, cauſam
ſpeculans Hipp. inquit, utrũ propterea q tenuem
habent ſanguinẽ, an cũ lienes decliues generantꝰ

aliqui

aliqui uero non lienibus opponi iſtud aiunt, num & natura talē iſti habent? ſed illi, quod poſtea ſcriptū eſt, totumq́ ſermonem ita conſtituunt, nō & natura talem iſti habent, ut empyematis? conſiderandū igitur deinceps exquiſitius de ipſo erit, nō empyematis iſtis prædictis ita ſcribentes copulāt: ſed qui hoc deinceps ſcriptorum initium eſſe uolunt, hanc uocē ut auferunt, ac talem orationē faciunt. empyematis terminus, quibus ſuppuraturis uentres perturbantur, ſuppuraturorū indiciū uentris perturbationē ſtatuentes. nō de omnibus autē ſuppurantibus, ſed de his ſolis, quæ per inteſtinorum excretionē erumpunt, ſignum hoc ſcribit Hippocrates. Quod uero ſine præfinitiōe, de quibus intelligat, narrationē fecerit, nihil mirū, ſi eius, quod à principio dictum eſt, meminerimus, ipſum uidelicet ſibijpſi hæc, ut materiam quandā ad libros cōficiendos perſcribere. ſolum enim ad eorum, quę ſignificare ſibijpſi uult, reminiſcentiā pertinet in ſcriptura propoſitum, iſtud ſcilicet uētres perturbantur, ipſo dicente, uentres in huiuſmodi empyematis perturbari, quæ cum eruptura ſunt, ichor quidam tenuis ex pure prius exudat, à quo inteſtina demorſa conturbationē uentri inferunt, hoc eſt, morſus, & aſsiduas excernendi cupiditates. aliqui uero & hanc lectionē agnoſcunt.

Empyematis umbilicus terminus, quibus ſuppuraturis uenter turbatur.

Volens breuibus docere, quod in Præſagiorū libro clare dictū fuit, Minime uero quæ infra umbilicum, in ſuppurationem uertuntur: at quibus erupturum eſt empyema, uētres prius cōturbantur. uerum & aliter multis modis ſcribunt, ac diuidunt non hæc ſolum uerba, ſed etiam alia plurima huiuſce libri explanatores, ut quis ad artis opera feſtinans multum retardetur, ac nonnulli id facere uidentur, quod Timon coniectura ductus dixit, quiduis pauca caro, oſſa multa. quidam autē & ſequentem ſermonem, cuius initium eſt, lienis durus, non ſuperius cum præſenti cōiungunt, ut de lienis differētijs oratio ipſi habita ſit. tranſeuntes igitur ad ipſum differentias iſtas uideamus, aliquid enim utilitatis habent.

Lienis durus non ſuperius, inferius teres, latus, craſſus, longus, tenuis.

Tumorum lienis præter naturam differentias in his uerbis ſcripſit ſibi fortaſſe deſignās, quoniā decliuis lienis paulo ante meminerat, prima igitur differentia huiuſmodi lienis eſt, cū durus fuerit, ſed non ſuperius, manifeſtum eſt ꝙ in ima parte durus eſt. ſecunda uero ex his, quas in propoſitis uerbis recēſuit, differētia iterū ipſarū decliuiū lienum propria eſt. iſtorū enim decliuiū lienū cōmune cum ſit, ſuperiores partes nō duras habere, ſed imas, aliquis teres eſt, aliquis latus, aliquis in longitudinē excreuit, aut cū tumore præter naturā, aut ſine eo ſolū longitudinis incrementum habens, priorē quidē differentiā innuit dicens, craſſus, longus, ſecundam uero cum dixit, longus tenuis. Nam cum uox hęc, lōgus bis ab Hippocrate, ut quis conijcere poteſt, ſcripta foret, alteram exemplaris ſcriptores ademerunt, talemq́ ſermonem, qualem nuper ante ſcripſi, reddiderūt. rationi autem conſentaneum eſt ipſum primę differentiæ meminiſſe, ubi inquit, lienis durus non ſuperius, hoc eſt, ab ima parte durus, quemadmodum & decliuis eſt. deinde rurſum ipſius quatuor differentias enumerauit, unam, per quam teres eſt, ſecundā, per quam latus. quibus ambabus commune eſt in longitudinem protenſum non eſſe lienē. duas reliquas differentias ponit, unā quidam longi & craſsi lienis, alteram longi & tenuis: cum bis enim ut dixi, hæc uox, longus, ſcripta eſſet, par eſt eum qui ex ueteribus codicibus deſcripſit, hanc ut ſuperuacuam omiſiſſe. uetus quidem lectio talis eſt, in qua uocem hanc, longus, ab Hippocrate bis poſitam, ſemel à libri ſcriptore fuiſſe deſcriptam ego contendo. forſan autē, & ſi ab ipſo Hippocrate ſemel inter has uoces, craſſus & tenuis, ſcripta eſſet, à communi ſenſu intelligi poteſt & cum prædicta & cum ſequenti coniungi. nam & multa id genus alia apud ueteres reperiuntur. Verum explanatores ego demiratus ſum, hæc uerba multis modis alium aliter deſcribentes. ſiquis enī prorſum à ueteri lectione diſcedere audeat, aliqua ueriſimili de cauſa id facere debet, ſicut ego nunc rationabile eſſe dixi, cum dictio hæc, longus, bis ſcripta foret, alterā eſſe omiſſam. Quod huiuſmodi autem lectionem omnes ueteres explanatores agnoſcant, & Zeuxis locupletiſsimus teſtis eſt. ipſe namq́ Glauciā utpote male præſentia uerba interpretatum nihil, quantum ad lectionem pertinet, reprehendit, quamuis & iſta locutio ipſi ambigua uideatur. ſed quòd dictis negationes addiderit, uitio uertit, & propoſita uerba enucleare nequeuntem omnibus prædictis negationes adiecisse inquit, perinde ac ſi ita ſcripſiſſet Hippocrates: inferius teres, non latus non craſſus, non longus, non tenuis. Glaucias namq́ lienem omnia hæc uitia ſuſcipere non poſſe arbitrabatur, quæ unà conſiſtere minime ualerent. tanquam in uno homine omnia hæc intelligēda eſſe neceſſe foret, & non ipſorum deinceps differentias memoriæ cauſa Hippocrates perſecutus eſſet. ſed ut antea difficilis ſpirationis & febrium, ita & nunc tumorum præter naturam in decliuibus lienibus differentias conſcripſit. quòd ſi affirmatiue dictis negationes addere licet, hoc modo aliquis omnia placita deprauabit, nullamq́ ueterum ſententiam ſtabilem conſeruabit.

Minus capitis grauedine laborantibus.

Nihil aliud intelligere poſſumus, quàm quòd uitia lieni accidere dicta minus capitis grauedine laborantibus euenīāt. huius uero cauſam & Ruffus & Sabinus dicūt, quia ſanguis per grauedinē repurgatur. propterea enim putāt nihil in lienem deſcen-

deſcendere. At ſatius fuerit, ad communem rationem, non ad priuatam hæc uerba redigere. perrarum enim eſt in omni corpore duo aliqua membra æqualiter eſſe debilia. nam in plurimis unum planè eiuſmodi eſſe deprehenditur, in quod, ſeu plenitudo, ſeu uitioſi humores in corpore contenti ſunt, omĩa ſuperuacua feruntur: unum autem ſi hæc præoccupauerit, reliqua membra in ſanitate permanent. non ſolum itaq; capitis grauedine affectis, ſed etiam aliquam ſpirabilium partium, aut ſecundum renes, & iecur, & uētriculum infirmam naturaliter habentibus, eam magis, q̃ lienē uitijs obnoxiam eſſe reperies. hoc uero commune cum ſit, & uniuerſale, proprium eorum, quæ nũc dicuntur, aliquis adijciat. in quibus pituitoſa humiditas, aut tenuis & aquoſa colligit, quales profecto & illi ſunt, qui capitis grauedine uexantur, iſtis haud ita ſæpe præter naturā tumores qui ex craſsis melancholicisq; humoribus conſtant, in liene procreari.

Circa ægrotātem adminiſtratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia ut accipiendi ſermones, quæ ad ægrotantem, quę ad aſtantes, quæ ad externos.

Propriū dicendorū nomē inuenit œconomiā, id eſt, adminiſtrationē inquiēs. neq; em̄ ut in alijs ferè omĩbus libris, aut affectuū notitias, aut curationes, aut futurorū pręſenſiones ſcripſit, ita & in pręſentia fecit. ſed quo quis modo medicinalib. q̃ didicit, pręceptis utere. in propoſito ſermone declarat, non ipſa ſingula, ſed cōmunia tantū capita deſcribēs, atq; inter hæc primo de interrogationibus, qbus medicus ſcilicet ægrotantē interrogat, mētionē facit. ſecūdo de laborātis ſermonib. multa em̄ laborātes dicere cōſueuerunt: q̃ dicētis mētē pateſacere poſſunt: ut, niſi prius ipſum nouerimus, ex his, q̃ narrauerit, quale nā ſit ipſius ingenium percipiētes, ita nos ipſi accommodare ſciamus. nā ſi prudentē hominē hūc pręterea nō timidū eſſe cognoueris, uera ipſi dicere conaberis, nihil eorū, quæ in morbo futura ſūt, ſubtrahēs, neq; diſsimulans: at ſi ſtultū atq; timidū, omĩa ea, qbus ipſe meliori animo futurus ſit, dicito, neq; tamen magnopere mētiaris: q̧ ſi interdum ob extremā laborātis formidinē ipſi certā ſalutē polliceri coactus fueris, egreſſus ſaltē eius curā habētibus uera dicito. Ipſis quoq; laborātibus, & ſi uehemēter timidis nō, ut aperte mētientes faciūt, ſalutē polliceri tentato, niſi illud addideris in primis, ſanitatē quidē affuturā omĩa ipſo recte agente, & medicorū præceptis obtēperante. ita em̄ neq; ille animū deſpondebit, & tu plerūq; uera retuleris. nā plurimi ex periculoſis morbis ægrotos haud medicis morē gerētes necāt. quādoquidē perpauci admodū alioqui prorſus mortiferi ſunt, ſi neq; medicus errer, neq; ægrotus, neq; miniſtri, neq; aliud quicq̃ extrinſecū fortuito noxiū incidat. quicunq; em̄ in periculoſis morbis plus, q̃ deceat, ęgrotātes hi-

A lares & bonæ ſpei plenos reddunt, in multa ipſos mala cōijciūt, in triſtitiā ſequentib. diebus, cū aut in peius morbus cecidiſſe uidet, aut ultra medicorū promiſsionē ꝓducit. quinetiā plures homines cōfiſi, perinde ac ſine periculo ægrotēt, medicis nō obtēperant. itaq; laborātis ingeniū prius, cū recte ualebāt, expertos ſcire melius eſt. At ſi nūc primū ipſi occurrimus, de eius locutiōe qualiſnā ſit percipiemus. eorū uero, q̃ prouidemus, aliquid ad morbū utile inuenire licet. nā ſi natura modeſtus audacter reſpōdet, prudēs itē natura in loquēdo amēs deprehendit, hinc eius mentē lęſam eſſe, nobis indicabit. quēadmodū etiā ſi ſobrius & cogitabundus, aut peruigil, & natura loquax, in locutionibus atq; reſpōſionib. tardus torpēsq; appareat.
B itē ex ipſa uoce aliquid de morbo cōiectura deprehendi poteſt. quidā em̄ uix uocē edunt, aliqui raucam & acutā ipſo morbi tēpore, nōnulli balbi ac blæſi ſunt, hæc ſingula quid ſignificent, alibi didiciſti. Ex his planè medicus aliqd ad ęgroti notitiā pertinens elicere poterit, qualis uidelicet ſit eius mēs atq; mores, & ipſius morbi q̃ ſpecies ſit. Rurſum uero ipſe & ęgroto & aſtantibus qualis in arte medica ſit ex ipſis interrogationibus demōſtrabit. nam quiſpiā in acuto morbo naſum acuminatū, oculos cauos, tēporaq; ſubſidētia intuitus interrogat, nū euacuatio aliqua ipſi acciderit, aut uigilia & mœror, nū ciborū abſtinētia, & laſsitudo magna. ſin autē faciē minime contabuiſſe inſpexerit, ſciſcitabit, nū aliqua ex uſitatis excretionibus
C ſuppreſſa ſit, nū præter morē ocioſe, & in nimia ſatietate uixerit. poterit itē & de frigore, æſtu, nimio uini potu, & id genus alijs omĩbus appoſite percunctari, ut in hoc ipſo primū ab aſtātibus laudet. etenim ſi præterita & ægrotanti aſtantibusq; præſcita medicus interrogando ueſtiget, ſtatim ipſum admirant. quēadmodū cōtra damnare ſolent, quādo aliqua his, quę facta ſunt, cōtraria perqſiuit. uerū etiā ſi eorū aliqua, quę ęgrotis acciderūt, priusq̃ ab ipſis audiunt, in media locutiōe in interrogādo ac reſpōdendo ipſe ſorte dixerit, magnā ſui admirationē cōcitat. hæc ſanè omnia à nobis alibi tradita ſunt. & hoc loco, ut dictū eſt, hæc ſola primaq; capita recenſente Hippocrate, nos quoq; ſecūdū primā diuiſionē ipſa narrauimus. q̧
D ſi omĩa ſingulatim dicere uelim, & in Prognoſtica explanationē, & De iudicationib. cōmentaria huc trāsferre coactus fuero. Sed præterea ad œconomiam uſumq; cōducunt, quædam ab Herodoto ſcripta in libro, quē ipſe Medicum inſcripſit, à nobis uero, & ubi de ꝑlagiēdo ſermonē fecimus, dicta ſunt. Igitur rurſum ab initio oratiōis noſtræ capita repetentes, ad aliquod eorum, quæ primo ſcripta ſunt, transeamus. Quemadmodum in uita omĩa oportuna poſsidere, ueſtes dico, uaſa, ſeruos, ad iugū idonea animalia, & alias pecudes, ædes itē, frumētū, legumina, tragemata, uinū, oleū, aliaq; id genus omnia: ab eorū conuenienti uſu q̧ œconomiam uocant longe differt. ſic & in medicina artē diſcere, & ijs, quæ quis didicit appoſite uti haud

uti, haud idem eſt. ut ipſe in tẽpore interrogare & dicere ſciat, in tempore aliquid ab ægrotante, aut eius familiaribus audire, ipſosq; edocere, ut ad ſeruitia utiliſſimi ſint, & exterius incidentium rationem habeant, quæ à medicis & ægroti domeſticis negligunt̃. inter quæ maxime utilia ſunt, quæ ad decubitus pertinẽt, uel ad ædes malas, uel ad cubicula, in quibus ægroti iacent, propter odorem tetrum, aut aerẽ calidũ, ſeu frigidũ ualde, aut ſitu & putredine uitiatũ. præterea moleſtiæ ac uexationibus, quæ à uicinis, aut his qui in publicis uijs uerſantur, exhibẽtur, medicũ proſpicere conuenit, ac de his omnibus cũ familiarib. amicisq; ægrotãtis diſſerere. hæc eſt enim atq; huiuſmodi circa laborantes uocata œconomia, id eſt, adminiſtratio.

44 **Quoniam in calidiore firmiorum in dextris, & nigri, iccirco & exterius uenæ, & longe bilioſiores.**

Hoc quoq; loco id quod maxime totum ſermonem cõtinuat, omiſſum eſſe nihil mirum eſto. neq; enim liber iſte compoſitio eſt ut diuulgetur, edita, ſed apparatus quidã, uel adnotationes, quales nobis ipſis conficere ſolemus. nam ſi ita uolumen inchoaſſet, ut in Aphoriſmis ſcripſit, quæ deinceps ſunt, addidiſſet: fœtus maſculi quidem in dextris uteri partibus cõſiſtentes magis inueniuntur, fœminę in altero eius ſinu, ſiniſtro uidelicet. Decens enim eſt in calidiore uteri parte calidiorem fœtum coaleſcere. calidior eſt autẽ maſculus, ut ipſius uenarũ magnitudo & color indicat. nigriores enim C plerũq; uiri mulieribus ſunt. Ita namq;, ſi exactum opus ſcripſiſſet Hippocrates: quale eſt De fracturis, De articulis, De præſagijs, atq; id genus alia, locutione uſus fuiſſet. quoniã uero, ut dixi, hæc ſibijpſi adnotauit, iccirco orationis caput omiſſum eſt, ipſo non ſignificante de maſculis in utero hæc dicta eſſe. marem ſanè in dextra uteri parte concipi & alij ueteres uiri teſtati ſunt. Parmenides enim ita inquit, in dextris quidẽ pueros, ſiniſtris uero puellas. at Empedocles ſic: in calidiore enim pars terræ ad maſculũ pertinens fuit, & nigri iccirco & uiriliores uiri, & hirſuti magis. At opinionẽ de maris temperatura ut calidiore ueram eſſe, exquiſite in cõmentarijs De temperamẽtis explicauimus. nunc uero, ut ſæpius repetiuimus, Hippo- D cratica placita, niſi obiter, ratione cõfirmare non decreuimus, ſed eius tantũ uerba interpretari. Verum & hanc lectionem nõnulli recentiores explanatores immutare auſi ſunt, hanc dictionẽ, firmiorum, in hanc, firmius, conuertentes. iſtis namq; rationabile eſſe uidetur dextram partem uteri, ut calidiorem, ita & firmiorẽ eſſe debere. Sic eñ quantum ad firmitudinẽ pertinet, ſeſe habere uidetur. atq; ideo ſcribendum eſſe aiunt, quoniã in calidioribus firmius in dextris, & nigri. hoc ſignificantibus uerbis, in calidiore uuluæ ſinu conceptũ eſſe firmius, quod idem ſignificat, ac ualẽtius & robuſtius, quandoquidem & calidius eſt natura: de ueritate aũt huiuſce placiti, in præſentia (ut dixi) non A eſt tempus diſſerendi. cæterũ quoniam nõnulli aduerſus dicentes omnes dextras partes ſiniſtris, ob iecoris ſitum, calidiores eſſe ac ualẽtiores, contradicentes inquiunt, at à ſiniſtris cor ponitur, neque dexter oculus plus q̃ ſiniſter cernere, neq; dextra auris audire, aut dextrũ crus ambulare cognoſcit̃, ſed in dextra manu ſolum id uериſimile eſſe uidet̃: iccirco pauca in iſtos dicentur. maxima namq; demonſtratio, q̃ plurimi mares in dextra parte concipiantur, illud eſt, quod ex animaliũ diſſectione cõſpicitur, duos quidem ſinus habente utero per ceruicẽ ambobus cõmunem copulatos, mares ſanè plerũq; in dextro, fœminæ uero in ſiniſtro concipi deprehẽduntur. Quare ſatius erat huiuſce rei ſenſui apparentis cauſam explorare, & non ueritatem B ſubuertere cauſę ignoratione conari. Sed uos & cauſam in libro De diſſecandi arte didiciſtis, ad dextram uteri partem, per renes ſanguinem repurgatum, ad ſiniſtram uero, immundũ atq; ſeroſum deſcendere intuiti, cor etiã in medio pectore, non in ſiniſtris collocatum eſſe uidiſtis: in hac aũt parte quidã ipſum reponi haud iniuria crediderunt. quoniã pulſus hoc in loco percipitur ſiniſtro cordis uentriculo ſeſe in ipſo commouente.

45 **Concretum eſt, conſtitutũ eſt, citius motum eſt, inquinatum eſt, & tardius augetur, & pluri tempore.**

Crebrius dixi hoc in libro mille eſſe lectionum modos, propter obſcuritatem alijs aliter ipſas con- C cinnantibus, ut cuiq; explanatio uериſimilis fore uiſa fuerit. Sed ego ueteres lectiones præpono, & ſi minime uериſimiles eſſe uideantur, maioremq; legentibus ambiguitatem præbeant. ob id enim ipſum quiſpiam eas ita dictatas fuiſſe credat, quoniam, licet explanatio ſit dubia, nihilominus inter uetuſtiſſimos explanatores de his conuenit: ſin ipſas autem mutare auſi eſſent, in clariorem locutionem permutaſſent, ut ipſa interpretatio uериſimilior foret. propoſitis igitur uerbis ita nũc in antiquis codicibus ſcriptis, & uetuſtis explanatoribus huiuſmodi lectionem agnoſcentibus, plurimi recentiorum hanc uocem inquinatum eſt exemerunt. aliqui uero ei uoci, motum eſt, eam, tardius, addiderunt, ut locutio eiuſmodi ſit, concre- D tum eſt, conſtitutum eſt citius, motum tardius augetur. item alij has uoces, & propter hoc, ſermoni præpoſuerunt, ut talis ſermo fiat, & propter hoc concretum eſt, conſtitutum eſt. ſententia quidem in omnibus his lectionibus haud ita multum diuerſa eſt. Volunt enim interpretes marem, quàm fœminam citius concreſcere, atq; conſtitui, eo q̃ calidior ſit, atq; ob hoc idem ipſum citius moueri aiunt. quinetiã inter oẽs ferè medicos marem q̃ fœminã, nõ ſolum figurari, ſed etiã moueri citius cõſtat. de his aũt & in libro De natura pueri aperte narratum eſt, quemadmodũ & apud Dioclem in uoluminibus De mulierum morbis. Rufus autem ſolum Apolloniatem Diogenem in contrariam abire ſententiã inqt in ſecũdo De natura uo-

lumine. Sed liber ille in manus noſtras non uenit. Quinetiam & ipſæ uterũ gerentes, mares & citius moueri incipere, & pluribus, ualidioribusq́ motibus agitari apparere teſtãtur. dicitur autem in propoſitis uerbis, quòd citius cõcretus eſt, & cõſtitutus eſt, hoc eſt, compactus & firmus factus eſt. poſtea uero mas, quàm fœmina, tardius creſcit: incrementum autem, utrum id quod in utero ſolum fit, an quod à partu, dicat, in obſcuro eſt. ſed illud uerum eſt, quòd & à partu fœmina cũ uelocius adoleſcit, tum prius incrementum in ipſa finitur. ꝙ celerius augeſcat, corporis mollitudo in cauſa eſt. eiuſmodi namq́ corpora in tres diſtãtias, longum ſcilicet, profundum, ac latum exporrecta facile incrementũ ſuſcipiunt. Verum quòd incrementum in ipſia prius, quàm in maribus deſinat, ac finẽ habeat, non amplius ob corporis mollitudinem, ſed propter imbecillitatẽ id accidit. facultas eſt enim in animantibus naturalis, quæ ipſorum incrementi effectrix eſt. propter quam imbecilliorẽ quidem plus augeſcũt, ſed citius creſcere ob eius imbecillitatem deſinunt. Siquidem igitur ipſe Hippocrates hãc uocem, inquinatus eſt, ſcripſiſſet, tale quiddam ſignificare uideretur, quale et in ſecundo De morbis uulgaribus, ubi ait, ſecundum aurem ſiniſtram tumor, poſtero autem die, & ſecundum dextram, minor uero iſte, & complanabantur hæc, & inquinata ſunt, & non ſuppurauerunt. nam à celeri motu tranſmutationeq́ deſinẽs ac refrigeratum ita nominauit.

Quoniã ſolidus factus eſt, & bilioſior, & ſanguinoſior, iſte calidior eſt locus animali.

Propter hoc inquit marem ſolidiorem bilioſiorem, & ſanguinis pleniorẽ creatum eſſe, quoniam locus in quo gignitur, eiuſmodi eſt. dicit autem dextrum uteri ſinum. Hæc quoq́ uerba alius aliter ſcribit. omnes tamen eandem ſententiam ſeruant. quandoquidem & accurate nimis, quæ nam ſit uera Hippocratis lectio, inquirere ſuperuacuum eſt. melius eſt enim non hoc ſpeculari, ſed an id quod dicitur, uerum ſit. ueritas autem, ut diximus, per diſſectiones exploratur, maribus plerunq́ in dextra uteri parte conceptis. cauſa quoque, quòd hęc pars calidior ſit, tradita eſt, & ipſa per diſſectionem cognita.

## GALENI IN SEXTVM DE MORBIS POPVLARIBUS Hippocratis librum ſermo tertius.

VTIS raritas, uentris dẽſitas: cutis colligatio, carnium incrementum: uentris torpor, omnium confuſio: uaſculorũ immunditia, cerebri conſumptio, ideo, & caluities, inſtrumentorum atritio.

A Nonnulli hanc à medicis dignoſcẽdorum enumerationem eſſe putant, ſed potius quædã res inter ſe iunctæ coniugatim dictæ eſſe uidentur. prima autem coniugatio dicta eſt, ubi inquit: cutis raritas, uentris denſitas. nõnulli enim propterea uentrem denſum, hoc eſt, adſtrictũ habent, quoniam per cutem euacuãtur multa, ſicut contra alteri per ſuperficiem ægre difflabiles multam urinam faciunt, uentrẽq́ exonerant. Item altera deinceps coniugatio ſcripta eſt: cutis colligatio, carnium incrementum, unde innuitur, cutis coitionẽ adſtrictionemq́ immodici carnium incrementi plerunque cauſam eſſe. Tertia huic proxima coniugatio per hęc uerba ſcripta eſt, uentris torpor, omnium confuſio. torporem autem intelligemus in cõcoquen- B dis cibis uentriculi infirmitatem omnium plane corporis affectuum cauſam eſſe. Sed quod deinceps dictum eſt, Vaſculorum immunditia; poteſt quidem et cum modo dicta coniugatione coniungi. quod enim in uentriculo male concoctum eſt, plerunque uaſorum immunditiæ cauſa fit poteſt uero etiam quòd cum uentris torpore non coniungatur, & de uenarum deprauata concoctione intelligi. ut, quemadmodum uentriculi non recte cedens concoctio multa in omni animali confundit, ſic & in uenis non ad bonum finem producta primum in ipſis immunditiam contrahat, hoc eſt, uitioſorum ſuccorum copiam, deinde et magnam noxam afferat. Quare quod eſt inter hanc clauſulam, uentris torpor, & hanc, uaſculorum immun- C ditia, cõmune ambabus eſt, quod ipſe appellauit omnium confuſionem. quod deinceps autem dictum eſt, cerebri conſumptio, ideo & caluities, mihi quidẽ iſtud ſignificare uidetur, cum cerebrum ſe ipſo longe minus euadit, (iſtud uero ipſum naturaliter ſuccis habentibus euenit.) tunc ab oſſibus ſuperiacentibus recedit, quæ ab artis diſſectoriæ profeſſoribus gręco nomine bregmata uocantur, Latini ſinciput dicunt. Hæc duo ſunt utrunq́ rectis quatuor lineis circunſcriptum, una quidem per ſuturam in longum porrectam utriq́ oſſi communem, poſterius lambdalis ſuturæ, prius coronariæ uocatæ, lateribus utrobiq́ autem ſquammoſis cõmiſſuris. uerũ ab alijs caluariæ partibus potiſſimum quidem ſępius cerebrum non recedit. quod D ſi & quandoq́ receſſerit, at ſaltem ob carnes oſſibus ſubiectas haud prorſum cutis humiditas exareſcit. quocirca neq́ crines defluũt. quandoquidẽ in cõmentarijs De temperaturis habuiſtis, neque ex præhumida cute, neq́ ex ualde arida pilos enaſci. capitis ſanè cutis pueris mulierib. & eunuchis humida eſt, ſed caluis immodice arida. cerebrum quidem in iuuenibus, molle cum ſit atq́ humidũ, caluariam tangere, omnemq́ interiorem inanitatem cõplere, in ſenibus uero ſicceſcens ſubſidẽsq́ ab ea diſtare ſæpius in animaliũ diſſectionib. conſpexiſtis. At nunc Hippocratis decretorum oſtenſiones afferre, niſi obiter, non eſt propoſitũ, ſed obſcura uerba illuſtrare, ſimulq́ ꝑ capita interdũ cauſas adijcere alibi demonſtratis placitis concordes.

conſum-

cõſumptionem autem cerebri, hoc eſt, perfectum interitum, ut ipſum in totum abſumptum ſit, neq; cogitari poſſe in uiuo animali fieri omnibus in confeſſo eſt. Quamobrem hoc ſupereſt intelligẽdum, cõſumptionem cerebri, cõminutionem eſſe quam ex ſiccitate in caluеſcentibus fieri diximus. ut ſincipitis oſſa alijs fiſtuloſiora et molliora ac ſuper incumbentia ob cerebri defectũ exaruerint, cum ad ipſa uſq; nõ pertineat, neq; ea attingere poſſit. ſubſidet eñ in ſuãq; ipſius baſim depreſſus cadit. conſequenter igitur oſſibus iſtis reſiccatis, & ipſis obtenta cutis inareſcit, atq; ipſi ſenſui ualde ſicca in caluis apparet, ut rationali demonſtratione non egeat. quãdo igitur ualde cerebrum exaruit, ut quibuſdam in extrema ſenecta contingit, tunc & neruorum exortus inareſcere neceſſe eſt. Quare neq; perinde, ut prius, uidere licet, neq; audire, neq; aliud quicquã per ſenſus & uoluntarios motus ualenter perficere. ſed omnia iſtarum actionũ inſtrumenta, per quæ fiebant prius, exoluta, infirma, atque debilia redduntur. quod par eſt ipſum inſtrumentorum attritionem appellaſſe, per translationem à ueſtibus attritis & uaſis appellationem accipientem. & hæc enim poſt diuturnos uſus ſeipſis aridiora euaſiſſe cernuntur, quando ipſa attrita eſſe dicimus. Quidam ſanè hæc ſcripta coniugatim intelligere nequaq; uolentes, & ſingula prædictorum accipiẽtes, hiſce uerbis Hippocratem conſulere aiunt, ut ipſorum facultates conſideremus, ut ſtatim, cutis raritas: prima enim hæc ſcripta eſt: cognoſcere enim quid ualeat, conuenire aiunt, ut ipſam, cum uſus poſtulat, faciamus, quumq; opus non fuerit, amoueamus. ſcriptum eſt igitur, inquiunt, & in libro De alimento, raritas corporis ad difflationẽ. quibus plus adimitur, ſalubriores, quibus uero minus, morboſiores. Sed his repugnat quod inter hæc ſcriptum eſt, uentris denſitas, cutis colligatio, ſiquidẽ erat rerum medico ſcitu utilium enumeratio. quinetiam & quod poſt hęc ita ſcriptum eſt, uentris torpor, omniũ cõfuſio, ipſum omnia ea ſcribere indicat, quæ in unũ coire apta ſunt, & nõ ſimpliciter qui ſint in corpore affectus geniti, quos cognoſcere opus ſit. iſtud enim omnium confuſio, non eſt affectus ullius, ſed malorũ ex affectu prauo naſcentium indicatorium.

Detractio curſibus, luctationib. quiete multa, ambulationibus uelocibus. elixa ouibus, placenta, plerunq; panis paucus.

Euacuationis nomen de ſolis liquidis dicitur, Detractionis, de ſolidis quidem magis, interdum uero & de liquidis, nẽpe modo dicta liquidorum ſolidorũq; minutioni cõmunia ſunt. cum ſine purgatione, aut ſanguinis euacuatione ipſam facere in ſanis ſcilicet uoluerimus. ęgrotum enim nullus curſibus & luctatiõibus curauerit. nam his alijsq; ſimilibus exercitationũ genus cõmune eſt, ad diſcorum, telorumq; iactus amplificatũ, item ad ſaltus, halteras, armatorũ certamina, & ad omnia uitæ munia, præſertim quæcũq; in agri cultura exercent arantes, metentes, ac fodientes. omnes igitur exercitationes & carnium, et adipis, & ſuccorum abundantiã minuunt. unum autem corpus omnibus iſtis uti nõ poteſt, ſed ſecundũ habitus, & ætates, & uires, & conſuetudinẽ ſingulis idoneã exercitationem inuenire cõuenit, ut in libris De tuenda ſanitate didiciſtis. nũc enim ex Hippocratis uoluminum explanatione medicinæ pręcepta nõ diſcitis, cum hæc prius ordinate in proprijs libris habueritis: in quibus omnibus & ipſius placita cum demonſtratione cognouiſtis, & placitis conſentanea ſingulatim omnia habuiſtis. cæterũ uos dictorum ab ipſo ſeriem aſſequi ſtudẽtes hæc me uobis cõmentaria conficere & ſi nolentem rogatum uoluiſtis. obſcuri namq; ſermones ſcientificã explanationem nõ admittunt. nunc itaq; ſtatim hac uoce deinceps ſcripta, quiete, aperte cognoſcere non licet, quid per ipſam Hippocrates ſignificare uoluerit, ſed quemadmodũ in alijs obſcuris locutionibus, ita & in iſta per coniecturas agere opus eſt. cum hoc iſti, illud alij uerisimilius uideatur, quemadmodum & uiſum, & alius aliter, quietem interpretatur. poteſt eñ & de ceſſationibus, quæ exercitationibus interponuntur, dicta eſſe. ſicut in Aphoriſmis dixit, cum inceperit laſſari, quietẽ agere ſtatim laſſitudinẽ tollit. poteſt etiam & de ceſſationibus per integros interiectos dies futuris intelligi. poteſt aũt & integram quietem aliquibus corporibus conſulere. nam ſi ipſe ita dixit, Motus roborat, ociũ tabefacit, poſſet ſanè & ocioſa uita corpus attenuare: ita enim quibuſdã ab exercitationibus ad ocium traductis euenire conſpeximus. ſed certas cõditiones ſtatuere opus eſt, quinã ſint iſtis extenuandi cauſa indigentes, neq; enim abundantium humorum euacuatione opus eſt. nũquam enim id præſtare ocium poteſt. Iure itaq; nonnulli de carnium detractione ſermonem ipſi nunc eſſe aiunt, non de humorũ inanitione, ut in plenitudine, & aquoſis habitibus fit. poteſt quidem de ambobus ipſo ſermonẽ faciẽte, omnium auxiliorum enumeratio eſſe, & quæ utriq; detractioni cõmunia ſunt, & quæ alteri ipſarum propria. poteſt aũt & poſt exercitationes quietem ſcripſiſſe, de ſingulorum dierum exercitationibus quieteq; ipſis ſuccedente ſermonẽ faciens, ne exercitati cibaria (ut moris eſt) illico aſſumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorẽ ſeruantes. ſed poſtq; exacte refrigerati ſint, nã & hoc in libris ſalubribus, & ab alijs & ab Eraſiſtrato, recte dictum didiciſtis. Quare & ex hoc cõſtat, multũ coniecturæ in dictorum ob breuitatem obſcurorum explanationibus ineſſe. præterea cum uerba, ut lubet, ſcribere licet, longe ſanè obſcurior ueteris ſententia redditur. nunc quidẽ in propoſito ſermone aliqui ſcribunt, quiete multa, neq; uetuſtis codicibus, neq; illis qui primum uolumen hoc interpretati ſunt, huiuſmodi lectionem agnoſcentibus. ſiquis uero hanc nos explanare cogat, quietẽ poſt exercitatiões multã agi, ipſum præcipere dicemus. uerũ hæc omittenda eſt; & ab omnibus cõceſſam lectionẽ declarãtes, ut ambu-

ut ambulationibus multis ac celeribus quis utaſ, ipſum conſulere affirmabimus. tardæ enim, quem admodũ & tardę exercitationes, corpora pinguiora efficiunt. Atqui demiror, cur de illis loquens omiſit hanc particulam, uelocibus, ſiquidem ueloces curſus, exercitationesq́; ſimiles & carniũ molem detrahunt, & ſuccorum exuberantiam inaniunt, fereq́; ab omnibus hoc & exercitatoribus & medicis conceditur. Hippocrates igitur deinceps detractione egentibus aptam alimoniã deſcripſit, ab uno exẽplo (ut ſolitus eſt) eius, quod communiter omnibus conuenit, ſibiipſi cõmentarium faciens. iſtis autem in uniuerſum alimenta multum nutrientia nõ danda ſunt, qualis eſt ſuilla caro, ſed parum nutrientia, qualis eſt ouilla caro, quæ ſane pecudis eſt. & placenta ſane, quæ græce maza dicitur, inter modice alẽtia reponiẽ. quocirca ipſius quidẽ plurimum, panis uero exiguũ accipi iubet.

Detractionis ſignum eandẽ horam diei ſeruare. repente enim trahitur.

Pręſentia uerba cum ante ſcriptis, ubi detractio ut facienda eſſet, edocebat, cõiungi clarum eſt. ut igitur cognoſcamus, num eius modum recte coniectura aſſecuti fuimus, huiuſce rei ſignum nunc tradit. Sed iſte ſermo propter eam quam ſæpe diximus, cauſam nobis obſcurus redditus eſt, quod uidelicet non, ut emitteretur, hunc librũ ſcripſit, ſed ut formulam quandam & apparatum ſibiipſi moliretur. ad editionem enim ſcribens utiq; omnino declaraſſet, quam diei horam eam dicat, in qua detractionis ſignum obſeruare oporteat. cum igitur ipſe non ſcripſerit, quid aliud quiſquam probabilius intelligere poſſit, q̃ quòd eadẽ diei hora eum ducente ad exercendũ, qui detractionis indigeat, obſeruemus, ut iuſſit, nunquid de repente ſubtrahatur, hoc eſt, moles quidem corporis cõcidat, cadat autem & debilitetur facultas: nam procul dubio hæc uox ἀρύσαι trahi ſignificat. poteſt autem & ab illo ad hæc transferri, propter rerũ naturam, de quibus ſermo eſt. quibus, ut ſæpius dixi, in obſcuris narrationibus quæ prius ipſi nouimus, adaptamus. At quidam loco huius uocis ἀρύεται, hoc eſt trahitur, hanc ſcribunt ἐρείπεται, hoc eſt cadit, rei declarationẽ ex hac uoce magis lucidam fore ſperantes. ſed antiqua lectio hanc uocem ἀρύεται, hoc eſt, trahitur habet.

Remittito labores, aut defluet.

Et hoc loco nonnulli ſcribunt, ſubtrahito ex laboribus, aut defluet. orationis autem uis hæc eſt, omnis euacuatio niſi paulatim fiat, uires proſternit, & corporis habitum ſubito ualde digerit. propterea igitur quidam ſcripſerũt, remittito labores, aut defluet, copioſam euacuationẽ per hoc uerbũ, fluxurum eſſe, ſignificare uolentes. Alij uero ſcribunt, ᾗ ἀρύεται, i. quatenus cõſumitur, literã eta addentes, & circumflectentes atque cum iota ſcribẽtes, ut ſignificetur, ita ex laboribus ſubtrahere, ut homo conſumitur, hoc uerbum ait ἀρύσαι de

A corporis conſumptione, uiriumq́; caſu ab ipſo dictum fuiſſe aiũt: ut eiuſmodi oratio ſit, minuere labores conuenit, cum uires cadunt, & corpus digeritur. quinetiã & qui φθίνεται, hoc eſt, labetur, ſcribunt, ad uirium caſum orationem referunt.

Similiter enim totum concidit.

Hanc clauſulam poſt ſuperiorem in antiquis exemplaribus omnibus inuenio: quam ita ſe habere ueteres etiam explanatores aſſerunt, necnon & quidã ex recentioribus Sabini ſectatores. nullã tamen eius interpretationẽ attulerũt. totũ enim prædictum ſermonẽ cum adſcripſiſſent, deinde ſingula eius uerba interpretati, huiuſce partis explanationem omiſerũt, quemadmodũ neq; Zeuxis ex
B antiquis interpretibus unus & ipſe. Quidam ſane aiũt, ab Hippoc. dictũ fuiſſe, ſimiliter enim totum concidit, tale quoddã innuere uolente: ut repletio nocet, ideoq́; ipſam detrahere oportet, ſic & præter modũ euacuatio ęque, ac repletio noxia eſt. ob ipſam enim corpus detrimentoſe tabeſcit. ſicut ex plenitudine mole nimia turget. ſed quidã hanc interpretationẽ ut incredibilẽ uituperantes, aut nullo pacto hãc ſermonis partẽ ſcripſerũt, aut in hæc uerba transmutarũt: ſubito enim ualde fluet: Hippocratem nobis præcipere uolentes, ut diligenter corporis detractionẽ obſeruemus. repente enim ipſis magna digeſtio ac defluxio in exercitationibus accidit, cũ deinceps plurib. diebus aliquis ipſos ualde exercuerit, tenuiterq́; cibos exhibuerit.

C Cum uero iam contabuerint, præbere ſuillas aſſas oportet.

Per antedicta immodicã detractionem cauere nos iubet. Sed quoniã interdũ inuitũ in eam incidere cõtingit, uult & ad ea medicũ paratũ eſſe debere, ſiquando repente magna detractio facta ſit. tũcq́; ſuillas carnes toſtas exhiberi cõſulit. ſuillas quidẽ carnes, q̃ multum nutriãt, toſtas uero, q̃ ſolidam & exiguã molem aſtrictã, non humidam laxamq́; carnem creent. At quidã loco huius uerbi, præbere, offerre ſuillas aſſas, ſcribũt, eandem quidem ſententiã ſeruantes, ſed ut magis proprio uerbo, offerre, loco iſtius, præbere, utentes.

Cum replentur autem, ſignum rurſus flori-
D dum corpus eſt.

Et id ipſum breuibus deſcripſit omnis refectionis cõmune ſignum. Floridum enim corpus euadit, & in exercitationibus, & illis alioqui, qui ex optimo ſanguine inſtaurati ſunt.

In exercitationib. ſignũ, ſudor ſtillatim ut ex aquæ ductibus exit, aut depreſſio ex elatione.

Et hoc loco ſermoni deeſt caſus, aut detractionis, aut id genus aliquid. Quocirca ipſum nõnulli addere, tanq̃ à principio ita ſcriptum nõ dubitantes, interpretati ſunt, talem ſermonem facientes, in exercitationibus ſignum, ſudor, ut ex aquæ ductibus effluens. Deinceps autem ſignũ aliud eſſe, depreſſio-

depreſſionem ex elatione. oportet enim & hic ſub A intelligere, ſubitam ac magnam, ipſo ſuperius dicente. Repente namq; conſumitur. Hæc autē corpore immodice digeſto euenire palàm eſt.

9 Mulier quā primo in Cranone curaui. lienis magnus natura, febris ardens, ualde rubra, ſpiritus, decimo die ſudor multus ſuperius, uerum etiam inferius, decimo quarto die.

Nihil notatu dignum ex his uerbis diſcere nobis licet. Admiratus autem fuerim, ſi & ipſe Hippocrates omiſſa urinæ mentione ita ſcripſit. quoniam ſi eam adiecisſet, aliquid plus ad reminiſcentiam lucratus fuiſſet, ac nobis etiā eadem ratione profuiſſet. Et hoc quoq; ſermonis initio ſcriptum obſcurū eſt, quam primo curaui nam quæſtione B dignū eſt utrū ſua ipſius cauſa, ut nominū & locorum, in quibus ægroti iacebāt, meminiſſe conſueuit, ita & nunc adſcripſerit, quā primo curaui, quo nominis mulieris memor ſit, aut nunc ex recidiua hominem ægrotaſſe ſignificat. Ita & ſpiritus, qui decimo die accidiſſe ſcriptus eſt, obſcuritatem parit, nū quamlibet ſimpliciter anhelitus difficultatem, an ſolum incitatā, & ualde crebram ægre ſpirandi ſpeciem ſignificet. Sed quidam & in uentre multū ſpiritum collectū eſſe per hæc uerba ſignificari putant. Hæc quidem, quantū ad uerba pertinet, obſcura ſunt, Alia uero, quantū ad ſentētiam, non minus difficultatis cōtinent. Vtrum enim ex ſolo affecto liene mulieri acciderit & ardēti ſebre, & anhelitus anguſtia, ſeu uentris inflatione labo- C rare, & colore ualde rubro eſſe, an & alius quiſpiā febrilis affectus ipſam uexauerit, ob quem in hæc mala inciderit, incertū eſt. Sed potiſſimum (ut dixi) eſt nos lotia, qualia uſq; ad iudicationem fuerint, & cur decimo die ſudores apparuerint, ignorare. Ipſe nanq; quibus diebus acceſſiones uehementiores ſint, aſcribere ſolitus eſt. Vt ipſum ſciamus ex multa in ſingulis experientia peritiam acquiſiuiſſe, ex qua in uniuerſum ſententiam hāc de omnibus morbis protulit, Quorū acceſſiones imparibus diebus fiūt, eorum & iudicationes imparibus diebus abſolui. Quod omnium uero in propoſito ſermone abſurdiſſimū eſt, utiq; dicam, mortuá ne an ſanata ſit mulier, prætermiſſum eſſe. Icirco & eam uocem minus quæ inter hunc & ſe- D quentem ſermonem ſcripta eſt, quidam ſane huic adijciunt, alij ſequenti præponunt. Profecto ſi ſcriptum fuiſſet, decimoquarto die mulieri bonam iudicationē factam eſſe, rationabile utiq; foret huic ſermoni eam uocem minus non adijcere. cum dixiſſet enim decimo die ſudores mulieri multos emanaſſe maiori ex parte ſuperius, ac poſtea deinceps ſubijciens, uerum & inferius decimo quarto: quomodo profecto, ſi omnino liberata eſt mulier, hanc particulā minus adſcribere potuit? Igitur uериſimile magis eſt, bona iudicatiōe facta, per omne corpus effuſos eſſe ſudores. Rurſum ſiquis mortua muliere pernicioſos fuiſſe ſudores crediderit, iure propoſiti ſermonis calci hanc uoculam minus adiecerit. ut oratio talis ſit, ſudauit quidem, & decimo die ſuperius magis, uerum etiam inferius. ſudauit autem & decimoquarto, inferius minus. Ad ſequentem igitur ſermonē iam deſcēdamus. in ipſo enim fortaſſe aliquid clarius inueniemus, unde quo loco eam particulā minus reponere debeamus, in propoſiti ne ſermonis calce, an in ſequentis initio percipere ualeamus.

10 Minus ijs, qui ex capite grauedine laborāt, & raucitate, cum febre correpti ſunt, ut puto, recidiuæ fiunt.

Subintelligere oportet, finita febre. qui enim aliter ipſis recidiuas minus accidere putabimus, niſi prius febris deſierit? Quod ſi hanc uocem minus ab his uerbis abſtraxerimus, ut quibuſdā eam ſuperiori ſermoni ſubiungentibus uiſum eſt, huic contraria orationis ſentētia erit. His uidelicet, qui ex capite grauedine laborant & raucitate, cū febre correpti ſunt, recidiuas fieri nobis intelligētibus. Igitur quod in omnibus facimus, nō orationis uериſimilitudine, ſed ijs quæ euidenter in ægrotis cernuntur, quæſita dijudicātes, ſi & nunc faciemus, hanc particulā minus uerbis iſtis recte fuiſſe præpoſitam inueniemus. Febris namq; poſt grauedines & raucitates ueniens, ipſas firmius & certius concoquit. ut non iterum facile reuertātur, etiam ſi aliquid erroris cōmiſſum ſit, alijs ſine febre ob aliquā cauſam poſt cōmiſſos errores in morbū recidentibus. Sed cur in ſermone hoc additū eſt, ijs qui ex capite grauedine laborāt? neq; enim ab alio membro grauedines oriūtur. An ſermo iſte ita dictus eſſe poteſt, ut in his uerbis etiam dictum fuit uertebræ aūt, quæ in dorſo. Poteſt quoq; has particulas ex capite addidiſſe, quoniā raucitate laborantium in ipſis uerbis meminerat. nam & alia ratione raucitates fiunt. poteſt quoq; ex capite adiectum eſſe, ipſo ſibiipſi reminiſcentiæ cauſa breuiter ſcribente, quò à paruis grauedinibus, quæ ab externa aliqua cauſa proueniunt, ipſas diſtinagueret, ut indicaret, de illis ab ipſo ſermonem fieri, qui ob naturalē capitis imbecillitatē eo uitio facile caperentur. hos enim quiſpiā iure ex capite grauedinoſos appellet, non à frigore, aut æſtu, aut aliqua ſimpliciter externa cauſa. Illud aūt uerbum puto in quibuſdam codicibus additum eſt, ſignificans ipſum, de quibus rebus loquebatur, ambigere. ſed rationi cōſentaneū eſt, & ſine illo uerbo puto ſcribi poſſe, cum uerum ſit id quod dicitur. in ſequentibus autem uerbis, ea quæ recte dixerat, ratione corroborat: ad ipſa igitur iam tranſeamus.

11 Omne ſuppurās nō reuertitur. ipſamet enim concoctio, & iudicatio, ſimul & abſceſſus.

Haud obſcura oratio eſt memoria tenētibus ea, quæ ſæpius iam de concoctione dixit. Nunc uero & eorum (ut dixi) ſuperiorum uerborū cauſa meminit, ut integra oratio talis ſit, & grauedinoſis, et raucis, ob diſtillationes ex capite, cum ſuperaddita febre frigida iuxta atq; humida fluctio cōcocta

fuerit

fuerit, & cōcocta fuerit expulſa, firmam morbi iudicationem fuiſſe, neq; amplius hominem denuo ægrotaturum ſpera.

11 Aliquibus cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ: aliquibus uero in eo ſtrepitus, Acceſilao intumuit.

Hec quoq; uerba alius aliter ſcribit. Et quidam ipſis hæc addunt, cum incipiūt, dictionem aliquibus ab initio poſitam adimentes, & narrationē talem facientes, quum incipiunt uenere uti, inflatur uenter. Voluntq; iſti, incipientibus uenerea, hoc eſt, primum aggredientibus opus illud, ea quæ in ſermone deinceps traduntur, accidere. tametſi lectionem hanc neq; liber aliquis antiquus, neq; explanator agnoſcit. Nihilominus Sabini ſectatores de coire incipientibus ipſi ſermonem eſſe aiunt. quamuis Hippocrates nomine proprio hominis unius Damagoræ meminerit. Id autē facere conſueuit, cum paucis res quam narrat, acciderit. At qui præterquā quòd de his quicquam Hippocrates ſcriberet, experiētia oportuit quid appareret, addiſcere. neq; enim primum uenere uti incipientibus uentrem inflari, aut ſtrepitum in uentre perſonare contingit. Sed quibuſdam potius raro, iam inclināte ætate, & affectu flatuoſo uocato, præcordiali, & melancholico uexatis, cum uenere utuntur, inflari magis uentrem contingit. iiſdem quoq; ipſis, ut aſſidue coitum appetāt, euenit. Quod igitur plerunq; iam antea dixi, ſiue ſcripturas uarias, quas in his uerbis fecerunt, omittam, ſiue omnes recenſeā, utrunq; multi reprehendent, ex ſuis ipſorum cupiditatibus, non ex rerum natura modum in orationibus diiudicantes. Quinetiam ſi aliqua ex dictis & ſcriptis dixero, aliqua prætermiſero, ſic etiam nonnulli qui accuſent, inuenient, quòd aliqua dixerim prætermittēda, præſertim cum nugatoria ſint, aliqua dicenda ſubticuerim, quæ dictis peiora non eſſent. In congreſſibus utiq; quotidianis quamcunq; explanationem qui interſunt ab illis ipſis percūctati audire uelint, eorū uoluntatibus ſeſe aptare & aſſentiri reſpōdentes conantur. At in libro id facere non licet. propterea mihi conſtitutum eſt, in plurimis quidem Hippocratis ſermonibus, aut nequāq; ueterem lectionem permutantium, aut prorſum abſurde interpretātium meminiſſe. In quibuſdam uero non omnino à ueritate abhorrentia commentaria legentibus narrare oportet. illud enim memoriæ mandare conuenit eadem in ſingulis clauſulis repetere graue eſſe. Quod igitur dicebā, Sabini ſectatores, quòd primum uenerē expertis in propoſitis uerbis dicta eueniant, ut uerum credentes ipſius cauſam afferre conantur. At alij contrà, q; hi uerborum lectionem hanc faciunt: ſunt quibus, cum uenere utuntur, inflatur uenter. Sabini quidem diſcipuli non præter rationem coire incipientibus id accidere aſſerunt, primum quidem quoniam magna innouatio ac permutatio in corpore fit (ſcribunt enim ſic ipſi) ob quam immutationem, flatum comitialem morbū, renum affectus, aliaq; longa uitia procreantur. poſtea uero quoniam & Democritus inquit, homo ex homine in coitibus gignitur. quinetiam quoniam inquiūt, multum pruritū ac morſum ob ſeminis ſalſuginem atq; acrimoniam patiuntur. quumq; fœminarum (ut aiunt) & marium communis ratio ſit, in fœminis euidētem cauſam eſſe dicunt. utero namq; inteſtinum ſubijcitur, ueſica ſuperiacet. par eſt itaq; ipſam diſtentam, & in uenerem concitatam utriuſq; excretionem retinere. flatu igitur incluſo aſſidue inflari. atque loto tento abdomē intumeſcere. Hæc ſane à Sabini ſequacibus haud ueriſimiles cauſas eorum, quæ nō fiunt, aſſignantibus referūtur. neq; enim hæc adoleſcentulis coire incipientibus, ſed atra bile uexatis & flatuoſis nominatis eueniūt. qui quidē poſt declinantem ætatem huiuſmodi uitijs afficiuntur. prorſus enim flatu repleri ab ingeniti caloris debilitate prouenit. eo namq; recte ualente horum nihil exoritur. Nam Ariſtoteles in libro ſuo De propoſitis & cauſam quærit, ob quam melancholicis libidinoſis eſſe contingat. dicitq; in ipſorū præcordijs haud paucum ſpiritum flatuoſum excitari, atque ideo eiuſmodi uitia ſpirituoſa præcordialiaq; nominari. Diocles etiam & Pliſtonicus alijq; multi medici ſic ipſa uocari dicunt. Verum haud malum fuerit & quædā uerba ab Ariſtotele ſcriptore tuliſſe. Hæc ita ſe habent. cur melancholici libidinoſi ſunt? an quòd ſpiritu abundāt, ſemen enim ſpiritus excretio eſt. cum iſte igit̃ copioſus ſit, neceſſe eſt ipſius purgandi ſæpius inceſſat cupiditas, ſubleuantur enim propterea. & Ruffus * pro hac uoce, ſtrepitus, maluit ſcribere, timor, ut Hippocrati de melancholicis ſermo ſit, quorum maxime proprius timor eſt. aliud enim alij formidoloſum uidetur, unū quiddā ſaltem ipſis ſingulis omnino, quando plane modice contriſtantur. Si uero immodice, & duo, & plura, & permulta, quibuſdam etiam ipſorum omnia. Erit itaq; ſecundū Ruffum lectio huiuſmodi. Quibuſdam cum uenere utuntur, inflatur uēter, ut Damagoræ, unde his timor. Verum ſecūdum ueteres interpretes, ut ab initio, ſcriptum eſt. illorum enim ſcripturam ſemper adijcio, & ſi ab illis primis deſcriptorib. corrupta fuiſſe uideatur. ſatius eſt enim ut iam ſæpius repetiui, lectionē, ut inuenta eſt, enarrātes, ita deinde ipſos aliquid ulterius excogitantes addere, idq; ipſum nos facere admonere. hactenus Sabini diſcipulorum explanatio tradita eſt. Capito autem ita ſcripſit. Aliquibus nonnunq;, cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ, aliquibus uero in his ſtrepitus. Dioſcorides uero ſic, Aliquibus quidem, cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ, aliquibus in his ſtrepitus. iſte enim eam particulam, uero abſtulit. Quin et in nomine hoc, ſtrepitus, explanādo, inter ipſos explanatores nō conuenit. nonnulli quidem murmur ſignificari dicunt, quidā ructum, alij flatus per ſedem exhalantes. Item alij quodlibet iſtorum ſimpliciter, qualiſcunq; in inteſtinis motus ſit auribus perceptilis.

ſunt

ſunt enim & alij quidam præter murmura, in inteſtinis motus ac ſtrepitus, nonnulli quidē ſonis perſimiles, aliq; uero ſibilis, aut alicui huiuſmodi uoci. At Arceſilao, inquit, non modo uenter inflabatur, ſed etiā tumebat, hoc eſt, œdema, id eſt, tumorem habebat. dixi aūt aliás ſæpius œdema ab ipſo uocari omnem præter naturā tumorem, ſiue phlegmones, ſiue eryſipelatis, ſiue ſcirrhi naturam ſapiat, cum recentiores medici ſolum laxum tumorem œdema uocent. Cæterum qualem nam Arceſilao tumorem excitatum eſſe dicat, quæſtio haud parua eſt. mihi ſanè œdema proprie à iunioribus acceptum dixiſſe uidetur. non tamen incredibile eſt aut eryſipelas, aut phlegmonem, aut ſcirrhum, aut eiuſmodi aliquid coitus tēpore, uel paulo poſt exortum fuiſſe, rurſumq; haud ita multo poſt id reſediſſe: ab interpretibus autem tota hęc ſpeculatio ſilentio præterita eſt. Huius quidem Arceſilai & alio huius libri loco mentionem fecit Hippocrates, ubi ait, in acceſſibus quibus ſtrepunt, ut Arceſilaus. Manifeſtū eſt igitur huiuſmodi hominibus uentrem flatu eſſe repletum, huncq; præ contentione in coeundo facta excerni cōtingere. At Dioſcorides ita hæc uerba ſcripſit, Arceſilao autē male olebat flatuoſum. pro eo quod eſt, malum odorem exhalabat flatuoſum. ita enim ſcriptū eſſe uoluit. At reliqui omnes hanc uocem, flatuoſum, ſequentis ſermonis initium eſſe uoluerunt, ut deinceps ſcriptum eſt.

11 Flatuoſum in furfuroſis ſimul cauſa eſt. etenim flatuoſi ſunt.

Quos furfuroſos dicat, inuentu difficile eſt, modo quis non ut Herodoti & Cteſiæ tanquā hiſtoriam ueterum medicorum libros euoluat, ſed quo ad artis opera magis proficiat. Multi autem interpretes id negligunt, & maxime quicunq; ſophiſticam doctrinæ ſpeciem admirati ad eam explanationem deueniunt, quæ ad manū eſt, quamq; uerba ipſa præ ſe ferunt, neque præterea in ægrotantibus dictorum ueritatis periculum faciunt. Igitur ita quoq; nūc eos furfuroſos dictos eſſe intelligentes, quibus aſſidue in capite furfures creanī, iſtius rei cauſam referre conātur dicentes, ab excrementis caput ſubeuntibus furſures prouenire, excrementaq; in ſublime à calido ſpiritu ferri, ob idq; iſtos flatuoſos eſſe. At ipſorū improbus ſermo eſt, primo quidem quoniam euidentis rei teſtimonio caret. mille enim minime flatuoſos nouimus, quibus in capite perennis furfurum prouentus eſt. ſecundo, & ſi res ipſa teſtimoniū ipſis fauens præberet, omnibus calida excrementa contrahentibus cōmunis hæc ratio eſſet. & tertio ad hæc ꝙ ipſius capitis plerūq; ob propriam eius temperiem ſymptoma eſt, furfures creare, & ſi humores naturaliter affecti ſint. Iure igitur quidam ueterem lectionem commutantes ſcripſerunt, flatuoſum cauſa ſimul eſt alatis. medicis autem conſuetudinem eſſe eos alatos nominare, qui ſcapulas eminentes auiū alarū inſtar retrorſumq; productas habēt, uos nō latet. iſtis igitur, inquiūt, flatuoſum ſimul eſſe cauſam, ut in affectū incidant, quemadmodū incidūt, hoc eſt, in ſcreatū ſanguinis. ipſos enim flatuoſos eſſe. Quod quidem ad frāgendū aliquid in pulmone, adiuuans cauſa ſit flatuoſum, neminē præterit. an uero & anguſti pectoris homines flatuoſi ſint, id experientia nobis curioſe inueſtigandū eſt. Mihi quidem ferè omnes eiuſmodi uiſi ſunt, et forſan ob uitalis caloris penuriā, quem ex corde emanare didiciſtis. Igitur alati exiguū cor habētes ſecundum quoq; huius proportionē & calorem ab ipſo in omne corpus emanantē imbecillum habēt. ob huius namq; ab ipſa origine infirmitatē cor (ut didiciſtis) exiguū creatū eſt. Quidam aūt, non alatis, ſed febriculoſis ſcribunt, locutionē huiuſmodi faciētes, flatuoſum ſimul cauſa eſt febriculoſis, et enim flatuoſi ſunt. Verum neq; ipſi recte ſentiunt, omnes febriculoſos flatuoſos eſſe arbitrātes. Dioſcorides ſanè, ut paulo ſuperius dicebam, in calce proximæ clauſulæ hanc uocē, flatuoſum, collocās ita propoſita uerba ſcripſit, ſimul cauſa alati, ut tota ipſa continuata locutio ita ſe habeat, Arceſilao autem male olebat flatuoſum. poſtea deinceps ab alio initio, ſimul cauſa alati, etenim ſunt flatuoſi. Abūde igitur de flatuoſis iam dictum eſto: ne oratione in præſentia & ſemper multa me ſcribere negem, re autem nimis uerboſus eſſe deprehendar.

13 Frigidum ualde uenas frangit, & tuſſim citat, ut nix, cryſtallus: & contorquet, ut phcrea, & gongronæ: ſimul cauſa duritiæ.

Et in libro De liquidorū uſu, et in Aphoriſmis fuſius diſputatū eſt, qualis nam frigidi facultas ſit. nunc quoq; aliqua ipſius opera per quādam ueluti deſignationē relata ſunt ad eius cōmunem uim explorandam utilia futura. Quantū enim in ipſo eſt, omnia quæ attingit, frigidū cogit, denſat, ſtringit, colligat. Quocirca & ſenſum latentes corporū meatus & ſenſibiles exitus obturat. ſic igitur et in Aphoriſmis ſcripſit, In iſtis uero frigido uti, cum ſanguis erupturus eſt, nō in ipſa, ſed circa ipſa, unde effluit, & quæcunq; proprie frigidi facultatis, quādo nullo medio operatur, deinceps opera enumerauit. item cum dixit, frigida ut nix, cryſtallus, pectori inimica, tuſſiū excitatoria, ſanguifluarum uenarum prouocatoria, & diſtillationum inductoria. illud quidem, pectori inimica ſecūdum ipſius frigidi facultatem dixit. Illud autem, tuſſium excitatoria, ſanguifluarū uenarum prouocatoria, per alia media. Quoniam enim in ſe ipſa compinguntur atq; conſtringuntur uaſculorū ſanguinem continentium corpora, propterea nonnunquam ipſorum tunicas frangi cōtingit, ut quod à multo contento in laxis receptaculis fit, id à nō multo diſtentis eueniat. Ideo igitur in propoſitis uerbis nō abſolute frigidum uenas frangere, ſed ualde frigidū, dixit. eiuſdem ſententiæ uerba & in Aphoriſmis ſcripſit dicens, frigida ut nix, cryſtallus, per exempla quę nam ſint ualde frigida, interpretatus. Item cum in Aphoriſmis dixerit, ulceribus frigidum

mordax, cutem obdurat, nũc dixit, frigidum contorquendi uim habet, quod idem eſt, ac copulandi. ſic igitur & in neruoſis mẽbris tumores creat, & in neruis ganglia quæ uocantur, & alias quaſdam tentiones, alias oblongiores, alias rotundiores. mihiq́ꝫ uidetur oblõgiores uocaſſe pherea, rotundiores autem gongronas, pherea quidem eas uocans, quæ ferarum ſimilitudinem habent. ita enim quidam Iones ſatyros appellarunt, quos pingunt finguntq́ꝫ oblongos apud aures exceſſus habentes. Gongronas uero rotundiores cum duritia exceſſus, quales in quibuſdã arboribus appendices ſunt, quas gongros uocant. ut etiam Theophraſtus in primo De ſtirpibus ad uerbum ita ſcripſit, Nonnulla uero habent & uocatos à quibuſdam gongros, aut ipſis proportione reſpõdentia, ut olea. Dicunt & aliqui nunc etiam in Theſſalia ſe quoſdam audiuiſſe tales duritias, quum in collo creatę ſunt, gongronas appellantes. Verum quenquam pherea dicentem neq́ꝫ ipſe uſquã gentium audiui, neque aliquem qui audiuerit, noui. quamuis nonnulli explanatores Hippocratem dicant pherea uocare, quæ Pheris peloponneſi ciuitate abundãt. Alij per υ pſilon primam ſyllabam ſcribentes unà cum ph ſcilicet, pherea, dicunt ipſum appellare, quæ Pheris Theſſaliæ urbe plerumque oriũtur. At quòd ipſe longiores exceſſus pherea nominet, illud etiam, quod in ſeptimo De uulgaribus morbis ad uerbum ita ſcriptum eſt, In uulgus craſſabantur tuſſes, maxime uero in pueros, quæ ſecundum aures, qualia ſatyris: teſtimonium dictis noſtris præbere uidetur. Sed quod in calce propoſiti ſermonis ſcribitur, ſimul cauſa & duritiæ, id ſignificat, dictorum uitiorum à frigore creationes adiuuans cauſa eſt & corporis, in quo affectus oriuntur, duritia: id eſt, cum homo duro naturaliter corpore ſit. Eadem enim ratione & frigidũ, & dura cutis, poſitorum affectuum originis cauſæ ſunt. Nam quoniam (ut ipſe inquit) frigidum cutẽ obdurat, ideo huiuſmodi affectus creat, ſuccis ſub cute cõtractis per ipſam tranſire nequeuntibus. Quibus igitur natura cutis dura eſt, iſtis & ipſa ſimul cauſa fuerit, ut ne craſſi lentiq́ꝫ humores digerantur: ſub ipſa uero congeſti duros uocatos & ſcirrhoſos tumores efficiant. Quod etiam uenarum diſruptio ob frigidi uim natura durioribus euentura ſit, nemini dubium eſt. Nam ſi à ſanguine in uenis incluſo ruptura uaſculorũ fit, in illis plus fiet, quæcunq́ꝫ præ duritia ægre uixq́ꝫ dilatantur. quæ enim latius extendi apta ſunt, etſi quod in ipſis continetur, multum ſit, id tamen non rupta includunt & cohibent. Item & tuſſes in natura durioribus corporibus excitantur. ſiquidem dictum eſt, ea facilius quàm mollia exaſperari. quum quidam uero in hoc ſermone pro hac uoce βηχῶδες, id eſt, tuſſes excitans, φυσῶδες, id eſt, flatuoſum ſcripſerunt, aliquid & de hoc dicere cõuenit. Quotidie namq́ꝫ refrigerata corpora flatuoſo ſpiritu repleri cernuntur. uerum antiqua lectio non φυσῶδες, id eſt, flatuoſum, ſed βηχῶδες, id eſt, tuſſiculoſum (ut uerbum uerbo reddam) agnoſcit. Atque in Aphoriſmis, (ut ante retuli) frigidiſſimarũ rerum, loco exempli mentionem faciẽs, ipſis non àddidit flatuoſum. Frigida eñ inquit, ut nix, cryſtallus, pectori inimica, tuſſium excitatoria, ſanguifluarum uenarum prouocatoria, & diſtillationes cõmouentia. ac propoſitis in uerbis, & in narrato aphoriſmo, non ſimpliciter quæ à frigido, ſed quæ à ualde frigido fiant, edocet: hoc loco dicens, frigidum ualde uenas rumpit. In Aphoriſmis, ut nix, cryſtallus. Quod autem aliquam caliditatem participare debeant, quæ inflantur, ſicut & quæ ſæpius didiciſtis.

* Deficiunt aliqua. *

**Poſt mictum concretio pueris magis. Num quoniam calidiores?**

Quòd de calculoſis pueris ſermo ſit, omnes libri explanatores aſſeruerũt. ſed cur poſt mictum adiecerit, eum ſimpliciter ſcribere liceret concretio pueris, haud perinde cõtemplati ſunt. ſicut neque illud etiam, cur dubitatiuam coniunctionem adiecit, non ſimpliciter dicens concretio pueris, quoniam calidiores. iſte enim loquendi modus, num calidiores? pro certo affirmare non audentis indicatiuus eſt. Atq́ꝫ in Aphoriſmis abſolute protulit, augeſcentes plurimum habent inſitum calidum. Nomen quidem concretionis in ſolo ſeptimo De morbis uulgaribus libro inueni, eius libri ſcriptore dicente, et concretio apparebat in aqua, qua manus lotæ ſunt. Sed quare poſt mictum, aut quare num adiecit, deincepa conſiderabimus. ac primum de dubitatione, etſi ſecunda ſcripta ſit, uideamus. Aut igitur adhuc dubitans hæc ſcripſit, temporis autem ſpatio aliqua demõſtratione comperta de creſcentium temperatura affirmauit, aut quod & melius eſt, & à nobis in commẽtarijs De temperamentis, & in Aphoriſmis diſputatum, nõ abſolute puer adulto calidior eſt, ſed inſito calore calidior. calidũ aũt non ingenitũ eo abſolute calidius eſſe monſtratum eſt, quo adulti plus abundant. quocirca par erat ab eo potius calido in ueſica lapidem concreſcere. propterea igitur haud iniuria dubitat. ueritas autem eſt, calculos pueris in ueſica ob urinæ craſſitudinem procreari. porrò urinas craſſiſſimas à pueris reddi, & ab omnibus ante nos medicis conceſſum eſt, ſed cur tales reddantur, ipſum quidem per ſe ſpeculatione dignũ eſt, ad rem autem propoſitam nihil facit. craſſas enim urinas excerni, & euidenter apparet, & rerum teſtimonio declaratum eſt. huiuſmodi namque craſſitudo multa collecta & in unum coiens, cum ſemel aliquando nõ apto tempore excreta intus diutius remanſerit, coagmentandi concreſcendiq́ꝫ initium capit. eo uero principio facto, facile (quod iam ſupereſt) quicquid iterũ craſſi in ueſicam delabitur, priori adglutinatur, maiorq́ꝫ inde tophoſus calculus redditur, quemadmodum extra & in calidis aquis ſponte naſcentibus, et in uaſis ubi ca-

leſit

leſit aqua quotidie, lapis coaleſcere cernitur. Igitur urinarum craſſitudo creandorum calculorum prima potiſſimaq; cauſa eſt, caliditas uero etiã mediocris ad huiuſmodi materiam ſpiſſandam ſatis eſt. Nempe & in ſponte calidis aquis, & ſi mediocribus tepidiores ſint, tophi concreſcentes apparent. Hac itaq; ratione Hippocrates eam uocem, num, adiecisse mihi uidetur, quoniam & tanta caliditas, quam ingenitã pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit. uerum nõ ipſa præcipue, ſed materiæ, ex qua fit lapis, qualitas ipſius cõpactionis cauſa exiſtit. Cæterum cur, poſt mictum, adiecit, & non abſolute dixit, concretio pueris? quoniam de calculis in ueſica, & non in renibus, nũc ſermonem facit. fit autem lapillorũ in ueſica concretio poſt mictum, in renibus, ante mictum. At pueris in ueſica, iam declinanti uero ætate hominibus in renibus lapillos prouenire, nos haud præterit. Ergo (quod dudum dicebam) rem ita ſe habere, quod ſenſibus apparet, manifeſtat. quænam uero cauſa ſit, per ocium quærere licet. quare explanationi iam finis factus eſt. cauſam ut in ſuperioribus, ita & modo ex abundanti afferemus: ſi prius illos reprehẽderimus, qui propterea in pueris calculos gigni aſſerunt, quòd itinera ob uaſculorum exiguitatem anguſta ſunt. oporteret enim, ſi id ita eſſet, in renib. potius calculos pueris creari. anguſti enim per illos tranſitus ſunt. ueſicæ autem ceruix lata adeo in pueris eſt, ut cuiuſq; materiæ craſſitudo per eam facile tranſmitti poſſit. An forte neq; in illis qui iam progreſſa ętate ſunt, meatuum per renes anguſtia gignendis lapillis in cauſa eſt, ſed et actionum infirmitas, & craſſorum ſuccorum cruditas: quandoquidem in pueris omnes naturales actiones ualidæ cum ſint, humorũ craſſitudo funditur atq; diſſoluitur: in declinantis aũt ætatis hominibus cogitur atq; inſpiſſatur. quinetiam in exterioribus quæcunq; natura craſſa per aliqua anguſta transfundere uolumus, quaſdam eorum partes calore eliquatas facile peruãdere, quaſdam non fuſas, neque eliquatas tranſire non poſſe cernimus. huius materię exempla ſunto pix, reſina, ſeuum, cera & mel. In pueris itaq; cum multus ſit inſitus calor et actiones firmę, materiæ craſſitudo attenuata in renes fertur, atq; ideo facile in ueſicam percolatur, haud parum & actionum ui ad egreſſus celeritatem cõducente. utpote autem ueſica frigida, quippe quæ & neruoſa ſit, & pauci ſanguinis, & ampliſſima interius concauitate inanis, craſſitudo in ipſam tranſmiſſa ibi iterum cogitur & conſpiſſatur, ut prædiximus, initium huius conſpiſſationis accipiens, quãdo in ueſica diutius commoratur. Quinetiam hanc craſſam materiam in pueris tenaciorem eſſe, quoniam magis ab inſito calido elaborata eſt, rationi congruit. nam quæcunq; à calore in concoquendo mutantur, temporis proceſſu lentorem quendam acquirunt, etſi ab initio nullum habuerint. Quocirca plane magis in unum coeunt, denſantur atq; coagmentantur: nam inter æque craſſa quod tenacius eſt, ad unionem, ſpiſſitatem, & concretionem aptius habetur. Quamobrem cum cauſæ quædam ad præſentem ſermonem haud neceſſariæ traditę ſint, de urinæ præterea puerorum craſſitudine cauſam adijciam. eſt autem cum ipſorum edacitas, tum quòd à cibo ludentes proſilienteſq; mouentur. lactentibus uero & materia ipſa occaſionẽ præbet. lac ẽm natura craſſum eſt, & ad calculos creãdos aptiſſimum. porrò & in adultis caſeo frequentius ueſcentibus lapillos in renibus crebro ſuboriri cognouimus.

Figuræ ſubleuantes, ut ſarmenta manu implectens & contorquens, præ doloribus procumbens. paxillum in ſummo defixum corripiens inhæſit, & ſubleuatus eſt.

Id quod dicitur, admodum patet. ſed ipſius cauſam inuenire difficile eſt, quando et Hippocrates, cum tamen poſſet, non ſcripſerit, aut repente ipſi dolorem coortum eſſe dicens, aut paulatim incrementum cœpiſſe, atque in ſarmentorum plexu occupato initium habuiſſe, aut poſt ipſum illico, aut alio quopiam diei noctiſue tempore. Sed nec quę eſſet particula dolens, dictum eſt. manum autem fuiſſe exiſtimant, eo quòd ipſe paxillo apprehenſo dolore leuatus eſt. Quod ſi ipſe ſarmenta intorquens fatigatus eſſet, haud incredibile foret ex huiuſmodi figura ipſius dolorem fuiſſe mitigatum. manus enim figura dolorẽ ſedans in libro De fracturis, et in libro De officio medici uulnerarij qualiſnam ſit, deſcriptum fuit. ſiquæ uero in uerſanda manu tortura muſculi in homine facta eſſet, aut et flatuoſus ſpiritus inter duos muſculos exitum nõ habens incluſus foret, par erat in figura decẽti poſitum, ob quam ſpiritum inaniri contingebat, dolentem hominem ſubleuari.

Quem ex oritypia circa pontem uidi ego iactantem crura, altera tibia minime extenuabatur, femoribus autem ualde. Vrina, ac genitura non retinebantur.

Oritypos Græci nominant quodlibet ex montibus in ciuitatem deferentes, ut ligna, & lapides, & id genus alia. ſcribente autem Hippocrate non ſimpliciter ſic, oritypon uidi iactantem crura, ſed orationi præpoſitionem, ex, addente & ſcribente, quem ex oritypia, apparet quodãmodo, ab ipſa in montanis negocijs actione, ut à principio, dorſi circa lumbos hominis medullam, à qua nerui crura mouentes egerminãt, offenſam accepiſſe. Illud autem circa pontem, ſcriptũ eſſe ſatis ipſi fuit, ſolum quò ægrotantis reminiſcaƭ, ut nulla arte indigeat. uerum forſan ſuperuacuum fuerit quęrere, qua de cauſa homo ille ex cruribus laborauit. quemadmodũ & illud, quid per ea uerba ſignificetur, crura iactantem. utrum ægrotans crura immobilia do luerit. hoc enim à quibuſdam fide omni carens dictum eſt. illud quidẽ uerisimilius fuerit, impotentia crura cum eſſent, ipſorum in ambulando mo-

tionem talem fieri, qualem ipſa extrorſum debiliter iactantes faciunt. Sed neq; quòd tibia utraq;, aut altera minime attenuabat, femora autem ualde, audientibus ullam utilitatem afferunt, ſicut neque Hippocrati ad memoriam faciunt. Haud raro namq;, ſed crebro hæc fieri, & ab omnibus medicis aperte cognoſci uidentur. Quid nam igitur ſit, cur ita ſcripſit, ego declarare tentabo, ſi totum ſermonem prius alijs uerbis clarioribus, ac breuioribus detractis ſuperuacuis pronunciauero. Quidā reſolutis cruribus ſecundum femora emaciabatur magis quàm ſecūdum tibias. urina quidem, ac genitura ipſi non ſuppreſſæ ſunt. Hoc igitur nobis utile cognitu eſt. ſed forſan quiſpiam interrogauerit, quid ſibi uult illud, quod in libro De articulis ſcriptum eſt? Quoniam multo pluribus crura & manus debilitantur. & corpora torpeſcunt, & urina ſupprimitur ipſis, quibus uertebrarum præter naturam inuerſio neq; introrſum, neq; extrorſum exceſſerit, ſed concuſſi fuerint ſecundum rectitudinem dorſi. Ex his uerbis nōnulli perſuaſi ob neruorum reſolutionē ex medullæ dorſi affectu hæc ſymptomata contingere aſſeruerunt. neq; animaduertunt, uertebris ex naturali ſede cōmotis, & affectus communicati ratione phlegmonas primo, poſtea & præduros tumores excitantibus circa ueſicam, & rectum inteſtinum quod uocant, naturales horum inſtrumentorum actiones deprauari. unde quæ prius ab ipſis excernebant, ſupprimuntur. neruis quidem ſolis læſis, nullo prædictorum inſtrumentorum per conſenſum affecto, nō actiones naturales, ſed uolūtarias uitiari cōtingit. Quò circa & ipſis inuoluntarie urina decurrit, & ſtercus, cum eorum neruorum, qui ad muſculos in ſinibus ueſicæ, atq; inteſtini recti poſitos protēduntur, & à quibus utriuſq; inſtrumenti oſculum clauditur, atq; conſtringitur, reſolutio perfecta fuerit. ſed monticolæ illi urinæ exitum obſtructum non fuiſſe propoſita uerba declarant. utrum autem inuito ipſo, an uolente excerneretur, non item adiecit. porrò ſi liber iſte accurate cōpoſitus ad editionem foret, ex eo quòd adſcriptum nō eſſet, conſtaret quoq; non fieri. prorſus enim ipſum indicaſſet, ſed eo modo ſcriptus non eſt, uerum (ut ſæpius dictum fuit) per quaſdam adnotationes reminiſcendi cauſa. nam de deiectionibus quoque nihil ſcripſit, cum tamen & has neceſſe ſit, aut nequaquam ſuppreſſas eſſe, ſed perinde atq; urinam inuoluntarie effluere, aut uoluntate iubente excerni. At ipſum par eſt, ad eorum quæ uideret, reminiſcētiam eo quod de urinis dixit, fuiſſe contentum, alui ſcilicet excrementorum euacuatione ita, ut urinæ, ſeſe habente. nam ſi contrariū quid circa alterutram ipſarum factum eſſet, om̄ino ſignificaſſet. eiſdem autem eadem conſequentibus utriuſq; meminiſſe neceſſe nō fuit. uerū neq; genitura, inquit, ſuppreſſa eſt. naturalis eñ eſt & ipſius euacuatio, quemadmodū & urinæ, & ſtercoris. ſed quare uenereo congreſſu uti uolentes, ad hanc deueniunt, nolentes autem, non, longiore oratione & in libro De

A dubijs motibus diſputatum eſt.

Quæcūq; alatæ naturæ coſtarum, propter impotentiā occaſionis, & in diſtillationibus malignis, etſi excretio ſit, etſi non ſit, malum.

Quoſnam medici alatos uocent, ſuperius dictū eſt. didiciſtis etiā ex tertio De morbis uulgaribus eiuſmodi homines ad phthiſin eſſe expoſitos. occaſionem autem Hippocrates dicere conſueuit & omnes ferè antiqui medici omnem rei materiam, ex qua initium motus ad ſequentes actiones prodit, ſiue argentū, ſiue aliqua alia ſupellex, ſiue potentia quædam ſit, ſiue locus, ſiue fides, ſiue actio, ſiue cauſa, ſiue quicqd aliud ſimpliciter. Sed quidam putāt ipſum locos prius affectos aliorum occaſiones appellare. B idq; ex eo ſermone demonſtrari aiunt, occaſiones unde incepit laborare, cōſiderandæ. ſi uero & hoc ſignificatum, (ut ſupra dixi) eſt, cum ſit commune, multa ſub ipſo erunt ſingularia. oratores quidem, quemadmodū & hiſtorici, & philoſophi, occaſiones, hominum actiones dixerunt, utpote & qui de illis diſputent. ab Hippocrate autem nomen tranſlatū eſt, quemadmodum & alia multa naturaliū actionum, atq; affectuum. in quibus omnibus commune eſt hoc, unde incepit fieri. nunc enim in propoſita clauſula Hippocrates dixit, unde incepit laborare, poſſet autē ſimiliter dici & hoc, unde incepit nauigare, bellum gerere, pacē agere, pugnare, inter ſe amare, odiſſe, tyrannidē exercere, & omnia id genus alia. Nunc C itaq; primum initium, quo quis alatus euadat, ab Hippocrate dictum eſt. occaſionē uero quiſpiam non ab re dixerit. quænam igitur hæc eſt? ingenitæ caliditatis, quæ ex corde habet originem, imbecillitas. didiciſti enim quemadmodū cerebro magno caput unà augetur, paruo exiſtēte, minuitur. eadem ratione & cum corde augeri pectus & minui. uerū cor ipſum exiguum ob uitalis potentiæ infirmitatem creari. cuius potētiæ eſſentiam ingenitum calorem eſſe dicimus. Quando igitur ægrotus talis ipſa natura fuerit, hoc eſt, ab initio, à prima creatione, & cor & pectus parua creata eſſe neceſſe eſt. At quòd tria ſint animal gubernātia principia, demonſtrationes didiciſti in uolumine De Hippocratis Platoniſq; decretis. Eos uero qui oc- D caſiones dici putant prius affectos locos, multum & in explanandis propoſitis uerbis delirare inuenies, et in eo quòd nos non dictionem aliquam unam, ſed integram orationem præterea ſubaudire debere iubent, tanquā & hoc modo narratio ſe haberet, Quæcunq; alatæ naturę coſtarum, ob impotentiā occaſionis in diſtillationibus malignis, maxime phthiſi capiuntur, & ſi exretio ſit, & ſi non ſit, malum. cum multa ab horum uerborum explanatoribus dicta ſint, ſatis eſto, quod uerissimū mihi, & artem medicam diſcentibus utiliſſimum eſſe uiſum fuerit, ſolum quàm fieri poteſt, breuiſſimis deſignaſſe. Diſtillationes igitur à capite in pulmonem deſcendentes tunc malignas eſſe putandum eſt, ſi defluentia ſubtilia, & corrodentibus uiribus

prædita

prædita ſint. Hæc ſanè neque in pulmone morari tandiu cõuenit, quoad concocta craſſeſcãt, quemadmodum alias fluctiones ex tenui quidem materia, ſed non corroſiua, & ægre matureſcente conſtantes: neq; rurſum ſtatim expelli. intus enim morantia non facile concoquũtur, uiſcusq; ipſum lacerare deprehenduntur. ſi excernantur autem, tuſſes uiolentas commouẽt, ob quas caput repletur, ipſumq; rurſus in pulmonem materias depellit, atque ob tuſſis uehementiam, ne aliquod in ipſo receptaculum frãgatur, metus eſt. Qualis planè tuſſis illis accidere ſolet, q humores tenues & aqueæ ſubſtantiæ difficulter ex pulmonibus reijciunt. aſcendunt enim iſti à ſpiritu per tuſſim emiſſo ſublati. quòd ſi tenues & aquei ſint, diſperguntur, & cõtra ſpiritus motum prius delabuntur, quàm totam aſperam arteriam egreſſi ſint. Verum eſt igitur noxam ſeq, ſiue in pulmone liquores iſti remaneant, ſiue euacuentur.

Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorſum, & tunc in caput, uerum & uiris poſterius magis, quàm à priori parte. Horrẽt exteriora, magis, quàm interiora corporis, ut cubitorũ, femorum. Sed etiam cutis rara. id uero pilus indicat. à quibus autem alijs rigent fortaſſe ulceribus, incipit ex uaſculis.

Reliqua huius ſermonis uerba & in Aphoriſmis, & in ſecundo De popularibus morbis declarauimus, ſed quod in calce adiectum eſt, haud parum negocij libri huius interpretibus faceſſit. ſiquidem alius aliter ea uerba ſcribit, omñes innuentes ſermonem ueriſimiliter interpretari nõ poſſe, ſi antiqua lectio ſeruetur: Ea quidẽ eiuſmodi eſt, ex qua non nulli eam partem mutauerunt, fortaſſe ulceribus, ſcribentes, ut ulceribus. Vt id ipſum aliorum ſit exemplum. neq; enim ab ulceribus ſolum, ſed etiam abſceſſibus ſuppurantibus rigent. quinetiam nõnulli ambuſti & excecti ex uſtione et inciſione riguerunt. Vidimus præterea nõnullos ob acre pharmacum ulceri ſuperpoſitum riguiſſe. uerum omnes id genus rigores externam cauſam euidentem habent. Alij uero ſunt in tertianis & quartanis febribus, & plerunq; unà cum iudicationibus citra manifeſtam cauſam exorientes, de quibus dictum fuiſſe aiunt, Rigores incipiunt mulieribus quidem magis, & reliqua deinceps poſita. Quapropter illud ipſum primo quiſpiam miratus fuerit, quomodo in Aphoriſmis, ubi maxime ſuam ipſius ſententiam explicat, & de rigore ſermonem ſcripſit, in uniuerſum illum protulit ſine ea, quam in propoſitis uerbis edocet, definitione? uidetur namq;, ſi ea quis conſideret, Hippocrates opinari, non omnes rigores uno tantum modo fieri, cum dicat, à quibus autẽ alijs rigent fortaſſe ulceribus, incipit ex uaſculis. Vltra id, quòd hoc ipſum, ex uaſculis incipere rigorem dixiſſe, nullam contra antedicta diſtinctionem habet. licet itaq; dicere, ex uaſculis rigores omnes ortum habere, id

A eſt, ex malis ſuccis intra uaſcula contentis. ſed primo quidem lumbi & dorſi partes horrent, deinde & reliqua. propterea nõnulli ueterem ſcripturam permutãtes, ita lectionem inſtituerunt. A quibus autem alijs rigẽt, ut ulceribus, incipit ex uaſculis. ut huiuſmodi oratio ſit, quicunq; ſine loco paſſo rigores fiunt, à lumbis & dorſo initium ſumunt, alij uero ab affectis particulis exoriuntur, quæ planè & ipſius rigoris cauſæ ſunt. Aliqui uice huius dictionis, uaſculis, contrarijs ſcripſerunt. ut in quibus affectus locus rigoris autor eſt, ad ſe ipſum, ut aiunt, eo quo rigẽt, tempore ab omni corpore ſanguinem attrahens, tũc rigor ex paſſis ſedibus prouenire conſpiciet, ipſo ſuperioribus inferiora, ſiniſtris dextra contraria dicente. Iam igitur animad-B uertentibus palàm eſt, ex his quæ iſti in ſcriptura tranſmutant, in maxime contrarias ſententias orationem trahi. nonnullis ab affectis membris, alijs ab iſtorũ contrarijs rigores oriri aſſerentibus. contraria uero ſunt, ut ipſi dicunt, quæ longiſſime diſtant. de cauſa quidem, ut ſæpius dictum eſt, licet uolenti, ut lubet, dicere, ſed de ijs quæ euidẽter apparent, no licet; ita enim omnes artes, hominumq; uita funditus euerterentur. uerum, ut in Aphoriſmis prodidit, om̃es rigores ex lumbis & dorſo initium capere dignoſcuntur. atq; iſtud in præſentia calci propoſiti ſermonis adiectum libri autor (ut aiunt) Theſſalus Hippocratis filius, ſi in patris commentarijs repertum deſcripſit, & libro interſeruit, male fecit. nam à patre longo tempore dijuC dicata, & per aphoriſmos in communem enunciationem redacta firmiora ipſum putare oportuit, quàm illa, quæ dum quærerentur antea, nondum cognoſcebãtur. quòd ſi ipſe ex ſe id adſcripſit, longe maius peccatum commiſit, patris communem enunciationem inuertens atque deprauans. At ſi quiſpiã alius Theſſalo poſterior librum hunc ſcripſit, male & ipſe fecit. ut enim ſępe iterauimus, experientia rerum euidenter apparentium iudex eſt, non ratio, quam ſibi unuſquiſq; uериſimiliter commentus fuerit. Nam cum aliquid fieri fama ſit, ratio inueſtigat, atq; id ita eſſe contendit. cum quid autem planè fieri conſpicitur, nugatoria & ſuperuacua ratio eſt, quæ ipſum fieri cauſam afferẽs dicat. cæterum & alia quædam ab interpretibus in D hæc uerba dicta ſunt. ſed ego iam ſæpius omnium meminiſſe recuſaui, & maxime cum ea quæ uerisimillima eſſe uidebantur, ad examen redacta falſa fuiſſe deprehenſa ſunt.

Caput ex ortu, & occaſione, & plurimis rationibus, & paulatim cognitis colligentem, & perdiſcentem, ſi ſimilia inter ſe ſint, & ſi non ſimilia inter ſe ſint, ex diſſimilitudinibus ſimilitudo fiat una. ſic utique ſit uia, ſic & recte ſe habentium approbatio, & non recte redargutio.

Non quæ nunc dixit, præcipere, ſed ea in ægrotãtibus exequi difficile eſt, prorſum ſanè artis ſumma in ipſis eſt. nam ſi quis accurate laborantis naturam

turam à primo ortu cognouerit, & ex qua nũc cauſa laboret, & per multas rationes ad minimam uſque cognitas euidentes ſimilitudines, & quæ diſſimilitudines eſſe uideantur ſpeculans, alia quoq; in propoſitis uerbis enarrata bene inueniat, iſte ſanè optime curare poterit. omnia itaq; contemplemur ſingillatim ea, quę per alia uolumina uberius pertractauimus, in memoriam reuocãtes, & ipſis, ſi quid deficiat, adijcientes. Igitur cuius eorum qui curentur, naturam à primo ortu ſcire deberi præcepimus, ſæpiusq́;, ut optime quiſpiam id faciat, oſtendimus, oſtenſum eſt autem haud ſæcius quæ de primario affectis locis, & per uitij communicationem læſis ſcire & exquiſite dignoſcere in ægrotis oporteat. quemadmodũ & de cauſis, quas ante incipientes uocant, & quas antegreſſas, & quas contentiuas. oſtenſum eſt pręterea & in hoc libro, cum tradita eſt circa ægrotantem œconomia, quę utiliter quiſpiam ex ægroti ſermonibus ad artis opera colligere poſſit. Quinetiam quòd ex ſingularibus in ipſa conſideratis ſpeculantem diſſimilitudines ad ad unam amplam communemq́; ſimilitudinem redigere oportet. plurima uero eorum quæ in his libris ſcripta ſunt, uſu uenire ſolẽt. At quod deinceps ſcriptũ eſt, Rurſum diſſimilitudines his ab uniuerſis, cõmunibus, & ſimilibus in differentias partitionem ſignificat. oſtẽſum autem eſt hoc à nobis in omnibus partibus artis, in libro De differentia ſymptomatum, de communis ſymptomatis diuiſione, ita quoq; & in libris De pulſuũ differentia, de pulſus in uniuerſum diſtinctione actum eſt. uerum & inter has differentias rurſum ſimilitudo eſt. iterumq́; ſingulæ differẽtiæ, ut edocuimus, in alias magis particulares differentias diſtinguntur. item & iſtæ quaſdam habent ſimilitudines. * iccirco igitur cum dixerit, Rurſum diſſimilitudines his ſubiunxit, & ſi ſimilia inter ſe, ut intelligamus deficere hæc uerba, ſecundum aliquid, uult enim nos cognoſcere diſſimilitudines, quæ quidẽ ſunt differentiæ, quadantenus iterum ſimiles inter ſe eſſe, ut ex diſſimilitudinib. una ſimilitudo fiat. & enim ipſa per ſe unaquęq; differentia communem ſimilitudinem habet, omneſq́; cõmunis alia complectitur. rectè igitur dixit, hæc enim uia recta, in omni ſcilicet artis conſtitutione, ut didiciſti. appellauerunt autem hanc uiam poſteriores Hippocrate non uiam, ſed methodum, ex qua rectè inuentorum & factorum in artibus approbatio eſt, non rectè autem ſe habentium, redargutio.

Sanguinis de naribus profuſio, aut his qui ſubuirides nigriq́; ſunt, aut rubri & uirides, aut ſubuirides.

Nõ eſt huic ſermoni additum, utrum magis in morbis fiat ſanguinis è naribus profuſio dictis hominibus, an magis quàm alia, iſtos iuuet, ſed neq; * quos intelligat ſubuirides et nigros, clarũ eſt. nam, ut ſępius iam repetitum eſt, in ſtirpibus herbaceũ, id eſt uiridem, ab herba, eiuſq́; colore Græci plerunq; dicere conſueuerunt, abutentes autem omne uigens & boni habitus ita nominãt, interdum uero & pallidos uirides appellant. atq; nunc ita explanatoribus uidetur Hippocrates uirides & nigros accepiſſe, tãquam ſi pallidos & nigros dixiſſet. hos ipſos uero nonnulli ſanguinis profluuio magis obnoxios eſſe contendunt, quod pallida bilis cum ſanguine permiſta ſit, quæ uaſculũ poſſit acrimonia ſua recludere. Alij iſtos magis iuuari, quoniam prauis humoribus euacuationem requirẽtibus affluãt. pariter & de rubris uiridibusq́; uocatis diſſentiunt. Aliqui ad ſanguinis effuſionẽ aptiores ipſos dictos eſſe aſſerentes, alij ea re iuuari magis. ſed utriſq; commune quidem eſt bile pallida abundare, non commune autem, magis melancholicum ſuccum ipſi admiſtum eſſe in uiridibus & nigris uocatis, magis ſanguineum uero in rubris & uiridibus. Nonnulli ſanè ſcribũt χλωροχρόες per hanc literam ρ rubrũ habentes colorem ſignificari uolentes. At tertio dictos ſubuirides & hoc loco intelligunt ſubpallidos. ſed cum uox indicet modicum ipſos habere pallorem, cui permiſtum illum eſſe uelint, ſilentio tranſeunt. nam ſi nigredini, hos primos ab ipſo dictos eſſe aiunt: ſi rubori, ſecundos. forſan igitur cum albedini miſtus eſt pallor, iſtos ſubuirides uocat. uerum albi coloris homo haud ita multũ ſanguinis è naribus profluuio obnoxius eſt, neq; magis quàm prędicti ab eo ſubleuatur.

Parum remittentem craſſum facere oportet aridæ.

Hæc quidem uetus lectio eſt. Sabini autem diſcipuli non legunt, parũ, ſed, brachium, dicũtq; retractationis cauſa in ſanguinis de naribus eruptione uenæ brachij ſectionẽ prodeſſe, non ſolum propriam ſcripturam interpretantes, ſed etiam uériſimiliter nos intelligere pręcipientes, brachiũ remittentem, de uenę in cubito ſolutione dictũ eſſe. ego uero huiuſmodi uenæ ſectionem ſanguinis de naribus immodice profuſioni prodeſſe ſatis noui. retrahit enim ipſam, & ne fiat impedimento eſt. attamen Hippocratis ſermonem id exponere non uideo. ſed hæc uerba, parum remittentẽ, in eum ſenſum (ut plurimi interpretes accepterũt) dixiſſe uidetur, ut ſcilicet ſanguinis fluxui parũ cedẽtes, ſic deinde & ad ipſum craſſiorem efficiẽdum tranſeamus. at quia nõ ſimpliciter dixit, ſanguinem craſſum facere non cum humiditate, ſed cum ſiccitate, aliq craſſum facere arido, in ablatiuo caſu ſcribentes, ſubintelligi oportere aiunt, medicamento. Id enim ex his quæ ſubnectuntur, declarari. ſed in præmiſſis uerbis his, qui ſanguinis è naribus profluuio cõtinenter laborãt, nõ in morbis, ſed cum nõ decumbunt conſiliũ dari. In uictus ratione ſermo declarare uidetur, iubẽte ipſo ex craſſum reddẽtibus cum ſiccitate boni ſucci ſanguinẽ facere. * Halicam & amylũ huiuſmodi eſſe aiunt, & recentem caſeum, & ſuillas carnes, & agnorum maximè lactentium, & hœdorum præterea. Alij de fluxu ſanguinis in morbo uexatis ſermonẽ dictũ eſſe uolentes

uolentes conſulere ipſum aiunt, ut ſanguis ſine cibis craſſus fiat. id eñ ſignificat ea uox, aride, quoniã malos ſuccos uult concoquere; ad concoctionem autē bene facit inedia. concoquētium etiam medicamentorum uſus eſt idoneus, quando ipſa adſtringentia ſunt. nam hæc ſanguinem craſſum faciunt, ſicut & cōcoctio. Deinceps uero ab ipſo huiuſmodi medicamentorum exemplum poſitũ eſt. Quidam autem non ſcribunt, aride, uoce in e deſinente, ſed in o, arido, Hippocratem iubere dicentes, per nares exeuntem in profluuio ſanguinem arido medicamento craſſum reddere.

Alijs uero minus craſſitudinem.

Alios aiunt ipſum dicere, eos ſcilicet, qui ſine prauis ſuccis ſanguinem aſſidue profundunt, quibus neq; pallida, neq; atra bilis cum ſanguine miſta eſt. Aliqui & hic ſcribunt, nō, craſſitudinem, ſed, craſſum, facere, narrationē magis dilucidam reddere uolentes. ſententiã quidem eandem planè ſeruant, ſiquidem & iſti ipſum iubere uolunt, alijs ob copiã mali ſanguinis eius profluuio laborãtibus minus craſſum facere. hoc uidelicet, craſſum facere, iterum bifariã accepto, nonnullis quidem ratione uictus, alijs uero per medicamēta naribus adhibita. quibuſdam præterea utroq; modo ſanguinē craſſum reddere præcipientibus. ſed nullam firmam cognitionē ex his uarijs lectionibus haberi, iam ſæpius à me dictum eſt.

Arido autem oportet albo, ut galla, alumē.

Hæc eſt ſanè antiqua lectio, quam difficulter explanabilem nonnulli permutarunt, hi breuiorē illi longiorem facientes, longã quidem hoc pacto ſcribentes, arido autem oportet albo ex naribus, ut galla, alumen. ipſius uero ſententiam hanc eſſe uolunt, immoderate ſanguinē è naribus profundētes, ultra prædicta adhuc & localibus remedijs curandi ſunt. localium uero auxiliorum exēplum dictum eſſe aiunt aridum medicamentum album naribus iniectum. ſed galla cum alba non ſit, nōnulli ipſi adiecerunt & alumē, ſcribētes, ut galla alumen. Iſtud uero, hac aut iſtac, ademerunt non iniuria, tanq; exile quoddam atq; indignum Hippocrate, ſi modo ſignificari hoc aiunt, per utram narem ſanguis eruperit, in illam aridum medicamen eſſe inijciendũ. At ſeruata ueteri lectione obſcura locutio redditur. nam quæ ex naribus alba euacuare iubeat, aut purgare, aut concoquere, aut ſponte deſcēdentia cōtemplari, omnino inuentu dubium anceps q; eſt, ipſo Hippocrate huic uoci, albo, nihil planè adijciente. Iure itaq; in hoc ipſo primũ interprētes diſcordes fuerunt, alius aliud ſubintelligendũ eſſe exiſtimantes. & quoniã omnibus his, iſtud, ut galla, aduerſatur, conueniens eñ erat dicere, ut galla, in ablatiuo caſu, non in nominatiuo. hoc igitur cōmuniter omnibus repugnat, * neq; euitare quis poteſt narrationis incongruum, neq; emendare, licet ſcripturã mutet. ſed nonnulli dicunt etiamnum ipſi de ſanguinis è naribus fluxu totum ſermonem eſſe, conſulere q; in huiuſmodi, aſtringēti medicamine uti, in narem ſanguine manantē id immittentes, uſq; dum ſedato ſanguine alba exiuerint. multa alia quoq; perperã dicũt in uerba (ut mihi quidē uidentur) corrupta, & ab aliquo forſan interpoſita. cæterum mirari licet, ut in alijs multis, ita & hoc loco eos, qui ualde audacter Hippocratis uerba in quicquid ipſis uiſum fuerit, tranſmutant. cum omnes enim interpretes in ſermone Hippocratis ſcriptũ eſſe ſciant ex naribus alba, ipſi mutãtes ſcribũt, ex naribus albo. multoties autē dixi in obſcuris locutionibus ueri ſimiliter uerba mutare fas eſſe. ſed prius id ipſum dicentem tunc lectionem mutare decet.

Cum uenere uti incipiũt, aut hircire, ſanguinis profluuio laborant.

Sanguinem de naribus facile profundunt non ſolum ægroti, uerum etiam ſani, qui eam ætatem agunt, in qua illud ipſis euenit, qđ hircire uocãt. iſti iam & uenere uti planè poſſunt. ac prius quidem, cum eſſent pueri ſanguine copioſo abundabant, uerũ ratione incrementi haud ita ualde copioſo. ſanguis autem ipſis calidior eſt, propterea ſanguinis profluuio tentantur. At uos meminiſſe puto, ex alijs membris ſanguinis profluuia cũ loci appellatione ſemper dici, ex naribus uero, nōnunquam & ſine particulæ appellatione ſanguinis profluuium ſimpliciter nominari.

In acceſſibus autem quidam perſtrepũt, ut Arceſilaus, aliqui acceſſuri horrentes, rugoſi. alijs uero poſt inflatur uēter, quàm acceſſerint, ut Damagoræ.

Sæpius repetiui, ſi ualde male à multis interpretibus dicta redarguam, ægre omnes ferre commentariorũ longitudinem. ſi uero non reprehēſa dimittam mediocria tantum memorans, eos qui haud tardo ingenio ſunt ab illis excitatos & reliqua dijudicare poſſe. & nūc igitur ita faciã. Hanc quidem uocē acceſſibus, oñes ferè de coitu cum muliere intelligũt, quēadmodum & eam uocem, perſtrepunt, de emittendis flatibus. Atq; de hoc etiã paulo ante dictum eſt. ſed quod deinceps ſcriptũ eſt, acceſſuri autem horrentes, rugoſi, quiddã tale ſignificat, aliqui uenerea aggredientes, cũ incaleſcũt, horrore tentãtur: qua ratione iam ſæpius didiciſtis omnes mali ſucci plenos, cum uehementius caleſiunt, horrore uexari. At nōnulli pro hac uoce, horrentes, rigent, ſcribunt. quod mihi perrarũ eſſe uidetur, & maxime ſuccorũ prauitatis indicium. quare neq; ullum initio coitus rigore affici cognouimus. uerũ & hãc uocē, rugoſi, aliqui in hanc uocē κακώδεας, id eſt, male olentes cōuertũt: alij uero interpretantur ob male habitum corpus κακώδεας, id eſt, male olentes dici. alij q tetrũ odorē ſpirent. q quibuſdã autē uenter inflet, ſupra poſitum eſt. ſed Dioſcorides hanc clauſulam, ut & alias multas, in quod ipſi libitum fuit, cōmutauit,

ut tota oratio huiuſmodi ſit, in acceſsibus ſunt ut perſtrepẽtes, quẽadmodum Arceſilaus, ut fœtidos ipſius crepitus eſſe intelligamus. Capito quidem & ipſe in ualde multa ſermonẽ hunc cõuertens talem fecit in acceſsibus aliqui perſtrepunt, ut Arceſilaus, aliqui acceſſuri rigent rugoſi.

## Mutationes cauendæ.

Et in alijs quibuſdã, & in aphoriſmis id cautius dixit, his uerbis præpoſitis multum, & repente. neq; enim nobis aeris mutationes, neque à nobis ipſis paulatim factæ periculoſę ſunt. ſed tantũ magnæ ac repentinæ, ſanitatis amittendę periculum inferunt. Quocirca & ab his cauendũ eſt. Euitabimus autem ambiẽtis cœli mutationes, domi nos plurimum continentes, & cõtrariorum uſum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus ſiccãtes, in ſiccis humectantes: eadem quoq; ratione & calefacientes, & refrigerantes, cum huius utriuſq; occaſio fuerit. ſed in uictus ratiõe mutationes cauere in nobis ipſis eſt. neq; ab exercitationibus ſubito ad ocium, neq; ab ocio ad exercitationes tranſeuntibus, ſed neq; à lauandi inſuetudine ad lauationes, neq; à lauationibus ad oppoſitum, neq; ex aquæ potu ad uinũ bibendum, neq; ex uini uſu ad aquæ potũ, & in alijs omnibus ſimiliter. Hic ſermo planè uerus eſt iuxta & ab Hippocrate ſæpius repetitus. cæterum ignoro, quidnam aliqui ſentientes dicant ſubintelligendũ eſſe huic ſermoni, mutationes cauẽdæ, hanc uocem, ætatum. in aphoriſmis enim ipſe inquiens, multũ & repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut aliter utcunq; corpus mouere periculoſum eſt. & omne multum naturæ inimicum, ætatum nulla mentionem fecit. neq; enim in ipſis paulatim labentibus nimium naturæ inueniri poteſt. neq; aliqua curioſiore obſeruatiõe indigent, quantum ad communia tuendæ ſanitatis pręcepta pertineat. quemadmodum neq; cum anni tempora paulatim mutationem ſuam faciunt. uerum hæc interdum uidemus magnas repẽte in contrarium mutationes pati at ætatem nullam repente elapſam nouimus, ut puer die poſtero in uirum euaſerit, non paulatim per pubertatis & iuuentæ annos tranſitum faciens.

## Cibi paucitas, laſſitudinem non faciens, nec ſitim accendens.

Cum in uniuerſum mutationes eſſe cauendas dixerit, unum quiddam ad naturalem ſtatũ tuendum cõferens deinceps ſcripſit, ut memoriæ propriæ conſuleret. In utraq; enim mutatiõe cum circundantis aeris, tum noſtrorum ſtudiorũ, & uniuerſæ uictus rationis, cibi paucitatem, & ſitis, & laſsitudinis priuationẽ in omnibus, quæ agimus, nobis eſſe propoſita iubet. Sed explanatores cibi paucitate & ſitim & laſsitudinẽ tolli dixerunt. uerum id ſi non ita in uniuerſum proferatur, falſum eſt. nam pituitoſos ſuccos, aut multum optimum ſanguinem habẽtibus cibi paucitas laſsitudinem A tollit, & ſitim extinguit, ſed bilioſis, aut inopia ſanguinis laborantibus neq; laſsitudinem ſedat, neq; ſitim extinguit: ut ipſe in libro de uictus acutorũ ratione edocuit. adhuc uero peius illi ſenſerunt, qui ita ſcribunt, inedia laſsitudinem tollens, ſitim extinguens. At iſti planè in extrema inſcitia uerſantur, ea, quę neq; uulgus hominum latere ſolent ignorantes. Alij præterea fini ſermonis hanc uocem, eſurienti, adijciunt: aiuntq; cibi paucitatẽ eſurienti laſsitudinem & ſitim eximere. eſurientẽ uero eum dictum eſſe uolunt, qui indigere cibo ſe ſentiat. Atqui melius eſſet dicere, famẽ ſentienti paucitatem cibi haud in tẽpore adhiberi, non ſentienti autem conducere. ſignũ eſt enim ipſius corpus multitudine redundare.

B Omnis extenuatio laxat cutem, deinde diſtenditur. refectio è contrario, cutis corrugatio, concidentis extenſio. Refecti cibo rugoſum, læue. utriuſq; ſignum ſubbilioſum, ſubrubrum. ſic & detractas eſſe mãmas, graciles autẽ ſurſum tractas, & circumtentas, etſi quiſpiam non arbitretur propter hoc, ſed carne creata id fit.

Demiror explanatores obſcura uerba, quę nullus homo intelligat, ſolos ſe intelligere profitẽtes, quæcunq; uero nobis omnibus perſpicua ſunt, ſolos ipſos nõ intelligere. Propoſitum igitur ſermonem minime ambiguũ multiformiter diſtrahunt, alius aliter ipſius particulas ſcribens, atq; commu C tans, & omnibus euidenter apparentia declarans, quæ maxime omnium ipſos euitare oportebat. eſt enĩ Hippocrati ſermo de his, quæ in corpore noſtro conſpiciuntur per tenuationes, & enutritiones. Sed nonnulli, neq; quid ſit tenuatio, noſſe uidentur, tantum abeſt, ut omnia in iſtis euidenter apparentia, aut ipſorũ cauſas percipiant, ſed tamẽ fieri tenuationẽ per euacuatiõẽ prędicant. Aliqui ſiue euacuationẽ, ſiue tenuationem dixeris, nihil referre opinantur. Verum hoc dignoſcere nõ eſt magnæ cuiuſdam ſciẽtiæ. Igitur multi haud modica ſanguinis copia redundant, gracilliſſimi tamẽ ſunt. ſicut alij è cõtrario craſſi, ſed paucum habẽt ſanguinẽ. Atqui eſto cuidã mulierculæ iam octo menſes purgationis menſtruæ ſuppreſſione labo D ranti, extenuatiſſima cũ eſſet, haud exiguo detracto ſanguine, breuiſſimo tempore propriũ habitum reſtitui, ſicut & alias non paucas eodem modo ad ſanitatem reduxi. ſed quod illi mulieri accidit (neq; enĩ erat ignobilis) fuit ualde celebre. ipſi quidem reſciſſa uena, & medicis ex eo remedio futurã utilitatẽ firmiter polliceri uerentibus. quinetiam nonnulli mihi aduerſari audebant, non ſolũ propter mulieris maciem, ſed etiam propter inappetentiam ex uenæ ſectione ſecuturam eſſe noxã affirmantes. profecto hæc melius eſt longiori ſermõe perſequi, ꝙ utrius Prodici Hippocrates mẽtionem fecerit diligenter inuenire conari. Verũ, ut ſupra iam dixi ſæpius, recẽtiores medici ad magis ſophiſticam doctrinæ ſpeciem deflexerunt,

ægrotis

ægrotis euenientia diligẽter obſeruare, & ipſorũ
affectus, cauſasq́ꝫ, ex quibus curationis inuentio
acquirit̃, indagare negligẽtes & ipſa uero per ex-
perientiã in muliere, quam memoraui, cõfirmata
eſt: ſiquidem primo die ſanguinis ſexquilibrã de-
traxi, ruſum poſtero die librã unam, tertio uero
non multo plus ſemilibra, erant enim unciæ octo.
Sophiſta quidem hęc legens quęret, quis ex Grę
cis unquã libras, aut quis uncias nominauit? Medi
cus uero & quæ alia ſigna præter cohibitos men
ſes, uenæ ſectionem indicent, ſcire auebit. illa igi-
tur & ego recenſebo, ſophiſtis, ut ualeãt, nunciãs,
quoniã ſcilicet ipſius uenæ eminebant ſanguinis
plenæ, colore liuidę, reſciſſo atttẽ uaſculo, liquidæ
pici & colore & craſsitudine ſimilis ſanguis ema-
nabat. ob id ipſum ſanè multo magis uiſus fuit lar
giter eſſe euacuandus. Hæc quidem à nobis ꝓbi-
ter recte mederi cupientibus dicta ſunto. Rurſum
uero ad propoſitũ me recipiens, non recte dicam
explanatores affirmaſſe, attenuationem corporis
ſimpliciter ob inanitionem fieri. diffinitiones enĩ
dixiſſe oportuit, qđ ſcilicet attenuatio totius mo-
lis detractio quædam eſt, & collapſus, & ſubſiden
tia, uel utcunq́ꝫ ipſum nominare uelint: craſſitudo
uero è cõtrario in tumorẽ ſublatio eſt. nonnunquã
igitur debilitata carnoſi generis facultate, & uitio
ſo ſanguine in arterijs uenisq́ꝫ incluſo attenuatio
fit, plerunque uero ex cõtrarijs craſſitudo. in uaſcu
lis quidẽ paucus ſanguis remanſerit in carniũ nu-
tricationẽ diſtributus, illæ uero bene adultæ ſint,
& per eas totius moles corporis increuerit. Noue
rũt autem id quoque mangones, cutem ſcilicet car-
noſis particulis circũponi, & naturas quaſdã cor-
porũ agnoſcunt, quæ in molem excreſcere pręten
ta cute non ualeant. nam ipſam ſummis digitis ſur
ſum trahentes, quouſque à ſubiecta carne diſcedat,
cõſiderant, & eouſque ſingula emaciata corpora ſe
reficere poſſe ſperãt, quouſque cutis protracta fue-
rit. laxa enĩ cutis in extenuatis, extenta in craſſio-
ribus effectis apparet. porrò extenuatiões multis
de cauſis proueniunt, ſiquidem alimẽti penuria,
exercitationes plures, & uigilia, & cogitationes,
& dolores, & morbi colliquatiui & diſcuſſorij, prę
terea euacuatio multa per aluum, per uomitũ, per
ſudores, per ſanguinis profluuiũ extenuationum
cauſę ſunt. inſtaurationis autem unus modus eſt,
omnium uidelicet quibus ſani egemus, cõueniẽs
modus. iſta uero ſunt, ut ipſe in ſequentibus dictu
rus eſt, labores, cibus, potus, ſomnus, uenus. Itaque
cum multi modi extenuandi corporis ſint, omni-
bus cõmune eſt primum quidem cutẽ laxari, po-
ſtea uero perdurante macie diſtendi. At ſi illi ſuc-
cedens inſtauratio facta fuerit, cõtrarium accidet.
diſtendetur enim cutis. cauſas uero iſtorũ iam qui
dem ſæpius audiuiſtis, ueruntamen & in præſen-
tia ſummatim perſtringentur. Quapropter cum
memoria complectamini, quæ ſæpius in utribus
& ueſicis conſpexiſtis: repleto enim interiore ca-
uo circumtenditur corium, euacuato relaxatur;
eodem modo & in animalibus bene ſaginatis di-

A ſtenta cutis, in macie cõfectis laxa conſpicitur. nã
ſicut liquor in utrem infuſus eius tergora conten-
dit, ita carnes multæ procreatę cutem noſtram cir
cum ſe ipſas obtendunt. atque id euidenter intueri
licet, pingues ſcilicet omnes adeo tenſam cutem
habentes, ut eam quis apprehendens nec mini-
mum à ſubiectis carnibus auellere poſſit, macros
autem adeo laxam, ut longiſſime quis ipſam pro-
trahẽs acu traijcere ſine ullius ſubiectæ partis uul
nere queat. Hactenus quidem omnes ferè ſermo-
nem recte intellexerunt, ſed in eo cõturbati ſunt,
quod ſequitur hæc uerba, omnis extenuatio laxat
cutem, contrariũ enim ab ipſa fieri negant. Quo-
circa nonnulli de refectione uerba illa, poſtea cir-
cumtenditur, dicta eſſe exiſtimant. neque animad-
B uertunt, quod ſubſequitur ipſis aduerſari. ubi ait,
inſtauratio econtrario. erit enim ſiquis ipſorum
explanationis intellectum ſequatur, talis ſermo-
nis ſentẽtia: omnis extenuatio laxat cutẽ, circum
tenditur contrà inſtauratis. inſtauratio uero cõtra
rium facere apta eſt. Sed primum quidem ipſum
dicere par erat, inſtaurationem non contraria, ſed
contrarium facere. nam cum unum de extenua-
tione dictum ſit, & refectionem uni cõtrariam di
xiſſe ratio poſtulat. Igitur ſi extenuatio cutem la-
xat, eam diſtendere inſtaurationem decet. poſtea
uero deinceps hoc dixiſſe manifeſte uidetur, cum
explicatior, apertior, ac breuior ſit talis oratio, o-
mnis extenuatio laxat cutem, inſtauratio circum
tendit. Quid igitur eſt, quod ab ea parte ſignifica-
C tur, quæ dicit, poſtea circumtenditur? Nihil aliud
ſanè, niſi id, quod ab omnibus intelligitur. quòd
primo ſcilicet in extenuatiõibus cutis relaxatur,
extenditur poſtea extenuatione manente, & non
in inſtaurationẽ tranſmutata. At in inſtauratione
contrarium euenit, ab initio quidem cutis obten
ditur, tempore autem ſuccedente laxior euadit.
Hæc profecto, ſi adeo curioſe, ut Hippocrates,
ſenſus apparentia obſeruaſſent, ita fieri uidiſſent:
primum igitur uobis in memoriam ea reuocans,
quæ ſenſu conſpexiſtis, poſtea & apparentiũ cau
ſas explicabo. Illorum itaque reminiſcamini, qui in
morbis contabuerunt, præſertim in tabe, quæ cõ-
buſta uocatur. in quibus mementote cutem æque
ac aridum corium fuiſſe diſtentam. ſed quid mirũ
D in illis longiori tempore tabefactis cutem diſten-
tam apparere? quandoquidem & nonnunquam
primis diebus id euenire ſoleat. Dicit ergo Hip-
pocrates ipſe in Præſagijs de his, quæ morbi ini-
tio eueniunt, ſermonem faciens, inter alia faciei ſi
gna & hoc enumerans, cutis circa frontẽ dura &
contenta. Quod autem ob inanitionẽ id fiat, do-
cens ipſe deinceps ſcripſit: interrogare oportet,
num uigilauerit homo, an uẽtris deiectiones ual-
de ſint liquidæ, an peſtilens quicquã ipſum uexet.
Cæterũ id ab om̃ibus medicis Hippocrate poſte-
rioribus tanquã uno ore loquentibus conceditur,
ob immodicã euacuationẽ nõnunquã ſenſilẽ, non-
nunquam ſenſus latẽtem, ſolere eiuſmodi faciem
euadere, qualem his uerbis pinxit Hippocrates-

naſique

naſus acutus, oculi caui, tẽpora collapſa, aures fri
gidæ & contractæ, & auriũ pinnæ inuerſæ, & cu-
tis circa frontẽ dura & diſtenta. Quocirca ſenſu
nos aperte docente nimiã euacuationẽ contra quã
moderatã, in cute affectũ parere, ipſorũ ratio ueri
ſimilis quidẽ, nõ tamen uera cõprehendit. cũ di-
cunt, manẽtibus affectum producentibus cauſis
ipſum ad contrariũ tranſmutari nõ contingit. eui-
dẽter enim trãſmutari in immoderatis euacuationi
bus cernitur: ſiue ipſæ lõgiori tẽpore ſenſibiliter
perdurare noſcant, ſiue per uias ſenſib. occultas,
per eliquationẽ ſcilicet aut digeſtionẽ ęgrotantiũ
efficiant. Anteq̃ igitur ad ipſam cutis ſubſtantiã
exhauſtio peruenerit, perinde atq; in euacuatis u-
tribus, & ſaccis, & ueſicis cutis laxior reddit. ina
* nitione autẽ perdurãte talis efficit, quales aridæ
ueſicæ atq; coria, quæ præ duritia extẽdi nõ poſ-
ſunt. talis uero & in utribus & in ueſicis cutis effe
cta uidetur, cũ exiccata admodũ fuerit. At uſq; dũ
humida ſit & mollis, in interno cauo aliqd ſuſci-
pit iterũq; dimittit: ſuſcipiẽs quidẽ, cũ ſatis exple-
ta fuerit, diſtendit, cũ inanit autẽ, relaxat. Recte
igitur Hipp. dixit, omnis extenuatio laxat cutem,
poſtea circũtendit. ſic enim & fieri uidemus, & iam
cauſa dicta eſt. ac bene illud quoq; adiecit, inſtau-
rationẽ cõtraria facere: nã ab initio extendit cu-
tis, interiecto deinde tẽporis interuallo efficitur
laxior. cũ enim ſubiectis ipſi carnibus durior na-
tura ſit, atq; aridior, poſt illas & in extenuationib.
obdureſcit, & in inſtaurationib. remolleſcit. quan
do igit ipſam durã & iã exiccatã inſtauratio exce
perit primũ carnes adaugẽs ipſam iure protẽdit:
procedente uero tẽpore & ipſa cutis nutrimentũ
ſuſcipiens, humidior & mollior fit, proinde & ite
rũ laxior reddit, quẽadmodũ arida coria & pelles
aqua madefactæ & oleo ac ſeuo delibutæ. Hæc
itaq; uere iuxta atq; aperte ab Hippocrate enarra
ta male interpretati ſunt, ob earum, de quibus eſt
præſens ſermo, rerũ ignorationẽ. Sed q̃ ſequunt
haud æque nota, & fortaſſe deprauata manifeſta
eſſe arbitrant: quãuis in ipſis explanãdis haud mi
nus, q̃ in prædictis diſſentiãt, & antiquas lectio-
nes permutẽt. uerũ ut dilucidior oratio ſit, ſingu-
las ſermonis particulas ſeparatim explicabo. cu-
tis corrugatio cõcidentis, extẽſio refecti. in exte-
nuationibus quidẽ laxari cutẽ, priuſq; ipſa in pro
pria ſubſtantia aliquid perpeſſa ſit, in refectionib.
autẽ extẽdi, & exiccatã tẽporis interuallo in con-
traria permutari ſupra cõprehẽſum eſt. ſed in hac
parte ipſius cõcidentis corrugationẽ fieri inquit,
refectæ uero extẽſionẽ. rugoſum quidẽ corpus &
cutẽ Græci nominãt, quę in rugas & plicas cõtra
cta ſunt, ut uidemus in ſenibus. & ipſorũ affectum
corrugationẽ. corrugatio uero aliqua & in iuueni
libus corporibus apparet, cũ uenę occultæ ſunt
& extenuatę, & maxime cũ diſſipato in ipſis abũ-
* dante ſanguine medicamen auſterę aſtringẽtiſq;
naturę quiſpiã ſuperdederit. Hunc autẽ & in cute
cadente affectũ creari dicit, id eſt, cũ ea, quæ intra
ipſam cutẽ habent, pauciora effecta ſunt, tũc deci

A dit in ſeipſam reſidẽs, ſed cõtrariũ eius affectũ, cũ
in longũ latũq; excreuerit, extẽſionẽ homines uo
cant. licet nonnunq̃ eueniat, ut tantũmodo ſecũ-
dum longũ aut latũ extendat ac reſideat. Verũ in
præſentia de extenſione & cõtractione ſecundũ
utrãq; cutis dimẽſionẽ factus ſermo intelligẽdus
eſt. Qđ ſiquis hanc propoſitã clauſulam recte in-
tellexerit, nõ admodũ hac egebit. Horrens, lęue,
utriuſq; ſignũ, ſubbilioſum, ſubrubrũ. nõnulli le-
gũt, rugoſum, lęue, utriuſq; ſignũ. Sed quoniam
in ante poſita clauſula de corrugatione ſcripſit, ra
tioni magis cõſentiẽs eſſe uidebit, ut nũc horrẽs
dictũ ſit, ut Hippocrates ſpeciem in corrugatis fa
ctã horrẽtibus ſimilem eſſe demõſtret. ſimilitudo
autẽ in cutis inæqualitate ac ueluti aſperitate cõſi
B ſtit, nonnullis eius particulis depreſſioribꝰ, nõnul
lis extãtioribus apparẽtibus. Quando enim per exi
gua ualde interualla in tota cute id factũ fuerit, id
ſymptoma horror nominatur. tuq; illud mẽte cõ-
cipito, exactæ maris tranquillitati læuis corporis
ſtatũ aſſimilari, & proxime inceptæ eius inęquali
tati horrorem. Ita ſanè & poeta inquit, qualiter au
tẽ zephyris confundebat mare ad horrorem con *
citantibus. Lęuitas igitur inſtauratis corporibus
ineſt, ſed ueluti horrens contrà ſeſe habentibus,
utrũq; uero ipſorũ utriuſq; ſignũ eſt. At nõ utrũq;
amborũ, neq; ambo ſimul utriuſq;. eodem quoq;
modo & ſubbilioſũ & ſubrubrũ utrũq; utriuſq; ſi
gnũ eſt, ſubbilioſum extenuati, ſubrubrũ inſtaura
ti. emaciatis enim corpus bilioſius reddit, propter
C cauſas maciẽ inferentes, de quibus antea nos lo-
quẽtes audiuiſtis. ſanguinoſius autẽ cibo refectis
atq; inſtauratis. nam neq; bene enutriri ſine opti-
mo ſanguine corpus ualeret. adiecta uero ſermo-
nis calci hac particula ſic aliqui eam ſequẽtis ini-
tium faciunt, nonnulli huius finẽ. utroq; enim mo-
do explanationem facere poſſumus. quocirca de
hoc quidẽ laborioſe diſceptare non conuenit. ſed
ad ſequentia ueniamus, ſubiecti ſermonis initium
ab hac particula Sic facientes, quoniam plurimis
explanatoribus idem ipſum facere uiſum eſt: ſic
detractas eſſe mammas, graciles uero ſurſum tra-
ctas & circumtentas, & ſi non propter id quiſpiã
arbitretur, ſed carne creata id fit. Hæc ſanè eſt an-
tiqua lectio. ipſam uero quidam commutarunt,
D alij breuiorem, alij longiorem facientes, quemad-
modum & Sabinus ita ſcribens: ſic detractos eſſe
longos graciles, alios uero ſurſum tractos. ut gra-
ciles quidem & laxari, & longos apparere, ſed be
ne nutritos ſurſum tractos eſſe ſignificet. At Ruf-
fus & ueterem lectionem & antiquiorũ interpre-
tum explanationem aliquid Sabinianæ contra-
rium edocẽtem retinuit. uult enim bene nutritos
ad inferius, emaciatos ſurſum uerſus attractos eſ-
ſe. Huiuſce autem rei ſenſus ipſe teſtis locupletiſ-
ſimus eſſe uidetur, dicẽte Hippocrate, Quamuis
aliquis non utiq; arbitretur. nam cum prædixerit,
extenuatis laxari, bene nutritis circumtẽdi cutẽ,
priori detractas eſſe mãmas, ſecundo ſurſum uer
ſus tetractas accidere inuenies. & propterea aiit,
Quamuis

Quamuis aliquis non utiq; arbitretur, id ſanè tanquam ualidiſſimam rationem acceperũt ueteres interpretes empirici Glaucias, & Tarẽtinus Heraclides. per eam enim ſe demonſtrare opinantur, Hippocratem in eorum ſententiam deſcendere, ut ueriſimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, ſed ſoli per experientiam cognito & euidenti fides ſit adhibenda. quamuis & ipſum euidens ſine cõditione prolatum utroq; modo falſum ſit, ſiue detractos eſſe & laxari tales in extenuationibus, ſiue in ſuperiora eſſe retractos dixerimus. ergo id ipſis primum accurate exploratum eſſe oportuit, cum empiricis, qui rerum ſenſui apparentiũ obſeruatores ac memores ſunt: tum dogmaticis, quoniam eorum, quæ ſunt, non eorũ, quę non ſunt, ipſos cauſas reddere opus eſt. Quidnã igitur ſit ſenſui apparẽs, ego explicabo, cum in permultis mulieribus obſeruauerim, & à non paucis audiuerim non obſtetricibus modo, uerumetiam ab alijs nihil eiuſmodi ſciẽtibus. Hæ namq; magis uere ſenſui patentia enarrant, quàm qui placiti ſui amore decepti in his caligant & allucinantur. Quod itaq; accidit eiuſmodi eſt: mammæ lactis plenæ ſecundum omne interuallum augeſcunt, in altum enim ac latũ exuberãt, longioresq; cernuntur. At ſi abſque lacte in tenuitate & craſsitudine tantũ, ut & alia membra, permutantur, eodẽ, quo & illa, modo afficiũtur. primo quidem cum extenuantur, relaxatæ, cum uero craſſeſcunt, magis extentæ. ſed proceſſu temporis cõtrarium ſtatum ſuſcipiunt, breuiores quidem arefacta cute euadentes, longiores autẽ in refectionibus, ut antea dictũ eſt humectata. ita planè & in uetulis primo laxantur, poſtea cõtrahuntur. Ego quidem mãmis euidenter contingentia recenſui, & cauſas ipſis adieci. explanator autem nullus id fecit, ſed prout quiſq; uoluerit ſcribẽs, propriam deinde ſcripturã declarat. Haud ab re autẽ & contrarias explanationes, & ſcripturas ſermonis mutilas & incertas attulerunt. ut quicquid dicat aliquis, partim uerum, partim falſum dicturus ſit: mãmis utiq;, cũ lactis plenę ſunt, grãdioribus effectis, cum uacuæ, minoribus: ſine lacte uero, cum macreſcunt, ab initio laxatis, deinde contractis: dum craſſeſcunt autem, ab initio retractis, poſtea paulatim relaxatis: impoſita quoq; iſti per cibũ refectioni cõditione, ꝙ ſcilicet aliqui prius recreentur, quàm ad tantam maciem deuenerint, ut præ ariditate cutis diſtendatur: aliqui poſt ariditatem enutriuntur ac recreantur.

* 

Iugula manifeſta, uenæ conſpicuæ.

Id genus ſermones clarã pręſeferunt ſcriptoris ſententiã, & ſi uerbis, in quibus hæc apparere uellint, expreſſum nõ ſit. multi quidẽ natura macri, & iugula detecta habẽt, & uenas extãtes plenasq; ſanguinis, ſicut è cõtrario alij neq; iugula, neq; uenas habẽt extantes. Quẽadmodum autẽ naturalis huiuſmodi corporũ differentia conſpicit, eodẽ modo & in his, qui præter naturã aut emaciãtur, aut craſſeſcũt, & abundant, aut egẽt humoribus. conſtat eñi in extenuato corpore repletas uenas ſanguinis plerũq; corrupti intra ipſas incluſi copiam oſtendere. ſicuti de muliere, cui mẽſes retenti erant, paulo ante dicebã. Cæterũ miror Capitonẽ ſolum huius ſermonis uerba ita ſcribentẽ magna repletio patẽs eſt, uenæ perſpicuæ. nam ſi ita ſcriptus inuẽtus eſſet, quid neceſſe fuiſſet omnes interpretes eũ in clariorẽ tranſmutaſſe? ſiquidem eorũ, de quibus ambigũt, ſcripturas facilioris notitiæ cauſa tranſmutant. Quinetiã codicem nullũ ita ſe habere inueni, cũ multos tamẽ ob id ipſum euoluerim, antiquas ſcilicet lectiões ab his, in quibus omnes conſentiunt, aut diſſentiũt, diſtinguere cupiens. Cum omnes igitur explanatores, & omnes codices eandẽ lectionẽ habeant, haud recte Capito ipſam permutare auſus eſt. ſed forſan & ego male ipſius ab initio mentionem feci, cum omnes huiuſmodi in lectionib. mutandis ineptias me in explanando omiſſurũ eſſe prædixerim. In ſequẽtibus igit̃ id me à longitudine abſtinens.

Prodicus febrientes interficiebat curſibus, luctationibus, fotibus calidis. malum febriculoſum inimicũ fami, circuitibus multis, curſibus, frictione, laborem labore, ipſis.

Et hæc uerba alius aliter ſcribit, nonnulli quidẽ uerba hæc permutantes, circuitibus, luctationibus, nonnulli uero ab initio, luctationibus, ponẽtes, aliqui eam uocem eximentes, aliqui ab initio, fami, adijcientes. circuitus ſanè uocat lentas deambulationes in longius tempus productas, ut in libro De ratione uictus in acutis ipſe inquit, tardũ multum circuitum deambulaſſe. & Plato Prodici meminit ut in multis deambulationibus utentis. Quem autem nunc Prodicum memoret utrũ Leontium, an Selybrianum, quęrere ſuperuacuũ eſt. in alio enim ſermone hæc omnino percurrimus. Nunc uero hiſtoricas quæſtiones tractare tẽpus non eſt, quando nõnullorũ explanationibus non paucis prætermiſsis, ſatis habemus, ſi noſtrã octo uoluminibus abſoluerimus. ſed cur Prodicũ accuſet, ipſe declarauit inquiẽs, febriculoſum inimicum eſſe circuitibus, & fami. conſtat autem, ꝙ & reliquis enumeratis, nam & luctationibus, & calefactioni, & frictioni, febriculoſum aduerſariũ eſt. ita eñi ea uox inimicũ intelligenda eſt. quoniã & amicũ per tranſlationẽ dicere cõſueuerũt propriũ ac domeſticũ. inter utrãq; autẽ dictionẽ hæc, malũ, poſita ab aliquibus in calce prioris ſermonis ſcripta eſt, ab aliq̃bus initio ſecũdi, ut una fiat oratio huiuſmodi, febriculoſum inimicũ circuitibus. Qd' autẽ febricitantib. deãbulatio, & curſus, & fotus calidus & luctatio, undiq; calorẽ in corpore augẽtes officiãt, neminẽ eorũ, qui in artis operib. uerſati ſunt, p̃terit. Prodicus uero nõ rationalẽ modo auxiliorũ inuẽtionẽ, ſed etiã empiricã obſeruationẽ ignorare uidet̃. negat eñ ratio labori laborẽ mederi, hoc eſt, noxæ noxã & malo malum. nã cõtraria nõ ſimilia infeſtãti uitio adhibere auxilia

auxilia conuenit. at ille ſimilia adhibere uidetur, ſiquidem & ambulationibus, & luctatione, & frictione, & ſotu calido, & fame utitur: per fotū autem calidum omnis ab extrinſeco nos inuadēs caliditas, ſiue ab igne, ſiue in balneis fiat, intelligenda eſt. Quinetiam fames prędictis aduerſatur. ubi enim fames eſt, laborare non conuenit. non ſolum autem clauſulæ initio, ſed & ab initio uſq; in finē quicquid libuerit ſcribunt. cæterum ego ueteres ſcripturas, & ſi difficilius explanentur, ſemper eligo. Sed uocem eam, quæ ultima in propoſitis uerbis ſcripta eſt, ipſis, aliqui ſequentis ſermonis initium faciunt, nonnulli prorſus abijciunt. ſiquidem nihil plus, ꝙ antedicta edocere uidetur.

Venarum rubor, liuor, uiriditas, laterum dolores, laxi.

B Dixi uocē, ipſis, in calce proximi ſermonis poſitam iſti poſſe præponi, ut ſermo talis reddatur, ipſis, quos prædixi. erant autem febricitātes non recte à Prodico ad motiones bene ualentibus cōueniētes deducti. hæc, quæ nunc dicit, habere cōtingit, non omnia ſcilicet ſingulos homines. neq; enim poteſt rubor unà cum liuore & uiriditate cōſiſtere. ſiquidem unumquodq; iſtorū duo reliqua tollit, & affectus diſsimiles ſequitur. nā uires mediocres & optimum ſanguinem habētibus, cum exercentur, aut per ſotus calefiunt, rubicundum corpus euadit. ſed imbecilliores, aut uitioſis humoribus repleti liuidi fiunt ac uirides. nōnulli uerbis his hanc uocē, tumores, præponunt, & clauſulam talē faciunt, tumores, uenarū rubor, liuor, uiriditas. ſed quod in extremis uerbis dixit, laterum dolores, laxi, nonnulli uerîſimiliter ita mutarūt, laparæ, id eſt, uētris dolores, hos importune exercitatis ſuboriri uolētes. uerūtamē omes interpretes hāc lectionē agnoſcūt, laterū dolores laxi, & intelligūt laxos. i. ſine phlegmone & tēſione dolores.

C Siti carentem os claudere, tacere, uentū cum potu frigidum introducere.

Hoc ſcripſit Hippocrates ex ijs unum, quæ totam febrientium curandorum rationē in mētem reuocare queant, & id ipſum Prodici in curandis febrientibus inſcitiā demonſtrare ualens. neq; enī ea, ex quibus ſitiāt, ut calefacti, ſed ex quibus ſitis extinguatur, facienda ſunt. hæc ſunt uero, prima quidē motib. oppoſita laborātis corporis quies, ſecunda, omnia reliqua: ex quibus febrilem affectum comitantia magis miteſcant, & non exaſperentur. Inter quę unum eſt, ipſum à ſiti defendere. per quæ autē quiſpiam ſitim prohibeat, adiecit, clauſum os habere, ac tacere, auramq; frigidā cū potu introducere, id eſt, uentum unà cū potu frigidum attrahere. Quod ſi cum potu, patet etiam ſine ipſo per ſolam inſpirationē. quare & aeris inſpiratu attrahendi ratio habēda eſt, ut ne calidior ſit, ꝙ conueniat. idq; magis æſtatis tēpore. uerum & hoc loco Capito atq; Dioſcorides audacius ueterē lectionē permutantes hūc in modū uerba ſcripſerūt, uentū inter bibendum frigidū nō introducere. Sed Dioſcorides quidē, ut cōſueuit, ſecundā lectionē addidit, ex quibus uentū frigidū introducere. At Capito neq; poſteriorū lectionē in omnibus codicib. repertā, & à cūctis explanatoribus cōceſſam approbauit. ſed ei hanc ſyllabam, non, adijciens, loco horū, frigidū introducere, ſcripſit, frigidum non introducere. perinde ac ſi nunq̄ frigidum aerem febricitans inſpirare debeat.

D Occaſiones, unde cœperunt ægrotare, cōſiderādę, ſiue capitis dolor, ſiue auris, ſiue lateris, ſignū dētes, & in quib⁹ inguinū phlegmonæ.

Hāc clauſulā & in ſecūdo De morbis uulgaribus uolumine in primo cōmnet. explanauimus.

Naſcentia ulcera & tubercula febres iudicātia. quibus hæc non accidunt, iudicationis carētiæ. quibus aliquid intus relinquitur, certiſsimę & uelociſsimæ recidiuæ.

Et hæc oratio priori contigua in ſecundo De morbis uulgaribus ſcripta cōuenienti declaratione illuſtrata eſt per primum in eum librum à me editum commentarium.

Rotunda ſputa delirium ſignificant, ut in pleno.

Sputorum rotundorum ueluti materialis cauſa craſsitudo eſt atq; tenacitas humorum in fibris pulmonis collectorū. cauſa ueluti effectrix eſt loci caliditas. & in quibuſdam febre uacantibus id fieri uidimus. qui per ualde longum tēporis interuallum nihil mali pati uidebant. attamē iſti omes poſtea phthiſi contabuerunt. Quod ſi ſputa hæc nonnunq̄ in febre unà cū alijs ſignis deliriū ſignificantibus adſint, aliquid & ipſa ad futurum delirium præſagiendum facient. aliter uero minime. ne igitur hoc ſolo indicio ad prædicendū inſaniā confidito. porrò inſaniæ propriam notam frequēter audiuiſtis. Diximus autem & id in noſtris libri Prædictionum commētarijs, ꝙ caliditas illis adiuncta, ad excitandam inſaniam aliquid facere poteſt. caput ſcilicet exhalationibus replens. ſed ipſa per ſe nequaquam idoneum inſaniæ, & pręſertim phreniticæ ſignum eſt. præterea & in febriū ſummo impetu, quoniam caput repletū eſt, multi delirant. in propoſito autē ſermone in quibuſdam codicibus, calci additū eſt, ut in pleno. & in alio, ut plen ſoli. & quicunq; interpretes lectionem hanc probauerunt, ut etiam Sabinus, loci cuiuſdā nomen plen eſſe dixerunt; ſed cuius ciuitatis locus iſte eſſet ſermoni non addiderunt.

Sanguifluis uenis laborātes neq; morbo laterali, neq; pulmonario, neq; phagedæna, neque inflammatiunculis, quæ dothienes uocantur, neq; ijs, quæ terebinthi, fortaſſe uero neq; lepris, fortaſſe neq; alijs.

Deficit

Deficit hoc uerbum capiuntur, & ideo ſubintelligendum eſt. cur uero his malis nõ capiantur, clarum eſt. uitioſis enim ſuccis per ſanguifluas uenas depulſis quidam ſanè mali habitus in toto corpore accidũt, & pallores, & hydropes, ſed nullus eiuſmodi morbus. Quòd phagedænas autem uocet corrodentia ulcera, quæ quidem & phagedænica ueteres medici nominarunt, à nobis dictũ eſt & in tertio ſuper libro De humoribus commẽtario. ſiquidem & in illo iiſdem uerbis hæc oratio ſcripta eſt. Porrò nonnulli phagedænas multorũ ciborum eſus eſſe uoluerunt. quos & ipſos à uitiatis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus prouenire & à nobis conceditur. non tamẽ huius malorũ ſuccorũ copiæ, ſed melãcholicæ potius ſanguifluas uenas medelam eſſe ſtatuimus. cæterum huiuſmodi ſuccorum frigidus acor talẽ ciborum appetentiam excitans interdũ & in nõnullis ſanguifluas uenas habentibus inuentus eſt. Sed terebinthorum nomen nigras quaſdam puſtulas in cruribus maxime orientes ſignificat, à figuræ, coloris, magnitudiniſq; ſimilitudine, quam cũ terebinthorum fructu habet, deriuatum. Sed quod in extremis uerbis ſcriptum eſt, fortaſſe autem neq; alijs, quidam legunt, fortaſſe autem neq; alphis. quandoquidem & alphi ex quodam prauo humore cuti impacti oriundi ſunt.

Medela quidẽ multis importune adhibita talibus nõ tarde capti ſunt. & pernicioſe ſic.

Importune ſanguifluis uenis medenť qui neq; uenam ſecundum circuitus ſcindunt, neq; aluum ducentibus utuntur, neq; per exercitationes cuacuant. præterea & illi errant, qui unam ex iis ſaltem non relinquunt, ſed omnes unà deſtruunt.

Et quicunq; alij abſceſſus, ut fiſtulæ.

* Alterum remedium ſæpius, ipſum non eorum ſolum, quæ in aliquam partem corporis ſeponuntur, ſed etiam eorum, quæ expelluntur, abſceſſus nominare inuenimus. in quibus igitur ex his affectibus & fiſtulæ inſunt, per eas humores ſuperuacui expurgãtur. quẽadmodum igitur ſanguifluis uenis, ita & his non ſimpliciter, neque, ut libet, curatio adhibenda eſt.

Decubitus quidẽ in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.

Cum uetus ſcriptura ita ſe habeat, multi explanatores in clariorem mutauerunt, loco harum uocum facta, & antefacta, numeri pluralis, neutri generis, reponentes facta, & antefacta ſingularis numeri generis fœminei (quæ uoces apud Græcos diuerſæ ſunt) ut ad apoſcepſin, id eſt, decubitũ ſermo referatur. omnes autẽ decubitum pro abſceſſu dictum eſſe intellexerunt, fortaſſe primo libri ſcriptore aberrante. Sed uerba ſenſu non diſcrepantia in omnibus ſcripturis inueniuntur. uult enim Hipp. dicere, abſceſſus in quibus morbis facti eos diſcutere queunt, ſi præuertant iiſdem, ne fiant, impedimento ſunt. mihi autẽ & in hunc ſenſum oratio accipi poſſe uidetur. ſi hoc modo uerba ſcripta eſſent: conſideratio quidem eſt omnia, quæ in aliquibus orta liberant, eadem ſi anteuertant, fieri prohibere. nam cum antiqui Græci hęc duo elementa. η & ι. eodem charactere notarent; qui nunc ſolũ alterũ elementũ tantum. η. ſcilicet ſignificat, multi errores à librorũ ſcriptoribus cõmiſſi ſunt, non ſecundum authorum mentẽ literarũ permutationem facientibus. quocirca & accurate huiuſcemodi ſcripturæ cõſiderandæ ſunt, in quibus elementũ. η. in. ι. tranſmutãtes, aut ecõtrario ſcribentes lectionẽ caſtigare queunt. idem & in elemento. ο. &. ω. faciendũ eſt. cuius utriuſq; figuræ unico iam pridem charactere ſignabãtur.

Alterius loci excipientes aut dolore, aut grauitate, aut alio quopiam liberant. aut alijs communicationes.

Hæc eadẽ clauſula in libello De ſuccis ad calcem ſcripta eſt, quemadmodum & ante ipſam poſitæ. quarum prima eſt illa, à ſanguifluis uenis tentati. eo igitur loco ipſas accuratius enodauimus, uerum & nunc per capita explanabimus. ſententia namq; propoſitorum uerborum hæc eſt, ex alijs locis in alios ſuſceptiones morborum fiunt, prout ſucci eos facientes migrant, aut ob membri, in quod uagãtes delabuntur, dolorem aliquem, aut ob ſuam ipſorum grauitatem, aut etiam ob aliquã aliam cauſam, ut medicamentum acre irritans, & frictionem, aut aliquã caliditatem ab extrinſeco incidentem, quinetiam ob naturæ membrorũ cõiunctionem migrationes humorũ fiunt. teſticulus igitur tumefactus in tuſsientibus documentũ eſt affinitatis cum pectore, mãmis, clara uoce. quidã uero ea uerba, alijs communicationes, ita ſcribẽtes diuerſæ communicationes, ſequentis clauſulæ initiũ faciunt, dicentes Hippocratem ad aliam cõmunicationis ſpeciem tranſiuiſſe, eam ſcilicet, quæ ſecũdum humorũ cognationẽ fit. Ipſe igitur (inquiunt) dicit, ob inclinationem non prætereà ſanguis exit, ſed propter humoris cognationẽ talia expuunt. ita uero & Ruffus ſcripſit diſtinxitq; uerba, ueluti propoſitum quoddam declarãdum hæc uerba eſſe putans, diuerſæ cõmunicationes, quæ ſequunť autem, ueluti propoſiti dubij explanationem. dicit enim cognationem ſanguini cum pure intercedere, quibus nõ amplius ſanguis expuitur, ipſo ſcilicet ad contraria uergente. iſtis enĩ purulenta ſputa ſanguini eſſe cognata. atq; orationem hunc in modum ſcribit, ſed propter humoris cognationem ſaniem expuunt. Cæterum Sabini diſcipuli ueterem lectionem retinẽtes, proprium dictorum initium illud faciunt, propter inclinationem, ad quod iam tranſitum faciemus.

Propter inclinationem nõ amplius ſanguis exit, ſed ſecundum humoris cognationem talia expuunt.

Olim exactius hæc uerba interpretati ſumus

A in tertio libri De humoribus cõmentario, ſed in præſentia quoq; ipſa breuius explanabo. cum ſanguis per aliquã partẽ exire ſolitus, ut per ſedem, aut nares, aut uterũ, aut per circuitum ex uentre, aut fiſtula, aut ex qualibet alia parte in alia mẽbra impetum fecerit, non amplius per priorem locum euacuatur. hoc autem eſt priuatum exemplum de ſanguine in pectus & pulmonem declinante. Ex hoc enim loco ab alijs alius ſecũdum humorũ cognationem expuitur, ſpumãs quidem, cum pituitoſus eſt, pallidus, cũ bilioſus, niger, cũ melancholicus, ſicut & ruber, cũ ſanguis eò defluens purus fuerit. iure igitur quidam τ. literam præponentes non ῥοπὴν, id eſt, inclinationẽ, ſed, τροπὴν, id eſt, conuerſionẽ ſcribunt, propter ſanguinis conuerſionem, putantes eius conuerſioni propinquũ expui. B mutatur enim nonnunq; ad bilioſum, nõnunquam ad melancholicum.

Nonnunquam aliquibus ſanguinem detrahi conuenit opportune in his. in alijs uero, ut in his, non conuenit.

Expedit, inquit, horũ aliquibus ſanguinẽ detrahi, quibus ſcilicet is copioſus eſt, & nondum inſigniter ad alterius humoris naturã conuerſus. non detrahẽdus eſt autem, in quibus iam mutatus eſt, propoſito à uiribus ſumpto antecedente. & ſi nõnunq; in ſermonibus omittat̃, in quibus ſolas ab affectibus indicationes recenſemus.

C Impedimentum in cruenta ſpuentibus tempus anni, morbus lateralis, bilis.

Et hanc quidẽ clauſulã deinceps poſt anteſcriptas in fine libri De humoribus alius aliter & ſcribit & explanat. cũ omnes igit̃ & ſcripturæ & declarationes ueriſimiles non ſint, alijs tolerabilior mihi uiſa eſt ſcriptura quidẽ modo in propoſitis uerbis expreſſa, explanatio uero hæc: cruẽta ſputa reijciẽtibus ſectio uenæ impeditur, propter anni tẽpus aduerſarium, aut affectum lateralem, aut humorem bilioſum abundantem. Quod propter anni tempus, clarum eſt. nã ualde calidis tẽporibus, qualia ſunt ante Canẽ, à uenæ ſolutiõe cauemus, necnõ ſi ualde bilioſus homo ſit. uerũ qd' de laterali morbo dictũ eſt, ſolũ refragari uidet̃. neq; D enim ſecãdæ uenę affectus iſte repugnat, ſed uiribus egei nõ prohibentibus, & anni tẽpore & ætate. itaq; quod dicitur, tale quiddã eſſe uidet̃: ſanguineũ ſputũ reijciẽtibus omnino, quantũ ad hoc pertinet, ſecanda uena eſt, niſi propter lateralem morbum talia reijciant. iſtis nãq; haud prorſus, ut ſanguinẽ ſpuentibus, uenã aperies, ſed proprijs lateralis morbi regulis & cõditionibus medicaberis, per quas ita affectis uel ſanguinẽ detrahemus, uel non. Id uero mihi ulterius animaduertere contigit, cũ librũ De humorib. explanarẽ. inter explanandũ enĩ quendã ægrotũ intuitus ſum, qui me, ut ſanguineo ſputo uexatus acceſſiuit, ſed cruenta ob lateris affectũ expuebat. Sputũ igit̃ ego conſpiciens ipſum interrogaui, num aliquẽ dolorem

A in latere ſentiret: ipſe uero exiguũ ſe dolorẽ percipere faſſus eſt. talis autẽ erat eius habitus atq; uires, ut ſi ſanguinẽ expuiſſet, quoniã morbi magnitudo urgeret, ad ſecãdæ uenę auxiliũ accedere auſus eſſem. Sed cũ morbus lateralis mitis admodũ foret, neceſſe nõ fuit. ideo neq; id genus remedij adhibuimus, atq; euidenter hominẽ hunc, lateris morbo laborare cognouimus, & alijs huic morbo cõgruentibus remedijs citra uenæ ſectionem ſubleuatus eſt. mitiſsimi enim illi ſunt, in quibus cruenta ſputa eijciunt̃. porrò quidam interpretes uocẽ illam impedimentũ fini anteſcriptæ clauſulæ adijcientes, hanc modo propoſitã ita legũt, in cruẽta ſpuentibus tẽpore, morbo laterali, bile. & aiũt, tẽpus de his dictũ eſſe, quæ opportune & decenter fiant. ipſum enĩ uelle ſignificare, in lateris B morbis cũ ſanguinea ſputa ab initio reddũt, etenĩ ſic plerunq; cõtingit, poſt hæc in bilioſam naturã mutationẽ in tẽpore fieri. nã conuenientẽ eſſe ordinem dicũt, morbo laterali recte ad iudicationẽ tẽdente, poſt cruenta, bilioſa expui. alia præterea quædam ab huiuſce loci explanatoribus haud ſane memoratu digna narrata ſunt. Verum ego malo, ut iam nouiſtis, in obſcuris ſermonibus tẽpus non cõſumere, cum alia multa in arte habeamus, in quibus utiliter nos exercere poſsimus.

## GALENI IN SEXTVM DE MORBIS VVLGARIBVS HIPPOCRATIS LIBRUM EXPLANATIONUM

C

### Tomus quartus.

Q. Vibus ſecundum aurem iudicationis tempore genita nõ ſuppurauerint, his inanitis reuerſio fit ſecundum rationem reuerſionũ. reuerſione facta iterũ tolluntur, & permanent. quemadmodum febrium reuerſiones in ſimilem circuitum. In iſtis ſpes eſt in articulos abſcedere.

Secundũ aures præter naturã tumores in ægrotãtibus exortos eparmata nominare cõſueuit, in- D terdum locutione integra utẽs, interdum mutila, quẽadmodum & nunc. eſſet enĩ integer ſermo, ſi ita dixiſſet, ſecudũ aures eparmata exorta ægrotãtibus. quẽadmodũ ſanè & in primo De morbis uulgaribus ſtatim ab initio primæ conſtitutionis ſcripſit: Eparmata uero ſecũdũ aures multis in alterã partẽ uergentia. & ex utraq; aure plurimis, ſine magna febre munia ſua obeuntibus. ſcimus autẽ ipſum, ſicut hoc loco eparmata dixit, ita & œdemata plerunq; ea nominare. declarauimus enim omnes præter naturã tumores ita ab Hippocrate nominari, nõ, ut à poſterioribus, laxos & dolore carẽtes, qui in totũ & ſine ulla inflammatione cõſiſtunt. meminimus autẽ & omnes inflammationes, & ſi tumore præter naturam careant, ab hoc

eodem

eodē phlegmonas appellari. ſed ipſo poſterior A nomen phlegmones tumoribus præter naturam attribuunt, quādo cũ inflammatione, & reſiſtētia, & pulſatorio dolore conſtiterint. inquit igiť, cum in morbo aliquo iudicationis tēpore tumores ſecundum aurē exorti, priusq̃ ſuppurent, inanian tur, id eſt, retrahanť & euaneſcāt, expectare oportet ita affectis recidiuā fore. olim uero ipſius conſuetudinē ſæpius didiciſtis, hāc uocē, inaniri, ſeu euacuari, ad omnia, quæ utcũq; cõtrahuntur, applicantis. quandoquidē iſta magis uacua redduntur. accidere itaq; illis dicit morbi reuerſionē, quibus parotides non ſuppurauerint. atq; interdum ipſas (neq; eñ ſemper) denuo reuerti, augeſcere, ac iudicari ſecundum reuerſionũ rationem. quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, perinde ut in ipſis, & ſecun B dum eoſdem dierũ circuitus. ſpes eſſe autē & ipſis in articulis aliquos eſſe orturos abſceſſus. nam ſæpius in longis morbis id euenire dictum eſt. uerũ hunc ſermonem etiam in tertio cõmentario in librum De humoribus ad finē declarauimus. ſed cũ prædixerit ſecundum aurē atque ſubintulerit hoc inanitis idcirco uideť mihi Dioſcorides præpoſitione ex adiecta ſcripſiſſe ex hoc inanitis. & inquit, oportere ſubintelligi tempore, aut loco huius poſt hæc ex hoc dictum eſſe. at ſicut ueteres ſcripturas immutare liceat, ipſi licebat eā uocem Hoc, in iſtam, Hæc uertēti à moleſtijs liberari.

2 **Vrina craſſa alba, qualis Archigenis in laborioſis quartanis, interdum exit, & liberat abſceſſu. ſi uero ultra hoc & ſanguis de naribus profluet ſatis & copioſe.** C

Siquidem cũ articulo ſcriptum eſſet, ut Græci ſcribũt huic Archigenis ſubintelligemus aut ſeruo, aut amico, aut familiari. uel ſi pro fœminino articulo accipiamus, aut ſeruę, aut uxori, aut quo modolibet familiari. Sed diuerſas lectiones afferre negamus, cum eadem ſentētia ſeruatur. Et nũc iterum id pro dicendis in poſterũ memoriæ mandetur, ꝙ laborioſas autem febres nominet non illas in totũ, quas multa motio antegreſſa eſt, ſed omnes eas, in quibus aliquis laboris, ſeu laſsitudinis ſenſus exiſtit. Porrò ipſe in aphoriſmis ſcripſit: laſsitudines ſpontinæ nunciant morbos. Et nunc ſanè arbitrandum potius eſt ipſi de ita laborioſis D morbis eſſe ſermonē, ex multitudine craſſorũ uitioſorumq; ſuccorũ multoties excitatis. quapropter ipſis per urinā euacuatis morbus finitur. ſecurior autē morbi ſolutio eſt, ſi euacuatio die iudicatorio cœpta ſit. ſed quicunq; neq; per urinā, neq; per ſanguinis effuſionē iudicati ſunt, iſtorũ morbus in abſceſſum deſinere conſueuit.

3 **Cui inteſtinum à dextra parte, articulorum morbo laborauit. erat quietior. poſtquam uero id curatum fuit, erat dolentior.**

Duplex & hoc loco lectio eſt ſententiam permutans, antiquior ſanè cum litera n in prima ſyllabi huius nominis, enteron, id eſt, inteſtinũ. poſtea altera lectio detracto n addita fuit, ut ſit eteron hoc eſt, alterũ. uolētibus illis, qui ita ſcribũt, de tumoribus ſecundũ aurē excitatis hanc uocē alterũ dictam eſſe. quēadmodum rurſum ſcribentes inteſtinum de dolentibus ex inteſtino, aut diſtentione inteſtini laborantibus dictum eſſe affirmant. inteſtinũ uero ſingulari numero prolatum nõnulli colon, quod uocať, eſſe arbitranť. alij uero cæcũ, qđ ſane etiā facile, cũ omni uinculo ſolutũ ſit, deſcendit in ſcrotũ. nempe ſolũ hoc inteſtinũ ſolutũ eſſe, cũ reliqua omnia lactibus alligenť, atq; inhæreant, ueriſsime dicũt. An uero propter ipſum in ſcrotũ delapſum articulorũ morbo laborans ſubleuatus ſit, deinde rurſum ipſo ad ſanitatē reuerſo in eadē mala inciderit, ariolari cõuenit. uerisimilius igitur eſt de inteſtini coli dolore affecto ſermonē in pręſentia fieri. par enim fuit ipſum articulorum dolore leuatũ eſſe una quidem, quā ipſe dixit, ratione: doloribus unà non eodem loco exiſtentibus uehementior alterũ obſcurat. ſecunda ratio eſt, ꝙ humorũ in artus currentiũ ad colon inteſtinum impetus conuerſus eſt. nõnulli autem interpretes hunc articulari morbo uexatum coxendicis dolore tentatum fuiſſe aiunt. atq; ideo delapſo cæco inteſtino mitius egiſſe non amplius coxendice oppreſſa atq; grauata. iuxta Græcorũ morem iſchiadicũ, id eſt, coxendicis uitio affectũ, arthreticũ, id eſt, articulorũ dolore uexatũ nominare uolentes. Hactenus quidē omnes hæ ſermonis particulæ & in calce libri de humoribus ſcriptæ ſunt. iam itaq; ad eas, quæ in hoc ſolo propoſito uolumine inueniuntur, tranſitum faciam.

4 **Ageſij filia uirgo quidē cũ eſſet, crebro erat ſpiritu. mulier uero facta diu à partu dolēs nõ ualde longiori tempore onus graue ſuſtinuit. protinus quidē in pectore quiddā concrepuiſſe uiſum fuit. poſtero autem die aſthmate, hoc eſt, ſuſpirio laborauit, & dextra coxēdix indoluit. Hæc cũ doleret, tũc & ſuſpirio uexabatur: dolore ſedato, tũc & ſuſpirium ſedabatur. ſpumātia excreabat, Incipiens autē florida, conſiſtens uero uomitui bilioſo tenui ſimile erat. dolores autem præcipue, cum manu laboraret.**

Ipſum plerunq; ſpiritũ reſpirationem uocantē audiuimus, quare & fœminam crebro ſpiritu, quæ crebro anhelaret, dictam eſſe putandum eſt. ſed quibuſcunq; admodum increbuerit hæc difficilis anhelitus ſpecies, aſthma & orthopnæa, id eſt recta ſpiratio affectus iſte nominatur: quādo uidelicet ſine febre cõſtiterit, aut craſsis & lentis humoribus ſpiritus itinera obſidentibus, aut aliquo crudo tubereulo in pulmonibus excitato. hæc cũ & antea ægre ſpiraret, à partu dolorem paſſa eſt. porrò ſi nihil de anhelitus difficultate locutus ipſam pollentem euaſiſſe dixiſſet, uériſimile eſſet ipſum uelle, in toto corpore mulierē hanc laſsitu-

dinis ſenſu affectam eſſe. cū uero ipſam crebro efflaſſe ſpiritu dixiſſet, iure quiſpiā, dolorē in pectore excitatū eſſe ipſum dixiſſe opinetur. qui cū modicus eſſet, & aliud quoddā eiuſmodi ſymptoma accidit, cū uidelicet graue quoddam manibus tolleret, protinus quidē in pectore quendā ſtrepitum ſenſit diſrupto, ut par erat, tuberculo. Sed poſtero die liquore in tuberculo antea incluſo ad arteriā uſq; aſperā diſſipato, & anhelitus frequētiam increuiſſe accidit. neq; amplius ſimpliciter crebrū eſſe anhelitū, ſed in illum iam affectū euaſiſſe qđ aſthma, ſiue ſuſpirium appellat̃. paulatim uero humore hoc excreato mulier iſta perfecte ab anhelitus difficultate libera fuit. hactenus nihil in dubiū uertit̃, ſed omnia iuſta de cauſa facta ſunt. cæterū propter quid affectus pectoris & coxendicis unà exacerbabant̃ & miteſcebant, haud iniuria quiſpiā quæſiuerit, cū nulla pectori cū coxendice, ſed cū genitalibus mēbris affinitas intercedat. fortaſſe igit̃ imbecilliorē coxendicē habens dolore affecta eſt, nōnullis ſuperuacuis humoribus eodē tēpore in ipſam delapſis. neq; eñ in mēbris naturalem ſocietatē habētibus hic uitij cōſenſus factus fuiſſe apparet, nōnunq; imbecillioribus mēbris uexantiū humorū copiā ſuſcipere prius feſtinātib⁹. ſputi autē reiecti qualitas humoris infeſtātis naturā indicabat. ſpumās eñ ſputū, pituitoſum ſuccū ſignificat, floridū uero, ſanguinē abūdare: quēadmodū, pallidū pallidā ac flauam uocatā bilem: eodē modo & nigrū, nigrā. Multoties uero ſupradictum eſt, cū ſimpliciter Hippocrates bilem dicit, pallidā & flauā uocatā bilē ſignificare. quoniam plus, ꝙ alia bilis genera, colore ſuo inficiat. Etenī æruginoſa bilis uomit̃, & ſubrubra, & atra, & obſcura. At quod in extrema clauſula ſcriptum eſt, ipſam, cū manuū opera uteret̃, magis dolere, ad uitij cōſenſum oſtendendū adiectū fuit. olim uero & in alio ſermone audiuiſtis, cum pectoris partes ſuperiores circa primū & ſecundū coſtarū interſtitiū patiant̃, rationabiliter manus in cōſenſum affectus adducit, neruis ab his ipſis interſtitijs ad eas peruenientibus. Veriſimile quoq; eſt & à dextra pectoris parte, quādo graue illud onus ſublatum fuit, aliquid ruptum fuiſſe, & idcirco è regione dextram coxendicem affectam eſſe. Quod ſi, cū mulier onus tolleret, neruis paſſis pectus manus noxam participauit, uериſimile eſt in ea maxime parte ipſum fuiſſe affectum, unde nerui ad manus pertinentes expullulant.

Hanc abſtineri ab allio, ſue, oue, boue: in agendis uero à clamore, excandeſcentia.

Diuerſę & in hac parte lectiones fuerūt, nōnullis primā dictionem in datiuo caſu ſcribentibus huic, atq; ita legētibus huic abſtineri allio, ſue, oue, boue nonnullis dimiſſa uoce hanc à uerbo abſtineri incipientibus. om̄es uero ſubintelligendum eſſe cenſent, uiſum fuit nobis ipſam medicātibus, uel cōſuluimus ipſi unūquodq; iſtorū cōducere. atq; ideo de uaria lectione laborandū nō eſt, A ſed cuiq; quod placet, ſcribere permittēdū, dūmodo eadē ſentētia retineat̃. poſthabita igitur de uerbis curioſitate, ad res, quę pręcipiunt̃, trāſeamus. hęc ſane p̄dictę mulieri, & alijs ſcilicet perinde affectis expediūt ab allij, & ſuillarū, bubularū, ouillarūq; carniū eſu abſtinere, harū quidē, ut ualidarū & ægre coctilium, allij uero ut acris & corrodentis, à clamore autē, utpote qui non ſolum prius rupta uaſa amplius dilacerare, ſed etiā nihil dū mali in inſtrumētis ſpirabilibus paſſa diſrūpere poſſit, tenſionē quandā, caliditatē & inflationē in ipſis efficiens. manifeſtū eſt etiam hæc ab Hippocrate exemplorū inſtar dicta eſſe. conſulit autē ab om̄ibus difficulter coctilibus, ab om̄ibus acribus, ab omnibus prauum humorem creantibus, ab omni B bus præterea uiolentā quandam tenſionē inſtrumentis anhelitus inferentibus abſtinere.

Cui in capite depaſcebatur tumor, primo alumen combuſtum utile fuit. habuit aliū priorem abſceſſum, forte quoniam os abſceſſurum erat, uiceſimo die receſſit. ſupra aurē in ſummo ad uerticem uulnus erat.

Nonnulla ex ita ſcriptis forſan ipſi ſcriptori ad reminiſcentiā faciebāt. ſed nobis in hæc incidentibus haud ſatis euidens ex ipſis fructus percipit̃. narrat eñ cuiuſdā in capite exedēs ulcus primo à cōbuſto alumine ad melius fuiſſe redactum. & illi eidē alia in parte abſceſſum fuiſſe, ubi & os poſtea C ſeiunctum fuit. adſcripta eſt etiam capitis affecta pars. ſed rem adeo raram, & nullum præceptum ſcripſit nuda ea, quæ euenerunt, perſequens.

Membra habēt cani ſimilia, maiora autem ex medianis membris ſuſpenſa ſunt. hæc uero ex neruis à dorſo in uentrem.

In aperto eſt hæc ipſum ſibijpſi reminiſcentiæ cauſa ſcripſiſſe, quæ ad diſſecandorum corporū præcepta pertinent. homo enim ſimilem cani habet mēbrorum naturā, ſed ipſa maiora eſſe dicit, & ex meſocolis, id eſt medianis mēbris dependere. ueluti ſi ex meſenterijs dixiſſet. cōmunius eſt eñ hoc nomen meſenteriū, preſſius autē meſocolon. tale uero aliud de ieiuno inteſtino aut alijs gra D cilibus nomē non reperit̃. nā medioieiunū, aut id genus aliud nemo unq; dixit. continui quidē lactes ſunt tenuiū atq; craſſorū inteſtinorum. nihilominus diſtinctiones quædā propriæ apparent: ac præcipue per uenas in ipſis poſitas ſeparant̃. una ſiquidē propria uena in gracilia inteſtinorū lactes deriuat̃. Item in craſſorum lactes, quos cola nomināt, altera ꝓpria delabit̃, ſimul cū utraq; uena arteria quoq; diſcurrēte. Vinculum autē lactium, quo uidelicet ſuſpendunt̃, perinde eſt, atq; meſocoli. cōtinuū eñ totum, ut dixi, ad unā quandam lumborū uertebrā poſt ſeptū tranſuerſum poſitā peruenit. hæc autem ſub uētriculo eſt. hoc autem uinculum totū neruo ſimillimū eſt. quāuis eiuſdē cū ligamento materiæ ſit. Quæcunque enim ex

oſſibus

oſſibus orta exãguia corpora,ſimilia neruis ſunt,
copulatiuos neruos ea multi medici nominant, à
neruis uoluntario motui ſeruientibus ipſa ex op-
poſito diſtinguentes. quãobrẽ & in hac ꝙꝙ parte
neruorũ appellatiõe ob ſimilitudinẽ uocata ſunt.

Laborantibus gratiæ, ut munde parare po-
culenta, aut eſculenta. quæ uidet, molliter, quæ-
cunq; tãgit, aliæ nõ ualde lædunt. aut noxa nõ
inemendabili, ut frigida, ubi hac opus eſt.

Quę medicũ laborantibus grata cõcedere, aut
quæ nõ cõcedere oporteat, hoc in uolumine per
ſecte nobis contẽplantibus abunde erit, quemad
modũ de alijs omnibus facere cõſueuimus. nam
cũ ſemel aliquid exacte edocuimus, nunq; iterum
in alijs locis uniuerſum repetimus, ſed per capita
duntaxat perſtringimus. Dictum ſanè in aphoriſ-
mis eſt ad hanc rem aliquid, ipſo ita ſcribẽte, pau
lo deterior potus & cibus, ſed gratior melioribus
quidem, ingratioribus autẽ. magis porrò primo
intuitu laborantibus aliquid oblectamenti cauſa
gratificãs, nõ tamẽ re uera id faciens. omnia enim
libentius atq; ſuauius, aſſumpta, & ſi paulo dete-
riore natura ſint melius cõcoquimus. longe uero
utiliſſimum ægrotis eſt, aſſumptos cibos & potus
recte cõfici, & in alimoniam corporis uerti. At in
propoſita oratione alterius generis atq; rei mẽtio
nẽ facit. per quã medicus nequaq; morbũ exaſpe-
rans, ægrotis oblectationẽ uoluptatẽq; affert. ut
cũ immature lauari, & bibere, & fructib. quibuſ-
dam ueſci, aut frigidam potare permiſerit. interdũ
enim cuiuſque dictorũ tempus idoneũ atq; utile
poſtero die fuerit, ægroti uero medicos diẽ unũ
præuertere cogunt. nonnulli præterea ægrotanti-
bus iſta plerunq; facile cõcedunt, ut plus lucri fa-
ciant, eorum cupiditatibus morem gerentes. uerũ
hæc profecto non ſecundum artis documenta pa
trantur. quod in aphoriſmis autẽ dictum fuit, &
quæcunq; hac in parte recenſet, utiliter laboranti
bus medici præſtantiſſimi largiuntur. iſtorum au-
tem, quæ nunc deinceps ab ipſo ſcribuntur, uſus
eſt, ut ægrotãtes medicis magis obſequẽtes red-
dãt. nã quos libenter aſpiciũt, illis magis obtẽpe-
rãt. quapropter mater & pater filio cibos faſtidien
ti ſuaſerunt ut ſe ipſum ad eos aſſumendos impel
leret, cum nullus alius id perſuadere potuiſſet. ita
quoq; filius patri ſuaſit & matri, & frater fratri, &
amicus amico. At illis, quos non libenter uident
homines, etſi utilia conſulant, obedire tamen re-
cuſant. ad hanc igitur ægroti obedientiam cõpa-
randam Hippocrates dicebat, & prędictiones no
bis eſſe utiles, atq; omnino ęgroto admirationi eſſe
medicum: Ita ſane & apud nos Pergami adeo ſa-
natos ei obſequentes cernimus, illis plerunq; per
quindecim integros dies ut à potu penitus abſti-
neant, imperanti. qui profecto nulli medico id iu-
benti obtemperaſſent. nam ad ægrotum omnibus
iuſſis obedientem reddendum magnã uim habet,
* ſi pro certo ſibi perſuaſerit magnã inde utilitatem
prouenturã, in his ponuntur ea, quæ in propoſitis



A uerbis enumerãtur. de quibus iam ſingula propo
nentes loqui aggrediamur, ut mũde parare pocu-
lenta, aut eſculenta. Multos multoties medicus
ægrotanti potus & cibos offert, contra, ꝙ oporte
ret eos præparans. iubet autem eos mũde parari.
& in quibuſdam codicibus uice huius particulæ,
καθαρῶς, id eſt, mũde, καθαρίως, legitur quod idẽ
ſignificat. id uero fit, primo, ſi uaſcula, in quibus
potus cibiq; feruntur, nihil ſordis habuerint. ſecũ
do ſi nihil aliud eorũ, per quæ laboranti neceſſaria
miniſtrãtur. Sæpius enim uaſa cibos & potus cõ
tinentia munditiſſima erunt, illud uero, quo frigi-
dam ſeruus aut calidam feret, conſpicatũ aſpicies.
quẽadmodum & aliorũ uaſculorũ ad miniſteriũ
pertinentium quodpiam nonnunq; immundum
B cernitur. Ad hæc & ipſe medicus in primis & ma
xime manus quãpuriſſimas habeto & faciẽ & pi-
los in barba & capite, deinceps & alias corporis
partes, quẽadmodum & ueſtem nitidam. quæ in-
tuetur (inquit) ægrotans. Hæc ipſa inquam, & æ-
grotantis curam habentes, & reliqua omnia, quæ
in ædibus, ubi ægrotat, ſunt, ita habento, ut iſto- *
rum nihil ipſe iniucũde & triſti animo cõſpiciat.
Quinetiam & ex miniſtris illos planè adeſſe, qui-
bus maxime delectatur, & ex gubernantibus eos,
qui gratiſſimi ſint, apud ipſum commorari decet.
alios uero aut nunq; eius cubiculum ingredi, aut
nõ diu ante oculos eius uerſari. Hæc quidem cu
rioſe explorans medicus ipſe conficiet atq; diſpo
net. nonnulla uero & abſq; indagatione ſponte di
C gnoſcuntur. ſæpius enim inſpectãte ægrotũ atq;
curante medico ſeruus aliquis ingreſſus certum
quendam hominem ueniſſe nunciauit, qui ipſum
uiſere ac ſalutare cupiat. tum protinus hoc audi-
to ægrotans nonnunq; lætari uiſus eſt, nonnunq;
uero magnopere contriſtari, tanquam ab homine
ipſum nõ uere amãte, ſed fingẽte, moleſtiã paſſu-
rus ſit. atqui tunc medicũ oportet, cũ quis ingreſ-
ſus eſt, quẽ laborans non libenter aſpiciat. paulo
poſt aliqua ueriſimili ratione quierẽ ægroto con-
ferre dicere, & hac de cauſa omnes, ut ab eo rece-
dant, præcipere. conſtat enim ꝙ tunc unà cũ non
amicis amici egreſſi haud ita multo poſt denuo
introire poterũt. huiuſmodi ſanè ſpectacula ægro-
ti mentẽ modo exhilarant, modo contriſtant, non
D ſecundum uiſoriũ ſenſum proprie, ſed interius in
animo. cæterum quædam uiſilia ratione uiſionis
ipſius iucunda ſunt: quẽadmodum & olfactilia &
guſtatilia & audibilia & tactilia proprio quodq;
ſenſui uoluptatem afferunt. attamẽ nõ eſt in omi-
bus iſtis æqualis oblectatio. ſiquidem alij alios &
colores, & figuras, & flores, & ſtirpes, & germi-
na, & picturas contẽplanẽ aliqua ut triſtia, aliqua
ut iucunda contemplantur. oportet itaq; medicũ
ab ægrotantiũ familiaribus percũctatũ, quibuſnã
ipſi delectenẽ, hæc iubere in cubicula, ubi iacent.
inferri. Quæcunq; aũt mollia tanguntur, ſecundũ
ipſam ſolam nudamq; tactoriã ſenſionẽ iucunda
ſunt. quẽadmodũ rurſum flores, ſtirpes, & uarie-
gata, aliaq; omia ſupradicta ſolã oblectãt uiſionẽ.

adijciemus igitͬ quæcunq; eiuſdem generis cũ ante
dicta ſunt, dimiſſa uero tanq̃ manifeſta fuerunt.
duorũ enĩ ſenſuũ uſus ſcilicet ac tactus ſolũ me-
minit: At tu olfactũ adijce, guſtatũ & auditũ, & ſe
cundũ auditũ, quẽadmodum & in uiſo, diuidito,
nõnulla quidẽ ipſum ſenſum ſolũ delectantia, ut
ſuaues uoces: aliqua auditũ atq; animũ cõturban
* tia, ut cũ triſtia nunciantͬ. è contrario alia quędam
oblectant & exhilarant. id ſanè & uulgus omne
haud præterit, nihil eorũ, quæ triſti animo æger
auditurus ſit, ipſi renũciare debere. quẽadmodũ
cõtra omnia ipſum uehemẽter oblectatura renun
ciari cõuenit. quin & aliqua falsò adijciẽda ſunt.
in ſequenti ſanè particula nõnulla eorũ, quæ &
hic omiſſa fuiſſe uidebãtur reſumens addit, aliæ
proſcriptio hæc eſt aliarũ, quę dicẽdę ſunt, gratia-
rũ. nam cũ prædixerit, laborãtibus gratiæ, deinde
inquiens, mũde parare poculenta aut eſculenta,
ac deinceps de omnibus, quæ uidenͬ, poſtea de ta
citi iucundis ſermone habito, præter dictas, alias
ſe dicturum gratias pollicetͬ. quas paulopoſt audi
turus es. porrò quidã hanc proſcriptionẽ, aliæ, de
exẽplaribus penitus exemerũt. aliqui uero nõ in
fœminino genere cũ diphthongo, æ, ſcribunt, ſed
dempta litera e in neutro uocato genere. Alia nõ
ualde lædunt, aut noxa non inemẽdabili. ut frigi-
da, ubi hac opus eſt. non ualde lędentia interdum
uehementer ipſa cupiẽtibus exhibẽda ſunt, quan-
doquidem niſi acceperint, medicũ ſunt oſuri, &
auerſaturi, & nullum eius pręceptum obſeruatu-
ri. igitur neceſſe interdũ eſt quædam illis exopta-
ta cõcedere, niſi magnũ ſint detrimentũ illatura.
prædicito autẽ, ab his ægrotũ læſum iri, teq; ipſi
gratificandi cauſa ea cõcedere: ſed in poſterũ te ui
ciſsim ab eo petere, ut in reliquis obedientem ſeſe
exhibeat. noui enĩ quoſdam ex ea medici liberali-
tate obſequentiſſimos euaſiſſe. hoc ſanè modo &
ego multoties frigidã aquam in illis morbis exhi-
bui, in quibus die uno poſt eius uſus requirebatͬ.
id ſolũ ęgrotãti gratificatus, ut optimũ ſcilicet pro
pinandi tempus pręuerterim. ſimiliter uero & de
balneis, uino, atq; id genus omnibus me ſtatuiſſe
memini. uerum ſi morbus nec die uno poſt, neq;
prorſus unq̃ ullo iſtorum egeat, ægroto nequaq̃
concedendũ. exiguã enim noxam futura poſthac
languentis obedientia emendare poterit. noxa ue
ro adeo magna, ut extremũ periculum inferat, aut
morbũ in longũ tẽpus producat, non itidem dele-
ri & in priſtinũ redigi poterit. ſcribitur etiam pro
poſita clauſula per alia uerba, uno quidem modo
ſic, ſed & ualde nocere, ut frigidã, cũ opus eſt, uo-
ce hac, βλάπτειν, id eſt, nocere ν habente in fine,
& hãc quidẽ lectionẽ ueteres explanatores agno-
ſcunt. alterã quoq; in alijs exemplaribus detracta.
ν. litera ita ſe habentem inuenies, quæ non ualde
nocent, aut non facile emẽdabili noxa, ut frigida,
ubi hac opus eſt. uult autem propoſita oratio, aut
non facile emendabili noxa, ea ſignificare, quę nõ
cito remedijs cedere queant, ut impreſſa iam lęſio
remoueatur. cęterum hac de re, quæcunq; prius

A dixi, reminiſcentibus, nullam aliam pręterea no-
uam explanationem poſcere conuenit.

Introitus, ſermones, figura, ueſtis ægrotan-
ti, tonſura, ungues, odores.

Ex iſtis omnia reliqua proculdubio ad medicũ
referuntur, ſed inter ea uox hęc poſita ægrotanti
dubitationem quãdam excitat. Vnde quidam ea
penitus detracta ſeſe nequaquã eam inueniſſe ſcri
ptam ſimularunt. ſed uetuſtiſſimi interpretes hãc
quoq; lectionem agnoſcunt. uerum ſingula dicta
particulatim prius contemplati, fortaſſis aliquod
uerisimile ad ipſam interpretandam nacti erimus.
ac primo introitus medicorũ ad ęgrotantẽ, quoſ-
cunq; ipſis gratos faciunt. ſiquidem nõnulli ęgro-
B tantes à ſępius uiſentibus affici ſe moleſtia opinã-
tur, alij contra crebro ſe inuiſi ualde lętantur. qui-
dam autẽ medici ſunt, qui eò uſq; inſaniant, ut e-
tiam in dormientiũ conclaue ſtrepentes pedibus,
aut uociferantes introitũ faciant, ob quę experge
facti ægroti & illis iraſcuntur, & ualde ſe læſos
eſſe conqueruntur. hęc igitur omnia prouidere ſo
lertẽ medicũ decet, ut neq; nõ in tẽpore accedat,
neq; cũ multo ſtrepitu, & elata uoce, aut inceſſu,
aut aſpectu, aut aliquo prorſum huiuſmodi inde-
coro. ſermões, inter pręcipua ſunt, & iſti cũ ęgro-
tantibus à medicis recte aut non recte habiti. qui-
dam enim ſermones ſumme fatui ſunt, tales ſanè,
qualẽ Zeuxis à Bacchio ſcriptũ eſſe teſtatur. Cal-
lianacta enim fuiſſe Herophileum in commenta-
C rijs de Herophilo & eius ſequacibus, iſte ęgrotan
ti cuidam atq; dicenti, moriar, hoc carmen reſpon
dens ſuccinuiſſe fertur, Pulchra ſtirpe micans ni-
ſi te Latona creaſſet. Alteri quoq;, moriar, dicẽti.
reſpondiſſe. Et Patroclus obit, te qui pręſtantior
ipſo. cęterũ quidam huiuſce tempeſtatis medici,
& ſi moderatiores Callinacte ſint, aſpere tamẽ &
ipſi erga laborantes ſe gerunt, adeo ut odio ipſis
ſint. ſicut aliqui è cõtrario ſeruiliter adulantes ob
idipſum contemptui fuere. quemadmodum autẽ
ægroto medicum odio ſum uideri non conuenit,
ita neq; contemnendũ. ſed humanus, moderatus,
iucũduſq; cum ſit, grauitatẽ etiam ſeruare debet.
niſi enim medicum æger ut deum quẽdam admi-
retur, nunq̃ illius præceptis obtemperauerit. An
D tiquiſſimũ igitͬ fuerit, neq; adeo medicũ ſe ſubmit
tere atq; adulari, ut ſui contemptũ pariat. neq; rur
ſum perinde, atq; Callianactẽ, ſe ruſticũ atq; aſpe-
rũ exhibere. id fiet autẽ, ſi & aſpectu, & locutiõe,
& omni corporis habitu medici grauitatem reti-
neat, ægrotantemq; his, quæ ipſe præcipiat, morẽ
gerere edoceat. ſermones uero multiformes ſunt,
tibiq; exẽpli cauſa aliquẽ proponere me nõ pigue
rit. poterit ſanè medicus à procemio uerisimili ex-
orſus ea deinceps ægrotanti recenſere, quę in hãc
rem ab Hippocrate tradita ſunt. primo quidẽ in
aphoriſmis ita dicẽte, oportet autem nõ modo ſe
ipſum exhibere ea, quæ oportet, facientẽ, ſed etiã
ægrotantẽ & exterius aſſiſtentes. & in primo De
morbis popularib. Ars per tria, morbus, ęgrotus,
medicus

medicus. Aduerſari morbo ęgrotum unà cum me-
dico oportet. cumq́ tres ſint, medicus, morbus, &
ægrotus, ſi medicum ſolum cum morbo pugnan-
tem ægrotus deſerat, uel etiam ad morbum tranſ-
fugiẽs medico repugnet, medicũ à morbo ſupera-
ri continget. at ſi morbo relicto ægrotus medico
ſubſidium contra illum ferat, duobus hominibus
contra unum morbum pugnãtibus futuræ uicto-
riæ maxima pars eſt. ſicut è contrario deſperãdum
penitus ſit, ſi æger à morbo ſtans medico aduerſe-
tur. ſolus enim ipſe relictus à duobus hoſtibus ex-
pugnari poterit. id exemplum tibi ſatis eſto, à ſimi-
li multos id genus alios excogitare potenti, qui à
medicis cum ægrotis haberi ſolent. non ſolum aũt
ſermonum à medicis cum ægrotis habendorũ ta-
lem eſſe ſententiam conuenit, ſed etiam uocis ma-
gnitudinem, & tonum, & omnẽ actionem ſenten-
tiæ reſpondere ſermonũ. Quòd ſiquis cum erudi-
to uiro colloquatur, ne ſolœciſmis barbariſq́ uta-
tur, caueto. nam & ex hoc medici ęgrotis ſpernen-
di uidentur. figura. Et figurã corporis totius in in-
troeundo atq́ ſedẽdo medicus neq́ humilem præ
ſe ferat, ut contemptum mereatur. neq́ faſtu quo-
dam atq́ ſuperbia turgentẽ. quidam enim extenti
ac patentes introeunt ac ſedent, nonnulli adſtricti
& compreſſi, alij uero proni atq́ abiecti. itaq́ om-
nes exceſſus deuitandi ſunt, & inter eos mediocrẽ
eſſe tentãdum eſt. Quod ſi nonnunq́ (raro tamen
id euenit) æger humilitatẽ & abiectionem quan-
dam amare tibi uideatur, à mediocritate ad humi-
lius te deſcendere, humilioremq́ teipſum effinge-
re ſatius fuerit. At ſi è contrario ſeſe habeat, & tu
contraria paulũ à mediocri & naturali conditione
ad alterutrũ latus declinans facito. ueſtis & ipſa ea-
dem ratione mediocris eſto, neq́ ualde ſumptuo-
ſa, ut arrogantiã indicet, neq́ ſordida et nimium ui-
lis. niſi ſi æger ipſe immoderatius aut pretioſa ue-
ſtimenta amet, aut ſordidis oblectetur. tunc enim
à mediocritate ad illud qđ ægroto magis placeat,
deſcendito, quatenus languenti quadrare conie-
ctura aſſecutus fueris. Hãc appellationẽ ægrotan-
ti reliquis interiectam obſcuritatem offundere ſu-
prà dixi. at ſi initio ſermonis aut in fine poſita fo-
ret, nihil planè dubitationis attuliſſet. omnia hæc
ſcilicet, ut ęgrotanti iucundiora ſunt, à medico eſ-
ſe faciẽda, introitus, ſermones, figuram totius cor- D
poris, ueſtem, tonſurã capillorum, unguiũ decen-
tem modũ, odorẽ. etenim in introitu alius ad aliũ
ægrotantẽ, ut paulo ante poſuimus, modus eſt. In
ſermonibus ſimiliter. nõnulli enim medicis fabel-
las narrantibus delectanẽ, nonnulli eos faſtidiunt.
aliqui grauibus & ſerijs ſermonibus gaudent, ali-
qui facetis & lepidis. & de figuris, ſiue actionibus
corporis, & ueſtimentis quonam pacto iucundio-
ra ægrotanti conijcere oporteat, ſupra cõprehen-
ſum eſt. tonſura capillorũ. tonſura naturaliter qui-
dem optima fuerit, ſi capitis ſanitatẽ cõſeruet. alijs
enim alia tonſuræ ſpecies conuenit. ægrotis uero
nõ omnibus idem tõſuræ genus placet. hoc igiẽ te
quoq́ cõſiderare oportet eius quem medicaris, ra-

A tionem habentẽ, quemadmodũ Antonino Com-
modi patre imperãte omnes eius familiares facie-
bant ad cutẽ uſq́ detonſi. Lucius uero eos mimos
appellabat, & iccirco rurſum qui cũ ipſo uerſaban-
tur, comã nutriuerũt. Vngues, quãtas medicis un-
gues eſſe oporteat, ipe in libro De officio medici
uulnerarij edocuit, illud addẽs ipſarũ decentẽ mo-
dum aſpectãtibus eſſe iucundũ. De unguibus aũt
ſcabie. aut aliquo alio id genus uitio affectis, quẽ-
admodum & de pilorũ capitis affectibus alopecia
ſcilicet & ophiaſi, neq́ ſermo faciẽdus eſt. hæc eñi
ut iam præter naturã medicũ pati, ſicut & morbũ
articularem uehementiorẽ, & aliquod eiuſmodi
aliud turpiſſimũ eſt. odor, porrò totius corporis o-
dor & oris præcipue, nõnullis quidem natura pu-
B tidus eſt, ſicut alijs quibuſdã ſuauis. nonnunq́ per
incuriã teter odor fit. cum medici nihil errare ſe pu-
tant, ſi cepas, aut alliũ redolẽtes ægrotos inuiſant.
Quinto ſanè cõterraneo noſtro Romæ medẽti id
cõtigit, à prandio diuitẽ quendam ac præpotẽtem
hominẽ uini odorem uehemẽter ſpirans uiſitauit.
æger itaq́ cum capitis dolore magnam febrim ha-
bens, atq́ ideo uini odorem exhalantẽ ægre ferẽs
Quintũ, ut lõgius aliquãto recederet, orauit, quo-
niam uinũ immoderatius redolẽs ipſum contriſta-
ret. Et hæc quidẽ ægrotus humaniter admodũ di-
cere uidebaẽ. at Quintus ipſi ſtolide reſpondens,
odorem ut ęquo animo ferret, præcepit. nam & ſe
quoq́ ægrotũ ex febri male olentẽ ſuſtinere dice-
bat, multũ aũt intereſſe febrim nequis an uinũ re-
C doleret. Alter fuit medicus in noſtra Aſia, cui axil-
læ adeo tetrũ odorem expirabãt, ut uir nullus ele-
gantior eius acceſſum ægrotans ferre poſſet. opor-
tebat igitur eum prius ſuo ipſius ſymptomati me-
deri, atq́ ita ad alios curãdos ſeſe accingere. nã &
ſi, ut hircis, ingenitus putor inſit, ad mediocritatẽ
tamen quandã redigi poteſt. rurſum hęc mediocri-
tas quotidianis inſperſiõibus uiroſum odorẽ tem-
perantibus obtundi poterit. Alius igiẽ quidã os na-
turaliter putidũ habẽs, eius putorẽ & purgatione
& medicamẽtorũ ad id facientiũ potu mitigabat,
atq́ quotidie aut amomi, aut folij malabathri, aut
aliorũ id genus odoratorũ in ipſum pauxillũ quid-
dam conijciens, ita ex ædibus proficiſcebatur.

Aqua elixa, hoc quidẽ ut aerẽ admittat, hoc
ueto, ne plenum ſit, & operculum habeat.

In quibus affectibus, aut cuius utilitatis cauſa
aquam elixare aut quãcunq́, aut uitioſam tantum
cõueniat, in uerbis iſtis declaratũ nõ eſt. quamob-
rem neq́ ullum ex ipſis iuuamẽtum percipimus.
uidetur nanq́ Hippocrates, ſicut alia multa in his
libris quærẽdi magis cauſa, quàm in uulgus eden-
di, adnotauit: ita hunc quoq́ ſermonẽ cõſcripſiſ-
ſe, nobis quidẽ imperfectũ, ſibi uero ipſi ad remini-
ſcentiã integrũ. at ſi nobis ipſis hũc nodũ explicã-
dum proponẽtes, qualem aquã prius elixare cõue- *
niat, atq́ ita deinde refrigeratam bibere, (ſiquidẽ
ipſam frigidam bibere uolumus) & cõtra rurſum
quam calidã aquam bibere uolẽtes haud perinde

elixabimus, ſed huic operculum facientes uaſi, in
quo calefacta eſt, magnitudine reſpondens, illi ue
ro nullum tegmen imponẽtes, ſed calentẽ aquam
in nudo detectoq; uaſe ſub diuo expoſitam dimit-
tentes, quæremus deinceps qui affectus calidas,
quiue frigidas aquas poſtulent, nos quidem utile
aliquid inueniemus, nihil tamen ad inuentionem
* ex propoſitis uerbis proficiemus. quandoquidem
initium nullum clarum habeant. quocirca & non
nulli & ipſa cum ſupra poſitis copulant, ut Arte-
midorus uoluit cognomento Capito, ſed plurimi
ipſa ab alijs ſeparantes ſola conſiderant. Igitur ſi
cum antepoſitis cõiungantur, huiuſmodi eorum
ſenſus erit, laborantibus gratiæ ut munde parare
aut poculenta, aut eſculenta & cætera quæ dein-
ceps dixit Hippocrates, deinde poſt ultima uer-
ba Aqua uero & ipſis interdum frigida propinan
da, cum aut offenſam prorſus nullam, aut perexi-
guam ex eius potu ſore metuamus deinde ſibijpſi
ad reminiſcentiam, ut aiunt, deinceps modum ip-
ſius præparãdæ tradidit, fortaſſe nequaquam uo-
lens fontanam aquam prius quàm incaluerit, exhi
beri, fortaſſe uero & aliquã diſtinctionem nactus
quibus calefacta prius et mox refrigerata, aut qui-
bus omiſſa calefactione potui danda ſit, aut forſan
optimã aquam non elixam, uitioſam uero elixam
præbere uoluit. fortaſſis etiam optimæ aquæ du-
plicem refrigerationẽ prodit, unam quidẽ quam
circunplectens aer efficit. Porrò in Alexandria to
taq; Aegypto ipſos aquã in teſtaceis quibuſdam
uaſis hoc modo refrigerare cõſpexi. occidente ſo-
le aquam prius calefactã in uaſcula fundebant, de
inde ſublime totum hoc uas in feneſtris uento ad-
uerſis, ut ibi per totam noctẽ refrigeſceret, ſuſpen-
debant. poſtea ante ſolis ortum uas humi depoſi-
tum frigida aqua circũfundentes, frigida etiam ſo
* lia toti circundabant nonnunquam uitium aut la-
ctucæ, nõnunquam uero & aliarum id genus her-
barum, ut ea quã ſub nocturno aere acquiſiuerat,
diutius permaneret frigiditas. multo uero magis
ad huiuſmodi apparatum, cum optimę aquæ ipſis
facultas nõ eſſet, homines deuenere. Dico autem
optimam aquam & omni uitio carentem, quæ ne-
que limi quicquã habet, neq; male olet, & guſtan-
tibus nullam qualitatem præ ſe fert, quędam enim
alienas qualitates permiſtas habent ſalis, aut nitri,
aut ſulfuris, & bituminis, et aluminis aliorumq; id
genus. in quibus omnibus melius fuerit, quemad
modum legumina multa præelixãtes idonea eſui
præparamus, & olera, & fructus, & animaliũ par-
tes, eadem ratione & aquã prius elixatione ad me
liorem naturam permutantes ita propinare. præte
rea & ob alium ſanè uſum aquam præcalefactam
refrigeramus, etſi neq; ſapore, neq; odore malo de
prauata ſit, atq; oculis mundiſſimam ſeſe offerat,
quando in uentriculo ipſam diutius cõmorari, aut
percellere, aut inflare, aut degrauare uentriculum
perceperimus. ſunt enim profecto et id genus mul
ta, quarũ pręcipue ab optimis aquis diſcretionem
Hippocrates mihi ſcripſiſſe uiſus eſt, ubi inquit;
A Aqua cito incaleſcens, ac cito refrigeſcens, leuiſſi
ma. neque in lutoſis, aut male olentibus, aut quip-
piam medicamentoſum guſtatui imprimentibus
huiuſmodi ſignum uſui eſſe poteſt, quod oĩbus
notum apertumq; eſt, ſed in illis quæ omnibus hi-
ſce qualitatibus careant. alterum uero ex aeris cor
rupti miſtione aquæ uitium ineſt, aut aliud quod-
piam ipſi aquæ ingenitum ab ignota cauſa proue-
niens. in his quidem ſupradicta nota optimũ diju-
dicandi inſtrumentũ eſt. neq; enim id genus aquæ
cito caleſiunt, aut refrigerantur. alterum quoq; in
dicium huic ſimile ab oleribus, aut leguminibus,
aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus in ipſa
aqua incoctis accipitur. ſiquidem in optima aqua
celerrime, in uitioſa tardiſſime elixantur. uocãtq;
B huiuſmodi uitiatas aquas ueteres quidam indomi
tas ſiue crudas, perinde ac ipſa legumina, quæ diſ-
ficulter uixq; elixãtur. ob has itaq; utilitates non-
nunq̃ præcalefactam aquam refrigeramus. Quin
& ipſam calidam bibituri, cum aut lutulenta, aut
limoſa, aut fœtens eſt, hunc in modum prępara-
mus. nam præcalefacta cum refrixit, tunc euiden-
ter putorem, quem ex putredine plerunq; contra-
xerat, abijcit: omniſq; pars terrea facile ſubſidet,
quæ cum tota aqua prius quàm incaluiſſet, minu-
tatim permiſta, unaq; cum ipſa epota haud conte-
mnendã cladem infert, & maxime quibus renes,
aut ueſica progignendis calculis obnoxij ſunt. ac
ſub diuo quidem non aquam modo calentem, ſed
etiã alia quędam exponere iſtius ſeparationis cau
C ſa medici mihi excogitaſſe uidentur. nam quæcun
que ex diuerſæ naturæ materijs conſtant per mi-
nutas particulas miſtione conflata hæc poſt calefa
ctionem refrigeſcentia facile diſſoluuntur. ſed ſta-
tim ab elixatione antequã refrigeretur, adhuc mo
tione agitatur, atq; ideo omnes eius particulæ per
miſtæ ſunt. ſed ea refrigerata, graues ac terreæ fun
dum petunt, leues ſuperfluitant. Itaq; ſi cum præ-
dictis, in q̃bus ſcripſit Hippocrates, laborantibus
gratias, de aquarum coctura ſermo copuletur, &
ipſius utilitas euidẽs eſt, atq; id quod dicitur, qua-
lenam ſit, exquiſite fortaſſe inuenerimus. ſin autẽ
à prædictorum continuitate modo propoſita uer-
ba diuellẽtes ſeparatim contemplemur, plenus du
bitationum ſermo erit. prius igitur ipſum, ut ſupe
D rioribus annexum explanabimus, dicentes, aquæ
in ipſo præparationem, frigidam potaturis inno-
xiam ſignificari. quam & ego ſæpius facio, cum
ægrotanti alicui frigidam aquam prębiturus ſum,
neq; mihi fontis aqua bona ſcatentis facultas eſt.
Romę nanq;, ſicut & multa alia in ea urbe eximia
ſunt, ita & fontium elegantia ac multitudo eſt ad-
mirabilis. nulla fœtidam aquam, aut medicatam,
aut turbidam, aut aſperam crudamq; effundẽte, ſi-
cut neque Pergami in patria noſtra. in multis aliis
alijs urbib. haud paucæ deprauatæ aquę reperiun
tur. illæ ſanè quæ ex tiburtinis montibus per lapi-
deas fiſtulas in Romanã ciuitatẽ deriuantur, alijs
quidẽ uitijs carẽtes, crudiuſculę tamẽ ſunt, ut neq;
celeriter caleſiant, ut urbani fontes, neque refrige-
rentur

rentur. neq; celeriter in ipſis, ut in fontanis aquis,
quæcunq; inieceris, elixantur legumina, & olera,
& carnes. ex his autē aliæ alijs in locis multo cru-
diores ſunt, & ab ipſis indigenis duræ grauesq; no-
minantur, quòd uentriculum infeſtent, & à potu
onus quoddam plures percipiāt. nam ferè & alias
multas cauſas quicquid efficientes ab effectu de-
nominare conſueuerunt. ſic igitur & huic contra-
riam aquam optimā laudantes, leuem & mollem
appellant. cæterum omnia hæc enarrata cognitu
quidem utilia ſunt, ſed nihil ipſorū propoſita uer-
ba docent, neq; ſine oſtenſione, neq; cum oſtenſio
ne, neq; breuiter et obſcurius, neq; dilucide ac pro
lixius. ſatius igitur mea quidē ſententia fuerit om-
nes huiuſmodi ſermones integros præterire. Quā
obrem ſi Hippocrates, quo pacto aquam potui fri
gidam præparare oporteat, tradere propoſuit, hu-
iuſmodi erit uerborum ſenſus, ſi aquam prædicti
uſus cauſa elixemus, aut nihil uaſculis, in quibus
elixatur, ſuper imponemus, ſed elixatam aquam
in aere ambiente libere uerſari permittemus, aut è
contrario aliquo operculo uaſculum integentes
aerem excludemus. rurſum uero hæc ipſa, aut in-
ter elixandum, aut ab elixatione inter refrigeran-
dum fieri debere intelligere poſſumus. ſed in refri-
geratione intelligi credibilius eſt. in elixatione ue
ro incredibile. neque enim docere poſſumus, cui-
nam uſui inter elixandum aer ambiens futurus ſit,
aut elixatas aquas attingens, aut eaſdem ne attin-
gat, excluſus. ſed in refrigerando poſt cocturam,
ubi alicuius putei, in quem uaſculū demittamus,
nobis facultas eſt, aliquo tegmine uaſculum clau-
dere, atq; undiq; diligenter obſtruere neceſſe eſt.
ubi uero puteo caremus, detectū uas, ut frigidum
aerem admittat, relinquere cōuenit. cæterum non
nulli explanatores uerba hæc à ſuperioribus diſ-
iuncta legenda eſſe cenſentes, Hippocrati de con
taminatis aquis ſermonem eſſe aiunt. de q; illis mà
xime, quæcunq; ob aliquam terream admiſtā ma
teriam huiuſmodi ſunt. menſuram autem tempo-
ris cocturæ eam eſſe oportere, ut eouſq; ſcilicet eli
xentur, donec puræ fiant atq; aerem extrinſecum
ſi admittant, perſpicuę. ob huius enim admiſtio-
nem, non ex ſe, optimas aquas ſplendidas appare-
re aſſeuerant, de rerum natura ſermonem aggre-
dientes, cuius ipſi nullam rationem aſſignare poſ-
ſunt. ſplendida namq; pura aqua conſpicitur, non
aliqua ſplendida luce extrinſecus in ipſam inciden
te, ſed ab occurrente lumine permutata. quemad-
modum & aer neq; ipſe ex propria natura lucens;
alioqui & noctu omnino ſplenderet. uerum ſum-
mos eius fines ſolari radio feriente totus, cum ſit
ſibiipſi continuus, alteraſcit & commutatur. in a-
qua uero, aut aere inania eſſe ſpatia cum Epicuri
& Aſclepiadæ de elementis opinione concordat,
Ariſtotelis autem Stoicorumq; placitis aduerſa-
tur, qui nullum in mundo locum eſſe uacuum, ſed
omnia corporum plena eſſe ſibi perſuaſerunt. ne-
que enim in pumice cauitates terreis corporibus
interiectæ ipſis penitus uacuæ uidebantur, ſed in-

A tra ipſas aerem cōtineri teſtantur. in aqua quidem
haud eſſe talem meatuum fabricam, qualis in pu-
mice lapide conſpicitur, ſed quoquo uerſus ipſam
ſibi eſſe continuam. rectius igitur, inquit, eſt puta-
re dictum eſſe ut aerem ſuſcipiat, de uaſe non oper
culato. nam quod deinceps ſcriptum eſt, dictam
explanationem non admittit, ita ſe habens. non
plenum autem eſſe, & operculum habere propo-
ſitis ſanè uerbis opponitur, quæ ſunt hæc. aqua e-
lixata hæc quidem ut ſuſcipiat aerem. nam ſecun-
dæ particulæ ſubſequenti, quæ uas contectum eſ-
ſe uult, Verba hæc aduerſantia operculum uaſi
prorſus interdicunt. idq; ſignificauit Hippocra-
tes ſcribens. hæc quidem ut aerem ſuſcipiat. uas e-
nim operculatum aerem excludet, detectum uero
B facile ſuſcipiet. At in aquis à frigido aere refrige-
ratis id fieri nos dicere ſatis liquet, quemadmo-
dum Alexandriæ facere conſueuerunt. ubi uerò
fluuijs rapide labentibus coctam aquam ſubijci-
unt, tum uas aliqua ex parte inane eſſe melius fue-
rit, quo aer inter operculum & aquam in uaſe po-
ſitam contentus ipſe prius refrigeratus ſic, dein-
de attactu uicinā aquam refrigeret. ut enim aqua
facilius, quàm omnia terrena corpora calet atque
frigeſcit, quippe cum illa tenuitate partium ſupe-
ret, pari ratione et aer, quàm aqua. admirandumq;
mihi planè fuerit, niſi quiſpiam huiuſce rei quo-
tidie euenientis experimentum ſentiat. uaſorum
namque uinariorum quod recluſum apertúmque
fuerit, ut uinum facile aceſcat, in cauſa eſt, ſicut è
C contrario bene operculatū minus id patitur. Ad-
huc uero minus plena uaſa. nam quæ aliquantu-
lum uacua ſunt, quoniam aerem incluſum ha-
bent, per illum medium celerius ambiente extrin-
ſecus permutantur. ſed plena, ita ut uinum oper-
culum attingat, per illud quidem imbecilliter ad-
modum atque obſcure eouſque uitiantur, quouſ-
que ſanè tegumēti denſitas peruenit. inuenies ita-
que picata aut gypſata dolia diutius uina ſyncera
cōſeruare, ſed quæ ſolo corio, ſicut & quæ cuneis
obſtruuntur, breuiori tempore durant. quocirca
obſtructa prius cuneis aut corio dolia gypſo dein
de ac pice oblinūt. Hac ergo ratione cum aquam
frigidiſſimam reddere uoluerimus, niuem haben-
tes, prius feruefactæ aquæ ipſam exterius circum
D ponemus. ſed niue carentes in puteo, aut amne
labente ipſam prius calefactam, ut facilius permu
tetur, refrigerabimus. nam quodq; prius calefa-
ctum à uicinis in ſe totum alterationem admittit.
ob prædictā uero cauſam ab aere frigido aquam
tangi artificioſe molimur. igitur ſi coctæ aquæ re
frigerandæ cauſa hæc ab Hippocrate dicta fuere,
ueriſimilem explanationem nacti ſumus. at ſi ui-
tioſæ aquæ corrigendæ, conſiderare deinceps de-
bemus à coctura iterum exorſi, quæ totam æqua
biliter aquam fundens, eam ad partium ſeparatio
nem idoneam reddidit. permanente enim adhuc
in ipſa ob calefactionē motu, aliqua craſſiora cor-
pora in ea fluitantia ſublimius efferri neceſſe eſt;
motu uero in totū deſinente, terreæ particulæ in-

genito

genito pondere deſcendentes, in fundo continentis uaſis reſidebunt, aqua uero ſuper has fluitabit. Hanc paulatim in alterum uas transfundentes, citra noxam deinde uti poterimus. Verum Zeuxis neſcio quomodo initium ſecundæ ſermonis particulæ ita explanauit: Vult, inquit, Hippocrates aquam non innatare uentriculo. acutum ſcilicet tonum ſecundæ ſyllabæ huius nominis ἐμπλέων ſuperimponens, nõ ut alij, primæ, per ipſum uolens non uas plenũ intelligi, ut illis uiſum fuit, ſed uentriculo innatans, quod idem ſonat, quod ſuperfluitans. cæterum quoniã amãs erga amatum caligat cæcutitq́;, iccirco noſtri ipſorum amor plerunque nos in noſtris ſolis rebus cæcos reddit, quamuis aliena perſpicaciſſime contemplemur.

Quoniam ex ſanguinis profluuijs aqua ſub cutanea laborant.

Horum uerborũ eadem atq; iſtorũ uis eſt, quoniam ſanguine profuſo diſſoluuntur. utrũq; enim refrigerato corpore prouenit.

Si qualia purgari conuenit, purgantur, & bene tolerant.

Nonnulli ſine coniunctione & hæc uerba ſcribũt, quemadmodum & in libro Aphoriſmorum. plurimi uero coniunctionem & interponunt. uolentes quidem hoc uerbum confert nos ſubintelligere. quod expreſſe in uerbis in Aphoriſmis ſcriptis habetur. ea uero ita ſcribũtur, ſi qualia conuenit purgari, purgentur, confert, & facile tolerant. Hoc uero loco cõiunctionem & additam indicare aiunt, quòd præter id q ipſis confert per purgationem facta inanitio, facile quoq; eam tolerant, ſiue nobis purgatoriam medicinam exhibẽtibus, ſiue et natura ipſa ex corpore infeſtos humores depellente euacuatio fiat. nam purgationes appellare conſueuit Hippocrates, non ſolũ à medicamentis, ſed etiã à natura factas. Thucydides autem & euacuationes in morbis impetu naturæ per ſymptoma ratione morbi euenientes, purgationes & expurgationes appellauit, ita dicens: & expurgationes bilis omnes, quæcunq; à medicis nominatæ ſunt, acciderunt. hæc uero ab ipſo in peſtilentię narratione ſecũdo hiſtoriarũ uolumine dicta ſunt.

In Aeno legumina edentes aſſidue fœminę, * mares cruribus imbecilli euadebant, & permanebant. uerum etiam eruum comedentes, genuum dolorem contrahebant.

Euidenter uigilãs calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens è contrario.

Initio ſermonis poſita hæc uox euidenter idem ſignificat quod manifeſte et dilucide. ſequentia uero uerba huic uoci uigilãs adnexa perſpicua ſunt, opinãte Hippocrate extrinſecas uigilantis partes calidiores, internas autem frigidiores, dormiẽti uero cõtraria euenire. Id nempe ex eo apparet, quòd dormientes cum pluribus ſtragulis ueſtibus, tum

A & capitis egent tegumento, ſi frigidus, ut hyberno tempore, quo circumfundĩtur aer ſit. atqui interdiu uigilantes hæc non requirunt. Quinetiam maior inſpiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum eſſe teſtatur. perinde & concoctiones in dormientibus efficacius, quàm in uigilantibus fieri, non ſolum in uentriculo comeſtorum ciborum, uerum etiam humorũ in iecore & uenis, corporis abditas ſedes in dormientibus calidiores effici ſignum eſt, cum à nobis conceſſum & ſupra oſtenſum ſit, ingenitũ calorem omnium in corpore concoctionum præcipuum eſſe opificem. Ita ſanè & in libris Aphoriſmorum memoriæ prodidit de ætatibus, temporibus, exercitationibusq́;, ubi ait; uentres hyeme & uere calidiſſimi ſunt natura, B & ſomni longiſſimi. his igitur temporibus & plura alimenta dãda ſunt, ſiquidem inſitus calor multus. pluri igitur indigẽt eſca, indicio ſunt ætates & athletæ. In hiſce quidem uerbis breuiter de ætatibus locutus eſt. in altero aphoriſmo latius, atque ideo clarius ita inquiens; creſcentia corpora plurimum habent inſiti calidi, plurimum igitur requirunt alimentum. ſin minus, corpus digeritur. ſenibus uero exiguus calor ineſt, iccirco igitur paucis fomentis egent. ſecũdum ætates quidem haud intro foraſq; ingenito calore migrãte, ſed temporis progreſſu tabeſcente ſenilis ætas omniũ frigidiſſima efficitur. At hyeme calore in penitiora ſe condente, uentriculus quidem & reliqua uiſcera calidiora, ſubcutaneæ uero partes frigidiores reddũ C tur, quemadmodum terræ profunditas hyeme calida apparet, propter qđ & fontes calidiores ſunt, & aliqui in profundum uſq; fodientes, quum procul à terræ ſuperficie receſſerint, euidentem caliditatem percipiunt.

Calido natura refrigeratio, potus aqua, quieſcere.

Quod his uerbis pręcipiť, clarum eſt. omnibus enim his qui calidiores q̃ deceat, ſunt, ſummã uictus rationis ad refrigerationẽ redigere expedit, itaq; frigidioris tẽperaturę cibaria ipſis dãda ſunt, & aquoſa potio, aut ipſa aqua potui prębenda eſt, parumq́; exercendũ corpus eſt. ſoli nãq; ad neceſſarias actiones motus ſufficiẽt. nihilq́; dubij eſt, ab D ira & curis uehementioribus eiuſmodi hominem abſtinere debere. quinetiã quotidie lauationibus aquarũ dulcium uti, nõ ſemel tantũ, uerum etiã ſæpius, ſi uelit, expediet, necnon & ciborũ quos comedũt, uis refrigeratoria eſto, & æſtate præcipue. Verum ante omnia illud in his ſermonibus meminiſſe opus eſt, calidas naturas appellare eas Hippocratem conſueuiſſe, quæ non ingenito calore, ſed acri & mordaci abundant, quem aduentitium & non ſecundum naturam eſſe arbitratur.

Somnus in frigore ueſtibus contecto.

Plurimi huiuſce libri interpretes hanc particulam orationis ſeparatim explanant. mihi uero ipſam cum ſupradicta cõiungere ſatius eſſe uidetur,

atq;

atq; unam integrã orationem hoc pacto inſtituere, calido natura refrigerato, potus aqua, quieſcere, ſomnus in frigore ueſtibus contecto, hanc græcam uocem ἐνψύχει per literam ν ſcribẽtibus nobis ac proferentibus, quod idem eſt, ac ſi cum articulo quis ita diceret ἐν τῷ ψύχει. eos eñ qui immoderatius calida temperatura ſunt, melius eſt in frigido loco dormiẽtes aerem planè frigidũ per inſpirationem attrahere. & maxime quoniã per ſomnum calor in interiora corporis mergitur. cæterum ſi ut in ſomno calido exteriorem ſuperficiem deſerente interna corporis magis calent, ſic & ab ambiẽte aere cutaneis partibus frigefactis corporis penitiora incaleſcãt, haud perfectè homo aeris inſpiratu refrigerabitur. præſtabit igitur ſtragulis calefactorijs iniectis ad cutim caliditatem reuocare, frigidũ uero aerem per inſpiratum admittere, ut undecunq; ad temperaturæ mediocritatem calidum corpus redigatur. optimum itaq; (ut dixi) fuerit cum ſupradictis hæc uerba coniungere. At multi huiuſce libri explanatores ipſa à ſuperioribus diſiungentes, non calidis modo naturis, ſed etiam omnibus hominibus in uniuerſum conferre exiſtimant in aere frigidiore ſomnũ capere, ut contracta in profundum caliditate refrigeretur, operimentis uero circũtegi, ne omnis caliditas immoderatius intrò refugiat, calore eo qui ob refrigeratas ab externo aere cutaneas partes repellitur, illi qui per ſomnum intus colligitur, accedente. Id uero in multis naturis uerum eſt, non tamen in omnibus. quemadmodũ enim eos quibus calidior ſupra modum natura eſt, refrigerare expedit, ita frigidiore temperatura præditos calefacere. Verum nonnulli propoſita uerba non ſolum à ſupra ſcriptis diſiunxerunt, ſed etiam hæc ipſa ſeparatim legentes diuiſerũt, ſomnus ἐμψύχει. i. refrigerat, primam ſyllabam huius uerbi ἐμψύχει per μ literam ſcribentes, ut unum uerbum ſit ἐμψύχει ſimiliter dictũ atq; hoc καταψύχει, quæ ambo refrigerat ſignificant. & nõ duæ orationis particulæ, prior quidem præpoſitio, ſecunda uero nomen. ſed iſti neceſſario ſequentem ſermonẽ fini propoſiti adiungentes ita ſanè legunt, iniecto ſomnus firmus, rectorum nictatio leuis: aſſerentes hanc uocem iniecto, pro hac iacẽti eſſe poſitam. id uero præterq̃ q̃ hæc uox iacenti uiolẽter in hanc iniecto mutata eſt, & alioq; eſt ignobile atq; inutile, iſtis nos intelligere uolentibus ſomniculoſum corporis habitum iacentibus firmum & ſtabilem ſomnum, ſtantibus uero nictationem tantum conciliare.

15 Somnus ſtabilis, rectorum nictatio.

Quæ plurimi interpretes in his uerbis explanandis tradiderint ſilentio præterire melius eſt. quæ uero inter illos magis ueritati adhærere exiſtimati dixerunt, huiuſmodi ſunt. uigiliam refrigerare corpus aſſerunt, huiusq; indicium pallorem uigilantibus accidentem ſtatuunt. cum igitur (dicunt) calidam temperaturã refrigerare uolumus, præter ſuperius ab Hippocrate dicta, illud etiam adijciẽdum eſt, ut prius cogitationibus aliquibus & negocijs afflicti uigilent. aut ſi hoc facere nequeant, ne cubantes dormiant, arcendi ſunt. coguntur enim duorum alterum facere, aut ſedere, aut ſtare. ſedentium quidem ſomnum hedræon à ſede, id eſt firmum uocatum eſſe, inquiunt. reſpondere autem horum ſomnum ſtantium nictationi. atq; ideo ipſe inquit ſomnus hedræos, hoc eſt firmus, rectorũ nictatio. perinde ac ſi tota oratio hũc in modum prolata eſſet, calidæ naturæ à plurimi ſomni uſu arcendæ ſunt. ipſis enim & uigilare, & aliquid facere magis conducit. Hi quidem maxime & à ſedendo arcendi ſunt. ſin minus, id concedendum ſanè fuerit, quod ſtãtium nictationi ſimile eſt, ne cubent autem prohibendum. ſed nonnulli ſtabilem ſomnum, hoc eſt, profundum dictum eſſe putant. eorum ſcilicet qui ita ſe habeãt, ut ſtantes iam conniueant, ſed cuius utilitatis cauſa hæc ſcripſerint nõ addentes, imperfectum ſermonem reddiderunt. Verumtamen hæc ab ipſo dicta ſunt nobis cõſulente, ut eos quos firmiter, hoc eſt, profunde dormire uolumus, tantiſper uigilantes cuſtodiamus, dum conniuentes conſiſtere non poſſint. nam ſi ad hoc peruenerit, in altum poſtea ſoporem uertũtur. nam multos ego, quòd citius cubitum irent, male dormientes diutius uigilare cogens, ut poſtea ſuauiſſime dormirent, effeci. ſicut quoſdam de amiſſo ciborum appetitu conquerentes, ad multum diem inedia macerans eſurientes reddidi. antequã enim ſomnum aut cibum natura deſideret, ad hos accedentes in modo narrata ſymptomata incidunt. non oportet autem naturæ intempeſtiue uim inferre, ſed ei egenti in tẽpore ſubuenire. ego me hercule, quæ aliquis in propoſitis uerbis explanãdis ueriſimiliter poſſe dicere mihi uideatur, expoſui: putantes uero ſomnum ſemper refrigerare, præcipuum quoddam in arte ignorare opinor. ſemper enim ſomnus humectat, ſicut uigilia ſemper exiccat, hocq; nos ipſe edocuit, non ſemper autem calefacere aut refrigerare aptus eſt. uerum eum in febre carentibus aut pituitoſos, aut crudos, aut frigidos utcunq; ſuccos in corpore offendens cõfecerit & coxerit, ex his optimum ſanguinem procreans hominem inſiti caloris incremento calefacit. cũ uero ex huiuſmodi humorum putredine iam febricitantes occupauerit, eos refrigerat febrilem extinguens caliditatem, propriam uero & ingenitam augens. At ſi cum febre, aut ſine febre ſucci bilioſi redundauerint, ipſos ſeparare, dein excernere ualens ad mediocritatem ſalubris temperantiæ corpus redigit. Hæc ſi præſtare nequeat, eandem ſeruat temperiem. Quod ſi ex uiſceris phlegmone quis febricitans acceſſionis initio ſomno corripiatur, intempeſtiuus iſte ſomnus phlegmonem augens unà cum ipſa & febrem magis accendet. quocirca & calore alieno corpus calidius efficiet. cõtingit quidẽ & uno modo interdũ calidius iuxta atq; frigidius ſimul à ſomno corpus euadere. quãdoquidem caloris in corpore humano duplex genus eſt, unum familiare & con-

genitum

genitum, alterum alienũ & præter naturam. quando itaq; horum unum ſomnus auxerit, & roborauerit, alterum comminuerit, et extinxerit, quomodo quiſpiã rationabiliter corpus uno tempore calidius ſimul atq; frigidius ſe ipſo à ſomno effectũ eſſe negauerit? cæterum & hæc ab initio plerique Hippocratis uoluminum explanatores ignorant. id autem ita ſe habere, quod dico, ex Lyci ſermonibus percipies, quibus Hippocratẽ reprehẽdit in Aphoriſmis ita dicentem, creſcentes plurimo ingenito calido abundant. At quòd eorum ignoratione, quę recte Hippocrates de calorum diſcrimine prodidit, ipſum calumnijs uexare Lycus auſus fuerit, per unum integrum librum à me oſtenſum eſt: cuius hęc eſt inſcriptio, Quod nihil in eo aphoriſmo erratum ſit, cuius initium eſt, creſcentes plurimo abundãt inſito calido, igitur plurimo egent alimento.

Imbecilli uictus frigidi, robuſti uero calidi.

Victus imbecillos aut eos, qui ex imbecillis exercitationibus cibis ac potibus conſtant, aut imbecillum animal reddẽtes appellauit. frigidi uero ſiue ob ſuam ipſorum temperaturam, ſiue ob affectum quem in nobis creant, ita nominentur, nihil inter ſe differẽt. imbecillæ igitur exercitationes illæ dici poſſunt, quæ ex debilibus corporis motionibus conſtant. ſicut contrà robuſtæ, quæ ex uehementibus. cibi quidem imbecilli ſunt, quicunque neq; odorem ualidum ſpirant, neq; guſtatui uehementem ullam qualitatem acoris, dulcedinis, ſalſuginis, amaritiei, aſtrictionis, acrimonięue repræſentant, ſed mediocri dulcedine, aut mediocri adſtrictione guſtatum afficiunt, ac pariter modice calefaciunt. robuſti uero ſunt iſtis contrarij. Itaque ſi omes & exercitationes & cibi debiles corpori adhibeantur, uehemẽter refrigerabitur. quemadmodum ſi robuſti, magnifice incaleſcet. Quòd ſi aliqua imbecilla, aliqua robuſta adhibeas, ſecũdum miſtionis portionẽ, aut propius ad alterutrum extremorum accedet, aut longius remouebitur.

Aquarum arte carentium quę ab æthere excreta eſt, aut cum tonitru, temporaria. procelloſa uero mala.

Ea quibus ſecundũ medicæ artis præcepta non ſolum in ægris, uerum etiam in recte ualentibus corporibus utimur, materiæ artis iure nominantur: & à medicis quibuſdam libri compoſiti ſunt, qbus inſcriptio hæc præpoſita eſt. de materia porrò, interdum ſponte natis corporibus ad curationem & ſalubrem uictus rationẽ utimur, interdum & nos aliquid ad præparandam materiã facimus, aliqua elixãtes, aliqua comburentes, aliqua lauantes, aut prius cõdientes, aut prius madefacientes, aut refrigerantes, aut aliquod eiuſmodi aliud efficientes. ſic itaq; & in præparandis aquis artificioſum aliquod molimur. quemadmodum ipſe paulo ante dicebat, aqua elixa hęc quidem ut ſuſcipiat aerem. Etenim ipſa elixatio prius fit, & poſtea re-

A frigeratio, aut per nos ambientem aerem, aut uento aliquo, aut in domibus frigidum aerem includentibus. ſunt enim domus quædam frigidis ſpeluncis perſimiles. interdum & per humida refrigeratio acquiritur, ut per niuem circumdatam, aut ſi ſub aqua rapide labẽte ponatur, aut in puteo, idq; bifariam, nõnunq; quidem in ipſam putei aquam nobis uaſculum demittentibus, in quo aqua calefacta continetur, nonnunquam uaſculum ſuper aquam ſuſpendentibus, ſicut etiam per teſtas raras interdum turbulentas aquas percolamus: ut Alexandriæ & in Aegypto percolatur per quædam non naturaliter teſtacea uaſa, ſed artificioſe, ut raræ ſint, præparata. quemadmodũ & per linteolum huiuſmodi uaſe carentes excolare ſolent. hęc ſanè

B omnia artificioſe parantur: ſicut etiam quæcunq; circa fontanarum aquarum ductus machinamur, illos nõ ex quocunq; lapide fabricãtes, interiusq; illinentes interdum: haud enim exiguũ diſcrimen in ipſo illitu eſt, ſiue picem, ſiue gypſum illeueris, ſiue citra illitum laterem torrefactũ, aut lapidem improba aliqua aut bona, aut nulla prorſus euidẽti qualitate affectum impoſueris. Quinetiã puteos ſæpius in diuerſa terra defodimus, & aquã per canales & fiſtulas ab aliquo fonte meliorem aut deteriorem ipſam reddere ualentes, aut etiã nulla ratione permutãtes deriuamus. nempe omĩa hęc ad aquam præparandã artificioſe præſtãtur. At cum ex terra eius loci in quo degimus, aquã ſumimus, aut ex lacu, aut ex præterlabente flumine hauri-

C mus, aut pluuiatilẽ, quę uocatur, colligimus, prorſus nihil artis huic adhibemus. propter hoc igitur inquit Hippocrates, aquarum arte carentiũ, ipſas artificio præparatis opponens, quas arte carentibus comparantes, artificioſas appellamus. quemadmodũ autem paulo ante non de omnibus aquis artificioſe paratis locutus eſt, ſicut ſi librum, ut in publicum ederetur, cõſcripſiſſet: ſed unius tãtum præparandi rationis mentionem habuit, utpote ſi hijpſi cõmentariolum reminiſcentiæ cauſa conficiens. ita & hoc loco nõ de omnibus aquis arte carentibus, hoc eſt, ſponte naturæ talibus procreatis, ſed de una ſola ſpecie, quam (ut dixi) pluuiatilem uocamus, ſermonẽ fecit: ipſius uero duas prodidit differentias, alteram quidem quam & aperte

D uituperat malam eſſe dicens, procelloſam ſcilicet: alteram uero deinceps non cõſtat an reprehenſione ſolum carere dicat, an & aliquid aliud innuere uelit. procelloſam autem putauit incommodam: ſi quidem ab aere excretam, aut cum tonitru, gręco uocabulo appellat horæam, latine dixeris temporariam. contingit autem temporariam aquam, ut congruo tempore prouenientẽ, ipſum laudantem appellare. contingit autem & eam quæ æſtate media per imbres effunditur, temporariam nominare: quandoquidẽ hanc anni partem Græci potiſſimum tempus appellant. Verumtamen & autumno, & hyemi, & ueri temporis appellationem accommodant, ſed per excellentiam interdum eam anni partem tempus nominãt, in qua fructus temporarios

porarios uocatos matureſcere accidit. id igit̃ quan- A
tum ad uerba Hippocratis attinet, obſcurum eſt,
niſi ſi nos ipſi aliqd ex ijs quæ uidimus, aut ex na-
turali rerum indicatione adijciamus. ac præterea
cur procelloſam aquam repudiat, æthercam uero
& cum tonitru effuſam non repudiat? incertum
quoq; eſt utrum ipſam nos ad potum, an ad medi-
cinales uſus pręparare iuſſerit. nam oculorum me
dicamentis componendis huiuſmodi aquam ad-
hibemus, & ex ipſa aqueum uocatũ medicamen-
tum cõficimus. porrò temporariam intelligere ſa-
tius fuerit, non uernam, ut nonnulli ſtulte accipi-
unt. nullus enim per excellẽtiam tempus anni uer
nuncupauit, ſed quemadmodum & alias anni par
tes, abſolute tempus. neq; tunc temporis effuſus
imber aliqua eximia uirtute præditus eſſe cogno- B
ſcitur. ſed multo antiquus fuerit putare ipſum tem-
porariam aquã dicere, quã eo ſanè tempore plue-
rit, quod anni tempus Græci nominãt. huic enim
ſententiæ & illud ſanè fauere uidebitur, quod ab
ipſo dictum eſt, & aqua ab æthere excreta. nam
ueteres Græci, cœlum nos ambiens exquiſite pu-
rum, æthera, nebuloſum uero, aut nubibus opaca
tum aerem uocare conſueuerunt. hac eadem igi-
tur ratione & locũ ſupra nubes æthera nominant.
idq; clare & Poeta ſignificauit, inquiens,

Conſtitit at leuiter ſcandens tunc abiere in alta.
Aethera quæ ex Ida ſurgens ultra aera adibat.

contrà uero cum dixit,

Aſt Iuno anterius ſe proijcit aera in altum.

Profundum ad coercendum hunc noſtrum ae- C
rem per ea uerba inſinuare uidetur. atque iterum
cum dixit.

Aer denſus erat naues complexus, & ipſa
Nubibus obſcuris circundata luna latebat.

Itaq; cum æſtate aqua eius temporis calore at-
tenuata in halitus inuiſibiles diſſipata fuerit, atque
iccirco clàm nobis in aerem ſupra terram ſubuola
uerit, ac deinde propter aliquam ad frigidum mu-
tationem, ac uentis inter ſe reflantibus, denſatoq;
aere prætenuatos halitus iterum craſſeſcere, & in
aquam ſenſibilẽ euadere contigerit, tunc imbrem
illum temporariũ eſſe dicemus, extenuata aqua
ac prius ab aeris calore elaborata. atq; ideo melio-
rem ipſam eſſe nimboſis, utpote neq; confectis, ne
que ulla mutatione elaboratis, quales in nõnullis D
fontibus aquæ ſcaturiunt à ueterib. indomitæ cru
dæq; nominatæ. Verum cur tonitrualem (ut ita di
cam) aquam potius, quàm nimboſam approbet,
deinceps uideamus. Id profectò mihi ea ratione fe
ciſſe uidetur, quòd tonitrua duorum modorum al
tero fieri nouerit, aut ob ignem interceptum, qui
erumpens circunplexam nubem ueluti dilaceret.
quo etiam tempore fulmina decidunt, aut inter ſe
alliſis attritiſq; nubibus. neutrũ in nimboſa aqua
ineſt, ſiquidem in huiuſmodi ſtatu aer cõſpiſſatus
eſt una cõtinua atraq; nube ipſum totum occupan
te. Quapropter haud immerito in hoc aeris terram
ambientis ſtatu nequaquam tonat. tonitrua nam-
que diuulſis nubibus, ac ſecundum propriam cir-
cunſcriptionem ſeiunctis atque uagantibus acci-
dunt, quum inter ipſas concurſum conflictumq;
inſignem fieri euenerit. unius autem continuę per
petuæq; nullus conflictus fieri non poteſt. Quam-
obrem neq; fulmina in hac cœli conſtitutione ca-
dunt, cum quia calidus aer intra nubes non inclu-
ditur, tum quòd neq; ipſæ inter ſe magno impetu
concurrunt. nam quando inter ſe cõcurſantes nu
bes igneum illud quod interuenerat, intra ſe ipſas
compellentes & conſtringentes exquiſite denſa-
uerint, tunc utiq; fulmen nonnunquã ſurſum uer-
ſus, aut in obliquum, nonnunquam uero & in ter
ram extruditur. hanc ſolam fulminis expulſionem
conſpicimus, aliæ uero mortalibus ignotæ ſunt,
porrò à me breuibus ad propoſita uerba explanã-
da, ut tonitrua fiant, dictum eſt, curq; tonitrualem
aquam (ut ipſius uerbo utar) quàm ex nimbo pro
uenientem meliorem eſſe aſſeruit. ſumme uero
munda ac tenuis eſt temporaria aqua elaborata. In
ter hanc autem & nimbalem tonitrualis eſt, quæ
quantum à temporaria uincitur, tantum nimba-
lem ſuperat. Igitur in promptu iam eſt iſtis omnia
uituperantibus dicere, haud medici munus eſſe,
tam longam de rerum natura orationem habere.
cæterum (ut his reſpondeam) ſi nullam rationem
afferens ſimpliciter aſſeueraſſem temporariam a-
quam nimbali eſſe meliorem, inter has uero toni-
trualem mediocrem, aliquam ſanè eorum quæ di-
xiſſem, oſtẽſionem me adijcere præcepiſſent, neq;
ſe dictis meis tanquam legibus credere iuſtum eſ-
ſe, neq; ipſis ut tyrannicis præceptis parere neceſ-
ſum fore dixiſſent. quòcirca ſi illiteratorum iuxta
flagitioſorumq; hominum latratus euitari non po
teſt, pręſtat autem ob res meliores ab iſtis male au
dire, profecto rectiſſime tonitrui cauſas naturales
rimati ſumus. quod enim oſtenſione caret, omni-
bus hominibus incredibile eſſe uidetur. neque ad
modum recte dictum apparet, quòd à medico ui-
delicet ſermo de natura faciendus nõ ſit. quiq; ita
ſentiunt, nobis ut ſibi ita loquentibus tanquam ty
rannis edicta proponentibus obtemperemus, im-
perare uidentur. Verum præſtabat ſanè non tyran
nico more imperare, ſed potius nos docere, aut ſer
moni abſque oſtenſione magis, quàm cum oſten-
ſione prolato fidem eſſe habendam, aut in referen
da cauſa à nobis aliquid non uere fuiſſe traditum.
at iſti horum neutrum faciunt: immo utrunq; uitu
perant, ſi nullam rationem oſtenſoriam retuleri-
mus, dicta noſtra ut oſtenſione carentia cauillan-
tes, ſi rationem aliquam adiecerimus, non eſſe me
dici, ut phyſici munus de ueritate aliquid diſputa-
re iactantes.

## Aqua edax, uigilia edax.

Ab his quę & uigilia & aqua efficere aptę ſunt,
ipſis appellationem impoſuit utranque uoracem
nominãs, quòd nos ſcilicet uoraces reddat. quan-
doquidem & hac etiam tempeſtate in noſtra Aſia
Græci omnes edaces homines, qui multa comeſ-
ſe ualent, uſitato uocabulo appellitant. Didiciſtis

autem cibi appetitiones ab aquæ potu ea planè ratione excitari, qua & gelidam bibentes, aut frigidum cibarium aſtringenſue aſſumentes appetitores euadunt. alibi namq; oſtenſum eſt, quæq; uentriculi tergorum ſanguinē in arctum conſtringentia appetentias augere ac procreate. cōtra uero caleſacientia fundentiaq; ſanguinem delere finireq; appetentias. Hac itaq; ratione aqua uorax exiſtit. alia uero ratione uigilia, quòd ſcilicet corpus digerat atq; diſſoluat. De hac etenim olim, ſicut & de ſomno notitiam habuiſtis. concoquit planè ſomnus, utpote calido tunc interiora petente. diſſipat uigilia inſito calido, dum exterius emicat, ſecum haud exiguas corporeæ ſubſtantię particulas educente. igitur propterea aqua & uigilia edaces dictæ ſunt. At tu ne perperā accipito, neue idem eſſe exiſtimato, multa comeſſe, & multa cōcoquere atque conficere. ſiquidem uinum aquæ præſtat, non ſolum ad concoctionem, quę in uentriculo fit, adiuuandam, ſed etiam ad cōcocta diſtribuenda, ad ſanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad rectè ualentium corpora diſflanda. nemini uero dubium eſt, de his in præſentia ſermonem ab Hippocrate fuiſſe habitum, cum inter omnes conſtet, plurimis ægrotis uinum officere. immo uero & uigilia bifariam adhibita duplicem quoq; à cibis finem conſequitur. nam ſi quippiam noctu agentes, ut in celebritatibus illis, quas pernoctationes uocant, totam noctem inſomnem traducāt, corpus quidem inane redditur, ſed nullum inſigne uirium detrimentum inde cōſequitur. At ſi cubantes aliquod noctis tempus ſomno capti quieſcamus, reliquū autem uigilemus, uires profectò debilitantur, neque enim melius appetimus, neque concoquimus, neque concoctionem ſequentia munera inuiolata perfectáque obimus, languidiores omnino, quàm qui bene dormierint, euadentes.

Per calidam naturam calido tempore, in frigore cubile craſſam reddit, in calido attenuat.

Dictionem hanc, percalidā, clauſulæ huius initio prępoſitam à nominatiuo, percalida, deflexam eſſe conſtat. ſed uocem hanc, percalidā, in fine poſitam quiſpiam ita poſſet accipere, ac ſi ex præpoſitione, per, & caſu accuſatiuo, calidam eſſet compoſita. quemadmodum ſanè & omnes ferè interpretes acceperunt, nonnulli quidem clauſulam hanc in duas partiti, perinde ac ſi utraq; propria explanatione indigeret. alij uero totā ut unam interpretati. Porrò Dioſcorides & ipſum in clariorem ꝑmutauit, ut in obſcuris locutiōibus facere cōſueuit. ſeparatim quidem ſcripſit, per calidā naturam calido tempore, his uerbis adijciens hanc uocem, extenuat, nobis ſignificare uolens per calidam naturam, hoc eſt, multo calore feruētem calido tempore, id eſt æſtiuo extenuari dilabentem atq; euaneſcentem per eam quæ ab omnibus medicis recentioribus iam trita, & uſitata uoce ratione perceptilis diſflatio nominatur. quam etiam altera appellatione quidam ſenſui ignotā perſpirationem nomināt. quæ nobis omnibus per totū uitæ curriculū ineſt. uerum ſecundū ætates, anni tēpora, ſtudiaq;, ac (ut breuibus expediam) ſecundum omnem quam degimus, uitæ rationem euariat. ſed in omnibus his differentijs illud commune ineſt, calidioribus quidem temporibus, regionibus, ætatibus, naturis & uictus rationibus de corpore haud exiguam ſubſtantiæ noſtræ portionem effluere, cōtra in frigidiorib. ſpiſſeſcente cute plurimum retineri, exiguum diſſipari. Hac igitur ratione percalidam naturā tempore calido extenuari uerum eſt, duplicato ſcilicet effluxu, quem ex proprio calore inſitum habētes nouum præterea exterius ab calido tempore accedentem acquirunt. Verum neque in alio ullo exemplari hanc lectionem inueni, neq; ullus explanator ipſam agnouit. Sed Dioſcorides ipſe in libri fronte inſcripſit, ſeſe in duobus ſolis exemplarib. ita cōſcripta uerba nactum eſſe, Percalidam naturam calido tempore in frigore cubile craſſam reddit, in calido extenuat, uerū tamen nos non in duobus, ſed in omnibus quæcunque legimus, ita ſe habere hāc clauſulam comperimus, cum de induſtria omnia, & quæ in publicis bibliothecis repoſita ſunt, & quę apud amicos inueni, exemplaria inſpexerim. Sed iam ad explananda uerba conuertamur, omnibus ijs quæ praue ab interpretibus dicta ſunt, prætermiſſis. Mihi ſanè prior clauſulæ pars ita perficienda eſſe uidetur, Percalidam naturam calido tempore in frigore cubile craſſam reddit, has uoces, calido tempore, in ablatiuis caſibus nobis legentibus, perinde ac ſi in calido tempore dictū eſſet. Illud uero, in frigore, idem eſt, ac ſi dictum eſſet, in aere frigido, ex duabus orationis partibus dictione cōpoſita præpoſitione ſcilicet, in, & nomine, frigore, Erit enim integra ſentētia huiuſmodi, utile eſt percalidæ naturæ calido tempore in frigido cubiculo ſomnum capere. Ita namq; craſſeſcet. Nempe haud iniuria in ualde calidis naturis hæc nos facere præcepit Hippocrates. quandoquidem calida natura cum ſponte ob effluxum immodicum ad extenuādum idonea ſit, ſi tempore calido accedente euacuatio duplicata ſit, quinetiam tertia quædam alia inanitio in calido loco & calido ſtrato cubante homine adiuncta fuerit, tum corpus triplici digeſtione exhauſtum diſſipari emaciariq; continget. Quod ſi cum duabus neceſſarijs inanitionibus à natura atque tempore prouenientibus, quas effugere non licet, tertia ſaltem in contrarium abducatur, non diſſipare, ſed coercere diſflationes potēs, ad extremam euacuationem homo non perueniet: quinimmo pingueſcet magis quàm extenuabitur. frigido enim cubili non modo lectos frigidos, ſed & ſingula quæ ex linteis craſſioribus & attritis, atq; id genus alijs indumentis conſtant, ſignificante alterum quoddam maximum auxiliū exceſſus ratione temporis & naturalis temperamēti prouenientis adiungitur, ut ſcilicet per frigidā inſpirationem corpus refrigeretur, id quidem iam & antea à nobis di-

bis dictum fuit, ſed nunc iſtud de lecto adiectum eſt, ut undiq; corpus refrigeſcat, ac difflationes exceſſus ad ſalubrem cōmoderationē redigatur. Altera quidem locutionis pars prior ſcilicet ita ſanè ab aliquo potiſſimum explanari poſſe mihi uidetur. reliqua pars, ubi ait in calido attenuat, dilucida ſanè foret, ſi ei uoci calido, aere, adſcriptum eſſet, integra clauſula per hæc uerba manifeſte explicata, calidiori naturæ calido tempore cubile in aere frigido ſi accidat, craſſam reddit. In calido autē aere cubile extenuat. per nominatiuos quidem caſus ita maxime aperte explanata oratio fuerit. Qđ ſi per ablatiuos loqui uoluerimus, narratio ſanè huiuſmodi fuerit. Calidiori naturæ, tempore calido, & cubili in aere frigido craſſeſcere accidit, hoc eodem uero cubili in aere frigido poſito extenuari continget.

Exercitatio ſalubris, nō ſaturitas cibi, promptitudo ad labores.

Neque repleri uſq; ad ſaturitatem, impigrumq; eſſe ad exercitationes ſalubris uictus caput eſſe opinatur.

Inter uigilādum ſiti ſuperficiali ſomnus medela eſt, ſiti uero ex ſomno uigilia, quibuſdam.

Superficialē ſitim intelligere oportet ualde exiguam, quæ neq; à toto corpore, neque ex magno uentriculi partium affectu excitata eſt. Sed (ut dixit Eraſiſtratus) areſcentibus aut incalentibus locis illis, per quos ab ore in uētriculum humor delabitur. huic itaq; ſiti ſomnus remedio eſt corporis penitioribus madefactis, utpote per ſomnum ſanguine ad interiora delapſo. cōtra uero à ſomno expergefactis cum ſuperficialis ſitis adeſt, uigilantibus facile ſedatur. huiuſmodi namq; ſitis oritur incaleſcentibus nonnunquam particulis, quarum dicebam Eraſiſtratum meminiſſe. caleſcūt autem, dum in ſtomacho cibi concoquuntur. Nam huiuſmodi concoctione ab inſito calido perinde atque fit elixatio, confecta, quemadmodum in illa calidus quidam halitus effertur, ita nonnunquam & in uentriculo & maxime uinum meracius epotis contingit. uerū ſi uigilantibus ipſis ſtomachus emundatus nullos præterea uapores ſuggerat, & calefactarum partium caliditas euanuerit, à ſiti liberantur. porrò nōnulli à ſomno ob comeſtorum epotorumq; calorem uentriculo excalfacto ſiticuloſi fiunt. qui calor ſine externo ſubſidio non permanet. quocirca nonnullis frigidam potare ſolitis hoc tempore ante lauationem ac cibi aſſumptionem gelidæ aquæ potus nonnunquā uſui fuit. propterea igitur in ſecūda ſitis differentia adiecit hanc particulam, quibuſdam, neque enim omnibus (ut oſtenſum eſt) à ſomno excitatis idem affectus oboritur. hanc lectionem autem & ueteres explanatores agnoſcūt, & in caſtigatiſſimis exemplaribus inuenitur.

Quibus plurimum calidū ineſt, uocaliſſimi



A ſunt. frigidus enim aer plurimus ex duobus autem magnis magna & quæ oriuntur, ſunt.

Modo prædixi, huiuſce orationis lectionem antiquam non ita inueniri. ſed hoc modo, in quibus plurimum calidum. ſicq; illi interpretes legūt, qui de ſuperiorum uerborum fine hanc particulā, quibuſdam, detraxerunt. Igitur de propoſitæ ſententiæ ueritate iam diſſeramus. Quibuſcunq; enī plurimum calidum ineſt, in corde ſcilicet, hoc namq; ueluti focum lareſq; ingeniti caloris eſſe declarauimus, & aerem qui inſpiratu adducitur, plurimū eſſe neceſſe eſt. nā & hoc in libro De uſu reſpirandi explicatum eſt. Quod ſi plus caloris huiuſmodi naturis ineſt, inſpiratur aer, atq; iterum expiratur. B propter hoc ſi uocem magnam fieri dicemus, ita abſolute citra ullam conditionem ſententiam proferentes, apertiſſime fallemur. nam in commentarijs De uoce oſtenſum eſt, uocem ingentem fieri, quin multus aer celeriter expiretur, nequaquam poſſe. id uero fit, ſi aſpera arteria & guttur latius pateant. Si pectus uero totum amplum ſit, non ſolum ingentem uocem homines edere, ſed etiā diutiſſime uociferari poſſe ibidem declarauimus. ut præcones, quum pedem uocatum canunt, efficere ſolent. Igitur quoniam et cor ſtatim ab initio, cum formatur in utero, amplificatur increſcitq; illis, in quibus inſitus calor plurimus ineſt. ad cordis uero portionem & pectus plerunq; magnum efficitur, & hoc iterum pulmonum magnitudo conſe- C quitur, necnon & iſtis aſperæ arteriæ magnitudo reſpondet, & huic plerūq; gutturis, haud ab re ſæpiſſime percalidæ naturæ homines uocaliores eſſe contingit. etenim ſi ſemper & omnino ad portionem magnitudinis cordis pectus auctum eſſet, & nunquam ei praua figuratio accideret, percalidos homines non plerunq;, ſed ſemper magnam uocem edere dixiſſem: uerumtamen neq;, ut pulmonum magnitudo pectori ſemper reſpondere inuenitur, ita & ipſorum magnitudini in ipſis contenta tria uaſorum genera reſpondent. conſpicitur uero & in animalium diſſectionibus proportio hæc non exquiſite ſeruata. ſed in huiuſmodi ſanè partibus aliquod pauxillum excellere, aliquod è contrario deficere inuenitur. Id uero in corde ratione D pectoris inſigne accidit. Quod & in cauſa eſt maxime, ut inter æque calidos homines nonnunquā in uocis magnitudine multum interſit. Hippocrates quidem ſoli aeris multitudini magnitudinem uocis attribuit, uerum hæc inter cauſas magnam uocem efficientes neq; ſola, neq; dignitate prima eſt. magnæ enim uocis materia eſt, ut in commentarijs De uoce diſputauimus.

Ventriculo calidi, frigidi carne, & graciles Iſti uenoſi & iracundiores.

Quòd geminum in animaliū corpore calidum agnouit Hippocrates, alterum quidem, quod ipſe ingenitū uocat, eſſentiā in ſanguine ſanguineiſq; uiſceribus repoſitam habens, alterum uero acre,

A mordax & igneum, ſub quo genere et ſebris eſt, in multis pridem ipſius uoluminibus declaratũ fuit. Quinetiam ego de hoc in quodam meo cõmentariolo accuratiſſime diſſerui. eius libelli inſcriptio hęc eſt, nullum errorem eſſe cõmiſſum in eo aphoriſmo, cuius initium eſt, creſcentes plurimum habent innatũ calidum. In eo ſanè Hippocratis partes tueor, Lyci aduerſus aphoriſmum criminationes diluens, ipſumq; ob optimorum documentorum ignorationem Hippocrati inſenſum eſſe demonſtrans. Verum huiuſce caloris differentiã neque Lycus, neq; alius quiſpiam aut Eraſiſtrati, aut Herophili ſectator, aut empiricus internouit. quapropter et multa Hippocratis ſcripta praue admodum interpretati ſunt. At Hippocraticos uiros falB tem non decebat Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac ſi unus genere calor in animalibus exiſteret. Sed cũ Hippocratem, aut alterum quempiam audiuerint aliquos uentriculo calidos nominantes, ut nomen illud acceptũ eſſet, cõſiderare præſtabat, utrum qui uocem eam protulit aut ſcripſit, naturale calidum in uentriculo copioſum eſſe aſſereret, aut alterum intelligeret. quod ſæpius acquiſitum, interdum non naturale, nõnunquam & à natura alienum uocatur. quo calido incalentes mordax calidumq; anhelare, atque iccirco ſimul atq; cutis dẽſata fuerit, febre uexari contingit. Quemadmodum illi qui altero calido uberrime affluũt, ſuppreſſa diſflatione pleniores quidem fiunt, ſed in febrim non incidunt. pro-C pterea * Illud etiam conſtat in uentriculo ciborum concoctiones ab hoc inſito calido exuberante optimas fieri. ut ipſe in Aphoriſmis ita loquens edocuit, uentres hyeme & uere calidiſſimi natura, & ſomni longiſſimi. his itaq; temporibus cibaria plura exhibenda. etenim inſitum calidum multũ. pluri igitur alimento eget. argumento ſunt ętates & athletæ. Itaq; ſicut abſoluta ciborum confectio huiuſmodi uentriculorum indicium eſt, ita frigidiorum quidem in acidum conuerſio, calidiorum aũt in nidoroſam qualitatem mutatio. Quamobrem cibos recte cõcoquentibus & ſanguis optimus ineſt, et mediocris caro progignitur. uel & interdum quàm deceat, copioſior, cum ocioſiorem uitam degunt, & frequenti lauatione utuntur. ſed minus bona caro eſt, neque corporis habitui conD gruens. poſtquam uero multa copia congeſta fuerit, totũ corpus in morbos præcipitat. Nempe ob uentriculi intemperiem male concoquentibus, & cibos in fumidã nidoroſamq; qualitatem corrumpentibus uitioſus in uenis ſanguis cõtrahitur, prauaq; in toto corpore fit nutricatio. de his igĩ propoſitum ſermonẽ intelligere debes. In iecore namque & corde multus ab initio inſitus calor ineſt, in carnes uero è ſanguine profunditur. atque ideo in huiuſmodi corporũ naturis, quales & nunc deſcripſit Hippocrates, carnes frigidas eſſe neceſſe eſt, utpote ſanguine nõ copioſo, ſed pauco, & ipſo quidem uitioſo irrigatas. utrunq; enim uentriculo ignea caliditate intemperato laborãtibus euenit,

ut cibaria corrupta deſcendant, & proinde paucũ ex his alimentum corpori impartiatur. idq; ipſum non recte concoctum improbum ſit. non coctis enim corruptisq; in uentriculo cibis optimus in iecore uenisq; ſanguis creari non poteſt. Quod ſi paucus quidem, ſed nõ malus in uenis ſanguis foret, carnes utiq; hunc attraherent ipſas minus nutrientem, & uenas inanes relinquẽtem, ut contractæ eſſent, uixq; apparerent. quando uero nõ paucus modo, ſed etiam prauus eſt, tunc neq; ipſum, quamuis egeant, uenæ attrahunt. perinde ac neq; nos ipſi cibos nidore, aut altera quapiam improba qualitate infectos, & ſi ualde eſcã appetamus, admittimus. etenim appetitus ipſe huiuſmodi cibo deguſtato extinguitur. Eadẽ igitur ratione carnes exiguum, quod uidelicet ad nutriendum perneceſſarium eſt, de uenis exhauriũt. ſed breui tempore poſt in uenis plus ſanguinis deprauati cõtrahitur. quapropter in uenæ ſectionibus nunquã ab huiuſcemodi hominibus rubrum ſanguinem profluere conſpicies. Sed alio colore (ut quis cum nominare uelit) affectus inuenitur. quàm primum uero & male olet. quod ſi iampridem homo purgatus non fuerit, ater etiam qui reſciſſa uena profunditur, ſanguis apparet, alias aliam in craſſitudine & tenuitate temperaturam habens, nõnunquam ſeroſus & tenuior, nonnunq; uero craſſior, quemadmodum ſanè interdum & ualde craſſus, et niger liquidæ pici perſimilis conſpicitur. Hæc igitur omnia nunc per capita enumerata in alijs quibuſdã ex antedictis commentarijs, & præcipue in curatiua methodo abſolute diſputata ſunt. in præſentia uero ab explanatorib. prætermiſſa breuibus à me perſtricta fuere. ſolent enim ubi nihil refert, eſſe loquaces, in rebus autẽ utiliſſimis deficere. Ego itaque, cum præſens oratio perutilis ſit, ipſam repetens per capita rurſum explicabo, & cum interpretatione propoſitorũ uerborum coniungam. Ventriculo calidos ipſum dicere putandũ eſt, nõ quemadmodum pueros & athletas, inſito abundare calido teſtatus eſt. neq;, ut hyeme uentres calore naturali maxime calere dixit. ſed ut mordacẽ improbumq; calorem haud exiguũ in intemperato uentriculo poſſidentes. Hos autem carnibus frigidos merito nominauit, utpote bonæ iuxta & copioſæ alimoniæ penuria tabeſcentes. quam ex ſanguine ſecundũ naturam ſeſe habente in temperatis corporibus hauriunt. ex ſanguinis autem penuria fit, ut carnes refrigerẽtur, acquiſititium ſanè calorem à ſanguine, non proprium, non inſitum, ut iecur, & cor poſſidentes. iſti uero carnibus deficiẽtibus graciles neceſſario redduntur. ipſarum enim ſubtractiones & incrementa tenue & craſſum totum corpus efficiunt. Dicit autem hos ipſos uenoſos eſſe: perinde atq; ſi & ita dixiſſet, iſtis cõſpicuæ uenæ ſunt, hoc eſt, eminentes. quippe quę ſanguinis plenæ, & carnium ipſas contegentium paucitate nudæ apparcãt. quinetiam ipſos iracundiores eſſe dixit, non abſolute iracundos, neq; per excellentiam iracundiſſimos. quod planè ipſis accideret, ſi

calor

calor in corde permultus redundaret. ſed calor in uentriculo os eius contriſtans iracundiores efficit. ſiquidem alibi declaratum eſt, hāc particulam in cōſenſum ſui affectus & animam adducere. tardiores enim ad intelligendum atque agendum homines reddit, quo tempore ipſa frigidior euaſerit. contra promptiores atque iraſcentes, cum magis incaluerit haud naturali calore ſcilicet, ſed aduentitio & à natura alieno. de quo ſermo iſte totus à nobis confectus eſt. Propter quod eos qui ſe Hippocraticos nominant, & præcipua Hippocraticæ artis decreta, quibus & experimento euidentia aſtipulantur, ignorant, accuſare æquum eſt. quòd aliter atque nos diximus, interpretati ſunt. exiſtimant enim in calidioribus uentriculis inſitum calorem in profundum refugere, & extrinſecas partes deſerere, atque ideo frigidas hominum carnes euadere. Verum huiuſmodi caloris motiones ſecundum tempora, & regiones, & prorſum ſecundum cœli ſtatus, præterea ſecundum uigilias & ſomnos, necnon & ſecundū animæ affectus, ut mœrores, & timores, & ſecundum corporis uoluptates, & animi lætitias euariant. Verum neque corporis naturalis fabrica, neque ætas talem ingenitę caliditatis mutationē efficit. Sed quemadmodum & in libris De tuenda ſanitate monſtrauimus, prauæ corporis conſtitutiones ſunt, nōnullæ quidem cum totius animalis intemperie, aliquæ uero cum partium quarundam inæquali ſtatu. qualis & iſta, quæ in propoſitis uerbis habetur de uentriculi uitioſam conſtitutionem habentibus, & non optimam. quales natiuo calore multo affluentes, & idcirco ad bonam carnem procreandam maxime conducentes corporis habitū pleniorem efficiūt, non extenuant, non emaciant, ut intemperatæ.

Terra ſiccitatibus ſqualente uulturū genus bene habet.

Aues enim utpote aridiore quàm nos, temperatura conſtantes, ſiccis temporibus rectius ualent. nos uero nō præterit & aridioribus ipſos cibis ueſci, & pauco potu eſſe contentas: non perinde ut ſues, qui aqua aſſidue prolui, et immodico aſſidue potu repleri cupiunt.

Hircus, uter exterius teſtis apparuerit. ſi dexter, mas. ſiniſter uero fœmina.

Quum puerilis ætas in adoleſcentiam tranſit, quemadmodū ipſis ſemen, & pili in locis genitalibus erumpere incipiunt, perinde & teſtes ſubito increſcunt. quemadmodum & puellis uirginibus māmæ extuberant unà, & menſes ferri incipiunt, tunc igitur & uocis mutatio in maribus fit præcipue. nam cum prius ipſis acuta uox eſſet, cum perfecte impuberes euaſerint, grauior redditur. tempore aūt medio ueluti raucam ipſi, uocem edunt. quamobrem ergo prædicta ætate omnia iſta eueniant, præſens oratio quærere non poſtulat. ſed omnia hæc apparere experientia demonſtrat. ſicut et illud, ſi dexter prius teſtis intumuerit, hoſce adoleſcentes in perfectam ætatem atque uirilem cum euaſerint, filios mares potius quàm fœminas genituros. quòd ſi ſiniſter, è contrario. idem & de utero ſenſit. in Aphoriſmis em̄ ita ſcripſit, Fœtus mares in dextris, fœminæ uero in ſiniſtris magis. quæ igitur à me hac de re in Aphoriſmorum explanatione dicta ſunt, ad hūc locum accommodes. cum una ſit communis in maribus atq; fœminis cauſa; ob quam ſiniſtræ partes fœminarum, dextræ marium opifices ſint. uerū & de hoc in libro De uſu partium tractatum eſt.

Oculi ut ualent, ita & corpus. & color in deterius, aut melius labitur.

Cōſtat autem ita oportere intelligi, ut oculi ualidi ſunt. quod nonnulli et adſcripſerunt. ſententiā igitur uerborum, ut quiſpiā iudicio meo plurimorum falſam interpretationem omittens rectiſſimè explanare poteſt, hæc potiſſimum fuerit, Hippocratem docere arbitror, quonam modo quis ab oculis totius corporis affectum percipiat. quandoquidem iſti maxime firmiſſimam nobis notitiam exhibent. porrò in illis, quibus anima deficit, aut aliter uires collabuntur, neque manum quis intuitus, neq; crus aſpiciens, aut faciei reliquas partes omiſſis oculis aliquid explorati habere poterit, quod ipſi uires imbecillas eſſe, aut ualidas patefaciat. quod ſi oculos inſpexerit, compertum habebit. clariſſime nanq; in ipſis robur infirmitasq; eluceſcit, nonullorum quidem acute cernentium palpebris patentibus, nonnullis autem neq; perfecte ipſas aperire ualentibus. Quinetiam ipſorum color & moles aliquid de uiribus nunciant. uiribus enim infirmis oculi caui. ſquallidi, et decolores apparent: robuſtis autem, florido colore uigent, pleniori mole conſtant, & ſplendido humore affluūt. hæc planè fieri euidenter cōſpicimus, etiam ſi cauſa ob quam fiant, nos lateat. uerum & cauſa patet, qualiſnam oculorum ſit natura, ſcientibus. quod alibi, & in ſermonibus de uiſione declarauimus, animabilem ſcilicet ſpiritum luminoſum è cerebro in oculos plurimum proficiſci. iſte igitur cum aut imbecillus, aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata ſymptomata eueniunt, et color melior fit, aut deterior. id autem certum eſt, ſiue de oculis etiamnum, ſiue de totius corporis colore ſermonem faciat, utrunque enim uerum eſt. oculis quidem ut ſecundum firmitatem atq; imbecillitatem, ita & ſecūdum bonum fœdumq; colorem uariantibus, hos quoq; totius corporis affectu comitante. nā ſi bene colorati oculi ſunt, & gyon, hoc eſt, corpus totum ſalubriter ſe habere ſignificant. aliquo autem turpi colore inquinati, illico & totum offenſum eſſe indicant. celerius uero in oculis, q̃ in alijs partibus colorum mutatio, ob eorū munditiam nitoremq; conſpicitur. At non ſolū id ſignificare hæc uerba poſſunt, ſed etiam in toto corpore coloris mutationem ſignis in oculo apparentibus

bus accidere & ſubſequi. ab oculis igitur hoc modo ad totum corpus cognitio deriuari poteſt. per ſe autem uerba hæc omiſſa parte de oculis explanari poſſunt, ſiquis ipſa cum ſequentibus coniungat. deinceps igitur ab alio principio ſic ipſa interpretabor.

Et color in peius aut melius uergit. æquum eſt autem, ut ſe habet alimentum, ita & extrinſecum ſequi.

Colorem alimento, id eſt, ſanguine proportione reſpondentem in peius, aut deterius uergere, inquit. ſanguinem autem nunc appellat omnem in uaſculis incluſum ſuccum, in quo & pituita, & bilis utraq;, & tenues ſeroſiq; liquores cõtinenẽ. hæc enim miſcella & melior & deterior redditur. in ea uero contentus humor, qui proprie ſanguis dicitur, & à cuius exuberantia tota collectio nominatur, prauus dici nequaquam poteſt, perinde ut neque alium habere colorem, quàm rubrum.

Signa mortifera per cutem, nares, calidus uapor. prius nares frigidum ſpiritum reddunt.

Siue in caſibus accuſatiuis ſcriptũ ſit, calidum uaporem, ſiue in rectis, calidus uapor, utroq; modo aliquid ſubintelligitur. uerba enim hãc ſententiam habere debent, inter ſigna mortifera & hæc ſunt, calidum uaporem per cutem exhalare, cum prius per anhelitum frigidus ſpiritus redditus ſit. At ſi in rectis caſibus eandem ſententiam explicare uelis, ita ſanè dixeris, maxime ſigna mortifera per cutem calidus uapor exhalans poſt frigidũ ſpiritum prius anhelitu egreſſum. cæterum id ipſum quidem, frigidã ſcilicet ſpirationem, peſſimũ nuncium eſſe, in libro De præſenſionibus dictum eſt hiſce ipſis uerbis, frigidum autem per nares atque os expiratum, iam ualde pernicioſum eſt. nunc autem quoddam ſymptoma ita ſe habentibus, quod tamen non ſemper fit, addidit: calidus enim uapor multus de cute emanat. ſed neq; omnibus, ut dixi, neq; omni tempore. Atqui iſtos explanatores, de quibus non opus eſt, garrientes hæc edocere præſtabat. illis enim ſolis id euenire comperies, quorum mortem calidiſſima febris anteceſſit. quæ corpus ipſum cordis eremauit, atque ideo poſtremo ipſum refrigerauit. uitali ergo ui, moriẽte iam corde, euaneſcẽte, in alijs quidem ſudores ſyncopam inferentes proueniunt, multorum ſcilicet humorum pleno corpore. illis autem qui ex præferuida febre antea exaruerunt, pro ſudoribus calidus ua-

~~ortis decreta, quibus & experimento euidentia a-~~

por tãgenti tibi exhalare uidebitur. neque tamen & iſte quoq; morbi tempore, ſed cum diu iam progreſſo morbo cutis, exhauſta halituoſa ſubſtantia, refrigeratur: quæ ob ardentiorem febrem attenuatis ſuccis morbo uigente contracta fuerat. neque enim eo ſanè tempore quo iam cor emoritur, excitari poteſt nedum calidus uapor, ſed neque frigidus aut tepidus. omne igitur cor prope mortẽ frigida intemperie affectum eſt. Sed non in quolibet mortifero morbo huiuſmodi ſemper eſt: uerum in ardentiſſimis febribus plerunque calidiſſimum, ut dictum eſt. Igitur cum frigida intemperie cor ęgrotat, calidum uaporem exhalare nũquam reperies, quando iam uicinus morti conſtitutus æger frigidum reddere ſpiritum inceperit. neq; ita ſe habentibus humores prætenuati ſunt. neq; ardenti iam febre iſti laborant, neq; ſuccos bilioſos contrahũt, qui temperie calida corpore tenui ſunt. ſiquidem frigidæ temperaturæ pituitoſos, crudos, craſſos et prorſum frigidos ſuccos, non bilioſos, calidos, tenuesq; procreant.

Vitalia uero contraria.

Hoc illis manifeſte repugnat, qui dictum fuiſſe putant mortiferum eſſe ſignum, in naſo calidiſſimam febrem. nam tanquam reſpondens uerbis illis ſupradictis, ſigna mortifera, nunc ſubiunxit uitalia uero contraria. Atqui ſecundum eorum explanationem his uerbis, mortifera ſigna, coniuncta non ſunt hec ita ſcripta, per nares calidiſſimũ, * uerum iſta uerba, per nares calidiſſimum, ſibi adiectũ non habent, ſit ne mortale ſignum, an nõ ſit. neq; enim mortiferum eſt, niſi quod ab Hippocrate dictum eſt, præceſſerit. prius autem nares frigidum ſpiritum reddunt. nam ſi citra hoc uapor calidiſſimus per cutem emanet, poteſt id quidem ſuccorum calidiore febre attenuatorum ſymptoma eſſe, nõ mortis prorſus indicium. Quinimmo interdum & extenuati humores utiliter diſflantur: quos quum pinguiores ſunt, per ſenſiles excreationes natura à corpore propellit, ſudores citans, aut lotij deiectionúmue multitudinem, aut uomitum mouens. Erunt igitur omnia uitalia prædictis mortiferis ſignis cõtraria, neq; frigidum expirare, neq; per cutem calidum uaporem exhalare. Haud ab re autẽ et Zeuxis ſectatores prius ſeparatim mortifera ſigna interpretati, omnia hæc uerba ſuſtulerunt, quæ ita ſe habent, uitalia autem contraria ad ſanitatem.

Galeni

# GALENI IN QVINTVM TOMVM SEXTI DE MORBIS POPVLARIBUS Hippocratis libri explanationes.

ORBORVM naturæ medicatrices.

M CREBRO ſuperius dictū eſt, huiuſmodi lectiones, per quas, quod dicitur, non permutatur, ſed eadē prorſus ſententia permanet, dijudicare mihi non eſſe propoſitum, Quippe qui longitudinem commentariorum uitare inſtituerim: uerū & nūc idipſum reminiſcentiæ cauſa dictum uolui. quādoquidem & in ſequentibus nihil præterea de huiuſcemodi lectionibus afferam. uerborum igitur ſententia, ſiquis ſimpliciter, quod dicitř, intelligat, perſpicua eſt, ſuam ipſius mentem Hippocrate declarante, ſe uidelicet non eſſe ex illorum cœtu, qui naturā arte carere arbitranř, ſed eā eſſe artificē, animalibusq; conſulere. Verū hoc loco per id nomē, naturæ, uim quandā intelligere conuenit in his ipſis corporibus, quæ ab ea reguntur, inhabitantē: cuius eſſentia quæ nam ſit, in præſentia quærere, ſicuti & de noſtra anima, aut eius principatu, minime neceſſe eſt. nihil enim iſtorum præſens oratio poſtulat. ſed illud ſolum, recte ſcilicet Hippocratem opinatum fuiſſe, naturam eſſe morborum medicatricem. forſan enim quiſpiam hac oratione artem medicam tolli ſuſpicabitur. quocirca nō ſimpliciter uerba hæc accipienda ſunt. Morborū naturæ medicatrices. altior enim ſenſus accuratiore indigens explicatione, huiuſcemodi in uerbis delitescit. neq; dum uſquam ſuperius hāc rem explanauimus. amicis autem noſtrum inſtitutū cognoſcentibus, quibus gratificātes ad huiuſce libri interpretationem acceſsimus, & nunc in memoriā reuocabimus, quodq; decretū oſtenſione indigēs cum alicubi ſemel exquiſite tractaui, me altero in libro iterū non ſcribere, loquacitatē uidelicet ſuperuacuā accidere cognoſcentē, ſi iiſdē de rebus quiſpiam eadem repetat: quemadmodum nōnulli iuniores medici fecerūt, non bis modo, aut ter, ſed quater, uel etiam pluries in multis commentarijs & libris eadem de iiſdem conſcribentes. At ego aliquid cum ſemel ratiōibus declaraui, poſtea reliquis in libris eo utor, ſolius tantum concluſionis mentionem faciens. ut à me hoc in uolumine oſtenſum eſt. Et nunc igitur ſemel de natura ſermonem faciam, & quare ipſam morborū eſſe curatricem Hippocrates aſſerat, & quòd ab hoc decreto nequaquam artem medicā euerti tolliq; contingat. tu uero, qui hæc noſtra commentaria euoluis, iam mihi orationem exordienti animum aduerte. Morbos ab alimēto cōgruenti qualitate & copia in tempore exhibito, ab humido ſomento, à cataplaſmatis, à clyſteribus, à uenæ ſectione, & à quibuſque id genus alijs propulſari ſiquis dicat, nō utique mentietur, ſicut neq; ille, qui à medicis

A morbos curari aſſeueret, nec qui artem medicam laborantium ſanatricem eſſe teſtetur. quemadmodum uero hæc prædicans ut mendax reprehendi non poterit, eadem ſane ratione neq; ille, qui naturam ſeruandi animalis cauſa omnia adminiſtrare exiſtimet. hoc uero & illud conſequitur, eam primam languoribus mederi, & maxime, cū euidenter hominem ſanat ſudorem copioſum profundens, aut per lotium, aut per deiectiones, aut per uomitus infeſtos humores eijciens. Quod nam igitur dignitate primarium eſt, quod ſecundas, quod tertias habeat inter hæc omnia, quæ ſanitatem facere diximus, contēplari cōuenit. eo etiam magis, quòd & alia quædam, per quæ morbi curantur, accedunt: quorum omnium ſecundum di-
B gnitatem ordinem internoſſe præſtiterit. nobis enim melius dici uidetur & naturam morbos medicari, recte uero & artem medicam, & medicum, uere quoque & eius miniſtrum, & uenæ ſciſſuram, & per ipſam factum ſanguinis profluuium. fortaſſis autem quiſpiam putauerit & coquum aliquid conferre, & textorem, & ædificatorē, & ferrarium fabrum, & alios quoſdam artifices, quorum hominibus ſanitatis cauſa aliquid præparantium opificijs ſubſeruientibus utimur. Verū iſtorum quædam auxiliorū materiæ, nō auxilia ſunt, nonnulla uero inſtrumēta auxiliantibus idonea. ſed tunc auxilia fiunt, quando in tempore, atq; ut decet, ea medici applicant. nam uinū ægrotis propinatum ſi iuuerit, eius propinatio auxiliū eſt: at
C ſi importune oblatum, delirium, aut phrenitida concitet, tunc morbifera, non ſalubris cauſa, neq; auxilium fuerit. Quis igitur eſt creandi auxilij autor? occaſionis ſcilicet inuentor. quo nomine autem hunc Græci appellant? nónne & hoc omnibus patet, medicum ſcilicet iſtum appellari? quapropter medicus uino potior eſt ad naturalem factitiamq; ſanitatem. Etenim uinū in tempore exhibitū, & temperanter epotum, recte ualentibus prodeſt, languores autem, cum opus eſt, aſſumptum diſcutit. Cæterum medicus non quòd animal ſit, aut pedeſtris, aut bipes, aut rationalis, aut ciuilis, eo cuiuſq; materiæ tempus idoneū ac modum nouit, ſed quoniam artem ſalubria atq; inſalubria diſtinguētem addidicit. nam ſi per illa hæc
D noſſet, omnes planè homines eandem callerent ſcientiā. quare dignitate prior medicis ars eſt, per quam medici fiunt. nā eius ui illi utentes morbos pellunt. Sed qua ratione materia atq; inſtrumēta ad medicum eiuſq; artem, eadem ipſe rurſum atq; ars ad eius, qui curatur, naturam ſeſe habent. illa namq; eſt omnia congruentia in animaliū corporibus faciens, & alens quidem, cū alimento opus eſt, ſibi autem ſanguinē præparans, per quem alimēti egenas particulas nutriat. atq; iterum ut ſanguis ipſe creari poſſit, cibum in uentriculo præparans atq; conficiens. quòd ſi deuorata cibaria neq; recte concocta ſint, neq; digeſta, neq; in ſanguinem uerſa, neque alendarum partium uim inuenerint, ſtatim me hercule neque corporis noſtri

alimentum fuiſſe dicentur. Quemadmodum uero ad nutriendas partes refectionis egentes ipſas nutriens facultas longe princeps cauſa eſt, eodem ſanè pacto & uentriculi uis ad cibos concoquẽdos, & iecoris uenarumq; facultas ad concoctum in ſanguinem conuertendum ſeſe habent. uerum enimuero cuncta me naturę opera minutatim nũc recenſere neceſſe non eſt. nam memoria repetere ſatis fuerit, in commentarijs De naturalibus uiribus omnes naturæ cõmunes facultates fuiſſe explicatas numero quatuor, quibus animal regens omnia molitur ac perficit. primam quidem propriorum attractricem, ſecundam uero horum ipſorum commutatricem & concoctricem, tertiam utilium retentricem, & quartam alienorum expultricem. his itaque poteſtatibus non modo ſanum animal tuetur, ſed etiam ægroto ſanitatem reſtituit. Ex his uero abunde conſtat, quantum ſanitatis effectrices cauſas natura dignitate antecellat. omnia enim reliqua materiam ipſi parant & ſuggerunt. quemadmodum in alijs quoq; artem quãdam miniſtrantem uidemus. textricis namque radios, textoria, & pectines lignarius faber molitur, huic uero ligna materiæ exciſor, ſecurim item & dolabram ferrarius artifex, ferrario autem ipſi ferrum metallorum effoſſor comparat. rarumq; eſt artem effectiuam inuenire nulla alia egẽtem, quæ aut inſtrumenta fabricetur, aut materiã operi idoneam reddat. ita ſanè & medico multæ artes aptas materias præparant. perinde ut ipſe rurſum naturæ cum quibuſdã miniſtris ſuppeditat. quam enim proportionem architectus erga cementarios, lignariosq; fabros, & alios, quibus imperat, artifices, eandem & medicus erga miniſtros ſuos gerit. iſti uero ſunt herbarij, unguẽtarij, coqui, cataplaſmata adhibentes, humore conſpergẽtes, clyſteria immittentes, ſcarificantes, uenam ſcindentes, cucurbitulas affigentes. At ſi nos etiam hæc diſcentes interdum & facimus, perinde facimus, atq; gubernator remigandi peritus, & facile ſummum malum conſcendere ualens, & omnia alia nautarum munera cognoſcens & exequens. Etenim multi imperatores ſæpe & arcu uti, & iaculari, & pugnare gladio haſtaq; ſciunt, & faciunt, & reges pariter, ſed non ut rex, ut imperator erat Alexãder Macedo, aut eius pater Philippus: ſed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inſeruientes, hæc militaria munera obibant. Itaque & nos ut medici cuiuſque auxilij qualitatem, quantitatem, occaſionem, & utendi modum cognoſcimus. ut miniſtri uero uenam reſcindimus, & cucurbitulas admouemus, & reliqua manibus operamur. dignitate igit̃ ars medica medicis præſtat, medicus arti ſeruienti, illa miniſtris, miniſtri artibus ſibi inſtrumenta materiasq; parantibus, illæ artificib. per ipſas agẽtibus, artifices uero pręparatis materijs atq; inſtrumẽtis. cõuerſo igitur ordine firmioris notitię atque memoriæ cauſa enumerãdis artib. accidit ad ſeruandã efficiẽdamq; ſanitatẽ nobilitate ultimos eſſe, qui nobis clyſteres, ferA ramenta ad ſecandas uenas, ſpecilla, forfices, & reliqua medicæ artis inſtrumenta fabricantur. cum his & eos qui materias præparant, quos radicum exciſores, & herbarios uocant, necnon & qui ex metallis effoſſa, aliaq; id genus præbẽt. ſupra hos uero ipſorum artes, ſupra quos & miniſtros medicorũ, his quoq; ſuperiorũ ipſorũ artẽ, ea ſuperiores medicos eſſe, medicis artẽ medicatiuã, quæ rurſum naturæ miniſtra eſt. Atqui inter ipſius naturæ facultates nõnullæ quidẽ primarię ſunt, per quas ſcilicet animal in uita ſeruat̃, ſummã nobilitatẽ ad optimam corporis uitam poſſidentes. optimã autẽ uitã nomino, quę in ſanitate uidelicet agitur. praua enim in morbis uita eſt: alteræ ſunt uero iſtarum miniſtræ facultates, deinde illarum iterũ B aliæ. Itaq; poſteaq; hoc in ſermone artes om̃es ac poteſtates ſanitati uitæq; neceſſarias nunquam alibi eas perſecutus, recenſere conſtitui, neq; regẽtium nos poteſtatũ dignitates adijcere me piguerit. Primæ igitur ſunt ſalubrem animali moderationem in quali & quanto conſeruantes. cum enĩ corporis noſtri ſubſtantia nec magnitudinem nec qualitatẽ eandem retineat, ſed magnitudo per ſenſus latentem exhalationem dilabatur, qualitas uero temperatura ſemper uariante permutetur, non ab aere ſolum ambiente, ſed etiã ab inteſtina cauſa, quemadmodum in libris De tuẽda ſanitate explicauimus, ad magnitudinem inſtaurandam altrix poteſtas in nobis ineſt. ad qualitatem corrigẽdam & reſpiratio & per totum corpus difflatio cõ C paratæ ſunt. ſed cum nutriendæ partes idonea ac propria materia egerẽt, alia quædam in nobis uis ineſt, quam haud alienum fuerit breuis ac dilucidæ doctrinæ cauſa ſanguificam nominare. cui rurſum inſeruiens alia uis eſt in uẽtriculo, cõcoctrix ſcilicet: omnibus autem dictis uiribus communes aliæ quatuor ſunt, quas paulo ante memoraui, & clarioris doctrinæ cauſa proprijs nominibus appellaui, attractoriam ſcilicet, retentricem, commutatoriam, & expultricẽ. hæc igitur uos meminiſſe admoneo, illud ſcientes, me hoc loco ſolũ hũc ſermonẽ habuiſſe, naturã omniũ artiũ ad medendum primariam atque potiſſimã eſſe declarãtem.

Amplificat natura ſibijpſi itinera non cogi- D tatione, partim quidem ut conniuere, partim uero & lingua ſubminiſtrat, & id genus alia quæq; inerudita natura & indocta, quæ opus ſunt, efficit.

Itinera naturę appellauit perinde, ac ſi & uias, aut impetus ad agendũ dixiſſet, non, ut nos prius mente uoluentes, & prius eligẽtes facimus, ita & ipſa faciente. conniuere igitur (ſic autem dicitur, cum quis clauſas palpebras cito iterum aperit) ſtatim ortis animalib. & à nullo edoctis illico ineſt. certũ eſt autẽ huiuſmodi actionẽ maximã oculis utilitatẽ afferre. fatigarentur enim palpebræ, ſi toto uigiliæ tempore paterent, multaq; exterius in oculos ipſorũ tunicas uiolãtia inciderẽt. præterea

longe

longe iſto admirabilius eſt naturę opus, quod nō
uulgares modo, ſed etiam plures medici etſi quo-
tidie fiat, negligēter tamē prætereūt. nam ſi bimo
puero panem oſtendens, eum hoc ipſo nomine ſi-
mul demōſtrans panem uoces, idq; bis terq; ſece-
ris, puer & demōſtrati corporis hanc uocē panis-
ſignū eſſe intellexit, ipſamq; imitatus pronunciat,
cum à nullo, ut linguam mouere oporteat, ipſe di
dicerit. Idem uero, quod in hoc, & in alijs omni-
bus monbus, quos appellāt uolūtarios, ab omni-
bus fit animalibus. igitur ſi uoluerint aliquod ex
extremis mēbris inflectere, id ſtatim efficient, etſi
membrum illud, à quo inflectitur membrum, non
cognoſcant. Eadē ratione extendere uolentia per
alterū muſculū extendent. ſed neq; quis muſculus
iſte ſit, neq; quo pacto agere poſſit, mouēti anima
li notū eſt. quo enim modo ea comprehendere po
teſt, quæ multis etiā medicis incognita ſunt? quid
dico multis? cū nōnullos muſculos quidam diſſe-
ctoriæ artis uel peritiſſimi ante nos ignorauerint,
ut eum, qui intra dearticulationem abditus popli
tem incuruat, nihilominus tamen omes homines
ipſius genu articulum, ſimulatq; uoluerint, infle-
ctunt. quin non in ſolis hominibus, ſed etiam in
alijs cunctis animantibus huiuſmodi actionis ſpe
cies reperitur. uſq; adeo naturæ uis ad ea, quæ ani
malibus conducunt, rectius præſtanda, qualibet
arte potentior eſt. Quocirca & Hippocrates de
palpebrarū motu, quo ſcilicet ipſas alteri etiam ne
gocio incumbentes agitamus, mētionem ſecit di
cens, ut conniuere, motum uero in loquendo lin-
guæ, per ea uerba commemorauit, lingua uero &
ſubminiſtrat. nobis autem quamq; uocem profer-
re uolentibus lingua ad ipſam explicādam prom-
pte obſequitur. pueri igitur uoces prolatu diffici-
les nunc primum audientes, ut ſtrax & ſphinx, ſta
tim ipſas nos imitati eloquūtur. neq; quos linguæ
muſcylos mouere oporteat, neq; q̄modo ipſam
extendere, aut flectere, aut circumuoluere, aut ſu-
perius palato, aut prioribus dentibus, aut alij cui
piam oris particulæ admouere ſtabilireq; conue-
niat agnoſcentes. cum dixit autem, & alia quæq;,
uoluntarias motiones in memoriā reuocat: in qui
bus (ut dixi) animalia cuncta non ſolum muſculo
rum motus, ſed etiam ipſos muſculos ignoran-
tia, ſimulatq; membrum inflectere, aut extendere
uoluerint, confeſtim id faciūt. ſicut etiā, ſi in obli-
quum abducere, & conuertere, aut circumuolue-
re, ſiue utcūq; aliter mouere ſtatuerint. idcirco &
iſtis adiecit, inerudita natura, non edocta con-
gruentia facit. uocantur igitur quodlibet decre-
tum edocti illius eſſe periti. natura autem erudi-
ti ſunt, qui maxima & pręcipua ſine diſciplina no
uerunt. qualem fuiſſe Themiſtoclem Thucydi-
des memorię prodidit, ita inquiēs, propria namq;
intelligentia neq; prius ad ipſos quicquam, neq;
poſterius edoctus & eorū, quæ de improuiſo in-
cidebant, celerrimo cōſilio iudex optimus, & eo-
rum, quæ longe poſterius uētura eſſent, perſpica
ciſſimus coniectator.

A Lachrimæ, narium humiditas, ſternutamen
ta, auris ſordes, oris ſaliuæ, reiectio, ſpiritus in-
troitus, exitus, oſcitatio, tuſſis, ſingultus, non
eiuſdem omnino modi.

Cum ea, quæ mihi optime ad hæc uerba expla
nanda quiſpiam dicere poſſe uidetur, prius recen-
ſuero, deinde ad huius libri interpretes tranſibo,
qui omnes uerba hæc à ſuperioribus diſiunxerūt,
omniaq; ipſa ſingulatim tanq; ad pręſenſionem fa
cientia interpretati ſunt. Veruntamen nobis uide
tur Hippocrates propoſitum ſuum ab initio, & in
præſentia per totum hunc ſermonem confirmare.
ipſe uero naturam ſalutis hominum cauſa omnia
facientem demonſtrare conſtituerat. atq; ab operi
B bus eius exorſus, quæcunq; in corporibus recte
ualentium animalium facit, ipſiſq; ſuperiori nar-
ratione enumeratis, deinceps quæcunq; in mor-
boſis affectibus, aut ſanorum languentiumq; cor
porum communibus ad animalis ſalutem natura
moliatur, præſenti ſermone declarauit. quorum
unumquodq; ego particulatim explicās nonnul
la quidem (ut dixi) morboſorum affectuum pro-
pria, nonnulla ægrotātium ſanorumq; cōmunia
eſſe mōſtrabo. atq; in ægrotantibus quidē nōnūq;
fiunt morboſi oculorū affectus modum ſequēria,
ut quando ipſi phlegmone tentanť, nonnunq; ue
ro natura ſuperuacuū humorē expellente, aut de-
ficientē in glanduloſis ipſorū carnibus procrean-
te. Nēpe hoc modo nariū humiditas excremētis
C in cerebro collectis per ipſas effluentibus accidit.
ſternutamēta uero & ipſa naturæ opus ſunt, ab
affectibus autē morboſis proueniunt. At morbo
ſos affectus uoco, nō ſolū, cū aliqui iā ægrotant,
ſed etiā cū quiſpiā iſtorū affectuū exoriri incipit.
qualis enim in oculis eſt proprie uocata perturba
tio, quæ phlegmones quoddā initiū eſt, tales mul
ti morboſi affectus cōſiſtere incipientes diſſoluū-
tur, natura uapores & ſuccos eorū opifices excer
nente. uerū de his omibus in libris De ſymptoma
tū cauſis diſputatū eſt. nam ipſorū quędā ſemper à
natura fiunt, quæ morboſos affectus aut iā naſcē-
tes, aut futuros impediūt, ſicut alia iā factos & ab-
ſolutos tollūt. idq; eſt, quod explanatores feſellit,
nūc ſcilicet ab Hipp de naturæ operibus ſermonē
D nō credentes fieri, ſed tribus commētarijs, in qui-
bus De ſymptomatū cauſis diſputo, totus iſte ſer
mo diligēter à me cōſectus eſt, omia id genus ſym
ptomata, de quibus præſens habeť oratio, à natu-
ra effectrice manare oſtēdente. auriū nāq; ſordes
ab illa cerebri recremēta purgāte colligiť. tuſſim
quoq;, ut ſpiritus itinera emundarenť, fieri oſten-
ſum eſt. quēadmodū & ſingultus, & oſcitatio, &
pādiculatio purgamentorum expellendorū cauſa
proueniūt. At nōnulla in propoſitis uerbis dicta
neq; ſymptomata omino ſunt, ut reſpiratio, & per
totū corpus difflatio. ab ipſo uero de reſpiratione
explicatū eſt, ubi ait, ſpiritus introitus, exitus. de
difflatiōe autē, poſterius, ubi iterū ſcripſit, alimētū
& flatus. at ſaliuæ in ore generatio inter ea, q̄ pro-

uide

uerbum producitur, poteſt enim ſignificare & generatur, ſicut Aſclepiades poſterius exiſtimauit. poteſt uero ſignificare & augetur. poteſt etiam, ut quidam intellexerunt, idem ſonare, quod conſeruatur alimento & anhelitu nobis utentibus. Quicunq; enim animam ſpiritum eſſe cenſent, ipſam & ex ſanguinis halitu, & ex aere intra corpus inſpiratione per aſperam arteriam adducto cõſeruari teſtãtur: illud uero & in aperto eſt, nihil eorum, quæ dixi, nos poſſe tanq; uerum ſit, cõtendentes, enunciare, niſi prius animæ ſubſtantiam exquiſite compertã habeamus. profecto ſi ut in libro de ſeptimanis autor ille manifeſte de animæ ſubſtantia diſſeruit, ſic & in alio quopiam indubitanter legitimo Hippocratis libro dictum inueniretur, aliquid plane haberẽ, quod de hoc uerbo, producitur, dici poſſet. quoniam uero nuſquam in legitimis uoluminibus Hippocrates clare explicauit, quidnam hoc uerbum, producitur, ſibi uelit, præter ꝙ quòd iſtud ignoro, neq; animæ ſubſtantiam me firmiter ſcire mihi perſuadeo. Nempe cerebrũ ſenſus uoluntariæq; motionis principatũ habere, omnibusq; alijs particulis diſtribuere in libris de Hippocratis Platoniſq; decretis oſtendimus. illud præterea perſuaſum habeo ſpiritũ in eius cauis poſitum primarium eſſe animę inſtrumẽtum. quem etiam ut animæ potius ſubſtantiam eſſe dicerem, mihi erat animus. ſiue autem tota cerebri natura ex quatuor elemẽtorum temperatione ad eam ſubſtantiam uel proprietatẽ redacta ſit, per quam ſenſus motusq; uolũtarij in animali primus opifex habeatur & memoriæ ſcilicet & intelligentiæ: ſiue quædam alia uis incorporea à noſtro conditore cerebro indita fuerit, & moriẽtibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo. quin & eos, qui de hoc quicquam affirmarũt, audacia magis ꝙ ſapientia nobis antecedere exiſtimamus. ceterum medicis quoq; ſuperuacuã de animæ ſubſtantia notitiam eſſe. arbitror. ſatis eſt enim artem medicam cũ ratione tractantibus, illud noſſe, quoad ſcilicet ipſius cerebri, ac ſpiritus in eius ſinibus contenti naturalis tẽperies inuiolata ſeruat̃, uiuere poſſe animal, ſi uero in ſinibus contentus ſpiritus aut prorſum corruptus ſit, aut à nturali tẽperatura unà cũ ea, quæ in cerebro eſt, longiſſime diſceſſerit, mortẽ neceſſario ſequi. Hæc agnoſcens medicus ipſorum bonæ temperaturæ ſemper conſulet, regulas à nobis in commẽtarijs De tuẽda ſanitate & De morborũ curatione traditas perſequens. quas omnes Hippocratẽ primum docuiſſe memorauimus. quãobrem neq; legitimã hanc eius eſſe particulam cenſeo, ſed ab aliquo, ut pleraſq; alias, fuiſſe interpoſitam. forſan uero & eius filium Theſſalum patris ſcripta collegiſſe, ut aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis ea nactum, & huius generis quaſdam particulas interieciſſe accidit. nonnulli ſanè, qui commentaria in propoſitum librum ediderunt, pro his uerbis melior fit, melior producitur ſcriptum fuiſſe contendunt. ipſam uero procedente ætate ſcientiæ ac ſapientiæ pręceptis eruditam meliorem euadere arbitrantur. Atq; neq; ad medicum pertinẽs ſermo eſt, neq; his, quæ ſequuntur, conſentaneus. nã de ipſius ſubſtãtia hoc uerbum, producitur, dictum eſſe, ex eo conſtat, quod ipſe ſubiecit, ſi uero igne excanduerit unà cũ morbo & anima, corpus depaſcitur. atqui uerbum hoc excanduerit, indicare uidet̃, ex Hipp. ſententia animæ ſubſtantiã calorẽ eſſe naturalẽ, quẽ naturaliũ operũ multis in locis autorẽ eſſe teſtat̃. Magnũ uero hoc loco negociũ agitat̃, de quo & inter philoſophos diſſenſio eſt. nonnulli quidem unam eſſe animæ naturæq; ſubſtantiam arbitrantur, aliqui in ſpiritu, aliqui in corporis proprietate eas conſiſtere ſtatuentes, quidam uero non unam, ſed propriam ac ſeparatã utriuſq; ſubſtantiam eſſe, nec paruo quodã interuallo, ſed toto genere inter ſe differre confirmant. ſiquidem naturæ corruptibilem, animæ uero immortalem eſſe ſubſtantiã arbitrantur. Ariſtoteles ſanè atque Plato una appellatione utrãq; poteſtatem comprehendunt, non eam modo, qua ratiocinamur, atq; meminimus, animam uocantes, ſed etiam eã, quæ in ſtirpibus eſt, qua & aluntur, & creſcunt, & ſeruantur, quoad temporis longinquitate conſumptæ exareſcant. Stoicorum autem mos eſt, naturam uocare, qua ſtirpes reguntur, animam uero, qua animalia, utriuſq; uero ſubſtantiam ingenitum ſpiritum ſtatuunt, differreq; inter ſe qualitate arbitrantur. nam ſicciorem animæ ſpiritum, humidiorem autem eſſe naturæ, utrunq; autem, ut permaneat, non alimento ſolum, ſed etiam aere indigere. Et quæcunq; huiuſce decreti principem Hippocratem fuiſſe opinantur, ut in libro De ſeptimanis dictum eſt, hoc uerbũ, producitur, dictum eſſe aiunt de inſtauratiõe, quę in ipſis fit ex utraq; ſubſtantia, alimẽti ſcilicet atq; aeris, ut euidenter apparet, & utriuſq; utilitatem cognoſcimus. alibi namq; reſpirationem ingenitę caliditatis moderationem ſeruare, ciborum uero aſſumptionẽ. corporeę ſubſtantiæ quod dilapſum eſt, reſarcire declaratũ eſt. atq; ſi corporis quædã forma anima eſt, iure ſanè ꝓgigni uſq; ad mortẽ diceretur. At ſi naturæ ipſius, quam Ariſtoteles altricem, appetitricem Plato nominat, altera quędam ſubſtantia ſit, uerum ſanè, quod dictum eſt, fuerit, ſed de rationali anima uere id dici non poterit. Nempe quod inſitũ calidum, cui maxime corporea opera Hippocrates tribuit, igneum factum nõ ſolum priora munera obire nõ poſſit, ſed neq; corpus noſtrum alere, quod ipſius erat primariũ officium, immo contra perdat, atq; ut ignis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus, & corporis eliquationes à perurentibus febribus factas euidenter cernentibus apertum eſt. uerum cum in toto hoc habito ſermone tertia anima prętermiſſa ſit, ſiue facultas, ſiue utcũq; eam nominare uelis, quam Plato iracundiam appellauit, & de ipſa aliquid dicere ſatius fuerit, ut nihil præterea in ſermone de anima dicendũ relinquat̃. Caliditas ſanè quædã naturalis, per quã ſanguis creat̃, in iecore contine-

continetur, caliditas etiam altera in corde maior ineſt ad irã excitandam nobis data. nam & ipſius quidam uſus eſt, ut in libris de Hippocratis Platoniſq; decretis explicauimus. Et hæc quidem caliditas anhelitu eget, altera diſſlatione, ita enim medicis uocare mos eſt duplicem in toto corpore arteriarum actionem fuliginoſum excrementũ per cõpreſſionem expellentiũ, aerẽ uero circumeuntem per diſtentionem attrahentium.

Morbi ſimul nutriti in ſenecta relinquunt & per concoctionem, & ſolutionem, & rarefactionem.

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis ſermo eſt. ita uero eos appellant, qui longinquo tempore hominũ corpora infeſtant. Id enim accidere non cernitur, neq; ipſum latet clare in aphoriſmis dicentem, ſenes, quàm iuuenes plerũq; rarius ęgrotant, quicunq; uero ipſis diuturni morbi eueniunt, ſæpius commoriuntur. Igitur cum in hoc ſermõe, ſæpius, addiderit, neq; in uniuerſum protulerit, quouſq; ſcilicet diuturnos morbos ſæpius cõmori aſſerens, aperte indicat ſe nonnullos ante ſenum mortem diſſolui, cognoſcere. quinam igitur ſint iſti, quẽadmodum etiam quinam ante mortem non abeuntes, in aphoriſmis ipſe pateſecit ſic ſcribens, Raucitates, & grauedines in ualde ſenioribus non concoquuntur. igitur cum hic frigidiorum meminerit, conſtat & ipſum cõcedere, quoſdam ex calidis in ſeniori ætate poſſe diſſolui, ſiquidem contraria cõtrariorum medicamina ſunt. rari autem hi ſunt, ut calidæ cephaleæ, & eterocraniç uocati dolores capitis, & renũ calidi affectus, & articulares dolores, quicunq; ex ualde calida cauſa oriuntur. iſte quidem ex ſenectæ proueniens temperatura ſolutionis modus inter concoctiones reponiť, cõcoctione ſcilicet omnẽ ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante, ut in matureſcentibus fructibus conſpicitur. alios autem duos adhuc rariores cõcoctionis modos adijcit, & per rarefactionem, & ambigue dictum, ſiue per diſſolutionem, ſiue per ſolutionem intelligere oporteat. fit iſte autem, ipſa corporea ſubſtantia, quæ omnibus tam animatis, quàm animatis carentibus communis eſt, dilabente. aliquid enim omnino ex ipſis defluit, ſed plurimũ ex mollioribus, minus ex minus mollibus. ita ſanè & quidam à natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dilabente materia diſſoluuntur: idq; recta uictus ratione utẽtibus euenit. nam qui largiore cibo ueſcuntur, humorem affectis partibus influentem digeſto æqualem habentes, affectus ſeruant. tertium uero ſolutiõis modum narrauit corporis raritatem, à medicis quidem conſulto effectam, à ſenili autem ætate raro, cũ labefactatis uiribus, extenuato corporis habitu, & male nutrita cute ampliores meatus euaſerint. nos itaq; ſic uerba explanamus, cum ſemper ipſius ſermones his, quæ in ægrotis cernuntur, conſentaneos eſſe demõſtrare conemur. plurimi autem explanatores

A omnia potius alia, q̃ id faciũt. qui & hoc loco tanq̃ de om̃ibus morbis ſermone habito cauſas afferre nituntur. magis etiam abſurda illi dicũt, qui in ſenecta huiuſmodi affectiones ſedari aiunt, animę quidem, iracũdiam, auaritiam, ſuperſtitionẽ, corporis autem, amatorias perturbationes. *

Medicatio contrarium cogitans non conſentire affectui.

Sermo iſte eandem uim habet, quam ille, contraria contrariorum medicamenta, de quo ſępius iam diſputauimus.

Frigidum & auxiliatur, & tollit quæcunque à calido.

B Et hoc ſibijpſi ad reminiſcẽtiam ſcripſit, quod proxime ſententiæ cõmunioris pars eſt. Etenim frigidũ frigidis affectibus opitulatur, calidos autẽ morbos tollit. nam ab uno tanq̃ exemplo ad omnia contraria traducere ſermonẽ oportet.

Excandeſcẽtia attrahit & cor & pulmonem in ſeipſa, & in caput & calida & humidũ. gaudium autem relaxat cor.

Obſcure admodum hæc locutio perplexa eſt. quocirca & eius plures lectiones, lectionibuſq; conſentaneas explanationes fecerunt. uerius autem quiſpiã dixerit, non lectionibus explanationes, ſed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxiſſe & accõmodaſſe. C ſtatim igitur hæc uox, attrahit, in hoc ſermone quid ſignificat? cor atq; pulmonẽ ob iracundiã attrahi ipſum dicere interpretabimur. ſed cũ hæc uerba adiecta ſint, in ſeipſa, & in caput, alter huiuſmodi ſenſus innuiť, cor & pulmo attrahunt & in ſeipſos, & in caput calida & humidum. Atqui iſta uox calida penè intelligi non poteſt. potius enim calidum, q̃ calida dixiſſe oportuit. ſanius igitur fortaſſe fuerit omiſſa ſingulorũ in hoc ſermone uerborũ ſerie ut pote confuſa, ipſius ecphraſim potius facere, aut paraphraſim, ſiue, ut lubet, quis nominet, id uero fieri nequit, niſi unũ ſaltẽ nomen interpretemur, quod eſt attrahere. duorũ enim alterũ in excandeſcentijs dicendũ eſt, aut pulmonem & cor ad caput attrahi, aut cor & pulmonẽ ex inferioribus locis calorem humoremq; ad ſe ipſos attrahere. D ueriſimile namq;, ex iecoris regionibus, unde ſanguinis diſtributio fit, & caliditatẽ & humorem hauriri. porrò in excandeſcentia cor atq; inſimul per totum animal diſcurrentes arteriæ maiorem uehementioremq; pulſatum efficere cernuntur. æquũ eſt autẽ & cordis dilatationẽ implentia tunc plura adduci. in caput uero plus humoris caloriſq; efferri oculos totamq; faciẽ occupans rubor ſignificat, quinetiam ſi tetigeris, calidiores euaſiſſe tibi hæ partes apparebunt. Euidenter quoq; & oculi emicant, unaq; prominentiores euaſiſſe uidẽtur, & uniuerſum caput calidius. At gaudium, inquit, relaxat cor, hoc eſt, deſinunt antedicta. nẽpe prædictorum

dictorum cognitio utilis eſt, ut ira euitetur nonnunquam, nõnunquam de induſtria excitetur. uitetur quidem, cum cor & caput naturali intemperie ſupramodum calidiora ſunt, aut aliquo aduentitio calido affectu laborãt. excitetur autem in frigidis uitijs, & natura frigidiore corde & capite. necnon & totius corporis temperatura ſi calidior, quàm par ſit, aut morbo, aut natura fuerit, magnopere ab iracundia offendetur, iſti autem contraria magnopere iuuabitur. id enim & in ſecũdo De morbis popularibus ab ipſo fuiſſe traditum oſtendimus, ubi dicebat, danda eſt opera, ut ira excitetur & coloris & ſucci recuperandi cauſa.

## Labor articulis & carnibus, cibus, ſomnus uiſceribus.

Quoniam hoc nomen/ labor/ ſæpius conſueuit Hippocrates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore, aut abſolute pro qualibet noxa, ut in multis commentarijs antea didiciſtis, idcirco igitur ex libri explanatoribus alius aliud trium ſignificatorum accipiens aliquis arbitretur ſanè ipſum dicere, exercitationũ articulis carnibusq́ ueluti cibum eſſe, id eſt, alimentum robur. adiumentum. illico enim augeri, confirmari, ac roborari exercitationibus, baud ſecius quàm cibis. quidam uero articulis & carnibus multitudinem cibi dolorem cruciatumq́ afferre, per hæc uerba ſignificari intellexit. nam repletionem haud ſolum articulos ad motum tardos reddere & carnes, hoc eſt, muſculos, in iſtis enim carnium genus continetur: ſed etiam fluxiones mouere, & ex eo dolorem excitare. huic uero ſententiæ & illud conſentit, quod per tertium ſignificatũ intelligitur, nonnullis opinantibus, multum cibum, hoc eſt, plenitudinem articulis & carnibus nocere. At non ſolum carnibus & articulis, ſed etiam omnibus corporis partibus plenitudo & noxam & dolores inferre conſueuit. Secunda quidem ſermonis particula, ubi dicit/ ſomnus uiſceribus/ hanc habebit ſententiam, quemadmodum labor articulis & carnibus, ſic & ſomnus uiſceribus aut exercitatio erit bonum creãs habitum, aut dolorem noxámue inferet. exerceri quidem in ſomnis uiſcera, quatenus tunc operantur maxime, & alimentum conficiũt, recte quiſpiam intelligere poteſt, noxam uero aliquam & dolorem in ſomnis excitari id uerum non eſt. indolentiam enim potius & remedium, quàm contrarium afferre ſomnus idoneus eſt, niſi ſi quiſpiam initijs acceſſionum hæc ipſum facere dixerit. uerum hoc loco ſine ulla conditione ſcriptis uerbis ſermo neutiquã uerus fuerit. nũ igitur fortaſſe boc modo legere ſatius eſt:/ Labor articulis & carnibus/ deinde ab altero principio. cibus/ ſomnus uiſceribus/ ut oratio huiuſmodi ſit. exercitatio quidem articulis & carnibus utilitatẽ præbet, cibus uero & ſomnus uiſceribus. naturali enim calido in profundum uergente, ut ipſe tradidit, & eſcarum concoctiones meliores fiunt, & tunc uiſcera nutriũtur. at in uigilia naturali calido



A ad cutẽ profuſo uiſcera ſeipſis frigidiora euadunt, & quę ipſis in ſomnis inerant, hęc extremis omnibusq́ extrinſecis membris in uigilia.

## Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.

Deambulationem pro exercitatione omnes libri interpretes acceperunt, ut oratio ita ſe habeat, hominibus cogitationes exercitatio, appellatione exercitationis, pro deambulatione ſuſcepta. Vox enim hæc/ deambulatio/ ſpeciem quandam exercitationis ſignificat. cum autem affectata quędã narratio ſit, haud iniuria ipſam Dioſcorides repudiãs non ſcripſit, peripatos, hoc eſt, deambulatio, ſed literam n adijciens, legit/ peri pantos/ hoc eſt/ de omni/ ut locutio talis ſit, animæ de omni cogitatio
B hominibus. eius uero ſententia eſt, in qualibet re bomines uim rationalem exercitare debent. nam ratiocinia cogitationes appellãtur, unde & Socratem cogitatorem uocabant, & prudentia bominis conſilia cogitationes nominabãt. ut in Ariſtophanis nebulis inuenire licet, ubi Socratem lacerat, et tanquam inania garrientem uituperat. ſi cui uero pholoſophicam ſpeculationem, nõ medicinalem ſermo iſte ſapere uideatur, primũ animaduertito, ipſum omniũ rationaliũ artium eſſe communem, in quibus uim ratiocinandi exercere conuenit, ut & ab alijs multis medicis, & ab Eraſiſtrato non raro dictum eſt. deinde & uitia quædam oboriũtur aliqua uires animæ cogitandi ac memorandi uelu ti ſtupefaciẽtia, aliqua ſomnos graues atq; profun
C dos facientia. ſic affectis igitur utiles eſſe cogitationes putandum eſt, ut alibi ipſe prodidit, excandeſcentias utiles eſſe ad bonos ſuccos creãdos, & naturalem babitum recuperandum.

## In uulneribus ſanguis concurrit. ſubueniendum, ut uacuum impleatur.

Obſcura inuolutaq́ eſt huiuſmodi locutio. neque enim quid illud uerbũ/ concurrere, ſignificet, clarum eſt: neq; item quid illud/ ut uacuũ impleatur/ propterea ergo nõnulli interpretes de ſanguinis in uulneribus profluuio ſermonem hunc eſſe aiunt, aliqui de ſuperueniẽte inflammatione. utrique enim in uulneratam partem confluere ſanguinem cenſent, quo quidem profuſo, & in omni cor
D pore uenas inaniri, quibus proſpiciendum eſſe dicunt, ut iterum ſcilicet repleantur, ipſarum autem repletionem eſſe duplicem, uulneratæ partis ſanguine per frigida aſtrictoriaq́ medicamenta repreſſo, & per idoneum membri ſitum relabente. Alij uero quidam nõ de uulneribus ſolum, ſed etiã de oſſibus ualde confractis, maximeq́ ubi ipſorum aliqua pars extra cutim emineat. ſimiliter uero & de huiuſmodi omnibus luxationibus, uerberibusq́ magnam in corpore contuſionem facientibus ſermonem hunc audiendum eſſe contendũt. tromata enim, boc eſt, ictus nominat Hippocrates magnas noxas ab aliquo extrinſeco etiam ſine uulnere illatas. Quòd autem concurrat ad hęc ſanguis, & quòd euacuatum repleatur, eodem & hęc

dicentes modo explanant. Verum quòd Hippo-
crates huiuſmodi offenſas tromata uocare conſue
uerit, iam in multis ipſius libris didicimus. nunqd
uero & nunc ita intellexerit, temerarium eſt affir-
mare. aliqui autē in uulneribus ſanguine mananti
bus replere opus eſſe dixerunt, idoneis uidelicet
medicinis ac linamentis impoſitis.

Sin auris doleat, lanam digito circundatam
unguine madefacito. deinde inijciens interius
in uolam lanam auri ſubijcito, ut tibi aliquid ef-
fluere uidebitur. deinde ſuper ignem imponi-
to dolo,

Nonnulli propter uocem in calce poſitam, do
lo, totum hunc ſermonem baud immerito adulte-
rinum interiectumq; eſſe ſuſpicati ſunt. narratio e-
nim ante ipſam talis quodammodo eſt, ſiquis au-
rem doleat, lanā digito indici uidelicet, interdum
etiam pollici circūdatam unguine, id eſt, aut oleo,
aut adipe liquata lanam imbuens in aurem inſtil-
lato. quemadmodum & hiſce temporibus facere
ſolemus per ſpecillū lana inuolutum nō unguem
ſolum (ut ipſe nominauit) ſed omne aliud liquidū
medicamen infundentes. eſto autem liquidum il-
lud medicamen quo lanam inficimus, ad lucernæ
flammam, aut ad fauum, qui dicitur, calefactū. in-
* ſtillare autem non ſemel, aut bis, ſed ſæpius conue
nit, ut aliquid ad extimam partem foraminis audi-
torij profluat. iſtud uero emanās ſubiecta munda
lana nos excipimus. Iubet autem Hippocrates la-
nam hanc humorem ex aure defluentem exceptu
ram in uola manus noſtræ ſiniſtræ ſcilicet colloca
ri. ex eo conſtat, non ſemel, aut bis, ſed etiā ſæpius
nos infundere ab ipſo præcipi. Quod ſequitur au
tem, ſi abſolute quidem ſcriptum eſſet, deinde ſu-
per ignem imponito, recte eos interpretari dicere-
mus, qui ipſum propterea dicunt, igni inijciēdum
eſſe putare, ut ab odore quale nam ſit, inueſtigeſ.
ipſe nanq; hoc pacto & quod ex pulmone per tuſ-
ſim extruditur, examinauit. Quoniam uero huic
ſermoni adiectum eſt, ut ipſi aliquid effluere uide-
bitur, & hęc uox, uidebitur, extremo huius totius
ſermonis uerbo, dolo, ſcilicet, reſpondere compre
benditur: propterea & magis laudati interpretes
in banc opinionem deuenerunt, ut decipiendi æ-
groti cauſa ad hoc agendum acceſſiſſe Hippocra
tem dicant. interdum enim ex his rebus ſolatium
capere ægrotantes, arbitrarique diligentiorem de ſe
ipſis curam haberi. Atqui maiora etiā quàm ſint,
uitia laborantibus apparere, utile eſſe tradunt, ut
ne medicis tanq; non celeriter ea curantibus ira-
ſcanſ, utq; certę & exquiſitę uictus rationi obtem
perent. nonnulli etiam addunt, & mercedes maio-
res & munera ampliora, qui ſanati fuerint, medi-
cis eſſe daturos, utpote à magnis languoribus ſe li
beratos eſſe arbitrātes. Hoc nōnulli ruſum baud
ſecūdum Hippocratis ſententiā eſſe ducūt, atq; eo
totum ſermonē ſpurium cōmentitiumq; eſſe ſuſpi
canſ, neq; eñi de propoſitis uerbis illud dicēdū eſt,

A quod nōnulli probabiliter inueniſſe ſe exiſtimāt,
doloris mitigationē, dolum uocatum eſſe putan-
tes, perinde ac non idem ſit, & morboſum affectū
curare, radicem ueluti eius extirpantes, & dolo-
rem mitigantes obtundere. porrò nonnunquam
id ipſum totum affectum peiorem reddit, quemad
modum in inteſtini laxioris doloribus antidota
ex opio, & alterco, & mandragora, & ſtyrace cō-
poſita. iſta namq; membra circum refrigerantia,
ut iterum ab ijſdem cauſis offendantur, paratiora
efficiunt. ſed neq; ob mitigandum dolorem (ut di
xi) hæc uox, dolus, ſeu, deceptio aſcribi potuit. ad
uerſatur enim illi, ut aliquid ipſi exire uidebitur,
eo, qui ita ſcripſit, indicante decipiēdorum ægro-
tantium cauſa ad hanc manuariam operam medi
B cos accedere. ſatius igitur fuerit, hęc uerba nequa
quam eſſe Hippocratis exiſtimare.

Lingua lotium ſignificat. linguæ uirides bi-
lioſæ, bilioſum autem à pingui. rubræ uero à
ſanguine, nigræ ab atra bile, aridæ à fuligino-
ſa exuſtione, & ab uterino membro, albidæ ue
ro à pituita.

Linguam, cuiuſmodi ſit lotium, indicare ait,
aut proprie ſic uocatum, quod quotidie mictu eij
cimus, aut ſuccorū ſeroſam humiditatem. uterq;
autem modus in eandem ſententiam recidit. Ete-
nim lingua, ſicut & urina, ſuccorū affectiōes de-
tegit. atq; ita fructu ex his uerbis decerpto, quid-
C nam lotiū ſignificet ex abundanti, perquiremus.
utile autem, quod in tota hac parte nos edocet,
iſtud eſt, linguas aliquas bilis abundantiam ſigni-
ficare, aliquas ſanguinis, aut id genus aliorum cu-
iuſpiam. de quibus omnibus in ſequentibus ſpe-
culabimur. in his enim quæ ad artis opera condu-
cunt, diu uerſandum cenſeo, prætereunda autem
eſſe ea, quæcunq; ſophiſtice inueſtigata ſunt. uiri-
des itaq; linguas dixit, ut in cōmuni uitæ uſu mor
tales nominant, uirides quoſdam ſe uidiſſe dicen-
tes. quibus in bilioſius color mutatus fuerit ob
pallidam ſcilicet bilem. Hanc enim ſimpliciter ap
pellant, nō ſicut alias cum adiectione, aut atram,
aut æruginoſam, aut rubram, aut flauam, aut uitel
linam appellantes. Flaua quidem bilis proxima
D pallidæ eſt, & eiuſdem ferè generis. dicunt autem
plerunque non adijcientes, pallidam, ita abſolute
hominem uomuiſſe bilem. ſed de flaua raro quiſ-
piam abſolute protuliſſe inuenitur. ſtatim enim
ipſi coloris nomen adijciunt, flauā bilem uomuiſ-
ſe quempiam dicentes, aut puram bilem, ęrugino
ſam uero & atram bilem nullus neq; medicus ne-
que idiota ſine adiectione nominauit. quēadmo-
dum neq; iſatode, id eſt, iſatidi herbæ ſimilē, nec
porraceam, nec uitellinam. nam hęc bilis nomina
à quibuſdam medicis reperta ſunt, & à coloribus,
quibus infecta eſt, deriuata. ſic uero & rubram bi
lem uocant, quæ ſanguinis ſerum eſt. ſed uitellina
flaua bile ſpiſſeſcente progignitur. quēadmodum
pallida ex eadem aqueam quandam ſubſtantiam
accipiente

accipiente. uirides igitur linguæ nunc euidenter pro eo, quod eſt, pallidæ, dictæ ſunt, à pallida ſcilicet bile coloratæ. Etenim grandioribus uenis prędita lingua & inani ſubſtantia ſpongiam referens alijs duris denſiſq; particulis paratior eſt, ut feroſos intra ſe humores admittat, ab illiſq; colores in ſtar lanarum ſuſcipiat. interiectum eſt autẽ his uerbis illud, bilioſum à pingui, indicante Hippocrate bilioſum ſuccum plurimum ex pingui alimenti parte procreari. pingue uero intelligendum eſt non ſolum unguinoſum, ſed etiam dulce, & prorſum quod naturaliter ſe habentibus ſuaue eſt. ſoli namq; extra naturalem ſtatum conſtituti amaris, acerbis, acidiſq; cibarijs delectãtur. naturaliter autem ſe habentes, & ab excrementis uacui pinguibus, & dulcibus, & nulla uehemẽti qualitate præditis cũ uoluptate ueſcuntur. omnia hæc igitur nihil aliud, ꝙ pingue in alimento ſunt. quocirca & uberem terrã, & pinguem regionẽ multi ueteres appellarunt, per ea uocabula eorũ fructuũ feracẽ indicantes, qui à nobis recte ualentibus ſine ulla noxa comeduntur. Ex melle autem omninoq; ex dulcibus, cum uehemẽtius incaluerint, bilioſum contrahi humorẽ in quarto de ſimplicium medicaminum uiribus cõmentario declaratum eſt. cũ hoc etiam quando hæc diutius in uentriculo morata fuerint, neq; prius diſtributa neq; concocta ſint, flauam ex ipſis bilem procreari euidẽter percipimus. quiſquis igitur tunc euomuit, huiuſmodi bilem euomuit. de pallida quidem lingua abunde hæc ſint. rubras autem à ſanguine fieri ait. neq; enim uel cogitari poteſt ab alio abundante humore ulla in parte rubrum colorem fieri. color enim ſuccorum eſt dominantium & exuberantium, nõ deficientium. ſimiliter & nigras linguas à nigra bile fieri dicit. eadem enim ratio & in his eſt. aridas autem, id eſt, admodum ſiccas à peruenienti febre: quæ ignis inſtar ſanguinẽ inflammans fuligini potius, ꝙ uapori ſimilem exhalationem efficit. idcirco & nigræ ſæpius huiuſmodi linguæ efficiuntur. tales uero linguæ & ab uterino mẽbro, id eſt, ab utero ſæpius fiunt. nam & hoc phlegmone correpto calidiſſimæ febres adueniũt. Verũ quẽadmodum pallidæ linguæ à pallida bile, atræ ab atra, rubræ à ſanguine, ſic à pituita albidę tinguntur. Nempe dictis ſignis omnino quæ ſignificãtur, eueniũt, rebus autẽ non accidunt ſigna neceſſario. inflammato enim utero haud ſemper febres æſtuantes adueniũt: quẽadmodum neq; redundante ſanguine lingua rubeſcit, quinetiã atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus uenis cõtenta linguæ color non euariat, ſicut neq; ob pallidã bilem, neq; ob pituitam, ſed cum aut in uẽtriculo huiuſmodi aliquid cõtinebitur, aut multo calore fundente, atq; in ſpiritum humores uertente in ſublime halitus ferentur. in uniuerſum igitur dicẽdum eſt, quodlibet ex narratis de lingua ſignis aut febrẽ peruréntem adeſſe, aut humorem, à quo fit, abundare, ſiue eum in uentriculo contineri, declarare.

Vrina cibo & potui cõcolor, atq; talis, ut cõ



A ſucuit, ubi humiditas, colliquatio.

Vrina ei nonnunꝗ, quod epotũ eſt, ſimilis apparet, neq; mutatis, neq; in ſanguinem recte uerſis cibis. cum quibus & ipſe potus commutatur. nõnunꝗ & aliqua corporis particula liqueſcente, ut Sabinus ſcripſit. Hæc igitur utraq; non ex naturæ propoſito adminiſtrato corpore eueniunt. naturaliter autem ſe habẽte creandis ſuccis unà commutatus potus & colore infectus urinarum differentias facit neq; epoti humoris, neq; membrorũ in corpore liquatorum qualitatibus, ſed creatorũ humorum formis reſpondentes, quẽadmodum & ſupra aliàs oſtenſum eſt. quando igitur lotium rei potæ colorem retinuerit, ſi aquæ, aut alicuius B albi tenuiſq; uini potus fuerit, aqueũ albumq; cõſpicitur, ſi uinũ craſſum nigrumq; fuerit, nigrior urina & craſſior apparebit, quemadmodum & flauior, ſi uetuſtum fuluumq; uinum ſit. indicat autẽ colliquatorum membrorum colorem, cũ partes aliquæ erui & hordei ſpeciem referentes unà cum ipſa exeunt. à iecore enim huiuſmodi corpuſcula ueniunt, ſicut carnoſiora à renibus. Ita uero & foliorum ſimilia à ueſica, unguinoſa ab adipe. hordeacea quidem magnitudine & duritia, ſed nõ albida colliquatæ carnis notæ ſunt, ſicut & nigræ lienis magis. urinæ quidem iumentorum lotio ſimiles eliquationem non indicant, ut Sabinus cẽſebat. nam in aphoriſmorum explanationibus id genus urinas eorũ eſſe explicauimus, in quibus humor, qui crudus uocatur, plurimus abũdat, & C à calore fuſus eſt. tunc enim ipſum in ſpiritum uerſum flatuoſas exhalatiões ad caput ſubmittere cõtingit, unde & dolores capitis excitantur.

Lingua extenſionibus concolor, quocirca ex iſtis ſuccos cognoſcimus.

Obſcura eſt hæc uox, extenſionibus, nõnullis extenſiones ſuccorum è uentriculo aſcẽdentium dictas eſſe, nonnullis uero cõcretos in lingua, aliquibus & ipſam madefaciẽtes humores ſignificari putantibus. ſed iſtos omnes intelligere melius fuerit, quò de ſuccis utcunq; linguam attingentibus ſermo habeatur. ipſis enim cõcolor lingua apparet, &, ſi ex uentriculo ſurſum repant, &, ſi per D uenas eius altrices affluxerint, &, ſi per uapores quoſdam ſublatos exterius ipſi adhæſerint, atque penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. propter hoc igitur ipſum & humores internoſcimus. ſiquidẽ uiridis lingua fuerit, bilioſos, ſi uero nigra, melancholicos. ad iſtorum autem ſimilitudinem & alios, de quibus dudum dicebamus, cum eam partem explanaremus, in qua dicit, linguæ uirides bilioſæ.

Si ſalſæ carnes guſtanti, ſuperuacuæ materiæ ſignum.

Non modo linguæ color, ſed eius etiam uis guſtatoria ſuperuacuos humores oſtendit. ſic igitur quibuſdam amaro ſapore infectam linguam ha-

bentibus omnia quamuis dulciſſima, iudicantur A amara, quēadmodum exēpli cauſa regio morbo languentibus. nonnullis uero ſalſa, propter ſaporem, qui ſalſus dicit̃. Huius uero rei perſpicuũ indiciũ in ipſis recte ualentibus eſt. ſiquis enim abſinthio guſtato continuo ab ipſo aliquid aliud deguſtet, amarum illud apparebit. & ſale commanducato ſiquid aliud confeſtim poſt ipſum aſſumptũ fuerit, iſtud quoq; guſtatu ſalſum uidebitur. Quãobrē ſic & in morbis cũ lingua impura & excrementis affluens ſit, ſecundũ excremēti naturã ciborũ ſapor linguæ impreſſum saporē referet, ſi modo quæ deguſtatur, eſca omni uehementi qualitate ſpoliata fuerit. ſin ſecus ſe habeat, miſtus quidam in lingua duorũ ſaporũ ſenſus erit, & eius, q in ipſa excellit, & eius, qui in cibo aſſumpto do- B minatur. quædã enim admodũ ſalſa ſunt, quędam amara, quædã acria. ſicut iterũ alia acida, alia dulcia. miſta igitur (ut dicebã) ſiquis hęc guſtauerit, fiet saporũ iſtorũ perceptio, & eius, qui iã linguã infecerat, & eius, qui extrinſecus ipſam attingit. propterea igitur Hippocrates unũ quoddã ex his memoriæ cauſa ſibi ipſi literis mãdauit, quēadmodum hiſce in commentarijs facere conſueuit.

Si mammarũ papillæ, & rubrum uiride ſit, ægrotat conceptaculum.

Vterum appellare conceptaculum Hippocratis phraſim nõ ſapit. porrò quod dicit̃ perſpicuũ eſt. nam ſi aliquod ex dictis ſignis mãmis accidat, languere uterũ ſignificat. ſæpius enim aliàs uterũ C mãmasq; ſocietate coniungi intellexiſtis.

Hominibus ſordes in auribus dulcis quidē mortifera, amara autem non.

Fortaſſis quiſpiam ægrotans ipſe auris ſordem deguſtare ſuſtinuerit, medico autem id præcipere turpe atq; nefarium fuerit. clarum eſt autem non alio tempore aurium ſordem fieri dulcem poſſe, q̃ quo cerebrum ægrotat. naturaliter enim amara uidetur. atq; ideo ipſam dulcem liqueſcente cerebro fieri dicunt.

Solum patrium uertere in longis morbis conuenit.

Siue nauigans, ſiue terreſtre iter faciens quiſ- D piam in alienam regionem migrauerit, uel motus in itinere, aut nauigatione, uel aeris mutatio proderit. & maxime cum in aerem cõtrariæ temperaturæ diſceſſerit. contrariã autem dico, non ſolum aeris primæ regionis tēperamento, ſed etiã ipſius morbi. nã ſi humidus morbus ſit, in ſicciorē aerē migrandũ erit. ſi ſiccus, in humidiorē. Eadē quoque ratione ſi calidus morbus ſit, in frigidiorē, ſi frigidus, in calidiorē: ſimiliter ſi calidus ſit morbus & ſiccus, ad humidiorē frigidioremq; aerem abeundum eſt. ſic & in reliquis cõiugationibus. Adhuc uero magis iſte locũ mutans iuuabitur, ſi ſecundum modum, quo morbus à naturali ſtatu diſceſſit, ad contrariũ aerem mutatio fiat. morbus enim ad paulo frigidiorem à naturali temperie recedens aerem paulo mediocri temperie calidiorē poſtulat, morbus uero longius recedēs, & multo in contrarium exceſſu eget. de regionibus quoq; eundem ſermonem tibi dictum putato: exquiſite namq; inter ſe cõtraria ſunt à commoderato atq; medio ad utrunq; latus æqualiter recedentia.

Imbecilliora cibaria breuem uitã habent.

Imbecillus cibus haud alius intelligi poteſt, quàm qui parum alimenti corpori exhibet. talia uero ſunt & olera, & plurimi arborum fructus. iſti igitur, inquit, breuem uitam habēt, id eſt, ipſis ueſcentes breuis uitæ reddere apti ſunt, ſi cibaria ipſa celeriter è corpore euacuãtur. ſed affectatum quoddam eſt, ciborum in corpore moram uitam ipſorum intelligere.

Cum adſunt cedmata, uenæ in auribus poſteriores ſcarificandæ ſint.

Cedmata uocat fluctiones in crura decumbentes, & ex ipſis eas maxime, quę primũ articulum, ubi coxendix eſt, occupant. non tamen de ſecanda uena præceptum uerum eſſe mihi perſuadeo, quēadmodũ etiã nulli eorũ, qui id laudat, exacte perſuaſum eſt. id enim ſignificãt opere, cũ nunq; in ægrotantibus ad hoc remedium confugiant. in his quidē uerbis locutio impropria & uitioſa eſt, ipſo ſcribente, uenas in auribus. neq; enim uenas in auribus, ſed circũ aures dicere oportebat. ſiquidem uenæ quædam poſt aures grãdiores ſunt, in ipſis uero auribus perexiguæ, uixq; aſpectabiles, & plerunq; neq; perſpicuæ.

Venus à pituita morbis remedio eſt.

Non cunctis ex pituita laborantibus, ſed quibus uires firmæ ſunt, ueneris uſus prodeſt. imbecilli namq; ab ipſa in extremam debilitatē redacti magnopere lęduntur. at qui uiribus excellunt nõ diſſoluentur, ſed cõtra iuuabuntur ueneris uſu pituitæ copiam reſiccante. didiciſtis enim concubitum, quemadmodum & uigiliam exiccare, quoniam ſcilicet humores abunde digerant. quinetiã coitus robuſtorum corpus calefacit, infirmorum autem continuo quidem calefacit, ſed poſtea uehementer refrigerat.

Eos, qui calido uentre ſunt, ualidi potus & cibi perturbant.

Non, quemadmodum ſupra ualidum uictum ciborum multum nutrientium eſſe dicebamus, ita & hoc loco accipere debemus ualidos potus & cibos, hoc eſt, multum alimētum corpori exhibentes, ſed eos, qui acrem uim habēt. cuiuſmodi ſunt cepæ, & allium, & ſilphium, & ſuccus, & uinum uetuſtiſſimũ, idq; genus alia naturalem intēperiem augentia. huic autem cõtraria utiliſſima. naturas namq; omni labe carentes iuuari à ſimilibus, intemperatas autē, quēadmodũ & morbos, ab ijs, quæ eorũ tēperamentis aduerſantur, iuuari

ſæpius

ſæpius alibi didiciſtis. Verū aliqui uoluminis huius interpretes ſequentis partis initiū huiuſce propoſitæ finē eſſe uoluerūt, hoc pacto ſcribētes, ijs, qui calido uentre ſunt, ualidi potus & cibi perturbationem faciunt atræ bilis. Quod autem eorum potiſſimum, quæ in uentriculo ſunt, ipſum calidū habētibus talia perturbationem faciant, clarū eſt. nō tamē in omnibus ſimiliter ea perturbant, quæ in toto corpore ſunt, ſed quibus uniuerſi corporis tēperamētum aut calidum eſt, aut aridum, aut utraq; qualitate immodica prǽditum. quapropter in his nō atram bilem ſolum, ſed etiā flauam huiuſmodi cibaria perturbant. Atqui forſan atra bilis cōturbata maius affert detrimentū. propterea & de ipſa per excellentiā ſermonē intelligi uoluerunt. Sed plurimi propoſito ſermone ipſo per B ſe circumſcripto, initiū ſequentis hoc fecerunt.

Atræ bilis ad ſimile hœmorrhoides, id eſt, ſanguifluæ uenæ effundunt.

Morbū ſanè melancholiā, id eſt, atrā bilem uocatum per ſanguifluas uenas leuari euidenter conſtat. multoſq; ea impendente apertis illis incolumes remanſiſſe animaduertimus. quoſdam uero non ſolum ſemel, aut bis, ſed etiam ter & quater ſimul atq; ſanguiflua uena ſuppreſſa ſit, in atrā bilem incidiſſe. nōnullos uero & ſingulis annis hoc uitio tentari ſolitos, niſi aut per uenas haſce præſidium prius ſenſerint, aut atra bile medicamento purgata malū anteuerterint. Nempe iſtorum hominū plurimis ater ſanguis per hemorrhoida pro C funditur. attamē non omnibus. At uocata hæmorrhois, id eſt, per ſedis uenas ſanguinis profluuiū non una de cauſa efficitur, modo ipſa natura nigri fellis ſuccū repurgante, modo multitudinem euacuāte. quēadmodū & ſanguinem per nares effundentibus accidit, nonnunꝙ uena ſanguinis impetu in ipſam inuentis pateſacta, non id prouide faciente natura. eo fit, ut effuſus ſanguis interdū niger nō ſit. quinetiā natura atri ſanguinis euacuandi cauſa uenā aperiente nonnunꝙ accidit eluacuato malo bonū ſubſequi, niſi prius cōceptaculum occludatur, ſed diutius pateſactum remaneat. in propoſitis igit̃ uerbis non hoc ipſum dicere cēſendum eſt, ꝙ om̃is hæmorrhois atram bilē euacuat. atq; ideo, cum fit, melancholicis prodeſt, repreſſa D uero nocet. quodq; ipſa, ſi claudat̃, aperienda eſt.

Increſcentes morbos miſtio.

Vtrum ipſos iuuet miſtio, aut lædat, omiſſum eſt. omnibuſq; interpretibus, uno Hercule Erythræo excepto, neſcio quomodo ipſos iuuari pro certo habentibus, & miſtionem, id eſt, concubitū cū muliere intelligentibus, omnibuſq; inter ſe de ſignificato huius uocis, increſcentes, diſſidētibus, quod mihi (ut in obſcuris dictis fit) ueriſimillimū uidetur, id ſolum afferam, morbos increſcētes eos intelligo, qui procedente tempore augentur, ſemperq;, niſi prius ſoluātur, labuntur in peius, ut podagras, artuū dolores, renū uitia, comitiales, atras A biles: qui omnes coitu exacerbantur. Sabinus autem increſcētes morbos eos eſſe uult, qui pueros corripiunt, unaq; cum ipſis uſq; ad ætatē ueneri aptam increſcunt, ut ipſe nominanm recēlum, comitialem morbum, & renum affectum, & quartanas febres, & dolorem capitis. Verū non omnes uitia hæc infeſtare uidentur, præter ſacrū morbū, quē & propter id ipſum à ueteribus puerilem affectum nominari cōtigit. creatur etiā pueris in ueſica lapillus, ſed haud ita multos, ut ſacer morbus inuadit. quem quidem in puerilis ætatis mutatione plerunq;, niſi magnopere in uictu delinquant, remoueri contingit. at ueſicæ calculus non ætatis lapſu, ſed manuum opera dumtaxat curari poteſt. porrò nos & abſq; iſtis uerbis cognoſcentes comitialem & omnes alios pituitoſos morbos ob mutationē ex puerili ætate in iuuenilem, omiſſo etiā ueneriorū uſu mirifice iuuari, ad hæc & illud ſciētes, neq; renum uitia, neq; quartanā febrē, neq; articulorū dolores coitu ſedari, à propoſitis uerbis perplexis & tenebricoſis nihil addiſcimus, quēadmodum neq; ab ullis id genus alijs. concubitus enim interdū refrigerando prodeſt, ſolis illis ſubueniens, in quibus ob naturalem intemperiem fuliginoſi halitus fumidiq; redūdāt. qui ſi retēti fuerint, illis grauiter nocent. ijdē & à ueneris uſu in tēpore, modiceq; adhibito utilitatem capiunt.

Refrigeratio, quæ in uentre ſunt, durat.

In hac quoq; parte aliquid eſt omnibus artem exercentibus utile, ſiue empirici ſint, ſiue rationales, aliquid uero ſolis cuiuſq; effectus cauſas ſcire profitentibus conducit. dicam uero de eo prius, quod omnibus utile eſt. In hiſce igitur uerbis, Refrigeratio, quæ in uentre ſunt, durat, omnes, quos ego agnoſcā, cōmuniter de deiectionibus ab ipſo ſermonem haberi intellexerunt. qui idem uelit atque ille in aphoriſmis. ſin autem cœlum ſit aquilonium, tuſſes, fauces, uētres duri. utrum uero extimarum corporis partium refrigerationem ſolum dicat, quæ & in aquilonijs cōſtitutionib. fit, an & internarum, inter quæ & uētris locus eſt, interpretes conſiderare omiſerunt: cū tamē inter eas diſcrimen haud exiguū uerſetur. nos etenim quæ hominibus eueniant, obſeruantes exteriorum refrigerationem ſemper uentrem ſiccare cognoſcimus, interiorum autem contra humectare atq; lenire, quæ, cœliacos etiam, qui uocātur, affectus, id eſt, uentris profluuia interdum concitat, quo tempore ipſa quidem interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit, humores autem cibis neq; rectè concoctis, neq; diſtributis deſcendere. Hæc planè medicis omnibus cognitu neceſſaria ſunt, ipſorum autem cauſæ ſolis præſtantiſſimis. neq; enim quod hanc partem interpretantes dicūt, uerum eſt, frigidum ſcilicet, quæ attingat corpora, cogens, atq; congelans ita duriora efficere. hoc enim de refrigeratis partibus, quæ interius abſtruſæ non ſunt, rectè dici poteſt. partes autem uētris adeo rigere nequeunt, ut cibi potuſq; congelati

obdurentur, ſicut alia extra corpus noſtrum hyeme frigore concreta dureſcunt. ita namq; frigens homo celerius interiret. Verum eo tẽpore duntaxat, quo ab aere extima corporis his, quę in uẽtre ſunt, incolumibus, refrigerãtur, deiectiones obduratæ cernuntur. calidiore ſcilicet uẽtre reddito, ut ipſe dicebat, uẽtres hyeme & uere calidiſſimi ſunt natura. Atqui ſemper dicentes explanatores inuenies calidum à frigido in penetralia corporis refugere in profundum ſecedens, cum extrinſeca frigefacta ſunt. ſic igitur & in præſentia dico, uentre calidiore effecto, deiectionibusq; ſuppreſſis, ob cauſam poſterius dicendam, ſimul optime concoqui cibum, & omnem ex ipſo ſuccũ diſpartiri. ex quo deiectiones exiccari cõſequens eſt. ex hoc uero & ipſas dureſcere accidit. duæ namq; cauſæ cũ ſint corpora, quibus appropinquãt, obdurantes, quarum una refrigerans eſt, altera exiccans, porro cauſa refrigerans ad ea, quæ in uentre continẽtur, uiuis nobis peruenire nõ poteſt. altera autem ob longam moram interius, cum neq; concoctio, neq; diſtributio læſa fuerit, om̃ino cõtinget. Adhuc autẽ illud, qđ hucuſq; diſtulimus, explicandũ ſupereſt, qua de cauſa cũ cœlum nos ambiens frigidius fuerit, quæ in uentre ſunt, diutius ibi morantur. quod autem euenit, tale eſt, naturale ſanè opus eſt ciborum per inteſtina delatio, & in commentarijs De facultatibus naturalibus inteſtinorum circum illos cõſtrictione eam fieri monſtratũ. imis autem partibus muſculi ſedem claudẽtes impoſiti ſunt, qui per frigus coguñt, conſtringunturq; contra affecti, atq; cum quis eos calida aqua profundit. tunc enim remolleſcunt, excremẽtaq; impulſu & cõſtrictione inteſtinorum in ſedem detruſa, & maxime calido prouocãte ſuſcipiunt. hoc enim & inter omnes conſtat, excretiones à calido prouocari. partibus autem, quæ in ſede ſunt, frigeſcentibus, atq; ideo contractis, & in anguſtum redactis contrarium ſymptoma ſequitur, conſtrictoriam ſcilicet inteſtinorum actionem ab inferioribus partibus incipientem ſurſum uerſus contenta propellere. quemadmodum euidenter plerunq; conſpicitur, quando aut bile, aut mordacibus excrementis ad ſedem effuſis ſponte ipſa retinemus, aut inuiti nõnunquam aliquo negocio illo tẽpore occupati, aut à latrina procul abſentes. ſurſum enim uelociter recurrũt, ut neq; ui facta prompte obediant atq; deſcẽdant. cauſa planè, ob quam cibi potusq; aere nos ambiẽte frigefacto diutius in uentre morentur, iam patefacta eſt, & hanc ſiccitatem conſequi monſtrauimus, quemadmodum & ſiccitati duritia euidenter accidit. Quod ſi uentris particularum corpora cõtingat frigeſcere, ex eo & concoctionẽ uiolari, & per eam deiectiones eliquari magis, q̃ ſicceſcere neceſſum erit. hactenus uero toto de priore lectione confecto ſermone ad alias inferius ſcriptas tranſeamus.

Miſtio, quæ in uentre ſunt, durat.

Omne corpus uenere exiccari conſtat, ſed non A ſemper alui excremẽta. propterea ſicciora fieri cernuntur. Verũ quando ab ipſis ualde oppreſſa fuerit, & uires labefactatæ, & membra, à quibus alimentũ conficitur, & in uentre contenta diſtribuũtur, refrigerata fuerint, tum coitus, quæ in uentre ſunt, frigefacit, & duriora reddit. uolunt enim ex coitu in uentre contẽta frigeſcere, & ex frigiditate ſiccari. atqui ſiccitatem nõ frigoris, ſed duritiei ratione euenire monſtrauimus. cęterũ, quod in ſuperiorib. dicere dimiſimus, forſitan hoc loco narrare melius fuerit. nam cũ extimorũ refrigerationem deiectiones durare oſtẽderimus, forte quiſpiã ſolã hanc ſiccandi, quæ in uẽtre ſunt, cauſam eſſe arbitrareť. non eſt autẽ ſola hæc, ſed & ipſius cõſtrictoriæ inteſtinorũ facultatis imbecillitas, & B cõtentricis robur, & eius, per quã ex uẽtriculo in iecur fit diſtributio, præterea & obtuſus inteſtinorũ ſenſus, & alimẽti qualitas morſu carens. ſiquis uero aſtringẽtes cibos & potus à nobis ſilẽtio pręteritos eſſe opinabiť, falsò opinabiť. nã inter ea, quæ contentricẽ uirtutẽ corroborãt, reponũtur.

Veratrum epotum ſi celerius purgare uis, lauare, aut cibum ſumere oportet.

Generatim quidem & uniuerſæ purgationis communis ratio per hunc aphoriſmum traditur. corpora ubi quis uult purgare, prius conuenit fluxa facere. hoc loco autẽ in uno uiolentiſſimo purgatorio medicamine unius ad facilem fluxũ præparationis meminit, lauationis ſcilicet, humores C quidem fundentis, ac ſiquod membrum contentũ duratumq; fuerit, relaxantis. Itaq; ueratro utentes lauare conducit. neq; multo ante, neq; multo poſt, q̃ ipſum acceperint, ſed maxime quidem ante aſſumptionem, nonnunq; uero & illico poſtea contingit. Quòd ſi purgatione aut iam incipiẽte, aut mox inceptura hominẽ laues, humorũ à purgante medicina tractorum ad interiora inclinationem retrahes ac retardabis. quẽadmodum igitur quibus ſanguis craſſus eſt, ijs prius locis nos uenam reſcindere: ſic & in his, qui purgandi ſunt, lauationibus prius uti pręcepit, ut celerius ſimul ac minus moleſte purgatio fiat. Ipſe uero nunc ſolũ, ut celerius fiat, memorauit. Satius autẽ fuerit non eo duntaxat, quo medicinã aſſumit, die lauare ho D minẽ, ſed etiam ſuperioribus, quibus ad purgationẽ ſeſe muniebat. ipſe nãq; Hippoc. & id in aphoriſmis præceperat, cũ ſcripſit, Ad ueratra ijs, qui nõ facile purganť, prius humectare corpus oportet alimento & quiete. q; ſi quiete & eſca & omnino corpus humectare imperat, cõſtat etiam, lauationibus nos pluribus uti in aquis potabilibus, ipſum uelle. ſiquidem & hæ humectant. nunc uero & huic parti addidit, cibum ſumere, aut eo ſcilicet tempore, quo & ueratrũ homo deuorauit, aut etiã ſuperiore uictus ratione, cuius & aliud quoddã propoſitũ eſſe dicebamus, attenuare uidelicet ſuccos, & itinera humoribus in uentrẽ deſcendentibus expedire. in. illis enim uerbis, fluxa facere, quod in aphoriſmis præcepit, hæc cõtinentur.

Sanguis

### Sanguis in ſomnis ad interna magis refugit. A

Superiore quoq; narratione hanc ſcripſit ſententiā. uigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigēt. Dormiēti res cōtrà ſe habet. Et nūc igitur eius loci explanationē propoſitorū uerborum cōmunē eſſe putato. nam quæ de caloris motu, lociq; in uigilantibus ac dormientibus trāſmutatiōe audiuiſti, ea & de ſanguine te audiuiſſe exiſtimato. naturalis enim calor in hoc, & in ijs, quæ ex hoc nutriuntur, maxima ex parte collocatur.

### Rigor à ſuperiore uētre: ignis autem ab inferiore magis.

Ventris pars ſuperior rigorem magis, inferior uero febrem gignit, aut ſentit, aut inchoat, quod B & maxime ueriſimile eſt. & propter idipſum hāc uocem magis additam puto, tanquam interdum & econuerſo iſta mutentur. uerum etiam ſi iſtud conceſſerimus, altera quædam exoritur dubitatio nobis ignorantibus, utrum dictis partibus inflammatis iſtud accidere dicat, an quando in ipſas ex corpore ſucci aliqui mordaces confluxerint, an quando alimentum corruptum fuerit. Atqui rectius illud mihi exiſtimandum eſſe uidetur, de noxa ex humoribus contracta, & de illam ſequente ciborum corruptione ab Hippocrate ſermonem haberi. Nam cum frigidus aut mordax ſuccus in ore uentriculi inſederit ex corruptis cibis, aut praua qualitate, uel etiā confluxu ex corpore contractus, initium rigoris inde capitur. In commenta- C rio nāq; De rigore monſtrauimus, ob frigidā aut mordacem cauſam, quæ per ſenſoria corpora moueatur, & cum impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodum uero id accidere cōſpicitur, ita & nonnunq; febrē ex corruptis cibis accendi cōpertum eſt. quando ſcilicet corruptus cibus in inferiorē uentrē depulſus fuerit. tūc autē rigor non præuenit, ſicuti quādo uētriculi oſtiū mordebat.

### Attractio, pulmo, aridum incendium, euacuatum ſiccat ſomnus multus.

Quod euacuatum ſomnus exiccet, & experimento quidē, quo omnes ſermones dijudicantur, percipies, & ante experimētum ad huic dicto aſſentiendum ex ijs, quæ antea didiciſti, adduceris. D Porrò ſi in ſomnis ſanguis, & cum eo naturale calidum interius abditur, in uigilia uero ad extima profunditur, quæ in uētriculo & iecore ſunt, per quietē concoquuntur, in uigilia uero totū corpus aletur. Itaq; ſi in exhauſtis calor interius uergat, nihil habens quod conficiat, langueſcit & interit. primus enim omniū, ut ignis lignorū materia, ita ipſe alimento nutritur. prudēter autem addita eſt ea uox multus. paucus enim prægreſſum laborē tollit, quando uentrem homo exonerauit. deinde ſi in iecore & primis uenis adſint crudorū humorū reliquiæ, eas omnes concoquit. Hæc quidē huiuſce locutiōis ſecunda pars nullum inſignem in uerbis errorem habet. ſed prior hoc pacto ſcripta,

A Attractio, pulmo, aridum incendiū multū à Græcorū conſuetudine diſtat. ſic enim ipſam enunciare oportuit. Attractio fit, quoniā aridū incendiū in pulmonis tēperatura eſt, attractionē nobis interpretātibus inſpirationē. At Quintus, nec quia ſiccus calidusq; eſſet pulmo, ob id celerē frequentemq; anhelitū fieri, ſed cōtrà propter talem anhelitū ſiccari & incaleſcere pulmonē dixit. attractionē namq; haud ſimpliciter anhelitū quēq;, ſed celerē tantum & frequentē ſignificare uoluit. à crebro autem ſpiritu pulmonē ſicceſcere, & in libro De acutorum uictu ab ipſo cōprehenſum eſt.

### Frigidiſſimi cibi, lentes, milium, cucurbitæ.

Milium & cucurbita frigidi cibi euidēter ſunt, B & ſi non frigidiſſimi. lentem uero haud ſanè frigidum cibum eſſe conceſſerim. nam quēadmodum cucurbitæ, ſic & cum ipſis attriplex, beta, lactuca, & chondrila, & ex frumentaceis hordeū atq; miliū certiſſime refrigerare noſcuntur. contrario autem pacto lens ſe habet, nullam enim refrigerationē præ ſe fert, aut ſtatim comeſta in ſuperiore uentre adhuc contenta, aut poſterius in tenuia inteſtina, uel in craſſiora delapſa. At forſan, quoniam in libris De ſimplicibus medicamentis in lente refrigeratorium quendam & adſtringentem ſuccum ineſſe mōſtrauimus, eam quiſpiam refrigerare putauerit. ſed iſte in ijſdem cōmentarijs dictum fuiſſe non meminit, quæq; id genus medicamēta ſimplicia uideri atq; dici, ſi ad ea, quæ per nos compo C ſitione fiunt, comparentur: non tamen exacte ſimplicia ſunt. In primo namq; De alimentorum poteſtatibus libro lentem ex contrarijs conſtare naturis aſſeruimus, altera quidem aluum coercente, altera uero citante. ex his igitur quæ ſupprimit, frigida terreaq; eſt, quæ citat, calida. Quocirca ſiccum quidem cibariū lens eſt, frigidum uero, non, ſicut neq; calidum, ſed ex utroq; miſtum, ac medium, aut parum admodum à medio ad calidius abiens. Quādo igitur neq; abſolute frigidam lentem quis cōcedere poteſt, qui ipſam excellenter frigidiſſimam conceſſerit? Quinetiam inflammatis ulceribus inſtar cataplaſmatis ſuperdata lens humores in affectam partem defluentes coercere atq; repellere uidetur, per uim adſtrictoriā id ſcili D cet faciens. quin & ui quadam concoctrice & ſuppuratoria prędita certe eſt, quod frigidis nequaq; ineſſe reperitur. ſiue igit Hippocrates ita ſcripſit, ſiue alter quidam hæc uerba interpoſuit, haud rècte de lentium uiribus opinatus eſt.

### Vlcera exoriuntur, ſi immundus laboret.

In laboribus, hoc eſt, in exercitationibus calorem auctum ex profundo ad cutem ſuccos euocare, atq; diſcutere alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore uitioſa materia cōtracta eſt, acrimonia cutim erodit, atq; ulcera efficit. quemadmodum cū craſſi glutinoſiq; humores ſunt, iecur renesq; obſtruunt, in cute autem affectus cum tumore excitant.

Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſyluaticum edentes pueris purgatio.

Non elaterio duntaxat, quod cucumeris ſyluatici ſuccus eſt, quemadmodum neq; ipſo cucumere ſolum ueſcentes lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, uerumetiam ſi quod aliud medicamentum ſubductorium, quod uocant, aſſumpſerint. ſiue autem à muliere elaterio, à capra ipſo cucumere, ſiue utroq; ab utraq; comeſto infantes earum lacte purgari dicat, nihil intereſt. quemadmodũ neq; ſi comeſto, aut deuorato quis ſcripſerit. cõducit autem hæc oratio ad medicorũ uſum, & ad naturale decretum. infantulos enim purgare uolentes, aut matri infantulum lactanti, aut capræ huiuſmodi aliquid eſui dantes ſic eos purgabimus. B & ad naturalis decreti, de quo altercatio eſt, dijudicationẽ id utile eſt. etenim quidam nullam uim ex ijs, quę ab initio in alimentis erãt, poſt concoctionem, & in ſanguinem cõuerſionem remanere contendunt. aliqui è contrario ualidas uires diutius remanere uolunt adeo, ut etiam ſudores ipſas redoleant. Huic uero ſententiæ, quæ modo dicta fuere, ſuffragantur. in iſtis enim comeſtorum qualitas ſeruata reperitur. Quin & apud nos uerno tempore, quando capræ ſcammonię germina depaſtæ fuerint, purgatorium ipſæ lac generant. q; ſi tithymallo ueſcantur, idem accidit. necnon & in Doride, & Bœotia, & Theſſalia, omnibusq; finitimis regionibus multi ex coturnicũ eſu muſculorum diſtẽtionibus correpti ſunt, quoniã C ueratro ſcilicet illæ ueſcantur. iſtud idem & Athenis quibuſdã accidiſſe nouimus, qui coturnicibus largiter nimis ſeſe impleuerant.

Calidiori comeſtum, intus refrigeratio, exterius labor, ſole, igne, ueſte, æſtiuo tempore. contrario autem ſic contrariæ.

Valde calidæ naturæ refrigerationem, & aquæ potum conducere dicebat, & pręterea quieſcere, hoc eſt, à uehemẽtioribus exercitationibus abſtinere. Quo pacto igitur hoc loco (ut nõnulli interpretantur) exercitari iubet? quo pacto in ſole & ad ignem calefieri? nam lauationibus id genus tẽperaturas frigefieri monſtratum eſt, fumidis fuliginoſiſq; uaporibus, qui ferè in huiuſmodi tẽperaturis abundant, diſcutiendis, & ſolidis membris humiditate refrigerãte irrigandis. D Ignis autem & ſol calefacit, ſimiliter & ueſtis, & tẽpus æſtiuum. Et ipſe igitur in aphoriſmis ita loquitur, Tempore quidem ueris, & extrema æſtate pueri, & his ętate proximi optime degunt, & rectiſſime ualent. æſtate uero, & autumno quadantenus ſenes. reliqua eius parte, & hyeme qui medias ætates agũt. Itaq; ſi calida ætas hyeme, frigida uero æſtate rectius habent, ualde calidos natura à ſole, & igne, & æſtiuo tempore non modo nõ iuuari, ſed etiam lædi ipſum putare credendum eſt. uox ergo illa initio ſermõis poſita, calidiori, aliquod ipſi addendum ſubintelligi poſtulat, aut temperaturę, aut naturæ, A aut corpori, aut homini. ſed ex eo, quod in fine oppoſuit, percipitur, corpori & homini magis, quàm temperaturæ, aut naturæ ſubintelligendũ. omnino enim dixiſſet, contrariæ autem cõtraria, fœminei generis articulũ fœmininis nominibus, non maſculi maſculis anteponens. tota igitur narratio talis fuerit, calidiori corpori per cibos ac potus interius refrigeratio conueniens. noxia uero caliditas exterior à ſole, & igne, & tempore æſtiuo, & ueſtimentis. à quibus omnibus arida caliditas ſignificatur. humidam nãq; & mediocres, qualis balnearum eſt, poteſtate refrigerare declarauimus. liquet autem nos in iſtis ſermonibus conſuetas has balneas intelligere, ubi non apponimus, aquarum ſponte naſcentium, aut marinarum, aut B ſulſurearum, aut aluminoſarum. quandoquidem illæ ſiccant calefaciuntq;, & non refrigerant. contrariæ autem naturæ corpori cõtraria. rurſum hic * ſubintelligere oportet ex iuuantibus iuuantia, & ex nocentibus nocentia, ea quidem ut eligantur, hæc uero ut fugiantur. Etenim ſi calidiores naturas cibis ac potionibus refrigerare iuſſit, frigidiores certe cõtrarijs calefacere præcipiet. Item ſi calidiores naturas à ſole, igne, & æſtu male haberi dicebat, frigidiores utiq; ab his iuuari, à contrarijs lædi ſignificat.

Cibaria aliqua quidem celeriter uincuntur, aliqua uero tarde.

Solus ex his, quos noui, Capito pro hac uoce tarde, C ſcripſit contrarie, narrationẽ hoc pacto inſtituens, cibaria aliqua quidem celeriter uincuntur, aliqua uero cõtrarie. Porrò ſentẽtia in utraq; diuerſa lectione eadem eſt. quę enim eduntur, differre ea ratione inter ſe inquit, quòd aliqua cito à corpore ſuperantur, aliqua tarde. intelligẽdum eſt autem uinci & ſuperari, hoc eſt, immutari, & concoqui, & apponi, & corpori ſimile effici. ſingulorum igitur ciborum alij quidem cito concoquuntur, & in ſanguinem mutantur, & nutriunt, alij uero tardius. quæ in tribus libris habent, ubi de alimẽtorũ uirib⁹ omnia diligẽtiſſime perſecutus ſum.

# GALENI EXPLANATIONVM IN SEXTVM HIPPOCRATIS de morbis popularibus librum

D Tomus ſextus.

CARNES, attractrices ex uentre, & extrinſecus. ſignificat ſenſus, q; expirabile, & inſpirabile.

TRAHERE ad ſe ipſas, inquit, carnes ex uentre, & extrinſecus, ex uentre quidem, id eſt, ex uentriculo ciborum potionumq;, unde nutriuntur, ſuccum: extrinſecus uero non ſimiliter. Incertum eſt autem, alimentum'ne dicat, an aerem. poſſunt enim carnes quẽadmodum ex uentriculo alimentum hauriunt. ſic & ab extimis partibus in profundum reuocare. poteſt

te. poteſt & aer per arterias ad cutim pertinentes,
ad carnes ferri ab ipſis attractus, quod etiam omni
uerborum contextui magis quadrat. Verum de at
tractione decretũ cõtrouerſum eſt. nonnulli enim
philoſophi ac medici funditus ipſam ſuſtulerunt.
nonnulli eſſe quidem affirmãt, ſed in carnibus eſ-
ſe negant. omniũ autem iſtorum rationes in com-
mentarijs explanatorijs reddi non poſſe diximus.
multoties enim eadẽ ſæpius repetere cogeremur,
commentariaq́ in lõgitudinem ac multitudinem
pene innumerabilem excreſcerent. Quin neq; uni
uerſum uitæ tempus ad Hippocratis libros inter-
pretãdos ſatis eſſet, ſi cuiuſq; dogmatis ſemper in
qualibet parte oſtenſiones afferri debeant. lecturis
præterea moleſta res eſſet, & commentaria editu-
ris longo tempore magniſq; ſumptibus conſcribe
rentur. ſatius itaq; fore exiſtimaui, ſi in hiſce com-
mentarijs cuiuſq; partis ſententiam enuclearem,
quod explanatoris propriũ munus eſt: interdum
uero & dictis ab ipſo cauſas alibi monſtratis placi
tis congruentes adijcerem, ipſa autem placita hoc
loco non aſtruerem. Sed qbus in libris olim à me
ſcriptis aſſerta fuerint, tantum in memoriam reuo
carem, quemadmodum & nũc faciam. His enim
quæ nutriuntur, ad ſe proprium ſuccum attrahen-
tibus ad ipſa moueri alimentum in commentarijs
De uiribus naturalibus diſputatum eſt. expirabile
uero atq; inſpirabile omẽ corpus eſſe, in commen
tario De uſu anhelitus, & in libello De uſu pulſu-
um egimus, in priore quidẽ utilitatẽ anhelitus eſſe
declarauimus, ut cordis color moderatus ſerue-
tur. In ſecundo uero, in toto corpore caloris me-
diocritatem arteriarum opera cuſtodiri. Hæc itaq;
ſola abunde ſint ad prioris uerborum Hippocra-
tis particulæ explanationem; ad ſecundam iam de
ueniamus, in qua illud, ſignificat ſenſus, neque ſe-
cundum Hippocratis morem, neque omnino ſe-
cundum græcam locutionem dictum eſt. unde ali
qui caſtigantes in datiuo caſu, apud Latinos ſepti-
mo, protulerũt, ſenſu, ſcribentes: ut quod ab eo di-
citur, tale ſit, perſpicuum ſenſui eſt, totum anima-
lis corpus expirabile eſſe, atq; inſpirabile; atq; his
deinde ſubijcitur illud, carnes, attractrices ex uen-
tre, & extrinſecus, ſenſu teſte confirmatum: quod
idem eſt ac ſi diceret, ab ijs quæ euidẽter ſenſibus
noſtris apparent. Nõnullos profecto uulgares au-
diui, quod ipſis ex potabiliũ aquarum balneis ac-
ciderat, admirantes. prius enim per calentẽ ſolem
cõfecto itinere domum reuerſi ſquallidum corpus
osq; aridiſſimum ſe habere dicebant, necnon & ar
dentiſſima ſiti cruciari: à lauatione autem ſitim ex-
tinctam eſſe, os humectatum, pariterq; totum cor
pus molle atque humidum effectum priorem de-
poſuiſſe ſquallorem fatebantur. Alij uero & in ſo
lijs corpus ſuum aquam attrahere indubitanter ſe
percepiſſe affirmarunt. Hæc ſane quæ uel imperi-
tis patent, decreti teſtimonia ab ipſo ſenſu accepta
ſunt, aliqua uero ex ſubtilioribus rationibus à me-
dicis inuenta ſunt, quarũ una & illa eſt, quam ipſe
poſterius afferet, quam in ſequentibus uerbis cog

A noſceris: nam ad propoſita intelligenda & hæc ſa-
tis ſunt, nobis ex recte dictis, & praue ab explana-
toribus ſcripta deprehendere ualentibus.

Calidior uenula ſanguinis multitudine exu-
ſtum procreat, illicoq́ ſecernit.

Per uenulam calidiorem, arteriam intelligito,
omnibus Hippocraticorum librorum interpreti-
bus uenas non ab hoc ſolo, ſed etiam à multis alijs
ueteribus & arterias appellari confitentibus. hæc
igitur, inquit, uenula ſanguinis multitudine inca-
leſcens exuſtum procreat & ſecernit, exuſtum di-
cens, quod ex calore gignitur, quod ſucci uehe-
mentius calefacti tanquam fuligo quædam eſt. id
uero, utpote natura calidum, & cõſiſtentia tenue
B facile ſecernitur. Hanc ego probabiliorem expla-
nationem eſſe duco, ſiquidẽ oporteat uerũ ſimul
& Hippocratis decretis conſentaneũ habere pro-
poſitum. at placitum nunc à nobis memoratũ ue-
rum eſſe in cõmentarijs De uſu anhelitus, & De
uſu pulſuum traditũ eſt: nam inſpiratione qua per
os, & per omnem cutem animalia utuntur, dupli-
cem capi utilitatẽ oſtendimus, roborari quidẽ ſem
per refrigeratũ inſitum calidum, ut ne diſſipatum
intereat, & maxime cum ex qualibet cauſa adau-
ctum eſt, excitari autem & ualẽtius reddi, ſiquan-
do frigidæ materiæ multitudine grauetur. quem-
admodum & ignis uentilatione accenditur. quin-
etiam & hunc duplicem motum ipſi propriam na
turalemq; exercitationẽ eſſe eius uires inſtauran-
C tem. hæc enim eſt exercitationũ natura & utilitas.
Poſtquã igitur ante dixit Hippocrates, carnes at-
tractrices ex uẽtre, & extrinſecus, deinde huic ad-
ijciens, expirabile & inſpirabile eſſe corpus: inſpi-
rationis quidẽ ipſius ortũ & utilitatẽ per illud in-
dicauit, carnes attractrices, de expiratione uero ni
hil dixit, iure in ꝓpoſitis uerbis ipſius meminit de
arterijs ſermonẽ faciens, qui et cordi cõmunis eſt,
licet obſcurior de illo uideatur. cõmunem autem
hunc ſermonẽ eſſe inde patet, ab inſito calido fuli
ginoſum excrementũ in ſanguine creari diximus,
ac potiſſimũ quãdo eſt calidior. illud igitur excer-
ni opus eſt; & id quoq; natura molita eſt, quę à cor
de expellenda ſunt, efflatione propellens, quæ ue
ro ab uniuerſo corpore per arteriarũ compreſſio-
D nem excludens. fuliginoſa igitur ex iſtis, & ex ue-
nis (oſtenſum eſt enim inter ipſas cõmunia oſtio-
la intereſſe) per cutẽ quãprimum arterijs cõpreſ-
ſis extruduntur, ex corde uero ea pulmo prior ſu
ſcepit, ipſi cum dilatatur, attrahenti, cum cõprimi
tur expellenti tanq; quoddã ſpiritus prõptuarium
præparatus. Nẽpe hęc eſt noſtra de propoſitis uer
bis ſentẽtia. Et ſequẽtia uerba his ipſis ac ſuperio-
ribus congruere paulo poſt oſtendã. quicunq; aũt
hoc loco ipſum de ardoris ortu loqui crediderunt,
primũ quidẽ ſermonẽ de ea parte, carnes attracto-
rię, imperfecte dictũ reliquerunt; nõ modo enim ſi
bi cõueniens attrahunt, ſed etiã alienũ abijciũt: at-
trahendi quidẽ utilitas euidentior, abijciẽdi uero
& excernẽdi ignotior eſt, & aliquã rationẽ ad per-

ſuadendum poſtulat. Deſcendamus igitur ad ſequentem partem, quæ & ipſa (ut dudū dicebam) ad meliorē explanationē deligendā aliquid facit.

Et quibus quidē pingue, bilis flaua: quibus uero ſanguis, atra.

In proxime explanata parte duarū opinionum meminiſſe oportet. nos enim diximus, Hippocratem reſpirationis utilitatem demōſtrare, per reſpirationem autem intelligi & ſpiritus per totum corpus ex arterijs emanationem, et ore factam expirationem. nonnulli uero de ardentis febris ortu ſermonem eſſe putarunt: quibus non admodum fauere illud dicebam, creat exuſtum: & illico excernit. neq; enim ſtatim in ardoribus ea excerni, quæ ipſi uomitu, aut per ſedem euacuari dicunt, neque eſſe neceſſe aliquod ardoris ſymptoma in ſermone de eius ortu recenſeri. At explanationem noſtram meliorem eſſe defendimus. primū quidem, quòd his criminationibus caret, ſecūdo loco, ꝙ in hoc ſermone om̄e de ſpiritus intrò foraſq; motione decretum traditum eſſe conſpicitur. quam motionem in noſtris cōmentarijs non ſolum per oris reſpirationem, ſed etiā per diſflationē à toto corpore fieri explicauimus. Nōnullis quidē cauſa ſpiritus animalis generandi, ut dixit Aſclepiades, quibuſdam uero, ut Eraſiſtratus, non huius tantum, ſed etiam uitalis, alijs præterea ſpirituum iſtorum alendorum cauſa inſpirationem fieri dicentibus, expirationis autem uſum referre neſciētibus. Hippocrates (ut declarauimus) non modo per os expirationis, ſed eius etiam quæ ex qualibet corporis parte fit, uſum in præſenti ſermone perſtrinxit. Alios præterea interpretes accuſare æquum eſt, cuiuſnam autoris librū interpretentur, oblitos. neque enim in aliorum uirorum placita deflexiſſent, eorum quæ Hippocrates aſſeruit, ſententiam deſerentes. ipſo itaq; clariſſime dicēte, carnes ex uentre, & extrinſecus attrahere, quod multum ab ea opinione diſtat, quæ cibi ex uentriculo in corpus digeſtionem inanis conſecutione fieri ſtatuit. primum quidem nō modo uim propriorum attractricem, ſed etiam alienorum expultricē ineſſe in carnibus animaduertere oportuit. hoc enim illis conuenit dicere, qui prædicant, à natura ſaluti animalium eſſe prouiſum, inter quos etiā fuit Eraſiſtratus. ſecundo quidnam excretione egeat, dicere debuerant. neque enim ſanguinē ex quo corpus alitur, dicent. horū nihil illi fecerunt. At Hippocrates ex ſenſui manifeſtis utrunq; euidēter conſtare præfatus, deinceps ad uſum ab omni corpore diſflationis explicandū tranſitum fecit; neceſſariā fuliginoſorum excrementorū ortus cauſam afferēs. Etenim in corpore animalium caliditas huiuſmodi recremēta perpetua mundatione indigētia procreat. Hac igitur in parte horū excrementorū generandorum materiam oſtendit. nam ſicut maior caliditas ipſa generare apta eſt, ita & materiæ quædam iſtis generandis habiles reperiuntur. recta igitur ratione bilis atræ meminit. ipſam enim dupliciter contrahi didiciſtis ex craſſo ſanguine, & ex flaua cōbuſta. quòd ſi de ardentis febris ortu ſermo ipſi foret, fruſtra bilis atrę meminiſſet. Quāobrem & ex hoc perſpicuū eſt, explanationem noſtrā ueram eſſe iuxta & Hippocraticis decretis conſentaneam, illorum aūt diſſentiētem. hæc eadem planè uerba in alia libri parte cōſcripſit, noſq; ipſi ea ſuperius enodauimus. ubi & illud dicebamus, pingue nō ſolum de unguinoſo & adipoſo, ſed etiam de omni dulci dictum eſſe putādum. ut eo ſermone mel contineatur & ſirçum, quod hepſema, hoc eſt, decoctum in noſtra Aſia Græci nominant.

Frigidior frigido in tempore & regione calidior erit.

Quod neq; affectu aliquo, neque ob ætatem frigidior in frigida regione & tēpore poſſit calidior effici, omnes confitentur. Idcirco & Sabini ſectatores de natura frigidioribus uerū eſſe ſermonem tradunt. uerumtamen neq; de iſtis abſolute prolatus uerus eſt, niſi huiuſmodi conditiones additæ ſint, frigidum exterius circumdatum, quod denſet refrigeretq; cutaneas partes, inter euidētia ponendum eſt, non tamen corporis penetralia ſimiliter afficit. Sed quemadmodum in Aphoriſmis diffinitum eſt ea in parte, ubi inquit: Nonnunquam in diſtentione ſine ulcere iuueni carnoſo æſtate media frigidæ multæ inſperſio calorem reuocat. ſic & hoc loco à nobis diffiniendum eſt: frigida namque corpori noſtro iniecta, aut ita alte ſubit, ut intima æque atque extima refrigeret, aut ſola cutanea frigiditate percellit. ad profundum igitur deſcendens partes eas refrigerat, & nō leui noxa totum animal perturbat, ipſius frigore concuſſis labefactatiſq; uiribus. At quæ ſuperficiē tantum corporis afficit, nedum interiora non refrigerabit, ſed etiam calidiora multo, quàm ipſorum prior temperatura eſſet, efficiet. cæterū quicunq; de raram cutim raraſq; ſub ipſa carnes habentibus ipſum locutum eſſe exiſtimant, nunc quoniam ob diflatū calorem iſtos frigidiores affectos eſſe dicūt, atq; ideo ſpiſſeſcente cute, retentoq;, quod prius exhalabat, calido incaleſcere, aliqd ſanè ueritatis dicunt. Sed eos opinari non decebat, qui ita digerantur, & frigidiores appellari. hæc enim (ut didiciſtis) humidis calidiſq; corporibus maxime inſunt, ſecūdo calidis, licet ſine humiditate talia ſint. nullum autem frigidum corpus facile diſſoluitur. ſed minus quidem humida, magis autem arida hoc ſuſtinent. utriſq; uero naturaliter calida præſtant. hac itaq; ratione iſti mihi falſi eſſe uidentur.

In doloribus proximum uentrem purgare, & ſanguinis uētrem reſcindere. uſtio, ſectio, calefactio, refrigeratio, ſternutatio. ſtirpium ſucci, in quibus uim habent. & cyceon, id eſt miſtura, maleficorum lac, allium, uinum feruefactū, acetum, ſal.

Remedia hoc loco enumerat & leuibus & ſæuis do-

uis doloribus ſuccurrentia. ſicut in Aphoriſmis oculorum tantum dolentium remedia ſcripſit, ubi inquit, Dolores oculorũ meri potio tollit, aut lauatio, aut fomentũ, aut uenæ ſolutio, aut cum medicamento purgatio. hoc loco quædam adiecit remedia oculorum doloribus inimica. primum quidem omnium hoc in ſermone enumeratum purgatio eſt, quam in * uictoriæ ſtudio, irritant. neque ſtultis * auxilia penitus, quemadmodum ſcripſit, explicauimus. primum uero inter deinceps enumerata uſtio eſt, quę peſſime affectis locis ob prauorum ſuccorum exuberantiã, ut in malignis ulceribus euenit, adhibetur. nonnunquam palàm candentibus ferramentis, nonnunquã uſtorijs medicaminibus ea nobis urentibus. poſt uſtionem ſectio poſita eſt, & ipſa locorum multũ iam pus habentium dolorem finiens, poſtquam ingentes phlegmonę prægreſſæ ſunt. Deinde calefactio lauationibus ſcilicet atq; fomentis accerſita. Alias uero fomentorum materias edocti eſtis, et quibus uitijs dolorem excitãtibus admouenda ſint, ut pectoris morbis ea quæ ipſe in libro De ratione uictus acutorũ recenſuit. oculis autem mollis ſpongia. non ferente loco per ſacculos & cataplaſmata calefactiones, quin & ex oleo conſperſio in medijs corporis partibus, & in capite calefactio cum ſit, doloribus remedio eſt. Et ex aquæ calidæ fotu extremorum membrorum dolor tollitur. atq; frequentiſſimus & plurimus in dolentibus particulis calefactiõis uſus apud medicos eſt. nam & contenta relaxat, completa euacuat, refrigerata calefacit. refrigeratione autem rarius ſedãdis doloribus utimur, membrorum quidem exteriorem ſuperficiem dẽſante, & propterea difflationes impediente, diſtenta uero magis intendente. ſolas igitur calidas intemperies ſine materiæ multitudine factas refrigeratio diſcutiet. ſicut in capitis dolore ob ſolis æſtum, aut febrium ardorem. caput igitur oleo frigido perfundentes ſymptoma curamus, & eryſipelata ob excellentem caliditatem dolorem inferentia * necnon & podagras, in quibus bilioſa calidaq; fluctio eſt. poſt dicta autem ſcriptũ eſt, ſtirpium ſucci, in quibus uim habent, quorũ item uerborũ ſententia talis planè mihi eſſe uidetur. dolorum medicinæ tibi nonnunquam fuerint & ſtirpium ſucci. iſti uero permulti ſunt, aliqui liquidi permanẽtes, aliqui ſpiſſeſcentes. in primis ſanè oleum permultam nobis utilitatem tollendis ſedandisq; doloribus, ſi calidũ adhibeatur, præſtat. deinde & alia multa longe plus eo calefacientia, ut laurinum, cedrinũ, riciuinum, ſinapinum, & raphaninum. hęc quidem liquida. concreta uero alia plus, alia minus, & reſinæ, maximeq; inter eas quæ ſpõte ſua diſtillant, & thapſia, & euphorbiũ, & ſucci omnes, cyreneus, particus, medicus, aſſyrius, ſagapenius, & tithymalus, ex panace, qui & proprie opoponax dicitur. Huius generis ſunt & chalbana, & alia multa quæ omnia in commentarijs De ſimplicium medicinarũ uiribus didiciſti. ſiue enim ſuccus ſit alicuius, ſiue liquor ſub humoris appel-

A lationе comprehenditur. Huius itaq; generis ſunt & liquida pix, & piceũ, quod uocatur, & in Cilicia papnelæon, aliaq; innumerabilia, aliqua ex herbis, aliqua ex fruticibus, aliqua ex arboribus, quorum commune uocabulum ſtirps habetur, cuius hoc loco Hippocrates meminit, ſtirpium humores. his uero adiecit, in quibus uim habent, obſcurum breuitate ſermonem faciẽs. Igitur haud ab re explanatores diſſident, alius aliter uerba non modo interpretantes, ſed etiam ſcribentes. quam ob rem ut ne nimia ſcribam, eos omittens quę mihi ſimillima ueri uideanť, ea ſola referam. Medicamentorum igitur quæcunq; dolores ſedare apta ſunt, ſicut aliud alij affectui, ita & aliud alij membro prodeſſe idoneum eſt. Hac de re aũt ſermo quia com-

B mentarij modũ excedit, breuiter ipſum per exempla perſtringere cõſtitui. Porrò quòd non omnes cum dolore affectus ijſdem egeant medicamẽtis, iſtud tibi exemplum eſto, mordacibus ſuccis in inteſtinis contentis eluentia cũ prius immiſerimus, inter quæ mulſa eſt & ptiſanæ cremor, & excreti ſucci fuerint, morſus deinde mitigãtia, & quęcunque inhærentia, & inteſtinorum tunicas operientia à ſuperioribus incidentes mordaces humores arcent, in ſedem damus. cibaria præterea ipſis bonum ſuccum creantia, & quæ difficulter corrumpantur, exhibemus. At in ſuperiore uentre, & maxime in eius oſtiolo id genus contractis humoribus in primis eos uomere iubemus. quo ſi ad uomitum parati non ſint, ſimplex oleum, aut cum a-

C qua temperatum, aut aliquod ſimile ſorbendũ prębemus, per quod citato uomitu exterius aliquod aſtringens odoratumq; ſuperimponimus. ſumendas autem eſcas exhibemus boni ſucci, ægre diſſolubiles, & nonnulla adſtringendi ui præditas. oculis uero dolentibus horum nihil facimus, ſed uniuerſi corporis inutilem materiã prius medicamento educimus. Quod ſi redundet ſanguis, ad cubiti uenam exteriorem, quam humeralem uocãt, ſcindendam accedimus: deinceps medicamine aliquo & molliſſimo, & neutiquam mordaci utimur. deinde per totum diem uſq; ad ueſperam uino abſtinentem ad balneũ ducimus. Quòd ſi neq; purgatione, neq; uenæ ſciſſione indigeat, dictis medicamẽtis, et poſt ipſa lauatione, ſicut nouiſtis, eiuſmo-

D di dolores medicamur, neq; ad uẽtris morſus collyrion aliquod immittentes, neq; oculis tragi ſuccum, aut capræ adipem, aut ceratũ morſu carens, aut id genus aliquod adhibẽtes, quale in ſedem inijcere ſoliti ſumus. Hæc exempli cauſa dixiſſe ſatis eſto, ad illud edocendum, eundem affectum diuerſis locis excitatum nõ eadem remedia poſtulare. oſtendere enim propoſitũ eſt, in quo ſenſu Hippocrates dixerit, ſtirpiũ ſucci in qbus uim habent, illud enim in quibus, aut membris, aut affectibus, aut modis utendi, intelligere neceſſe eſt. Dico aũt utendi modos, cum aut ipſam cauſam, ob quã affecta pars dolet, remouemus, aut aliquem flatuoſum ſpiritũ ex illa creatum diſcutimus. idq; ipſum duobus modis efficimus, aut ſpũs craſſam flatuo-

ſamq;

ſamq; partẽ extenuantes, aut continens ipſum cor
pus rareſacientes. Quinetiam ad hęc modus alius
indolentię effector eſt, ſcilicet qui ſenſum hebetat,
ac ſtupefacit. in quo prudentiæ nõ uulgaris eſt ſtu
peſactorio medicamento alia permiſcere, neq; eo
ſolo uti. quem enim præterit in philonio, quod uo
catur, medicamine dolori finẽ ſtupore ſenſus im-
poni? ſtuporem uero ſiue torporem papaueris ſue
cus & alterci ſemen efficiunt. hæc ſi ſola perpauca
exhibeantur, dolorem ſedare nõ poterunt. Quòd
ſi tantum ex iſtis detur, quantum acceptum ſeda-
re dolorem poſſit, inſigni noxa membrum dolens
afficietur. igitur ne ipſum magnopere offendatur,
neq; ſenſus obtorpeat, aliorum medicaminũ per-
miſtio à Philone reperta eſt. quæ nam uero ſit me-
thodus, qua quis utens hanc medicamentorũ præ
parationem excogitet, in libris de ipſorũ compoſi
tione proditum eſt. Et de his hactenus. nunc quæ
ſequuntur conſideremus, inter quę prima eſt uox
illa cyceon. Nempe ꝙ uinum dolores oculorũ ex
obſtructione orientes mitiget, ex aphoriſmorũ in
terpretationibus didiciſtis. nunc uero & aliorum
quicunq; eadem ratione concitantur, dolorũ non-
nunquam ob ſanguinis craſſitudinẽ, nõnunquam
ob frigiditatem uobis in mentem ueniat. cum ſæ-
pius & in uẽtris dolorib. & in dolore capitis uoca
to hemicręra, ſeu hemicranea uideritis meracius
uinum ſumptum confeſtim quidem manifeſte iu-
uiſſe, accedente deinde ſomno in totum dolorẽ ſu
ſtuliſſe uideritis. Vidiſtis autem me non illico ieiu-
no, ſed ab aſſumpto cibo exhibere. At hoc loco
Hippocrates utrunq; miſcuit & cibum & potum.
tale enim quiddam cyceon eſt, quemadmodum et
apud Homerum didiciſtis, miſcentibus quidẽ alia
* cum uino, cõmune uero omnium uinum habenti
* bus. fortaſſe uero et cum polenta uinum miſcebãt,
neceſſario autẽ & alia miſceri ex hoc nomine cy-
ceon ueteres ſignificare quiſpiã putauerit, ſic eos
appellationem hanc in eum ſenſum magis accipe
re indicans. aliquando autem ego quempiam do-
lore uexatum ſine cibo uino uti iubens, ut opinio
nem meam confirmarem, multis ſubito calidis ua
poribus affectum locum petẽtibus eum, ut fui ue-
ritus, magis cruciatum animaduerti. ab illis enim
& inæqualis intemperies, & repletio membro ac-
ciderũt. alibi uero nos explicauimus repletionem
quoquouerſus corpora diſtendentẽ imbecillis par
tibus dolorem inferre. ſed inæqualẽ intemperiem
ea ratione, ꝙ aliquæ partes adhuc naturaliter affe-
ctæ ſint, aliquæ refrigeratæ ipſis ſint proximæ. in
iſtis enim à male affectis partibus ad recte ualẽtes
moleſta quædam frigiditatis diſtributio fit. at om-
nes refrigeratę, atq; (ut ita dicã) hecticã quandam
temperaturã adeptæ non dolent. quibus enim (in
quit) naturæ mutantur atq; corrumpuntur, dolo-
res excitãtur, non permutatis iam, atq; corruptis.
Ego profecto uinum ſine cibo epotum læſum ire
arbitrabar. & experientia idem teſtata firmiorem
opinionem meam reddidit. cyceon aũt, cum in ſe
ipſo cibum contineat, offendere nequaꝗ̃ poterit.

A nam ex utriuſq; mediocri miſtione æquabilis pau
latim calefactio in partibus affectis augeſcẽs ſine
multis uaporibus et refrigerata calefacit, et obſtru
cta recludit. quæcunq; enim prius aliquibus in lo-
cis ob craſſitudinem inhæſerant, eos attenuata &
fuſa permeant, continentibus etiam ipſa corpori-
bus rarioribus laxioribusq; effectis, quæ à leniter
calefacientibus fieri ſolent. Sternutationes quoq;,
nã & has deinceps ſcripſit, dolores capitis ex mul
to flatuoſo ſpiritu ortos pſpicue remouere cernun
tur. Hæc igitur omnia uſq; ad ſternutationes cum
eo quod ab initio propoſitum fuit, cohærere à me
oſtẽſum eſt, & male ab interpretibus in plures ſer-
mones fuiſſe diuiſa. Ad ſequentem igitur partem
tranſeamus, quæ plus etiam ab omnibus priori-
B bus ꝗ̃ illæ inter ſe, diſtare uidetur. poteſt autem &
ipſa (ut ego ſentio) de doloribus, ſicut & illæ fuiſ-
ſe prolata, ſed ab illis differre malitia. exoriũtur e-
nim dolores quidam maligni à maleficis ſeu medi
camentis, quæ deleteria uocãt, ſeu feris uenenum
ictu fundentibus, ſiue ſuccus aliquibus ex impro-
bo uictu, aut peſtilenti cœlo in corpore genitis. ad
hos itaq; id genus remedia enumerata fuiſſe dici-
mus, lac, allium, uinum feruefactũ, acetum, ſalem.
lac namq; uenenis eroſione interficiẽtibus aduer-
ſatur. ſiquidẽ attemperatione opus eſt. Allium ue
hementi frigiditate lędentibus reſiſtit, Vinum me
diocriter frigidis. ſed cum ipſi adiectum fuerit, fer-
uefactum, intelligere poſſumus admodũ calidum.
poteſt etiam intelligi uinum ita elixatũ, ut ſiræon,
C quod uocant, factum ſit. etenim hoc corrodentes
acrimonias temperat. Acetũ uero, ut glutinoſos,
quales fungorum eſu creãtur, ſuccos diſſecet, uel
etiam refrigerandi cauſa, ſicut aduerſus thapſiam
requiritur. poſtremo ſalem, ut totam maleficorum
humorum, medicamentorumq; ſubſtantiam con-
ſumere poſſit. Cæterum quoniã iuuamenta & no
xæ nõ ſolum per ſimplices nos attingentium qua-
litates, ſed etiam per totam ſubſtantiã corporibus
noſtris adueniunt, (& hoc enim ex aliјs cõmenta
riјs didiciſtis) iure ſanè optimo & illud dictum fue
rit, ſtirpium ſucci, & in quibus uim habẽt. proprie
tates namq; ex tota ſubſtantia progenitæ aut cor-
poribus noſtris congruentes, aut alienæ, quatuor
materiјs continenſ: aut eñ purgatoriæ medicinæ
D ſunt, aut alimẽta, aut ad hæc tertio ea quę hic Hip
pocrates malefica nominauit, aut quarto ipſorũ re *
media. Cum uero tertium materiæ genus & in me
dicamentis deleteria, hoc eſt, mortifera uocata, &
ferarum uenena diſtribuatur, duplex & iſta curan
tium materia eſt. Appellantur autem græco uoca
bulo alexipharmaca, id eſt, medicamentorũ auxi-
lia, quæ mortiferis medicamentis aduerſanſ. The
riaca uero, quę ferarũ morſibus medenſ. Verũ for
taſſe quis exiſtimauerit et purgantiũ medicamẽto
rum materiã inter mortifera eſſe cenſendã. nam &
hæc ultra modũ exhibita nos interficiũt. Id ſi con-
ceſſerimus, cõſequens erit etiã ut alexipharmaca,
& theriaca in mortiferis enumeremus, quãdoqui-
dem & hæc nos perdere poſſint, niſi ſiquis ex ipſis
omnino

omnino ualde parũ aſſumpſerit. Verum ea de cau A
ſa mihi plura medicamenta non uocare mortifera
medici uidentur, ꝙ ipſorum temporibus quibuſ-
dam utilitas neceſſaria ſit: ea uero appellare delete
ria, id eſt, pernicioſa, quę nullo unq; tempore neq;
ægrotis hominibus, neq; ualentibus opem ferunt.
neq; enim aconitum, neq; argentum uiuum, neq;
argenti ſpuma, neq; marinus lepus in corpus acce
pta ullũ nobis afferunt emolumentũ, quemadmo-
dum & alia pleraq;, de quibus & illis in cõmenta-
rijs actũ eſt, ubi de iuuantibus atq; nocentibus per
totius ſubſtantiæ proprietatem diſputauimus.

Homo ex laſſitudinibus, ex itinere, imbecil-
litas, grauitas, expuit. tuſſiebat enim ex uertice,
febris acuta, manum ſubmordens, ſecundo die B
caput graue, lingua exuſta fuit, nares unguibus
reſciſſę, ſanguis non manauit. ſiniſter lienis ma
gnus & durus dolore infeſtabatur.

Quænam huic ægroto acciderint, narrauit Hip
pocrates, mortuúsne ſit, an euaſerit, quorum cau-
ſa reliqua omnia ſcripta ſunt, dicere prætermiſit.
At forſan quid ego de ægroto hoc futurũ eſſe præ
* dicerem, quiſpiã audire deſideret. cui uera hũc in
modum dicẽda ſunt, ſiquis eius mihi urinã oſten-
diſſet, clare ſanè quid de ægroto ſentirem, attuliſ-
ſem. quantũ enim ad dicta pertinet, pnitioſe ægro
tat. At ſi urina optima foret, hominẽ quidem eua-
ſurum, ſed acute ægrotaturũ eſſe prædicerem. ſin
autem praua eſſet urina, breui interiturũ. ſi medio C
cris, ut neq; laudanda eſſet, neq; uituperanda, lon-
giori tempore ſuperſtitem tandem moriturũ eſſe
affirmarem. Alia porrò ſymptomata media quo-
dammodo inter perniciem atq; ſalutem ſunt. illud
uero: Nares autem unguibus reſciſſę, deinde non
effundentes ſanguinem: ita enim ſcripſit Zeuxis.
Nares unguibus reſciſſæ nõ effuderunt ſanguinẽ,
peſſimum ſignum eſt. Quod ſi ſcriptũ eſſet, quem
admodum & in pluribus exemplaribus ſcriptũ re
peritur, nares ungue recluſę ſanguinem non ſude
runt, pernicioſum quidem & hoc eſt, ſed minus ꝙ
nullo modo ſanguinẽ emittere. patet autem ꝙ &
manus opera rite adhibita ſanguis tamen nõ ema
naret. neq; eñ ab initio hac in parte ſcripſiſſet, un-
guibus quidẽ nares eſſe proſciſſas, neq; tamen ſan D
guinis profluuiũ accidiſſe, ſi manus opera id eue-
nire potuiſſet. referunt autẽ ueteres medicos non
proprijs unguibus modo, ſed etiã ferramẽto quo-
dam ad id ipſum pręparato nares diſſecare ſolitos.
Videnturq; in ægrotante, de quo nunc ſermo ſit,
ad ipſarum diſſectionẽ propter capitis grauitatem
curantes hominẽ medici deueniſſe. Illud uero de
liene dictum, ſiniſter lienis magnus, nõnulli ita ad
ditum eſſe: ſiniſter: putãt, ut lacti, album, poeta ad
iecit, & ſuibus humi cubantes, cum nullũ lac non
albũ ſit, nulli ſues nõ humi cubantes * diſſe-
cta non profudit ſanguinem ſiniſtra, tanꝗ ſi dixiſ-
ſet ex ſiniſtris naribus, & ea lieni è regione oppoſi
ta eſt. atq; ex his uerisimile eſt medicũ ad manus
operam adhibẽdam fuiſſe permotum. Errante au-
tem primo libri ſcriptore accidit, ut erratum rema
neret. præterea quum in propoſito ſermone illud
etiam ſit, tuſſire ipſum ex uertice, de hoc etiam in
ter libri interpretes magna diſſenſio eſt, nonnullis
quidem ex capite fieri tuſſim dicentibus, nõ ſicut
crebrius fieri conſueuit, ex pectore & pulmone &
aſpera arteria, quando hæc primo affecta ſunt, ali-
quibus autem ex uertice proprie dictũ eſſe putan-
tibus, ut nõ ſolum ex capite diſtillatio aliqua tuſ-
ſis cauſa ſit, ſed etiam ab ipſius capitis parte illa,
quam uerticem nominamus.

Quartana laborantes magno morbo nõ ca
piuntur. ſi prius autem capiantur, & quartana
ſuperueniat, liberantur.

Comitialem ueteres & magnũ morbum & affe
ctum puerilem appellabãt, ut ipſe Hippocrates in
libro De aquis, & aere, & locis, quoniã pueritiæ
tempore abundant. nonnulli & herculeum ipſum
uocauerunt, non ꝙ Hercules eo uexaretur. ſed ui
dentur iſti ſicut alijs etiã nominibus eius ſæuitiam *
exprimere uoluerunt, ita & nomen hoc magnitu
dinem ſignificans, herculeum, ſcilicet, effinxiſſe.
Alij ſacrum morbum falſa opinione decepti appel
lauerunt, ſicut in libro De ſacro morbo explicatũ
eſt. oritur ſanè & ab alijs affectis partibus nonnun
quam uitium hoc. ſed in plurimis primum ipſum
cerebrum afficitur non alteri affecto conſentiens.
morbi aũt cauſa frigidus craſſusq; humor eſt in ce
rebri ſinibus collectus, neruorũq; origines, ac pręs
cipue dorſi medullę primum principiũ occupans.
Hunc humorẽ igitur & aliæ quidẽ febres iuuant,
ſed maxime diuturnæ, & ex his omnibus quarta-
na potiſſimũ. itemq; ea ipſa quartana quæ longiſſi
ma ſit, & cum rigore inuadat. ipſe namq; rigor.
* uecſes *
Cerebri quidẽ initium hoc obſtruente humore.
febris autẽ caliditas prius attenuans & ipſum diſ-
cutere apta eſt, præterea & totam temperaturã ue-
hementibus rigoribus percellere, & humidã eam ſſ
frigidamq; ad calidius ſicciusq; redigere. ab illa e-
nim pituitoſus humor procreatur. interdum uero
& uexante febrili acceſſione excretiones ſequun-
tur conuulſionem iuuantes, per ſudores quidẽ ſæ
pius, aut uomitũ, aut alui ſubductionem. quare &
per hęc expurgatur morbi materia, iuxta id quod
in Aphoriſmis dixit febrẽ conuulſionibus rectius
accidere, ꝙ conuulſionem febri. comitialis aũt eſt
totius corporis conuulſio. in tertio quidem tomo
primi de morbis popularibus ita ſcripſit de quar-
tana, ſecuriſſima quidẽ omniũ eſt, & facillima, ſed
longiſſima quartana. neq; enim ipſa ſolũ per ſe ipſa
talis eſt, ſed etiam ab alijs ingentibus morbis tutũ
pręſtat. id uero nulli dubium eſt, ꝙ prius quartana
febre laborãtes comitialis morbus adoriri nequit.
quandoquidem iam adortum ſuperueniens quar-
tana diſcutere conſueuit, quocirca multo ſanè ma
gis ipſum impendentem arcere poterit.

Pro quibus qui morbi.

Hoc

Hoc ſupra poſitis congruit hanc ſententiam in nuens, pro quibus morbis qui morbi oriantur, ſcire bonum eſt. id uero ſubaudire opus eſt, quemadmodum quartana comitialem ſanat, & febris quæque conuulſionem, uel etiam diſtillationem & ſuſpirium: eodem pacto oculorum phlegmonem alui profluuium, læuitatem inteſtinorum acida eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, ueter-

A num phrenitis. contra uero non utiliter phrenitis in ueternum, phlegmone lateris in pulmonariam ſe cõuertunt. Quinetiã atram bilem hæmorrhois, id eſt, ſanguiflua plerunq; incipientem prohibuiſſe, & iam effectam remouiſſe, necnon & duratum lienem ſanauiſſe conſpecta eſt. At uarices quoque hos ipſos morbos, podagras præterea, & artuum dolores diſcutiunt.

TOMI TERTII FINIS.

INDEX CHARTARVM

abcdefghiklmnopqrstuxyz. ABCDEFG
Omnes ſunt terniones præter G quaternionem.

BASILEÆ PER HIERONYMVM FROBENIVM
ET NICOLAVM EPISCOPIVM AN-
NO M. D. XLII.

FRO BEN